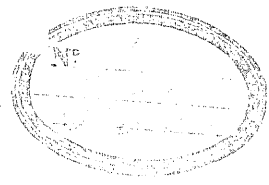
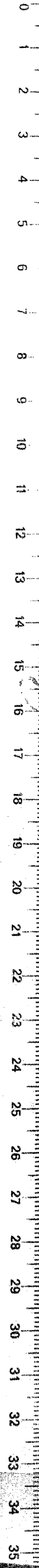

17-a-2-10

7 400 40 **Stabilis** MADE IN SPAIN

ILLUSTRISSIMO AC CELSISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO

GEORGIO
HASSIÆ LANDGRAVIO
COMITI IN CATTIMELIBOCO,
DEZIA, ZIGENHEINA, NIDDA,
ISENBURGO ET BÜDIN-
GA, &c.

PRINCIPI AC DOMINO MEO LONGE
CLEMENTISSIMO

Salutem & Felicitatem perpetuam
P.

Nnus jam agitur Vigésimus
quartus ab eotempore, PRIN-
CEPS ILLUSTRISSIME, DOMINE
CLEMENTISSIME, quo Geni-
tor meus labores hosce certas
ob causas Illustriss^æ. Celsitud.
T^æ. fecit sacros: quum autem
ob defectum priorum Exemplarium typis ite-
rum essent recudendi, eosdem triplicem ob
Causam Illustriss^æ. Celsitud. T^æ. offerendos & in-
scribendos esse duxi. *Prima* quidem est, quod Il-
lustriss^æ. Celsitud. T^æ. quicquid hoc chartacei
muneris est, jure meritò debeat: Gentiles
enim

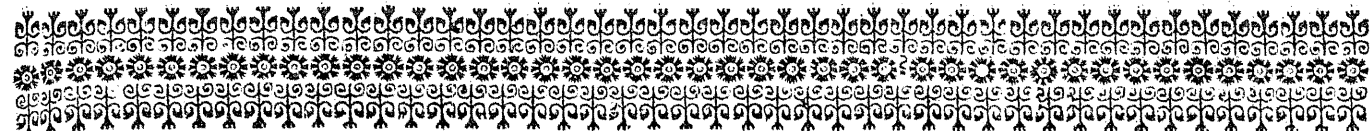
enim pro piaculo duxerunt in sacrificiis suis rem, Aræ cuidam sacratam, ad aliam transferre. *Altera est, quod Illustris. Celsitud. T. ego ipse ad gratitudinem obstrictus sim, quod ante annos decem me non solum in numerum Medicorum suorum selegerit, meque tum temporis FILIÆ dilectissimæ, ex Dania ad Patrios Lares redituræ sanitati præfecerit, sed etiam insuper sequenti Anno Anatomen in ACADEMIA GISENSA in Cadavere quodam masculino publicè exhibere gratiosè concesserit. Nec minor, sed maior* *Causa est, quod nempe Illustris. Celsitud. T. Anno præterito Darmbstadii tam clementer me tractaverit, meque ad Thermas Embenses comitem servum invitaverit. Hinc nullus dubitans Illustris. Celsitud. T. exiguum hoc munus subjectissimæ observantiæ signum serenâ fronte suscepturam. Quod, ut Illustris. Celsitud. T. faciat, mihi que clementer faveat, submisè oro, DEUMQ; TER OPT. MAX. precor, ut Illustris. Celsitud. T. omnibus bonis augeat, Eamque cum ILLUSTRISSIMA CONJUGE, LIBERISQ; SERENISSIMIS, totâq; DOMO HASSIACA ILLUSTRISSIMA salvam & florentem diu conservet. ULMÆ Suevorum Kalendar. Septembr. M. DC. LX.*

ILLUSTRISSIMÆ TUÆ CELSITUDINIS

Subjectissimus cliens

GREGORIUS HORSTIUS, D.

ELENCHUS

ELENCHUS

TRACTATUUM IN HOC TOMO TERTIO CONTENTORUM.

I. Centuria Problematum ΕΡΑΠΕΥΤΙΚΩΝ.	pag. 1.
II. Exercitationes de Febribus Quatuor.	pag. 126.
III. Prognosis Febrium potissimum Continuarum & Malignarum juxta textum Hippocraticum in principio Coacarum Prænotionum brevissimis notis proposita.	pag. 166.
IV. De Tuenda Sanitate Studiosorum Liber Secundus.	pag. 187.
V. Consilium Dysentericum.	pag. 223.
VI. Angeli Salæ Tractatus de Peste, ex gallico Sermone ab Authore latinitate donatus.	pag. 229.
VII. Herbarium Horstianum, seu de Selectis Plantis & Radicibus Libri II.	pag. 255.
VIII. Institutiones Physicæ.	pag. 1.
IX. Oratio Funebris, quâ Authori parentavit Jo. Daniel Dietrich/ M. D.	pag. 1.
X. Horstias, seu Familiæ Horstianæ Descriptio.	pag. 10.

INDEX QVÆSTIONUM IN CENTURIA PROBLEMATUM *Separatim.*

DECAS I.

De Febribus.

- QVÆST. i. An Balnea convenient in Diariis? pag. 1. b.
 2. An in Syncho nõ putri oxymel. præbendū? 3. b.
 3. An in febribus putridis vena secanda? 4. a.
 4. An C. C. crudum vel præparatum sit præferendum in cura Morbi Ungarici? 5. b.
 5. An in febre ardente potio frigida sit utilis? 9. b.
 6. An tempore paroxysmi in exquisita tertiana somnus concedendus. 11. a.
 7. An Abinthii decoctum in tertiana notha conveniat? 13. b.
 8. Aloës usus an præscribendus in quotidiana febre? 14. b.
 9. An Theriaca concedenda in Quartana? 15. b.
 10. An Hecticis victus contrariarum qualitatum (lac videlicet facilis & cancri fluviales difficilis coctionis) præscribendus? 16. b.

DECAS II.

De Capitis Affectibus.

- QVÆST. i. An dolor capitis vomitu curandus? 18. a.
 2. An caput ex ebrietate gravatum reiteratâ ebrietate curandum? 19. a.
 3. An in Vertigine vena secanda? 20. b.
 4. An in Phrenitide repellentia actu frigida sint adhibenda? 23. a.
 5. An & quomodo Castoreum in Lethargo conveniat? 25. a.
 6. An Somnambulonibus convenient verbera, ubi dormientes ambulat? 26. b.
 7. An Apoplectici potius Sternutamentis, quam extremorum ligaturis, aut clysteribus acribus excitandi? 27. b.
 8. An Paralysis post colicos dolores subsequens, curato nervorum principio, curetur? 30. a.
 9. An Ligni S. decoctum conveniat Epilepticis? 32. a.
 10. An Medicus Rationalis in curatione Melancholicorum usum characterum & administrationes ridiculas concedere debeat? 34. b.
 Tomus tertius.

DECAS III.

De Affectibus Externorum Sensuum.

- QVÆST. i. An in Ophthalmia tandem ad Setaceum accendendum, & num occipitium instrumento ignito vel frigido pertundendum? 36. a.
 2. An & qua ratione sanguis columbarum sugillationem oculorum corrigat? 38. b.
 3. An Suffusio oculorum per vomitionem curanda? 39. a.
 4. An depravatus Auditus, mulieribus post partum adveniens, eandem requirat curam cum illo, qui fit in convalescentibus? 40. a.
 5. An Semen Nigellæ manifestis vel occultis qualitatibus corrigat olfactus læsionem in Coryza? 41. a.
 6. An vehemens Hæmorrhagia narium per Jecoris Epithemata corrigi possit? 41. b.
 7. An & quomodo Nicotiana vera Catarrho vel Coryzæ conveniat? 42. b.
 8. An & qua ratione mucilago Sem. Cydoniorum linguæ nigredinem ex inflammatione corrigat? 43. b.
 9. An dolor gravissimum tactus symptoma propriè calidis & humidis leniatur? 44. b.
 10. An dolor Arthriticus Venæsectionem indicet? 46. a.

DECAS IV.

De Morbis quibusdam organorum vocis & respirationis.

- QVÆST. i. An Ancyloglossis, qui vix loqui possunt, sectione succurrendum? 47. b.
 2. An vocis asperitas aceto Scyllitico corrigenda? 48. a.
 3. An frequens usus Eclegmatum conveniat in tussi? 48. b.
 4. An

INDEX QVÆSTIONUM IN CENTURIA PROBLEMATUM.

4. An Venæsectio tentanda in principio Anginæ? 49. b.
5. An Asthmaticis vomitus proficit? 50. b.
6. An Hæmorrhagia narium conveniat in Peripneumonia? 51. b.
7. An & quomodo Pleuriticis vena secanda? 52. a.
8. An mulieribus sputo sanguinis laborantibus menses movendi? 54. a.
9. An Saccharum Rosarum conveniat Phthificis? 54. b.
10. An incisio lateris in Empyemata tentanda? 55. b.

DECAS V.

De quibusdam cordis & ventriculi affectibus.

- QVÆST. 1. An Acetum Rosaceum in omni Syncope conveniat: & obiter quæ sit Aceti natura? 57. a.
2. An calida Cordis intemperies semper refrigerantia indicet? 59. a.
  3. An in Cordis Palpitatione Venæsectio conveniat? 60. a.
  4. An Cordis Palpitatio per consensum ab utero orta, cordialibus communibus corrigenda? 60. b.
  5. An Vulnus circa Cordis regionem thoraci inflictum statim ut alia vulnera consolidandum? 61. b.
  6. An in Cholera Vomitoria præscribenda? 62. a.
  7. An & quomodo Spiritus Vitrioli dejectam appetentiam corrigat; & obiter num homo per aliquot annos absque cibo & potu vivere queat? 62. b.
  8. An & quo tempore in Appetitu canino vinum exhibendum. 65. a.
  9. An vehemens sitis Oxycrato ebibito corrigenda? 65. b.
  10. An in Ventriculi Inflammatione Phlebotomia conveniat? 66. a.

DECAS VI.

De Morbis quibusdam Intestinorum, Mesenterii & Omenti.

- QVÆST. 1. An Spiritus Salis conveniat in colicis doloribus? 67. a.
2. An Vinum conveniat in dolore Iliaco? 67. b.
  3. Num aliquando Venæsectio tentanda in Diarrhœa? 68. a.
  4. Utrum Lac in Lienteria concedendum? 68. b.
  5. An Dysentericis internus ceræ usus conveniat? 69. b.
  6. An in Tenesmo interdum purgandum? 70. a.
  7. Num iis, qui Vermibus Intestinorum laborant, dulcia concedenda? 70. b.
  8. An diurnus Hæmorrhoidum fluxus constringendus? 71. b.
  9. An Mesenterii obstructio Melancholiam Hypochondriacam generet? 72. a.
  10. An Tumor Omenti curabilis? 73. a.

DECAS VII.

De quibusdam Jecoris & Lienis affectibus.

- QVÆST. 1. An Hepaticis frigidis conveniant amygdalæ & pistacia? 74. a.
2. Num in Jecoris & Lienis obstructionibus Ferri & Chalybis usus conveniat? 75. b.

3. Num in Inflammatione Jecoris purgantia cum eibus miscenda? 78. a.
4. An Vomica Jecoris extrinsecus aperiri possit? 79. a.
5. Num in Ictero flavo bilis purganda? 79. b.
6. An Icterus niger eandem cum Scorbuto curationem habeat? 80. a.
7. An Hydrops calefacientibus curetur. 81. a.
8. Num in Ascite παρακέντησις tentanda. 81. b.
9. An in Lienis obstructionibus diuretica medicamenta præscribenda? 83. a.
10. An Lienosis usus aceti conveniat? 83. b.

DECAS VIII.

De Renum & Vesicæ dispositionibus præter naturam.

- QVÆST. 1. An in Calculo Renum spiritus Terebinthinæ conveniat? 84. a.
2. Quenam vena in inflammatione Renum secanda? 85. b.
  3. An Lactis usus in exulceratione Renum præscribendus? 86. a.
  4. An Succini Sal & Oleum præscribendum in Renum viscidis obstructionibus? 86. b.
  5. An propriè dicta Diuretica ad Calculum Vesicæ frangendum adhibenda? 87. b.
  6. An Urinæ stillicidium per aromatica assumpta corrigendum? 88. a.
  7. An Guttur Galli crematum & pulverisatum proprietate quadam occulta sanet immittionem? 88. b.
  8. An & quomodo oleum Scorpionum inunctum conveniat in Ischuria? 89. a.
  9. An in frigida Dysuria conveniant Diuretica? 89. b.
  10. An in Inflammatione Vesicæ cucurbitulæ cum scarificatione pubi affigendæ? 90. a. b.

DECAS IX.

De quibusdam Affectibus Mulierum.

- QVÆST. 1. An & quomodo in suppressione Mensium vena secanda? 91. a.
2. An Opiata Narcotica conveniant in fluxu mensium nimio? 92. b.
  3. An in Uteri Suffocatione sanguis mittendus? 94. b.
  4. An Vinum Hystericis conveniat? 95. a.
  5. An Tartarum Vitriolatum conveniat in morbo Virgineo? 96. a.
  6. An Pica prægnantium eodem modo curetur, ut in aliis? 97. a.
  7. An Mulier utero gerens acuto morbo correpta purganda? 97. b.
  8. An Prægnantibus Vena secanda? 98. a.
  9. An Prægnanti graviter decumbenti liceat abortum provocare? 99. b.
  10. An Molâ laborantibus exercitium conveniat? 100. a.

DECAS ULTIMA.

De quibusdam Contagiosis & Malignis Affectibus.

- QVÆST. 1. An Peste correptis Purgans Medicamentum præscribendum? 101. a.
2. An Morbus Canis rabidi templo Divi Dononi, vel Sacello Divi Bellini sanetur? 103. b.
  3. An Lue Venerea correptis conveniat sanguinis missio? 104. b.
4. An

INDEX QVÆSTIONUM IN EXERCITATIONIBUS DE FEBRIBUS.

4. An Caro Viperina conducatur Elephantiasi? 107. a.
5. An excretorium diligens ad occultiora loca remotio tempore Dysentericæ pestilentialis sit necessaria? 108. a.
6. An in Sudore Anglico Sal Absinthii conveniat? 108. b.
7. An Spasmus Pestilentialis eandem cum Scorbuto curationem habeat? 109. a.

8. An Scorpionum ictus respectu similitudinis inuncto Scorpionum oleo curetur? 110. a.
  9. An Amuletum ex Arsenico præservet ab infectione pestifera? 110. b.
  10. An Carunculus eandem cum Gangræna curationem habeat? 111. a.
- Observationes & Epistolæ Virorum quorundam Clarissimorum ad aliquot problematum ulteriorem declarationem infervientes. 111.

INDEX QVÆSTIONUM IN EXERCITATIONIBUS DE FEBRIBUS.

EXERCITATIO I.

De Febris in genere. 126.

- QVÆST. 1. An Febris natura consistat in calore? 127. a.
2. An Febris sit intemperies calida simul & sicca? 127. b.
  3. An duplex calor in febricitantibus? 128. a.
  4. An Calor Febrilis totus præternaturalis dici debeat? 128. b.
  5. An Cor vel totum corpus sit subjectum febris? 129. a.
  6. An Corpora calida sicca, vel calida humida sint magis febris obnoxia? 130. a.
  7. An omnes actiones in Febris lædantur? 130. b.
  8. An Causæ Febriles rectè reducuntur à Galeno ad quinque modos? 131. a.
  9. Quomodo Calor Febrilis à Corde toti communicetur? 131. b.
  10. An divisio Februm Hippocratica sit bona? 132. a.
  11. An Spiritus & Humores etiam subjectum febris esse possint? 133. a.
  12. An respectu causæ proximæ duo tantum februm genera? 133. b.
  13. Quomodo Febris sit morbus vel symptoma? 134. a.
  14. An in febris salubri semper reperiantur omnia quatuor tempora? 134. b.
  15. An Tempora Morborum coincidunt ratione essentia, ratione materiæ, & ratione symptomatum in febris. 134. b.
  16. An in Februm declinatione mori contingat? 135. a.
  17. An Paracelsus febrim rectè dicat morbum nitri sulphuris incensum? 135. b.
  18. An sicuti reliquorum morborum, sic etiam febris principium quintuplex à Paracelsis rectè ponatur? 136. a.
  19. An Febris indicatio curativa generalis in refrigerando & humectando consistat? 137. b.

EXERCITATIO II.

De Febre Ephemera. 138.

- QVÆST. 1. An proprium & inseparabile in Diarriis, quod fiant à causis evidentibus? 139. b.
2. An Ephemera causam continentem habeant. ibid.
  3. An sit Ephemera ex Putredine? 140. a.
  4. An Ephemera possit habere periodos? ibid.
  5. An detur Ephemera ex putredine spirituum? ib.
  6. An Spiritus influens vel insitus principaliter partiat in Ephemera? 140. b.
  7. Cum in Diaria spiritus afficiantur, unde Sudor? 140. b.
  8. An Synochus sit Diaria. 141. a.
  9. Quæ plenitudo subsit in febris Synocho? ibid.

QVÆST. 10. An detur Synochus biliosa. 141. b.

11. An cibus benè nutriens, difficilioris quidem concoctionis conveniat in Ephemeris? 142. a.
12. An Ullus Balnei conveniat in Ephemeris? 142. a.
13. An Oxymel conveniat in Synocho non putri? 142. b.
14. An Diatrion pipereon in Ephemeris ex cruditatibus orta præscribendum? 142. b.

EXERCITATIO III.

De Februm Putridarum cognitione generatim. 143.

- QVÆST. 1. An ex Humorum putredine febres oriuntur? 145. b.
2. An Februm Putridarum natura in malignitate consistat, aut ab eadem per se dependeat? 147. a.
  3. An Sola Transpiratio & Eventatio humorum & fuliginum propter obstructionem impedita semper sit causa putredinis? 148. a.
  4. An Febris ex putredine sanguinis genita specie conveniat cum biliosa? 149. a.
  5. An Pituita putrescens febres pariat quotidianas intermittentes? 149. b.
  6. An Febres ex omnibus humoribus, puta bile, pituita, melancholia accendantur? 150. a.
  7. An bilis etiam putrescendo febrim inducat? 150. b.
  8. An Humor aliquis solus putrescat illæsis cæteris, atq; omni ex parte salvis? 151. a.
  9. An Ichores intactis sui succi partibus putrescere possint? quidnam sint? quomodo fiant? & in quibus appareant affectibus? 151. b.
  10. An è seroso humore putrescente febres quædam generentur? 153. a.
  11. An è putrescente vel lacte, vel semine febres quædam fiant? & cujusnam sint generis? 153. b.
  12. An Inæqualitas pulsus februm putridarum sit proprium signum? 153. b.
  13. An Nigredo Linguae sit proprium signum Februm putridarum? 154. a.
  14. An Urinæ crudæ sint putridarum signum inseparabile? 154. b.
- EXERCITATIO IV.
- De Februm Putridarum Curatione. 154.
- QVÆST. 1. Utrum in Febris Putridis simplex curatio locum habeat? 159. b.
2. Utrum febris putrida, an ejusdem causæ in curatione major ratio sit habenda? 160. a.
  3. Utrum Hyeme magis quam Æstate febricitantes nutriendi sint. 160. b.
  4. Utrum

INDEX CAPITUM LIBRI SECUNDE DE TUENDA SANITATE STUDIOSORUM.

4. Utrum melius sit in tenui, quam in pleno victu peccare? 160. a.	10. Utrum in Febribus putridis Balneum conveniat? 163. a.
5. Utrum febricitantium cibos sale condire liceat? 161. a.	11. Utrum in omni putrida conveniat Venæsectio? 163. b.
6. Utrum panis, caro & ova in putridis febribus conveniant? 161. b.	12. An in Febribus malignis Venæsectio conveniat? 164. a.
7. Utrum febricitantibus Lactinia & Pinguia conducant? 162. a.	13. Utrum in Febribus putridis purgatio locum habeat, & an in principio febribus putridis conveniat? 165. a.
8. Utrum Præfana Hordeacea febre conferat? ibid.	
9. Utrum Vinum & Aqua in Febribus putridis conveniant? 162. b.	

INDEX CAPITUM

LIBRI SECUNDI DE TUENDA SANITATE STUDIOSORUM.

CAP. 1. De Cura Cerebri & acuendo iudicio & memoria. 187. a.	Appendix ad Cap. 6. De Affectibus Ventriculi & Intestinatorum. 212. a.
Appendix ad Caput 1. de morbis externis & internis capitis. 192. b.	7. De Obstructione Lienis & coagulatione calculi præservanda. 213. b.
2. De Cordis functionibus corroborandis. 196. b.	Appendix ad Cap. 7. De Affectibus Lienis & Renum. 214. b.
Appendix ad Cap. 2. De Cordis Affectibus p. n. 198. a.	8. De Purgatione. 216. b.
3. De Jecoris functionibus promovendis. 198. b.	Appendix ad Cap. 8. De Tempore Purgationis. 218. a.
Appendix ad Cap. 3. De Jecoris Affectibus p. n. 199. b.	9. De Venæsectione. 219. a.
4. De Robore Organorum sensus atq; motus conservando. 202. a.	Appendix ad Cap. 9. De Tempore Venæsectionis. 219. b.
Appendix ad Cap. 4. De Affectibus organorum sensus ac motus. 204. a.	10. De Pituitosis Humoribus evacuandis. 220. b.
5. De Præfervatione Pectoris & Pulmonum. 207. b.	11. De Biliosis & Acribus Humoribus evacuandis. 221. a.
Appendix ad Cap. 5. De Morbis Pectoris & Pulmonum. 209. b.	12. De Melancholicis Humoribus evacuandis. 221. b.
6. De Cruditatis præcavenda & Stomacho corroborando. 211. a.	Appendix ad Librum secundum De Scabie & Pruritu Studiosorum. 222. a.

INDEX CAPITUM

CONSILII DYSENTERICI.

CAP. 1. De Dysenteria Natura & Causis. 223. a.	CAP. 3. De Dysenteria Curatione. 225. a.
2. De Dysenteria Præfervatione. 23. b.	4. De Accidentibus & Symptomatibus Dysenteria supervenientibus. 227. a.

INDEX CAPITUM

IN HERBARIO HORSTIANO.

LIBRI PRIMI.

De Herbis selectis, quarum usus est in multis partibus.

SECTIONIS PRIMÆ

De his Plantis, qua prodeunt in Martio.

CAP. 1. De Viola Purpurea. 257. b.
2. De Asparago. 258. a.
3. De Alaro. 258. a.
4. De Hedera terrestri. 259. a.
5. De Salice. ibid.
6. De Vitice. 259. b.

CAP. 7. De Junipero. 259. b.
8. De aliis quibusdam Plantis Mense Martio provenientibus. 260. b.

SECTIONIS SECUNDÆ

De Plantis, qua nascuntur in Aprili.

CAP. 1. De Acetosa. 261. a.
2. De Acetofella. 261. b.
3. De Benedicta. 262. a.
4. De Cochlearia. 262. b.
5. De Lactuca. 263. a.
6. De Plantagine. 263. b.
7. De Saxifraga alba. 264. a.
8. De Ungula Caballina. 264. b.
9. De Viola lutea. ibid.
10. De

INDEX CAPITUM IN HERBARIO HORST. ET IN INSTITUTIONIBUS PHYSICIS.

CAP. 10. De Berberi. 265. a.	10. De Origano. 282. b.
11. De aliis quibusdam Plantis Mense Aprili nascentibus. 265. a.	11. De Reliquis Plantis Julii. 283. a.

SECTIONIS TERTIÆ

De Plantis provenientibus in Majo.

CAP. 1. De Absinthio. 265. b.
2. De Abrotano. 266. a.
3. De Agrimonia. ibid.
4. De Betonica. 267. a.
5. De Calendula. 267. b.
6. De Chelidonio. 268. a.
7. De Borragine. ibid.
8. De Buglossio. 268. b.
9. De Branca Ursina. 269. a.
10. De Chamædri. 269. b.
11. De Fumio terræ. ibid.
12. De Prunella. 270. a.
13. De Portulaca. 270. b.
14. De Rosmarino. ibid.
15. De Rosa. 271. a.
16. De aliis quibusdam Plantis Mense Majo provenientibus. 272. b.

SECTIONIS QUARTÆ

De Plantis in Junio provenientibus.

CAP. 1. De Bismalva. 273. a.
2. De Chamomilla. 273. b.
3. De Cichorea. 274. a.
4. De Endivia. 274. b.
5. De Fœniculo. 275. a.
6. De Mercuriali. 275. b.
7. De Meliloto. 276. a.
8. De Nymphaea. 276. b.
9. De Peonia. 277. a.
10. De Ruta. 277. b.
11. De Salvia. 278. a.
12. De Scordio. 278. a.
13. De Reliquis Plantis Junii. 278. b.

SECTIONIS QUINTÆ

De Plantis in Julio nascentibus.

CAP. 1. De Fragaria. 279. a.
2. De Lavendula. 279. b.
3. De Lauto. 280. a.
4. De Malva. 280. b.
5. De Nasturtio. 281. a.
6. De Petroselinio. ibid.
7. De Levistico. 282. a.
8. De Artemisia. ibid.
9. De Anetho. 282. b.

SECTIONIS SEXTÆ

De Plantis Augusti & sequentium Mensium.

CAP. 1. De Citro. 284. a.
2. De Malo Punicâ. 284. b.
3. De Coroneo. 285. a.
4. De Juglande. 285. b.
5. De Quercu. 286. a.
6. De Euphrasia. 287. a.
7. De Melissa. ibid.
8. De Verbasco. 287. b.
9. De Rapo. 288. a.
10. De Raphano. 288. b.
11. De Sambuco. 289. a.
12. De Carduo Benedicto. 289. b.
13. De Vite vinifera. 290. a.
14. De reliquis Plantis Augusti & subsequen- tium Mensium. ibid.

LIBRI SECUNDI

De Selectis Radicibus.

CAP. 1. De Acoro. 291. a.
2. De Acoro nostro. 291. b.
3. De Angelica. 292. a.
4. De Bistorta. 292. b.
5. De Consolida Majori. ibid.
6. De Cypero. 293. a.
7. De Helleboro. 293. b.
8. De Enula. 293. a.
9. De Radice Ireos. ibid.
10. De Liquiritia. 293. b.
11. De Lapatio acuto. 295. a.
12. De Ostrucio. 295. b.
13. De Petasite. 296. a.
14. De Pimpinella. ibid.
15. De Pyrethro. 296. b.
16. De Polypodio. 297. a.
17. De Quinquefolio. ibid.
18. De Radice Rhodia. 297. b.
19. De Rubia. ibid.
20. De Sigillo Salomonis. 298. a.
21. De Squilla. ibid.
22. De Tormentilla. 298. b.
23. De Valeriana. 299. a.

JACOBI HORSTII

Opusculum de Vite Vinifera. 299.

INDEX CAPITUM

IN INSTITUTIONIBUS PHYSICIS.

PROOEMII

De Constitutione Physica.

CAP. 1. De Genere hujus disciplinae. pag. 2. a.
2. De Subjecto Physicâ. 3. a.
3. De Definitione & Divisione Physicâ. 3. b.

LIBRI PRIMI

De Corpore Naturali communiter considerato.

CAP. 1. De Principiis rerum naturalium. 4. a.
2. De Natura & Causis rerum naturalium. 9. a.
CAP. 3.

INDEX CAPITUM IN INSTITUTIONIBUS PHYSICIS.

CAP. 3. De Motu in genere. 13. a.
 4. De Loco & Tempore. 15. a.
 5. De Moris speciebus; De eisdem Unitate, Contrarietate & Diversitate. 18. b.
 6. De Moris Divisione ratione Continuitatis. 20. b.
 7. De Moventibus eorumque proportione cum mobilibus. 22. a.
 8. De Primo Movente, ejusque Attributis. 23. b.

LIBRI SECUNDI

De Corpore Naturali Specialiter considerato.

SECTIONIS PRIMÆ

De Corporibus Simplicibus.

CAP. 1. De Mundo in genere. 25. a.
 2. De Cœli Natura. 26. b.
 3. De Affectionibus Cœli. 27. a.
 4. De Divisione Cœli. 28. b.
 5. De Elementis absolute consideratis. 29. a.

SECTIONIS SECUNDÆ

De Simplicibus Corporibus, quatenus mixta respiciunt, ubi quoque de Mixtione & mixtis in genere.

CAP. 1. De Generatione & Corruptione. 31. a.
 2. De Cœlo quatenus est causa mutationum sublunarium. 31. b.
 3. De quatuor Elementis respectu mixtionis consideratis. 32. b.
 4. De Mixtione & Putredine. 33. b.
 5. De iis quæ Mixtionem immediate consequuntur. 34. b.

SECTIONIS TERTIÆ

De Imperfectè Mixtis.

CAP. 1. De Meteoris in genere. 35. a.
 2. De Meteoris puris ignitis. 36. a.
 3. De Meteoris ignitis impuris ut sunt Cometa & Fulmen. 37. a.
 4. De Meteoris Aqueis. 38. a.
 5. De Meteoris Aëreis. 39. a.
 6. De Meteoris Apparentibus. 40. b.

SECTIONIS QUARTÆ

De Perfectè Mixtis Inanimatis.

CAP. 1. De Fossilibus in genere. 41. a.
 2. De Metallis in genere. ibid.
 3. De Metallis in specie. 42. a.
 4. De Lapidibus. 42. b.
 5. De Terris. 43. a.
 6. De Succis concretis. 43. b.

SECTIONIS QUINTÆ

De Vegetabilibus.

CAP. 1. De Natura Plantarum in genere. 44. a.
 2. De Plantarum generatione. 44. b.
 3. De Plantarum vita. 45. a.
 4. De Plantarum viribus. ibid.
 5. De Plantarum Divisione. 45. b.
 6. De Plantanimantibus. ibid.

SECTIONIS SEXTÆ

De Animalibus Brutis.

CAP. 1. De Natura Animalium in genere. 46. a.
 2. De Generatione animalium. ibid.
 3. De Animalibus brutis in genere. 46. b.
 4. Volatilibus. 47. a.
 5. De Aquatilibus. 47. b.
 6. De Terrestribus. ibid.

SECTIONIS SEPTIMÆ

De Homine.

PARTIS PRIORIS

De Corpore Humano.

CAP. 1. De Corporis Humani partibus. 48. a.
 2. De Semine & Sanguine Materno, ex quibus principiis partes in utero generantur. 49. a.
 3. De Calore innato, Humido primigenio & Spiritu infuso, quæ sunt principia partes constituentia. 50. a.
 4. De Humoribus alimentariis, & calore spiritibusque influentibus, quæ sunt Principia partes conservantia. 50. b.
 5. De iis quæ actione partium discernuntur. 51. b.
 6. De Partibus propriè dictis familiaribus. 52. b.
 7. De Partibus familiaribus ad sensum. 53. b.
 8. De Partibus Dissimilaribus in genere. 54. b.
 9. De Infimo ventre, atque primum de membris nutritioni dicatis. 55. a.
 10. De Membris Generationi inservientibus. 56. a.
 11. De Membris Vitali facultati inservientibus, quæ in medio ventre continentur. 57. a.
 12. De Instrumentis Animalis facultati inservientibus, quæ potissimum in supremo ventre continentur. 58. a.

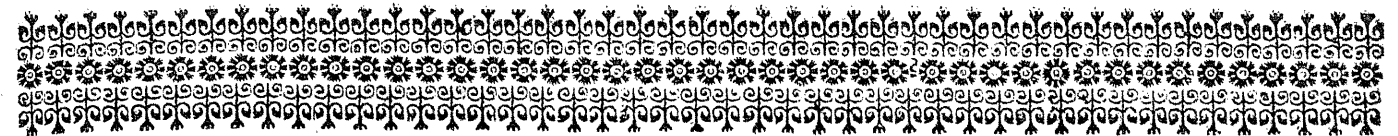
PARTIS POSTERIORIS

De Anima.

CAP. 1. De Animæ Doctrina in genere. 59. a.
 2. Quid Veteres de Anima statuerint. 60. a.
 3. De Animæ Definitione. 61. a.
 4. De Animæ Speciebus & Facultatibus in genere. 62. b.
 5. De Anima Vegetativa ejusque Facultatibus in genere. 64. a.
 6. De Nutritiva & Augmentativa Facultate. 65. a.
 7. De Facultate Generativa, cum Appendice de Facultate Vitali. 67. a.
 8. De Anima Sensitiva, ac primum de Sensu in genere. 68. a.
 9. De Visu & Visione. 69. b.
 10. De Auditu & Odoratu. 72. a.
 11. De Gustatu & Tactu. 74. b.
 12. De Sensibus Interioribus. 77. a.
 13. De Somno & Somniis. 79. b.
 14. De Anima Rationali in genere. 80. b.
 15. De Intellectu. 82. b.
 16. De Voluntate. 85. a.
 17. De Loco Motiva & Appetitiva Facultate. 86. a.

INDEX

INDEX AUTHORUM
 QUORUM IN HOC TOMO TERTIO FIT
 MENTIO.

A.
 Halv Abbas, Venet. 1492. in fol.
 Ang. Abbatius, De Vipera, Norimbergæ, 1803. in 4.
 Joh. Actuarius, Venet. 1554. in 4.
 Egidius, Diffinit.
 Paulus Ægineta, Lugd. 1551. in 8.
 Claud. Ælianus, Tiguri in fol.
 Aetius Amidenus, Basl. 1567. in fol.
 Const. Africanus, Basl. 1539. in fol. in Methodo Medendi.
 Aggregator, seu P. Paduanus in fol. antiq. editio.
 Georg. Agricola, de Fossilibus, Basl. 1558. in fol.
 Georg. Agricola, de Peste Giffa in 8.
 Cornel. Agrippa, de occult. Philosoph. 1523.
 Alanus, de parabolis, Colon. 1505. in 4.
 Claud. Alberius, de Concord. Med. Genevæ, 1585. in 8.
 Hannibal Albertinus, de Affect. cordis, Venet. 1626. in 4.
 Albertus M. in Operibus Med. & Phil. Lugd. excus.
 Sal. Albertus, in Opusculis suis Norimb. & Witteb. in 8.
 Albucasis, in Chirurg. Basl. 1541. in fol.
 Andreas Alciatus, de verborum signis, Francof. 1582. in 8.
 Ulysses Aldrovandus, Histor. Animal. Francof. 1623. in fol.
 Franc. Alexander, in Apolline Francof. 1554. in 4.
 Alexander Aphrodisiensis in quest. natur. Venet.
 Julius Alexandrinus, Lib. Salubr. Colon. 1575. in fol.
 Altmanfor, apud Rhafem.
 Prosper Alpinus, de Med. Ægypt. Venet. 1591. in 4.
 Item de presag. vita & morte Francof. 1601. in 8.
 Alfaravius, Augustæ in fol. 1490.
 Anton. Altimarus, de Febr. Venet. 1569. in 4.
 Donat. Altimarus, Venet. 1593. in 4.
 Amatus Lusitanus, in Dioscoridem Argent. 1554. in 4.
 Item in Garationibus in 2.
 D. Ambrosius, Basl. 1538. in fol.
 Pet. Amelungius, de Alchymia, Lips. 1607. in 8.
 Diom. Amicus, de morbis sporadicis, Venet. 1605. in 4.
 Andrigetthus de Ar. Arigetthis, Med. Patavinus.
 Theod. Angelutius, de febr. maligna;
 Item in arte Medica Venet. 1593. in 4.
 Barth. Anglicus, de Proprietatibus rerum Francof. 1601. in 8.
 Gilbertus Anglicus, in Compend. Med. Lugdun. 1510. in 4.
 Joann. Anglicus, August. 1596. in 4.
 Anaxagoras.
 Anaximander.
 Petr. de Appono, Venet. 1581. in fol.
 Lucius Apulejus, Lugd. 1594. in 12.
 D. Thom. de Aquina, in Summa. Antvv. 1576. in fol.
 Jul. Cas. Arantius, de Vuln. cap.
 Item de fatu. 1579. Lugd.
 Franc. Arcæus, Antvv. 1578. in 8.
 Archelaus, Vide Suidam.
 Archigenes, Vide Suidam.
 Santis Ardoynus, de Venen. Basl. 1562. in fol.
 Petrus Argelata, Chirurg. Venet. 1531. in fol.
 Joann. Arterterius, in Opere suo. Francof. 1609. in fol.
 Aristoteles Stagyrta, apud Guil. Lemarium 1594. in 8.
 Jo. Franc. Arquatius, in Med. reform. Venet. 1608. in 4.
 Caspar Astellius, de venis lacteis Basl. in 4.
 Blasius Astiarius, Francof. 1604. in 8.
 Avenzoar, Venet. 1490. in fol.
 Averroës, Cordub. Venet. 1496. in fol.

B.
 Avicenna, Basl. 1558. in fol.
 Horat. Augenius, in Operibus. Francof. 1598. in fol.
 Dipsens. Augustanum in fol. 1622.
 Cælius Aurelianus, Lugd. 1567. in 8.
 Andr. Aurifaber, Libell. de Succino in 8.
 Dec. Mag. Aufonius, in Epigramm. Venet. & Basl.
 Gabriel Ayla, in Epigramm. Antvv. 1562. in 4.

C.
 Joann. Bacchanellus, de Consensu Medicor. Lugd. 1558. in 2.
 Andr. Baccius, in Opere de Thermis. Ven. 1571. in fol.
 Val. Baldurius, de Putredine, Urbini 1608. in 4.
 Jul. Cas. Baricellus, de Sudore, Neapoli 1614. in 4.
 Casp. Bartholinus, in Problem. Med. Witteb. in 4.
 Item, de Lapide Nephritico, Hafnia 1628. in 8. & alibi.
 D. Basilius, Basl. 1565. in fol.
 Joach. Baudisius, in edit. Gordonii.
 Casp. Bauhinus, in Theatr. Anat. Franc. 1605. in 8.
 Item in Pinace Basl. in 4.
 Joann. Bauhinus, de Peste, Mompelgarti 1597. in 8.
 Fr. Vincent. Beluacensis, in operibus Speculi in fol. Norimb. 1487.
 Joann. Beguinus, in Tyrocin. Chym. Witteberg. in 8.
 Antonius Benivenius, in exempl. rarior. Colon. 1581. in 8.
 Hugo Bentius, in Consil. Venet. 1518. in fol.
 Leonh. Bertapalia, Venet. 1499. in fol.
 Georg. Bertinus, in arte Medic. Basl. 1587. in fol.
 Nicol. Bertrutius, in Compendio Colon. 1537. in 4.
 Felicianus Bertera, de Febr. Petech. & Variolis Brixia 1629. in fol.
 D. Bernhardus, Paris. 1602.
 Dom. Bertrarchius, de Spiritibus. Venet. 1584. in 4.
 Biblia Sacra.
 Mart. Biermannus, de actione magic. Witteb. 1613. in 8.
 Nicol. Biesius, de Universitate.
 Item in Theoret. Med. Antvv. 1558. in 4.
 Ludov. Blosius, Colon. 1571. in fol.
 Joann. Bodinus, in Theatr. Nat. Francof. 1597. in 8.
 Ludov. Bonaciolus, in Gynecæo. Basl. 1586. in 4.
 D. Bonaventura, in lib. sentent. in fol.
 Jacobus Bornitius JCrus, lib. de Rerum sufficientia.
 Leonh. Botallus, de Venas. Lugd. 1577. in 8.
 Albert. Bottonus, de Morb. Mulier. Basl. 1586. in 4.
 Anton. M. Brallavola, Basl. 1541. in fol.
 Hieron. Brallavola, in Aph. 1. Hipp. Ferrar. 1594. in 4.
 Zachar. Brendelius, Fil. in Comp. Chymico. in 12.
 Timoth. Brichtus, Francof. 1588. in 8.
 Petrus Brifortus, de Venasect. Venet. 1539. in 8.
 Jo. Hier. Bronzerius, de principio effectivo semini Venet. 1627. in 4.
 Balth. Brunnerus, in Consil. Med. Hale Sax. 1617. in 4.
 Joh. Bruyerinus, de esculentis & potulentis Francof. 1606. in 8.
 Gerard. Bucoldianus, de puella, qua sine clo & potu vivit. Berna 1604. cum aliis.
 Guil. Budæus, in Comm. de Loquendi genere. Paris. 1545.
 Barth. Burchelatus, in Convivio Charitatis. Trevis. 1599. in 4.
 Ludov. Buccaferrus, in comm. ad Arist. lib. de Anima.

D.
 Andr. Cæsalpinus in Quest. Phil. & Med. Venet.
 Item de Plantis Florent. in 4.
 Mars. Cagnatus, in Observ. Roma 1582. in 8.

Pompejus

INDEX AUTHORUM

Pompejus Caimus, de Calido innato. Venet. 1626. in 4.
 Bernh. Cajus, de Vescantium usu. Venet. 1606. in 4.
 Cajetanus.
 Calixtus Neapol. de Anima. Romæ 1586. in 8.
 Joann. Calvinus, in Instit.
 Joach. Camerarius, in Horto Medico. Francof. 1588. in 4.
 Emil. Campolongus. Venet. 1586. in 4.
 Demetr. Canevarius, de Ligno sancto. Romæ 1602.
 Hier. Capivaccius, in Opere suo Franc. 1603. in fol.
 Aretæus Cappadox, Augusta cum notis Henicchi 1603. in fol.
 Marcellus Capra, de morbo Pandemico.
 Pius En. Caprilius, de Febribus Ferrar. 1591. in fol.
 Jac. Caranta, lib. doc. Med. Phys. Savilianæ 1628. in 4.
 Hier. Cardanus, in Operibus suis Bas. in fol.
 Item in Contradict. Marburg. in 8.
 Jac. Carpentarius, de Natura. Paris. 1562. in 4.
 Barth. Carrichter, in dem Teutschen Tractatlein in 8.
 Joann. Carvinus, de Sanguine. Franc. in 12.
 Jo. Anton. Casalenus, de scilicet. venæ in pleurit. Venet. 1605.
 Otto Casmannus, in Physicis. Franc. in 8.
 Ferd. Castanus, in quest. med. Venet. 1564. in 8.
 Jul. Castellanus, de Intellectu. Venet. 1567. in 4.
 Pet. Vascus Castellus, Tract. de morb. pecc. Tholose. 1616. in 4.
 Petrus à Castro, de Febri punctulari. Patavii 1653. in 12.
 Rod. à Castro, de Morb. Mul. in fol.
 Item de Peste Hamburg. in 4.
 Item Medicus Polit. in 4.
 Steph. Rod. Castrensis, de Meteoris Microcosmi Venet. 1621. in fol.
 Item Qua ex quibus. in 12.
 Franc. Cataneus, in Oper. in Arist. Basil. 1563. in fol.
 Jac. Cataneus, de morbo Gallico.
 Guido de Cauliaco, in Chirurg. Venet. 1499. in fol.
 Jo. Erbar. Cellius, Tract. de dolore.
 Aur. Corn. Celsus, Lug. in 4. 1592.
 Ant. Chalmereus, in Enchirid. Chirurg. Paris. 1564. in 8.
 Chemnitius.
 Andr. Chioceus, in quæst. philof. & Medic. Veron. 1593. in 4.
 D. Chrysothomus, Paris. 1570. in fol.
 M. T. Cicero, in Operibus suis. Paris. 1523. in fol.
 Flam. Ciconia, in quæst. natur. Vicent. 1593. in 4.
 Franc. Citesius, de Abstinent. consol. Monspels. in 8.
 Jul. Cæs. Claudinus, in Consult. & ingressu ad infirm. Basil. 1617.
 in 8.
 Bald. Clodius, in Officina Chymic. Oppenheim. 1620. in 4.
 Samuel Clossæus, Medicus Metensis in MSS.
 Carol. Clusius, de rar stirp. hist. Antvv. 1601. in fol.
 Tobias Coberus, in Observ. Castrens. Franc. 1606. in 8.
 Jo. Bapt. Codronchius, de Christ. Med. rar. Ferr. 1590. in 4.
 Item de Vocis Organ. Franc. 1597.
 Item de Venes. Venet. 1595. in 8.
 Gerard. Columba, de Febr. maligna. Francof. 1585. in 8.
 Real. Columbus, in Anat. Venet. 1559. in fol.
 D. D. Connimbricenses, Colon. 1599. in 4.
 Maur. Cordæus, Paris. in fol. 1585.
 Item in Gynæceo. in 4.
 Valer. Cordus, in Dispens. Norimb. 1593. in fol.
 Diomed. Cornarius, in Consult. Lips. 1599. in 4.
 Matth. Cornax.
 Sebast. Cortilio, in Institut. Chirurg. Franc. 1610. in 8.
 Christoph. à Costa, de Exoticis Antvv. 1592. in 8.
 Joann. Costæus, in Physiol. Bon. 1589. in 4.
 Item de stirp. Aug. Taurin. 1578. in 4.
 Item de Ignis præsidio &c.
 Joann. Coytarus, de febr. purp. Paris. 1578. in 4.
 Volch. Coyter, in Anat. Observ. in fol. Norimb. 1573.
 Joann. Crato, in Opere Scholzi. Franc. 1598. in fol.
 Ger. Cremonensis, in Prognof. Hipp. cum Joannitio excus.
 Ferrus de Crescentiis, de Agricultura. Bas. 1538. in 4.
 Osvy. Crolius, in Baslica. Francof. 1610. in 4.
 Jacob. Curio, in Hermetimo. Bas. 1570. in 4.

Matth. Curtius, de Cura febr. Venet. 1561. in 8.
D.
 Jacob. Dalechampius, in notis ad Plin. Hanov. 1608. in 8.
 Joann. Damascenus, de Febr. Basl. in 8.
 Claud. Dariotus, in Chirurg. & aliis Lyon. 1589. in 4.
 Democritus.
 Claud. Deodatus, in Pantheo. Bruntruti 1629. in 4.
 Bernh. Dessenius, de Compos. Medicam. Lugd. 1556. in 8.
 Item Libell. de Peste.
 Helvicus Dieterich, in Elogio Planetar. Argent. 1627. in 8.
 Dionysius Halicarnassæus, de Hist. Rom.
 Pedac. Dioscorides, cum Comm. Matthioli. Franc. 1598. in fol.
 Petr. Salius Diversus, de Affect. par. Bonon. 1584. in 4.
 Remb. Dodonæus, in Observ. Colon. 1581. in 8.
 Item in Praxi Amblystradam. 1616. in 8.
 Item de Re Herbaria.
 Marc. Donatus, in Hist. mirab. Francof. 1612. in 8.
 Jo. Bapt. Donatus, de maturitate materie Francof. 1591. in 8.
 August. Donius, de Nat. hum. Bas. 1581. in 4.
 Mich. Doringius, lib. de Medicina & Medicis Giffæ 1611. in 8.
 Item in tract. de Opio Jena 1620. in 8.
 Gerard. Dorn, in Monarch. Phys. Basl. 1577. in 8.
 in Congerie Parac. Francof. 1581. in 8.
 Tob. Dornereilius, in Antidotario Hamburg. 1603. in 12.
 Theod. Dorstenius, in Botanico. Francof. 1540. in fol.
 Tuffanus Ducretus, de Arthritis. Lugd. 1579.
 Item de Febr. Losanna 1580. in 8.
 Thad. Dunus, in Epist. Med. & Miscell. Lugd. 1590. in 8.
 Duodus, lib. de Anima.
 Guil. Durandus, in Speculo Juridico Bas. 1557. in fol.
 Jo. Matth. Durastantes, de Acetosill. & aliis Giffæ in 12.
 Item in problemat. Venet. 1567. in 8.
 Ludov. Duretus, ad Coacas Pranot. Hipp. Paris. 1588. in fol.
E.
 Joann. Eccius, in Comm. in Arist. Aug. Vindel. 1517. in fol.
 Christoph. Eisenmenger, in Consult. de Lue Ungar.
 Ennius Elchio in Prax. Med. Colon. 1580. in 8.
 Philoth. Elianus, de morb. cap. S. Gervasi 1628. in 4.
 Empedocles.
 Ruffus Ephesius, Basl. 1581. in 4.
 Thom. Eraftus, in Epist. Tigur. 1565. in 4.
 Item in anti Paracels.
 Erotis, Medicus Libertus Julia in tom. 1. Gynec. Bas. in 4.
 Egid. Everartus, de Peto Antvv. 1587. in 12.
 Diod. Euchion, lib. Alchym. Francof. 1609. in 8.
 Sever. Eugalius, de Scorbuto Lips. in 8.
 Barth. Eustachius, in Opusculo Anatom. Venet. 1564. in 4.
 Aug. Eztlerus, in Isagoge Phys. Mag. Argent. 1631. in 8.
F.
 Georg. Faber, in M. S.
 Joach. Faber, de Venesect. in Febr. Malign. Lavingæ. in 8.
 Pet. Job. Faber, in Operibus Chymicis Tolosa. in 8.
 Joann. Faber, Landshutanus Med. de Febr. Ungar. Monach. in 8.
 Hier. Fabritius, ab Aquapend. in Operibus Chirurg. Patav. 1647. in fol.
 Guil. Fabritius, Hildanus in Oper. Francof. 1646. in fol.
 Gabr. Fallopius, in Operibus Francof. 1600. in fol.
 Joann. Fernelius, in Operibus suis Francof. 1575. in 8.
 Auger. Ferrerius, in Meth. Med. Lugd. 1574. in 8.
 Item de Pudendagra. Antvv. 1554. in 8.
 Alphons. Ferrus, de Vuln. Scloper. Antvv. 1583. in 8.
 Festus, de Plantis.
 Mars. Ficinus, de Vita &c. Basl. 1549. in 8.
 Thom. Fienus, de Causticis Lovan. 1598. in 8.
 Jo. Bapt.

TOMI TERTII.

Jo. Bapt. Fiera, Venet. 1537. in fol.
 Joann. Finckius, in Enchir. Med. in 12.
 Leonb. Fioravanta, in thesaur. suo & aliis scriptis. Venet. in 8.
 Pamphil. Florembenus, in Collect. de Febrib. Venet. 1550. in 8.
 Rob. Fludd à Fluctibus, in Medicina Catholic. Francof. 1629.
 in fol.
 Anton. Follinus, in Amuleto Antoniano Antvv. 1618. in 8.
 Anton. Fonseca, de Febr. Epid. Mechlinia 1623. in 4.
 Petrus Fonseca, in Comm. ad lib. Metaph. Arist. Colon. 1598. in 4.
 Roder. à Fonseca, in Observ. Francof. 1625. in 8.
 Jacob. Fontanus, in Opere Medico Colon. 1613. in 4.
 Dionys. Fontanus, de Curat. morbor. Lugd. 1556. in 16.
 Lalinus à Fonte, in Consult. Med. Francof. 1609. in 8.
 Petrus Forestus, in Observ. Francof. 1602. in fol.
 Jacob. Forlivienis, in Comm. in Avicenn. Pavia 1512. in fol.
 Sebast. Foxius, in Physicis.
 Hier. Fracastorius, in Operibus suis. Venet. 1584. in 4.
 Joann. Fragosus, in histor. exoticor. Argent. 1561. in 8.
 N. Abrab. Frambefarius, in Opere Consult. & Can. Franc. 1629.
 in 4.
 Anton. Francantianus, de Morbogall. Patavii 1563. 4.
 Joann. Freitagi, in Notis. Med.
 Item in Aurora Francof. in 4.
 Joann. Fuchsius, de Venesect. abusu. Monach. 1629. in 8.
 Leonb. Fuchsius, in Operibus. Francof. 1604. in fol.
 Item de Historia stirp. Basil. 1551. in 8.
 Gentilis Fulginus, in Comm. ad Avicenn. Venet. 1566. in fol.
 Bapt. Fulgosius, in memorabilibus, Mediolani 1508. in fol.
 Anton. Fumanellus, in Opere. Tiguri 1557. in fol.
 Vitalis de Furno, de Conserv. Sanitate Mogunt. 1531. in fol.
G.
 Wolfg. Gabelchoverus, in Observ. Tubing. 1611. in 8.
 Hier. Gabucinus, de Podagra. Venet. 1609. in 4.
 Claud. Galenus, Basl. 1562. in fol.
 Anton. Gallus, de Peste, Brixia 1566. in fol.
 Thom. de Garbo, in Summa Medic. Lugdun. 1529. in fol.
 Henric. Garecius, in Consult. de Arthrit. Francof. 1592. in 8.
 Georg. Garnerus, de Peste. Bruntrut. 1610. in 8.
 Marc. Gattinaria, de remed. morb. Venet. 1560. in 8.
 Mich. Gavafetus, Venet. 1587. in 4.
 Geber Arabs, de investigatione perfect. Basil. 1572. in 8.
 Conrad. Gesnerus, de Histor. animal. Tiguri. 1551. in fol.
 Item in Epist. Tigur. 1578. in 4.
 Arnold. Gillenius, de Febr. Ungar.
 Guil. Giscaferius, de Febribus. Paris. 1581. in 8.
 Matth. Glandorp, in Speculo Chirurg. Brema 1619. in 8.
 Item de Paronychia. ibid. 1623. in 8.
 Item de fonticulis. ibid. 1623. in 4.
 Cornel. Gemma, de proprietatibus Universi &c. Antvv. 1575. in 8.
 Bernh. Gordonius, in lilio Med. Lugdun. 1559. in 8.
 Joann. Gorræus, in Desin. Med. Francof. 1601. in fol.
 Steph. Gourmelinus, in Chirurg. Paris. 1580. in 8.
 Anrox. de Gradibus, Lugd. 1517. in 4.
 Jo. Matth. de Gradibus, in lib. 9. Rhaf. Venet. 1506. in fol.
 Joann. Grammaticus, Philoponus, in Arist. Venet. 1560. in fol.
 Andr. Gratiolus, in Avicenn. Venet. 1580. in fol.
 D. Gregorius Papa. Paris. 1571. in fol.
 Grembsius.
 Laur. Gryllus, de dalt. & amaro. Praga 1566. in 4.
 Anton. Guainerus, in Pract. Lugd. 1517. in 4.
 Christoph. Guarinonius, in Consult. Med. Venet. 1610. in fol.
 Hypolit. Guarinonius, in Opere german. Ingolst. 1610. in fol.
 Julius Guastavinus, lib. locor. Medic. select. Florent. 1625. in 4.
 Jacob. Guillemau, ad Chirurg. Paris.
 Joann. Guintherus, Andervacis, de Aq. Medicatis Argent.
 1565. in 8.
 Gynæcorum Harmonia diversorum Authorum Basil.
 1581. in 4.

H.

Godoc. ab Harchies, de Contempt. Med. Leodii 1567. in 8.
 Joann. Hasfurtus, de Med. ratione juxta Cæli positum Venet.
 1584. in 4.
 Haventreuterus.
 Joann. Herculanus, in 9. Rhaf. Venet. 1497. in fol.
 David Herlicius, de Cura gravidarum Sterin. 1628. in 8.
 Herodotus Halicarnassæus. Colon. 1526. in fol.
 Joann. Heurnius, in Operibus Med. Lugd. 1607. in 4.
 D. Hillarius.
 Franc. Hildesheim, in spicileg. de morb. cap. Francof. 1612. in 8.
 Philipp. Höchstetterus, in Observat. 1624. in 8.
 Casp. Hoffmannus, in Operibus Francof. & Noriberg. edit.
 Gilbert. Hollandus, ap. Solenandrum in Observat.
 Blasius Hollerius, in Theoretica Medic. 1565. in 8.
 Jacob. Hollerius, in Praxi 1603. in 8. Franc.
 Item in Comm. in Aphor. Hipp. & Coac. pranot. Paris. in fol.
 Homerus, Basil. 1584. in 8.
O.
 Horatius, cum comm. Cruqui Antvv. in 4.
 Gisbert. Horstius, Medicus Romanus.
 Jacob. Horstius, in Herbario & aliis scriptis.
 Jo. Daniel Horstius, in Decad. Epistol. Med. Francof. 1656. in 4.
 Garzias ab Horto, de Exotic. Antvv. 1579. in 8.
 Joann. Hucherus, de febr. Lugd. 1601. in 8.
 Item de Progn. ibid. 1602. in 8.
 Item de Sterilitate. Colon. 1610. in 8.
 Philipp. Hunnius.
J.
 Leonb. Jacchinus, in Rhaf. Basl. 1564. in 4.
 Desid. Jacotius, in Coacas Pranot. Hipp. Lugd. 1566. in fol.
 Jandunus, in Comment. Phys.
 Javellus, in Phys.
 Joann. Jessenii à Jessen, de Peste, Giffæ 1614. in 12.
 Franc. India, de Gutt à Podagr. Romæ 1604. in 4.
 Jo. Philipp. Ingrassias, in Gal. de Osibus. Panormi 1603. in fol.
 Item de Purgatione & Venesect. Venet. 1568. in 4.
 Guil. Intulanus, de victu salubri. Basil. 1549. in 4.
 Joann. Johannius, de pillulis Aloeticis Aquap. Patav. 1630. in 8.
 Jostreus de Jostreus, in Admirat. Med. Venet. 1596. in 4.
 Laur. Joubertus, in Opere suo Paradox. Francof. 1699. in fol.
K.
 Joann. Kentmannus, lib. de Calculo.
 Tobias Knoblochius, in Aphor. Hipp. Norib. 1641. in 8.
 Item de Febri peculiarari.
 Contr. Kunrath, in Medulla destill. Hamb. 1605. in 4.
L.
 L. Cæl. Lactantius F. Venet. 1509. in fol.
 Andr. Lacuna.
 Sylv. Lanceanus, de Hydrap. Romæ 1603. in 8.
 Janus Lancinius.
 Lanfrancus, in Chirurg. Venet.
 Joann. Langius, in Epistol. Medic. Francof. 1589. in 8.
 Scribonius Largus, de Comp. Medic. Lutet. 1567. in fol.
 Andr. Laurentius, in Anat. Paris. 1600. in fol.
 Levin. Lemnius, de Occultis, Gandvi 1570. in 8.
 Item de Complex. 1582. in 8.
 Paul. Lentulus, de mediis miraculos. Bernæ 1604. in 4.
 Nicol. Leoniceus, de Plin. & alior. error. Basl. 1529. in 4.
 Item de morbo gallico Bonon. 1516. in fol.
 Dom. Leonus, in art. Med. Bonon. 1583. in fol.
 Andr. Libavius, in suis operibus Francof.
 Joann. Libautius, in Scholiis ad Comm. Holl. in aph. Hipp.
 Fort. Licetus, de ortu anima. Genue 1602. in 4.
 De Embryone Patavii 1616. in 4.
 Duncan.

INDEX AUTHORUM

Duncan Liddellius, in arte Med. Hamb. 1607. in 8.
 Jo. Hugo Linchortus, in Histor. Indica.
 David Lipsius, in lib. germ. de Variolis.
 Matth. Lobelius, in Stirpium historia Antvverp. 1576. in fol.
 Jo. Franc. Lombardus, de Puteolanis aquis Neapol. 1547. in 4.
 Jodoc. Lommus, in Observ. Med. Antv. 1560. in 8.
 Jo. Philipp. Lonerus, de Apoplex. Lips. 1596. in 8.
 Garcia Lopus, de Variis lect. Med. Antv. 1564. in 8.
 Jo. Petr. Lotichius, in Comm. Petronii, Francof. 1624. in 4.
 Item in Tract. de Febr. ibid. 1627. in 4.
 Constant. Lucas, de Venesect. Ticini 1683. in 4.
 Tit. Lucretius, de rerum natura.
 Raym. Lullius, in arte brevi. Paris. 1578. in 12.
 Martinus Lutherus, D.
 Lyra.

M.

Macer, Poeta.
 Ambros. Macrobius, Colon. 1597. in 12.
 Joann. Magirus, in Phys. 1616. in 8.
 Magninus Mediolanensis, in Regim. Sanit. Argent. 1503. in 4.
 Mich. Majerus, de Podagra. Francof. 1621. in 8.
 D. Claud. Mamertus, de statu anime, Basl. 1520. in 4.
 Barth. Marantha, de Theriaca & Mitridat. Francof. 1576.
 Marcellus Empiricus, Basl. 1567. in fol. cum aliis.
 Curt. Marinellus, de morb. anime. Venet. 1615. in 4.
 Joann. Marquardus, in pract. Spira 1583. in 8.
 Guil. Marquis, de Peste, Antvverp. 1622. in 4.
 Matth. Martini, de morb. mesent. Lips. 1630. in 8.
 Galeot. Martius, de promisc. doct. Francof. 1602. in 12.
 Nicol. Massa, in Epist. Med. Lugdun. 1557. in fol.
 Item de morbo gallico.
 Alex. Massaria, in Practica. Franc. 1601. in 4.
 Franc. Massarius, in 9. Plin. Basl. 1537. in 4.
 Joh. Matthæus, in quaest. Med. in 8.
 Item de febr. Pestilenti.
 Petr. Andr. Matthioli, in Opere suo. Francof. 1598. in fol.
 Melissus.
 Apollon. Menabenus, de Alce. Colon. 1581. in 8.
 Mengus Faventinus, in Opere de Balneis. Ven. 1553. in fol.
 Ludov. Mercatus, in operibus Med. Francof. 1608. in fol.
 Archang. Mercenarius, de Putredine Basl. 1583. in 4.
 Hier. Mercurialis, in Prax. Franc. Venet. 88. in fol.
 Item in prælect. Pisani & c.
 Joh. Melue, in Operibus. Venet. 1581. in fol.
 Joh. Michelius, Medicus Austriacus in MS.
 Aurelius Minadous, de Lue venerea. Venet. 1596. in 4.
 Jo. Bapt. Minadous, de Venesect. in Petechiis Venet. 1597. in 4.
 Jo. Thom. Minadous, de Febr. Malign. Parav. 1604.
 Raym. Mindererus, in variis scriptis August. Vindel.
 Picus Mirandulanus, Basl. 1574. in fol.
 Godofr. Moebius, in Disp. de Febr. Peticulari. Jena.
 Joann. Monardus, in Epist. Lugd. 1557. in fol.
 Nicol. Monardus, de Exorici. Antv. 1593.
 Item de Pleur. & rosis. 1564.
 Paulus Mongius, in Avicennam.
 Barth. Montagnana, in Consil. Francof. in fol.
 M. Anton. Montagnana, de Herpere. Venet. 1589. in 4.
 Hier. Montaleus, de Hom. sano. Franc. 1598. in 8.
 Comes Montanus, Venet. 1584. in 4.
 Jo. Bapt. Montanus, in Consil. Francof. 1587. in fol.
 M. Anton. Montilianus, in quaest. Med. Lugd. 1555.
 Hier. Montuus, in Halosi Febr. Lugd. 1558. in 4.
 Renatus Moreau, de Venesect. in pleuritide.
 Petrus Morellus, de Compos. Medicam. Basl. in 8.
 Moschion, in Gynæco. Basl. 1586. in 4.
 Joann. Moulinus, in horto Jatrophyco. in 8.
 Raph. Moxius, de Morb. Mulier. Colon. 1612. in 8.

Paulus Muncerus, Tract. germ. de Febr. Maligna.
 Aloisius Mundella, in Epist. Med. Lugd. 1557. in fol.
 Item in Dialog. Tiguri 1551. in 4.
 M. Anton. Muretus, in Annotat. Philolog. Antv. 1580. in 8.
 Fred. von der Weyl, de morb. Epid. Bredan. Antv. 1627. in 4.
 Adrianus à Mynlicht, in Armam. Hamburg. 1631. in 4.

N.

Natalis Comes, Franc. 1588. in 8.
 Joann. Neander, in Tabacolog. Lugd. 1626. in 4.
 Joann. Nesterus, in Consil. Antidyent. Lips. 1623. in 8.
 Nicephorus, Histor. Eccles.
 Aug. Niphus, in Comm. ad Arist. de anima & c.
 Gregor. Nymmannus, de Apoplex. Witteb. 1629. in 4.
 Gregor. Nyssenus, lib. de Homine & c.

O.

Joann. Oberdorfferus, de Lue Ungaric.
 Oddus de Oddis, in Art. parv. Venet. 1574. in 4.
 Item in Avicenn. & Aph. Hipp. 1575.
 Marcus Oddus, de Comp. Med. Patav. 1583. in 4.
 Joach. Olhadius, de seminibus Pestilent. Dantisci 1626. in 4.
 Hier. Olorius, de instit. reg. Colon. 1582.
 de Gloria. Basl. 1571.
 Oribasius, in collect. Paris. 1555. in 8.
 Ovidius Naso, Antv. 1542. in 8.

P.

Julius Pacius, in Comm. de Anima.
 P. Paduanus seu Aggregator, in fol. antiq. editio.
 Palladius Sophista, Basl. 1581. in 4.
 Julius Palmarius, de morb. contag. Franc. 1601. in 8.
 Mart. Panfa, in Consil. germ. de Febr. malign.
 Jo. Anton. Pantheus, de balneis Calderianis Venet. 1552. in fol.
 Sebast. Paparella à monte sancto, in Operibus suis. Alacerate 1582. in fol.
 Theoph. Paracellus, in Operibus suis Francof. in 4.
 Ambros. Paræus, in Chirurg. Francof. 1594. in fol.
 Emil. Parisanus, de Jubit. Anat. Venet. 1621. in fol.
 Petrus Parisus, de peste Italicæ.
 Parmenides.
 Jacob. de Partibus.
 Mich. Jo. Paschalius, de Curand. morb. Lugd. in 8.
 Barth. Pascherus, de Catarrho. Venet. 1615. in 4.
 Jo. Petr. Passerus, de vuln. cap. Bergom. 1590. in 4.
 Bernh. Paternus, in Avicenn. 1596. in 4.
 Franc. Patricius, in discuss. peripar. Basl. 1581.
 Item in nova Philosph. Ferrar. 1591. in fol.
 Jo. Jacob. Pavisius, de accretione. Patavii 1558.
 Fabius Paulinus, in Comm. de Peste Thucyd. Venet. 1603. in 4.
 Paulus Medicus.
 Franc. Peccettus, in operibus Chirurg. Franc. 1619. in 8.
 Alex. Pedemontanus, de secretis. Basl. in 8.
 Per. Paul. Pereda, Lugd. in 8.
 Franc. Perellus, de Febr. intermittente. Parisiis.
 Bened. Pererius, in Phys.
 Hier. Perlinus, de Alexiteriis & aliis Hanov. 1613. in 4.
 Phil. Persius, in lib. germ. de morb. austriacis.
 Joann. Bapt. Persona, in lib. quod animi mores. Bergam. 1602. in 4.
 Carol. à Petra alba, in lib. Med. forma. 1588. in 8.
 Henricus Petrus, in Nosis. Marpur. in 4.
 Caspar. Peucerus, in Practica. 1614. in 8.
 Archang. Piccolomineus, in Anat. Rome in fol. in Introduct. phys.
 Item de Anima.
 Greg. Pictorius, in Operibus suis Basl. 1569. in 8.
 Carol. Pilo, de morb. ex sero, Pontemussii in 4.
 Nicol. Pifo, in Praxi. Francof. 1585. in 8.
 Guil. Placentinus, in Practica Medica.

Felix

TOMI TERTII.

Felix Platerus, in Observ. & aliis scriptis. Basl. in 8.
 Plato, Philosophus Atheniens. Basl. 1534. in fol.
 C. Plinius, edit Dalechampii 1608. in 8.
 Plutarchus Cherenus de vitis in fol. 1513.
 Lucas Pollio, in lib. german. de Febr. malign.
 Petrus Pomponatus, de incant. Basl. 1556. in 8.
 Jacob. Pons, in Medico. Item de Venesectioe Lugd. in 8.
 Ferd. Ponzettus, lib. de venenis. Basl. 1562. in fol.
 Jo. Bapt. Porta, in magia naturali Venet. 1597. in 8. de destill. in 4.
 Anton. Portus, de peste Romæ 1585. in 4.
 Posidonius in operibus Aetii.
 Petrus Poterius, in Observat. & Pharmacop. Lugd. 1645. in 8.
 Th. Priscianus, Gram. Casariensis Colon. 1526. in fol.
 Proclus, in Timæum.
 Hier. Provenzalis, de Sensibus Romæ 1597. in 4.
 Ptolomæus, in gentiloquio.
 Zach. à Puteo, in clave rationali Venet. 1672. in 4.

Q.

Joseph. Quercetanus, in variis suis scriptis.
 M. Fab. Quintilianus, de Oratore Basl. 1543. in 4.

R.

Joann. Raicus, de Podagra. Francof. 1621. in 8.
 Petrus Ramus, in Orat. & alia scripta Cicer.
 Item libro scholar. physicarum.
 Franc. Ranchinus, in opusculis suis Lugduni 1627. in 4.
 Henric. Ranzovius, de Conserv. valetudine. Antv. 1584. in 8.
 Leonh. Rauwolfius, in Itinere Orientali Laving. 1582. in 4.
 Joann. Renodæus, in Dispens. Colon. All. 1623. in 8.
 Hier. Reufnerus, de Scorbuto. Franc. 1600. in 8.
 Item de Urinis Basl. 1582. in 8.
 Rhafes ad Almanforem.
 Jerem. Rhetius, in Disp. de Febre Petechiali. Jena.
 Lud. Cel. Rhodiginus, Lect. antiq. Francof. 1599. in fol.
 Eustach. Rhodius, de Affect. Hum. Corp. de tum. vuln. & c. Venet. & Patav. 1602. in 4.
 Item de usu rotis Venet. 1588. in 4.
 Joann. Riolanus P. in Fernel. Mompelgarti. 1589. in 8.
 Joann. Riolanus F. in Anthropologia Paris. 1626. in 4.
 Othav. Roboretus, de Febr. peticulari. Tridenti 1592. in 4.
 Nicol. Rocheus, de morbis mulier. in Gynæc.
 Jo. Nic. Rogerius, de Venesect. Venet. 1597. in 4.
 Guil. Rondeletius, in Opere suo Francof. 1592. in 8.
 Jo. Bapt. Rolarius.
 Timoth. Rosellus, lib. secret. Venet. 1588. in 8.
 Des. Eras. Roterodamus, in Adag. Basl. 1526. in fol.
 Joann. Ruellius, de Stirp. Histor. Basl. 1537. in fol.
 Jacob. Ruffus, de generat. Tiguri 1554. in 4.
 Ruffus.
 Mart. Rulandus F. in Centr. curat. Basl. 1628. in 8.
 Mart. Rulandus P. in Lexic. Chymie Francof. 1610. in 4.
 Item in Problem.
 Item de morb. Ungar. in 8.
 Item Progymnas. Alchym. Franc. 1607. in 8.

S.

Angelus Sala, in Aph. Chymiatr. & aliis scriptis.
 Item de Peste.
 Guil. de Saliceto, in Chirurg. Venet. 1502. in fol.
 Salust. Salvianus, Variar. Lect. de Re Med. Romæ 1588. in 8.
 Sanctus. Sanctorius, de vitand. error. Venet. 1603. in fol.
 Jo. Ant. Sarracenus, de Peste Lugd. 1689. in 8.
 Jo. Mich. Savanarola, in Pract. Venet. 1560. in fol.
 Item in Epir. Phys.

Hercules Saxonia, in Pantheo. Francof. 1603. in fol.
 Jul. Cas. Scaliger, de Sublimitate. Francof. 1576. in 8.
 Durantes Schachus, in subsidio Chirurg. Urbini 1596. in 8.
 Jac. Scheckius, de Sanguificationis instrumento Argent. 1581. in 8.
 Joann. Schenckius, in Observ. Francof. 1600. in 8.
 Phil. Scherbius, in Thef. Med. Lips. 1614. in 8.
 Henr. Scheunemannus, de morbo cagastro Francof. 1610. in 8.
 Laur. Scholtzius, in Opere Consil. Francof. 1598. in fol.
 Joann. Schröderus, in Observ. Wittich.
 Salv. Sclanus, in art. parv. Ven. 1597. in 4.
 Jac. Mart. Scorotus, de simpl. & concretor. corpor. generatione Lugd. 1589. in 8.
 Cornel. Schylander, in Med. Astr. & Chirurg. Antv. 1577. in 8.
 Melch. Sebizius, de mola, Argent. 1627. in 4.
 Item de acidulis, ibid. 1627. in 8.
 Item de febr. Petechiali.
 Bruno Seidelius, in Phys.
 L. A. Seneca, in Opere Basl. 1537. in 8.
 Hugo Senensis, in arte parv. Papiæ 1496. in fol.
 Daniel Sennertus, in Instit. & lib. Praxeos. & de Consens. Witteb. in 4.

Ludov. Septalius, in Hipp. de aëris, aquis & locis Colon. 1590. in fol.
 Item in Animadvers. Patav. in 8.
 Guil. Seraphinus, de Comp. Med. Trini 1597. in 4.
 Serapion apud Galenum.
 Q. Serenus, cum comm. Humeberg. 1581. in 4.
 Simeon Sethus, de Cibor. facultat. Basl. 1561. in 8.
 Petrus Severinus, Dams in Idea Basl. 1571. in 4.
 Diodor. Siculus, Biblioth. Hist. Hanov. 1611. in 8.
 Pet. Paul. Simoneta, in Comp. Med. Francof. 1598. in 8.
 Simon Simonius, in Simonio supplice Cracov. 1585. in 4.
 Item de Putredine ibid.
 Simplicius, in Arist. Venet. 1540. in fol.
 Henr. Smercius, in Miscell. Med. Franc. 1611. in 8.
 Anton. Sneidergerus, in Cassum Tiguri 1616. in 8.
 Soccinas, in Metaph.
 Reiner. Solenander, in Consil. Francof. 1596. in fol.
 Galeat. de S. Sophia Hagena 1533. in fol.
 Adrian. Spigelius, in Anat. Venet. 1627. in fol.
 Item de Semitertiana Francof. 1624. in 4.
 Item de Lumbricolato Patav. 1618. in 4.
 Joann. Sporischius, ab Ottenbachavv, de curandis ratione per dietam Lips. 1607. in 8.
 Gotthof. Stegghius, in art. Medic. Francof. 1606. in fol.
 Stephanus Atheniensis, in lib. Gal. de art. curand. Basl. 1581. in 4.

Henr. Stephani, in Dictionar. Medico 1564. in 8.
 Joann. Steph. Strobelbergerus, in Diversis tractat. Lips. in 8.
 Joann. Stockerus, in Empirica Francof. 1601. in 8.
 Strabo.
 Joseph. Struthius, in arte sphygmica Basl. 1602. in 8.
 Joach. Struppius, in Anchora samis & sitis Francof. 1574. in 4.
 Item neue Speisfammer.
 Nicol. Stupanus, in Dispensat. Med. Basl. 1614. in 8.
 Jo. Bapt. Sufius, de Venesect. Cremonæ 1559. in 4.
 Paschalis Suetanus, de Venerea lue.
 Petrus Sybellinus, de Peste. Praga. 1564. in 4.
 Jo. Bapt. Sylvaticus, in Controvers. & Histor. Med. Francof. in fol.
 Marth. Sylvaticus, in Pandectis Editio antiq. in fol.
 Jacob. Sylvius, de Febr. Paris. 1562. in 8.

T.

Jac. Theod. Tabernamontanus, de Plantis Francof. 1613. in fol.
 Item Wasserbesch/ ibid. 1608. in 8.
 Joann. Talentonius, in Thesaur. recond. Francof. 1605.
 Casp. Taliacotius, in Chirurg. curtor. Francof. 1598. in 4.
 Valefc. de Taranta, in Philon. Lugdun. 1490. in fol.

Petrus

INDEX AUTHORUM TOMI TERTII.

Petrus Tarectus, in *Arist. Paris.* in fol.
 Nicol. Taurellus, in *Method. Prædict. Francof.* 1587. in 4.
 Bernh. Telesius, de *rerum natura Neapoli* 1586. in fol.
 Andr. Tenzelius, in *exegef. Wittib.* 1628. in 8.
 Tertullianus, *lib. de anima.*
 Steph. Teupolus, in *Contemplatione Academ. Basl.* 1590. in 8.
 Joann. Thalii, *Sylva Hercynia Francof.* 1588. in 4.
 Themistius, in *Arist. Venet.* 1570. in fol.
 Jo. Bapt. Theodofius, in *Epist. Med. Lugdun.* 1557. in fol.
 Theophilactus, in *Evangel. Basl.* 1525. in fol.
 Andr. Thevetus, in *Cosmographia à Lyon* 1554. in 4.
 Joann. Tholdius, in *Haliographia Lips.* 1612. in 8.
 Camillus Thomas Ravennus, *Venet.* 1554. in 8.
 Hier. Thverius, *Brachelius com. in Aph. Lugd.* 1512. in 4.
 Thucydides, *Historicus Colon.* 1527. in fol.
 Joann. Tilemannus, in *Aph. Hipp. Marpur.* 1650. in 16.
 Zoroaster Tinellus, in *Consult. Medic. Senus* 1604. in 4.
 Dom. Tirellus, in *Antilogia de Yescantibus.*
 Franc. Toletus, in *Phys. Colon.* 1585. in 4.
 B. Grégor. Tololanus, in *Syntag. Francof.* 1599. in fol.
 Bernh. Tomitanus, de *morb. gallico.*
 Casp. Torrella, de *Padendagra.*
 Albanus Torrinius, in *Alex. Aphrodiens. Basl.* 1542. in 8.
 Hier. Tragus, de *Stirpium natura. Argent.* 1552. in 4.
 Alex. Trallianus, *Basl.* 1556. in 8.
 Victor Trincavellius, in *Consil. Basl.* 1587. in fol.
 Trotula, de *passion. mul. in Gynæco Basl.*
 Adrian. Turnebus, in *adversar. Basl.* 1581. in fol.
 Barth. Turrianus, de *Consult. Med. Francof.* 1606. in 8.
 Turisanus, in *art. parv. Gal.*

V.

Val. de Valeriis, in *Lullium. Aug.* 1589. in 4.
 Franc. Valeriosa, in *observ. & enarrat. Lugd.* in 8.
 Valla, in *lib. Dialog.*
 Franc. Vallesius, in *Controvers. Francof.* 1590. in fol.
 Item, in *Comm. ad Gal. Colon.* 1592. in fol.
 Item, in *S. Philosoph. Francof.* 1608. in 8.
 Anton. Valetius, in *Exerc. ad Holler. Francof.* 1603. in 12.
 Joann. Varandæus, de *morbis variis in 8.*
 Guil. Varignana, in *secretis. Basl.* 1597. in 8.
 Joann. Vassæus, de *Urinis in 8.*
 Christoph. à Vega, in *Opere Medico Lugd.* 1576. in fol.
 Thom. à Vega, in *arte parv. Galen.*
 Ant. Mar. Venustus, in *Consil. Med. Venetiis* 1571. in 4.

David Verbezius, in *variis scriptis.*
 Petrus Verderius, de *Caus. morb. Venet.* 1600. in 4.
 Sebast. Verro, in *Phys. Basl.* 1581.
 Bacon. de Verulamio, in *variis scriptis.*
 Andr. Vesalius, de *Humani corporis fabrica. Basl.* 1543. in fol.
 Barth. Vicarius, de *assistent. egrotant. Romæ* 1591. in 4.
 Richard. d. S. Victore, *Colon.* 1621. in 4.
 Bened. Victorius, *Faventinus, in Practica magna.*
 Item in *Empirica. In 8.*
 Vid. Vidius, de *curand. rat. Flor.* 1594. in fol.
 Arnold. de Villa nova, *Venet.* 1505. in fol.
 M. de la Violetta in *Pharmacopœa.*
 Virgilius Maro.
 Joann. Viscerus, in *Aph. Hipp. Tubing.* 1591. in 4.
 Lud. Vives, de *Anima.*
 Matth. Untzerus, in *suis operibus Hale* in 4.

W.

Joann. Wallæus, in *Medic. practica Londin.* 1660. in 8.
 Jo. Jac. Weckerus, in *Antidor. Basl.* 1595. in 4.
 Item in *Syntax. ibid.* in fol.
 Joann. Wierus, de *præfig. Basl.* 1568. in 8.
 Item in *Observ. in 4.*
 Item de *morb. incog. in 8.*
 Joann. Willichius, in *libr. artis Magica Tigur.* in 8.
 Felix Wirtz, *Wund. Argney Basl.* in 8.
 Hier. Wolffius, in *variis Ciceronianis in 8.*

X.

Xenophon. *Basl.* 1545. in fol.

Z.

Jacob. Zabarella, in *Physicis operibus Francof.* in 4.
 Paul. Zacchias, in *Quæst. Medico-Legal. Lips.* 1630. in 8.
 Adam. Zacutus Lusitanus, in *opere suo. Lugd.* 1649. in fol.
 Zaluzanius, de *re Herbar. Francof.* 1604. in 4.
 Item *Animadvers. in 8. ibid.*
 Roder. Zamurenfis, in *speculo vite humana edit. antiq.*
 Udalric. Zalusius, in *Operibus suis Lugd.* 1550. in fol.
 M. Ant. Zimara, in *Antrô Magico. Francof.* 1625. in 8.
 Jason Zirizæus, *Pratensis, de muliebribus Basl.* 1524. in 4.
 Jacob. Zwingerus, in *exam. Princip. Chymico. Basl.* 1606. in 8.
 Theodor. Zwingerus, in *Tab. in Hipp. Basl.* 1589. in fol.

GREGOR. HORSTI, D.
 CENTURIA PROBLE-
 MATUM

ΘΡΑΠΗΤΙΚΟΝ,

Seu

MEDICARUM QUÆSTIONUM PRA-
 CTICARUM,
 DECAS PRIMA,

Ad præcipuarum Februm Cognitionem & Cu-
 rationem intervians.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.
 Uemadmodum prære-
 liquis morbis Febri po-
 tissimum Romanos Ve-
 teres Templum erexisse
 post Plinium (nimirum lib. 2. c. 7.
 ubi in Palatio Febri publicè Fa-
 num dicatum fuisse scribit, adden-

Cur Roma-
 ni febri
 Templum
 erexerint?

te Dalechambio, quod Febris tria
 Fana Romæ fuerint, unum in ca-
 pite vici longi, alterum in Palatio,
 & tertium juxta monumenta
 Mariana) repetit Mercurialis lib.
 5. Practicæ cap. 1. forte, quod affe-
 ctus hic frequentissimus, toti-
 que corpori communis, adeoque vulgare
 morbi genus juxta Celsum lib. 3.
 cap. 3. utpote quo non tantum Vi-
 talis, nec etiam solummodo Natu-
 ralis actio, sed omnes totius fun-
 ctiones afficiuntur, interveniente
 læsione caloris nativi, communissi-
 mi omnium instrumenti: Ita non
 videtur inconueniens de febribus
 cognoscendis & curandis peculia-
 rem præ reliquis affectioni-
 bus instituire, & certis quæstioni-
 bus ea, quæ in variis febrium dif-
 ferentiis controversa sunt, exami-

ni medico subijcere. Ut autem
 Aclepiadeis mancipiis de cognitio-
 ne & curâ variarum febrium an-
 sam differendi præbeamus, ideò
 consequenter in specie hoc modo
 progredimur.

QUÆSTIO I.

An balnea conueniant in
 diariis?

I. Febris, ἡ πυρετός, græcis, calor præter naturam Febris
 in corde accensus, indeque toti corpori com-
 municatus, rectissime dicitur Galeno 1. de diff. febr.
 c. 3. unde ad intemperiem calidam tanquam ad
 summum genus ab eodem lib. de morb. diff. cap. 5.
 refertur. Prout autem hic calor in igneum mu-
 tatus, secundum Galen. l. 1. aphor. comm. 14. & 1.
 de ration. vict. acut. com. ad 18. Aphor. originem
 suam vel à spiritu accensione, vel ab humori-
 bus putrescentibus, vel à solidis partibus excalfa-
 ctis sibi vendicat, ita quoque febris alia diaria est,
 alia putrida, alia hæctica, quæ differentia Galen.
 lib. de diff. febr. c. 7. maxime propria dicitur, quate-
 nus desumitur à diuersitate causæ proximæ ante-
 cedentis, cujus varietas, ipsas quoque curativas in-
 dicationes variat.

Argentarius lib. de febribus cap. 1. Galenum exagi-
 rat de Subjecto Febris, sed frustra. Quamquam
 enim cordis passio sit Febris, non tamen talis dicitur,
 priusquam à Corde talis Intemperies reliquo
 corpori communicetur. Coniunge Exerc. nostr. de
 Febr. Exerc. 1. quæst. 5. de amicis olim meum
 in aula Cæsareâ Dn. Octavianum Robertum de fe-
 bri peculiari cap. 2. pag. 20. Qui recreationis gratiâ
 de subjecto Febris plura legere cupit, is videat Si-
 monium, in par. 2. Simonii supplic. tit. 2.

11. De prima differentia, nimirum de diariis,
 sic dicitur quod diem naturalem vix excedant, jam
 quaeritur, num in curandis balnearum usus conue-

Quodnam
 Febris Sub-
 jectum.

Diariae febris generatio.

niat: Ut autem huic problemati satisfiat, notandum, diariam ephemeram febrem ab accensione & calefactione spirituum præter naturam fieri, quæ non ab una solum, sed variis causis excitari potest, quemadmodum experientia edoctus Galenus lib. 1. de arte curat. docet, nimirum ex lassitudine totius, ex constipatione cutis, ex vehementibus animi commotionibus, ex vigiliis, ex inedia, ex vini meracioris potu, ex unctione solis, ex adenum vel glandularum tumoribus, aliisque similibus, ad inflammationem & effervescentiam spirituum facientibus. Hæ causæ præcedentes diversæ, necessariiò diversas intentiones curativas generant, unde dubitatur, quomodo Galenus lib. 1. de arte curat. c. 2. & Avicenna. Can. 4. fen. 1. tract. 1. cap. 6. cum aliis, omnes diarias Balneis curari asserant.

Quamquam Vitalis de furno cap. 15. Ephemeram à causis internis & externis fieri dicit, nihilominus huic assertioni contrarius non est, quia causam internam impropiè sumit, quatenus etiam sub numero procatarricarum includitur. Advertendum tamen, inquit Trincavellius in lib. 1. Artu Curat. cap. 2. quod causarum procatarricarum observatio non propterea à Medicis præcipitur, quia illæ per se & propriè faciunt aliquid ad curationem, vel ad indicandi rationem, quod Galenus 4. Methodi docet, sed quia aliquam adferunt utilitatem & opem ad inveniendam affectionem, unde postea petenda indicatio: omnis enim intentio, quo ad Ephemeram curandam, ad morbum esse debet, propterea quod semper à procatarrica causa proveniat, ut habet Nicol. Massa in lib. Epist. Med. Epist. 7.

Cur de causis procatarricis agatur?

Quæstionis resolutio.

Balnei diversæ partes.

Descriptio Balnei fecundum Antiquos.

III. Pro resolutione subjiciendum, quod Balneum aquæ dulcis, cujus apud veteres splendidissimi erant apparatus, ut patet ex Langio l. 1. Epist. 50. consideretur respectu partium diversarum, quarum Galenus lib. 10. Meth. cap. 10. quatuor enumerat, nimirum aërem balnei, cujus vi sudor evacuratur, solum aquæ calidæ, solum frigidæ, & eam partem, in qua corporis sudor detergitur. Balneum Antiquorum secundum nonnullos tribus, secundum alios quatuor partibus erat distinctum, de quo vide Sennertum lib. 3. de febr. cap. 3. Dunc. Liddellium lib. 1. de febr. cap. 8. & Guil. Giffascarium lib. 1. de Nat. febr. cap. 13. primò enim in aëre calido loturi tam diu morabantur, donec corpus nudum nonnihil incalcesceret: dein solio aquæ calidæ corpus immergebant, è quo postmodum in frigidum descendebant; & quarto temperata lotione sudores detergebant, idque propterea, ut primum pori cutis in aëre calido laxarentur, deinde balneo calido corpus humectaretur, intenso calore, ne dissolvatur, frigidò solio temperaretur, ac tandem moderato calore sudor detergeretur. Imò ipsum etiam Balneum aquæ calidæ juxta Galenus lib. 3. de tuen. san. cap. 4. in triplici est differentia; vel enim temperatum est, vel tepidum, vel calidum. Balnei calidi excedentis rarusest usus, nisi quod Galenus eodem utatur in quarta specie lassitudinis, quæ ex gravitate oritur, musculis plus æquo exiccatis, quod innuit Jul. Casar Claudinus scilicet. 10. append. ad lib. de ing. ad infirmos, ubi simul notat, Balneum temperatum ac tepidum, licet juxta Galenus citato loco, gradibus differant, effectus tamen convenire, quatenus calefacta refrigerant, & refrigerata calefaciunt, humectant, sudores movent, insensibiliter evacuant, vapores acres attemperant, & alimentum ad ambitum corporis attrahunt.

IV. Respectu harum diversarum Balnei partium variis ephemerarum causis diversimodè succurritur: Sic aër Balnei convenit is diariis, quæ fiunt ex cutis densitate, aut meatuum obstructione & ex adenum tumoribus, utpote cujus beneficio foras evocantur calidæ expirationes per pororum apertionem. At noxius idem est diariis ex animi commotionibus, ex lassitudine, ex fervore solis & similibus. Secunda pars Balnei tutior est in omni ephemerâ, quatenus respectu caloris moderati aquæ calefactæ humectat & calorem febrilem corrigit. At tertia pars, nimirum solum frigidæ, cautè concedatur, (ne cute constipata fervor spirituum magis intendatur) & hoc modo consequenter hæctica vel putrida excitetur. Quarta verò nulli non convenire potest, cum in omni sudoris deterfione, corporisque mundificatione opus sit.

Diversa Balnei partes diversis febribus Ephemeris quomodo succurrant.

Quo ad usum Balnei notat Per. Salinus Diversus in Comm. in lib. 3. de Morb. Hipp. tex. 3. exterius secundum Hipp. etiam in ardentibus febribus administrandum esse, corporis refrigerationi & humectationi succurrendo: nam Balneum, ubi corpus expurgatum fuerit, inquit, satis aptum est, incendiū febris & vehementiam sitis remittere. Imò Balneum Hipp. 6. Epid. part. 5. etiam ante usum Hellebori concedere videtur, quatenus corpus humectat, laxat, & humores fluidos reddit. Adhibetur autem ante purgationem præparandi ratione tunc temporis, ut addit Christoph. à Vega lib. 1. Aph. 10. in Com. Cum corpus non valde plenum fuerit, aut cum paramus in declinatione purgationem: antè verò id periculum est, ex Balneo incidere in magnum aliquem morbum ex fluxione, aut plenitudine, dilatatis humoribus ac diffusis, &c. Holle-rius in Com. ad Aph. 4. 2. lib. 7. Balneum juvare dicit hæcticos, quia calefactos refrigerat, & reficcatos humectat, modo moderatum sit; imò etiam diarias, si ab unctione, quia refrigerat si à refrigeratione, quia calefacit, si à lassitudine, quia refovet lassata corpora, si ab obstructione cutis, quia relaxat. Potrò limitationes exquisitiores, quo ad usum Balnei respectu variarum differentiarum in febribus, præsertim Ephemeris, vide apud Joh. Damascenum in Metaphrasi Albani Torriani cap. 3. & sequentem apud Gordonium de regim. acut. par. 3. Advertendum tamen, quod monet Sennertus lib. 1. de Febr. cap. 6. Balneum quidem antiquis in hoc morbi genere, ut & pluribus aliis, fuisse familiarissimum, sicut hodie quoque Egyptii non solum ad sanitatem tuendam, sed etiam ad varios morbos sanandos Balneo frequentius utuntur, ut refert Prosp. Alpinius lib. 3. de Medic. Aeg. cap. 19. Videatur quoque And. Thevet. in Cosmographia Orientis. à nobis ex Gallico Idiome in Germanicam linguam traducta, quæ cap. 53. admodum commendat Turcarum spacio- sa marmorea Balnea, cui etiam subscribit D. Ravvovolsius in Itinere Orientali. Verum in Balneis parandis non eadem apud nostros (inquit ille) scilicet apud Saxones & Septentrionales, adhibetur indutria, nec homines nostri ita Balneis assueti sunt; præterea maxima hominum pars (inferioris videlicet Germaniæ) in victu errores committit, unde crudorum humorum copia cumulat, quæ de causâ tutò Balneum adhibere non licet, ac proinde loco Balnei tutioribus aliis remediis utendum censet. Hoc tamen non obstant negari non potest, quin certis conditionibus Balneum adhibitum, præsertim in his regionibus superioris Germaniæ, in diversis morbis naturæ succurrat, quæ ratione

Balnei usus multiplex.

Cautio, quo ad usum Balnei.

Balnea

QVÆSTIO II.

An in Synocho non putrioxymel præbendum?

Balnea Martia Suetonum, Mercurialis Bader.

Cautio.

Limitationes ulteriores de Balneis usurpandis in febribus.

Balnea Martia dicta, sub vernum tempus instituta, & aliquoties repetita, post præcedentem evacuationem, non absque fructu communiter à nostris hominibus usurpantur, utpote cum aqua dulcis tunc temporis exhalationibus resuscitatis prægnans magis detergeat, & poros cutis, hyemis frigiditate densatos hæctenus, relaxet, ac superfluitates in habitu corporis delitescentes resolvat. Imò plebeis etiam aliis quoque temporibus Balneum in usu est, quando febrile quid sentiunt, ubi frequenter (quod corpora puriora plerumque sint) ab invasionibus uterioribus liberantur. Nihil addo de menstruis quotidianis Balneis hic in Suevia frequentissimis, non tantum ex aquis medicatis, quas varias Deus Opt. Max. nobis concessit, sed etiam ex dulcibus, quibus, justâ præparatione & evacuatione concurrente, morbi Chronici sæpius aliis incurabiles, expugnantur.

V. Sed nota ex Foresto lib. 1. observ. 6. quod hæc procedant de ephemerâ, quatenus talis: Ubi enim internæ obstructiones, cruditates, nauseæ, catarrhi, alviq; fluxus cum ejusmodi febribus concurrunt, à Balneis abstinentium, quemadmodum hoc quoque monet Avicenna citat. loco cap. 9. atque ita diverso modo profunt & nocent, ut verum sit quod dicitur:

Balnea, Vina, Venus corrumpunt corpora nostra, Restituunt eadem, Balnea, Vina, Venus.

Ad limitationem hanc Conciliatorem diff. 173. adde ubi dicit, tria esse perpendenda, priusquam ægrum ad Balneum ducamus, nimirum ut febris absque horrore sit, ut nulla pars principalis imbecillitate quadam affecta sit, cum aliis humores per Balneum resoluti in eam recipiantur, & ut in primis viis cruditas omnis abfir. Idem reperit citato loco Jul. Cas. Claudinus, dum prohibentia reducit etiam ad tria capita, quorum primum est, crudorum humorum copia in ventriculo, in primis viis, in toto valorum genere; 2. horrore causa præsens in corpore, quæ est cutis adstricta & humorum copia, &c. & 3. membrorum maximè principalium, aut vis subservientium imbecillitas. Heurnius lib. de Febr. cap. 6. suafore Tralliano, etiam illos ad Balnea ducendos esse putat, quibus ex cibis corruptis liberalius alvus fertur, nisi fractæ fuerint vires, &c. Si adsit catarrhus, pergit ille, ni coctus ille sit, non lavetur inquit Paulus. Aërius tamen id laudat, si materiam calidam agnoscit Catarrhus, ita etiam Rhases. Quare de crudo aquosoliquitur Paulus: de adstricta cute cum calida materia Aërius. Coniunge Aloisium Mundellam in Epist. Med. Epist. 19. & Mengum Faventinum tract. de Baln. cap. 1. quorum uterque veterem Balneandi rationem, tam sanitatis tuendæ, quam morborum curandorum gratiâ vicissim ad usum revocandam esse statuit, quod etiam à Practicis quibusdam observatur, quemadmodum videre licet, apud Amarum Lusitanum Cent. 3. Curat. 99. ubi in Diariz febris declinatione ægrotum ad Balneum ducit, quod ex Rosis, Vitis foliis, Violis, Lactucis, Nymphæa, &c. confectum fuit, idque maximo cum successu: Item apud Frambesarium lib. 4. Can. & Consult. tit. 1. Consult. 1. ubi non tantum Balneum calidiusculum aquæ dulcis, sed etiam relaxato corpore per Balneum, olei affusionem & frictionem præscribit. De hac materiâ videatur etiam Casalpini lib. 2. Quæst. Med. Quæst. 9. Montanus in Halasi Febr. lib. 8. cap. 2.

I. Ad febres diarias referunt quoque Principes authores febrem paucorum dierum, quæ oritur ex sanguinis effervescentia sine putredine, quam synocham non putrem, Barbari synocham inflatam vocant. Cum enim sanguis p. n. effervere incipit, non statim putrescit, sed aliquandiu, quatenus naturæ thesaurus est, copiosoque calore nativo gubernatur, à corruptione putrefactionis sese vindicare nititur (Mercurialis lib. 5. pract.) quod de reliquiis humoribus vix etiam affirmare possumus, quam ob causam talem quoque diariam ex bilis concitatione sine putredine, quod voluit Fernelius lib. 4. parbol. cap. 4. non concedimus, cum biliosa corpora ex sola bilis commotione non febricitent, ut patet in Ictericis.

Cur sanguis non statim putrescat.

Signa febris hujus diligenter observanda veniunt, de quibus Nicol. Massa in Epist. Med. Epist. 7. hoc modo differit: Signa febris continentis sine putredine sunt caliditas in univèrsum non acuta, neque ad tactum mordax, neque exterius exiccans, pulsus magnus & plenus, difficultas spirandi, habitus corporis cum sanguinis multitudine, color ruber totius, ætas juvenilis, urinæ crassæ, rubræ, Signis digestionis non privatæ. Hæc pulchrè deducit Heurnius lib. de Febr. cap. 7. ex causis suis, simulque monstrat, quomodo sanguis effervere per dies aliquot à putredine sese vindicet.

Signa Synochi non putris.

II. Quæritur autem num etiam in hæc febris sanguinea oxymelini usus conveniat? Affirmat Galenus l. 8. m. m. cap. 4. idque non sine ratione, propterea, quod post modicam evacuationem pharmacum ex iis, quæ detergeant, exhibendum sit, quale est oxymel, quod febres non accendit, strenuè tamen detergit, sic, ut ea, quæ glutinosa crassaque sunt, dissolvat & meatus obstructos liberet.

Affirmatur quæstio.

Coniungatur hic Heurnius lib. 3. de viid. rat. in morb. acut. tex. 24. ubi oxymel ex quatuor partibus aquæ, duabus mellis & una aceti confici dicitur, quemadmodum id ipsum communiter etiam in Officinis observatur, ut videre licet in Dispensatorio Augustano, & aliis. Hinc tres eidem attribuit virtutes, quod scilicet crassos humores attenuet, lentos & viscidos incidat ac detergeat, quod ipsum præstando vim naturæ excitet, materiam præparet, ac obstructa liberet; quodque sudores moveat, quia partium tenuitate cætera intercellat. Vitalis de Furno cap. 109. Oxymel ad materiæ compactæ digestionem, ventris mollificationem, mundificationem, pororum apertionem, & oppilationum dissolutionem, contraque ventris inflationem valere dicit, de cus operationibus diversis in diversis morbis vide Epist. Med. Thaddæi Duni. Coniunge quoque Gordonium de Reg. acutor. part. 3. dum inquit: duplex est oxymel, multæ commixtionis, aut parvæ: si multæ commixtionis, & morbus est cum apostemate in spiritalibus, & virtus fortis, tunc competit, tamen in parvâ quantitate: si sit oxymel parvæ commixtionis, virtus debilis, & materia parum grossa, viscosa, tunc competit inmodera-

De oxymellis varietate & compositione.

moderata quantitate : si parum grossa & virtus fortis, tunc non competit multae mixtionis, &c.

Cur non noceat mellis caliditas.

III. Non enim hic admodum mellis caliditas timenda, cuius causa Alexander Trallianus lib. 12. cap. 10. calidioribus naturis oxymellis usum penitus non concedit, cum eadem, qualis qualis etiam sit, aceti vitriolata qualitate corrigatur, & aquae adjectione per coctionem temperetur, ita, ut omnibus naturis reddatur medicamentum utilissimum, ut inquit Oribasius l. 5. Coll. med. cap. 24. quatenus scilicet detergendum est & incidendum, quae intentio in hac febris requiritur, pro ut sanguis ex obstructionibus incipientibus incalcescat.

Nec etiam nocumenta illa mordendi intestina & tussis excitandi verenda sunt, cum subtractione ponderis aceti, & additione mellis salubriter preparari possit, ut neque rodat, neque tussis molestas excitet, neque nervosas partes offendat, quod monet Sennertus lib. 2. de febr. cap. 10.

Mel saccharo praeparandum.

IV. Huius usus, ut veteribus fuit frequentissimus, quemadmodum varias oxymelitum compositiones, omni ferè intentioni curativae convenientes, apud Galenum, Aetium, Oribasium, & alios legitimus, ita & hodie optandum, ut loco communium syruporum, ex nimia sacchari copia constantium, vicissim varia oxymellis genera nostris aegris propinarentur, quod forte majori cum utilitate & jucunditate fieret, ut rectè monet inter recentiores Quercetanus in Pharmaco- dogm. cap. 10. propterea quod mel purius ac defaecatum magis saccharo, utpote quod sua dulcedine in carcerem facile in bilem convertitur, & glutinosa sua qualitate viscerum obstructionibus ansam praebet, quod vel unicè patet ex morbis septentrionalium scorbuticis, quibus saccharatis illis syrups magis nocemus, quam ut humores impactos illorum beneficio praeparemus.

QVÆSTIO III.

An in febribus putridis Venae secanda?

Contra Jobertum.

I. QUAMVIS Laur. Joubert l. 2. parad. 2. cum Simonio, ex putrescentibus humoribus nullas febres salubres oriri posse statuatur, ita ut febres communiter putridae dictae, non tam propter humorum putrefactionem, quam eorundem fervorem generentur, unde rectius humorales dici statuit: non tamen sufficiens adesse videtur ratio, ut ab ea sententia veterum discedamus, quae ponitur, quod febres quaedam ex putrescentibus humoribus nascantur, propterea, quod humores mixta quoque sint corpora, tali aptitudine praedita, ut per alterationem putrescere possint, quemadmodum praeter alia satis superque saepius faetor eorum, quae naturali vel artificiali necessaria excretionem evacuantur, comprobatur. Imò si sensus comprobatur, quod in abscessibus variis modis humores putrescant, ut ex varietate puris colligitur, absurdum non erit in ipsis quoque vasibus aut visceribus simile quiddam accidere posse.

Dari febres ex putredine.

Non solum Joubertus sed inter veteres etiam quidam hoc ipsum propugnare conati sunt, ut videre licet apud Alex. Trallianum lib. 12. cap. 2.

ubi inquit: non desunt, qui in universum febrim nunquam à putredine fieri pronunciant: nam humores in venis exardescere, non putrescere dicunt. Si namque hoc esset, inquit, cur tandem non etiam lumbrici & aliae quaedam bestiae in vasibus, si putrefactio est, gigni cernuntur, quemadmodum in ventre & aliis particulis? quin etiam in externis omnibus hoc spectare licet, quod quae putrescunt, variarum rerum species generare soleant, quarum nullam unquam per urinas excerni visum est, &c. Paracelsi Sectatores huiusmodi subscribunt, ut videre licet apud Scheunemannum de Mor. Sulph. Castagr. Sect. 4. cap. 2. Petrus in No- sol. p. 2. diff. 50. de quibus plura videas infra in Exerc. nostris de Febris Ex. 3. q. 1.

Qualis putredo conveniat humoribus.

II. Notandum tamen, quod hic potissimum putredo venarum locus habeat, unde communiter potius ex putrescentibus, quam ex putridis humoribus hosce morbos oriri dicimus, quod scilicet non totus humor sit putrefactus, cum aliis homo non viveret, sed quod putrescere incipiat.

An in viventibus detur putrefactio?

Quaeritur hic an in viventibus etiam detur putrefactio, de qua controversia vide Valerium Baldutium lib. 1. de Putredine cap. 7. & 8. ubi addit pro solutione difficultatis, quod putredo vel est secundum totum, vel secundum partem, & illa fit à solo calore extraneo putredinali; haec autem à calore extraneo mixto cum calore innato viventium. Primo modo in viventibus non fit putrefactio, sed in corporibus mortuorum, & caeteris inanimatis: secundo modo contingit putredo in viventibus, quam semiputredinem postea vocat, & nihil aliud esse dicit, quam putrefactionem cum digestionem humiditatis corporis viventis à calore extraneo putredinali, mixto cum calore naturali, &c.

Affirmatur questio?

III. Num autem eiusmodi putridis febris per venesectionem succurratur dubium est? Affirmat quidem Galenus lib. 11. m. m. cap. 15. Ubi inquit, optimum esse in omni putrida febre sanguinem mittere, nisi impediatur vel aetas, vel virtus: rationem addit, quod levata natura, exonerataque eo, quo veluti facinora premitur, haud aegre, quod reliquum est, vincat. Idem quoque vult Aetium 2. terrabil. ferm. 1. cap. 75. aliique principes. Cum enim per venesectionem corpus refrigeretur, & sanguis, qui rationem causae morbificae habet, in his febris partialiter educatur, ut habet Cappivacc. l. 6. de febr. cap. 18. ideo merito conceditur, modo non adsit insigne quoddam impedimentum, quod etiam Galenus diligenter innuit.

Limitatio quo ad V. S. in putridis.

Cum Galenus lib. contra Erasistr. reprehendat eos, qui in omni febre putrida sine discrimine venam secant, idcirco Heurnius lib. de febr. cap. 14. limitationem addit, nimirum, quod semper Galenus plenitudinem aliquam praesupponat. Dico plenitudinem aliquam; iis enim febris putridis venesectionem debere statuit cum aliis Sennertus lib. 2. de febr. cap. 7. quibus vel sanguinis plenitudo adest, vel in quibus cacochymia sanguini in venis permixta est: in quibus autem cacochymia non in vena cava est, sed in primis viis maxima ex parte haeret, neque adest sanguinis abundantia, abstinendum à venesectione, praesertim, quando prohibens aliquid idipsum dissuadet. Coniunge Exercitat. nostr. 4. de Febr. quest. 11. Plura quoque in utramque partem proposita, & postea pro veritatis Galenicæ determinatione discussa, legas apud

An etiam in biliosis febris V. S. locum habeat?

apud Job. Raphael. Moxium in lib. de venesectione in febr. putrid. cap. 10. 11. & 12. Dubitatur autem num etiam in biliosis febris venesectione locum habeat, praesertim cum Vallejo l. 5. controvers. cap. 19. Heurn. l. de febr. cap. 3. Hercul. Sax. l. de febr. cap. 4. & alii sola bilis ultione & effervescentia febrim etiam generari posse contendunt, quae tamen non inconvenienter ad diarias reduci posse videtur, ut innuit praedictus Saxonia; ac bilis effervescentia venesectionem non indicat, unde Avicenna: in febris à minutione cavendum est, scilicet in iis, quae sunt vehementis calefactionis & inflammationis: cave enim, inquit, ne ægrum ad unam duarum perducas rerum, scilicet humorum cholericorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem: huc etiam inclinare videtur Zuffanum Ducretum in Comm. de Febr. pag. 20. dum inquit, ex sententia Galeni venesectionem in febris synochis putridis salutarem esse: reliquum verò magis suspectam, ac non nisi cum summa religione tentandam, potissimum in temperamentis valde calidis & valde siccis naturis. Sed resolutionem vide, quam habet Amatus Lusitanus Cent. 1. Curat. 91. ubi primum Galeni & Hippocrati autoritate convincit, etiam in biliosis febris sanguinis missionem locum habere, simul addita ratione, quod bilis nullibi, praeterquam in vesica fellea (nisi casu quopiam ab impulsiva vi in partem aliquam pellatur) sincera reperitur, sed in venis cum sanguine permixta sit, ideoque quando bilem putrescere, vel in corpore dominari dicimus, biliosum sanguinem concipere nos debere statuit. Quam igitur bilis & sanguis una existant, & difficulter à natura unum ab altero secerni queat, admiratione dignum non esse scribit, si secta venae simul quoque exeant, & consequenter adhuc eadem remaneat humorum proportio, sed effervescentia minor, cum sanguis quasi ebulliens evacuatus sit; nec obitare dicit, quod quidam regerunt, sanguinem biliosi humoris frenum esse, quo deposito bilis effervescentia major reddatur: Idem saltem esse demonstrat, propterea, quod evacuato sanguine cum bile, corpus refrigeretur, & natura allevietur, ut residuum edomare, & per notas vias pellere possit. Quod autem Avicennam attinet, assertionem illius non in totum rejiciendam esse putat, sed intelligendam de biliosis & ardentibus febris, quae plerumque tempore æstus, & post labores maximos gignuntur, ubi prohibentia quaedam sanguinis missionem dissuadent. Vide Franciscum Indiam de febr. maligna, dialogo 2. pag. 79. & Anton. Mariam Venust. in Consilio Medico mihi p. 92. Coniunge Job. Baptistam Minadom de venesectione.

Resolutio.

Responso ad Avicennam.

An ad animi defectum usque sanguis educendus?

IV. An autem ad animi defectum usque sanguis audacter educendus, quod Galenus, Aetius, Aegineta, & alii concedunt, admodum dubium est, cum eiusmodi evacuatio cum gravi periculo videatur esse conjuncta. Nota tamen, quod alius animi defectus sit syncope, ubi gravis omnium virium lapsus, cum sensus motusque lesione, accidit, alius etiam est lipothymia, vel animi deliquium, ubi subitus quoque, levior tamen virium lapsus, adest, syncopen plerumque praecedens, ut patet ex Galeno lib. 1. av. curat. cap. 14. & lib. 12. m. m. cap. 5. Non ad priorem, sed ad posteriorem animi defectum usque sanguinem evacuando procedebant veteres; nec sine cautione, sed signa deliquii instantis, per

mutationem coloris faciei ac pulsus diligenter observabant, iisque praesentibus evacuationem ulterius non protrahabant. Sed cum tantae evacuationes nostris corporibus non accommodatae, idcirco consultius est in defectu, quam excessu peccare, ita ut illud, quod deest, reiteration vicibus compleatur: non enim eiusmodi audax venesectione tantum habet commodi, quantum periculi. Rondeletius c. de synoch. Forestus l. 1. ob- serv. 20.

Coniungatur Amatus Lusitanus Cent. 3. Cur. 31. ubi contradictiones Averrhois solvit, & assertio- nem Galeni defendit.

QVÆSTIO IV.

An Cornu Cervi crudum, vel praeparatum sit preferendum in cura morbi ungarici?

I. USUS cervini cornu tempore Galeni non omnino nullus erat, quemadmodum patet l. 1. de simpl. med. facul. S. Cornua, ubi additur, quod cornua cervina dentes candidos reddant, fluidasque gingivas corrigant; imò eadem usta & lota dyentericis, haemoptoicis, caeliacis & aliis convenient. Idem habetur lib. de theriaca ad Pisonem cap. 9. ex quibus locis illud ipsum quoque repetere voluit Aegineta de remed. lib. 7. cap. 3.

Utin si cornu cervini aperiatur veteres.

Aetius terrab. 1. Ser. 2. cap. 156. Cornibus Cervi ustis saepe usi sumus (inquit) ad illustrandos dentes, gingivas quoque flaccidas adstringunt. Ajunt Cornu Cervi, si post ulteram laevetur, dysenteriam ac sanguinis sputum & caeliacas affectiones sanare: Ictericis quoque utiliter praebetur: datur omnibus coch. ij. mensura. Ustum & locum collyriis ocularibus ad fluxiones oculorum destinatis admiscetur.

Utin si nobilior hodiernus.

II. Praeter has operationes, quae maxime ratione virtutis exiccantis proveniunt, alias longe nobiliores cornu cervinum virtutes obtinet, quae ad effectum, nulli hodie incognitas, nimirum quod insigniter viscositatem humorum incidat, internas viscerum obstructiones aperiat, & vi sua penetrandi putrescentibus humoribus resistat, adeoque balsamica quadam virtute malignitatem humorum corrigat, unde Joberto quoque tract. de peste cap. 18. maxime cardiacam dicitur, quod probat felicissimus successus in variis morbillis, aliisque morbis putredinem humorum praesupponentibus, & potissimum in febre illa maligna, quae aedros veteribus, hodie ungaricis dicitur, propterea quod durantibus haec usque bellicis apparatus in Ungaria contra Turcas milites nostros frequenter invalerit, plurimosque medio sustulerit.

Kabros veterum hodierna febris Ungarica.

Tanta est, inquit Rulandus lib. de Lue Ungar. cap. 7. hist. 10. Cornu Cervini ritè adhibiti efficaciac, ut omnes indicationes curandi in hac lue exquisitè compleat. Si requiris Antidorum? Cornu Cervinum praeparatum efficacissimè malignitatis repugnans praestit est: conaris putredinem tollere & prohibere? Cornu Cervino oppido valebis. Ducit insuper urinam, cetera sudorem, enecat vermes, aliisque virtutibus multis excellenter dotatum est, &c. Cornu Cervinum experien-

Utin C. C. in febre Ungarica.

perientia docet, venenosis & pestiferis affectionibus opem non obscuram adferre dicit Mercuria- tis Tom. 2. consult. 63. In febribus malignis (inquit Sennertus lib. 4. de Febrib. cap. 9.) commodè præbe- tur decoctum C. Cervi cum Spiritu Vitrioli, cui etiam Julapii Rosar. & Violar. aliquid admisceri potest: sitim enim sedat, obstructions aperit, putredinem arceat, malignitati resistit. Hercules Saxon. lib. de Plicæ cap. 59. dum Unicornu vires celebrat, sic subjicit: quod si quispiam hoc (Uni- cornu) careat, Cervinum Cornu substituat, quod perfectò ego non minus efficax existimo, quam quodvis aliud, propter insignem, quam habes, vim sudoriferam.

Cornu cer- vini effica- cia in ma- lignis & putridis.

III. In his enim affectibus justa evacuatione præmissa, cum magno successu & audacter Cor- nu cervinum præbetur, idque propterea, quod illud ipsum ratione copiosi sui salis acque interitii balsami putridis & malignis humoribus resistat, & verum naturæ balsamum omnis operationis vitalis autorem confortet, ut hosti suo repugnare & malignitatem eò citius superare queat.

Origo C.C.

Conjungatur hic Sennertus lib. de Conf. & Diss. Chym. cap. 71 ubi Spiritum coagulantem Salinum principis animantium constitutivis & conserva- tivis inesse statuit, quæ ratione illud pars quælibet simili succo nutriatur, quidquid in alimentis est ejusmodi succi & Spiritus & salis coagulativi, in animalibus ad ossium, restarum, imò, ut pos- sita subjicit, cornuum quoque generationem & augmentationem consumitur. Hinc manifestum redditur, sicut in Universo corporibus natura- libus salina substantia per primam benedictio- nem concreta est secundum magis & minus: ter- ræ enim & mari Deus *τοιοῦτα* sua semina facun- distima indidit, ex quibus postea omnia tum ve- getabilia, tum mineralia, ut & animalia quædam, suo quoque tempore nascerentur; unicuique etiam virtutem quandam similem, si non generativam per semen, more animalium, attamen in sui natura commutativam, modo materiæ patientis *δύσθετος* non repugnet, contulit, ut habet *Untzerus in Physiologia Salu cap. 3.* Ita etiam in partibus animalium his magis, illis minus abundat, juxta naturam cuique propriam, quod in Cornibus Cer- vorum etiam apparet. Nec obstat illorum assertio, qui sibi persuadent, ignis combustione saltem in plantis & animalium partibus primum generari, cum potius illis antea sit congenitus, & ignis be- neficio tantum separetur & in apricum produca- tur, ut pluribus apud *Untzerum citat. loco cap. 20.* videre licet.

Salis sub- stantiam non fieri aduotione

Idem co- rno salis abundare.

IV. Quis enim nobilissimis his effectibus con- sideratis cum *Paræo lib. 20. cap. 29.* solam vim- excicandi tantum in cornu cervino laudabit, cum liqorem in peste non continentendum, ac duplex sal volatile & fixum in eo facilimè spagyricus di- gignens deprehendere queat? quis cervinum cornu tanquam terreum excrementum tantum conside- rabit, ut cum *Cardano lib. 10. de subtil.* affirmet so- lus ornatus gratia, quemadmodum barba homi- nis, sic Cervi cornu facta esse, cum videamus singulis annis ad tantam magnitudinem eadem excrecere, & quotannis augmento adhuc quod- dam ferè dejecti?

Confirma- tum idipso aliter.

Effectus suam causam testatur: aut norum est omnibus, quod non tantum Cornu Cervi præ cæ- teris insignem facultatem seipsum augmentandi possideat, quod à vegetabili principio sine dubio deducendum, cujus ratione *Plinio lib. 11. cap. 37.*

singulis annis decidua cervis Cornua dicuntur, se- quacis omnino naturæ, ita ut referente *Libavio lib. 6. Syntag. Arcan. Chym. p. 1. cap. 18.* juxta *Lincolni* narrationem, Goæ in India recentèr terra con- missa cornua cum terra coalescere & radicari di- cantur; sed usus, experientia confirmatus idiplum quoque comprobatur, copiosam hic adesse substan- tiam illius principii, quod præter manifestam ex- iccationem putredini resistit, & vi sudorifica cor- poribus languentibus succurrit, quod tanquam Balsamus conservativus animantibus concessum est, undè videmus illa animalia, quæ ejusmodi sa- lem naturæ copiosum possident, ut Cervi, longè vivaciora, diuturniorisque vitæ esse cæteris, in quibus ille parcius inhæret: quin & partes anima- lis eo abundantiores, quales sunt ossa, minus cor- ruptionibus obnoxias esse, seriusque interitum minari norum est. *Untzerus cit. loc. cap. 28.*

V. Hæc sanè non aliunde, quam à copioso sale vegetabili deducere possumus, cujus virtute quot- annis in tantam molem excreverit, & cum fe- nore dejectum: tantæ enim hujus virtutes sunt in conservando & generando, ut non solum ho- mo quotidianum salis communis usum instar optimi condimenti adhibeat, sed etiam bruta ir- rationalia tætope naturali instinctu illud in partem appetant, & vel ex ruderibus antiquissimis exhauriant ac lingua lingant, vel ex locis feculentis, ur- nosis, nitrosis atque aluminosis curiosè perquirant, ut in columbis, aliisque avibus apparet. *Quer- cetan. de mat. pris. Philos. Adde quod nulla re ma- gis luxurient arva, quam cornuum in ipsis putre- factorum ac digestorum adiposo sale, ut idem ha- bet in *defens. Hermet. Med. cap. 20.* Imò & ipsum mare salum hoc indicat tantæ tamque variâ ani- malium generatione & conservatione, quod veteres voluerunt, ubi Venere omnis generationis matrem ex spuma maris productam, adeoque *ἀλας ἁλιῶν* di- xerunt, undè *Erasmio Saligena, Virgilio* nata solo Venus vocatur.*

Salis vir- tutes.

Cur Venus

Fecunditati saltem conferre, seminalemque vi- gorem acere confirmatur à *Natali Comite lib. 5. Mytholog. cap. 13.* propterea, quod navis oneraria, salis copiam vehentes, murium copiosam conge- riem producant, undè mures salacissimos esse scri- bit *Eliahus lib. 12. Animal. & Plinius lib. 10. cap. 55.* refert, quod quidam salis gustatu feminas (mu- rium) prægnantes fieri opinentur. Marinòs DEOS in universum fecundos fixerunt Poetæ, quæ ea propter numerosam prælem tribuunt, quod etiam per Cornu Amaltheæ, frugibus ac fructibus refer- tissimum, docere voluerunt, copiam videlicet & affluentiam rerum ex sale, quò pinguisimo con- tum substantia præ reliquis abundat, proficisci: Non igitur à ratione distonat, quod *Lemnius lib. 2. de occult. cap. 63.* refert, oblatas mulieres, maxi- mam partem steriles, moderato salis condimento ciborum fecundas, & conceptu idoneas fieri, cum sal abstergat superfluum uliginem, & consequen- ter uterum madidum excoctet. *Vide Anton. Snerber- gerum de multiplici salis usu.* Pulchra quoque de Sa- lis natura & significatioe collecta proponit *J. P. Lortichius in Com. ad T. Petronium Arbiter. Satyr. lib. 3. cap. 7. Item Dn. Jacob. Bornius in Cius, Avandibus meis honorandis, lib. de Res. sufficientia tract. 2. cap. 12. Item Claudi. Deodatus lib. 2. Panthei cap. 1.*

Probatur prior qua- stionis pars.

VI. His præmissis ad decisionem problematis perveniendum, nunc scilicet in malignis & putridis fe- bribus cruum cornu cervinum, rasparum videlicet, & lavigatum potius, quam præparatum per calcinationem usurpan-

usurpandum sit? prius vulgus fere statuit: nihil enim matronis nobilibus, aliisque medicastis mulieri- bus frequentius, quam in variolis, morbillis, febribusque ardentibus, crudum cornu rasparum, cum adæquatissimis liquoribus, propinare. Quod etiam abs- que ratione fieri non videtur iis, qui dicta recolligunt, & ex quæ crudo inesse diximas, perpendunt, utpote cum verisimile sit, virtutem Balsamicam, & sal utrumque copiosius inesse crudo, quam illi, quod per calcinationem præparatum est.

Subscribit huic assertioni *Hercules Saxon. lib. de Plicæ cap. 59.* Quia scio (inquit) consuevisse pluri- mos illud Cornu cervinum præparare, combure- re, infundere, mihi præparatum minus placet: etenim per unctionem partes aëreæ ac tenues dissol- vuntur per infusionem vero obtunduntur & in- crassantur, idcirco infirmantur. Limæ ergò teri potest, & ex decocto aliquo sudorifero, vel aqua destillata superius descripta præberi ad drachmæ pondus. Sic inter recentiores *Brössens, Galliarum Regis Medicus lib. 3. de la Nature des plantes cap. 7.* post unctionem Cornu Cervini tantummodo cine- rem mortuum, figulinis vasis conficiendis magis, quam Medicinæ idoneum superesse statuit; ex quo penitus arte nulla sal aliquis elici queat, propterea, quod Armoniacus sal, & oleosa substantia, quibus Cornu Cervi abundat, per unctionem separentur & consumantur. Hinc Alexipharmacum quidem Cornu Cervi statuit, modò maneat in sua integri- tate, sine unctione.

Probatur posterior qua- stionis pars?

VII. Sed posterius usus Medicorum compro- bavit, convenientius videlicet calcinatum & præ- paratum adhiberi, cum crudum propinatum fre- quenter eodem modo, ut fuit ebibitum, per alvum sine omni alteratione reddatur. In promptu ratio est, propterea quod spiritiosa substantia omnis actionis causa; per feculentam materiam addi- tam colligata impediatur, quò minus virtutes suas exercere possit, ita ut in crudo vis illa quasi sepulta jaceat: imò sal etiam balsami sui vires exercere ne- quit, nisi restribus suis vinculis expediatur. *Querquetan. in tractate cap. 13.*

C.C.ustum pp. non pe- nitus reji- ciendum esse.

Sunt, qui propterea Veteres tantum C. C. cre- malle statuunt, vel ut citius in pulverem redigere- tur, vel ut spiritus ferocientes & ad exitum prope- rantes concentraret, humidum superfluum exci- carer, putredinem arceret, quo nomine Ebur et- iam uslerunt, ad coercendum scilicet nimium, menstruorum profluvium, quod aliàs etiam, ut os de corde cervi, Cornu Monocerotis, Ungulam Al- cis, Cranium humanum, & similia, sine unctione præscriperunt. Quamquam verò per longam ex- perientiam, & Anatomiam Spagyricam Cornu Cervini satis confirmatus sim; alios quoque præ- parationis ejusdem modos uti medico maximè convenientes haberi, quemadmodum postea pate- bit: non tamen effectus Cornu Cervi isti præpa- rati, toties à veteribus & recentioribus observatos negare possum, etiam si facilimè concedam, salis istius fixi demonstrationem per extractionem dif- ficulter dari posse, quam vis ebullitio & incalcescen- tia ejusdem, affulsu aquis vitriolatis, & more calcis per aquæ infusionem incalcescentis, unà cum effe- ctu, quem in sudore movendo, nec non urina ci- enda quotidie præstat idiplum confirmare vide- antur. Sunt, qui de Philosophica calcinatione, sic- uti vocant, maximè gloriantur, ubi per vaporem aquæ calidæ Cornu Cervinum temporis diutur- nitate friabile reddunt: at cum per eundem emol- litionis modum Cornu sale suo volatili & oleo de-

Quid sta- tuendum de C. C. Philoso- phica cal- cinatione sine igne.

prædetur & exhaüriatur, quod patet, ubi recipien- te appposito, commodumque accommodato, sa- lem oleaginea substantia dulci permixtum aquæ stillatitiæ supernatantem eodem labore colligi- mus; non video, quomodo præparatum hoc mo- do C. C. tantum prærogativam, præ communiter usito, queat obtinere quanquam non nego, idi- psam efficacius esse.

VIII. Expeditur autem per veram calcinatio- nem, quæ primum gradum transmutationis spa- gyrice constituit, & est rei per ignem purificatio, seu pulverisatio, ex privatione humiditatis partes consolidantis, quemadmodum ex *Gebro describit Alberius Magnus lib. de Alchymia, Pantheus Venerus l. transmut. metal.* & alii: Atque hic verè accidit, quod Hermetici dicunt, nimirum ut sulphureitas descedans & corrumpens combustione deleatur, quemadmodum ex fetore primi liquoris Cornu Cervini colligitur. Quod ipse quoque *Galenus* non nescivit, qui pleraque metallica sine calcinatione ad usum medicum non admisit, ut patet ex *9. simpl. Med.*

Calcinatione quid?

Sapientia mirabilis est (inquit *Libavius*) in ea re conservare naturam, in qua nihil naturæ restare omnes sapientes putare queunt, quod ad res calci- natas etiam accommodat non immerito, propter causas hæcenus expostas.

V. Claud. Dario. in lib. de præ- par. med. Chymic.

IX. Nec obstat, quod hæc operatione sal vola- tile copiosum sublimetur, unà cum liquore, quem supra commenda vimus: remanet enim præterea copiosum sal proprium & fixum, cujus ratione rei balsamica qualitas etiam post calcinationem remanere dicitur, in quo firmissima tincturæ ac impressiones proprietatum rei calcinatæ, expe- rientia teste, delitescere videmus. Et hoc est, quod Philosophi humidum primigenium post calca- tionem quoque remanere volunt, quemadmo- dum *Querquetanus in Tetrad. lib. contra Aubert. & ali- bi innuit.*

An post calcinationem C. Cervi sal aliquis fixus re- maneat, non immerito dubitatur, præsertim ubi communem salis extractionem è cineribus rerum combustibilium perpendimus; è quibus absque difficultate sal elicitur. Etiam si verò tali prompti- tudine non possit idiplum, quod volumus, hic de- monstrari, nihilominus tamèn ex effectu, tot se- culis comprobato, convincimur, operationem hic talem esse, quæ cineri mortuo tribui nequeat; cui accedit non tantum ratio, quod C. Cervi ustum, tanquam perfectè mixtum principio suo consti- tutivo tertio, sale videlicet, non destituatur, sed etiam experientia, quæ, laboriosè quidem; sal iste fixus ad oculos quoque demonstrari potest, ubi in præparatione essentia; seu liquoris C. C. post debitam macerationem cum vino citri vel grana- torum, per alembicam lenta destillatione spiritus cum sale volatili evocatur, cum qua essentia post- modum ex capite mortuo sal fixum extrahitur, ita ut imprægnata ejusmodi essentia cum sale suo fixo tandem in loco frigido Crystallos concrescen- tes exhibeat. Quisquam enim de virtute diapho- retica C. C. dubitent plurimi, cum *Dioscorides* il- lus non meminerit, & alii liquoribus ac vehicu- lis, alii quieti & corporis aperturæ (quæ aliquan- do sola sufficit ad sudorem provocandum) alii igneæ impressioni in calce relicta, eandem adfer- rant: nos tamen sal fixo vim illam tribuimus, ut dictum fuit, quod quantum vis vulgari salium ex- trahendorum labore non veniat in conspectum, inesse tamen huic mixto non diffidimus, præser-

An post calcina- tionem sal aliquis fixus in C. C. remaneat.

An C. C. virtutem diaphoreticam hæc beat?

tim si accedat longa atque pluries iterata calcis re- verberatio, liquoris affusio, conveniensque dige- stio. Ex prima enim ustione C. C. hoc resultat commodi, quod pori corporis aperiantur, & ad fundendum sal suum disponantur, sicque virtus insita & diaphoretica, si quæ est, potentius se ex- erit: adde quod spiritus ignei & fuliginosi carbonum & lignorum inter comburendum sese affi- gunt corpori, in eoque condensantur, non secus ac in lapidibus per vim ignis, aut in Tartaro & Vi- triolo combusto accidit, qui postmodum aquis suis stillatitius soluti, & per genus venosum disper- si, humores serofos in corporis peripheria sub- stantes attenuant, & in halitus, vaporesque dissol- vunt, quemadmodum hac de materia quidam Amicorum in literis ad me datis philosophatur.

C. C. præ- paratum præfertur crudo,

X. Cum igitur vis illa diaphoretica, quæ propter salem fixum inest huic remedio, una cum aliis qualitatibus ab impedimentis suis post calcinationem & præparationem maximè liberata sit: Ideo concludimus magis conveniens esse cornu cervi ustum & præparatum, quam crudum: Imò tam tutum & jucundum in gravissimis quoque mor- bis hoc medicamentum est, ut omni ætati, ipsis etiam recens natis commodissimè, necessitate ur- gente, præbeatur.

Natura C. C. eleganter descri- pra.

Colophonidis loco non possum intermittere, quin viri clarissimi Dn. D. Samuelis Glossæ, Medici Metensis, amici mei, verba, dum inter alia de C. C. natura per literas inter nos ageretur, adscribam, quæ sic habent: Cornua Cervorum, etsi excre- menta sint medullarum, & veluti ossium produ- ctiones, attamen admirandis non spoliantur vir- tutibus, quæ consistunt præcipuè in sale volatili, atque sulphure, quorum copia urgentia ossa ani- malium (melancholicorum præsertim, quippe spiritu vitæ abundantissimo præditorum) quod pu- rum est, fumunt pro nutrimento, quod super- fluum, extrudunt ad extremitates ossium. Hæc luxurians materia cranio adnata, cute primum, mollique lanugine vestitur in cervis maribus; sed ubi aëri diutius exposita fuerit, figitur post an- num, & velut vitriolatur, atque in dura, aspera, grandiaque abit cornua, propter volatilem & ex- tensilem Balsami sui naturam, atque hinc Cardia- cum summum, vereque Bezoardicum secunda- rium esse creditur: nam spiritu suo (qui sanguinis spiritui omnino congener est) cor recreat, Bal- samo dulci humidum radicale fovet, sale armonia- co penetrat, tartareas materias attenuat, sudores & urinas movet, ac proinde auriæ pestiferæ ad ver- satur, quartanamque curat: facultate acida (quæ omni armoniaco inest) malignis febribus resistit, vi autem siccante, quæ in ejus terra superest, pu- tredinem arcer, vermes enecat, fluxibus alvi opi- tulatur, undè pro variis indicationibus, variæ quoque C. C. præparationes in usum vocandæ sunt. Sic in peste aetherea & venenis utor Spiritu & sale Armoniaco C. C. (ubi is ad manum est) tanquam insigni diaphoretico: in malignis febribus, ut variolis, ubi tota massa sanguinis non so- lum incenditur, sed etiam putrescit, secundariis ex tota substantia istius Cornu de promptis, Deco- ctis pura, Gelatinis & Extractis: ad lipothymiam Aqua ex typhis Cornuum recent. destillata, ejus- que Sympo: ad pthysin & senectutem retardan- dam Balsamo dulci ejusdem ad vermes & diar- rhæas C. C. vitriolato utor, &c. *Hætenus Amicus,* cui non absque ratione subscribimus, & pro can- dore nostro, Lectori benevolo Præparationes &

Medica- menta ex C. C.

Compositiones quasdam subjicimus. *Salis istius* Sal vola- *volatilis, armoniaci dicti,* copia nunquam non fa- *tilis.* *oleagineo & fetido liquore* progre- *Oleagi-* *diente, simulque sale dicto copiose sublimato, qui* *neus li-* *postea separatus ac depuratus magnæ est efficacis,* *quor.* *sicuti inter alios videre licet apud Tholdium in Ha-* *liographia. De Aqua ex typhis cervorum* videatur su- *Aqua ex* *pra Tom. 2. Lib. 4. Observ. 46. pag. 230. cuius com-* *typhis Cer-* *positionem pretiosam in Aula Hassiaca contra* *vorum.* *cordis palpitationem & lipothymias præsentissi-* *um remedium observavi, quæ sic se habet:*

℞. Cornuum Cervi recent. mollium adhuc, ℞ij. Incidantur, & adde Rosar. rub. ℞ss. Fl. buglossæ, borrag. rosmarini, tilisæ Herb. Majoranæ, matrisylvia an. ℞iiij. Fl. pæonia. violar. tunicæ coron. fl. farris an. ℞ij. Cort citri, santali rub. citrini an. ℞j. Passul. min. ℞iiij. Galangæ ℞ss. Nucis mosch. macis, caryophyll. ana ℞ij. Croci ℞ss. Camphoræ ℞j. incisæ & contu- sis adde Ap. Rosar. Borrag. Buglossæ, fl. tilisæ me- lissæ hortenensis & sylvestris, Matrisylvia, Beto- nicæ an. ℞j. malvatici ℞ij. Omnia misceantur, & per dies aliquot digerantur, post destillentur per B. M. destillato misceatur aliquid Mar- garit. præparat. corall. rub. præparat. Uni- cornu raspati, ossis de corde cervi, ligni Aloes, moschi. Ambra. visci quercini, au- ri & Argenti foliati quantum placuerit. Dosis manè & vesperi cochlear j. vel ij.

Ex hac aqua composita, vel etiam simpliciori, Syrupus de *quæ solitariè è Cornu Cervino cum vino destilla-* *C. C.* *tur, syrupus addito saccharo clarificato, sufficien-* *terque cocto, per lentum ignem misceri potest,* *eidem intentioni, præsertim in delicatis, infer-* *viens. Decoctum cornu cervini* passim à Practicis *Decoctum* *commendatur, non tantum quod ex crudo raspa-* *C. C.* *to conficitur, de quo vide citatum locum in Epi-* *stolis Medicis, sed etiam illud, quod per admistio-* *nem C. C. usti præparati confici solet, cujus usus* *in sudore & urina movenda frequens est. Gelati-* *nam ex coctione lenta C. Cervini* facilimè possi- *Gelatina* *demus, quæ tamen non absque cautione præpa-* *C. C.* *randa venit, ne sal armoniacus volatilis efficax* *evaporet, & ingrata glutinosa substantia tantum* *remaneat. Fr. Ranchimus tract. de Morb. senum, sect.* *3. talem modum proponit: ℞ Raturæ C. C. ℞iiij.* *Coq. in lib. iiij. aquæ fontis, vel in æquali portio-* *ne aq. & vini albi ad medias, deinde colentur in* *colatura dissolve sacchari opr. ℞ss. agitentur si-* *mul cum pauca aqua rosacea, vel cum succo limo-* *num, dein coquantur ad medias; postremo colen-* *tur & refrigerentur. Quidam addunt Ambra* *grylsæ infusæ ℞j. alii dissolvunt gr. iij. vel iiij. Mo-* *schi, & ut clarior evadat Gelatina ejusmodi, paria* *tria amygdal. dulcium contrusarum addunt ante* *colaturam in manicam. Hanc senibus inter ca-* *teras convenire statuit prædictus Autor, quæ* *commodior adhuc erit sequenti modo parata: ℞* *C. C. torni comminuti ℞ss decoquatur lento* *igne (ubi primo per 7. vel 8. hor. super cineribus* *calidis in duplici vase fuit infusum) in ℞. 10. aquæ* *cum capone & poplite viruli, addendo sub finem* *vini albi ℞j. succi limonum ℞ij. bulliant iterum,* *colentur, exprimantur, clarificentur cum alb.*

ovor.

ovor. postea adde Sacch. Cinam. Crocum, & F. Gelatina, formulis, majoris jucunditatis gratia recepta. Pulverem Obrycium ex Auro & Cornu Cervino conjunctim per integrum diem diligen- tissimè tritis, & postea reverberatis, (quod in fur- no figulino quoque fieri posse statuit) cap. 18. in *Enchiridio suo describit Finckius,* tanquam Medicinam paratu facilissimam, sed viribus efficacissimam, & multis Auri præparationibus laboriosissimis præferendam.

Magisterium C. C. proponit Sennertus in Institut. lib. 5. part. 3. f. 3. cap. 15. quod sic se habet: ℞. C. C. limati, vel torni in frustra minutim confracti, q. v. Affundatur Spiritus Nitri, & ponatur in locum calidum ad solvendum. Trajiciatur per chartam bibulam, Spiritus Nitri separetur, & solutio aqua pluviali edalcoretur, & exicceetur, ubi in separatione Spiritus Nitri cautè procedendum esse monet, ne, quod facilè accidit, spiritus nitri cum soluto C. C. flammam concipiat. Novi chy- miatrurum, qui per aquam regiam, ex aq. forti & armoniaco paratam, sed valde debilem, quæ jam pluribus usibus in ser viera, C. C. solvit, & colle- ctis assusionibus, adperso oleo Tartari, coagu- lum albidissimum conficit, ubi post ebullitionem corrosivus & lixiviosus Tartari sapor separatur, ut magisterium remaneat, non multa ablutione indigens.

Spiritum porrò C. C. conficias hoc modo: ℞. C. C. mollusculi ℞iiij. Vitriol. Ungar. calcinati ℞ij. tunde & misce, destilla per A. in cucurbita terrea, cum magno Recipiente: primò prodit igne leni phlegma, seu aqua, & postea auctiori, spiritus. Destillatum liquorem rectifica cum novi vitrioli calc. ℞j. in cucurbita terrea per A. & purus ac pel- lucidus destillet. Dosis à ℞s. ad ℞j. in aq. appro- priata.

Extractum cum aqua prædicta phlegmatica se- *ri potest, si C. C. recens contusum in eadem in-* *fundatur, & per mensem digeratur, donec tinctu-* *ram extrahat: sic roretur postea, & exprimat per* *reticem, quicquid adest liquoris, quem leniter in B.* *destillatusque ad consistentiam extracti, cujus dos-* *is à ℞j. ad ℞ss. Urriusque huius medicamenti* *communicationem à Clariss. Dn. D. Clostæo ha-* *beo, quem honoris causa nomino, ne mihi tri-* *buan, quod aliorum est.*

Porrò utile quoque est C. C. vitriolatum, quod *Angelus Salatratt. de peste, proponit, quod, Spi-* *ritus vitrioli sicci nomine, commodissimè febribus* *ardentibus, & internis putredinibus præscribi po-* *terit, cujus compositio facilis, quando C. C. V. &* *præparatum pedetentim affuso spiritus vitrioli in* *mortario vitreo misceatur ad sufficientiam, ex qua* *massa postea facilimè trochisci formantur.*

Quintam Essentiam C. C. sic præparat Joll Pet. *Esber lib. 1. Myrothecii Spagyrici cap. 29. Radenda* *sunt cornua, inquit, & in pulverem tenuissimum* *comminuenda, & vasi vitreo oblongicollis impon-* *enda, cum spiritu salis ad eminentiam 4. digito-* *rum: deinde obturato vase circulanda sunt, & di-* *gerenda in balneo tepido per mensem, tum de-* *num destillanda levissimum igne in cineribus ad* *siccitatem usque, cavendum autem est, ne empy-* *reuma redoleat hæc aqua, quæ destillat, non pro-* *pter vitium diminutionem, sed propter ingra-* *tum saporem. Postquam spiritus omnis salis de-* *stillatus fuerit, fæces, quæ remanent in fundo A-* *lembici, comburendæ sunt fortissimo igne, & cal-* *cinandæ ad candorem usque: ex cineribus verò*

probè calcinatis sal erit eliciendus, cum aq. card. benedicti, aut phlegmate vini septies destillato: sic autem aq. card. benedict. etiam septies rectifi- cata, ut salem purum emittat: huic deinde sali pu- ro & mundo, spiritus salis superius destillatus con- nectendus est, & digestionem incorporandus, ut fiant unum spissum gummi, quod erit servandum in phiolis optimè clausis ad usus miros. Hujus usum contra omnem malignitatem ad ℞j. quan- titatem commendat idem Autor. *Cornu Cervi Phi-* *losophica calcinatio sine igne talis est: ℞. vesicam de-* *stillatoriam, cujus quarta pars vacua sit, aliàs a-* *quam contineat: (ubi roris majalis copia sufficit* *eò melius:) in capitulo Cornu Cervi frustulatum* *incisum contineatur, fiatque destillatio, semper* *affusa aquâ sufficienti, donec Cornu vapore sur-* *sum ad capitellum elevato, continuatione tempo-* *ris, friabile reddatur, quod tanquam diaphoreti-* *cum cordiale insigne commendatur, cujus dosis* *fit ℞j. ad ℞j. in vehiculis appropriatis.*

C. C. calci- natio phi- losophica.

QVÆSTIO V.

An in febre ardente potio fri- gida sit utilis?

NEGATIVA pars quæstionis suis rationi- bus non penitus destituta videtur: verum enim illud apparet:

Negativa quæstio- nis.

Vina bibant homines, animantis cætera fontes: Absit ab humano pectore potus aquæ.

Nam Galenus l. 7. m. cap. 6. ex aquæ frigidityte deducit, quod in præcordiis moretur diutissimè, fluxiones & flatus excitet, ventriculi robor resolvat, atque ita coctionis atque digestionis impedi- mentum sit.

Adde quod frigida potioni rarij, homines as- suati sint, ubi potus ejusmodi prohibere potest, ne senti, crassique humores, obstructionem, putre- dinem, vel inflammationem introducetes, atre- nuentur ac digerantur: hinc accidit, quod à potu frigida difficultas respirationis, convulsivi motus & totius corporis tremores interdum oriuntur. Vide Martell. *Donarum lib. 4. Histor. Med. Mirab. cap. 6. & conjunge Barthol. Burchelarum in Convi- vio Charitatis, quæst. 2. ubi eleganter de vino refri- gerando & aquæ potu disseritur: Item M. Anton. Muretum Variar. Lib. 9. cap. 9.*

Confirma- tur negati- va ulte- rius.

II. Contra aliis tortalis affirmativa placet, Affirma- tum quod refrigerando fervoris æstum lenire, tum etiam quod vapores ad caput exhalantes, ibi- demque cephalalgia, delirijque generationem, producentes, reprimere valeat. Hinc Avicenna lib. 4. sep. tract. 2. cap. 43. ad satietatem usque frigi- dæ potum in Cautone concedit, modo non impe- dimentum aliquod adsit.

Hac ratione scribit Heurnius lib. de Febr. cap. 17. Propineret etiam (in caulo) eandem ob causam, scilicet ubi propter æstum metus est hectica, aqua frigida, si nihil prohibet ejus usum, plenaque eo hauriatur manu, etiam ante pepasim equisiti no- tas: præstat enim longiorem morbum reddi, quam ægrum immani ab æstu jugulari. Sic Amatus Lu- sitanus Cent. 5. Curat. 57. in febrî continua mali- gna, cum æger ingenti siti premeretur, & gelidam vehementer appeteret, tamen si hys vigeret, aquam ad satietatem concessit, quâ valdè objecta-

Confirma- tur Affir- mativa ul- terius.

tus fuit æger, multum sudavit, & proximo die melius habuit. Sic etiam *Jodocus Lomnius lib. de febr. curan. pag. 35.* Ego (inquit) his ipsis ardentissimis febribus affectis frigidissimam potionem dare soleo, utique si materia multa accessit concoctio, eaque re tum siccum calore tempero, naturamque reficio, tum materiam morbi, si parata excretioni est, sudationibus, alvo aut vomitu excutio.

Decisio controversa.

III. Quod ut melius pateat, norandum pro decisione controversa, quod tempora morborum distinguenda sint: non enim consentimus cum illis, qui nullo non tempore frigidam exhibent, cum in initio humores attenuari atque digeri prohibeat, & ita majorum symptomatum causa sit. Quod si signa coctionis apparere incipiant, cum fructu frigidam porrigimus, utpote cum tunc temporis, materia morbifica potissimum absumpta, pro extinguendis fervoris reliquiis admodum inserviat.

Limitationes quo ad usum frigidæ.

Dn. Sennertus lib. 2. de Febr. cap. 9. limitationes, quo ad usum aquæ frigidæ sequentibus proponit: nonnulli, inquit, planè rejiciunt aquæ frigidæ potum, sed parum rectè, cum ad febrilem Calorem mitigandum summam vim habeat, neque visceribus damni aliquid inferre possit, cum magno calore & æstu occupantur. Alii toto morbi decursu aquam frigidam concedunt, qui & ipsi peccant: concoctioni enim humorum officit, & difficulter coquitur, diuque in ventre, antequam per corpus distribuatur, hæret, neque incidit, neque abstergit, neque per se alvum ducit, neque urinam ciet: & licet refrigeret, tamen refrigeratio rectius ab aliis petitur, quæ simul refrigerandi & meatus aperiendi vim habent. Imò ne refrigerare quidem satis poterit, si exigua quantitate propinetur: si verò copiosè propinaretur, meatus obstrueret, & cruditate aucta morbum longè deteriorem faceret, & propterea in acutis non nisi in statu, coctione absoluta, concedenda. Alii in modo propinandi peccant, quia aquæ frigidæ parum ægrotis propinant, quo modo febrilem æstum non temperant, sed potius accendunt & augent.

Quomodo frigida danda ex Aërio.

IV. *Hinc Aëtius tetrab. 2. ferm. 1. cap. 72.* inquit, ad frigidæ exhibitionem deveniendum esse, exacta præscriptione facta, quantum ex ipsa fieri possit detrimentum: nam si hoc parvum, vel omnino nullum futurum est, danda est in potu frigidam, quantum æger voluerit. Tunc autem dandam esse dicit, quando in urinis concoctionis signa apparuerint. Atque hoc modo opportuno tempore data frigida solidorum partium naturam corroborat, quæ corroborata præattenuatos humores aggreditur, ut bonos quidem detineat, inutiles verò deiciat. *Conciliat. diff. 71.* Coniunge *Cappivacc. l. 6. de febribus cap. 33. & Forest. l. 1. observ. 13.*

Ulterior determinatio.

Coniungatur hic *Amatus Lusitanus cent. 1. cur. 3. in Schol.* ubi conditiones aquæ frigidæ ad satietatem dandæ septem recenset, easque omnes, juxta *Galenum lib. 11. Meth. cap. 9.* ad tres contrahit, si scilicet vires valentes sunt, & febris ardentissima, & coctionis notæ planè evidentes frigidam homini dare aucter debetis; cujus assertionem iisdem verbis *P. Ægineta* confirmat. Nec ob stare dicit, quod nota coctionis victoriam naturæ supra morbum indicet, adeoque potum frigidæ minus necessarium comprobet, quia citius hoc modo curabitur æger, & morbus fiet brevior. Adde *Celsum lib. 3. cap. 7. Theodorum Angelinum lib. 3. de Febr. Malig. cap. 3.* Idem etiam asserit *Massaria*

de purgat. in princ. morb. pag. 275. dum inquit: de potionibus frigidæ cõvenit inter Medicos ferè omnes, ejusmodi remedium non convenire, antequam humores febri efficientes sint concocti. Fit enim aliàs, quod *Cicero in 1. Catilin.* per similitudinem ad morbos Reipubl. applicat, dum inquit: ut sæpe homines ægri morbo gravi, dum æstu, febrique jactantur, si aquam gelidam biberint, primo relevari videntur, deinde multò gravius, vehementiusque afflictiuntur, &c. *Vide P. Ramum ibid. in Additionibus.*

Correctio frigida in consuetis.

V. In consuetis tamen non negamus, quod etiam in principio dari possit frigida, præsertim cum consuetudo natura altera. Sed hic opus est, ut ea addantur, quæ putredini resistere atque incidendo ac penetrando adjuvare queunt, ut sunt *Cornu Cerviustum & præparatum*, quemadmodum pater ex præcedenti quæstione, *Vitrioli spiritus*, utpote qui *Heurnio teste l. 1. meth.* aliis liquoribus permixtus stomachum roborat, aperit, putredinem arcer, in factos renes expurgat, pestiferisque febribus dulce præsidium est, undè etiam *Jordano tract. 1. de pestis phenom. c. 9.* in pestis contagio convenientissimum remedium judicatur: item *Sal prunelle*, aliàs anodynum minerale Chymicorum, nitrum videlicet cum floribus sulphuris præparatum, quàm compositionem docet *Quercetanus in pharmacop. dogm. cap. 25.* aliæque similia.

Conditiones Aquæ simul etiam considerandæ.

Præter consuetudinem & correctionem, quorum hic mentio fit, norandum etiam, quod monet prædictus *Lusitanus citato loco*, operæ pretium esse animadvertere, ut aqua bona sit, ut suadet *Galenus com. 4. in lib. 6. Epid.* Dicuntur autem aquæ coctiles leves, stomachum non gravantes, quas laudantes, molles appellant, & in quibus legumina facile coquuntur, & ab illis nullum in ventriculo gravamen persentiunt, qui eas bibunt, & ut paucis dicam, Hippocratis verbis, illæ sunt coctiles aquæ, quæ citò calefiunt, & frigeant; incoctiles dicuntur, quibus omnia contraria eveniunt. Hactenus ille. Sed omnibus his præsuppositis, addenda quædam esse dicimus, quæ putredini resistant, atque incidendo & penetrando naturæ succurrere queant, ubi primo *G. Cervinum* numeratur, cujus vis ex superioribus patet: deinde mentio fit *spiritus vitrioli*, cujus usus in febribus maximus est, utpote cum insignem attentandi, incidendi, obstructions aperiendi, sitim & inflammationem sedandi vim habeat, qui propterea commodum cum aqua miscetur, ad jucundam aciditatem, ut saporem acidularum naturalium æmuletur; ubi tamen observetur, quod cautè sit procedendum, quando suspicio quædam est de pulmonum læsione, vasorum ruptura, vel interna quâdam exulceratione; sicut etiam in Phthysi, Sputo cruento, Dysenteria, Sanguinis mixtione, Pleuritide, renum & vesicæ Ulceribus, ut & in constitutione Macilenta & Hæctica, Senum potissimum, &c. Nota verò, quod commodissimè spiritus vitrioli, caustica ejus parte seposita, subtilior & volatilior tantum in usum vocetur, qui ad incendium febris ardentis extinguendum, mirè confert, cujus extrahendi methodus hæc est: *Bz. Vitrioli Hungarici* depurati *℥iij.* destilla, & igne vehementi coge, ut spiritus & oleum educantur. Liquori egresso adde duas partes aq. pluvial. destill. & in B.M. nova destillatio instituat, ut subtilissimus & penetrantissimus spiritus vitrioli sursum efferatur & emanet, acidissimo oleo in fundo relicto: Hujus s. aut *6.* guttæ quantitati pluvialis aquæ

Vis Spiritus Vitrioli.

Spiritus Vitrioli præparatio egregia.

aquæ instillatæ febribus ardentissimis mirum in modum succurrunt. Hæc ex communicatione *Dn. Sam. Clouffei*, amici, addo, qui sudoris elicendi causa simul in malignâ febrî *Spiritu terræ sigillatæ acido* utitur, quem sequenti modo parat: *Bz. Orbiculorum terræ sigillatæ Silefiacæ* flavæ, quæ duobus monticulis insignitur, lib. j. hos frange induas vel tres particulas, inde *Retortæ*, & igni nudo per horas 6. expone, apposito Recipiente satis capaci: prodibunt post phlegma spiritus albicans in parva quidem copia, sed gratissimi acoris & saporis, terra restans ejusdem etiamnum figuræ extrahitur è Retorta, sed quæ non amplius linguæ adhæreat, nec saliva humectata in tumorem sese attollat: hic spiritus non indiget rectificatione, sed unâ cum phlegmate datur in vehiculis convenientibus pondere semiserupulari.

Spiritus Terræ sigillatæ.

Vis nitri præparati.

Modus præparandi.

Tertio loco *Salis prunelle, seu nitri præparati* additio commendatur, quod juxta *Aëtium tetrab. 1. ferm. 2. cap. 61.* sicat, discutit, & intra corpus sumptum secat & attenuat crassos atque viscosos humores. Ejus præparationem præ cæteris *Libanius part. 1. Apocalypf. Herm. cap. 17.* talem commendat, quæ scilicet assumit nitrum putrum, & pro uncis singulis singulas drachmas. Flor. Sulph. quæ liquato per portiones injectæ incenduntur, & deflagrare suuntur, donec sal peræ nitreus perspicuus evadat: hunc effundunt super marmor, ubi reflexit, contundunt in pulverem, quem in laneam manicam Hipp. illatam perfundunt aquâ rosacæ, sinuntque putrissimè in subjectas conchas vel patinas mundas: defluere: cum totum transit, avocant rosacæ per destillationes usque ad medias: reliquam exponunt frigori cellarum, & crystallos procurant. Ab his si iterum dilutum restat, id denuò coquunt ad medias, & coagulant sicut prius, idque quousque crystalli extiterint: hos abluunt celeri agitatione si quid feculentia adhæret: undè siccato reponunt in vitro, in loco calido sicco: dant ad sitim, ardore, urinæ difficultates, & arenulas ex aquâ fontanâ. Sed nota, quod addit idem, paulo post: *Paracelsus*, inquit ad omnes inflammationes interiores, pleuriticæ, peripneumonias, &c. commendat, quia virtute imprimis refrigerante sal iste fit præditus: sed tu cautus esto, vides enim per sulphur & fixationem spiritus refrigerantes esse sublato, vel oppressos, & retusos. Hinc aliqui crudum potius nitrum, optimè tamen depuratum & pellucidum, quam toties sulphure incensum in febribus præferunt. Coniunge quæ de potu calido & frigido disserit *Barthol. Paschertus lib. 2. de destill. tit. de potu calido, pag. 193.*

de remotioribus, potissimum verò in visceribus *7. de Spiritibus d'uvaleos*, secundum *Fernelium*, certis tantum temporibus commoveatur, & fuliginis fervidas fonti caloris transmittat, quibus perdurantibus, paroxysmus quoque febrilis perdurat. *Anton. de gradibus tract. de febr. cap. 10.*

Coincidit hic intricata quæstio de periodis paroxysmorum in febribus intermittentes, ubi non tam quæritur, cur intermittentes, ratione continuarum, suas intermissiones habeant, sed potius, cur diversæ febres intermittentes diversimodè redeant, & periodos suas diversis diebus observent? *Conciliator seu Petrus Apponenfis diff. 88.* lunam, & reliqua sidera, causam agentem, à quâ primò motus fiat, agnoscit, in quo *Picus Mirand. lib. 3. contra Astrolog. cap. 17.* eundem refutat; quantum si tota differentia Conciliatoris excutiat, facillimè pateat, quod proximiores reliquas causas, de quibus alii, quod mox patebit, dissident, minimè videatur excludere. Missis autem causis remotioribus, *Galenus lib. 2. de differentiis febr. cap. ult.* periodos refert in dispositionem partium, quæ vel mittunt, vel suscipiunt, vel generant, vel attrahunt superfluitates, quæ ratione patet quidem, cur quotidie, vel alternis, vel quartâ die reciprocas invasiones constituant. Hanc difficultatem videntes alii, diversas causas periodorum excogitarunt. *Alexander in Problematibus lib. 2. Probl. 10.* humorum copiam paroxysmorum vices ascribit, quod etiam inclinat *Vallotus lib. 5. Controvers. cap. 25.* qui copiam, & manifestam qualitatem coniungit, humorem gravantem & mordentem considerando, quæ ratione pituitam ob copiam celerius facere suam periodicationem statuit, cum illa multum reliquos humores superet qualitate: melancholiam, ob minorem copiam, tardissimos, bilera verò medios circuitus ea propter excitare; cui assertioni *Petrus Verdervius etiam lib. 1. de Mor. & sympt. caus. cap. 25. & seq.* subscribere videtur. Ad hanc opinionem accedit etiam *Vit. Trincavell. lib. 2. de diff. febr. lect. 49.* qui præter quantitatem & qualitatem humorum manifestam; addit etiam membrorum dispositiones, quod pituita quotidianos circuitus faciat, quia citò copiosa in ventriculo gignatur, & difficultate, ob suam crassitatem, absolvatur: bilem tertianos facere motus, quia promptè quidem à jecore calido gignatur, sed propter tenuitates magna ex parte digeratur: melancholiam quarta die moveri, quia pauca copia colligatur, & non facillè discutiat. At insufficientes has assertiones esse rectè probat *Heurnius lib. de febr. cap. 11. & Minadous Diss. de caus. periodicat. in feb.* ubi penes posteriorem etiam videre licet, quæ sit opinio *Francisci Parelli Parisiensis lib. de febr. intermitt.* qui periodicationis causam refert in distantiam membrorum, quæ dicata sint humorum generationi vel congelitioni: quod enim, magis distet ejusmodi membrum à sede, per quam sumitur alimentum, scilicet ab ore, eò citius humor ibidem congestus movebitur; at cum ventriculus pituitæ, jecur bilis & lien melancholice receptacula sint, idcirco pituitosa febris quotidie, biliosa tertia, & melancholica quarta die suam exacerbationem habebit. *Sanctorius lib. 6. de vitand. error. in Med. cap. 5.* similiter à loco, distantia ratione, causam periodorum investigat, sed non oris respectu, verum potius cor respiciendo, quare subjicit, continuas fieri, quando materia in loco cordi proximo latet, intermittentes autem, ubi locus est remotior à corde, quò modo pituitam quoti-

Cur intermittentes febres ratione periodorum variant?

1. Opinio.

2. Opinio.

3. Opinio.

4. Opinio.

5. Opinio.

6. Opinio.

QVÆSTIO VI.

Antempore Paroxysmi in exquisita tertiana somnus concedendus?

Generatio febrium intermittentium.

I. EX putrescentibus humoribus non solum continuæ, sed etiam intermittentes oriuntur febres, pro diversitate & peculiari humorum proprietate diversæ, ita ut aliæ quotidie, aliæ tertia, aliæ quarta die frequenter homines affligant, quæ periodicæ invasiones iisdem conveniunt, propterea quod materia putrescens in locis à cor-

horrore potius, quam rigore præhendat ea corpora, quæ planè biliosa non sunt, non tantum æstate, sed frequenter etiam in Autumno, vere & hyeme, calore mitiori, nec protinus per totum corpus diffuso, quæ non facile vomitu solvitur biliosa, propter admisionem crassiorum humorum, cum urinâ subflavâ, crudâque, cujus in vasio frequenter ultra duodecim horas extenditur, quantum rectè statuatur, quod experientia teste tales febres sæpius etiam paucioribus horis terminentur, ob materiæ paucitatem ac citam digestionem, robore naturæ concurrente.

Affirmatur quæstio.

II. De hæc febri quæritur, num in ea conveniat decoctum Absinthii? Affirmat Avicenna lib. 4. fen. 1. tract. 2. cap. 40. ubi inquit: post septimum adhibeatur decoctio absinthii: est enim jувativa, subtiliati va materiæ & confortati va stomachi.

Negatur.

III. Contra Galenus lib. 1. de arte curat. cap. 8. in exquisitâ tertianâ illud ipsam præscribit, ubi dicit: quod si coctionis signa monstrantur, jam audacter aliquid absinthii exhibebis, quod alioquin summum est remedium, ubi bilis infestaverit, si præsertim ex ejus coma, quantum sit factis, accipiens melicratò intinxis. Hinc Alexander Trallian. lib. 12. cap. 6. miratur, quod Galenus indistinctè scripserit, confundendo curam nothæ & exquisitæ tertianæ, propterea, quod remedium illud potius in illâ, quam in hac febri convenire videatur.

Resolvitur quæstio.

IV. Cæterum pro decisione dicimus, quod Absinthio secundum Galenum 6. simpl. Dioscor. 1. 3. Paul. Aeginet. lib. 7. cap. 3. & alios, vis infit, ut vitiosos è ventriculo humores per alvum & urinas ducat, quare concocta jam bile non alio præsidio opus est, quam quod expurget, præsertim cum vi suâ astrictionis ventriculo quoque & visceribus robur addat.

Dubitatio solvitur.

V. Quamvis igitur, quod Interpretes Avicennæ Mongius & Costeus addunt, ac redinis ratione febrilem calorem, siccitatem vè accendere hujus usus possit: non tamen si semel ejus dilutum exhibeas, quicquam lædes. Undè rectè Galenus observat diem septimum, hoc est, apparentem concoctionem, ubi absinthium velut expurgatorium pharmacum semel in exquisita offert. Alexander verò frequentem usum in tertiana notha tantum cum Avicenna approbat.

Ultior confirmatio.

Conjungatur hæc Amatus Lusitanus Cent. 7. Curat. 43. qui propositâ sententia Galeni, confirmationem ex Orbasio lib. 14. Collect. cap. 49. subjiciens, eandemque sententiæ Tralliani opponens, decisionem addit his verbis: Nos, pro more nostro, hoc est, brevi dicamus, exquisitis febribus tertianis afflictis Absinthii dilutum aut insutum, aut ex eo syrupum, etiam apparente coctione, nullatenus esse dandum liberè pronunciamus cum Tralliano, quod etiam de Anetho aut similibus calidis intelligi volumus, quum horum vice Cichoræ, Endiviæ, Cicerbitæ, Melonis, Cucurbitæ, Acetosæ, Nenupharis, & similibus lotium provocantium stillatium liquorem securius & rectius concedere possimus, aut melius, ut Avicenna docet, seminum frigidorum cremorem, succum vè, aut hordei, apii, unius aut alterius radiculae decoctum, aut ex iis, & seminibus prædictis, adjectis acidis prunis & rad. Nymphææ, aut ejus floribus, vel reliquis cordialibus dictis, decoctulum paratum, & immixtum syrupis refrigerandi vim habenti-

bus, quibus & lotium, & sudore vocantur. Si verò exquisita non adeo tertiana fuerit, & ægroti ventriculus imbecillis & frigidus, tunc mea sententia Galeni dogma veritate obtinet, quod Avicenna dogma enarrat. Nam hoc in casu & apii radicem, & piper hordei aquæ immiscere jubet, &c. Hinc tandem concludit, illum, qui Demetrio, tertianâ exquisitâ laboranti, frigidus cum ventriculo, verno etiam tempore frigidiusculo, dilutum Absinthii propinandum contestabatur, rationabilius locutum fuisse: levissima namque Absinthii coma, inquit, aqua hordei macerata, brevi postea excolata fuit, ex quo syrupus acetosus multa acetositatis dilutus, ab ægroto non semel fuit ebibitus, & eo ipso bene habebat, adeo ut postea, ebibito pharmaco levi, brevi sanatus fuerit.

QVÆSTIO VIII.

Num Aloës usus præscribendus in Quotidiana febre?

I. PURIMI recentiorum dubitant, num præter tertianam duplicem & quartanam triplicem alia hodiè detur febris quotidie recurrens, quam veteres Quotidianam dixerunt, ex phlegmatici humoris putrefactione generatam, ut patet ex Platero tract. de dolib. cap. 2.

An detur quotidiana?

II. Etsi verò tam frequens hæc febris esse nequeat, quemadmodum innuit Forestus lib. 3. de febrib. observ. 20. cum Fernelio lib. 4. patol. cap. 12. propterea quod materia pituitosa præ reliquis humoribus non admodum ad putrefactionem habilis videatur: interdum tamen eandem dari verisimile est, quod ex ipsius symptomatibus à tertianæ & quartanæ proprietatibus diversis colligitur. Et quamvis hæc materia pituitosa non facile accendatur, tandem tamen accensa, diutius calorem p. n. non admodum intensum, fovet, utpote qui difficulter discutitur, atque accessiones diutissimè protrahit, ita ut nonnullis non ràm intermittens, quam continua hæc febris credata sit. Hollerius lib. 2. de morb. intern.

Febres pituitosas, raro licet, reverà tamen dari communiter statuitur, quemadmodum pluribus ex sententiâ Galeni & Classicorum Autorum demonstrat Alrimarius de Med. Febr. p. 2. cap. 6. Hucherus lib. 3. de febr. cap. 22. 23. & alii. Nec obstat hæc, inter alia, quæ adduci solent, quod Galenus lib. 8. Meth. cap. 5. duplicem tantum cruditatem constituat, unam nidrosam, alteram acidam: quam differentiam Chymici per sal amarum & acidum declarare possent, ita ut omnes febrium differentie tantum ex his duobus fontibus originem suam trahere videantur: non enim citato loco de febrium differentiis agit, sed tantum à Galeno monstratur, quod etiam interdum ex cruditatibus ciborum diaria fieri queat, idque ex ea, quam nidrosulentam vocat, non autem ex acida, quæ non febrem diariam, sed potius aliam producere solet.

Negativa proponitur, quod principalem questionem attinet.

III. Positâ hæc febri quæritur, num etiam Aloës usus in ea præscribendus? Videtur probabilis negativa, propterea, quod Aloë dicatur medicamen-

amentum Cholagogum, bilem peccantem purgans, quemadmodum ex aliis pluribus repetit Paulus Aeginet. lib. 7. cap. 4. At hic non bilis, sed pituita peccat, idcirco potius phlegmagogum exhibendum, quia tunc demum confert medicamentum, ubi qualia oportet, purgantur, secundum Hippocr. lib. 1. aphor. 25. & alibi. Sed contrarium videmus in libris practicoorum, qui ferè ubique hieram simplicem, aliasque massas pillularum ex Aloë potissimum confectas præscribunt.

Hiera picra (inquit Heurnius lib. 2. Method. ad præx. cap. 23.) liquefacit, & attenuandi vi abstergit, & educit mediocrem pituitam, si Galeno credimus, qui asserit Scammonium pituitam purgare, adjecto castoreo: nam calore suo fundit pituitam; si autem aliquid Agarici trochiscati miscuerimus, abducat pituitam, inquit Aëtiarius 5. lib. 19. & Gal. 8. f. 1. cap. 2. & 3. His adjungantur illa, quæ Clariss. Mindererus in Aledario cap. 10. prolixè proponit, & Aloën vindicat ab eâ noxâ, quæ sine causa eidem ab aliquibus affingitur.

Resolutio quæstionis.

IV. Hic nota pro decisione quæstionis, quod Aloë sit medicamentum & leniens, & purgans: leniens, prout in minori dosi exhibetur, quâ ratione alvum laxat, & excrementicios humores ex prima corporis regione dejicit; purgans verò, prout in majori dosi exhibita, biliosos humores è remotioribus etiam partibus vi substantialis qualitatis occultæ attrahit & expurgat. Cum autem quotidiana febris potissimum à pituitosis humoribus circa primas vias collectis foveatur & continuetur, quod vel maximè ventriculi imbecillitas conjuncta comprobatur: Ideo rectè conceditur in ea usus Aloës respectu suarum qualitatum manifestarum, quatenus calefaciendo & siccando extergit, discutit, primasque vias purificat, non sine singulari gratiâ, quâ ventriculo amica est, præ aliis omnibus evacuantiibus, ut habet Galen. lib. 6. simpl. 5. Aloë.

Virtus Aloës.

Virtutes Aloës Heurnius lib. 2. Meth. ad præx. ad cap. 22. compendiosè proponit hoc modo: Aloë Succotorina, ex Succotora Indiæ Insula, calet ordine secundo, & siccatur tertio, si non abluatur, aperit officina venarum, bilem & pituitam absterget alvo, inquit Mesues: pallidis medetur, intellectum acuit & oculis confert, infarctus jecoris expedit. Cotidianus ejus usus à lethali morbo ruetur, & Myrrhâ additâ cum Croco & vino, cadavera, & vitâ quæ fruuntur, à putredine tuetur, &c.

Præparatio Aloës, Juxta Quercetanum.

V. Verum ut hæc jucunditas magis arrideat, justâ præparatione opus est, ubi præ communi lotura maximi facienda est illa, quâ frequenti digestionem per assusum adæquatam menstruum vera Aloës essentia à fecibus terreis & arenosis separatur, cujus postea scrupulus id facit, quod alias è drachmâ integrâ expectamus. Quercetan. in pharm. dogmat. cap. 14.

Juxta Heurniū.

Aloën parant magni quidam viri (ut inquit Heurnius) ita ut omnem noxam exuat hoc modo: Cum Syrius æstivo solstitio flagrat, pulveri Aloës remiscet serum lactis, dum pulvis characterem trahat, soli exponunt, dum indurescat: iterum in pulverem comminunt, & succum Endiviæ affundunt, denudque siccant, tandem in pollinem vertunt, ac rosarum Persicarum

succo imbuunt, & sæpius eandem historiam peragunt, ultimò siccantam in usum reponunt. Juxta Aëtiarum Hieron. Fabricius ab Aquapend. Aloëm suam Rosatam, cujus præparationem vivens occultam esse voluit, hunc in modum adornavit, ut videre licet in peculiari tractatu Joh. Johannis Anno 1671. Paraviidedito: Aloë sumitur Succotorina, v. gr. lib. 1. quæ in tenuem pollinem reducta, & per cribrum setosum cribrata, cum tanta succi Rosarum incarnatarum, quas Officinæ Zebodenas appellant portione in catino vitreato miscetur, ut miscella liquida Cremori præstante similis suboriatur. Indè rariore cribro setoso, pro pulvere, muscis, & reliquis hujusmodi arcentis contexta, & singulis diebus frequenter ligno in orbem agitata, æstivo soli tam diu exponitur, donec vi solis crassefacta, ad mellis spissitudinem veniat. Subindè novus Rosarum succus additur, iterumque insolatur, agitur, quousque crassefact, ut prius. Quod toties reiteratur, donec Aloë sexdecim succi Rosarum partes receperit, quod duorum vel trium mensium spacio succedit; postea, quando justam consistentiam nanciscitur, in vesica conservatur ad solem. Conjunge Sennertum in Instit. ubi Aloën primum iteratis infusionibus cum aq. Endiviæ, Borrag. & Rosar. in Extractum redigendam, & postea cum succo Rosar. aliquoties imprægnandam esse statuit. Similis ferè processus est Beguini in Tyrocinio lib. 2. cap. 9. nisi quod præter succum Rosarum addat etiam succum cichorei, buglosæ, borraginis, calendulæ, primulæ veris, &c. Nonnulli Aloën solvunt in feri lactis caprini q. s. Juxta alios post filtrant, serumque iterum abstrahunt, aloënque relictam cum succo violarum aliquoties imprægnant, ac iterum inspissant. Exquisitior extrahendi modus in Aloës Essentia conficienda talis est: R. Aloës Succotorinæ lib. 1. tere & affunde aq. Ros. vel succi convenientis duplum, digerere per diem, ut fiat solutio vulgaris, quam decanta, & coque paulatim ad tertiæ partem usque, reponere in frigido, pars purissima, subtilior & formaliore Aloës innabit, crassiori massa subsidente, quæ eodem modo soluta & digesta Essentiam, Tincturam vè suam deponit, ut per inclinationem cum priori liquore decantari, effundi & separari possit, relictis post se fecibus. Jam affusos humores eum separaveris leni supercinere exhalatione, defæcatam & sinceram conlequeris Aloës Essentiam, ex qua ad quotidianum usum egregium concinnabis pharmacum, si convenienti dosi Scammonii resinam & gum. Ammon. Myrrhæ & Croci Extractum adjunxeris, inque massam duriusculam, pilulis formandis aptam, coegeris, cujus dosis à ʒʒ. ad ʒj.

Juxta Sennertum.

Extractum Aloës.

QVÆSTIO IX.

An Theriaca concedenda in Quartana?

I. INTER morbos contumacissimos & curati. Quartana iam Intermittens illa febris Quartana, ex putrescente humore melancholico, vel solo, exquisita, vel cum aliis permixto, in notha suam ducens originem, malum sanè diuturnum, * B 2

num, cui crudo adhuc exigua, aut etiam nulla cura convenit, secundum Galen. lib. 1. de arte curat. cap. 11.

De Quartanæ singularibus conjungat lector illa, quæ à nobis Tom. 2. lib. 11. de variis miscellaneis Observ. 6. subjiiciuntur.

Affirmati-
va quæstio. II. Quæritur autem, num in hoc morbo diuturno Theriaca usurpanda? Affirmativa colligitur ex Galeno libro de Theriaca ad Pisonem, ubi addit, quod hæc antidotus melancholicis vitii succurrat, ipsam atram bilem exhauriendo. Siceriam contra Trallianum, & alios, in hac febris diatriopipereon, succum Cyrenaicum & Theriacam præscribit, ubi calefacientia requirit in hoc morbo, non tamen necessario quoque humectantia, etiam si morbus sit frigidus & siccus, propterea, quod humor non statim resolvendus, ne discussis tenuioribus partibus, magis terrestres eò penitus maneat infarctæ.

Uterior
confirmati-
o Affir-
mativæ. Sic Aërius quoque de Theriacæ facultatibus particularibus verba faciens, maximè Quartanis conducere Theriacam scripsit, si quis ea ingeniosè utatur. Paulus Aegineta lib. 2. cap. 23. medicamentum ex viperis Quartanæ convenire pronunciat, præmissâ tamen purgatione. Huic subscribit Aërius lib. 6. Methodi, & Avicem. fen. 1. 4. tract. 2. cap. 64. Rationem autem, cur Auctores Classici Theriacam in Quartana concedant, Joh. Bapt. Sylvaticus de Compositione & usu Theriacæ, lib. 2. cap. 24. subjicit, quia succum melancholicum à Theriaca consumi posse cognoverint: excitatas à melancholia graves curas ab animo pellere Theriacam Galenus scripsit Pisoni, perinde ac si ex splene & reliquis membris atram bilem exurgeret; & hæc de causâ Quartanis quoque febribus optimè convenire pronunciat, quanquam Alex. Trallianus lib. 12. cap. 8. Galeno contradicat, dum sicco morbo potius humectantia, quam siccantia medicamenta convenire statuit, quatenus maturatio & concoctio calido humido potius, quam calido sicco perficiatur. Sed malè ratiocinatur hic vir, inquit Mercurialis lib. 5. Pract. cap. 11. quia Galenus non laudat omni tempore medicamentorum horum usum, sed jam perurgato corpore, quando scilicet humor melancholicus non ita durus, nec siccus est, sed moderatè dissolutus, ubi extenuantia & dissipantia conveniunt, quæ pluribus citato loco Sylvaticus demonstrat.

Cautela
quædam
notanda. III. Sed nota ex eodem Galeno lib. 1. artis curat. cap. 11. quod Theriaca & similia convenient quidem quartanis, sed non initio aut ante vigorem morbi, cum hæc ratione ex simplici quartana difficilior, duplex plerumque fiat, quemadmodum idem alibi in cura Eadem Philolophi ab aliis Medicis per exhibitionem intempestivam Theriacæ malè tractati, confirmat. Ubi igitur signa coctionis apparent, & morbus amplius crudus non est, præmissis præcedente die vomitu, succum absinthii exhibet Galenus, postea duabus horis ante paroxysmum theriacam in appropriato liquore propinat, quo remedio infinitos liberatos esse confirmat.

Hoc modo patet ex Amato Lusitano Cent. 1. Curat. 8. quod præparata materia in die paroxysmi Quartanariis ʒij. Theriacæ jejuno stomacho in vino albo pro jure dare sit optimum consilium, humorum cruditatem fugiendo, ne ex simplici Quartana dupla, vel tripla fiat. Sic idem Cent.

5. Curat. 51. post epotos syrupos & devoratas pilulas, singulis diebus paroxysmi cuidam Monacho ʒij. Theriaces in aurora dedit ante accessionem, & intra mensem sanavit. Conjunge Heurnium, qui lib. de febr. cap. 25. manifestò pepasmi signis apparentibus, singulis hebdomadibus, duabus horis ante paroxysmum, quartanariis Theriacam exhibendam esse suadet.

IV. Non igitur sine cautione, vel Theriaca, vel aliud hujus generis magnæ activitatis medicamentum, (quemadmodum unum & alterum non sine ratione commendat Benediç. Viçtor. in Empirica sua) exhibendum est, ne augeantur obstructions, & febres intendantur, quando scilicet materia, cum impetu plus justo, agitur, ut monet Capivacc. lib. 6. de febr. cap. 27.

QVÆSTIO X.

An Hecticis Victus contrariarum qualitatum (lac videlicet, quod facilis, & cancri fluviatiles, qui difficilis sunt coctionis) præscribendus?

I. HECTICAM febrem illam vocant, quæ fovetur à calore præter naturam partibus solidioribus infixo, & sic dicitur, quod habitum corporis comprehendat, ut si progrediatur, ad differentiam reliquarum febrium, fiat morbus in habitu, ut vult Galenus lib. 2. de diff. febr. cap. 7. Etsi enim omnis febris est intemperies in solidis membris in esse facto, quamvis eadem causam antecedentem interdum spirituum incensionem, interdum putrefactionem humorum etiam agnoscat, ut supra dictum fuit: nihilominus tamen illa intemperies modo est in habitu, ut in hectica, modo in habitudine, ut in reliquis febribus. Capivaccius lib. 6. de febribus cap. 2.

Hectica febris (inquit Hucherus lib. 2. de febrib. cap. 1.) nomen sortita est, tum à subiecto suo, tum à natura contumaci & rebeli; cujus calor acris & squalidus, parvus, assiduus, ac indolens & æqualis. Acris est à densitate, calefactæ substantiæ solidarum partium: squalidus ob siccitatem earundem: parvus, ob inopiam exhalationis: assiduus, ob constantiam subiecti, cui inhæret, absentibus causis humoralibus, quibus aliàs periodi tribuuntur: indolens, quod temperies febrilis ipsas partes æqualiter occupat, unde tandem, quia calor præter naturam in corde figitur, omnibus partibus calor æqualis esse videtur. De varietate febris hecticæ, deque modo generationis ejusdem conjunge Amatum cent. 3. curat. 1. in Scholio: item Matth. Curtium rit. de cura febr. hectica lib. de febr. pag. 43.

II. In hac febris ferventissima, quoad victus rationem plurimi lac commendant, ut videre licet in Galeno lib. 5. m. m. cap. 12. ubi lac, præsertim muliebri tabidis convenientissimum esse dicit, quem sequuntur reliqui Medicorum Principes tam antiqui, quam recentiores. Nec sine causa, propterea quod hectici requirant nutrimentum facilio-

Lib. 2. c. 17.

Hectica febris quid?

Undè dicitur Hectica: Ejus signa.

Lac tabidis cur concedatur?

facilioris digestionis, ob calorem nativum imbecillem, & siccitati atque caliditati febrili strenuè resistens, quale est ipsum lac, Galeno lib. 4. de simpl. cap. 6. frigiditate & humiditate, non excessu, sed amicâ quadam temperie præditum.

Lac & alimenti vim habet, & medicamenti, scilicet substantificè nutriendo, nec non modicè refrigerando, humectando, detergendo, consolidando & adstringendo. Hinc ergo quatenus alimentum est (inquit Claudius in append. sect. 8. lib. de Ingressu ad infirm.) indicatur à macie totius, quatenus frigidum & humidum est, ab effectibus calidis & siccis, ut à febre hectica, &c. Nota verò, quod electione Lactis factâ, tam ratione ipsius animalis, quam etiam respectu Lactis, corrigentia non sint negligenda, de quibus omnibus cum Galenus lib. 5. Meth. Med. cap. 12. per compendium agat, lectorem eò remittendum esse putamus, ubi commendatur etiam in hoc casu lac, præsertim, si eo, quod olim apud Tabæas habebatur, respondeat, observato simul utendi modo, nimirum, ut ii, quibus illo opus est, omninò id, adstante animali, statim multum bibant, etiam melle injecto, si cui cogi in ventriculo solet, vel etiam sale, quando citius ad alvum idipsum descendere cupis. Imò & saccharum à recentioribus commodum additur, idque loco mellis in affectibus & naturis calidioribus & biliosis.

III. At verò quæritur cur iisdem hecticis cancri fluviatiles quoque præscribantur, qui tamen respectu qualitatum difficilis concoctionis, adeoque minimè convenire videntur.

De Cancrorum natura, differentis & proprietatibus, vide Franc. Massarium Venet. in lib. 9. Plinii ad cap. 31. & Ulis. Aldrovandum, de Crustac. animal. lib. 2. cap. 16. & seq. ut & Matthiol. in lib. 2. Dioscoridis cap. 10. Laudat Gesnerus de Animalibus, carnem cancrorum circa vernum tempus crescente Luna, eamque difficilis concoctionis, humidæ frigidæque naturæ statuit, nutrimentum æquale suppediantem, præsertim respectu forcipum & caudarum, unde communis versiculus:

Ischeru & caudis mande geharnischte Fisch.

IV. Hic notandum, quod in hectica febris duplex requiritur victus, pro diversitate temporis, quatenus febris aut est incipiens, aut confirmata. In incipiente, victus requiritur crassior & diuturnioris nutritionis, etiam si difficulter concoquantur: quia tunc temporis calor nativus adhuc fortior est, cujus beneficio nutrimentum crassius alteratur & in absumpti locum copiosè restituitur. Hic igitur commodissimè nervosæ partes animalium & similia, ut etiam cancrorum caro præscribitur, utpotè quæ non tantum diutissimè nutrit, succum alimentalem crassum subministrando, sed etiam singulari occultrâ vi hecticis saluberrima est, ut passim Galenus & alii innuunt.

V. Quod si confirmata sit hectica, adeoque calor nativus omnis concoctionis auctor maximè debilis, abstinendum ab iis, quæ difficulter coquantur, & ea potius exhibenda, quæ facillimè digeruntur, & optimè ac citissimè nutriunt, quod

supra de lacte affirmatum fuit, cui succedunt ova forbilia, succus ex carnibus contusorum pullo- rum, post adæquatam coctionem in duplici vase factam, expressus & alia.

Quatenus enim hecticâ magna corporis dissipatio fit, ob calorem fixum in partibus solidis, quarum ratione vires labuntur, ideò necessarium est, ut alimenta crassæ glutinosæ substantiæ, non mali succi, scilicet cancri ritè præparati, & alia, præbeantur, quæ non citò nimis à calore dissipentur, modo vires idipsum ferant, quæ dum sufficientes non sunt ad ejusmodi alimenta digerenda, quod fit in progressu morbi, cibos tenuioris substantiæ, faciliorsque concoctionis eligere cogimur, ut sunt lac, ova forbilia, carnes pullorum, &c. sicuti tandem in jactura virium ad juscula restaurantia, amygdalata & similia progredimur, de quo vide Tom. 2. lib. 1. Observ. 34. 35. Nota verò, quod in hecticis confirmatis, in quibus calor innatus extremè languet, & imbecillia sunt coctionum viscera, aquis stillitatis eorundem cancrorum flaviatiliu commodè subvenitur, ubi vel cum rore majali, (qui summam Hecticis omnibus est refrigerium) vel per se absque adustionis nota destillantur, quod fit, ubi cancri contusi linteo raro includuntur, & in mediâ cucurbitâ suspensi destillantur in B. M. vel in capella vacua, donec exucca substantia remaneat. Idem omninò fieri potest cum ranis integris, limacibus rubris, aut testudinibus nemoralibus, quorum usus quoque ad restaurationem humidi primigenii passim commendatur. Adrian. à Mynsicht in Thesaur. Medic. chymico sect. 7. num. 6. Morfulos de cancri pro-

- ʒ. Carnis cancr. flaviatil. in aq. pectorali coct. ʒij.
- Conf. Rosar. Damasc. ʒij.
- Pinear. mundat.
- Pistacear. virid.
- Amygd. dul. ana (aqua scabiola de nocte maceratarum ʒi.
- Sacch. albiss. lib. j. cum aq. Veron. & pimpernellæ F. conf. in Morfulis: in fine adde Syr. Mastich. ʒij.
- Lactis Sulph. ʒij. ol. anisi ʒj. nucis mosch. per expr. ʒj. Salis. Marg. orient. ʒiiij.

Sic etiam Blasius Astiarinus in lib. de febr. rit. de Cura febr. Hect. Hordeatum proponit ex cancrorum succo, quod fiat hoc modo: ʒ. Cancr. fluviatiles recentes, evellantur cortices & extrema ab iis, & abluantur cum aqua frigida, cinere & sale tribus vicibus, & plus, donec removeatur ab eis ille odor gravis: deinde laventur iterum cum aqua frigida sola, postea conterantur, & coq. cum aq. hordei excort. dosis istius aquæ, colatæ scilicet & expressæ, est lib. ʒ.

Lactis coctione

Cancris fluviatiles cur concedantur?

Cancrorum vires.

Decisio quæstionis.

Confirmatio assertionis.

Cautela.

Aq. Cancrorum.

Morsuli de Cancris.

Hordeatum & Cancris.

Σὺν Θίῳ

DECAS SECUNDA, GRAVISSIMORUM CAPITIS AFFECTUUM COGNITIONEM ET CURATIONEM ILLUSTRANS.

ΠΡΟΟΪΜΙΟΝ.

Vocis nomine cujusdam principii admonemur, propterea quod caput in corpore humano respectu regiminis, pars maxime prima sit, ut pote sensuum tam externorum quam internorum organum & habitaculum, ut habet Eustach. Rudius lib. 1. de off. hum. corp. cap. 1. Sic etiam de morbis partium per problemata quedam in specie disputaturi, merito cum aliis autoribus post febrium considerationem ad affectus capitis progredimur, de quibus hac specialia perisquata subjicere placuit.

QVÆSTIO I.

An dolor capitis vomitu curandus?

Cerebrum tactu ca- ratur. I. ET si cerebrum, respectu propriæ substantiæ, sensu tactus careat, ut rectè statuit Arist. lib. 2. de part. an. cap. 7. & Galenus lib. 1. de caus. sympr. cap. 8. propterea, quod organum sit commune omnium sensuum exteriorum, cujus ratione naturâ suâ debet esse insensibile, ut aptitudinem habeat ad omnes species sensibiles dijudicandas: nihilominus tamen dolorem quendam frequenter circa cerebrum percipimus, respectu partium adjacentium membranosarum, quibus tactus indefinitus convenit.

An Cerebrum sensiat. Planius & plenius hæc omnia declarantur à nobis Tom. 1. Disp. 3. Coron. 1. Ex. 9. quest. 5. pag. 90. ubi nobiscum etiam consentit Dn. Platerus in Cent. Posthuma quest. 21. dum inquit: sentire quidem Cerebrum offensam, quæ à malignis evaporationibus prodit, comprobare videtur, dum eam excutere conatur, convulsivos motus enormes edendo, non tamen sensu animali, sed naturali, quo & reliquæ partes illud, quod jucundum alliciunt, & quod ingratum respiciunt. Hinc Idem tom. 2. Prax. lib. 3. cap. 3. Cerebrum non aliter, quam ratione membranosarum in substantiam ejus sese insinuantium dolere statuit. Hoc modo Erasius part. 4. advers. Paracel. ventriculis Cerebri, propter tenuissimam membranam, quæ vestiti sunt, sensum aliquem concedit, quod ex eodem repetit in Observ. Schenckius lib. 1. de Cerebro, Observ. 75.

II. Est autem ejusmodi dolor capitis multiplex, idque potissimum ob diversas causas antecedentes quibus excitatur.

De Natura doloris inferius Dec. 3. pluribus erit

agendum: hic multiplicem eundem esse dicimus, potissimum suarum causarum antecedentium respectu, quæ vel per idiomata seu vel per symptomata caput affligunt, de quibus Classicorum Autorum consensum vide apud Bachanellum lib. 2. de Consen. Med. in descript. Cephalæa.

III. Hic inter alia dubia plurima quæstio movetur, num etiam in quadam specie doloris capitis vomitus, tanquam remedium adequatum, sit concedendus?

IV. Videtur negativa probabilis, propterea, quod vomitus per se, simpliciter consideratus, remedium Naturæ minus conveniens appareat, ut hæc de re differit Vallesius lib. 5. controvers. cap. 1. at Medicus Naturæ minister est, quam ob causam ea, quæ contra Naturam sunt, minime tentabit, propterea, quod ab eis Natura abhorreat.

Nonnulli recentiorum (inquit Quercetanus in Pharm. restit. cap. 16.) Vomitus idcirco abdicare videntur, quod corpus plus quo, uti opinantur, commoveat & disturbet, nec non molestissima plurima inducat Symptomata; adductis præterea his ratioculis, nostras regiones multo frigidiores esse, quam Græcorum, cujus Nationis Hippocrates frequentissimè eadem vacuatione urebatur, & infiniti post illum alii Græci Autores, ipsius exemplum secuti: addunt etiam, homines nostrarum regionum esse multo pituitosiores, & minus ad vomitum proclives.

V. Adde quod per violentum illum motum, vomitionis, dolor capitis magis intendatur, tum ex consensu, qui est inter caput & ventriculum respectu nervorum stomachicorum à cerebro procedentium: tum etiam quod eundem affectum ex commotione partium vehementi magis irriter. Hanc ob causam multi practici ferè nullibi in cura capitis dolorum, vomitus mentionem faciunt: Imò Arculanus in Com. super 9. Rhufis, eundem ut noxium omnino improbat.

Exemplum hujus rei patet apud Amatum Listanum Censur. 7. Cur. 8. ubi refert, multum vomitu impetuoso capitis dolorem ingentem sibi conciliasse, cui caput ita doluit, ut vertiginosam quandam affectionem inde contraxerit. Imò & Victor Trincavellus lib. 1. Comp. med. cap. 2. in superiorum partium affectibus Vomitus improbat, quod caput ex Vomitu repleatur, &c. Ita Barthol. Vicarius lib. 2. cap. 2. de Assistente agrotantium, inquit: Ubi caput per se laborat, neque à partibus inferioribus dolor fovetur, si vomitionibus utamur, majorem ipsi noxam inferemus.

VI. Notanda tamen limitatio, quod vomitus concedendus sit iis, qui ad eum proclives sunt, ubi materia peccans in ipso ventriculo fluctuat, quod frequenter accidit in his, quibus caput ob crudos & pituitosos humores in ventriculo collectos dolet, quod etiam Aetius tetrahib. serm. 3. cap. 118. conclu-

Vomitum non convenire.

Cur vomitum quidam timeant.

Limitatio quæstionis.

concludit, ubi fluidas affectiones vomitu curandas esse præcipit. Hos cum Jafone Zivizeo Forestus lib. 9. observ. 19. vomitu curandos esse jubet, quod hæc ratione causæ antecedenti succurratur, quæ remota postea productus effectus eo citius quoque removeatur.

Quod in dolore capitis vomitus interdum locum habet?

Vomitum in dolore capitis interdum locum habere non tantum ex hac limitatione patet, sed etiam approbatur ab aliis Autoribus, ut videre licet apud Vallesium de Taranta, in Philonio lib. 1. cap. 7. cui dolor à crapulâ, nec non vitio ventriculi productus, vomitu curatur; apud Cappivaccium lib. 1. Pract. cap. 17. quando superfluitas consistentiam habet circa os supernum ventriculi; apud Rondeletium Method. Cur. cap. 10. cujus verba: si fiat dolor per consensum ventriculi, primò ventriculum curare oportet, nempe si materia sit in ore ventriculi apta ad expulsionem, vomitum excitare oportet, modo colli longitudo, pectoris angustia, aut thoracis affectiones, similiter usus & consuetudo id non impediunt; apud Platerum lib. 3. Prax. cap. 3. cujus verba: per vomitum expurgatio, si per consensum ventriculi à vaporibus inde suscitatis, uti & in Ebrietate, dolor capitis fiat, cum causam subito evacuet, convenientissima est apud Philoth. Elianum Tract. 2. de Morb. cap. 3. ubi de dolore capitis per consensum tractat, quibus adjungit Paul. Æginetam lib. 3. cap. 4. & Alex. Tralianum lib. 1. cap. 10. Non alienus est ab hac assertionione Fernel. lib. 3. Meth. cap. 3. Fuchsius lib. 2. Inst. Sect. 5. cap. 25. Septalius in Animadvers. Medic. lib. 3. Aph. 12. Frambessarius Consult. Med. lib. 2. Can. & Consult. distinct. 3. consult. 8. Claudius Deodatus lib. 3. Panthei cap. 17. & alii. Adjunge quoque Carol. Pisonem de morbis ex sero pag. 61.

VII. Est enim vomitus respectu status naturalis, videatur evacuatio præter naturam: nihilominus fieri potest, ut ejusmodi remedium in statu morbofo Naturæ maxime conveniens esse queat, cum rectissimè per ea loca fiat evacuatio in morbis, ad quæ ipsa morbifica materia suâ naturâ vergere videtur, ut habet Hip. lib. 1. Aph. 21.

Adjungantur hic illa, quæ proponit Angelus Sala statim sub initium Hæmetologia cap. 1. de utilitate vomitoriorum ex Hippocrate, Avicenna, Arnoldo de Villa nova, Fernelio & Quercetano, quibus hæc assertio plurimum confirmatur.

QVÆSTIO II.

An caput ex ebrietate gravatum reiterat à ebrietate curandum?

Ebrietas noxia.

I. Inter plurima sat execranda mala, non immeritò numeratur etiam ebrietas, καταιβάλη Hippocrati dicta, quæ non tantum individuo plurimum adfert incommodi, quemadmodum videre licet in Avicennæ 3. 1. doct. 2. cap. 8. ubi varia morborum genera ex eadem deducit; sed etiam speciei propagationem reddit deteriorem, quia nihil magis genitale semen in frigidat quam crapula, teste Galenus lib. 11. de usu part. quam ob causam Macrobius lib. 7. Saturnal. per temulentiam maritorum male morigeros liberos generari statuit. Quod etiam Plato 6. de legibus innuit, dum

ebrium quasi mente captum ad prolem ferendam ineptum dicit.

Ebrietatem (inquit Cælius Rhodiginus lib. 28. L. A. Ulterior cap. 30.) celeberrimi è nostris Autoribus esse voluntariam dixere insaniam: sed ita etiam num, ut si in plures paulò extendatur dies, habitus is etiam manifestarius evadat furor. Mirum tamen est, quam multi mortalium in hanc foeditatis (ut sic dixerim) coloniam transcribendi passim nominant. Affluunt hinc inde agminatim non pullati solum ac ex trivio, sed terrarum quoque principes, & quos non irruentes hostium numerosi exercitus, nec volantia tela, aut à machina vasta mole, & ruinis propulsa saxa, excussive contrivere, foeda vini desideria dejecere in imum, & velut captos jure belli ante triumphales currus ducere catenatos. Hæc ille cum quibus jungantur, quæ refert Quercet. in Diet. Polyhist. cap. 3. & quæ ex Platone, Plutarcho, & aliis adducit Casp. Hofmannus in Comm. ad Gal. de Uju part. lib. 11. cap. 10. legantur insuper illa, quæ collegit de hac materia Claud. Deodatus lib. 2. Panthei cap. 17. & etiam D. Basilus rom. 1. serm. de Ebrietate, mibi pag. 331. & D. Bernhardus lib. de modo bene vivendi, serm. 25. mibi pag. 1302. & D. Ambrosius lib. de Helia cap. 16. mibi pag. 1132. & D. Joh. Damasc. lib. 2. parall. cap. 87. mibi pag. 112.

II. Præter alia verò mala subsequentiâ primùm esse solet, quod post ebrietatem potatores capitis dolore plerumque cum nausea & languore apprehendantur. Communissimum hic multorum remedium est, ut matutino tempore post hesternam crapulam eandem cantilenam repetant, atque ita seipfos à dispositione præter naturam liberare videntur. Hinc etiam Salertina Schola, hisce versiculis idem innuit:

Si nocturna tibi noceat potatio vini, Hora matutina rebibas, & erit medicina.

Arnoldus de Villa novæ addit documentum hoc Limitatæ scholæ Salernitanæ locum non habere, quando ebrietas calefactionem corporis induxit, quia tunc temporis vini reiteratio fit ignem igni addere. Si verò, pergit, homo incurrat ebrietatem cum aliqua nausea, tunc de mane bonum est sumere vinum, quia ex sumptione vini de facili tunc provocatur vomitus ex quo sequitur mundificatio stomachi, qua mundificatione factâ de facili cessat nocentium ebrietatis & nausea; &c. Si etiam potatione vini nocturna lædatur aliquis propter inconsumptionem potandi vinum, tunc de mane potest concedi vinum, ne assuescat, & sic minus læditur à sumptione vini: à consueto enim minor fit læsio, &c. Hollerius de Morb. intern. lib. 1. cap. 3. vini noxam reiteratâ potione solvi statuit, nimirum quatenus noxam vini qualitate calefaciendi & exiccandi vinum consumit. Quâ ratione vapores crassi disperguntur, ut habet Frambessarius lib. 2. can. dist. 3. consult. 8. eo modo, quo doloris oculorum inde ortos meracâ potione discuti scripsit Hippocrates.

III. Quæritur jam, an non præsens remedium, sit contra commune curationis medicæ fundamentum, cum contrariorum contraria debeant esse remedia, ut habet Galenus lib. 9. M. m. cap. 15. & alibi: Imò ipse Hipp. lib. 1. Aph. 3. expresse innuit, repletionem inanitione curari.

IV. Pro resolutione problematis respondemus, quod sit distinguendum inter ea, quæ sunt per accidens, & inter ea quæ fiunt per se: ipsa enim repletio repletionem antecedentem non curat.

Potatorum remedium reiterata crapula.

Limitatæ ones;

quæstio- nis:

ginis, potius opus sit iis, quæ status consumunt, eorumque generationem præcauent, quâ ratione semen Carui, vino maceratum & exiccatum, per dies aliquot vesperi ante somnum ꝑꝑ. quantitate diu masticatum commendatur, ut etiam Elixir proprietatis, cum aquæ Fœniculi, vel Carui, gur. v. vel vj. sumptum; sal itidem Margaritarum, sal succini, & alia appropriata, quæ videas in hoc Tomo 3. Lib. 2. de tuenda San. Literat. cap. 1. in Additionibus. Verùm hæc sunt faciendæ, & illa non omittendæ, sicut patebit in sequentibus.

Decisio quæstionis.

VI. Sed pro quæstionibus decisione norandum, quod in curatione vertiginis interdum ad causam antecedentem, quæ continuitate quâdam conjunctam fovet, respiciendum sit: quâ ratione præter alia remedia venæsectio quoque præscribitur ab Aërio loco citato, sive principium fuerit affectionis, sive tempus jam progressum fuerit, dum modo vires ferant, nihilque reluctetur, tunc potissimum, ubi materia sanguinea & calida fumosis exhalationibus vertiginem excitantibus præbet originem.

Quomodo V. S. conveniat?

Venæsectionem in Vertiginosis Galenus etiam approbat lib. de Curat. per venæsect. cap. 10. idque eâ ratione, sicut dictum fuit, cum aliâ, ubi humores à sanguinis natura multum recedunt, ab eadem sit abstinendum, ut monet Mercurialis citato loco. Notetur ergo limitatio ulterior, quam ponit Heurnius: si, inquit, solemnis excretio tardat, malum verò increfcit, ut in sudorum & sanguinis suppressione, è vena cubiti sanguis emittatur, non autem hoc ages, ubi à frigore malum profertur, sed ubi plethora adest, acerbis in malo, & ætate firma secetur vena, inquit Aërius, ex Archigenis sententia, non univâ vice, ne subsidant sinus. Exemplum successus felicitis in vertigine diutius affligente per venæsectionem curatam superiori Aurum habuimus in cive quodam primario constitutionis aliâ calidæ siccæ, sed capitis debilioris, qui per dies aliquot gravi vertigine laborans, ob sanguinem vaporosum ac fumosum, præmissa lenitiva purgatione, frustra multis Cephalicis adhibitis appropriatis, tandem unica venæ sectione tentatâ, protinus in symptomate continuo affligente liberatus fuit.

Obfer.

VI. Imò Paulus Æginet a lib. 3. de re medica, cap. 12. & lib. 6. cap. 4. arteriarum quoque sectionem circa aures commendat, quando videlicet, calidiores exhalationes, mediantibus arteriis confertim ad cerebrum eleuantur, cujus remedii loco cauterium hodiè rectius, sive actuale sive potentiale circa futuram coronalem commendatur.

De Arteriotomia in Vertigine.

Arteriotomiæ mentionem quoque facit Galenus lib. 3. de l. aff. cap. 8. ubi in Vertigine nonnullis ab arteriarum sectione præsidium petiisse dicit, addendo tamen, non omnes hujus beneficio visse curatos, propterea quod præter arterias istas externas, internæ ex ipsius cerebri basi per retiformem plexum ascendentes in causa esse possint. lib. 6. de tuenda san. cap. 9. inquit: sunt capita, quæ propter arteriarum temperamentum in Vertigines & capitis dolores incidunt, in quibus arterias incidere solemus. Galenum sequitur Paulus citato loco, & alii Græcorum & Arabum, quibus addantur etiam recentiores, ut Fernellius lib. 2. Meth. Med. cap. 18. Mercatus lib. 1. de recto præsid. usu cap. 4. Heurnius de morbis capit. cujus verba limitata lubet adscribere: Galenus & Paulus, inquit, Arteriotomiæ meminere: secantur eo loco circa aures & frontem, ubi calor, tensio & tumor arteriæ: alio-

Cautelæ in Arteriotomia.

quin si hæc absint, nolite secare: nam cum per carotidas internas sese offert vapor, frustra externas ferietis, &c. Hæc arteriotomiâ rarius modernis in usu est, tam quod secandi ratio chirurgis incognita, quam etiam, quod hæmorrhagia vehementior, & consolidatio difficilior timenda, nec raro periculosum subsequi solet, quod innuit etiam Fr. Peccatus lib. 6. Chirurg. cap. 14. de quo vide Tom. 2. lib. 9. Observ. 1. pag. 430. Pluribus eandem arteriotomiâ dissuadere conatur Philot. Elianus de Morb. capit. tract. 15. cap. 10. Sed obviam ite his difficultatibus Parvus lib. 16. Chirurg. cap. 5. qui arteriam temporalem in gravissimâ hemiplegiâ phlebotomo secat, magno cum successu, & addit opinionem priorem esse hominum, omnia tuta timentium: addit autem, deligationem aptam fieri debere, per totum quatrimum plagulis, ut decet, appofitis. Idem etiam pluribus confirmat Prosper Alpinius lib. 2. de Med. Ægypt. cap. 1. ubi dicit: Ægyptiis sanguinis vacationem per secas arterias, non minus, quam per venas familiarissimam esse, ac pro tutissimo auxilio, divinoque secreto ad diurnas oculorum op. d. a. m. nec non ad capitis, viscerumque multorum antiquos, diurnosque dolores haberi. Modum sectionis per phlebotomum fieri dicit, ubi postea sectioni arteriæ, probè imprimis unitæ, digitis, frustum æris planum, rotundum & crassum superponunt, ipsumque validè ei annectunt, & fortiter ligant, ut validè arteriam comprimant, atque ejus pulsui validè obsistat, ne vulnus rursum aperiat: Rationem addit sequenti capite, nimirum applicationem ænei denarii supra vulnus arteriæ propterea fieri, quò & frigiditate, & duritie pulsus, arteriæ motus, cohibeatur, atque ne valido pulsu vulnus percutiatur, & rursum dilatetur, &c. Conjungatur nobis Hippocratis Marcellus Donatus de hist. Med. Mirabili lib. 2. cap. 2. ubi in Apoplecticis Plethoricis Arteriotomiâ commendat. Assertioni huic experientia convicti subscribimus, quia testatur experientia, quod arteria quoque sine damno secari & consolidari possit, quemadmodum accidit Chirurgis, ut non raro loco venæ propinquam arteriam incidant, ubi recordor mox, justo modo adhibitis adhibendis, ritè consolidationem factam fuisse, quod etiam testatur casus singularis, quem adscribere volui: Vir juvenis, constitutione corporis calidus & siccus, ad auctos humores pronus, ante biennium incidebat in febrem ardentem, cum insigni dolore capitis, præmissa lenitivo, venæsectionem instituo, ubi chirurgus præter intentionem loco Medianæ secat arteriam vicinam: quanquam autem tam ex calore sanguinis, quam ex motu effusionis id ipsum deprehenderem, emisi tamen nihilominus, cum Hippocrati viderem, ad 3 v. sanguinis arterialis rubicundissimi, calidissimi, & quasi spumantis; mox deligato vulnere cum cataplasmate repellente & exsiccante ex bolo, rad. symphyti, rosis, &c. quibus non tantum ritè coaluit vulnusculum, sed protinus, miraculi instar, febris continua cum Cephalæa expugnata fuit. Cæterum addimus, quod hujus arteriotomiæ loco Cauterium hodiè commendatur, ut videre licet apud Rondelium Meth. Cur. cap. 14. dum inquit: pro ultimo remedio sit sectio arteriarum, quæ sunt retrò post aures; verùm quia pauci sunt chirurgi exercitati in earum sectione, satius erit, id omninò non tentare, loco cujus applicetur cauterium actuale in media parte capitis, propè futuram: si ignem refugiant, applicetur potentiale. Ha-

Cur rarius sit Arteriotomia?

Quomodo procedendum in Arteriotomia.

Vertiginosis per vices languis mittitur.

Observatio.

Quod intellectus non utatur organo.

bet hoc, inquit Forestus lib. 10. observ. 45. in Scholio ab Alexandro Veronensi Medico doctissimo, qui in longis vertiginibus in medio lyncipitis, quod Græci vocant Græci, ubi futurarum compitum efficitur; hoc, inquit, inurere humum remedium est, quo caliginosus vapor & humor pestifer educitur. Idem approbat Nic. Pijo lib. 1. Cur. Mor. cap. 9. qui loco Arteriotomiæ, Veficatorium ex Cantharidibus post aures, & actuale Cauterium in media capitis parte propè futuram suadet; Heurnius similiter citato loco tandem ad Cauteria eundem esse pronunciat, & vel inter secundam, & tertiam, vertebram, vel futuram coronali imprimenda statuit.

VIII. Prout igitur per venæsectionem fomus mali sæpius evacuari, vel saltem è cerebro revelli potest, eatenus sanguinis missio tentanda est, hæc tamen cautione, quod monet Altimarus post Damascenum lib. 3. cap. 13. de cura vertiginis, ne confertim & à spòas fiat evacuatio, sed sensim & per vices, propterea quod ex levi occasione ejusmodi ægri concidant. Imò & caput oxyrrhodino tempore venæsectionis, non sine causa defendendum esse, judicat Aërius.

QVÆSTIO IV.

An in phrenitide repellentia actu frigida sint adhibenda?

Intellectus inorganicus.

QUAMVIS anima rationalis in propria sua operatione non utatur organo corporeo, quod Arist. lib. 3. de anima: 1. 4. inquit: nihilominus tamen sine cooperantibus facultatibus subordinatis organicis in hac vitâ non intelligit, unde idem Philosophus eodem lib. 1. 139. inquit, eos qui nihil sentiunt, nihil quoque dicere & intelligere possent, propterea quod is, qui contempletur aliquid, necessario phantasma quoddam simul concipiat.

Pluribus quæstionem hanc, quod Intellectus in intelligendo non pendeat à Corpore, deduximus Tom. 1. Disp. 3. Coron. 2. Ex. 11. qu. 1. pag. 219. quibus adde Themistium in Paraphrasi lib. 3. de Anima cap. 17. ubi inquit: dissentaneum sit, purare, intellectum confundi aut admisceri cum corpore, quia corpus sit oportet, quod cum corpore admiscetur: & paulò post, Cæterum neque utitur corpore, ut instrumento, quemadmodum sensus utuntur, alioquin afficeretur qualitatibus & affectionibus instrumenti, quæ quod semper hærerent, conjunctæque cum actionibus ejus omnibus haberentur, impedimento essent, ne reliqua genera conciperet. Hinc Fortun. Licetus lib. 1. de Ort. an. cap. 54. corpus hoc menti impedimento potius, quam adjumento, ad intelligendum esse dicit in hac vitâ Ludovicus Buccasferrens in lib. 3. de An. lect. 17. Intellectum ex lententia Aristotelis immixtum esse ait duplici ratione; primò quod non sit corpus; secundò, quod non sit virtus in corpore. Probat primò, quod non sit corpus, quia corpus qualitate affectum sit, quam intellectus non recipit; nec etiam virtus ejus, quia virtus in corpore non potest apprehendere qualitates suas, neque similes ei, quia æquè calidum non sentimus, sed intellectus potentia omnia intelligit, &c. Hinc Aug. Niphus lib. 3. de Intellectu cap. 23. sub finem asserit,

rationalem animam per accidens impediri à corpore, quanquam per se juvetur, cum mediante corpore phantasetur, & disponatur pro intelligentione. Hinc Job. Grammaticus, dictus Philoponus, lib. 3. de an. in tex. 36. si vis, inquit, intellectum omnia intelligere, etiam à materia impermixtum præsupponere oportet. Conjunge D. Thomam in lib. 3. de an. Tract. 3. cap. 6. ubi probatur, quod sicuti sensus non potest sentire sine sensibili, sic etiam Intellectus non potest absque phantasmate intelligere; Item D. Claudian. Mamertum lib. 1. de statu Animæ; Item Joh. Eccium in addit. ad lib. 3. de An. cap. 1. mibi pag. 42. Item Jul. Castellanus de Intell. humano lib. 1. cap. 3. contra Simplicium, & Jacòb. Carpenter. l. 4. Universe Nature cap. 11.

II. Quatenus igitur facultates subordinatæ, cum intelligentione nostra respectu operationis concurrunt, eatenus accidit ut unus altero melior sit in intelligendo & ratiocinando. Imò hæc etiam causa est cur intellectus operatio interdum in nobis omninò depravetur, quod in variis deliriis apparet, non solum hominibus, sed etiam brutis interdum accidentibus, ut patet in equis, canibus, lupis, aliisque feris in rabiem actis, nobiscum non intelligentione, sed sensitiva tantum cognitione subordinatâ, convenientibus, quod contra quosdam pulchrè demonstravimus Tom. 1. Disp. 3. Coron. 2. Exerc. 9. quest. 5. pag. 209.

Conjungantur hic illa, quæ præter citat. locum ex Tom. 1. Disp. 3. Coron. 2. proponuntur à nobis infra lib. 2. de tuenda san. literat. cap. 1. quibus subscribit etiam Nicol. Biesius lib. 1. Theoret. Med. pag. 26. dum inquit: Constat autem instrumenta temperatissima functionibus animæ maximè servire, & cum calore moderato fruatur humanum corpus, si frigus vel plurimum adversari, præcipuè verò memoriâ hoc delet: torpidum enim cerebrum reddit, & animæ motum in phantasmâ ultro, citroque prohibet: prohibet etiam sensilium motum in phantasmâ. Idem etiam innuit Salvus Sclanus in Com. Artis Med. Galeni, lib. 2. tex. 23. ubi repetit ex Platoni Timæo, quod anima nostra à principio sit in corpore tanquam in quodam amne seu fluvio immerfa, &c. Calixtus Neopolitanus de triplici Anima statu, lib. 2. part. 1. cap. 29. Phreniticos non intelligere dicit, quod licet sint ibi species indelebiles, non tamen moveant intellectum, & hoc propter indispositionem in parte sensitiva, præsertim interiori. Diximus autem calidam cerebrum cum inflammatione membranarum ejus Phreniticis causam esse, quia necessarium est, ut Organum Intellectioni subordinatis facultatibus interviens afficiatur, quale est ipsum cerebrum, ubi tamen non necessarium est, ut illud semper inflammetur, quia satis est, si à vicinis membranâ inflammatis continuo incalcescat, quod innuit prædictus Autor, concedendo, juxta mentem Galeni, quod Phrenitis non tantum ex calidis succis, in cerebro coacervatis, sed etiam ab excitato phlegmone in cerebro & ejus involucris, atque à sola intemperie calida absque humore, primigeniâ affectione generari possit. Alexander Massaria lib. 1. Pract. cap. 11. Phrenitidem inflammationem cerebri & membranarum ejus, ex calidis & mordacibus humoribus, definit, quò etiam inclinât Philotheus Elianus de Morb. capit. tract. 3. dum inquit: non turbet, quod Posidonius apud Aërium & Arabum, pleriq; Phreniticum membranarum cerebri inflammationem dicunt, non cerebri ipsius: verum enim est, quod sicuti Lethargus pituitosi humoris sobo-

Undè dicitur veritas ingeniorum.

Undè delirium.

Quomodo inflammatio Phrenitidis causat.

les ex ipso potius cerebro gignitur; sic Phrenitis bilioſi, præcipue ex tenui meninge, cujus ſententiæ Autorem habes Gal. lib. 5. de cauſ. pulſ. c. 24. Bilioſa itaq; inflammatio in cerebro infrequentius, frequentius in tenui meninge generationem obtrinet: ſive in cerebro, ſive in Meningibus primitiva ſit affectio, principum functionū noxam ex cerebri noxa immediate pendere perpetuum eſt: ſubtiliſenim meningx, cerebrum amplexa, inflammationem ſubire non poteſt, niſi unā cum cerebro, & incumbentem ſibi fluxionem cerebro neceſſario impertitur. Ejuſdem opinionis eſt Curſius Marinellus lib. 1. Morb. Nobil. An. Facult. cap. 8. ob eorum (inquit) inter ſe propinquitatem atque contactum ſemper & involucra & cerebrum obleduntur. Hinc ergo mirum non eſt, quod Hipp. 5. Epid. tex. 47. recenſens hitoriam Nerei filix, quæ membranarum cerebri inflammatione ex percuffione laboravit, nullam delirii mentionem faciat, ubi in Comm. reſert Valæſius, quod in capitis fracturis membranas, præcipue duram, inflammari conſpicue, atque adeo ſuppurari viderit homine non delirante; quod non tantum ex Tom. 2. lib. 2. Obſerv. 3. pag. 58. & ſeq. diverſis hitoriarum enarratis patet, ſed hodierno quoque caſu confirmatur: hodiē enim die 21. Octob. qui D. Thomæ Apoſtolo ſacer eſt, Anno M. DC. XXX. miles quidam ex Croatia oriundus, ex Italico bello redux, in itinere capitis vulnere per Medum Acinacem vulneratus, ob ſiſſuram in anteriori Cranii parte, trepanum admittit, quo ritē adminiſtrato, remota offiſculis, ibidem contuſis, in conſpectum venit dura meningx, cum ſubjacente pia, copioſo ſanguinis fluxu inflammata, quanquam hæcenus æger nihil quicquam delirii paſſus fuerit. Maniſeſtum igitur, omnem Phrenitidem inflammationem membranarum præſupponere, quantum vis omnis membranarum inflammatio non ſemper phrenitidem introducat, niſi concurrat ſimul calida cerebri intemperies præter naturam, ad hæc læſionem introducendam ſufficiens. Non autem negamus, totalem ſubſtantix cerebri inflammationem affectum Phrenitide periculoſiorem effi-cere, de quo videatur P. Salius Diverſus de affect. part. cap. 1.

Phrenitis quid?

III. Inter alias autem depravationes intellectio-niſtræ, non ultima eſt illa, quæ phrenitis vocatur, à læſione τῆς φρενός, eſtque delirium, cum febrī acuta, oriens ex calida intemperie cerebri, cum inflammatione membranarum ejus, ut vult Galenus lib. 2. de cauſis ſymptomatum cap. 7. & lib. 3. de loc. aff. cap. 7. quem ſequitur Æginet a lib. 3. cap. 5. Alex. Trallianus lib. 1. cap. 13.

In Phrenitide citò ſuccurrendum.

IV. In hæc affectione, ſive fiat ipſo cerebro primario affecto, ſive per conſenſum, ob aliarum partium, præſertim verò ſepti tranſverſi inflammationem, generetur, omni cura quam celerrimè eò laborandum eſt medico, ut horrendum ejuſmodi malum è corpore humano expellat, cum inter omnia bona hominibus conceſſa, nullum ſit præſtantius, quam ratiocinatio vel intellectio, quæ homo à brutis irrationalibus diſtinguitur, & cum puris eſſentiis in corporeis, quæ rectè ſcripturā vocat angelos, ab officio, quo mandata Jehovæ perficiunt; Philoſophi vè, mentes, vel intelligentiās, à præſtantiffima intelligendi operatione, nominant, comparatur.

Quantam prærogativam homo per intelligentiam habeat à reliquis animalibus, patet ex Tom. 1. Diſp. 3. Coron. 2. Ex. 9. q. 5. ubi ex profeſſo demon-

ſtratur, intellectivam animam ſoli homini competere. Nec obſtat nobis, quod de loquela brutorum ſingularem tractatum conſcripſerit, & intelligentiam quandam, quæ cujuſque ſpeciei animalia ſibi ipſis aliquid notificare videntur, tribuerit Hieron. Fabricius ab Aquapendente, cum non verè rationis, ſed phantaſiæ tantum effectus in eo appareant. Conjunge Bernardinum paternum in Fen. 1. can. Avicenna p. 142. qui eodem ſenſu aliquid poſſibilis intellectus brutis concedit. Itaque (inquit Cicero 1. de legib.) ex tot generibus nullum eſt animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei: ubi addit P. Ramus, quod in Plutarchi Gryllo videatur Ulyſſis hoc maximum argumentum fuiſſe, ad confirmandam hominiſupra reliquas animantes excellentiam; quanquam Plinius lib. 8. cap. 1. Elephantis multa tribuat: cujus generis plura enumerat homini cum brutis communia Hieron. Wolfius in Quaſt. Tuſculan. ad Cicer. lib. 2. ſent. 30. Hieron. Oſorius lib. 1. de Gloria pag. 5. largitus eſt (inquit) Deus nobis rationem, quæ maximè à beluis diſtemus, & ad divinam naturam propius accedamus. Quemadmodum lux tenebris, æternum mortalibus, Dominus ſervis præeſt; (inquit Stephanus Theopolus lib. 9. Academ. Contemplat. cap. 4.) ita ferarum, jumentorumque gregi præſtat homo; & jure quidem, cum ſolus mentis & rationis ſit particeps, ſolus religionis, divini que cultus ſplendore fulgeat: de quo plura videas apud Gregorium Nyſſenum lib. de Homine cap. 3. 4. & 5. Hinc rectè Ludovicus Bloſius in Inſtit. Spirituali cap. 6. mihi totius operi pag. 419. Animam intentionalem hominiſi Cælo, Terræque incomparabiliter præſtantiorem dicit.

An bratis ratio tribuenda.

V. Hanc ob cauſam non tantum in phrenitide omni ingenio variis remediis, tam pharmaceuticis, quam chirurgicis, in extirpandā cauſā antecedente laboramus, ſed in ſuper etiam externis auxiliis frequenter parti affectæ ſuccurrimus, idque non tantum, ut eidem robur conciliemus, ſervidas exhalationes corrigendo ac diſſipando, ſed ut in ſuper vehementiam ſymptomatum, dolorem videlicet ingentem, vigiliis continuas, & familia leniamus.

In extirpandā cauſā phrenitidis protinus latèrandum eſſe dicimus, nimirum fluentem materiā evacuando, avertendo, & attemperando: fluxam & imbibitam cerebro, ejuſque membranæ, evacuando, digerendo, alterando, repellendo; nec non accidentibus, vigiliis videlicet, & aliis ſuccurrendo. Mox igitur, ſi vires non dehortentur, venæ ſecanda, quia tardare in talibus malum eſt, aliis liberalior, aliis parcior, ubi poſtmòdum, ſi liberior bilioſæ cacochymix copia laceſſit, purgatio ex pharmaco maximè conducit.

Scopi Curationis it phrenitide.

VI. Dubitatur num ejuſdem generis topica medicamenta repellentia, ut ſunt oxyrrhodinum roſaceum, aliæque ſimilia epidia, vel actu frigida ſint adhibenda?

Subſcribit huic aſſertioni Maſſarius citato loco, dum inquit: longè magis opinioni Avicennæ ſe conſentire, qui non ſolum oxyrrhodino frigido, ſed etiam nive refrigerato uti docet, propterea quod cerebrum non ſit tam frigidum (quoniam Galeno 8. de Uſu par. ære æſtivo calidius in ventatur) quin frigiditatem roſacei non admodum inſignem perferre poſſit. Inuit idem Mar. Guttnaria cap. 7. Prax.

VII. Valeſcus de Taranta lib. 7. Philon. cap. 13. Affirmat cum Haly, Avicennæ & aliis actu frigida adhibenda eſſe.

Limatio. Hic adde Philotheum Elianum citato loco; dum inquit: tamenſi Avicennas oxyrrhodino nive refrigerato in Phrenitide utatur, Galenum fortè ſecutus, qui id exequitur in Cephalalgia ex ardore oborta, ſanè in Phrenitide totius eſt Poſidonii conſilium apud Aëtium, ut nempè æſtate exactè tepidum, hyeme verò moderatè calidum adhibeatur: additur ratio, quod frigus meatus denſet, ſibi viam præpediat, humores & fuligines non diſcuti permittat, & membranæ inimicum ſit. Franc. Hildeſheim de Morb. Capit. Spicilegio 2. pag. 116. hanc diſtinctionem adhibet, quod ſi materia incipiat habere raptum ad caput, debeamus uti Oxyrrhodino actu frigido, quia magis reprimat: ſi autem cerebrum jam affectum ſit, admovebimus Oxyrrhodinum actu tepidum, ut hoc pacto conſulamur ipſi cerebro.

VIII. Contra Gerardus Cremonenſis & Gilbertus Anglicus referente eodem Valeſco ſtuppas cannabinas, ſuccis potentiæ frigidis imbutas cum aceto tepidè vel calidè adhibuerunt, ne vaporum prohiberetur tranſpiratio ratione frigiditatis, & hoc modo delirium augetur. Idem Alrimarus de medendis morbis cap. 6. inuit, dicens; caput autem roſaceo cum modico aceto irrigetur, æſtate quidem tepidè; hyeme verò moderatè calido, quod in cunctis aliis etiam medicamentis topicis ſervandum erit. Conſentit iſdem verbis Fuchſius lib. 1. Meth. Med. cap. 20. Mercurialis quoque lib. 5. præſt. cap. 15. quia cerebro inflammato, frigiditas tuta non eſt, ſicuti neque vehemens caliditas convenit; illa meatus conſtringit, & diſcuſſionem excrementorum impedit: hæc verò fervorem congeminat.

IX. Sed nota quod monet Matth. de Gradibus in lib. 9. Almanſ. cap. 3. & poſt eum Foreſtus lib. 10. obſ. 6. naturas videlicet, una cum anni tempore, vel externo aère, conſiderandas eſſe: in naturis enim fortioribus & robuſtis, ubi vehemens caliditas circa caput eſt, adeoque phrenitis exquiſita, & poſſimum æſtatis tempore, non tantum virtute, ſed etiam actu frigida ſunt adhibenda: at verò ubi corpus debilius puerile vel ſenile, nec etiam tantus fervor circa caput, idque tempore hyemis, tepida potius applicanda, maximè in iis locis, ubi magis vis medicamentorum penetrare poteſt, nimirum circa ſuturas.

X. Imò & hoc notandum, quod quædam topica per ſe facile penetrent, ut pote conſecta ex aceto, verbena, anetho & ſimilibus, quæ ſæpius frigidè adhibita, ſuam nihilominus operationem perficiunt: alia ſunt aſtringentia, ut roſæ, plantago, bolus armenus, quæ commodius agunt calefacta.

Somnus naturalis quomodo differat à præternaturali.

QVÆSTIO V.

An eſt quomodo caſtoreum in Lethargo conveniat?

I. QUEMADMODUM ſomnus ſecundum naturam oçium animæ, viriumque debiliū unicuique redintegrator veriffimè dicitur; Ita ſomnus præter naturam extinctionis nativi caloris autor, ac ferè morſi pla eſt. Ut enim in illo vapores dulces ac benigni, calor nativi, beneficio excitati, cerebrum ſua viter imbuunt, quibus ut Tomus tertius.

cunquæ condenſatis, animales ſpiritus, antea mobiles ac vigiles, ob revocationem caloris influentis, ſubſidere incipiunt, ac ſua quiete ad reparationem virium inferviunt: ita in hoc, ſomno ſcilicet præter naturam, ob vaporoſam ſubſtantiam minimè convenientem, cerebrum obruitur, & ſpiritus animalis ferè ſuffocatur, ut animal ad ſenſus & motus operationes reddatur ineptiffimum.

Conjunganur hic ea, quæ proponuntur à nobis Tom. 1. Diſputat. 3. Coron. 2. Exert. 8. 8. 9. 10. & ibidem quaſt. 6. 7. 8. 9. 10. ubi cognita ſomni naturalis ratione, non difficulter de ſomno p. n. judicari poteſt.

II. Patet hoc maximè in lethargo, quali inertem oblivionem dicas, λέθης τῆς ληθῆς, quod ſymptoma eſt diminutæ functionis principis, cum inſigni dormiendi neceſſitate, quo qui corripiuntur omnium obliſci, difficulter ſentire, & neque vocati, neque puncti facile excitari, mox ſomno viciffim opprimi ſolent. Galenus lib. 3. de l. aff. cap. 3. cauſam communiter ſtatuit pituitolum humorem in cerebro putreſcentem, unde lethargus cum febrī continua, lenta & ſymptomatica conjungitur.

Lethargus quid?

De Lethargo, Veterno Lat. dicto, nota eſt communis Dd. aſſertio, quam etiam hic proponimus: ſi enim pituita locum, in quo princeps anima reſidet, humecta verit, & ibi coacervata tumorem ſuscitabit, putredine contaminatâ febrim: & memoriam & rationem abſtulerit, ille procreabitur morbus, qui Lethargus appellatur, inquit Curtius Marinellus cit. loc. lib. 1. c. 9. Ab hæc diſcedit Fel. Platerus lib. 1. de ſunct. laſon. c. 2. mihi pag. 30. qui ſicut aliàs non facile febrim ex pituita putreſcente concedit, ita etiam Lethargum ex putreſcente pituitâ in capite minimè fieri poſſe ſtatuit, cum unum idemque ſua frigiditate ſoporem, & caliditate febrim accendere poſſibile non videatur: hinc igitur inuit, quod ſicuti ſub initiiſ febrim intermittentiū ex materia in venis meleraicis putreſcente calore attenuata, & ſuſum ad caput delata ſopor interdum accidit; ita in principiis continuarum febrim, ſi propter nimiam evaporationem cerebrum ita labefactatur, ut ſopor gravis ſequatur, Lethargum fieri, qui cum febrī continua copulatus ſit, & mox cum illa invadat. Hæc aſſertio Sennerro lib. 1. p. 2. de Morb. capit. c. 20. placet, dum inquit: Omnino hæc in re Platerum rectius, quam antiquos ſenſiſſe exiſtimo addit rationem, quia impoſſibile videretur, ut ex eadem pituita putreſcente in cerebro & febris, & ſopor excitetur, etenim nec humor hic per ſe ad putredinem, in capite ſcilicet, aptus eſt; neque ſi eam concipiat, tantam concipere poteſt, quæ in totum corpus calorem diſfundere, & cor ita labefactare poſſit, ut ita febris continua excitetur. Addit porro, cum febrī lenta pituitola jungi Lethargum, cui Vidus Vidius, & alii quoque ſubſcribunt, concluditque tandem, verò contentaneum videri, Lethargum non à ſola pituitâ, ſed è ſanguine pituitolo, ſeu ab inflammatione pituitola fieri, quæ febrim lentam etiam excitare poſſit, quemadmodum Capivaccius lib. 1. Præſt. cap. 10. ſtatuit, quam copiam ſanguinis pituitoli putreſcentis non tantum in capite, ſed reliquo quoque venoſo genere ſar abundare teſtantur urinæ Lethargicorum, quæ turbidæ, jumentorum inſtar, redduntur.

An Lethargus ex putreſcente pituita fiat?

III. In hoc affectu graviffimo maximè eo allaborandum, ut æger à quiete ſua præter naturalitè excitetur, quocunquæ ingenio id fieri poteſt, ſive illud

In lethargo quid agendum.

illud ipsum prestare conetur medicus vi medicamentorum, five etiam alio modo, quemadmodum lepidum est illud remedium, quo Lethargicus quidam avarus a tali sopore per medicum doctum & fidelem apud Horatium lib. 2. Satyr. 3. excitatur: hic, ut Poeta habet:

Quondam lethargo grandi est oppressus, ut heres Jam circum loculos & claves letus, ovansq; Curreret; hunc Medicus multum celer atq; fidelis Excitat hoc pacto: Mensam poni iubet, atque Effundit saccos nummorum, accedere plures Ad numerandum, hominem sic erigit, addit & illud Ni tua custodis, avidus jam hoc auferet heres: Men vivo? ut vivas igitur vigila, hoc age.

Præsupponimus hic ea, quæ causæ ratione protinus, quo ad venæsectionem & pharmaciam sunt necessaria, de quibus videantur Practicorum libri, quando confectum operam dandam esse monent, ne materia in toto corpore redundans ad caput feratur, sed potius revelletur & evacuetur, cujus rei exemplum ante semestre nobis offerebatur in generoso quodam, anctorum 50. circiter ætatis, plethorico, cum cacochymia conjuncto, qui lenta febris prehensus in Lethargum simul incidebat, ad quem vocatus, exemplo venæsectionem, mox acrem clysterem, aliquoties reiteratum, digestio-nem postea, nec non evacuationem, & vesicatoria propè malleolos atque carpum utrumque adhibui, non neglectis aliis, tam febrim lentam, quam etiam capitis phlegmaticam plenitudinem respicientibus, quorum beneficio paucis septimanis pristina sanitati, DEI gratia, restituebatur.

Observatio.

Quæstionis declaratio.

IV. Inter medicamenta, quæ in tali casu plurimum commendantur, est quoque Castoreum, quod non tantum gravi suo odore illud ipsum prestare posse videtur, sed insuper etiam respectu virtutis admodum attenuantis & discutientis, quam eodem Galenus lib. 21. simpl. & lib. 17. Meth. med. attribuit, causæ morbificæ in hoc affectu plurimum adversatur: cum enim calefaciat & siccat cum partium tenuitate excellenti, ut habet Egineta lib. 7. de re medica cap. 3. Idcirco aptissimum est remedium, quo frigidi humores & vapores atterentur, & consumantur.

Castorei virtus.

Castoreum Lethargicos, & utcumque Veterno obdormiscentes excitare Dioscorides innuit lib. 2. c. 23. ubi videatur Matthiolus, qui historiam animalis istius, cujus testes communiter castorei nomine veniunt, pluribus describit simulque Rondeletis sententiam confirmat, Castoreum a testibus Fibri differre. Oribasius ex Ruffo Ephefo, nullum aliud Lethargo correptis æquè utile & efficacè remedium ad purgandam pituitam, quam bilis admista in caput detulit, quam Scammonium cum castoreo exhibitum pronunciat, quâ ratione Trallianus Scammonii ʒj. castorei ʒij. in oxymelite propinat, ubi tamen cautè recentiores procedendum esse monent in dosi, respectu febris continuæ, quæ malum hoc comitatur.

V. Hinc Alexand. Trallianus lib. 1. cap. 14. castoreum non tantum exterius in oxyrhodino decoctum fronti applicat, sed ex eodem quoque sternutamenta conficit: Imò in poru quoque præsertim unâ horâ anteaccessionem exhibet, vel per se, vel cum oxymelite, propterea quod extenuet, & corpus refrigeratum & prope mortuum, recalcificat, foveatque.

Exemplum Oxyrhodini cum Castoreo, quod simul repellendi & discutendi facultate præditum sit, proponit Masparia lib. 1. Pract. cap. 12. ʒ. Ol.

Rosar. compl. ʒiiij. Aceri ʒʒ. Castorei ʒij. Misce optime in Mortario.

VI. Ut ita castoreum & extra paroxysmum & in ipsâ accessione sit convenientissimum pro ægris excirandis; ubi maximi faciendum ejus extractum spagyricè compositum, potissimum illud, quod in liquida forma præparatum est, quodque facilitè & minima quantitate, cum summa tamen efficacia, ægris ejusmodi exhiberi potest. Nec obstat, quod dictum fuerit, cum lethargo febrim conjunctam esse: hæc enim febris lenta est & symptomatice, cujus causa absumpta ipsa quoque cessat.

Extractum castorei liquidum.

Præter Extractum Castorei, cujus præparationem apud Quercetanium in Pharmacop. Dogm. mihi pag. 728. videre licet, huc etiam pertinet Aqua Hirundinum cum Castoreo, quæ in Dispensatorio Augustano Aqua Hirundinum composita minor indigitatur. Egregius est Spiritus Castorei Antilethargicus, quem ex Dn. Mayerno sese didicisse Clossius asserit: quemque boni publici gratia Colophonidis loco quæstioni huic apponere lubet: ʒ. Vitrioli Hungarici ʒiiij. succini subtiliter pulverisati & per triduum in aceto destillato infusi ʒj. Vini malvatici lib. ʒʒ. F. digestio in vase clauso per octiduum in B. M. mox destillatio in cineribus ferè ad siccitatem vitando emphyreuma Cape hujus liquoris lib. 1. Castorei opt. ʒij. Cinam. interior. ʒj. Caphuræ ʒj. Fiat digestio per biduum: dein in Bal. M. vel cineribus tepidis destilla. Cape hujus liquoris stillati quart. 1. Ag. Claretæ cum Ambra & Mosch. ʒss. M. Sumat æger cochlear ʒ. aut ij. in paroxysmo absque mora, cujus usus etiam est in Apoplexia.

Spiritus castorei.

QVÆSTIO VI.

An Somnambulatoribus conveniant verbera, ubi dormientes ambulant?

QUAMVIS Philosopho somnus sit ἀνυσμός, adeoque re-
στυλῆσις τῆς ἀφύπναις dicatur: non tamen totalis & omnimoda sensus & motus privatio semper adest, ut monet Galenus lib. 2. de motu musculorum, quia animadvertimus dormientes respirare, frequenter loqui, huc illuc membra jacitare, vocantes audire, tangentes sentire, & hujus generis plura.

Somnus quid?

Somni naturam ex professo declaramus Tom. 1. Utilitates somni. Diss. 3. Coron. 2. Exerc. 8. pag. 199. cujus beneficio posteaquam corpus diurno vigiliatum labore fatigatum fuit, spirituum infirmitatibus natura medetur, perturbatæ mentis affectiones reprimuntur, & omnes facultates instaurantur, undè non immeritò Poëta somnus Pax animi, dormitorq; malbrum; & pars humanæ melior vite dicitur, quemadmodum ex Seneca in Tragœd. Hercules patet. Imò mortem nostram cum somno quoque comparat Apostolus, ubi in Epist. 1. ad Thessalonicenses cap. 4. mortuos vocat dormientes, juxta Theophrastum in Comm. futuram resurrectionem exprimens, quando dormire dicit jam vita functos: qui enim dormit, exciteretur necesse est.

II. Quam ob causam Tartareus lib. de somno. Fracastorius lib. 2. de intell. Conciliat. diff. 108. & alii somnum

Somnus perfectus, & imperfectus, somnum dividunt in perfectum & imperfectum: in illo sensus omnes exteriores perfectè ligantur: in hoc sensus non omninò privantur suis operationibus, quando ab externis objectis incitantur.

Hoc est, quod Galenus innuit citato loco, quod somnus communiter non tam quies sensuum, quam quædam vigoris intermissio esse videatur, undè manifestum redditur, quod cum hoc imperfecto somno conjugatur somnium, visum videlicet, animalibus per somnum apparens, quod necessariò Phantasia quandam operationem indicat.

III. In hoc somno imperfecto nihil magis mirandum, quam quod propter dispositionem corporis minimè convenientem, eo usque animalis operatio se extendat, ut homines dormientes è lecto surgant, ambulent, ac vigilantium opera in locis etiam periculosissimis perficiant. Quod non facile quis concederet, nisi præter veteres, & recentiores autores classicos, illud ipsum quotidiana experientia ubi vis locorum confirmaret.

De hoc accidente legatur Dn. Patruus Jacob. Horstius lib. de Noctambulone. Libavius part. 2. Singular. sect. 8. Lemnius de occult. lib. 2. cap. 5. Bodinus lib. 3. Dæmon. cap. 6. Salius Diversus lib. de affect. part. cap. 18. & novissimè Sennertus lib. 1. de morb. cap. part. 2. cap. 19. Ejusdem meminit etiam Sebast. Verro lib. 9. Phys. cap. 21.

IV. Causa hujus symptomatis in his hominibus, quos ὄρνυλαῖς, id est, somnambulantibus propriè dicere possumus, est Phantasia fortis cum spirituum tenuitate & subtilitate, ut habet Salius lib. de part. aff. cap. 18. non sine peculiari δυνάμει partium principium.

Exemplum refert Bodinus citato loco, nimirum quandam dormientem noctu in profluentem ivisse, ulterius tamen non processisse: cum verò socius moveret, ne ulterius procederet, eumque proprio nomine inclamaret, eum tùm repente corruisse, & submersum esse. Vide historiam nostram de Somnambulone ad Clariss. Dn. Guiliel. Fabricium perscriptam, & ad calcem hujus Centuriæ additam, ubi similiter lapsus è fenestrâ fiebat, me per somnum periculum ipsius observante, & proprio nomine dormientem vocante.

V. Ut autem aliàs imaginatio propterea ad motum infligat animal, quia bonum aliquod consequendum proponit: ita hic etiam per somnium bono quodam monstrato, per phantasiam fortem vis latens in musculis excitatur, adeoque dormiens moveri incipit, ambulat, per trabes & lacunaria ædium audacter oberrat, ac sepius periculosas altitudines ascendit, tùm quod spiritus maxime circa manus ac pedes collecti sint, & huic operationi tantum incumbant, ob reliquas quiescentes, tùm etiam quod discernendi vis vaporum caligine sopita jaceat, & incogitantia audaciam præbeat. Lang. lib. 2. Epist. 45. Libav. part. 2. sing. tract. de noctambulone ad th. 35.

VI. Cùm autem ejusmodi homines sæpius in summo vitæ versentur discrimine, dum audacter & incogitantè, somnambulando jam in ignem, jam in aquam, jam ex altitudinibus horrendis, decidunt: Idcirco non est extra considerationem medicam, monstrare quomodo causâ antecedens, ipsius videlicet corporis dispositio ad æquatis & convenientibus medicamentis secundum indicationes rationales inventas cortigatur, quod fideliter præstitit Medicus celeberrimus p. m. Jacobus Horstius, præceptor ac patruus noster honorandus in libello de noctambulone.

VII. Nos illam curam, quæ est extra paroxysmum ad suum locum reservamus, & jam quærimus tantum, an etiam verbera vel simile quid ipsi somnambulatoribus conveniat, eo ipso momento, ubi dormientes hoc vel illud peragere conantur.

VIII. Negativam vulgus tenet, idque potissimum hanc ob causam, quod videant acclamatione proprii nominis ejusmodi homines excitatos, propter lapsum, in summo versari periculo, præsertim ubi in locis altioribus ambulant. Si autem acclamatio proprii nominis statim eos ita consternatos reddat, quid expectandum esset, si præterea verberibus quoque ejusmodi somnambulones exciperentur?

Negativa quæstioni proponitur.

IX. Accedit & hoc, ejusmodi homines propter debiliorem cerebri constitutionem ad epilepsiam, aliosque capitis affectus, quandam inclinationem ut plurimum habere videantur: at in ejusmodi naturis terror subitus noxius est, utpote cùm facile caducum illud vel somnum patiantur affectum.

X. Sed contra pars affirmativa probatur: cum enim adsit motus non κατὰ ἀπορίστην, vel ad rationis arbitrium sed κατὰ ὄρνυλα, & secundum phantasiam impetum institutus (quatenus noctambulones in præcipitia & loca periculosa non rarò deferri videmus, ubi nemo rationis consensum acculare potest, quia vigilantes nunquam hoc tentassent) ideò convenientis esse videtur, tali durante motu, quâ id fieri potest vehementia, verberibus videlicet, vel aliâ ratione hominem excitare, ut excitatus periculi magnitudinem percipiat, firmiterque phantasiam errorem cognitioni suæ imprimat: nam quæ non sine vehementi animi commotione à nobis cognoscuntur, semper diutius in hærent, & reminiscentiæ frequentius occurrunt, quam alia, in quibus tanta animæ commotio non est. Expergefactus enim tali terrore semel, rarissimè vicissim ambulat, tum quod timor periculi aliquo modo adhuc sit in sensitiva memoria, tum etiam quod sensus inimicus, ob plagas insiditas, in eadem sui speciem reliquerit.

Probatum affirmati-va.

Ratio affirmati-va.

XI. Etsi verò acclamatio proprii nominis, Instantia quod cuilibet præ reliquis familiare est, ut & verbera, faciant, ut noctambuli cadant ac periclitentur, propterea quod tunc temporis, ut animadvertit Lemnius lib. 2. de occult. cap. 5. in excitatis ex consternatione & perturbatione spirituum dissipentur, quibus discussis, facultas debilitatur: non tamen propterea nihil omninò tentandum, quia eo respiciendum est, ut somnambulone primò in loco tuto habeamus, ita ut excitatus ob causam periclitari nequeat. Quod si natura subjecti peculiari-ter ad epilepsiam ob debilem cerebri constitutionem est disposita, cautio adhibenda est, ne statim in principio paroxysmi, sed potius circa finem, ejusmodi consternatio excitetur, ut monet Jacobus Horstius lib. citato cap. 9.

QVÆSTIO VII.

An Apoplectici potius sternutamentis, quam extremorum ligaturis aut clysteribus acribus excitandi?

SI Atis horrendus affectus est Apoplexia, vera Apoplexia inconstantiæ & calamitatis humanæ notâ, quid? quâ

* G 2

quā homines subito principibus operationibus cum sensu & motu abolitis consternuntur, remanente quodam modo respiratione, propter angustiam & occlusionem meatuum in cerebro secundum Galenum lib. 3. de locis aff. cap. 10. ut ita morbus hic semper in via, hoc est, organicus adsit, ut ex communi sententia recte statuit Mercurialis lib. 1. pract. cap. 19. Capivacc. lib. 1. pract. 17. Altimarus de med. morb. cap. 19. Contra Zachinum in comment. ad 9. Rhafis, qui etiam a sola intemperie talem affectum oriri posse statuit.

Notatio Apoplexiæ.

Definitio declaratio.

Apoplexia, ἄποπλιξις, quod graviter percutere significat, Lat. percussio, quod homines hoc symptomate prehensi more victimæ ad aram olim unico ictu percussæ, concidant, alia quoque nomina sortitur, nimirum ut Hippocrati interdum ἀπορία, quod repente Apoplectici obmurescant, quibusdam Sideratio dicitur, quod quasi fulmine tacti ægri concidant, &c. Dicimus autem homines subito prehensi per hunc affectum, quod Massarias lib. 1. pract. cap. 13. non necessarium esse iudicat, quasi non sit de essentia morbi, propterea quod eveniat aliquando, ut torpidus aliquis sensus & motus percipiatur, veluti quædam vagantes formicæ in manibus & pedibus, succedente postea sensim hoc affectu: at minimè concedendum, veram adesse Apoplexiam, ubi tale quid accidit, cum potius breviam dispositionem hoc tantum innuere videatur. Addimus, Principibus operationibus, cum sensu & motu abolitis hoc fieri, non quidem actu primo, sed secundo, quatenus facultas præsens quidem adhuc, quamdiu vita superstes, totaliter impeditur, ut operari nequeat. Nec obstat, quod motus respirationis ita remaneat, ut ex ejusdem variatione morbi differentia deducantur, quamquam interdum in gravissimâ Apoplexiâ penitus etiam abolitus videatur: licet id ipsum Mercurius contra communem assertionem impossibile statuatur, qui tamen facillimè refutatur, consideratis iis, quæ à nobis Tom. 1. Diss. 3. Coron. 2. Exerc. 4. quest. 9. pag. 175. proponuntur) propterea quod respirationis motus, quatenus pulmonum dilatationem & contractionem perpendimus, non animalis, sed potius naturalis sit, sicuti Tom. 1. Diss. 3. Coron. 1. Exerc. 8. quest. 8. pag. 83. demonstravimus. Non autem negamus, affluxu spiritus animalis ad thoracis mûculos respirationem variari, quod videre licet Tom. 2. lib. 2. Observ. 14. pag. 72. Porro morbi subjectum seu pars affecta determinatur, nimirum Cerebrum; quod principum facultatum sedes, ac sensus ac motus fons & origo est, adeoque functionis animalis organum primum, in quo, tanquam immediato subiecto sensus; motus & principum facultatum, simul & semel uno momento quasi læsionis hujus factæ causâ, tanquam in proximo subiecto, quærenda venit. Vide Johan. Philip. Lonerum lib. 1. de Apoplex. cap. 1. pag. 12.

Subiectum Apoplexiæ.

Causa.

Explicatio causæ proximæ.

Ejusmodi causam in cerebro angustiam & occlusionem meatuum esse dicimus, non quidem omnem, sed eam tantum, quæ sufficiens est ad denegationem subitam influxus ipsius animalis facultatis ad Organa sensui & motui destinata, quemadmodum citato loco in Observationibus nostris istud ex mente Fernelii attigimus, quod pulchrè deducitur pluribus à Greg. Nymano, cognato meo viro doctissimo in Tract. de Apoplexia, & demonstrativè probatur. Apoplexiam propriè non tam propter denegatum influxum animalis spiritus ad nervos, quam eam ob causam fieri, quod à Corde spiritus vitalis, cujus perenni communicatione aliàs Ce-

rebrī actiones vigent, subito inhibeat: id quæ non Corde p. n. affecto, quod in Syncope & Lipothymia fieri solet, sed causa præter naturali in eâ parte Cerebri concurrente, cuius obturatio & subsidentia subitanea talem influxum inhibere possit, quemadmodum pulchrâ similitudine per illuminationem lunæ, quæ radiis solaribus perficitur, ulterius declarat, utpote cum Cerebrum absque perenni spiritus vitalis communicatione quasi Eclipsin patiatur in operationibus suis omnibus, eodem modo, quo lunam, denegatis radiis solaribus obscurari videmus. Hinc ergo morbum hunc organicum statuimus, quia Cerebrum non ratione Intemperiei primariò laborat, sed quatenus via intercluditur, quæ perennis aliàs vitalis spiritus influxus, instar radii solaris lunam illustrantis communicatione fieri consuevit. Quam primum enim vitalis facultatis influxus, scilicet, per communicationem spiritus vitalis, Cerebro denegatur, Cerebrum quasi vitâ destitutum, & veluti sepultum, aut tenebris obrutum, nullâ vi pollet, animales suos spiritus in nervosa membra diffundendi, & functiones suas obeundi, quia nihil præstare potest, si vitali spiritu destituatur, cujus appulsu Cerebrum animatur, & ad actiones suas habile redditur, ut videre licet apud Quercetanus in Tetrade, cap. 3.

II. Periculum hic tantum est, ut Hipp. 2. lib. 2. aphor. 42. exclamet, apoplexiam fortem nullo modo, debilem verò non sine difficultate solvi posse: quod & Ægineta innuit, dum Apoplexiam nequaquam aut rarò curari posse autumat, utpote, quæ mortem in propinquo minetur.

III. Usâ autem nihilominus Medicus interdum ubi spes salutis sese exhibet, succumbenti naturæ succurrere sciat, idèò causâ antecedens, à quâ talis angustia suam ducit originem, non est negligenda.

IV. Hanc Galenus vel ad compressionem in dispositione φλεγματώδη refert, quando sanguis in plethorico corpore vasa cerebri replet, ut eorum turgentia ventriculi & meatus comprimantur, in quo casu venæ sectio præsens est remedium: vel ad obstructionem à materiâ crassiore, pituitosa vel melancholica (quamvis hoc neget Fernelius lib. 5. path. cap. 3.) provenientem, quod videri licet lib. 6. Aph. 56. in com. quam materiam crassam obstructentem & cursum atque recursum spirituum impediunt fortè non inconvenienter; cum Hermetico Quercetanus in Tetrade, cap. 11. potissimum deducit ex nebulis exhalationibus in eò conclusis instar nubium in aère expansarum, non tantum frigiditate, vel humiditate, aliisque simplicibus qualitate prædictis, sed possidentibus efficacem & activam facultatem, ut illicò congelari, adeoque in momento tanti affectus causa esse possint, quod ille ex aciditate vitriolata, iisdem connata, demonstrare conatur, ita ut illud ipsum quodammodo subolsisse Caydanus lib. 6. Aph. in tom. videatur, dum omnem Apoplexiam à Melancholico humore, suâ naturâ ferè tali qualitate constante, fieri statuit.

Plures Apoplexiæ causas antecedentes dari plenum est apud Autores, sicut etiam ex Tom. 2. lib. 2. Observ. 13. pag. 71. colligitur. Ad Quercetani opinionem probabilem accedit & illâ, quam Theod. Angelutius ante ipsum in Arce Medica cap. 38. proponit, ubi dicit, nec Cerebrum, nec ventriculos ejus in Apoplexia affici, sed vapores per Cerebri Substantiam fusos, ope qualitatis cujusdam, congelari,

Omnis Apoplexia periculosa.

Causa Apoplexiæ.

Hermetico- rum sententia.

Indicatio Prima Apoplexiæ.

Signa Apoplexiæ.

gelari, ut dicto citius concresecant, & lactis instar coagulentur, obstructionemque faciant. Hinc frequenter Apoplexiam ab ejusmodi narcoticâ qualitate fieri verisimile est, quâ subito stupefiunt & ligantur quasi spiritus, quod testantur illi, qui vapore Vini, vel Cerevisiæ recentis, Apoplectico- rum instar, moriuntur.

V. Qualis qualis sit illa materia peccans, quæ tam horrendum producit effectum, sui indicat ablationem, idque sine mora, & quam celerrimè. Hic derivationes & revulsiones variæ à Medicis excogitatae sunt, ita ut, si non omninò materia morbifica evacuari potest, ad alias tamen partes derivetur, & hoc modo magis magisque dissipetur.

Rectè huc accommodatur Aph. 10. lib. 4. Hipp. quod protinus medicari oporteat in valde acutis, cum tardare in talibus malum & periculosum. Hanc ob causam statim, Apoplexiæ signis apparentibus, æger in loco calido contineatur, cum frigoris occursum transpiratio impediatur, erectâ, si fieri potest, cervicè, quo faciliò sit pulmonum motus, corpore parumper agitato & concusso, propter materiam in sinibus Cerebri commoventem, os, interposito cuneo, propter faciliorem respirationem, aperta teneatur, pili, circa pubem potissimum, vellentur, extrema fortiter ligentur, & Aqua vitæ, Castoreo, Sale, & aceto rutaceo fricentur; cucurbitula magna dorso & lumbis, ut & cruribus affigantur, & præter alia, de quibus paulò post, venæ sectio protinus adhibeatur ex decreto Græcorum & Arabum, præsertim in Apoplexiâ à sanguinis multitudine vasa interceptante genita, tum etiam, quando cum pituitosis & melancholicis humoribus sanguis abundat, aut ubi propter constitutionem subiecti laborantis tanta non adest ægrotantis ex resolutione spirituum debilitas, quæ id ipsum impedit, ubi hæc ratio- ne Dodonæus in Observ. Med. cap. 8. mulierem gravi Apoplexia laborantem, à Medicis aliis derelictam, venæ sectione in die unica bis institutâ feliciter se restituisse dicit. Coniunge limitationes, quas habet Philob. Alianus lib. de cap. mor. tract. 18. cap. 10.

Questio- nis declaratio.

VI. Querimus autem hic, num potius clysteribus & extremorum ligaturis, quam sternutamentis hoc ipsum præstare debeamus? Prius videtur probabile, quod materia potius ad remotiores partes, quam ad propinquiores sit revellenda: tum etiam quod illæ partes sint adhuc fortiores, adeoque medicamentorum actiones citius actuare queant. Adde quod cerebrum aliàs debilitatum per sternutationes ob debilem virtutem vix irritetur, ut insurgat ad res noxias expellendas. Et posito, quod sternutationes vim suam exerant, minimè tamen particularis ejusmodi evacuatio, sine præmissa universali instituenda esset, quia aliàs ex reliquo corpore materia peccans ad laborantem partem, cerebrum videlicet, magis attraheretur.

Cautio quo ad usum Enematum.

In Enematum acrium exhibitione notetur cautio, quod primus clyster fortia attractentia recipere non debeat, quia non convenit, à distantibus partibus trahere, dum feces adhuc in intestinis copiosè continentur, quas primum per emollientia & laxantia purgare convenit, antequam è remotioribus membris attractio tentetur. Hoc peracto, clyster acrior injiciatur ex decoct. Herb. Salviæ Beton. Rosmarini, Origani, Calamelli, Pulegii, Centaurii minor. fl. chamæmeli, Stacha-

dos, Rad. Brioniæ Ireos, Angelicæ, Sem. Carthami, Sena, Agarico, &c. cum oleis appropriatis, & dissolutis Electuariis, pilulis, & Trochiscis, &c. Nec obstat hæc vulgi contradictio, quasi frustra per clysteres naturæ succurrere conemur, ea propter, quod partem affectam non attingant, cum tantum in crassis intestinis materia clysteris remaneat: primò enim repetendum hæc, quod purgantia medicamenta substantiæ tortius similitudine & familiaritate suos humores appropriatos è remotioribus etiam locis, quò materia eorum non pervenit, attrahant, sicuti pluribus demonstravimus Tom. 1. Diss. 17. 18. 19. in Methodo Med. enucleatâ Fernelianâ, cui addatur illud, quod alvi excretis subductis, consecutionis ratione vitiosi succi partium superiorum subsequantur, quo modo Capitis etiam Cacoehymia commoveretur, & peccans materia magis deorsum vergit, stimulatâ & irritata.

Instan- vulgi si- vitur.

VII. Quam causam acribus enematis, aut in horum defectu suppositoriis, ex melle cocto, cum pulvere hieræ simpl. aut fortiori, addito medicri salis gemmæ pondere, statim in principio hominem excitandum esse putamus, non neglectis fortissimis extremorum ligaturis, per vices adhibitis: cum hæc ratio non tantum corpus univèrsam à collecta saburra excrementorum liberetur, sed insuper quoque à cerebro materia deriveretur & sensim resolvetur & consumatur.

VIII. Ubi verò clysteribus alvus primùm eluatur, & totum à copiâ peccantis materiæ liberatur, audacter naribus etiam illa admoventa, quæ gravi suo odore ægrotantes excitare solent, ut sunt opopanax asa fœtida, castoreum, Galbanum: Imò hoc tempore commodissimè sternutamenta parantur ex helleboro castoreo & aliis, naribusque canaliculo pennæ instantur, ut materia per particularem hanc evacuationem, quoad fieri potest, à cerebro deriveretur, vel ad minimum resolvetur, ubi morbus per parâlysin subsequentem finitur, propterea quod causa peccans, materia videlicet resoluta singularem habeat vim, ut nervos secundum eam partem, quâ tangit ipsorum principium, stupidos & ad sensum ac motum ineptos reddat.

Sternutamentorum ex Nicotianâ.

Sunt qui pulverem Nicotianæ per se, vel cum rosmarino, majorana, Salvia, caryophyllis & similibus permixtum in cerebri symptomatis catarrhoicis & cataphoricis commendant, ut videre licet in Tabacologia Neandri pag. 76. non obstante quod Paulus Ægineta lib. 1. cap. 46. sternutamentum in humoribus crudis circa caput contentis nihil conducere scribat; quia nihil non tentandum, in gravissimo & periculosissimo hoc morbo, quo fieri possit ipsius materiæ morbificæ revulsio, derivatio & dissipatio, quo sine Cucurbitula magna, ex consilio Herc. Saxoni, Conciliatoris & Gratomis, summo vertice commodum etiam adhibetur, cum ex sinu falcata duræ meningis sanguinem attrahere, obstructions aperire, cerebrumque in se subsidens non nihil elevare valeat, quò oportuno remedio Fracastorius olim monialém virgini- Observa- tionem se restituisse meminit, tunc temporis ubi præ-

Cucurbitula magna ad verticem.

hensus ipsemet Apoplexia leviori primùm, manum sepius vertici admoventis applicandum remedium innuèbat, quamquam àstantibus eundem non intelligentibus morbo inavalescente sub noctem expiraret. Addimus autem sub finem hujus questionis, eapropter hæc omnia tentanda, quo ab affecta parte peccans materia deriveretur, vel ad minimum

los malum transmittatur, atque ii, ut post graves labores, langueant. Paresis, quæ Colicum dolo-

Ejusdem curatio,

XIII. Hinc facile patet plurimum errare illos, qui hanc speciem paralyseos καταρρηξιως sic dictam, eodem modo cum vera proprie dicta resolutione curare conantur: cum in hac mali causa circa principium nervorum quærenda sit, quod tamen in illa suam naturalem constitutionem obtinere potest.

Hinc citato loco Crato dicit, quod primum in febrium mala intemperies corrigenda sit, deinde materia, quæ in membris exterioribus discutienda, membra corroboranda, & ad suam temperiem reducenda sint.

XIV. Prius præstamus regimine rotius, quatenus sanguinem ab ejusmodi materia peccante purificamus, & per loca naturæ convenientia, eandem educimus, potissimum eò respiciendo, ut alvus sit laxa, cum ex hujus obstructione, quæ ejusmodi colicis affectibus comes est individuus, impuritas illa sanguinis maximè oriatur.

XV. Posterius peragitur, ubi partibus affectis, nimirum resolutis membris ea adhibemus, quæ calorem nativum confortant, & per consequens digestionem atque concoctionem in ipsa parte nobiliorem faciunt, non neglectis iis, quæ singulari proprietate, materiam ejusmodi collectam dissolvere, & hoc modo insensibiliter discutere nata sunt.

XVI. Quod nisi hoc modo laborantibus ejusmodi succurramus, sensim ac paulatim (non subito quod in altera vera paralyti accidit) vires ulterius deiciuntur, ita ut sæpius per integrum semestrem quotidie magis magisque partium voluntarius motus aboleatur, non sine gravissimis earundem partium doloribus, donec tandem ipsa quoque vox pereat, & ægri viribus exhausti suffocentur, ubi verè cum Poëta dicerent:

In mediis conatibus ægri Succidimus, nec lingua valet, nec corpore nota Sufficiunt vires, nec vox aut verba sequuntur.

QUESTIO IX.

An ligni S. decoctum conveniat epilepticis?

Epilepsiæ nomina.

I. Antus est affectus Epilepsia, ut auctores classici dubitarint, quò nomine rectius illius essentiam exprimerent: hinc Hippocrati interdum

παρρηξιὸν malum puerilis morbus: Aristoteli affectus Hercules, fortè quod videatur in victus & non facile medicamentis cedit: Aliis comitialis, Plinio Sonticus; quamquam apud Jureconsultos Sonticus morbus omnis ille vocetur, ubi vita periculum est, quæ ratione laborans, olim neque in jus venire, neque per Procuratorem cogebatur, sententiaque adversus eum lata nullius erat momenti, sicuti videre licet apud And. Alciatum in tit. de verb. sign. mibi pag. 267. tom. 1. Calio Lunaticus: Apulejo vidinus: quibusdam caducus morbus dicitur.

II. Hunc graphicè describit Lucretius lib. 3. ubi ita canit:

Quin etiam subito vi morbi sepe coactis Ante oculos aliqui nostros (ut fulminis ictu) Concidit & spumas agit, ingemit, & tremitt artus. Desipit, extantat nervos, torquetur, anhelat Inconstanter, & in jactando membra fatigat.

III. Est enim Epilepsia symptoma abolitæ actionis principis, cum convulsivo motu conjunctum, proveniens à partiali cerebri meatuum obstructione, vel coarctatione, quam materia peccans, imprimis alienâ suâ qualitate cerebrum ad expulsionem irritante, producit. Dicimus esse principes actiones abolitas cum motu convulsivo: ut distinguamus epilepsiam à verâ convulsione, quæ fit tantum vi morbi, robore naturæ non concurrente, remanente operatione principis facultatis, non tam respectu ipsius cerebri, quam partium nervosarum, quæ propter exinanitionem vel repletionem nimiam variis modis convelluntur. Hipp. 6. Aph. 39. Gal. lib. 3. de loc. aff. cap. 5. & lib. 2. de caus. sympt. cap. 2.

Ubi dicimus principes facultates in Epilepsia esse abolitas cum motu convulsivo, veram & perfectam Epilepsiam intelligimus, quamquam non negamus, illum convulsivum motum interdum tantum particularem respectu hujus vel illius partis esse posse, sicuti testantur exempla, quæ referuntur à Benivenio de addit. cap. 97. Valerio in scholiis ad Höller. Prax. lib. 1. cap. 16. Erasmo part. 4. disputatione contra Paracels. & Anat. Montan part. 2. Marcello nostro Donato lib. 2. hist. Med. cap. 4. Quod autem Quercetanus in Terrade cap. 3. multas Epilepsias fieri dicat, in quibus citra oblesionem ullam phantasia aut imaginatio, nec non memoria integrè operantur, unâ cum visu & auditu incolumi; id ipsum de verâ Epilepsia minimè procedere palam est ex iis, quæ hujus affectionis naturam determinant. Porro dum Principes facultates abolitas esse dicimus, subjectum hujus maliponimus, nimirum ipsum Cerebrum, cum juxta Galen. lib. 1. de loc. affect. cap. 1. & 2. nulla actio lædi queat, nisi affecta sit pars, à qua illa actio editur. Mirum igitur, quod Quercetanus citato loco communem assertionem principum Medicorum postponat, & in quibusdam Epilepsiis primario cor affectum statuatur, quia distinguendum inter ea, quæ sunt per idiomædas, & quæ per organædas accidunt, quæ ratione fundamenta Quercetani refutantur ab Untero de Epileps. lib. 1. cap. 6. Tandem per convulsivum motum, quemcumque motum depravatam intelligimus, qui cum læsione principum facultatem accidit, distinctum à verâ convulsione, de cujus natura & causis conjunge Tom. 2. lib. 2. Observ. 45. pag. 112. Hinc Fontanus lib. 6. Patholog. cap. 5. formalem Epilepsiæ rationem in motu convulsivo

Epilepsia quid?

Vera Epilepsia.

Subjectum Epilepsiæ.

vo totius corporis interpolato, cum principum facultatum læsione consistere statuit, qui si non cernatur, id ipsum propter impedimenta concomitantia morbum fieri putat.

IV. Addimus à partiali cerebri obstructione, vel potius à coarctatione provenire hoc symptoma, ut illius causam proximam monstremus ex sententia Hippocratis & Galeni, secundum quos cerebrum in Epilepsia laborat, ut instrumentum, quemadmodum rectè probant Alimarus de Med. morbis. c. 18. Mercurialis lib. 1. pract. c. 26. Heurn. de morb. capit. c. 22. & alii. Quomodo autem talis coarctatio oriatur, id ex sequentibus colligimus, nimirum respectu materiæ non sola frigiditate, vel crassitie, sed imprimis alienâ quadam, quasi venenatâ qualitate peccantis, quod ab ipso quoque Galeno deducitur, ubi lib. 5. de loc. aff. c. 5. & lib. 3. ejusdem operis c. 7. veram epilepsiæ speciem concedit ex qualitate quadam venenata, cerebrum afficiente: at idem effectus non potest toto genere diversas habere causas proximiores.

Causa proxima Epilepsiæ quænam?

Hoc etiam olim Averroës lib. 3. collect. c. 45. innuit, dum communem Epilepsiæ causam inquirat, tam ejus, quæ per cerebri idiopathiam, quam quæ per sympathiam cõtingit, eamque statuit esse, rem cerebri substantiæ graviter infensam, aut qualitate aut formâ; ac pròinde convulsiones Epilepticas neque ab inanitione, neque à repletione pendere arbitratur, sed ex earum esse genere, quas dicunt improporcionales ad materiam. Hanc assertionem Averroës refert etiam Philoth. Elian. de Morb. cap. tract. 17. cap. 5. quamque, taliter qualiter, cum communi Galenicâ sententiâ conciliare nititur, quamvis magis pro Averroë, quam Galeno scribere videatur Aëtius. Pro Galeno pugnat Comes Montanus lib. 3. de Morb. cap. 28. & in defensione contra Erasum defens. 5. pag. 124.

V. Quamvis enim concedamus, cum Galeno & reliquis principibus Medicorum pituitosos & crassos humores interdum huic affectui causam præbere posse, non tamen illud ipsum accipiendum de causa proxima, sed potius eâ ratione, quatenus ex eâ materia qualitate noxiâ prædita, vapores corrupti & virulenti efflorescunt, à quibus in cerebro fit quasi coarctatio, spirituumque transitus hæc ratione impeditur, undè cerebrum principiumque; nervorum læsum, ut expellat id quod oblectatur, seipsum quasi contrahit, ut habet Forestus lib. 10. obs. 54.

Nõretur hic, quod habet Untzerus lib. 1. de Epileps. cap. 3. dum Epilepsiæ causam in materia halituosâ subtili, acri, pravâ, & malignâ statuimus, nos non quemlibet vaporem malignum intelligere, cum aliâ in peste, lue Gallica, febribus ardentibus, ulceribus putridis & aliis multis semper Epilepsia concurrere debeat, sed insuper requiritur, ut ejusmodi pravitas seu venenositâs singularem quoque præ reliquis partibus, cum cerebro ac nervorum principio habeat avtridædas iisque totius substantiæ proprietate sit adversâ, infensâ & inimicâ, quæ quidem, si abest, hic morbus non gignitur.

Qualitas maligna omnis Epilepsiæ causæ.

VI. Et hoc modo semper locum suum habet qualitas maligna in generatione Epilepsiæ, quod placuit Fernelio lib. 2. de abditis verum caus. & lib. 5. de morb. part. Qualis autem sit illa qualitas maligna, omnis epilepsiæ causa proxima, non ita planum est apud auctores: probabiliter eam ex sententia Hermeticorum determinat Quercetanus in Trade cap. 11. nimirum quod sit nihil aliud, quam

vapor mercurialis vitriolatus, qui ex humore, ex tartaro, aut ex mucilage æruginosis expiret, & ratione aciditatis & stipticitatis; principium nervorum afficiat, ac respectu salis armoniaci conjuncti acerrimi sensiles partes vellicet, & convulsivos illos motus producat.

VII. Cum verò melancholicus humor has qualitates præ reliquis etiam ex dogmaticorum sententia possideat, idè rectè dixit Hippocrates melancholicos comitiales facile fieri, & comitiales melancholicos.

VIII. Hinc etiam monstratur, cur pueri & infantes maximè huic malo obnoxii: non quod humidam constitutionem habeant, adeoque pituita scateant, cum videamus hydrocephalos, aliosvè, quibus caput aquosa humiditate ferè sepultum, est, ab hoc malo immunes esse, sed quod illorum multi lac in ventriculo accensens & non probè concoctum congerant, cujus corruptio eam naturam induit, ut in æruginosum & viride quoddam virus vitriolatum, degeneret. Hæc ille.

Non sine causa diximus, probabiliter tantum naturam istius malignæ qualitatis à Quercetano determinari, quia sicut in aliis venenatis qualitibus determinandis hæremus, & ad occultant vim, ignorantia æylum, confugere cogimur, ita etiam hic nihil non superest, de quo ulterius dubitari possit, sicuti pluribus hoc videre licet apud Sennerium lib. de Morb. Cap. part. 2. cap. 31. quest. 3. Untzerum lib. 1. de Epileps. cap. 13. & 14. Craton. in Epist. 137.

IX. His positis quæritur, num decoctum ligni S. ai conveniat us, qui huic affectui sunt obnoxii? Affirmamus cum Fuchino c. de Epilepsia in Rhiasin & aliis, propterea quod in curatione hujus affectionis quam extra paroxysmum tentamus, maximè sic respiciendum ad causam antecedentem, quæ proxima fovetur & suscitatur. At antecedens illa causa frequenter consistit in crassis impuritatibus & supervacaneis humoribus; in toto corpore, vel in cerebro, vel in alia quadam parte nimirum utero, ventriculo vel cæteris collectis, qui in cisionem; attenuationem; solutionem; expurgationem per urinas, alvum, sudores, vel quocumque modo id fieri potest, adeoque sui absorptionem indicant. His enim tanquam subjectis & causis antecedentibus remotis; removetur quoque vis illa noxia cõhærens, qualitas videlicet illa maligna, quæ exaltata, vel per evaporationes excitata, alias epilepsiam producit.

X. Quæ ratione fortassis Galeni & aliorum opinio ad bonum sensum revocari potest, dum frequenter magis materiam crassam hujus morbi causam ponunt, propterea quod respectu curationis in hac corrigenda & eliminanda maximè laborandum sit.

XI. Plurimum verò decoctum ligni Guajaci respectu præsentis indicationis inservit, quatenus incidendo attenuandoque causam ejusmodi antecedentem resolvit, detergendo evacuat, & sudores commovendo massam sanguineam defæcatam reddit, non sine corroboratione viscerum, propter amicam strictoriam qualitatem sibi connatam.

Cur pueri Sontico inalo obnoxii? V. Mercur lib. 1. de morb. puer. cap. 16.

Affirmatur quæstio propõsita.

Cur ligni Guajacum concedatur.

Ligni Guajaci usus commendatur.

An sit lignum Hera- cleum Rulandi?

Heraclaei Rulandi habent, ducti tūm similitudine nominis, tūm quod Rulandus saepius decocto ligni hujus usus fuerit in iisdem affectibus, in quibus extirpandis, oleum hoc profuisse gloriatus est. Quercetanus contra è ligno Buxeo destillatione extrahi putavit: alii ex Pino malunt; alii ex Larice arbore, hāc potissimum ratione, quod oleum Eraclium, toridem literis in versum Lariceum sonet. Nos, inquit amicus Glossus, quamvis non nesciamus Heraclium Rulandi oleum parari ex ligno Coryli per descensum, atque inde Conservam illius Anti Epilepticam confici, non solum hoc argumento, quod nuces Avellanæ ab antiquis Heraclaeoticæ fuerint vocatae, sed praecipue, quod Valentinus Rulandus scribens ad Dn. Fabricium in Observ. 84. cent. 3. manifestè spiritum & oleum descensorium Ligni Corylini Heraclinum appellet; quamvis, inquit, hoc ita sit, tamen pro eo appositisimè oleum Ligni sancti substitui constanter asserimus: habet enim easdem vires & facultates, eosdemque effectus edit liquor acidus Guajaci, quos, & quas oleo corylino suo attribuit ille. Accedit, quod experientia nos docuerit, specificas liquorum proprietates in descensoriā destillatione perire per adustionem, quibus igne depastis, elevantur spiritus vitriolicus fixior, unā cum oleo foetente & gummate, sive resinā, quæ ut copiose insunt lignis omnibus, ita virtute & agendi potentiā à se invicem non admodum discrepant. Huic assertioni subscribit etiam Brendelius in Chym. compend. pag. 146. Verum ne pseudolignum pro vero vendatur, praecavet Demetrius Canevarius lib. singulari, 10. capitibus constante.

Oleum Ligni Sancti pro Heraclino usurpari posse.

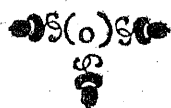
Cautio prima.

XII. Quamvis autem talia hydrotica in morbis contumacibus maximè locum habeant, cautio tamen adhibenda, ut generalia remedia praemitamus, ne primarum viarum saburra, hujus vel similibus medicamenti, viscera magis occupet, & hāc ratione causam illam dictam deteriozem & magis contumacem reddat.

Cautio secundā.

XIII. Imò & hoc notandum, ut ipsum decoctum Guajaci pro diversitate naturæ subjecti, cum appropriatis morbificæ causæ praeparetur, eò potissimum respiciendo, ut oleaginei atque acidi spiritus, ratione suæ tenuitatis aliās secundum communem Pharmacopolarum coctionem facillimè exhalantes, quā arte id fieri potest, conserventur, utpote cum horum beneficio vis sudorifica potissimum Guajaco insit, quæ praestantior redditur, si ex foecibus calcinatis sal spagyricè extractus eidem commisceatur.

Huic assertioni subscribit etiam Untzerus lib. 2. de Epilepsia cap. 7. ubi positiones hasce nostras repetit, easdemque autoritate Camilli Thomai Ravenatis Medici confirmat: additis simul etiam aliis hydroticis ex Hermeticorum familia desumptis, quæ ibidem videantur. Coniungatur Joh. Franc. Arguatus part. 2. Medici reformati, abusu 17. ubi concludit, vel in vasis operculo velatis, vel vasis vitreis more Chymicorum ejusmodi decocta praeparari debere, quā ratione medicinali usus & medici officium laudabitur.

QVÆSTIO X.

An Medicus rationalis in curatione Melancholicorum usum characterum & administrationes ridiculas concedere debeat?

I. Inter depravatas actiones animales est etiam Melancholia, delirium vel principum facultatum depravatio, sine febris cum timore & trilitiā, producta sensim ab intemperie frigida & sicca, ex humore vel vapore Melancholico, cerebrum occupante, & spirituum animalium substantiam alterante. Galenus lib. 3. l. aff. cap. 7. Paulus Aeginet. lib. 3. cap. 14.

Quomodo bilis atra cerebrum occupans melancholiam pariat, pluribus declarat Joh. Baptista Persona in Com. ad lib. Galeni, quod animi mores, cap. 3. mihi pag. 136. quod à nobis etiam attingitur Tom. 2. part. 1. lib. 2. Observ. 18. 19. pag. 81. & seq.

II. Prout autem peccans materia dicta, vel solum in cerebro, vel in toto corpore abundat, vel etiam per halitus exhalationibus vaporosis ex infimis partibus, hypochondriis potissimum, cerebro communicatur, ita Melancholia vel dicitur primaria, vel ex consensu totius, vel hypochondriaca.

III. In his affectionibus Melancholicis corrigendis, quaeritur, num Medicus rationalis usum vidualium administrationum characterum vel similiarum admittere possit?

IV. Affirmativam statuimus probabilem, videmus enim experientiā teste, plurimos hāc ratione sanitati restitutos esse. Plurimi namque curati sunt, inquit Trallianus lib. 23. cap. 17. cum vidissent vel audivissent ea, quæ consequi desiderabant. Ita Philodorus Medicus, quemdam, qui sibi caput esse amputatum putabat, imposito repente pileo plumbeo, à tali imaginatione dimovit, propterea quod sentiens gravitatem, caput se recepisse putavit. Sic alius curans mulierem Melancholicam, quæ falsam habebat imaginationem de devorato serpente, medicamentum exhibet vomitorium, & in vas subjectum clam ejusmodi bestiam imposuit, quam derepente in ipsa vomitione videns mulier à vanā imaginatione liberata fuit. Quod etiam imitatus est Gisbertus Horstius celebris Romanus Medicus, clystere adhibito in tali aegrorante, ut refert Forestus, ejusdem discipulus. Notabilis etiam est historia Melancholici, qui mortuum sese imaginabatur, & diutina fame tandem in cellā suā periisset, nisi ridiculo phasmate fuisset liberatus, quam relationem eleganter descriptam habet Jacob Curio lib. 3. Aph. Hipp. ad Aph. 22. mihi pag. 242. Sic ex Thomā à Vega refert Hieron. Bronzerius de sem. princ. effect. sect. 2. cap. 19. quendam ex suis causo decumbentem, frequenter in delirio obnixissimè Medicos rogasse, ut liceret sibi in isto stagno (pavimentum monstrabat) natare, dicendo, quod exinde esset convaliturus: & Medicos id ei tandem concessisse: illum tūm se in pavimentum mox dejecisse, & cum in eo aliquanto temporis fuisset volutatus, cum summā lætitiā dixisset, aquam nunc ad genua, & paulò altrius ascendisse; & cum ultimò sibi persuaderet, eam usque ad guttur pervenisse, dixisse, se jam sanum esse, & revera sanum

Melancholia quid?

Melancholia triplex.

Afirmatur quæstio.

Varia historia Melancholicorum.

Ratio affirmativa.

Medicus corpus & animam respicit.

Indulgentum aliud ægris melancholicis.

Animi accidentia non spernenda in ægris.

sanum evasisse. Tales observationes apud recentiores quoque permultæ leguntur, in quibus recensendis otio literario nolimus abuti.

V. Ratio verò, quā monstratur, hanc thesin esse probabilem, inde deducitur, quia inter alia, quæ Medico consideranda veniunt in curatione morborum, sunt etiam animi commotiones, ad quas admodum respiciendum, praesertim in iis, qui ad eas proni sunt. At verò maximè hoc apparet in Melancholicis & delirantibus, ubi propter intellectus operationem depravatam, saepius, ut cum Poëta loquamur,

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas? quò enim magis contrarium persuadere conamur his hominibus, eò minus nostris persuasionibus credunt, propterea quod princeps operatio in iis depravata sit.

Non enim solum bonam corporis constitutionem tractat Medicus (inquit Barthol. Thurrianus lib. 2. Bulliaria cap. 5. pag. 38.) sed simul etiam animi passiones, neque illud absque hoc recte curari posse, putat ex Zamolxi Plato in Charmide. Quem admodum oculos sine capite rectè curare non decet, neque sine reliquo corpore caput, ita neque sine anima corpus. Hinc Vallesius lib. de sacra Philosophia. cap. 73. non inconcinne repetit ex Galeno, quod Medicinæ pars sit etiam Philosophia morū, non solum, quæ ad Reipubl. pertinet constitutionem, sed etiam illa, quæ singulorum moribus componendis sese accommodat. Imò si anima elurire, sitireque dicitur potius, quam corpus, juxta Platonem & Xenophontem, ut disputat Henricus Stephanus lib. 1. Schediasmate 1. cur ergò Medicus de eadem non sit sollicitus, quod pulchrè rebus Theologicis accommodat D. Gregorius Papa, tom. 2. mihi pag. 508. dum inquit: nihil prodest gloriosissima Sanitas & pulchritudo in superficie corporis, si vulnus animæ latet intrinsecus.

VI. Ne autem per animi commotionem vehementem quiddam deterius sublequatur, idcirco cautio adhibenda est, ut interdum aliquid indulgeamus, praesertim ubi cognoscimus phantasiam in hoc vel illud esse intentam: ut enim imaginatio imperat humoribus & spiritibus, ita fieri potest, ut illius ratione τὸ θερμὸν ἐμψυχόν exciteretur, & suā sponte morbificam causam interdum expugnet. Vide Jovertum lib. 2. pract. cap. 14.

Hinc ergò rectè dicit Pet. Paulus Simoneta lib. 2. Compend. Med. cap. 6. quod non spernanda sint animi accidentia à Medico, etiam si non sint in potestate ipsius, quia summa curā & diligentia perpendere debet ea, quæ faciunt ad salutem: nam persæpe sunt (inquit) qui curis & sollicitudinibus afficiuntur, cum Medicus adhibita omni diligentia summo studio, non solum suæ actionis, sed affectus consideratione, auxilii applicatione, iudicii sapientia, nihil possit prodesse, incurrunnt gravissimos errores. Quinimò multi reperiuntur, qui quacunquē levi de causā, aut astantium, extrinsecusque occurrentium, ita irascuntur, cru-

ciantur, perturbantur, agitantur, ut pleraque effecti omni studio fuerint ordinata, non modo non prodesse, sed lædere etiam videantur: itaque in tali administratione cautus esse debet Medicus, ut ægrum in spem optimam pristinae salutis erigat, &c. Vide eundem ibid. cap. 17. ubi scopos in animi cura observandos enumerat. Imò & ipse Apollo, cui Medicinæ Inventio tribuitur ab Ovidio, & Poëtriæ DEUS, & Musarum Princeps statuitur, ut qui animos magis curaret, quàm corpora, cum plus temporis in Parnasso cum Jovigenis Seroribus insumpsisse legatur, quam in corporum languoribus medicandis, ut habet Barthol. Burchelatus in Convivio Charitatis, pag. 6.

VII. Hoc est, quod movit Riolanum lib. 4. Meth. Med. cap. 7. ut statueret Medicum rationalem, post Methodicam curam ritè institutam, ridicula amuleta & similia suis ægris credulis concedere posse, quod per se nocere nequeant, utpote cum sint nullius efficaciam, ex accidenti tamen saepissimè ratione phantasiae & confidentiæ, juvareprehendantur.

Talia quoque sunt illa, quæ refert Montuus in Halosi Febr. lib. 5. cap. 1. ex Sereno, Plutarcho, Hieron. Torrela, Conciliatore & aliis, de quibus (inquit) ut libitum fuerit cuique, opinetur.

VIII. Quamquam verò suo modo, non neglecta scilicet ordinariā curatione methodicā, concedi possint ejusmodi remedia, non tamen superstitionem animorum, vel fraudem quorundam impostorum hoc modo confirmamus, sed in gratiam ægrorum tantum, & corpore & anima laborantium, talia concedimus, atque hoc modo fraudem committimus utilem, quæ ægro restituto & iudicio redintegrato prædito, postea à Medico manifestatur.

Coniungatur hic Rod. à Castro in Medico Politico cap. 9. & 13. Item Baptista Codronchius de Christ. Meden. ratione lib. 2. cap. 31. ubi mendacium ferium à Medico alienum esse statuitur. Quemadmodum enim apud JCros dolus aliquando bonus est, quando contra hostes parantur insidiæ, & in similibus, ut videre licet apud Uldaricum Zasium Pavariol. lib. 4. tit. 3. mihi pag. 106. Ita id ipsum etiam Medico licebit, ut quacunquē ratione fieri poterit, hostem suum, morbum videlicet oppugnet: idque etiam ægro invito, quia quod habet Guiliel. Durandus in Speculo, lib. 1. part. 4. mihi pag. 331. etiam in vitus curari potest, quia præsumitur furiosus æger, qui prohibet, ne sibi Medicina detur. Plura videas de officio Medici respectu laborantium diversorum apud Hieronym. Brassavolam in Com. ad Aph. 1. Hipp. Elegans quoque carmen est, quod habet Gabriel Ayala in Epigram. Medicis de honestis Medicorum imposturis, mihi pag. 17. ubi tandem concludit:

Profit ut egrotis, medicam nil de decet artem: id fiat salva religionemodò, Vana superstitione procul hinc, magicisq; susurri: nemo tauri, aliquis, decipiat, emas.

Limitatio additur.

DECAS TERTIA,

QUAE FACIT AD ALIQUOT SENSUUM EXTERIORUM AFFECTIONES COGNOSCENDAS ET CURANDAS.

ΠΡΟΟΪΜΙΟΝ.

Sensus externi non agunt sine cerebro.

Sicut alias causa subordinata semper primam respicit; ita sensuum organa, quoad proprias suas operationes sine cerebri, tanquam primi sensorii, adjumento nihil exacte perficiunt. Non autem sufficit vis influens a primo sensorio, sed opus est, ut ipsa organa externa rite quoque constituta sint. Quapropter cum ex praemissis quibusdam questionibus pateat, quomodo sepius cerebrum afficiatur, cuius laesionem sensuum quoque depravatio sequitur: jam non extra methodi legem esse videtur, de sensuum exteriorum organis corrigendis quadam problemata subijcere.

Ratio methodi.

QVAESTIO I.

An in ophthalmia tandem ad setaceum perveniendum, & num occipitium instrumento ignito vel frigido pertunden-

Tom. 1. Disp. 3. Coron. 2.

UT visus respectu reliquorum sensuum ordinis doctrinae & praestantiae prior est, quemadmodum alibi demonstravimus, ut potest cum in illo requisita sensus maxime appareant, ejusdemque operatio sit perfectissima & velocissima ut habet Philosophus lib. de sen. cap. 1. & lib. a Metaph. cap. 1. Ita merito inter sensuum organa primo quoque oculo se offert: siquidem in nullo sensus instrumento tam mirabilis fabrica, tantusque spirituum influxus invenitur, Galeni teste lib. 7. de plac. Hipp. & Plat.

Cur inter sensuum organa primum de oculo agatur.

Oculi praestantia,

Exordimur ab oculo, inquit Spigelius, de hum. corp. fabrica lib. 10. cap. 9. qui visui dicatus est, cum & subtilissimo objecto gaudeat, & hanc mortalium vitam beatam ex omnibus quam maxime reddat, quo sine voluptas nulla, nulla jucunditas est, cum immensam hanc rerum pulchritudinem necesse sit fugere, qui visu destitutus perpetuis tenebris urgetur. Primum enim locum tenere debet, non solum propter multarum rerum cognitiones, quas ab ipso visu nanciscimur, praeter ceteris sensibus: cognitionem enim rerum, quae sunt a generatione & corruptione alienae non nisi visu habemus, ut in caelo

& stellis apparet, &c. quamobrem natura maximum apparatus & admirabilem structuram in oculis adhibuit, unde sumptuosissimus sensus appellatur, ut habet Hieron Provenzalis part. 2. de sensibus cap. 3. Hinc Laetantius Firm. lib. de Opificio DEI cap. 8. verius & manifestius esse dicit, mentem esse, quae per oculos visibilia percipiat, quasi per fenestras lucente vitro, vel speculari lapide obductas, ubi simul Lucretii & Epicuri errorem refellit. Hinc etiam D. Bonaventura in lib. 4. Sentent. dist. 49. num. 24. Visio praereliquis sensibus tota merces dicitur. Hinc propter nobilitatem hujus sensus oculus etiam menti tribuitur, unde Richardus S. Victoris pag. 1. tract. de gradibus ibaritarii cap. 3. duos oculos animae tribuit, unum quo intelligit, & alium quo requirit illum, qui respicit super filios hominum, &c.

Visus reliquis sensibus praefertur.

II. Inter innumeros hujus affectus frequens est ὀφθαλμία, Latinis Lippitudo, ab excremento defluente minus proprie sic dicta, quae teste Galeno lib. 4. de comp. med. secundum loc. est inflammatio agnatae tunicae seu membranae oculorum exterioris, os capitis & calvariae ambientis. Cognoscitur malum quando dicta tunica, quae natura alba est, ob affluxum sanguinis cruenta apparet, ex oculis lachrymae refudant, & in acanthis majoribus sordes quaedam colliguntur, ut inquit Interpres Hollerii lib. 1. exerc. 19.

Ophthalmia quid? Signa Ophthalmiae.

De differentiis & notatione Ophthalmiae videatur Mercurialis lib. de Oculor. affect. cap. 11. & lib. 1. Pract. cap. 38. ubi solvit etiam quaestionem, quomodo locus affectus in hoc morbo non alius esse possit, quam ipsa tunica adnata, cum tamen visus in Ophthalmia laedatur? Sed responderi, laedi quidem visum hic, sed per accidens, quia inflammata hac tunica fiat dolor & calor magnus in oculo, a calore & dolore attractio humorum ad oculum, qui humores attracti & dispersi per oculum spiritibus & humoribus conturbent, unde necessario visus laedatur.

Locus affectus in Ophthalmia.

III. Cognitum hoc modo malum curationem requirit expeditam & celerem, ne ob negligentiam suffusio, pupillae dilatatio, vel pejus aliquid subsequatur.

Afirmatur quaestio.

Hac de re vide varia medicamenta facile parabilia in lib. nostro 2. de tuenda San. in appendice ad cap. 4. ubi nota, quod quidam etiam ad opiata accedant, quibus tamen Avicennas non nisi in acerbissimo dolore utendum esse censet, ex materia subtili & corrosivitate, ubi Syncope & extrema dejectio metuitur, de quo vide Christoph. a Vega lib. 3. Artis Med. sect. 2. cap. 1. ubi idipsum historiae Curationis confirmat.

Opiara quomodo conveniant ut.

IV. Hic

Afirmativa quaestio.

IV. Hic suboritur dubium, num etiam aliquando in ophthalmia ad setaceum circa occipitium remotionem sit accedendum? Afirmativa videtur probabilis, propterea quod contumax affluxus humorum hac ratione revellatur a parte laborante, adeoque materia peccans affectum diutius fovens loco affecto subtrahatur. Cum enim cauterium alias materiam ichorosam potissimum peccantem in corpore a partibus nobilioribus internis exterius ad cutim evocet, ejusdemque impetum p. n. ad partem quandam corrigere valeat: idcirco hic etiam non absque ratione adhibendum esse videtur, tunc scilicet ubi pertinax materia affluens post plethorae vel caochymiae universalem correctionem adhuc revulsionem quadam forti indiget, quod etiam Matth. de Grad. p. 1. tr. 1. c. 15. in com. ad 9. Rhaf. vult, ubi fluxum per cauterisationem subtili ferro ignito factam inhibendum esse statuit.

Fieri solent Setacea in occipitio, inquit Michael Gavaletius de Nat. Cauterii, c. 18. ad revellendam materiam illam, quae fluit ad oculos, quando occipitium inter primam & 2. vertebrae perforatur, vel quod magis probat, inter secundam & tertiam.

Quo in loco cauterium commodissime applicetur.

V. Quo autem loco cauterium commodè applicetur, inter omnes non convenit, dum alii futuram coronali infigendum esse autumant, alii contra potius in occipitio, ubi cervix incipit, illud ipsum excitandum demonstrant, ratione probabiliori, cum loco affecto rectè sit opposita regio cervicis & ad eam humores peccantes citius, ut potest declivorem partem moveantur, nec ab eadem tam facile, quam a sutura coronali locum laborantem ophthalmiae repetant.

Ultior limitatio.

Job. Zecchius in Consult. Med. Consult. 18. distinctionem hanc habet: in fluxionibus, quae a capite feruntur, duplici consilio inurimus, vel exiccandi, roborandique cerebri iusto humidioris; vel destillationis praecipitis in oculos, in fauces, aut in thoracem irruentis cohibendae causa: priori intentione syncipit inurendum esse statuit, posteriori ratione cauterium occipiti imprimit, quod in responso huic consultationi addito per Mercurialem etiam confirmatur, qui concedit quidem, ubi malum a vaporibus cerebrum petentibus originem ducit, aut ubi vehemens aliquod symptoma ad subitò exiccandum urget, cutim in his casibus supra commissuram aperire, ut vapores inde queant expirare, nec non partem cauterio tangendam esse statuit, quemadmodum in Apoplexia, & aliis Lethargicis affectibus fieri consuevit: at subijcit idem, quod in parando fonticulo, qui propter fluxiones diu apertus retineri debet, potius pars capitis posterior inter 2. & 3. vertebrae eligatur, sive Setone vocato, sive simplici cauterio paretur.

Setaceum praefertur cauterio.

VI. Sed cum locus circa cervicis initium inter secundam & tertiam, vel tertiam & quartam vertebrae ad simplex cauterium actuale unius foraminis sustinendum non admodum aptus sit, idcirco potius setaceum commendat experientia, ubi videlicet cutis crassior dicti loci forcipe comprehenditur & funiculo transmissio, olim ex fetis, unde nomen habet, sed hodie ex serico constante perforatur.

Mercati determinatio.

Conjungatur hic Mercatus de recto praesidiarum usu. l. c. 16. dum inquit: in longioribus affectibus, & his, quibus diminuta vacuatio longo tempore facta sit est, plurimum profunt Setacea, veluti in oculorum affectibus aurium, & aliarum denique

Tomus tertius.

partium, quae parva sunt, sicutum affectus potius ex consuetudine fluendi ad easdem, quam ex humorum copia concitatur, quibus sat est diminuta vacuatio ad consuetudinem fluxionis avertendam. Hinc igitur colligitur adhuc alia ratio, cur in hoc affectu potius Setaceum, quam Cauterium profundius sit eligendum. Nec obstat hic, quod habet Barthol. Viarius l. 1. de Assistente agrotantium, cap. 14. Dubitatum in oculorum affectibus potius cauterium solvitur, profundius, quam Setonem approbat, propterea quod Setonibus cutis superficialia tantum perforatur, ita ut postea tantum humiditates in cute imbibitae attrahantur; quia Setaceum ejusmodi, quod innuimus, una cum cute membranam quoque carnosam apprehendit. Vide Durantem Schacchum in subsidio Chir. l. 1. c. 18. de Cauteriis & illaqueationibus: & Sebast. Cortilionem l. 5. Inst. Chirurg. c. 2.

VII. An autem instrumentum perforans frigidum vel candens esse debeat, controversum est: Posterior videtur probabile, propterea quod natura cauterii actualis hoc ipsum requirat, quam ob causam veteres & recentiores plerique candenti & ignito ferro cutim forcipe comprehensam pertundendam esse statuunt. Rationibus quoque non destituuntur, propterea quod ferrum ignitum sanguinis fluxum, timendum alias, reprimit, & respectu doloris materia magis attrahatur, ipsaque pars, cui cauterium affigitur minus symptomatum ferociae substat, propterea quod ratione exiccationis ipsa ultio vim confortandi habeat.

VIII. Nec experientia deest, tum veterum, tum passim legitur tum etiam recentiorum, quemadmodum praeter ceteris ex Amato patet, qui Cent. 4. curat. 68. refert se puellam sexdecim annorum post multa remedia a diuturna lippitudine lequeo ad nucham posito consueta & communi setacei operatione liberasse.

IX. Quanquam verò non negamus ejusmodi affectionem in tali casu locum habere posse: non tamen videtur necessarium candenti ferro tantum uti, cum artificiosa sectione instrumento frigido facta commodius & melius illud ipsum quoque fieri possit, quemadmodum probat Guiliel. Fabricius, Medicus Paterniacensis ordinarius, amicus noster intimus, in centur. 1. observat. chirurg. 40. Cum enim vir hic peritissimus diuturna experientia nullam operationem chirurgicam magis aegrum deterrere, majoremque horrorem eidem incutere videret, quam ustionem actualis cauterii, ideò de commodiore & jucundiore modo cogitare cepit, non sine successu, quemadmodum ex observationibus citato loco propositis optime patet.

X. Hanc ob causam cutim in dicto loco forcipe comprehensam non ignito instrumento, sed cultello frigido ancipiti perforat, & mox adequatum funiculum ex serico rotundum crassitie foramen implentem transmittit, quibus peractis linteum duplicatum ovi candido probe conqualato intinctum applicat, ratione doloris & sanguinis forte fluentis. Deinde digestivum imponit ad aliquot dies, unguentum videlicet ex therebintina, lota in aqua beron. cera nova, gummi elemi, oleo rosaceo, vel amygd. addito virescunt. Deinde pauxillo Croci. Tandem facta digestionem funiculum paulatim protrahendo, ut pars sanie humectata abstergatur, hederæ folium linteum molli involutum quotidie bis

An instrumentum perforans frigidum vel candens esse debeat, controversum est: Posterior videtur probabile, propterea quod natura cauterii actualis hoc ipsum requirat, quam ob causam veteres & recentiores plerique candenti & ignito ferro cutim forcipe comprehensam pertundendam esse statuunt.

Demonstratur ne gativa.

Modus Setacei frigidum.

*D impo.

imponit, quo foramina retinentur aperta, donec extracto funiculo cum commodo, & salute ægrorum, indicatio consolidationis locum habeat.

Rationes pro fetaceo gidi confirmatur, non defunt: quod enim intentioni quoque satisfaciatur, præter experientiam inde patet, quod vulnera ejusmodi aperta felicitate eadem fluxus, & ichorosos humores ab aliis partibus revellere & evacuare valeant ac si combustione facta essent.

XII. Adde quod modus hic commodior, & melior sit illo, qui ignito instrumento perficitur, tum ex eo patet, quod vi ignis pars cauterisanda exciditur, & per consequens corroboretur: atqui nec prius, nec etiam postea requiritur. Non illud, quia fetaceum propterea adhibetur, ut à parte laborante ad sanam superflua humiditas derivetur, ubi non opus est excicatione, sed potius humectatione, quia constat sicca non attrahere, nisi primum aliquo modo sint emollita: non hoc, quia pars illa in quam humor superfluus derivandus est, potius debilitanda, quam confortanda videtur.

XIII. Imò cum Medicus non solum corpus, sed etiam animum in curatione suorum ægrorum respicere debeat, propterea, quod suas operationes mediante natura, quæ in hominibus anima est, peragat: idcirco quantum fieri potest, ab ejusmodi ignito ferro abstinere debet ob horrorem, & phantasia, quam plerique homines ex eo concipiunt, ita ut multi citius ad prælium adigantur, quam ut ferro candenti sese committant: at notum est, quid in hominibus, & præsertim in ægro- tantibus phantasia possit.

Magna vis affectuum animi, Patet hoc in eo, quod sæpius etiam metu consternata natura partem aliquam, cujus repositio arti denegatur, in locum suum reponat, quæ ratione proidentia ani desperata, subito candente ferro monstrato, cum impressionis conatu quasi retrocedit, ut refert Job. Nesterus in Consil. Antridysenterico c. 11. p. 300. quod etiam in uteri proidentia desperata refert Rod. à Castro par. 2. l. 2. de Mor. Mul. c. 16. sect. 2. dum inquit: præstata actuale cauterium ignitum manu ostentare, ac simul Medicus, vel obstetrix, velle partem tangere, ita enim natura retrahitur, & cum ea, uterus ipse &c. qua ratione subjicit, filo alligatos vivos mures repente quoque cruribus submittendos esse. Memorabile est, quod idem addit, de vulnere ventris cum Intestinis egredientibus, quæ cum reponi non possent, Andreas Nalacer, Chirurgus Salmaticensis, candens ferrum magnum coram patiente manu gestans vulnere applicaturum finxit, cujus rei subito terrore è vestigio intestina in suum locum reducta fuere.

XIV. Adde, quod dolor etiam sit multo tolerabilior in hoc modo fetacei, cum illum tantum præsentet, quem in phlebotomia percipimus. Ita dicta sententia rectissime confirmatur, ut potius, quam prior eligenda esse videatur, propterea, quod jucundior, melior, ac tutior sit hic modus, utpote, qui in ipsis etiam infantulis majori cum fructu, quam fontanella (quod alii practici volunt) in cervice, datis indicationibus, adhiberi possit, ut idem author Fabricius pulcherrimè probat. Vide quoque Jacobum Guillemaum consentientem in Chirurgia sua Gallicè conscripta.

Resolvuntur rationes in contrarium adductæ. XV. Nec obstant rationes adductæ pro ignito instrumento, quod videlicet sanguinis fluxus ultione reprimatur, respectu doloris vehementis ma-

teria magis attrahatur, ipsaque pars confortetur: Non inquam, hæc obstant, quia primum sanguinis fluxus tantus hic non est, ut unctionem indicet, propterea quod vasa conspicua caveantur, & sanguis præterea profusus aliâ ratione compefcatur, ut dictum fuit. Dolor verò excrucians, quamvis aliâ affluxum moveat, hic tamen, ubi ferro candente sit, frustra expectatur, propterea quod excicatio affluentes humores reprimat, & revulsione impediatur, quod vel maximè patet, ubi propterea combustio instituitur, ut fluxus humorum inhibeatur. Tandem partem sanam non confortandam, sed potius debilitandam esse diximus. Conjunge Matthiam Glandorpium tr. de Fonticul. & Setonibus c. 18. 19. 20. & seqq.

QVÆSTIO II.

An & quâ ratione sanguis columbarum sugillationem oculorum corrigat?

Sugillatio latinis Paulo & Aetio τὸ πρὸς τὴν μάστιγα, Sngillatio quid, malum est oculorum, ubi sanguis tenuis refudat, atque effunditur in oculum, potissimum respectu cornæ tunicæ, ex ictu seu plaga quâdam, maximè ex parte ruptis, aut contusis vasis tunicularum, unde rubor, & aliquando dolor & sublequens inflammatio. Quomodo in tali affectu curando methodicè procedendum ex aliorum practitorum libris hic præsupponimus. V. Tom. 2. l. 9. vob. 11. p. 445.

II. De eo tantum quæritur, num sanguis columbarum ejusmodi lesionem præ reliquis topicis optimè corrigat? Veteres in his casibus magnè fecerunt sanguines animalium, dum alii sanguini hirundinum, palubarum & turturum, alii columbarum, præsertim masculorum, primas tribuerunt, ut habet Holler. in Periœche l. 4. de comp. med. secul. loc. At Gal. l. 10. simpl. & Aetius tetra. 1. ferm. 2. c. 75. parvi faciunt ejusmodi controverfias de sanguinibus, & potius aliis utuntur medicamentis magis vulgaribus.

Videatur Ulyffes Aldrovandus l. 15. Ornithol. c. 1. p. 217. ubi varia ex Galeno, Dioscoride, Celfo, Plinio & aliis collegit, quæ de sanguine columbino proponuntur.

III. Quoniam verò experientia, quæ rerum, & omnis scientiæ singularis principium, antiquorum assertio non destituitur, idcirco recentiores practici sanguinis, & potissimum columbini usum adprobant, eam ob causam, quod videant hujus beneficio sanguinem in tunicis oculorum concretum facilimè à tutò discussione resolvi.

IV. Adprobamus igitur & nos inter alia topica sanguinem columbinum ex corpore vivente, potissimum circa venas alarum profluentem, propterea, quod habeat virtutem resolvendi, ac discutiendi, sine noxa, quæ in aliis quibusdam remediis timenda est, quam possidet ratione salis nitrosulphurei adæquatâ humiditate optimè temperati.

V. Obtinet autem animal hoc aëreæ naturæ ejusmodi salem nitrosulphureum in sanguine suo, tum quod ipsum sit temperamenti calidissimi, tum etiam quod alimenta ejusmodi salfa, nitrosa, & aluminosa diligentissimè perquirat, iisdemque ob similitudinem admodum delectetur, quemadmodum satis adparet ab excremento colum.

Affirmatur quæstio.

Ratio affirmacionis.

Unde fit sal nitrosulphureus in columbis.

columbino, quod separatam à sanguine totum nihilominus est nitrosulphureum: ita ut ex eodem copiosa nitri quantitas arte eliciatur. Cujus ratione tam efficax est, ut spiritus illi nitrosulphurei in eo excitati ædes integras incendere, & comburere valeant, si verum est, quod Gal. 3. de temp. habet.

Columbarum caro bonum sanguinem generat. VI. Quod si tam efficax est illa qualitas in excrementis & impuritatibus separatis, ergo nobilior, & præstantior erit in ipso sanguine per digestionem vid. & concoctionem multiplicem præparato, magis scilicet temperata, & animalis naturæ convenientior reddita. Hinc etiam columbas bonum & laudabilem sanguinem generare, adeoque boni nutrimenti esse dicimus, ita ut senibus, & iis, qui frigidis affectibus obnoxii sunt, alimentum præbeant accomodatissimum, ut habet Quercet. in diet. polyhist. c. 5.

Apud Aristotelem lib. 5. Hist. animal. cap. 13. sylvestres columbæ domesticis præferuntur, & ex iis vere & autumna naxæ, quarum hæc laudantur ab Alberto, propterea quod melioribus granis vescantur. Veteres durioris sunt alimenti, & propter nimiam caliditatem & siccitatem improbantur, quamquam concedere videtur easdem Bryarimus de re cibaria l. 15. c. 24. dum genitores columbarum circa brumam frigoribus, ut aliæ carnes omnes, tenerescere cum vulgo existimat. Plura de hac materia proponit Ulyffes. Aldrovandus citato loco, & Jul. Alexandrinus l. 13. Salubrium c. 3. His adde distichon, quod habet Georg. Pictorius in Merb. tuen. Jan. c. 6.

Et stomacho ignito multum nocet ecce! columba, Poplitibusq. ægris, ni juvenis fuerit.

Columbæ ex accidenti tardioris sunt digestionis. VII. Nec obstat, quod Avicem. 2. tract. 2. cap. 133. & l. 3. Fen. 13. tr. 1. c. 33. columbas inter alimentum tardioris digestionis esse dicat: hoc enim ex accidente fit in pullis, antequam volatu sese exercent, ob humiditatem excrementitiam abundantem.

Modus applicationis. VIII. Sed tandem quæritur de modo applicationis. Foreff. l. 11. vob. 8. cum aliis sanguinem ex alis columbarum calidum, prout defluit, statim instillat in oculum: rectè ex alis, quia in illis partibus vehementiori motui destinatis, ac levioribus, magis alteratus, majorique tenuitate præditus esse videtur. Quo ad cætera, melius esset cum aqua quâdam appropriatâ, pro diversitate affectus, calefactâ, sanguinem profluentem perpetuâ agitatione miscere, ut inde fiat collyrium: quia alias fibrosæ sanguinis partes non separantur, sed unâ oculo instillantur, quæ sua tenacitate adherere, & collectioni sordium anîsam præbere possunt.

QVÆSTIO III.

An suffusio oculorum per vomitionem curanda sit?

Suffusio oculorum. I. Suffusio græcis τὸ ἐπιχρῆμα τῶν ὀφθαλμῶν, vulgò castarcta dicitur, est affectus, teste Aetio retrab. 2. ser. 3. cap. 5. in quo humores circa pupillam quasi congelati præterfunduntur: ita ut visus lædatur ob crassitiam humoris albuginei: quæ si totaliter intenditur omninò visionem tollit, & vocatur suffusio completa ἐπιχρῆμα perfectum: quod si non totaliter à crasso humore obtenebre-

tur pupilla, sed aliquâ parte adhuc pura superfit, videbuntur adhuc res objectæ, sed singulæ seorsim; at si in pupillæ centro exigua consistit suffusio, maneatque partes, quæ in circuitu sunt puræ, omnia quasi per fenestram apparebunt, Gal. l. 1. de causis sympt. c. 2.

Paulus Aeginet. lib. 3. cap. 2. dum agit de Glaucomate & suffusione, hypochymata humorum affusionem esse dicit, qui inter tunicam ceratridem & crystalloidem concrefcunt: addit, quod Glaucomata non curentur; at hypochymata curari, sed non omnia. Idem l. 8. c. 21. sic incipit: Suffusio otiosi humoris in cornea membrana juxta pupillam concretio est, quæ visum impedit, aut certè, ne clarè oculus cernat, efficit. Quamquam vero Paulus hic à seipso diversus esse videatur, dum primo τὰς ὀφθαλμῶν, affusionem, postea verò τὴν ἐν τῇ Cor. seu consistentiam, suffusionem esse dicit: nihilominus facilimè patet mens ipsius, ubi dicit in eodem capite, quod de iis suffusionibus lib. 3. egerit, quæ nondum radices firmas habent, nullamque manus administrationem requirunt, sicut hoc repetit Donat. Altimatus de Med. Meth. c. 19. & Foreffus in Schol. ad Obs. 30. l. 11. Porro de loco suffusionis diversæ sunt Auctorum opiniones, ut videre licet apud Mercurial. l. 1. Pract. c. 34. quatenus Auctor libri de oculis inter humorem crystallinum & uveam tunicam hoc morbi genus positum esse vult, quod etiam quibusdam Arabibus tribuitur, ubi tamen Gal. 10. de U. P. c. 1. inter crystallinam & corneam tunicam affectum hunc esse statuit, cui subscribit Paulus Aetius, Actuarius, & alii Græci: Avicenna inter Albugineam Siphac & corneam suffusionem fieri pronunciat: Celsus l. 7. de re Med. c. 7. peculiarem quoque fovet opinionem, qui aliàs etiam à Galeno & aliorum sententiâ discrepat, quod tres tantummodo oculi tunicas & duos humores statuit, ut videre licet cit. loco, & ibid. in com. Bald. Ronsei. Mercurialis citato loco decisionem ponit: videndum est, inquit, quæ sit natura suffusionis; nihil enim est aliud, nisi humor quidam & vapor concretus & condensatus ante pupillam, seu humorem crystallinum. Igitur ubicunque potest hic humor concrefcere, putandum est, totum illum locum posse esse subiectum ejus morbi: jam verò totum istud spatium, quod intercedit inter crystallinum & corneam tale est, in quo scilicet potest concrefcere hæc materia: igitur videtur totum hoc spatium esse locum suffusionis, non quod semper in toto hoc spatio fiat, sed quod modò in hac, modò in illa parte &c.

II. In hoc affectu num vomitio conveniat dubium est? Negativa videtur probabilis, quia per vomitum peccans materia magis ad locum affectum duceretur, utpote, quo ex partibus inferioribus humores sursum, & per consequens ad ipsos etiam oculos moventur. Imò cum vomitus sensibilibiter auribus noceat, quemadmodum enormi vomitu surditatem, & gravem auditum aliquando ortum fuisse testatur experientia, cum Avicem. l. 1. fen. 4. doct. 5. c. 11. Verisimile est eundem quoque oculis minimè convenire.

III. Sed contra, pars affirmativa quæstionis confirmari potest sequentibus. Quia vomitus visum clarificare dicitur, quod in hoc affectu maximè requiritur. Hoc fieri potest, quatenus vomitus materiam fumosam oculis subtrahit, ita ut sit medium evacuans, respectu inferiorum, & eradicans respectu superiorum. Imò cum albugineus humor per affluxû heterogeni depravatus hoc symptoma

Notatio suffusionis declaratur.

Locus suffusionis.

Negatur quæstio.

Confirmatur affirmativa.

introducatur, videtur verisimile vomitum convenire, utpote, quo superfluitates educuntur, adeoque causa puritatis subtrahitur.

Resolutio quaestionis.

IV. Pro quaestione resolutione notandum, quod suffusio alia sit vera; alia notha; illa fit in oculis per *ποροπιδεσιν* affectis; haec autem frequenter ex consensu ventriculi oritur, ubi praeter humorum in ventriculo contentorum vitium utriusque oculo conjunctim similia accidunt, quemadmodum in vera suffusione, ita tamen, ut facili negotio a se invicem distinguantur, sicuti patet ex *Galeno lib. 4. de locis aff.* Quoad veram suffusionem vomitus non convenit, quod argumenta negativa probant: si enim (*siquit Conciliator diff. 121.*) laesio provenit oculis a seipsis, vel a cerebro, vomitus nocet, & in fieri, & in facto: cum plus eleve peccantis materiae ad locum laborantem, quam evacuet. Si vero suffusio fiat ventriculi vicio, recte cum practicis vomitum concedimus, quia subtrahit causam foveantem, & continuantem dictam affectionem. Quod pulchre probant argumenta pro affirmante sententia adducta.

Cautio.

V. Attendendum tamen, quod dicto loco Conciliator monet, ut praecaveamus nocumentum, quod vomitus introducere potest, quatenus materiam & vapores in cerebrum, & per consequens ad oculos laborantes dirigit. Si igitur particularis, non admodum frequens, & cum facilitate in corpore disposito, hoc est, per universalem curam antea preparato.

QVÆSTIO IV.

An depravatus auditus mulieribus post partum adveniens eandem curationem requirat, cum illo qui fit in convalescentibus?

Aurium tinnitus quale symptoma.

I. Nter auditus laesiones frequens est aurium tinnitus vel sonitus, quem graeci *ἤχον κρη* *σὺρ* *πρὸν* vocant, ubi aures intra se ipsas sonant, ita ut externus sonus rite percipi nequeat, quemadmodum *Celsus lib. 6. cap. 7.* innuit. Est autem affectio haec symptoma in genere noxae functionis sensibilis depravatae, quia sentit audiendi facultas id quod sentire non deberet, ut inquit *Altimarus l. 1. de med. morb. c. 34.*

Plurimum huc faciunt illa, quae de Auditu secundum naturam a nobis proponuntur *Tom. 1. Diss. 3. Coron. 2. Exerc. 6. §. 12. & seq. p. 158.* cum quibus jungat lector subtilitates *Emilii Parisani lib. 11. Ex. 2. cap. 1. & seq.* At in aurium tinnitu & sonitu facultas illud sentit, quod sentire non debebat, ideoque talis affectus est praeter naturam, de cuius causa antecedente variae sunt Autorum opiniones, quamquam causa proxima sit omnibus Objectum intra aurem haerens, & facultatem p.n. movens. Videatur hac de re *Mercurialis lib. 1. Pract. c. 41. Jachinus in l. 9. Rhasis, c. 33. Sennertus l. 1. pract. par. 3. sect. 3. cap. 6.* Ut enim in statu s.n. vis Auditus est apprehendere sonos & voces, quod pulchre declarat *Bernardinus Telesius de Rer. Nat. l. 7. c. 33.* & in aereo quodam consistit, quod membranulam quandam in aure positam circumdat, atque species sonorum ab extrinseco

Ejus causa.

agente causatas recipit, non quidem *ἀσπῶς*, sed detentim, per anfractus hoc sine conditos in aure, quemadmodum ex aliis repetit *Valerius de Valeris in Aureo opere in Lullium, mibi p. 142.* Ita in statu p.n. aereum istud minus rite dispositum est.

II. Jam dubitatur, *nam hoc malum, quatenus parturientibus frequenter succedit, & in convalescentibus quoque, sepius deprehenditur, unam eandemque curationem requirat?* Quod ut rectius intelligamus causae inquirendae sunt, cur videlicet talis affectio in utrisque frequenter inveniatur.

III. Quo ad puerperas *τὸ σῆν* negari non potest, cum plurimae post partum in puerperio non tantum tinnitu aurium, sed etiam imperfecta quadam surditate corripiantur. Verum *τὸ σῆν* qua ratione scilicet id fiat, non ita planum est, praesertim cum videamus uterum, ejusque annexas partes, ubi maximus est in partu dolor, ab auditus organo remotissimas esse.

Cur in puerperis frequens aurium tinnitus.

IV. Videtur vero consentaneum hoc fieri ea ratione, quatenus, in adjuvando partus opere, facultas animalis omnes intendit vires, ut foetus expulsionem, qua ratione id fieri potest, adjuvet, quam ob causam circa spinalem medullam maximus fit spirituum animalium influxus, cum ab ea potissimum nervi motui infimi ventris prospicientes deriventur, ac postea in musculos distribuuntur.

Subjicitur ratio ab observatione Anatomica deducta.

V. Prout autem vehementissima est haec moventio, ita fieri non potest, quin simul principium nervorum potissimum circa posteriorem capitum partem afficiatur, eo scilicet in loco ubi spinalis medulla descendit: at qui artificiosa Anatomia docet, quod nervus quintae conjugationis, qui auditui praestit, eo ipso in loco ubi spinalis medulla descendit, suam habeat originem, brevissimoque ductu statim in aurem internam inferatur, quapropter facillime patet, quod in vehementissimo illo nixu nervus auditorius quoque simul affici possit, ita ut circa illius insertionem post partum humorum crassi & viscosi ob nativi caloris imbecillitatem, propriamque debilitatem, ratione vehementissimae commotionis colligantur, cum alia etiam in parturientibus, imo & praegnantibus animales facultates sint debiliores, quatenus unius foetus generationi & absolutioni natura potissimum incumbit.

In parturientibus & praegnantibus debiliores sunt facultates animales.

VI. Quo ad convalescentes negare non possumus frequentissime fieri, ut post morbum aurium sonitu, adeoque depravato auditu corripiantur: causa facillime colligitur, quod videlicet ex morbo facultas alterandi & concoquendi sit debilior, unde plurimos vapores ob imbecillem calorem colligunt, qui, ubi petunt auditus organum, *διεισθῶν* depravatam faciunt, ut inquit *Mercurialis l. 1. pract. c. 41.*

Cur in convalescentibus aurium tinnitus frequens.

VII. His positis atque determinatis concludenda est quaestio, ubi negativè respondemus, nimirum in utroque affectu non unam & eandem curationem instituendam esse, propterea quod diversitas causarum der alias atque alias indicationes curativas. Ita in puerperis ejusmodi affectu correptis eo potissimum respiciendum, ut suas purgationes post partum exactè habeant, quibus rite constitutis toti quoque prospiciendum, ita ut peccantes humores praeparantur & evacuentur: tandem localia quoque non negligenda, quod materia collecta circa proprium auditus organum incidatur, discutiat & absumatur, ubi commo- distissime pulvis grossus ex Castorei drachma dimidia, olibani, myrrhae ana scrupulo semis, rad. asari drach.

Decisio quaestionis.

drachma una confectus & in vino coctus adhibetur, ita ut colatura ejus calida frequenter auribus instilletur, quemadmodum usum hujus remedii cum successu in talibus casibus olim usurpatum vidimus a Medico celeberrimo *Joh. Michelio, Archiducatus Austriae Superioris Ordinario, p. m.*

Notandum tamen & hic ex *Herc. Saxoniae lib. 1. Panthei cap. 20.* surditatem & tinnitum aurium potius siccis, quam humidis medicamentis esse tentandam, propterea, quod ex actuali humiditate tympanum reddatur laxum, aer implanatus incrassetur, & causa mali augeatur, unde suffumigationes ex Croco, Myrrha, Styrace, Benzoino, Ligno Aloës Thure &c. probantur ab eodem, cum sacculus ex Calametho, Origano, Majorana &c.

VIII. At in convalescentibus sufficit, ut respiciamus ad confortationem nativi caloris imbecillioris, quo adjuto, symptoma tale facillime sua sponte cessat: potissimum vero cerebro per sua corroborantia prospiciendum, ubi *Jacob. Hortius, pie memoria, Medicus Professor Helmstadensis, praceptor noster honorandus* magni faciebat totulas proprias capitales ex ol. nucis mosch. per expressionem, marg. praepar. corn. cervi ulsi & l. q. sacch. in aqua lavendulae solutis confectas. Quod si malum sua sponte post corroborationem non cessat, leviora topica dissolventia usurpantur, uti Crato commendat decoctum Origani in vino & aqua praeparatum, & per spongiam auribus adhibitur.

QVÆSTIO V.

An Semen nigellae manifestis vel occultis qualitatibus corrigat olfactus laesionem in coryza?

Dantur occultae qualitates.

I. Praeter manifestas qualitates, alias adhuc rebus inesse dubium non est, ex totius videlicet substantiae proprietate provenientes, quarum ratione Magnes ferrum trahent, Rhabarbarum bilem evacuat, cranium praeparatum Epilepsiae confert, de quibus suo loco pluribus agemus, ubi morbos totius substantiae considerabimus.

De morbis totius Substantiae videatur *Tom. 1. Diss. 5. Coron. 1. Quest. 13. 14. 15. 16. p. 239. 240.* ubi jungat, qui vult ea, quae contra Fernel. & Argenterium disputat *Comes Montanus lib. 3. de Morb. cujus assertiones censorias in alios examinat Erastus, in libello, qui inscribitur, viva Anatomie Comitum Montani Vicentini.*

Afirmatur prius a Langio.

II. Jam saltem quaeritur, num Semen Nigellae, cujus usus frequens est in Coryza, proprietate substantiae vel manifestis qualitatibus affectionem dictam corrigat? Prius videtur approbare *Langius lib. 1. Epist. 34.* ubi Melanthii semen catarrho convenire dicit, eo actionis modo, quo contacto tridente à torpedine marina piscatoris manus obstupescit, qua praesentia Adamantis ac alii magnetis actio, ne ferrum attrahat, impeditur &c. Idem repetit *lib. 2. Epist. 49.* ubi nigellam catarrho prodesse dicit, ea ratione, quemadmodum alia non manifestis, sed occultis totius substantiae viribus aliquid perficiunt.

Quid propriè Nigella sit, vel Melanthium vul-

go notum est: qui tamen lapsus quorundam agnoscere conatur, ille videat *Franc. Alexand. in Apolline suo, radio 1. in Confect. Anacardina, mibi p. 108.*

Posterius confirmatur contra Langium.

III. Sed posterius potius asserendum esse videtur, idque patet ex *Galeno lib. 1. de simpl. medic. facult.* ubi inquit, quod Nigella exalfaciatur & sicet ordine tertio, sitque amara, tenuiumque parium, atque hac ratione fieri, ut in linteo admota & assidue olfacta catarrhos sanet, scilicet materiam incidendo, exiccando, & sensibilibiter ad evacuationem praeparando.

Hinc *Jacob Pad. in opere Aggregatoris mibi p. 67.* secundum Classicos Autores Nigellam odratam assatam, vel torrefactam Coryzae fluxum inhibere statuit. Hinc oleum Nigellae apud Rhasin habetur ad impetiginem efficac: & Sylvestris nigellae, quae in tritico multum crescit, herbam optimè trita cum melle pessarii loco utitur *Hipp. in lib. de Mor. Mulier. ad menses movendos, dicitque esse *σπυρμα* *ἰσχυρῶς*, id est, valdè morsum inferre. *Camerar. in Horto p. 99.* Plura de viribus nigellae collecta ex *Platavio, Avicenna, Constantino, Isaac, & Marco videas apud F. Vincentium Belusconsem in Speculo Naturali lib. 12. c. 19. & 20.**

In morbis manifestis frustra quaeruntur remedia occulta.

IV. Datis igitur manifestis qualitatibus, non opus est, ut ad occultam confugiamus, praesertim in hoc morbo, ubi substantialis proprietates frustra quaeritur. Cum enim dictus affectus non sit morbus totius substantiae (nihil enim aliud est coryza, quam defluxus humoris excrementitii à capite ad nares, cujus causa est alteratrix cerebri debilitata, quam producant nimium frigus, ardor solis, & ea quae caput replere possunt *Gal. lib. 3. de caus. sympt. c. 4.*) consequens esse videtur, eidem quoque succurrendum esse per appropriata remedia contraria, non occultis, sed manifestis qualitatibus praedita: quodlibet enim patiens adaequatum & proprium requirit agens; ubi maximè convenit licus futurae coronalis & verticis, ex Gummi Elemi cum ol. succini dissoluto. Plura de Coryzae natura, causis & differentiis atque curatione qui videre cupit, ille videat *l. de Catarrho Sebasi. Paparella à Monte Sancto.*

QVÆSTIO VI.

An vehemens haemorrhagia narium per jecoris epithemata corrigi possit?

I. Quamquam vehemens *ἀσμορραγία* *ἰνὸν*, fluxus sanguinis è naribus, est symptoma in genere excretorum p.n. immodicè: nihilominus cum naribus accidat frequentissime, adeoque olfactum impediatur, non videtur inconveniens de eadem quaestionem praesentem movere.

Quot modis *ἀσμορραγία* fiat.

II. Priusquam verò ad resolutionem controversiae accedamus, ante omnia notandum sanguinis excretionem praeter naturam ob triplicem venarum *ἀρτηρῶν*, oriri posse, cum tot modis propria sanguinis receptacula labefactentur, ut sanguinem retinere nequeant: vel enim fit *ἀνάσθησις*, quando vasorum orificia aperiuntur, tum ob retentis imbecillitatem, tum ob sanguinis plenitudinem, tum etiam ob ejusdem acrimoniam, vel alias qualitates alienas, quibus expultrix irritari potest; vel fit *σπασμὸς*, quando sanguis instar sudoris per tunicas rarefactas

& attenuatas præter naturam transcolatur; vel accidit *Diapnois*, quando vas ipsum sanguinem continens, exulceratione, erosione, incisione, ruptura, vel alias ob causas divisionem & unitatis solutionem patitur, ut habet *Galenus*, lib. 3. de caus. sympt. cap. 2. Sub hoc tertio modo continetur etiam ille, quem *Hollerius* reliquis addit lib. 1. præf. c. 22, *Diapnois* videlicet, ubi erosione vel exulceratione venæ dividuntur & aperiuntur.

Rationes pro negativa quaestione.

III. His positis quaeritur, *num jecoris epithema ferocem narium hæmorrhagiam corrigere valeat?* Negativa videtur probabilis ex dictis, propterea quod omnes enumeratae causæ proximiores ad ipsas narium venas spectent; atqui harum dispositionem præter naturam (sive sit *ἀνασφύμοσις*, sive *διασφύμοσις*, sive *διασπείσις*) quomodo jecoris, membri remotissimi, topica medicamenta adhibita corrigent & emendabunt?

IV. Imò cum quodlibet malum contrarium aperiorem sibi contraria indicare media.

Diluuntur instantia & pars affirmativa monstratur.

V. Veruntamen cum artifex Medicus non semper causam proximam tantum, sed etiam remotiores frequenter respicere cogatur, utpote sine quibus correctis frustra laboramus in proximis extirpandis: idcirco pater interdum ea præscribi posse remedia, quæ proximæ causæ vel etiam ipsi affectui non contrariantur.

VI. Ex hoc fundamento practici doctores interdum in vehementi narium hæmorrhagia jecoris epithema commendant, non neglectis aliis, quæ ipsis naribus respectu causæ proximioris adhibentur, propterea quod sanguis effervescens, & præter naturam *ἀσπίσις* ad superiora commotus, ad suum principium & fontem, nimirum jecur, revocatur, ita ut postea venarum dispositio morbofa faciliorem admittat correctionem, quæ ratione ligaturæ extremorum, cucurbitulæ sine scarificatione circa hypochondria, aliaque similia commendantur.

ἡσπίσις peccantis materię varia.

Conjungantur hic illa, quæ proponuntur *tom. 2. lib. 4. obs. 46. pag. 229* ubi monstratur, quomodo per Epithemata Jecoris refrigerantia, astringentia, & jecoris imbecillitatem roborantia non tantum hæmorrhagia narium vehemens sistatur, sed etiam roboratâ naturâ sæpius acres humores per diarrhæam ejiciantur, quæ ratione *Spigelius* etiam in libro de *Artbritide* historiam unam atque alteram adscribit podagricorum, qui post usum Balnei artificialis ex sale, alumine, spiritu sulphuris & nitri, in alvi profluvium lapsi sint: nam & si his (inquit) venæ à tepore & humiditate Balnei ampliores & patentiores redderentur, vis tamen alumini astringendo cutim, articulos & habitum corporis carnosum, ita fluentes humores compecebat in venis, ut ab habitu corporis ad ventrem eos coegerit, & diarrhæam excitaret, &c. Sed tamen & hic cautione opus, tam in hæmorrhagiâ, quam in fluxionibus podagricis, ne nobis accidat idem, quod refert citato loco *Spigelius* de quodam alio podagrico, qui cum à balneis & lutis ita penes articulos corroboretur, antequam partium principium imbecillitati esset prospectum, post aliquot septimanas, accumulata novâ materia, partes principes invadente febri continua correptus periiit.

QVÆSTIO VII.

An & quomodo Nicotiana vera catarrho vel Coryzæ conveniat?

I. Nter alia maximè laudata medicamenta recentiorum est etiam *Nicotiana vera*, cui ab Hispanis Tabaco nomen inditum, ab Insula ejus denominationis, in qua copiosè nascitur, ut refert *Nicolaus Monardes*. Aliis Petum vocatur: nonnullis ob insignes virtutes herba Panacea indigitatur.

Nomen Nicotiana.

Nicotiana, vel *Nicosiana* dicitur hæc herba à *Johanne Nicotio*, Neumanfensi, Francisci II. Galliar. Reg. Consiliario, qui eam primò Galliæ innotescere fecit, ut habet *Job. Neander* in *Tabacologia* pag. 3. Dicitur etiam *Catharinaria* & *Medica* Herba, teste *Paræo* in præf. *Chirurg.* dum inquit: Petum Antarteticis, nobis Catharinaria & Medica, vulgò Regina Herba dicitur, quod ejus vim malignis ulceribus, vulneribusque utilem, Gallis antea incognitam, Catharina Medicea, Regum nostrorum mater, singulari studio & industria perfecit &c. Plures denominationes vide apud *Dn. Caspar. Bauhinum* in *laboriosiss. opere Pinacis Botanologici* lib. 5. sect. 1. p. 169.

Vires Nicotianæ.

II. Quoad facultates hæc planta calida & sicca in secundo gradu statuitur: ideoque calefaciendi, resolvendi, mundificandi, & aliquo modo astringendi potestatem obtinet, juxta dictum auctorem pag. 331. in latina Clusii versione.

Imò perniciosissimo toxico & veneno, quo Cannibales suas inficere sagittas consueverunt, Tabacum resistere Hispanos didicisse, nec non Hellesboro, & aliis venenis contrarium esse scribit, & observationibus confirmat citatus *Neander* pag. 33. 34.

III. Jam quaeritur, *num hæc Planta in Catarrho vel Coryzæ sit usurpanda?* Affirmativa deducitur ex eo, quod respectu qualitarum dictarum defluxionibus humorum pituitosis remedium accommodatissimum esse videatur.

Affirmatur quaestio.

IV. Modum præscribere ejusmodi *Everartus* in *com. de Tabaco*; Inprimis, inquit, ad affectus præter naturam capitis deturbandos, nempe catarrhum omnem, vertiginem, & oculorum defluxionem, capitis dolorem, modo ex causâ frigida, aliasque hujusmodi particulas læsione morbi obsessas, plurimum facit pulvis foliorum peti, subtilissimè tritus cribratusque & in utramque nares per canalem matutinis temporibus insufflatus, omnem humorem caput infestantem instar errhini purgat & divertit, dummodo illo pulvere per aliquot diurnum spacium corpore prius benè purgato utamur.

Pulvis Nicotianæ quomodo sit usurpandus.

Non absque ratione pulveri huic hodiè *Macis*, *Majorana*, *Moschus* & *Ambra* admiscetur, tanquam ea, quæ caput roborant, & spiritus animales reficiunt. Huc etiam pertinet Elixir phlegmagogum, quod habet *Neander* hoc modo: *R. Magist. Magnetis, Succini, Hæmatitid. Extr. Euphorb. ana gr. v. Succ. Nicotianæ ʒij. Succ. Hellesbor. ʒʒ. Aq. majoranæ ʒiiij. digerantur vase clauso ad unionem, indies agitentur: in usu gutt. vj. ore detineantur.*

V. Imò & fumus ejus plantæ accensæ naribus & ore acceptus idem præstare videtur, utpote qui resolu-

Fumus Nicotianæ quid præstet.

resolvente, incidente atque attenuante facultate pituitosos & viscosos humores educit & consumit. Quâ ratione Florida incolas statis anni temporibus solius istius herbæ fumo pacisci referunt auctores; quem per cornua huic usui comparata in os recipiunt, ubi famem sitimque sedari confirmant, phlegmaticorum humorum incredibili copia in os collecta.

Adde quod habet *Heurnius* lib. 1. *Morb. ad præf. pag. 62.* dum inquit: mira vi suffitu admilla prædita est Nicotiana, quam herbam sanctam, vel Petum, aut Regiæ vocant, nuper huic orbi illata. Etenim hæc mira ubertate ore ac naribus pituitam vocat. Arida folia carbonibus igne candentibus injiciuntur, ac fumus excipitur ore hiante ex infundibili angustâ fistulâ: totum enim cerebrum pervadit & in aures eadem arte inferitur, & quoque uterum. Verum id affirmare possum, hanc herbam peculiari ratione cerebro dicatam esse, facileque eò viam affectare, ac id ab omni inquinamento eluere &c. Quomodo verò frequens Nicotianæ fumus attractus naturæ vim inferat pluribus determinat citato loco *Neander*, præsertim in corporibus juvenilibus & biliosis, qui tandem concludit: non quidem imus inficias in corporibus frigidis, & humidis nimis cerebris, quæ à madore ticubant, & quibus pituita nimietas juncta est; aut ubi succus ille rigidâ quâdam frigoris potentiâ cerebrum percillit (cujus signa sunt faciei albedo, venarumque inconspicibilitas, capilli recti, stabiles & ruffi frigoris impatientia, & totius corporis habitus rigidus, torpor & somnolentia, os, nares, oculi, mædentes &c.) suffumigiò hoc pravarum iustiarum ac putidarum materierum laburram evacuari posse & excludi: Nondum tamen omninò tutus in hoc respectu videtur nobis fumus iste exceptus, nisi cum cautione & respectu. Inter præcipuum vero haberi debet, ut ad necessitatem, non ad libidinem, & intemperantiam usurpetur; parcitas adsit & modus, purgetur verò caput prius sternutatoris ex Peti pulvere &c.

Cautio quo ad usum fumi Nicotianæ.

cat Gal. Quod ut magis intelligamus notandum ex Nicotiana incensa, si loqui licet cum *Hermenneticis*, sulphur quoddam narcoticum cum sale volatili copioso exhalare: illius ratione motum spirituum animalium sistit, & prout magis est defæcatum, & correctum, quam in opio, mandragora, hyosciamo, & aliis, suavem inducit somnum, spirituum animalium motum inhibendo hujus respectu vim incidendi, attenuandi, mundificandique possidet. Hoc est illud condimentum, quo pituitosi humores insipidi condiantur, ita ut in ventriculum defluentes, potentiâ sint nutrimentum, adeoque Nicotiana famem, & sitim sedare dicatur: hujus ratione specifica & propria, undè cum sale fixo, cujus extractionem vi calcinationis peragendam aliquot modis docet *Everhardus*, varias obtinet operationes, de quibus non est instituti præsentis plura commemorare.

attenuet ac incidat

QVÆSTIO VIII.

An & quâ ratione mucilago seminis cydoniorum lingua nigredinem ex inflammatione corrigit?

I. Symptoma febrium ardentium frequens est lingua nigredo & siccitas, cum inflammatione vehementi, propterea, quod ætus febrilis immodicus, unâ cum acris vaporibus ex inferioribus partibus exhalat, & in spongiosâ linguæ substantia, promptissimè suscipiatur, cui concurrentibus defluxionibus scabritiem, ac nigredinem inducit.

Unde sit lingua nigredo in febris.

II. Huic malo per mucilaginem seminis cydoniæ succurrunt frequenter practici, quod quâ ratione fiat, cognoscendum. Vim refrigerantem, & exiccantem communiter eidem inesse statuunt, undè respectu contrarietatis remedium conveniens esse videtur inflammationibus. Hinc non solum affectibus linguæ per inflammationem productis convenit, sed insuper igne ambustus commodissimè illinitur, & secundum *Quercetanus* libro diet. sect. 3. c. 3. utile collyrium in oculorum inflammationibus constituit.

Proponitur quaestio.

III. Veruntamen cum vis refrigerandi, & exiccandi condense, atque constringat, adeoque talibus affectibus minimè conveniens esse videatur, propterea, quod gangrænam in affecta parte facillimè producat: Idcirco remedium hoc non prout simpliciter exiccat, & refrigerat, sed alio quodam modo primis qualitatibus nobiliore officium suum præstare consequens est.

Determinatur quaestio.

IV. Cum autem exhalationes fervidæ, prout mobiles, & exaltatæ unâ cum humoribus peccantibus in parte quâdam suscipiuntur, inflammationes ejusmodi pariant: ideo sequitur illud remedium adæquatam esse, quod vim coagulandi spiritus vel exhalationes, & dissolvendi corpora, materiam videlicet, sustinentem fervidos vapores, obtineat. Hoc præstat aciditas vitriolata, vel armoniacalis, quæ in semine cydon. quoque abundat, cujus ratione mucilago seminis hujus inflammationem linguæ & faucium aliarumque partium corrigit, compeccendo ferociam sulphurearum exhalationum: & attenuando, ac dissolvendo materiam peccantem, in qua dictus fervor sustinetur.

Pilulæ ex Nicotiana contra sitim & famem.

Nicotiana vim obtinere somniferam.

Quomodo Nicotiana sit somnifera, & simul etiam

VI. Sic & *Monardes* ad arcendam famem ac sitim, Indos, ubi per inhospita loca proficiscuntur, pilulis ex Nicotiana confectis uti refert, unam post alteram ore continendo, ita ut nullam virium jacturam sentiant, conservato nativo calore etiam phlegmatis copia, quam in os attractam simul deglutiant, & in penuria melioris succi concoquant. Si igitur tanta est efficacia prædictæ herbæ, consequens esse videtur in catarrho & Coryzæ ejus usum minimè improbandum.

VII. Nec obstat, quod Nicotiana vim quandam somniferam habere videatur, cum referat *Dodonæus* in *stirpium historia*, ejus usum longum, ac profundum somnum subsequutum fuisse: immò etiam *Monardes* hîc quid affirmat, dum inquit: sic nostri Indi oneribus ferendis, aut aliis laboribus defatigati, tabaci fumum hauriunt, & illico, quasi mente alienati corruunt, excitati verò revocillatoseo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplo *Æthiopes* pro mancipiis eò deducti nimis frequenter eum hauriunt, quo fit, ut eorum Domini egregiè eos castigent, & illorum tabacum exurant, quo aniam auferant sæpius illo utendi, clam tamen uti non desinunt: Hæc ille.

VIII. Non inquam, hoc obstat, quia medicamentum simplex unum & idem potest habere diversas, imò etiam contrarias operandi virtutes pro diversitate suarum partium, ut sæpius incul-

Quamquam verò dubitari potest, num etiam femini cydoniorum ejusmodi qualitas insit, cum potius viscositate & lentore suo scabritiem linguæ corrigere videatur, quo modo Butyro recenti, nec non laminâ lardi recentis, huic affectui quoque succurrere solemus: non tamen negabitur, quin etiam ipsum semen cydoniorum totius qualitates æmuletur, licet in lentore dicto vis stiprica refrigerans & exiccans magis temperata redatur.

Sal prunellæ Chymicorum, seu Nitrum præparatum.

Hoc est quod experientia docuit Austriacos, & Ungaros, ubi talia symptomata faucium læpili-
me occurrunt, ob ardentissimarum febrium frequentiam, ut singulare, & specificum invenirent remedium, nimirum depuratum, ac præparatum Nitrum cum floribus sulphuris, ex quo trochiscos formant, quos illi vernacula lingua Drenzellin vocant, propterea quod morbo huic, quem ab accidente hoc periculoso, die Drenne appellant, præfentissimum præbeant auxilium. Hos trochiscos in aqua dissolvunt, quam non tantum copiosè bibunt ad febrilem æstum extinguendum, sed etiam eadem Gargarismi forma pro linguæ scabritie, & nigredine corrigenda utuntur, non propter frigiditatem quandam elementarem heterogenea cum homogeneis coagulantem, quæ hoc loco fingi nequit, sed propter aciditatem harmoniacalem & vitriolatam, quæ corpora dissolvere, & spiritus ferocientes compescere & coagulare potest, quod ex Mercurii præcipitatione, aliisque rerum naturalium mutationibus facilè demonstraretur.

Vulgaris illa salis prunellæ (ut notat Sam. Clofæus) cum sulphure præparatio, ad prunam, aliosque externos affectus potest sufficere: ad internos autem usus, & febres caufonides (de quibus supra) minus prodest, contra eorum sententiam, qui sal petræ cum demum ad Medicinam bellè paratum esse contendunt, si scilicet quater ad minimum cum sulphure detonet, toriesque filtraretur & coaguletur: ajunt enim ei inesse crudos spiritus, qui nisi exhalent & dissipentur, ventriculo non levem noxam sint allaturi. Sed non animadvertunt ii, totam petræ salis substantiam ejusmodi spiritibus firmis & ponticis abundare, quos si crudos appellent, non multum repugnare: per hanc detonationem autem tantum abest ut corrigantur, quin unâ cum sulphure subtiliores, & refrigerio aptiores partes in auras avolent, & si conflagratio illa diu duret, tandem nihil aliud sit restiturum, quam sal amarum, porosum & fixum calefaciendi & siccandi facultate præditum, id quod illis divinare non erit difficile, qui Cerberi hujus chymici spiritum per injectionem particularum sulphuris evocare didicerunt. Itaque totum artificium in depuratione hujus salis consistit, atque in legitimo exhibendi modo. Cape igitur salis petræ nitidioris quantum placuerit, funde in crucibulo igne mediocri, postea projice in lixivii communis barbitonorum bonam quantitatem. (Sit autem & hoc utcunque calens aliàs resiliat materia in faciem) fac in eo dissolvatur, filtra, & evaporata ad medias, dein reponere in frigido, & ad fundum congregabuntur Crystalli purissimi, qui bonitate & elegantia secundos & tertios subsecuturos longè antecellunt: hos separa, & denuò in Aq. Rosar. solve; ex alia parte etiam tantundem sacchari in aq. Cordiali, vel eadem; solutiones confunde, & coque secundum artem, ut in cella colligantur Crystalli, quorum usus est ad ʒij. vel ʒij. in prisanâ vel decocto pectorali; sic enim palati

Elegans præparatio Salis Nitri in Crystallinos.

sensum effugiunt: aliàs si in aquis stillatitiis exhibeas crystallum minerale, urinofum & mordicantem saporem senties qui ventriculo molestiam pariet. Paulo aliter purificationem Nitri proponit Dn. Zach. Brendelius, Amicus nostrus. in chymico pag. 176. qui ex communicatione D. Rein. Franci, Nitrum primò solvit aquâ purissimâ, pluviali destillatâ, postea coquit ad aliquam consistentiam, & in perlo lixivio, residenter impuritatem mucilaginosam in fundo coagulatam relinquendo, quod clarum est, separat, & in loco frigido pro concrendendis crystallis reponit &c.

Alia præparatio,

QVÆSTIO IX.

An dolor gravissimum tactus symptoma propriè calidis & humidis leniatur?

I. **E**tsi nihil magis homines præter naturam afficiat, quam dolor, ita ut ille Medicus vulgò sit acceptissimus, qui celeriter in omni morborum genere doloribus leniendis dat operam, utpote cum multi doloris lævitia commoti ad medicamentorum usum accedant, quem aliàs in sana constitutione cum tota medicina ne gry quidem faciunt: tam obscura tamen est doloris essentia, ut de ea classici authores plurimum dissentiant: imò eò usque perveniunt, ut quidam dubitent, num etiam dolor sensu percipiatur, quæstione primò aspectu ridiculâ, sed profectò Philosophicâ consideratione digna, ut paulo post patebit.

II. **U**t autem tum demum rem quandam cognoscimus, quando causam ejus proximam non ignoramus, cum scire sit rem per causam cognoscere, secundum Philosoph. Idcirco jam etiam de causa doloris meritò quærimus, doloris, inquam, illius, qui non generaliter omnis voluptatis sensualis oppositum est, sed quem Aretæus l. de morbis diut. cap. 12. rem asperam & inimicam sensui, nimirum tactus esse dicit, quatenus videlicet dolor nihil est aliud, quam operatio tactus triftis, & plurimum inimica, ut ex aliis repetit Langius lib. 1. epist. 41. Cardan. lib. 1. tract. 5. contrad. 17.

De dolore generaliter considerato, pro ut omni delectationi opponitur, vide Salvum Selanum in Comm. Artis parvæ Gal. lib. 3. mihi pag. 517.

III. **Q**uemadmodum verò ad ipsam lævitiam scilicet ad sensationem tactus, tria necessariò requiruntur, ut rectè fiat, nimirum adæquata organi dispositio, medium justum, & objectum sensibile proportionatum, ut patet ex iis, quæ proposuimus in Tom. 1. Diss. 3. Coron. 2. nostrarum nobil. exerc. de anima, ideò manifestum est, sensus operationem depravatam respectu ejusdam enumeratorum requisitorum accidere.

IV. **N**on autem potest hoc fieri respectu objecti improportionati, ut placet quibusdam recentioribus, quemadmodum cum Hor. Augenio & Andrigetho de Andrigethis Statuit Caspar Bartholinus in Probl. Med. Ex. 8. probl. 3. quia dolor est symptoma corpori humano accidens: at quemadmodum morbus non est extra partes humani corporis, utpote cum sit essentialiter impotentia partium ad agendum, à dispositione præter naturam proveniens, ut colligitur passim ex Gal. ubi

Inquisitio cause dolorum.

Requisita sensationis.

Dolor non fit respectu objecti improportionati.

Instantia solvitur.

definitionem eandem inverfam tamen, finem medicum respiciendo, repetit. Ita etiam symptoma, quod morbum immediatè sequitur, nullam causam proximam extra corpus humanum agnoscit; quale tamen objectum est, sive proportionatum, sive improportionatum, utpote, quod secundum realem suam existentiam à sensu non recipitur, sed solum per speciem, quâ, modo quodam incorporeo, qualitates objecti sensibus offeruntur: ita ut Philos. l. 2. de anim. tex. 121. sensus objecta sua percipere dicat, eo modo quo cera suum sigillum impressum repræsentat.

V. **N**ec obstat, quod objecti vehementia sensum non tantum depravare, sed etiam corrumpere possit, quemadmodum patet ex Philos. l. 2. de anima. t. 123. & ipsa experientia, quod non sine damno proprio milites Hannibalis & Dionysii tyranni subditi quidam vindicaverunt, quorum illi per multam nivem iter facientes oculis vehementer lædebantur, hi verò ex carcere obcurissimo in domum splendidissimam, calce illitam, educiti occæcabantur, ut refert Gal. l. 10. de usu part. c. 3. Non inquam, hoc obstat, quia objectum hoc præstat non immediatè, sed mediante corruptione organi, quod alibi demonstravimus nimir. Tom. 1. Diss. 3. Coron. 2. Quæst. 13. Ex. 5. pag. 186.

Causa doloris non est in medio.

VI. **P**orrò cum etiam in medio causa doloris quærenda non sit, utpote cuius, quatenus est medium, nulla est actio, relinquatur ipsum organum in causa esse, ut sensatio fiat dolorifica. Patet hoc maximè, quod sæpius adfit nobis sensus dolorificus rectè constituto objecto, rectè quoque sese habente medio. Hoc manifestum est ex eo, quod hyemis tempore manus refrigerata vehementissimè doleat igneo calore præsentè, qui tamen calor in eodem gradu eademque distantia existens non lædic manum alterius minimè refrigeratam: sic vulnus ab externo aère vehementer dolet, qui tamen aër reliquam cutem non afficit. Hinc ergo constat in ipso sensus organo causam doloris statuendam. Sed nota, quod hic Organum intelligatur animatum, spiritu suo vivifico perfusum, de quo lege Augustinum Domium de Nat. hum. l. 2. c. 12. & seq.

Dolor sensibus accidit, respectu organi.

VII. **D**uo verò potissimum organo præter naturam accidere possunt, ad generationem doloris inservientia, nimirum intemperies, & unitatis solutio. Quapropter Avicenna l. 1. Fen. 2. doct. 2. c. 15. duas agnoscit causas doloris intemperiem & solutionem continui, idque repetit ex quibusdam locis Gal. l. 1. scil. artis med. c. 80. l. 12. meth. med. c. 7. l. 2. de locis aff. c. 5. & alibi.

Non plures sed unam esse doloris causam immediatam, nimirum continui solutionem.

VIII. **S**ed cum unum à pluribus immediatè deduci nequeat, utpote cum unus effectus unam tantum causam agnoscat proximam, quicquid etiam contradicat Mercurialis l. 1. præf. idcirco concludimus magis probabilem esse sententiam illorum, qui causam doloris non duplicem, sed unicam tantum in organo statuunt. Quæ autem sit causa unica rursus non convenit inter omnes. Averroes l. 3. coll. c. 13. à sola intemperie dolorem oriari autumat: at Galenus rectius lib. 4. simpl. Med. l. 1. de caus. sympt. l. 3. de fract. ad solutionem continui refert causam doloris, cum Arist. l. 6. Top. ubi partium separationem non dolorem, sed doloris causam esse pronunciat.

Quid intelligendum in præsentia per continui solutionem.

IX. **Q**uamvis enim non negemus intemperiem sæpius dolorem inferre, non tamen hoc fit immediatè, sed quatenus continuè solvit in organo sensus, aliàs consequens esset absq; intemperiem nullum dolorem dari, quod contra sensum & experientiam est. Per continui verò solutionem non intel-

ligimus ipsum motum, quo separatione partium organum alteratur, sed potius illud, quod tali motu productum est, quatenus enim partes in organo vel sensibilibiter per secundas qualitates, vel insensibiliter per primas sunt solutæ, eatenus ab organo malam dispositionem sensatio triftis, adeoq; dolor generatur.

Hic dubitari posset, cum in organo tactus non tantum temperies conveniens ex qualitatibus tactilium commoderatione, non tantum unio, sed etiam justa compositio necessariò requiratur, cur non causa doloris ex omnibus tribus istis requisitis eruat, cum quodlibet istorum minus rectè sese habens dolorem intrudere queat? Respondemus illud tantum rationem causæ doloris habere, quod immediatè, nullo alio interveniente, tristem sensationem causare natum est. At hoc non facit intemperies, commoderationem tactilium qualitatum in organo mutans, nec etiam compositio vitata, nisi quatenus vel ad sensum, vel occulto modo continuitatem solvant: ergo consequens remanet, in proxima causa solutionis continui meritò quiescendum esse; sed cæ ratione, sicut determinatum fuit.

X. **N**ec obstat, quod eo momento, in quo continuum solvitur, dolorem protinus percipiamus, ubi fit animadversio, quia hoc respectu partium non solvendarum, sed solutarum accidit, utpote cum motus à termino suo ad quem partialiter accepto non differat, propterea quod illa moveri dicantur, quæ partim facta sunt, partim etiam adhuc fiunt, ut aliàs in Physicis demonstratur. V. Inst. Phys. lib. 1. c. 3. q. 3.

XI. **H**inc patet non ridiculam esse quæstionem, quam movet Conciliator diff. 77. & Cardanus citata contradiçt. num etiam sentiatur dolor? quia verum est dolorem non sentiri ut quod, h. e. ut objectum, sed sentiri ut quo, h. e. ut aliò modo triftis, vel inimicus sentiendi modus, quem ob organi affectionem sensus communis adesse judicat. Unde Hippocrates rectè inquit: qui dolent, & dolorem non sentiunt, illis mens laborat. Sic etiam vulnerati, dum adhuc ira ferver, dolorem non sentiunt, quia nondum per phantasia operationem aliò modo depravatam animadvertunt.

XII. **S**i cui tamen placet, quod monent Avicenna Interpretes Mongius & Costeus, causam doloris duplicem statuere, nimirum alterationem, & solutionem continui, quod medico negotio propter curationem, ubi scilicet non semper proximæ, sed etiam sæpius remotæ causæ sunt respiciendæ, magis satis faciat; eidem non admodum repugnabimus, propterea, quod sæpius dolorem percipiamus absque evidenti solutione, alteratione satis manifestâ: sæpius etiam unitatis solutio manifestissima, sine apparente alteratione dolorem introducat.

XIII. **H**is de essentia doloris præmissis, quærimus, num vera anodyna sint calida & humida? Affirmativam tenemus, cum communi medicorum schola, dum propter caliditatem & humiditatem moderatâ laxantia pro veris agnoscunt anodynis, quatenus partes dilatando materiam continuum solventem tollunt, & partem affectam attemperant, ut sunt Chamomilla, Althea, Melilor. semina lini, lac, adipis, olæ, &c. Etsi verò stupefacientia sæpius quoque dolorem lenire dicantur, ut patet ex Trall. l. 10. c. 1. Celsi l. 5. de remed. c. 25. & aliis multis; non tamen hoc propriè fit, propterea quod dolor hinc non tollatur per correctionem suæ causæ, sed ex accidenti, quatenus stupefacientibus ipsum innatum calidum afficitur, ita, ut unâ cum

Resolutio

An dolor sentiatur?

Conciliatio diversarum causarum.

An vera anodyna calida humida? Affir.

Stupefacientia impropriè dolorem leniunt.

dolore sensus ipse diminuat, & pars dolens interdum omnino emoriatur.

Propriè dicta Anodyna hinc determinantur, de quibus ulterius etiam agimus in Tom. 1. Diss. 20. Coron. 7. Ex. 2. §. 24. p. 38 3. quæ in 1. & 2. gradu caliditatis cum tenuitate partium jungatur, quæ de causâ partis dolentis temperamentum blandè fovent, calorem nativum roborant, materiam dolorem inferentem molliunt, digerunt & resolvunt, &c. Quod autem stupefacientia attrinet, vel ad somnum conciliandum assumpta, vel exterius partibus dolentibus adhibita, de iis suo loco, dec. 9. g. 2. dicitur.

Hermetici-
corum de
causa do-
loris,

XIV. Sed quid Hermeticis respondendum, qui dolores internos in universum omnes à spiritibus salium resolutis proficisci volunt, ut patet ex Petro Sever. l. Idæe c. 13. Quercetano conf. de art. hri. & alii, quam ob causam illa loca magis doloribus affici statuunt, quæ frequenter mucilagines spiritibus salium acutissimis aliquandiu latitantibus, & tandem effervescentibus præditas continere solent, ut sunt intestina, renes, articuli, membranæ partes &c. Hinc vehementissimi dolores colici, nephritici, arthritici, pleuritici, &c.

XV. Idem nobiscum affirmant, quod proxima causa doloris sit unitatis solutio, quam non negamus respectu causæ antecedentis frequenter ab eodem acerbis fluxionibus serosis, vel ut illi loquuntur, à resolutis tartareis mucilagibus oriri. Hæc ratione, quædam anodyna non simpliciter laxando, & partem affectam attemperando, sed specificâ proprietate ratione sulphuris anodynii dolores vehementissimos leniunt, spiritus illos salinos è mucilagibus tartareis prodeuntes resolvendo, & corrigendo, ut hæc de re disserunt Spagyrici.

QVÆSTIO X.

An dolor arthriticus vena sectionem indicet?

Arthritis quid.

Proxima causa Arthritidis.

An Podagræ genus sit Gutta?

U T quæstionem præsentem penitus intelligamus, operæ precium esse videtur, naturam arthritidis per determinationem causæ proximæ considerare, & ex ejusdem essentia quæstionis decisionem deducere. Est autem arthritis articulorum dolor vehemens, ob materiam per affluxionem, vel congestionem p. n. collectam, quæ circa nervosas, & membranosas articulorum partes exacerbata sensationem dolorificam generat. Talis materia propriè loquendo non est sanguis, vel alius quidam humor per se consideratus, sed impuritas quædam serosa ad resolutionem, & coagulationem apta, vel in sanguine, vel in biliosis, melancholicis, aut pituitosis humoribus abundans, quam Hermetici Tartaream vocant, propterea quod non incommodè cum tartaro vincicomparari possit.

Franciscus India l. 1. de Gutta c. 1. Genus Podagræ Guttam esse statuit, vulgari, vel etiam Barbarico nomine, propterea quod materia ab aliis membris in juncturarum & articulorum cavitates guttatim cadat, instar aquæ guttatim stillantis, quatenus etiam Galeno teste l. 3. de natural. facult. c. 13. nostri corporis membra ad se invicem superfluitates deponunt. Ast improprium, & suis spe-

ciebus angustius videtur hoc genus, cum etiam de-
tur interdum podagra per congestionem, ex imbecillitate articulorum proveniens. Nos igitur Arthritidis vocabulum δὸν τῶν ἀρθρῶν, parte scilicet affectâ, sumptâ denominatione, pro genere retinemus, & propriè sumimus pro dolore articulorum, qui nomen Arthritidis retinet tam diu, quam diu articulorum omnium esse dicitur, ut habet Gabucinus l. de podagra c. 2. Ubi verò partem hanc vel illam tantum afficit malum, ob loci affecti varietatem diversum nomen acquirat, ut Arthritica passio sub sese contineat Podagram, Chiragram, Gonagram, Ischiadem, Trachalagram, Rhachisagram, &c. Porro dicitur articulorum dolor, non intelligendo tantum extremitates ossium, sensu expertes, sed omnes eas partes, quæ exterius has ossium extremitates amplectuntur, ut sibi invicem jungantur melius, nempe ligamenta externa periosium, membranas, tendines musculorum, musculos ambientes nervos, ipsasque musculorum extremitates, ut habet Spiegel, in m. l. de Arthrit. hinc Æmil. Campalonus l. de Arthrit. c. 2. Arthritidem vocat dolorem, seu tristem sensationem tensivam partium, quæ articulis proximæ sunt, sensu tactus præditarum. Addimus insuper dolorem esse vehementem, seu exquisitum, ut affectus hic ab aliis levioribus articulorum, & vicinarum partium doloribus distinguatur, quales ex interperie quædam, flatibus, casu, ictu & similibus fieri solent. Hic dolor ex intervallis affligit, quatenus per defluxionem affectus hic acerbatur, quæ perpetua non est, sed certis temporibus ebullit, adjuvante simul ipsa materia, quæ per congestionem ex imbecillitate partis laborantis suas certas commotiones patitur more tartari, quod in vinis certo tempore tantum effervescat. Quamvis igitur imbecillitas partium laborantium semper adsit, non tamen semper morbus affligit, quia ut inquit Gabucinus, non solum vitium articulis insidens, sed utrumque & humor scilicet à natura alienus, & partium imbecillitas morbum affert articulorum. Sic etiam Tassanus Ducretus l. de Arthritide c. 2. hujus tam acerbi, sævique morbi duplices causæ ab omnibus peritis constituuntur: una quidem influentis humoris nimia redundantia; altera ipsorum articulorum imbecillitas, quarum neutra seorsim arthritidem facit, sed utramque simul concurrere necessarium est. Hujus peccantis humoris naturam à massa sanguinea, cum cujus partibus complicatur, alienam ac diversam esse pronunciamus: Paraus l. 17. Chirurg. c. 1. & 2. qualitatem virulentam ei tribuit, dum inquit: humor qui arthritidem committit non est notioris naturæ, aut magis effabilis, quam qui pestem, veneream luem aut Epilepsiam facit; idque confirmare conatur suis rationibus, quamvis easdem improbare satagat Franc. India cit. loc. l. 1. c. 2. Hermetici morbum hunc Tartareum dicunt, cum salis acetosi effervescentiâ in synovia articulorum, unde non difficulter rationem reddunt intermissionis exacerbationis, & aliorum accidentium. Ita Joh. Raicus, olim in Academia Auditor meus, in libello de Podagra, definit Podagram, quod sit passio articulorum pedum tartarea, mineralis, dolorifica, periodica; proveniens ex duorum salforum humorum ἀρίστα δὲ ἄρ, glutinis scilicet atque externi illabentis, reactione, quæ afficiuntur πρὸς τὸν ἰσθμὸν. Hujus definitionis omnia membra pulchrè citato loco declarantur. Plura videantur hac de re in Nosologia Petri differt. Harmon. 48. Thesi 41. & seq.

Genus Podagræ Arthritidis.

Pars affecta Arthritidis.

Generatio doloris Arthritici.

Inde oritur Tartarum in sanguine.

Quæstio negatur.

Affirmativa ponitur.

II. Originem suam trahit ab ipsis alimentis propter partium concoctioni prospicientium imbecillitatem non ritè digestis, unde talis materia copiosè cum sanguine, vel aliis humoribus abundantibus, commiscetur, & ratione similitudinis ad articulos, quatenus glutinoso sanguine gaudent, attrahitur, in iisque tum affluxione, tum etiam congestione, propter imbecillitatem quandam, vel ab ortu, vel aliâ ratione comparatam, colligitur, & stas temporibus suas patitur exacerbationes, ac dolorem producit arthriticum, pro varietate suæ naturæ diversum, quemadmodum hæc pulchrè deducit Quercetanus in conf. de arthrit. Coniunge Campalonus l. de Arthritide c. 12. & Guiliel. Insulanum, de Salubri vitu c. 22.

III. His ita constitutis, quærimus num in hoc affectu venæ sectio conveniat? Negativa videtur probabilis, propterea quod proxima causa dolorem hunc generans non lateat amplius in venis, adeoque impossibile sit, per venæ sectionem eandem corrigere. Adde quod venæ sectio calorem nativum debiliorem reddat, qui tamen hic potius confortandus esset, propterea quod aliâ malum hoc potissimum ex depravata concoctione profuatur, quæ ratione Bacchi & Veneris filia dicitur arthritidis, quod per crapulam, & feminis effusionem debilitata natura sanguinem amplius exactè purificare, & materias crudas ac mucilaginosas tartareas, separare nescit.

IV. Contra aff. placet Celfo, qui l. 4. de re med. c. 24. statim sanguinem mittendum esse censet, ubi sentitur dolor arthriticus; id enim inter initia, inquit factum, sæpe annum, nonnunquam perpetuam valetudinem tutam præstat. Non admodum

dissentit Avicenna tetr. 3. ser. 4. c. 22. ubi omnibus diei horis (non observato scilicet tempore aliâ consueto) venam secandam esse statuit iis, qui vehementibus doloribus arthriticis infestantur.

V. Sed nota pro decisione controversiæ, quod medica curatio non semper causam conjunctam proximam respiciat, verum ut plurimum quoque in remotis, & antecedentibus corrigendis est laborandum, quapropter venæ sectioni quoque locum potissimum, ubi materia antecedens est sanguinis superfluitas, cujus ratione defluens humor à parte affecta repellitur, & causa fovens proximam aliquo modo subtrahitur, ita ut natura ab onere & copia quodammodo levata, cruditates magis concoquat, adeoque sanguinis impuritates per loca consueta melius secernat. Coniunge Card. lib. 1. tractat. 3. contradiçt. 24. Item Franc. Indiam lib. 2. de Gutta cap. 2. Æmil. Campalonus lib. de Arthritide cap. 41. 42. Quomodo verò purgandum etiam in podagra pluribus innuit Salvus Schlamus lib. 3. Art. Med. Galenus in Comm. pag. 675. dum inquit: Medici nostri temporis in Podagra statim tenues illos & serosos humores ad affectas partes defluentes purgant, & cum maximâ ægrotantium utilitate: & utuntur in purgatione medicamentis, quæ ultra quod vacuant, corroborandi etiam vires habent, &c. Plura tam de purgatione, quam de aliis remediis vide apud Henricum Garenum in Consiliis de articulari morbo, ex sententia Jacobi Sylvii, Joh. Fernellii, Antoni Galli, & aliorum.

Limitatio problematis.

Vide Michael Mejerum lib. de Arthritide c. 5. p. 99.

Σύρ. Θισ.

DECAS QUARTA, CONTINENS CONTROVERSAS QUÆSTIONES MORBORUM QUORUNDAM ORGANORUM VOCIS ET RESPIRATIONIS.

De vocis & resp. affect.

ΗΡΟΟΙΜΙΟΝ.

V T sensuum beneficio species sensibiles apprehendimus, & conceptum nostrorum initia formamus: ita formatas notiones ope partium, voci ac respirationi inservientium, vicissim loquelâ exprimimus, & hoc modo animi nostri sententiam aliis communicamus. Non igitur extra methodi legem esse videtur, de morbis quibusdam sermonem, ac respirationem ledentibus consequenter quædam problemata subijcere, cum de sensuum læsonibus præcedenti exercitatione dictum sit.

Ratio continuationis.

QVÆSTIO I.

An ancyloglossis, qui vix loqui possunt, sectione succurrendum?

Q Uamvis ad vocis & sermonis generationem plurima membra requirantur, ut Tom. 1. Diss. 3. Coron. 1. Exercitar. 10. quæst. 9. pag. 10. demonstravimus: inter illa tamen prima-
Lingua
primari-
um vocis
organum.
tus linguæ attribuitur, cujus beneficio vox in larynge adjuvantibus pulmonibus generata, & à palato & gargarone conservata, cum aliis partibus inservientibus, articulata redditur, & sermonem significentem constituit, quod pulchrè decla-

declarant *Dd. Connimb l. 2. de an. c. 8. q. 5.* Conjunge *Job. Bapt. Codronch l. 1. de vitis vocis.*

Quomodo lingua vocem format.

II. Præstat autem linguæ suum officium potissimum in sermone formando motu suo vario, cujus beneficium reliquis partibus oris adjuvantibus vocem in larynge formatam variè frangit, & pro verborum varietate dispescit, & distribuit. *V. Aquapend. de form. locutione.*

αζυλλο- γλωσσον quid sit.]

III. Impeditur autem hic motus linguæ frequenter in quibusdam hominibus, quos ancyloglossos vocant, de quibus quaeritur, *num iisdem sectione chirurgicâ succurrendum sit?* Affirmativa videtur probabilis, propterea, quod *αζυλλογλωσσον, Budæo Interprete*, sic linguæ vinculum nervosum p. n. quo motus ejus impeditur, & per consequens, loquela redditur mutilata, præsertim tunc temporis, ubi literæ difficilius pronuntiatio, ut sunt l. r. k. exprimendæ veniunt.

Modus sectionis ex Acrio & Paulo,

IV. *Hinc Acrius Tetrab. 2. serm. 3. cap. 36. & Paulus lib. 6. de remed. cap. 29. αζυλλοσιν* vel linguæ incurvationem, sive sit à natura, ubi detinentes linguam membranæ duriores & curtiores sunt ab initio nativitatæ, sive sit ex adventicia quadam causa, propter cicatricem aliquam duriorum, ex ulceratione sub ipsa lingua, inductam, sectione artificiosa curant, linguam ad palatum adducendo, & nervosum vinculum transversim secando, si vitium est ab ortu, vel quicquid durum est, si cicatrix in causa, vi ferri absumendo, animadversione adhibita ne simul subjacentes venæ lædantur: quibus peractis, aquâ frigida aut poscâ os colluunt, & postea lavatorio & incarnatorio medicationis ductu curationem absolvunt.

Cautio notanda,

V. Hoc est quod nostri quoque tentant chirurgi non sine successu in infantibus quibusdam, membranam linguam sustentem duriorum & mutilam habentibus, ita ut propter linguæ contractionem lactis etiam suctioni non sufficiant, quemadmodum *Forestus lib. 30. observat. 30. testatur.*

VI. Sed notandum, quod interdum lingua contrahi, adeoque apparens *αζυλλοσιν* generari possit, ex humore lento & arefaciente, quod in febris acutis frequenter apparet, ubi omnino noxia & perniciofa est sectio, cum potius violacum oleum, malvæ decoctum, lac, aliaque similia, humectandi & emolliendi vi prædita, conveniant.

QVÆSTIO II.

An vocis asperitas aceto scillitico corrigenda sit?

Affirmativa quaestio.

I. Affirmativa quaestio pars veritati consentanea videtur: cum enim acetum Scilliticum, teste Galeno lib. 7. de comp. med. sec. loc. in fine, maximè profit orthopnoicis & asthmaticis, propterea, quod dissecantibus medicamentis, citra calefactionem insignem, indigeant, in quorum numero Scilla quoque habetur, quæ vim incisoriâ abundè possidet, non ramen fortiter calidam, ut habet Galenus libr. 8. Med. simpl. Scilla. Paulus Aegineta libr. 7. de re med. cap. 3. Acrius Tetrab. 1. sermon. Oribas. lib. 2. collect. Id-

circò videtur consequens *Avicenn.* quoque dictum verum esse, dum acetum scilliticum vocis asperitati convenire statuit, cum *autore tertii libri facillè parabilem*, ubi idem innuitur, ut monet *Cardanus l. 1. tr. 3. contrad. 10.*

II. Nec deest ratio: cum enim vox rauca & aspera unde vox fiat ob humiditates viscosas circa guttur & asperam arteriam collectas, ubi soni purioris generatio impeditur, propterea quod humidiora minus ad sonorum productionem apta sint, quam sicciora & duriora, ut habet *Philosophus sect. 1. 1. probl. 12.* Ideò, ratione contrarietatis, indicatio medica dissecantia & attenuantia requirit, quod acetum scilliticis virtutibus imbutum optimè præstat, sine insigni partium calefactione.

Adde *Job. Bapt. Codronch l. 2. de vitis vocis cap. 3.* dum inquit: cum pituita præ sui tenacitate partibus vocalibus valdè hæreat, ad movendæ manus sunt ad ea, quæ fortius extergere & incidere valent, ut est oyxmel Scyllinum, Acetum Scyllinum, & superius descriptum Electuarium ex succo brassicæ, penidiis, oyxmelite scyllino paratum, sæpiusque experimento comprobatum. Conjunge quoque *M. Fab. Quintilianum lib. 10. Orat. cap. 3.* ubi pulchrè monstrat, quomodo faucium vitia vocem impediunt: ut enim tibiæ, inquit, eodem spiritu accepto, alium clausis, alium apertis foraminibus, alium non satis purgata, alium quassæ sonum reddunt, ita fauces tumentes strangulant vocem, obfusæ obscurant, rasæ exasperant, convulsæ fractis sunt organis similes: finditur etiam Spiritus objectu aliquo &c. humor quoque vocem ut nimius impedit, ita consumptus destruit, &c.

III. Et quamvis maligna quædam acrimonia sit in scilla, cujus ratione minus conveniens esse videtur faucium asperitati: non tamen obstat, quia semper necessarium est, ut legitima præparatio & malignitatis separatio procedat, potissimum in scillis palustri vel fetido loco generatis & nunquam transplantatis, in quibus veterum ille modus præparandi, ubi pasta panis involuta coquantur in furno calido, non videtur esse sufficiens, sed multo melior est illa ratio, quam præscribit *Quercetanus in Pharmac. dogm. cap. 18.*

IV. Cautio tamen adhibenda, quo ad generationem raucæ vel asperæ vocis secundum Galen. 7. de comp. med. sec. loc. cap. 1. ut distinguamus raucedinem vel asperitatem vocis, quæ sit communiter ob materiam defluentem & organis dictis immerfam (de qua omnia quæ diximus accipienda sunt) ab illa vocis læsione, quæ vel ex clamore, vel ex phlegmone oritur, cui dicta remedia minimè conveniunt. Plura de Aceto scillitico vide apud *Matt. h. Durastantem, & in Aleodario Raymundi Mindaveri.*

QVÆSTIO III.

An frequens usus Eclegmatum conveniat in tussi?

I. Tussim frequenter organis respirationis accidere nullus est, qui nesciat, quamvis de subje-

Tussis cui subje- da.

subjecto patiente nondum omnino conveniat inter medicos, dum *Avicenna* statuit esse passionem vel affectionem pulmonum, innuens materiam ruffim producentem semper in ipsis esse pulmonibus; contra *Galenus* potius pectoris & diaphragmatis *πάρθε* esse voluit, dum ipsam respirationem primò pectori, & ex accidenti tantum pulmone tribuit, pulmonem sensu manifesto minimè præditum statuens, ita ut sui ratione rem noxiam non percipere, nec perceptam ejusmodi motu expellere queat. Utrique horum *Averroes lib. 2. coll. cap. de juvam. pulm. se opponit*, & potius cordis, quam pulmonis, vel pectoris hanc affectionem dicit, propterea, quod cordis causa pulmones proprium obtineant motum inspirationis & expirationis: quod cor, sentiens nocumentum, tussim exciter, ad removendam è viis spiritalibus materiam noxiam.

II. Et si verò probabilem judicemus *Averrois* opinionem, ubi peculiarem ac proprium motum pulmonibus tribuit, quemadmodum patet ex *Tom. 1. Disp. 3. Coron. 1. exerc. 8. quest. 3. pag. 83.* ubi controversiam hanc resolvimus: non tamen videmus, cur cordi potius, quam pulmonibus Tussis attribuenda, propterea, quod ipsa respiratione simpliciter considerata nullo modo cordi, tanquam proximo organo, sed semper pulmonibus ascribenda sit, quamvis nullus negare queat, gratiâ cordis eandem fieri: at verò subjectum actionis simpliciter, est etiam subjectum actionis læsæ.

Tussis pulmonum & pectoris affectus.

Definitio tussis.

III. Quapropter concludimus cum *Matt. h. de Gradibus in com. ad 9. Rhaf. cap. 49.* quod tussis sit affectio pulmonis & pectoris, illius autem immediatè & primò, hujus secundario, quatenus pulmonem in expellenda re noxiâ pectoris motus adjuvat. Est enim tussis vehemens efflatio, cum strepitu per fauces erumpens, quæ sit à constrictione pulmonis & pectoris præter naturam, quando vis expultrix à causa quâdam vias respirationis interceptante, humore videlicet affluxo, vel affluente, sive alio corpore obtinente, aut alienâ qualitate primâ vel secundâ spiritalibus organis accidente, irritatur. *Galen. lib. 2. de caus. sym. cap. 4.*

Affirmativus quæstio.

Dico tussim esse efflationem, quatenus tussis expiratione tantum, non inspiratione perficitur, ut habet *Herc. Saxon. lib. 2. Panthei seu Pract. Med. cap. 1.* vel quatenus est motus concussivus partium spiritalium, studentium efflatione valida excutere, quod noxium & molestum est, quemadmodum definit *Francis. Ranchinus part. 2. de morb. seu univ. Sect. 2. cap. 2.*

IV. III. Quæritur jam, an in tali affectu, præsertim ubi ab humoribus affluxis & affluentibus oritur, frequens eclegmatum usus conveniat? Affirmativa placet plerisque practicis, quos frequentissimè pro tussi corrigenda lohoch vel eclegmata, respectu causæ diversæ, variâ præscribere videmus. Nec deest ratio, cum talibus medicamentis in tussi illa frequentissima, quæ à fluxionibus oritur, tam antecedenti, quam continenti causæ succurrere possint, vel etiam intentione mixta simul utramque respiciant.

V. Sunt enim lohoch, veleclegmata, aut attenuantia, incidentia ac detergentia humores viscidos obtinentes, quemadmodum apparet in lohoch de scilla, sano & experto, è pino, è prassio, & similibus: aut sunt incrassantia & lenientia humores calidos & acres assuantes, ut sunt lohoch depapavere, de Pyllo, de Portulaca, Diacodion simpl. Galen. & alia, imò sæpius ex dictis medicamentis.

mentis tertium generatur, artificiosâ compositione, quo partim ad materiam affluxam dissolvendam & expectorandam, partim ad affluentem incrassandam & inhibendam respicimus.

VI. Veruntamen cum lohoch & eclegmata frequenter & diu usurpata non tam pectori, quam ventriculo illabuntur: ideò cautio adhibenda est, ne usu illorum continuo viscerum robor dissolvatur, cum ratione dulcedinis, quæ facit ut simul crudi humores attrahantur, obstructions generentur, ita ut cruditatibus auctis, caput magis repleatur, & ob hepatis temperamentum alteratum hydrops subsequatur, sicuti monet *Crato in opere Epist. à Scholzio editarum Epist. 18.*

VII. Hinc tutius esse videtur in ejusmodi affectibus bechicis & sublingualibus ut, quæ ore detinentur & sensim defluunt, quam quotidianum eclegmatum usum continuare: quamvis non negemus, eundem interdum minimè negligendum esse, præsertim ubi rarius, & singulari animadversione adhibita, ne citius ad ventriculum, quam pectus defluat materia medicaminis, talia usurpamus.

Improbatur frequens usus eclegmatum.

QVÆSTIO IV.

An venesectio tentanda sit in principio Angina?

I. Angina præ reliquis vitis morbus est acutissimus, teste *Alex. Tralliano lib. 4. cap. 1.* cum ægri laquei, funisque more strangulari solent, unde Græcis merito *κυνάγχη*, ἀπὸ τῆς σνδάχνης, ἢ κινάχην, hoc est, à suffocando dicta fuit. Est Angina autem angina propriè dicta non omne vitium gutturi vel faucibus accidens, ac respirationem impediens, quo sensu vox hæc sæpius à veteribus usurpata invenitur, ut habet *Johan. Visceris in Comen. aph. 16. lib. 3. Hipp.* sed potius est faucium five gutturis compressio, ab inflammatione, secundum *Galenum lib. 4. de loc. aff. cap. 3.* Cujus pulsus, ut habet *Jos. Serubius de Arte Sphygmica lib. 4. cap. 30.* est undosus, si ad peripneumoniam tendit, Convulsivus verò si ad spasmus, agentis verò animam, creber & inæqualis: quâ ratione squinantia (ita enim ex corrupto græco vocabulo perperam latinis dicitur) *Conciliatori diff. 188.* dicitur præfocatio circa guttur ex apostemate confurgens.

II. Cum verò per inflammationem fauces, vel guttur, variis modis affici possint, idcirco plures anginae differentia statuuntur ab authoribus, quemadmodum videre licet apud *Hippocratem lib. 3. progn. Galen. lib. 4. de loc. aff. cap. cit. lib. 4. Aph. in com. 34.* ubi simul & illæ numerantur præfocationes, quæ ex organicis morbis, utpote luxatione vertebrarum, colli, & similibus oriuntur.

III. Verum de iis speciebus anginae, quæ maximè spectant usum medicum, & secundum *Galenum locis citatis, Aeginetam lib. 3. cap. 27. Trallianum loco supra citato, & alios*, dividuntur in *κυνάγχην*, ubi gutturis interni musculi, in *σπασμὸν κινάχης*, ubi gutturis ejusdem externi musculi inflammantur: in *συνάγχην*, ubi faucium interni musculi & in *παρὰσυνάγχην*, ubi faucium externi musculi inflammationem patiuntur, jam quaerimus, *num in principio venesectio conveniat?*

IV. Negativa videtur probabilis ex sententia *Mesuei*, qui interdum medicamentum præmittendum

Negantia argumentum.

tendum esse statuit, tunc temporis potissimum, ubi materia peccans simul cholericâ vel phlegmatica est, propterea quod materia cholericâ subtrahendo sanguine per venâfectionem magis ebullire & effervesce, phlegmatica vero cruditatem majorem induere soleat. Imò si verum est, quod dicit Avicenna lib. 3. fen. 9. tract. 1. cap. 11. melius esse, ut remaneat virtus in corpore, & per evacuationem peccans materia subtrahatur: omnino sequitur in Angina ab inflammatione cholericâ, vel phlegmatica, sanguinem in principio non esse mittendum, cum hac ratione virtutis quaedam imbecillitas subsequatur, & cholera vel phlegma non primò evacuentur, utpote quæ materiæ potius purgationem, quam venâfectionem indicent.

V. Sed contrarium cum Matth. de Gradibus in 9. Rhas. tr. cap. 48. Paulo Aegineta lib. 3. cap. 22. Actio terab. 2. ser. 4. cap. 47. Celsi lib. 4. cap. 4. & aliis recentiorum ac veterum libentius defendimus, quod scilicet in omni Angina, sive sanguis cum cholera vel phlegmate, sive solus peccet, initium à venâfectione sit faciendum, modo virtus, ætas, vel aliquod aliud impedimentum non repugnet: quia in principio statim eò respiciendum, ut affluxus humorum ad partem affectam inhibeatur, quod commodum Venâfectione fieri potest, revellendo videlicet materiam affluentem à parte affectâ.

VI. Utenim in aliis inflammationibus sanguis mittitur, non respectu illius materiæ, quæ jam actu apostema in parte quâdam produxit, sed præservationis ergo, ratione materiæ adhuc affluentis & inflammationem augmentis: ita etiam hic venâfectionem in principio præscribimus, ne affluentibus humoribus major fiat inflammatio, & consequenter præsens suffocationis periculum immineat.

VII. Hinc patet Mesuei rationes nihil aliud probare, quam quod phlebotomia evacuans non requiratur, utpote, quæ tantum in plethora convenit: eo ipso tamen non tollitur hoc, quod respectu affluentis materiæ, ne affectus reddatur deterior, derivatio per sanguinis missionem institui possit.

VIII. An autem semel, vel partitis vicibus educendus sit sanguis dubium est: Avicenna citato loco vetat sanguinem plurimum subito extrahere, præsertim ubi virtus, debilitari incipit: Si verò fortior est virtus, ad animi defectum usque sanguinem mittendo progreditur. Reliqui principes maxima ex parte eò inclinant ut pluribus interpositis vicibus sanguinem evacuandum esse cenſeant: cumulara enim, inquit Alrimarus cap. 46. universimque facta evacuatio animi defectiorem excitat, suffocationisq; periculum infert, quod in præſenti morbo aliàs plurimum timendum est.

Vide Joh. Nicolaum Rogerium in Gal. de cur. ratione per V. S. ad cap. 12. sub finem, & ulterioris declarationis gratiâ conjunge, quæ proponuntur à nobis in Tom. 1. Disp. 18. Coronide, quæst. 15. pag. 336. ut etiam, quæ proponit Cas. Claudinus consult. 71. ubi in feminâ laborante Anginâ exquisitâ auspicandum à venâfectione esse statuit, primum in talo, propter menses simul sese ostendentes, postea vero quinque horis elapsis etiam in cubito, ac tandem sub lingua quoque post breve tempus. Cum enim terrificum & miserandum sit hoc morbigenus, ubi suffocationis periculum extrema remedia

requirit, quod Franc. Ranchinus in Tract. de morb. subit. aneu, cap. 10. innuit, venâfectiones protinus adhibendæ, reiteratis apertionibus venarum sub lingua, & sectis etiam ipsis jugularibus, simul curbitâ magnâ cum flammâ multâ cervicis initio affixâ, colloque relaxato cum unctioibus. Scadet tandem hic Autor, desperatis omnibus, laryngotomiam celebrandam, & asperam arteriam secandam inter duos annulos, quâ parte membrana carnoſa est, ut facilius postea coalescat. Hinc etiam patet, quomodo Fuchſius citato loco & Thadd. Durnus lib. 2. de Venâfect. c. 3., conciliari possint.

QVÆSTIO V.

An Asthmaticis vomitus proſit?

I. Ασθματινὸς græcis, anhelos latinis, vocatur illi, qui citra febrim spiritum densum emittunt, more illorum, qui velociter currendo defatigati sunt: quod si levius est symptoma, ita ut citra sonum exiguè densa & crebra sit spiratio, δύσπνοια laborare dicuntur: si verò densissima & creberrima est spiratio, ita ut ob imminentem suffocationem jacentes non nisi rectâ cervice respirare possint, ὀρθόπνοια vocantur, quemadmodum colligitur ex Galeno lib. 1. de diff. respirat. cap. 17.

II. Causa dictarum affectionum est angustia circa asperâ arteriæ propagines, potissimum in bronchiis, vel per obstructionem à lentis & crassis humoribus ibidem collectis, vel etiam à stauosa materia, vel per coarctationem à tuberculo quodam p. n. vel per subsidentiam, à qualitate valdè resiccante productâ, Est enim rarius à siccitate talis affectus generatur, non tamen impossibile videtur Avicenna lib. 3. fen. 10. tract. 1. cap. 38. quod ulterius confirmat Salius in Alrimar. cap. 38. non tantum ratione, cum siccitas dilatationi & constrictioni pulmonum impedimento esse possit, sed etiam experientia, propterea quod Asthmaticus quidam juvenis solâ victus ratione humidâ aliquando curatus fuerit.

Dico potissimum in bronchiis pulmonum: quænam enim Alex. Massariæ lib. 2. Pract. cap. 2. reprehendat Avicennam, quod scribat causam Asthmatis quandoque contineri in bronchiis pulmonum, quandoque in ramulis levium arteriarum, quarum pariter multæ propagines per pulmones disseminantur, adeoque extra bronchia, quod sit contra Galenum: quia, inquit, si in pulmone obstruantur propagines non asperæ arteriæ, sed levium arteriarum, tunc cor laborat, pulsosque facit inæquales, minimè asthma, nisi simul bronchia quoq; obstruantur sicuti contigit Antipatro, Medico Siculo, cujus historia ex Galeno lib. 4. de locis aff. cap. 8. addit: non tamen negari potest; quin extra bronchia pulmonum in aliis vasis etiam Asthmatis causâ latitare possit: undè non omnes asthmatici cum stertore & sonitu respirant, quod etiam Zecobius Consultat. 58. innuit, quâ de causâ Galenus in citata historia Medico Siculo, circa lævia pulmonum vasa laboranti, non tantum ea suavit, quæ aliàs Asthmaticis præscribuntur, sed etiam tandem eundem Asthmaticum factum, & aucta spirandi difficultate mortuum pronunciat. Quomodo verò causarum antecedentium ratione talis Asthmaticus affectus etiam frequenter à erudis

Contrarium defenditur.

Satisfit rationibus Mesuei.

An semel vel partitis vicibus sanguis extrahendus.

Negativa quæstio.

Affirmatur quæstio.

Additur limitatio.

Observatio.

Asthma

Causa communis harum affectionum

Sola siccitas an faciat Asthma.

Locus affectus in Asthma.

dis humoribus circa viscera concoctionis, & in venoso genere collectis, & per venam arteriosam in pulmones effusus generetur, pluribus declarat Sennertus lib. 2. Pract. part. 3. cap. 2.

III. Querimus jam, num in Asthmate, illo videlicet, quod frequenter accidit, per obstructionem à viscidâ materia (à quo reliqui dicti affectus tantum secundum magis & minus differunt, ut post veteres innuit VVeccerus lib. 1. Syntax. part. 2.) egrotantibus vomitus præscribendus? Negativa fortassis veritati consentanea videbitur, tum quod peccans materia non hæreat in ventriculo, sed in pulmonum cartilaginosis meatibus: at vomitus non pectoris vel pulmonum, sed ventriculi particularis est evacuatio. Adde quod vomitus duplici modo nocere possit, tum quatenus caput replet & fluxiones auget, undè postea causa morbifica ob affluentem materiam deterior redditur: tum etiam, quod periculofus sit, ob suffocationem imminentem aliâ, quæ respectu vomitus excitati sit major.

IV. Contrarium tamen, quod videlicet aliquando in Asthmate vomitus instituendus, habet Paulus Aegineta lib. 3. de re med. cap. 29. ubi vomitum radice raphani & similibus excitandum esse statuit: idem innuit Oribafius lib. 9. item Aetius terab. 2. serm. 4. cap. 57. ubi ex Archigene vomitum à radicibus per intervalla suscitatum approbat.

V. Sed nota quod illud ipsum fiat tunc temporis, ubi copiosa pituita in ventriculo collecta est, cujus respectu suffocationis periculum imminens majus redditur, idque tentatur in affueris, ubi tot nocumenta ex vomitu non sunt expectanda: sic enim natura ab onere levata citius materiam proximam in ipsis pulmonum meatibus peccantem aggreditur, & alteratione suâ ad expulſionem præparare conatur: adde quod hac ratione ventriculo repurgato fluxionum antecedens causa, & per consequens morbi continua augmentatio, tollatur, quatenus materia ulterius affluens inhibetur.

Hæc administratio dupliciter locum habet: primo extra paroxysmum, quod sit vomitoriis moderatis, sicut videre licet in Tom. 2. lib. 3. Observ. 3. pag. 126. per exhibitionem Oxymellis de Peto Quercetani, vel similibus: vel secundo, tempore paroxysmi, quando spes ferè nulla restitutionis superest, sicuti recorder honestæ feminæ sexagenariæ, quæ superiori anno vehementissimo paroxysmo Asthmatico succumbebat, ita ut pulsus penitus intermittens, interdum caprizans, & vermicularis redderetur, extremis frigidis omnino redditis, adeo ut calor maximam partem suffocatione protinus extinctus, & mors in janua, quod dicitur, adesset. Hic rebus ita desperatis, Syrupus Emeticus, qui in Tom. 2. lib. 7. Observ. 30. pag. 344. ex Angelo Sala describitur, drachmis decem exhibitus fuit, quo paulò post operante, tanta copia viscidæ, tenacisque materiæ fuit educta, ut astantibus id ipsum admirationi esset, agrâ vicissim restituta, & ex orci faucibus erepta, quæ postea singulis ferè mensibus de novo collectâ peccante materia (erat enim aliàs cachectica, ut ratione totius venosi generis hæc saburra pectori communicaretur) similiter sibi ipsi per usum istius syrupi, cujus dosin semper in promptu habebat, in vadente paroxysmo, succurrebat, donec sub finem anni præcedentis M. DC. XXX. hydropica facta, naturæ debitum solveret.

VI. Negativam ergo concedimus, si de proxima causa morbifica, crassa videlicet & viscosâ materiâ in bronchiis pulmonum hærente, sermo

est, respectu cujus vomitus minimè convenire videtur: sed potius hic ea præscribenda, quæ citra vehementem calefactionem extenuant & abstergunt: immo dico enim calore, ut & frigore, crassi & tenaces humores crassescunt magis, cogunturq; ita ut postea difficulter abstergi & avelli possint, ut inquit Fuchſius lib. 2. meth. c. 7.

VII. Hanc ob causam conveniens hic est oxymel squilliticum, ipsa scilla præparata cum melle trita, & similia, inter quæ est etiam oxymel Cratonis, in difficultate spirandi remedium præsentissimum, si sensim cochlear integrum deglutatur, quod fit ex Herba Hyssop. Origan. Marub. puleg. veronic. scabiosæ, card. ben. ana Mj. rad. jreos incisæ ʒj. Agarici albiss. ʒx. Zing. ʒij. Decoquantur in l. q. aceti affusa tertia parte aquæ, & adde mellis puriss. q. l. iterum ad justam consistentiam coquantur & fiat oxymel.

QVÆSTIO VI.

An hæmorrhagia narium conveniat in Peripneumonia.

I. Περικνευμονία καὶ πνευμονία vel affectus περιπνευμονίως, ut Celsus lib. 4. cap. 4. vult, est ille, quem latini Pulmoniam, vocant, ita ut sit in numero illorum morborum, quos Galen. lib. 2. Meth. Med. à læsa parte affecta nomen accepisse statuit: Est enim Pauloteste lib. 2. de re med. cap. 30. pulmonis inflammatio, cum febris acuta, quemadmodum addit Aetius, quod ex variis Galen. locis repetere voluerunt, quâ ratione Conciliatori quoque diff. 100. pulmonis phlegmone dicitur. Malum sanè vehemens & acutum, quod plus periculi, quam doloris habet, veluti Celsus citato loco inquit, utpote cum teste Hipp. lib. 2. & 3., de morb. & lib. περὶ ἀείρων judicetur die septimo, aut decimo quarto, aut ad summum vigesimo, ubi pauci effugiunt.

II. Dubitatur autem num in hoc affectu conveniens judicetur hæmorrhagia narium: Affirmativam habet Aetius terab. 2. serm. 4. cap. 56. ubi inquit: Si ad salutem permutetur morbus, sanguinis eruptio à naribus abundanter sequitur. Consentit Alrimarus de med. morb. cap. 51. iisdem verbis: item Fuchſius lib. 2. de med. morb. c. 9. & alii practicoꝝ.

III. Verùm Negativa potius Galeno placere videtur lib. 3. de crisi dum inquit: contingit interdum, ut per sanguinem fluentem è naribus phrenitis solvatur: non tamen lethargus aut peripneumonia fluxum sanguinis amant. Nec ratio deesse videtur: cum enim hæmorrhagia narium cholericis inflammationibus à tenuibus humoribus pro venientibus conducens videatur, consequens est eandem nocere iis affectionibus, quæ à pituitosis humoribus suam ducunt originem. At verò peripneumonia, licet ab omni humore fieri posse videatur, frequenter tamen & maxima ex parte fit à phlegmate, quod Avicenna lib. 3. fen. 10. tract. 4. cap. 10. innuit, propterea quod in membro raro & subtili raro tenuis humor contineatur, sicuti contra in substantiam crassam & densam raro crassi humores irruunt.

IV. Sed pro conciliatione notandum ex Foreſt. lib. 16. observ. 46. quod sit distinguendum inter

Peripneumonia quid.

Affirmatur quæstio.

Negatur ex Galeno.

Conciliatio per distinctionem peripneumonia.

nem peripneumoniam.

peripneumoniam biliosam & sanguineam, quae haemorrhagia frequenter solvuntur, quod voluit Aetius & inter phlegmaticam, de qua loquitur Galenus, eamque cum lethargo conjungit, utpote cum quo respectu causae convenit. Patet igitur utramque partem quaestionis cum limitatione accipiendam esse.

V. Quamvis autem Galenus citato loco tantum loquatur de phlegmatica pulmonia, non tamen cholericam & sanguineam negavit, propterea quod lib. 2. Aph. com. 19. acutos morbos enumeret ex calidis humoribus procreatos, isdemque pulmonum inflammationem addat. Quod rationem Avicennae attinet, illa nihil aliud concludit, quam quod frequentius ex pituitosis humoribus originem suam hic morbus habere possit, quam ex calidis, ut interpretes Coscius & Mongius innuunt, etsi hoc fiat, non quatenus tales sunt, sed pro ut ex accidenti putrescentes incalescunt, & inflammationem producant.

QVÆSTIO VII. An & quomodo pleuriticis vena secanda?

Pleuritis quid?

Affectum, quem Celsus lateralem dolorem vocat, πλευριτις graecis dicitur, estque proprie inflammatio membranae, intrinsecus costas & latera succingentis, ut habet Galen. lib. 6. Aph. comm. 33. & lib. 5. de loc. aff. cap. 3. Manifestatur a hic morbus suis pathognomonicis signis, ut sunt dolor lateris pungens, quatenus pars membranosa inflammata est: febris acuta, propter cordis viciniam: laesa respiratio, quatenus propter dolorem instrumenta respirationis quodammodo impediuntur, & rufus plerumque cum subsequente spiritu cruento, propter exudantem humiditatem tenuem ad pulmones, quemadmodum ex Galeno lib. de const. ar. cap. 15. & lib. 2. de loc. aff. cap. 9. colligitur.

Signa pleuritidis.

Locus affectus pleuritidis.

Dicimus Pleuritidem proprie inflammationem esse pleurae, seu membranae costas succingentis, ubi moveri potest quaestio, num in pleuritide sola pleura, an vero simul etiam pulmo inflammatur? Praeceptor meus Dn. Platerus, ut videre licet in Centur. posthuma, quaest. 58. & 59. semper simul pulmones inflammari sectione pleuritico- rum se deprehendisse statuit, cui etiam subscribit Zecchius in consultat. Medic. consult. 26. sub finem, qui lateris dolorem, quem pleuritidem dicimus, magna ex parte ad pulmones pertinere dicit, raro ad pleuram, propterea, quod pleuritide mortuos, quo ad pulmonum substantiam & membranam investientem laesos observaverit. Dn. Sennertus lib. 2. Practic. p. 2. cap. 18. distinguit inter superiorem pleurae partem, cum pulmonibus connexam, qua inflammata pulmonum substantiam simul etiam affici concedit; & inferiorem, qua sola quoque inflammari nata sit, ut vera pleuritis oriatur. Caeterum de materia inflammationis hujus inter autores etiam non convenit, ubi recte dicit Joh. Talentonus lib. 4. reconditar. rerum, cap. 1. pag. 575. a sanguine & bilio humore pleuritidem veram fieri, quoniam facilius per corporis permeant partes, & trans-eunt, quia aliis humoribus sunt tenuiores, quamquam ab alio quoque humore fieri posse non negandum sit, quod ex Desid. Jacotio in comment. 1.

Materia peccans in pleuritide.

Aph. 22. sect. 11. Praesag. Coacav. confirmatur, non obstante, quod Hippocrat. 6. Aph. 33. eos, qui acidum eructant, adeoque pituita vel melancholia obnoxii sunt, non facile pleuriticis fieri statuatur, utpote, quo non eventus rei negatur, sed rarior affirmatur: Quomodo vero causa externa concurrente, parte dextra pectoris contusa postmodum in sinistra pleuritis fieri posset, itidem apud Talentonium legatur, una cum aliis ad morbi cognitionem ulteriorem pertinentibus. Con-junge quoque signa, qua a varietate sputi de morbi temporibus dignoscendis proponit Johannes Bapt. Donat. lib. 2. de maturitate materiae in morbis cap. 17.

Observatio.

II. De hoc morbo quaeritur, num eidem venesectione succurrendum sit? Affirmativa videtur probabilis, propterea quod adsit vehemens febris, vehemens dolor & ingens ac periculosa inflammatio, qua omnia remedium magnum, quale est venesectione, indicare videntur.

Quaeritur hic an in omni pleuritide protinus ad venesectionem sit accedendum; Massarius lib. 2. Pract. cap. 3. concludit, in omni pleuritide, qualiscunque ea fuerit & a quocumque humore originem duxerit, perpetuo venam secandam esse, dummodo tres principes scopi conveniant; etenim, si pleuritis fuerit mitis, & desit morbi magnitudo, tunc a sectione venae abstinendum est, cujus illustre sit exemplum apud Galenum 6. Epid. 3. 44. de quodam aegrotante, pleuritide laborante, & cruenta expuente, quem ille visitavit, in cuius curatione censuit a venesectione abstinendum esse, propter eam solam causam, quod morbus foret levis, & princeps scopus, morbi magnitudo deesset, de quo casu vide Joh. Baptist. Sy-waticum in Histor. Medic. Galen. numero 31. Huc etiam inclinatur Horat. Angen. lib. 8. de mission. sang. cap. 28. dum inquit: si exigua fuerit, benignaque inflammatio in pleurisi, & fluxio haud vehementer irruat, quis dubitabit, aegrotum non indigere auxilio revelente? addo, neque etiam indigere evacuatione per venesectionem instituta. Hinc ergo limitationes notandae veniunt. Consentit Joh. Franciscus Arquatius in Medico reformato p. 1. abusu 18. p. 103.

Affirmativa quaestiois defenditur.

In quo casu pleuriticis non sit venae pericienda.

Vide quae limitationes apud Jodocum ab Harcbies lib. de con-tempor. Medicin.

III. Nec obstat quod Hipp. 2. vict. acut. calidis fomentis in pleuritide dissolutionem tentare jubet: id enim sit ubi mitis videtur lateralis morbus, ita ut venesectione opus non habeat, si enim talibus malum non cedit, nihilominus ad sanguinis evacuationem accedendum est, quod patet ex historia Anaxionis, cui post adhibita fomenta calida Hippocrates octavo die venam aperuit, ut videre licet in 3. de morb. vniq.

IV. Ita & illud limitatione indiget, quod habet lib. 2. de rat. vict. ubi ait, dolore ascendente ad jugulum venam secandam, eodem descendente, purgante pharmaco utendum esse, quod posterius de pleuritide, ubi febris vehemens non est, intelligendum: alias enim, quod monet Altimarus, in vera pleuritide, propter vehementiam febris praesentis, venesectione convenientior est: qua ratione Aetius quoque tetra. 2. serm. 4. cap. 68. idem dicens intelligendus est.

V. Ut autem Practici in eo plurimum consentiant, in pleuritide venesectionem convenientem esse, sic de ipsis venis aperiendis plurimum differunt, ubi principum Medicorum varia dicta discordiam generant, Avicenna lib. 3. fen. 10. tract. 5. cap. 1. phlebotomiam in principio morbi statu-

Quanam vena sit incidenda in pleuritide.

tum ex latere ad verso, & maxime ex saphena, opposita in longitudine, instituit, Aretaeus vero die primam morbi venam secandam esse statuit in brachio opposito lateri dolenti: cum praestet sanguinem peccantem procul abducere, ut inquit lib. 1. de curat. mor. acut. c. 10. Galenus contra lib. de curat. rat. per venesect. cap. 6. convenientissimum pleuriticis esse statuit, venam in brachio laborantis lateris aperire: idque confirmat experientia, quod sectio in eodem latere, saepius & frequenter maximam, in adverso vero nullam, vel obscuram utilitatem attulerit.

Quamquam de Medicorum dissensionibus, quo ad venesectionem in Pleuritide, disputatum sit etiam a nobis in Tom. 1. Diss. 18. Coronide, Quaest. 16. pag. 336. b. lubet tamen etiam hic specialiter quaedam annectere. Quod in opposito latere Venesectione sit instituenda in principio, post citatum Avicennam & Aretaeum, statuunt etiam alii plurimi, ut sunt Caelius Aurelianus lib. 2. Acutar. pass. cap. 18. dum inquit: adhibenda phlebotomia, sed ex alio brachio, quod fuerit dolenti lateri contrarium: Serapion. tract. 2. cap. 21. qui sub initium, materia adhuc fluente, basilicam oppositi lateris incidit: Avenzoar. lib. 1. tract. 16. cap. 3. Cujus verba sunt: & cura hujus (pleuritis seu schahusiae) est phlebotomia infirmum ex basilica dextri brachii oppositi: Alfaravimus tr. 12. Pract. cap. 8. ubi dicit: curatio Apostematis, si videatur ex sanguine, in pleuritide scilicet, in principio phlebotometur vena basilica oppositi lateris: Haly Abbas lib. 6. Pract. cap. 16. qui eadem verba habet: Avenrois lib. 7. Collect. qui venam oppositam partis etiam aperit Mesue. l. 2. sect. 1. part. 2. Jun. 2. cap. 7. dum inquit: phlebotometur basilica ex latere opposito, & extrahatur de sanguine, usque dum alteretur colore ejus: Galeatus de S. Sophia in lib. 9. Rhafis ad Almans. cap. 57. qui in pleurisi, si peccatum in solo sanguine est, phlebotomiam in parte opposita de vena communi, vel de basilica suadet: Arnold. de villa nova lib. 4. Brevariarii cap. 5. dum inquit: si materia est in fluxu, fiat minutio per phlebotomiam per partem oppositam: Valescus de Tarant a lib. 3. Philon. Pharmaceut. cap. 8. qui sequentibus verbis subscribit: tundatur basilica oppositi lateris ad revellendam materiam in partem contrariam. Joh. Michael Savanorola tract. 6. Pract. magne cap. 10. ubi inquit: in principio materia existente in fluxu & habente raptum ad furculam, ad partes superiores debet fieri phlebotomia ex basilica lateris oppositi: Dominicus Leonus sect. 2. Artis Med. l. 2. cap. 9. qui, venam communem oppositi lateris in principio sufficere statuit, exceptis excipiendis: Archigenes, ut refert Aetius, venam in brachio, non in eo quod recte ab inflammato latere procedit, sed in opposito secatur: Celsus lib. 2. cap. 20. ex opposita parte sanguinem mittit: quibus etiam subscribunt Jul. Caf. Scaliger. Vict. Trincaveilius, & alii plures Arabum dogmata sequentes.

Contra Hippocrates 4. Vict. acut. tex. 13. in eo latere sanguinem mittere praecipit, in quo laborat aeger: item Galenus lib. de cur. rat. per V. S. cap. 16. manifestam utilitatem sanguinis missionem in affecto latere praebere dicit: quem etiam sequitur Aetius tetra. 1. serm. 3. cap. 12. Oribasius 1. Synops. cap. 10. & lib. 7. Collect. cap. 5. & alii Graeci Principes. Hos sequitur Matth. Currius, Petrus Brisfortus, Joh. Manardus, Joh. Nicol. Rogerius, Joh. Baptist. Salsus, Barth. Vicarius, Franc. Valeriola, qui lib. 1. Enarr. 3. mibi pag. 112. sanguinem in parte affecta mittent-

dum censet quod etiam cum successu fecit in puero octenni pleuritide laborante, lib. 5. Obs. 4. Item Hollerius, Rondeletius, Joh. Garinus lib. de sanguine Dial. 6. p. 231. Pet. Vascus Castellus tr. 5. c. 10. diff. 3. & alii plures. Singularis est M. Ant. Montisianus, Vesalius, Dinnus, & alii, de quibus vide supra citatam nostram Quaest. 16. Tom. 1. Diss. 18. in Coron. pag. 336. b. Plura qui desiderat, in compendio quasi videat libellum de venesect. in pleuritide Renati Moreau, Medici Parisiensis, & jungat ea, quae proponit Sennertus lib. 2. Pract. sect. 2. c. 16.

VI. Verum ut ex hac autorum dissensione nos extricemus, pro conciliatione notandum esse videtur, quod venesectione vel sit evacuans, vel revel-lens, vel derivans. Quod attinet venesectionem, qua gratia evacuationis propter sanguinem copia peccantem in toto instituitur, in illa venae majores in cubito potissimum secantur, nisi vitium sanguinis in mulieribus a suppressione menstrua ducat originem, ubi venas in poplite vel talo incidere magis convenit, cum hac ratione non tantum inutile tollatur, sed simul etiam consueta evacuatio rursus procuretur, ut habet Galenus lib. de cur. rat. per. venas. cap. 11.

Conciliatio diversarum opinionum.

VII. Quod si revulsionis gratia venesectione instituat, cum omnis revulsio respiciat humores ad partem affectam fluentes, merito illae venae eliguntur, per quarum sectionem fluxus ad affectam partem inhibetur. Tales sunt venae partium oppositarum, non quidem proximarum, sed remotiorum, in primis respectu longitudinis & latitudinis ipsius corporis, cum observata rectitudine, non tam naturae, qua dextra dextris, & sinistra sinistris opponuntur, quae in aliis revulsionum remediis minime negligenda esse videtur, quam respectu manifestorum ductuum & meatuum, qui sunt inter venas partis mittentis, & oppositas.

VIII. Quemadmodum vero venesectione revellens proprie dicta est ad partes remotas, ut materia non amplius affluat: ita derivans instituitur ad partes vicinas & proximas, propter materiam ex affecta parte ad alium locum derivandam, ut inquit Galenus lib. 2. de arte curat. cap. 2.

IX. His praemissis concludimus in corpore plethorico, ubi evacuationis causa venesectione instituitur, non plurimum interesse, num ex hac vel illa parte sanguis educatur, cum hic non primò ad morbum, sed ad sanguinis in toto abundantiam potius respiciendum sit: at si morbi respectu circa initium ob affluentem materiam inhibendam venesectione instituat, venae brachii oppositi eligantur, quod voluit Aretaeus, interdum etiam venae poplitis vel tali, ubi menstrui, vel haemorrhoidum consueta evacuatio suppressa est, quemadmodum Avicenna voluit, in eodem vero latere venam secandam esse jubet derivatio, ubi ex ipsa parte affecta quippiam ad proximiorum locum derivare conatur, quo modo Galenus ejusdem lateris brachium pro phlebotomia eligit.

Conclusio & determinatio quaestio-nis.

X. Ubi igitur materia adhuc in fluxu est, revellendum ad partes contrarias, maximeque remotas: at si materia jam fluxit, & nihilominus nondum parti penitus impacta est, ad propinquas partes derivatio instituat. Vide Mongium & Coskeum ad citatum Avicennae locum, Mercurialem lib. 2. pract. cap. 7. Caproac. lib. 2. pract. c. 3. Anton. ab altomar, de med. mor. cap. 50. & alios.

prægressa, & ad abscessum mutata ac rupta, vel ob materiam ex defluxionibus ibidem collectam, & in faniem conversam, ut patet ex Paulo lib. 3. de re med. cap. 32.

III. Frequenter à ruptis abscessibus empyema suam ducit originem, qui vel sursum rumpuntur, in vacuum thoracis locum, & periculosum producunt empyema, vel deorsum, ubi partim per alvum, partim quoque per urinam purulenta materia evacuat, transumptione per vasa quædam contingente, quemadmodum statuunt Paulus citato loco, & Aetius retrab. 2. serm. 4. cap. 65.

Quomodo pus evacuatur inferius & superius.

IV. Quomodo tam inferius, quam superius purulenta materia evacuetur, non ita planum est, quamvis, experientia teste, tam per urinam, quam per sputum illud ipsum fieri frequenter videamus. Quoad expurgationem per urinas Galeni mens est lib. 6. de loc. aff. cap. 4. quod pus per arteriam venosam ad sinistrum cordis ventriculum perveniat, & exinde per arteriam magnam ad emulgentes, per quas ad renes & vesicam ablegari potest. At cum cordis nobilitas, ac potissimum sinistri ventriculi præstantia, non facile salem purulentæ materiæ transitum sustinere queat: idcirco potius per aliorum vasorum communionem hoc fieri statuendum est, idque maximè per illam venam, quam Fallopius à pectore in emulgentem descendere notavit, quæ etiamnum hodiè frequenter in corporibus humanis demonstrari potest. Vide Tom. 2. lib. 3. Observ. 15. pag. 135. & seqq.

V. Ubi versus superiora rumpitur abscessus, & pus in cavitata thoracis colligitur, per sputum pus evacuat, non quidem transeundo per venas pectoris mediante corde ad pulmones, ut olim Erasistratus voluit, sed transudando per pulmonum tunicas, teste Galeno lib. 5. de loc. aff. c. 3. eo modo, quo per musculos & cutim in fracturis ossium cruentam materiam manare videmus, ita ut fasciæ ex eâ sæpius humectentur, etiam si conspicui meatus nulli adsint. Galen. in com. lib. 7. Aph. 54.

An sectio pectoris conveniat.

VI. Cùm autem hic modus evacuationis sat periculosus, ideo non immeritò quaritur, num forte convenientior dari possit? Hic sectio pectoris se se offert, quam fortè fortuna inventam esse putant à milite quodam empyematico, qui de salute restitutionis desperans, ferè rabe consumptus, ad bellum accessisse dicitur, ubi ab hoste punctim læsus in thorace, puri exitum molitus & ab empyemate liberatus fuit.

VII. Quod autem Hippocrates hoc remedium approbarit, ex lib. 6. Aph. 27. colligitur, cui Galenus in comm. consentit, & administrandi modum simul declarat. Non autem præter rationem hoc accidit, quia vulnera thoracis per se lethalia non sunt, & ipsa purulenta materia copiosa commodiorem exitum habere vix potest: nec præter experientiam, quia non tantum veterum, sed etiam recentiorum scripta testantur, hæc ratione plurimos fuisse conservatos, quemadmodum patet ex Foresto lib. 16. observ. 48. Rondeletio cap. de purulentis, Amato Lusitano centur. 1. curat. 61.

Affirmatur ex Hippocrate.

VIII. Nota tamen ex Capivaccio libr. 2. præf. cap. 4. tunc esse thoracem perforandum, ubi materia est copiosa, ita ut in quadraginta diebus per sputum evacuari nequeat, secundum Avicennam & Galenum: pus autem evacuat sensim, & per vices, ut monet Hipp. Aphor. citato, propter virium infirmitatem, facta sectione per scalpellum (quam semper unctione commodiorem iudicamus) inter costam tertiam & quartam circiter, infernè sursum numerando costas legitimas, in loco à spinali medulla remotiori. His peractis, vulnus chirurgico committendum, & more aliorum pectoris vulnerum tractandum, internis medicamentis pus repurgantibus non neglectis.

Cautio notanda.

Hic nota ex Dn. Sennerto. lib. 2. Prax. part. 2. cap. 19. quæst. 2. duò in loci electione attendenda esse: primum, ut operatio tutò instituat, id est, nihil in thorace, undè ægro aliquod periculum imminere possit, violeatur, pericardium scilicet, pulmones, diaphragma, venæ item & arteriæ insignes ac nervi: secundò, ut per locum, in quo sectio instituitur, pus commodè evacuari, possit. Nota tamen, quod non tam religiosè semper apertionis locus observandus esse videatur, cùm sæpius tumor sese offerat, ubi magna puris latentis & præcocti copia subest, & sui apertionem indicat, quod etiam locus dolorificus cum rubore & lancinatione desiderat, ubi tamen semper eò respicias, ne vel in anteriori, vel posteriori parte thoracem aperias, sed in latere, non nimis humili, ne diaphragma lædatur, de quo pluribus egit Hier. Fabric. ab Aquapen. part. 1. Operat. Chirur. cap. 46. Coniunge Costæum de igne Med. præsidis lib. 2. c. 37. ubi Thoracis suppurati curatio proponitur.

Tantum de controversis questionibus therapeutis cù morborum vocis & Respirationis.

Ead. serm.

DECAS QUINTA, CONTROVERSAS ALIQVOT QVÆSTIONES AD CORDIS ET VENTRICULI AFFECTIONES COGNOSCENDAS ET CURANDAS PERTINENTES DETERMINANS.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Or vita nostra principium, & per consequens ratione necessitatè præcipuum corporis humani membrum vestissimè statuunt Philosophi. Hanc ob causam natura provida non tantum

eo in loco cum reliquis membris Cor disposuit; ubi non facile ab externis injuriis læditur, nimiram in ipso thorace, certas ob causas ex ossibus & carne constructo, ut habet Archan. Piccolomineus in Anat. prælect. lect. 5. lib. 2. in quo tanquam rex in arce suâ residet, & exterius, reliquis scilicet partibus, per sua ministrantia membra facultatibus omnibus spiritibus & calorem communicando, præst: sed insuper quoque principium internum vitale copiosum concessit, ita ut minus quam alix corporis partes morbis obnoxius esset. Quasdam tamen affectiones p. n. nihilominus sustinet, per quas facultatis vitalis operatio immediatè læditur, de quibus aliquot questionibus agemus: iudicemque consideratis ad quadam nutritiva facultatis symptomata propter ventriculi dispositionis præter naturam accidentes, progrediemur.

QVÆSTIO I.

An acetum rosaceum in omni syncope conveniat, & obiter, quæ sit aceti natura?

Syncope quid.

I. Συκοπή à verbo συκοπῆω ferio, verbero, concido, derivatur, & acutissimus est cordis affectus, ut patet ex lib. 2. Aphor. 41. in com. latinis, cum proprio nomine careat, syncope quoque dicitur, estque præceptus virium lapsus, ut habet Galenus lib. 12. Meth. Med. cap. 5. & lib. 1. art. 14. curat. cap. 14. Paulus lib. 3. de re med. cap. 34. Differt à defectu animi, quem græci λειποθυμίαν ηθλῆστων vocant, quod hic adsit quidem lapsus animi, levior tamen, quam in syncope, ut pote talis, qui synopen plerunque præcedat. Hinc Aetius retrab. 2. ser. 1. cap. 5. 1. lipothymiam à syncope differre dicit, quod absque sudore derepente deliquium animi constituat: at syncope non sine sudoribus synopticus gravis est omnium virium, præsertim vitalium, lapsus.

Syncope quid differt à defectu animi.

II. Apparent enim in syncope sudores frigidi, Undè Hipp. & Gal. 1. progn. attestantibus, propterea quod ob vires magnoperè læsas, calor innatus ad cor tanquam ad propriam arcem intrò confugiat, undè humidum in partibus solidis, quasi suo conservante calore destitutum, retineri nequit, sed sudoris specie exit, tactu frigidi, quia calidum innatum aut extinguitur, aut extinctioni proximum est, ut annotat Altimar, de med. hum. corp. mal. cap. 15.

Undè sudores frigidi in syncope.

III. Etsi verò plurimas ob causas hoc malum accidere possit, commodissimè tamen ad tres classes cum Paræo lib. 8. Chirur. c. 14. omnes reducimur: vel enim sit syncope spirituum calorisq; dissipatione, ut in evacuationibus excedentibus, vel eorumdem spirituum oppreffione, ut in timore, aliisq; affectibus, in quibus calidum principium suum repetit, vel deniq; corruptione caloris nativi, quod in cacochymicis quibusdam, vulneribusq; venenatis fieri consuevit: idq; solet accidere vel primariò, quando cor ipsum magnà quadam intemperie cum vel sine materia, aut venenatâ qualitate afficitur: vel per consensum laborantibus partibus aliis, ut patet in syncope stomachica, item in illa, quæ uteri suffocationem comitatur, & in aliis. Vide Galen. lib. 12. Meth. cap. 5. lib. 1. art. 14. cap. 14. lib. 5. de loc. aff. cap. 1. & 2.

Causæ synopes.

De Spiritibus & vitali facultate multè huc facientia vide apud Dominicum Berrachium l. de Spir. & 72. tali fac. ultate.

IV. Quamvis autem in syncope valida medicinæ locus non sit, ut inquit Paulus lib. 3. c. 34. interdum tamen, ubi vires adhuc aliquo modo consistunt, auxilia medica expetit, quam ob causam celerrimè, ubi spes quædam salutis superest, ægrotantibus in tali affectu succurrendum. Er cum in tam gravi morbo bis peccare non facile liceat, quærimus num acetum rosaceum, quod vulgariter in omni syncope adhibetur, intentioni rationali semper respondere possit?

Aceti facultates ex Galeno.

V. Simpliciter hic decisivam responfionem adderem, nisi quæstio de natura aceti satis intricata esset apud auctores classicos, quam ob causam paucis determinandum restat, quam vim operandi possideat acetum, ubi corporibus nostris adhibetur.

VI. Galenus mistam operandi potentiam aceto attribuit, ita ut vim refrigerandi & calefaciendi, reprimendi & attenuandi atque incidendi possideat, ut patet ex lib. 12. Meth. Med. cap. 8. lib. 4. simpl. cap. 2. lib. 10. Meth. Med. cap. 9. lib. 14. Meth. Med. cap. 7. lib. de atten. viis. & alim in locis Jexcentis. Sequuntur Galenum reliqui Medicorum principes, hinc Paulus Egin. lib. 6. de re med. cap. 3. acetum mixtæ facultatis est frigida & calida, quæ ambo tenuium partium existunt: prædominatur tamen frigida calida: in tertio vero ordine siccat: iisdem verbis consentit Oribasius lib. 17. collect. cap. 1. & lib. 4. Synop. cap. 32. Aetius retrab. 2. serm. Aduarius etiam lib. 6. de Meth. Diag. cap. 1. idem

Vide quid quæritur de Meth. Med. cap. 9. lib. 14. Meth. Med. cap. 7. lib. de atten. viis. & alim in locis Jexcentis. lib. 4. c. 44. & seqq.

De aceti etymologia & natura vide Lottich. in com. Perizonii l. 2. p. 14.

An acetum calidum vel frigidum.

Affertio Galeni de generatione vini.

Affertio Zabarellae de generatione vini.

Hermeticorum opinio de mutatione vini in acetum.

idem dicit, dum inquit: Habet acetum, quod in incidentium ordine recensetur, egregium quippiam, quod praeterquam quod discutiat, reprimat, repellatque influxum, utpote substantia sua modice calidum, & plurimum habens frigoris, idque tenuium partium.

VII. Hac est principum assertio de aceto, unde variae variorum opiniones nascuntur, dum alii mordicus acetum calidum esse pronunciant: alii contra illud ipsum frigidum statuunt. Ut autem dicta magis intelligamus, aceti generationem considerabimus.

VIII. Hanc Galenus lib. 4. simp. cap. 2. declarat ea ratione, quod acetum fiat ex vino, ita ut ingentia vini caliditas amittatur, & alia ex putredine vini, partiali scilicet, partibus remanentibus a quosis acquiratur: quippe, inquit, vinosa vini partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerantur? at aequum incrementum putrescens ascititiam caliditatem acquirat, veluti quae putrescunt omnia, fitque acetum quiddam ex contrariis facultatibus mistum, partim refrigerantibus, partim calefacientibus.

Sanctorius lib. 7. Meth. vitand. error. cap. 4. videtur, qui aciditatem omnem, adeoque etiam in generatione aceti ex vino, fieri a vincente frigiditate, & caliditate tantum movente statuit, quod autoritate Galeni nec non ratione & experientia confirmare nititur.

IX. Planius hanc vini mutationem in acetum declarare conatur Zabarella lib. 3. de mistigen. & inter. cap. 7. & seq. ubi praesupponit, vinum habere duos calores, & duas humiditates, calorem videlicet elementarem seu temperaturam, & calorem animalem; ab anima vitis sibi insitum atque impressum, eo modo, quo semen animantium & plantarum calorem vivificum praeter elementarem sibi communicatum habet, etiam si anima actu destituatur. Habet insuper duas quoque humiditates, quas Galenus etiam intellexit, ubi substantiam vinosam, & substantiam aquosam, a se invicem distinguit: Substantia vinosa est illud humidum, quo fit conjunctio partium: at humidum aquosum est illud, quod ex alimentis contractum est tunc temporis, ubi cum vite vinum adhuc jungatur. His praesuppositis dicendum putat auctor citatus, acetum fieri per interitum caloris vitalis, manente calore elementari, sine separatione humidi continuantis a secco: quod si praeterea calor temperaturae quoque corrumpatur, humidum continuans quoque separaretur, & vinum verè putridum redderetur.

X. Verum cum & haec assertio suis dubitationibus non destituatur, eo allaborandum esse videtur, ut alio modo sensibus atque rationi fortè convenientiori naturam aceti declarem. Hinc nobis arridet assertio Hermeticorum, de qua vide Quercetanus lib. 1. defens. cap. 20. Tract. 2. de signatur. inter. in Tetra. cap. 7. & alibi, quae statuitur, quod vinum acidum reddatur, separato suo spiritu, quemadmodum experientia testatur: quod enim diutius soli aut locis calidis exponitur, eo majorem acrimoniam sensim contrahit, ac detracta aetherea essentia, quae mirè suavitate perfundebar, tandem aescit, cujus aciditatis causa non est elementaris quaedam frigiditas, sed pendet ab acidis spiritibus salis, qui vinculo sulphureae substantiae, hoc est vini spiritu, proprio in officio continebantur, & tantum gratissimè palatum afficiebant, quo soluto, luxuriare effrenes solent, & oc-

cultam ante suam naturam manifestam faciunt.

XI. Est igitur sal quidam acidus, quem vitriolum vocant, quod in vitriolo maxime abundet, qui in aceto cum aquosa substantia (detracta sulphurea essentia) acore suo se conspiciendum praebet, quemadmodum haec pulchre declarat Autor citatus.

Adde Deodatium in Pantheo lib. 2. cap. 1. dum inquit: Hermetici, praemissa vitali Anatomia Aceti, ideo acetum acidum deprehenderunt, quod vini spiritu, caelesti illa essentia aethero illo vinculo, occultos & acidissimos salis Armoniaci spiritus frenante, ac quo minus suas exerant vires, coarctante, spoliatum sit: non autem quod sit frigidum: nam & aqua, licet frigidissima sit, non tamen acida est, ob spiritus scilicet Armoniaci defectum. Hic enim sal volatilis & spiritualis, detracta per separationem igneam vini substantiam, sese acore suo manifestat, & quod generosius fuit vinum, eo acrius illud aceti fermentum, vehementioresque & maxime penetrantes spiritus sese in apertum dabunt, ita ut acidus & attenuans aceti sapor, dissolvensque facultas tenuissimae, penetrantissimae atque spirituosissimae salis Armoniaci essentiae, aceto inexistenti sit adscribenda, non simplici frigidae qualitati, quod non alia ratione accidit, quam quod aethere illo spiritu vinum sit orbatum, quo praesente nunquam acetum fieri posset. De Sennertus lib. de Scorbuto cap. 2. Paulò aliter declarare conatur, dum acetum è vino fieri, spiritus & salis volatilis, quae in vino sunt, fixatione, statuit, quasi dicat, non simplici separatione spiritus & salis volatilis è vino fieri acetum, sed ea ratione, quatenus spirituosam vini substantiam cum sale volatili ejusdem fixa redditur, quod num absque evaporatione & separatione fiat, experientia teste, dubium remanet. Conjunge Palladium Spagyricum Joh. Petri Fabri, cap. 17. mibi pag. 140. ubi vinum aescere demonstrat, evanescente vini spirituosam & aetherea substantia, relictis vini terreis & aqueis partibus, immaturis quasi, quam ob rem acetum & omphacium ejusdem qualitatis atque naturae esse pronunciat: quod enim ex aceto ars, vel temporis vetustas eduxit, scilicet spirituosam vini substantiam, id ipsum (inquit) idem in omphacio natura ipsa temporis brevitate, calorisque defectu non produxit.

XII. His positis facili negotio demonstramus, quomodo acetum contrarias operandi facultates possideat, & quae sit ratio diversarum illarum partium, quae jam calefaciunt & incidunt, jam refrigerant atque reprimunt: quod enim acetum cum acrimonia sit acidum, & consequenter vim attenuantem atque dissolventem habeat, hoc fit ratione salis acidi, cum quo perfunditur, respectu cujus tenuissimae essentiae penitissimas ac durissimas etiam partes penetrare potest: quod autem insuper quoque refrigeret, propterea fit, quia sulphurea & ignea vini qualitas separata est in aceto, remanente copiosa aqua frigida elementari, respectu cujus frequens immoderatus vini usus diuturnorum, frigidorumque morborum causa est, ut annotat Petr. Severinus in Idea cap. 7.

XIII. Hac aquae frigiditas, juvante vi penetrandi, quae propter dictas causas inest, in penitissimas partes fertur ac penetrat, & consequenter strenuè refrigerat. Adde, quod acetum ex accidenti quoque tales operationes praestet, quatenus ratione suae aciditatis vitriolatae potentiam obtinet

Cur acetum contrarias operandi facultates habeat.

net colligendi vel coagulandi fervidas exhalationes, & dissolvendi corpora: ita enim in inflammationibus coagulat, & consequenter compescit exhalationes nitrosulphureas calidissimas, ac dissolvit materiam, ex qua tanquam ex minera tales fervores exhalant, unde causam calefacientem tollendo refrigerat. Hieroglyphicam aceti usurpationem vide apud Adrian. Turneb. Adversariorum lib. 20. cap. 1.

XIV. Ex dictis apparet, rectissime veteres acetum qualitates contrarias attribuisse, quemadmodum supra demonstravimus, idcirco jam tandem ad quaestionem accedimus, num scilicet acetum rosaceum in omni syncope conveniat? Negativè respondemus: cum enim causae contrariae non nisi per contraria remedia tollantur, ideo manifestum est aliter spirituum resolutionem, aliter quoque eorundem suffocationem atque infectionem curari debere.

XV. Quam ob causam cum Capivaccio lib. 2. praef. c. 9. concludimus, quod syncope à spiritu resolutione facta per ulum refrigerantium, potissimum fronti, faciei, regioni cordis & pulsum applicatorum optime corrigatur, ubi acetum rosaceum convenit, quod propter aceti qualitates penetrat, & respectu rosarum vim refrigerandi, colligendique spiritus majorem acquirat. Quod si suffocatio in causa est, necessario requiritur attenuatio ac dissolutio materiae morbificae, quae per frigida minime praestatur? quare hic ad nasturtium, nigellam, sinapi, Mithridaticam & infectionem aq. cinam. extremorum frictionem & alia hujus generis accedendum est. Tandem si malignitas in causa, vide Artanicis & appropriatis cordi prospiciendum. Bezo Albanum Torrimum in Metaphrasi Februm, Joh. Damasceni cap. 23. & seq.

XVI. Jam ergo non mirum, quod saepius in absentia Medicorum aegri lapsu virium pereant: potest enim fieri, ut communi remedio refrigerante adhibito spiritus, alias suffocati, circa principium suum ulterius conglobentur, & penitus hac ratione vitalis facultas supprimatur.

QVÆSTIO II.

An calida cordis intemperies semper refrigerantia indicet?

I. Videtur quaestionis pars affirmativa maxime probabilis, praesertim ubi nobis intimentem revocamus commune illud principium, contraria contrariis curari, quod quasi fundamentum totius curationis medicae constituit, ut passim ex Galeno & Hippocrate colligitur, & peculiariter adhuc demonstratur à Conciliatore diff. 153. Vido Vido l. 12. de curat. gen. cap. 4. Vallesio lib. 8. controvers. cap. 4. & aliis. Hinc Medicina Hippocrati lib. de flat. adjectio & detractio vocatur, ut operationes affectibus contrarias innuat, quod magis patet lib. 2. Aph. 22. ubi inquit: ἀπὸ πλῆθους ὀδῶσα ἀπὸ κενώσεως, πλῆθισμον, καὶ τῶν ἄλλων ἢ ὑπερπληθισμῶς.

II. Ratio quoque in promptu est, propterea quod contrarium à suo contrario tollatur: cum ergo morbus corpore sit expellendus, necessarium est consequens remedium contrario illud ipsum fieri debere, quandoquidem omnis actio corruptiva

contrariorum est. Quod natura beluas etiam docuit, unde tempore hyemis, ut frigiditati medellam afferant, solem, aestate verò umbram diligenter perquirunt.

III. Nec obstat, quod mala quaedam per similia curari videantur, quae ratione Hipp. 5. Aph. 21. nervorum rigorem affusa aqua frigida curat & Vulnera dum sanas, dolor est Medicina doloris.

Non, inquam, hoc obstat, quia saepius medicamentum videtur simile, quod tamen revera, quatenus medetur, contrarium est, quo modo frigida aqua in eularco corpore affusa, non refrigerando succurrit in rigore nervorum, sed ex accidenti calefaciendo, quatenus calorem ad suum principium revocat, & ex consequenti auget. Interdum quoque morbum tollimus causam ejus corrigendo, ubi remedium non morbo, sed causae contrarium esse debet.

IV. Quamvis autem ex dictis problematis pars affirmativa deduci queat, fortassis tamen ulterius quis dubitare posset, contrarium potius statuendum esse, propterea quod Medicus naturae minister rectissime dicatur, & in curatione morborum nihil aliud praestet, quam quod naturam dirigat & suis medicamentis ejus operationes adjuvet: atqui naturae operationes calido potius, quam frigido perficiuntur, unde vita animantium à Philo-sopho definitur ἡ μόνι τῆς ἀπειροῦς ζωῆς ἐν τῷ θερμῷ, permanens vegetativae animae cum calore: nulla enim est vitalis actio, cui non frigus per se adversetur, quamvis idem ex accidenti, quatenus calorem temperat, vitæ conservandae inservire possit, de qua controversia vide quaest. 2. Exerc. 4. Coron. 2. Disp. 3. Tom. 1.

V. Hinc videtur, consequens in cordis etiam affectibus aucter refrigerandum non esse, propterea, quod in eo quasi fons & officina caloris, omnium actionum communissimi instrumenti. Imò cum cordis virtus, tanquam membri nobilissimi, maxime conservanda, sive affectus calidi, sive frigidi sint, consequens videtur, calidis ut plurimum cordi succurrendum esse, utpote quod respectu naturae propriae calidum est, & conservationem per similia expetit.

VI. Pro quaestionis intellectione notandum ex Conciliatore diff. 196. licet in aegritudinibus cordis frigidis absolute convenient calida, non tamen in calidis morbis eadem ratione frigida praescribenda sunt, propterea quod in correctione morbi calidi non tantum eo respiciendum, ut frigiditatem introducamus, sed simul diligenter animadvertendum, ne calor, qui secundum naturam inest cordi, nocumentum aliquod pariatur à contrario, adeoque non tantum morbus tollatur, sed simul quoque calor natus extinguitur, quia non sufficit, ut in curatione morbum respiciamus, sed diligenter quoque virtus conservanda est: fit autem conservatio beneficio similitum, de quo vide Conciliatorem diff. 116. Vallesium lib. 6. controvers. cap. 2. Vidium l. 12. de curat. gen. c. 6.

VII. Et quamvis morbus quatenus morbus indicet contrarium aequale, quemadmodum ex Galeno lib. artu cap. 59. & lib. 3. simpl. cap. ult. colligitur: non tamen illud ipsum procedit, ubi virtutis conservatio diversum suadet, quod ex Vallesio lib. 3. controvers. cap. citato apparet. Dicimus igitur in affectibus cordis calidis frigida medicamenta locum suum habere ratione morbi, quod probant argumenta in principio proposita, quae tamen temperantur additis calidis cordialibus respectu

Cur quaedam per similia curentur.

Vide Tom. 1. Disp. 17. Coronid. quaest. 1. & 2.

Rationes pro negativativa.

Vid. Tom. 1. Disp. 17. Coronid. quaest. 3.

Non semper perfricitur quod suadet indicatio curatoria.

Quaestio primaria negatur.

Conclusio, & limitatio problematis.

Affirmatur quaestio.

specu virtutis conservandæ, quæ consistit in defensione caloris innati, spirituumque vitalium.

QVÆSTIO III.

An in cordis palpitatione venæsectio tentanda?

Palpitatio cordis quid sit.

An causa palpitationis cordis sit calida vel frigida.

Decisio per distinctionem.

I. Πάλμωσις καρδίας, lacinis Palpitatio cordis, est motus cordis depravatus ex dilatatione & subsidentia compositus, originem suam ducens a vapore multo & crasso, celeritate quadam partem dilatationi idoneam commovente, quem admodum è Galeno l. 2. de caus. sympt. cap. 2. & lib. de tremore cap. 4. & 5. item lib. 5. de loc. aff. cap. 2. colligitur. Adde Dn. Ioh. Nicol. Strupanum, quondam Præceptorem meum in Semiotica cap. 3. disp. 2. Hinc patet, quid sentiendum de controversia, quæ est inter auctores de causa palpitationis cordis, dum alii tantum à frigidis causis palpitationem provenire statuunt, idque ex mente Galeni, ut patet ex Altimaro, Tacchino & aliis: at reliqui sequuntur Arabum scholam, & non solum frigiditate, sed etiam caliditate palpitationis affectum adscribunt, in quorum numero est Rondeletius, Hollerius, Forestus, Fuchsius & alii.

Πάλμωσις, seu palpitatio generaliter loquendo, διασκόλην p. n. in quacunq; corporis parte, quæ distendi, iterumque concidere potest, dicitur. Tale quid accidit in partibus mollibus, cutaneis & carnofis, ubi crassus halitus exitum non reperiens cutim ac musculos attollit in altum, motu profluo violento παρά φύσιν, à causa morbifica partem dilatante & attollente, de quo videatur Galen. cit. loco. In specie vocabulum hoc etiam cordis tremori, ut affectum hunc cum Avicenna nominat Sævonarola Tract. 6. Pract. cap. 11. Rubr. 2. tribuitur, nimirum, ut πάλμωσις καρδίας seu palpitatio cordis dicatur motus cordis depravatus, sicuti descripsimus, pulsantis videlicet cordis facultatis, quæ à re quadam molestâ stimuletur, usu ejus aucto: Vel ut habet Peucerus lib. prax. Med. cap. 17. Immoderata concussio cordis, vehementi inductione & contractione repellens à sese, vel excutiens, quæ offendunt & molestant. Quanquam verò præter rem alienam molestantem, cordis pulsus & salivationem, ut Marcellus Empiricus vocat, spirituum vitalium defectus, & caliditas p. n. etiam introducere queant: quia tamen ex dictis hisce causis motus potius vehemens, quam depravatus oritur, idcirco priorem istam differentiam principaliter intelligendam esse putamus, unde veram palpitationem cordis illam dicimus, quando vapor ac flatu tam copiam, quam qualitate, manifesta vel occultâ, motum istum depravatum introducit.

II. Hic enim non de causâ proximâ, sed de remotioribus controvertitur, quas plures esse posse non negamus, easque tam refrigerantes, quam calefacientes, ita tamen, ut tandem omnes in causâ proximâ producendâ conveniant: at vero cum vapor & flatuosus spiritus productus calefacientibus ac tenuantibus medicamentis absumatur, non inconvenienter dictum videtur, à frigidis potius, quam calidis causis talem affectionem oriri, quamvis negandum non sit vi caloris agentis in crudam vel pituitosam materiam ejusmodi vaporosam ac nebulosam spiritum palpitationis causam produci posse.

Non tantum calorem, sed etiam frigus medietam causam Palpitationis cordis esse posse testatur Heurnius lib. de Mor. pest. cap. 8. Hoc autem vel ipsum Cor occupavit, vel alias partes, unde tandem Cor affligitur. Prius confirmat à collectione substantiæ aquosæ in pericardio: posterius observatione. Nobilis mulieris, quæ ex nimio sanguinis profluvio ex utero sæpè Palpitationem cordis patiebatur, quæ tandem in atrophiam lapsa & ad usum purgantium protinus totius generis arteriofi palpitationem passa fuit.

III. Queritur autem an etiam in tali affectu cordis venæsectio conveniat? Fortassis negativa probabilis videbitur, propterea quod indicans venæsectionis, nimirum sanguinis abundantia in præsentia non peccet: quis enim affirmabit flatuosam materiam, quæ causa est immediata affectionis, venæsectione tolli posse?

IV. Contrarium tamen Galenus innuere videtur, dum lib. 5. de loc. aff. cap. 2. affirmat omnes palpitatione cordis laborantes venæsectione & alimentis ac medicamentis attenuantibus curatos ac liberatos esse. Idque non sine ratione affirmatur: cum enim sanguis unâ peccat, sui detractionem indicat copiosam, ne virtus suffocatione perat, ut vult Avicenna. Quod si nulla plenitudo insignis adest, venæsectio tamen nihilominus convenit, propterea quod respectu partis affectæ magnus adfit morbus, quia princeps viscus afficitur, ubi revulsione cavendum, ne copia humorum ad ipsum cor aliâs debilitatum magis affluat.

Quo ad electionem venæ Valescus de Taranta in phil. pharm. lib. 3. cap. 12. proponit dubitationem, cur Medici potius Basilicæ, quam Medianæ sectionem hic præscribant? quibus respondendum esse statuit, hoc fieri tum quia major fit revulsio per Basilicam, tum quia tanta non fit resolutio spirituum & caloris nativi, sicuti fieret per Medianam, ubi tamen concedit etiam Medianæ sectionem, quando Basilica plenitudini non satisfacit.

V. Imò cum discutientibus respectu causæ proximæ uti debeamus, necessarium esse videtur, ut per venæsectionem præcedentem primò peccantes humores à parte affecta revellamus, quia aliâs cor, agentibus medicamentis in humorum copia, deterius haberet. Conjunge Ant. ab Altomari cap. 45. Capivac. lib. 2. pract. c. 8.

Hinc nota, quod Hor. Augen. lib. 10. de Sang. miss. cap. 11. innuit: Cordis palpitatio (inquit) quemadmodum mihi compertissimum, ut plurimum ab humore melancholico concitari solet (subintellige palpitationem cordis per consensum hypochondriorum in splenicis) quam ob causam applicatione hirudinum ad venas hæmorrhoidales maximam semper ægris utilitatem se parasse pergit.

QVÆSTIO IV.

An cordis palpitatio ab utero per consensum orta medicamentis cordialibus communibus corrigenda?

I. Per uteri consensum in mulieribus frequenter cordis palpitationem clari, quotidiana testatur

Venæsectionem non convenire.

Contrarium juxta Galenum affirmatur.

Rationes pro parte affirmati- va.

Negativa defenditur.

Cur odorata non conveniant.

Cur fætida quædam conveniant.

testatur experientia, tunc temporis potissimum, ubi propter mensium retentionem, exhalationes terræ cordis thalamum petunt, & tunc palpitationem, tum etiam imminet suffocationem producant. Queritur hic num talis cordis palpitatio medicamentis cordialibus communibus corrigenda?

II. Fortè probabilis videbitur affirmativa, propterea quod respectu proximæ causæ lædentis, ipsi cordi tanquam principalissimo membro statim succurrendum esse videatur per ea, quæ singulari proprietate virtutem ejus confortare, & evaporationum malignitatem corrigere valeant, qualia sunt pleraque odorata & aromatica, quæ balsamica suâ virtute calidum innatum confortant, & respectu calliditatis propriæ materiam vaporosam discutunt & absumunt.

III. Sed contra negativa veritati magis consentanea est, propterea quod in omnibus morbis per consensum primò pars mandans respicienda sit, cui intentioni postea succedit altera, quæ tendit ad materiam peccantem divertendam & evacuatam, ipsamque partem per consensum affectam confortandam.

IV. Cum igitur hic uterus in causa sit, quo ad generationem palpitationis, necessarium est ut primò mineram morbi in utero latitantem corrigamus, postea exhalationes noxias ad cor expirantes frictionibus partium infernarum adhibitis, vinculisque circa femora, in jectis, revellamus, & illud, quod diverti, revellique nequit, dissipemus & consumamus.

V. Hoc postremum alias optimè per odorata & aromatica perficitur: sed quia jam uteri constitutum morbosâ adest, ab iis quo ad fieri potest, abstinentium, propterea quod talia superius adhibita statim uteri suffocationem vehementem, & ex consequenti palpitationem cordis majorem introducant: cum enim rebus odoratis cerebrum suaviter afficitur, per consensum, qui est inter uterum & cerebrum vapores matricis morbosæ, latitantes, excitantur, excitati vasorum obstructionem augent, & ad principalia membra, præfertim ad cor exhalant, atque hoc modo gravibus symptomatibus originem præbent, de quo vide Tom. 1. Disputat. 3. Coron. 1. Exercitat. 7. quest. 5. pag. 71.

VI. Confugiendum igitur hic ad illa, quæ ad absumptionem & discussionem illius vaporosæ substantiæ malignæ faciunt, ita tamen ut utero non noceant, qualia sunt quædam fætida & graveolentia, quæ huic intentioni satisfaciunt, tum quod inimica quasi naturæ vim expultricem suscitent, ita ut ad expellendas res noxias magis infurgat, tum etiam quod plerasque vim attenuandi, vehementerque dissipandi habeant, quod patet in Castoreo, Galbano, Asa fætida, & similibus.

VII. Quare præmissis frictionibus & ligamentis mox nodulus ex asa fætida, galbano & castoreo, paululum calefactus naribus frequenter adhibeatur: interius extractum castorei vel decoctum ejus cum floribus chamomillæ concedatur, præmissâ tamen tum totius, tum etiam uteri evacuatione modicâ per medicamina appropriata facta: Bezoartica quoque non negligantur, ea potissimum, quæ non admodum aromatica, amara potius quam dulcia, utpote quæ utero satis amica.

Per consensum uteri Palpitatio cordis non tantum ex crudo & flatulento spiritu in Virginum Leucophlegmatia, ut habet Ioh. Varandans de mor.

Tomus tertius.

mul. cap. 1. ut & in prægnantibus, quando substantia flatulenta à detento menstruo per arterias & venam cavam in cor elevatur, ut habet Rod. à Castro lib. 3. sect. 1. cap. 13. part. 2. de Mor. Mul. fieri solet, sed etiam aliâs, ubi suffocationes uteri frequenter invadunt. In omnibus eò respiciendum ut appropriata uterina conjungantur cum cordialibus, exceptis tamen quibusdam naturis, ubi potius odorata, quam fætida conveniunt, ut videre licet in Observ. nostris Tom. 2. lib. 3. Observ. 26. pag. 137. de quo videatur etiam Amicus Hochstetterus in Observ. dec. 4. Cas. 2. Imò & antiquus Græcus Autor Moschion πέρ, γυναικίων πύθων, in uteri suffocatione non probat fætida, quæ tamen in capite de uteri dolore post partum probat.

QVÆSTIO V.

An vulnera thoraci circa cordis regionem inflicta quamprimum ut alia consolidanda?

I. CUM maxima sit cordis, tanquam principii vitalis dignitas, manifestum, vulnera thoraci inflicta periculosa magis aliis esse, quam ob causam non immeritò dubitatur, num etiam eadem aliorum more tractanda, & eodem modo statim consolidanda sint? Quibusdam affirmativa placebit: cum enim locus sit nobilissimus, idcirco unicè eò respiciendum, ne externis injuriis ipsè caloris fons, cor scilicet, lædatur, quam ob causam ejusmodi vulnera, quæ fieri potest arte, consolidare conantur. Videatur Felix Wirz von der Wundarney cap. 11.

II. Veruntamen cum thoracis vulnera tantam saniem quotidie effundant, quantam vix in aliis deprehendere licet, propterea quod natura tam propter conservationem partis, quam ob dolorem plurimum sanguinis quotidie eò transmittat, qui malignitate & sordibus inquinatus, aut ob partis imbecillitatem non alteratus, citissimè corrumpitur: idcirco potius cum negante parte consentimus, quæ statuit talia vulnera diu aperta esse debere, ut sanguini corrupto & sanie pateat exitus: non enim negandum, quin retentus ibi præter naturam sanguis, vel humor quidam corruptus, majoris mali causâ reddatur.

III. Undè Paræus lib. 9. Chirurg. cap. 31. pro decisione subjicit, quod prior sententia vera sit, quando nullus humor præter naturam in thorace continetur amplius: posterior contra meritò loqui cum habet, ubi cavitas thoracis thrombis & sanie repletur. Plures limitationes vide apud Guidon. de Cauliaco tract. 3. Chirurg. doct. 2. cap. 5. & Lanfrancum Tract. 2. cap. 6. Conjunge quoque Chalmetum in Enchir. Chirurg. lib. 2. cap. 22. & Cornel. Schylandræ in Pract. chirurg. lect. 8.

Subscribunt huic assertioni Hieron. Fabric. ab Aquapend. part. 2. lib. 2. de vuln. cap. 42. & Franc. Peccerus lib. 2. de vuln. thoracis cap. 79. quorum posterior rationes in utramque partem proponit: prior verò breviter vulnus apertum retinendum pronunciat, cautione additâ tempore administrationis observandâ, ne diutius ambientis aëris frigiditate lædatur.

Affirmatur quæstio.

Negativa defenditur cum limitatione.

* F

QVÆ.

QVÆSTIO VI.

An vomitoria conveniant in cholera?

cholera
rid?

I. Inter affectiones ventriculi est etiam cholera, malum sat periculosum & acutum, ubi ex fluxione & commotione bilioli humoris potissimum superius & inferius ad excernendum æger singulis momentis torquetur atque excitatur. Et si verò fluxus præter naturam astrictione curetur, non tamen hic statim ad reprimentia procedendum, propterea quod in ejusmodi casibus primò non tam affectus, quam causa morbifica respiciatur: quæ enim præter naturam in corpore coacerantur, necessariò evacuari debent, sive hoc fiat ipsa natura, sive medicamentorum ope.

Malum hoc sat acutum & periculosum cholera, vel cholericæ passio, τὰ χολερινὰ juxta Hipp. τὸ πρὸς χολῆς, à bilis & bilioli humoris rejectione dicitur, quanquam Alex. Trallianus lib. 7. cap. 14. aliam nominis derivationem habet, dum inquit: ne autem quis affectum ideò cholera vocari putet, quod à bile omninò fieri consuevit, sed quia materia, quæ per ventrem adfertur, ex intestinis videtur excerni: intestina verò χολιδέες veteres appellabant, ut etiam Homerus testatur his verbis; πῆχυντορχαμαὶ χολιδέες, hoc est, fusa erant humi intestina.

Negativa
quorundam.

II. Verùm cum conatus hos exercendi summa virium imbecillitas sæpius cum convulsione atque Syncope subsequatur, ideò quaeritur, num etiam naturam adjuvare debeamus, quod per vomitoria fieri posse putent? Negativa multis videtur probabilis, utpote cum vomitus vehementior non solum fluxum per inferiora impedire, sed etiam imminenti convulsione atque syncopes causa esse queat.

Affirmativa cum
distingtione
defenditur

III. Nos distinguimus inter vomitoria vehementiora & leviora, quorum illa quidem hic improbamus, ob causas jam dictas: hæc autem in hoc morbo cum Pereda lib. 1. Pract. cap. 35. aliisque practiciis, commendamus, tunc temporis potissimam, ubi æger aliàs nauseabundus fluctuantem habet ventriculum, ubi sufficit aqua decocta hordei tepida, cum pauco saccharo & oleo, quibus extergendi & acrimoniam humoris obtundendi facultas insidet.

Huc etiam refert, quod habet Oribasius lib. 7. cap. 14. Si ciborum corruptio per initia tibi appareat, & æger nihil ferè per ventrem & vomitum excernat, sed nauseat, velliceturque, tunc exhibere conabimur, quæ promoverè vomitum largius possunt, qualis est mulla, quæ ambo sine noxa præstare potest, nempe & alvum, & vomitum incitare. Quod si verò mullam non libenter sumant, tepida aqua ipsis liberalior dari solet, atque vomitus sollicitari aut digitis, aut pennis anserum ex hydræleo in os inditis, donec corrupta abundè evacuatà tibi videantur. Hoc etiam Bertrutius Bononiensis tract. 1. sect. 3. cap. 10. innuit, ubi aquam calidam in multa quantitate commendat in cholera calida pro vomitu promovendo. Coniunge Joh. Hasfurtum de Med. Morb. ex cæli postu lib. 2. cap. 8.

Quid agendum
post evacuationem.

IV. Hoc modo sat evacuatà materià, nihil superest, quam ut virium respectum habeamus, ac præter dietam rectè ordinatam, tam interius quam exterius, ea usumur, quæ intempericm

calidam præter naturam corrigere, ac nutritionis membra rursus confortare queant, ut sunt interius conserva rosar. spec. diarrh. abb. diatrionfantalon, spiritus vitrioli, tinctura coralliorum, &c. Exterius verò non negligantur inunctiones circa ventriculi regionem factæ per ol. Masticis, cydoniorum, & similia, aut applicetur panistofus calidus cum aceto asperso, sæpiusque renoveatur.

Nota verò, quod ea, quæ proponuntur (quod etiam Joh. Marquardus lib. 3. Pract. cap. 8. probat, additâ limitatione, ne scilicet notabilis virium jactura simul adsit, per aliquot dies vomitionibus durantibus) tantum de cholera humida sint intelligenda, non verò de cholera sicca, cujus curandi ratio consistit in spiritus fluviosi educatione & con-temperatione, & in cautæ, à qua spiritus iste fluvulentus subnascitur, ablatione, quam ob causam Hippocr. 4. vict. acut. rex. 104. Vomitoria prohibet, & potius ventrem oleo subducit, balneum aquæ dulcis cum oleo persulfum præscribit, somnum imperat, vinum meracius exhibet, oleum per os propinat, abstinentiam suadet, ac tandem, si opus, materiam peccantem evacuat.

QVÆSTIO VII.

An & quomodo dejectam appetentiam Spiritus vitrioli corrigat?

I. Quamquam vivens ex sententiâ Philosophorum perpetuò nutritur, cum essentia partium continuò absumatur, quatenus calor omni tempore vim suam exerit in absorptione humidi, undè vis vegetativa non ita quiescit à suis operibus, ut animalis, sed semper materià patiente datà eodem modo agit, nec ad utrumque oppositorum aptitudinem obtinet, ita ut medicis quorundam sive naturalis inde dicta fuerit, quemadmodum Tom. 1. Disp. 3. Coron. 2. Exerc. 3. quæst. 5. pag. 167. demonstra vimus: non tamen negari potest, interdum appetentiam alimenti externi aliquandiu penitus quasi aboleri, quod primò testantur animalia quædam hyberno tempore sine cibo & potu latentia, sicut patet ex Aristotele lib. 8. hist. an. cap. 7. & Plinio lib. 8. Natur. hist. cap. 35. & 36. Vide quoque Libavium lib. 1. Barrach. cap. 14. part. 4. Singularium.

Vivens
semper
nutritur.

Quod appetitus
alimenti
externi
interdum
aboleatur.

Vivens hic non generaliter accipitur, quatenus vita à Patricio definitur lib. 14. Panarch. quod sit essentia parturiens actionem, ut nihil aliud sit vita, quam essentia (scilicet animata, ut addit Casmannus lib. 1. Biograph. cap. 1.) in seipso motio: sed strictiori significatu, quatenus vita est quasi affectio vegetativæ animæ, quæ ratione pluribus de vita & morte Tom. 1. Disp. 3. Coronid. 2. Exercitat. 4. pag. 171. ut etiam in quaestionibus ibidem egimus. Cui placet ulterius hæc in re speculari, is videat Nic. Taurellum lib. de vita & morte, Ott. Casmann. lib. Biographia, ubi naturalem, mortalem & æconomicam Hominiis vitam describit. Adde quoque Rodonicum Zamorensem lib. 2. Speculi hum. vitæ, cap. 5. & Gerard. Dorn. tract. 1. Chym. Theor. cap. 1. & seq. Notandum insuper, quod habet Flaminius Ciconia lib. quæst. Natural. quaestione 14. Calorem nativum anima-

animalium per totum corpus diffusum à principio ad finem usque vitæ semper in humidum radicale, ipsum absorbendo, agere: temporis autem longitudine, senescence animalis, per continuam actionem caloris naturalis, in humidum radicale, ipsum humidum extenuari & diminui, undè partium spiritalium exiccatio, & consequenter caloris vitalis in corde suffocatio sequatur. Sed hoc ipso prædictus autor sibi satisfacere minimè statuit, quapropter addit: vel melius dicamus, quod quando calor ille non possit refrigerari & contemperari (scilicet in corde, pulmonibus exiccatis) fortior evadit: fortior autem factus, accipit magnum dominium super humidum, & ipsum citò absorbet, &c. Addatur Augustin. Dominus lib. 2. de Nat. hum. cap. 14. ubi monstrat, cur & quomodo calor animalis indies fiat qualitate major, & quomodo ille idem consumat animal. Verùm his non obstantibus, accidit interdum, ut animalia quædam nihilominus absque externo cibo per tempus aliquod conserventur, ut diximus.

Tom. 1.
Disp. 3. Coron. 2. Exerc. 2. q. 10.

Rara & admiranda
inedia.

II. Deindè hominum quoque atrophia laborantium vita superstes idem innuit, utpote cum multi in febribus acutis, aliisque morbis per plurimos dies absque omni alimento assumpto vitam protrahant, ut inde Fernellus lib. 5. Physiol. cap. 12. commotus fuerit, ut vegetatricem facultatem à vitali revera distinctam poneret, cujus contrarium, suo loco probavimus.

III. Imò magis miranda sunt hic exempla rara hominum absque cibo & potu longo tempore viventium, cujus generis est illud, quod refert Albertus lib. 7. de Animalibus, tract. 3. cap. 3. fœminam quandam Coloniensem tempore Imperatoris Friderici secundi interdum per triginta dies ab omni cibo & potu abstinuisse: ut & alterum, quod refert Langius, Bucoldianus & alii autores, de puella Spirensi, quæ Imperante Ferdinando, cibum & potum præcedente ventris, levi que capitis dolore, fastidire, & prorsus cessantibus alvi excrementis, abdicare cepit.

Præter enumeratas historias multorum diutius absque cibo & potu viventium mentio fit alibi, nimirum apud Marcellum nostrum Donatum lib. 4. cap. 12. & Tom. 2. lib. 11. de variis miscellaneis Observ. 1. cum quibus conjungantur etiam illa, quæ proponit Sennertus lib. 3. Prax. part. 1. sect. 2. cap. 2. ubi inprimis admirandum est, quod refertur de Populis Lucomariæ Moscoviæ, nimirum singulis annis 27. die Novembr. eos mori, & vere subsequenti circa 24. Aprilis, ranarum instar, si credere fas est, eosdem reviviscere: Totam historiam lector videat apud Citesium in libell. de Abstinentie Consolentaneâ.

Admiranda observatio
præsentis
sæculi.

IV. Sed quid opus est, ut exempla prioris seculi adducamus, cum adhuc hodiè res ipsa loquatur: refert enim Quercetanus in diatet. polyhist. sect. 2. cap. 4. de puella trium vel quatuor annorum, quam Constanti viderit, quæ per annum integrum ejusmodi abjectum appetitum habuerit, ut nihil omninò cibi potusque assumeret, vita nihilominus superstite, cui ventris inferioris regio depressa, totumque abdomen lapidis instar induratum deprehensum fuerit, ac tandem appetitus, & pristina sanitas redierit.

V. Addit adhuc aliam historiam, mihi quoque notissimam, de virgine illa, cujus mentionem fecimus Tom. 1. Disp. 3. Coron. 1. in append. de Cruentatione & conservatione cadaverum pag. 141. quæ vi-

vebat in sextum annum absque omni cibo & potu, cum ante biennium ex Sabaudia Germaniam repeterem & Helvetiam pertransirem, de cujus casu circumstantiis tunc temporis Bernæ cum Clariss. Dn. Paulo Lentulo, ibidem Medico Ordinario, diligenter inquisitionem institui, propterea quod viderem eundem singularem hæc de re tractatum edidisse, qui tunc temporis Anno 1606. Friburgi Aventicorum, ubi typis subjectus erat, fortè fortunatè ad manus nostras perveniebat.

Declarantur
cir-
cūstantiæ
casus.

VI. Cæpit hæc Apollonia Schreieriana, ut vocabatur, honestorum parentum, nec non mediocri fortunâ præditorum, in pago Gats ditionis Bernatum, filia, sensim panis, deindè ciborum aliorum & fructuum quoque usum averfari: postea aliquandiu jusculis nutrita vivebat: tandem aliquot vini cochlearibus aqua diluti vitam sustentavit: postremò prorsus omnia respiciens, stomacho ex dolore & cruciatu potum non ferente, citra ullius rei ingestionem vixit ad illud usque tempus, ubi eandem in Helvetia invenimus, approbantibus hæc omnia tum mihi, tum comiti meo, viro consultissimo Domino Joh. Hagemeyfero, Juris utriusque Doctori eximio, amico meo suavissimo, multis ocularibus testibus, non plebeis tantum, sed etiam doctis, inter quos fuit dictus ille Dn. Lentulus & vir peritiss. Dn. Wilhelmus Fabricius, Medicus & Chirurgus Paterniacensis Ordinarius. Pluribus de hæc historiâ egimus Tom. 2. lib. 2. Observ. 29. pag. 97. & eodem Tom. lib. 11. de variis miscellaneis Observ. 1. Addantur & illa, quæ proponit Baptista Fulgofus in Memorabilibus lib. 1. cap. 6. titulo de his qui sine cibo vixerunt: Item Joh. Matthæus in Quell. Medicis q. 5.

Admiranda
inediæ
causa.
Opinio I.

VII. Qui autem fiat, quod vita per tot mensium & annorum spacium absque cibo & potu sustineatur satis est dubium. Inveniuntur, qui rō tri negant, propterea quod nullas rationes videant, in quorum numero est etiam Valeriola in annotat. ad paradoxæ Joberti. Sunt alii qui naturaliter tale quid accidere posse statuunt, in quorum numero est Langius lib. 2. Epist. 27. Jobertus decad. 1. paradoxo 2. qui ponunt imperfecta nutritione propter copiam pituitosorum humorum collectam, calorisque diminutionem aliquandiu tales homines absque cibo & potu vivere posse, cedentibus videlicet crudis illis humoribus in partium substantiam, quod fortassis de quibusdam animalibus hyemis tempore dormiendo vitam transigentibus, & hominibus tali constitutione præditis ac aliquandiu inedia laborantibus concedi posset.

Opinio II

Opinio III.
præ reli-
quis verisimi-
lilis.

VIII. At verò de iis, qui per multos annos vivunt absque cibo & potu, eo modo, quemadmodum patet ex adductis exemplis, plurimum adhuc dubitatur, præsertim cum hic peculiaris quædam causa dejectum appetitum introducens primò adesse videatur. Quod si absque præstigiis magicis hæc accidunt, ut verò consentaneum videtur, non à ratione alienus est discursus Josephi Quercetani, de causis ejusmodi raræ inediæ, quem habet in diætico Polyhistorico, quo statuit, membra destinata ciborum & porionum attractioni atque alterationi, coagulari & exicari posse, ita ut sint quasi emortua, quemadmodum refertur de infante, qui in lapidem coagulatus in utero materno citra sui, matrisque corruptionem diu perstitit. Vitam verò non cooperantibus membris concoctioni primæ, secundæque

dicatis superesse posse demonstrat ex eo, quod potissimum corporis partes, in quibus vita potissimum sedem suam obtinet, cor videlicet, pectus & caput, in ejusmodi hominibus admodum vividæ sint, ita ut ratione similitudinis consequenter easdem spiritu & aëre foveri & nutriri posse videatur à veritate non dissentaneum, præsertim cum aliis planum sit apud medicos, aëre per inspirationem, tam manifestam, quam occultam attracto, substantiam nostram refocillari, restaurari & conservari, quâ ratione odores etiam, quorum aër est vehiculum celerrimè vires confortare dicimus.

IX. Non tamen negandum, quod propter viscera nutritionis depravata bonâ sui nutrimenti parte destituantur viscera vitalia, quam ob causam omnes totius corporis facultates languent, hinc etiam puella illa Helvetica sensim & leviter respirat, submissâ voce vix loquitur, ad sensum tardâ, ad motum corporis inepta est.

V. Causam coagulationis, exiccationisq; membrorum coctioni dicaturum dictus autor citato loco refert ad fæces tartareas densas ac spissas quibus circumquaque viscera involvuntur, undè tam diu perit appetitus, donec vel arte vel natura sensim evanescentibus illis excrementis membra repurgentur & pristina facultates, aliquandiu quasi sepultæ, destinatas functiones vicissim obeant. Quamvis autem ulterius dubitare possimus, non tamen omninò improbabilia sunt ea, quæ diximus, propterea, quod videamus ex causa simili frequenter ad aliquot dies in ægrotantibus appetitum dejici, quemadmodum ex sequentibus patet.

Ea, quæ hic de causis rararum mediarum proponuntur, alibi pluribus à nobis repetuntur, ubi nihil addimus nisi quod ab eo tempore penes alios scriptum invenimus. Præter diversas opiniones à nobis propositas & discussas, duæ supervenere, scilicet *Fortuni Liceti, qui lib. 3. de his qui vivunt diu sine alimentis*, suam sententiam proponit, nimirum in omnibus iis, qui diu sine alimentis vivunt, nutritionem cessasse, pro cuius thesicos confirmatione ponit, viventia omnia naturaliter vivere posse per longum tempus absque eo, quod ullo modo nutriantur. Verùm cum hæc assertio sit contra communem veritatem approbatum, diutius in eadem refutanda non hèrebimus, sed lectionem ad lib. 4. tit. 1. quæst. 7. *Quæstion. Medico legalium Pauli Zacchiæ, Medicæ Romani Doctissimi, nec non ad Sennerii Præx. p. 3. lib. 1. sect. 2. cap. 2. remittimus*, apud quos assertio Liceti ex præfesso examinatur & refutatur. Altera opinio est prædicti *D. Sennerii*, qui citato loco pro vera causa diuturnæ abstinentiæ proponit humoris, qui corpus nostrum conservat, talem dispositionem, ut à calore nostro absumi non possit, addita proportione calor, nunc fortioris, nunc debilioris. Hanc assertionem idem Autor, Amicus meus, ingeniosè confirmat, tam à lucernis antiquorum; post aliquot secula repertis, quam etiam ex chymicis observationibus, ubi patet experientia, quod res inflammabiles fixæ reddantur, ut diu in igne perdurare queant. Quanquam verò subjiciat, difficultimum esse, declarare, quomodo humidum ita disponatur, addit tamen, cum melancholicus humor & atra bilis acidorum ac salforum naturam imitetur, quibus alias sulphur & alia inflammabilia figuntur, ut ferius deflagrent, verisimilè videri, per melancholicum succum alimentum ita dispo-

ni, ut actioni calor resistat. Sed sicuti nostram assertionem juxta *Quercetani* placita deductam, tam hæc, quam etiam alibi libero doctorum iudicio subjecimus, ita prædictam etiam opinionem doctoribus examinandam, probandam vel improbandam relinquimus.

XI. Etiam si verò talia exempla diuturnæ inedia rarissimè occurrant, frequens tamen est appetitûs dejectio in multis morbis, ubi sæpius per plurimos dies ab omnibus alimentis ægri abhorrent, de quâ affectione quæstionem movemus *Σεραπειωτικῶν, an & quomodo Spiritus vitrioli dejectam appetentiam corrigat?*

XII. Plurimi reperiuntur, qui usum vitriolati spiritus angue pejus fugiendum esse statuunt, ut patet ex *Sylvatico controvers. 48. & aliis*, qui ex noxiis qualitatibus vitrioli communis non præparati & à suis impuritatibus minimè separati plurima deducunt inconvenientia: sed frustra: aliud enim est considerare dicta *Galenii, Dioscoridis, Pauli, Aërii, Actuarii, Celsi, Oribasii*, & aliorum principum, ubi tantum de vitriolo crudo loquuntur: aliud est perpendere vitriolum præparatum, cujus magna est varietas, ita ut illud solum pluribus Hermeticis sufficiens videatur ad officinam pharmaceuticam exornandam.

XIII. De spiritu vitrioli, cujus usus hodiè frequens est, quærimus: hunc plurimum ad maximas putredines inhibendas inservire cum experientia rectissimè testatur *Crato in opere Ep. à Scholze edit Ep. 146.* quam vis in scioribus naturis cautio major, quam in humidioribus observanda sit. Hunc etiam in appetitu dejecto plurimum præflare quotidie experimur, tunc temporis potissimum, ubi fecibus pituitosis & mucilaginosi intertæ partes ventriculi quasi obvolvuntur & obstruuntur, ita ut spiritus famem producentes, hoc est, innatus ventriculi calor obruatur, & ad operationem suam perficiendam ineptus reddatur. Quatenus enim in se continet vim penetrantem, incidentem & mundificantem, catenus materias & cruditates illas mucilaginosas attenuat, digerit & absumit, undè consequenter spiritus esurientes, antea quasi sepultos, excitat, qui fructus consuetos in extrimulando orificii sensu producunt & famem generant.

XIV. Imò extremis etiam inflammationibus succurrit, ubi calidissimis exhalationibus appetitus ciborum dejectur, quatenus aciditate suâ spiritus effervescentes compescere, & per consequens fructus eorum, videlicet incendia præternaturam, extinguere potest. Hinc etiam prædicti in correctione dejecti appetitûs à causâ calidâ, cibos cum aceto paratos frequenter concedendos & præscribendos esse statuunt, ut patet ex *Paulo Aegineta lib. 3. de re med. cap. 17. Alexandro Trall. lib. 7. cap. 5. & aliis plerisque*, quatenus videlicet acërum abundat ejusmodi vitriolatâ aciditate, hujus ratione fervidas exhalationes coagular, earumque fructus interpellit, refrigerando simul ex accidente, quemadmodum ex præmissâ quæstione prima manifestum est.

Cum hæc in quæstione vitrioli spiritus mentio fiat, lubet Colophonidis loco subjicere præparatam hanc maximè huc facientem, quâ ratione volatilis redditur, nec ita corrosivus est, verum ventriculi fastidientis restaurativum: Primò evitanda vulgaris calcinatio, sive reductio in colcorat, quia per eam subtiliores spiritus evaporant: 2. non

An Spiritus vitrioli conveniat?

Negativa refutatur.

Afferunt affirmati.

Spiritus vitrioli quomodo succurrit inflammationibus.

Canina appetentia quid sit, & inde proveniat.

Spiritus vitrioli iusta præparatio.

non ultra lib. vj. Vitrioli crudi retortæ loricatæ sunt committendæ, aliàs conglobatur nimis tenaciter totum vitriolum, nec ignis illud per omnes partes penetrare potest: 3. ultra 12. horas ignis continuandus non est; diutius enim si urgeretur, prodiret simul oleum vitrioli causticum, nullo artificio à spiritu separabile. His cautionibus prævisis, impone vas fornaci ignis aperti, & subministra ignem valdè lenem, quam diu exit phlegma, dein fortiore, donec videris spiritum vitrioli nubium albarum instar totam recipientis capacitatem implere. Quando omnia refrixerint, liquorem omnem destillatum exime, indè matratio obaturatur ejus ofculo peroptimè: putrefac per digestionem lenem in B. tepido spacio trium hebdomadarum, tandem destilla per alembicum duplicem in cineribus lento igne lenissimè: ascendet pars volatilior spiritus vitrioli in summum alembicum: phlegma verò fatens & putre in inferiorem. Reliquum autem quod ascendere nequit, denuò tractandum ut supra per reasfusionem novi phlegmatis, digestionem & destillationem, quam diu aliquid spiritus ascendit. Hujus spiritus volatilis dosis & efficacia major est, quam corrodentis istius vulgaris, qui propterea suspicione sæpè non caret. Ex communicatione *D. D. Closei*, Amici, cui subscribit etiam *Zach. Brendelius in Compend. Chymico, pag. 33.* Manifestum hinc quod præparatio olei vitrioli, quam tot laudibus cumulat *Timoth. Rosellus in part. 1. Secretorum cap. 11.* tantâ commendatione digna non sit.

perfecta non fiat, haut aliter sicuti cerevisiam *Zythesæ* coquere nesciunt perfectè nisi suo tempore fermentum accedat: qui spiritibus vel quasi corrosivis prægnans sit, ventriculo quasi innatus, in eoque indies renovatus & refarcitus ab assumptis alimentis, sicuti Præceptor noster p. m. ingeniosissimè quoque innuit *Dn. Felix Platterus scilicet in Tract. de funct. lesion. lib. 2. cap. 13. mibi pag. 593.*

II. In hoc affectu dubitatur, num vini potus conveniat? Affirmat *Hippocrates lib. 2. Aph. 21.* ubi inquit: *ἄμαρ Σάπρης λυεῖ*? famem, scilicet præternaturam vini potio solvit. Idem *Galenus in comm.* innuit, multò videlicet magis accommodatum esse remedium vini portionem, quam ciborum multitudinem, additque se multos sanasse, vinum abundantanter exhibendo, illudque calidum, flavum vel rubri coloris, absque astrictione, præmissis videlicet pinguibus eduliis, antequam sitire inciperent.

Quo ad vini naturam legatur *Ant. Fumanellus in opere suo lib. 4. & Dn. Patrus Jacobi, Hortius libel. de Vite vinifera.*

III. Rationem addit *Matth. de gradibus in 9. Rhas. cap. de app. can.* quod vinum ejusmodi maximam nutriendi vim habeat, & assumptum post pingua alimenta diu in ventriculo remaneat, ut ita suam alterationem adæquatam sustinere cogatur? imò & causam frigidam, mucilaginosam videlicet vel pituitosam materiam collectam, attenuare atque incidere potest, quâ ratione materiam foventem corrigit & per consequens ad effectum illam tollendam inservit.

Vide *Gardan. in Comm. ad Aphor. citat.* ubi præter experimentum ratione confirmat, quod vinum famem curet: aut enim, inquit, fames à frigiditate est, & cum vinum calefaciat: famem sedat; aut à nimia resolutione, & vinum nutrit celerimè; aut ob humorem atrum quem vinum æquat, &c. Conjunge quoque *Hieron. Thriverum Brachelium in Comm. ad præd. Aphor.* qui veterum ambiguitates solvit. Item legatur *Hypol. Guarionius in opere German. de noxa Sanit. cap. 19. lib. 4.*

IV. Quid si adderemus, generosum vinum spiritu suo proprio copioso mordicantem illam aciditatem corrigere, temperare, fructus illius impedire, eandemque naturæ amicam & convenientem reddere? an illud absurdum sit, non video, præsertim cum sensus testetur, aciditatem mordicantem aceti, quam diu cum vino conjuncta est, ita temperatam & correctam esse, ut palato saporem jucundissimum, naturæque nostræ maximè convenientem exhibeat. Adde quod agens respectu sui adæquati patientis maximè vim suam exerrat in rebus naturalibus, quemadmodum *Philosophi* probant: at verò vini spirituosâ propria substantia naturaliter hanc virtutem habet, ut aciditatem illam temperatam atque jucundam reddere queat. Vide *Johan. Viserum in Comm. ad Aphor. Hipp.*

Affirmatur quæstio.

Singularis quæstionis confirmatio.

QVÆSTIO VII.

An & quo tempore in appetitu canino vinum exhibendum?

I. Accidit interdum hominibus fames præternaturam, græcis *κυνόδνη σπεξ* canina appetentia (quæ differt à Bulimia, quatenus hæc particularis magis est, & deliquium accedens habet, juxta *Forest. lib. 18. Observ. 6.* quod *F. Vincen-tius Beluacensis in speculo doct. lib. 15. cap. 94.* determinat eâ ratione ex causis suis, quia in Bulimo debilitetur virtus appetitiva cum consumptione corporis) qua vehementi & insatiabili appetitu alimenta appetunt, ut *Galenus habet, in com. l. 2. Aph. 21.* propterea, quod continuo morsus quidam adsit circa ventriculi superius orificium, productus maximè ex parte ab acidis ac mordicantibus humoribus in tunicis ventriculi collectis, ex quibus fortassis famelici & insaturabiles progrediuntur spiritus, qui exaltati, & in rabiem quasi acti, cuncta alimenta repente conerunt & alterant, iisdemque alteratis & subactis, os ventriculi vicissim extrimulant, atque hoc modo famem continuam producunt.

Hic adde, quæ proponit Amicus noster *Dn. Hochstetterus Dec. 5. Observ. Cas. 1. in Scholio pag. 230.* dum acidum humorem ventriculi ingenitum & innatum credit, quem relicta chyli vel cibi portio benè elaborata foveat & augeat, qui serofus sit, & acidularum tenuitatem atque acorem æmuletur: qui nervosum ventriculi corpus afficiat, & suâ mobilitate corpus alimentale ingestum permeet, laviget atque in liquorem solvat, sine quo coctio

QVÆSTIO IV.

An vehemens fitis oxycrato ebibito compescenda?

I. Immoderata & vehemens fitis frequenter ob orificium ventriculi sinistrum, vel per se, vel per

per consensum affectum, accidit, de qua quaeritur, num oxycrato ebibito compendenda sit? Affirmativa deducitur ex Galen. lib. 1. de simpl. med. fac. propterea, quod oxycratum, ex aceto & aqua compositum, vim refrigerandi & humectandi possideat, non sine insigni vi penetrandi, cujus ratione per intimas partes sese insinuat, & fontem mali corrigit. Quatenus enim aceto constat, eatenus fervidas exhalationes coagulat & refrigerat, indeque generatam sitim extinguit: quatenus autem aquam admixtam habet, eatenus humectandi refrigerandique majorem facultatem continet, utpote cum aqua inter humectantia sit humidissima.

Videatur Galen. in Comm. 1. in lib. Hippocrat. de humoribus, mihi pag. 245. editionis Joh. Bapr. Rosarii Interpretis, dum inquit, molesta autem est sitis vel maximè, eaque duabus de causis oritur, tum penuria humiditatis, tum caliditatis redundancia: sed primum genus aegrè curatur, alterum tollit acetum ex aqua epotum. De sitis causis & differentiis conjunge Victor. Favenin. in Com. ad Aphor. 19. lib. 4. Hipp. De remediis autem conferentibus legatur Vid. Vidius lib. 4. de Febr. cap. 7.

II. Et quamvis aqua per se sola considerata respectu refrigerantis & humectantis facultatis satisfacere videatur, quatenus ab excedente caliditate & siccitate oritur: non tamen sola usurpatur propterea quod vi sua condensandi diu moretur in praecordiis, & obstruendo calorem praeter naturam colligat, desitutaque penetrandi facultate ad partes intimas sese insinuare nesciat. Additur ergo acetum, & hoc modo oxycratum producit, quod non tantum refrigerat & humectat, sed simul attenuandi, penetrandique potestatem obinet. Notandum tamen in ea siti p. n. potissimum hoc remedium convenire, quando caliditas & siccitas excedens affectioni praebent originem, quod frequenter in febribus ardentibus, per consensum fieri consuevit.

QVÆSTIO X.

An in inflammatione ventriculi semper vena secanda?

I. Quemadmodum alia corporis partes, ita Stomachus, vel ventriculus quoque

DECAS SEXTA,

DE MORBIS QUIBUSDAM INTESTINORUM, MESENTERII ET OMENTI.

ΠΡΟΟΪΜΙΟΝ.

Cur intestina vicinaeque partes plurimorum morborum origo?

Intestina vicinaeque partes alia non solum a corde, caloris vitæque principio plurimum distant, sed insuper excrementis, ab alimentorum confectionibus prodeuntibus, quo-

φλεγμονήν, vel inflammationem interdum patitur, eamque vel sanguineam, ubi dolor ac tumor circa partem affectam, cum sensu gravitatis, multique calor, accedente siti valida, febris ardente & nausea deprehenduntur, vel cholericam, ubi vehementior ardor ac sitis, febris quoque ardentissima, sed tumor ac gravitas minor est, ut Altimar. lib. 2. de med. morb. cap. de Stomach. Inflamm. innuit.

II. Querimus hic, an etiam in hoc affectu venæsectio conveniat? Affirmamus cum Matth. de grad. in lib. 9. Rhaf. cap. de dolore & Apostemate Stomachi, cum Altimario citato loco, & reliquis practicis, propterea quod in principio statim eo allaborandum sit, ut peccans & affluens materia à parte Inflammatione obsessa per revulsionem avertatur, quod commodissimè venæsectione fieri potest, praesertim in sanguinis abundantia simul conjuncta, ubi sanguis educendus, pro ut vires ferunt, copiose, ipsumque opus, necessitate requirente, renovandum, ac denuo reiterandum est.

III. Imò non tantum in sanguinea, sed etiam in cholericâ inflammatione sanguinis missio approbatur, cum etiam in hac materia affluens ad partes remotas per phlebotomiam revellatur, & fervor humorum contemperetur: ut enim cholera, per se sola considerata, non introducit inflammationem, sed quatenus cum sanguine abundat, ita etiam sanguinis motum sequitur, eoque evacuato, vel alia ratione correcto, suam quoque correctionem sustinet.

Hic accommodari potest illud, quod habet Hipp. lib. 6. de Morb. vulg. statim ab initio, de illo, qui in Oeniadis laborabat ventriculi dolore, qui sumptis omne genus medicamentis, tum sursum, tum deorsum purgantibus, nihil allevabatur: secta verò per vices venâ manus utriusque, donec exanguis fieret, tum demum alleviationem, & mali liberationem sensit.

Ita de cordis & ventriculi quibusdam affectionibus ansam disputandi praebere volumus, consequenter Deo volente, de morbis intestinorum & mesenterii, de jecoris & lienis affectibus, de renum & vesicae dispositionibus praeter naturam, de muliebribus malis, ac tandem de morbis venenatis peculiâres quinque decades problematum elaborabimus.

vidi scitent, ita mirum non est, eisdem variis gravissimosque morbos accidere, de quibus praesentem cunctis singularibus quibusdam questionibus, tam cognitioni, quam curationi, plurimum inservientibus instituimus.

QVÆ-

QVÆSTIO I.

An Spiritus salis conveniat in colicis doloribus?

Colici doloris nomen.

Kolikh dicitur Aeginetæ, morbus intestini plenioris Celsi, communi nomine dolor colicus dicitur, & ab Hippocrate & Galeno sub dolore intestinorum comprehenditur, quemadmodum vult Mercurialis lib. 3. pract. 26. ut non verisimilis sit assertio Plinii lib. 26. natur. hist. cap. 1. qui scribit, morbum hunc primum omnium esse expertum Tiberium Imperatorem, cui etiam Scribonius Largus suffragatur, qui multas antidotos, propter dicti Imperatoris colicam compositas, proponit.

Colicus dolor quid?

II. Est autem colica passio dolor ingens, intestinum colon unâ cum fecum retentione occupans, cuius causa antecedens potissimum consistit vel in crassis & pituitosis humoribus, intra colic membranas subsidentibus, vel in materia flatulenta, praeter naturam ibidem contenta, vel in inflammatione dicti membri, vel tandem in acrimordacique succo, dictum intestinum afficiente.

Causa doloris colici.

III. Sed non raro accidit, ut causæ dictæ miscantur, potissimum tunc temporis, cum morbus diuturnior est, ubi frequenter unâ cum crassitie materiae jungitur etiam acrimonia flatulenta cum inflammatione. Hanc ob causam juxta Scholam Hermeticorum διαστροφὴ κολλική ex mucilagine Tartarea, stypticis, & acetosis spiritibus permixta, producitur.

Sententia Hermeti-corum, de causa colici doloris.

Rationes questionis negantes.

IV. Querimus autem in praesentia, num etiam in hoc morbo Spiritus salis conveniat? Fortassis negativa quibusdam placebit, propterea quod juxta Galen. lib. 12. Meth. Medend. cap. 8. in hoc casu abstinendum ab iis, quæ admodum calefaciunt, quatenus illa crassos humores in flatu convertunt, & exacerbationem affectus majorem introducunt: at saltem calefaciendi & resolventi qualitate praeditum apud omnes constat, undè sequitur Spiritus ejus, excessu & praeminentia quadam duntaxat salis possidentem, hic minimè convenire. Adde quod Spiritus salis maximè penetrat, adeoque peccantes humores magis exacerbare videatur.

Affirmatur quaestio.

V. Contra, quod spiritus salis spagyricè praeparatus optimè conveniat in colicis doloribus confidenter asserimus, tum quod attenuandi, resolventique potestate, peccantes humores corrigit, tum etiam quod discutiendi facultate flatulentam materiam digerat. Adde quod materiam putrescentem alteret, & plurimum à putredine superfluo humores praeservet. Imò vi aperiendi causam morbificam disponit, ut eo citius ab eadem natura sese liberare queat. Tandem quatenus fervidas & sulphureas exhalationes deprimit, seu fixas reddit, eatenus optimum quoque contra vehementissimum dolorem, ab acris & fervidis mucilaginis tartaræ spiritibus ortum, anodynum constituit.

Determinatur quaestio per cautelam.

VI. Nota tamen pro limitatione questionis, quod in affectu dicto primum eo respiciendum sit, ut medicamentis lenientibus, potissimum clysteribus, alvum aperiamus, & ea quæ methodus medendi requirit, tanquam universalia non negligamus, priusquam cedamus ad usum spiritus salis, qui justo tempore usurpatus, propter dictas rationes plurimum praestat, praesertim in colica,

quam crassa & viscida materia, cum acri mordacitate conjuncta, generat, ubi paucis tantum guttis, in vino vel aquis appropriatis, Chamomillæ scilicet, vel similis, jejuno stomacho exhibetur, de quo vide plura in Medulla destillatoria pag. 86. tract. 3. in Basil. Chym. Crollii pag. 149. in part. 2. M. Ant. Zimara Antri Mag. lib. 4.

VII. Ad dubitationes propositas respondemus: Solvuntur & licet primum admodum calefacientia non concedantur à Galeno: non tamen hæc assertio simpliciter proponitur, quia Galenus tantum calefacientia rejicit, quæ liquant & in flatu vertunt humores peccantes, non autem discutiunt. Hanc ob causam addit, colicum dolorem, per ea, quæ incidunt, concoquunt, flatu discutiunt, exiccantque, citra valentem calefactionem, rectissime curari: at verò qualitates hæc maximè conspiciuntur in spiritu salis: cum enim salis proprium sit inter cæteras facultates, quas possidet, detergere, obstru-tiones expedire, putrefactionem & corruptionem arcere, ut inquit Quercetanus lib. 1. defens. cap. 20. multo magis talia præstabit spiritus ejus, qui in pluribus naturam salis superat, acrimonia videlicet destitutus, γλυκυπικρὸν sapore summè penetrans, sitim nullam vel calorem generans, sed potius extinguens, quod in hydropicis apparet. Hinc ergo non timendum, quod vi suâ penetrandi peccantes humores magis exacerbare possit, cum & ipse potius ferocientes spiritus consumat & colligat, quo eo citius à natura superentur & extinguantur.

Colophonidis loco notandum, quod ad hanc intentionem plurimum quoque servire possit Balsamus Mastiches Strobelbergeri, quem paratu facilimum, tanquam proprium inventum, in l. Mastichologie pag. 98. commendat in torminibus ventris, cujus compositio fit, quando Mastich. ol. ʒʒ. cum ol. comm. recentiss. optimi ʒiij. lento fervoris igne solvitur, & postea tam exterius, quam etiam interius usurpatur.

QVÆSTIO II.

An vinum conveniat in dolore Iliaco?

I. Ileus & interdum χόρδαλος vocatur, vehementis intestinorum dolor, quem Latini Ileum, Nomen volvulum, à tortura ilei intestini, quidam miserere mei, quod affectus sit peracutus, gravissimos dolores lethales inferens, quasi ελεος dicatur deὸ τὸ ἐλεῖσθαι, quod est misereri, quemadmodum placuit Rhafi, licet denominativo vocis potius cum Galeno l. 2. Meth. Med. cap. 2. ab ελεῖος, quod significat verò seu volvo, deducenda videatur, Barbari passionem Iliacam nominant: Et non aliunde provenit, quam à superfluitatum, quæ per alvum excerni debent, præternaturali retentione, quam læsa virtus expultrix introducit, ut habet Salus de affect. part. cap. 11. Causas antecedentes obinet cum colico dolore plurimum convenientes, sed vehementiores, quatenus obsident intestina tenuia, magis exquisito sensu prædita, quocirca dolor hic magnitudine, tempore & situ à colico dolore distinguitur.

De ileo variantes sunt eruditorum sententiæ, tam quo ad locum affectum, quam quo ad causam proximam. Quod locum affectum attinet, videatur

Solvuntur argumenta negantia.

Salis virtus.

Vide Diodorum Eubiontem l. 3. Alchymia cap. 1.

Causa proxima Ileus.

deatur *Hollerius in Com. ad Aphor. 44. lib. 6. Aphor.* Quo ad causam proximam, ponimus cum Salio læsam facultatem expultricem, eam scilicet ratione, quæ *Franc. Ranchinus* idipsum doctè declarat, *lib. de morb. subitaneis cap. 26.* subverso naturali intestinorum motu sursum remeant humores, & alimenterum aditus impeditur, undè præter obstructionem & adstrictionem causis etiam convulsivam intestinorum annumerat. Planius hanc causam, in versum videlicet naturæ & expultricis facultatis intestinorum motum, declarat *Sennertus lib. 3. Pract. part. 2. cap. 1.* ubi ex *Matth. de Gradibus in Pract. cap. de vomitu, ex Guainerio tract. 5. cap. 1.* & aliis notabiles historię referuntur, assertionem hanc confirmantes, ad quæ loca lectorem remittimus.

Rationes negantes.

II. Num autem in ejusmodi dolore Iliaco patientibus vinum concedendum dubium est, præsertim ubi consideramus assertionem *Cælii Aureliani lib. 3. de acut. pass. cap. 16.* negativam statuentis. 1. Propterea quod vinum inflammationibus minimè conveniat; At verò dolor Iliacus ut plurimum ab inflammatione oritur, vel saltem non est absque inflammatione. 2. Adde quod vinum soporem inducat, exhalationibus suis ad sensuum officinam sublaturum: At somnus & sopor ad deobstruendam intestina videtur inconveniens.

Retinetur affirmativa.

III. Contrarium verò statuit *Hippocrates lib. 3. de morbis & lib. 2. Epist.* ubi laudat potum generosum in hoc morbo, donec superveniat sopor. Nec sine ratione, quia primò humores obstruentes frigidi per usum vini generosi funduntur & colliguntur: Deindè cum dolor Iliacus jungatur cum obstructione vehementi, necessarium est, ut ejusmodi nutrimentum adhibeatur, quod facillimè nutriat, & non tam per alvum, quàm aliâ ratione partes suas excrementitias, nimirum per vias urinarias & sudorem deponat, quod maximè de vino conceditur. Moderata enim vini potio, inquit *Rantovius de conserv. valet. cap. 8.* vires reficit, calorem naturalem corroborat, humores temperat, &c. Hinc rectè dicit *Galeus Martius lib. de promiss. doct. cap. 29.* quod vini meri vis sit, inflationes discutere.

Limitatio quæstionis.

IV. Notandum verò ex *Mercurial. lib. 3. de affect. infimi ventris, cap. 27.* quod Hippocrates commendat vinum generosum non in omni Ileo, sed quando peccans humor frigidus est. Licet enim interdum inflammatio quoque concurrat, nihil tamen obstat, quin vinum concedi possit, quatenus causam obstruentem respicimus. Quod soporem modicum attingit, illum nullo modo improbamus, propterea quod ad dolorem, à quo vires enervantur & corrumpuntur, conveniat. Coniunge *Wolf. Cabelchoverum cent. 2. Curat. 73.*

QVÆSTIO III.

Num aliquando venæsectio tentanda in diarrhæa?

Diarrhæa quid?

I. Multiplex est alvi profluvium, quod Diarrhææ nomine circumfertur, & in eo distinguitur ab aliis, quod copiosa excretionem sine exulceratione & inflammatione τῶν ἐντέρων ægris molestum sit. Hujus curationem non peragit Medicus manuïmposita, cruceque impresso, quâ ratione Monachus quidam Dominicanus aliquan-

do mulierem ab hac affectione diuturnâ, teste *Benivenio cap. 45. de abd. liberavit*, sed convenienti remedium usu, secundum indicationes curativas instituit.

Negantes rationes.

II. Inter Indicata verò dubitatur, num etiam interdum venæsectio conveniat? Negativa confirmabitur hoc modo. I. Ut contrarium contraria sunt remedia, ita sequitur evacuationem per evacuationem minimè curandam esse: atqui diarrhæa est evacuatio. Ergò consequens est, eandem per sanguinis detractionem minimè curari. II. Accedit quod in omni fluxu morbifico vires deiciantur: at harum debilitas obstat, quo minus venæsectio tentari queat. III. Adde *Galenus decretum lib. 4. de victus ratione*, ubi dicit, alvo fluente, sanguinem non esse detrahendum.

Affirmantes rationes.

III. Contra quod affirmativa defendi possit, argumentis sequentibus probatur. Quia sæpius requiritur, ut fluxus humorum ad partes oppositas revellatur, quod venæsectione fieri potest. 2. Quia diarrhæa propter copiam sanguinis in toto superabundantis oriri potest: at ejusmodi plethora venæsectionem indicat, tam respectu sui, quàm propter laborantem retentricem intestinorum. 3. Quia venæsectione mordaces humores temperantur, & ad meliorem statum à naturâ reducuntur.

Decisio quæstionis.

IV. Notandum igitur juxta *Forestum lib. 22. Decisio observ. 6. & Altimar. cap. de diarrh. ad venæsectionem* in alvi fluxu procedendum esse, quando sanguinis adest abundantia, succique præ multitudine in vasis non retinentur, viribus & ætate non prohibentibus, ut ipsum profluvium cohibeatur, & qui confluunt ad ventrem peccantes humores revellantur, juxta *Hipp. 6. de morb. vulg.*

Respondetur argumentis negantibus.

V. Ad argumenta negantia patet responsum. Ad 1. Licet venæsectio sit evacuatio, non tamen eadem est cum alvi profluvio, sed in hoc respectu rationem contrarii obtinet, quatenus materiam aliò transferendo fluxum illum sistit. Ad 2. in duobus malis minus eligendum, ubi tamen eò respiciendum, ut consideremus ægri vires, num tales sint, quæ non prohibeant sanguinis missionem. Ad 3. *Galenus de Critico fluxu loquitur*, quem in præsentia meritò excipimus. Coniungantur hic illa, quæ à nobis proponuntur *Tom. 1. Diss. 18. in Coron. quæst. 23. p. 340.* ubi in dysenteria quoque venæsectionem interdum locum habere demonstramus, pro *Altimaro contra Joh. Bapt. Sylvaticum. Οὐδὲν ἴσμεν* nobis est ex *Sententia Alex. Tralliani lib. 8. cap. 67. & Aetii serm. 9. cap. 45. Johannes Franc. Arquatus p. 1. Medic. reform. abusu. 19.* demonstrans in dysenteria, modo vires permittant, sanguinis missionem convenire.

QVÆSTIO IV.

Utrum lac in lienteria concedendum?

Lienteria quid?

I. Λιεντερία, quasi λείδης τῶν ἐντέρων, est fluxus alvi esculentorum non mutatorum, ab intestinorum retentricem abolita dependens, ut habet *Caspar. lib. 3. Pract. 16.*

Gravis est hic affectus totius nutritionem impediens, cui verè potest accommodari, quod habet *Alanus in doctrinali parabolarum c.* quum inquit:

Sumpta

Sumpta quid esca valet, quæ quum citò sumitur, exit,

Nausea cor vexat viscera laxa dolent. Quando non patitur medicamina morbus in alvo. Non signum vitæ, sed necis esse puto: Ut dipe venter eger, sic spiritus indiget illis; Non bene pascentur, cum nihil alter habet, &c.

QVÆSTIO V.

An Dysentericis internus ceræ usus conveniat?

I. Gravissimum, satisque molestum & periculofum est malum, quod Græcis *δυσεντερία* quidam, Latinis per translationem, intestinorum difficultas dicitur, estque nihil aliud juxta *Galenum lib. 6. de locis affect. cap. 2.* propriè loquendo, quam exulceratio intestinorum, cum cruentis alvi dejectionibus.

Causa dysentericæ.

II. Oritur hic affectus, quo ad causam internam ab acribus & erodentibus humoribus, à reliquo corpore ad intestina confluentibus, qui visciditatem & lentorem quandam nanciscuntur, cujus ratione plus solito intestinorum adherent, eademque exulcerant, ut habet *Mercutus lib. 3. de intern. morb. curat. cap. 12.* undè patet, qui fiat, quod sæpius in diarrhæa peccantes humores mordacissimi ac fervidissimi sentiantur, & nihilominus exulcerationem intestinorum non introducunt, quatenus scilicet ejusmodi viscida qualitate desistunt, & intestinorum tunicis aliquandiu adherere nequeunt.

Cur acres humores in diarrhæa non introducunt dysenteriam?

Chymici cum Paracelso causam hujus mali inquirentes, Dysenteriam ex sale resoluto deducunt, quatenus sal, dum à reliquis humoribus fecernitur, & seorsum, juxta *Hipp. de Vet. Med. subsistit*, morbos & alvi fluxus concitare potest, ubi dysenteriales humores appropriatâ quâdam facultate intestinis inimicos statuant, cujus occultæ proprietates vi, quam Antimoniam, Elleborinam, Aloëticam, &c. indignant, commoveantur, fermententur, in intestinis sedem figentes; temperiem corrumpant, alienam *δυσεντερίας* imprimant, continuitatem solvant, ulcus inducant, affluentem chylum inficiant, venas meseraicas erodant, &c. eo modo, quo pulmo marinus solis pulmonibus, Cantharides solis renibus, & aliæ peccantes materiæ, vel etiam *μύσμητα* alia venenata, partibus aliis noxia deprehenduntur.

III. Quomodo verò patientibus methodicè curatione per ea, quæ materias peccantes educunt, acrimoniam eluunt, ulcera detergent & consolidant, succurrendum, juxta præsens institutum non demonstrabimus (qui vult videat *Observ. nostras, & legat Consultationem sept. Tom. 1. Consult. Med. Zoroastri Tinelli, pag. 73.*) sed tantum quæstionis hujus determinationem subjicimus, num scilicet internus ceræ usus dysentericis conveniat?

Quid in dysenteria agendum?

IV. Affirmativa conformatur à *Dioscoride lib. 2. de mat. med. cap. 76.* ubi inquit, ceram in forbitionibus commodissimè dysentericis dari. *Galenus* quoque non dissentire videtur *lib. 2. simpl. cap. 12.* ubi concedit, interdum ceram elotam intestinis infundi posse, quatenus mordicantes & erodentes humores temperare potest. His autoritatibus non contemnenda ratio subjicitur, propterea quod ceræ, juxta *Galen. lib. 4. simpl. cap. 5.* sit ex numero eorum, quæ citra mordacitatem exiccant & consolidant, atque hoc modo medicamentum. Emplasticum constituat, quale pro curatione dysentericæ, respectu exulcerationis requiritur. Adde quod pinguitudine suâ temperatâ plurimum intestina affecta leniat, quæ de causâ propter utramque rationem genus hoc remedii à muliere quâdam

Negantia argumenta.

II. In hoc affectu, num lactis usus concedendus, quærimus? Negatur quæstio sequentibus. 1. Quia in lienteria plurimum illa vitanda sunt, quæ ad alvum subducunt, quatenus respectu copiosi feri detergent, humectat & aperit. 2. Quia lac assumptum refrigerat: ac refrigerantia meritò vitantur in lienteria, cum alias in hoc affectu facultatis concoquentis debilitas adsit. Coniunge, quæ de lactis natura, differentis & qualitatis ex *Classicis Autoribus* collegit *Matth. Sylvaticus in opere Pandularum cap. 497. Adde quoque Bernh. Gordon. quæst. 23. edit. Joach. Baudisii: & Guiliel. Insulanus de salub. victu cap. 30.*

Rationes affirmantes.

III. Contrâ lactis usum commendat *Fuchsius l. 3. de medend. morb. cap. 14.* cujus assertio confirmari potest. 1. quia in lienteria eo respiciendum, ut adhibeatur nutrimentum aliquod facilis alterationis, propterea quod propter imbecillitatem retentricis alimenta in ventriculo & intestinis diu remanere nequeant: atqui tale est lac, utpote quod teste *Galenus lib. 6. de plac.* citra alterationem ventriculi ad jecur transiens in sanguinem converti potest. 2. quia respectu caseosæ substantiæ superabundantis lac aliquo modo vim obstruendi tenet. 3. quia tenues & acres humores expultricem facultatem irritantes temperat. Adde quod habet *Stephanus Atheniensis in com. lib. 1. artis cur. ad Glauc. num. 164. pag. mibi 138.* quod lienteria quoque fiat propter ventriculi internam & summam superficiariam partem excoctam, ubi cibaria molestiam & mordicationem efficiunt, ita ut non retineantur: at in talicafu lactis usus maximè dictas ob causas conveniens erit.

Limitatio.

IV. Notandum tamen hæc omnia non de lacte simpliciter, sed de lacte cocto concedenda esse, quando, scilicet per coctionem, serosa lactis abundantia, quæ propter nitrosam qualitatem detergent & aperit, sensim exhalat, unitis interim & benè coagulatis partibus reliquis ad nutritionem aptioribus, & lientericis benè convenientibus, tunc temporis potissimum, ubi dejectiones acres & biliosæ sunt. Undè patet, quid ad argumenta opposita respondendum.

Lactis naturam superius, *dec. 1. tetigimus*: im præsentiarum notetur Epigramma *Johan. Bapt. Fiere Mantuani*, in Cœnâ sua, cum aliis operibus ejus impressa Venet. Anno 1537. quod sic habet:

Si grato dulcore calet, cur putret? aquosum est: Quod præstat? capræ: post? ovis: inde? bovis. Quid lacte expectem? febres: caput, orag, ladi: Et ladi nervos: sed benè pectus ali. Quando bibam? quum fervet adhuc, multè trāg, sub ipsa: Poto, iter & somnus, misq, mensa nocet. Tot petii: unum orem: cur in contraria fertur, Et nunc lac referat, nunc referat a premit?

Ⓞ(c)Ⓞ

dam medicâ cuidam ægro propinatum minimè rejiciendum esse statuit *Valeriolâ lib. 3. observ. 4.*

Monstratur utendi ratio.

V. Cautio tamen adhibenda est in utendi modo, quâ cognitâ, facili negotio contra dicentibus instantiis satis fieri potest, ubi notandum, quod primùm in certâ jûsta requiratur præparatio, quæ lotionem convenienti fieri potest, ut lentor & visciditas ejus eò melius deponatur, quod in alba cera pater: deinde cerâ hâc præparatâ, juxta communem opinionem, pomum curtispindulum excavatum impletur, igne lento assatur, donec cera liquata per substantiam pomi diffusa sit, atque hoc modo pomum assatum dysentericis comedendum offertur, non semper, nec in principio, sed in contumaci dysenteria, tunc temporis, cum exulceratio satis elota ac deterfa videtur.

Modus Valeriolâ.

V I. *Valeriolâ citato loco*, pro pomo commendat malum Cotoneum, ut simul adstrictoriâ & glutinatoriâ facultate remedium præditum sit, nec tamen cum pomo illud ipsum utile esse differtur, quatenus molliori pomi substantia facilius in ima aditus atque transitus ceræ præbetur.

Modus Quercetani.

VII. *Quercetanus etiam in Pharmacop. dogm. cap. 3.* ejusdem remedii utilitatem commendat, ubi dragmâ unam ceræ albæ pulverisatæ commiscet cum eadem quantitate gummi Arabici, eodemque modo cum pomo assato, præmissis remediis universalibus, propinat.

VIII. Nos anno superiori, 1608, cum Epidemia dysenteria plures apud nos Gieslæ invaderet, multis, in quibus contumaciior affectus videbatur, magno cum successu ceram albam cum pulvere gummi Arabici, vel Tragacanthæ (quam contra rationes internas commendat *Joh. Ruellius de Nat. stirp. lib. 3. cap. 14.*) in pyris assatis, post universalia & particularia remedia convenientia, præbui-mus, ut adhuc hodiè nobiscum vivant, qui eodem remedio, tunc temporis iisdem ignoto, ex cymba Charontis revocati sibi videatur. Plura de ceræ usu & electione vide apud *Ulyss. Aldrovand. lib. 1. de Insect. cap. 3.*

QVÆSTIO VI.

An in tenesmo interdum purgandum?

Tenesmus quid?

I. Tenesmus vel tenasmus, ὄδυ τὸ τείνεσθαι, quod sit frequens & inanis excernendi cupiditas, juxta *Paulum lib. 3. de re med. cap. 41.* dicitur, & symptomata dysentericæ similia, nempe cruentas & mucosâs excretionem infert, cum nixtu tamen multò vehementiori, magisque inani, sicuti *Galenus habet lib. 3. de caus. sympt. cap. 2.*

Causa Tenesmi.

II. Causa tenesmi ferè convenit cum illa, quæ dysenteriam excitat, nisi quod variatio sequatur respectu partis affectæ, quatenus exulcerantes causæ solum intestinum rectum in tenesmo, reliqua verò indifferenter in dysenteria præter naturam afficiunt.

Quamquam non negari potest, quod podex, seu extremitas intestini recti dolorem hunc tenesivum maximè percipiat, non tamen sequitur, quod causa proxima, juxta quosdam semper etiam in ipsâ extremitate ponenda sit, quia propter continuitatem tenesmus excitari potest, etiam si paulò superius peccans materia, facultatem expultricem stimulans, affigatur, quâ ratione discernendi cona-

tum in glande penis calculus in vesica latens cum dolore producit, qui & ipse, quando collum vesicæ recto intestino incumbens occupat, conatum hunc desidendi generat, quod etiam in gravidis interdum fieri consuevit.

III. An aurem aliquando in hoc affectu purgandum dubitatur? Negativa probari poterit hoc modo: I. quia per purgationem impeditur ulceris mundificatio, & consolidatio, quatenus peccantes humores è reliquo corpore magis affluunt. 2. quia per purgantia deterior fit exulceratio, quatenus incalcescit & irritatur. 3. quia per purgantia natura magis ad excernendum extimulatur, undè symptomata conatus irriti deterius redditur.

Affirmantes rationes.

IV. Contrâ, quæstionis affirmativa, quod sæpius in tenesmo purgandum, sequentibus confirmatur: 1. quia tenesmus frequenter post dysenteriam oritur, ab acri sanie relicta, vel humoribus peccantibus, intempestivè restrictis: at hic purgatio requiritur. 2. quia magna ex parte pituitosis accidit tenesmus, propterea quod in intestino recto crassa & viscida pituita coacervetur: at hæc purgatione tollitur, ergò sequitur in tenesmo purgandum esse.

Deciditur quæstio.

V. Pro quæstionis resolutione notandum primò, quod alia sit purgatio propriè sic dicta, cathartica, alia lenitiva, quarum hæc, & non illa, in tenesmo non raro requiritur, utpote quæ non ex toto corpore, sed ex primis tantum vis materiam peccantem educit: deinde distinguendum inter causas tenesmi, quæ sæpius tales sunt, ut evacuatione lenitiva non indigeant. Adde *Diomed. Amicum lib. de Morb. Spor. cap. 73.*

Responso ad opinionem negantem.

VI. Ad argumenta contraria negantia respondemus. Ad 1. Procedit argumentum de cathartico propriè sic dictis, quæ tam in tenesmo, quam in dysenteria non concedimus. Ad 2. Licet irriteretur ulcus etiam per lenitiva, non tamen affectus deterior redditur, propterea quod hæc ratione causa conatus irriti, mordax videlicet & extimulans materia, tollatur. Ad 3. Extimulatur per purgantia natura, non tamen conatibus irritis, sed eo fine, ut noxia rejiciantur.

QVÆSTIO VII.

Num vis, qui vermibus intestinorum laborant, dulcia concedenda?

I. Quamvis *Avicenna lib. 3. fen. 16. tract. 5. cap. 2.* ferè tantum in colo & cæco vermium generationem fieri statuatur, non tamen hæc assertio simpliciter acceptanda, sicuti notat *Savonarola tract. 6. Pract. major cap. 16.* Sed respectivè tantum, quatenus pauciores extrâ colon & cæcum generantur. Alias negari nequit, in omnibus intestinis interdum vermes oriri posse, quia in omnibus causæ productivæ vermium concurrere possunt, phlegma scilicet putridum, tenacitate suâ lateribus intestinorum adhærens, quod ulteriori morâ magis corrumpitur, & ab agente calore in vermes commutatur.

Ubi generantur vermes.

De Vermium ortu & materia diximus *Tom. 2. lib. 11. de miscellaneis variis Obs. 11.* ubi non obstat nobis, quod necessariò peculiaris in materia potentia requiratur, sicut urget hoc *Fortunius Licetus*

in lib. de spontaneo rerum ortu, & *Sennertus in Inffit. de caus. mor. & in lib. 3. Practicæ*, pluribus enim id ipsum *Tom. 2. lib. 11. Observ. 11. declaravi*, quem ad locum Lectorem remittimus. Plura de vermibus in homine nascentibus qui videre cupit, *Ulysses Aldrovandus adeat, ubi lib. 6. de Insectis cap. 2.* inveniet methodicè collecta, quæ sparsim à *Mercuriali, Gabucino, Tralliano, Benivenio, Rondelero, Fernelio, Trincavellio, Cornelio Gemma, Paræo, Levino, Lemnio, Marc. Donato & aliis* proponuntur. Conjunge quoque scriptum eruditum, quod sub titulo de *Lumbrico lato*, posteritati reliquit *Adrianus Spigelius cap. 17.* in quibus de hac materia luculenter disserit.

II. Imò non tantum in intestinis, sed etiam in aliis partibus corporis vermes generatos esse classicorum autorum experientia testatur, ubi notata digna est historia, quam refert *Beniven. de abd. cap. 2.* de verme quodam monstroso, per vomitionem è ventriculo ejecto, quem *Paræus lib. 19.* depingit, ut & altera, quam habet *Marcellus Donatus lib. 4. histor. mirabilium cap. 26.* de alio vermium monstro, per vomitum à *Patricio quodam Mantuano* reddito.

An vermes in ventriculo generentur.

III. Nec obstat hoc loco *Philosophi* autoritas *lib. 4. Meteor. cap. 3.* inquit: ἔσονται ἐν τῇ κοιλίᾳ, ὡς περ τινὸς φασιν, ἀλλὰ ἐν τῇ στομάχῳ οὐ γίνονται ἐν τῇ κέρτῳ κοιλίᾳ, quia dictum hoc intelligitur de stomacho hominis sani, in quo nunquam vel raro generantur vermes, ut rectè monet citato loco *Savonarola.*

Proponitur quæstio.

IV. Dubitamus autem in presentia, num vis, qui vermibus afficiuntur, dulcia concedenda sint, propterea quod vermes ad contenta toto genere præter naturam referantur, quàm ob causam sui ablationem indicant, ubi requiritur, ut occidantur & expellantur: at verò quæ dulcia sunt, vermes & lumbricos in corpore nostro nutriunt, augent & conservant, quocirca passim ab autoribus amata, nimirum semen Centaurii minoris, rutæ, absinthii, Aloë, & similia commendantur.

Resolutio quæstionis.

V. Sed notandum ex *Paræo lib. 19. Chirurg. cap. 5.* quod vermibus naturaliter infusum sit, ut amara fugiant, & dulcia persequantur: hanc ob causam cautio est adhibenda, ne per exhibita amara lumbricos recedentes ad partes nobiliores & principes depellamus: Non igitur inconueniens erit, primò statim clysterem ex lacte, melle & saccharo, sine oleis & amaris medicamentis infundere, ut vermes eò magis inferiora petant, & consequenter citius expelli queant: & cum dulcedine illecti facilius id, quod necem inferre potest, devorent, ideò quæ amaritas vermes necare possunt, cum lacte saccharato per os exhibere conveniunt.

Gabucinus statuit, dulcia qua dulcia sunt, lumbricos non generare, cum dulcia sint ejusmodi temperamenti quo faciliè in bilem vertuntur, ex quâ lumbrici propter amaritatem generari nequeant: sed impugnat hanc assertionem *Mercurialis lib. 3. de morb. pueror. & Ulysses Aldrovandus citato loco*, ubi nota, quod dulcia ejusmodi temperamentum habeant, ut non ubique statim in bilem abeant, propterea quod vehementioribus alterationibus indigeant, priusquam amarescant, undè mirum non est, quod in constitutionibus calidis & humidis puerorum, infantum, mulierum, &c. dulcium tanta audistio fieri nequeat, sed potius prompta corruptio putredinalis, ad propagationem lumbricorum admodum faciens. Plura vi-

deat curiosus lector de dulcedine apud *Laurentium Gryllum lib. 1. cap. 13.* ubi inter cætera monstratur, dulcedini mellis amaritudinem succedere: quod subiectum æthereum, in quo dulcedo hæret, unâ cum dulcedine consumatur, & ita in apertum proferantur amaritudinis seminaria latentia, & non solum proferantur, sed ab igne augeantur, non autem de novo gignantur. Parec igitur non levi mutatione, sed variis alterationibus tandem dulcia bilem producere posse.

QVÆSTIO VIII.

An diuturnus Hemorrhoidum fluxus constringendus?

I. UT in mulieribus sanguinem superfluum, singulis plerunquè mensibus, provida natura, per uterum evacuat, ita viris quibusdam, præsertim senibus, in quibus ob caloris debilitatem aliquid sanguinis non digesti, seu in partium naturam non conversi, superabundat, illud ipsum per fluxum venarum hæmorrhoidalium accidit.

II. Querimus autem, num diuturnus ejusmodi fluxus hæmorrhoidalis constringendus? Videtur quod sic: 1. quia fluxus sanguinis immodicus toto genere præter naturam est: at verò quæ toto genere præter naturam nobis accidunt, per contraria corrigenda sunt. 2. Quia diuturno hæmorrhoidum fluxu natura debilitatur, ob resolutionem spirituum: at medicus est minister conservationis naturæ. 3. Quia per immodicum sanguinis fluxum corpus non solum refrigeratur, sed partes quoque debito suo nutrimento destituuntur.

Rationes negantes.

III. Contra, quod diuturnus hic fluxus non prostratus constringendus, probatur sequentibus: I. Quia *Hippoc. est Aphorismus lib. 6. Aphor. 12.* Sanato à diuturnis hæmorrhoidibus, nisi una quæpiam servetur, periculum aquæ inter cutem vel tabis impendet. II. Quia quod *Galenus* in commentario subjicit, sanguis peccans ad jecur, aliæque membra nobilia regurgitaret, caloremque nativum suffocando debilitaret, ac tandem extingueret. III. Hinc obstructionem hæmorrhoidum affectus varii, præcipuè quartana, & ex liene icterus sequuntur, ut habet *Johannes lib. de quart. cap. 9.*

Quæstionis decisio.

IV. Pro controversiæ resolutione notandum, quod hæmorrhoidum fluxus, quatenus fiat ab expultrice cocta à sanguine superfluo & noxio, propriè & absolute loquendo sit præter naturam, ut habet *Savonarola tract. 6. Pract. major cap. 17. in fine.* Quapropter in eo differt à fluxu menstruo, quod hic communiter sanis etiam constitutionibus conveniat, quatenus natura provida boni sanguinis abundantiam mulieribus concessit, eandemque per uterum ablegare voluit, ut suo tempore foetus generationi, nutritioni & augmentationi, tanquam alterum ortus nostri principium, inserviret, sicut fusius demonstravimus *Tom. 1. Disput. 3. Coron. 1. Exerc. 1. quæst. 6. pag. 17.* Hinc etiam optimè valentibus, beneque constitutis hæmorrhoidalis fluxus non accidit, nec conciliari, procurativè debet, ut inquit *Solenander sect. 3. consil. 20.* Quibus autem naturis peculiare est hoc profluvium, & per consuetudinem quoque naturale, in ijs singulari dexteritate & prudens

prudentiâ Medicâ ita regatur, ne vel diutius sup- primatur, quàm corpori sit utile, vel copiosius humorem fundat, quàm valetudinis præcepta re- quirant, de quo videatur instructio diligens apud *Magninum Mediolanensem*, in *Regimine San. tract. 2. cap. 6.* Rectè igitur *Jacobus in 9. Rhaf. cap. 72.* asserit, nunc permittendum esse fluxum hæmor- rhoidalem, si per periodos id faciat, neque su- perfluous sit: nunc suppressendum, si vires læ- dat, ut indè concoctio vitietur, & hydrops se- quatur.

Imò notandum hic, quod habet *Salvus Sclanus in com. Artis Med. Gal. lib. 3. mibi pag. 632.* nimi- rum animadvertendum per hæmorrhoidas in- multis morbis & febribus evacuationem fieri, per hirudines ad earum apertionem adhibitas, quæ affigendæ, non solum iis, in quibus solitæ sunt aperiri, sed etiam quibus evacuatio hæc est infue- ra, si conjectamur adustum sanguinem in corpore redundare. Quippe (verba sunt *Jacobi Curio- nis in com. lib. 3. Aphor. Hipp. Aphor. 30.*) quæ cor- pus inutili isto levat onere, & morbos simul omnes arcet, quibus melancholia præbet mate- riam, quos *Hipp. lib. 2. de i. y. m. v. v. recenlet*, dum di- cit, qui hæmorrhoides habent, nec capiuntur pleu- ritide, neque peripneumoniâ, neque phagedæni- cis ulceribus, neque acutis & rubentibus furunculis, neque nigris & rotundis illis per ardorem in- squamam transeuntibus pustulis, fortassè & non pforicis & leprosis infectionibus, & aliis vitiligi- nis speciebus. Plura de fluxu hæmorrhoidali vi- deat *lector in Tom. 2. lib. 4. Observ. 53. pag. 244. & seq.* & conjungat quædam ex *Observ. Castrensis Tob. Coberii*, olim amici mei, *Dec. 1. Observ. 10.* ubi casum de seipso proponit, gravissimâ febri Ungari- câ correpti, quâ succubisset, nisi natura hæ- morrhoides, antea non animadversas, re vix non desperatâ, sponte reclusisset, &c. legatur etiam *Hipp. sect. 3. Epid. tex. 28. & ibidem Palladius Sophi- sta in comm. mibi pag. 225.*

Vide Dion. Fontana- num l. 3. Pr. cap. 16.

Responsio ad argu- menta in utramque partem proposita.

V. Ad argumenta in utramque partem propo- sita patet responsio, quando perpendimus, quod affirmantia tantum concludant de fluxu laudabi- lis sanguinis, in consuetis naturis, sine periodis, accidente: Et quod negantia loquantur de iis hæ- morrhoidibus, quæ sanguinem peccantem in- naturis consuetis, & neutrali quadam corporis constitutione præditis, certis temporibus eva- cuant. Conjunge *Diomed. Cornarium lib. Observ. num. 26. pag. 41.*

QVÆSTIO IX.

An mesenterii obstructio Melan- choliâ hypochondriacam generet?

Cur plures sint me- senterii morbi.

I. Circa mesenterium, quod *Columbo* perito- næum duplex est, varias affectiones præ- ter naturam generari dubium non est, ubi consi- deramus, quod mesenterium sit quasi sentina to- tius corporis, in quam tanquam sedem ignobili- orem natura deponit illud, quod interdum par- tibus nobilioribus noxium & inimicum est. Te- statur hoc maximè observatio *Paræi lib. 22. Chi- rurg. cap. 39.* qui quondam, in dissecto cujusdam mulieris cadavere, in iplo mesenterio abscessus in-

finitos, à se invicem differentes, invenit: item *Phi- lipp. Ingrass. de Tumor. tract. 1. Tom. 1. cap. 1.* qui in publica suspensi cujusdam anatomia, mesente- rium variis serophulis & abscessibus repletum, demonstravit: *Marcellus Donatus, qui in lib. 4. cap. 7. histor. mirabl. confitetur*, se in cadavere cujus- dam febricitantis, ac tandem cruentâ purulentâ- que dejectione morientis, in dissectione, sordidum ulcus mesenterii ea parte, quâ rectum at- tingit intestinum, invenisse: Et *Coiter in Ob- serv. Anatom. eidem rei fidem facit*, ubi mon- strat, quod in Patrio Noribergensi, homine intemperatissimo, cacochymo & cachectico, post mortem aperto, collectam materiam puru- lentam & fœtidam, inter duas mesenterii tuni- cas invenerit, quæ majorem infimi ventris par- tem occuparunt: sicuti quoque *Benivenius cap. 33. de abdit.* in historia juvenis ex alvi torminibus mortui & dissecti, observavit.

De morbis Mesenterii libellum peculiarem, conscripsit *Matth. Martini*, cujus lectio hic ad- jungatur, ut & ea, quæ *Sennertus lib. 3. Pract. part. 3. collegit*, & quæ proponit *Sanctorius in Meth. vitand. err. lib. 1. cap. 24.* ubi monstrat quomodo sæpius doctiores etiam Medici fallantur in digno- tione abscessuum Mesenterii, cujus rei exemplum etiam habui paucos ante annos in comite quo- dam, sicuti patebit in *Tom. 2. lib. 4. Observat. Me- dicinalium.*

II. Inter illa verò, quæ mesenterio præter na- turam acidum, esteriam obstructio, de qua quæ- ritur, *an melancholiâ hypochondriacam generare pos- sit? Negativa* probabilis videtur, ex *Mercato lib. 2. Negatur de morb. muliebr. cap. 6.* ubi monstratur, quod ob- structio Meseræi, & Melancholia hypochondria- ca, plurimum differant in mulieribus & virgini- bus, propterea, quod fiat melancholia hypochon- driaca, quando sanguis fœculentus in hypochon- driis exuratur & effervescat, ex cujus halitibus pe- stea caput & cor afficiantur, ita ut melancholici subindè terrores mæstitiæque subsequantur: at in virginibus, alba febre laborantibus, adest quidem obstructio circa mesenterium, sed sanguis ibidem collectus refrigeratur & recrudescit, ac univertum generat affectum frigidum, quod color earundem subalbidus, crudorum humorum soboles, testa- tur.

III. Notandum igitur, quod obstructio me- senterii, quatenus talis, non generat Melancho- liam hypochondriacam, sed prout constat ejus- modi materia obstructiva, quæ exustione & servo- re, melancholicis fumis & halitibus arcem Miner- væ perturbat, & operationes principes depravas reddit.

Hinc Martini citato loco, pag. 16. rectè dicit: ne- que in solens est, ut à Meseraicarum venarum in- farctu pertinaciori Melancholia oboriatur hypo- chondriaca, cum primis in atrabilariis, quia, cum ratione obstructionis sanguinem liberè, ac citrà obstaculum, exugere nequeant, eundemque per corpus univertum transmittere, accidit, ut plus justo incalescens sanguis aduratur; & indè, con- versus in humorem melancholicum, in caput eva- poret. Hunc & similes Mesenterii morbos *Caspar Asellius*, inventor venarum lactearum, quartum vi- delicet vaforum generis in peculiari tractatu de hac materiâ *cap. 15.* obstructioni earundem tribuit, de quo pluribus alibi tractabitur.

QVÆ-

QVÆSTIO X.

An tumor omenti curabilis?

Omentum quid?

An omen- tum tumo- re afficia- tur?

Observa- tio singu- laris.

I. Omentum græcis ἐπιπλόον, quoniam inte- stinis & ventriculi fundo ἐπιπλάει, hoc est, innatat, substantia membranea, ex duabus tuni- cis, quam plurimis venis, arteriis, nervis, & ad- pe copiosa contexta constat. *Columbo lib. 11. Anat. cap. 6.* Omentum est nihil aliud quam perito- næum, in quod tum venæ, tum arteriæ, tum ner- vi, tum adeps disperguntur, intestinorum tuta- menti gratiâ factum est, estque non exiguo cocti- oni conficiendæ adjumento. Hanc partem cor- poris tumore præter naturam affici posse facilimè patet, quando perpendimus copiosa vaforum fe- rie corpus illud membranofum præditum esse, ut mirum non sit materiam præter naturam ad hanc partem deponi posse, præsertim cum aliâ apud omnes in confesso sit, nobiliores partes, id quod noxium est, ad ignobiliores ablegare. Quod ma- ximè quoque colligitur ex ipso *Hippocrate l. de glandul. dum inquit*: copiosiore humiditatem, ab intestinis ad glandulas proprias ἀσπόμεν in- fluentem, in omento, velut æstuario, conservari.

Omentum ex humoribus affluentibus intume- scere non tantum ratio sed etiam observatio testa- tur; sicuti videre licet apud *Vesalium*, qui omen- tum quinque librarum pondus æquasse vidit, cum naturaliter sese habens vix semilibræ pondus ex- cedat. *Riolan. in Anthropol. lib. 2. cap. 11.* men- tionem facit omenti glandulosi, quod totam illu- viem infimi ventris fuisse percipit, licet cum mesente- rio & pancreate, putredine ferè consumptis: *Rous- serus de partu Cesar. in Appendice pag. 209.* refert ex Galeno de abscesso ferè toto omento, sine vitæ ja- ctura, quod absque difficultate fieri posse *Christoph. à Vega lib. 6. Aph. 18. in com. statuit.*

II. Licet autem hujus tumoris omenti nulla ferè fiat mentio apud Practicos, negari tamen non potest, eundem non raro accidere, cujus rei confirmationem non solum ratio dicta suadet, sed experientia quoque comprobatur, ubi notatu dignam subjicimus historiam, de tumore satis monstruoso, post dissectionem in scæmina mor- tua invento. Vivebat nobiscum anno superio- re 1608. figuli cujusdam uxor, vivebat inquam, sed satis miserè, cum ejusmodi ventris tumore, ut ascitem ingentem quantitate mentiretur. Mo- lem hanc ventris per annos aliquot foverat & pe- detentim auxerat, frustra præscriptis & adhibitis variis remediis, ad resolutionem & dissipationem tumoris à pluribus ordinatis, eò usque, ut pon- deris illius extensione non solum doloribus va- riarum partium consumeretur, sed in super com-

pressionem pectoris ac diaphragmatis, ob deprava- tam sanguificationem ἀσπόμεν reliqui corporis præcedente, tandem exstingueretur. Hæc pau- cis ante mortem septimanis tum à me, tum etiam ab aliis anxie petebat, ut post mortem tumorem aperiremus, & in salutem generis humani, sin- gularem affectum consideramus: Id quod, ple- risque tunc temporis nostris philiatris, & nobis Medicis Professoribus ordinariis præsentibus, fa- ctum fuit, anno superiori millesimo sexcentesi- mo octavo, d. 26. Aug. ubi post cutis & muscu- lorum abdominis incisionem à Chirurgo tenta- tam, primò intestina juxta dextrum latus ascen- dentia occurrebant, quibus remotis, loco secun- do tumor ingens, propria tunica satis crassa, to- tam capacitatem infimi ventris complens, in con- spectum veniebat, qui parte inferiori, ut & in la- teribus facili negotio, sine reliquarum partium læsione, separabatur, at superius à fundo ventri- culi, partibusque circumjacentibus, non sine la- ceratione, divellebatur. Exemptus hic tumor tantæ magnitudinis erat, ut libras quinquaginta sex penderet, cum omnium admiratione & stu- pore. Exterius undique satis crassa, roburataque membrana constabat, quâ dissectâ, primum adi- posa substantia, postea scirrhusos & glandulosos tumor observabatur, donec in medio cavitas, fœ- tida sordidaque sanie repleta, se offerret.

III. Tumorem hunc monstruosum in omento collectum fuisse, satis probabile est, quando stru- cturam omenti, ejusdemque connexionem cum aliis partibus consideramus, quemadmodum pul- chre nobiscum faciunt viri experientissimi, Do- minus Bauhinus, ac Dominus Fabricius, quorum epistolas & observationes, hæc de re ad me datas, lectori candido inferius, cum aliis notatu dignis subjicere volui.

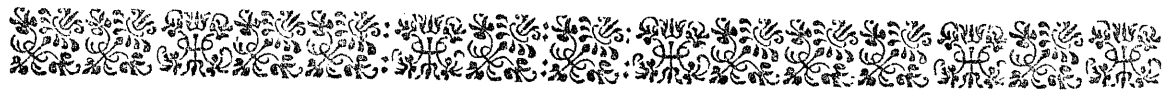
IV. *An autem hic, vel similis tumor, curabilis sit?* Respondè valdè dubium est, præsertim cum tales excrescen- tiæ non aliter quàm ferro, seu sectione, curari ve- lint: at quomodo in ejusmodi tumore interno si- ne vitæ periculo hoc fieri possit non video. Si quis tamen sagaci conjectura principium tumo- ris observabit, non dubitandum quin usu conti- nuo discutientium & resolventium fortiorum, aliquid præstare possit. Tantum de præsentia ma- teria.

Difficulus enim (inquit *Sennertus lib. 3. pract. pag. 3. cap. 8.*) humores vitiosi in omenti venas & substantiam effusi evacuantur, quia venarum il- larum orificia in locum evacuationi aptum non dehiscunt, ut venæ meseraicæ, & si evacuari de- bent, necesse est, ut regurgitent ad loca, per quæ sunt illapsi, quod verisimile non est fieri pos- se, cum expulserit hujus partis valdè debilis esse videatur.

Quod tu- mor omenti fuerit.

Respon- ad quæ- stionem.

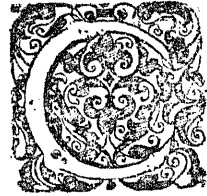

Σὺν ὁσφ.

DECAS SEPTIMA, DE QUIBUSDAM JECORIS ET LIENIS AFFECTIBUS.

ΠΡΟΟΨΙΟΝ.

Ratio ordinis.

Quoniam ventriculi, intestinorum, & aliarum circumjacentium partium functiones ad Jecoris & Lienis operationes ordinatae sint, quatenus materiam preparando & communicando, sanguificationi serviunt, consequens est, ut jam quoque methodi ratione gravissimos quosdam partium dictarum affectus consideremus, qui profecto, ut frequentiores sunt, & non minoris momenti ad vitam, ita majorem diligentiam, in artifice requirunt, quod vitam calamitosam, arumnesamq., quam praestant, praecavere; aut ad meliorem mutare possimus. Mercat. lib. 4. de morb. intern. curat. in principio.

QVÆSTIO I.

An hepaticis frigidis convenient
amygdala & pistacia?

Quinam dicantur hepatici. Quæ sit causa affectionis hepaticæ?

Vide Ferdin. Cassanum in Quæst. Med. 2. & 3. Jecoris interperies raro sine materia.

I. Quibus citra manifestum tumorem imbecillum sit viscus aut organon sanguificationis, hos juxta veteres hepaticos vocat *Jachinus* cap. 50. in lib. non. *Rhas.* Oritur autem hæc imbecillitas uno è duobus modis, nimirum ut facultas ἀσπαστικὴ à munere suo aberret, vel propter innati caloris detrimentum, quæ ratione post febres ardentis, diurnos alvi fluxus, aliæque similia, sæpius homines hepatici redduntur; vel propter excessum qualitarum temperiei, caliditatis scilicet, frigiditatis, humiditatis & siccitatis, quibus excedentibus facillimè vitiatum jecoris actio, propterea quod humor qualitati excedenti respondens copiosius generetur, ut inquit *Merc. de Curator. facult. quæst. 214.* Undè patet, cur malè intemperie sine materia jecur non admodum afficiatur, quatenus scilicet excedentem qualitatem contentorum vitia subsequuntur.

II. Licet autem calida intemperies affectionem hepaticam interdum generare possit, prout calor immodicus causa est cruditatis, duplici ratione, teste *Mercuriali lib. 3. pract. cap. 17.* suffocando videlicet, & hebetando calorem nativum jecoris, cujus respectu privatio quædam caloris concoquentis adest; & excessu virtutem concoctricem debilitando, quæ ratione chylus perfectè non concoquitur, nec sanguis ad absolutionem perducitur: frequenter tamen à frigiditate visceris hujusmodi morbus dependet, undè *Savonarola tract. 6. pract. major. cap. 14. Rubrica 4. in-*

quit: secundum plurimum mala complexio frigida causa est debilitatis hepatis, ubi tamen simul illam quoque frigiditatem includit, quæ jecur per immati caloris resolutionem in frigidari potest à caliditate præter naturam excedente.

Hepaticum affectum à causa calida proponit *Jachinus citato loco*, per observationem puellæ Lucensis, quæ sic describitur: in ea, inquit primum, aderat intemperies calida, cujus ratione hepatica dicebatur: erat & extenuatio, quæ in tabem tendere videbatur: aderat & siccitas solidorum, quæ incrementum corporis tardabat, cui tamen succurri non posset, attamen prohibere ejus opus. undè minus corporis incrementum impeditur: erat enim in media adolescentia. Necessè itaque erat, ut in complicato affectu ad id, quod causa erat, maximè spectaremus. Nam sine ejus sanatione neque alterum sanari poterat: id erat intemperies calida & sicca, in cujus sanatione, quoniam ex longitudine affectus verisimile erat acervata esse excrementa biliosa, & id omnia testabantur, idèd cæpi primum vacuationem moliri medicamento, quod minimè excalfaceret, cujusmodi fuit aqua villica, quam septies propinavi eâ ratione, quæ docui aquas propinari solere. A purgatione ad alterationem transivi, quam succis herbarum efficere nixus sum: accepi cichoreum & tonchum: priorem quidem plantam egregiè laudat *Galenus lib. 8. 2. 7.* tanquam visceri gratissimam, non refrigeratione solum, sed & absterfione, quam facit in venis illius, & absterfione, quam requirit jecur infirmum. Sonchus earundem facultatum est, plus tamen refrigerat. Hæc ambo in succum redacta, manè cum modico sacchari exhibui: idque per dies decem, quando jam remitti caliditatis signa omnia visa sunt. Interim tamen & victus ratione sum usus, adhibendo omnia, quæ refrigerant, ut ex herbis oxalida, lactucam, portulacam, Intybum: ex fructibus verò pruna, cerasa, melopepones. Evitari sassa, dulcia, pingua omnia: interim extrinsecus etiam cataplasmata earundem virium adhibui, ut quod ex farina hordei & succis supra dictis constat; vel etiam Epithemata, quæ in usu ad talem intemperiem esse solent; mox & ab his ad illitiones ex cerato santalino dicto, aut ex cerato simplici Galeni, demum ad extenuationem curandam accessi, & laetis potione sum usus, eâ ratione, quam supra docui. His adèd profecit, ut non modicè carne repletur, & calorem, supra quam credi potest, mutaret ad melius. Hactenus *Jachinus*, cujus observationem Methodicè descriptam hic addere placuit, ubi notandum, aquam istam villicam dictam, esse in agro Lucensi, sicuti *Baccius de Thermis lib. 6. cap. 3.* pluribus declarat, cujus minera statuitur in primis ferrea, à subdominio autem, *Mengho ac Savonarola* testibus, aluminata, quæ præter cætera cuncta hepatis vitia sanare, venarum oppilationes aperire, & colorem optimum facere, nec non macros impinguare ibidem dicitur.

III. Cum

V. Pompejum calidum l. 3. de Cal. in nato cap. 9.

Confirmatur affirmativa.

Respondetur argumentis oppositis.

Rationes negantes

III. Cum igitur frequens sit causa frigida, merito quaerimus, num in hepaticis frigidis amygdala & pistacia convenient? Negat *Altimarius cap. prop.* cujus assertionis rationes tales afferri possunt: Quæ facillè corrumpuntur non conveniunt in hepaticis frigidis: at amygdalæ & pistacia facillè corrumpuntur. 2. Adde quod insuper etiam oleaginosa sint: at verò frigida jecoris constitutio his maximè læditur, propterea quod obstructions ejus, quæ ut plurimum conjunguntur, resse *Rondel. cap. 30. lib. 3. meth. med.* ejusmodi qualitate augeantur, aut quod promptissimè in bilem convertantur.

Eodem sensu *Magninus Mediolanensis pag. 2. Reg. San. cap. 12.* amygdalas, in primis siccas, propter unctuositatem, nocumenta inducere posse statuit, ratione cupis dolore capitis inducere, promptèque in bilem converti posse dicit: sed limitationem addit, quæ ratione corrigi possint, earumque vires & utilitates postea pluribus describit.

IV. Contra, quod affirmativa potius defendenda, colligitur ex *Savonarola citato loco*, qui amygdalas inter alia medicamenta convenientia præscribit. Confirmatur autem affirmativa pars sequentibus. 1. Quia amygdalæ, præsertim amaræ, vim habent extenuandi, & crassos, viscidosque jecoris humores expurgandi, juxta *Galen. lib. 2. de aliment. facult. cap. 29. & 30.* in quo de Pistaciis idem affirmatur, quæ ratione commotus *Fallopianus tract. de morb. Gall. cap. 57.* amygdalas & pistacia præscribit in victus ratione eorum, qui ligni decocto utuntur. 1. Quia secundum *Dioscorid. lib. 1. de re med. cap. 139.* amygdalæ urinam ciere possunt, ut & pistacia: at quæ urinam movent, frigidis hepaticis optimè conveniunt, ubi iusto tempore præscribuntur, propterea quod non solum jecur roborent, sed obstructions ejus simul quoque resolvent, de quo vide plura apud *Renod. lib. 1. de mater. med. sect. 6. cap. 25. 26.*

V. Hinc *Fuchsius lib. 3. de med. morb. c. 24.* inter cætera medicamenta ad auferendas obstructions mirè pistacia conferre dicit, si scilicet decem aut duodecim per noctem in Malvatico macerata, in aurora jejuno stomacho sumantur.

VI. Rationibus *Altimari* satisfacit *Salvus in annot. cap. 82.* Ad 1. Negatur, propterea quod amygdalæ & pistacia difficulter concoquantur: quæ autem difficulter conficiuntur, illa quoque difficulter corrumpuntur, quatenus omnis coctio alimentorum sit mediante corruptione, terminum à quo considerando. Ad 2. Ab humido oleagineo non admodum timenda est obstructio, quia oleagineum accedit ad caliditatem: nec nocent, quod citissimè in bilem convertantur: quia nihil timendum in hepate refrigerato, quod alimenta & medicamenta calefacientia & abstergentia requirit, quorum usum amygdalæ & pistacia præstant, vi scilicet calefaciendi & abstergendi prædita.

De Amygdali & Pistaciæ nota versus *Baptistæ Fieræ Mantuani:*

Est calida & mollis dulcis (sed Amygdala amara
Exurit: mentas nesciat ista tuas.

Miacum levat, & tabem de pectore dulcis:

Quam bene distat? alit dulcis: amara necat.

Cui torpent jecur & renes pistacia profunt,

Nec minus hæc stomachi cæna senilis amet.

Qui delectantur Harmonia Macrocosmi cum Microcosmo, Jovialem statuunt Amygdalum arborem, undè fructus hepar confortare, laudabilem sanguinem procreare, nec non optimè nutrire dicitur, ut videre licet in *Spagoge Physico Medica Aug. Ertzleri, cap. 2. pag. 64.* cui adjunge *Novum Orbem Hel. Dieterich in Introductione Jovis.* Obiter hic notandum, quod habet *Jochim. Struppianus in lib. Anchoræ famis & sitis, sustent. 2. cellula 7.* ubi monet, quod in amygdalatis emulsionibus conficiendis expresso jam lacte, reliquæ, quæ alias ceu inutiles abjiciuntur, laudabili pani conficiendo per se, vel cum farina triticea, vel adreâ, mistæ serviant, qui simul additis appropriatis infalubris esse non poterit in hepaticis rescindendis.

QVÆSTIO II.

Numin jecoris & lienis obstructione ferri & chalybis usus conveniat?

I. Pro quaestione negativa sic argumentari licet. 1. Metalla intra corpus assumpta noxia sunt: at ferrum & chalybs sunt metalla. Probatum antecedens: quia metalla ex latentibus specuum subterraneorum mæandris à solari lumine longius remota, & per consequens nocenti qualitate corporibus humanis molesta, protrahuntur. 2. Quæ vim obtinent refrigerandi, minimè conveniunt in obstructionibus viscerum: at ferrum refrigerat. Probatum Major ex autoritate *Philosoph. 4. Meteor. cap. 6.* ubi inquit, quod ferrum sit de genere eorum, quæ concrevunt à frigore, per evaporationem totius caloris. 3. Medicamenta terrea & crassa non conveniunt in obstructionibus: at ferrum, juxta *Galen. 4. simp. cap. 18.* est corpus terream & crassum, utpote quod consentientiam suam à frigore obtinet, *lib. 9. Meth. cap. 17.* 4. Quicquid obtinet vim adstringendi, illud in obstructionibus non præscribendum: at ferrum & chalybs vim adstringendi possident. Ergò non conferunt in hoc casu. Minor satis patet ex aqua Chalybeata, quam exhibemus dysentericis, & ex croco Marris, qui commodissimè in astringendo præscribitur.

II. Contra quod affirmativa pars potius defendenda, satis patet ex *Classicorum Medicorum monumentis*, qui ferrum & chalybem in hoc morbo plurimum commendant, ut sunt *Mercat. lib. 2. de usu præsid. cap. 7. & lib. 2. de morb. mulieb. cap. 18. Capivacc. l. 3. pract. cap. 26. plerique Practicorum.* 1. Quia ferrum & chalybs non ponere suo partes obstructas permeando (quæ ratione veteres, ut ex Aëtio patet, rusticis hominibus chalybem crassioribus particulis præparatum exhibebant) sed abstergendi virtute plurimum pollent. 2. Repurgandi quoque meatus obstructos facultas non levis ferro inest, ob maximam quæ fruitur, copiam Sulphuris & Mercurii, ut vult *Mercat. lib. 2. de morb. mulier. cap. cit.* Cum enim ferrum sit rudius metallum, habet ob id plurimum de materia principiorum metallicorum, quorum ratione liquandi, fundendi, attenuandi, quod viscidum & crassum est, maximam

* G 2

maximam

mam potentiam & efficaciam possidet. 3. Adde quod ferrum cum Cupro maximam habeat convenientiam, siquidem unum in aliud facillime transmutatur, alteriusque naturam induit, ut exinde Poetae Veneris & Martis amores, mystico quodam sensu, confinxisse videantur, rationem fortassis ex mutuo consensu metallorum dictorum colligentes, ut habet *Quercet. in Tetrade cap. 20.* Ut autem Cupri, seu Veneris, Ens primum vitriolum est, cujus facultas in referendis obstructi- onibus efficax, ita verisimile est, tale quid Marti quoque seu ferro, convenire.

Quaestio- nis decla- ratio.

Opinio Mercati.

III. Pro quaestione ulteriori declaratione no- tandum, quod ferrum & chalybs, ut & alia metalla, priusquam in corpus assumantur, justam & convenientem requirant praeparationem, cum Metallorum usus, ut rectissime, post alios Medicos expertos, *Quercetanus notat in Tetrade cap. 32.* citra noxam in Medicina non fit, nisi comminuantur, alterentur, & natura metallica deposita, in aliam essentiam transmutentur. Est autem praeparatio diversa, pro diversitate finis, cujus gratia medicamentum quaerimus. Ita si ferrum vel chalybs ad fluxum alvi, vel alterius partis, fistendum requiratur, alia opus est praeparatione, quam tunc temporis, ubi partes obstructas ab infarctu liberare, & repurgare coamur, quod *Mercatus citato loco* sequentibus declarat, ubi dicit: Nam Chymistae, ut alvum fistant, ex toto au- runcur vim sulphuris & argenti vivi auferre, ex- stinguere & separare, & ob id grandi igne, aut aqua valida conterunt, & in crocum Martis con- vertunt, quo sane praesidio validissime fluxus qui- vis sistitur, & partes valide roborantur. Hinc *Quercetanus in pharmac.* crocum Martis astringen- tem, vel igne reverberii, vel cum liquore sulphu- ris acidulo, fieri docet, tunc temporis scilicet, ubi medicamentum contra fluxus dysentericos, hepa- ticos & similes exoptamus, ut ab omni sulphureo excremento & Mercurio belle purgetur, cujus ra- tione alia mordacis & venenosa est conditionis, ac non parum purgat, vomitumque movet. Quod si viscerum obstructiones referendae ven- niant, alia praeparandi ratio requiritur, nimirum, ut partem chalybis abstergetem, aperiendam & re- purgantem quaeramus, quae consistit in principiis ejusdem mineralibus, repurgatis a partibus ex- crementitiis: est enim in ferro (inquit *Mercatus*) duobus modis sulphur & Mercurius: uno, quate- nus jam vera est ferri substantia, altero, veluti futurum, ut sic loquar, alimentum, quod cru- dius, crassius, & perniciosius est; unde merito sepa- rationem requirit. Fit autem haec separatio modis variis, inter quos communis ille, quem *Fallopianus* habet lib. de fossil. & metall. cap. 19. *Mercato* proba- tur lib. 2. de recto praesid. usu. cap. 7. ubi acetio lotione limatura primum purificatur, ac deinde cum vi- no generoso per tempus certum infunditur, cujus infusi matutino haustu, partim evacuando, par- tim discutiendo, scirrhi lienis & jecoris resolvun- tur. Praesertim *Mercat. citato loco* huic praeparandi rationi suam, qua chalybs iusto modo praeparatus in vino coquitur, donec spumosum & pingue quid supernatet, ex qua spuma cha- lybis syrupos & electuaria, cum aliis conveni- entibus, ad viscerum obstructiones depellendas componit.

Chalybs nihil aliud est (inquit *Varandaeus lib. de morb. mulier. cap. 1. pag. 19.*) quam ferrum frequen- ter ignitum, in aqua extinctum & depuratum

idem quod *σιμύμα* apud *Arist. 1. 4. Meteororum*, ex quo, dum ita paratur, & malleis percitur, didicit squama, quemadmodum in ere & ferro, cu- jus usum voluit esse *Dioscorides*, ut tergeat, & alvum solvat: *Galenus autem lib. 9. simpl. scribit*, omnes istas squamas esse acres, & liquare carnem, ita ta- men, ut aeris squama istud praestet siccando ma- gis, ferrum autem astringendo. Sed praeter vulgares istas qualitates incidendi, detergendi, imò ratione ponderis aperiendi, non est rationi adversum, & quotidianae experientiae, in chalybe proprietatem quandam esse purgandi, quemadmodum in Rha- barbaro, & in rosis, quae manifestis qualitatibus adstringunt, hinc *Aetius* squamam ferri & cha- lybis per os rusticis & durioribus corporibus exhibet, ad scirrhos lienis comminuendos, quia pon- dere suo obvios humores crassos & viscidos de- turbat, acrimonia incidit & deterget, adstrictio- ne vero lienem condensat & roborat: molliori- bus vero & delicatis exhibet vinum vel mulsum, in qua chalybs ipse saepius extinctus, ex quo (in- quit ille) alvus subducebatur, & tumor lienis sub- sidebat. Additur porro, quod *Paulus Aegmeta & Praesici*, id ipsum confirmant, quae non tantum squama chalybis, sed ipsa scoria, & aqua illa, quae excurrit per lapides illos molares, quibus enses acu- untur, in contumacibus obstructionibus utuntur. Coniunge *Rod. à Castro de morb. Mulier. part. 2. lib. 2. c. 6.* & nuper editam *Auroram Medicorum Frei- tagii lib. 1. cap. 12. ut etiam Pantheum Deodati lib. 3. cap. 19.* Nota vero, quod monet *Amicus meus Clossens*, ferrum ex sulphure impuro, vitriolo & ter- ra rubra, utrunque fixa compositum esse. Sul- phur adeste demonstrat odor mineræ inter & post fusionem, qua ratione limatura martis ad cande- lam accensam ardere solet: Vitriolum testatur ru- bigo, & in salem atque crystallos hujus naturae res- solutio: terram rubram varia crocorum genera, ex Marte producta, indicant. Non igitur ab Ha- linitro copioso, quod quibusdam inesse verisimi- le videtur, sed à praedictorum mineralium crudita- te vis ventris turbativa provenire videtur, quan- do in aqua communi vel stillatiâ chalybs, non- dum multis ignibus malignis suis spiritibus spo- liatus, dum candet, extinguitur, qua de causa majorem correctionem, in vino extinctus acqui- rit. A Sulphure virtutem habet deobstruen- tem, & aperitivam, à vitriolo penetrantem, in- cidentem, nec non à terra sua siccantem & confortantem. Hinc igitur accidit, ut quoties sulphu- ris qualitates, additione novi & recentis inten- duntur, quemadmodum in croco Martis per sul- phur parato accidit, medicamentum maximè aperi- tivum nanciscaris; si cum aceto aquis fortibus, aut aliis acidis & vitriolatis paratur, astringens redditur, & alvum densans. Si vero utriusque, tam sulphuris, quam vitrioli spiritus, igne forti & reverberatorio exhalent, relinquunt crocus spongiosus siccans, consumens, demumque ro- borans. Quod si menstruis salinis eundem ulter- rius redigas in tincturam aut essentiam, tum ha- bebis liquores spirituosos ex arte penetrantes, at- tenuantes, vehementer deobstruentes & (quia ter- rae partem simul secum evehunt) adstringendo roborantes. Quibus praebatis non erit difficile pronuntiare, quae in ferro sint partes tenues, quae crassae, & quomodo ex varia ferri praeparatione variae remediorum crases resultent.

IV. Haec ut magis intelligamus, notandum in ferro & chalybe respectu salis proprii, diversifi- que

Opinio propria

que praeparandi modi, diversas reperiri partes, quatenus quaedam sunt tenuiores, & à terrea sub- stantia separabiles, quaedam vero magis fixae, & cum terrestri materia magis unitae: illarum respec- tu referandi & attenuandi potentiam, harum ra- tione, vim astringendi, contrahendique possidet. Hanc ob causam rectè statuit *Quercetanus in diet. polyhist. sect. 3. cap. ult.* quod vinum chalybeatum ad hepatis & lienis obstructiones referandas, cum aliis appropriatis, fiat ex limatura chalybis vetu- tissima, & rubiginosa, iusto modo purificata, per infusionem octiduanam, praesertim cum hac ra- tione nullo modo partes in terestri substantia fi- xae (cum appropriatum menstruum ad metalla solvenda non affundatur) sed tantum tenuiores, è superficie quodammodo per rubiginem in calcem redactae, separentur. *Er in Pharm. dogm. cap. ult.* crocum Martis attenuandi aperiendi & deoppi- landi virtute praeditum, non per Calcinationem reverberii, sed laminis ferri candentibus, in Ma- gdalaeones Sulphuris immisiss, vel affusione con- venientium aquarum diuturna, conficiendum es- se docet, quem etiam addita cautione in antidoto Splanetica majori praescribit.

Vinum chalybeatum.

Balsamum Martis.

Responsio ad argu- menta contraria.

V. *Martialis lib. 5. Dioscor. ad cap. 54. & Reusn. lib. de Scorbuto exerc. 7. pag. 790.* Balsamum, vel oleum quoddam Martis, cum calcinatione, conficiunt, limatam scobem chalybis ad calcem igne reverberii redigentes, calcem factam cum aceto destillato ad rubedinem digerentes, aceto abstra- cto, per aquam stillatitiam acrimoniam eluentes, & coagulatum per retortam in oleum rubicundissimum destillantem, quo operandi modo medica- mentum eximium ad jecoris & lienis obstructio- nes conficitur, quatenus hac ratione nihil aliud, quam oleum salis Martis extrahitur, quod alias, materiae ligamentis obrutum, operandi facultate destituitur. Nec obstat, quod hoc oleum Martis per calcinationem fiat, qua alias chalybis limatura praeparatur ad fluxus alvi sistendos, propterea quod post calcinationem nova salis in re calcina- ta residui subsistentis extractio pagyrica institua- tur, quod in croco Martis, qui dysenteria vel diar- rhæis confert, minimè tentandum est.

VI. Superest jam ut ad argumenta negantia quaestione respondeamus. Ad I. Negamus majorem propositionem, propterea quod simpliciter concedi nequeat, metallorum usum internum, semper essenoxium, quia nolens volens ipse *Erastus quoque Epist. ad Monavianum 27 1. in opere Scholtzii* randem asserit, quod metallicis medicamentis, ut ipse loquitur, nocentibus, uti cogamur, cum ali- ter aegrum sanitati restituere non possumus, mi- nus malum cum majore permutando: sed qua fronte noxium vocatur illud remedium, quo sani- tati laborans restituitur? distinguendum igitur inter metalla cruda & iusto modo praeparata, quo- rum haec tantum singulari medica prudentia, pro diversitate morborum, diversimodè praescribun- tur, ut patet ex *Libav. lib. 1. consil. metal. in sine.* Licet enim concedamus, pleraque metallorum no- xium quoddam venenum possidere, non tamen absurdum est, quin illud ipsum artis ingenio cor- rigatur, quod pulchre monet *Zvinger. in exam. primcip. Chym. cap. 5.* quatenus praeparatione medi- camentum in sua principia resolvi potest, ubi ne- cessario qualitas maligna, toti composito conveni- ens, in principiis eadem ratione non invenitur, quia proprietates aliae remediis insunt respectu mixtionis, aliae merito principiorum constituen-

tium: ille, cum prius non adessent principiis, jam ex mutuo illorum congressu enatae, una cum for- ma reitriumphat, qua incolumi, vigent, eversa languent, haec vero cum prius adessent principiis, ex mutuo eorum concursu minuuntur, & quam- vis in mixto permaneant, non tamen nisi retusa sunt. Hinc rectè concludit *Ruland. in progymnas. Alchym. quaest. 20.* Metallica remedia non esse no- xia, quatenus per Spagyricam praeparationem no- centes qualitates deponunt, quod vel maximè pro- bant thermæ metallica, quarum legitimus usus non raro desperatis affectibus succurrit, propterea quod in iis proprietates & virtutes salutaris met- allorum à prima minera metallica naturaliter se- paratae, vel per spirituosas exhalationes, vel cor- poralem materiam admistam, vigeant, ut habet *Tabernaemontanus, in Thesaurio thermarum germani- co, cap. 1.* Nec obstat, quod ex latentibus terræ specibus metalla producantur, quia talis locus eo- rundem generationi naturaliter convenit, & prin- cipiorum metallicorum concursioni maximè ido- neus est, ut habet citato loco *Zvingerus*: sunt enim metalla à virtute quaedam metallifera, & analogo calore, qui mineræ absconditæ proprius est, ut inquit *Libavius lib. 1. consilium Met. allicor. cap. 12.* quod non obcurum est in terra, minerali qualitate pregnante, quae cumulo per tempus ali- quod collecta, ad separationem mineralium habilior & aptior redditur, quam ubi dispersa soli exponitur, sicut in artificiali vitrioli praeparatio- ne patet, ubi terra vitriolata post separationem calchanti, quae fit lixivio multiplici, vicissim cu- mulo coacervatur, & post tempus determinatum, iterum atque iterum vitriolum, priori non raro purius, exhibet.

Ridiculum vero, quod quidam multis verbis Medicamenta Metallica suspecta reddere conan- tur, propterea quod corpus nostrum non nutriant, eo nutritionis significatu, quo proprie partes nostri corporis alimento assumpto, reficiun- tur: quasi verò conservatio virium, tam in sanis, quam aegrotantibus, semper eodem modo fieri debeat, de quo vide *Tom. 2. lib. 10. Observat. 6. pag. 496.*

VII. Ad 2. Licet major propositio simpliciter vera non sit, praesertim cum plurima sint frigida, quae viscerum obstructionibus conveniunt, ut pa- tet in radicibus Cichorei, Endiviae, feminibus frigidis majoribus, & similibus, respondemus tamen potissimum ad minorem, cujus confirmatio suffi- ciens esse non videtur, propterea quod Philoso- phus, ferrum à frigore per evaporationem totius caloris concrefcere dicat, respiciendo causam sol- ventem, non internam caliditatem, unde negat eo calore solvi posse, quo alias fuit solutum, qua- tenus idem agens consideramus, ut monet *Libav. lib. 1. consil. metall. cap. 17.*

VIII. An autem ferrum frigidum sit vel cali- dum, adhuc disputatur. *Fallop. tractat. de metall. & fossil. cap. 21.* asserit, ferrum habere partes di- versas, nimirum frigidas & calidas, sicut in ace- to sunt partes aliquot calidae & plures frigidae. Contra conantur alii demonstrare, ferrum esse calidae naturae, qui primum utuntur autoritati- bus variis, nimirum *Pauli lib. 1. de re med. cap. 52.* ubi inter calefacientes aquas enumerat etiam fer- reas, *Halyab. in 5. Theor. cap. 14.* qui aquam ferri ficcare & lienem calefacere dicit, qua ratione *Mon- tagnana* quoque & alii practicoorum, in peccante vilcido phlegmate praescribunt aquam chalybea-

Vide Pet. Amelun- gium tr. 1. cap. 1. pag. 109.

Vitriolum artificiale

An fer- rum cali- dum vel frigidum

Vide Rod à Castro citato lo- co.

tam: Media sententia est quorundam, qui statuunt ferrum in minera repertum, calidâ constare naturâ, propter calidiora principia constituentia: quod verò arte conficitur, & à reliquis mineralibus seceratur, frigidum esse, quoniam terrea, crassioraque in eo abundantius permaneant, subtiliori parte per vim ignis absumpta, quod placet *Ronseo lib. de magnis lienib. pag. 82.* Nos, missis aliorum placitis, ferrum diversis qualitatibus, vel operandi potius, præditum esse dicimus, prout diversimodè præparatur, ejusdemque partes à se invicem separantur, id quod ex superioribus colligitur.

IX. Ad 3. concludit argumentum de ferro, vel chalybe crudo, non præparato, cui meritò crassierum medicamentis minimè convenientem concedimus: at verò viscerum obstructionibus non nisi iusto modo præparatum hoc metallum convenire diximus.

X. Ad 4. Confert etiam in astringendo ferrum, sed non respectu illarum partium, quibus aliàs aperit: ubi diligenter notandum, primam aquam chalybeatam, in qua ferrum novum extinguitur, abiciendam esse, cum non levem solvendi & aperiendi vim obtineat, monente Mercato citatis locis, quod ex superioribus facillimè cognoscitur.

QVÆSTIO III.

Num in inflammatione jecoris purgantia cum cibus miscenda?

I. Cum, corde excepto, nullum viscus in corpore nostro sit calidius jecore, mirum non est, illud ipsum inflammatione frequenter affici, quando scilicet sanguis in jecoris substantiam extra venas p. n. effunditur, inflammatur & putrescit. Quamvis autem in hoc affectu, secundum *Eginetam*, in principio nunquam purgantibus medicamentis utendum esse videatur, propterea quod, ductis humoribus per partem affectam, inflammatio deterior fiat: interdum tamen purgantia præscribenda esse censet *Merat. lib. 4. de morb. intern. curat. cap. 2. Mercurial. lib. 3. pract. cap. 19. Altimar. cap. de Inflamm. hepat. & alii prædicorum*, eâ cautione, ut fiat hoc ipsum inflammatione consistente in concava jecoris parte, phlegmone in resolutionem tendente, quocirca necessariò requiritur, ut humores primùm exactè præparati, & viæ quoque expeditæ sint.

II. Quærimus autem, num talia purgantia medicamenta cum cibus commissa convenient? Videtur hoc approbare *Galen. lib. 13. Meth. cap. 15.* ubi inquit: procedente tempore (loquitur de jecoris inflammatione) ubi Phlegmone jam concoquitur, etiam valentioribus uti licet, avaro & celitica nardo, & phu, quod vocant, & petroselino, & Smyrnio, & Meo: sicut etiam per ventrem vacuare, si cavum afficitur, enico cibus admisto, & urtica, & Mercuriali, & filicula, præterea quæ modicè alvum dejiunt, magisque in remissionibus his ipsis audacius, quam antea utendum, tum verò, quæ his sunt valentiora, partim in pitana, incoctis, partim in mollissimum pulverem redactis, exhibenda verò & hæc sunt, vel ex aqua. Ego

Cur jecur inflammationi obnoxia.

Quando purgandum in inflammatione jecoris.

Affirmatur quæstio.

namque etiam filiculæ aliquid in pitana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem.

Huc etiam quadrat illud, quod habet *Marcus Oddus de Compos. Medicam. cap. 13. sub finem*, dùm inquit: attractioni medicamentorum adjumento esse miscellam cibi cum medicamento, aut aliquid, quod à proprietate quâdam cum membro attrahente familiaritatem habeat atque convenientiam: sic enim dùm dissolutum est medicamentum alterans, cum cuidam humido nutritibili admistum sit, libentius & facilius à membro trahitur, undè si nos velimus renum & vesicæ calculum frangere, ex sanguine hircino, vel citrorum succo, quæ limones nostri vocant, aliquid verò ei medicamento admisceamus, quod familiaritatem habeat cum istis partibus, facilius & promptius attractio efficietur. Vide dissentientem *Guiliel. Seraphinum de Compos. Med. lib. 3. cap. 9.* ubi pharmacosumpto nullam etiam sorbitionem convenientem esse statuit, Item *Johan. Matthæum in Quæst. Medicis, quæst. 9.*

III. Hanc assertionem Galeni, licet à citatis autoribus approberet, citante Mercuriali reprehendit *Constantinus Africanus Monach. in lib. Meth. quos in compendium redegit, potissimum duabus rationibus, propterea quod si cibus miscetur medicamenta purgantia, ciborum sequatur corruptio, & proinde membra convenienti alimento destituantur, atque ipsa medicamenta præscripta sint calida, quæ jecori inflammato maximè adferentur.*

IV. Pro quæstionis intellectu notandum, propriè dicta cathartica cum cibo non esse commiscenda, propterea quod medicamentis vis à cibo obtundatur, ipseque cibus à medicamento & humoribus attractis, inquinetur & corrumpatur. Hanc ob causam communiter, juxta præscriptum *Avicen. Pauli*, & aliorum, medicamenta purgantia jejuno stomacho propinantur, cum additâ cautione, ne comedant vel bibant, donec operatio sit perfecta. Quamvis autem has ob causas in cathartics exhibendis jejunum stomachum observemus: notandum tamen, interdum non incommodè cum alimentis quoque purgantia, potissimum lenitiva, concedi posse, quatenus in prandio (quod moderatum ex jusculis & cibis levioribus adparatur) vina medicata purgantia, vel etiam brodia, cum incoctis evacuantiis, aut similia, in principio conceduntur, cum hæc ratione medicamentum non solùm jucundum reddatur, sed insuper quoque, promptissimum in vaporibus à cibo exhalantibus, nanciscatur vehiculum, quo citius ad intimas viscerum partes penetrat, & levi negotio sine torminibus peccantes humores expellit. Hinc etiam *Aëtius Tetrab. 1. ferm. 3. cap. 57.* in cibo medicamentum optimum esse dicit iis, qui naturaliter alvum habent astrictam, fortassis & iis, qui ex diuturno morbo laborant.

Huic assertioni subscribit etiam *Massariolib. 3. Pract. cap. 13.* dùm inquit: digna est maximâ annotatione ratio dandi medicamenta purgantia, quam tenebat Galenus, qui solitus fuerat illa permiscere alimentis: idque dupliciter, uno modo simul coquendo alimenta & medicamenta: altero contusis medicamentis, eorumque pulverem tenuissimum permiscendo cum pitana, vel aliis medicamentis. Quæ sanè utraque ratio, cum in aliis morbis, tum maximè in inflammatione jecoris videtur præstantissima: nam cum cibus descendit ex ventri-

Negantes rationes.

Dissent. Pet. Morel. de Methodo præscrib. tem. lib. 1. sect. 1. cap. 6.

ventriculo, non tantum ille, sed medicamentum quoque unâ attrahitur ad jecur, undè verisimilè est, facile admodum, & minori cum labore, expurgationem succedere. Ac fortè id ipsum venit in mentem Autori *lib. 4. vitæ. morb. acut. tex. 18.* dùm dicit, sorbitiones attractorias dandas esse, tamen si Galenus hanc sententiam tanquam obscuram, & nihil docentem videtur neglexisse. Quamobrem meâ quidem sententiâ optimum foret, hanc mendendi & purgandi rationem: hoc tempore inusitatam suscitare, & ad usum referre, cujus profero exemplum:

℞. Polypodii, Epithymi ana ʒj.
Cinam. ʒj. M. F. pulvis, misceatur cum pitana.
pro Medicamento levissimo: valentius foret sequens:
℞. Cort. Hellebor. nigri ʒij.
Sem. Anisi, Fæniculi an. ʒs. M. & permisceatur ut supra. Hactenus Massaria.

Qui verò plenior hujus quæstionis declarationem desiderat, illum ad *Tom. 1. Diss. 19. remittimus, ubi in Coronid. annexâ quæst. 8.* sufficientem decisionem habebit.

Respondetur ad instantias Monachi.

Vide Joh. Sporischii de Curand. di rat. per diaram.

V. Quo ad instantias *Monachi Constantini*, respondet Mercurialis melius fuisse, ut bonus hic Monachus lecitasset libros Prophetarum, quia prima ratio concluderet aliquid, si semper & quotidie cum cibus medicamenta propinantur: at verò non admodum obest, licet semel atque iterum assumpta alimenta non nutriant, quia & ipsa inedia evacuatio est. Secundò licet aliquantisper calida sint medicamenta à Galeno præscripta, corrigitur tamen eorundem caliditas in admista pitantia & similibus: imò & calida sæpius in calido morbo, non respectu morbi, sed respectu causæ morbificæ, præscribuntur.

QVÆSTIO IV.

An vomica jecoris extrinsecus aperiri possit?

I. Jecur exulcerari novum non est, sed frequenter accidit, maximo tamen cum vitæ periculo, quatenus pars princeps ejusmodi solutione continui lethaliter afficitur, ipsaque materia peccans difficulter expurgari potest. Nam quamvis *Bertinus lib. 13. Med. cap. 7. Gemma lib. 1. Cosmocr. cap. 6. Quercetanus de vulner. Sclopetar. cap. 2.* & alii, quosdam à vulneribus supervixisse testentur, sunt tamen ejusmodi casus rarissimi, qui singulari naturæ robori, Medicorumque dexteritati tribuuntur.

II. Hanc ob causam in præsentis quæstione pars negativa potius defendenda videtur, propterea quod *Fernelio lib. 6. de part. morb. cap. 4. teste cui etiam Forestus lib. 19. Obs. 10.* subscribit, ulcus ex abscessu contractum, quoniam alimento continenter alluitur, perpetuò colluvie multa sordescat, neque unquam sanescere possit, propterea quod Jecoris substantia spermatica fit, & non magis, quam aliarum partium, reparari queat. Cùm igitur ejusmodi affectus per se lethalis, meritò medicus ab externa incisione vel unctione abstinet, ne occidisse videatur, quem affectus vehementia tollit.

III. Contra quod in suppuratione factâ jecoris, ubi possibile non est per urinam, vel aliâ ratio-

Negatur quæstio.

Affirmatur quæstio.

ne pus evacuare, per peritum & cordatum Chirurgum apertio per ferrum candens instituenda sit, *Mercatus innuit lib. 4. de curat. morb. intern. cap. 2. juxta Aretæum lib. 1. de sign. & caus. chron. cap. 13.* ubi inquit: At si extra feratur abscessus, ipsum non secari urique malum est, quia si prætermittatur incisio, à pure jecur eroditur, nullaque mortis dilatio est, si secare autem malis (scilicet sine ferro candente,) profluvii sanguinis periculum instat, statimque hominem perdi contingeret. Idem *Hippocr. etiam innuit lib. de affect. internis*, quem *Celsus* quoque sequitur *lib. 4. de re med. cap. 8.* qui vomitæ Jecoris ferro aperiendam esse statuit. *Rhasis* apertâ intus vomicâ extrinsecus etiam apertionem consulere videtur, quem secutus est Medicus ille *Clariss. Venerus*, cujus *Capivac. lib. 3. pract. cap. 23.* meminit, qui Patavii cuidam deplorato jecoris ulcere laboranti, homini robusto aliàs, & nauticis laboribus addicto, præter reliquorum Medicorum consilia, curavit abdominis partem in regione jecoris novaculâ aperiri, ut plurimum puris per vulnusefflueret, undè postmodum, benè curato vulnere, homo superstes mansit, ac triennio post salravit & laboravit, nihil sentiens incommodi.

Norandum insuper hîc, ut artificiosâ conjecturâ colligamus, num suppuratio facta sit in concava, vel convexa parte jecoris: si enim illud, infelix erit apertio, quemadmodum testatur exemplum, quod adducit *Coster in observ. Anatom. & Chirurg. de cive quodam Norico*: Si autem abscessus occupabit gibbam jecoris partem, tutior erit apertio, quâ ratione *Hercul. Saxon. lib. 3. Panthei cap. 29.* mentionem facit Nautæ cujusdam, cui inter costam atque costam apertione succurrit, octo dierum spatio libris 12. puris educitis, qui per integrum annum fistulam plumbeam in loco aperto gestaverit, & postea plenariè restitutus fuerit, ut pluribus eandem historiam refert etiam *Schenckius Observ. Med. lib. 3. sect. 2. Obs. 21.* Sed non sine causa de talibus apertionibus dubitat *Hier. Fabricius ab Aquapendente, qui part. 1. operat. Chirurg. cap. 52.* legatur.

IV. Hic ergò majorum habito consilio (ut verbis *Mercati* concludamus) satius erit anceps experiri auxilium, maximè viribus constantibus, in corporibus ætate florentibus, quam in certa desperatione versari. Foramen, si id tenta veris, exterius amplius facito, interius verò angustius, tandem facto & extracto modico pure, obdurabis linteis paniculis, succo plantaginis & rosarum intinctis, ne fluxus sanguinis majus accerlat periculum, & postea aqua hordei & saccharo cum succo rosarum, & syrupo earundem, ulcus ablues, & abstergere, repurgareque curabis. Ac dùm pus exire jam destiterit, protinus, ne calor per foramen expiret, ulcus ad cicatricem quam brevissimè reducere curabis. Hæc ille.

Administratio chirurgicæ cautela.

QVÆSTIO V.

Num in ictero flavo bilis purganda?

I. Icterus flavus est symptomâ qualitatis mutata, quâ color cutis in facie, totoque corpore, propter humoris biliost excrementitii cum sanguinis permissionem, flavus p. n. redditur.

Affirma-
tur quæ-
stio.

II. An autem in hoc affectu cholagoga medicamen-
ta præscribenda dubitamus? Affirmativa confir-
mari potest ex eo, quod adfit hoc loco bilis super-
abundans, quæ per Cholagoga evacuari debet.
Hinc *Jachinus* in lib. 9. *Rhus. cap. 51.* præscribit pur-
gationes ex Scammonio, Electuario de succo ro-
sarium, & similibus. *Mercurialis* quoque lib. 3. de
Meth. Medend. cap. 32. ejusmodi proponit cathartica,
quæ bilem educunt, ut hæc ratione sub-
ducantur humores, qui fovent bilem, ad cutim
effusam, quo eadem eo citius postea ab ipsâ natu-
rà discutiatur.

Negatur
quæstio.

III. Contra negativa quæstionis concluditur
ex *Hippocr. lib. de intern. affect.* ubi disfluadet in Ictero
medicamenta bilem ducentia, ne corpus ma-
gis conturbetur. Adde, quod frequenter in Ictero
non copia bilis, sed propter obstructionem
meatum velleæ fellæ, succedens ejus effusio no-
ceat: at illas obstructiones non per Cholagoga
tollimus.

Quæstio-
nis decisio.

IV. Nota pro quæstionis declaratione juxta
Mercat. lib. 4. de mor. intern. curat. cap. 4. quod in
Ictero duobus modis purgandum sit, primò ca-
tharticiis, quæ crassos & obstruentes humores
ducunt, abstergunt & repurgant, ut aperta ob-
structione, biliosus humor, qui gignitur, ad sibi
naturalia loca liberè permeet, quo solo auxilio, si
exactè attenuantia & incidentia adhibueris, mor-
bum curabis. Deindè ejusmodi medicamentis
etiam opus est, quæ bilem, quàm naturalia va-
sa capere nequeunt, imminuunt & evacuant,
idque post obstructionis apertionem: prius *Hip-
pocratis* dictum innuit, posterius *Jachinus* & *Mer-
curialis* volunt. *Michaël Johan. Paschalinus* de curam.
mor. lib. 1. cap. 42. distinguit inter Ictero criti-
cum, & illum, qui dependet ab obstructione
crassi humoris, adeoque monstrat, quomodo
diversimodè præparatio & purgatio sit institu-
enda.

Qualia
purgantia
conve-
niant.

V. An autem fortibus medicamentis catharticis
hoc fieri debeat, dubium est? *Altimar. cap. pro-
prio*, ex sententiâ *Aetii*, affirmativam tenet, pro-
pterea, quod ob ventris siccitatem purgationes
debiliores nihil in Ictericis præsent, & natura
materiam ad circumferentiam corporis transfe-
rens, non admodum has evacuationes adjuvet.
Huic consentit etiam *Dom. Leonus* scilicet. 3. lib. 3.
Prax. cap. 2. Sed è diametro contra *Altimarum*
concludit *Mercatus*, statuens in Ictericis validas
purgationes admodum noxias esse, propterea
quod in obstructo corpore satius sit, paulatim à
longinquo bilem allicere, & crassum humorem
ab obstructo vase educere, quam subito evocato
excremento majorem & pressiosem efficere ob-
structionem, ut non raro incautis & imperi-
tis accidit. Quapropter per vices aliquot levio-
res adhibere purgationes, quam violentiâ quâ-
dam morbum reddere deteriore, consultius
erit.

QVÆSTIO VI.

An Icterus niger eandem cum
Scorbuto curationem
habeat?

Icterus &
Scorbuto
differunt.

I. Quamvis quidam Scorbuto & Ictero
nigrum pro uno eodemque morbo ha-

buerint, merito tamen cum *Roscoe* l. de mag. lienib.
cap. 3. & *Albert. lib. de Scorb. num. 165. & seq.* dif-
ferentiam agnoscimus, propterea quod propria
nigri arcuati τρυμνία sint color circa faciem nig-
ger, & maximè circa partes veluti in umbra occul-
tatas, oculi virore pallidi, gustus subausterus &
amarus, excreta nigra & variegata, frigus in toto
corpore, sine febris & contagio, corpusque totum
Αρετο μελδύζωρον, quasi fuligine felli admixta in-
fectum. Talia Scorbuto conjunctim non conve-
niunt, ut patet ex tractatu nostro de Scorbuto exerc. 1.
licet alia quædam communia signa in ambobus
morbis inveniatur, tarditas videlicet & lassitu-
do, difficilis exudatio & similia, quæ commo-
verunt quosdam, ut inter Scorbuto & Ictero
nigrum non distinguantur.

An utrius-
que eadem
curatio?

II. Horum assertionem ulterius confirmant
illa, quibus ad speciem probari potest, curationem
Icteri nigri non esse differentem à curatione Scor-
buti, ubi tale argumentum sese offert: Eadem In-
dicationes constituunt eandem curationem, at in
Ictero & Scorbuto sunt eadem indicationes. Mi-
nor probatur: quia in Scorbuto requiritur, ut
lien à materiâ obstruente liberetur & confortetur,
quod etiam necessarium est in Ictero nigro, quem-
admodum ex libris Practicorum patet.

Quæstio-
nis decla-
ratio.

III. Hic notandum pro quæstionis intellectu
ne, quod inter Scorbuto & Ictero nigrum sit
quædam convenientia, quatenus uterque morbus
sit vitio potissimum lienis, ob cuius imbecillita-
tem in utroque reliquum corpus afficitur: verum-
tamen cum modus læsionis, ut ex signis adductis
patet, maximè diversus sit, ideo sequitur πρότον
δεκτικόν utriusque affectus, ipsum scilicet lienem,
diversimodè laborare. Diversitas hæc diversita-
tem curationis introducit, quatenus in Scorbuto
non simpliciter ad copiam Melancholici sangui-
nis & lienis obstructiones, ut in Icteria nigra,
respicimus, sed maximè solliciti esse cogimur de
specifica quâdam corruptione, Scorbuto materiæ
propria, quæ peculiaris & appropriata sua reme-
dia requirit, quemadmodum alibi fufius demon-
stravimus.

Dico potissimum vitio lienis Ictero nigrum fie-
ri, quia non omnino rejiciendum esse judico *Dom.
Plateri* quondam *Præceptoris* mei, sententiam *Tract. 3.
Prax. lib. 1. cap. 2.* dum statuit Icteri nigri causam
esse bilem præternaturalem, in venis meseraicis
corruptam, indeque nigricantem, propterea quod
non probabile videatur, bilem ejusmodi à liene
prodire, cum inibi nullam cavitatem vel sinum
habeat, in quo colligatur, neque etiam adfit à lie-
ne vena quædam, per quam ad cavam deferri pos-
sit. *Sennertus* communem sententiam cum hæc
conciliare nititur, dum lib. 3. *prax. part. 4. cap. 17.*
inquit, si statuatur, bilem atram, cum in venis me-
seraicis copiosè colligitur, ubi ad hepar pervenit,
cum bile flava misceri, & in vesiculâ fellis colligi,
bilisque flavæ colorem inde mutari, quæ nisi per
convenientes vias evacuari possit, in totum cor-
pus cum sanguine diffundatur, & Ictero nigrum
pariat. Nec obstat, quod nullus ramus à liene
ad cavam pertingat, quia mediante vena portæ
humores circa lienem collecti ad jecur etiam
pertingere, & in reliquum corpus
derivari queant.

☉(o)☉

QVÆ-

QVÆSTIO VII.

An hydrops calefacientibus
curetur?

Causam
hydropis
esse calidi-
tatem.

I. Negativa quæstionis pars ex eo confirma-
tur, quod hydrops, juxta quosdam, à ca-
litate generetur, at morbus per contrarias qua-
litates à corpore pellitur. Quod autem caliditas
hydropis causa sit, *Cardanus* l. 2. *progn. com. & in
Aph. p. 615.* demonstrare conatur, quapropter
eandem frigiditatem medicamentis curandam esse sta-
tuit, pro cuius assertionem sequentes rationes addu-
cuntur. 1. quia juxta *Hipp. in progn.* hydrops se-
quitur ad morbos acutos. 2. quia secundum *Arist.
3. probl. 5.* hydrops à potu vini generosi produci-
tur, at potus vini calefacit. 3. quia calor p. n. ca-
lorem jecoris dissolvere, & per consequens sangui-
ficationem depravare potest: hinc *Athenæus* in
comm. 2. progn. hydropem à calore fieri dicit, quan-
tenus eodem ex accidenti jecur refrigeratur. 4.
quia calor p. n. intensus in humiditatem agens,
flatum producit, ex quo tympanites oritur, ut vult
Averr. Collect. 5.

Causam
hydropis
esse frigi-
ditatem.

II. Contra quæstionis affirmativam ex eo con-
cludere licet, quod unanimi ferè Medicorum con-
sensu generatio hydropis intemperiei Jecoris frigi-
dæ tribuatur, unde ratione contrarietatis mor-
bus indicabit Calefacientia. Antecedens proba-
tur sequentibus. 1. quia nunquam fit hydrops jux-
ta *Galenum* lib. 5. de loc. aff. nisi frigida quâdam in-
temperie jecur afficiatur, sive hoc fiat primario, si-
ve per consensum. 2. quia necessum est ut hy-
drops fiat propter sanguificationem debilitatam:
at verò quemadmodum αἰματώσις perficitur à ca-
lido naturali visceris, ita sequitur diminutam
sanguificationem à caloris defectu dependere. 3.
quia in hydrope loco sanguinis generatur aquo-
sus humor, idcirco sequitur à jecore refrigerato
hoc fieri, quatenus genitum sequitur naturam ge-
nerantis.

Decisio
quæstio-
nis.

III. Pro conciliatione nota ex *Horatio Augenio*
Tom. 2. Epist. lib. 8. quod proxima causa, quæ san-
guificationem impedit, sit frigida jecinoris in-
temperies in omni hydrope, quamvis nihil impe-
diat, quin antecedens causa possit esse calida, quod
etiam *Mercurialis* innuit, lib. 3. de Med. morb. cap.
24. Frigida scilicet intemperies, prout denotat
caloris naturalis defectum, qui omnem qualita-
tum excessum præter naturam sequitur, eodem
Augenio attestante. Hinc etiam lib. 3. *Epist. tom.
2.* inquit: quid impedimento esse potest, quin
ascites ex acuto morbo statim fiat, quemadmo-
dum ab *Hippocrate* & *Galeno* scriptum fuit: Si
enim omnis immoderata intemperies actum im-
pedit propria virtutis, cur non impeditur ex in-
temperie calida sanguificatio? Patet igitur quod
argumenta negantia priora concludant de causa
antecedente, non autem proxima: postremum
verò negatur, quia flatu non intensi, sed potius
debilioris caloris effectus est. His ergo positis
consequens est, ut, remotis causis antecedentibus,
eò dirigamus medicamentorum usum, quò defe-
ctus caloris, quam frigiditatem vocant, in jecore
corrigitur, quam ob causam appropriata calefa-
cientia præscribenda veniunt.

Singularis
dubitatio.

IV. Veruntamen cum curandi leges, ipsaque
medicamenta, tam à veteribus, quam recentiori-
bus Medicis præscripta, non simpliciter tantum.

correctionem frigiditatis, sed resolutionem pecu-
liaris materiæ in hoc affectu peccantis respiciant,
quatenus per evacuantia, resolventia & discutien-
tia jecori succurrere conamur, idcirco dubitatur,
an vera sit sententia Spagyricorum, quæ statuitur
hydropis generationem ut plurimum fieri pro-
pter collectionem serosæ & tartaræ materiæ, in
jecore quodammodo coagulata, cujus ratione
consequenter chylus, loco boni sanguinis, in ejus-
modi similem salum & aquosum humorem ma-
xima ex parte convertatur? hoc ipsum an penitus
improbabile sit, ii diducunt, qui sciam hydropi-
corum immensam, non frigiditatis & humidita-
tis, sed falsedinis à tartaro superabundantis effe-
ctum, in ejusmodi laborantibus frequenter obser-
varunt: qui urinas hydropicorum crassas, & cum
rubedine ferè nigricantes (quas reddunt ubi ma-
lum confirmatum est, ipsaque materia jecur ob-
struens resolvitur) non superficialiter tantum
aspexerunt, sed artificiali evaporatione paucissi-
mi liquoris, in meram substantiam salinam com-
mutatas, viderunt: qui vulneribus hydropicorum
rebellibus propter acrimoniam humoris abun-
dantis (quam aqua sola non præstaret) frustra
consolidantia remedia præscripserunt; qui tan-
dem non simpliciter tantum calefaciendo, sed per
ea, quæ tartarum coagulatum resolvunt, & per
vias urinarias, sudores, aliave ratione, propellunt,
ejusmodi laborantibus succurrere didicerunt, usu
scilicet Spiritus Terebinthinæ, Arcano Tartari, sa-
le Cichorei, Restæ bovis, Agrimonix, cardui be-
nedicti, & similibus. Conjungatur lectio eorum,
quæ à nobis *Tom. 2. lib. 1. de variis miscellaneis ob-
serv. 7.* proponuntur, ut & illa, quæ *Carol. Pijo* pro-
babiliter de Generatione hydropis disserit, in opere
de morbis ex illuvie serosa, titulo de Hydrope.

QVÆSTIO VIII.

Num in ascite οὐδὲν ἔστι ten-
tanda?

I. Hydrops, vel aquæ inter cutem, tres nume-
rantur species, vel differentix, nimirum Hydropis
Ascites, cum inter peritonæum & intestina pluri-
mus aquosus & serosus humor coacervatur, (quod
Ascites vel utri modo venter impleatur) Tympani-
tes, ubi flatu & impurus spiritus potissimum in
dictis locis colligitur, & abdomen instar tympani
extensum apparet, & Anasarca, quando per uni-
versum corporis habitum humor superfluus dis-
seminatur, ut instar spongiæ caro universa humi-
da, tumidaque appareat. Omnes hæ differentix
sunt affecto jecore (quemadmodum contra alios
ex *Cardano* patet lib. 2. *contrad. tract. 3. contrad. 22.*)
à quo peccans materia, tumorem producat, aliis
partibus communicatur. Vide, si lubet, *Sylvium
Lanceanum*, in libello peculiari, quod hydrops non
semper fiat à jecore: adde quoque *Stephanum Ro-
dericum Castrensem*, de Meteoris Microcosmi lib. 4.
cap. 12.

Hydropis
differen-
tiæ.

II. Modus communicationis aquosæ materiæ,
quo ad Anasarcam, non admodum difficilis est,
quando perpendimus, unâ cum sanguine, qui
totum in corpus distribuitur, simul quoque ma-
teriam aquosam peccantem ad habitum corporis
facilimè derivari posse. Sed quo ad Ascitem di-
versæ sunt opiniones autorum, ubi læcedimus à

Quomoda
materia
aquosa in
hydrope
distribua-
tur?

Fernel,

Fernel. lib. 6. *pathol. cap. 8.* statuentem, quod aquosus humor in abdomine colligatur propterea, quod rupta vel exesa sit jecoris quaedam vena, per cuius fissuram derelictam serosus humor, tanquam tenuis quid, continuo transcoleatur, quod ob scirrhum, vel nimiam siccitatem viscerum interdum quoque fieri posse subjicit, quam assertionem solidissimè Augustinus lib. 8. *Epist. Tom. 2. & Mercurialis lib. 3. de Med. morb. cap. 24.* refutant & potius juxta Galen. sententiam cum plerisque asserimus, aquosam materiam in abdomine colligi maximam ex parte per transcolationem cæcorum meatuum, quod facillimè fieri potest, propterea quod aquosa, serosaque materia copiosè superabundans, à membris & ulterioribus venis, velut ad nutritionem inepta, non attrahatur, ut inquit Jachinus in 9. *Rhas. cap. 52.* undè remanet copiosè circa primas venas, per quas διαπνδύεται, roris instar, in abdominis cavitatem defluit.

Hinc patet cur sensim & paulatim ejusmodi fiat collectio, quod non accidit ubi per disrptionem viscerum, vel venarum, incurabilis ventris tumor hydropicus oritur.

III. Queritur autem num in hac hydropis specie, nimirum in Ascite. παραέντησις tentanda sit? Negabat hoc olim Erassistratus, his & similibus argumentis commotus: quia per aquosam materiam effusionem spiritus simul dissipantur, & per consequens facultates omnes debilitantur: 2. quia jecur deinceps, ob subitam mutationem diaphragmæ cum pulmonibus deorsum trahit, undè δύσπνοια & sicca tussis, quæ hydropicis periculosa? 3. Adde quod hydrops, ut ex præcedenti quæstione patet, in malâ jecoris dispositione consistat, undè frustra de seroso humore effundendo solliciti sumus, hepate neglecto.

IV. Contra παραέντησιν interdum tentandam esse patet ex Hippocrat. lib. 6. *Aphor. 27. 7. Aphor. 45. & alibi, Galeno lib. 24. Meth. Med. cap. 13. Aetio Tetrabil. 3. sermon. 2. cap. 20. Paulo lib. 3. de re med. cap. 38.* hanc ob causam à recentioribus multis approbatur, ut patet ex Pareo lib. 7. *Chirurg. cap. 12. Capivac. lib. 3. practic. cap. 19. Mercurialis lib. 3. de med. morb. cap. 24. Foresto lib. 13. Observat. 42.* & aliis, sed certis suis conditionibus, cum sit remedium magnam, in quo non temerè, sed singulari prudentiâ procedendum est. Quod autem interdum abdomen aperiendum sit, indè colligitur, quod non raro tanta serosi humoris copia colligatur in abdomine, quæ nullius medicamenti virtute possit educi: at cum affectus non curetur, teste Celso lib. 3. *de re medic. cap. 27.* nisi copiosa materia peccans educatur, id eò parum prudenter, ut inquit Pareus citat. lib. de perforatione abdominis ambigitur, cum eò necessitatis æger redactus, ut eâ sola ipsi succurri possit.

V. Notandum tamen juxta Hippocrat. 6. *Æpid. sect. 7. tex. 8.* ut cum cautione hoc fiat, quando scilicet brevi tempore tumor ad insignem magnitudinem pervenit, & priusquam materia putreficat, febris succedat, viresque graviter dejiciantur. Fiat autem evacuatio non unicâ vice, sed paulatim: quia enim secundum Aphor. 27. lib. 6. Empirici vel hydropici uruntur aut secantur, si pius aut aqua diapnoia effluerit uni versim, subito moriuntur, ob spiritum unâ dissipatos.

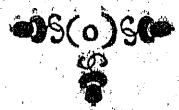
Hic moveri potest quæstio, quam etiam attingit Hieron. Fabr. ab Aquapend. par. 1. *Operat. Chirur. cap. 55.* Num expediat magis per scrotum, quam

per abdomen sectione factâ, aquositatem emitte-re: Respondetur, quod si quando accidat, ut propter peritonæi laxitatem seu apertionem ad inguina, aqua in scroto, tanquam in vase, aut vesica, collecta sit, ita ut scrotum sit tumidum & intantum, facileque fistula inferi possit, quæ nobis nolentibus, ne guttam quidem aquæ effundat, in eo casu consulo (inquit prædictus Autor) ut potius scrotum perforetur. Hujus perforationis exemplum videat lector in *Observ. nostris lib. 9. tom. 2. observ. 3. pag. 435.* plenior autem apparatus, quo ad aperiendum abdomen, prædictus Aquapendens subministrat, juxta cuius instructionem cum successu quoque sectionem sub umbilico factam fuisse memini: Nec penitus improbat prædictus Autor assertionem And. Laurentii, qui *Anatom. lib. 6. cap. 9. quæst. 9.* Hydropicos juxta Celsum, in ipso umbilico secandos esse statuit, quod fieri posse dicit, quando umbilicus ita laxatus, apertusque est, aut tumens, ut ab exteriori parte ad internam cavitatem, & aquam ipsam tenuissimam cutis tantum intercedat, quam vel ipso tactu, digitique compressione, ac perspicuitate deprehendes, naturam imitando; quæ sæpius hanc viam spontè querit, ut ex observationibus Laurentii manifestum est. Cum verò laxitas hæc non apparet, umbilicus pungendus non est, nè fortè umbilici rugositas magis dilatetur, quam par est, &c.

VI. Hic quidam loco sectionis adhibent quotidianas sacrificaciones totius infimi ventris, quâ ratione Medicum celeberrimum superioris Austriae D. Johannem Micheliolum quosdam desperatos hydropicos restituere memini.

Quo ad scarificationem notum est ex veteribus ac recentioribus, quod in diversis corporis partibus ad educendas hydropicorum aquas adhibeantur, quam Chirurgiam pluries se administrasse in talis, testibus, præputio, semperque felici cum successu, scribit Aquapendens, qui de modo, tum etiam de altero succedaneo Chirurgico, fonticulorum videlicet impressione, videatur citato loco. Conjunge, si placet, *Argelatam in Chirurg. lib. 2. tract. 26. & Albucasin lib. 2. Chirurg. cap. 53.* Et inter recentiores *Casp. Taliacotium lib. 1. Chirurg. curior. cap. 20. Stephanum Gourmelinum lib. 1. artis Chirurg. pag. 185.*

VII. Jam ad rationes in contrarium adductas respondemus. Ad 1. Nihil timendum, ubi partitis vicibus evacuatio materiæ peragitur, quod experientia multorum hac ratione liberatorum testatur. Ad 2. Viratur hoc incommodum, juxta Paræum, ægro in lecto recumbente, præsertim cum ejusmodi subita evacuatio non instituat. Ad 3. Negatur: quia absurdum non est membranosas partes consolidari posse, præsertim ubi cum musculis arctissimè cohærent, quod in peritonæo accidit. Ad 4. Licet mala jecoris dispositio primò sit respicienda, minimè tamen tanta seri copia negligenda est, propterea quod medicinam humor intus inclusus, juxta Celsum, impediatur, & procedente tempore interitum portendat.

QVÆSTIO IX.

An in lienis obstructionibus diuretica medicamenta præscribenda?

Affirmatio quæstionis.

I. Affirmativa videtur approbanda, cum, juxta Avicenn. & alios, à practicis multis in lienis obstructione præscribuntur: nec deest ratio, quia lienis obstructio fortioribus indiget remediis, juxta Galen. lib. 13. *Meth. Med. cap. 16. & lib. 2. de art. curat. cap. 5.* quàm obstructio jecoris: at verò quatenus aperientia jecoris fortiora redduntur, catenus diuretica fiunt.

Negativa probatur.

II. Verùm pars negativa potius cum Galeno defenditur, qui citato loco lienem non per renes & vias urinarias, sed per alvum tantum expurgari posse statuit. Confirmatur hoc ulterius à *Savonarola tract. 6. pract. major. cap. 15.* in fine, quia materia quæ est in splene, non potest evacuari per urinam, nisi primùm ad cavum jecoris perveniat: at verò cum grossa materia citius deorsum descendat, & tanquam noxia à jecore non facile recipiatur, ipsæque lien cum Mesaraicis venis cohæreat, verisimile est, eandem melius & leviori negotio per alvum secerni.

III. Notandum tamen, quod interdum exhibenda sint ea, quæ materiam per vias urinarias ex-turbant, quatenus natura quandoque peccantes humores eò ablegare conatur, ubi non exhibentur, juxta *Savonarolum*, ut sunt diuretica, sed quatenus obstructiones lienis vehementer aperiunt. *Capivaccius lib. 3. pract. cap. 25.* diuretica concedit non respectu materiæ conjunctæ, quæ lieni inhæret, sed propter materiam antecedentem, ut fluxus ulterior avertatur, & tumor minus augeatur. Patet igitur quâ limitatione medicamenta diuretica dupliciter in lienis obstructionibus concedi possint, quam ob causam interdum à practicis non immeritò præscribuntur.

Respondetur ad affirmativam.

IV. Quod autem rationem adductam attinet, nimirum lienis obstructiones vehementibus aperientibus indigere, id fit ratione materiæ, quæ magis cruda & rebellis est, non respectu modi evacuandi. Quapropter licet fortiter incidamus atque aperiamus, non tamen statim per urinas materia ducitur, quia viæ dantur proximiores: nisi fortè singulare quid natura molitur, & me-

diantibus arteriis emulgentibus attenuatam materiam ex ipso liene recipiat, quod tamen raro accidit.

QVÆSTIO X.

An lienosis usus aceti conveniat?

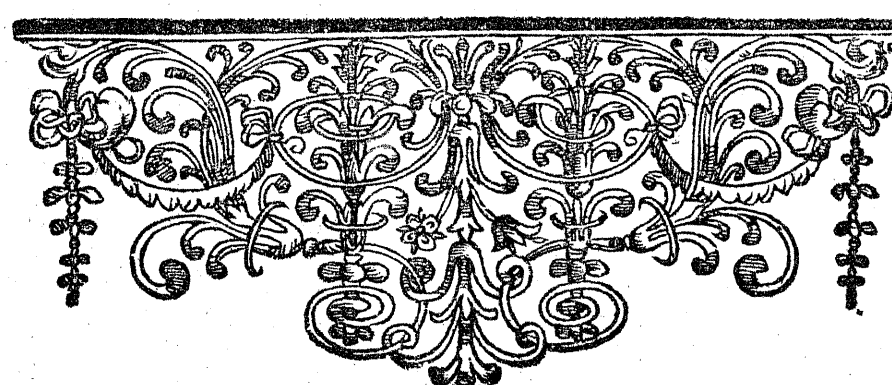
Negatio quæstionis.

I. Videtur quod non: cum enim juxta Galen. 4. *Simpl. 12.* ejusmodi vires acetum obtineat, ut judice *Mercati lib. 6. de febr. gignendo melancholico succo sit accommodatissimum, consequens est, illud ipsum lienosis minimè convenire: Cui ratio ejusdem Mercati lib. 1. de morb. intern. curat. cap. 17.* succedit, similitudo scilicet aceti & melancholiæ, cujus respectu intempestivus acidorum usus melancholiam generat.

Huc etiam Autoritas Hippocratis adduci potest, 3. *de viâ. acutor. tex. 38.* ibidemque Galeni, quod Acetum Melancholicis adversissimum sit.

II. Contra lienosis acetum convenire manifestis verbis asserit Galen. lib. 11. *Meth.* ubi splenicis medicamentis aliquid aceti commiscendum esse statuit, quod idem repetit lib. 9. *de med. comp. 1. 7. cap. 7.* Hanc assertionem Galeni plerique practitorum sequuntur, usum aceti lienosis concedendo, non simpliciter, sed quatenus acetum desiccet, attenuat, & crassitiam ac viscositatem incidit, quas operationes ex veris suis principiis deced. 5. *quæst. 1.* deducimus.

III. Pro quæstionis intellectu notat *Mercurialis l. 3. de morb. med. cap. 22.* quod melancholicus humor possit augeri à medicamentis, vel alimentis dupliciter, vel secundum qualitatem solum, vel secundum substantiam: Primo modo acetum auget Melancholiam, eò quod faciat aciditatem, quæ est propria Melancholiæ, sed non secundo, quia hæc ratione potius diminuit eandem, quatenus aciditate suâ penetrat, obstructionesque dissolvit. Hoc ut magis intelligatur, distinguendum esse videtur inter Melancholicum sanguinem, qui secundum naturam generatur, & inter impuritates varias, ex quibus obstructiones & scirrhi lienis nascuntur: illum quoad qualitatem auget acetum; has verò dirimit & resolvit. Consequenter de renum & vesicæ morbis tractandum.

DECAS OCTAVA, DE RENUM ET VESICÆ DISPOSITIONIBUS PRÆTER NATURAM.

ΗΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Est considerationem illorum affectuum, qui Jecoris & Lienis operationes impediunt, non incommodè considerantur illa dispositiones præter naturam, quæ renibus & Vesicæ, visq; urinariis accidunt, utpote quarum partium functiones ad priora sanguificationis organa singulari natura providentia ordinatae sunt, quatenus ad ulteriorem sanguinis depurationem, humiditatem serosam separando, serviunt. De quo vide Barth. Eustachium, in tract. Anatom. cum figuris æneis.

Renum & vesicæ officium.

QVÆSTIO I.

An in calculo renum spiritus Terebinthina conveniens?

Materia calculi.

Quo rectius quæstionem præsentem determinemus, antè omnia requiritur, ut generationem calculi, quæ fit in corpore nostro, penitus consideremus & perpendamus. Quemadmodum verò cuncta, quæ sunt naturaliter, ex certâ determinatâque materia producuntur, sic etiam calculi, qui frequenter in renibus & vesicâ urinaria, non rarò in aliis quoque partibus corporis, juxta Medicorum observationes, inveniuntur, ex viscosa, lenta, limosaque materia concretescunt, undè verè dicit Alfaravius lib. practicae med. tract. 20. cap. 10. cautelam à passione lapidis renalis in evitatione viscosorum ciborum consistere. Balthaf. Brunnerus in Consil. Med. Consil. 63. ex materia melancholicâ & sanguine adusto potius, quam ex pituitâ, interdum calculos renales generari statuit.

Undè oriatur materia calculi.

Qualis sit materia calculi secundum Hermeticos.

II. Etenim ejusmodi materia non aliam agnoscit originem, quam alimenta, quotidie assumpta, in quibus, plus, minus, pro cuiusque cibi potusve natura, feculentum & limosum quid abundat, quod ubi iusto modo secerni nequit, generationi calculi præbet originem. Hæc materia superabundans in scholâ Spagyricorum plurimum de natura salis participare dicitur, quoniam in forma liquoris hinc inde distribuitur, & iterum coagulatur, quod iis tantum convenit, in quibus principium salis superabundat, teste Quercetano in consil. de Arth. & Calc. & communiter Tartarum vocatur, ab analogia, quam humores & sanguis noster cum substantia vini habent, in qua ma-

teria ejusmodi plurimum abundans Tartari nomine insignitur.

III. Licet autem in hæc materia Calculi ferè consentiant auctores classici, plurimum tamen inter sese dissident, quo ad causam generantem & efficientem, dum alii à frigore calculos concretescunt statuunt: alii contra calorem excedentem ponunt: alii neutram harum opinionem approbant. Quod frigus ad generationem calculi faciat Aretæus & Ruffus innuere videntur, ubi asserunt, in senibus fieri lapides renales eò, quod humores viscosi & crassi faciliè congelentur à frigore: nec Galenus admodum dissentire videtur, dum lib. 6. Epid. com. 1. text. 6. lapides renum eo pacto concretescere dicit, quo fiunt topi: At hi fiunt frigiditate, quâ ratione Hippoc. lib. 2. Epid. sect. 3. ossium naturam frigidam ad generationem topiorum infervere pronunciat. Verùm cum tantus frigoris excessus, qui ad calculi congelationem faciat, in corpore vivente fingi nequeat, idcirco concludimus, frigore generationem calculi fieri non posse; concedendo tamen, quod caloris imbecillitas ad materiæ calculosæ collectionem inferviat, quod auctoritatibus dictis demonstratur.

IV. Alii calori potissimum hoc munus efficiendo calculo tribuunt, ut patet in Paulo Aeginetâ lib. 3. cap. 45. Tralliano lib. 9. cap. 4. juxta quos, ignea renum caliditas calculos generat, absumens videlicet in glutinosa consistentia humorum id quod tenue est & aqueum, ut habet Falcionius in com. in lib. 9. Rhaf. cap. 64. & alii fexcenti. Sed & horum opinio difficultatibus suis non caret, propterea quod vero minimè consentaneum sit, tantum in corpore nostro superabundare calorem, qui calculos veluti lateres coquat, & humidiores partes absumendo, solidos, quod superest, vertat in lapides. Adde quod renes & viæ urinariæ quotidianâ scateant humiditate, quatenus excrementis humidioribus & serosis transitum præbent, quâ de causa minus ejusmodi exiccatio timenda.

Zecchini in l. Med. Consult. Consult. 58. pag. 321. has difficultates videns, efficientem & materialem calculi causam concedens, crassum scilicet, viscidumque humorem, & renum atque vesicæ calorem, tertiam causam addit, nimirum angustiam in conformatione meatuum urinariorum, quâ de causâ morbum hereditarium pronunciat. At verò cum sæpius anatomia post mortem in calculosis meatus istos maximè patentem attestetur, quâ ratione videmus eos, qui diutius nephriticis doloribus laborant, patentes obtinere vias ad vesicam, ut sæpius majores etiam calculi sine gravi dolore secernantur, necessariò sequitur, omne dubium hoc modo minimè solvi posse. Laudanda tamen viri hujus doctissimi, solertia, præsertim quo ad inventionem illam sectionis minoris in collo vesicæ circa peritonæum, quâ succurrendum esse

Causa efficiens calculi.

An sit frigiditas.

Negatur.

An sit caliditas?

Negatur.

In materia calculi vim coagulationis esse.

Opinio spagyricorum de generatione lapidis.

Tartari vini generatio.

Vera calculi generatio.

Causæ adjuvantes calculi generationem.

esse monstrat iis, qui calculo vesicæ satis magno lethali laborant.

V. Qui neutram opinionem approbant, eò inclinant, ut nec frigus, nec calorem pro causâ primariâ agnoscant, sed ipsi materiæ calculi peculiarem vim coagulandi concedant; ut enim corallium, juxta Cordæum in comm. 7. in Hippocrat. lib. 1. de morb. mulieb. aëri expositum lapidescit, quod ambientis aëris qualitatibus attingatur, sed propter absconditam causam, quæ à circumstante aëre affecta indurationem producit; ita verisimile est, in ipsa calculi materia vim coagulandi residere, quæ datis necessariis requisitis ad illius generationem primariò faciat.

VI. Hæc vis concretionis à Spagyricis salis tribuitur, undè calculum fieri dicunt, quatenus materia falsa tartarea suapte naturâ vergit ad coagulationem, quâ ratione Dn. Platerus quoque; calculus generari statuit, propterea quod acris & salis succus terreitatis in sero & urinâ permisceatur, à quo postea calculus compingatur & concrescat. Si enim juxta Matthiolum in præfat. in 5. Dioscor. succus quidam lapidescens, qui corpus aliquod penetrans in lapideam naturam convertit, extra corpus humanum datur, cur non illud ipsum etiam concedendum in nobis? Sanè in thermis, fontibus acidulis, salis &c. topihos ac lapides minere cujuslibet respondentens, circa margines accrescere videmus, quod caliditati vel frigiditati tribui nequit, sed proprietati materiæ mineralium aquarum. Imò in vino quoque circa doliorum latera sæculenta & salsa materia concrescit in lapideam substantiam, quam tartarum appellant, non caliditate vel frigiditate, sed vi coagulandi, quæ materiæ Tartaræ inest. Nec opus est ut longius abeamus: in ipsis urinis è corpore humano emissis illud ipsum patet, quæ licet purissimæ videantur emissæ, procedente tamen tempore coagulantur in matulis, & sabulosam materiam, tartaro vel calculus non dissimilem, deponunt. Hinc rectè dicit Claud. Albinus lib. de Concordia Medicor. pag. 39. materiam tartaream esse causam materialem calculi, quæ cum vi salis coagulante conjungenda sit.

VII. Ex quibus omnibus patet, eò magis hanc opinionem præ reliquis retinendam, quò magis cum ratione & experientia consentit: Etenim ex dictis pulcherrime patet, calculos in nobis generari, quatenus sæculenta, limosaque materia terrea falso succo permixta loca angustiora & sicciora pervadit, usque adhærescit, & sese adglutinat, id quod frequenter in renibus & vesicâ fit, utpote per quæ loca sæculenta, limosaque, illa materia tartarea cum urina aliâ quoque à sanguine ablegatur. Conjunge Tom. 2. lib. 4. Observ. 45. & 46. pag. 224. & seqq. Lege quoque si placet de calculi generatione Christoph. Guarinorium in Consiliis, Consult. 620. pag. 739.

VIII. Ergò, quò magis alimenta tali materiâ abundant, & quò minus eadem ob imbecillitatem concoctricis facultatis separatur, eo citius calculus, potissimum in renibus & vesicâ generabitur, maximè in iis, qui hæreditariâ quâdam dispositione partes illas imbecilliores, & ad expellendum segniores obtinent. Er quamvis Galenus passim generationem calculi calori adscribat, non tamen obscure l. 6. Epid. com. 3. text. 15. innuit, in pueris calculos vesicæ generari, non propter calorem præcipuè, sed qualitate materiæ, quæ ipsa sibi compactionis causa est, quatenus crassities urinæ, in unum coeans, coagumentandi, concrescendique

Tomus tertius.

principium statuitur: at quomodo concresceret hæc materia, nisi vim coagulandi respectu salis obtineret?

X. His, quo ad calculi generationem, præmissis, quæritur:

An spiritus Terebinthina conveniat in calculo renum?

Affirmamus, propterea quod sit medicamentum resolvens, atque penetrans, & insignem virtutem obtineat in visceribus purificandis, tartaroque collecto resolvendo, & per vias urinarias expellendo. Quemadmodum autem alia medicamenta diuretica non exhibentur, priusquam primæ viæ per lenientia sint exinanitæ, sic etiam hoc loco requiritur, ut antequam ad continuum & quotidianum usum spiritus Terebinthinæ, qui nihil aliud est, quam oleum ejus purissimum, perveniamus, lenitiva purgantia præmittantur, quamvis in usu ipsius Terebinthinæ in substantia non semper hoc requiratur, utpote quæ & ipsa vim alvum subducendi possidet, præsertim ubi cum Rharbarbaro pulverisato miscetur, juxta descriptionem Cratonum in opere Consil. à Scholzio editorum Consil. 152. Nec obstat, quod Spiritus vel oleum Terebinthinæ, levissimo calore præsertim per balneum vaporosum destillatum, teste Quercetano lib. de med. spag. præpar. part. 3. cap. 3. fit calidum, frigidisque propterea nervorum & articulorum affectibus medeatur, quia caliditas Terebinthinæ temperata membricoctioni dicatis amica est, quam ob causam eo quoque respectu calculosis convenit, quatenus concoctiones adjuvat, ut materia peccans eò melius à sanguine separetur: quod maximè patet ex historia Monachi, nephritide & articulari morbo laborantis, qui post multa remedia frustra tentata, tandem assiduo Terebinthinæ usu, quam singulis diebus per menses aliquot nuciæ magnitudine jejunos cum saccharo deglutiebat, teste Amato Lusitano centur. 1. curat. 63. à dictis affectibus liberatus est, & convaluit. Adde Joh. Bapt. Theodos. Epist. Med. num. 63.

Affirmatio Quæstionis.

Cautela.

Instantia solvitur.

QVÆSTIO II.

Quenam vena in inflammatione renum secunda?

I. Inter alia præfida, quibus inflammationi renum succurritur frequens est venæ sectio, de qua dubitatur, quomodo sit instituenda & quanam vena sit aperienda? Primò quod circa poplitem vel malleolum vena sit pertundenda Galenus innuere videtur, lib. 13. Meth. Med. cap. 12. & 6. Aph. 36. in comm. asserens, quod in affectis membris supra jecur, cubiti, inferioribus autem partibus inflammatis, poplitis aut molleoli venæ sint secandæ. Nec ratio deesse videtur, propterea quod in inflammationibus ab illis locis sanguis mittendus esse videatur, à quibus materia peccans proximè potest evacuari.

Venam poplitis vel malleoli aperiendam esse.

II. Contra, quod in renum inflammatione potius à vena cubiti sanguis mittendus esse videatur, Aretæus, Ruffus, Avicenna, & omnes ferè Arabes innuunt, propterea quod in iis, qui renum inflammatione laborant, sanguinis multitudo congregata videatur, cui talis venæ sectio commoda videatur.

Contra venam cubiti secandam esse.

III. Has opiniones discrepantes Autor libri de ren. affect. dign. & Med. cap. 4. conciliare conatur, ubi dicit: tunc temporis in renum affectibus malleoli vel poplitis venam aperiendam esse, cum &

Conciliatio auctoris lib. de ren. aff. dign. & med.

*H valida

valida est virtus, sin imbecillis, venam in cubito porius secandam statuit: nam si virtute debili infra evacuabimus, retentrix facultas, quæ est imbecillis, non retinebit, sed uniuersa materia in præceps rapietur, & partem assiduo defluxu impetet, succis videlicet in locum imbecillum perpetuo procumbentibus. Verum cum semper, secundum Galenum virium robur ad venæsectionem requiratur, non videt Altimarus, cur vena cubiti sit incidenda tunc temporis, ubi vires imbecilliores ipsam sanguinis evacuationem dissuadent.

Conciliatio vera iuxta Galenum.

IV. Potius igitur conciliationem ex Galeno deducere conabimur cum Altimaro de lap. ven. Mercuriali lib. 3. de med. morb. cap. 29. & aliis, qui retinent Galeni decretum in lib. de sang. miss. per venas, quo in loco scribit, in omnibus inflammationibus infra renes, mittendum esse sanguinem à partibus inferioribus: in inflammationibus supra renes, à partibus superioribus; in renibus vero inflammationis utroq; modo agi posse, quasi renes ipsi medii sint inter partes superiores & inferiores, adeo ut sententia sit Galeni, in renibus inflammationis debere interdum mitti sanguinem à partibus superioribus, interdum ab inferioribus.

Determinatio veritatis.

V. Mittitur autem sanguis à vena brachii, ubi recens est inflammatio, cum humorum fluxione, rotiusq; plenitudine, ut innuit Forestus lib. 24. Observ. 30. quod non fit, ubi facta est inflammatio, nec ulterior fluxio humorum, corporisq; plenitudo copulata est, quia tunc requiritur, ut materia evacuetur & deriuetur per loca proximiora, quod fit pertulis venis inferiorum partium, quemadmodum ex adductis quoq; Galeni locis thesi prima confirmatur. Quod autem reliquorum Principum assertionem attrinet, nimirum venam brachiorum potius incidendam esse, illa vera est de inflammatione incipiente, cum plethora rotius, & fluxione materie, quo tempore propter evacuationem à toto sanguinis detrahatur.

QVÆSTIO III.

An lactis usus in exulceratione renum præscribendus?

Causa exulcerationis renum.

I. Exulceratio renibus varias ob causas accidit, quas Mercatus lib. 4. de morb. curat. cap. 7. tribus classibus comprehendit, ita ut omnis renum exulceratio vel fiat ex abscessu rupto, vel ex humorum acrim, erodentium & fallorum affluxu, vel tandem à re solvente continuum vi & impetu quodam, sive casus sit, sive percussio, aut vulnus. Utrumq; tamen fiant ulcera renum, curationem sibi communem vendicant, ut ulterior materie peccantis affluxus per convenientem vietus rationem & pharmaciam inhibeat, & ea, quæ faciunt ad ulceris absterfionem, purificationem & consolidationem, administrentur.

Ulcerum renum curatione generalis.

Affirmatur quæstio.

II. Quæritur autem num hoc loco lactis usus conueniat? Affirmativa placet Medicis, sed certa limitatione subjecta: nam quoad initia factæ exulcerationis, quatenus majori absterfione opus est, veteres lac asinæ vel equæ cum melle præscripserunt, cuius loco hodiè, cum saccharo, caprillum exhibetur, utpote quod nitrosâ suâ substantiâ magnam etiam absterfendi potentiam obtinet. Quod si sulcus derersum videtur, porius lac bubu-

lum cum melle vel saccharo singulis diebus exhibendum. Est enim hoc præsidium, (inquit Mercatus) ut alimentum, & ut medicamentum, efficacissimum, quippe serosa parte abstergit, caseosa consolidat, butyro sa vero & pingui dolores ac morsus lenit, viresque reficit. Vide plura de lactis differentiis apud Jodocum Willichium lib. artis magice cap. 74.

Instantia solvitur.

III. Nec obstat, quod lac difficulter ad renes transeat, inprimisque visceribus noceat: primuta enim facillimè corrigitur, ubi miscetur cum lacte succus melonum, & alia, quæ perducunt ad renes; alterum non timendum, cum lac post medicamenta uniuersalia præbeat, eo modo, quo illud ipsum determinauimus. Hinc Mercurialis: ubi viscera fordida satis sunt, conuenit illud lac, quod magis abstergere potest, ut asininum, equinum, camelinum: ubi autem non ita fordida sunt ulcera, conuenit lac, quod minus abstergit, magisq; carnem generat, ut est caprinum: ubi tandem ulcera profusa sunt emundata, conuenit id lactis genus, quod optimè nutrit, ut lac ovium & vaccinum. Vide Argelatam lib. 5. Chir. tract. 17. cap. 11.

Diversitas lactis diversis intentionibus infer.

QVÆSTIO IV.

An succini sal & Oleum præscribendum in renum viscidis obstructionibus?

I. Ambra citrina vulgò dicta, Græcis Eleotrum, Persis & Mauritanis Carabe, Latinis succinum, Germanis Agstein/Wernstein oder Bentat dicitur, de cuius origine & natura variæ fuerunt opinionés apud veteres, quemadmodum videre licet in Plinio lib. 37. natural. histor. & Libavio part. 1. singular. tract. de succino, cap. 1. ut & parte 3. singul. lib. 5. Nobis sufficit, ut in præsentia determinemus, succinum nihil aliud esse, quam succum bituminosum, concretum in certis terræ locis, instar aliorum bituminum, quod pluribus loco posteriori confirmatur à Libavio. Vires huius multiplices & admirandæ sunt in pluribus humani corporis imbecillitatibus, præsertim ubi spagyrica succedit præparatio, quæ materia terrestris & impuriore puriore & nobiliori segregatur.

Succinum quid.

Qui vult, Andrea Aurifabri lib. de succino coniungat, quic. i. extra omne quoque dubium statuit, succinum esse bituminosam substantiam, à terræ venis in mare effluentem, in quo agitata tandem in lapidis duritiem concreseat. Confirmat id ipsum aliquot experimentis, & breuiter quoque de nomine, loco natali, modo colligendi, differentiis & viribus disserit. Videatur quoque Jac. Martini Scotus de concretorum corporum generat. cap. 9. ubi de succini natura & concretionem plura proponuntur.

Succini præparatio spagyrica.

II. Fit hoc potissimum, ubi succini albi (quod reliquis præfertur) fragmenta selecta crasso modo contunduntur, cucurbitâ non nimis altâ recipiuntur, aquâ rosacæa vel Betonica q. s. affusa, & apposito capitello, juncturis obturatis, per arenam, seruato ignis gradu, nec tamen admodum crescente, destillantur: hic primum aqua & oleum album, cum spiritibus, nubium instar, egreditur, quibus desinentibus, deindè sequitur oleum flavum,

vum, ac tandem rubeonigrum, cum sale, per sublimationem ascendente, de quibus plenius agit Cunnadus in Medull. destill. tract. 9. de suc. & Crollius in Bassi. chym. pag. 190. ubi maximè rectificatio purioris olei, & lalis purificatio notanda venit.

Olea diuersa ex succino.

Cum difficulter affurgat oleum succini, quam diu adest vehiculum aquosum, idcirco potius alii sunt hic imitandi, qui sine vehiculis aquarum hoc oleum destillant, ubi modus sequens observari potest: Recip. succini albi modicè tuss. j. vel alteram, laterum contusorum (Hartmannus cinerum ossium combustorum præfert) quantum lubet. Mixta per Retortam luto munitam ex Arenæ igne in amplum recipiens destilla: egredietur primo phlegma acidum, deindè oleum album cum spiritibus, nubium instar, mox flavum, ubi verò rubronigrum subsequitur oleum, cessa, & Retortam transfer in furnum ignis aperti, ubi mutato Recipiente, continuetur ignis, donec nilo magis egrediat. Priora olea adhuc acero suo commixta rectificata super idem caput mortuum, & habebis oleum album limpidissimum, aquæ fontanæ instar, quod separabis, deindè flavum paulò minoris conditionis: acrum quoque ab oleo albo est separandum. Nigrum autem oleum quod attinet, illud aquâ fontanâ est permiscendum, & per dies aliquot digerendum, sæpius vas agitando decanta, aliam affunde, & digere ut prius, sic oleum ab omni fæore vindicatur, quem sal volatile succini simul cum oleo ascendens causatur. Hoc oleum, per infundibulum ab aqua feturum, misce denuò cum cineribus frondium juniperi, & rectificata: quod si limpidius desideras, fac ut ex vesicâ cupræ cum aquâ fontanæ quantitate suff. adhuc semel destilletur. Sal volatile autem ut obtineas sic procede: cape acidum succini, & aquam priorem, quam oleo nigricanti affudisti, filtra, & in B. M. ad tertiam partem remanentiam ex stilla, pone in frigido, separabitur, sal quoddam ex fusco rubeo, quod probè siccaturum sublimabilis lento igne, & egregiè albescet. Aliam præparationem non contemnendam habet Claudius Dario de præparat. med. cap. 10. quæ ex Gallico sermone transfertur hoc modo: Recipe succini clari pellucidi, pulveriseretur, & in vas circulatorium mittatur, affuso sp. vini optimo, salis proprii acrimoniâ non destitudo (qualis est ille, qui ad extractionem vegetabilium fuit usurpatus, ut supereminet ad latitudinem 2. vel 3. digitorum, vas optimè claudatur capitello suo, commissuris luto munitis, & per 24. hor. in cineres calidos reponatur, singulis 6. horis per commotionem permistis contentis post, refrigerationem spir. vini tinctura succini prægnans decantetur, idque reiteretur quoties necessarium. Fæces, quæ remanent in fundo cum pulverisatis regulis sigulinis miscantur, & per Retortam in arena eliciatur oleum, quod à phlegmate suo per rectificationem separatur, cuius odor non tam gravis esset, si fieret adhibito refrigeratorio superius descripto. Usus olei est gutt. 2. vel 3. cum vino tepido contra dolorem nephriticum, & suffocationem matricis. Spiritum vini tinctum prægnantem separa per distillationem à tinctura, quæ mellis instar in fundo remanebit, & sub nomine Magisterii succini reponitur &c. Balduinus Glodius in Officina Chymica, mibi pag. 32. hunc modum proponit ad destillandum oleum album succini: R. succini opt. pulver. q. v. imbibatur vino veteri optimo, sepeliatur in cella, profundè satis, in arenam, ad longi-

rudinem viri vel 7. circiter pedum: relinquatur ibidem per 6. menses, postea, per Retortam destilletur oleum, exterius & interius ulurpandum. Alium modum oleum Carabis destillandi vide apud Joham. Bapt. Portam, lib. 9. de destill. cap. 3.

Affirmatio quæstionis.

III. Quæritur autem: num oleum hoc, ut & sal succini conueniat in renum obstructionibus? Afferit hoc, præter alios multos, de oleo Libavio part. 3. singul. lib. 5. cap. 28. dum inquit: renum lapides confringit oleum succini, vel pulvis, cum aqua raphani & malvatico: nec deest ratio, quia meatus urinales aperit, & materiam peccantem resoluit, caloremq; concoctionis autorem adiuuat. At verò, magis adhuc salem ejus commendat Crollius, quem remoratum urinam promovere, meatuumq; urinalium obstructiones mirabiliter expedire pronunciat, à granis tribus ad decem, in aquâ Petroselinii, seu Ononidis, usurpatum. Et merito, quia teste Libavio citato loco cap. 22. Sal iste subtilis est essentia, nitrosamq; qualitatem cum Calchantina aciditate temperata possidet, unde vi absterforia & acri pollet, ut idem part. 1. singul. tract. de suc. cap. 7. habet, & nihil aliud, quam olei pars subtilior, præniæ modo concreta esse videtur.

Uis salis succini.

IV. Sed obstat in præsentia, quod ejusmodi penetrantia & attenuantia renum obstructionibus videantur incommoda, cum peccantes materias ad vias urinarias commoveant, quod minime conducit, ut porè cum per partes læsas educerent, fieri non debeat. Adde quod curatio contrarietate perficiatur, quocirca vomitus potius, quam diureticorum usus præscribendus. Hic notandus iuxta Conciliatorem dist. 205. Savanarolam tr. 6. Pract. Major. cap. 35. quod ejusmodi medicamentata diuretica non conueniant in obstructionibus renum, nisi propter plethoram vel cacochymiam uniuersalia sufficientia præmittantur, quemadmodum plenius determinat Mercatus de cura t. facult. quest. 27. unde patet, quid ad instantiam solvitur, primam respondendum, nimirum purificationis intermedii viis, ulteriorem renum obturationem minime timendam esse. Secundam quod attinet, illa nihil concludit, cum contrarietas curationis non semper motum materie peccantis ad opposita loca requirat: eò enim ducenda materia, quod maximè suapte sponte vergit, iuxta Hippocratem lib. 1. Aph. 21.

Instantia.

Sal volatile succini.

Alia præparatio olei succini.

Magisterium succini.

QVÆSTIO V.

An propriè dicta diuretica ad calculum vesicæ frangendum adhibenda?

UT in renibus, sicutiam in vesicâ sæpius calculus generatur, non quidem, ut voluit Fernelius lib. 6. pathol. cap. 13. semper eâ ratione, quatenus rudimentum aliquod lapidis à renibus in vesicam per ureteres derivatur, quæ assertio non immeritò ab Horatio Aug. lib. 6. Tom. 2. Epistolæ. Rondeletio lib. 5. Meth. curand. cap. 44. & Mercuriali lib. 3. pract. cap. 33. refertur, præsertim cum pueris frequenter vesicæ calculi addit, in quibus tamen præcedens renum calculus non observatur.

An calculus vesicæ semper à renibus rudimentum habet?

Negativa quaestio.

II. An autem in hoc calculo frangendo diuretica proprie sic dicta praescribenda dubium est? Horat. Aug. gen. tom. 1. Epist. 4. lib. 12. Negativam proponit, propterea quod proprie dicta diuretica sint maxime calida & sicca, magisq; materiam indurent, quam resolvant, utpote quibus sanguis, teste Galeno, non tantum extenuetur, sed & fundatur, secernatur, & per consequens in crassetur, non secus atque lac quod coagulatur, seroso videlicet & tenui seorsum segregato, crasso vero in sese coeunte.

Quando diuretica conveniunt.

III. Pater igitur talia non convenire, nisi calculo jam rupto, & in partes minimas redacto, quo tempore necessarium est, ut naturam adjuvemus, ut a viis & receptaculis urinariis per diuretica medicamenta peccans materia purgetur. Nora tamen, quod interdum in frangendo calculo praescribantur etiam diuretica, quatenus alia medicamenta molliencia & laxantia ad vias urinarias ducunt, & illud, quod fractum & liberatum est, expurgant.

QVÆSTIO VI.

An urina stillicidium per aromatica assumpta corrigendum?

Causa stranguria V. Joh. Vasseum de Urin. jud. p. 47.

I. Stillicidium urinæ, quod Græcis σπυγγώπλα dicitur, variis de causis fieri potest, quæ à Galeno lib. 4. Aph. 58. & lib. 3. Aphor. 16. ad duas classes reducuntur, nimirum ad retentricis imbecillitatem, & vesicæ morsum, seu urinæ acrimoniam, quod posterius frequenter accidit, quocirca quaeritur, num etiam aromatica in tali casu conveniant? Videtur probabilis negativa, propterea quod ignis igni non sit addendus: quatenus igitur aliæ adest peccantium humorum fervor & acrimonia, cujus ratione morbus à pluribus ardor urinæ vocatur, eatenus verisimile videtur, alia potius convenire remedia, quam ob causam hæc affectio sæpius per decocta emollientia & refrigerantia corrigatur, ut patet ex Foresto lib. 25. observ. 11.

Negativa quaestio.

Resolutio quaestio.

II. Veruntamen, licet negandum non sit, stranguariam ab acrimonia feri frequenter fieri, non tamen ex eo sequitur, causam antecedentem, ad quam curatio dirigitur, semper esse caliditatem, quia fieri potest, imò frequentissime fit, ut crassities humorum frigidorum ad acrimoniam colligendam ac retinendam inserviat, ita ut acrior urina generet stranguariam, non quatenus talis, sed pro ut exitus ejus, quam ejus acrimonia accelerat, ob admixtas partes crassiores, impeditur. Ut enim acris & biliosi humores dysenteriam non generant, ubi fluxum alvi concitant, nisi visciditas quædam accedat, cujus respectu parietibus intestinorum adherent, eaque exulcerant, sic etiam serum, suam naturam peculiarem acrimoniam possidens, non generat urinæ stillicidium, nisi peccantes humores crassiores accedant.

Acres humores quomodo dysenteriam generent.

Recens cerevisia quomodo generet stranguariam.

III. Hinc patet quomodo recens cerevisia stillicidium urinæ generet, crassitie videlicet & frigiditate sua meatus urinarios obstruendo, & consequenter secum minime depuratarum acrimoniam serum exacerbando, ubi vinum generosum ebibitum oppidò juvat, utpote quod calefacit, attenuat,

cruditates concoquit, adeoq; causam antecedentem corrigit.

IV. Hæc ratione sæpius non inconveniens est aromaticorum usus, quando scilicet urinæ stillicidium ab ejusmodi causa antecedente frigida & obstruente dependet, non obstante, quod materia peccans proxima sit acris & fortassis calida: frequenter enim accidit, ut in calido morbo calidum quoque praescribatur remedium, non morbi respectu, juxta curativas indicationes, sed propter causas antecedentes peccantes, ut superius Decad. 5. Quest. 2. innuimus.

Aromaticis in stranguaria quo tempore utendum.

QVÆSTIO VII.

Anguttur gallicreumatum & pulverisatum proprietate quadam occultâ sanet immictionem?

I. Vitium, quod Græcis ἐμπύσις dicitur, Latine vocatur Immictio, quando quædam urinæ incontinentia adest, præsertim tempore somni, quæ fit propterea, quod musculus, vesicam claudens, præter naturam affectus sit. Afficitur autem dictus musculus vel externis, vel internis causis: externis, quando frigiditas quædam sedentibus super marmora, seu narantibus, introducit, aut percussione, casu, vel solutione continui (quæ prægnantibus in difficili partu, & calculo laborantibus à Lithotomis frequenter accidit) dictus musculus læditur, ut vel influentem facultatem à nervis recipere nequeat: vel eadem etiam influere non possit. Internis, quando frigida intemperies interna, cum succis frigidis, humidisq; superabundantibus, in causa est, ut musculus vesicæ resolvatur, emolliatur & laxetur, quod frequenter pueris, naturâ scilicet humidioribus, accidit, ut & puellis atque virginibus, in quibus affectus est contumacior, ob superabundantes pituitosas humiditates: imò & senibus, quo ad calorem nativum debilitatis, interdum accidit, excrementitios humores facillimè colligentibus.

Immictio quid.

Quomodo lædatur musculus in immictione.

II. De hæc immictione, quæ ab ejusmodi causa interna frequenter in somno accidit, utpote, quo tempore spiritibus aliò revocatis facultas retentrix ob musculi mollietatem officii sui facillimè oblitiscitur, in præsentia quaeritur, An scilicet in ea guttur galli crematum & pulverisatum proprietate quadam occultâ conveniat? Affirmativa placet Solenandro s. 4. consil. Med. 11. qui non negat universaliter medicamentum parati facile, quo ego in artis operibus felicissimum virum, cum juramento, prospere in hoc affectu Romæ usum observavi, D. Gilbertum Hollandum Medicum: is accipiebat guttur galli, arebat, ut non consumptum, sed tostum, exiccatumq; teri posset, exhibebat pulverisatum sub noctem, ante coenam, cum tantillo vini rubelli subastringentis: si illo uti haud posset, exhibebat in haustu diluissimè posita, idq; reiterat paucis diebus faciebat. Illud nullâ manifestâ causâ, sed proprietate quadam sanat affectum.

Cur foemiantibus citius accidat immictio.

Quaestio Affirmativa.

Quaestio decisiva.

III. Quamvis autem hoc medicamentum, post universalis præmissa, magnificandum esse videatur, ob tantorum Medicorum experientiam, non tamen video, cur statuendum, non manifestâ qualitate, sed peculiari proprietate, illud ipsum juvare, præsertim cum vi suâ calefaciendi & exiccandi frigidis & emollitis partibus succurrat, & introductam laxationem musculi corrigat. Accidit, quod medicamenta singulari proprietate totius substantiæ agentia, non manifestis, sed occultis morbis, illius proprietatis respectu, succurrant: at morbus hic, ut ex superioribus patet, occultus non est.

Instauria solvitur.

IV. Nec obstat, quod affectus plurimos jam per medicamenta manifestarum qualitatum, jam per illa, quæ agunt totius substantiæ proprietate curare conemur: hoc enim duplici ratione fieri potest, quatenus scilicet morbi totius substantiæ simul etiam includunt dispositiones p. n. qualitatum manifestarum, quibus per sua contraria succurrendum, unde præter alexipharmaca, tempore pestis, ea quoque praescribuntur, quæ symptomata supervenientia manifestis qualitativis leniunt, vel etiam quatenus medicamenta diversas possident qualitates, manifestas & occultas, uti patet in ligno Guajaco, quod convenit lue Gallicâ laborantibus occultâ proprietate, quæ venenum illud oppugnat: at frigidis humidisque naturis praescribitur, quatenus respectu manifestarum qualitatum vim exiccandi, calefaciendiq; possidet.

Quaedam medicamenta manifestas & occultas qualitates possident.

QVÆSTIO IX.

An in frigida Dysuria conveniant diuretica?

Ischuria quid.

Negativa quaestio.

Ol. Scorp. Matthioli efficacia.

I. Ischuria proprie loquendo talis est urinæ suppressio, quæ propter vesicam affectam accidit, ubi quaeritur, an oleum scorpionum in ejusmodi casu conveniat: Videtur negativa concludenda, propterea quod oleum Scorpionum fit medicamentum alexipharmacum in specie veneno Scorpis resistens: unde Paræus libr. 20. Chirurg. cap. 22. commune sed certum alexiterum contra venenatum Scorpionis morsum est, plagam inungere ipso Scorpionum oleo. Cum autem in hoc affectu tale venenum absit, consequens erit, illud ipsum frustra praescribi, propterea quod quodlibet agens in determinatum suum patiens operetur.

II. Innuit etiam prius post alios multos Matthioli libr. 3. Dioscord. com. ad cap. 11. dum inquit: Usu exploratum habeo, quod oleum scorpionum per me factum, in quod sanè magnus ingreditur scorpionum numerus, cordis duntaxat & pulsantibus temporum, manuum ac pedum arteriis illitum, ab omnibus liberat veneni, dummodo erodenti facultate vacant: quin & eo

sanat, qui tam à viperis, quam ceteris venenosis animalibus, vel scorpis, vel demorisi fuerint. Praestat item maxime hoc oleum, cum in homines pestilentia sevit, &c.

Affirmativa confirmatur.

III. Contra quaestiois affirmativa colligitur ex omnibus ferè practicis, & quotidiana experientia confirmatur, quod scilicet in hoc casu præsentissimum remedium constituat oleum scorpionum, si juxta sententiam Mesuei renibus & pubi illinatur. Altimarus per colem Rutaceum, de scorpionibus, aut Nardinum, seu irinum oleum, cum paucis Castoreo, infundit, ut vesicæ actio revocetur. Hinc Valer. Cordus: oleum scorpionum lapidem renum & vesicæ frangit & expellit, lumbis, pubi, peritoneo illitum, aut per meatum urinarium injectum.

Quaestio decisiva.

IV. Notandum hic, quod etiam quaestione præcedente monuimus: medicamentum aliquod diversis qualitativis, occultis nimirum & manifestis præditum esse posse, quod iterum in præsentia repetimus, demonstrando scorpionum oleum non solum occultâ proprietate venenis resistere, sed etiam quò ad manifestas operationes vim resolvendi, aperiendiq; possidere, præsertim cum præparetur affuso amararum amygdalarum oleo, quod per se quoque vim calefaciendi, detergendiq; possidet. Quod autem oleum scorpionum à Matthiolo maxime tantum in venenatis affectionibus commendetur, non improbamus, ubi perpendimus illius compositionem, pro ut ab eodem in comment. præfat. lib. 6. Dioscord. describitur, quæ minime simplex, sed plurima venenis resistens Pharmaca, mirâ præparationis dexteritate, recipit.

II. Contrarius est Salus in annot. in Altimaro. cap. 97. qui præcedentem assertionem dubiam esse statuit, quoniam ista (inquit) licet calefaciant, ducunt tamen copiosam materiam ad locum affectum, qui cum sit debilis, & malè possit excernere, magis ex hæc materiæ copia affligetur.

Negativa.

III. Sed nota pro conciliatione, juxta Altimarium, quod tunc temporis, ubi cum frigida intemperie simul pituitosi succi redundant, non solum in vesica, verum etiam in toto corpore, dicta medicamenta minime sint praescribenda, nisi primum peccantes humores convenientibus digestivis præparati, & catharticis accommodatis evacuati fuerint.

Conciliatio.

An in inflammatione vesicæ cucurbitula cum scarificatione pubi affigenda?

Vesicam inflammari posse.

Signa inflammationis vesicæ.

Affirmatur quæstio.

I. Inter alios affectus p. n. quibus vesica laborat, est etiam inflammatio, quam non minus, quam aliæ corporis partes internæ, sustinet, cum multas obtineat venas, sicutq; suum prope magnos venarum ramos habeat, ut inquit *Rondeletius lib. 3. Method. curand. cap. 46.* Affectus est periculosissimus, quem febris acuta, vigilia, delirium, & urinæ suppressio comitantur, unâ cum irritò egerendi conatu, ardore, dolore, duritie & gravitate circa pubem & inguina, ut ex *Paulo* repetit cum aliis multis *Fuchsius lib. 3. de Med. Morb. cap. 43.*

II. Quæritur autem num in hoc affectu cucurbitula cum scarificatione pubi aliquando affigenda? Affirmat *Altimarius*, dum inquit, *cap. de inflam. vesicæ*, à venæsectione in decocto seminis lini, sænugræci, in hydrelæo, paucò addito Aniso aut dauci semine, insidere ægrum facito, &c. deinceps vesicæ locos irrigato ex oleo Chamæmelino, Anethino, seminis lini; aut eo, in quo Althæa fuerit incocta, Item fomenta adhibeantur per aquam & oleum in vesicis semiplenis admota, vel spongiis: & ubi hæc non suffecerint, cucurbitam circa pectinem aut pubem, unâ cum scarificatione affigemus. Idem quoque *Mercatus innuit lib. 4. de morb. intern.*

curat. *cap. 8.* inquit: in primo mali accessu sanguinem mittes &c. quo factò omni diligentia studendum est, ventrem emollire clystere injecto ex hydrelæo, in parvissima copia, aut ex oleo seminis lini & lacte, vel ex butyro & oleo amygdalarum dulcium: sed rarius forte arbitror in injectionibus id opus exequi, maxime his, quæ recipiunt decoctum sænugræci & violarum. Præstabis item fomenta ex eisdem cum vesicæ aut spongia, & partes dolentes irrigabis oleo Chamæmelino, anethino, vel amygdalarum dulcium, in quo ferbuerit Althæa. Quod si adhuc his factis dolor non quieverit, cucurbitam juxta pectinem affixam scarificabis.

III. Verùm & huic assertioni contradicit *Salvius* citat. *lib. cap. 102.* qui nequaquam affirmativam concedendam esse putat, quoniam cucurbitula cum scarificatione affixa, inflammationem exasperando & materiam plurimùm ad locum affectum attrahendo, sæviorem reddat morbum: & hoc præcipuè si in principio & augmento inflammationis, & dum adhuc materia fluit, admittretur.

IV. Sed notandum pro quæstionis resolutione, quod minimè major affectus exacerbatio cum *Salio* timenda, quia nec *Altimarius*, nec etiam *Mercatus* statim in principio cucurbitam scarificatam adhibent, verùm aliis præmissis, tam universalibus, quam topicis medicamentis. Concludimus igitur affirmativè, quatenus hoc medio per derivationem materia emollita & præparata minuitur, adjuvante venarum communione, quæ ramus epigastricus & hypogastricus in uno principio, nimirum illaco venæ cavæ processu, junguntur.

Tantum de Renum & vesicæ dispositionibus præter naturam.

DECAS NONA,
DE
QUIBUSDAM AFFECTIO-
NIBUS MULIEBRIBUS.

ΠΡΟΟΪΜΙΟΝ.

Mulieres multorum morborum participes esse rectè pronunciat Hippocrates, qui propterea reprehendit Medicos, non exactè causam muliebrium morborum percontantes, sed eosdem veluti viriles affectus curantes. Ratio hujus miserie, quæ præ viris mulier afficitur, potissimùm à duobus dependet, tum quod mulier suâ naturâ, quoad ortus & generationis principia, propter accidentalem corporis dispositionem, viro sit imperfectior, cum teste

Thoma part. 1. 91. 92. ex virtutis activæ debilitate, materiaq; ineptitudine producatur, adeoq; causis morbificis irruentibus eò minus resistat: tum etiam quod actionibus naturalibus membrorum generationi destinatarum in feminis varia vitia succurrant, ex quibus seminatum corpus mille morborum sortibus premitur, ut inquit *Mercatus lib. 1. de mor. mulier. cap. 2.* Unde rectè dicit *Erotis*, *Libertus Medicus Julix*, quem aliqui *Trotilum* nominant. statim in prologo libri de Muliebris quoniam mulieres naturâ sunt viris debiliores, hinc est quod in iis sæpius abundant ægrotudines, maxime circa membra operi nature debita, quæ cum in loco secretiori accidant, ipsæ propter Verecundiam & conditionis fragilitatem non audent angustias suarum ægrotudinum Medico revelare. Necessarium igitur, ut post alias quæstiones therapeuticas in præsentia gravissimorum quorundam affectuum muliebrium, per aliquot problematum declarationem, mentionem faciamus.

Cur mulieres præ viris morboz.

lominem lib. 3. *Anat. Tract. lect. 2.* Quia verò mulier membra generationis imbecillia possidet, eodem *Galeno* restante, idcirco per ea sanguis superabundans certis temporibus evacuatur, ubi tamen imbecillitas & imperfectio vicissim absolute non consideratur, sed tantum respectu individui, quæ propter speciei propagationem, singulari nature providentiâ, requirebatur: non enim credendum est, inquit *Galen. lib. 14. de usu part. cap. 6.* opificem partem totius generis nostri dimidium spontè imperfectum ac velut mancâ fuisse facturum, nisi imperfectionem hanc magna quadam utilitas fuisset secutura. Quocirca patet obiter, in constitutione naturali mulierum sanguinis menstrui fluxum certis adeste temporibus, tam diu, quam diu propter ætatem ad prolem concipiendam non sunt ineptæ: est enim unus idemq; sanguis essentia, quem singulis mensibus, tanquam superfluum, natura excernit, & quo fœtus in utero completur, & extra uterum, in lac converso, nutritur. licet negare nequeamus, eundem tam à priori, propter cacochymicam constitutionem subiecti, quam à posteriori, propter causas externas aëris ambientis, ubi jam secretus est, variis modis corrumpi posse, quod fecellit *Fernelius* & alios, qui statuunt, sanguinem, qui singulis mensibus excernitur, ob noxiam & venenarum naturam ad nutrimentum fœtus ineptum esse, quam assertionem alibi refutavimus. Coniunge *Alb. Borronum de mor. mul. cap. 6. & seq.*

Cur per uterum sanguis superfluus expurgetur?

An sanguis menstruus sit alius ab eo, quo fœtus nutritur?

II. Evacuatur autem hic sanguis superfluus naturaliter per uterum, ut diximus, eam ob causam, quò tempore conceptionis ad generationem in se viri queat, undè colligitur præter naturam fieri, quando dictus sanguis per loca alia profluit, sive hoc fiat per oculos, ut observavit *Brasavol. in com. 4. aph. Hipp. aph. 27.* *Dodon. in Obs. Med. cap. Mercatus lib. 1. de mulieb. affect. cap. 7.* *Forest. lib. 11. Observ. 13.* *Gabelchoverus cent. 4. curat. 42.* Sive per os, quasi vomitione quadam prodeat, quod notavit *Aretæus lib. 2. cap. 2.* *Mart. Rulandus Pater in cent. cur. 83. & 78.* Sive per os & nares simul, quemadmodum experientia *Parai libr. 23. Chirurg. cap. 52.* *Roderici à Castri. lib. 1. part. 1. de morb. mulier. cap. 3.* *Amari Lusitani, cent. 2. curat. 17.* restatur, seu etiam, quemadmodum alii scribunt, per ubera, vias urinarias, digitos, hæmorrhoides, aut alvum propellatur, quod postremum præcedenti ætate Anno 1608. in puella nobili & nubili quindecim annorum hic in *Hallia* observavimus, quæ propter annum spaciū ob exiles uteri venas, à visceribus humoribus obstructas, singulis mensibus per sedem sanguinem copiosè projecerat, quam Dei gratiâ, præmissis universalibus, per incidentia, attenuantia & laxantia, tam interius, quam exterius, potissimùm circa tempus mensium instans, exhibita sanitati restituitur.

Tom. 1. Disp. 3. Coron. 1. Exerc. 1. quæst. 7. pag. 17.

Præter naturales excreciones menstruæ.

Observatio pro-pria.

QVÆSTIO I.

An & quomodo in suppressione menstruorum vena secanda?

De sanguine menstruo vide Tom. 1. Disput. 3. Coron. 1. Exerc. 1. pag. 12.

I. CUR femina sanguinem menstruum effundat, alibi plenius diximus, nimirum propter sobolis generationem, quæ de causâ natura provida mulierem frigidior viro genuit, ut debili calore generet quidem, teste *Galeno lib. 2. de fem. cap. 5.* non tamen vicissim resolvat abundantiam sanguinis, ubi corpora muliebria duæ præcipuè plurimùm interserviunt. Vide *Archang. Picco-*

III. Hæc menstrua sanguinis abundantis evacuatio non raro præter naturam in mulieribus

* H 4 Suppri-

Affirmatur quæstio.

supprimatur, quam ob causam hic quærimus, an & quomodo in eadem venæsectio conveniat? Quidam in omni menstruum suppressione, à quacunque causa fiat, venæsectionem concedunt, etiam in causa frigida, quia sanguine detracto (inquit Rodericus à Castro, part. 2. lib. 1. cap. 4.) hoc semper consequitur, quod natura, ut vacuum repleat, undiq; sanguinem mover, ideoq; fluxibilior redditur, ubi tamen notandum, quod in venæsectione instituenda duo potissimum consideranda veniant, nimirum ut illud ipsum præstemus, vel quod sanguis copiâ peccet, vel quod motum habeat inordinatum, quod posterius semper adest, & venæsectionem indicat, licet frequenter fiat, ut propter contraindicantia ad actum eadem traduci nequeat.

Quenam vena sit incidenda.

IV. At quænam vena secanda sit, dubiam est, Galen. lib. de curand. rat. per venæsect. nequaquam in cubito venam incidit, eò quod purgationem menstruum comprimat & sanguinem ad partem superiorem retrahat, quam ob causam plurimi practitorum in mensibus suppressis, licet plenitudo adsit, semper venas tali vel malleoli secandas esse suadent, ut patet ex Fuchio, Mercuriali & aliis. Contra Aëtium mulieribus, ob plenitudinem hoc affectu laborantibus, copiosa sanguinis missione succurrendum esse pronunciat, quapropter cum cubiti, tum tali venam incidendam esse statuit.

Huic assertioni subscribit Mercatus lib. 1. de morb. mulier. cap. 9. dum inquit: redundante in toto corpore sanguine, ut obstructionem in utero, aut vicinis partibus efficiat, à distansim partibus, ab ea, quæ affecta est, aut obstructa, sanguinem revellere & evacuare oportebit, ut Aëtii est consilium, internam cubiti venam esse secandam: verum, redundante sanguine in utero ipso, aut in toto corpore propter uteri ipsius obstructionem, à venis tali sanguinem commodius extrahet, ut voluit Galenus. Coniunge Jac. Sylvium, in com. de mens. mul. vide quoque Dionys. Fontanaum lib. 3. de inter. mor. cur. cap. 17.

Conciliatio Galeni & Aëtii.

V. Conciliationem hinc tenet Altimarus, Aëtium scilicet magnam supposuisse plenitudinem, quæ cum copiosa evacuatione indigeat, primò cubiti venas, deinceps eas, quæ in talo, secare iussit, ut ex utrisque simul tanta possit sanguinis copia evacuari, quantum unicâ sectione plenitudo requirebat: Galenus verò non admodum magnam plenitudinem inspiciens (inquit Altimarus) & ex adverso vires robustas, in mulieribus plenitudine laborantibus, supponens, eandem in poplitibus seu tali venis venæsectionem fieri decretum reliquit. Eadem decisio legitur etiam apud Rodericum à Castro citato loco, dum inquit: Si consertam vacationem mulier ferre nequeat, non erit abs re Bassilicam primò tundere, quod propterea plerumque fit, aut fieri debet, quia copiosissima ille evacuationes, quibus Hippocrates & Galenus utebantur, in usu jam non sunt. Patet igitur Salium in annot. cap. 107. frustra reprehendere Altimarus, dum inquit, Aëtium respicere plenitudinem, quæ in causa est obstructionis mensium, sibi vias præcludendo, contra Galenum ejusmodi plenitudinem intelligere, quæ ex obstructione mensium subsequatur: frustra, inquam, Altimarus reprehenditur, quia nihil alienum ab hac assertionem posuit. Coniunge Joh. Nicol. Rogerium in lib. Galen. de cur. rat. per venæsect. cap. 11.

Quo tempore talis venæsectio fit instituenda.

VI. Hoc ergo posito, quæritur de tempore venæsectionis. Paulus ex Ægina lib. 3. de remedi. cap. 60.

decem diebus, posteaquam constitutum tempus circuitus muliebris præterierit, venam incidit: at Galenus citato libro triduo, quatruiduo, ante consuetam periodum sanguinis missionem incisa vena tentat, quem pleriq; practitorum sequuntur, ut patet ex Mercato, Fuchio, Alimario & aliis. Notandum hic quod assertio Pauli de venæsectione evacuante respectu totius vel revellente respectu uteri sit intelligenda; contra, Galenus ad uterum derivantem intelligit, hinc etiam Rodericus inquit: Vena giberi tundenda est, infestante cum suppressione febris, & longissimè ab eo tempore, quo mulier purgationem expectat.

Quomodo fiat revulsio ab utero.

VII. Patet hic obiter, quod revulsio fiat ab utero non per venas crurum apertas, ut placuit Fuchio lib. 3. de med. morb. cap. 59. propterea quod crura rationem contrarii respectu matricis habere nequeant, & peccans materia ex toto per ejusmodi venæsectionem trahatur ad locum affectum, quod est contra naturam revulsionis, sed potius per incisioem gibberii. Conducit autem secta vena poplitis vel tali, quatenus derivando servit, & sanguis in utero redundans ad pedes ducitur, quod fit in inflammatione uteri, vel in toto superabundans ad uterum consequenter evocatur, quod fit in mensium suppressione.

Colophonidis loco quæritur hic, an etiam in ipso fluxu mensium venæsectio locum habere possit? de quo videatur Constantinus Lucas in Avicenn. de phlebotomia lib. 2. cap. 30. Nonnullorum, inquit, sententia est, non esse molendam tunc temporis venæsectionem &c. etenim (inquit) sanguinis missionem hæc insequi pericula, ut si in crure vena secetur, ne immodicè fluant menstrua, si verò in brachio, ne distrahatur natura, menstruaque ipsa supprimantur; quod quidem ut tuto agamus, observandum dicimus, modo adsit, quod non urgeat, majorave pericula, quam quæ sanguinis missionem insequi possunt, ab eo immineant: & propterea dixit Avicenna, menstruatam non esse minuendam, nisi ob maximam necessitatem, veluti in sanguinis sputo ac in angina, &c. Vide Galen. 10. Meth. 10.

QVÆSTIO II.

An opiatâ narcotica conveniant in fluxu mensium nimio?

I. Qvod Lusitani vocant Amfiâ, ab Arabibus, quos Indi sequuntur, dicitur Opium, deducto à Græcorum Opio nomine, cujus diversa genera, pro regionum diversitate, daretur Job. Fragosus in hist. Med. Exotic. cap. 12. diciturque eidem gummi vel lachryma Papaveris herbæ valde cognitæ, quæ in Castilia vocatur Dormidera, destillans ex capite plantæ sisso vel scarificato. Adamus Zaluzanius lib. 2. Meth. Rei. Herbar. cap. 13. Opium sativi papaveris succum liquoremque gummeum vocat, scapo inciso genitum, κατ' ἐξοχὴν ὀπιον, sive ὀπιον appellatum, tanquam ad stupefaciendum, placandosque dolores valentissimum, sapore perquam amaro, odore vehementi, gustu acri, & objectum flammæ flagrantem. Hujus qualitates ab aliis aliter declarantur, dum quibusdam frigidum, aliis calidum, aliis diversarum proprietatum

Cur opium à multis frigidum statuat.

Matthioli porius calidum est opium.

rarum statuitur: frigidum à pleriq; medicorum pronunciat, ut patet ex Galeno passim, Dioscoride lib. 4. cap. 60. aliisq; sexcentis, qui omnes ex affectu colligunt, opium summe frigidum esse, propterea, quod calorem nativum opprimat, somnum profundum introductat, totumque cerebrum, & omnes sensus stupefaciat. Hinc Scribonius Largus lib. de compos. Medic. cap. 48. facit opium gravedinem, gelationem & livorem artuum frigidisque sudores manare, præterea inspirationem impedit, mentem soporat, sensusque alienat.

II. Aliis, qui non penitus in verba majorum jurasse videntur, opium potius qualitatis calidæ, quam frigidæ statuitur, in quorum numero est Matthioli in comm. ad Dioscor. citato loco, ubi inquit: quamvis opium quarto excessu frigidum statuat, tamen si ex sapore & effectu rerum temperamenta & qualitates cognoscantur, opium nostri usus (quantum ego quidem apprehendere potui) non modo gustu amarum percipitur, sed etiam acre, aded, ut paululum in ore detentum, linguam & palatum exculceret, unde haud dubie colligi posse putaverim, calidissimas illi inesse qualitates, cujus res fidem augere potest, quæ ex eo prodit, odoris gratia. Veruntamen ne impudentis aut arrogantis nomen subeam, quod in hoc omnium ferè medicorum sententiam destruerem velim, eorum judicio rem hanc estimandam relinquam, qui aut nos opium tam qualitatis, tum facultates diligenter examine. Hæc ille: Subscribit quoq; Libavius lib. 2. Barrach. cap. 13. dicens: de opio multa: ego verò cum non penitenda eruitionis & experientia virtus id effectu potius, quam qualitate, & eo etiam analogo, frigidum statuo, alias potius calidum, quamquam sensus obrundat, quod non sit frigore primæ qualitatis, sed natura spirita adverso.

Libavio quoque calidum est opium.

Opium habere diversas qualitates aliorum assertio.

III. Quidam præterea medium tenere conantur, dum qualitates opii diversas pronunciant, ut patet in Capivaccio lib. 7. pract. cap. 9. & Renodæ lib. 1. de mat. med. sect. 10. cap. 1. quibus opium est mista qualitatis, ita ut caliditatem levioris & fugacem, frigiditatem contra validiorem & contumacem habeat. Hinc etiam frigidum absolute pronunciat opium, secundum Capivaccium, quia frigidæ partes, & quantitate plures sunt, & qualitate seu gradu intensiores, quam calidæ: frigidæ enim in quarto gradu sunt: calidæ in tertio.

Assertio veritatis.

IV. In hac Auctorum discrepantia paucis, quid nobis probabilius videatur, aperiemus, nimirum in opio, ut & aliis quibusdam narcoticis inesse frigiditatem non subjective, sed effective, quatenus, ex accidenti, Spiritus vivificos sistendo & mortificando, partes nostri corporis refrigerant. Quod enim opium narcoticum & soporiferam qualitatem habet, hoc non fit eâ ratione, quatenus illud ipsum est frigidum, sed prout copiosum sulphur narcoticum indigestum, ac foetidum possidet. Nam & fumus sulphureus (inquit Quercetanus in Pharmacop. dogm. cap. 24.) carbonum, & vapor sulphureus tam vini, quam croci, multo citius hominem in somnum precipitabunt profundum & lethæum, quam aqua nivis aut glaciæ montium, quantumvis in summo excessu frigidissima. Hæc enim frigiditas caret spiritibus vaporosis & sulphureis, qui cerebri ventriculos opplentes, ejusmodi soporiferas inducunt affectiones, quique æquè in vino, carbonibus & croco reperiuntur, licet non tam noxii & lethales. Hinc Petrus Severinus in Idea Medicinæ cap. 7. Opium cum tantâ amaritudi-

ne stupefaciendi virtutem habere dicit, propterea, quod in artificiali separatione illius sulphur oleosum planè narcoticum deprehendatur, cum sale quodam diaphoretico, cujus ratione subtili resolutione sudores movere potest. Quod enim in papaveribus (inquit Quercetanus lib. 1. defens. cap. 20.) atque opio narcoticum est, id nihil aliud est, quam pars quædam oleosa ac sulphurea, flammam concipiens. Hæc vim stupefaciendi possidet, non quatenus calida vel frigida; sed totius naturæ potestate, ut loquitur Libavius. Eò igitur tandem res recidit, in opio substantiam esse oleagineam, quam sulphur narcoticum vocant, cujus ratione qualitate non manifestâ, sed occultâ totius substantiæ, spirituum & caloris motus inhibeat, ac sistatur, unde mirum non est, quod ob caloris ac spirituum immobilitatem introductam varii frigiditatis effectus evenire videantur.

Opium cur stupefaciat, & nihilominus etiam sudores moveat.

V. Hæc proprietates narcotica suam correctio nem requirit, antequam cedat in usum medicum, quam veteres per addita medicamenta calidissima tentarunt, falso præsupposito fundamento, quod scilicet in excessu frigiditatis stupefactiva qualitas opii resideat, quapropter Euphorbium, utrumque piper, cinamomum, caryophyllos & similia miscerunt in antidotis opiatâ. Rectius Acetum juxta recentiores sulphuris illius narcotici malignitas in opio corrigitur, aceto, tam vulgari, quam montano, aliisque succis, vitriolam proprietatem possidentibus, quibus vapores & halitus narcotici sistuntur, & infringuntur.

Proprietates Narcotica, quomodo corrigantur.

Inprimis autem commendatur opii essentia, quæ sit per extractionem cum aceto fortissimo, ita tamen, ut primùm, frustulatum incisum opium lento igne in patina torrefiat, quod sulphur foetidum eò melius expirare possit, de quo vide Quercet. in Pharmacopæa.

Opii essentia.

VI. Talis opii essentia ad opiatâ narcotica componenda maxime convenit, de quibus quærimus, an etiam in fluxu mensium excedente conducant? Affirmant communiter practici, quia talia medicamenta conferunt ad omnis generis hæmorrhagias, in quacunque corporis parte subsistant, quatenus proprietate singulari spirituum, calorisque commotionem inhihent, & per consequens facultatis expultricis actionem impediunt. Ut enim in superpurgantibus contingit (teste Jacchino conf. in 9. Rhâs. cap. 67.) ut irritata natura non pellat modo excrementa propriorum humorum, quæ à medicamento trahuntur, sed præterea & utilia simul: sic & hic evenit, ut incipiat quidem natura purgare inutile, sed ex prostratione quasi furibunda opere expellendi excedat, ut opus naturale symptomatum evadat. Hic necessarium est, ut motus naturæ depravatus sistatur; quod post alia communiora medicamenta per usum narcoticorum fieri potest. Notandum tamen, quod in hoc casu usus opiatorum consideratè præscribi debeat, cum aliorum medicamentorum ope nihil efficimus, propterea quod mulieres naturâ, quo ad calorem innatum, debiliores sint, & per consequens stupefacientibus vehementius afficiantur. Vide Peucecerum in Pract. cap. 21. qui suadet ʒj. Pilonii persici, aliis non juvantibus.

Quæstio principalis affirmatur.

Non enim dubitamus, quin urgente necessitate, benè consideratis circumstantiis, tribus vel quatuor granis laudani opiatâ ritè præparati plus præstemus ex voto, quam si potiones istas astringentes & quamplurimis ingredientibus constan-

tes toties ad nauseam absque, fructu reiteremus, qualis est D. Joh. Schroveri Sullerant auff 6. mahli/ apud Willibrium in consiliis, qui potus præter quinquaginta simplicia, compositas species aromaticas etiam aliquot habet, adeoq; ad minimum 70. ingredientia continet, ut videre licet *Consil. 5. 3. mihi pag. 371. Henricus Smetius Miscell. Med. 4. Epist. 2. & 3. in pertinaci hæmorrhogia uteri conjugis propriæ victu refrigerante, incrassante, astringente, sicut etiam revulsione, derivatione, extremorum fomentis, unguentis, pessis, &c. nihil quicquam profecisse se fatetur, ut tandem ad clysterem uterinum, $\mu\eta\tau\epsilon\rho\chi\epsilon\tau\iota\mu$ veteres vocant, ex succo arnoglossi cum hypocistide permisto, in fine secundum mensis, tanquam ad sacram anchoram, non sine successu exoptato properaret: At verò tanto temporis spatio quanta virium jactura? an non melius est, opio ritè correcto fervorem & ebullitionem sanguinis protinus, ubi copia non amplius naturam gravat, compescere, de quo vide *Tom. 2. lib. 10. Observ. 3. pag. 478.**

VII. Obiter hic quaeritur, qui fiat, quod per universam Mauritaniam & Asiam frequens sit opii usus: siquidem ejus usus (teste Garcia ab Horto lib. 1. a-rom. cap. 4.) ita assueverunt, ut eo abstinentes periculum vitæ incurrant, quod etiam Christophorus à Costa de opio scribit, dum inquit: *Vulgatissimus est apud Africanos & Asiaticos opii usus, & ejus usus ita assueverunt, ut etiam abstinere nequeant, sine manifestis vitæ discrimine. Id ipsa experientia comperi, dum Indico mari in Lusitaniam redirem. Etenim eadem navi vehebantur captivi, Turci quidam natus in Aden, & alium Turci, tum Persæ, & Arabes, qui etiam aliquantulum opii secum detulerant, quo propter penuriam veluti medicamentum usi erant: Eo absumpto, Turci ille Adensis ad me, henus tu (inquit) quandoquidem cibandorum agrorum in hac navi provincia tibi data est, certò scias, nisi mihi & meis sodalibus opium praberis, biduum nos non supervicturos. Cum verò negarem, & opium me habere, respondit: illud ergo esto unicum remedium: quo nos, qui opii usu assuevimus, liberari queamus, si singulis diebus mane, cuique puri vini, haustum propiner, licet nobis admodum arduum sit & radosum, quod arti nostra adversetur, sed quoniam nostra salus ex eo dependat, necessario ferendum est. Ex illius igitur præscripto, vinum omnibus dedi, liberatique sunt, & intra mensis spacium vinum amplius gustare noluerunt, nec illis obfuit opii defectus, cuius usus jam in desuetudinem abierat: imò cum illi deinde vinum & opium dare vellem, neutrum cupiverunt. Hæc ille. Conjunge Fragosum citato loco.*

VIII. Hic eò respiciendum esse putamus, quod in illis hominibus agiles omnino, mobilesq; sint spiritus, omnium operationum autores, quorum quietem & reparationem per usum opii sibi conciliant, quapropter Garcias eam ob causam frequentem opii usum Mauritanis esse dicit, ut lassitudinem ex laboribus, animiq; fastidia tollant. Quod autem ex ejusdem defectu vitæ periculum incurrant, & ex frequentiori usu nihil damni percipiant, consuetudo in causa est, quam rectè naturam alteram appellamus.

IX. Tandem ergò manifestum redditur, opii qualitates primas potius calidas esse, quam frigiditas, cum insignem amaritatem & aliquam acredinem habeat, facilimè flammam concipiat, odorem gravem ac foetidum expiret: etenim ipse Galenus amaritatem non frigoris, sed caloris effectum statuit, quicquid contradicat. *Averrhoes lib. 5. coll. cap. 27. quem sequitur Valleriola lib. 5. narr. 4. Odor au-*

tem, Philosophorum decretis consentientibus, caloris est soboles, undè frigida sunt inodora, ut patet in glacie, nive, aqua, plurimisq; metallicis. Verùm de caliditate & frigiditate non opus est, ut admodum solliciti simus, propterea quod effectus quem quaerimus, totius naturæ facultatem, seu qualitatem occultam sulphuris narcotici in opio contenti sequatur. *Conjunge Sennert. lib. 1. Pract. cap. 1. part. 2. & Döringium tract. de opio sect. 1.*

QVÆSTIO III.

An in uteri suffocatione sanguis mittendus?

I. Nter muliebria mala, de quibus agimus, communissimum est $\delta\varsigma\epsilon\rho\kappa\eta\ \mu\eta\delta\epsilon$, strangulatus, vel suffocatio matricis, quæ correptæ mulieres, cum noxa sensus & motus, debili pulsu & respiratione, aliquando nullâ apparente, pallidæ, tanquam mortuæ, procumbunt, cujus morbi causam Galenus lib. 6. de loc. affect. cap. 5. ad plenitudinem & collectionem menstruum, vel seminis retentionem sequentem refert, quæ gravissima suffocatio uteri Symptomata generat, quatenus teste Jacchino com. in ad. 6. Rhaf. cap. 69. ejusmodi materia veneni naturam contrahit, & tam diu latitat, quo usque à natura dimoveri incipiat, ubi varia succrescunt accidentia, pro qualitate & quantitate illius venenatæ materiæ latitantis. Cum autem proxima causa consistat in ejusmodi corruptione materiæ latitantis in utero, mirum non est, quod interdum hic affectus adsit, ubi nec menstruum, nec seminis retentio suspecta est, quemadmodum Fernellius lib. 5. Path. cap. 16. monet, utpote, cum quivis humor in utero corruptus ejus generis vaporem, ex loci natura venenatum, expirare possit. Hinc *Mercat. lib. 2. de morb. mulier. cap. 3. non semper, sed frequentius à sanguine, vel semine retento, symptomata uterina suffocationis proveniunt statuit, quod ipse Galenus quoque voluit.*

II. Vapor malignus, qui graviora & horrenda symptomata paroxysmi producit, teste Fernellio, plurimorum venenorum conditione frigidus est ac melancholicus, undè *Capivaccius lib. 4. Pract. cap. 10. Suffocationem uteri totius refrigerationem esse dicit, à veneno frigido, propter obstructionem vaporum ad uterum pertinentium dependentem. Undè manifestum est, quod præter effectus malignitatis refrigerationis etiam apparent notæ, quibus tamen minimè movemur, ut soli refrigerationi matricis malum hoc adscribamus, quemadmodum facit Antonius ab Altomari lib. 2. de med. morb. cap. proprio, quia concedimus quidem cum Steggio lib. 7. med. pract. cap. 4. Similem affectum à frigida uteri temperie, ac flatibus, generari posse, quem tamen pro Strangulatu matricis non agnoscimus, propterea quod gravissimum Symptomatum, huic affectui propriis, careat. Hinc etiam uteri præfocationem, quam Aëtius ex refrigeratione, mensibus prodeuntibus, fieri posse statuit, cum *Capivaccio cit. loc. non verum uteri strangulatum, sed syncopen hysteriortum, ob vaporum inanitionem accidentem, pronuntiamus.**

III. Dubitatur autem in hoc affectu, num etiam sanguini missio locum habere queat: Dissentiunt plurimi, propterea quod viribus collapsis destractio sanguinis vix atque ne vix quidem approbetur: at quis hic vires ad venæsectionem validas in femina mortua

Uteri suffocatio quid sit.

Causa suffocationis uteri.

Qualis sit vapor malignus peccans.

Non à sola refrigeratione dependet hoc malum.

Negantes rationes. Vide Troculam de pass. mul. c. 4.

mortua judicabit. Accedit & hoc, quod uteri suffocatio, non tam à sanguine, quam à retentione seminis fiat, ut diximus, quod apparet in virginibus, vernis passerculis lascivioribus, & viduis junioribus, consueto viri amplexu privatis: at seminis noxa per sanguinis missionem non corrigitur.

Resolutio quaestio- nis.

IV. Pro resolutione quaestionis notandum, quod sicut in aliis morbis, sic etiam hic eò maximè respiciendum, ut antecedens causa tollatur, quapropter concludimus, quod in omni suffocatione matricis, præ reliquis operationibus medicis, obstructio solvenda, & materiæ copiosior affluxus inhibendus veniat, quibus intentionibus in suffocatione, proveniente ex retentione sanguinis menstrui, commodum succurritur per sanguinis missionem, tam in paroxysmo, necessitate urgente, atque caloris nativi, propter copiam sanguinis, extinctione imminente; quam extra eundem, utpote, quâ superfluis sanguis præter naturam retentus, evacuat, ab utero aliò transfertur, & immens spirituum atque caloris suffocatio solvitur. Hic virium imbecillitas intentionem Medici mutare nequit, propterea quod talis non ex resolutione spirituum, sed potius eorumdem, ratione plenitudinis, congregationem præter naturam, liberamq; commotionem impeditam, quæ venæsectione corrigitur, proveniat. Quod si suffocatio fiat ex semine corrupto, remedium hoc primò non conducit: Si tamen corpus $\epsilon\upsilon\sigma\alpha\pi\alpha\upsilon\sigma$, non negarem, quin hic etiam $\delta\epsilon\upsilon\tau\epsilon\pi\alpha\sigma$ conducatur, quatenus affluxum humorum, obstructionis causam augmentem, ad alias partes dirigere potest.

Virium imbecillitas cur interdum venæsectionem permittat.

QVÆSTIO IV.

An vinum hysterics conveniat?

I. Mulieres prædicto malo obnoxias, hystericas vocamus, de quibus quaeritur, An vino uti debeant? Affirmativam Hippocrates lib. 1. de mulier. morb. innuere videtur, dum inquit: *si uteri ad hepar accesserint, nura deripent & fir mulier, & dentes conserit: tum manibus subris depelle, & infra hepar ac hypochondria fascia mulierem constringito ac ore aperto vinum odoriferum infunde, navibus gyaveolentia offer, subris verò aromatatis beneolentibus suffito.*

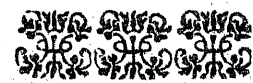
Neque hoc sine ratione dicitur, præsertim cum vinum non solum respectu confortationis utilissimum sit, verum etiam vi suâ discutiendi deobstruat, atque ita spiritibus vitalibus penè suffocatis succurrat.

II. Contrarium Avicenna habet, dum inquit, *cave ne des eis (hysterics) vinum, quoniam aqua est eis convenientior, neque carnes grossas, & ea, quæ addunt in carne, & spermate. Cujus assertionis ratio in eo consistere videtur, quod vinum optimè nutrit, & per consequens copiam seminis atque sanguinis augeat: at verò talia minimè conveniunt.*

III. Hic pro decisione quaestionis notat Langius lib. 1. Epist. 23. & *Mercat. lib. 2. de morb. mul. cap. 3. verbis iisdem, quod inter Hippocratem & Avicennam nullum fit dissidium: nam quia inquirunt in hujus morbi paroxysmo, ob virtutis*

languorem, spiritusq; coarctationem, Syncope crebrò accidere solet, Hippocrates, accepta à virtute defecta indicatione, quæ cæteris præpoller, pro reficiendo virtutis robore, aperto ægrotantis ore vinum odoriferum instillare jubet: Avicenna verò, cum ex sanguinis redundantiâ, & coarctatione in utero spermatis copiâ matricis præfocatio oborta fuerit, dum ea, quæ sanguinem & sperma in viduis & virginibus adaugent, rectè vetat, qualia sunt præcipuè caro & vinum. *Rodericus à Cast. part. 2. de morb. mul. cap. 1. lib. 1. concedit quidem, rectissimè conciliationem fieri posse, cum dicimus Hippocratem à deficiente virtute & languore facultatis animalis indicationem sumpsisse, Avicennam contra ad copiam sanguinis & seminis minimè augendam respexisse: non tamen necessarium judicat, ut distinguamus inter feminam in accessione, & extra accessionem, quia vinum non in omni paroxysmo conducit. Sed hæc instantia minimè videtur probabilis, propterea quod Hippocratis verba manifestè paroxysmum describant, undè potius cum Mercato & Langio præsentem quaestionem concludendam esse statuimus, juxta quos, colophonidis loco, notandum, quod in uteri præfocatione, ex obstructione venarum ejus, à sanguine grosso facta, potus vini albi tenuis (quod $\delta\lambda\iota\gamma\ \sigma\theta\epsilon\sigma\pi\alpha\upsilon\sigma$ Græci vocant) potius, quam aquæ, præscribendus esse videatur, præcipuè si in illo, quæ menses promoveant, utpote libanotis, Schænanthum, pulegium, juniperi bacca, & similia macerentur. Non autem sit vinum Thasium, quod Hipp. cum viginti partibus aquæ permiscere jubet, vel simile generosum, de quo vide *Mar-sili. Cagnatum lib. 3. Variarum Obs. cap. 12.**

Hanc quaestionem etiam proponit Joh. *Varandæus lib. de morb. mulier. cap. 6. pag. 130. Est, inquit, controversia inter Autores nostros, utrum horâ paroxysmi vinum Hysterics sit exhibendum: Avicenna omnino prohibet; Hippocrat. concedere videtur; etenim summa refrigeratio totius corporis, virium languor, & spirituum retractio non videtur melius sublevari posse, quam exhibitio vino generoso: attamen quia hic affectus ut plurimum pendet à retento semine putrefacto, sanguine, & vaporibus tetrus, qui ab utero elevantur, ratione causarum, non videtur vinum exhibendum quia tenuitate suâ, & summâ penetratione, magis ac magis irritabit materiam illam intus delitescentem, undè communi experientia videmus, mulieres hystericas ex usu vini in paroxysmo malè se habere. Itaque ista discrepantia hoc modo componi posse videtur, ut vinum ordinariè non sit exhibendum tempore paroxysmi, sed tantum extraordinariè, quando scilicet ratione virium summè collapsarum, complicatæ syncopes, vel instantis mortis, cogimur ad presentaneum hoc remedium & auxilium recurrere, jam omnibus aliis frustra tentatis.*

Consuetudo altera natura.

Opium potius calidum quam frigidum.

QVÆSTIO V.

An Tartarum vitriolatum conveniat in morbo virgineo?

Dari morbo inno-

Morbus virgineus cur febris alba vocatur. Cur febris ainatoria dicatur?

Cur formiores excrementorum copia obnoxia?

Morbus virgineus quid sit.

Deducuntur symptomata morbi virginei.

Mensum obstructio præcipua causa morbi virginei.

Quilibet Medicorum id, quod Langius lib. 1. Epist. 21. innuit, quotidie experitur, multas in morborum catalogo ægritudines, nomine & non cura carentes inveniri, quemadmodum accidit quoque in affectu, quem communiter morbum virgineum vocant, quod virginibus, viro maturis, frequenter molestus sit, qui febris alba dicitur Brabantinorum matronis, ob faciei pallorem, quæ denominatio defenditur à Mercurio & Roderico à Castro, non quod vera febris adfit (hoc enim absurdum, cum sit affectus frigidus) sed quia tales ægrotantes speciem febrilentium præ se ferunt, nimirum debilitatem, ac pulsus celeritatem & frequentiam, ob eventilationis defectum. Vocatur & aliis febris ainatoria, non propter colorem, quod palleat omnis amans, quemadmodum aliquibus placuit, sed quia virginibus amantibus & amabilibus, hoc est, pulchrioribus, frequens est: quo enim formosior est corporis constitutio, eo citius excrementiæ superfluitates colliguntur, propterea quod (teste Mercator. 2. de morb. mul. c. 6.) in temperatioribus partibus laudabilius requiratur alimentum, unde per accidens major cruditas copia colligitur, relictis videlicet sanguinis portionibus impuris, quas deformiores in alimentum quoque commutare queunt.

II. Est autem morbus virgineus nihil aliud, quam obstructio venarum circa matricem, cujus ratione sanguis superfluis ad venas majores regurgitat, & operationem viscerum sanguificationi servientium interturbat, ut inde crudus colligatur humor, qui distributus in corpus reliquum, colorem rubicundum vertit in pallidum (unde quibusdam Icterus albus vocatur) & proindole sua varia producit Symptomata, videlicet totius refrigerationem, ob sanguinem viscidum & crudum minus evacuatam, quo consequenter calor nativus opprimitur, parvam ac crebram respirationem, propter compressionem diaphragmatis, à copia materiae circa viscerum regionem in hypochondriis collecta, cordis palpitationem, ob cruditatem sanguinis, & inde profusum flatuosum spiritum, quem cordis motus extrudere conatur, lassitudinem insignem totius, ob copiam crudi sanguinis, quæ facultas animalis opprimitur, cibi fastidium, ob excrementorum colluviem pituitosam, in ventriculo collectam, capitis gravitatem atque dolorem, quando flatuosus spiritus cerebrum replens, acrimoniam simul nanciscitur.

III. Inprimis autem hic respiciendum ad mensum obstructio: nam juxta Langium præsens morbus generatur eo tempore, quando sanguis menstruus ad matricis loculos & venas ab hepate defluit, qui cum ob illarum angusta oscula, quæ nondum patuerunt, viscosis quoque & crudis humoribus obstructa, & denique ob sanguinis grossitiam erumpere non possit, tum rursus per venæ cavæ, majorisque arteriæ propages ad cor, epar, diaphragma & præcordiorum venas regurgitat, capiti quoque bona pars impertitur, & circa viscera gravia parit accidentia. dyspnæam, tremulum cordis pulsus, inflationem, stomachi fastidium,

cardialgiam, nec raro, cum amentia Epilepsiam, & delirium. Hæc ille.

IV. Queritur autem an in hoc affectu tartarum vitriolatum conveniat? Affirmativam tenemus, propterea, quod in hoc morbo talia medicamenta conveniant, quæ frigidos ac viscosos humores incidant, atreuant, cruditates concoquant, obstruções aperiant, & materias adherentes abstergant. At hæc omnia præstat efficacissimè tartarum vitriolatum: etenim si tartarum vini per se consideratum, vim aperiendi & abstergendi non levem possidet: cujus ratione communiter à Præcticis in morbis scorbuticis & hydropicis præscribitur, multo magis hoc tartaro vitriolato concedendum est, ubi præparatum, & optimè purificatum oleum tartari per oleum vitrioli guttatim affusum, non sine exandescencia, figitur, & in coagulum albidissimum muratur, cujus præparandi modum facillimum videas in Medulla destillat. Camrad, tr. 2. & in Basilica Chym. Crollii p. 117.

Observandum hic, quod tartarum vitriolatum, si ad literam juxta Crollium pareretur, nauseabundum admodum sit, & in delicatis sæpè vomitum exciter propter majorem copiam olei Tartari respectu spiritus vitrioli. Melius operatio instituitur, quando partes æquales utriusque sumantur: vel procedatur modo sequenti:

Recip. Tartarum ad albed. calcinatum, solvatur in aceto destill. & fiat sal purissimum, quod iterum solvatur, in spir. vini, abstrahendo illum in B. ad siccitatem satis. Huic admisce oleum vitrioli optimum, æquali ferè proportionem, guttatim infundendo, ut & tumultuarius stridor non fiat cum nimio impetu, & exurgens vaporum exhalatio, quantum fieri poterit, prohibeatur. Continua affusionem olei vitrioli donec strepitus & ebullitio cesserit, dum abstrahat superfluum humiditatem igne cinerum, tandem calcina sal residens fortiter, spatulo diei unius, & habebis sal fusibile & fixum, cujus dosis est ℥ss ad gr. XV. in morbis ab obstructioe ortis, cum syr. viol. vel rosato.

V. Notandum tamen, in hoc morbo temerè non protinus ad usum hujus medicamenti procedendum esse, sed ante omnia necessarium est, ut primæ viæ per medicamenta lenientia purificentur, quo peracto, semel atque iterum repetitis evacuationibus levibus, ad usum tartari vitriolati procedendum est, ita tamen, ut pro diversitate naturarum, illius scrupulum integrum, vel dimidium, cum appropriatis aquis destillatis, vel brodiis, quibus convenientes radices & herbæ coctæ vel maceratæ fuerint, singulis diebus, horis tribus ante cibum, bis exhibeamus, per tempus aliquot, eò respiciendo, quo materia præparata, si necessitas hoc urget, interdum per dilutum Rhabarbari expurgetur, & mensum obstructio, circa tempus conveniens, per balnea, frictions, aliaque convenientia, resolvatur.

Affirmatur quæstio. Tartari vitriolati facultas.

Tartari vitriolati singularis præparatio.

Cautela necessaria.

QVÆ

QVÆSTIO VI.

An pica prægnantium eodem modo curetur, ut in aliis?

Pica prægnantium quid sit?

Cur etiam temperatis prægnantibus accidat?

Cur diversus sit appetitus depravatus.

Quæstio principalis negatur.

I. Requens est malum prægnantibus, quod pica vel malaciam vocant, ut varia appetant edulia prava, carnem videlicet crudam, terram, carbones, lateres, cretam, calcem vivam, & nescio quid non ulterius: fitque propter affectum oris ventriculi, cum appetitis rebus contrariis, veletiam similis vitiosus succus in Stomacho colligitur, & maximè is accidit, quæ partus producunt pulcherrimos. Licet enim tales temperamenta plerumque laudabili consistant, nihilominus toto gravidationis tempore variis afficiuntur symptomatibus, tum quod aliis, citius cruditates colligant; ut præcedenti quæstione probavimus, tum etiam, quod partus præstantiorem sanguinis partem ad se alliciat, impuriore & magis feculentâ relictâ, secundum Hippocratem lib. 1. de morbis mulier. Sæpius enim prudentissima naturæ visum fuit, inquit Julius Cæsar. Avantium de setu humano cap. 4. matris ventriculum afficere, vomituque noxium humorem expellere, quam in uterum, unâ cum sanguine, cum fœtus discrimine deferri. Addo quod naturâ in hoc unicum, fœtus nimirum generationem & absolutionem intentâ, reliquæ facultates nutritivæ debilitentur, adeoque minus corruptioni sanguinis & humorum redundantium resistant, unde tot præternaturalis accidentia præter naturam in prægnantibus conspiciuntur.

II. Diximus autem appetitis rebus contrarium & similem vitiosum succum in orificio ventriculi colligi posse: quia contrarium peccantis materiae collectæ mulieres appetunt, quatenus potentia naturalis nondum perversa est, teste Mercato, quæ propter sui conservationem illud appetit, quod materiae collectæ repugnat; propterea quod peccantes humores nondum connaturales facti sint: at ubi penitus infecerunt orificium ventriculi, similia cupiunt, quia jam quasi naturales facti sunt, unde sequitur appetitus similis: verum enim est quod Galenus artis Med. cap. 63. innuit, malas temperaturas, quæ morbi ratione ventriculum occupant, hoc differre ab iis, quæ naturales existunt, quoniam contraria, non autem similia appetunt, quemadmodum naturales.

III. Cum verò non solum utero gerentibus, sed etiam aliis interdum hic affectus accidat, masculis nimirum & sæmellis, teste Langio lib. 2. Ep. 12. quando rugosæ ventriculi tunicæ circa orificium acidis, acerbis, amarulentis, aliisque peccantibus humoribus imbutæ fuerint (quod etiam Mercatus approbat, dum inquit, se sæpius hunc affectum in virginibus alba febre correptis, & viris atro humore infestatis observasse.) Idcirco queritur, an in prægnantibus eadem sint præscribenda remedia, quæ conveniunt aliis?

Negative respondemus cum Mercato, propterea quod in his, neque purgationibus, neque aliis, quæ vehementer abstergunt pharmacis utendum esse videatur, ob abortus periculum. Etenim cum primis mensibus vigent hæc accidentia in prægnantibus, consequens est, cautè proceden-

Tomus tertius.

dum esse, præsertim cum circa tempus illud Hippocrates purgationem interdicit. Quarto verò mensis, circa quem tutior esset medicamento- rum usus, sponte sua cessat affectus, utpote per frequentes vomitiones absumpta materia, vel agente concoctrice facultate (cum exiguum cibi propter fastidium conjunctum ejusmodi mulieres assumant) plurimum alterata, simul adjuvante fœtus attractione copiosiori, qui propter majorem argumentationem plurimum sanguinis tunc temporis attrahit & absumit. Notandum igitur in prægnantibus hunc affectum aliter tractari non posse, quàm victus ratione convenienti, ad materiam peccantem attemperandum instituta, levi absterfione, & facili vomitus provocatione, si scilicet eò natura inclinât, non neglectis iis, quæ ad stomachi corroboracionem interi- us & exterius intervenire queunt.

Hic addantur, quæ in 1. Hippocrat. sect. proponit de hac materia Johan. Zechius lect. 6. pag. 60. & sequentibus. ubi præter dicta addit etiam, quod si mulier utero gerens febre detineatur, licet humor non turgeat, ventrem in quo vis mensis leniri posse medicamentis lenientibus, quod aliquoties etiam experientiâ edoctus feliciter potestremis quoque mensibus, urgente necessitate per clareta laxativa me fecisse memini. Addit autem prædictus Autor cautiones alias, in hoc casu notandas, nimirum abstinendum à purgatione in iis, quæ facili negotio & frequenter in syncope incidere solent: rursus, quæ faciles ad vomitiones: quibus mensis facile moventur: quæ levi de causa convulsiones patiuntur &c. quæ & similia, sicut aliàs in purgatione observanda judicat Autor ita etiam hic non negligenda videntur. Conjunge Tractat. de Morbis Mulierum lib. 2. cap. 2.

QVÆSTIO VII.

An mulier utero gerens acuto morbo correpta purganda sit?

I. Cum præcedenti quæstione dictum sit, utero gerentem non admodum alvi vacuationem perferre posse, merito queritur in præsentia, num etiam prægnantem acuto morbo correptam purgare liceat? Hippocrates illud ipsum lib. 4. Aphor. 1. & lib. 5. Aphor. 9. determinat, dum inquit: prægnantes purgabis, si materia turgeat, quæ drimestres & usq. ad septimum mensem, sed has parcius. Minore verò aut grandiore conceptu, abstinebis. Hanc assertionem Hippocratis Averrhoes lib. 7. coll. c. 4. reprehendit, & purgantia medicamenta prægnantibus absolute interdicit his verbis: Pharmacia ad bonum finem pervenire nequit, quoniam in se habet substantiam venenosam, & forsasse faciet malos humores fluere ad embryonem, ut ipsum ledant, propterea quia medicina purgantes sunt medicina provocantes urinam, & quod provocat urinam, est de genere provocantium menstrua, & abortire facit. Verum hæc Averrhois assertio minime sufficit ad aphorismi veritatem infringendam, quemadmodum patebit ex ejusdem ulterio-ri declaratione, quàm ex sententia Syllavici controversi § 4. Rod. à Castro part. 2. l. 3. de morb. mul.

Affirmatur quæstio.

Averrhoi instantia proponitur.

Solvitur instantia Averrhois.

mul. cap. 27. Sali de affect. par. cap. 27. & aliis sub-
jicimus.

II. Etenim purgantur interdum praegnantēs,
tunc temporis scilicet, ubi materia turget, quo-
niam in tali casu pharmaco exhibitō non magna
fit in corpore commotio, propterea quod hu-
mores turgentēs spontē faciliē hinc inde de-
fluant, naturaque adjuvante levi medicamine
protinus educantur. Non autem hoc sufficit,
sed opus est, ut respiciamus etiam ad tempus ge-
stationis, quia licet materia turgeat, non tamen
primis & ultimis mensibus purgandum, ut mo-
net Hippocrates in aphorismo, cum utrobique
faciliē subsequatur abortus, ob fetus ligamen-
ta, quae primis mensibus propter molliem & hu-
morem, postremis ob siccitatem, fetusque gra-
vitatē, citissimē, totius commotione, propria-
que irritatione, rumpuntur. Intermedios verō
gestationis menses cum Hippocrate excipimus,
in quibus humoribus turgentibus leviore aliquo
purgante medicamento praegnantēs evacuatur,
quia tum temporis validiora sunt fetus liga-
menta, quam ob causam purgationis commo-
tionem sustinere queunt. Adhibetur autem hic
purgatio tunc temporis, ubi materia turget,
tūm propter imminens periculum, quod ex ma-
teria turgente timendum, tūm etiam quod talis
materia commota leviore negotio purgetur, ut su-
pra innuimus.

Antan-
tūm tur-
gentibus
humoribus
purgan-
dum?

III. Nec obstat, quod quidam asserant, non
solum in mensibus intermediis purgantia con-
cedi posse, quando materia turget, sed etiam in
materia firmata, propterea quod experientia con-
firmet, frequenter absque noxa praegnantēs in
ejusmodi casu purgatas fuisse: non inquam, hoc
obstat, quia potest fieri, ut robur infantis ac ma-
tris ex accidenti resistat, adeoque natura seipsam
defendat, quod cum raro fiat, regulam commu-
nem minimē tollit: Verisimile enim est, non si-
ne periculo purgans adhiberi, quando materia
non turget, propterea quod levia medicamenta
materiam firmatam movere nequeant, fortiora
verō, vehementissimam agitationem introdu-
cendo, tam fetus, quam matrem afficiant. In
ipsis verō medicamentis adhibendis ex Roderico
de Castro nota, quod ab amaris solitariis, quae
fetus enecant; & nimium lubricantibus, quae
laxando vias ad abortum disponunt, abstinē-
dum sit.

QVÆSTIO VIII.

An praegnantibus vena se-
cunda?

Negatur
quaestio ex
Hippocra-
te.

I. Negativam Hippocrates lib. 5. Aphor. 30.
videtur innuere, dum inquit: *mulier utero
ferens, seclā venā abortit, eoa, magis si sit fetus gran-
dior.* Nec asserit hoc sine ratione, cum per ve-
nam seclā fetus subtrahatur alimentum, quo
denegato, fetus debilitatur, & ante tempus, &
perfectam absolutionem, expellitur. Contra,
Affirmativam partem Celsus innuit, lib. 2. de re
med. cap. 9. qui ejusmodi auxilium tūc in gravi-
dis, viribus constantibus, exerceri posse statuit,
quo etiam inclinā Averroes lib. 6. collig. cap. 4.
Hæc assertio confirmatur ab aliis illo fundamen-

to, quod ex præcedente quaestione sumitur, a con-
cessa nimirum purgatione: si enim purgatio con-
ceditur gravidis, cur non etiam venæsectio, quod
auxilium minus periculosum, & magis in artificis
directione consistit.

II. Notandum juxta sententiam Horatii Aug.
1. 6. de missione sang. Sylvatici contro. 83. Sali Diversi
de aff. part. cap. 22. & alios, quod audacter vena
fit incidenda praegnantibus, datis indicantibus,
tunc temporis, ubi tanta sanguinis adest copia,
quae licet imminuat, pro fetus alimento nihilominus
sufficiat. Hinc aphorismus Hippocraticus
innuit, eō minus praegnantēs venæsectionem
ferre posse, quod fetus est grandior, utpote qui
majori nutrimenti copia gaudet. Ubi autem
fetus minor est, nimirum in primis mensibus,
sanguis evacuari potest per venæsectionem, si
morbus acutus, vel aliud quid hoc indicat, quia
tunc temporis fetus non admodum indiget co-
pioso sanguinis affluxu, quod eo majori, cum au-
dacia peragitur, quando praegnantēs simul pletho-
ricæ constitutionis est. Etenim non raro fit, ut
per venæsectionem in ejusmodi mulieribus ple-
thoricis abortus praevocatur, quod hæc ratio
fetus imminens suffocatio corrigatur: quemad-
modum enim sanguinis inopia fetus interit, sic
minimē negandum, quod idem, repente languis
irruente copia, suffocari possit. Hinc in ali-
quibus mulieribus Austriacis, cum olim in pri-
mis praxeos annis ibidem medicinam facitarem-
us, aliter abortum praevocari non potuisse,
quam venæsectione observavimus, unde faciliē
subscribimus Hor. Augenio lib. 6. de missione sang.
cap. 1. qui in unā atque altera muliere plethorica,
per sanguinis copiam venæsectione diminutam
primis mensibus, abortum, singulis annis aliā
tertio vel quarto mense gestationis recurrentem,
feliciter se praevocasse testatur, cujus rei exemplum
refert quoque Christophorus à Vega com. ad lib. 5.
Hipp. aph. 37.

Resolutio
quaestioni

Quando &
quomodo
praegnan-
tibus lan-
guis mit-
tendus.
Vide Bla-
sium Hol-
lerium lib.
1. Med.
Theoricæ
c. 15.

Quaedam
praegnan-
tes languis
copia
abundant

III. Caret hoc ipsum admiratione, praesertim
cum videamus, interdum in ejusmodi plethori-
cis constitutionibus ipsam naturam sanguinis e-
vacuationem moliri, quae ratione quibusdam toto
gestationis tempore menses fluunt, teste Roberto in
com. lib. 2. de natural. facult. cap. 3. ex iis scilicet ve-
nis, quae sunt in uteri collo, per quas etiam im-
mensum sanguinis fluxum patiebatur praegnantēs
quaedam Baronissa, curata à D. Jacobo Horstio, cu-
jus observationem videas in Schenckio, tom. 2. l. 4.
obs. 146.

Huc etiam refer ex tom. 2. lib. 5. obs. 34. pag. 292.
& observ. 41. pag. 294. ut etiam illa, quae propo-
nit Job. Fuchsius in Compendio abusu de purgat. &
venæsect. par. 2. cap. 9. Repériuntur (inquit) femi-
nae, sanguine usque adeo redundantes, ut non uni,
sed pluribus sufficerent fetus alendis. Novi
non modo hic (Monachii) sed & alibi, quibus
jam gravidis ad septimum usque mensem, citra
ullam noxam, consueta menstrua per periodos
stillarent, optimē habente foetu, quod partus tan-
dem, & aliā etiam signa prius indicarent contra
illud Hippocratis: si mulieri utero gerenti purga-
tiones procedant, impossibile est, foetum esse sa-
num, lib. 5. Aph. 60. Verum hæc rara sunt. Novi
demum, quae toto gestationis tempore singulis
mensibus largius paulo fluxerint, citra nullum fœ-
tus incommodum, & licet phlebotomiam nun-
quam admiserint, proles tamen produxisse firmas,
robustas, & diuturnæ vitæ. Hæc tamen ille: sic etiam
nota-

notabilis est observatio Pauli Zacch. Medici Ro-
mani lib. 1. quest. Medico. Legal. tit. 3. q. 1. num. 31.
dum inquit: & ego non multis abhinc diebus ju-
venculam curavi satis venustam, Juliam nomine,
cujusdam scribæ vel tabellarii uxorem, quæ cum
antequam conciperet, non benè purgaretur, de-
hinc utero gerens, indefinenter purgabatur, ita ut
quotidiè, & non mensuatim, ut in cæteris, san-
guinem, atque illum quidem non improbandum
ab utero redderet. Est autem temperamento præ-
dita bilioso, puella verò, quam ex ea praegnantia
peperit, benè compacta & obesula est, & benè va-
let &c. Conjunge sectionem Lalii à Fonte, in Consult.
Med. Consult. 4.

Quomodo
fit intelli-
gendus a-
phorismus
Hippocra-
tis.

Quod attinet Hippocratis aphorismum, illum
Salius loc. cit. & Rodericus à Castro part. 2. de morb. mul.
l. 3. c. 2. cum aliis multis, tantum de largâ sanguinis
evacuacione, quæ veteribus in usu fuit, intelligē-
dum esse putant, quod tamen minimē placet aliis,
& inter eos Sylvatico, loco citato, propterea, quod
veteribus non solum largâ, sed etiam parca san-
guinis missio fuerit in usu, quam ob causam con-
cludit, veriore illorum esse sententiam, qui sta-
tuunt aphorismum Hippocratis minimē univer-
salem esse, eamque admittere limitationem, quæ
sumitur à dictis indicantibus, quæ venæsectio-
nem in praegnantibus suadent. Nec tamen pro-
pterea divinus senex reprehendus est, quia tan-
tum respexit ad illa, quæ communiter accidunt,
ubi praegnantēs venæsectionem non admodum
sustinere posse videntur, propterea quod sangui-
nis quandam copiam pro fetus nutritione requi-
rant. Quatenus enim praegnantēs secundum natu-
ram constituta est, eatenus aphorismus rectè præ-
cipit, eandem venâ seclā abortire, maximē si hoc
fiat ultimis mensibus, ubi fetus grandior copiam
sanguinis pro alimento majorem requirit. Adde
Joh. Franc. Argatum in Medico Reformato, p. 1. ab-
usu 12.

An venæ-
sectio pur-
gatione
tutior sit
in præ-
gnanti-
bus?

IV. Obiter hic patet, venæsectionem in præ-
gnantibus tutiorem esse purgatione, quippe cum
aliâ ratione foetus nocere nequeat, quam alimen-
ti subtractione, quod minimē in prædictis casibus
timendum: at purgatio majorem corporis, hu-
morumque commotionem efficit, nec eodem mo-
do, pro nostrâ voluntate, cum venæsectione diri-
gi potest. Hinc Averroes 7. collig. 4. tutam judi-
cat venæsectionem, quando repletio foetus non
necessaria conspicitur, qui tamen de pharmaco
praescribendo penitus dissentit.

Determinatâ hoc modo controversiâ, non pos-
sum intermittere, quin aliquid addam, de intol-
erabili & gravissimo venæsectionis abusu in his
locis, praesertim hic Ullmæ, & in vicinis regionibus,
ubi praegnantibus pleræque gracilibus, ac vix
pelle rectis, præpinguibus & obesis, exiles venas
habentibus, quibusque sanguis parvissimus, albis,
mollibus, teneras carnes habentibus, & illis etiam,
quibus res angusta domi, quæque laboribus & in-
ediâ conflictantur, & vix sibi, vel foetus quidpiam
sanguinis superflui colligunt, quibus etiam suâ
naturâ venæsectio deneganda, ut monet prædictus
Autor, nihilominus audacter semel circa medium
gestationis tempus vena scinditur; persuasione
factâ, foetus hæc ratione minus Elephantia-
si obnoxium; cum tamen in his regionibus fre-
quentius hoc malum, quod inferiori Saxonia, licet
ibi nefas sic praegnantibus sanguinem mittere, i-
gnotum est: item variolicæ & morbillis levius ean-
dem affligi, quod itidem salum experientia testa-

tur, qui ipsemet in his regionibus hunc affectum
graviolem sæpius, quam alibi observavi. Imò
penitus detestabilem judicat prædictus Autor mo-
rem istum Augustanarum potissimum, quæ præ-
gnantes in ultimo mense venæsectionem initi-
tuunt, ut eò citius in partu liberentur. At quæ de-
mentia est, ex uno vel altero casu, quando vel in
excessu plethoræ, vel imminente caustione, vel si-
mili constitutione, fortè ex consilio medici venæ-
sectio cum successu instituta, statim generalem
indè formare regulam? Conjungat lector ea, quæ
candidè proponit David Herlicius de cura gravidar.
c. 15. ubi quaestionem hanc suis limitationibus de-
terminat.

QVÆSTIO IX.

An praegnantibus graviter decum-
bentiliceat abortum pro-
vocare?

Quæstio
negatur.

I. Quamvis quidam ex Medicis affirmati-
vam quaestionem asserere voluerint, pro-
pterea quod ipsis impossibile visum fuerit, uterò
gerentem ab acuto morbo liberare, nisi fetus pri-
mum excluderetur, quo mater à tali statu libera-
ta, tutius omne remedium genus admitteret,
ut ita, duobus malis propositis, minus eligendum,
& potius foetus, quam unâ cum foetu mater peri-
ret: verò tamen & rationi magis consentaneam
negativam judicamus cum Salio Diverso, Roderico
de Castro, Sylvatico & aliis. Etenim primò jurè-
jurando princeps medicorum Hippocrates cautum
esse voluit; nè quis foeminae, quod partum abigat,
medicamentum exhiberet, quam ob causam in
Synodo Constantinopolitana sexta, sancitum
est, ut abortum facientia medicamenta propinan-
tes, homicidii pœnis afficiantur. Hinc potius
de abortu proevocando sollicitus est medicus fi-
delis, eumque præcaere convenientibus remediis
nititur; ut videre licet apud Jac. Russum de Homi-
gen. lib. 4. cap. 4. Conjunge Franc. Ranchinum in
comm. in Hipp. jurjurandum, & Sennertum de Morb.
Mulier. p. 365.

II. Nec obstat, quod in matris salutem & con-
servacionem aliquid videatur tentandum.

Instantiæ
solvantur.

Quâ ratione in Harmon. Gynæceor. par. 1. cap.
6. ex Theod. Prisciano refertur, quod, quando ma-
trix vicio, aut ætatis propria, frequenter femi-
nae periclitentur in partu, expediat praegnantibus
in vitæ discrimine constitutis, unius partus sæ-
pius jactura salutem mercari certissimam, sicut
arboribus arescentium ramorum accōmoda-
tur salutaris abscissio, & naves pressæ ònere, cum
gravi tempestate jactantur, solum habent ex da-
mno remedium.

Primo enim non sunt faciendâ mala; ut eve-
niant bona, nec nostrum est, matrem salvare, fœ-
tus dispendio: deinde spè quoque fallimur, pro-
pterea quod in acutis morbis ipse abortus lethalis
sit: quatenus enim uterque affectus per se periculo-
sus, morbus videlicet acutus, & ipsa foetus im-
perfecti exclusio, quæ maximè p. n. est, eatenus
malum malo additur, & laborans in extremum
peri-

periculum deducitur. Quocirca nunquam (teste Salio) nec pharmacum nec abortivum medicamentum, ad hanc intentionem exhibeatur, sed semper incumbat Medicus conservationi foetus quantum in ejus potestate erit, omnia recte circumspiciens & mensurans, foetusque & matris summam habens rationem, ne partu interfecto, unâ & matrem interficiat, ut sæpè factum esse ab his medicis apparet. Quod si oppositum nonnunquam visum sit, hoc non rationi, sed robori mulierum, per quod errata Medicorum tolerare poterunt, adscribant. Hæc ille.

III. His rationibus commotus, ante triennium, Anno 1607. cum Soltquellæ medicinam facerem, ad nobilem matronam prægnantem circa medium gestationis tempus acuto morbo laborantem, & obscuro atq; falso partus dolores percipientem, vocatus, nullis precibus tum ægrota-ntis, tum adstantium, eo adduci potui, ut medicamentum foetum interimens & expellens præscriberem, sed potius naturæ totum negotium committens, quâ fieri potuit diligentia foetui & matri prospexi, quâ ratione sensum ægra vires recolligens justo partus tempore filium sanum edidit, magno muliercularum quarundam dedecore, quæ propter uteri Strangulatum, eandem, contra nostrum prognosticum minimè prægnantem, sed fortè mola tantum affectam, pronuntiabant.

QVÆSTIO X.

An mola laborantibus exercitium conveniat?

Molam appellamus carnem informem atq; inutilem in uteri capacitate conceptam, cujus causa est, non solum sanguis menstruus, aut semen muliebri, sed viri semen invalidum, quod alimentum quidem trahere, nihil verò conformare potest, ut habet *Fernelius* idque juxta *Hippoc. l. de Sterilit.* dum inquit: *mola conceptus causa hæc est, cum multi menses modicum & morbosum semen conceperint, neq; conceptus rectè sit, & venter plenus est, velut prægnantis.* Hinc *Galenus* restè lib. 14. de usu part. sine viro mulierem quandam molam seu foetum concipere posse negat, propterea quod omne motionis principium fit à semine virili quemadmodum alibi plenius demonstravimus. Vide quoque *Nicol. Rocheum de Morb. Mulier. cap. 7.*

Moveri potest hic illa quæstio, num etiam mola sine congressu viri concipi possit, in virginibus incorruptis, & viduis, concubitu non admittentibus? Negativam ponimus hic ex sententia *Hipp. Galeni, & Fernelii* lib. 6. *Pathol. cap. 15.* (qui tamen lib. 7. *Physiol. cap. 6.* sibi repugnat, & contrarium assent, dum rudiores molas quandoque mulieres proprii duntaxat feminis vi nullo viri concubitu, concipere dicit) cui subscribunt etiam

*Goræus in def. Med. Donat. Altimar. de Med. Morb. cap. 112. Mercatus lib. 3. de Morb. Mulier. cap. 8. Duretus in com. ad Coacas Hipp. pag. 47. & seq. Amatus Lusitan. Cent. 4. curat. 36. Maur. Corlettus in lib. 1. de Morb. Mulier. Hipp. mibi pag. 267. Rod. à Castro lib. 3. de Morb. Mulier. cap. 7. par. 2. Ludov. Bonaciolus in Em. Muliebr. cap. 6. alii. Contra sunt alii non pauci, qui tenent Quæstionis affirmativam, ut *Valescus de Taranta in Philonio l. 6. Lili, c. 18. Savonar. in Pr. majori, cap. de Mola, Scaliger com. l. 10. Hist. an. Lemnius lib. 4. de occultis c. 19. Dodoneus Observ. Med. c. 49. Fuchsius in Pr. l. 3. Meth. Med. c. 58. Moxius in Meth. Med. Morb. Muliebr. per vena sect. lib. 2. cap. 29. & alii. Assertionem utramque diligenter examinat *Paulus Zacchias, Medicus Romanus lib. 1. Quæst. Medico-Legalium tit. 3. Quæst. 6.* qui tandem num. 35. & 36. distinguit inter molam vitalem, & vitâ penitus destitutam, quarum illam sine viri congressu vix generari posse statuit: neque enim (inquit) possibile mihi videtur, ut muliebri semen tantum possit, ut vitam subiectæ materiæ impertiri valeat: & paulo post: imò de quâcumque magnum indicium violatæ castitatis ex generatione molæ desumerem, cum aliâ rarissimè in iis, quæ viro non utantur, gigni manifestum sit. Amicus noster *Melch. Sebizi in tr. de Molis*, ple-rasque molas ex viri concubitu provenire credit: quasdam tamen etiam sine illius cohabitatione generari asserit; si enim, inquit, semen est mulieribus, sique illud aliquid in se habet, cur quæso impossibile esset molam ex eo produci, productamque sanguine menstruo augeri &c.**

II. Quærimus autem, an in mola curanda corporis exercitium conveniat? Videtur hoc ipsum negare *Ant. ab Altomari*, quem sequitur *Forestus*, & alii practico-rum, juxta sententiam *Avicennæ & Pauli*, propterea quod motus quamlibet fluxionem concitat. Veruntamen cum vera mola per exercitium non rarò avellatur potius cum *Roderico & Salio* statuendum videtur, in excludenda mola corporis exercitium inconveniens non esse, nisi fortè non propriè dicta mola, sed tumor quidam induratus in matricis ostio subsistat, de quo *Paulus* egisse videtur.

Alii dicunt (inquit *Rod. à Castro pag. 2. de Morb. Mul. l. 3. c. 7.*) hos Autores in mola exercitationem prohibuisse, quando educenda est, non tamen in foetu, quia fetus naturaliter exitum petit, & humorem secum habet, os uteri & ejus collum lubricantem, qui foetui viam faciliorem parat. At mola præter naturam est, & exercitio siccatis ructibus, vix avelli potest. Est & tertia respondendi communior ratio, exercitationem prohiberi initio, dum adhuc corpus plenum est, ne plures menses descendant, & materia fiant, quâ mola augeatur, sed non interdici corpore jam evacuato, & in fine curationis. Plura de curatione Molæ videas apud *Gordæum in Hipp. l. 1. de Morb. Mul. citato loco.*

Sed pro *συντήσιν* muliebrium affectionum hæc sufficiant.

Venena qualitatibus agere.

Nonquam Scaliger Exercit. 218. Sect. 8. affirmaverat, omnia ad qualitates manifestas deducere, summam esse impudentiam, statim subicit venenorum exemplum, que diversas ab Elementorum qualitatibus proprietates obtinere dicit, ita ut lateant animos temperatos, illudant curiosis. Hoc non solum in Philosophorum scholis, sed etiam apud Medicos manifestissimum est, præsertim, ubi consideramus morbos contagiosos ac malignos, qui non manifestâ qualitate calorû, frigoriû aut alterius, sed occultâ quâdam venenatâ proprietate, vitali principio contrariante, miris modis corpora nostra ledunt & efficiunt. Horum naturam paucis per problemata subsequentiâ considerabimus, ut pateat, quantam occultorum affectionum curatio distet ab illa medicatione, que per calidum, frigidum, humidum & siccum absolvetur.

Morbi totius substantia.

QVÆSTIO I.

An peste correptis purgans medicamentum præscribendum?

Impræsentiarum in pestis nomen inquirere nolumus, nec etiam originem ejus admodum inquirimus, sive ex sordibus residentibus & non purgatis cloacis, lib. 1. §. 1. de Cloac. sive juxta *Herulidem Ponticum in allegor. Hom.* à solis ardore, certis temporibus venenatos vapores excitante, sive juxta *Diodorum Siculum lib. 12. Biblioth. ex a-* quis stagnantibus. vel frugibus humectis, aut aliunde proveniat. Cum autem propriè pestis sit Epidemius morbus, contagio populum inficiens, instar flagelli divini, sicut pluribus demonstrat *Pet. Georg. Tholosanus Syntag. Juris, lib. 31. cap. 21. num. 3. & 4.* Hinc horrenda pestis effecta plurimos viros doctos commoverunt, ut in ejus naturam diligenter inquirerent, summisque conatibus proprietates illius determinare conarentur, quod non omnibus eadem felicitate successit, ob affectus hujus horrendi penitus occultam & absconditam essentiam. Inprimis autem hoc ansam erroris multis præbuit, quod in eo labora-

Error multorum quod pestis ad manifestas pertineat.

Σὺν ἑσφι

DECAS ULTIMA, DE QUIBUSDAM CONTAGIOSIS ET MALIGNIS AFFECTIBUS.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

run, quò pestis naturam à qualitatibus manifestis deducerent, quam ob causam in eo conveniunt, quod pestem ex putredine dependere statuunt, sed ob difficultatem, quâ talis assertio laborat, in diversas abeunt classes. Hinc *Marcellus Capra lib. de morb. pand. fol. 18. & Alexander Massar. de abusu vestiant. fol. 8.* peculiarem terminum & gradum putredinis inexplicabilem addunt, undè non tam ad antidota, quàm ad ea, quæ siccant, excrementa purgant, obstructions solvunt &c. respiciendum esse putant, *Hieronym. Fracastorius lib. 2. de morb. contag. cap. 3.* pestem febrem sordidâ & profundâ putrefactionis, includentem seminaria acutissimæ contagionis, asserit: Cui etiam *Pet. Sybillinus lib. de peste, cap. 1.* subscribere videtur: quamquam inter recentiores *Hieron. Perlmus de clamatione adversus contagionem ipsam pesti denegare conetur. Eustach. Rudius l. de febribus c. 20.* febris pestilentialis essentiam putredinem esse dicit rei venenatæ, cor insigniter lædentis. *Ant. Peretius lib. de peste* putredinem, ex qua pestis oritur, largam, profundam, sordidam, conclusam, ad minima elaboratam, & in lentore constitutam statuit. *Horat. Augen lib. 4. Epist. 1. tom. 1.* pestem vel pestilentem febrem omnem, putredinem continere dicit, sed excellentem & magnam, aliquid corruptionis includentem. *Jordanus tract. 1. de pestis quæst. cap. 4.* essentiam febris pestilentis in calore acri, mordacique statuit, qui in abstrusis & abditis corporis penetralibus latitans, in propatulo parum admodum vel nunquam verferet, intima horribili incendio premit viscera, & à maligna putredine p. n. in nobis generetur. Vide *Pamphilum Florentinum in Collect. de Febribus p. 102. & seqq.*

Opinio I.

Opinio II.

Opin. III.

Opin. IV.

Opinio V.

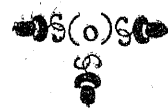
Opin. IV.

Observatio propria.

Mola quid

*Vide Joh. Viscerum ad Aph 37. lib. 5.

Vid. Tom. 1. Diss. 1. Coron. 1. Exerc. 1.

exinde pestis accidentia deduci queant. Tandem si sola putredo in causa est, cur omnes, tam quoad curationem, quam quoad preservationem, non iis, quae putredini solum resistunt, sed venenum a tota substantia oppugnantibus, utuntur.

III. Quocirca potius cum Sarraceno lib. de peste cap. 2. Valeriol. in append. ad locos communes, Golumba lib. 1. de peste, cap. 31. & aliis concludimus, pestem esse non ad putredinem, sed ad morbos totius substantiae referendam esse, quia non sensim, sed a Spiritu, maximam vi ac celeritate, insitos vitalesque spiritus, ipsumque adeo animae proprium instrumentum, nempe calorem nativum primigenio humido inherenti, primum ac per se, tetrâ malignaque lue oppugnat, fatigat, ac plerumque corrumpt, ac prostermit. Continens enim pestis causa (inquit Nicol. Tauvrellus in Methodo Medica praedicti pag. 20.) nec esse putredo, nec inflammatio, sed occulta quaedam & venenata vis, quae nunquam sine febre in corpore delitescit &c. Plura videas optimo iudicio collecta, quoad hanc materiam, in Decade Pestifuga Guilielmi Marquis, Medici Antverpiensis. Etenim obiter notandum, quod contra Fuchsum lib. 3. Inst. sect. 1. cap. 4. Montaldum lib. 2. de homine sano cap. 9. & alios ex superius citatis necessariò statuendum, dari morbos quosdam totius substantiae, non quidem eâ ratione, quâ voluit Fernelius, partium substantiam seu formam sepius immediatè & per se laborare, cum sanitas & morbus non ad essentialem, sed accidentalem corporis constitutionem pertineant, sed quatenus qualitates nobiliores, formae magis intimae, non manifestis, sed occultis qualitatibus contrariis afficiuntur. Norandum enim, quod quemadmodum rebus naturalibus non tantum quatuor Elementa insunt, sed & nobiliores formae, quae earum rationem complecti & absolunt, sic etiam non solum qualitates illae manifestae, calor, humor, frigus & siccitas, aliaeque huius generis, sed etiam nobiliores, & illarum respectu magis occultae, reperiuntur, à formis nobilioribus emanantes, ut nobiliorum operationum causae sint proximae. Ut autem manifestae illae sese mutuo afficiunt, & è subjectis se invicem expellunt, ita & haec sibi contrariantur, quod vel unice ex plurimarum rerum antipatheja colligitur: at verò quicquid talium qualitarum respectu fit, illud ipsum respectu totius substantiae fieri dicitur, tum in corpore nostro, tum etiam in ipsis medicamentis, non quod tota substantia immediatè agant, sed ut ejusmodi actiones ab actionibus manifestarum qualitarum distinguantur, quicquid etiam hic objiciat Andreas Chioccus, qui l. 1. Quaest. Med. q. 3. theriacam, & alia alexipharmaca, qualitatibus potius manifestis, quam occultis juvare statuit, persuasus rationibus Erasmi in libell. de facult. Med. Pulchrè hoc demonstrat Sreggius leg. 3. Med. Theor. cap. 2. iniquens: partes nostri corporis corrumpuntur tum per manifestas causas, tum per occultas: haec sunt ratione qualitatibus cujusdam, procedentis immediatè à forma substantiali, partem cuiusdam nostri corporis, vel facultati vitales adversae, ut formam partem, vel consequenter totius corrumpat &c.

Opinio affirmativa quaestiois Joh. Bauhinus experientia comprobabat pur-

IV. Quærimus autem hic, num peste correpti purgans medicamentum conveniat? Inveniuntur, qui purgationem approbant, propterea quod peste correpti cacochymia laborent, maximisque corruptionibus humorum scateant. At verò talia purgationem indicant. Adde quod febris, internaque viscerum inflammatio fiat deterior, per

usum alexipharmacorum, veneno resistentium, & insigni caliditate praeditorum, nisi per praecedentem purgationem humores peccantes evacuentur. Aliis contrarium placet, nimirum à purgantibus in peste quiescendum, propterea, quod causa peccans pestifera consistat in maligna, venenataque proprietate, quae non purgantibus, sed alexipharmacis veneno resistentibus, expugnatur. Hanc ob causam illa medicamenta statim praescribunt, quae venenum pestiferum expellunt & abigunt, quemadmodum illud ipsum in aliis venenatis affectibus eodem modo requiritur. Et quamvis verum & specificum pestis alexipharmacum homines latere haecenus voluerit DEUS Optim. Maximus, cujus peculiare flagellum hic morbus est, nihilominus ad communia remedia venenis resistentia, quaeque multis experientia teste profuerunt, in pestilentia confugiendum esse censent, ad illa scilicet, quae tota Essentia cordi amica, venenisque contraria sunt, illudque per sudorem, & occultam transpirationem inprimis expellunt.

V. Pro quaestiois decisione concedimus, quod prima indicatio in peste desumatur à veneno pestifero, cui nec calidum, nec frigidum, nec purgatio, nec venesectionis, primò & immediatè succurrit, sed alexipharmacum simplex vel compositum, prout illud ipsum, pro diversitate circumstantiarum concurrentium, indicatur. Verum plura cathartica (inquit Palmari. lib. 2. de febre pestil. c. 24.) non modo venenis non obducantur, sed etiam venenata & malefica vi praedita sunt, quae corporis vim, roburque partium dissolvunt. Si igitur pestis causa venenata est, cordis peculiariter insensa, nomine ejus remedium cordis & insiti caloris robur tueri, venenoque adversari consentaneum est? At verò tantum abest, ut cathartico id concessum sit, ut praeterquam, quod venenatae malignitatis particeps est, pestilentem etiam perniciem cordis & spiritibus insertam, illicoque in corpore ambitum naturae impetu tendentem, exagitet, confundat, & ad praecordia maximo natura damno, revocet, atque revellat, &c. Norandum tamen ex Quercetani in Alex. lib. 2. c. 7. quod medicus observare debeat, num corpus sit cacochymicum, & putridis, qui malum foveant, atque sustentent & febrem secum invehant, abundet humoribus: quia tunc temporis specificum ali- quod remedium praeditos humores expurgans, ac simul qualitatem venenatam retardans, exhibendum esse censet. Quo consilio Palmari. citato loco, Rhabarbarum cum aquis Bezoardicis infusum exhibet, vel etiam cum bolo Cassiae & Rhabarbaro Mithridatium permiscet. Heurnius caepe candidum Theriacae drachmâ, pauxilloque pulvere Tormentillae & Dictamni repletum & assatum, affusis aquâ Calendulae, Cardui bened. paucoque aceto, in mortario contundit, & succum exprimit, in quo pharmaca solutiva convenientia dissolvit & exhibet, quâ ratione purgare, sudorem provocare, venenoque resistere nititur. Sicut etiam ipse Quercetani. vel in decoctis, vel etiam aquis alexiph. in B. M. convenientia solutiva per diem naturalem infundit, & expressum datis indicationibus proponat.

VI. Quod autem de purgantibus medicamentis sumptione monuimus, illud obiter quoque de venesectione notari potest, quam per se pestis alexipharmacum minimè statuimus, licet plurimi, praesertim ex vulgo, sanguinis emissionem primum in pestis curatione statuunt: ea siquidem (inquit Palmari.) nativi caloris substantiam, quam tueri operae pretium est, imminuit, infringitque vires, quae

gantia moderata in principio libel. de peste. Opinio negativa quaestiois Vide Thom. Jordan. de pest. phaz. nom. tr. 3. cap. 7.

Decisio controversiae.

Purgantia appropriata in peste.

An venesectione fecanda in peste.

QUESTIO II.

An morsus Canis rabidi templo Divo Dononi, vel Sacello Divi Bellini sanetur?

I. AD morbos occultos totius substantiae morsum canis rabidi quoque referimus: nec immeritò, cum videamus satis exiguam morfiunculam frequenter interitum adferre, sublequentibus admirandis symptomatibus, delirio, metu aquae, convulsione, anxietate implacabili, alios morfu perendi desiderio, siti, singultu, & aliis huius generis, quae satis testantur subesse quandam affectionem occultam, & ad solas qualitates primas minimè pertinentem. Vide Jacob. Carantam lib. 3. Decad. Medico phys. cap. 2. Hanc ob causam Galen. lib. 11. simpl. praecceptorem Peiopem reprehendit, quod huius affectionis rationem ex causis manifestis ambitiosè reddere conetur. Nec obstat locus Galeni lib. 2. prorrh. comm. 2. tex. 17. quo commoti Marcellus Capra, Alex. Massar. & Hercules Saxonia statuunt, virus canino morfu infectum intemperiem excessu vehementi calidam & siccam introducere, quia textus ille non ex propria, sed aliorum Medicorum assertione producit, à Galeno, quemadmodum ex verbis ejus manifestè colligitur. Quod autem tali intemperie dictus morbus non absolvetur, ex eo probat Palmari. lib. de morfu Canis rabidi cap. 1. Si enim (inquit ille) verum est, cacam & inexplicabilem hydrophobiam causam, non nisi immodicâ siccitate nobis noxiam, & venenatam esse, quomodo impendens ea siccante cancrosum cinere, aut alexipharmaco nostro (pulvere scilicet ex foliis Rutae, Verbenae, Salviae min. Plantag. Polypod. Abinth. vulgaris, Menthae, Artemis. Melissa phyll. Betonicae, Hyperici & Centaur. minoris, partibus aequalibus confecto) prohiberi vel jam genita extingui potest. Conjunge And. Chioccum lib. 3. Quaest. Med. q. 13.

Morsus canis rabidi morbus totius substantiae.

Symptomata hydrophobiae.

Alexipharmacum in morsu canis rabidi.

Historia de templo D. Bellini.

quae pestis amuletum confirmare debet. Praeterea non solum, quò natura & humor viam affectant, eo ducere medicum oportet, per loca naturae longè commoda, & naturam probè suo fungentem munere in morborum curatione perpetuò imitari, sed etiam si quando ulla ipsius motus segnior aut infirmior existit, eum citare atque, arte promovere. Quae si vera sint, & naturae pestis causam à se amoliri conantur motus incus foras sit, ut certè fieri fatendum est, quum è corporis centro ad peripheriam è partibus praecipuis ac principibus ad ignobiles, imbutos veneno atque inquinatos humores, unaque cum iis venenum ipsum propellat, quorsum attinet statim initio curationis cathartico & sanguinis missione motus in corpore cedere naturae contrarios, & salutarem ejus impetum intercipere? Notandum tamen, quod sanguinis missio conducatur, quando subjectum laborantis admodum plethoricum est, & non solum signa pestis, sed & implicitae constitutionis putridae Symptomata, ab humore, æstu, fervoreque procedunt, conspicuntur, ubi statim in principio vena secatur, viribus scilicet adhuc constantibus, & sanguis plus minus, pro ratione plenitudinis, ætatis, anni temporis, aliarumque circumstantiarum mittitur, de quo vide Horat. Augenium, Mercatum, Heurnium, Quercetani, Sarracenum, Palmari. Jordanum, Marsilium, Ficinum lib. 4. de vita sana cap. 6. Bernhard. Desseium lib. de peste, pag. 53. & seq. Rod. à Castro tract. de peste, Marcum Anton. Zimaram par. 2. Ant. Magia lib. 2. quaest. 2. Diomedem Anicum, de peste cap. 54. & alios. Si enim auctacter omnibus vena lecat, vel purgans exhibetur, Medicorum experientia confirmatur, plures ex his interire, quàm ex iis, qui penitus à purgantibus & sanguinis evacuatione quiescunt, quemadmodum videre licet in Forefoli. 6. observ. 9. & seq. Rod. Fonseca de tuenda sanit. c. 27. Paræo l. de peste c. 24. Palmariol. 2. pest. feb. c. cit. & alios.

Conjunge Georg. Agricolam de peste p. 124.

Decisio quaestiois.

Legatur elegans disputatio Joh. Bapt. Minadoi, qui c. 4. tr. de abusu non mittendi sanguinis inquit, non semper esse verum, tutum in omnibus febrilibus malignis, & etiam pustulis manantibus, esse, protinus sanguinis missionem abrogare: nec esse verum perpetuò in omnibus, nec semper esse consentaneum rationi, nec utile. Dii immortales (pergit ille) quot ego toto meae vitae decursu, febrilibus malignis, pustulis, vel papulis excurrentibus, & transacta quarta & septima, & quarta decima, cum paulo superiori virium robore, ab inferis revocatos vidi, in quibus natura non poterat ad extimas partes, nec per alios meatus, noxios, venenosos succos excernere, adjuti missione sanguinis restituti sunt sanitati, contra eos, qui illico, audita & visa morbi pestilentis constitutione, eam abrogarunt, &c. Subscribit assertioni huic Ant. Fonseca tr. de febre Epidemia, contrav. 19. eamque, tr. ex professo Joach. Faber, in peculiaribus libello Germanico, sat eruditè concinnato, quamquam Homonymus Dn. Joh. Faber Lauinubutus Med. in tr. de febre maligna, dissentit. Idem asserit etiam pluribus in lib. de febre purpurâ Joh. Cozzarus c. 12. cui etiam reiteratio venesectionis in maligna febre probatur. Adde limitationes, quas habet, olim amicus noster, Dn. Oltavian. Roboretus tr. de febre peculiarari, cap. 15. Timidior etiam in febre ardente tantum est Tuffan. Ducret. com. de febril. p. 20.

II. Huius horrendi mali curationem in praesentia quodammodo inquirimus, quocirca dubitatur, quid sit sentiendum de iis, quae Caelius Rhodiginus de Bellini, & Matthiolus de Dononi templo recitant. Ille lib. 17 lect. antiq. cap. 28. ubi pluribus de morfu canis rabidi agit, inter alia quoque talem medendi rationem praescribit; Est in Rhodiginis paludibus (inquit ille) Divi Bellini templum, miraculorum frequentia celeberrimum & affluxu hominum etiam notissimum. Erecta adis causa ferè publica est. Pulsus is Divus Patavio, grassantibus nobilium plerisque, quod severius, sanctiusque, quâ ab illis probari posset Episcopum ageret, insectantibus inimiciter adversariis, in palustre agri nostri solum, quindecim millibus passuum Rhodigio distans, divertit. Cum manus hominum evasisse videretur, canum rabiem non evasisse, à quibus è vestigio convulsus, discerpsitque, mox in Divorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis oclusa cancellis latet sanctissimum ejus corpus. Templi verò ex necis genere ea est proprietates celestis, si quis clavem sibi quaesierit, quâ edis valva recludantur, ac ea cadente, quicquid rabie agitari orsum sit, attingit, praesentissimum est remedium, & nunquam non verum. Hic lib. 6. Diosc. cap. 37. in comm. subsequenter refert: Per pauci nostro

Historia altera ex Martioli

tempore habentur à rabido cane demorsis, qui medicos consulant: nam est tanta religionis vi, ut omnes quos rabidi canes momorderint, partim ad Divi Donini templum confugiant, partim vero ad Divi Bellini Sacellum, ubi quibusdam exorcismis, & panibus characteribus obfirmantur, à sacerdotibus perquam facile curantur, ut plurimorum testimonio equidem fateri possum.

Vera curatio morfus canis rabidi.

III. Hic ante omnia notandum, quod tale tantum periculum non sine periculo vincatur, ut inquit Parvus lib. de venenis cap. 17. quam ob causam sine mora statim eò allaborandum esse censemus in iis, qui morsu canis rabidi læduntur, ut venenum per vulnus, interdum etiam levissimum, inflictum foras evocetur, quocirca illud ipsum, si necessitas hoc urget, amplificandum, in circuitu scarificandum, & sanguis copiose detrahendus, appositis iis, quæ singulari proprietate, venenatam qualitatem attrahunt, ubi præ cæteris theriaca, vino generoso dissoluta commendatur, ut venenum afflicta parti læsæ, & postea cruore deterfo, linamentis intinctis applicata, mox superpositis alliis vel cæpis, cum sale & Therebinthina commixtis, & intritis, quemadmodum Parvus habet. Interius verò minimè negligantur illa, quæ virus hoc caninum occultâ substantiâ vincunt, ubi Palmarius præ cæteris antidotis pulverem alexipharmacum, superius propositum, commendat, de quo singulis diebus drachmam dimidiam hominibus & aliis animalibus demorsis exhibuit, tanto cum successu, ut affirmaret nullum unquam animal hoc usum esse, quod non tam atrocis morbi periculum evitavit.

V. Joh. March. in Quæst. Med. p. 11.

Ufus alexipharmacii Palmarii,

Vide lib. 7. de Venenis cap. 2. Santis Ardoyni, quo in loco tam theoria, quam curatio hujus affectus, ex diversis Autoribus plenius proponitur; & Ferd. Ponzettum lib. 3. de venenis cap. 16. & seq. qui rem eandem etiam diligenter pertractat. Protinus enim naturæ succurrendum, inquit Thom. Brich-tus par. 2. Therapeutice, mihi pag. 158. ante hydrophobiæ invasionem, ubi constiterit rabiosum esse canem, & antequam rapiatur in corpus venenum, aperientibus inductis, & ex alto revocantibus, ut emplastro ex pice, acetoque acerrimo, & opoponace, vel theriaca cum aq. vitæ affricatur, vel cæpe & allia cum sale ac ruta inducantur, & caustica imponantur, & ulcus ad 40. dies apertum teneatur. Johann. Stockerus, superiori seculo celebris Reipubl. nostræ Medicus, sicut adhuc Monumentum in Templo S. S. Trinitatis testatur, lib. 1. Empirica, à Dorncreilio edita cap. 61. experimentum proponit in morsu canis rabidi, vel cujuscunque animalis venenosi; R. Gentianæ pul. ʒj. cum ʒj. Theriacæ, vel sine ea, tribus diebus, omni mane, jejunct per ʒ. vel 6. horas, sustineat sudorem, si natura provocat; super locum vero morsus Allium, Ruta & Sal contusa superponantur in forma Emplastris; & addit quod hoc nunquam ipsum deceperit.

Judicium de assertione Cælii Rhodigini

III. Assertionem verò Cælii Rhodigini de clavis templi D. Bellini quod attinet, illam partim supersticiosam, partim quoque rationali curationi convenientem judicamus: supersticiosam, propterea quod falsa plebis persuasione virtus quædam sanandi clavibus illius sacelli tribuatur, quod tamen fieri nequit, cum res artificialis, quatenus talis, proprietates quasdam qualitibus rerum oppositas habere nequeat: licet enim ars naturam imitetur, nunquam tamen ipsa per se sola naturalem producit effectum; partim verò curationi naturali convenientem judicamus illam assertio-

nem, quatenus ejusmodi clavis candente morsus inflictus exurit, quâ ratione venenum elicitur, vulnus apertum conservatur, & virus illud minus ad internas corporis partes se infinuat: Etenim verum est, quod habet Dioscor. lib. 6. cap. 38. ubi inquit: Contra virulentos istius visio expedit istimum auxiliium est, utpote cum ignis cætera viribus præset, sive quod virus domet, & ferri penitus non patitur: sive quod pars ignem experta postea non vulgare fundamentum curationi præbeat, manentem diutius ulceratione. Adjuvat naturâ in expellendo firma phantasiâ persuasio, quæ vel sola plurimos, gravissimosque morbos, non raro curat, quemadmodum supra deced. 2. quæst. 10. pluribus monuimus. Matthiolus porro sibi ipsi probabiliter respondet, inquiens: Cogitanti mihi quoniam pacto id tam facile eveniat, nonnulla se obtulerunt rationes, quas liberè dicam. Haud dubiè inprimis divina auxiliatur gratia, quippe cum non parum molestia, maligni morsu canis rabidi affectu inferre possint Cacodæmones, ut qui in a-trabilibus humoribus suam habeant sedem iig. exorcismis cedentes abeunt, & afflictorum corpora munda relinquunt, sublato secum veneno. Illud præterea addiderim, quod forsasse sacerdotes ipsi aliquod nobis occultum habent antidotum, quod panibus illis admiscentes agris devorandum præbent, vel id aliquo in potu bibendum exhibent. Hic deniq. accedit magna laborantium fides, quam suscipit Deus Opt. Max. cujus solius munere omnia nostra delentur incommode, atq. omnes auferuntur agritudines. Hæc ille: Conjunge tom. 2. lib. 7. obf. 22. & 23. p. 332. 333. & 334.

Martio-lus sibi ipsi respondet.

QVÆSTIO III.

An lue venerea correptis conveniat sanguinis missio?

I. Luem Veneream alii morbum Gallicum, alii Neapolitanum vocant, propterea quod Carolo VIII. Galliarum Rege cum Alphonso Neapolitano bellum gerente, circa 1496. annum: juxta Benivenium, originem suam habuisse feratur, licet Renfnerus Exercit. 1. de Scorb. ex Indorum historiis confirmet, eundem affectum longè antè fuisse, ita ut & ipsi Hippocrati non ignotus videatur, ubi considerantur illa, quæ 1. 3. Epid. sect. 3. de signis Indici morbi proferuntur.

Origo morbi Gallici.

Hic enim rex. 2. 2. & 23. recensentur symptomata cum lue Venereâ maximam convenientiam habentia, scilicet abscessus ad suppurationes, car-nium, ossium & nervorum denudationes atque clapsus magni, fluxio collecta non puri similis, sed deterior putredo, glabrities totius capitis & mentis cum vel sine febris: sacer ignis cum minimis ulcusculis & inflammatione, brachii & cubiti defluxus, membrorum dolor, circa fauces tubercula, linguæ inflammationes, abscessus circa dentes, voces vitiatæ impeditæ & involutæ, tabes incipiens, ardens febris, sed omnium gravissimum, ubi pubem atque pudenda malum hoc affligit quæ de causa Pudendagra vocatur quibusdam Auger. Ferrerius. Sunt qui insolentem Syderum conitellationem accusant, & trium superiorum planetarum & Mercurii, in signo libræ, & 8. a hemispherii domo conventum, binasque Eclipses huic malo contagioso originem præbuisse statuant. And. Casalpinus lib. 4. Artis Med. cap. 3. primordium malâ

mali deducit à vino Græco, sanguine leprosi infecto, quod Gallis in expeditione illa Neapolitanâ in oppido quodam montis Vesuvii ex malitiâ relictum fuerit. Paracels. Theophr. lib. 2. Chirurg. magn. tract. 1. cap. 7. derivat morbum ex coitu Galli leprosi cum scorto, bubonibus infecto, in exaltatione veneris, cui tempore congressus menstrua fluere incipiabant, quo prostituto multis, ex bubonibus & lepra, veluti mulus ex equo & asina, malum hoc prognatum fuerit. Quod Hispani & Lusitani luem hanc ex America occidentalibus insulis, quibus hic morbus endemicus est, cum Indicis mulieribus rem habendo, secum in Europam attulerit, Historicorum fide constat. Notatu dignum est, quod habet Leonhard. Fioravanti lib. 1. Coronæ Medicinalis cap. 24. qui asserit, se ex fide dignis habere, quod in expeditione ista bellica Neapolitana, propter summam annonæ penuriam, quotidie carne humanâ cætorum milites, inscii quidem, nutriti fuerint, undè postea morbus hic detestabilis & abominandus subsequutus fuerit. Cui relationi fidem dederit, experimento factò, dum primo suem, postea catellum, à tertio noctuam, suæ speciei carne per tempus aliquod nutriti, in omnibus postulis & accidentibus gallicis, cum doloribus subsequens. Hinc minimè mirandum esse statuit, quod in India frequens hic morbus sit, cum historici testentur, quod humanam carnem in delitiis habeant.

An lues venerea sit interperies calida & sicca?

Ad quod verò genus morborum hic affectus pertineat, controversum est apud autores: quidam eò inclinant, ut luem veneream intemperiem calidam & siccam statuerent, quos doctè refutat Palmarius lib. 1. de lue Venerea cap. 1. quia calida sicca intemperies tam subito non afficit corpus, ut morbus Gallicus, neque protinus tot diversa producit symptomata: imo quomodo calido sicco alexiterio, nimirum guajacino ligno, malum hoc mitesceret, vel radicitus evelleretur?

An certus gradus cujusque intemperiei, constituat hunc affectum?

II. Has & similes difficultates vide Mercurialis lib. de morb. Gall. cap. 1. qui morbum hunc in qualibet intemperie constituit, sed additâ cautione, ut character hujus morbi sit intemperiei certus quidam gradus & modus nobis incognitus, per quam determinationem additam omnes difficultates solvere conatur. Veruntamen cum modus ille intemperiei unius effectus causa statuatur, necessariò sequitur, eundem peculiarem malignitatem ab omnibus intemperiebus diversam includere, quâ ratione nolens volens Mercurialis concedere cogitur, morbum hunc esse morbum ab intemperiebus diversum.

An lues venerea non sit morbus sed causa morbi?

III. Ut igitur hanc etiam difficultatem effugerent Capivaccius lib. 5. Pract. part. 2. cap. 1. Herc. Saxon. lib. de lue Venere. cap. 1. & seq. ac Montaldus lib. 2. de bom. Sano cap. 11. idcirco putarunt, luem veneream non esse morbum, sed causam agentem à totâ substantiâ, præterea tem morbos diversos in intemperie, in compositione, in solutione continuit, quot sunt ulcera, gummata, dolores & reliqua, quæ hoc morbo affectu patiuntur. Sed quod hi quoque nodum in scirpo querant, experientia confirmat, quâ docemur ulcera, tumores atque intemperies venereas malignitatem quandam singularem includere, quod ratio quoque suadet, cum quodlibet agens sibi simile producere conetur.

Conjungatur hic Aurelius Minadous tract. de virulentia vener. qui post examinatas opiniones aliorum, nempe Leoniceii, Montani, Massa, Capivac-

cii, Caranci, Suesiani, Ferneii Rondeletii, Ferrerii, Monardi, Tomiani, & aliorum, concludit, virulentiam Veneream non morbum, cap. 17. nec symptomata, cap. 18. nec causam propriam, cap. 19. sed vaporem vagum esse præter naturam à toto genere, seu à totâ substantiâ, cap. 20. 21. & 22.

IV. Hanc ob causam recipimus sententiam Fallopii lib. de morbo Gallico cap. 20. Parvi lib. 18. Chirurg. cap. 1. Palmarii loco citato, Mercati lib. 1. de morb. gall. cap. 1. & 2. Columbe lib. 1. de peste cap. 24. & aliorum, qui statuunt morbum Gallicum esse morbum totius substantiæ, quod maximè patet ex contagio, quod omnibus affectibus hic concurrentibus convenit, cum etiam quod in manifestis qualitatibus primum nulla vehementior mutatio observetur, propterea quod agens occulto modo patiens suam adæquatam afficiat. Quatenus autem ulcera & tumores in hoc affectu non sunt ejusdem generis cum aliis, eatenus etiam non cedunt medicamentis ratione inveniatis, sed totus morbus iis curatur, quæ ab occulta substantia agunt: Adde quod causam obtineat à totâ substantia corpus humanum afficientem, scilicet peculiare quoddam venenum, quod juxta Saxoniam incipiente morbo vaporosam substantiam, in antiquato verò crassos potissimum & pruitifos humores corporis humani præter naturam afficiat.

Luem veneream esse morbum totius substantiæ

Notabilis est locus Nicol. Taurerlii. Met. prædict. Med. pag. 129. dum inquit: Si occultam & venenatam qualitatem esse dixerimus, hujusce morbi naturam verius expressisse videbimur merito, quam si vel calidam, vel frigidam intemperiem esse statuerimus. Nam licet in hoc morbo calorem & frigus admittamus, nequaquam tamen vel calore, vel frigore morbus est definiendus, cum tot, tamque gravia symptomata proferat, ut aliud quid exquiri debeat, quod vera sit horum causa: fateor quidem imperitorum esse, statim, & subindè ad sacram illam occultæ proprietatis anchoram confugere: sed tamen id etiam remeritatis est & futilis arrogantia, si dicas te intelligere, quod minus intelligis, quam qui se nescire fatentur.

Quænam pars primæ afficiatur in morbo Gallico?

V. De parte laborante variæ sunt opiniones, ubi nobis præ reliquis arridet assertio Mercati lib. 1. de morbo gallico c. 1. & Fallop. tract. de morb. gall. cap. 13. quod primò venenum luis venereæ jecur afficiat: quam vis enim & aliæ partes lædantur, ut patet in capite, corde, pulmonibus, faucibus, partibus genitalibus &c. non tamen in illis perpetuus & constans est affectus, sed mutabilis & incertus: at jecoris operationes in omnibus hæc lue pollutis vitiantur, quod patet ex gravitate totius corporis, coloris immutatione, plurimorum excrementorum collectione, & sanguinis à naturali statu declinatione, quam consequenter plures alii effectus, pro diversitate subjectorum, diversi subséquuntur, quam ob causam verissimile est, hoc venenum propter singularem & connexione, quam humores, cui insidet, cum jecore, tanquam officina propria, possident, ipsum jecur afficere, maximè cum infecti jecur summa dora: fortiatum cum jecore inficiendi corporis majorem, quam cum quovis alio membro, secundum Mercurium. Ut enim tabes putrescentium pulmonum in phthificis contagio pulmones, & dysentericus affectus intestinorum, intestina aliorum, & non alias corporis partes ex singulari proprietate lædit, sic etiam hic eadem videtur esse ratio.

Paracelsus lib. 2. Paramin. cap. 4. per sublimationem Mercurii à calore fieri dicit, quâ tantam ad substantiam

tubilitatem redigatur, ut eidem nihil resistere valeat, adeoque carnes & ossa penetret. Sed obscurum per obscurum: quanquam alibi morbum hunc ex putrefacto sanguine, latè nimis notatione fieri dicat. Notabilis autem est discursus Hermeticus de hoc morbo, quem habet *Joh. Petr. Faber. in Chirurg. Spagyrica, sect. 3. cap. 13.* In lue venerea est insignis corruptio Balsami naturalis futuri, hoc est sanguinis & cambii, & corruptio naturalium spirituum, beneficiò quorum hic morbus sit contagiosus, nam Spiritus feminales, qui naturales sunt, constant ex tenuissimâ sulphuris, Mercurii & præcipue salis, substantiâ; turget enim Spiritus salis in hoc spiritu seminali, undè est illa ingens titillatio & voluptas, toti corpori communicata. Spiritus (inquam) hi cum egrediantur è corpore, per vias communes, & generationi destinatas, dum homo suo simili jungitur, non ad sui similis productionem & generationem, sed ad voluptatem & delicias, in quibus ob fragilitatem carnis volutatur: idèo repetit actus illos, ut voluptate suâ inebrietur; quibus tandem tam diu repetitis, ob humiditatem partium generationi dicatarum, & calorem sæpe naturalem, corrumpitur semen in suâ substantiâ, & spiritus inficiuntur, & infecti regrediuntur ad fontem, nempe ad hepar, ibique sanguinem & spiritus naturales reliquos inficiunt, & ab hoc fonte totum corpus inficitur. Homo autem sic infectus, aut mulier, si cum altero rem habeat veneream, inficit eum simili infectione, per contactum feminis & spirituum naturalium infectorum, qui suos similes illicò aggrediuntur & inficiunt: calor deinde naturalis per facultatem expultricem excitatur ad expurgationem illius infectionis, undè desiccatur & calcinat salem Balsami naturalis, desiccaturque ad cutim pellit, ibique ulcuscula rotunda, rubea, crustacea excitat. Tunc aliquando si materia corrupta maximo abundet sale, & pellatur ad superficiem cutis, decidunt pili, quia sal corrodit & caustificat radices pilorum, undè sit eorum casus. Si verò hæc eadem materia, quæ ad cutem amandatur, non tota ad cutem, sed ad centrum corporis, hoc est, ad imum musculorum nervorum, tendinum & periostiorum amandetur, tunc fiunt dolores ingentes, & crudeliores arthritide, ex corruptione illarum partium ab ipso sale: hoc autem fit, dum tota materia luis venereæ non ad cutim & superficiem corporis cogitur, propter crassitiam suam, & tartaream ejus naturam, quæ non potest à calore naturali corporis sublimari ad partes superiores: itaque crassior redditur & fixior, & proinde acrior & mordacior fit: coquitur enim à calore semper sal, undè dolores illi crudeles & atroces. Hæc deinde materia pederentim in tophos & nodulos, qui curationem difficiliorem multò reddunt, imò incurabilem medicamentis vulgaribus, coalescit, &c. Hinc ergo rectè dicit *Joh. Pet. Passerus de cap. vuln. c. 4.* in iis, qui morbo venereo laborant, membra omnia, præsertim naturalia (jecur potissimum) ut plurimum remanent imbecilla, & ad pravos succos congregandos apta, quam ob causam non semel observavi, quod plures à lue venerea curati tandem hydrope perierint. Conjunge Carmen elegans *Gabrielis Ayala in Epigram. Medicis, mibi p. 3.* ubi inter cætera canit:

*Non mihi depascens ulcus, scabiesve pudenda,
Non dolor articulos, & caput omne premeus,
Ut neq. sada Gonorrhœa, aut jactura pilorum,
Tubercula, aut macula, quem cano morbus, erunt;*

*Sed jecoris labefacta caro, cum frigore sicco,
Sordido ab amplexu Cypria Virgo tuo.
Nis forte accubitu, aut contactu scripsit in hepar
Corpore ab insecto, transicione duce.
Scilicet huic monstro est presens contagio &c.*

VI. Quærimus autem an lue venereæ correptis vena secunda? Quidam ex toto negant, propterea quod affectus videatur esse frigidus, cui venæ sectio minimè convenire videatur. Adde quod plerumquæ cum bubone venereo malum invadat: at hic minimè probatur venæ sectio, propterea quod naturæ motus, quò noxiâ peccantem materiâ expellere conatur, impediatur, venenum ad viscera vicissim revocetur, & bubones tardius ad suppurationes perveniant.

VII. Aliis affirmativa placet, quibus *Mercatorius l. 1. de morbo Gallico* subscribit, his verbis: *Censens primò mali accessu sanguinem esse mittendum, tum plenitudinis auferenda ratione, tum verò ut purgantibus, quæ vehementiora debent esse expeditior. Liberiorq. via subit, tum ultimo, ut ex jecore major sanguinis portio educatur, ne in majorem materiæ copiam aut ad plures corporis partes sese veneni virulentia extendat, ut frequentissimè accidisse comperimus in his, qui ut infamiam fugiant, occultè & religiosè cavent, quò minus aliquis hujus mali principium intelligat, &c.* Idem *Fallop.* innuit, tractatu de morbo Gallico cap. 30. dicens: *Cum evacuandum corpus, primum secamus venam lentione alvi præmissâ, vel per Castam, vel per serum, vel per Syr. rosar. solut. Secamus autem venam, ut plurimum temperemus ebullitionem in hepate, secundò, ut imminuamus materiam alterandam medicamentis & evacuandam: tertio cum morbus sit per contagium & inficiat hepar, ad quod sit concursus humorum, fiet revulso à partibus intrinsecis ad extrinsecas.*

Non enim solum plenitudinis causâ sæpius sanguinem mittendum esse *Gal. innuit l. de cur. rat. per venæ sect. 7.* Sed etiam eadem absente, quod declarat *Joh. Nic. Rogerius in comm. cit. loci,* dum inquit: ubi phlegmone concitatur, aut ob ictum, vel dolorem, aut ob partium imbecillitatem, mittere sanguinem expedit &c.

VIII. Has ob causas omninò sanguinis missio. Assertionem convenientem judicamus, ubi sc. non subito, sed per intervalla detrahatur, ut minus vires labi contingat: imò non raro reiteratur sanguinis missio, cum ulcera inflammantur, dolores exacerbantur, aut alia accidunt, venæ sectionem indicantia, quia *Mercatorius* teste, audacius in his, quam in sanis, aut alio quo vis morbo laborantibus, sanguis mittitur: præstat enim, inquit ille, *corporebus pestifera hæc lues nescio quam virium firmitudinem & roboris integritatem.* Nec obstat, quod quidam hoc remedium improbant, propterea quod frigidus videatur affectus, utpote cum pituitosus sanguis abundans in cadaveribus Gallicolorum incisis non semel inventus sit, quemadmodum clasticorum Autorum quidam testatur; non, inquam, hoc obstat, quia tale quid potius ex accidenti fieri videtur, ob usum argenti vivi, quod pituitosorum humorum copiam oppidò colligit. Quod autem bubones attinet, in illorum præsentia dictas ob causas sanguis non detrahatur, quamdiu materia adhuc affluit: at fluxione cessate sanguis aliquando detrahendus, quia deonerata natura facilius in bubonibus pus conficit, quod maximi momenti est in eorum curatione, ut habet *Mercatorius.* Plura qui vult videat apud *Fallopium* cit. loc. *Joh. Zeccium l. de mor. Gal. c. 11. & 13.*

Pro Quæstione prioribus rationes negantes.

Affirmativæ rationes.

Carnem viperinam antiqui commendant.

Contrarius est Palmarius.

Contra Palmarium est Vidius & Solenander.

Decisio quaestionis

Cur veteres in viperarum naturam inquisiverint?

QVÆSTIO IV.

An caro viperina conducatur Elephantiasi?

I. Inter antiquos *Galenus* hoc asserit, præsertim *lib. 11. simpl. §. de carne viperæ,* quinque referens historias de Elephantiasis, usu viperarum sanatis, quas copiosè resolvit *Joh. Baptista Sylvaticus histor. 71.* subscribitque *Gal. Paulus l. 4. de re med. c. 1. Oribasius in 6. Synops. c. 5. & lib. 3. de morb. curat. c. 62. Aetius 4. Teirab. 1. serm. 123. cap.* qui modum præparandi singularem proponunt.

II. Erli verò *Julius Palmarius l. de Elephant. c. 9.* tam propriâ, quam *Fernelii* auctoritate & experientia veterum assertionem improbet, dum inquit inter alia: *Theriacam Elephantiasis multis, quâ methodo veteres præcipiunt, præbui, sed nullo profusus profectu, quæ res effectus, ut viperæ ipsas aliter atq. aliter apparatus experiri aggressus sum, quas tamen nihil plus opis asserere comperi: nihilominus tamen contrariam experientiam inter recentiores etiam adducit *Vidius part. 2. med. sect. 21. §. c. 8.* dicens: *habet viperam vim totâ substantiâ, per quam efficit, ut extrema pars corporis affecta, quasi serpentum senectâ, resolvetur & decidat. Pluribus autem modis datur &c.* quod non tantum à *Galeno* relatum fuit, sed frequentatum quoq. *Romæ* memoria nostra à *Gilberto, Medico Germano,* qui & se, & alios hoc vitio laborantes, eo remedio curavit, &c. Idem *Solenander* habet *sect. 1. consil. 25.* dicens: *Mibi verò sequenti experimento alius in simili & graviori casu in Italia curatus est. Accipio duas aut tres viperas, vel toridem alios serpentes, conficindo vivos, & adjecto multo hordeo decoquo in aqua quo ad hordeum tumeat ac crepet: hórdeo eo, & ipsa serpentum carne, pullos Gallinaceos multos continuo alo, nec aliud alimentum suppedito. Solent pulli, postquam aliquot dies enutriti sunt, implures evadere, & tandem rursus plumis vestiri. Ubi igitur per multos dies ita aliti sunt, paulatim incipio agrum horum carne, & carniarum eorum jusculis alere. Hoc remedium comprobatum est experientia.**

Idem remedium repetit etiam *Zachar. à Puteo, Medicus Venetus in Clavi Medica sect. 9. mibi p. 177.* qui modum quoque monstrat, quo dictum remedium in pastillos redigatur, ut exigente necessitate quo vis tempore paratum esse queat, cum aliâ tantum vere conficiatur. Vide quoq. *Joh. Bapt. Portam. l. 5. Phytogn. c. 11.*

III. Nos, licet observatione propriâ casum præsentem decidere nequeamus, verisimiliter tamen potius affirmativam, quam negativam concludimus, pendendo, quod, omnibus serè Medicis consentientibus, trochisci de carne viperina confecti, basin theriacæ constituent, propterea quod maxime venenis resistant, non manifestis qualitatibus, quibus juxta *Galen.* caro viperæ siccat, vehementer digerit & mediocriter caletacit, sed occultâ quâdam proprietate, quam ulterius post *Vidium* & *Solenanderum,* declarare conatur *Querc. l. pharm. dogm. c. 18.* demonstrans, quod antiquiores naturam viperarum expiscari conati sint, eam ob causam, quod viderent, inter alios serpentes viperam solum, & colubrum, ex vias tempore verno deponere, & quasi juvenescere. Præsumendum hinc igitur atque credendum esse putat; in viperis & colubris non tantum ad sui conservationem, sed in aliorum quoque usum, concess-

sum esse naturalem quendam instinctum, quo pretiosum naturæ Balsamum, in quo omnia animalia mantur & vegetantur, copiosè attrahunt, atque verno tempore potissimum (ubi illud ipsum in exaltatione suâ est, ab igne cælesti potenter elevatum & excitatum) eodem abundè vigent, ita ut non solum renouentur, & ex vias suas abiciant, sed insuper etiam universalem Medicinam, ad omnem scabiem, lepram, Elephantiasin, venenumque constituent. Quod ipsum *Horat. Augen. etiam innuit l. 4. tom. 2. c. 16.* dicens: *neminem esse arbitror, qui nesciat, viperam habere hanc facultatem innovandi spolum, antiquo relicto: imò hoc proprium est omnium serè serpentum. Indicatio pro sanando Elephantia potissima est, removere totam superficiem corporis, tanquam corruptam, dissolutis ex ipsa humoribus malis & venenatis, & horum loco substitutis novis: cum igitur viperæ hanc facultatem habeant efficiendi in seipsis, rationi consonum est, eandem habere in aliis.*

IV. Hinc verisimile quoque redditur, quod *Singularis* habet *Rodigin. lib. 18. lect. antiq. c. 35.* nimirum amare viperas balsami succum in Arabia nascentem, quo aluntur plurimum, ejusque umbram: nam & in odoriferis sylvis (pergit idem) serpentes, si ve serpulas, ut veteres loquebantur, reperiri frequentissimas traditum est, & scribit *Bibliothecæ quarto Diodorus.* Ubi verò Arabibus apparet tempus Balsami succulentum excipiendi humorem, *Syracalæ* fert unusquisq. duas adversum viperas: quippe, invicem is alit, sono illas abigunt. Interfecisse namq. cavent cumprimis, Balsamo sacras opinant. Quod si quem fortè mordicus apprehenderit, sit vulnus perinde ac ferro illatum, sed veneni timor nullus: quando cibus pastæ odoratis viperæ virulentiam, lethalem aliâs, mitiore permittant potestate &c.

V. Patet igitur non propterea viperarum carnes Theriacam ingredi, ut tanquam venenum per similitudinem alexipharmaca ad venenum expellendum quasi manu ducant, quod placuit *Barthol. Maranthe,* quem *Thomas Jordan. de pestis phanoni* sequitur, vel ut veneno resistent, quatenus nimirum venenum alteri veneno contrarium esse potest, ut homo liberetur propterea, quod duo venena contraria seipsa corrumpant in corpore nostro, quod placuit *Joberto dec. 2. Parod. 9. & lib. de pest. in fin. quaestio. 5.* cum hæc ratione non præservationis, sed tantum curationis gratia Theriaca conveniret, sed quatenus in his non venenum, sed potius alexipharmacum contra venenum latitat. Non enim ex toto viperæ venenata est, sed in certis tantum partibus venenum gerit, in capite potissimum respectu dentium & gingivarum, atque vesicula fellea, quemadmodum *Angelus Abbatius de natura viperarum* observavit: in reliquis partibus vis resistendi veneno later: hinc produunt Naturalium aliqui (inquit *Cælius Rodiginus lib. 6. lect. antiq. cap. 16.*) eos, qui aliquando viperæ jecur coctum hauserint, nunquam postea feriri à serpente.

Nec quotidiana deest experientia, quâ *Bezoardicum animale,* quod quidam ex vertebra spinæ dorsæ, quidam ex corde, epate & lingua, quidam ex vertebra cum dictis partibus in pulverem redactum, contra omnis generis venena miris laudibus extollunt, de quo viris doctis liberum judicium relinquimus.

Inter alios pulveres bezoarticos serpentinos notabilis est ille, cujus mentionem facit *Angelus Sala,* quem pluribus describit in *Exegesi Chymiatrica And. Tenzelius pag. 589.* cujus præparatio talis:

Singularis observatio de viperis.

In viperarum carnis esse alexipharmacum.

Bezoardicum animale.

talit: Recip. Serpentes, aut vyperas in Majo, vel Junii principio excluso veneno exuvias depone. Exime & abijce intestina & pinguedinem & caput detruncato: corpus vero reliquum vino albo, cum Myrrha effensificato, elotum, ad solem, vel locum quemcumque calidum, ad arefendum suspende. Hinc scinde in minutas particulas, atque super cribrum vel setaceum ad perfumandum ritè colloca, suffimento ita parato: R. lign. Aloës el. ʒj. Styracis cal. Gum. Benzoi ana ʒij. Perfumata jam in pulverem redige, cum costis simul, & in quamlibet unciam adde ol. cinam. caryophyll. Nucis mosch. ana G. iij. F. pulvis, cujus dosis à ʒj. ad ʒj. Sed nota ex Raymundo Lullio l. 2. de 5. essent. can. 3. quod incurabilis sit Lepra, quæ permittitur à D E O, sicut lepra Giezi & Constantini, quæ non nisi divinâ virtute curantur; nec etiam illa curatur, quæ per generationem venit, sed prædicta sunt intelligenda de plaga lepræ, quæ advenit hominibus ex humorum corruptione, & venenorum insipientium natura, &c.

QVÆSTIO V.

An excretorum diligens ad occultiora loca remotio tempore dysenteria pestilentialis sit necessaria?

Affirmatur quæstio.

I. **O**mnino: videmus enim quod tempore dysenteria pestilentialis, quæ cum malignitate quâdam plures in uno loco simul afficit, major sit vis contagii in expirationibus venenatis excretorum, quàm in quotidiana laborantium conversatione, quapropter astantes non admodum inficiuntur ab ægrotantibus, nisi cloacis cum iisdem communibus urantur. Commodissimum igitur erit, ut quicquid ab ægrotantibus dejicitur, mox terra obruatur.

Cur potius ab exhalationibus excretorum inficiantur alii.

II. **Q**ui autem fiat, quod potius ab exhalationibus excretorum quam ipsi laborantibus, alii inficiantur, quærimus, præsertim cum in peste & aliis affectibus malignis, per expirationem occultam à vivente corpore prodeuntem, potissimum vis contagii serpat in alios. Sed notandum in dysenteria malignitatem adesse, non respectu totius, quia morbus hic universalis non est, sed ratione specificæ & malignæ corruptionis illorum humorum, qui intestinorum exulcerationem fecidam generant. Quatenus autem hæc corruptio specifica, singulari cuidam parti, nimirum intestinis, & non simpliciter toti, contraria & inimica est, eatenus facilimè recipitur, & vim suam exerit tunc temporis, ubi quis aliquo modo dispositus ad cloacas ægrotantium accedens, per inferiorem gutturem (ut Plautus loquitur) venenatas expirationes excretorum recipit.

Respondetur.

Cur plerimum valeat imaginatio & timor tempore Dysenteria?

III. **J**uvat hanc infectionem admodum timor & consternatio, quæ in hoc affectu plura læpius præstat, quam in ipsa peste, propterea quod hic morbus magis in humorum & spirituum commotione consistat, quæ pro imperio phantasiae diversimodè fieri potest. Etenim in peste licet adsit timor & consternatio, non tamen infectio fieri potest, nisi vel per contagium, vel ex

corruptione contentorum venenum pestiferum accedat: at in dysenteria hoc ipsum necessarium non est, quia fieri potest, ut ex commotione succi acriores ad intestina confluant, exulcerationem ibidem producant, & consequenter fluxum Dysentericum efficiant; quid enim in commovendis humoribus & spiritibus imaginatio possit, alibi monstravimus.

Videatur hæc quæstio plenius à nobis tractata, Tom. 1. tam in Disputat. 3. Coronid. 1. Append. de Conf. & cruentat. cadaver. quàm etiam in Dissertatione IV. Tomo primo annexa, cum quibus conjungi potest lectio cap. 19. sect. 2. de principio effectivo seminis Johan. Hieronym. Bronzerii, ubi vires Imaginationis ulterius præter communes assertiones extendit. Multa quoque cum judicio tamen legenda, proponit in hac materia Cornel. Agrippa lib. 1. de occulta Philosophia cap. 6. 3. & sequent. mihi pag. 83. Adde quoque Theophrasti Paracelsi tractat. 1. de pestilente & alibi. Idem Rob. Flud. à Fluëtib. in Med. Catholica rom. 1. tractat. 1. sect. 2. pag. 3. lib. 2. cap. 4. Fortun. Licetum de perfectâ constitutione hominis in utero, cap. 26. Unde patet, rectè scripsisse D. Hilarium rom. 2. in Psal. 127. mihi pag. 293. quod à timore Domini differat timor opinionis humanæ, qui nihil sit aliud, quàm imbecillitatis humanæ trepidatio, metuentis id perpeti, quod sibi nolit accidere.

QVÆSTIO VI.

An in sudore Anglico sal absinthii conveniat?

Quanquam Johan. Anglicus in Praxei sua, quam Rosam Anglicam vocat, pag. 709. & sequentibus, multa de natura sudoris proponat, nihil tamen de hoc morbo scribere potuit; qui horrendus fuit affectus, & anno Salutis 1486. populariter in Anglia grassari cepit, & postea 1525. inferiorem Germaniam, Galliam, Hollandiam, & finitimas regiones pervagatus est, cum tantâ truculentia, ut vix centesimus quisque valetudinem recuperaret, sicut habet Reusnerus lib. Scorb. exercitat. 1. Erat autem sudor tam funestus & lethalis, repente cum gravissimo capitis ardore & ventriculi incendio invadens, ut antequam à Medicis investigando de eo aliquid conijceretur, ægros anima exueret, ut inquit Quercetanus lib. diat. polyhist. sect. 2. cap. 1. vocatur à Wiero lib. de morb. incogn. febris diaria pestilentialis, cum intra viginti quatuor horas, vel ad mortem, vel ad salutem terminetur, cui remedio magis præsentis succurri non potest, quàm provocatio- ne & continuatione sudoris, omni frigoris ambientis qualitate penitus vitata. Hinc citato loco Quercetanus: Remedium inventum fuit huic malo; ut qui interdum corripiebantur mox ita ut induti erant lectum pererent, qui vero noctu aut in stratis deprehensi, sine ullo motu (nullâ vel minimâ jaëctatione) ad vitandum frigus, quod sudorem sensim & leniter defilaturum impediret, lecto affixi perseverarent, donec sic sudando quiete 24. horis, à cibo & potu omnino abstinento, pristina valetudinis restituerentur. Vide Jul. Guastavinum l. 2. locor. Med. select. c. 43. & Jul. C. Baricellum l. 3. de sudore c. 3.

Sudor Anglicus quid sit.

Remedium sudoris Anglici.

Ejus remedia.

II. In hoc affectu, num sal absinthii conveniat quærimus?

Affirmatur quæstio.

Experimentum Wierii.

Wierus? Affirmativam cum Wiero tenemus, propterea, quod hæc ratione naturam adjuvemus in sudore promovendo, venenoque per habitum corporis expellendo: nam eò summis viribus allaborandum, ut protinus venenum expellatur, & vires corporis adjuventur. Præstat hoc Wierus primò per usum Electuarii, quod recipit spec. li- berantis ʒij. coral. præpar. Marg. præpar. ana ʒʒ. cort. citri, Rad. Tormentill. ana ʒij. flor. sulphuris ʒʒ. Theriacæ Androm. ʒiij. Cum syr. acetosif. citri q. s. fiat Electuarium, de quo ʒj. cum aqua Gard. bened. vel scabiosæ, statim in principio præbeatur, ut natura citius per sudorem venenum expellat. Hujus loco salem absinthii ʒʒ. in aq. appropriatis exhibet, ut & ejus salis oleum, gutt. aliquot propinat, quod citius ab ægris assumitur, & miro effectus in venenis expellendis, & natura confirmanda possidet.

veruntamen notandum est, quod licet antecedentis causæ respectu adsit similitudo, minimè tamen, quo ad specificam corruptionem, eadem est ratio, quo circa curationis indicatio variatur, quatenus hic non solum ad peccantem superfluum materiam antecedentem respiciendum, sed simul quoque medicamentis alexipharmacis cordi, contra venenatam qualitatem, & appropriatis cephalicis capiti, nervosoque generi, succurrendum est. Formantur ergo curationis indicationes, nimirum ut cruda peccans materia, ex qua venenatæ exhalationes prodeunt, per epicrasin evacuetur, membra diaphanè dicata, confortentur, ac nervosorum genus roboretur.

Resolutio quæstionis. Indicaciones curativæ in hoc affectu. Remedia triplex remediorum genus à Marpurgenfib. præscribitur: 1. Electuarium purgans. 2. Antidotum, nervosum genus corroborans. 3. Pulvis confortans Electuarium tale est. R. El. Diaphæn. solut. Unc. iij. El. de succo Ros. Un. ij. s. Antidoti convulsivi Unc. ij. pul. Hermodactyl. alb. à cort. super. mundat. Turbith. Albi boni, Esulæ mundat. & correct. ana ʒj. diagryd. Castorei, ana ʒij. costi, Zingib. Caryophyll. ana ʒj. sem. rutæ, Cymini, croci an ʒs. Misce & cum syr. ros. solut. fiat Electuarium, dosis uncia dimidia, plus minus. Antidotum convulsivum tale est. R. rad. pæon. visci querc. ana unc. ij. Castor. Salviæ ana Unc. i. bac. car. lauri, cranii humani usti, ana drachma ij. Theriacæ, Mithridat. ana Unc. Xij. Mellis despumati q. s. fiat Electuarium Theriacale. Pulvis convulsivus talis est. R. pulv. ex radic. vincetox. Elenii, succiæ, Caryophyllatæ, Pæon. an. Unc. j. s. bac. car. lauri Unc. ʒ. com. salviæ, serpilli, Flor. an- thos, ana ʒij. spec. diamosc. dul. Pliresarchont. Dianthos ana ʒj. misce, & fiat pulvis.

QVÆSTIO VII.

An spasmus pestilentialis eandem cum Scorbuto curationem habeat?

Morbus convulsivus Epidemius.

Spasmus pestilentialis quid.

Morbus convulsivus, germ. die Griebel's Kranckheit / Krampffsuche oder ziehende Sucht / olim familiaris fuit in his regionibus: etenim anno 1596. & 97. Westphalam, Coloniam Agrippinensem, Wirgensteinensem & Waldecensem Ducatum, Hassiamque nostram populariter invasit, undè facultas Medica Marpurgenfis Academiæ tunc temporis de spasmo illo pestilentiali tractatum conscripsit. Est autem definitè Reusnero de Scorbuto. exerc. 1. agitatio convellens, ex pestilentibus ichoribus, & malignis vaporibus, nervos vellicantibus, scaruriens, quod quasi intento digito monstrant affectus, in quos malum desinit, ut sunt morbus Hercules, resolutio nervorum, veterus, mania, lumbago, paralysis, & convulsiones, artuumque conqassationes, vel ut Marpurgenfes definitur: Spasmus pestilentialis est intemperies contagiosa nervorum & tendinum, ex venenatis mucilagibus & vaporibus proveniens, quæ pro diversitate naturarum, cum præternaturali tensione & convulsione membrorum, Epilepsia, veterno, delirio, cum, vel sine febris, manifestatur.

Antecedens causa spasmi pestilentialis.

Ejus remedia.

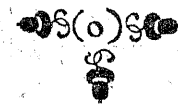
II. **P**atet hic causa proxima affectus, cui remota, seu fovens interna, subjicitur, nimirum contentorum circa ventriculum, mesenterium, jejunum ac lienem, specifica corruptio, à causa externa, cruditate ciborum assumptorum certis temporibus, potissimum tempore famis, oborta. Cum autem antecedens Scorbuti causa consistat etiam in peccantibus humoribus circa concoctionem viscerum, quemadmodum de Scorbuto exerc. 1. num 10. demonstravimus, idcirco quæritur, an Scorbuti curatio conveniat etiam in tali pestilentiali spasmo, præsertim cum experientia testetur, convulsivos motus in Scorbuticis etiam non raro observari. Vide Severin. Eugalenum de scorbuto observ. 63.

Rationes pro affirmativa.

III. **V**idetur sanè primâ fronte defendenda quæstionis affirmativa, propterea, quod affectus uterque quo ad causam antecedentem conveniat, Tomus tertius.

IV. **H**anc ob causam prædictis intentionibus triplex remediorum genus à Marpurgenfib. præscribitur: 1. Electuarium purgans. 2. Antidotum, nervosum genus corroborans. 3. Pulvis confortans Electuarium tale est. R. El. Diaphæn. solut. Unc. iij. El. de succo Ros. Un. ij. s. Antidoti convulsivi Unc. ij. pul. Hermodactyl. alb. à cort. super. mundat. Turbith. Albi boni, Esulæ mundat. & correct. ana ʒj. diagryd. Castorei, ana ʒij. costi, Zingib. Caryophyll. ana ʒj. sem. rutæ, Cymini, croci an ʒs. Misce & cum syr. ros. solut. fiat Electuarium, dosis uncia dimidia, plus minus. Antidotum convulsivum tale est. R. rad. pæon. visci querc. ana unc. ij. Castor. Salviæ ana Unc. i. bac. car. lauri, cranii humani usti, ana drachma ij. Theriacæ, Mithridat. ana Unc. Xij. Mellis despumati q. s. fiat Electuarium Theriacale. Pulvis convulsivus talis est. R. pulv. ex radic. vincetox. Elenii, succiæ, Caryophyllatæ, Pæon. an. Unc. j. s. bac. car. lauri Unc. ʒ. com. salviæ, serpilli, Flor. an- thos, ana ʒij. spec. diamosc. dul. Pliresarchont. Dianthos ana ʒj. misce, & fiat pulvis.

V. **H**æc remedia frequenti usu confirmata in gratiam lectoris transcribere volumus, præsertim cum ipsimet, propria experientia, anno præcedenti 1609. successum eorundem observaverimus. Quamvis enim hoc tempore, Dei gratia, malum omnino sileat, nihilominus anno superiori, puella, Clariss. cujusdam Professoris in hac Academia filia, quæ olim eodem affectu laboravit, recidivam patiebatur, cui morbo cognito, statim aliquot vicibus Elect. Extract. fol. fen. cujus in tractatu de Scorbuto mentionem fecimus, pro evacuandâ materia, cum successu exhibuimus, tantâ subsequente materiæ corruptæ dejectione, ut tolerantiam ac vires integras admiraremur: deinde per octiduum pulveris convulsivi Marpurgenfium drach. dimidiam, jejuno stomacho, cum haustu brodii cujusdam, præbuimus, quibus peractis, vacationem reiteravimus, pulveris dicti continuationem per septimanam unam & alteram imperavimus, quibus remediis Dei gratia malum convulsivum mox ab usu medicamento- rum sensim remisit, & puella in hanc usque diem à truculentâ morbi exacerbatione liberata fuit.

* K

QVÆ-

Decoctum cornu cervini optime convenit in morbo Ungarico.

Flores Martis naturalis.

sura quandam efficaciam habeat, præsertim, ubi optimè levigatur, quod sefellit plurimos, qui hanc ob causam calcinatam minus efficax judicant. Sed hæc omnia dextrè tuis distinctionibus solvuntur: nec sine ratione & experientia, cum cornu cervinum combustum non solum in substantia assumptum sit diaphoreticum, sed insuper etiam in decocto usurpatum quotidiano potu plurimum putredini resistat, & morbo Ungarico laborantibus convenientissimum sit, quod ipsemet frequenter observasti cum annis superioribus hic in Austria, in curandis ægris fidelem mihi præstares. Cæterum quod nuper à me quærebatur, de floribus Martis naturalibus, quos nostri Eisenstûr / vocant, propterea quod ex his apparentibus, in fodinis ipsam mineram ferri maturam esse colligant, id breviter determino: nimirum, quod à nostris Vulcani filius nil aliud explicari poterim, præterquam quod his ipsis pulveris utantur tùm interius ad diarrhæas & alvi fluxus, tùm exterius ad vulnera & alias unitatum solutiones consolidandas, quocirca cum croco Martis maximè convenire videntur. Veruntamen cum singularem gustui acrimoniam repræsentent, ab interno usu abstinere placuit. Dabo tamen operam, ut occasione datâ copiam quandam transmittam, quia non dubito, quin præparatio Spagyrica plurimum etiam in hoc medicamento possit. Interim Vir Clarissime amice & affinis opratiff. Vale, & me ama. Dabam raptim Styra Superioris Austriae Calend. Maji. Anno M. DC. VIII.

AD DECADOS II.

QUESTIÖNEM VI.

Observatio Autoris de quodam Somnambulone, mirabiliter conservato & curato.

Ad Virum celeberrimum

DN. GUILLELMUM FABRICIUM, Med. & Chirurg. peritiff. & Reipubl. Paterniacensis Ordinarium.

Historia.

Sut par pari referam. Peritissime Fabrici, Factor & amice honorande, placet literis meis responsoriis præsentem casum subijcere, tùm quod per se rarò talia accidant, tùm etiam quod ex illo jucundæ quæstiones orientur, quas breviter enodatas tibi ulterius perpendendas & cum ratione atque experientia medica jungendas relinquo. Anno superiori 20. Aprilis, juvenis quidam, consanguineus meus, in eadem domo mecum vivens, vesperi quodammodo inebriatus, ad lectum se confert, optimè dormit, usq; ad horam 12, circa quam è lecto surgit, hinc & inde ambulat, & dormiendo tandem ad fenestram ascendit, eamque egreditur: ego tunc in eodem cubiculo dormiens insolito strepitu excitatus, quasi per somnium recolligo, juvenem hunc in infantia sæpius in avobdrtu vel somnambulone egisse, quam ob causam famulum meum nomine proprio appello, quærendo, num.

secum dormientem adhuc habeat juvenem, qui excitatus negativè responderet: quapropter statim surgo & fenestram accedo, ut hærentem ibidem retraherem; sed proh dolor! ex ipso momento decedit in plateam, lapidibus obducam, ex contignatione domus tertiâ, ad altitudinem ulnarum 14. tacet primum, & immobilis instar mortui projectus in uno eodemque loco remanet, paulo post tamen, fortassis pluviarum frigiditate, quæ nunc frequentes erant, refocillatus, sonum edit inarticulatum, instar vitulæ jam sub manibus laanii morientis. Descendi, potius ea intentione, ut contractum hominem colligerem, ac sepultura præpararem, quam ut curatione Medicâ vel chirurgica eidem succurrerem. Sed quid sit: hominem invenio, quo ad membra exteriora omnî ex parte illæsum, capite excepto, cui vulnus inflatum erat ad os utque bregmatis sinistrum, sine ossis & periostii læsione. Quibus observatis inferius hypocaustum calefactum aperui, & advocato tum verbi ministro, tùm etiam Chirurgo proximo, confternatione quodammodo remota, non penitus media adæquata intermittenda esse duxi, statim ergo, cum suffocationem imminentem viderem, pulvere, nescio quo, ingrato, qui ad manus erat, vomitum provocavi, ut ventriculus ab onere suo liberaretur, utpote quod de præcedenti potatione vespertina supererat in juvene, Bacchi festivitatis minimè assueto. Quo facto, loqui cæpit, & de doloribus ingentibus variarum partium conquestus est, quod spem quandam restitutionis mihi afferebat, quia mentem nondum affectam videbam; qui enim dolores gravissimos sentiunt, iis mens nondum laborat, ex Hippocrati sententia. Quare de adæquatis aliis remediis convenientibus cogitare cæpi, quam ob causam venæsectionem altantibus suasi, & aliquot horas post clysterem acrem revellentem injiciendum esse putavi. Ne autem tanta remedia in tam gravi casu solus exhiberem, statim Dn. D. Tobiam Tandlerum, & affinitate, & singulari amicitia mihi conjunctissimum, advocare jussi, cui adveniendi casum proposui, qui auditis indicationibus mecum consentit. Quare statim venam medianam sinistri brachii incidimus, & uncias tres sanguinis extraximus, tùm ut motum sanguinis ad viscera principalia corrigeremus, tùm etiam, ut dolorem circa Jecoris regionem vehementem leniremus. Post venæsectionem benè quievit, & imminens suffocatio unâ cum dolore dextri hypochondrii remisit. Tribus horis à venæsectione, circa matutinum tempus enema exhibui, quod recipiebat Malva, Bismalva Mercurialis, Violar. ana Mss. Beton. Tussil. ana Mj. fl. Chamomil. Mjs. F. Decoct. ad Vnc. X. In colatura dissolve El. Hieræ. f. Diaphenic. ana Ziis. de succo rosar. Zijs. ol. chamomil. violar. Anethi ana Zvj. salis parum f. Enema. Hoc usurpato, sexies cum facilitate alvum deposuit, & maximam sensit alleviationem. Hic tandem ex me & altantibus quæsi vir, unde eidem tanta contigerit imbecillitas, (non semel enim animi deliquium patiebatur) ignarus omninò sui lapsus periculosissimi: cui, ne fortè propter imaginationem periculi, gravius quid accideret, respondimus omnes unanimiter, eundem tantum ex lecto fortè fortuna devolutum esse, quod etiam credidit, sibi que persuasit, se antea per aliquot septimanas imbecillitatem quandam percepisse, que fortè jam ab hac causa пропатартитъ ad actum traducta

Venæsectione cur infirmitas

Contusio- nes quomodo fuerint tractate.

Febris ac- cidens, cur urina fuerit rubicunda & crassa.

traducta sit. Hisce remediis primo diæ contentus fui, nisi quod exterius vulnus capitis more solito deligatum fuerit, digestivo imposito, totoque capite oleo rosaceo inuncto, sequenti die 22. Aprilis, ut & nocte præcedenti de siti & anxietate conquerebatur, ita ut febris unâ conjuncta videretur, quod etiam urina testabatur, quæ rubicunda, sed ob sanguinis conturbationem, partiumque debilitatem crassa apparebat. Ad duo igitur respiciendum esse videbatur, tùm ad sanguinem in corpore p. n. collectum, undè anxietas, pectorisque punctiones, ac dolores gravativi tùm etiam ad febrim. Quoad sanguinem collectum dissolvendum & expectorandum, exterius adhibui decoctum lactis cum Meliloto, flor. Chamomill. ana Mijj. Marrub. Anethi ana Mij, quod compræhensum aliquot vesicis bubulis per vices calidum Epithematis loco partibus dolentibus applicare jussi: Interim primo diebus aliquot matutino tempore pinguedinem humanam (quam tùm temporis à recenti corporis humani sectione copiosam in promptu habui) in jusculo cerevisiæ ad unc. semis ebibendam dedi, quo remedio dolores & punctiones internæ leniebantur, & sanguis concretus ad exitum præparabatur, ita ut consequenter per tussim & icreatum concreti sanguinis frusta copiosè, & satis cum facilitate rejicerentur. Quo ad febrim, alvum lenientibus medicamentis apertam retinui, & præterea medicamenta & alimenta convenientia contraria præscripsi. Pro potu igitur concessi Aq. bord. Zijs. cum syr. Violar. acetosif. citri, de liquiritia ana Zj. conservæ. Rosar. Zß. M. & F. Julapium, ut febrilem calorem corrigerem & peccatis quoque lenirem: exterius cum aceto vini & aqua rosacea spiritus frequenter recreare conatus sum, ne natura in tam gravi affectu, fortè succumberet, quo sine Citrum cum saccharo præparatum sæpius etiam exhibui. Quamvis autem febrilia symptomata remitterent, nihilominus 24. Aprilis sopor quidam præter naturam, & vigilandi quædam impotentia successit, quod postquam vidi, statim eò allaborandum esse duxi, ut quo ad fieri posset, materia à capite revelleretur, & somnus p. n. impediretur, quam ob causam primo præscripsi clysterem qui est Violaria, Chamomill. Lactuce ana Mss. Salvia, Beton. ana Mj. Centaur. min. Mij. Parietar. Mj. sem. lini Zijs. Coq. in suf. q. aq. ad Z x. post coletur. adde Cass. extract. pro clyster. Zß. Mass. pil. aurear. Zj. ol. Anethin. Violar. ana Zj. salis Zj. M. & F. Enema, quo injecto aliquoties alvum dejecit, sed operatione medicamenti absolutâ, sopor ille rediit, quapropter frictions & ligaturas pedum institui, quibus continuatis per noctem subsequenter, à periculoso hoc symptomate juvenem hunc Dei gratia liberavi: quod enim ex ejusmodi sopore fuisset expectandum, quilibet facillimè colligit.

Interim dùm hæc peragebantur, circa sinistrum humerum, ibidemque circa articulationem brachii cum scapula, ut etiam circa spurias costas & femoris superiorem partem ejusdem lateris, contusionem quandam factam fuisse deprehendo, tùm ex tumore dictorum locorum p. n. tùm etiam ex dolore, partiumque impotentia. Etsi verò quassam inunctiones hic suaderet Chirurgus, qui vulnus capitis tractabat mihi tamen convenientius videbatur empiastrum exsiccantibus & absorbentibus, ac tendones ac neryosas partes confortantibus adhibere, quod Germani nostri

Dirrband vocant, ex farin. fabarum, molendin. bolo arm. symphyto majori & similibus, quo continuato, partes dictæ confortatæ fuerunt, ita ut aliis remediis opus non esset, quemadmodum eodem remedio in dextra manu, confusa quodam modo respectu pollicis, commodè quoque utebamur. Post octiduum febris curata, symptomatiquæ gravibus correctis, suspicio erat adhuc de sanguine concreto, quam ob causam aliquoties pulverem ex iis, quæ sanguinis grumos dissolvunt, ut sunt, oculi cancr. præp. rub. tinct. sperm. Ceti & similia exhibui, & sudorem provocavi, simul eò respiciendo, ut convenienti diæta vires admodum collapsæ reficerentur. Quâ ratione præter spem multorum, intra 14. dies, juvenis hic perfectè convaluit, DEI singulari providentia, cui laus & honor in æternum. Ex hoc casu singulari sua sponte pullulant problemata quædam notatu digna, quæ tuo judicio, vir Clarissime, subijcio: quid mihi videatur breviter subscribam, pro ut illud jam pennæ succurrit, dùm hic Lipsiæ (absens à meâ Bibliotheculâ) operam medicam ægro-tanti cuidam fœminæ primariæ præstando, tanquam hospes vivo.

Ergò primò quæritur, cur juvenis hic citius inebriatus in somnambulone egerit, quam alio tempore, quod multò accidit? An quia spirituum perturbatio, propter pravas exhalationes ascendentes, facultatem dijudicandi sefellit, ita ut phantasia bono quodam apparente commota, neglectis aliis circumstantiis, citius partes motui delinatas ad motum incitaret, adjuvante spirituum agilitate, per copiam exhalationum introducta? Ut enim ebrii vigilantes adhuc sæpius contra rationis præscriptum ea peragunt, quæ phantasia imperat, quæ tamen sobrii non aggredierentur, ita multò magis iisdem dormientibus hoc accidere posse verisimile est, tùm quod per somnum cerebrum magis repleatur & spiritus magis conturbentur, tùm etiam, quod intelligendi facultas, veraque dijudicandi potestas tunc temporis magis quiescat. Hinc etiam tot actiones per somnia nobis recurrere videntur, præsertim benè potis, nisi omninò copiâ vaporum cerebrum quasi sepultum sit.

II. Quæritur, cur tanta celeritate juvenis hic, dormiendo ambulans fenestram altiore ascendit? An quia somnambulones omnia intrepidè audent, & loca periculosa sæpius ascendunt, propterea quod vis discernendi vaporum caligine consopita quasi jaceat, undè incogitantia præbet audaciam, quam spirituum constantia adjuvat? Nam quemadmodum phrenetici in suis actionibus sunt vehementissimi: quicquid enim apprehendunt, firmiter sibi retinent, propterea quod operatione intellectiva destituti, solâ utantur phantasiâ, quæ hoc unicam peragendum esse censet, undè maxima spirituum copiâ ad partes apprehensioni inservientes à phantasiâ mittitur: sic etiam somnambulones frequenter ob æstimativam quiescentem periculosa loca ascendunt, periculi magnitudinem non perpendentes, idque præstant firmiter, quia phantasia huic unice operationi tantum intenta est. Hinc etiam fit: ut nomine proprio vocati, cadant, utpote quod ipsis admodum familiare phantasiâ aliò revocat, undè consequenter à somno excitantur, & excitati magnitudinem periculi cognoscentes, formidare incipiunt, ac dissipatis spiritibus, atque aliò revocatis facultatibus debilitatis, cadunt, & periclitantur.

Problema I.

Problema II.

Problema
III.

III. Quæritur, cur dormiendo delapsus juvenis minus fuerit læsus? An quia periculum tantum non fuit animadversum: Est enim jacula prævisa minus noceant, non tamen illud ipsum hic procedit, quia vigilantibus ita prolabantibus, ex consernatione & timore vehementissimo spiritus omnes intro ad principium suum recurrunt, undè partes externæ magis debilitantur, & citius impressiones alienas p. n. sentiunt: talis autem consernatio & timor non adfuit dormienti. Quid si dicerem, resistendi conatum non fuisse in dormiente, quam ob causam decidens primo pedibus terram attigit (quod læsio plantarum superficialis testabatur) consequenter autem reliquis articulis non intensis & resistentibus, sed laxatis, statim in sinistram latus decubuit. Quod si vigilans fuisset, intensis articulationibus, eo sine, ut violentiæ resisterent, vehementior fuisset impressio: prout enim resistentia major est, ita etiam actio redditur vehementior.

Problema
IV.

IV. Si è vehementi imaginatione per somnium sit vox illorum, quæritur, cur actorum hic noctambulorum fuerit oblitus? An quia diversæ sunt operationes phantasiæ & memoriæ, ut citius fiat specierum compositio à phantasia, quam earundem tali modo compositarum à memoria conservatio? Imò cum tota anima non admodum sit intenta his actionibus, obliviscuntur plerumque eorum, quæ acta sunt, quemadmodum vigilantes interdum obliviscimur earum actionum, quas sine insigni intentione peragimus. Etsi verò præsens juvenis suæ actionis nullam haberet recordationem, primis diebus: restitutus tamen confitebatur, se eà nocte (in qua lapsus accidebat) somnium habuisse, quod ad abitum omnia præparavit, & cursum celeriter ascenderit, ubi phantasia sefellit dormientem, ut ad fenestram ascendendo, cursum se ascendere putavit. Hæserunt enim species illæ firmiter in imaginatione, quia in mandatis eidem datum erat, ut summo manè surgeret, & necessaria ad iter præpararet.

Problema
V.

V. Quæritur, unde post lapsum impotentia vigilandi, & per consequens Lethargus incipiens fuerit? An à pituitosis humoribus in cerebri regione putrescentibus, per contusionem ibidem fortè collectis, quod sanguis primis diebus ex aure sinistra profluens testabatur? Hinc igitur cerebri imbecillitas, undè pituitosæ exhalationes principium nervorum continuo affecerunt, ita ut facultates ad sensum ineptæ reddite fuerint.

Problema
VI.

VI. Quæritur, quomodo dictus ager à tot gravibus affectibus complicatis, febris videlicet, sopore p. n. lipothymis frequentibus, summaq. totius imbecillitate, tam cito vires recuperare potuerit? An quia hæc symptomata omnia non ex causis morbificis, longâ serie propter partium imbecillitatem, & concoctionem depravationem, quod frequenter accidit, generabantur, sed subito, propter lapsum insperato accidebant? Ergo cum vires, & respectu juvenilis ætatis fortiores, nec præcedentibus morborum dispositionibus absumptæ essent, fieri potuit, ut citò sanitas pristina recolligetur.

Problema
VII.

VII. Quæritur, cur in articulorum contusionibus & luxationibus potius cataplasmata, quam inunctiones approbaverimus, præsertim in principio? An quia inunctiones faciunt ad pororum obturationem, nec eam exiccandi potentiam obtinent, quam alia medicamina? ne igitur impedita transpira-

tionem materia potius colligatur, quam dissipetur, idè ab inunctionibus abstinendum putamus, potissimum in principio, cum copia major affluit. Adde quod illa cataplasmata ex exiccantibus & discutientibus, id quod influxum est absumant, quod verò affluit, impediunt. Hæc sunt, quæ raptim de hoc casu Tuæ dign. referre volui: boni consule, & me, quod facis, ama. Dabam Lipsiæ 7to Calend. Maji, Anno 1608.

RESPONSUM.

De somnambulibus, & nonnullis aliis, qui ab alto ceciderunt, absque magna læsione.

Ad Autorem

GREGORIUM HORSTIUM,
Philos. & Med.

Cui

Guilh. Fabricius Hildanus.

S. P. D.

RESPONSUM tuum doctissimum ad observationem meam de Gangræna tibi inscriptam, vir undiquaque clarissime, & amice plurimum honorande accepi. Placuit omnino, illudque observationi annexi. Accepi quoque observationem tuam de somnambulone, (elegantè sic à te, non autem, ut ab aliis, Noctambulone vocato) raram profecto, & annotatione dignam. Quod T. Excell. ipsam mihi inscribere dignata sit, ex eo summa erga me humanitas ac benevolentia elucescit. Faxit DEUS OPT. MAX. ut aliquando officii, beneficiumque respondere possim. Problemata & nodos, quos ex præscripto casu proponis, tu ipse tam doctè ac perspicuè solvis, ut mihi opus non sit noctuas Athenas ferre. Ne tamen omnino nudam ad te mittam Epistolam, addam exemplum unum aut alterum de somnambulibus, & iis qui ex alto absque læsione insigni ceciderunt, convalueruntque.

I. Quidam in agro Neocomensi ad fontem Andreae, Pierre Galantier nomine, vir probus ac robustus, & optimo corporis habitu præditus, quadragesimum annum ætatis agens, cum Anno 1605. Neapolin ad lacum Neodunensem amicos invivendi, & nuptias celebrandi causa profectus esset, & quadam die in convivio præter voluntatem ad computationes compelleretur, urgerturque, effugit & se in cubiculum quoddam secundæ contignationis domus, quo computationes superfluas effugere posset, abscondidit. Circa mediam noctem, cum gravi ac profundo somno correptus esset, ac se ex convivio effugere, & viridarium ingredi velle somniaret, è lecto surgens, fenestram ascendens, indèque in terram cadit. Mox à somno expergetus, ejulat, & clamoribus suis domesticos excitat, qui accurrentes ipsum semimortuum in hypocaustum transferunt. Vocato ejus loci Chirurgo, nulla deprehensa fuit læsio, præter quam quod cutis circa talos ad murum ex parte abrasa fuerat. Hic itaque emplastris applicatis, inunctis item lum-

Historia
de quibus
dam somnambulibus.

bis, & venâ in cubito lectâ, intra paucos dies sanitati restitutus fuit, & ad hunc usque diem sanus & incolumis vivit. Non enim adeò pridem, quàm in ægrum Neocomensem ad nobilem virum Dominum Isaiam Horicæum vocatus essem, prædictum Petrum Galantier ipsemet vidi, & illa, quæ acciderant, ab ipso, præsentem nobili viro, excepi atque annotavi. Ab eo tamen tempore nunquam simile quid sibi accidisse, affirmavit.

II. Idem nobilis vir HORICÆUS mihi retulit, se ante annos 20. in ditione Episcopatus Basiliensis, paganam somnambulonem cognovisse, illamque noctu surrexisse, & dormiendo rem familiarem administrasse, imò & aliquando in campos ad operarios expariatam fuisse. Idque se suis oculis vidisse mihi affirmavit.

III. Lustriaci propè Laufannam ad lacum Lemanum, civis quidam 28. annorum ætatum à juventute somnambulonem egit. Qui cum puer adhuc esset, frequenter noctu dormiendo è lecto surgebat, & per ædes ac plateas obambulabat, vociferabatur, ac distinctè loquebatur. Id quod à multis visum & observatum est. Qui hujusmodi adhuc perageret, nisi uxor ejus illum coerceret, noctuque retineret. Hic tamen mentis nunquam usque adeò compos fuit.

IV. Ante annos 24. cum apud præstantissimum Dn. COSMAM SLOTANUM praxin Chirurgicam exercerem, vocati fuimus ad puellam, trium circiter annorum ætatis, quæ ex suprema domus altioris contignatione, in pavimentum lapideum decidit, cujus cerebrum aliquo modo commotum, concussumque fuerat, undè statim vomitus cibi indigesti subsequutus. Slotanus accersitus, abrafis crinibus rotum caput ad tertium usque diem oleo rosac. inunxit, pulverem rosar. & Myrrillor. inspersit, & Enemata exhibuit. Tandem etiam capite per dies aliquot inuncto oleo suo è floribus, ægra convaluit.

V. Eodem anno vir quidam pius & magni nominis Medicus, nec non amicus meus singularis, divinitus servatus fuit. Cum enim obscura, tenebricosissimaque nocte, montem quandam, in quo fodinæ carbonum fossilium erant plurimæ, eques transfret, ac parum à via recta deflecteret, una cum equo suo in fodinam viginti cubitos, (si rectè memini) altam, decidit. Sed quia fodina ista adeò angusta fuerat, ut homo solus tantum descendere posset, equus in medio tantummodo fixus achærens remansit. Famulus, cum Dominum suum adhuc viventem intellexisset, protinus iterum equum suum conscendit, & summâ, quâ potuit, festinatione, rusticos è proximo accersit pago, qui secum restibus, omnibusque necessariis allatis, vivum istum planè illæsum è fodina extraxerunt, equo tamen mortuo. Hisce vale, Vir Amplissime, & diu feliciter vive. Paterniaci Aventic. 14. Julii, Anno 1609.

AD DECADOS III.

QUÆSTIONEM VII.

Horrendus interdum affectus est faucium in febribus ardentibus, quam ob causam in præsentia pro complemento, ad quæstionem de

linguæ inflammatione, miraculosam historiam sublequentem annotare lubet, quam anno Millefimo quingentesimo nonagesimo septimo, in publicis prælectionibus, ex ore dictantis Præceptoris & Patris nostri honorandi Dn. D. Jacobi Horstii, Profess. in Academia JULIA primarii p. m. excepiimus, in comm. lib. Hippoc. & πάθος, & απ. de partium sub lingua inflam.

OBSERVATIO.

Lingua per putrefactionem ad radicem usque corrumpitur, & semestri vicissim sufficientem integritatem nanciscitur?

Filius Secretarii Illustrissimi Ducis Brunsvicensis laborabat unâ cum fratre variolis, Pater Chirurgi operâ utitur, præsertim cum puer de dolore faucium conquereretur. Chirurgus rarus variolas nimis copiosè putrescere in lingua, gargarismo utitur, & subindè magna frustra ex ore aufert. Puer tandem obmutescit, nec cibos, nisi liquidos, deglutire potest, quam ob causam parens sollicitus ad me venit, & filii variolis periculosè decumbentis, iisque putrescentibus in faucibus, ut prorsus mutus puer sic redditus, curationem petit. Absens in medium consulo (quia propter Illustriss. Juniores principes accedere non licuit) & admoneo tum ipsum Patrem, tum etiam Chirurgum, quem secum adduxerat, ut uvulæ rationem haberet, ne putredine absumpta loquelam adimeret. Secunda die ad me redeunt uterque, & uvulam jam peritisse referunt: ego perterritus patri suasi, ut alium quoque Chirurgum adhiberet, & tum gargarismis, tum etiam linimentis ex Rob. nucum & melle rosato mixtis, cum aq. prunellæ, partes exulceratas sanarent.

Tertia die Pater & novus Chirurgus redeunt, linguamque putredine totaliter absumptam pronunciant, atque tunc, veniâ dimissionis mihi data, accedo, puerum septem circiter annorum prorsus mutum, & jusculum aliquod sorbentem invenio: paulò post, os apertum intueor, linguam planè absumptam usque ad radicem video, atque in radice magnam putrefactionem sanie conspersam deprehendo. Gargarismos, quibus satis commode Chirurgi utebantur, continuare jussi, & suasi, ut unicum remedium adderent, scilicet linimentum nostrum, quod recipit pul. flor. Malve arbores. Unc. dimid. Balauft. drach. ij. Aluminis drach. dimid. Cum melle despumato q. s. Misc. f. linimentum molle. Planè enim mihi persuadebam hoc exulcerationem exicari, & carnem aliquo modo à natura in puerili corpore restitui posse. Semestri post in aulam reversus, & sollicitus de hoc puero, patris ædes accessi, & quæ tunc aderat, matrem interrogavi de statu filii, quæ de Schola domestica eundem advocat, iterum satis expedite loquentem ore aperto linguam integram, quæ de novo creverat, sed paulò minor invenio, quæ hodiè annis circiter tribus ad justam magnitudinem pervenisse dicitur.

*K 4

*K 4

AD

AD DECADOS IV.

QUÆSTIONEM I.

OBSERVATIO.

De ligamenti sub lingua periculosa sectione.

GUILIELMI FABRICII, MEDICI & Chirurgi experientiss. & Reipubl. Paterniacensis Ordinarii.

Ad Autorem.

G. H. D.

S Nulla Chirurgus committitur operatio, Amplissime atque amantissime D. Horstii, quam vulgus magis floccifacit, atque sectio ligamenti sub lingua: Ita etiam ut obstetricibus ut plurimum committatur, quæ ligamentum hoc digito abrumperet solent, quod mihi tamen non probatur. Sæpissimè enim vicinas partes simul lacerant, atque disrumpunt, hinc dolor & inflammatio, ita ut pueri lac fugere non possint, fiantque morosi, extenuentur atque debilitentur. Prudenter itaque hæc in operatione agendum est, neque spernenda, etiam si minima omnium videatur. In primis autem explorandum convenit, num antyloglossus operatione hæc indigeat, nec ne. Multoties enim pueri aliam ob causam, quam propter vinculum sub lingua, vocem articulatam exprimere nequeunt: nulloque ligamento lingua annexa est. In his sectionem periculosam esse, sequens exemplum demonstrat. Rustici cujusdam hic in vicinia à Coriellæ, Pet. Jieux nomine filius, duorum annorum ætatis, superiori mensè Majo, 1608. ad ædes meas adductus fuit: idque ad eum finem, ut ipsi ligamentum sub lingua solverem. Quandoquidem abscisso ligamento linguam officio suo fungi, infantemque brevi sermonem proferre posse, planè sibi persuasum habebant parentes. Porro aperto ore, & elevata lingua, quæ crassa valde erat, nullum inventum est nervosum vinculum. Quamobrem parentes cum infante remissimè, manumque adhibere recusavimus. Post mensem venit Empiricus, seu circumforaneus, cui adductus fuit infans. Is linguam mediante ligamento nerveo, durissimoque annexam esse, parentibus persuadebat; Et dummodò pecuniam solvere vellent, ut infans brevi sermonem ederet, facilimè se efficere posse, audacter ipsis affirmare ausus est. Numeratur pecunia: in sinum cujusdam matronæ collocatur infans: Tum impostor linguam ex utraque & anteriori parte altè (ut mihi ab astantibus relatum fuit) separavit. Sed quid sit? puer iste, qui prius erectè incedere poterat, in ipso momento, maximis & horrendissimis prius sublatis clamoribus, contrahitur, ita ut genua versus inguina, & brachia versus pectus retraherentur. Cæterum quia dolores continui, & medicamenta adhibita non essent, valde extenuatus atque debilitatus fuit infans: nunc tamen aliquo modo melius habet. Heri enim 28. hujus mensis Julii, ipsum unà cum doctissimo viro Dn. Emanuele Ursifio artium liberalium Magistro, convictore meo, aliisque ex meis domesticis adivi, & ea, quæ jam recensere fluxi, ex parentum, astantiumque relatu excepi,

Observatio & historia singularis.

Huc usque, ut & antehac, ne verbum quidem proferre potest. Crura brachiaque adhuc contracta sunt: quæ ubi vi extenduntur, protinus iterum contrahuntur; sed non adeo ut antehac, nulloque modo incedit. De dolore tamen non usque adeo conqueritur, & appetitus rediit, ita ut paulatim vires reficiantur. Lingua crassa, caput verò tota que constitutio corporis Phlegmatica est. Ego, quia pauperes, opem meam ipsis obtuli: si accesserint, faciam quicquid in me erit: & lubenti animo exitum præstolabar. Rarus enim est casus, cui similem mihi nunquam observare contigit. Ideoque eò magis T. Ex. illum communicare mihi visum fuit, quod hujusmodi rebus summo opere eam oblectari sciam.

Denique de ancyloglossis inter cætera exemplum quoddam peculiare referre possum, quod hic adscribere T. Exc. forsitan non ingratum erit. Est mihi frater uterinus, qui in sua infantia admodum valetudinarius fuit. Inter cæteros autem morbos, quibus obnoxius erat, ad quartum usque annum ætatis, ne verbum quidem edere potuit. Ego cum apud Chirurgum quandam Practicum versarer, & singulis ferè diebus sectionem hujus ligamenti feliciter administrare viderem, cum die quadam paternos lares visitassem, linguam ejus inspicere placuit. Tum mediante ligamento crasso spissoque linguam adeo annexam reperi, ut vix ipsa dentes anteriores attingere posset. Ego ea, quæ potui, diligentia ligamentum hoc abscidi, posteaque singulis diebus ter quaterque locum affectum melle rosaceo inunxi. Duobus mensibus à prima abscissione, ligamentum aliquo modo iterum annexum inveni: quapropter eodem modo, ut prius processi, Res, Dei beneficio, ita feliciter cessit, ut brevi loqui inciperet, tandemque & hucusque, laus Deo, vocem optimè proferre, & articulare posset. Vacat autem omni periculo hæc operatio: Modus sectionis. dummodò rectè administraretur: præcipuè autem prospiciendum convenit, ne nimis profundè incidatur: Ego elevatà linguà, apice forficum ligamentum, ut plurimum in duobus, nonnunquam etiam in tribus locis incido, sic enim difficilior alescit denuò, quàm si uno tantummodò loco incisio facta esset. Incido autem saltem quicquid nerveum est ita ut carnem vix attingam. Quod si primà vice non satis abscissum, aut iterum annexum fuerit, poterit postea eadem operatio denuò administrari. Inciso ligamento, jubeo, ut nutritrix sæpissimè digito, melle rosaceo (aut communi) madefacto, linguam blandè elevet: Sic enim agglutinatio atque consolidatio impeditur. Hæc ad Te scribendi, vir amplissime atque amantissime, problemata tua medica undique doctissima, quæque maximà cum voluptate legi, ansam mihi dederunt. Vale ex Musæolo nostro Machaonico 29. Julii, 1608.

Observatio singularis alia.

Modus sectionis.

AD DECADOS V.

QUÆSTIONEM I.

Idem.

GUILIELMUS FABRICIUS.

Ad Autorem.

Problemata tua doctissima, amplissime atque clarissime Dn. D. Horstii, gratissima mihi fuere, multum-

AD DECADOS VI.

QUÆSTIONEM X.

CASPARUS BAUHINUS, D. Anatom. & Botan. Profess. Basileensis, & Illustrissimi Duc. Wirtembergici Medicus celeberr.

GREGORIO HORSTIO, MED. D.

Professori in Academiâ Giesenâ.

Suis elapso Septembri Giesæ datis, Vir Clarissime, utrum responderim revera ignoro: utut sit, tibi de Professione gratulor, & omnia felicissima precor. Quod concernit casum, de quo scribis, dubitandum minimè est, quin omentum fuerit, in quo tumor & sanies collecta fuit; hoc docere potest ipsius primum connexio cum fundo ventriculi, cui ala vel membrana superior adnascitur, vel potius indè producit, quemadmodum ala inferior à coli membrana: docet hoc etiam ipsius forma Marsupio aucupario similis: item ipsius substantia partim membranosa, partim glandulosa. Quæ causa fuerit quæris? Cum plurima vasa per omentum ferantur, ex vasis referatis sensim materia inter has tunicas effundi & colligi potuit, quæ nisi membranæ crassiores fuissent, in abdominis capacitatem fluxisset, & quia pinguedo, quæ ei adnascitur, cænoza & putrescibilis est, non mirum, saniem foetidam adfuisse. Hæc sunt, Vir Clarissime, quæ ad tuas respondere debui: his vale & salve. Basileæ ocyus XI X. Decemb. 1609.

Causa generationis in omento.

GUILIELMUS FABRICIUS, Medicus & Chirurgus Paterniacensis experientissimus ad eundem.

STuæ, Vir Amplissime 12. Septemb. Giesæ, datæ, 19. Octob. ad me perlatæ fuere, quæ gaudio maximo me affecerunt, præcipuè illam ab causam, quod Deus opt. max. nos propius conjunxerit, & T. Excell. in florentissimam Academiam constituerit. Faxit Deus clementissimus, ut vocatio illa tua ad ipsius gloriam, ædificationem proximi, in primis familiaræ Medicæ utilitatem, tuique salutem plurimum conducatur. Cæterum quod casum de monstruoso omento communicatum attinet, is multum mihi placuit: est enim profectò rarus, nec unquam mihi similem videre contigit. Superiori tamen anno, Bernæ, matronam quinquagenariam, robustam, sanam, obesam & pinguem valde invisi. Illa ante multos annos in difficili partu relaxationem umbilici contraxerat, ex qua rupto peritonæo & relaxato abdomine paulatim hernia planè monstruosa facta fuerat, quandoquidem magnitudinem uteri, qui foetum maturum gestat, tumor iste superabat: venter nihilominus suam servabat proportionem: Porro tumorem huncce ex omento prolapsio, & sensim in istam magnitudinem aucto prognatum fuisse, verisimile mihi videretur: absque dolore enim, tactuque mollis, & undique æqualis erat: colore à naturali non discrepabat: murmur nullum percutebatur, ut in hernia sit intestinali:

Observatio de tumore omenti.

iii

Observatio de quadam muliere, quæ ab aceto abhorruit.

Sal optimum remedium in Syncope.

Observatio de Syncope per imaginationem abortiva.

Urina remedium syncope ob fallam substantiam.

S(0)S

S

Causa generationis tumoris omenti.

Observatio de excrecentia ad homoplacatam.

in ventrem retrocedebat nunquam, etiam si alvum exoneraret, vel in dorsum ægra decumberet, sed semper in eodem permanebat statu. Ex quibus apparet, fuisse omentum, idque in illa molem & magnitudinem auctum. Sed hæc obiter, quæ si non probabilia, verisimilia tamen esse videntur. De generatione verò tumoris omenti, cujus mentionem facis, nescio quam aliam adferre debeam causam, præterquam illam ipsam, quam tu quoque statuisti. Ludit enim aliquando natura, ut plus nutrimenti ad partem aliquam, quam pro sua nutritione opus, amander. Hinc excrecentiæ præternaturales & aliquando monstrosæ fiunt. Ante annos enim quatuordecim DN. GRIFFONIUS, Chirurgus præstantissimus, olim Præceptor meus fidelissimus, Laufrannæ cuidam viro robusto, & optimo corporis habitu prædito, excrecentiam ad homoplacatam dextram viginti sex librarum pondere, præfente Domino Claudio Auberio, apud Laufrannenses Doctore Medico celeberrimo, multisque aliis, excidit. Convaluit homo iste, & forsitan hucusque vivit. Tota autem excrecentia ista præter membranas nonnullas ad ignem in pinguedinem optimam & ad usum idoneam resoluta est. Causam materialem hujus tumoris putasne esse sanguinem aëreum, ibique per venas copiosè exudatum, & à debili istius partis calore ad ipsum conversum? Sed finem facio, Deumque suppliciter oro, ut tuam Excell. ad Reipubl. utilitatem diu conservare dignetur. Catalogum virorum doctorum Academiæ vestræ accepi, quos omnes, ut ille, qui fons est omnium scientiarum, Spiritu suo magis magisque illustre, & in multos annos incolumés servare velit, oro & efflagito: quæso, ut illos omnes meo nomine demissè salutare non gravèris. Vale vir Amplissime, & me, ut facis, amare perge. Paterniaci Aventicorum 21. Octob. Anno 1608.

AD DECADOS VII.

QUÆSTIONEM VI.

Cum præfens quæstio quodammodo de Scorbuto tractet, non inconueniens nobis videtur, ea quæ sequuntur, annectere, cum non parum lucis huic doctrinæ adferant.

GEORGIUS FABER, PHIL. ET
Med. D. & Illustriss. Ducum Saxon. Archiater experientissimus.

GREGORIO HORSTIO, PHIL.
& Med. D.

Miraberis fortassis, Clarissime & Excellentissime Dn. Doctor, miraberis inquam, quid causæ sit, quod ignotus ego, ad te facie quidem mihi pariter ignotum, scriptis verò, eruditisque lucubrationibus undique notissimum, scribere sim aggressus. Verum enim verò, mirari paulisper desine. Duplicem habeo causam, unam publicam, alteram privatam. Illa est, quod ab ineunte ætate mihi semper magna fuerit cupiditas, tam in exteris, quam nostris regionibus cognoscendi & compellendi viros doctos, & inter eos, te nunc vel maximè, præstantissime Horsti, quem recondita quædam eruditio in clyti- que

ac famigerati nominis celebritas conspicuum mihi fecit: hæc verò, privata scilicet, casum conuenit medicum, cujus arbitrum te mihi exopto atque deligo, &c. Res verò, ut ad rem ipsam deveniam, sic se habet: Matriona quædam honesta anno supra Millefimum sexcentimum sexto, circa veris initium, de nimia pectoris angustia de dolore & inflatione sinistri hypochondrii, interdum etiam de intensis crurum, pedumque lancinationibus & convulsionibus, adeo cœpit conqueri, ut præ doloris magnitudine, maximè sub noctem, quò se verteret, nesciret: inter eundem & movendum quoque difficulter respirabat; urina erat valdè crassa, rubra, turbulenta, cum pingui superficie & sedimento fursuraceo vel sabuloso: pulsus verò semper debilis & inæqualis existebat. Verum inter hæc incommoda gravida illa fœtum gestabat utero. Quo animadverso, de medicamentis tutò exhibendis diu, multumque cogitabam, atque etiam subdubitabam, sperans fore, si propitia Lucina finitio gestationis tempore convenienti modo fœtum excluderet, omnia tunc commodiori via posse institui ac perfici. Et, ut verum fatear, de Scorbuto, morbo hæcenus apud nos insolito & incognito, mihi nihil unquam tunc venerat in mentem. Interea legitimum parienti tempus accedit, filiolumque vivum & valentem in lucem feliciter edit. A partu verò symptomata illa, quibus antehac tam graviter erat cōstictata, remittebant, seseque meliusculè aliquandiu habebat, ita ut de integrè recuperatâ sanitate spem conciperemus haud exiguum. Paulò post, cum Illustrissimo nostro Principe mihi Coburgum proficiscendum, ibique propter venationem æstivalem integrum bimestre subsistendum est. Dum ita absum, en literas accipio, quæ recidivam omnium istorum symptomatum, quæ supra recitata sunt, mihi denunciant: quibus accesserant adhuc alia, maculæ seu lituræ nimirum in cruribus, pulicum morsibus haud dissimiles, gingivarum absumptio & putrefactio, cum intolerabili dentium dolore & gravi fœtore oris. Iis ego nunc cognitis facili negotio de certo morbi genere confirmatus fui. Quare, nullâ interpositâ morâ, medicamenta ipsi præscribo ex herbis & radicibus incidentibus, attenuantibus & morbo huic appropriatis, non neglecta etiam convenienti evacuatione, sanguinisque missione. Quibus omnibus ita in mea absentia diligenter usam esse pro certo comperi. Brevi dehinc rediens, ostendo illam nihil aliud postulum istorum medicamentorum, conquerentem, quam de vehementissimis faucium doloribus & exulcerationibus, quas usu acrimæ gargarisum & linimentorum ita exacerbatas fuisse seridò testabatur. Cum autem valdè sollicitus essem hac de re, senex quidam Barbitonfor aliorum suavis accersitur, cui rem omnem expono, rogans, ut si quid auxiliî longo rerum usu atque experientiâ ad propulsandum hoc malum didicisset, curationi manum admoveat. Annuit primò, sed statim subjungit, se quidem velle hunc morbum curare, si modo curationi adferentem: sciscitanti autem de modo & processu respondit: per usum suffumigii ex Cinnabari, auripigmento, aliisque venenatis, seseque multos ab ejusmodi malis hoc unico medio liberasse, & pristinæ restituiti sãtati, satis superciliosè jactans. Ego hoc remedii genere deterritus, hominem dimitto, præterdicens, me

Proponitur casus Medicus.

Signa Scorbuti.

Alia histona Scorbutici cujusdam.

Confirmatio Scorbutici signa.

Curatio Scorbuti.

me non posse convenire cum ipso de hoc morbo, multo minus cum ejus curatione, propterea quod neque originem, neque causam, neque signa hujus morbi facis cognita atque perpecla æquè habuerit, ut ego. Quocirca discedente ipso cum gratia, casum hunc refero Clariss. Dn. DD. Medicis Cassellanis Aulicis, Dn. D. Hermanno Wolfio & Dn. D. Mosano, fautoribus & amicis meis honorandis, ipsorumque judicia & consilia super hoc obnixè efflagito, qui sese faciles præbuerunt, mihi que omnia humanitatis & benevolentia officia liberaliter præstiterunt, ex quibus tandem honesta illa matriona brevi temporis spacio (singulari Dei beneficio) penitus convaluit, & in hunc usque diem nihil mali aut incommodi omnino sentit, nisi quod ipsi vox quodammodo imminuta, paulòque lenior reddita sit, verum nihil obstat, distinctè atque concinnè loquitur, cibum potumve absque ulla difficultate & impedimento assumit, &c. Pro quibus beneficiis Deo optimo maximo sit gratia & gloria in sempiternum. His ita peractis, quid controversæ inter me & veteranum illum tonforem ex prædicto casu non ita pridem obortum sit, intellige. Inciderat in eundem morbum hæc Aulicis quidam non infimæ fortis, verum longè vehementioribus & gravioribus epatis & vesicæ fellis obstructionibus corripiebatur. Ad hujus ego curationem vocatus & rogatus, ut quicquid ad valetudinem recuperandam pertinere putarem, nihil eorum missum facerem. Respondi: me quidem ex officio id debere, sed nihil certi de curatione & felicie successu posse ac velle, promittere, eò quod scirem, servandis diætæ præceptis ingenium suum minimè natum esse, adeo que longo tempore antè, quam decumbere ceperit, de morbo à me diligenter præmonitus obtemperare noluerit, malum in principio fuisse neglectum, jam verò totum in vereratum: laboraverat enim jam diu fædâ oris graveolentiâ, dentium nigredine, atque gingivarum luxuriant quædam putredine, quæ omnia hujus morbi *quædam* sunt non contemnenda. Usus autem fuerat aliquot hebdomadis operâ manuariâ istius Barbitonforis, cujus supra mentio facta, sed irritò planè conatu & successu. Cum multis igitur precibus non tantum ægrotus ipse, sed & astantes quidam amici apud me instarent, humanitatis & pietatis officium esse duxi non minimum, vel in desperatis casibus opem non denegare, tum ne ægri deserti, spem omnem & animum abjiciant, ac miserimo eventu extinguantur, tum quia interdum deplorata cadaverosa corpora ad sanitatem redire videmus, omnem ipsi operam & studium ex Christianâ quædam commiseratione pollicitus sum, modo ipsemet etiam suum officium facere, meisque monitis posthac obsequentior esse velle, quod & se facturum datâ dextrâ mihi seridò promisit. Consideratis itaque hujus morbi symptomatibus, omnibusque excussis, curationem in nomine Dei aggredior, eique medicamenta secundum curationis methodum adorno, quæ nimirum crudos humores concoquant & incidant, concastos expurgent, semper admiscendo etiam illa, quæ huic morbo à proprietate convenire mihi videbantur. Horum usu per dies aliquot continuato, ipsemet æger sese alleviari ac melius habere palam confitebatur, pedum tumor, qui jam invaserat, totus evanescebat, oris verò ulcuscula & gingivarum putrefactio efflorescebant

adhuc, & quasi incrudescabant. Idcirco à Barbitonfore suo persuasus, si nimirum quicquam medicamenti intra corpus assumeret, malum istud oris & faucium sanari nunquam posse, à medicamentis & præscriptâ cura sese omnino abstinuit. Quo facto miser ille suo, sui que tonforis genio & ingenio indulgens, in hydrophem delapsus intra paucos dies misere diem suum obiit. Verum non semel sub vitæ finem coram uxore & amicis multis querelis & lachrymis contestatus est, sibi eventum hunc à me statim in principio fuisse prædictum, & se malè fecisse, quod barbitonfori plus, quam Medico fiderit, atque obtemperarit. Ob hujus tonforis iniquitatem Magistratus sui officii admonetur, ne videlicet ejusmodi impostoribus fenestra ad nequitiam aperiatur, multò minus hoc tam grande facinus tonforis (& morte piandum) impunè relinquantur. Hinc mihi summa Barbitonforis illius invidia & acerbissima injuria, dum non solum famam meam variis contumeliis & convitiis profcindere, sed & matronam illam honestam, quam Scorbuto laborantem curavi, quod morbo Gallico fuerit infecta, falsò traducere audeat. Mendacium suum hæc ratione defendere conatur: fauces, tonsillas atque ipsam uvulam nullo alio modo lædi posse, quam à lue Gallica, & per consequens illam matronam tali morbo fuisse contaminatam. Quam absurdum & falsum hoc sit, vel doctioribus, & in arte nostra peritioribus, excutiendum relinquo. Annon ex confirmata quadam putrefactione & corruptione gingivarum in Scorbuto, finitimæ quoque partes serpendo inficiuntur, & ad ossa usque consumuntur, ut habet *thes. 4. Exerc. tuae 2.* quasi verò non ex quavis acri & maligna fluxione possit palatum quoque ulcere affici, & ejus os erodi, ita ut concedat quemadmodum Doctiss. ille Italus *Baptista Codronchius in l. 2. de vitis vocis cap. 6.* luculenter docet. Cum autem in hoc tam arduo & difficili negotio nullius insuper judicium atque consilium magis exoptem atque expetam, quam tuum quippe qui non ita pridem de eadem materia tractatum absolutissimum, mihi que instar totius alicujus commentarii certè gratissimum, cum magno rei literariæ emolumento, tuaque pereximia laude publicum edisti, majorem in modum abste peto, vir Clarissime, ut si à gravioribus negotiis & studiis tantum respirare liceat, quid facto opus censeas haud invitus rescribas: in te meam observantiam à gratissimo, tibi que deditissimo animo meo certus expectabis, Dabam ocyus inter turbas aulicas Isenaci Calend. Augusti, M. DC. IX.

Clarissimo & Excellentissimo Viro,

Dn. GEORGIO FABRO, PHIL.
& Med. D. & Illustriss. Ducis Sax. Ernesti, ac Reipubl. Isenacensis Medico

GREGORII HORSTII, D.

Esse vir Clarissime & Excellentissime fautor & amice plurimum colende, minime talem me judico, qui opinioni, quam Tua Excell. de me concepit *carâ d'vaxim* respondeat, utpote qui mihi benè conscius, vulgi pars ultima nostri, pars ultima turbæ Romanæ: gratissimæ tamen Excell. tuæ literæ fuerunt, tam quod viri celebri-
tate

tate nominis, licet non facietenus, mihi notissimi familiaritatem ac benevolentiam offerrent, quam quod monstrarent, quibus mediis eandem oblatam penitus mihi conciliare possem. Utinam à me quicquam Excel. tuæ lectione dignum provenire posset, ne dicam quod conceptam opinionem de me confirmaret: Scio enim quid mihi in re medica quotidie dubitandum & addiscendam occurrat. Verum tuâ fretus benevolentia, candide breviterque subijciam, quid ad utramque literarum partem respondendum mihi videatur: tua Excel. boni consular, & festinanti calamo ignoscat. Primum, quod attinet affectum, quo matrona illa honesta superioribus annis afflicta fuit, is scorbutico malo tam affinis videtur, ut ovum ovo similis vix reperiatur. Cum enim enumerata symptomata considero, vera *σφοδρὰ* signa reperio, quæ præsentiam incipientis Scorbuti innuunt: inter cætera verò maximè testatur hoc pulsus debilis & inæqualis, cum reliquis, angustia scilicet pectoris, dolore & inflatione sinistri hypochondrii, crurum pedumque lancinationibus, porissimum sub noctem ingentibus, difficili tempore motus respiratione, & urinâ turbulenta, cum innatante pinguedine frequenter permista, conjunctus. Etenim talis pulsus cum reliquis *Eugaleno experientissimo lib. de Scorb.* verum & pathognomonicum hujus affectus signum constituit, ut patet ex *ejusdem observ. 30.* quâ ferè casus idem proponitur.

Scorbuti
descriptio.

Cur post
partum ex-
acerbatio
symptoma-
rum in-
termiserit.

Nec obstat rubram apparuisse urinam, quam aliàs in morbi principio frequentius albam observavimus: id enim ex accidenti factum, propterea quod ægra prægnans fuerit, in quibus lotium, alias ob causas non ignotas, tingitur. Ut autem in scorbuticis paroxysmis (ubi malum in principio, nec admodum inveteratum est) morbus sponte sua cessat, in signi quadam evacuatione & mutatione totius superveniente; ita etiam mirum non est, post partum symptomata quasi sopita fuisse, propterea quod succedente puerperii purgatione plurimum fortassis de peccante turgenteque materia fuit evacuatum, eadem ratione, quâ viris ejusmodi morbus exacerbatus per hæmorrhoides apertas lenitur. Veruntamen quia fomes mali remansit, facilimè ratio recidivæ redditur, tunc temporis scilicet, ubi lactentem fortè puellum aluit, nova menstruarum evacuationum intermissione succedente, scorbuticæque materiæ in massa sanguinea, propter nobiliorem partem à mammis attractam, & in lactis substantiam conversam, admodum auctâ & exacerbata, quæ postea non solum prædicta symptomata reduxit, sed insuper confirmati Scorbuti signa, maculas scilicet in cruribus, propter *εχθροσάν* sanguinis infecti, gravemque gingivarum absorptionem fauciumque putredinem, seu potius putrefactionem, tam propter singularem peccantis materiæ proprietatem, quam propter humidiorum fortè constitutionem ægrotantis matronæ honestissimæ, respectu fluxionum capitalium, quod Excellentiss. Dn. D. Hermannus Wolfius ex T. Excel. sententiâ, quam in literis ipsius video, prudenter statuit: non enim video, cur non ejusmodi symptomatikus affectus, in certâ quadam parte genitus, ab alia causa superveniente augeri & foveri possit, quapropter lubens subscribo, causam foventem illius oris exulcerationis præter opinionem brevi temporis spatio subortæ (quod in Scorbutico malo non admodum citò aliàs fieri solet) in

defluxionibus continuis exitisse. Quid enim tales pituitosæ fluxiones in oris affectibus præsent, satis patet in casu veterum, seu febre Ungarica recentiorum, ubi deterrima redditur oris & faucium inflammatio, subiecti laborantis cerebro temperie humida, fluxionibusque obnoxia prædito; in pueris item humidioribus variolis laborantibus, quibus integra sæpius lingua putrefactione conluminatur. Sed quorsum hæc pluribus enumerantur, cum exitus curationis per appropriata & convenientia remedia methodicè instituta feliciter acta probavit, ut merito Deo opt. Max. Archiatro verò T. Excel. gratias immortales habeat? His igitur missis, ad alteram Epistolæ partem me converto, nec de Aulici illius affectu quicquam repeto, licet alia quædam symptomata graviora passus fuerit: quot enim formas hic morbus induat, & qua ratione sæpius doctissimis etiam imponat, Eugalenus ille testatur pulcherrimè, tùm in tractatu, tùm etiam in observationibus. Uudè non tam ignorantiam (quid enim aliud in ejusmodi hominibus expectabimus) quam audacem superbiam in veterano illo barbitonfore miror, qui maledicendi nido eò usque progressus est, ut deterior mihi videatur, quam totum crudele Chirurgorum vulgus, omnium literarum ignarum, ac prorsus *ἀνελεπισθητόν*, cujus mentionem facit *Langius lib. 1. Epistolarum*, propterea quod illud ipsum tam absurdè non concludat, fauces & circumjacentes partes alio modo lædi non posse, quàm affectione Gallicâ, cum ab eodem in febris ardentis curatione non quo ad cognitionem inflammationis faucium, sed maxime quo ad curam, quod causam nimirum febrem negligant, jure meritoque reprehendatur. Cæterum licet meridiana luce res ipsa clarior videatur, lubet tamen sacrosanctæ veritatis causa subijcere, morbum Gallicum (eriamsi symptomata quædam cum aliis affectibus communia possidere videatur) non solum à causâ totâ substantiâ agente produci, juxta *Capivaccium, Saxoniam & Montaltum*, sed revera quoque morbum esse specificâ quadam corruptione occultum, seu totius substantiæ, secundum *Fallopium, Paracelum, Palmarium, Mercatum, Columbam, Machellum & alios*. Hoc præsupposito patet, verum hujus morbi characterissimum à Scorbuto longè alium esse, quemadmodum ex symptomatibus eorum; qui lue venereâ laborant, ob singularis venenæ proprietatem, ab aliorum morborum longè diversis colligitur. Hoc inter cætera patet etiam in ulceribus Gallicis, de quibus rectè *Mercatus lib. 1. de morbo Gallico*: Ulcera dum Gallicam naturam sortiuntur, id procul dubio haud obscurè monstrant: nam admiratione dignum videtur, pedum ulcuscula, quæ minima sunt, licet appareant purgata, cum hoc tamen neque coalescere, neque cicatricem admittere, nisi cum maximâ difficultate videntur. Nam remanet in eodem ulcere callosa quædam eminentia seu cicatrix, solum & prælidium majoris mali, cum cicatrix in omnibus aliis ulceribus certissimum fit salutis indicium. Consimilem naturam habent oris ac narium ulcera, ne dicam de reliquis, quæ licet minima sint, absconditum habent & latitans vitium ossis, vel membranarum corruptionem, vel tanta putredine pollent, ut vix ea ad sanitatem perducere queas: quod si aliquando

Morbus
Gallicus
est morbus
totius sub-
stantiæ.

AD DECADOS IX.

QUÆSTIONEM V.

Requentissimus est morbus, quem vocant virgineum, in his locis, ita ut ex propriis observationibus plures historiæ adduci possent: sed placet potius aliorum in arte peritorum exempla subijcere, quam ob causam ex ejusdem D. D. Jacobi Horstii prælectionibus subsequenter observatorem annectimus.

OBSERVATIO DE MORBO VIRGINEO.

Nobilis virgo in Saxonia, dedita otio, & mærore sæpius afflicta, naturâ complexionis calidæ sicce, magis tamen ad sanguinem vergentis, sensim incipit albescere, palpitare corde &c. ac per biennium ab omnibus medicamentis abstinet. Interea consilio rudium domesticorum sanguinè è Basilica mittere conatur, non consulo Medico, sed sanguinis nihil, veruntamen serosus & pituitosus humor è venis effluxit. Quid multa? adhuc pejus se habet, nec tantum albescit, totâ tum facie, tum oris labiis, tum genis, sed etiam parum per intumescit, appetitus deijcitur, capite multum dolet, sed per intervalla, palpitatio cordis magis magisque crescit. Tertio a. anno consilium meum petit, Leucophlegmatiam seu febrem albam esse intelligo, eamque valdè confirmatam. Itaque eam curandam suscipio, sed cum prædictione, ipem scilicet curationis adesse, modo diurnitate temporis non deterreatur: morbus n. & per se diuturnus, & tanto tempore confirmatus, prolixiorum curativam per intervalla temporis repetitam postulat. Ægra & ejus astantes obtemperant. Prima igitur die utitur Electuario purgante, quod R. Elect. lenitivi, Indi ana drach. iij. Elef. drach. iij. cum sacch. q. s. fiat bolus. Secunda die lambit syrupum de duabus radicibus bis, manè surgens & vesperi itura cubitum, duobus vel tribus cochlearibus, ac triduo continuat. Quinta die utitur potione purgante.

R. Rad. cichor. drach. iij.
feniculi ass. s. ana drach. ij.
Polypod. unc. s.
Sem. anisi drach. j. s.
Melonum drach. j.
Her. Beronice, Majorana, fumiterre,
ana Mj.
Capill. veneris Mj.
Fl. Anthos
Borrag.
Rosarum rub. ana Pf.
Stachad. Arab. drach. ij.
Fol. Senæ sicc. Unc. j.
Turbit. drach. ij.
Passul. mun. Unc. j.
Coq. in s. q. aq. & vini, ad 2. post. colentur
Unc. Xl. & in Colatura per noctem infundantur.
Agarici, troch. drach. iij.
Rad. Mechoacan. drach. j.
Cinamomi Sij.
Macis
Galangæ ana Sij.
Stent in infusione per noctem, mane colentur,
R. Colatura hujus Unc. iij.
Manna Unc. ij.
Syr. de 2. rad.
rosar. solut. ana Unc. s.
Misce & fiat portio.
* L

Sex

aliquando consequaris, non communibus ulcerum auxiliis, sed eorum ope, quæ longè videntur peregrina. Hactenus *Mercatus*, ex quo colligere licet, & *σφοδρὰν* Scorbuticam & Gallicam plurimum differre, præsertim ubi simul annotamus oris illas affectiones præter naturam in hac Gallica quotidianas non esse, sed ut plurimum tunc temporis accidere, ubi qualitas Hydrargyri noxia singulari quadam proprietate faucibus inimica, teste Langio, venenatum serosum humorem per salivationem expurgare conatur. Hinc *Paracelus & Capivaccius* monstrant, quomodo in hoc casu lue gallicæ laborantes ab oris ulceribus præservandi & curandi veniant, alio profectò curationis modo ab illo, quem in *σφοδρὰν* Scorbuticâ observamus. Quæ cum ita sint, vir Excellentissime & Clarissime, satis superque patet, quam enormiter Barbitonfor ille, quo ad cognitionem & curationem dicti morbi hallucinatus, & quam iniquè & malitiosè T. Excel. eruditionem allatrare, matronamque honestam affectu quodam inspecto quasi laborantem, infamare conatus fuerit. Nil video, quod T. Excel. incumbat, quam revocationem ab imperito homine urgere, & reliqua Magistratui committere. Hisce vale, & me, quod facis, amare perge, chartasque transmissas boni consule. Dabam raptim Giesæ, 20. Aug. M. DC. IX.

AD DECADOS VIII.

QUÆSTIONEM IV.

S. 4.

Diuretica non temerè esse adhibenda.

OBSERVATIO.

Ex prælectionibus JACOBI HORSTII p. m. Præceptoris ac Patruï nostri honorandi.

Generosa matrona in Saxonia dolores ingentes circa lumbos sentit per dies aliquot, ut impatiens anxietate magnâ hinc & inde moveatur. Huic laboranti alius Doctor Medicus adest, qui rectè statuit, eandem calculo renum laborare, quam ob causam purgantia & calculum moventia præscribit: verum nihil proficit: imò magis dolores augentur, nec quicquam calculi excernitur. Ego vocatus accedo, cumque calculi obstructionem protinus non aperiri posse videam, ad dolorem fixum leniendum me converto, & herbas decoctas in aqua cum sacculis lumbis applico. R. Herbe paretar. veræ, Artemis. Agrimon. an. Mj. s. Bismalye Mij. Petroselin. fol. lauri an. Mj. flor. Chamomil. Mj. s. fiant sacculi, decoq. in s. q. aq. Posteaquam bis terve applicaverant, lumbos in unguento, quod *Recept. olei violar. Unc. s. l. aib. amygd. amar. sesammi ana drach. ij. Scorp. drach. sex. Unguenti dialtheæ, ping. gallinæ an. drach. ij. cere q. s. & fiat Unguentum*. Jussi urea nocte reiteretur quinque vel etiam septies. Summo manè sollicitus de ægra, ne propter ingentes dolores expiraret, lectum accessi, Baronissam Generosam dormientem inveni, sed parum per expergefacta me certior reddidit, dolorem, licet non prorsus cessaverit, multò mitiorem esse. Discedens igitur ad somnum ulteriorem illam adhortor. Secunda die dolores prorsus cessabant. Quinq; diebus post, cum vires refecisset, & urina magis cocta esset, calculos movimus, quos per multos ferè sine dolore excernebat & convalescebat.

Tomus tertius.

Sexta & septima die utitur Rotulis aromatici rosari, quotidie bis duabus horis ante cibum. Octava die iterum purgatur altera medietate potionis purgantis antedictæ. Nonno die iterum purgatur pilulis, quæ tales:

*Rz. Pil. Aleophang.
de biera simpl.
de Rhabar. ana ℥j.
Cochiar. ℥β.
Cum aq. betonica q. s. fiant pilule.
num. XV.*

Decima die usque ad viciesimum utitur pulvere tali:

*Rz. Specier. arom. Caryophyl.
Diacinnam.
Dianthos ana drach. β.
Diamarg. frigid.
Diagalange ana ℥β.
El. resumptivi ℥j.
Sacch. ad pondus omnium
Misce & fiat pulvis.*

Hujus usus quotidie fuit duabus horis ante cibum, cum similigine & vino Malvatico.

His peractis cum nondum habitus bonus rediret, iussa est a me, ut per mensem integrum à medicamentis quiescat, viresque recolligat, ut natura sensim, diæta non neglecta, crudos ac superfluos humores concoqueret.

Tertio mense, vel ferè in fine secundi, redii: rursus curativam institui, ubi tantum purgans portio antedicta primâ die assumitur. Quatuor subsequentibus diebus utitur condito, quod sequitur:

*Rz. Conf. Betonica.
Anthos ana Unc. j.
Rosarum Unc. j. β.
Nuc. Mosch. cond. drach. j.
Diacori drach. ij.
Spec. arom. caryophyl. ℥β.
Cum syr. de beton. q. s.
fiat Conditum.*

Modo alternis diebus Rotulæ aromatici caryophyllati usurpabantur. Sexta die iterum usâ est purgantis potionis haustu: Septimo die pillulis antedictis. Postea rursus & conditum & rotulas septem diebus continua vit. Denique naturæ iterum omnia permilla sunt, diæta diligenter observata. Sed cum duabus septimanis quiescisset à medicamentis, postremam curativam aggressi sumus, in qua prima die sumit Electuarum.

*Rz. El. lenitivi.
Diacathol. ana drach. iij.
Ladi drach. j. β.
Cum sacch. q. s. bolus.*

Secunda die reiterat potionem purgantem antedictam: tertia, quarta, quinta & sexta die pulverem superiorem continuat. Septima die rursus alteram potionis purgantis partem exhibui, & subsequentibus octavo & nono die rotulas Aromatici rosari præscripsi. Demum decima die Sudoriferum exhibui.

*Rz. Theriaca antiq.
Mitridat. ana ℥ij.
Vini Malvatici Unc. iij.
Aq. Veronica Unc. ij.
M. c. f. potio sudorifera.*

Hanc matutino tempore ebibit, & per horas duas in lecto sudavit. Reliquum tempus diærum corroborationi tum per diætam, tum per reiterationem conditi antedicti & Rotul. Arom.

Caryophyll. tribuimus, sensum melius se habuit, & ferè finitâ hyeme ac vere incipiente convalescit rursus, adeo ut nihil illa salubrius, nihil pulchrius. Hactenus D. Jacobus Horstius in prælect. in lib. Hipp. *π σ π ι τ α β ω ρ*.

AD DECADOS ult.

QUÆSTIONE M final.

Quod Gangræna sapus causam occultam habeat.

OBSE RVATIO.

Gangræna ex contusione totum crus, scrotum & inguen spacio 24. horarum mirâ cum celeritate invadit, atque ægrum è mediocollit.

GUILIELMUS FABRICIUS,
Medicus & Chirurg. Reipubl.

Paterniacensis celeberr.

GREGORIO HORSTIO, D.

Med. & Professori.

Sente atque amicitia te à nobis sejunctum minimè esse, etsi altissimæ rupes nos disjunctant, Vir amplissime atque humanissime, literæ tuæ 14. Martii Wittebergæ datæ, antè dies verò octo modò mihi reddita, restantur, munera item, quæ simul mittis, plenius fidem faciunt. Utinam ego T. Excell. pro dignitate sua, & uti decuisset, eo tempore, quo hic nos inviserat, excipere potuissem, vel etiamnum officium aliquod præstare valerem. Proxima tamen occasione oblata, qua D. D. Doring ad me pervenerit, intelligit tuam commendationem sibi non parum profuisse. Tractatus tuus de casu quodam admirando, liber planè Philosophicus, doctus & elegans, mirum in modum gratissimus mihi fuit, quem eò majori cum voluptate perlegi, quod eo ipso tempore, quo mihi redditus, circa casum non vulgarem occupatus erat, in quo, quia nonnulla rara, & Excell. T. speculationibus non indigna occurrunt, eum communicare ac ordine recensere minimè gravabor. Superiore mense Julii 21. die, Tivan Toppin, civis Staffiacensis, oppidi hic in vicinia ad lacum Neocomensem siti, quinquagenarius, robustus, & optimo corporis habitu præditus, cum in maximis mellis occupationibus, plaustrum vacuum ipsemet ducere tenasset, ac currendo in terram corruisset, totam internam partem suræ sinistri cruris dilaceravit, cum tibiæ ossis, à perostio suo ad longitudinem spithamæ denudatione: neutrum tamen os fractum aut fissum erat, ita ut pedes domum, à qua iter dimidiæ horæ absfuit, se conferret. Ego eadem die vocatus, illicò totum crus, coxamque oleo rosarum inunxi. Vulneri prius vino rubello, & aqua tepidâ à sordibus & arenâ purgato, digestivum sequens imposui. *Rz. terebinth. lotæ Unc. j. Cera Unc. sem. Gum. Elemi drach. 2. ole. rosar. Unc. sem. Ol. de vitæ œlis ovor. Unc. i. Dissolvantur omnia igne lenissimo, postea admisce Croci scr. sem. Vitellor. ovorum N. ij.* Ut autem affluxum humorum impedirem, fascia poscâ imbutâ, totum crus involvi, victum tenuem ac optimum

Tractatus
de Confer-
vatione &
Cruentatione
cadaverum.

primum præscripti, & pro potu ordinario, decoctum agrimonie & veronice ordinavi. Hinc dolor multum remisit, eam tamen noctem, utrunque inquietam transegit. Circa scapulam quoque & humerum, licet nullum manifestum indicium contusionis apparuerit, quia tamen eò loci de dolore conquerebatur, eodem oleo rosarum inibi bis in die illum inunxi, adeo ut dolor scapulæ intra biduum cessaverit. Die 22. Julii sequens medicamentum sumpsit. *Rz. Syr. rosati solut. compos. cum rhab. Agrico & fenina Unc. sem. pul. veris fenina prepar. scrup. ij. cum decocto agrimonie, & veronica fiat portunculæ;* quæ corpus leniter purgatum fuit. Paulo post deligato vulnere, optima futuræ digestionis signa apparuerunt. Denuò itaque præscriptum Digestivum imposui, totumque crus oleo rosarum inunxi, & fascia poscâ imbuta omnia colligavi. Circa vesperam deinde eadem repetit, eâ nocte optimè quievit. Die 23. Julii summo manè basilicam dextram (sinistram enim propter cicatricem ad cubitum nullo modo invenire potui) incidi sanguinisque ad Unc. vj. extraxi. Deligato dein vulnere; partem illam suræ dilaceratæ, & à subjecta carne disjunctæ, quia livefcebat, ac in gangrænam tendebat, abscindere visum fuit. Abscissa præsentè Dn. Joh. Mullin, ejus loci presbytero, parteque aceto & sale mundata, Ægyptiacum nostrum ad radicem putredinis, reliquæ vero parti vulneris digestivum imposui, postea sequens Cataplasma, quod putredini resistit, applicui. *Rz. farina fabarum Unc. iij. Salis marini unc. sem. pulverem summitatum absinth. vulg. Scordii utriusque ruta ana unc. j. Coquantur in oxymell. simplici. fiatque cataplasma, addendo sub sinem myrrha, Aloes ana unc. sem. misce. fiat Cataplasma.* Circa vesperam rursus eadem methodo processi, sed quia subsequens nox illi non adeo quæta futura videbatur, grana aliquot Laudani ei exhibui. Nullos itaque eâ nocte perferentis dolores, sed quietè & securè dormivit. Die 24. Julii manè vulnere deligato, putredinem inhibitam, neque gangrænam amplius proferpere certis signis nobis conspiciere licuit: ad majorem tamen securitatem unguentum Ægyptiacum, ut antea filamentis complicatis ad radicem putredinis, totamque partem lævam supradictò cataplasmate cooperui. Intemperies nulla, neque inflatio, aut dolor aderat. Domum itaque me confero. Circa tertiam horam pomeridianam illicò, & quidem me absente; in altera tibiæ, nimirum exteriori suræ parte, dolore acutissimo corripitur. Ego circa nonam noctis horam ad illum veniens, maximis quidem doloribus ipsum detineri, facile conjicere potui, absque ulla tamen intemperie manifesta, aut inflatione conspicua. Undè Hippocratis sententiam animo volvens, videlicet contusam carnem necesse esse putrescere & in pus converti, ab inceptis desistere nolui, verum digestivum denuò imposui, tibiæque oleo rosarum inunxi, ac rursus somni tempore aliquantum Laudani exhibui. Verum tantum absfuit, ut somnum capessere potuerit, quin potius circa tertiam me ad se vocare jussit, si forsitan dolorem aliquo modo lenire possem. Deligata itaque tibia, partem externam suræ, & ipsum quidem locum, dolentem lividum invenio. At quia dolor magnus, nihilque aliud mihi in promptu erat, illicò Cataplasma ex mica panis, lacte cocta, addi-

tis vitellis ovorum, parumque butyri recentis, calidè applicui. Hinc dolor aliquo modo sedatus fuit, parumque quievit æger. Die 25. Julii circa septimam horam matutinam, deligatâ tibiâ, partem externam suræ, palmæ latitudine, nigram & sphacelatam inveni. Subicò ergò me Paterniacum recepi, ut ea quæ pro morbi magnitudine necessaria videbantur, præpararem. Circa meridiem instructus omnibus necessariis, & ad ægrum rediens, statim sic exclamantem audivi. O utinam terram, attulisses, est enim abscindenda tibia hæc, quo possim hoc dolore, & cruciatu levare. Deligata itaque tibia, totam externam partem suræ & ipsum pedem sphacelatam, & vesicis nigris, & maximis, nec non aqua loturæ carnis simili repletis inveni. Interim tamen nonnullis in locis dolores & maximi & continui aderant. Efflagitantibus itaque amicis, tum inprimis ipso ægroto, ut tibiam amputarem, denuò me domum recepi, & instrumenta, omniaque necessaria mecum attuli, atque circa horam secundam pomeridianam, ad ægrotum redii, tumque totam tibiâ, præter illam partem vulneris, cui præcedentibus diebus Ægyptiacum applicueram, sideratam, & amplius in loco sano abscindi non potuisse comperi. Supra genu quoque ad externam partem, in loco quodam novacula crines abradens, sonum, quasi vacuum aliquod subfuisse, percipere potui. Inde malum inibi subesse conjiciens, adstantibus & amicis significare cepi, amputationem planè infructuosam & inutilem futuram, & ut alios Medicos & Chirurges in consilium advocarent, suasi. Post horas duas iterum deligata tibia, locus iste, in quo ante sonitum, animadverteram, planè sphacelatus repertus est. Circa decimam horam noctis, in inguine ad scrotum, vesica ovi magnitudine, nigra, & aquâ loturæ canis simili repleta illicò exorta est, quâ adaptatâ, subjecta caro nigra & sphacelata conspicietur. Intra duas horas scrotum in magnitudinem capitis intumuit, & sideratum fuit. Tum æger sudoribus primò calidis, post modum frigidis correptus, circa tertiam post mediam noctem horam, quæ quarta dies sui morbi, cum undecim horis erat, ab incepta verò gangræna hora vigesima quarta, placidè & loquendo veluti expiravit. Post mortem torum latus & caput paulatim ita intumuerunt, ut altera die, cum cadaver inhumare vellent, capulum ampliare necesse esset. Sub Hypochondrio sinistro vesica magnitudinem capitis adæquans, nigra & aquâ sanguinolenta plena exorta est. Ex ore quoque & naribus aqua ista sanguinolenta tam copiosè emanavit, ut per cubiculum rivuli instar diffunderet. Ex cadavere item talis fætor exhalavit, ut adstantes in fugam verteret. Ab initio morbi usque ad finem vitæ vix febris in illo cognosci potuit, nulloque symptomate febrile veluti dolor capitis, & sitis, siccitas & ariditas linguæ, aut pulsus à naturali statu recessus apparuerunt. Urinæ tamen statim ab initio morbi ad finem usque vitæ sanguinolentæ erant. In ista autem recitata historia, nonnullæ occurrunt difficultates, quarum aliquæ, quamvis ex doctissimo tuo tractatu facile discuti possint, cupio tamen hac de re Turæ Excellentis judicium atque sententiam, quando ei per ocium licuerit, intelligere. Primò quidem, an Gangræna hæc tam furiosa, tamque dira ac immanis, ut vix similis unquam conspexa, ex contusione sola,

Quæstio I.

* L a vel

vel ex causa aliqua interna & occulta orta sit? Ego ex sola illa contusione tibiæ tam horrendum malum oriri non potuisse planè sentio. Primò enim contusio in tibiâ, etsi magna, pro magnitudine tamen Gangræna non respondebat; Erat enim cutis tantummodò cum carnea membrana, à subiecto musculo separata, ita quidem sic ramus ille insignis, qui per musculum suræ partem internam constituentem (qui crus moventium in ordine primus) superficietenus descendit, dilaceratus quidem aut disruptus fuerit, denudatus tamen & integer conspiciebatur. Hanc quoque ob causam pars illa cutis dilacerata, & à subiectis partibus separata, nutrimento suo destituta, necessariò gangræna & sphacelo correpta fuerat. Illa verò abscissa, protinus gangræna inhibita, quemadmodum antea dixi, neque postea indicium ullum gangrænae apparuit, usque dum totum crus in valeret. *Secundò*, si Gangræna ex internâ parte suræ, ad externam serpendo penetrasset, vulnus labesta prius infectum fuisset, quàm vicinas partes invadere potuisset, tam certum est, ut nihil certius. At penetratio illa quomodo sine dolore, inflammatione & inflatione maximâ fieri potuisset, nondum video. Post primam autem noctem usque ad 24. mensis diem, quæ fuit tertia morbi dies, nullum pro magnitudine vulneris dolorem, nullamque præterea inflammationem adfuisse; sed optima signa digestionis apparuisse testabuntur adstantes (quorum ex numero erant Reverendus D. Joh. du Mollin, ejus loci præbyter, & Dn. Emanuel Urstius Philosophiæ Magister ac Medicinæ Candidatus, convictor meus suavissimus.) Adde quoque quod in externâ parte suræ, nullum unquam contusionis indicium apparuerit. *Tertiò* non potuit gangræna hæc ab externa parte suræ ad coxam nisi serpendo, ac in transitu partes unam post alteram inficiendo pervenire, ac in hoc casu, quemadmodum ex præcedenti historia elicere licet; cum tibiâ, tum etiam femur, inguen & scrotum, quæsi uno eodemque momento interim tamen hinc inde partes nonnullas illasas relictas, invadere. Potuit itaque contusio hæc in crure, meo quidem iudicio esse causa adjuvans, præcipuam autem materiam aliquam venenatam ex corpore eò propulsam fuisse, planè sentio. Quam vis enim antea homo iste morbis non admodum obnoxius, quia tamen rota totum latus transgressa fuerat (id quod dolor circa scapulam indicat) potuit facilimè sanguis aliquo in loco concretus ac putrefactus in pestiferum hocce venenum conversus, postea verò à naturâ expulsus, crudelè illud malum generare: gravissima enim quandoque ex sanguine coagulato, *Fernelio de abditis rerum causis l. 2. c. 15.* teste, oriuntur symptomata. Testatur idem *Fernelius*, se aliquando partem sphacelari vidisse, sine causa externa, sine timore, aut tubore conspicuo, oborto primùm dolore immaniissimo, tandemque ægrum extinctum fuisse sine febre, sine Symptomatis gravibus, id quod in hoc ægro maximè observare licuit. Ex istis autem quæ dicta sunt, secundum ortur dubium: nempe quomodo natura hancce pestiferam materiam sine conspicuis symptomatis, puta febre, syncope, deliriis & similibus tam diu retinere, multò magis ad extimas corporis partes propelle potuerit. *Tertiò* quomodo factum fuerit, quod caput & totum cadaver, excepta tibia dextra, post obitum in monstrosam hancce magnitudinem intumuerit, cum animæ facultates, animalis extincto, omnes abolitæ sint ac cessent, Prolixè

Quæst. II.

Quæst. III.

& ordine hancce historiam recensere placuit, præter varias & ineptas, quas hæc de re vulgus præfert opiniones. Tu verò, vir amplissimè, omnibè benè consule. Vale & me ut facis ama. Paterniaci Aventicor. 9. Augusti Anno 1607.

RESPONSUM AUTORIS.

Viro Clarissimo & Experientissimo

GUILIELMO FABRICIO,
Medico & Chirurgo Reipub.
Paterniacensis Ordinario.

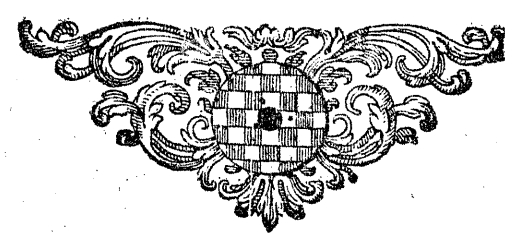
DOleo, vir Clariss. & experientiss. Amice & fautor plurimum honorande, responsi meum ad casum singularem de Gangræna quidam admirandâ superiori anno conscriptum & Francofurtum transmissum ad manus tuas nunquam pervenisse: talis est plerumque mercator in incuria, qui dum lucro totis viribus inhiant, brevè promissorum obliviscuntur. Actum igitur ut agam, pro transmissa, mihi que inscripta observatione gratias, quas animo concipere possum, habeo maximas, tibi que vicissim officia mea pro mptissima lubens polliceor & offero. Quod autem casum illum attinet, ut expectationi tuæ satisfaciam, brevibus, si non verbis, tamen fundamentis cum priori responsione convenientibus, opinionem meam aperiam, eamque candido iudicio tuo subijciam. Sed ne longiori tuarum literarum repetitione redium tibi satis aliàs occupato creem, ad quæstiones tuas mihi propositas rectè progredior, inter quas primus locus illi tribuitur, quæ quæris, an gangræna illa furiosa, eaque dira & immanis, ut vix similis unquam conspecta, ex contusione solâ, vel ex causa aliqua interna & occulta orta fuerit? Negativa tua displicere nequit, ubi serpendo rationes in medium adductas, ex ipsius Hygiæ penetralibus depromptas, & experientiam tuâ singularem confirmatas, præsertim cum tantum illam contusionem consideres, quæ fuit in crure, concedendo nihilominus præter hanc aliam quoque totius corporis contusionem adfuisse, quatenus rota totum latus transgressa fuit, quod non solum tecum ex dolore circa scapulam colligo, sed insuper etiam urina sanguinolenta, per totum morbi tempus ab initio itatim ad finem usque vitæ, satis firmiter illud ipsum iudicat, propterea quod hæc in ejusmodi corporis constitutione non aliundè, quàm ex contusione, non curis, sed aliarum partium deducenda videatur. At verò, si tanta fuit contusio corporis reliqui, mirum non est, sanguinem circa partes abdominalis externas alicubi concretum ac putrefactum in pestiferum quasi venenum conversum fuisse, quod rectè colligis; ita ut non videam, quid responsioni primæ quæstionis ulterius addendum censeam. Verùm altera quæstio fortassis majorem dilucidationem requirit, quomodo videlicet natura pestiferam illam materiam sine conspicuis symptomatis, puta febre, syncope, deliriis & similibus tam diu retinere, multò magis ad extimas corporis partes propelle potuerit? Concidit hic controversia recentiorum, qua quæritur, num in corpore nostro absque insigni humorum putredine venenum generari

Ad quæstionem propositam primam.

Ad quæstionem secundam.

rari queat, in quâ partem affirmativam defendit *Hercules Saxonia lib. 2. de Phænigm. cap. 8. & sequentibus*, propterea quod de essentia veneni non sit per putredinem fieri, potissimum, cum quotidiana experientia testetur, sæpius pestiferos affectus absque omni putredine disseminari, quod Galenus etiam innuere videtur, dum inquit: Ut ab exiguo initio spuri videlicet (canis rabidi) qualitate aucta quædam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam pervenit, discerni potest, idque post sex menses, cum nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: Sic eodem modo vitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua consentit, à qua deinde, univèrsum corpus celeriter alteratur. Contrâ præsentis quæstionis negativam acriter confirmare nititur *Columba, lib. 1. de febr. pestilent. cap. 41.* non solum autoritate Galeni, qui passim venenatos & malignos humores in corpore nostro non aliter quàm per summam corruptionem fieri posse statuit: sed etiam rationibus, quatenus ea, quæ secundum naturam sunt, ad qualitates immediate substantiæ nostræ, seu principio vitali contrarias, absque insigni & vehementissima corruptione mutare nequeunt, non tam quantitatem, quàm modum putredinis respiciendo. Veruntamen cum Saxonia tantum contrâ simplicem putredinem disputet, *Columba* verò corruptionem quandam formalem insignem, à communi putredine diversissimam, intelligat, non inconveniens videtur, utramque sententiam conciliare, nimirum ut venenum in corpore nostro producat, non ex simplici quadam putredine humorum, juxta priorem, sed ex specifica quâdam corruptione vehementissima & malignissima, juxta posteriorem opinionem. His præmissis respondendum, quomodo maligna corruptio sine conspicuis symptomatis, puta febre, syncope, deliriis & similibus produci potuerit, ubi solutionem nobis subministrat *Hippocrates lib. 3. Epidem. sect. 3. Aphor. 52.* ubi inquit: *quorum caput horum quid tentaret* (loquitur de maligna putredine) *his caput totum glabrescebat & mentum, ossa, demidabantur, decidebantq; multaq; extiterunt fluxiones. His adjuncta aliquando non erat febris. Erant autem hæc formidabiliora, quam deteriora. Quibus enim ad suppurationes species hæc devenit, plurimi superstites horum erant. At verò quos inflammationis reliquit, & sacer ignis nec valde abscessum effecit ullum, hi frequentes perierunt: & si usquam loci alterius in corpore oberraret, evenerunt hæc. Etenim multis brachium vel totus cubitus decidit: Quibusdam hæc anterior a latera affliciebant vel posteriora. Nonnullis totum femur vel tibiæ denudabantur, pesque*

totus. Galenus in comment. id quod ad præsens institutum pertinet ulterius declarat dicens: *Quibusdam quibus in superficie erat ejusmodi putredo, partes etiam circa febres marcescebant, &c.* Hinc ergò constat in corpore nostro talem humoris peccantis corruptionem fieri posse, quæ veneno respondeat, partiumque sphacelum introducat, absque vaporibus putridis ad cor transmissis, propterea quod venenum multo majoris sit activitatis, quàm putredo, præsertim tunc temporis ubi talis corruptio partibus à corde remotioribus minusque principalibus accidit. Quocirca patet, cur tantam malignitatem sanguis ex contusione circa femur & abdomen collectus absque insignibus symptomatis contraxerit: Fuit enim in partibus à corde & aliis membris principalibus remotis, & ad faciliorem corruptionem admodum dispositis juxta *Aphorism. 26. Hippocratis loco citato*, ubi dicit: *Omnium gravissimam fuisse putrefactionem circa pubem & pudenda*, propterea quod illa loca dicente Galeno in comment. levissimè putrescant & per consequens citius etiam corruptantur. Adde quod aliàs, quo ad constitutionem naturalem vitalis facultas in hoc ægro valida satis fuerit, quam ob causam cor vitæ fons per consensum difficulter affici potuit, prioribus scilicet diebus, ubi malignitas in partibus remotioribus ex corruptione humorum producta fuit. Ut enim naturæ præstantissimæ, quibus *robustissimum inest, rarissimè*, sed tandem ubi accidit, periculosè laborant, propterea quod virtus valida causis morbificis valdè resistat, & non nisi magnâ quâdam violentia deprimatur, ita præsentis ægri natura, symptomatis vel effectibus hujus materiæ corruptæ tam diu resistit, donec tandem subito sine præcedentibus diurnis alterationibus opprimeretur. Porro quod tertiam quæstionem attinet, qua quæritur, cur Caput & totum cadaver, excepta tibiâ dextra, in monstrosam magnitudinem post obitum intumuerit, non video quid aliud responderi possit, quàm quod materia peccans, antea caloris nativi robustioris compedibus quasi catenata, jam post mortem magis commota & exacerbata fuerit, adeoque suæ malignitatis fructum hunc ediderit, eadem ratione, quâ videmus interdum in Scorbuticis, ut & peste laborantibus, post mortem tandem maculas variegatas efflorescere. Nec mirum quod tibiâ dextra fuerit à tali Symptomate immunis, præsertim cum ipsa contusio tantum sinistram partem, quantum ex historia colligitur, affecerit. Hæc sunt, peritissime Fabrici, quæ de præsentis casu mihi probabilia videntur, tu vale, & Horstium te amantem redama. Dabantur Giessæ
Cattorum 21. Julii 608.

* L *

Σύν Θεω

GREGORII HORSTII

τῆς μακροβίου

EXERCITATIONUM DE FEBRIBUS

PRIMA

DE FEBRIBUS IN GENERE.

THESIS I.

Febris nomen.

Febris, seu a *feritate*, quod communiter multos afficiat, seu a *feruore* juxta *Seruium*, quo modo juxta quosdam ab antiquo *februo*, quod idem est ac *feruere* dicatur, Græcis δὲ *πυρετός* & *σάπυρος* apud *Hipp.* nominatur, estque calor cordis præter naturam; spiritibus atque sanguine mediis in totum corpus distributus & operationibus naturalibus noxam inferens. *Avicenna* l. 4. *sin. 1. tr. 1. cap. 1.*

2. Dico, quod sit calor, non quidem quatenus simplex qualitas intelligitur, sed potius intemperies calida, quando scilicet adeo immodicè auctus est calor, ut hominem offendant & actionem lædat. *Gal. l. 3. Meth. c. 1.*

3. Dico calor cordis, & quatenus febris subiectum determinatur.

4. Dico præter naturam, quatenus febris calor natus in igneum mutatus dicitur. *Gal. l. 1. Aph. 1. 4. & 1. aut. 1. 8.*

5. Dico spiritibus & c. ubi secundarium & universale quoque subiectum, totum corpus, denominatur, cum cordis intemperies febris non dicatur, nisi totum afficiat. *Hipp. l. 1. de morb.*

6. Dico operationibus naturalibus noxam inferens, quatenus functiones omnes naturæ labefactantur; tam naturales propriæ dictæ, quam etiam vitales & animales.

7. Oritur autem febris generaliter à causis naturalibus; non naturalibus & præter naturam: naturales sunt, quibus corpora quorundam naturæ promptitudinem habent ad febrim, quemadmodum patet, quod propter diversitatem temperamentorum alii aliis febribus citius apprehendantur: non naturales, quatenus ea, quæ assumuntur, excernuntur, aguntur & admoventur incommode adhibita febrium generationi seruiunt: præter naturam, quæ prædictis duobus exceptis ulterius calorem nativum accendere possunt.

8. Omnes hæ causæ, quatenus actu febriam producant, merito referuntur ad quinque modos, nimirum quatenus agunt motu, putrefactione, ad hæsu alterius caloris, detentione calidi effluxus vel admisione calida substantia. *Galenus lib. 1. de febr. diff. cap. 3.*

9. Hæc omnia suos effectus non inprimunt absque patientis aptitudine, ubi opportunissima ad febres absolute consideratas temperies calida sicca, propinqua huic calida humida, tertio calida, quarto sicca, tandemque temperata statuitur. *Gal. l. 8. Meth. c. 8.*

10. Est autem ejusmodi febris ratione forma-

Febris de sinerio.

Febris causæ naturales.

non naturales.

præter naturam.

Causæ hæ ad quinque modos referuntur.

Ad febriam productionem requiritur patientis aptitudo.

Febris dif-

lis dispositionis 1. aut morbus aut veluti symptoma (*Gal. lib. 1. artis curat. c. 3.*) 2. aut sicca, aut humida, aut vaporosa, (*Gal. lib. 1. de diff. febr.*) 3. aut magna, aut parva, (*Gal. ibid.*) aut mordax, aut mitis, aut increvens, aut mitescens, quorum illud qualitatem, hoc motum caloris innuit. *Hipp. 6. Epid.*

11. Ratione materiæ, quæ proximæ causæ febrilis subiectum statuitur, febris omnis aut in spiritibus substantia accenditur, ut sunt diarie, aut in solidis partibus, ut sunt hæctica, aut in humoribus putrescentibus, ut sunt putride, *Gal. l. 1. de diff. febr.*

12. Hæc febres omnes quatenus facillè solvuntur, in æcui in dispositione, quatenus ægrè solvuntur in æger in habitu, consistere: quatenus etiam causa creans adhuc adest, in fieri, & quatenus adest eadem, in facto esse, dicuntur. *Galenus lib. 8. Meth. cap. 1.*

13. Porro quemadmodum in aliis morbis varia symptomata sese offerunt, sic etiam febribus communiter accidit functio læsa, quod respiracionem & pulsum, quæ in magnitudinem, velocitatem & frequentiam augentur, propter usum auctum, vigilia itidem & siti, propter siccitatem concurrentem, in appetentia, propter concoctionis læsionem, habitus corporis caliditas, p. n. ob febrim in totum corpus expanfam, color naturalis mutatus, dejectiones urinae, sudores, qualitate, quantitate & modo excretionis peccantes.

14. Cum ergo febris in genere sit intemperies calida & sicca, curationis indicatio generalis erit, refrigerandum & humectandum esse; sed quousque progrediendum sit, ipsa febris magnitudo, Symptomata propria & recessus naturalis indicabunt: quantum enim à naturali habitu recedit intemperies, tantum quoque remedio procedendum est. *Gal. 8. Meth. c. 1.*

15. Altera indicatio sumitur è causa febris, quæ præsens sui ablationem indicat, ubi febris genita læpius affectui, gignenda verò causæ succurrendum esse suadet. *Gal. ibid.*

16. Symptoma, quæ symptoma curationis rationem non indicat, ut innuit *Gal. l. 12. Meth. c. 1.* non tamen negligendum, ubi ex accidenti curandi rationem mutat, dum causæ locum habet, quod sit, ubi nimis vigiliis, doloribus, immodicæ evacuatione, animi deliquiis, & c. Vires debilitantur, ita ut tunc temporis symptomatis correctione virium roboratio ad affectus curationem conducatur. *Gal. 9. Meth. 7.*

17. Variat autem febris curatio non parùm respectu morus ipsius, quem tempore mensuramus, unde

Tempora universalis unde capiendæ.

Particularia unde.

Temporum universalium diversitas quomodo cognoscatur.

Deinde febris alia ægrè solvuntur, alia in factu, alia in fieri, alia in facto.

Febrim symptomatica.

Particularia tempora quomodo cognoscantur.

Curativa indicatio unde desumatur.

Præservativa unde.

Symptomata non negligenda.

Negativa probabilis.

Febrim tempora unde randa.

unde febrium tempora quoque consideranda veniunt, eaque sicut & reliquarum ægritudinum sunt principium, augmentum, status & declinatio. *Galenus lib. de gen. temp. morb. c. 1. l. 1. de crisi, cap. 2.*

18. Sunt verò quandoque universalis, quandoque particularis: illa capiuntur ab actione totius febris, ubi principium est, quando febris agere incipit sine reactione naturæ, augmentum est, quando febris magis lædit, ita ut virtus reagere incipiat, status est, quando summa actio est inter febrim & naturam, declinatio, dum imminuitur actio febris, ita ut natura superet. *Vide Avic. cit. l. c. 3. & Gal. de cris.*

19. Hæc non ad totam febrim, sed ad periodos, vel paroxysmos quorundam pertinent, in quibus, ut & in tota febrim, principium, augmentum, status & declinatio quoque ponuntur. *Gal. 1. de cris. c. 2.*

20. Porro quoad diversitatem cognoscuntur universalis tempora febrium, ubi consideramus morbi speciem, motum, figuram seu formam ægrotantis, virtutem, tempus anni & ætatis, pulsum, rigorem, horam accessionis, vehementiam symptomatum, durationem accessionum, dispositionem evacuationis & evacuationem atque crudatam. *Avic. cit. l. c. 4.*

21. Sic peracutus morbus quarto vel septimo acutus 14. vel 20. terminatur. *Gal. l. 3. de cris.* Sic anticipatio, plusquam proportio exigat, augmenti indicium est, ubi sit cum accessionis longitudine, magnitudine, & more molesto, at postpositio cum contrariis declinationem notat. *Gal. 1. de cris.*

22. Sed velox corporis extenuatio, facies tabida & hypochondria collapsa morbum acutum adeoque brevissima tempora indicant: *Gal. 1. prog. 7.* Virtutis subitaneus lapsus febriam acutissimam. *3. prog. 6.* hyemale tempus & ætas senilis morbos chronicos, (quia in temporibus & ætatibus frigidis tardatur status ægritudinum, juxta *Avicenna* cit. l.) pulsus itidem & reliquæ temporum diversitates diversimodè indicant, quemadmodum apud *Avicenna* ulterius videre licet.

23. Particularia tempora febrium suis etiam indicibus cognoscuntur: nam principium accessionis nominatur, quum materia succenditur instar humentium lignorum, unde extremorum frigus, pulsus ærtior, color plumbeus, & c. Circa augmentum pulsus incipit apparere & mollificari & velox fieri calore per totum corpus secundum æqualitatem sparso; circa statum calidas ejusmodi manet, pulsus supervenienti majori quam unquam non sine vehementia, velocitate & frequentia, quæ omnia in declinatione diminuuntur, pulsus temperato & æquato. *Avic. l. cit.*

QVÆSTIO I.

An febris natura consistat in calore?

Videtur, quod non: 1. quia febris frequenter per sensum frigiditatis innotescit. Unde *Germ. das Ralte* vocatur.

2. Quia calor est simplex qualitas, quæ morbum non constituit.

3. Quia febris interdum dependet à causa frigida.

4. Quia exspiratio frigida interdum febricitantibus convenit. Nihil addo ex sententia eorum, qui febriam substantiam dixerunt, quos merito ex doctrina prædicamentorum refutat *Ch. Vega* in com. ad caput 1. l. 1. de diff. febr.

Contra communiter febris per calorem definitur, ubi nota, quod calor hoc loco non significet qualitatem solitariam tertie speciei, sed intemperiem calidam, ut innuit *Gal. l. 1. de diff. febr. c. 3.* quatenus febris cum aliis morbis hoc commune habet, ut non transiens & fugax sit affectus, sed stabilis & permanens ex actione caloris p. n. introductus, unde momentaneæ corporis exalfectiones ex ira & similibus excluduntur. *Avic. l. 4. fen. 1. tractat. 1. cap. 1.*

Ad 1. non obstat, quod sensu frigiditatis per horrorem, rigorem & infrigidationem inæqualem febres frequenter innotescant, quia id ipsum ex accidenti fieri solet, cum non necesse sit, ut cunctæ corporis partes in calorem abripiantur, quo febris nomen mereatur is calor: sufficit enim cor adeo incendio incanduisse, ut illud toto corpore pandi possit, nisi obstaculum in venerit. *Heurn. l. 1. de febr. c. 1. Nicol. Massa Epist. Med. 7.*

Ad 2. patet responsio ex *Rondeletio*, propterea, quod per caloris vocabulum hic intelligatur intemperies calida, sicuti contra *Bentium & Arculanum* obtinet *Faventinus*. Unde non videtur subscribendum *Hor. Aug. l. 1. de febr. c. 10.* statuenti, quod loco generis ponatur calor, quatenus est proxima causa febris.

Ad 3. distinguendum inter causam proximam atque remotam, quarum hæc frigida potest esse, non verò sub ratione causæ febrilis.

Ad 4. Frigida exspiratio *Hipp. lib. 1. prog. tex. 24.* perniciosam minatur in febribus, non tam quod febris essentiam in calore sitam neger, quam quod innuat innati caloris extinctionem, & per consequens cordis vicinarumque partium lethalem refrigerationem. Sic in febr. syncopalibus pulsus rari & tardi, non ratione febris, sed propter syncopen conjunctam. *Capivaccius lib. 6. pract. cap. 2. Pifo lib. de febr. cap. 1. Giscaservius lib. 1. de febr. nat. c. 6.*

QVÆSTIO II.

An febris sit intemperies calida simul & sicca?

Sola Caliditate febriam definit *Gal. l. 1. de diff. Febr. c. 1. & 3. l. 8. Meth. c. 8. l. 6. Aph. com. 5.* Soli siccitati potius quam caliditati febriam adscribere videtur *Hipp. l. 1. Aph. 16.* quatenus febricitantibus victum imperat humidum. Porro quod calida & sicca simul sit febris idem *Gal. innuit in com. prædicti aphorismi*, quod etiam expressè *l. 8. & 9. Methodi læpius inculcatur*, in primisque febris hæctica natura plurimum illud confirmat. Si enim talent naturam habet, qualis igni convenit, inquit *Horat. Aug. l. 1. febr. c. 7.* calida sicca febris natura erit, quod etiam placet *Herc. Saxon. l. 8. Pantb. cap. 1. Odo de Oddis com. artis par. c. 89.*

Sed nota, quod febris primario sit intemperies calida, secundario verò, consequenter scilicet & effecti-

Affirmativa confirmatur.

Ad argumenta ne-gantia præ-ponetur, ad 1.

ad 2.

ad 3.

ad 4.

Affertio Galeni & Hippocratis.

Notandum pro quæstionis effecti-decisione.

effectivè sicca quoque quemadmodum habet Cardan. l. 2. contrad. tr. 5. contr. 25. Hinc Argentarius l. de febr. c. 1. suapte natura febris quidem associat sibi siccitatem, sed propterea non siccitas semper morbosa adest, sicuti calor. Ita Heurn. cir. loco: esto, calor exsiccat corpus, non tamen febris corpus caret, antequam eò deventum sit. Ergò sola caliditate febris definitur primario, quod Merc. l. 1. de febr. eff. contra Hor. Aug. l. 1. c. 10. plurib. demonstrat: solam siccitatem in citato Aphor. respicit Hipp. propterea quòd siccitas, quæ facillè morbosa fieri, caloremque intendere potest, præcavenda sit: tandem calida sicca dicitur febris, quatenus ex rei natura siccitas cum calore facillimè copulatur, non obstante, quod corpora pituitosa superfluo humore scateant, etiam in febris, quia hoc fit non febris, sed materiæ ratione, adeoque ex accidenti. V. Argent. cit. l. Mercat. de febr. essent. l. 1. Mercur. l. 5. de febr. c. 1. Capiv. l. 6. pract. c. 2. Forest. l. 1. de febr. obs. l. 1. Trincav. in l. 1. de diff. febr. c. 3. Peredam l. 2. de febr. c. 1.

3. Quia tam nativus, quam adventitius frigori contrarius est.

4. Quia uterque subjecto convenit, cum unus numero calor in partibus ægrotantis exploranti sese offerat.

Nota pro decisione, quod aliud sit calidum nativum, aliud calor nativus, quorum illud vivificum partium principium ex humido primogenio, spiritu infuso, & calore nativo constat, ita ut calor sit ipsa qualitas in calido nativo tanquam in suo subjecto, ut habet Argent. l. de febr. c. 1. Deinde calor ejusmodi tripliciter consideratur, quatenus est immatus: 2. quatenus est influens, refectionis ergò communicatus à corde: & tertio, quatenus calor nativus dicitur æstivatus, qui ex infuso & influente constat, estque calor temperie convenienti vitæ totius, ut patet ex Mercatol. l. de febr. eff. Hic calor æstivatus naturalis censetur, quando suam temperiem, moderationem & naturam servat, qui lapsus à proportionem convenienti præter naturalis, distemperatusque redditur. Unde licet subjecto formaque convenient calor nativus & febrilis, maximè tamen dissident, ubi cujusque peculiare operationes perpendimus. Ergò unus erit calor in febricitante respectu subjecti, qui tamen proprietatib. nativi caloris alias exercebit operationes, quam respectu febrilis excessus. Unde Aver. l. 3. col. c. 3. concil. diff. 87. ex utroque non ineptè compositus dicitur. Adde Car. à petra alba in l. Med. formæ c. 8. Pisonem l. de febr. c. 1. Card. l. 2. contr. tr. 5. contrad. 18. Giffasserium l. 1. de febr. nat. cap. 3.

Questio- nis decla- ratio.

QVÆSTIO III.

An duplex calor in febricitantibus?

Affirmativa tenetur.

Affirmatur ab Horat. Aug. l. de febr. c. 8. idem sentit Trifianus c. 3. artis par. com. 38. Jacob. Fontanus l. 3. Med. pract. c. 1. Jul. Alex. l. 21. Salubrimum, c. 2. Sylvius in comm. de febr. in princ. Alex. Aphrod. de febr. c. 2.

- 1. Quia nativi caloris est concoquere, naturamque juvare, quod non præstat calor febrilis.
2. Quia beneficio caloris nativi sanitas restituitur, at non per calorem febrilem. Nihil enim inquit Ludov. Duret. l. 2. in Coac. prenot. c. 19. text. 1. æquè calorem nativum extinguit, atque febrilis calor, quem elementarem à nativo distinctum vocat, Joh. Bapt. Donatus de matur. mat. morb. lib. 1. cap. 8.
3. Quia calor febrilis est de febris essentia, sed non nativus, cujus beneficii subjectum vivit.
4. Quia calor nativus & adventitius inter se pugnant.
5. Quia in febris calor extraneus extinguendus & nativus corroborandus est.
6. Si adventitius calor in ætate plurimus, nativus verò exiguus est, juxta Gal. utique nativus multo magis ab eo, qui p. n. est, distinguetur.
7. Imò mixtum calorem idem Gal. c. 2. aph. 47. concedit. Hinc Alfaravius tr. 3. 2. pract. f. 1. febrim definit per duplicem calorem, dum inquit: febris est calor extraneus naturam transgrediens adhaerens primò cordi & arteriis, dilatans se à corde cum calore naturali subito per totum corpus, ostendens naturales operationes offensione prima.

Contra negativa probatur 1.

Contra negatur questio: 1. Quia calor nativus & calor febrilis essentia conveniunt; tantum secundum magis & minus differunt, quæ variatio non calorem novum, sed modum alium tantum monstrat. Cardan. l. 2. contrad. Med. tr. 5. contr. 18.

- 2. Quia febricitantium vitales operationes non abolentur per calorem adventitium, sed solum alterantur.

Ad argumenta affirmantia responderi Argenterius. Ad 1. non propterea calor nativus à febrili omnino est alius, sed tantum intensior factus minus ritè concoquit ut prius.

Ad 2. Sanatio, quatenus à natura præter medicamentorum operationem fieri dicitur, eatenus à calore quoque suum habet adjumentum, non quatenus excedit, sed prout aliquo modo adhuc sub limitibus naturæ continetur.

Ad 3. Calor est de essentia febris, quatenus excedit, est vitæ autor, quatenus naturæ adhuc convenit.

Ad 4. pugnant per accidens, quatenus intensus calor vitæ functiones, quæ moderato calore fiebant, impedit.

Ad 5. Moderati gradus caloris conservandi, ad 5. sed excedentes per contraria corrigendi veniunt, unde mirum non est, quod corroborantia & refrigerantia contra unum eundemque calorem diversâ ratione præscribantur.

Ad 6. distingue inter calidum nativum & calorem.

Ad 7. hoc fit, quatenus unus idemque calor ad 7. vires mixtas habet, nimirum aliquid secundum naturam & aliquid p. n. efficiendi, quod in puris generatione patet. Coniunge tom. 1. Disp. 3. Coron. 1. Exerc. 2. quest. 2. & Coron. 2. Exerc. 4. quest. 3.

QVÆSTIO IV.

An calor febrilis totus præternaturalis dici debeat?

Ita videtur Hor. Aug. l. 1. de febr. c. 6. & 10. Argenter. cit. l. 1. quia in calore præternaturali, sicuti tenetur.

Ad argu- menta af- firmantia responde- tur ad 1. ad 2.

ad 3.

ad 4.

ad 6.

ad 7.

Affirma- tiva tenetur.

feu excedente mutatione caloris nativi in igneum febris natura consistit, ergò etiam à termino ad quem fit denominatio: 2. quia in febrile calore naturali præternaturalis semper major est juxta Nicolaum, cui stipulatur Montuus, l. 1. Halof. febr. cap. 1.

Sed nota pro decisione quæstionis, quod voluit Jacobus Forlivienfis & Hugo Senensis apud Herculanum, nimirum calorem præternaturalem totum dici febrilem formaliter, in consideratione intemperie febrilis introductæ, non autem materialiter, quatenus servantur adhuc aliqui caloris naturalis gradus, ut loquitur Heurn. de febr. c. 1. Hinc præterente febris nihilominus mors necessariò non sequitur statim, sed vi caloris, præter adhuc naturalis est, vitales operationes conservantur; eodem licet adhuc imperfectè agente, quia vires suâ sponte recolligit, adventitius gradibus febris expugnata cedentibus eo modo, quo aqua calefacta nativam frigiditatem cedente calore suâ sponte recipit.

Concedimus ergò secundum ultimam denominationem calorem præternaturalem totum esse febrilem, quatenus numero non differat à naturali superstitè, eumque naturali majorem dicimus, prout idem, qui antè actionem naturalium opifex & autor erat, jam immutatus easdem edititubantes & vitiosè, ut habet Heurnius.

Decisio quæstionis.

QVÆSTIO V.

An cor vel totum corpus sit subjectum febris?

Totum corpus subjectum esse probatur 1.

Totum corpus febris subjectum esse probatur: 1. quia febris est affectio totius, Averr. lib. 3. coll. c. 3.

2. Quia Avicenna febrim distinguit ab effectibus particularibus, eamque annumerat affectibus non appropriatis, qui scilicet non certam aliquam partem lædunt.

3. Quia febris lædit functiones totius corporis.

4. Hinc Hipp. & Gal. frequentissimè febris totius affectus dicitur.

5. Imò si proximum & immediatum subjectum febris est calidum innatum respectu totius, uti placet Antonio ab Altomari pag. 1. de med. febr. c. 2. utique febris etiam affectus totius erit.

Contra Cor febris subjectum rectius statuitur

Contra quod cor febris subjectum rectius statuitur sequentia convincunt. 1. quia impossibile est, ut reliquæ functiones omnes sine cordis læsione lædantur.

2. Quia pulsus mutatio, quæ cor dis est, in febris primò sese offert.

3. Quia per accidens calore partium reliquarum mutato, quod in paroxysmis intermittentiis & lypyriis ac malignis febris apparet, cor nihilo minus exardescit.

4. Quia Gal. 10. Meth. c. 8. & alibi, in febris curandis maximè cordis refrigerium respiciendum esse putat.

Questio- nis decla- ratio.

Nota pro conciliatione, quod habet Mercatus l. 1. de febr. eff. febrilem calorem inesse cordi & reliquis etiam partibus, verò à illi tanquam subjecto principali, toti verò tanquam secundario subjecto, quia respectu cordis febris inesse, respectu reliqua-

rum à corde extendi calor dicitur. Sic Turisani par. 3. art. par. com. 38. nisi calor extraneus accendatur in corde, non potest in totum prodire, quare nec febris esse: hoc autem idèd, quia nullius alterius membri accessio potest facere corpus unum secum in passione, & c. hoc autem propter nobilitatem principalitatis, cordis & ejus summam & maximam influentiam super totum. Hinc etiam Saxon. l. 8. Panth. c. 1. ex Avicenna, Herculano, & inprimis etiam diversis Galeni locis, duplex ponit subjectum principale & adæquatam, quorum prius est Cor, posterius totum corpus, utporè cum hoc febricitare non dicatur, nisi primum cor affectum sit, quod pluribus Hor. Aug. lib. 2. de febr. cap. 3. & 4. Mercur. l. 5. pract. c. 1. innuunt.

Ergò conceditur ad assertionem primam. 1. febrim totius affectum esse, quatenus intemperies calida non cor solum, sed dependenter totum etiam afficit, unde 2. merito ab Avicenna febris ratio distinguitur ab iis morbis, quorum est unicam tantum partem afficere. Imò 3. totius etiam functiones lædere manifestum, adeoque 4. merito totius morbus à Classicis autoribus dicitur. Nec 5. incongruè calidum innatum febris subjectum ponitur ab Altomari, quatenus pueriliter ipsi errasse statuat Hor. Aug. quatenus primò cor, & deinceps totum respectu calidi innati p. n. afficitur.

Sic & altera assertio suis nititur fundamentis: quomodo enim 1. reliquæ functiones omnes, quas in febris videmus affectas, sine cordis læsione, quæ instar solis reliqua omnia vivificat, adeoque animam radicaliter possidere dicitur (eo modo quo demonstravimus tom. 1. Disp. 3. Canon. 2. Exerc. 1. quest. 12. & alibi) aliquid communis læsionis simul patientur?

Nec obstat, quod Gentilius, Thomas de Garbo, Hugo Senensis, & alii plurimum laborent in decidenda illa controversia; nùm etiam ab hepate, aliisque parte inflammata febris generari possit: hic enim eò respiciendum, quod quemadmodum calor secundum naturam beneficio cordis constat in toto corpore, sic etiam p. n. totum corpus incalescit ex eodem fonte communicatione facta: Hor. Aug. l. 2. c. 3. quatenus enim jecur etiam quodammodo sit fons caloris, talis tamen est, qui cordis calore adhuc egcat. Argent. de febr. c. 1. Hinc ergò 2. rectè dicitur, quod pulsus mutatio febris omnibus propria non aliter quam code affecto fieri possit, quod sanè penitus impossibile, si fervor ad febrim sufficiens toti etiam aliunde, quam à corde communicari queat. Imò 3. cordis fervor in febris semper adest, licet per impedimentum aliquod in reliquo corpore mutatio respectu sensus fieri possibile sit. Tandem 4. usus auctus in pulsu & respiratione, cor principaliter in febris affectum satis innuunt, quicquid etiam hac in parte contradicant, Capiv. l. de febr. c. 2. & Montald. l. 2. de hom. sano, c. 7. quibus cor potius causa febrilis intemperies non ad solidam cordis substantiam, sed calorem nativum pertinere videatur, cum aliàs omnis febris hæctica futura sit. At ponamus ad calorem nativum pertinere febrim: an non sequetur, si innatus calor afficitur, ipsum cor etiam affici, quo calefacto solidam etiam substantiam calefactam esse necessarium est? an non etiam cor ipsam intemperie fervoris acquirat, etiam si calor influens tantum eò usque inflammetur, ut recans partes afficere possit? an propterea febris omnis erit hæctica? minimè timendum hoc,

Assertio- nis prima fundam- menta.

Assertio- nis secunda funda- menta.

Num etiam ab e- parte alia- que parte inflamma- ta febris generari possit.

hoc, siquidem calor ejusmodi vel equaliter na-
tur, vel inaequaliter naturae inesse potest, quod
sicut in reliquis partibus procedit ita de corde ne-
gari nequit.

Decisio ex
Avicenna.

Remanet igitur, quod Avicenna posuit in defi-
nitione febris, febrilem calorem in corde tan-
quam primario subiecto accensum esse, non etiam
oblante, quod fomes intermittentium februm,
alibi consistere possit, ut pluribus à Jouberto Dec.
2. parad. 4. demonstratur, quamquam Fernellius l. de
febr. c. 1. hoc ipso movetur, ut intermittentes &
symptomaticas febres ab illa particula definitio-
nis excipiat, cum aliud sit calorem febrilem à cor-
de totum & aliud calorem p. n. ex minera peccantis
materiae cordi communicari.

QVÆSTIO VI.

An corpora calida sicca vel calida
humida sint magis febribus
obnoxia?

Prius affirmat Galenus. 1. Quia corpora calida sicca iisdem qua-
litatebus prædita sunt, quibus ipsa febris, ut sym-
bola citius à symbolis mutantur.

2. Quia talia magis sunt ustibilia, quod pro-
pter siccitatem & meatuum parentium rationem
ad igneam calorem recipiendum maximè sint
prompta. Arist. 4. Meteor. 9.

3. Quia propter calidam siccam temperiem,
Archelaus inter veteres capras perpetuò febrile sta-
tuit.

4. Quia cervos non tantum febrim carere, sed
etiam carnes eorum febrim præservare scribit Pli-
nius l. 8. N. H. c. 32. propter temperamentum dissi-
mile.

Posteriorius
asserit Avicenna. 1. Quia puerorum corpora fre-
quenter febrilibus obnoxia sunt, quæ talia sunt.

2. Quia causa febrilis humiditate maximè fo-
vetur.

3. Quia putredini, quæ sæpissimè febres exci-
tat hoc temperamentum maximè accommoda-
tum.

Pro resolutione quæstionis addit Hor. Aug. lib. 2.
de febr. c. 6. quod inquirentibus quodnam corpus
magis sit præparatum ad febres, non possumus re-
spondere simpliciter, hoc vel illud temperamen-
tum, nisi primum distinctio fiat, de quibus febrili-
bus sermo futurus sit, siquidem nullum hominem
invadat febris in universali, sed vel ephemera,
vel hectica, vel putrida. Conciliat etiam prædi-
ctos autores classicos, quatenus pro diversitate præ-
diti, quod Avicenna innuit, pari facilitate corpus
calidum humidum & calidum siccum afficitur,
Mercurialis etiam l. 5. pract. c. 3. Galeni assertionem
de præparatione in universali videtur intelligere,
speciatim verò pro diversitate februm aliter pro-
nunciat.

Limitatio
notanda. Notandum E. quod sit distinguendum inter fe-
brim, quæ febris est, quæ citius calidam siccam,
quam alias temperaturas afficit, quod vult Gale-
nus, & ea quæ pro defensione ejus adducta sunt, &

inter febrim, quatenus à causa antecedente fo-
vetur, quæ ratione corpora calida humida febribus
ex putredine maximè obnoxia sunt, quod vult
Avicenna: unde Arist. 4. sect. probl. 39. hominem
præ cæteris brutis etiam febribus maximè obno-
xium statuit: sic corpora calida sicca diariis ex in-
flammatione spirituum promptè afficiuntur, ut
& hectici.

QVÆSTIO VII.

An omnes actiones in febribus
ledantur?

Videtur dissentire Aëtius lib. 5. c. 3. qui vitalem
actionem maximè lædi statuit. 1. quia cor,
quod primarium subiectum, febris vitalibus ac-
tionibus tantum præest. 2. quia pulsus vitalis
facultatis operatio in omni febre afficitur. 3. quia
vitalis principium, spiritus & arterialis sanguis hic
primum alterantur. Capiv. cit. l. c. 1. Merc. c. l. c. 1. de
hom. san. & alii per lætas actiones naturales intelli-
gunt actiones caloris nativi toti corpori communes,
quæ scilicet dependent à temperamentis, ut sunt
concoctio, ejusque inservientes, quia talium ope-
ratio fit beneficio temperiei secundum naturam
constitutæ. Non autem negandum, quod Argent.
l. c. & Trusian. par. 3. art. par. com. 38. habet, quod
actiones omnes naturæ per febrim labefactentur,
ita ut per naturales operationes in definitione A-
vicennæ, cujusque partis anima functiones intelli-
gantur, quantum etiam à natura insunt, quate-
nus sentire, movere, sicut & vegetari sine calore
proprio non fit, unde ad caloris extranei superven-
tum omnes animæ operationes, principalius tamen
& magis naturales in specie dictæ (quemad-
modum in definitione febris Alfaravius innuit) læ-
duntur.

Quatenus verò cor ipsum primum subiectum
febris demonstratum fuit, eareus minimè nega-
mus, originaliter vitalem operationem præ reliquis
in febribus affici, quod Aëtius innuere voluit. Sed
videtur obstare, quod actiones quædam febrim ju-
vari videantur: nam hectica laborantes pollent
ingenio: serè in omnibus viget auditus: in phrene-
si movens facultas est robustissima: ita paralyticis,
spasmus, colicus dolor supervenienti febre curan-
tur. Hor. Aug. l. 2. de febr. c. 7. hic responderat
generatim, omnes actiones per febrim affici, non au-
tem singulares quasque Hucherus l. 1. de febr. non
per se, sed ex accidenti hoc fieri putat. Ita siccitas
ingenium acuit in hectici: calor absumens audi-
tum juvat: ex accidenti propter vehementiorem
impressionem phrenetici firmiter movent & sub-
latis frigidis humoribus vi caloris exiccantis para-
lysis, spasmus & colica curantur. Non enim ne-
gari potest, sicut habet Desd. Jacotius lib. 4. Coag.
pren. sect. 2. comm. 33. quod calor febrilis, quam-
vis extraneus sit, nervos calefaciat & exiccet, hu-
morem attenuando evaporer, & frigidam atque
humidam intemperiem, quæ pituitosi humoris
effectus est & causa, ad calidiorem permutet, quæ
utilitas geminari dicitur, concussione rigoris ac-
cedente: quo sensu Hipp. cit. rex. inquit, convulsio-
nis remedium febrim acutam vel supervenien-
tem, vel incrementem esse. Sic etiam Hieron. Thri-
ver. ad aphor. 5. l. 6. febrim partem leviter re-
frige-

Aëtius vi-
talem ac-
tionem
in febr.
maximè
lædi sta-
tuit.

Quæstio-
nis decla-
ratio.

frige-
tam calefacere, modicam materiam exol-
vere, & flatum spirituum dissipare statuit.

QVÆSTIO VIII.

An causæ febriles rectè reducantur
à Galeno ad quinque
modos?

INS. 8. quinque modos posuimus, ad quos om-
nes causæ febriles reducuntur, ubi primò fe-
bre offert Motus, qui in viventibus calorem exci-
tat, quatenus affluentem spiritum & sanguinem
rarificat & attenuat, unde primò lassitudo, post-
ea verò, si discussio fieri nequeat, calor immodi-
cus in totum spargitur, quia ad cor perveniens fe-
brim inducere potest. Non autem corporis exer-
citionem inconveniens tantum, sed animi com-
motiones excedentes hic etiam intelligendæ ve-
niunt, ut sunt curæ immensæ, iræ excedentes, tri-
stitiæ, mæores, verecundiæ, timores, &c. Secundo
loco posuimus putrefactionem, quæ calefacit p.
n. aucto calore nativo à mixto alieno & putrido:
tertium locum obtinet propinquitatis alterius caloris,
ut solis, medicamentorum, ignis, aëris ambientis:
quartò ponitur detentio calidi effluxus, quando a-
stringuntur externi corporis meatus, per quos ter-
tiæ concoctionis fuliginosa excrementa quotidie
expelluntur: ultimò sunt admistiones calidae subst-
antiæ, quando spiritibus & humoribus calida mate-
ria alimentorum, medicamentorumque miscetur.

De hac ipsa causarum enumeratione dubitari
potest. 1. Arg. l. de febr. c. 4. hos modos omnes causas
comprehendere negat, quia media febrim gene-
rans ad eos reduci nequeat: imò neq; etiam vigi-
lia; hinc addit sextum modum, nimirum qui ex
humorum defectu calorem intendit.

2. Avicenna in defm. febr. excipit illum calorem,
qui provenit ab ira & labore, unde consequens,
motum corporis & animi, respectu laboris & iræ,
non esse causam febris.

3. Mæoretiam & tristitia, Gal. 4. de caus. puls. c.
3. pulsus tardum efficere dicuntur, propterea
quod conspicuè nos refrigerent.

4. Quia detentio calidi effluxus juxta Galen.
tantum in impuris corporibus ad febris genera-
tionem facit, cum in puris tantum plenitudinis
originem producere solear.

5. Quia febres ex inflammatione cujusdam
partis ad præcedentes referri nequeunt.

6. Quia medicamentum pituitam purgans
corpus etiam calefacere potest.

Hic nota ex Merc. l. 3. de febr. quod præter mor-
bidum apparatus corporis ad febrim dispositi
causæ calorem febrilem inducere valent rectè
quinque modis ponantur: quia quod calefit, vel in-
tenditur ex accessu alieni, vel sponte sua, eò quod
aliquid internum, ut propriè partes calidæ agunt
in frigidis, ut in prohibito effluxu contingit, vel
calor extraneus propter impotentiam calidi innati
occupat aliquod contentum in corpore, ut in
putredine contingit, vel calor augetur per adven-
tum copiosioris caloris ab intrinseco ad partes, ut
in motu accendit conspicimus: vel calefit corpus
quia augetur substantia calidi innati, ut ex assump-
to alimento contingit.

Ad dubit. primam Argent. respondemus cum eo-
dem Mercato, quod fames & vigilia calefaciant

Responde-
tur ad du-
bitatio-
nem 1.

propter mixtionem bilis cum sanguine. Nam vigi-
lia & fames augent bilem, præterquam quod ine-
dia calefacit etiam per actionem caloris interni in
membra, sicut vigilia per modum spirituum. Vide
Gal. 8. Meth. 2.

Ad 2. Avicenna mens est, levem corporis inca-
lescentiam ex motu corporis & animi diversam
monstrare febris respectu, cujus natura in calore
excedente totiusque actiones impediende consistit.
Hinc motus laboris & iræ febrim inducere
non potest, nisi eo usque intendatur, ut genita in-
temperie calida cor & totum corpus afficiatur.

Ad 3. Quod omnes animi affectus non raro fe-
bres introducere queant, Gal. l. 1. de tuenda san. c.
2. 2. asserit, quam vis aliquibus ex accidenti hoc con-
veniat, quæ ratione mæror & tristitia per concul-
cationem & immobilitatem spirituum febris cau-
sæ fiunt, quæ responsio Mercati probabilior vide-
tur assertioni Mercurialis, qui prædictis affectibus
generationem febris tribuit, quatenus citò subor-
ti cor calefacere queunt.

Ad 4. Concedimus causas externas absque dispo-
sitione subiecti non esse sufficientes.

Ad 5. Responder Horat. Aug. l. 2. de febr. c. 5. quod
aliquando ad putrefactionem, aliquando ad vicini-
am seu adhesionem rei calidæ referantur, quod
in aliquibus putridis ac diariis apparet.

Ad 6. Responder Mercurius, quod medicamen-
tum purgans pituitam etiam calefaciat, quia redu-
citur ad admistionem rei calidæ, siquidem aliquid
alio fieri calidius contingit vel ad hætu calidi, vel
privacione frigidi.

QVÆSTIO IX.

Quomodo calor febrilis à corde to-
ti communicetur?

EX Avicenna definitione patet, quod illud
ipsum fiat mediantibus spiritibus & sangui-
ne, adeoque per arterias & venas: primum enim in-
quit Heurn. de febr. c. 1. calor acquisitivus incenditur
in corde, & calorem nativum fluentem afficit, ac
sanguis dein incalescit, postea venæ & arteriæ,
dum pars post partem accendatur. Hor. Aug. l. 2. de
febr. c. 7. vias, ponit arterias, venas ac cæcos mea-
tus, ductusque insensibiles, (quod etiam Pijo cit. loc.
innuit, ubi monstrat, quomodo partes arteriarum &
venis destitutæ incalescant à cordis calore) per ar-
terias tamen potissimum communicationem fieri
statuit, unde Alexand. & Aëtium solarum arteriarum
meminisse dicit. Quod a. per venas etiam calor toti
communicetur, inde colligit, quod quælibet arte-
ria venam suppositam habeat, quam per viciniam
& contactum calor febrilis mox etiam afficiat: imò
cum totum sit perspirabile, per cæcos etiam mea-
tus hoc fieri posse colligit.

Quamquam verò communis sit hæc assertio, de
eadem tamen dubitare videtur Argent. de febr. c. 4. quo-
modo nunquam hectica poterit incipere? si necesse
est, partes solidas calorem concipere à spiritibus
& sanguine, necesse erit ipsos spiritus antea
semper esse exalfectos, unde diaria semper præ-
cedet. Addit, quod absurdum sit, solidas partes cor-
dis citius spirituosis inflammari, cum promptius
patiatur tenuius, quam quod crassius & durius, ut
ita hectica nunquam incipere possit, juxta Gal. 2.
de cris.

Sed

Quaestio Sed pro resolutione dubitationis nota ex *Merc.* **resolvitur.** *l. 1. de feb. eff.* quod quâ ratione innatus calor partium omnium perpetua & generali quadam dimanatione ac dependentiâ à corde prodit, eadem profusus calor præter naturam febrilis (qui nihil est aliud quàm idemmet ad igneum versus, & partem, ut naturalis & habitus informans) ab eodem proficisci tenetur, eadem generali dimanatione: argumento evidentissimo sunt extrema frigida in his, qui epiala, syncopali aut internarum inflammationum laborant febrî, vel in his, qui caufoni de exhausti mortis proximi sunt, quippe ob defectum hujus generalis dimanationis à corde non solum privantur calore naturali, verùm etiam præternaturali, adeo ut omninò refrigerentur, & c. ubi notat, quod illa dependentia aliter sese habeat in hecicis, aliter in putridis, in quibus calor indies increfcit & exacerbatur, quod causa ejus in fieri sit, quod non fit in illis, ubi calor omninò factus est.

Hinc ex eodem *l. 5. de feb.* ad dubitationem *Argenterii* responderi potest, quod scilicet possibile sit, ut humoribus & spiritibus secundum naturam constitutis, cordis substantia ficcior & paratior sit ad inflammationem, quod pluribus suo loco de febribus hecicis patebit, vide *Concil. diff. 93.*

QVÆSTIO X.

An divisio februm Hippocratica sit bona?

Divisio februm juxta Hipp.

Hipp. *6. Epid. s. 1. text. 29.* hæc habet: febres quidem aliæ mordaces sunt manui, aliæ mites, aliæ non mordaces quidem, sed post insurgentes, aliæ verò acutæ, sed à manu victæ, aliæ statim valdè ardentes, aliæ in totum debiles, aridæ, aliæ saluginosæ, aliæ pemphingodes, aspectu terribiles, aliæ tactui humectæ, aliæ valdè rubræ, aliæ valdè pallidæ, aliæ lividæ & id genus alia. *Hactenus Hipp.* ubi respectu essentia: caloris p. n. aliæ febres mordaces manui dicuntur, in comparatione earum, quarum calor est mitior tangenti, quæ rursus differunt, quatenus tales permanent, ut sunt ephemeræ, vel quatenus diutius immoranti manui mordaces & acres evadunt. Quo ad modum motus caloris febrilis alias dicit acutas, quæ celeriter sua tempora percurrunt, sed à manu victas, quod plurimum iis accidit, quas bilis flava concitat, easq; vel statim valdè ardentes ponit, vel debiles, à magnitudine & paucitate caloris desumpta differentia, quarum hæ dicuntur aridæ, cum cutis tangentibus aspera & excicata sese offert, quod in deurentibus accidit, post humectæ tactui, ut sunt amphimerinæ, opponuntur. Saluginosas ponit eas quæ tangentibus pruriturum instar muriæ exhibent, & pemphingodes aspectuq; terribiles vel flatuosas, vel pestilentis innuens, ut placet *Galeno.* Quod verò tandem alias valdè rubras, pallidas, & c. nominat, ad accidentales differentias, respectu peccantium humorum, colores ejusmodi corpori febricitantis introducentium respicere voluit.

Cum Hippocrate, consentit Galenus.

Hanc Hipp. enumerationem *Gal. l. 1. de feb. diff. c. 1.* approbat: apertissime enim inquit in hoc loco ab ipsius rei substantia simul, atq; à dignotione in proprias differentias fecit sectionem: siquidem febris substantia in genere caloris, quæ p. n. consistit: caloris autem differentia: & ex eo quod ma-

gis & minus, & ex materia in qua hic calor accenditur, & ex modo motus caloris ejusdem accipiuntur, quas omnes una cum dignotionis modo annotavit. Pluribus prædictas differentias *Gal. in com. super 6. Epid.* declarat.

At contra *Gal. disputat. Hor. Aug. l. 3. de febr. c. 3.* Contra Galenum disputat Hor. Aug. **genius.** primò quod non sit optima divisio Hipp. propterea, quod non constet ex propriis & essentialibus differentiis, quia febres pemphingodes aspectu terribiles, rubras, pallidas, & c. statuit; imò omittit essentialia & necessarias differentias, nec omnes etiâ quibus calor p. n. in subjecto suo variat, undè concludit Hipp. scopum hic non fuisse febrium differentias methodo divisa proponere, cum sparsim tantùm quasdam febrium variationes enumeret.

Argent. etiam contra Hipp. insurgit l. de feb. c. 3. his rationibus: 1. Quia nullum ponitur principium divisionis.

2. Quia constat plures esse differentias, ut tertianæ quartanæ, & c.
3. Quia à subjecta materia caloris darentur etiam febres aliæ in mollioribus, aliæ in durioribus corporibus.
4. Cur non etiam differentia: ponuntur ab efficientibus, à fine, à causis sine quibus non?
5. Cur non à temporibus febris & eventu differentia: ponuntur?
6. Cur omittuntur differentia: ab effectibus februm, ut sunt gravia accidentia?
7. Addit quod multæ differentia: Hipp. sint impropria: , ut quod inflatæ, aspectu graves, rubræ, & c. dicantur.

His positis *Argent.* omnes februm differentias vel ab essentia morbi, vel à causis, vel ab effectibus deducendas esse statuit.

Mercatus, quo suam mentem de prædicta divisione Hipp. aperiat, *l. 2. de febr.* hæc fundamenta præmittit. 1. Omnis differentia vel sumitur à rei substantia, vel à propriis accidentibus, vel à communibus accidentibus (quod etiam repetit *Trincavellius l. 1. de diff. feb. c. 1.* Unde respectu primi modi differentia: essentialia:, respectu secundi & tertii accidentales oriuntur. Secundò calor in corpore potest usurpari pro calore p. n. & pro calore febrili, qui morbosus est. 3. Cujusq; accidentis differentia: essentialia: sumuntur à subjecto seu materia cui accidens inhæret.

His positis, ut exquisita differentiarum omnium febris propria ratio constet, calorem p. n. tribus modis considerandum esse statuit: 1. ut est substantia innati calidi, versa ad ipsam naturam, in quo sita est omnis febrilis morbi ratio.

2. Ut inhæret materia:, nimirum spiritibus, humoribus & partibus solidis, in quo quidem sita est omnium causarum proximarum febris ratio, diversitas & natura.

3. Solum consideratur, ut calor p. n. in qua differentia penes modum ipsius, motum & accidentia contemplari oportet, qua hæc omnia nata sunt ipsum reddere p. n.

Hinc februm differentia: ducuntur, ubi primò sese offert rei dividendæ substantia scilicet innatum calidum ad igneum versus, cujus triplex est natura, spirituosâ humidâ & solidâ, quâ ratione triplex oritur febris, ephemera, putrida & hecica, quæ juxta diversitatem modi, prout calor innato calido inhæret, factæ vel fentes, dicuntur: suntque citius vel in spirituosâ, vel in humidâ, vel in solidâ substantia calidi innati cordis ac totius respectu tales inflammationes, quatenus

Contra Galenum disputat Hor. Aug. genius.

Hippocratem velle car. Argentarius.

Divisio februm juxta Argenterium Mercati mens de prædicta Hipp. divisione.

Calor p. n. tripliciter considerandus.

Calidi innati triplex substantia.

tenus cum causa febris proxima, calore p. n. in spiritibus, humoribus, vel solidis partibus quælibet pars innati calidi magis convenit. Hæc differentia ab essentia, verò quæ subjecto febris sumpta variè subdividitur, cum unâ etiam calor p. n. causæ rationem habens in spiritibus, humoribus; & solidis partibus perpenditur, hinc ephemerarum, putridarum, hecicarumque variæ subdivisiones. Tandem accidit ultima divisio pro modo caloris, ejusque conditionibus oborta, quod ex differentis quàm plurimis ab *Hippocrate* positis apparet.

Horat. Aug. genii assertio approbatur.

Quibus hoc modo constitutis patet probabilem esse *Horat. Aug.* assertionem, quod *Hippocr.* citato loco, non ex professo completam februm divisionem proponere voluerit, quanquam *Galenus* eò allaboret, ut differentias maximâ ex parte defendat: non enim negari potest, illas instantias, quas *Horat. Aug.* & *Argent.* adducunt, locum suum habere contra eos, qui ab *Hipp. cit. text.* febres sufficientes in differentias deductas esse statuunt.

Nota.

Nota tamen ex *Capivacc. l. de febr. cap. 5.* quod non tantùm ad naturam februm, sed etiam ad dignotionis modum respicere voluerit, quâ ratione differentia: dictæ pluribus à *Vallesio* in *com. epid. ad text.* declarantur. Vide etiam *Chr. à Vega* in *com. l. 1. de diff. febr. cap. 1.*

QVÆSTIO XI.

An spiritus & humores etiam subjectum febris esse possint?

Affirmatur quæstio.

Affirmat *Altimar. de Med. febr. part. 1. cap. 12.* *Casalpinus quæst. Med. l. 1. quæst. 6.* *Hucher. l. 1. de febr. cap. 2.* & alii, qui nituntur auctoritate *Galeni. l. 1. de diff. febr. c. 1.* ubi calorem febrilem tanquam subjectum, vel solidam cordis substantiam, vel humores in ventriculis; vel spiritus occupare dicit. Addunt etiam rationes ab eo desumptas, quod cor tanquam organon vitale non tantùm respectu solidarum partium, sed quatenus contentos humores & spiritus continet, suas operationes perficiat, quod etiam habet *Oddus de Oddis in com. ad cap. 89. art. par.* Undè necessarium judicant vitium humorum atque spirituum ex numero morborum excludi non posse, quod pluribus apud *Casalp.* videre licet. Coniunge quoque *Arnold. de Villanova in l. Gal. de mala complex. cap. 5.* qui huic etiam sententia: subscribere videtur.

Negativa defenditur.

Sed *negativa communiter* defenditur; quod patet ex plerisque classicis auctoribus: quomodo enim morborum subjectum constituerit illud; quod in numero propriè dictarum partium non est? quod partium aliarum nutrimentum est? quod in perpetua generatione & corruptione consistit? cum ergo functiones secundum naturam per humores & spiritus primò non perficiantur, utique functiones læsæ primò quoque partes potius, quæ sunt actionum instrumenta adæquata, quàm contenta & impetum facientia pro subjectis habebunt.

Solvuntur Argumenta contraria.

Hinc patet frustra laborare *Casalp.* dum demonstrare conatur, morbum etiam iis convenire, quæ corpori nostro quendam usum præstant, etiam si organa actionum non sint. Omnia enim facilius solvuntur, ubi morbum à causa sua distin-

guimus. Quoad auctoritatem *Galeni*, dicit *Horat. Aug. lib. 2. cap. 4.* quod nunquam in Galeno observetur febris subjectum esse humores & spiritus; sed tantùm caloris p. n. ut ita *Galenus* potius divisionem instituat respectu subjecti, in quo proxima febris causa latet, quàm respectu ipsius febris. Ad alterum addit, quod non necessarium sit totum aggregatum pro subjecto febris agnoscere, sed omnem febrem in substantia solida, distincta scilicet à contentis & spiritibus cordis consistere, eamque vel hecicam esse, quatenus æqualem temperiem in factò constituit, vel putridam, quatenus inæqualis est temperies, quæ licet adhuc in fieri statuatur, morbum tamen revera ponit, respectu illarum partium, quæ actu sunt.

Conclusio & limitatio quaestiois.

Quòd si nobiscum *Altimar. & Casalpinus* spirituosam & humidam substantiam innati calidi solum intelligant, cum *Mercato* meritò concedendum eâ ratione proximi subjecti differentis respectu febres in ephemerâ, hecicâ & putridâ distingui, non autem prout humores & spiritus extrâ partium compositionem causas febriles fovere queant, ut pluribus patet ex quaestione præcedenti. Coniunge *Trincav. l. 1. de diff. feb. in com. cap. 1. ibidemq; Chr. à Vega.*

QVÆSTIO XII.

An respectu causa proxima duo tantum februm genera?

Ita sentit *Argenterius* nimirum unum februm genus in humoribus, alterum in partibus solidioribus: 1. quia non detur in corpore ejusmodi spiritus, in quo febris diversa ab aliis accendi debeat.

Affirmativam tenet Argenterius. 1.

2. Quia diariæ, synochi, putridæ omnes in humoribus ponuntur, quatenus massa humorum levius vel vehementius est calefacta.

2.

3. Quia *Galeno 9. Meth. diariæ & synochi* ejusdem naturæ sunt: at hæ sunt ex sanguine, *l. 2. de diff. cap. 12.*

3.

4. Imò diariæ etiam ex sanguine fieri ibidem *Galenus* innuit, non scilicet ob putrescentem, sed duntaxat excafactam.

4.

Huc etiam inclinare videtur *Casalp. l. 1. quæst. Med. 7.* ubi ephemeram in sanguine calefacto non putresfacto consistere statuit, quatenus in hac febrî hâliuosa pars sanguinis tantùm comburitur, quod non fit in putredine, ubi humores etiam absumuntur.

Argenterio subscribit Casalpinus.

Sed nota ex *Galeno l. de inæquali intemp.* quod præter aliq; febris differentias ephemera generatur, quando intemperies caloris spirituosam duntaxat partem invadit: hæc autem sanguinis optimi exhalatio dicitur, *l. 6. de usu part.* quæ respectu cordis incallescens calorem p. n. toti communit.

Quæstio nis declaratio.

Quod *Argenterium* attinet respondemus ad 1. spirituosam substantiam ex sanguine tenuiori & aère attracto in cordis officina confectam statim promptam ad accensionem ejusmodi statui posse.

Ad Argenterii argumenta respondetur ad 1.

Ad 2. Non per se, sed per accidens massa sanguinea quoque in ephemeris incalescit, undè pro diversitate naturarum diariæ promptè in putridas mutantur.

ad 2.

ad 3. Ad 3. non respectu causæ, sed quoad caloris naturam...
ad 4. Ad 4. concedo, quatenus synochus non patris ad ephemeris reducitur.

QVÆSTIO XIII.

Quomodo febris sit morbus vel symptoma?

Opinionum variaz. Sunt, qui dividunt febrem, in febrem, quæ sit morbus, & in febrem, quæ sit accidens, quod refert Avicenna loco citato. Contra febrem omnem accidens esse quondam Diocles & Erasistratus statuisse dicuntur; hodiè cum Avicenna nullam febrem accidens dici debere Capivac. Altimar. Guciferius & alii confirmant.

Qui febrem aliam morbum, aliam accidens statuunt, Galeni ratione nituntur, quod sicuti habetur l. 1. art. curat. 3. & 4. & l. 4. aph. 60. 73. febris non semper sit primarius affectus, sed aliquas febres esse accidentia, quatenus alios morbos sequuntur. Vide Montuum in Halof. febr. l. 1. cap. 2.

Qui omnem febrem accidens statuunt illo argumento falluntur, quod omnes febres aliquam inflammationem sequantur, ut habet Mercur. l. de febr. cap. 2.

Qui nullam febrem accidens dici volunt eò respiciunt, quod omnis febris sit intemperies, & propterea morbus & non symptoma, utpote cum ad nullum symptomatum genus febris reduci queat.

Declaratio quaestio- nis. Hic nota ex Mercato l. 2. de diff. febr. quod, quamvis ex mente Galeni febres, quæ rationem accidentis habent, apertissimè distinguantur à febrium differentis, propterea quod longè distent à febris ratione, cum hoc tamen si ejus divisionis consideratio in veram medendi methodum dirigatur, non solum utilis, sed necessaria futura sit distinctio, cum certissimum sit hujusmodi febres solum diligentia morbo adhibita curari. Ita Chr. à Vega lib. 1. de diff. febr. cap. 1. in comm. dicit, febrem accidens à Galeno non morbum, sed morbi causam appellari, quæ morbum alicujus particulæ sequatur, ita ut morbo illo curato facile curetur. Verùm addit, non aliter symptomata febres illas putat Galenus, nisi quoniam morbos alios sequantur, non quod ipsi morbi non sint.

Febres aliæ primariæ aliæ secundariæ. Hæc ratione febres alias primarias, alias secundarias, darias communiter dicimus, undè nota ex Heurnio l. de febr. cap. 4. quod symptomata febris ita sit consecutaria aliis, ut ab iis morbis dependeat, quales morbi sunt phlegmones partium nobilium & cordi vicinarum, ut evenit in peripneumonia, phrenitide, &c. imò propter vasorum communicationem pars remotior inflammata febrem producere etiam potest symptomata, ut & interdum à vitio obscuro visceris alicujus fieri solent.

In quo febris symptomata ratio consistat. Nota igitur ex eodem in eo febris symptomata rationem consistere, quod phlegmonem aliarum partium sequatur, undè manifestum est, inflammationem aliquam febri subnasci posse, quæ propterea non statim symptomata dicitur. Ita cum succorum putredine phlegmone

concurrrens non statim febrem symptomata reddat, quòd in lypyria & aliis apparet, cum hic potius putredo succorum quàm inflammatio causæ rationem habeat. Conjunge Bapt. Sylvat. in contr. Med. 24.

Appendicis loco quæri posset in hac controversia, an febris variolarum sit principalis vel symptomata, de qua quæstione vide Emil. Campalongo. l. de variol. cap. 35.

Febris variolarum an sit febris principalis vel symptomata.

QVÆSTIO XIV.

An in febre salubri semper repariantur omnia quatuor tempora?

Argenterius l. de morb. tempor. cap. 6. negat 1. quia morbi, qui antè incrementum solvuntur, augmento & statu mutilantur.

2. Quia crescente morbo crisis contingens tria tantum tempora constituet, ad statum febri nunquam perveniente.

Non autem negari potest, tum temporis, ubi per coctionem paulatim febris salutaris solvitur, quin omnia tempora percurrat. Huic subscribit Horat. Augen. lib. 2. cap. 3. de febr. defendens nihilominus à contradictione Argenterii Galenum. Capivac. in eadem quæst. morbos omnes salutares 4. habere tempora statuit, nisi præsidio, vel naturæ, vel artis tollantur, subjiciens Galeni dictum, l. 3. de cris. cap. 9. morbos quosdam declinatione carere, propter crises repentinas. Mercur. l. de febr. cap. 4. addit: in morbis lethaliibus certissimum est, non inveniri hæc omnia tempora, quandoquidem omnes vel in principio, vel in augmento, vel in statu moriuntur. In salutaribus secus est, quia interdum aliqua tempora desiderantur, scilicet ob prædictas causas, plerumque omnia inveniuntur, licet interdum insensibilia ferè sint. Vide Galen. in l. de optima secta, ubi hoc ipsum exemplis patet.

Negativa probabilis.

2.

Affirmativa certa limitatio ne confirmatur.

QVÆSTIO XV.

An tempora morborum coincidunt ratione essentia, ratione materia, & ratione symptomatum in febribus?

Dubitationem hanc solvit Capivac. de febr. cap. 9. quod affirmativa procedat, quando febris essentia cum materia, quæ fuit in causa febris, & cum symptomatibus pathognomonicis confertur, ubi idem principium adest, ratione essentia, ratione materia, & ratione symptomatum: etenim à materia dependet febris essentia, & symptomata pathognomonica febris essentiam, ut umbra corpus, sequuntur.

At ubi febris confertur cum materia nova & symptomatibus non pathognomonicis, tempora non coincidunt, quæ ratione tempora particularia quoque non respectu trium prædictorum conveniunt.

Affirmativa.

Nec

QVÆSTIO XVII.

An Paracelsus febrem rectè dicat morbum nitri sulphuris incensi?

Paracelsus, ejusque sectatores, non calorem vel intemperiem calidam febris essentiam constituere putant, cum fervor tantum signum morbi illius, ut habet Paracelsus, non materia, non causa, quapropter l. 1. Pararmir. de orig. morb. febrem vocat, morbum nitri sulphuris incensi.

Febris Paracelso quid?

Repetit hoc ipsum Petrus Severinus in Idea Med. phil. cap. 12. Subjiciens hanc rationem, quod febres sint morbi nitro sulphurei, cum habeant radices, in quibus sulphuri impuro foetido & resolutio mucilagines ac spiritus salis nitrosi permiscantur.

Sic Scheuneman. Paracelsi scriptor libr. de malo sulphureo Cagast. cap. 1. sect. 4. rectè Paracelsum statuisse docuit, quod febris sit morbus nitri sulphuris accensi: dum enim à potentia salis, inquit, sulphur in sanguine, recrementis, vel solidis accenditur partibus, flamma ac ardor excitatur: sciendum enim salem petrae seu nitrum, tam in magno, quàm in minore mundo, nihil aliud esse quicquam, quàm essentiam spiritualem & excrementum omnium salium, adeoque naturam hermaphroditicam habere, ita ut nec omnino sal, nec omnino sulphur existat, hinc sulphuri arctè jungitur & incensus quoque ardet.

Quamquam verò non difficulter assertionis nostræ confirmatio, quòd febris natura consistat in calore per ipsum Paracelsum quoque demonstrari possit, cum l. 2. de raro tract. 2. cap. 7. febrem epatis definiat, quod sit calor ex oppilatione, generata ex putrefactione tartari, in regionibus hepatis, lib. 9. paragr. 1. febrem dicat calorem, putrefactum cum tremoribus ex sua oppilatione, à materia insequestrata, in clausis poris ex vi stiptica, l. de phlebot. tract. 5. febrem nihil aliud esse pronunciet, quam putridam accensionem: nihilominus cum sibi non semper constet, & aliter ab aliis intelligatur, ideo priorem famosam ejus assertionem tantum examinabimus, quam pro declaratione veritatis & refutatione superioris assertionis insufficientem esse judicamus.

Paracelso refutatio insufficientis judicatur.

1. Quia concesso, quod sulphur accensum producat febrem, tantum à causâ efficiente deducta videbitur definitio, quod Logicis non sufficiet.

2. Quia non repugnat naturæ febris per calorem subsistere, ejusque operatione innotescere, cum calor aliam habeat rationem, ut intemperiem corporis laborantis constituit, & prout excessu suo p. n. sensum afficit.

3. Quia majori perspicuitate febrilia symptomata ab humorum & spirituum calefactione, effervescentia & putredine deducuntur, quam ab analogico sulphure nitroso: frustra enim hic Scheunemannus Hipp. assertionem de innato calido, Ferneliq. sententiam de humido oleagineo partibus infuso dogmati Paracelsico accommodare conatur, cum illa omnia plurimum à ficto sulphure accenso differant. Quod autem flamma actua-

1.

2.

3.

lis

Nec obstat, quod in Syncho decrecente ratione materia non adit declinatio cum febre, quia non adest materia paritas: Sicut etiam in statu sæpius symptomata vehementia sunt, juxta Galen. 1. aphor. 29. cum morbo, respectu essentia, quanquam ratione facultatis regentis initia videri queant.

QVÆSTIO XVI.

An in febrium declinatione mori contingat?

Galenus quæstionem hanc determinat, lib. 3. dec. ris. c. 9. quod respectu declinationis universalis nunquam contingat ægotantem interire, propterea quod declinatio victoriam facultatis respectu morbi significet; at in particulari declinatione mortem accidere posse non negat, quam determinationem approbant plerique classificarum.

Quæstio- nis deter- minatio ex Galeno.

Mors in declinatione febrium sex modis contingit.

- 1. Ubi materiam nota ex Horat. Augen. citato loco cap. 11. quod interdum in declinationibus apparentibus ægrum interire contingat, idque 6. modis. Quando 1. propter caloris naturalis resolutionem extraneus etiam fit minor, ut morbus declinare videatur, quod innuit Avicenna 9. 4. cap. 4. & multoties accidit apud mortem dispositio, quæ est sicut declinatio, & est sicut æger cum evaserit, sed oportet, ut non occupet in hoc, &c.
- 2. Quando peccans materia difformis est, ut resoluta materia tenuiori, declinare videatur morbus, cum tamen propter residuum de novo corruptum malignitas major subsit.
- 3. Quando materia peccans partem minus principem relinquit & interim magis principem occupat.
- 4. Quando propter minorationem materia morbus redditur minor, sed virtute secundum proportionem deficientem.
- 5. Quando propter ultimum conatum virtutis gravia symptomata remissa videntur.
- 6. Quando morbus morbo supervenit, ubi signis coctionis apparentibus mors contingit, respectu morbi maligni succedentis.

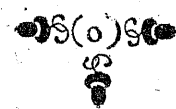
Decisio quaestio- nis ex Con- ciliatore.

Instantia.

Resp. ad Instant.

Conjungatur Conciliator diff. 107. qui quæstionem decidit, quod per se mors in declinatione universalis non contingat, quia nec naturæ debilis, nec morbi acumen locum habet in declinatione: per accidens verò tripliciter contingere posse statuit, scilicet propter ægritudinem aliam supervenientem, propter peccatum ab infirmo commissum, propter errorem curationis, quibus à quibusdam expulsi vix debilitas addi solet, ubi materia digesta non expellitur.

Sed obstat, cur non in particulari quoque declinatione sit immunis æger, cum etiam hic sit victoria facultatis respectu morbi, responderet Horatius, quamvis virtus dominetur supra illum humorem, qui actu accessionem facit, nihilominus non dominatur illi, qui est antecedens causa, cujus ratione mori quis potest in particulari declinatione.

lis ad ardorem in corpore nostro minimè necessario sic statuenda , patet etiam ex paracelsicorum assertione , cum vehemens æstus à spiritibus subitò commotis , vel contrariarum qualitarum occurſu repentino flagrantibus oriri possit , ut in compositione tartari vitriolati ex spiritu vitrioli & oleo tartari per deliquium factò satis apparet , ipſo attestante *Crollio in Basil. Chym. & aliis*. Ut enim thermarum calor , quod *Tom. 1. Dissertatione 3. de Natura thermarum deducimus* , ab actuali quodam igne macrocosmi minimè suam originem obtinet , sed nativum potius ac insitum terræ calorem agnoscit , qui pro circumstantiarum diversitate , thermarum generationem diversam producit , sic etiam insitus calor noster , superius actus dicitur , impræsentiarum nobis sufficit . An autem ardor absque flamma febrim constituens juxta *Scheunemannum* necessariò sit à sulphure deducendus , nondum demonstratum est , nisi quis vocabulorum ambiguitatibus , quod Paracelso familiare est , ludere satagat , ita ut omnis affectus calidus sulphuri cuidam adscribatur , licet experientiâ & sensu teste jam propter liberiores sanguinis & spirituum motum impeditum in plethora , jam propter putridas exhalationes calidas in putredine , jam propter denegatas calidas exhalationes in pororum cutis ob- turatione , jam propter aëris ambientis caliditatem , aliasque ob causas fervor aliquis p. n. oboriatur . Quod si quis calorem corporis nostri partibus insitum & influentem per prædictas causas p. n. intensum improprie sulphur nominare voluerit , nobis perinde quidem erit , non tamen re ipsa , sed nomine tantum aliud affirmabit , cum nos etiam solitariam qualitatem non intelligamus , quemadmodum ex superioribus patet .

QVÆSTIO XVIII.

An sicuti reliquorum morborum sic etiam febris principium quintuplex à Paracelsicis rectè ponatur?

Morborum quintuplex juxta Paracelsium.

Paracelsus l. param. de 5. entib. morborum ponit 5. entia tanquam origines morborum omnium & ipsarum quoque februm , scilicet *Ens astrale* , *Ens veneni* , *Ens naturale* , *Ens spiritale* , & *Ens Dei* . Idem ex Paracelso repetit *Crollius in Basil. idque ad febres accommodat Scheunemannus in lib. cit.* quod febres interdum oriuntur ex ente astrali , pro diversitate constellationum in macrocosmo , de quo pluribus idem Paracelsus agit *tract. de ente astrorum* : quod etiam originem suam debeant *veneno* , quod *Parac.* improprie latissimeque sumit *tract. de ente veneni* . Sicut merito *Scheunemann* illam acceptionem , prout unâ cum alimenti partibus excrementitiis confunditur , ad ens naturale reducat , aliamque februm accidentalium generationem ex proprie dictis venenis substituât , cap. 6. f. 1. quod fiant ex abundantia sanguinis , fuliginibus retentis , aliisque causis naturalibus , quæ omnes ad ens naturale reducuntur , ut patet ex eodem cap. 7. quod ex vehementia multorum affectuum spiritali modo per iram , timorem , in-

vidiam , amorem velanum , &c. febres producuntur , ut habet *Scheunemann. cap. 5.* quod tandem ex *ente Dei* seu sola Dei voluntate febres immittantur , prout Deus ens liberrimum , cui tota natura cogitur obedire , quatenus homo cum omnibus creaturis in hoc modo Deo subjectus est , *Paracels. tract. 5. param. de ente Dei* .

Quamquam verò prædictam assertionem ex toto non rejiciamus , eandem tamen , eo modo , quo placet Paracelsicis , recipiendam esse minimè censemus , quod ut magis appareat ordine procedendum erit . Non autem Paracelso bilem movebimus , cum vocabulorum abusiva significatione , cum *entis* vox , quatenus ab essentia dicitur , improprie modo generationis morborum attribuitur , sed ad rem ipsam accedemus , & 1. quod ens astrale attinet , seu ut magis proprie loquamur , quod attinet efficaciam astrorum in macrocosmo respectu generationis morborum , eandem minimè negamus , propterea quod sydera non parùm ad morborum generationem inservire queant , quemadmodum *Tom. 1. Diss. 6. Coron. 1. quest. 8. pag. 258.* satis demonstravimus : hinc frustra *Galenici* reprehenduntur , quasi modum hunc generationis morborum neglexerint : imò potius ob eam causam commendatur , quod absque causarum confusione syderum efficaciam ad externas causas reducant , cujus beneficio morbus non immediatè , sed causis internis mediantibus , producitur , undè videmus morbos etiam malignos tempore malignarum constellationum abortos non per syderum mutationem sed naturâ , medicamentorumque vi curari : quis enim nescit tempore morborum epidemiorum innumerabiles natura & medicamentorum ope curari , quamvis causa communis , quâ plures cottidie de novo corripuntur nondum sublata sit ? nec obstat quod morborum quorundam mutationes pro magnarum mutationum diversitate respectu cœli fiant , propterea quod hoc ipsum non immediatè , sed causis proximioribus in corpore nostro mediantibus accidat , quemadmodum in Chronicis affectibus manifestum est .

2. Ponitur *ens veneni* , in quo describendo *Paracelsus* ea , quæ ad ens naturale pertinent , confundit , quemadmodum rectè subinnuit *Scheunemann* . qui hanc ob causam venena proprie dicta considerat ex iisque februm generationem deducit . At cum effectus causæ suæ naturam redeat , merito statuendum , venenum , quatenus tale , febrim non producere , nisi considerentur illa simul , quæ cum venenositate conjuncta talem vim obtinent , ut ad modum quandam superius positum in enumeratione causarum febrilium reduci queant , undè venenositatis affectus febres instar symptomatum interdum sequuntur . Alias in genere non negamus præter morbos manifestarum qualitarum occultos etiam dari , quorum causas , si quis ex Ente veneni producere cupiat , non repugnabimus , cum propter totius substantiæ morbi vocentur , ut patet , *Tom. 1. Diss. 5. Coron. 1. quest. 15. pag. 240. & 1. probl. therap. decad. 10.*

3. *Ens* ponitur *naturale* , quatenus ab internis causis à constitutione naturali , quæ sanitati debetur , recedentibus morbus oritur , quem generationis modum solum à Galenicis observari *Paracelsus* asserit .

4. *Ens*

Paracelsi assertio non ex toto rejicitur.

1. *Ens astrale*

2. *Ens veneni*

4. *Ens spiritale*

5. *Ens Dei*

Instantia

Responsio

4. *Ens* ponitur *spiritalis* , quod eâ ratione , prout à Paracelso spiritus unius per imaginationem firmam productus in corporis alterius spiritum agere , morbumque producere posse statuitur , non parum illicitæ magiæ Cacadæmonis auxilio excogitatae figmentis innititur , eamque ob causam à Christianis Medicis angue pejus fugiendum est : quamquam enim *Petrus Pomponat. l. de incant. cap. 4.* spirituales quendam curandi , imò & nocendi modum quibusdam hominibus attribuere videatur præcæteris , non tamen ex toto rei difficultati satisfaciit , quemadmodum hæc de repulchrè quoque *Roderic. à Castro in Med. Pol. l. 4. cap. 1. 2. & 3.* differit .

Quod autem imaginationis efficaciam in subiecto proprio spectat , non negamus eandem potentissimam esse , sicut hæc de plura videre licet in *lib. med. Tom. 2. lib. 11. Obj. & Hist. mir. Marc. Donati. l. 2. cap. 1.* id quod pluribus *Tom. 1. in dissert. nostra de caus. simil. & dissim. in feru* deduximus . At quicquid agit , mediantibus humoribus & spiritibus agit , quâ ratione timor , ira , consternatio , velanus amor , invidia , similesque spirituales anime commotiones subitæ morbos & febres producere posse non negamus . Sed quomodo ? Non immediatè : alias affectibus iis sedatis sponte cessaret morbus , quod falsum testatur experientia . Sicut ergo spirituales ejusmodi commotiones non negamus , sed earundem moderamen in statu sanitatis & morborum maximè necessarium judicamus , quemadmodum *Hipp. Galen. & alii* principes pro conservatione & restitutione sanitatis illud diligenter inculcant , ita per easdem morbos generari posse , non quidem immediatè , sed internis causis intervenientibus , lubenter concedimus , ut patet *Tom. 1. Diss. 6. Coron. 1. quest. 14.* de quo productionis modo plura videantur apud *Fernel. lib. 1. Parhol. cap. 18. & Mercat. l. 2. de sanit. quest. 198.*

Ultimo ponitur *Ens Dei* , quatenus tanquam flagella divina , morbi nobis infliguntur , quos frustra curat Medicus , cum causam habeant altiorum . Hunc modum non tantum Christianus Medicus attestante scriptura , sed etiam Ethnicus concedere cogitur , cum penes omnes conveniat , Deum esse , per quem sumus , movemur , & operamur , adeo ut absque benedictione divina in curandis morbis frustra laboremur , quemadmodum enim quotidie votis ardentibus ut alimenta clementer à Deo pro conservatione sanitatis nobis concessa proficua sint , oramus , ita morbis affecti merito primò juxta Syracidem à Deo , facta poenitentia , restitutionem , & post admissò Medico medicamentorum benedictam operationem precamur .

Quod si modos omnes ferè concedere cogimur , cur ergò *Gal. Hipp.* aliique in morborum causis enumerandis juxta prædicta 5. entia non procedunt , sed maximè tantum in causis naturalibus remanent ? in promptu est responsio , quia modi prædicti partim præsupponuntur , partim ad ens naturale reducuntur . Ita Dei directionem in morbis immittendis & curandis nullus excludit , sed eandem præsupponit , quia verò medicam indicationem non generat , Deusque media curationis alia ordinavit , idcirco merito Medicus intra limites suæ discipline remanet , & in causis naturales proximiores inquirat . Idem de reliquis dicitur , quæ causarum externarum rationem obtinent , ut

sunt maxima ex parte , quæ de Ente astrali & Ente spiritali proponuntur . Quod autem *Ens veneni* attinet , illud ad morbos occultos totiusque substantiæ reducimus . Manifestum est igitur Galenicis frustra culpari , propterea , quod omnia eò dirigant , ut utiles indicationes in cura præbeant , quam ob causam principaliter ea proponuntur , quæ immediatè ad effectuum productionem concurrunt .

QVÆSTIO XIX.

An febris indicatio curativa generalis in refrigerando & humectando consistat ?

Videtur assertio dubia ; propterea quod quædam mala per similia curari soleant , quâ ratione *Hipp. lib. 5. Aph. 21.* rigori nervorum per aquam frigidam medetur . Sic vinum dum sanas , dolor est medicina doloris . Nec aliud negligendum , quod juxta eundem naturæ morbis medentur : at natura per similia conservatur , per contraria corrumpitur .

Unde concludendum , non tam in refrigeratione & humectatione febris curationem querendam esse , quàm in corroboracione balsami vitalis , cujus ratione sanitas præsens conservatur & absens restituitur .

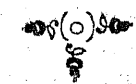
Verùm enim verò , cum Medicina vel in adjectione , vel detractatione consistat , *Hipp. lib. de flat. imò cum plenitudo inanitione* , & inanitio plenitudine curetur , *Hipp. lib. 2. Aph. 22.* cum imperiti etiam omnes à molesto ad contrarium declinent , quod & beluæ hyeme solem , æstate umbram quærentes innuunt , adeoque sensus etiam præter naturam affecti contrarias qualitates expectant , propterea quod quodlibet à contrario suo expellatur : merito primam indicationem curativam in contrario consistere , adeoque febrim etiam , quatenus febris est , refrigerationem atque humectationem indicare statuimus .

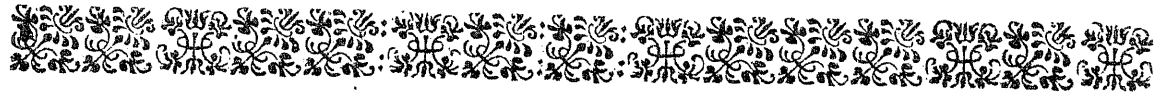
Nec obstat *aph. 21. lib. 5.* ubi ipsemet *Hipp.* aquæ frigidæ calefactionem ex accidenti tribuit . Sic dolor dolori succurrit , quatenus remedium dolorem introducens causam prioris doloris corrigit . Sit etiam , naturam morborum medicatricem esse : non tamen sequitur , idem esse Naturæ conservationem , & ejus adjuvamentum , propter alienas affectiones tollendas Medicus naturæ minister adhibet , cum aliter necessariò agat natura in statu naturali , non impedita : aliter tunc temporis , ubi propter corporis constitutionem præter naturam non nisi depravatè agere cogitur , ubi medendi Methodus locum suum obtinet , ut impedi- menta naturæ removeantur . Hinc frustra laborant , qui præter naturæ corroboracionem in medendi methodo nihil desiderant , cum aliud sit naturam in statu suo conservare , quod præcepta sanitatis tuendæ monstrant , aliud etiam naturam adjuvare , quò morbos eorumque causas & gravia accidentia expugnare queat . Videatur *vid. Valles. lib. 1. 2. de cur. gen. cap. 4. Valles. lib. 8. controv. c. 4. Concil. diff. 153.*

Dubitatur

Affirmatur ad defectum dicitur.

Respondetur ad aph. 21. lib. 5. Hipp.

GREGORII HORSTII

78 μακρίστου

EXERCITATIONUM DE FEBRIBUS SECUNDA,

De

FEBRE EPHEMERA.

THESIS I.

Ephemeræ cur primus locus tribuatur.

Inter alias febrium differentias Ephemera vel Diaria merito primo loco ponitur, tam respectu simplicitatis suæ, quàm facilius aliis innotescit, quàm respectu curationis facilioris.

Ephemeræ Definitio.

2. Est autem intemperies calida febrilis, mitior, ab accensione & æstu spirituosæ substantiæ cordis proveniens, vel exquisita, spiritibus cordis tantum præter naturam exalfectis, vel non exquisita propter vapores calidos sanguinis uberiores oborta, quam Synochum vocant non putridam, cujus duratio priori longior esse solet.

Synochus non putrida.

Signa febris Ephemeræ.

3. Cognoscitur autem hæc febris calore suavi propter spirituosam & vaporosam substantiam tantum præter naturam incalcentem, in respectu febrium putridarum, quibus calor acris & vaporosus, atque hecticarum, ubi mordax & squalidus est: dem, quod ab externa manifesta causa sumperit initium, idq; subito, quod fieri non potest in putridis, ab interna causa subortis, vel in hecticis, ubi causa externa non nisi efficacior, diuturna que mora quicquam præstat: tertio, quod unâ accessione finiatur, ob tenuitatem subjectæ materiæ: quarto, quod illas naturasprehendat, quibus propter caliditatem cum humiditate & siccitate junctam adest promptitudo: quinto quod respirationis & pulsus minor lætio, quam in putridis & hecticis, quatenus suavis calor usum non ita auget: sexto, quod urinæ & alvi excrementa maximè secundum naturam sese habeant, cum sanguis & humores partum hic alterentur: septimo, tandem, quod accessionis declinatio cum aliquo sudore, rore vel vapore suavi fieri solear, propter spirituosam substantiam æstuantem, cujus exhalatio curim attingens ibidem tripliciter dicto modo secedit.

Febris Ephemeræ Cause.

4. Talis spirituosæ substantiæ fervor generatur per causas procatarticas, quâ ratione febres Ephemeræ antecedente causa interna, quâ ser ventur carere dicit Galen. lib. 8. Method. cap. 9. Sunt que vel animi, vel corporis: istuc pertinet moeror, metus, læticia, spes, ira, verecundia; huc verò somnus, vigilia, inedia, sitis, satietas, crapula, labor, æstus, frigus & bubo.

5. Harum causarum ratione variant intentiones Medici, quâ propter necessarium est, ut etiam signa non negligantur, ubi respectu perturbationum animi maximè pulsus indicia exhibet: nam quædammodum per magnum & celerem arteriarum motum ira cognoscitur, sic tristitia & moeror parvo, languido, tardoque, timor recens celeri inordinatoque pulsu colligitur: accedit, quod ex ira

febricitantes calorem quidem copiosum, sed blandum tactui exhibeant, quod non in contrariis perturbationibus accidit, propter vaporem copiosum ab effervescente sanguine cuti communicatum, urinasque magis rubentes, propter bilem admixtam excernant.

6. Sic somnum pulsus magnus, excrementa cocta, cutisque mollior; vigiliam contraria; satietatem pulsus plenus, urina cruda, cum ructibus acidis & nidorosis in crapula & cruditate, medium contraria; laborem & fatigationem pulsus parvus, facultate debilitatâ habitusque siccus perseverans significat, maximè si visio materiam sudoris digerens, aut frigus eruptionem ejus prohibens, conjungatur.

7. Quod si præter dictas causas ad generationem febris Ephemeræ interveniat cutis adstrictio, primò corporis habitus hanc innuit, utpote qui propter copiosas fuligines ad hanc dispositus est, ipsaque cutis ex frigore vel aquis aluminosis durior & compactior redditâ, concurrente pulsu debili & parvo, propter vitalem facultatem oppressam à fuliginibus retentis: si obstructio incipiens nondum putredinem accedens in causa sit, pulsus creber & velox calor acris absque sudore, urinaque colorata sese exhibet: Bubonem tandem præter rotius temperiem calidam humidam propria accidentia demonstrant.

8. Quo ad prognosin Ephemeræ suâ naturâ breves sunt, periculoque vacant, modo nullus committatur error, quod fit in constitutione corporis calida sicca, per inediam vel purgationem; in temperamento calido humido per purgationem & venæsectionis omissionem, per cibi copiosi concessionem, per ambiētis frigidum occursum. Dein citius illæ, quas animi perturbationes produxere, curantur iis, quæ vel cruditatibus, cutis densitati vel obstructioni suam originem debent, eapropter, quod hæ causæ non simplicem intemperiem tantum producant, sed materias peccantes etiam cumulent, undè putridarum prompta generatio succedit. Porro, si Diaria exquisita ultra diem naturalem extendatur, vel in synochum non putridam, in corpore juvenili plethorico, vel in putridam, in corpore cacochymico, vel in hecticam, in corpore calido sicco, mutatio metienda est.

9. Quoad curationem, febris Ephemera consideratur, vel prout simplex est, ademptis scilicet causis, quibus accendi contingit, vel prout adhuc cum causis foventibus coheret. Illa quatenus morbus, sui contrarium indicat, refrigerationem scilicet & humectationem, ubi natura laborantis, ær ambiens & consuetudo limites agendi præscribunt.

10. Per-

Dieta.

10. Perficiuntur hæc dieta & pharmacia, quam hæc rarius, quoad prius, ær frigidus humidus sit pro inspiratione, corpore nihilominus non nudato, cibus sit euchymus, paucus, frigidus & humidus, ut ptisana, panatella, pisces saxatiles, aquæ potus in assuetis, aut vinum benè dilutum, & in his regionibus cerevisia tenuis benè cocta, depurataque, quæ omnia administrantur circa remissionem, ni debilitas ex prægresso labore, vigiliis, &c. aut in biliosis hecticæ metus aliud suadeant: alvi obstructio Clystere solvatur, motus vehementior fugiatur, animi tranquillitas imperetur, & sudor tandem quiete, lecto, vel in assuetis balneo more veterum promovetur.

Causæ foventes Ephemeram auferendæ & corrigendæ.

11. Causæ foventes cum Ephemeris adhuc coherentes præter febrim, sui ablationem & correctionem innunt; sic ambientis calor febrim producens sui mutationem; sic labor immodicus quietem & cibum euchymum pro reparatione; sic vigilia somnum; sic animi affectus moderationem indicant, qui quidem in dictis absque difficultate fiunt. Ubi verò cutis densitas, vel obstructio, vel cruditas vel bubo in causa est, major diligentia requiritur.

Cutis densitas laxanda.

12. Cum autem cutis in duobus fieri possit densa, vel à frigore & re aliqua adstringente, vel à rebus valdè siccantibus: idcirco necessum est, ut cutis ex priori causa densata vicissim mollibus frictionibus, tepèratis inunctionibus, & sudore provocato, quod veteres maximè balneo perficiebant, laxetur: ubi verò nimia exiccatio in causa est, victus ratio refrigerans & humectans sit, & corpus exterioris oleis temperatis & humectantibus leni frictione adhibitis fo veatur.

Obstructio incipiens removenda.

13. Obstructionem incipientem quod attinet, cum promptè febrim putridam minetur, mox ad morbum apparatus respiciendum esse indicat, sanguine imminuto, quo solvatur citò, vel liberior sit ventilatio, donec aperientibus naturæ succurramus.

14. Protinus ergo sanguine misso nutrimentum vel Pharmacum ex iis convenit, quæ detergent, ut sunt inter alimenta ptisana & mulla, inter medicamenta Oxy mel præ cæteris.

Cruditatis ciborum corrigenda.

15. Ubi cruditatibus ciborum febris supervenit, vel cruditas nidorulenta est, quæ fit à calore p. n. corruptente, vel est acida quæ fit à calore diminuto, quarum illa peior, sed minus noxia, dum alvus lubrica est.

16. Nidorulenta cruditas coctioni studendum esse indicat, per ea, quæ refrigerandi vi pollent, quibus non sufficientibus vomitu cibus corruptus rejiciatur, vel per alvum lenientibus ducatur, non neglectis, quæ abstersione & corroboratio ventri succurrunt, ut sunt interius Absinthium, Conf. Diarrhodon Abb. exterius ol. rosaceum, Mastichinum additâ partè absinthii, &c.

17. In acida cruditate, si levis adhuc est, naturæ quoque per ea, quæ coctionem juvant, succurrendum, quo cibus semicoctus concoquatur: si verò major atque cum nausea, vomitus imperetur & ventriculus exterius oleum absynthii, menthæ & similibus fo veatur, pane vino generoso humectato, Zingibere condito aliisque stomachicis corroboretur.

Bubo non negligendus.

18. Tandem ubi Bubo febrim Ephemeram producit, nisi quid aliud præter naturam concurrat, ulceri & buboni prospiciendum, cura totius in præsertione, propter intemperiem calidam humidam, non neglectâ.

QVÆSTIO I.

An proprium & inseparabile in Diariis quod fiant à causis evidentibus?

Videntur illud affirmare Avicenna & Galenus Affirmati lib. 7. c. 7. de diff. febr. ubi inquit, Proprium va quæstionis. Ephemerarum esse, non fieri à causâ antecedente, sed primitiva.

Contrariam verò sententiam statuit Horatius Negativa. Augen. lib. 3. cap. 10. dum inquit, Ephemeræ etsi à manifestis causis læpillimè fiant, hoc tamen non semper accidere.

Hic notat Capivacc. lib. 6. præf. cap. 10. quod Limitatio. Ephemera vel re & nomine talis sit, vel re tantum: re & nomine, quando diem non transcendit, calorque in spiritibus est accensus: hæc rursus duplici modo consideratur, vel est exactè exquisita, vel non. Exactè exquisita, juxta Galen. lib. 5. Meth. cap. 8. & lib. 8. Meth. cap. ult. non est in fieri, sed in facto ut Hectica. Non exactè exquisita, fit ab obstructione tam exigua, ut diem naturalem non petranseat, & hanc ab antecedente causa fieri posse concedimus. Quæmora re tantum est Synochus sine putredine, quæ ad plures dies protrahitur.

Manifestum hinc est, quod signum hoc inseparabile sit tantum respectu febrium exactè exquisitarum, juxta Capivaccium.

Sed nota quod etiam Dn. Seimertus repetit lib. 1. Nota. de febr. cap. 5. Omnem febrim Ephemeram à causa procatartica provenire, aliam quidem immediatè, aliam verò mediatè, sed absque putredine, quod ex Galeno lib. 4. Aph. in com. 55. colligitur.

Obiter hic patet, quomodo animi Quomodo animi & spiritibus & humoribus mediantibus, quod Va- lescus de Taranta monet lib. 7. Philon. cap. 2. febrim generent, nimirum non immediatè, sed febrim generent?

QVÆSTIO II.

An continentem habeant?

Quæritur, Num Ephemera causam habeant continentem? Plerique Medicorum Ephemeris causam solam primitivam, tanquam propriam, Hecticis antecedentem, putridis verò primitivam, antecedentem & conjunctam tribuunt. Nonnulli etiam Ephemeræ continentem adscripserunt, in quorum numero est post Salicetum Montanus lib. 9. Halos. Febr. cap. 3: quàm censent esse subtilitatem substantiæ, caliditatem & coadunationem spirituum. Mercatus prædicto loco quæstionem determinat, nimirum quod Ephemeræ spurix causam habeant antecedentem & continentem, ut sunt successio crudorum humorum, ulcus, inflammatio externa, vel cutis densitas, aut sanguinis exalfectio, quorum omnium durationem sequitur etiam spirituum vitalium successio, quæ Ephemeram plurium dierum appellatam, procreat, ejusque continentem constituit.

* M 4

QVÆ-

QVÆSTIO III.

An sit Ephemera ex putredine?

Cum diutius perdurantis caloris febrilis frequentes causæ sint putredo & inhibita transpiratio, quæritur an & quomodo Ephemera ex putredine dentur? Affirmativa statuitur ex eo, quod ex bubonibus, ex corruptione ciborum in ventriculo, ex alvi retentorum putredine, & similibus febres interdum oriuntur.

Quod autem non statim putridæ sint, inde manifestum est, quia substantia putrida non potest ad cor usque pervenire, sed tantum calor extraneus. Aliud autem est, quando calor ex putredine illius excrementi tantum elevatur, ut in Ephemeris, & quando ex illis vaporibus humores inficiuntur, ut in putridis.

Cur verò vapores illi ad cor non perveniant, causa est quadruplex: I. Respectu loci, qui vel nimium distat à corde, 2. vel admodum ignobilis, vel 3. non habet arterias & venas propinquas. II. ex parte affectus, qui est exilis. III. ex parte materiæ, & IV. ex ipsius putredinis parte, ut in lacte putrescente in mamillis videre est, quæ omnia pluribus vide apud Herc. Sax. de febr. cap. 3. lib. 8. Panthæi.

QVÆSTIO IV.

An Ephemera possit habere periodos?

Affirmatio hujus quæstionis causas periodi percontanti patet, causa enim proxima redditus est, ut habet Saxonia citato loco: collectio excrementi illius, quod priorem fecit febrem. Fit collectio hæc, vel noxa excrementi retentione, ubi adest imbecillitas retinentis, vel expulsionem, vel attractionem, vel generationem. Patet illud in Ephemeræ tertiana, cujus meminit Galen. in juvene lib. 8. Meth. cap. 4. Deinde in iis, qui quartana tentati sunt, qui liberi postea sentiunt nihilominus eodem die, quo quartana vexabantur, calorem p. n. ad tempus, quod nihil aliud est, quam Ephemera quartana. Conjunge Sylvat. contr. 24. pag. mihi 125. Quanquam verò Mercatus circuitus Ephemerarum neget, illud ipsum tamen eo modo intelligendum esse putamus, quatenus prædicta periodicitatio alia omnino est ab ea, quæ cæteris intermittentibus convenit.

QVÆSTIO V.

An detur Ephemera ex putredine spirituum?

Affirmativa pro-babilis. Affirmat Heurnius lib. de febr. cap. 1. & Valles. lib. 2. controvers. cap. 19. quatenus Aristotele teste 4. Meteor. omnia præter ignem putrescunt, ubi non obstare videtur Vallesio, quod spiritus igneam naturam habere dicantur, cum ex inspirantæ aëre fiant, teste Galen. lib. de util. respirat. & alibi; at aërem putredini obnoxium nemo negat.

Mercurialis etiam lib. de febr. cap. 5. putredinem spirituum concedit, quo refert sudorem Anglicum, de quo suo loco.

Esti verò quidam dubitent de hac assertionem, cum spirituum putredo difficilis sit, aut pestilentem febrem producere videatur, quod prædicto loco Mercurialis innuit; non tamen admodum hic laborandum esse judicamus, cum spiritus putrescentes aut citò effluant, aut putredinem in humores mox effundant (quod posterius in constitutione calida humida manifestum est) adeoque novas indicationes quam in cæteris Ephemeris nobis non gignant.

QVÆSTIO VI.

An spiritus insitus vel influens principaliter patiatur in Ephemeris?

Communiter triplex spirituum genus in corpore humano statuitur, Animalis, Vitalis, & Naturalis, inter quos vitalem potius quam reliquos, hic respiciendum patet ex omnibus. Cum autem idem insitus sit & influens, quæritur, quinam potissimum hic patiatur? Mercurialis de febr. cap. 5. solos spiritus influentes intelligendos esse statuit, qui accensi febribus diariis occasionem præbeant: fieri enim non potest judicante Fernelio lib. de febr. cap. 3. ut in diaria spiritus implantati accendantur, siquidem cum sint partes calidi nativi, magna ruina toti corpori accideret ex his febribus, cujus oppositum experientia confirmat. Quomodo verò spiritus influentes occasionem præbeant in generatione febris hujus, Mercurialis ulterius declarat, nimirum quatenus causæ febris hujus vel per se vel per accidens spiritus calefaciunt, quorum accensio postea mediante corde toti communicatur.

Non autem moramur hic instantias Argentarii & Casalpini, qui nullam febrem in spiritibus accendi posse statuunt, quorum assertionem, in disp. de febr. in genere quæst. 11. refutavimus: nec adhuc Carol. Pijo nobis abundè satisfacit, qui fatetur inter cætera febrem Ephemeram omnem ex ferolo humore effervescente vel putrescente deducere conatur: in observat. suis singularibus.

QVÆSTIO VII.

Cum in Diaria spiritus afficiantur, unde sudor?

Sunt qui ejusmodi assertionem produunt, quod spiritus festinet ut digeratur, qui dein densiori superficiem occurrens sese sistat, sicque in aquæ naturam convertatur, de qua porro sudores. Assertio autem hæc ab Horat. Augen. lib. 3. de febr. cap. 21. non admittitur, quia 1. non spiritibus, sed vaporibus symptomata ejusmodi convenit. 2. licet concedatur, spiritum in aquam converti posse, ubi tamen conversus fuerit, quomodo excernetur? cum meatus ita sint densari, ut nec spiritibus, multo minus humoribus exitum præbeant. Hinc verior assertionem hanc judicat: spiritum scilicet,

cer, qui jam calefactus est, dum excernitur, succum aliquem circa superficiem inveniendū, cum attenuare atque in sudores resolvere, & secum excernere.

Adde quod in corpore sano excrementum ferolum tertiaræ concoctionis ut plurimum insensibiliter transpirat: ubi verò cutis est obstructa in vaporem seu sudorem vertitur, ut in Ephemeris, &c. videatur Carolus Pijo, de morbis ex ferola hum. genit. p. 427. qui omnes diarias ex sero effervescente producit, cui facilis responsio, cur sudore finiantur.

Ergo pro determinatione quæstionis concedimus quidem, quod frequentius fiat Synochus ex plenitudine, ad vasa ita tamen ut non negandum interim, quod etiam ab ea, quæ virtutem respicit, fiat.

QVÆSTIO X.

An detur Synochus Biliofa?

Affirmatur cum Galeno, qui etiam non admittit febrem sanguineam fieri à putrido sanguine, sed illam dici biliofam interdum, eò quod sanguis antequam ad putredinem fertur, jam incendio flagrans, in bilem, (quæ febrium author) transeat.

Et quanquam Galenus lib. 2. Cris. 9. ait, nullum humorem, præter unum sanguinem, posse sine putredine febrem accendere, quod non negamus, illud tamen in bilioso quoque sanguine sæpius evenire ipsemet Gal. Historia quadam in juvene calidæ sicca constitutionis lib. 10. meth. c. 3. testatur est.

Quid multa? potest, quemadmodum habet Horat. Aug. cit. loc. lib. 3. cap. 14. sanguis omnium humorum suavissimus propter astringentem etiam in maximis venis efferverescere, cur non & sanguis tenuissimus seu biliosus & cujus copia in iisdem venis consistit, efferverescere & ita Synochum facere poterit?

Sed quid statuendum de sententia Averrhoë lib. 3. coll. cap. 13. quem etiam Vallesius lib. 5. controvers. cap. 19. sequitur, quod bilis deusta sit causa febris inter Ephemeram & putridam mediæ? Hercules Saxon. lib. 8. panth. cap. 4. concludit, rectè prædictos Autores inter propriè dictas Ephemeræ & putridas medias febres posuisse, idque ex sententiâ Galeni ulterius confirmat, easque ad propriè dictas diarias nihilominus reducit. Coniungantur quæ Fernel. habet lib. 4. parhol. cap. 4. de diaria ex bilis calidorum quæ humorum agitatione nimia, quod ex eodem pluribus reperit Forestus lib. 1. observ. 10. Exactius verò id ipsum determinat Dn. Semertus lib. 1. de febr. cap. 7. dum inquit, sanguinem tenuem bilem interdum nominari ab Autoribus, ita ut rectè statuatur febrem Synochum biliofam dari sine putredine, non ex bile excrementitia, quæ periodicæ febris causa est, effervescente sanguinis tenuiori & biliosa parte, quando nullis in pulsu & urina præsentibus signis putredinis nihilominus os amarescit, appetentia dejicitur, fitis molesta est, capitisque dolor & vigiliæ infestant, ita tamen, ut sublatâ causâ manifesta diariarum instar febris vicissim sponte evanescat.

QVÆSTIO XI.

An cibis benè nutriens, difficilioris quidem concoctionis conveniat in Ephemeris?

Colligitur hoc ex Galeno lib. 10. meth. cap. 3. ubi in Ephemeris probat alicam integram ex aqua calida cum granismali punici. Contra Avicennas potius cibum facilis concoctionis, ut panem cum vino præscribit. Sed notat hic Capivacc. lib. 6. cap. 11. quod Galenus defendit Avicennas.

QVÆSTIO VIII.

An Synochus sit Diaria?

Respondemus affirmando, quia 1. eandem habet cum Diaria causam, Fernel. lib. 4. cap. 4. Synochus siquidem est spirituum simul & sanguinis efferverescencia, nihilque differunt, nisi secundum majus & minus.

2. Quia non est putrida nec pestilens. Quartum ideoque novum genus non datur, sed inter Diarias reponenda. Vide Sylvat. contr. 24. mihi pag. 124.

Instantia solvitur. Inset aliquis, quod hoc modo non consistant febrium differentia à subjecta materia desumptæ, & quod calor obideat humores, ergo non diaria sed humoralis febris nuncupanda. Respondetur, calorem igneum non planè obledisse humores cordis, ut in putridis febribus, sed in ipso calefieri & fervescere consistunt.

Limitatio pro quæstionis declaratione. Notandum tamen, quod Ephemera dupliciter consideretur, vel re & nomine talis, vel re tantum. Re & nomine talis est, quando calor in spiritibus est accensus, sed ultra diei spacium non transcendit. Ephemera re tantum est synochus sine putredine, quia diem transit, & non in solis spiritibus acquiescit, sed & humores invadit, manet autem nihilominus Ephemera, contra Argentarium quia communem naturam habet cum reliquis, prout putrescens humor non subest, & corpus febrilem calorem, ut habitum, non suscepit. Horat. Augen. loc. cit. cap. 13.

QVÆSTIO IX.

Quæ plenitudo subsit in febre Synocha?

Galenus Plenitudinem ad vasa statuit.

Quod plenitudo ad vasa tantum febrem hujusmodi efficiat, ipse Galen. lib. 9. meth. cap. 9. innuit. Idem probari potest: Quia illa ad vires non tantum venarum obstruit ora, ut refrigerationem prohibeat, & carnis vel cutis transpirationem remoretur. 2. Quia symptomata illa hic non conspiciuntur, quæ alias Synocharum sunt propria, ut, obstructio, distensio, tumor & rubor faciei.

Nec excludenda altera plenitudo ad vires. Quod verò ab altera etiam plenitudine, quæ nimirum vires gravat, febris eadem fieri possit, facile est monstrare, quia nimirum: adsunt causæ, quæ proximè hanc efficiunt: fit enim in tali corpore vehementis astrictio, & meatuum obstructio, quarum causâ, illud quod transpirare consuevit, retinetur, unde fit febris Synochus.

Concilia-
tio horum
Autho-
rum.

Concilia-
tio horum
Autho-
rum.
nus hic respectum habeat ad imminem Synco-
pen in stomacho bilioso, ratione singularis subje-
cti calidi sicci, de quo dicto loco tractat: at *Avicenna*
cibo facilis digestionis refectionem citissi-
mam totius respicit.

QVÆSTIO XII.

An usus balnei conveniat in
Ephemeris?

Balnei
usus apud
veteres.

Balnei usus apud veteres & in tuenda, & in re-
stituenda sanitate frequenter, non sine in-
signi apparatu & diligentia, quemadmodum plu-
ribus post veteres videre licet apud *Langium lib. 1.*
Epist. Medicinal. 50. sicut adhuc hodie penes *Ægy-
ptios* illud ipsum etiam observatur, ut habet *Pro-
sper. Alpinus lib. 3. de Medicina Ægyptior. cap. 10.*
dum inquit: Balneis ex aqua dulci paratis non se-
cus, quam antiqui utebantur *Ægyptii* nostri tem-
poris ad varios tollendos morbos uti solent; nam
iis interim humorum imminem plenitudinem
corpora à multis morbis ex plenitudine ortis sub-
levant; interim cutis meatu astrictos atque ex ca-
lore vel frigore, vel siccitate conniventes aperien-
tes, multas febres exinde genitas sanant. Multis
etiam morbis ex sola sicca & calida temperie, vel
ex sanguine, vel ex bili acutiori, vel ab exusto hu-
more obortis, opem præstant: multasque tum in-
ternas, tum externas inflammationes persolvunt:
etenim balnea illa, ubi volunt, vacuant humorum
exuperantiam, cutis meatus laxant, aperiuntque
& inflammatas partes aliquando refrigerant ac
siccitas humectant, carnemque non minus à cibo
viventibus generant, atque ob id gracilioribus uti-
les existunt, &c. In specie verò *Galenus* non olim
tantum præter cæteros morbos in febribus *Ephemeris*
Balnea commendavit, sed etiam prædictus
Autor hodiè balneorum usum ad febres easdem
omnes ex caliditate, frigoreve, nec minus ex siccitate
obortas apud *Ægyptios* esse frequentissimum
affirmat.

Diverse
balnei par-
tes diversis
Ephemeris
quomodo
succur-
rant.

Cum autem *Ephemerarum* causæ sint variæ ac
diversæ, quæstionis hujus decisionem in proble-
matibus nostris therapeuticis ex diversitate qua-
ruor balnei partium juxta *Gal. 10. M. M. 10.* de-
duximus, nimirum, quod aer balnei calidus, cujus
vi sudor evocatur iis diariis conveniat, quæ ex cu-
tis densitate, meatuum obstructione, vel glandula-
rum tumoribus fiunt; noxius verò sit iis, quæ fiunt
ex animi commotionibus, ex lassitudine, ex fervore
solis & similibus quod aquæ calidæ solium tuto
magis adhibeatur in omni diaria: quod solium fri-
gidæ non sine cautela sit concedendum: quod tan-
dem sudoris deterfio nulli non convenire queat.

Limitatio
de Balneis
usurpandis
in febribus.

Sed limitationem addidimus ex *Foresto lib. 1. ob-
serv. 6.* quod illa omnia procedant de *Ephemeris*
quatenus talis est: ubi enim obstructiones, internæ
cruditates, nausæ, catarrhi, alvi fluxus, &c. con-
currunt, à balneis abstinendum. Atque hoc est,
quod movit ex practicis modernis quosdam, cum
hodiè Balneorum tam diligens apparatus non sit,
ut apud veteres, nec nostri homines frequenti bal-

neorum usu gaudeant, ut loco balnei remediis aliis
utantur, in primis cum maxima pars hominum er-
rores in victu committat, ut plerumque propter
crudorum humorum copiam corpora ad balneo-
rum usum minus disposita sint.

QVÆSTIO XIII.

An oxymel conveniat in synocho
non putri?

Quæquam *Galenus* affirmativam teneat *Affirma-
lib. 8. M. M. cap. 4.* propterea quod oxy-
mel febres non accendat, strenuè detergeat, sic, ut
ea quæ glutinosa sunt, dissolvat & meatus obstruc-
tos liberet.

Dubitari tamen potest, an medicamentum hoc
conveniens sit, propterea quod mellis caliditas fe-
bricitantibus inconveniens videatur, utpote cum
facilimè in bilem transeat.

Sed nota, quod in oxymelle non unum tantum,
sed omnia ingredientia sint consideranda, quam
ob causam non tantum mellis caliditas perpen-
denda est, sed simul quoque vitriolata qualitas
aceti non negligenda, quæ unà cum aquea humi-
ditate mellis naturam ita corrigat, ut vis detergen-
di & aperiendi sine insigni calefaciendi potentia
vim suam exercere possit, de quo plura vide in
Cent. probl. Med. Dec. 1. quæst. 2.

QVÆSTIO XIV.

An diatrion pipereon in ephemeris
ex cruditate ortis præscri-
bendum?

Concedit hoc ipsum *Galenus lib. 8. M. M. cap. 5.* *Affirma-
lib. 8. M. M. cap. 5.* ubi alvo constipata, si superius alimentum
crudum hæreat, diatrion pipereon simplex, pro ut
lib. 4. de tuenda san. præscribitur ab eodem, exhibe-
tur, etiam in ipsa corruptione nidorulenta.

Verum reprehenditur ab *Alexandro Tralliano lib. 12. cap. 14.* quod calidum hoc medicamentum nec
ratione febris, utpote, quæ intemperies calida, nec
respectu causæ febrilis, quæ corruptio est ab exce-
dente calore, convenire possit.

Johan. Herulanus in comm. in Avic. primò me-
dicamentum hoc convenire dicit in eâ febre, quæ
fit à corruptione acida, cujus causa frigida.

Quæquam verò lubenter hoc ipsum conceda-
mus, cum & alia medicamenta calida in hoc casu
præscribantur; non tamen negamus *Galenus* men-
tem citato loco potius eò inclinare, quod etiam se-
cundo loco innuit *Herulanus*, medicamentum
hoc eam ob causam esse concedendum, ut acrimo-
niâ ipsius facultas expultrix irriteretur, quò corru-
ptum medicamentum superius hærens eò citius
ad alvum præcipitetur, & id quod superest
ulterius digeratur & conco-
quatur.

Affirma-
va proba-
bilis.

Dubitatio
quæstio-
nis.

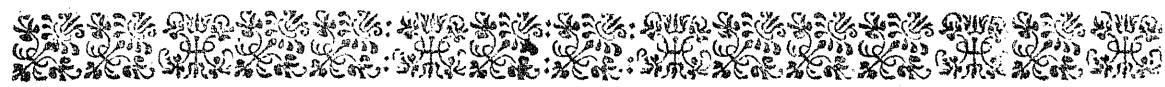
Resolutio
quæstio-
nis.

Affirma-
Galenus.

Negar
Trallia-
nus.

Limitat
Herulanus.

Declara-
tur quæ-
stio.

GREGORII HORSTII

τὸ μακρὸν

EXERCITATIONUM DE FEBRIBUS
TERTIA,

De

FEBRIUM PUTRIDARUM CO-
GNITIONE GENERATIM.

THESIS I.

Febres hu-
morales
duorum
sunt gene-
rum.

Febres, quas vocant *Humorales*,
duorum sunt generum: Unum,
quod essentiam suam habet in san-
guine tantum concalescente, & ad
diariorum classem reducitur, syno-
chus non putrida: alterum quod ex putrilagine
humorum succenditur. De *Synocho* simplici cum
in proxima disputatione sit actum, consequens est
lege methodi, ut de illâ febre, quæ humorem pu-
rescentem consequitur & putrida communiter
dicitur, discursum instituiamus.

Febrium
putrida-
rum co-
gnitio ne-
cessaria.

2. Hujus consideratio inter alias causas ob eam
potissimum Medicis futuris est necessaria & utilis,
quia morborum acutorum plurimi, si non om-
nes, teste *Galen. lib. 3. de diff. Febr. cap. 8.* vel sunt
febres putridæ, vel cum febribus putridis copu-
lati: imò veterum Medicorum eodem *Galen.* con-
sentiente *l. 1. de diff. feb. cap. 3.* communis senten-
tia fuit, omnes febres, exceptis diariis, putridas esse.
Hipp. n. l. de ver. med. inquit, homines febricitare
non calido simplici, sed vel falso, vel amaro,
vel aliquo alio simili, subindicans, semper febrem
produci ob calorem alicui humori putrescenti
colligatum.

Febres pu-
tridæ defi-
nitio.

3. Est autem febris putrida intemperies calo-
ris nativi ex putrefactis humoribus in corde pri-
mum accensa, & ab hoc per spiritus & sanguinem
in arteriis & venis consistentem in totam corpo-
ris œconomiam derivata atque propagata.

Febres pu-
tridæ cau-
sa conti-
nens.

4. Cum ergo febrium putridarum continens
causa sit putredo, nativum calorem in *ἀσθηματικόν*
& igneum convertens, & febres putridæ non nisi
per putredinem rectè intelligi, atque à cæteris fe-
bribus distingui possint, non citrà institutum erit,
si primùm quid putredo sit & quotplex prælibe-
mus: deinde quomodo succi in humano corpore
contenti putrescant & putrescentes febrem putri-
dam accendant, consideremus.

Putredo
quid?

5. *Putredinem* definit *Arist. l. 4. meteor. cap. 1.*
proprii & nativi caloris in unoquoque humido
sustentati corruptione. *Galen. l. 1. M. M. cap. 8.*
totius putrescentis corporis substantiâ à calido
extraneo ad corruptelam mutationem. Uterque
benè! Nam peregrinus calor ambientis si primùm
corpus mistum calefaciat, tum calefaciendo cor-
pus mistum apertis insensibilibus foraminibus re-
laxat, quo factò calor mixti genuinus à simili tra-
ctus & ceu de carcere missus egreditur, in mixto-
que secundum suam quantitatem elanguescit.
Egrediente autem calore proprio mixtum resolu-
tur fetidumque odorem de se spargit, simul-
que effluit, quod secundum naturam est humi-

dum. Proprio autem calore à proprio subiecto,
emigrante sensim nativa frigiditas augetur, supra-
que calorem proprium restibilem pro viribus na-
turalibus dominari incipit, qui subindè humidum
cum sicco amplius determinare & continere ne-
quit. Humidum autem similiter à sicco separa-
tur, ad quam separationem mixta *ἕρμα* sive eva-
nida prorsus redduntur, ita, ut tandem ad sensum
præter simum & cinerem nihil relinquatur.

6. Communiter pro putrescentium aliâ atque
aliâ ideâ, duplex statuitur putredo, perfecta aliâ,
alia Imperfecta.

7. *Perfecta* seu *totalis* est, quæ mixtum unione
& vinculo suo destitutum adeò corruptum reddi-
tur, ut in *Elementa*, ex quibus olim coagmenta-
batur, resolvatur, & post resolutionem cæteris
elementis omnibus desiccantibus, atque in vicem
à sese discedentibus nihil remaneat præter siccam
& terrestrem quandam substantiam. Hoc pacto
putrescunt omnia mista, quæ de terrestri portio-
ne plusculum participant. Superato enim calore
nativo & superante peregrino, humidum, quod
partibus inhæret, foras emanat, ubi tandem regi-
mine & dominio caloris nativi privatum fathis-
cit, ut solum cinis & terrea materia superfit.

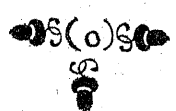
8. *Imperfecta* seu *putredo* *κατὰ μέρος* est, quæ et si
mixti putrescentis calor internus ab externo ob-
tundatur, & cum eo naturalis humiditas educa-
tur, mixtum tamen non in extremam, ut in pri-
ori, & absolutam putredinem redigitur. Expe-
riuntur hanc omnia fluida, & quæ multâ humi-
ditate scatent, sicut vinum in acetum degene-
rans & similia. Cum enim hæc plurimoci rum-
fluant humore, cum calore id solum, quod est
volatilius, subtilius ac magis æreum in auras ex-
pirat, reliquum verò totum à sicco separari ne-
quit, ut æquè ac in priore mixtum in terram con-
vertatur.

9. Hæc suas adhuc patitur differentias. Ali-
quando enim tam exigua est, ut mixtam duntaxat
alterationem subeat secundum accidentia, residuâ
substantiali forma: Aliquando verò major, ut ipsa
quidem substantialis forma pereat, & aliqualis
ἕρμα fiat, hæc tamen novam *σύνθεσιν* conjun-
ctam habeat, quæ separatio putrescentium & unio
coalescentium in aliam mixti formam determi-
netur. Qualem putrefactionem in apostematibus
& ulceribus reperire licet, in quibus non mo-
dò pus, sed etiam succi prorsus præ naturæ, nil
concoctionis habentes, nonnunquam vermes
quoque generantur. Similiter in febribus putridis,
cum

Putredo
duplex.

Putredo
perfecta.

Putredo
imperfec-
ta iterum
duplex.

cum sanguinis putrescentis aut adusti pars subtilior in bilem flavam, & pars crassior in melancholicam transit.

Modus quo humores in corpore putrescant.

10. Patet ergo, quomodo humores in humano corpore putrescant, nempe, non totaliter sed partialiter. Raro enim evenire videmus, ut portio insignis humorum in venis secundum totum exacte putrescat, nunquam ut omnes, ita, ut nihil præter terram relinquatur, sed potius aliquo modo secundum partem, non quod à naturali temperie tantum recedant, & ad eam vicissim redire queant, sed quod secundum substantiam in alios succos p. n. transformentur, magis minusque corruptos prout calor natus magis minusve validus est.

Humoribus etiam accidit combustio sive affatio.

11. Accidit etiam humoribus in animalibus quæ plurimo circumfluunt calido combustio quedam, sive affatio, veluti in causone, febribus malignis ac synochis, ubi sanguis adustus in bilem flavam & hæc in atram transmutatur. Et licet hæc ustio putredo proprie non sit, intercurrente tamen putredine in febribus fieri solet, & ad putredinem reducitur. Nam per febres multi humores inustionem abripiuntur, dum putridus calor longiore tempore durans absumpta humiditatis parte cæteras torret. Fit quidem ustio humorum sæpè ab excandescencia absque putredine, sed quæ cum vel à putredine fit, quia aciores, eosque plures vapores fuscitat magis quam ustio sine putredine febres inflammatur, quod in maniacis videre licet, ubi flava bilis in atram exusta febrem raro producit. Dunc. l. 2. de febr. cap. 2.

Putredo humorum partim fit, partim facta est.

12. Ipsa putredo humorum febrem accendens, non est absoluta, aut ex toto facta, sed partim fit, partim facta est. Si fit putredo, & à calore alieno corrumpitur calor internus, tum excitatur febris, & augmentum capit, sicut cum pus conficitur dolores & febres magis accenduntur, quam eo confecto, Hipp. l. 2. aph. 46.

Causa efficiens febres putridæ.

13. Efficiens ergo causa putridarum febrium est ambientis calor: ut aëris, aquæ. Aër enim calidus humidus aut vitiatuſ a Sporos in corpora nostra sese insinuans, succos inflammatur, ita ut omnium primus Hippoc. dixerit l. de stat. aërem in corpore nostro omnis putredinis autorem esse. Sed aër ingreditur aut per respirationem, aut transpirationem, aut cum cibo & potu. Hic si intus diutius p. n. immoretur, calorem nativum in æstum abripit, qui consequenter humores putredine corrumpit.

Per calorem ambientem quid hic intelligatur.

14. Non solum autem hic per calorem ambientem intelligimus externum & adventitium, ut aëris ambientis & eorum qui foris nos contingunt, sed etiam calorem nativum & vivificum non per se proprie consideratum, sed quatenus in igneum conversus a Sporis mixti pervertit. Convertitur autem in igneum prohibita transpiratione & ventilatione, vel propter angustiam meatuum cutis, vel obstructionem valorum continentium. Ob angustiam meatuum cutis, quando fuliginosi vapores intus retinentur, qui si valde fuerint copiosi, calor natus planè suffocatur, si non ita copiosi, inflammatur & accenditur. Ob vasorum obstructionem, si in parte aliqua humores copiosiores vel per plethoram vel cacochymiam collecti aut infarcti non eventilentur, nec à natura gubernentur, inde putrescentes calorem nativum in igneum convertant.

Causa materialis febres putridæ.

15. Causa putridarum febrium materialis est

humiditas, & quicquid in tota corporis œconomia humoribus responderet. Humidum autem multiplex est, Elementale, nutritium, & excrementitium, & id quod solidis partibus inhæret. Elementale, ut aëreum & aqueum. Si ergo aëreum putrilagine inquinatum sit, spiritibus intersecina calamitas impendit, ut olim usu venit in ludore Anglico. Si nutritium, ut chylus & intestinorum succi, nascuntur modò febres, modò vermes, modò diarrhæa. Quod si ichorem sanguinis invaserit putredo, synochus putrida corpus affligit. Cum excrementitium succum occupaverit, ut pituitam, nascetur cottidiana, idem de reliquis succis dictum putat. Si carnis aut pinguedinis bellum indixerit, erit hæctica pestilens. Si putredo lactis aut semini sese insinuaverit abreptis in contagionem humoribus cor eandem sortem experietur. Heurn. de Febr. cap. 9.

Humidum multiplex.

16. Causæ ad putredinem corpora disponentes sunt variae: 1. Locus calidus humidus sive internus, ubi cohibentur humores ob impeditam transpirationem; sive externus, ut aër ambiens, in quo vivimus. 2. Alimenta, aut sua natura vitiosa, aut p. n. corrupta: prioris generis sunt, quæ facile in succum pravum degenerant ut brassica, fructus asperos, vel horarii, anguilla, &c. item eibi acres, ut cæpe, allium, porrum, aut immodicè frigidis, ut fructus cucumeris, citrulli. Posteriores sunt ea alimenta, quæ licet sua natura non sint vitiosa, tamen corrupta in pessimos & maximè putridos humores transeunt, ut fruges, lac, &c. 3. Ingluvies, crapula, intempestivus ciborum usus, & generaliter omnia ex sex rebus non naturalibus dictis præter naturam sese habentia ad vitiosos in corpore humores gignendos faciunt.

Causæ corpora ad putredinem disponentes sunt variae.

17. Potrò essentielles febrium putridarum differentie desumuntur vel ab humoribus peccantibus: & accenditur quidem febris sanguinea, si sanguis sincerus putrescens ichorosam partem acquirat modò nondum pars ipsius tentior in bilem usta fuerit: biliola, si sanguis putrescens in bilem flavam abeat, aut flava bilis putrescat: Melancholica, si atra bilis, & pituitosa, si phlegma. Vel secundò à modo & qualitate putredinis. Sic alia febris est simplex, simplici efficaciâ aut virtute prædita: alia maligna, venenata, aut contagiosa, ex qua febris proprie malignæ, pestilentes, contagiosæ oriuntur. Vel tertio à loco & foco putredinis: Hinc rursus alia febris est continua, si succi intra vasa majora, qualia inter alas & inguina, nempe venam cavam, arteriam magnam, earumque propagines putrescant. Alia intermittens, si in minoribus venulis & remotioribus locis fomes febrilis confideat. Alia symptomatice, si intra substantiam aut porositatem visceris alicujus humor putrescens concludatur, ita ut ad cor putridum vaporem transmittat, sicut in Peripneumonia, Pleuritide, Hepatide, &c.

Febres putridæ differentie desumuntur.

18. Continua communiter accepta vicissim dividitur in synochum seu continentem putridam vocatam & continuam simpliciter sic dictam, quæ Græcis propriissimè συνεχής: Illa fit ex sanguinis aut humorum putredine vel in vasis omnibus, vel in maximis cordi vicinis & continenter perenni quodam allapsu sine omni certo excandescencia & remissionis circuitu & typo affligit, donec humor aut absumatur aut concoquatur, aut utrumque patiat. Hæc verò si humor putrescat in vasis

Continuæ differentia.

vasis à corde remotioribus, ex quibus putrida fuligo non continenter eodem tempore in cor evaporat, sed aliquantulum tuam vehementiam remittit non tamen intermittit, nec prius ad aërem & manifestam integritatem terminatur, quam ex toto fuerit soluta.

Intermittentium differentie.

19. Intermittentium quoque sunt plures differentie: Aliæ sunt tertianæ, quæ tertio quolibet die interpolantur: aliæ quotidianæ, quæ singulis aliæ quartanæ, quæ quarto quoque: Quibus annumerantur quintanæ, sextanæ, &c. quæ secundum nonnullos sub quartana notha comprehenduntur. Simpliciter vocantur, quia simplicem naturam, aut uniformem constitutionem temporum morbi servant, quarum una typo caret, reliquæ typum habent.

Febres putridæ compositæ, unde.

20. Ex his exurgunt febres putridæ compositæ, quæ compositum typum habent, dissimiles intentiones & remissiones. Componentur autem febres putridæ vel cum hæctica vel inter se invicem: quod vel ejusdem naturæ humores diversis temporibus in dissitis locis coevertentur, qui propterea horis differentibus naturam ad exclusionem iritent: vel quod interdum non ejusdem naturæ succi in eisdem, vel non eisdem regionibus, itatis vel incertis temporibus congerantur: qui eodem coacervationis loco putrescant, vel aliò effundantur ut putrescant. Heurn. cit. l.

Typus quid. Periodus quid.

21. Ascribuntur autem potissimum febribus intermittentibus periodi & paroxysmi, qui typos habent: Est autem typus ordo & forma periodi Periodus verò excandescencia aut remissionis. Excandescencia tempus in febribus nihil est aliud quam paroxysmus sive accessio. Accessio verò est nova febris in vasso ex calore in materia recenti putrescente accenso, qui tantisper perseverat dum ea ab eodem calore attenuata vel insensibiliter digeratur vel evidenter sudore, diarrhæa, vomitione, urinis &c. evacuetur. Huch. l. 3. de febr. c. 18.

Periodorum causa.

22. Periodorum verissimam causam assignavit Gal. 2. de diff. ult. & penult qui geminas ponit causas, nempe sanguinis nutritii varietatem & partis nutriendæ naturam & temperiem. Humor qui congeritur, vel alius, qui interdum ad partem effunditur, aptitudinem habet ad hanc rem; patet id exinde, quod cum flava bilis in atram uritur, fit ex tertiana, quartana: Et modis diversis humor à συμμετρία, substantiæ modo & temperie flecti, eisque copia vel diminui vel augeri, motusque ejus variari potest. Pars ipsa focus febrilis modò hoc, modò illo modo dispositus est, ut inde polydædalæ periodorum ideæ & tractus fiant. Vide Heurn. de febr. c. 11.

Signa diagnostica sumuntur partim ab effectis.

23. Signa febrium putridarum alia sunt Diagnostica, alia prognostica. Sumuntur diagnostica partim à febris ipsius effectis, partim à caulis.

1. A qualitate caloris.

24. Ab effectis. 1. A qualitate caloris, nam in putridis febribus nihil suave & moderatum est, ob acrimiam & fuliginosorum humorum copiam, mordaxque calor tangentem ferit, non aliter ac fumus oculos aut nares, præcipue in augmento & vigore. 2. Apulsuum motu: In incremento enim accessionum pulsus est parvus, velox, & inæqualis; quia tunc temporis calor non est magnus, nondum enim computruit materia, & tunc pulsus retractio & quasi coarctatio adest, submersio & profunditas, deinde systole velocior est, quam diastole: At cum ad vigorem ventum est, pulsus sunt magni celeres, cerebri, inæquales, nec systole multum distat à diastole, quod æqualis tam expulsiōis fuliginum, quam refrigerationis necessitas

2. A pulsuum motu.

Tomus tertius.

in statu urgeat. 3. Ab urinis: Urinæ enim in febribus putridis initio aut crudæ sunt aut certè, obscuras coctionis notas exhibent, multumque calore, consilientia & contentis ipsæmet inter se variant, pro febris specie, aut temporibus accessionum, quæ omnia in Eph. & hæctis non ulvevniunt. 4. Ab accidentibus febrem consequentibus: Nam febres putridæ excepta sola febris synocha solent ἐπιπαραγενέσθαι, aliquos insultus sustinere. In paroxysmo quolibet antecedit quedam inæqualitas pulsus & caloris, quo factò, calor augeatur, in statu viget, post declinationem minuitur aut cessat. Specialiter autem in continuis augmentum & status difficilis est non sine gravibus symptomatis: In interpolatis fit initium accessionis semper cum rigore, horrore, frigore aut anomalia. 5. Ex symptomatibus supervenientibus, quæ non conungunt in diaria, aut hæctica, ut rigore, horrore, cacochymia, naucia, vomitu, singultu, morfu oris ventriculi, hypochond. tensione, anxia respiratione, dolore capitis, delirio, vertigine, urinæ vel alvi copiosa vel suppressa excretionem, causis externis in impurum corpus incurrentibus, ut Sileno evenit apud Hipp. 1. Epid. 3.

3. Ab urinis.

4. Ab accidentibus febrem consequentibus.

5. Ex symptomatibus supervenientibus.

25. A causis: Febris enim putrida, non à causa procatartica & evidenti immediatè aut citra corporis dispositionem originem suam habet, sed semper causam continentem, actuque foventem scilicet humorum putredinem requirit.

Partim à causis.

26. Signa prognostica in genere aliunde melius non peti possunt, quam ab ipso Hippocrate. Alia itaque sunt, quæ diuturnitatem febris significat. Alia, quæ salutem: Alia, quæ perniciem.

Signa prognostica.

Quæ diuturnitatem prælagunt pete ex lib. 2. aphor. 28. l. 4. aph. 37. 56. l. 7. aphor. 31. Quæ salutem ex l. 4. aph. 36. 44. l. 6. aphor. 46. Quæ perniciem ex l. 1. aph. 14. l. 2. aphor. 26. lib. 4. aphor. 3075. 5253. 62. 65. quorum locorum accommodatorem vide apud Heurnium de febr. c. 13.

QVÆSTIO I.

An ex humorum putredine febres oriuntur?

A Pud veteres olim, referente Alexandr. Trall. l. 12. cap. 2. quidam inventi sunt, & inter recentiores Henn. Schevvenemannus paracelsi scriptor de morbo sulph. cagastrico cap. 2. sect. 4. qui in universum humores in humano corpore contentos à σήπεται, ἀλλ' ἐκκαίεται non putrescere, sed aduri pronunciabant, nec ullam in venis pullulare putredinem, sed solâ ex phlogosi oriri febres, non aliter ac si charta vel pix accenduntur, nec tamen putrescunt, crediderunt. Argumento, ajunt est nullus lumbricorum proventus: Si enim hoc esset, cur non vermes in venis, aliæque species, quemadmodum in ventre, generantur? quarum nulla per urinas excerni visa est.

Negatur quæstio 1.

Addunt 2. alii, in quorum censu est Zoubertus decad. 2. parad. 2. & Simon Simonius in synopsi febr. humoral. cap. 1. à veritate esse maximè alienum humores in vasis putrescere, amplo scilicet spacio, eoque naturali inclusos. Si enim ex venis profluant, necessariò corrupti: Si autem intra

2.

limites maneant, incorruptos fervari, non quidem ex loci suavi caliditate, ut Aristoteles affirmat, cum etiam reliquum totum corpus tali perfusum sit, sed ex ingenita quadam vi & familiaritate.

3. Si tota massa sanguinea in vasis non concrevit, nec putret, multo certe minus seorsim humor quilibet ex illa id unquam patietur: nam quod concretionem attrinet, omnium humorum (excepto sanguine specialiter dicto) proprium est, autore Gal. l. de atra bile non gelascere, etsi è venis sinceri effluant: quanto minus in vasiseos putrere rationi consonum est.

4. Nec minus id ipsum in febribus salubribus evincit foetoris absentia, non enim quicquid corrumpitur, id est putrere dicitur, sed quibus id cum foetore accidit: nam foetor, ut ex Gal. l. 2. de diff. febr. cap. 12. liquet putredinem q. individuus comes sequi solet.

Affirmativa defensionem. Ab antiquorum tamen, ut Grecorum, Gal. & Avic. sententia, qui febres ab humorum putredine fieri statuunt, non recedendum esse putamus. Non enim ab humorum natura alienum est putrescere posse, cum omni misto conveniat, quemadmodum generari, ita quoque per putredinem corrumpi posse.

Cause putrefactiones. Præterea cause ad hoc sufficientes sæpius superque præstò sunt: & I. quidem putrefacientes, qualis inprimis putridæ rei occurfus, qui sese in corpus nostrum insinuans putredinem efficit, vel 1. per aëris putridi inspirationem: vel 2. cibi assumpti corruptionem: vel 3. vaporum putridorum ab abscessu alicujus partis prosectorum cum sanguine mixtionem: vel 4. calidi effluviij prohibitam transpirationem; ortam nunc propter vasorum obstructions factas ab humoribus visciditate, crassitie, copiâ peccantibus: nunc meatum obturationem à refrigerantibus vel astrigentibus &c. II. Calorem nativum destruentes: ut sunt 1. tam esculentorum quam potulentorum non solius qualitatis aut quantitatis, sed & ordinis & temporis respectu intempertivus & illegitimus usus: 2. Vehementes, immodici, sibi que interdum ἀντισηπτικὸς corporis animique motus. 3. Febris ephémèra, aut Synochus non putrida, quas sæpius in putridas degenerare compertum est: 4. Medicamentorum σπαστικόν vel acrium, vel calidorum humidorum teste Galeno 5. simpl. 14. frequentior assumptio. Adde, quod in febribus ea, quæ vel artis beneficio, vel natura operâ sunt rejecta, putredinis tam in substantiâ, quam in aliis qualitatibus multa, eaque luculenta satis indicia subministrant; sæpe enim sanguis per venesectionem eductus adeò computruisse cernitur, ut fibris absumptis & corruptis vix cohæreat. Fernel. de febr. v. 5. Augen. lib. 4. de febr. cap. 14.

Calorem destruentes. Denique hoc ipsum etiam naturæ conatus & opera, curandique methodus demonstrat. Quid enim opuseffet tot tantisque evacuationibus quæ partim medicamentorum, partim naturæ ipsius rectè agentis & coquentis virtute modis variis utiliter perficiuntur, si citra putredinem febres accenderentur? omnes profectò solis alterantibus curari possent. Nihil jam dicam de foetore illo, qui vel ab urinæ, sudoris, vel alvi excretis interdum erumpens adeò detestabilis esse solet, ut citra lætionem vix atque ne vix quidem tolerari queat.

Naturæ conatus, opera & curandi methodus hoc demonstrat.

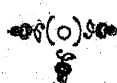
Sed observandus est hac in questione diligenter ille Galen. locus lib. 2. aph. comment. 17. quod in massa sanguinis putrescente idem quodammodo, quod in vinis accescentibus usu veniat. Ut enim hæc, si ad acetum vergant, nondumque verò plenè planèq; acida facta fuerint, non raro ad pristinum vigorem revocari possunt; Ita quoque sanguis putrescens, nondum verò exactè putrefactus evacuato illo putrido, quod p. n. est, priori integritatis genio restitui potest. Semper enim dum vita manet sanguinis nutritivi nunc major nunc minor laudabilis portio superstes est: vel 1. alio in loco putridis ab ichoribus segregata: vel 2. iisdem intermixta, quæ etsi forsân & ipsa incendium passa sit, nondum tamen computruit.

Respondemus ergò breviter ad primam illorum instantiam ex Heurnio cap. 9. de febr. licet vermes aliæque species ex putredine quidem generentur, generari tamen illas, non ex levi aliqua, sed alta & gravi, certoq; ejus ambitu opus esse, qui nobis compertus non sit.

Ad 2. patet responsio ex Dn. Sennerto lib. 2. cap. 1. de febr. Si locus ille naturalis, ut & sanguis in eo contentus proprietates ad sui conservationem necessarias feliciter obtineat, pro rato habemus, eum non putrescere; sed si ex proprietates desint, & aliæ causæ, nimirum humorum copiâ non debita, vel qualitas, vel aliud quippiam præstò sit, (non enim semper vasorum vis ad coerendam putredinem sufficit) nihil obstat quò minus sanguis ipse putredinis fomitem accipiat.

In tertio argumentò præsupponit Jonbertus, ad 3. quod nondum concessum est, sanguinem scilicet in venis non putrescere. Et quamvis hic ipse in venis concrefcere nequeat, indè tamen non sequitur, eum quoque non putrescere posse: si quidem putredo est affectio, quæ omnibus mistis, aut vel maximè humidis; congelatio verò non omnibus, sed iis tantum, quæ substantiâ crassa cum parte terrestri prædita sunt, competit: Ac sanguis propter fibras concrefcit, quibus cum reliqui humores careant, fit, ut minus concrefcere possint. Adjicit Mercatus lib. 6. de febr. quòd sinceri quidem humores difficilem reddant suppurationem, interim tamen non impossibilem, quia raro separatur & absolvitur quivis humorum, dum extrâ venas pellitur, ab alterius humoris confortio, aut alia aliqua humiditate, quæ putredinem suscipere apta nata sit.

Ad 4. responderetur, non semper de essentia ad 4. cujusvis putredinis esse, foetorem comitem haberè, sed prout magis minusve naturæ vigor calidus gliscit, eò majorem minoreve emitti. Non concessio tamen, quod in omnibus febribus putridis absit, sed proculdubio sæpè in venis humores foetidi sunt, id quod ex urinis & sudoribus venamur, Dn. Senn. cit. loc.

QVÆSTIO II.

An febrium putridarum natura in malignitate consistat aut ab eadem per se dependeat?

Affirmativa placet Altimario lib. de febr. Jonberto decade 2. parad. 2. Simonio in Synopsi febr. humor. cap. 1. & Sal. Salviano variar. lect. med. lib. 1. cap. 1. qui licet febres putridas in universum non exterminarint; omnes tamen, quotquot occurrerent, pestiferas esse prodiderunt.

1. Quia 1. Galenus ipse lib. 1. de differentiis febrium cap. 4. lib. 3. epid. comment. 3. text. 12. 23. & 6. epidem. 1. 29. non alias febres quam pestiferas propriè putridas appellavit, easque ex humoribus ad putrescendum paratis surgere statuit.

2. Quia 2. deterius nihil, nihilque magis animantium vitæ insidiosum est, quam putredo, ut potè, quæ in cordis sinibus tanquam foco, aut in ipsis ejusdem humiditatibus stabuletur.

3. Quia 3. putrefacti aëris inspiratione talis putredo accenditur, quâ terrificâ symptomata, æstus nempe, sudor frigidus, leipthymia, syncope, inquietudo, mors ipsa quoque pro modo & motu venenorum sæpius inducantur.

4. Quia 4. annonæ & alimentorum, præsertim brassicarum & carduorum per putredinem corruptorum vitis putridi in corpore humores & per hos cacochymia prava & deleteria nonnunquam generatur.

5. Quia 5. veris pestilentie character in putredine subsistit, quam Fracastor. profundam & loricidam; Antonius Portus largam & squallidam & conclusam; Horat. Augen. maximam & excellentem; Thom. Mmadous omnis coctionis expertem; Alexan. tandem Massaria talem, cujus terminus & gradus forsân satis explicari non possit, appellat.

Negativa defensionem. Verior est negantium sententia, in qua confirmanda omnes quoque rectè sentientes sunt ὁμοῦ ἴσσοι. Si enim primo rerum pestilentium & contagiosarum agendi vehementia & ναὶὸν δὲρα consideretur; facile tam sine putredine malignitatem ejusmodi generari, quam sine eadem actionem suam absolere posse manifestum evadet. Idque 1. Ostendit aëris cum caliditate vel frigiditate constitutio siccissima, quæ pestilentes multos affectus sine febre & putredine profert, quales erysipelatosi illi apud Hippocrat. Ostendit 2. subitus ob aëris inspirationem aut aliud aliquod contagii commercium insultus; tam subito enim vim suam in corpora inprimit, ut si quis tactum peste sudantem paulisper saltem contingerit, mox inficiatur. 3. Maxima in exigua corporis mole agendi excellentia: quemadmodum teste Galeno lib. de sem. cap. 16. minima portiuncula lethaliū venenorum ubi animalis corpus ingressa fuerit, totum id momento temporis immutat, similitique sibi affectione alterat. 4. Pernix in alium contagionis transfusio: etenim pestis, ut Galenus de theriacâ ad Pison. cap. 16. docet, ceu fera quædam venenata non paucos aliquos miserè

perdit; sed rotas urbes depopulat. 5. præceptis internecio: tam brevi enim tempore hominum illa jugulat, ut Anton. Portus lib. 3. de peste cap. 8. narret Anno 260. Romæ uno tantum die 5000. hominum peste interiisse. 6. Cæca corporis constitutio, veluti salubria quoque corpora, quæ à plethoræ, cacochymie & obstructionum vitis alias immunia videbantur, veneno suo pervadit, eademque corrumpit.

Si verò deinde putredinis actio, mos & essentia perpendatur, illam per se consideratam nequaquam ad pestem constituendam sufficere apparebit. Quòd 1. putredo sit accidentaria, qualitatum & temperiei tantum alteratio & via ad corruptionem, cujus comes individuus calor sit exuperans, foetorque & sæpissimè febris. Quòd 2. sensim, seriusque humores putrefaciat, repugnantibus diutius pallivorum divortio activis qualitatibus. Quòd 3. humores non confestim ab efficacissimis etiam causis citra tamen venenum intellectis possint putrescere, salubres potissimum naturæque muniti præsidio, sicuti neque ligna duriora crassioraque ex flagranti etiam igne illicò comburuntur. Quòd 4. putredinis anteedens unica ferè causa sit obstructio, quæ contagium respectu suæ qualitatis manifestè efficere non possit: obstructio enim de subjecto in subjectum migrare absurdum est.

Conclusio. Quibus ergò positis concludimus, putredinem, quemadmodum à malignitate operationes essentialiter differentes, ita quoque formam essentialiter diversam habere, neque semper ex humorum putredine febres pestilentes repullulare, neque vicissim omnis pestilentie naturam in putredine per se consistere.

Respondetur ad 1. quòd Galenus, putridas ubi ait pestiferas, de foedâ, & cum aliqua venenatâ qualitate permistâ putredine loquitur; non tamen negat putridas ex minori putredine surgere: Quemadmodum enim datur, debilis coctio, ita datur debilis corruptio, Galen. lib. 1. de diff. f. 7.

Ad 2. quòd in putredine, quocunque etiam modo circumscripta nihil, nisi quod manifestarum qualitatum actioni respondeat, prodeat, nullique alii morbi ex eadem inducantur, nisi qui in qualitatum primarum excessu resideant, ac inprimis calore excedente, dum nativum in igneum abducit, putredo lædat.

ad 3. In tertio negamus quòd aër putridus, quâ rationalis, vitali principio insidietur, sed quatenus ipsi contagiosum aliquod μίγμα commixtum sit. In omni enim tali malignitate auctore Raimundo Mindero l. de pestil. veneni seminium est, id quod ex effectibus; sævitiâ, celeritate, in vadendi modo, ac lethaliū symptomatum multitudine, imò ipsius ἀπίστος difficultate & infidelitate colligi potest.

ad 4. Ad 4. responsio sumitur ex Huchero l. 4. de febr. t. 3. quòd in sporadicis & pestilentibus febribus cacochymiam ex annonæ vitio consequentibus corruptionis humorum signa pluribus ante putredinem aut febres diebus in sanguine per phlebotomiam educto manifestissimè eluceant.

ad 5. Ad 5. denique respondemus, plurimas esse res & febres putridissimas quæ ingenti putredine squalleant, & in quibus humores ita corrupti sint, ut neque alterari teste, Gal. 2. aph. 17. & 11. A. M. * N 2 cap. 2.

cap. 8. neque concoqui, neque ullo modo evinci, ne dum ad pristinam sanitatem reduci queant, nec tamen aliquid pestilitatis obtinere. Exemplo sunt phthifici, in quibus certe non levis putredo est, quia pulmones interdum ultra dimidium absumuntur, ubi procul dubio vapores putridi ad Cor transmittuntur: multos tamen annos vivunt, neque peste extinguuntur, sed paulatim, sensimque irreperente morte intereunt. Imò observatum est, non solum pericardium computruisse, sed vel in ipsa cordis substantia ulcera & apostemata inventa fuisse, cujus rei fidem facit Schenkijus l. 2. obs. 202. & seqq. quæ tamen nihil pestilens corpori impresserunt, sed potius diuturnorum morborum causa fuerunt.

QVÆSTIO III.

An sola transpiratio & eventatio humorum & fuliginum propter obstructionem impedita semper sit causa putredinis?

Affirmativa tenetur 1.

1.

Affirmantium sententiæ subscribunt ii, qui in omni febre putrida obstructionibus aperiendis convenientia præscribunt medicamenta, per sua istam Galeni autoritate, quam rationibus. 1. Quia i. M. M. cap. 4. illa tantum corpora putrescere dicunt, quæ cum calidæ humidæque naturæ sint in calido humido loco inclusa neque persistantur neque refrigerantur: sanitatem verò quam in corpore cacochymo dubiam ac momentaneam, l. 1. de diff. cap. 3. animali promittit, si nulla obstructio aliquod ex visceribus obsideat, corpusque liberè per cutim diffusetur ac ventilentur.

2.

2. Quia l. 11. M. M. cap. 10. dum febrem à putredine, putredinem ab impedita transpiratione, hanc ab obstructione, obstructionem à multitudine, crassitie & lentore humorum deducit, ab obstructione tanquam causarum prima Curandi initium facere præcipit.

3.

3. Quia minerà putredinis ustilagibus calidis per insensiles meatus non-obstructos evaporantibus, & quantum opus, discussis febrem non excitare potest.

4.

4. Quia calor fortior & intensior, qui in mixto putrescente calor nativi pervertit atq; imminuit non generatur nisi per prohibitam transpirationem.

5.

5. Quia ægri in febrium principiis sudare non possunt, sed quamprimùm per sudorem exeuntem eorum pori relaxantur paroxysmus definit & sanationis spes affulget, quemadmodum contra recidivæ penè omnes ex solâ ferè transpiratione prohibita recrudescunt.

6.

6. Quia aliquandiu putridi humores in corpore delitescunt, antequàm æger febrem incurrat, apparentibus in urinis tum antè, tum post febres, imò in ipsius decessibus tempore, putredinis evidentibus notis & vestigiis.

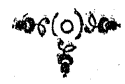
Negativa defenditur

Alii negativam tuentur, & putredinem quo-

que citra obstructionem fieri posse non sine ratione contendunt. Galenus n. l. de caus. morb. cap. 8. tres diversas putredinis causas recenset, obstructionem, medicamenta, genitasque in corpore superfluitates. Deinde rursus lib. de inæq. temp. 2. apertissimis verbis confirmat, non solum ea, quæ inculcata sunt & perspiratu prohibita, sed & alia, quæ sint putredini opportuna, putrescere. Præterea in ventriculo, in intestinis teste Augenio lib. 4. de febr. cap. 7. quæ regiones humani corporis parentes existunt, humores quandoque putrescunt, ex quibus interdum vermes nascuntur, nulla obstructione præcedente. His addere licet plenitudinem, quoad vires, quæ integra manere non potest, sed putredini obnoxia sit, ut Galenus lib. 9. M. M. 3. & 5. & 2. aph. 17. ait, non propter obstructionem, non multitudinem, quoad vasa obstructentem, non visciditatem humorum, nec eorundem crassitiem, sed quod illa ab imbecillis viribus, ut l. de rat. cur. p. sang. miss. cap. 5. & 2. aph. 1. habet, neque evinci neque concoqui possit. Cùm enim tantam humorum copiam naturalis calor ferre non possit, facilis est adventus putredinis.

Confirmatur tandem propositum negotium experientia, qua constat, aquam, ut alia extra corpus humanum plurima sine prohibita transpiratione putrescere. Cur ergò non idem etiam in corporibus humanis accidere possit?

Pro fundamento resolutionis ex Dn. Semertio lib. 2. de febr. cap. 1. notandum, quod sit distinguendum inter causas putredinis & inter causam febrium putridarum proximam. Alia enim est ratio in his, utpote quarum causa proxima & immediata est ad hæmorrhagiam, sine qua licet fulgines ex putredinis foco fati exaltentur: febris tamen non accenditur, eapropter, quòd sufficienter per poros rursus discutiuntur, ut videre licet in fimo & animalium stercoreibus, quæ si ab aère, in quo jaceant liberè persentur, sine calore notabili putrescunt: Sin verò propter materiam copiam ab eodem non ventilentur, non solum ustilagibus intus retentis & conclusis vehementer excalescunt, sed & interdum, ut apud Galenum de morb. caus. cap. 2. columbarum stercorea, in flammam abeunt. Alia est deinde ratio in causis putredinis ubi negari non potest, quod interdum citra obstructionem putredo fieri possit, sicut argumenta pro altera parte adducta concludunt: jam dudumque exagavit, Aug. Ferr. in cast. pract. med. cap. 14. illos Medicos, qui in febribus continuis nil nisi venarum & viscerum obstructiones ab impedita transpiratione ortas crepant: imò si quando urinas turbatas, crassissimas & impurissimas & per longum quidem tempus excreti videant, obstructionem aperiri & materiam peccantem evacuari proclamant.

QVÆ-

QVÆSTIO IV.

An febris ex putredine sanguinis genita specie conveniat cum biliosa?

Prius affirmatur.

Sanguinem putrescere & ex eodem febrem accendi posse non solum suadet autoritas Galeni qui eam multoties exprelsit, in proprias differentias secuit, ejusque curationem instituit, ut S. M. M. cap. 3. 2. de diff. febr. cap. 2. & 11. ac 3. de cris. cap. 4. Sed etiam Hippocr. qui harum febrium recordatus, quasdam valde rubentes esse 6. popul. statuit. Quæritur autem hic, num febris ex putrescente sanguine genita rectè possit appellari sanguinea? an verò specie cum biliosa conveniat? prius cum plerisque classicorum affirmamus, eapropter, quod nihil obstat, quin sanguis sub propria forma, antequam in humorem alium faceat putrescere possit, Gal. c. 5. de Cur per venæsect. neque opus sit, ut prius bilis naturam induat, quàm putrescat: quia juxta Valles. l. 5. contr. cap. 19. quemadmodum omnium rerum ex elementis coagmentatarum, ita quoque sanguinis communis interitus est putredo, id quod monstrant bubones aliæque inflammationes, in quibus sanguis nisi anticipet digestionem omninò putrescit, atque ita sunt ex inflammationibus carbunculi, aliæque similes tumores; aut mitiori putredinis specie in pus abit, non prius in bilem mutatus. Si autem hoc sanguini sub propria forma accidit, febris indurata diceatur erit sanguinea non biliosa, denominatione nim. instituta ab eo, quod jam actu est, non ab eo, quod non est. Adde quod repugnantia importare videatur, sanguineam cum illa convenire, à quâ aliàs juxta Vid. l. 5. de febr. c. 1. longis intervallis diffidet.

Confirmatur 1.

Et confirmatur, 1. à caloris qualitate, quæ in sanguinea, teste Galeno l. 2. de diff. febr. c. 9. vaporosa, minusque molesta, in biliosa mordax & acris existit.

2.

2. Causis, illa mediocrem, hac intensiorem calorem requirente.

3.

3. Symptomatibus in biliosa multò vehementioribus, quàm sanguinea, delirio linguæ nigredine & asperitate membrorum jastratione, syncope, sitique immensa fereque indelebili.

4.

Confirmatur 4. Curationis modo ubi in sanguinea venæsectio ad deliquium usque instituta, l. 9. M. M. c. 4. præsentissimum est remedium, in biliosa maximo sæpè damno est, quod 1. cum humore noxio sanguis genuinus simul detrahatur. 2. natura pabuli jam pridem indiga magis depauperetur. 3. bilis, dempto freno, liberius ferociat. 4. virtus morbi vigentia obruta largiore sanguinis missione magis saltem labefactetur, si non plane exhauriatur.

Instantia solvitur.

Nec obstat 1. quod Gal. l. 2. de feb. diff. c. 2. II. sanguineam febrem omiserit, recensendo tantum biliosas, pituitosas & melancholicas. Ibidem enim non febrium putridarum, sed periodorum numerum respicit, cumque tres tantum earum sint differentiarum, sanguineam quoque propriam periodum habente, c. 9. l. 2. de cris. tres quoque tantum putridarum proponit species. Capivacc. c. 19. de febr.

Instantia solvitur.

Nil obstat 2. quod sanguineam febrem passim dicat biliosam: finem namque & terminum hu-

jus considerat, ad quem jam jam tendit, quemadmodum unumquodque à proprio termino denominari solet secundum Arist. l. 2. de anima c. 49. l. 2. phys. c. 14.

Nil 3. quod l. 2. de cris. c. 12 in sanguine putrescente tenuiorem ac pinguiorem portionem in flavam, 3. solvitur, crassioris & fermentiorem in atram bilem transire scribat: quia ibidem non de vera & propriè dicta sanguinis putredine loquitur, ut l. 9. M. M. c. 4. sed de impropria illa enim corolem designat corruptionem; hæc simplicem tantum humorum effervescentiam à calore p. n. excitatam: illa ex sanguine nil, nisi quod puri quadantenus analogum est, si modò natura superior sit, produci solet; hæc verò bilis tam atra, quàm flava, seu potius ichores biliosi & melancholici, in primis si sanguis vehementius affetur. l. 2. de diff. febr. c. 9. quemadmodum in naturis calidioribus mel & reliqua dulcia bilis amaræ genium & naturam induere per experientiam manifestum est l. 2. de nat. fac. c. 8. Quo sensu quoque admitti potest Argenterum placitum, dum l. de febr. c. 9. inquit: sanguine putrescente ab initio febrem fieri synocham per dies aliquot talem perdurantem; tandem verò id, quod in ipso tenuius est, manente calore converti in bilem, quæ postea non minus putrescens febres tertianarum invaliones & typos referentes excitat.

QVÆSTIO V.

An pituita putrescens febres pariat quotidianas intermittentes?

Negativam sequitur, Plat. l. de dolor. cap. 2. Negat Plat. quod pituita difficulter putredinis conditiones accidant, cum sit humor frigidus, qui ex putredine tantum calorem assequi non possit, ut putridas fulgines tam acres, easque calidas ad cor emittat, quales in febribus gignendis alias requiruntur: deinde quoque si fiat, ut in visceribus conclusa diutius retineatur, mucositatem tamen potius, quàm putredinem calore partis alicujus accedente fortiat; unde quotidianas c. e. de febrium intermittantium classe prorsus exciudit.

Quamquam verò apud Medicos in confesso sit, pituitam per se consideratam non facile ob sui ad putrescendum inhabilitatem, cum sibi calorem asciscere, à quo plenum febris incendium expectari possit: nihilominus tamen manifestum est, hanc ipsam, si semel accensa fuerit, & subiectum ardori concipiendo aptum, (quod prius aquosarum partium illuvie, simplice nim. ardore non sufficiente, quasi sepultum erat,) altius emerferit calorem putridum ad cor elevare, febrem consequenter excitare, suasque accessiones diutissimè protrahere: Exemplo sit fimo, qui dum putrescit, non solum ipse incalescit sed simul ea, quæ ipsi miscentur, secum in putredinem abducit: hinc Chymicis fimo rebus putrefaciendis satis idoneus æstimatur.

Præterea concessio, quòd pituita non facile putrescat; ab hac tamen ad pituitosos morbos nulla est consequentia: quia aliud est, ut rectè monui, mus tom. 1. diff. 5. Coron. 2. g. 21. p. 256. pituitosum, aliud pituitam, ab alterius commercio liberam esse. Undè, quia vix reperitur aliquod corpus,

Instantia solvitur.

Inst.

Negat Plat.

Affirmativa defenditur.

Respondetur ad ar-

*N 3 quod

quod diversorum humorum mixtura penitus ex-

Nec obstat, quod pituita diutius in visceribus

QVÆSTIO VI.

An febres ex omnibus humoribus, put a bile, pituita melancholia accendantur?

Alit folam pituitam putrefcere statuunt.

Alit folam bilem.

Alit bilem pituitam non verò melancholiã.

Verum enim verò nulla harum sententiarum, veritati satisfaci:

Quapropter meritò assentiuntur illis, qui ex omnibus humoribus febres oriri contendunt,

tura vel declinantis ætatis homines quarranas facillimè incurrunr.

2. Causarum procatarticarum discrepantia, sic bilis generationem adjuvant tempus æstivum,

3. Symptomatum dissimilitudo, ita rigor in biliosis aliter sese habet, quàm in melancholicis,

QVÆSTIO VII.

An bilis etiam putrescendo febrem inducat?

Videtur id negare Vallesius l. 5. contr. cap. 19. 1. Quia cum sint duo corruptionum motus ab extraneo calore proficiscentes, Ultio nim.

2. Quia Gal. ipse talem febrem in bilioso juvene 10. M. M. c. 5. proponi, propter siccitatem & mordentem acrimoniam humoribus exsiccatis,

3. Quia ægris biliosa febre laborantibus frequenter vomitus tenues, fluidi, minimè fatentes contra putredinis naturam accidunt.

Contra verò quòd bilis non solum exardescendo febres pariat, confirmatur indè, quia quoque è mixtorum est familia, quorum naturæ planissimè repugnat;

Nec obstat, quo bilis interdum vomitu rejiciatur quæ non fatreat, quia illa non semper causæ continentis, sed antecedentis rationem habet.

Quod verò observationem illam Gal. de juvene bilioso attinet, ex D. Semmro l. 2. de febr. cap. 1. respondetur, in morborum, curatione non solum mor-

2. 3.

Negar Vallesius 1.

2.

3.

Affirmativa defenditur.

Dubium solvitur.

morborum morbiq; causam respiciendam esse, sed etiam vires, & ingruentia symptomata, sæpeque aliquid esse necessariò agendum, quo instans virium lapsus, si non totalis occubitus præcaveatur, aut aliud grave malum, ut febris ardens hectica, syncope, convulsio avertatur.

Interim tamen pro majore quæstionis intelligentione non negamus, plurimas ex sola bilis incensione generari febres, quemadmodum rectè post Gal. 10. M. M. c. 3. & seqq. l. 2. de caus. procatart. c. Heurn. de febr. c. 3. Meri. de febr. 6. Saxon. de febr. c. 4. & alii docent, quippe ut calidissima est & siccissima, ita ad motum promptissima, deinde præsentibus causis facilius exandescit, quàm putrescit, inprimis si unctuosâ q. sit & pinguis juxta Hipp. l. 4. de morb. t. 32. Quibus si varietas symptomatum ab ardore nimio pro venientium, & ea, quæ bilis generationem promovent, adjungantur, certius bilis in corpore peccantis nuda citra putredinem exandescencia sese proder.

Quæstionis declaratio.

QVÆSTIO VIII.

An humor aliquis solus putrescat illæsis cæteris atque omnium ex parte salvus?

Affirmatur quæstio 1.

2.

3.

Negativa defenditur.

2.

3.

Respondetur ad argumenta contraria ad 1.

ad 2.

guine, erysipelas à sanguine bilioso, œdema à pituita, scirrhum à melancholia denominant Medici, & hos tumores simplices vocant: ita quoque febres putridæ ab eo potissimum, qui peccat nominis humore, suam impositionem fortiuntur, quam vis unaquæque putridarum de reliquis humoribus non parùm sæpè obtineat. Rodeler. de feb. sub tit. diff. à motu caloris.

Sumitur 3. curativa indicatio ab uno tantum humore, propterea, quia in simplici febre omnes humores æquali putredine non sunt contaminati, quibus principali prius evacuato, materiæque putri dissipatæ ad pristinam puritatem facilis datur regressus. Plat. cit. l.

ad 3.

QVÆSTIO IX.

An ichores intactis sui succi partibus putrescere possint? quidnam sint? quomodo fiant? & in quibus appareant affectibus?

UT rem statim ipsam determinemus, affirmamus ex Heurnio de febre c. 10. posse ichores intactis sui succi partibus putrescere, febrem fovere, imò prima pestis contagia accipere rationibus seqq. 1. quia plurimis febrium generibus per sudores solutio supervenit.

Ichores intactis sui succi partibus putrescere possunt.

2. Quia non alio modo feliciter pestis superatur.

1. 2.

3. Quia nihil in hac ipsius sanguinis detractioe sæpius est calamitosius, propterea quod æquè non sit infectus & fædatus, qui si abducatur, aut pestifera vis in ipso stabuletur, fractis viribus & exhaustis spiritibus interceptoque nutrimento ægris inter necina calamitas impendet.

3.

Sed cum ichoris vox in ore Medicorum frequenter satis versetur, pauci tamen sint qui ichores rectè noverint, libet hic penitus eorum naturam in vestigare, præeunte Clariss. D. Casp. Hoffmann. in lib. de ichor. Ichoris ergò vocabulum à Græco ἰχθῆρ vel ἰχθῆρ quod est attenuare deductum tam latè patet apud Med. quàm humidum seu humiditas ipsa. Aliquando enim tribuitur humori cuidam naturali, qui in articulis reperitur: osium enim articulorum ut apud Hipp. lib. de cord. t. 10. nullum est, quod non benè sit humidum, habeatque cavitates, restatur id ichor, qui sauciis illis effluit copiosè & cum dolore. Aliquando animalibus exanguibus inde Aërius terrabil. 2. serm. 4. c. 10. crudum illum & mucosum humorem, quem cochleæ terrestres evomunt ichorem appellat. Aliquando dicitur de solo sanguine: ita Hipp. l. de nat. pueri. t. 4. cum de psalteria narrat: In eo, inquit, quod ejecit, apparuisse fibras albas & crassas ichorem crassum & rubrum continentes: ita Clar. Diocles apud Paul. lib. 1. cap. ult. dulces ichoras sanguinis sub æquinoctium vernum augeri confirmat. Aliquando de humore p. n. quicquid enim non coaluit, Hipp. l. de artic. t. 17. sive cutè tegatur sive carne, cavum est. Plenum autem est in sanitate quidem Spiritu in morbo ichore. Nonnunquam, ichor in sanguineis animalibus propter ἀναρροσῆν temperamenti dicitur sanguis crudus & imperfectus, sed

Ichores quid.

qui perfectionem suam consequi potest, sic ex ichoribus concoctis fieri sanguinem scribit Arist. 3. hist. 19. Nonnunquam propter similitudinem substantiæ vocatur tenuior pars massæ sanguinæ corruptæ & colliquata. Uterque posteriorum, quia quædam tenuis simulatur substantiam feri, quod est vehiculum alimenti, Hipp. 1. de alim. r. ult. accipitur pro sero, ut apud Arist. 3. hist. 20. omne lac habet ichorem quendam aquæ qui dicitur serum. Strictius ergo & proprius loquendo ichor semper est, p. n. teste Capivac. 1. 6. de febr. c. 18. qui duplex apud Philosoph. est, mitis & acris.

Ichor mitis quomodo generetur.

Generatur autem 1. Mitis quando natura frustratur voto vel ratione materiæ, vel ratione efficientis. Ratione materiæ, quando copiosior adest pituita (talis, quæ in hepate & venis fieri dicitur, & alimentaria est ubi reliquum perfectionis accesserit. 2. Acut. 44. non illa, quæ in ventriculo & intestinis ex sola materiæ necessitate generatur 1. nat. hum. 39. 5. usu part. 4. quotidieque per alvum evacuat. 2. facult. nat. ult.) & aqua, quæ à natura concoqui & vinci non potuit, 4. Met. 7. Ratione efficientis, quando, in venis, appensisque visceribus calor tam exiguus est, ut ad percipiendum sufficiens non sit, ubi postea sanguis ob incoctionem diluitor evadit. 3. part. 5. Generatur 2. Acris, dum calor sanguinem colliquat & resolvit: resolvit autem in partem tenuem & crassam per colliquationem.

Ichor acris quomodo generetur? In quibus affectibus ichor mitis appareat.

Apparet autem Ichor mitis in variis morbis: & 1. in hepatico affectu, dum hepar 5. loc. affect. 7. laborat intemperie frigida & humida, ubi deinde sanguis non solum, qui in hepatis substantia stagnat, sed & ille, qui per vasa mesaraica fluit, p. n. afficitur ac prior crassus, locoque difficulter mobilis; posterior vero crudus, aquosus, & semicoctus redditur, primoque q. deliæatur. Apparet 2. in hydropicis. Scribit enim Hipp. 6. epid. 1. r. 6. eas mulieres dici videri, quæ sanguinem habent aquosum, quo non rectè purgato intumescunt. Apparet 3. in dejectionibus cruentis, dysentericis notis, dum tales Galen. 1. l. de loc. affect. vocat ichores tenues, aquosos, & carniæ & recens mactatarum non absimiles. 4. In urinis: Hermocrates enim 3. epid. cum fabricaret hepate leviter & æqualiter obstructo mingebat urinas crassas, rubras, de sanguine nondum perfectè cocto, sed seroso adhuc, humidoque, qui longiore indigebat tempore ad coquendum. 2. progn. 27. 5. In Nephriticis affectibus modò in vasis tantum emulgentibus, cum ipsa sunt patentiora, undè sanguinea exit urina à sanguine liquido neq; multo neq; lento seu fibroso Gal. 1. in 6. Epid. 6. modò in renibus si ipsa aliquod accidat analogum, quod hepatis debili solet accidere: tunc n. urinæ conspicuntur prærubræ, sanguinæ, crassiore tamen sanguine, quam in hepaticis, existentes, cum sanguis laudabilis, qui in renem malo exit, non possit non efficere ichorem crassorem. 6. In hemorrhagiis & hemorrhoidibus. 3. hist. 19. 7. tandem apparet in sudoribus sanguineis, quos ab hoc sanguine proficisci docet Phil. 1. c. 3. part. 5. Mitis hic ichor propter similitudinem, quam habet ad alios humores, dicitur quoque de aliis: sic sanguis cervorum, damarum, &c. difficulter ob fibrarum inopiam crescens. 4. Meteor. 7. respectu ad aliorum sanguinem habito dicitur Ichorosus: sic sanguis juvenum, sanguini senum collatus. 3. hist. 19. voca-

tur ita. Sic & sanguis melancholicorum, quia fitum in statu sanitaris, quam ægritudinis abundant excrementis tenuibus multis, quorum ratione sanguis dicitur ichorosus tenuis, & aquosus 9. probl. 5. quanquam crassa multa habeant excrementa, quorum præsentia tam rebelles sunt morbi melancholicorum. Pertinet huc τάλωρα in quibus ab initio eunt aquæ, quæ vocantur 7. hist. 7. humiditates aquosæ ichorosæ, sanguinæ. Pertinet huc sanguis ille, cæteroque laudabilis, qui ab eventu talis fit. Quemadmodum videmus in continentibus pluviis quibusdam accidere hæmorrhagias, humectata & fluidiore reddita sanguinea massa: quibusdam destillationes esse molestas secreta illa parte aquea. Pertinet huc quoque excrementum illud tenue ulcerum simplicium ob partis ulceratæ debilitatem genitum, qui ichor distinguit etiam tempora dicitur ulcerum, dum primum, effluit ex illis ichor aqueus, crudus, tenuis, deinde paucior, sed crassior, postea jam pus tenue ex l. de tot. morb. temp. 3.

Ichor acris contingit vel toti corpori vel parti alicui soli.

Porro Acris ichor seu colliquatio contingit vel toti corpori vel parti alicui soli. Si toti corpori tunc illa colliquatio nunc quidem solius corporis est, nunc humorum in venis & arteriis contentorum. Colliquatur corpus seu genus carnosum vel sensibiliter, ut in febribus ardentibus & pestilentibus, cum pinguedo & caro recens coacta diffluit, vel insensibiliter, ut in hæcticis & immarasmode, cum ob calorem ægro fathificat corpus: arque crassum si quod adest, abit ad ventrem, eaque via excernitur tenue per sudores vacuatur. Galen. lib. de sympt. caus. Colliquatur in vasis sanguis non tantum speciatim sic dictus, sed tota massa sanguinea, comm. 2. in 6. epid. 88. Horum autem humorum ichores revera sunt aquei, facultate tamen aliqua maligna acris & erodente, qualem, ærugo habet, præditi. Deponitur autem in colliquatione humorum à natura id quod crassum est ad ventrem l. de sympt. caus. Crassum hoc constituit aliquando prava biliosa, mera non dilata ichoribus quibusdam, qualia plerunque in febribus colliquatis, non tantum in ardentibus, sed & in malignis, quæque calorem non habent adeo intentum secedunt per dejectiones symptomáticas, quæ extremas intemperies & magnas naturæ corruptiones significant, non criticas, quemadmodum juxta Hipp. dejectio sincera febris acutæ superveniens cum sudore, solvit febrem. Quod vero tenue est deponitur modò per urinas, & per hoc, si non trahant renes subito vel abdomen solum, vel totum corpus solet intumescere hydropicum in modum, fitque hydrops ad matulam: modò sensibiliter per sudores, ut Schekium lib. de sang. inst. vinitor quidam ex colliquatione perpetuo difflebat sudore: modò insensibiliter per habitum corporis ex Gal. 1. artic. 30. modò quoque per ventrem. Aliquando tamen hoc tenue colliquamentum secedit ad articulos facitque Arthritidem, ut teste Scherbio continuæ quædam febres ex mala crisi in omnium articularum dolores desierunt, qui postea non redierunt.

Vel parti alicui soli.

Si partem aliquam occupat colliquatio, facit illud vel cum materia, vel sine ea. Si sine materia dicitur intemperie calida vel inflammatio sicca in quâ primum colliquantur humores partis illius, postea caro proprie dicta. Si cum materia generaliter vocatur abscessus cum decubitu; specialiter inflammatio, sub intellectis hoc nomine

mine omnibus tumoribus calidis. Estque interna vel externa, modò cum, modò sine ulcere. De illa, quæ sine ulcere est, loquitur Hipp. 2. progn. 50. dum ait, si in foraminibus narium in oculis, ore, fiat inflammatio, desuere solent humores tenues ichoribus ulcerum non absimiles, & lib. de tot. morb. temp. de ophthalmia scribens principio si defluit multum & tenue, idque valde crudum, postea minus crassiusque cum signis coctionis, successu temporis decrescente copia & increscente crassitie coctio in tantum augetur, ut dormientibus agris palpebræ à grama conglutinentur. De illa quæ est cum ulcere seu de ulceribus inflammatis loquitur Galen. in lib. de tumor. p. n. Aliquando enim tam graves accidunt inflammationes cum ulceribus, apparetque tum ichor, qui effluit, aqueus, tenuis, toto circum circa loco sanguineo sese offerente. Item Hipp. 3. fract. 3. ex ulceribus lacrymosis vel inflammatis fluit tenuis crudusque ichor, Chirurgis aqua articularis dicitur Germ. Stiedwasser. Quo non vacuato ossa corrumpi corrupta discedere, quæ discessura non erant, experientia testis est. Lang. 1. Ep. 3. ep. in sympt. Med.

Ad acrem ichorem referuntur alii quidam humores.

Ad acrem ichorem referuntur & alii quidam propter similitudinem humores: & 1. quidem bilis naturalis quæ urinam tingit, vocaturque Gal. 1. cris. 12. paucus & tenuis ichor ex flava bile. 2. bilis p. n. quæ caustum efficit & ab Hipp. 4. acut. 1. dicitur acer & biliosus ichor. 3. pituita salsa, quæ caustum nothum facere consuevit 6. tuend. sanit. 10. 4. humor ille sive calidus sive frigidus, qui in intimo genitus & ad superficiem delatus cutim vitiatam & imperiginosam reddit. 5. fetus qui in utero putrefactus in pravos ichores degeneravit. 3. facult. nat. 12. 6. Aures ex ulcere fluidæ & fistulæ dicuntur ichorosæ perpetuoque madentes. Hipp. in Coac. com. 1. f. 3. aph. 20. Atque hæc incidenter de ichoribus inserere libuit.

ferè partium corruptione, producere observamus.

Quia 3. sanguinem non raro planè aquosum & serosum per phlebotomiam emitti videmus.

Quia 4. serosi humoris excretiones modò per urinas, modò sudores, modò alvi dejectiones tam à natura, quam arte tales institui experimur, quibus febris solutio supervenire solet.

His adde symptomata convalescentes post talium febrium solutionem comitantia, nempe pruritus & scabiem, quæ non nisi à peccante sero proficisci possunt.

Atque hanc in classem si quæ talia, pertinet illa febris, quam in Leucophlegmaticis virginibus & cachecticis enasci posset docet post Fernel. Plater. cap. 2. tractat. de dolor. Interim si quis has ipsas febres è sero superfluo natas ad pituitosarum, in primis verò è pituita salva convenientium ordinem, redigere maluerit, penes illum liberum esto arbitrium.

Huc etiam refertur febris alba virginum.

QVÆSTIO XI.

An è putrescente vel lacte vel semine febres quædam fiant? Et cujusnam sint generis?

Reviter quæstionem affirmando respondemus, si in his sit exigua putredo, nasci inde diarias, quemadmodum alias ex bubonibus: si vero sit insignis & alta necessariò simul aliquem humorem in putredinem abduci qui postea putrescens denominationem quoque febris impertiat. Mercurial. l. de febr. c. 8.

Quæstio affirmata.

QVÆSTIO X.

An è seroso humore putrescente febres quædam generentur?

Affirmativa probabilis.

Affirmativam ex Argenterio lib. de febr. cap. 7. Aut & aliorum probabilem judicamus, propterea quia 1. serosa in sanguine pars licet à natura frigidissima sit, ea tamen cum perpetuo in corpore tepescat ob Spiritus vitalis commercium, fervorem brevi admittit, admissum diu retinet, retentumque sanguini communicat, deinde eam vel per se putrescere vel certè occasionem dare putredini reliqui sanguinis perspicere potest ex analogia aquæ elementaris, quæ ob tenuem substantiæ modum faciliè calorem alienum recipit, fervescitque ac putret. Carol. Piso in l. de febr. à serosa colli-

QVÆSTIO XII.

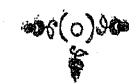
An inequalitas pulsus febrium putridarum sit proprium signum?

Negare id videtur Gal. 1. ad Glauc. 3. ubi inquit, in omnibus febribus esse quandam pulsus inæqualitatem.

Sed hic notandum ex Mercuriali cit. loco, duplicem esse inæqualitatem, alteram, quæ observetur in unica pulsatione, alteram, quæ in pluribus. Priorem in omni febre reperiri, quod & proponit Gal. 1. 6. ad Glauc. c. 1. si in unius, inquit, pulsus consideretur principium, medium & finis, in omni febre reperitur inæqualitas. Posterioverò solum in febribus putridis, quia in his systole est valentia, quæ propter majorem fuliginum expurgandarum necessitatem magis urgetur.

Negat Galenus.

Notanda limitatio ex Mercuriali.

virtuti
semper
prospi-
ciendum.

pravatosque humores concoquat, perpetua roboratione succurrendum, transpiratio per poros cutis rare facientibus, relaxantibus libera procuranda, etsi ulla sit malignitas, ea alexipharmacis corrigenda.

Quid faciendum si vehementis quadam symptoma vires debilitet.

22. Et quoniam virium prima & maxima dignitas (ut th. 18.) si quando in ista curatione vehementis quoddam symptoma vires debilitans, ut syncope, delirium, vigilie, &c. immisceatur, ei præ reliquis occurrendum.

Quid faciendum si putredo unam tantum partem occupaverit. Si febris à phlegmone partis quid agendum.

23. Si causa putredinis unam tantum partem occupaverit, ut jecur, lienem &c. ex obstructione vasorum: præter indicationes universales febris à putredine, obstructione, &c. adjungenda sunt indicationes à partis illius temperamento, actione, formâ, situ & sensu sumptæ.

24. Sin febris sit à Phlegmone partis, ut in pleuride, phrenitide &c. ubi febris putrida morbo supervenit, in curatione cum his omnibus indicationibus, etiam observanda sunt illæ, quæ ab ipsa inflammatione sumuntur. Dum enim inflammatio incipit, influens tumor à parte affecta revellendus, ipsique parti repellentia adhibenda. In incremento ubi fluxio perdurat, repellentia mixta digerentibus, ubi cessavit, digerentia tantum. *Dum. Liddell. 2. de febr. c. 6.*

Materia auxiliorum triplex est, Diæta.

25. Porrò materiam seu instrumenta auxiliorum, per quæ operationes istæ perficiuntur, quod attinet, eorum tria sunt Diæta, Chirurgia, & Pharmacia. Diæta utpotè, quæ eadem non uti debent ægri atque sani, *Hipp. lib. de vet. Medicina.* Siquidem Diæta sanorum ægris nocentissima, eod. lib. merito in curatione magni ponderis habetur primoque loco ponitur. Hæc numerum sex rerum non naturalium sub se continet, ut sunt: Aër, Alimenta, Motus & Quies, Somnus & Vigilia, Redundantia, & Evacuatio, ac tandem Animi *παθήματα* seu accidentia.

Aër ambiens.

26. Aër rectissime ab autore lib. de flat. mortalis vitæ Autor & Dominus dicitur, tanta enim ejus extat necessitas, ut eo privatum animans momento vitæ excedere oporteat: cum à spiritu duccendo hoc est, aëris per inspirationem attractu, nulla unquam quies mortalibus ut censent aërem attrahere ac rursus exhalare dari possint. Ob id *Arabs Avicennas* aërem nostrorum corporum ac spirituum elementum, hoc est, materiam & veluti pabulum esse appositissime dixit. *Fen. 2. prior. doc. 2. cap. 2.* Equidem cum corporum nostrorum, ac vitæ subsistentia spirituum in nobis & copia & commoderatione constet, illorumque vigore nitatur (quæ concors est cum Philosophorum, tum Medicorum omnium sententia) spiritus autem ipsi, alimentum ab aëre per inspirationem attracto capiant, ut *lib. de utilit. respir.* testatur *Galen.* consequens profectò est ut aëris magna sit mortalibus cunctis seu sanis seu ægris ratio habenda.

Aër rationem habet vel alimentum, vel medicamentum.

27. In febre putrida sumitur ut materia juvenans: & habet rationem vel alimentum vel medicamentum. Ut Alimenti materia, à virtute & robore indicatur: undè *Galenus cap. 3. lib. 11. ait:* virtutis substantiam spiritualem respiratione & transpiratione custodiri, quod *idem cap. 5. lib. 12. M. M. confirmat.* Ut materia Remedii, indicatur à re p. n. *cap. 14. lib. 9. Meth.* Cognoscendum igitur qualis in febribus putridis aër sit usurpandus.

Qualis aër

28. In febricitantibus non solum vires refi-

cit, sed si rectè administratur, ad ipsam quoque febrem curandam usum præstat, cum assidua respiratione ad cor feratur, ubi residet Febris. Aër itaque purus, nitidusque non putridus, nec infectus esse debet, *Galen. cap. 5. lib. 12. M. M.* ne malum malo addatur, qualitate evidenti frigidus (non tamen summè) & siccus, loquendo de aëre qui respiratione in corpus ingreditur: qui verò extra administratur temperatus esse debet: calidior enim febrem auget, frigidus meatu cuticulares densat & transpirationem impedit. *Heurn. de febr. c. 14.*

in febricitantibus eligenda.

29. Cum igitur aër in putridis debeat esse purus, frigidus, temperatus, non adstringens, non densans, frigidus & humidus, præsertim æstivo tempore: si aër præsens talis sit, servandus: sin minus arte, irrigationibus, herbis refrigerantibus, flagellationibus &c. parandus est, *Galen. cap. 8. lib. 10. Meth.* Purus redditur beneficio rosarum, aquæ rosacæ, aquæ violacæ, succi citri aurantii, &c. Non inspiratus, sed extra ambiens aër erit temperatus: undè febricitans corpus suum nudum aëri non exponat. brachia & pedes non detegat. Hic aër liber ab hominum societate & frequenti consortio sit: siquidem ubi complures simul cum ægroto febre laborante versantur, necesse est ut aër ille incalcescat, qui deinde attractus à febriciente tantum abest, ut recreet illum, ut potius vehementer offendant.

Aër quomodo corrigendus.

30. Decet quidem febricitantem in aperto, libero, nitido & frigidiori loco cubare, ut aër frigidus inspiretur, verum stragulis levibus molibusque operatum, quo calor, ne pori cutis ab externo frigore constringantur, ad exteriora trahi & fuliginosa excrementa melius transpirari possint.

Qualis aër febricitantibus conveniat

31. Alimenta in id sumimus, ut eorum præstidio incolumiter vitam transigere valeamus. Itaque ciborum delectus curam vel præcipuam habere debemus, quod pro variâ ciborum naturâ non solum corpora, sed & animi meliores deterioresve fiant: & amplissime *Plato* cum 2. tum præcipue *5. de leg. & Galen. lib. quod animi mores temperamentum corporis sequantur docent.*

Alimenta.

32. Alimenti autem materia prima est cibus, altera potus. Circa cibos autem eò magis delectus est necessarius, quod ut dicit *Avicenn. secund. quart. doct. 2. c. 7.* cibus est quidem corporis nostri amicus, sed est etiam amicus inimico ipsius virtutis, id est ipsi morbo. Id quod etiam docuit *Hippocrat.* quando *5. aph. 62.* inquit: *ἡν τῆς τῶ πύρεσος τῆς τροφῆς ἰδίω, τῆς μὲν ὑγιαινον τῆς, ἰσθῆ; τῆ δὲ καμνον τῆ νόσος.*

Alimenti materia duplex.

33. Cibus igitur materiam morbificam respiciens est indicatum præservatorium. In putridis autem materia morbifica est putrida vel non putrida: si putrida: requiruntur cibi refrigerantes & siccantes: ut succus aurantii maturi, endivia, acetosa, acetum, acetositas citri. Acetum tamen quod attinet, quia junctam habet aliquam caliditatem & siccitatem, idè si refrigerare & humectare volumus, aquâ miscendum est eâ copiâ, ut bibi possit. Dum autem exsiccare lubet, acetum non cum frigidâ, sed potius cum acido citri exhibendum erit. *Vide problem. Medic. Decad. 5. g. 1.*

Cibus indicatum præservatorium.

34. Si materia non sit putrida, vitium hujus & vitii effectum, id est febris perpendenda est, vitium materiam multiplex esse potest, prout multiplex est materia in febribus v. gr. si materia sit bilio.

In aceti exhibitione quid observandum.

Cibus qualis febricitantibus præstari debendus.

biliosa, cibus refrigerans & humectans, in genere autem cum putrida ab obstructione ortum habeat, cibus attenuans, detergens, ut prisana hordeacea, &c. probatur. Vitari autem debent caro agnina, anates, anguilla, &c. si consideratur materia, ut efficit febrem, magis vel minus acutam, opus etiam est cibo magis vel minus minuentè, & semper ea victus ratio est constituenda, quæ vires ægri ad summum febris statum perdurare quæant.

35. *Frustris*, quoad ejus fieri potest, corruptioni facile obnoxii omnino vitandi sunt, eligendi insuper facili coctionis, boni succi, pauci excrementi cibi. Amygdalæ dulces, quia attenuant & detergent, in febribus non improbantur, *Galen. c. 29. l. 2. alim.* nec despiciendæ passulæ dulces, quæ stomachum contemperant, mediocriter abstergant & exiguum oris ventriculi mordicationem obundant. *c. 10. l. 2. alim.*

36. *Panis* hic probatur lotus in frusta divisus inque frigidam sæpè immerfus qui minus alit & non obstruit. *c. 5. l. 1. alim.* estque in medio calefacientium & refrigerantium. *c. 9. l. 1. alim.* *Panes ζεῖται* sive speltaceos *Spelshen-Brod* per elotionem præparatos, ut & hordeaceos commendat *Joachim. Strupp. in Σηρογριαματιχη σφα, seu novæ Speißhammer und Speißkeller, fol. 32.*

37. Carnes & cibi solidiores morbis longis ubi vires firmæ sunt, debentur: si ita debiles, ut solidiores, cibos digerere nequeant, jura restaurantia debentur: sin profus disjectæ aquæ destillatæ Caponis, &c. carnes elixæ potius, quam assatæ commendantur, nisi febris longior sit, aut alvus laxior.

38. Plurimum verò ad delectum ciborum facit intelligere consuetudinem ægri, & quo cibo maximè delectetur. Is namque tametsi paulò deterior fuerit, permittendus erit, *sect. 2. aph. 28.* multumque consuetudini tribuendum in iis, qui crassiori diætæ assueti sunt, tempore locoque frigidò, nec minus & sexus discrimen observandum. Molliores enim & humidiores carnes habent foeminae quam viri, ideoque & tenuioribus cibis iisque qui ipsorum delicatis mollioribusque corporibus minus ad versentur, quam diligentissime cibandæ sunt.

39. Ex herbis in febribus ex materia calida probatur lactuca, acetosa, endivia, ex materia frigida apium, petroselinum, fœniculum, hyssopus, buglossa, &c.

40. Quo tempore febricitantibus cibi porrigendi sint, ex eorum viribus & morbi impedimento colligere est, impedit morbus quando gravissime affligit, tempus verò paroxysmi instat: permittit cum æger moderatissime se habet præcipue circa coctionis membra:

In delectu ciborum consuetudo ægri observetur. ut & sexus discrimen.

Quo tempore febricitantes cibandi.

41. Interim febrium diversa natura non negligenda si enim uniformis sit, ut synochus juxta sanitatis consuetudinem; si febris continua periodos habens; tempore remissionis: sin ex intermittentium genere, post declinationem & quidem ex horâ, quæ à paroxysmi prioris statu, & sequentis initio abest, cibus dandus est: si tempus illud breve sit, ut in quotidianis, plerumque in fine declinationis (in aliis post declinationem longè antè sequentis paroxysmi initium) cibum præbere cogimur, ut antè futuræ accessionis initium concoqui & digeri queat.

42. Aliâs de particulâri tempore in cibandis febricitantibus verum manet, quod *Galenus* dicebat. Difficile esse in universum hujus modi tem-

pus definire, quoniam varia febrium genera, varia cibandi tempora requirunt. *lib. de opt. sect. ad Thras. 37.* ordine hæc pete ex *Mercurialis in tract. de febr. lib. 5. cap. 8.*

43. Hic verò sciendum in quibus hujusmodi cibos administrare debeamus. Corpora quippe calida & sicca magis alenda sunt, quam frigida & humida. Imò verò *Galen. 11. Meth. 3. & 5.* Medicos (dicebat) interdum etiam in accessionis principio hujusmodi corpora nutrire cogi. Ita quibus sunt corpora dura & densa, minus in febribus cibandi, quam illi, quibus carnes sunt laxæ & flaccidæ.

Quinam cibandi.

44. Haud secus vitæ studium magnam vim in febricitantium curatione definienda fortitur, eò quod illi, qui otiosam & sedentariam vitam vivunt, minus, quam, qui laboriosam, alendi sunt.

In cibatione quoque vitæ genus perpendendum.

45. Modus nutriendi talis esto: quibus in febribus virtus robusta est, cum humorum integritate, raro parumque cibi exhibendum: quibus virtus valida cum humorum defectu aut corruptione, his sæpè magna cibi copia offeratur: Et quibus ea debilis cum defectu aut corruptione humorum, sæpè parumque concedatur, habito tamen semper Naturæ, Consuetudinis, Regionis, Anni temporis, &c. respectu.

Modus nutriendi.

46. Febricitantibus omnium maximè cibi forbiles conveniunt, quia masticare est laboriosum. Undè si ægri optimè mandunt coctio frustratur, & malum propterea augetur. Hanc nostram sententiam præter *Hippoc.* etiam *Aristoteles* calculo suo approbat, in omnibus morbis (dicens) ægri forbitionibus initio nutriendi sunt, quia sunt leviores, felicius distribuuntur & consequenter citius atque aptius nutriunt. *1. sect. problem. 52.* opera igitur danda est, ut febricitantes potius forbeant quam mandant. Notandum tamen forbilia, esse eligenda dum volumus, ut alvus fluat & ventriculus non est nauseabundus. Ubi autem nausea ventriculum vexat, maximè à forbilibus cavendum. *Capivacc. lib. 6. de febr. cap. 28.*

Febricitantibus quinam cibi conveniant.

Cautio.

47. Eger cibum non jacens, neque etiam extra lectum, sed in lecto sedens, post oris linguæque abluitionem aut purgationem assumat, si vires ferant, ita ut etiam ab excepto cibo per horam unam plus minusve sedens maneat. Sic enim & melius descendit cibus in fundum ventriculi & consequenter melius coquitur, atque hoc est quod *Aëtius* ex sententia *Galen. lib. 9. cap. 37. & Avic. 3. prim. doct. 2. cap. 7.* nos docuit, ubi inquit eos, qui ventriculum habent imbecillum, cujusmodi sunt febricitantes, elevato potius capite quam humili manere debere quoniam coctionem sic melius perfici, *Mercurialis. de febr. lib. 2. cap. 6.*

Quo situ eger cibandus.

48. Potus cibi vehiculum est, & in corpore hunc usum habet, ut quod nutritum est, ex ventre distribui atque deduci aliquando possit. Neque enim hoc fieri potest in reliquum omne corpus, nisi ab humido aliquo fluxile & permeabile effectum transumi facile in vasa & derivari facili motu possit.

Potus.

49. In febricitantibus præterea vires ob humiditatem absumptarum restitutionem reficit, sæpiusque medicamenti vim obrinet.

Potus in febricitantibus non nunquam medicamenti vim obtinet.

50. Potus igitur omnis in febribus boni succi, facilis digestionis & distributionis nulliusque ingrati saporis esse debet, ut *nutrimentum* vires reficiens, temperatus naturæque similis & familiaris, qualis est *vinum* purum non recens tentis substantiæ.

Potus qualis in febribus conveniat ut nutrimentum.

tia, è bonis & maturis uvis confectum, puri odoris & saporis, aquosum, quod caput non lædat, & urinas moveat, Galenus comment. in l. 3. de rat. vict. acut. cap. 4. & 5. lib. 12. M. M. & lib. de uinis, & lib. de attenuante victu, & lib. de alim. fac. cap. de vino. Cerevisia bene cocta & defœcata, non ingrati saporis in febribus acutis semper tenuis, in longis interdum mediocris & lupulata potius, quam non lupulata: aqua mulsa, &c. Serum lactis à Galeno probatur comm. l. 4. de rat. vict. 7.

Potus ut medicamentum qualis.

In exhibendo potu vires quoque perpendendæ.

Motus & Quies.

Motus & Quies quomodo febrientibus conveniant.

Somnus & Vigilia.

Somni modum excedentis incommoda.

est. Comment. 2. in prim. Proverberici, super text. cuius initium fauces.

57. Verum somnus moderatus spiritus separat, vires reficit, &c. quia retractione caloris nativi per somnum spiritus cum sanguine ad interiora conflunt, idemque initio paroxysmi febricitantibus semper evenit, ideo neutroque rapu humorum calor natus suffocetur, initio accessionis febrilis à somno abstinere semper oportet.

Redundantia & Evacuatio.

58. Redundantia & Evacuatio quoque respicienda, omnisque immodica evacuatio, quia vires exhaurit, & dissolvit vitanda, & videndum ne ea retineantur, que secundum naturam expelli debent, sed naturali modo, ne calor natus obruatur, procedant.

59. Animi denique παθηματα & accidentia, que magnam in corpore alterationis & à naturali statu eversionis vim obtinent sese offerunt. Hæc à Galen. in arte Medic. enumerantur. Liquec (inquit) ab ipsis caveri oportere, omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, invidiæ. Hæc enim (subdit) alterant, atque à naturali statu corpus avertunt. Fusius multò quænam sint in universum ea que animum à recta ratione transversum agere solent, à Tull. Cicer. 4. Tusculanæ quaest. explicantur.

Animi παθηματα.

60. Tranquillitas ergò in febribus maximè requiritur. Nocent autem hic præcipuè, ira, tristitia, & metus: minis quæ ad exteriora effundunt, ut spes & gaudium, nisi valdè profusum. Cavendum igitur prudenti homini erit, ne vel rebus adversis ac tristibus animo cadat, seque mærori conficiendum det: vel secundis minimùm lætetur atque efferatur. Et hæc de materia Diætica. Sequitur Chirurgica.

In Feb. tranquillitas maximè requiritur.

61. In hæc præcipuum locum tenet phlebotomia seu venesectio, quam Gal. 11. Meth. c. 13. saluberrimam esse scribit in febribus & non in Synocho solum, sed etiam in aliis omnibus, quas putrescens humor concitat, si & propriè nulla adfit plenitudo, & nec vires nec ætas prohibeat.

Materia Chirurgica.

62. Magna autem febris phlebotomiam indicat, ut causa febrem actu fovens, removeatur, quo ipsa plenitudo, ad vasa aut vires detrahat, sive sit in toto, sive in parte. Impetus etiam sanguinis influentis partem replentis, avertatur, revellatur, aut devivetur. Denique sanguis jam corruptus & natura inutilis evacuetur.

Febris qualis phlebotomiam indicat.

63. Quo igitur major in febribus putridis sanguinis corrupti copia, eò magis venesectio necessaria est & nisi virium debilitas ex dissolutione substantiæ corporis & spirituum, ab immodicis evacuationibus, deliriis, vigiliis, doloribus, &c. itemque ætas senilis, præcipuè decrepita & puerilis, habitus corporis mollis, laxus raræ texturæ, temperamentum siccum frigidum, cum angustis venis, æris constitutio valdè calida, ut sub cane & ante canem, aut intensè frigida, prohibeant, initio statim adhibenda. Præterea gravidæ, nisi vires sint robustæ & periculum sit in plenitudine ne foeta cum foetu intereat, si sanguis mittatur abortum facit, s. 5. aph. 35. Et venesectionem difficilimè ferunt, quibus os ventriculi debile est, & acuti sensus aut amara bile vexatur, aut qui in syncopen faciliè incidunt, &c.

V. S. quibus conveniat.

64. In febribus putridis diversæ venæ secantur. Si enim fomes mali sit circa jecur, basilica dextra, nisi sit febris Melancholica. Galen. cap. 11. l. 1. ad Glauc. aut si laet, Mediana, si metus ex impetu ruentis sanguinis in partem aliquam ex hæmorrhagia aut

In febb. putridis quales venæ secantur.

aut inflammatione interna revulsio ex contrariæ partis venis servata communionem & rectitudine instituat: si redundantia ex suppressis mensibus, inferiores venæ secantur. In fluxione verò mensium aut hæmorrhoidum totum negotium naturæ committendum: Si verò tantum quantum morbus efflagitabat evacuatum non fuerit, vena secanda. Si febris putrida à sanguine menstruo retento foveatur, tunc vena pedis secanda, non brachii: item si caput sit affectum: humeraria externa apertenda, imò vena frontis, & sic de reliquis.

In febribus quando V. S. instituenda.

65. Quando phlebotomia instituenda sit, pendendi debet vitium sanguinis, vehementia succi crudi, materiæ affectionum & Symptomatum: Capivac. lib. 6. de febr. cap. 23.

66. In continuis instituenda statim aut primis diebus præmissio clystere aut balano. nisi quid urgeat, ut virium à copia materiæ oppressio. In intermittentibus prius evacuata primâ regione corporis, aut post secundum aut tertium paroxysmum, eà diei horâ, quâ febris minus affligit, vena secetur, tantumque sanguinis detrahat, quantum plenitudo postulat, unâ vice, si vires ferant & periculum in mora sit, alioquin pluribus vicibus, ante reiterationem tamen viribus refectis.

67. Ut omnia eò feliciter peragantur ex Galeni consilio in cib. de sang. mis. quotiescunque detrahendus est sanguis in summo, Medicus assistat, qui arteriam tangens pulsus diminutionem diligenter advertat, ut quoties aliqua virtutis vel deficientis vel defecturæ signa apparent, sanguinis exitus protinus cohibeatur. Capivac. d. 1.

Scarificatio quando tentanda.

68. Perseverante sanguinis vitio dum vires non permittunt, vel sanguinis peccatum minuitur scarificatione utendum.

Quibus partibus cucurbitule effigienda.

69. Cucurbitula verò scarificata partibus ignobilioribus in putridis (teste Oribasio) sunt applicandæ, non dorso, quia febris ab igneo cordis calore producitur: hujus autem domicilium est thorax, quem ut partem affectam inter initia turbare non licet.

Hirudines quando applicandi.

70. Quibus hæmorrhoides sunt detentæ, cruraque malè affecta, &c. his hirudinibus potius succurrendum.

Materia Pharmaceutica.

71. Tertium in materia merito locum tenet pharmacia, ubi purgatio primò sese offert, quam in febribus putridis convenire nemo sanus dubitabit.

In febribus putridis quomodo purgandum.

72. Non autem validis purgandum, ubi humores adhuc putrescunt in venis, nisi turgeant, potissimum in acutis multò minis urinas aut sudores provocare licet: Quod verò jam putrefactum, quia ad benigniorem materiam reduci nequit, si spontè à causa non expellatur, evacuantibus medicamentis educi debet, Naturæ impetum motusque modum semper observando.

In febribus putridis quantum purgandum.

73. Quantitas purgationis quantitati humoris purgandi correspondere debet. Concoctos humores purgare oportet non crudos nisi turgeant. Hippocr. sect. 1. aph. 22. & s. 4. aph. 20. scribit, in acutis principio si materia turget, prima die esse purgandum, quoniam cunctari periculosum.

In febribus putridis quibus medicamentis utendum.

74. Medicamenta purgantia, quæ in febribus usurpanda sunt, neque admodum debilia esse debent, neque admodum valida seu mediocria.

Cautio.

75. Cavendum igitur ab usu pil. quæ recipiunt vel scammonium vel diagr. vel colocynth. & similia.

76. Præterea in febribus potius eligi debent

Medicamenta, quæ potu capiuntur, quam quæ devorantur.

77. Summa igitur curatio februm putridarum hæc erit: Bonam diætam præscribere, alvum solvere, venam tundere, alienum à sanguine succum præparare, ab infractu liberatam materiam excludere, incidere, attenuare, refrigerare, ea quæ putruere, siccare & elidere, & roborare.

Curatio februm putridarum summa.

78. Plura quæ generatim ad februm purgationem pertinent, vide apud Capivac. Mercurial. Fernelium & alios.

QUESTIO I.

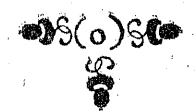
Utrum in febribus putridis simplex curatio locum habeat?

Videtur quod sic: ut enim affectus compositus composito; ita simplex simplici remedio valetur propellendus est, qualis enim morbi, talis etiam est contrarii remedii conditio. Nam sicuti affectus alius simplex est, alius compositus vel implicitus: ita contrarium remedium aliud simplex, aliud compositum, aut ex variis implicitum sit oportet. Itaque simplicis affectus simplicissima est per contrarium curatio. Per contrarium inquam propter antipathiam remedii cum morbo vel causa ejusdem: juxta mentem verò Hermetici, & Paracelsi, similia similibus curantur propter sympathiam remedii cum natura morborum curatrice parte & principio affecto.

Affirmativa tenetur probabilis.

Febris tamen putrida simplex curatio non convenit, per se enim non curatur, sed per causæ præcisionem, Vales. contr. Med. & Philosoph. lib. 3. cap. 4. Methodica igitur opus est, quæ non solis remediis, sed via utendique ratione completur. Causa enim continens humorum putredo manet. Et hæc prius quam affectus methodo rectâ excindenda & summovenda est. Causa enim persistente affectus manet, nec penitus evelli potest. Undè neque febris, neque ejus symptoma sedari potest, nisi vacuata putredine. Hæc verò frustra purgatur, nisi qua hanc gignit humorum colluvies emendetur: hæc emendari non potest, quamdiu chylus impurus è ventriculo affluet, & impurius calidiusque alimentum suppeditabitur. Nisi igitur urgentius quippiam interpelles, causæ evidentes etiam quæcunque impurum chylum generant prohibendæ, impura omnis colluvies, quæ materiæ putredinis est expurganda, ac demum quæ his ex causis orta est humorum putredo, vacuanda: ac postremum si quid alieni caloris vel in humoribus, vel in ipsis partibus derelictum sit, extinguendum, vide Fernel. M. M. lib. 1. cap. 3. & 4. Sennert. lib. 2. de febr. cap. 4. Dunt. Liddel. de febr. cap. 6. Ex quibus omnibus manifestum evadit, febrem putridam simplici curatione arceri non posse.

Negativa defenditur.

QVÆSTIO II.

Utrum febris putrida, an ejusdem causa in curatione major ratio sit habenda?

T Ametfi lege Methodi omnis causa prius, quam affectus respici debet, sæpè numero tamen propter intolerabilem calorem febrilem, qui ægro accidit, videndum, ne per ea, quibus causam tollimus, febris augeatur, ut, nisi ipsi occurratur præsens perniciosa afferatur, & ita cum causa homo tollatur.

Quæstionis decisio.

Cum igitur aperientia aliæque causæ opposita medicamenta plurima sint calida; ea eligenda, quæ citra insignem calefactionem, quod opus est, præstant: Qua de re Avicennas lib. 4. fen. 1. tr. 2. cap. 7. Sciatis, inquit, quod febris quandoque tantæ sit vehementiæ, ut regimine causæ uti non liceat, sed extrema refrigeratione indigeat. Febre verò adeo remissâ, ut quo tempore adversus eam pugnetur, nullam interim jacturam vires pati queant, contra causam solum pugnare licet. Ita tamen tutissimus ibis, si tantum curæ ad alterum dirigas, ut alterum non negligatur.

Cautio.

Plerumque verò vis major causæ est. Semper itaque hoc & in febribus putridis, & aliis morbis attendendum, ut remedia, quæ morbi gratia adhibentur, causam ejus non augeant, Sennert. lib. de febr. cap. 4.

QVÆSTIO III.

Utrum hyeme magis, quam æstate febricitantes nutriendi sint?

Affirmativa probabilis.

DE tempore universali quæstio est, oriturque hinc quod Hippocrates lib. 1. aphorism. 18. & 3. de Diata, disertè docuit Hyeme febricitantes cibos faciliè, Vere minus, Æstate & Autumno difficilimè ferre, & propterea hyemali tempore ægros magis nutriendos esse. Æstate enim quæ ab ortu Vergiliarum more Medicorum incipit, & ad ortum arcturi desinit, nimirum à Calendis Maji ad Idus Septembris: & Autumno, qui initium habet juxta Medicos ab ortu Arcturi, & ad occasum Vergiliarum finitur ægri cibos ægerrimè ferunt, quia non solum alvus officii vacuitate reddita sit ignavio, dum siccus esset morbus: sed etiam calor vitalis effœtus æstate langueat: Hyeme verò facilimè: nam licet Hyeme reddita sit ignavio, morbo adhuc sicco existente, calor tamen natus augeatur, undè Hyeme quam æstate & Autumno cibi ferendi facilitas major.

Contrarium statuit Avicennas.

Contra Avicennas 1. quarti cap. de cibis ægrot. dicit Hyeme nutriendos esse ægros, Æstate verò magis, additque rationes, quia Æstate majores fiunt resolutiones, undè consequenter pro deperditorum restauratione majori alimento opus est.

Quæstionis resolutio.

Pro resolutione Mercuriali lib. 5. de febr. cap. 8. circa finem notandum: quod alimentum bifarium plus vel minus dici possit: vel secundum virtutem, vel secundum molem: Hyeme quidem

secundum vim & virtutem. Æstate verò plus secundum molem corpora nutriri debent. Et ut hæc res melius comprehendatur, sciendum calor natus substantiam Hyeme majorem, Æstate minorem esse, Hippoc. f. 1. aph. 18. quia tunc multa pituita colligitur, quæ est nutrimentum sanguinis & calor natus, hinc est quod Galenus lib. de placitis Hippocrat. & Plat. nativocaloris substantiam in sanguine & pituita posuerit. Multo igitur melius conficere potest, valens alimentum Hyeme quam Æstate; Æstate verò cum calor præternaturalis naturali major sit, propterea que ingentes corporum resolutiones fiunt, fit ut ea quidem, quo vires consumptæ reficiantur, cibis egeant, hi tamen cibi ut confici possint, adeo valentes nequaquam esse debent: idque cum videret Galenus lib. 1. aphor. 18. Æstate cibum in plures vires partiendum esse, dixit, id quod etiam Avicennas probavit: Hyeme verò una vel altera vice cibum afferre satis esse: quia scilicet tunc temporis melius coquitur & subindè excrementa pauciora fiunt.

QVÆSTIO IV.

Utrum melius sit in tenui, quam in pleno victu peccare?

ET si universam universi hominis naturam, hoc est temperiem, habitudinem, formam, structuram, illius elementa, partes, partium positus atque nexus earundemque usus & actiones, tum & facultates quibus humanum corpus regitur, earumque in homine functiones Medicus sciat, non tamen semper prout vult, ægrum sanare potest. Præsertim enim in Diata non nihil in victu peccare cogitur. Et si peccandum est, dubitatur num in victu tenui, an verò id pleno fieri debeat?

Hippocrates hæc in re diversus fuisse videtur: Hippocrates Nam in f. 1. aph. 5. in tenui victu, inquit, peccant ægroti; quo fit ut magis lædantur. Siquidem quod vis peccatum gravius in tenui, quam in paulo pleniore victu esse solet. Eadem de causa sanis etiam valdè tenuis, stataque & exquisita victus ratio, parum tuta quia errata gravius ferunt. Quapropter tenuis & accuratus victus maximè ex parte periculosior est, eo qui paulo plenior.

Monstratur sententia hæc Hippocratica à simili: Ut enim omnium rerum quas ad efficiendum paravit natura longè graviores sunt mutationes, quæ fiunt ab otio ad negotium, quam contrà; sic longè calamitosius peccant in sua commoda, qui defraudatum ventrem repente à cibo & potu exercent, quam qui à facietate ad cibi abstinentiam se convertunt. Quæ causa est cur tenuis admodum & status in qualitate, copia, numero, & accuratus victus sanis etiam sit periculosus. In 2. aut. 37. & 38. verò, idemq. lib. 2. de Diata, contrariam huic sententiam pronunciare videtur.

Respondet igitur Joh. Libantius in Scholiis ad Libantii commentar. Holleri in Aphorism. Hippoc. facile componi hæc posse, si judicetur, Hippocratem de victu præscribendo noluisse quicquam certi statuere, eò quod difficilè admodum sit, tenere signis syllogisti-

syllogisticis vires ægri, morbi historiam & communem ejusque naturam: sed ita instituendam esse Diatæ rationem, ut ante morbi statum non cogatur æger se ad cibi accessionem adjungendam convertere.

Authoris sententia.

Nos cum Mercuriali rursus distinguimus inter præsens cibi secundum virtutem, & inter eam, quæ est secundum molem, atque respondemus, si peccetur in tenui victu secundum virtutem, certè gravius esse peccatum, quam si in pleniori. Quia vires ob alimenti egestatem & inopiam semel præcipitata difficulter recuperari queunt. Multo gravius autem secundum molem in pleno victu, qui in tenui erratur, propterea quod cibus plus æquo ingestus morbum facit, ut scripsit Hippocrates, plura enim gignuntur excrementa: undè non solum pabulum putredini suppeditatur, sed & calor natus hebetatur, & præternaturalis augetur. Ad hæc natura, quæ morbidorum humorum coctionibus incumbere debet, cum maxima ægrotantium pernicie ad cibum tota avocatur. Atque hoc est quod Philosophus 2. Eth. ad Eudemum cap. 5. dicebat οὐκ ἔστι τὸ σώμα ἐν μὲν τοῖς πάροις, ὑπερότερον ἢ ὑπερβολῇ τῆς ἐλλείψεως καὶ ἰσχυρότερον τῆ μέσης. Ἐν δὲ τῇ τροφῇ ἢ ἐλλείψει ὑπερβολῆς. In rebus ad sanitatem pertinentibus quandoque ad defectum & excessum declinare melius est, in exercitationibus verò melius est excedere, in cibo melius est deficere.

QVÆSTIO V.

Utrum febricitantium cibos sale condire liceat?

Negativam ruerit Capi-vaccius.

Negat Capi-vaccius lib. 6. de febr. cap. 28. & in febribus à sale prorsus abstinendum esse monet.

Affirmativa defenditur.

Affirmat Mercurialis atque omnibus febricitantium cibos sale percoctos impunè concedi posse censet, cui sententia & nos subscribimus. Primò enim cum quod sapit, nutriat juxta Avicennam, ciborum autem bona pars absque sale insipida maneat, atque ita non solum non nutriat, sed & nauseam vomitumque motum præter naturam pariat vires lædi, aliudque damnum ægro supervenire posse extra omem dubitationis aleam est.

2.

Deinde ipse Galen. lib. 7. M. M. in curatione sicci ventriculi panem salitum concedit. Si in hæc igitur ægritudine, quæ sicca est, panis salitus conceditur, quid ni & febricitantibus salis usus concedatur.

Cautio.

Cautio tamen adhibeatur ut sal ita administretur, ut non dapes fiant salitæ sed ut insipiditas & injucunditas à cibus adimatur.

Hippocrates 2. aphor. 38. & in lib. de affect. hanc sententiam habet: febricitantibus semper gratos, jucundosque cibos (nisi evidens detrimentum afferant) porrigendos esse. Imò cibum & potum suaviores, etsi paulò deteriores meliori sed insuaviori anteponendum esse voluit.

Et Galenus lib. 2. de alim. facult. cap. de apio, cibos

inquit, mediocriter condire utile est, ne insuavesiant. Et rursus quam cibi sale conditi corpori alimoniam præsent, vide lib. 3. de alim. facult. cap. de cibi sale conditis. Porrò cibaria salta dejectionem facere & obstructions aperire d. l. asserit. Quod cum ita sit procul dubio, ut gratiores fiant cibi nihil penè refert, paululum salis inter coquendum miscere. Sal quippe juxta Heracitum anima ciborum & secundum Platonem in Timæo, corpus Diis & hominibus amicum.

QVÆSTIO VI.

Utrum panis, caro & ova in putridis febribus conveniant?

OLim è veteribus quidam inventi fuere, qui panem, carnem, & ova cibos sanorum, non autem febricitantium esse asseruere referente Mercuriali lib. 5. de febr. cap. 8. panem quod attinet, de eo dubium oritur, quia multum nutrit Alex. 2. problem. Med. 62. Philosophus 2. 1. problem. quæ autem hujus generis sunt, febricitantibus minus conveniunt.

Quæstio negatur.

Verum pro controversiæ decisione dicimus panem nos duplici modo vesci posse, vel eo, quo familiariter utimur, vel medicato & abluto, (uti in thesibus) posterior modus febricitantibus convenit, teste Orbasio & Avicenna, prior verò minime. Rationem abluendi panem quære apud Mercurialem d. l.

Controversiæ decisio.

Carnem Avenzoar. lib. 3. cap. ult. inprimis febricitantibus, eò, quod faciliè in ipsis putrescat perniciolam pronunciauit. Atque quadrupedum carnes quoniam insuper masticatione valdè opus habent; juxta Hippoc. autem ubi febris adest sordidioribus non verò cibus, quibus masticatione opus est utendum minime; avium verò carnes magis, neque tamen semper, neque quovis modo, sed confusas & in sordidioribus formam redactas convenire statuimus.

Ova verò non solum à veteribus, sed & recentioribus quibusdam damnata fuere, eò quod sint inflammabilia, propter oleositatem, quam habent: undè morbum augeant, quandoque (ut supra de pane dictum) multum nutriant, & cum sint corruptibilia in ventriculo febriculoso faciliè corrumpantur, consequenterque putredinem augeant nec cum sint calida & humida alterent, neque materiam digerant aut evacuent. Ratione igitur morbi, causæque morbificæ, nullo modo conducunt. Et hæc ipsa lubentia lubentius damus. Per accidens tamen in febribus maximè humoralibus convenire possunt, in progressu, cum materia digesta & minorata; virtus autem debilis, ratione scilicet confortationis, quæ beneficio nutrimenti, cum ova ejusdem plurimi sint, facilisque concoctionis peragitur. Vide Conciliator. enucleat. Diff. 60. in Append. 1. Cum Galeno autem tria genera ovorum, quæ communiter apud homines in usum sunt, constituimus: unum ovorum coctorum, quæ coctura ad duritiem quandam perducta sunt; alterum tremulorum quæ à Græcis ορεντὰ vocantur, suntque

ea, quæ cocta in aqua duritiem non contraxerunt, sed tremunt: postremum sorbilitium quæ Græci φασφοντι dicunt. Primum genus, quia nimirum nutrit nunquam; secundum quia minus omnium nutrit, febricitantibus con venire potest. Atque ita Galenus 1. ad Glauc. 9. in tertianæ curatione ova, quæ sorbentur concessit.

QVÆSTIO VII.

Utrum febricitantibus lactinia & pingua conducant?

Affirmatur quæstio.

Dolores quidam, referente Hollerio in aphorism. Hipp. 64. comm. sect. 5. non aliâ re conualescentes ægros primus nutrit, quam lacte mixtâ aquâ: verum quanquam lac pluribus ad multorum morborum curationes sit aptissimum & probatum euporiston, atque cum sale & saccharo. vel semine anisi, &c. ritè præparatum corporibus optimè conducatur, eaque pinguefaciat, crebro pectori aspero conferat, ardori urinæ succurrat, alvumque solutam reddat, &c.

Negativa defenditur.

Febrientibus tamen, capite dolentibus, siticulosi & quibus hypochondria elata aut murmurantia, malum lib. 5. aphorism. 64. Primò enim lac in impuro ventriculo corrumpitur: in febribus autem impurus est ventriculus, proinde non est dandum.

1.

2.

Deinde in calore magno ventriculi, & mediarum corporis partium, & in magnâ refrigeratione lac non est dandum; siquidem in frigido accescit: ab immodico calore corrumpitur, fumique & vapores à substantia butyrofa, quæ etiam promptè in bilem & nidorem vertitur, effertur, atque ita aucta materia augetur, & æstus febrilis.

Pinguedo cur non conveniat.

Pinguedo in putridis prohibetur, quia membra, quibus incumbit calcificat: in febribus putridis autem potius refrigerantia sunt adhibenda. Vide Σιτογονιαιματιχρυσιν five neue Speißhammer und Speißfeller Joach. Struppis fol. 107. b. Opus Consil. Gratonis à Scholzio editorum, consil. 22. Valles. controvers. lib. 1. cap. 10.

QVÆSTIO VIII.

Utrum ptisana hordeacea febre conferat?

Negativa probabilis.

Inter Recentiores eruditissimos fuere, qui in febribus putridis omnes cibos humidiores & propterea etiam ptisanæ usum damnare ausi sunt. Verum rationes quibus id probent, sat ponderosas non habent. Primò enim contrarium probatur, quia ipsa ptisana febre repugnat, cum in principio secundi gradus frigida & humida prædicetur, & apparet hoc, quando hordei & aquæ qualitates perpendimus.

Affirmativa defenditur.

Deinde ptisana hordeacea convenit causæ febris, sanguinem febrilem & bilem temperando, materiam viscidam incidendo & abstergendo, &c.

2.

Tertio sitim mitigat, asperitatem oris, & universaliter spiritualium instrumentorum tollit, anhelitum facilem reddit, vapores capitis, dolorem causantes reprimit & sedat, &c. in calidis tamen regionibus & temporibus magis, quam in frigidis convenit. Conciliat. diff. 169.

Quod autem prædici ptisanam cum Amygdalis cum confuso: imò eodem prandio, ovum, panatellam, carnes, exhibeat: sententia Galeni 35. l. 3. de rat. viis. cibos multiplices & facultate dissimiles, ventris perturbationem facere, & oxymel non exhibendum nisi ingestus cremor hordei prius sit coctus, &c. improbare videtur. Sed respondetur ea, quæ exhibentur vel omnia habent rationem cibi; vel ad minimum unum, reliqua condimenti & obsonii. Id quod habet rationem condimenti, cibus immiscere licet: alimentum enim vires proprias servat, & virtute condimenti gustui & olfactui jucundius, contra materiam verò efficacius redditur. Si autem omnia, quæ miscentur, rationem alimentii habent; tunc febris est vel brevis, vel longa, si brevis, præstat cibum simplicem exhibere, vel saltem cibos facultatis simplicis permiscere. Si febris sit chronica: optimum est, cibos pauciores exhibere: quia tamen morbus est longus ægrique assueti ac nauseabundi: plures cibi, ut ova, panatella, carnes, fructus, offeruntur. Capivac. lib. 6. de febr. cap. 28.

QVÆSTIO IX.

Utrum vinum & aqua in febribus putridis conveniant?

Videtur quod non, quia vinum valdè nutrit, febrem, sitim, doloresque capitis auget, nervos tentat, &c.

Negatur quæstio.

Nihilominus tamen Hippocr. ut lib. de acut. & in aliis videre est, in vini usu etiam in febricitantibus audacissimus fuit.

Affirmativa tenetur.

Et Alexand. secundo problem. 62. non tantum febricitantibus vinum concedere, verum etiam ipsum, præsertim, quando exiguum & tenue commendare videtur.

Nec hoc immeritò: nam album, tenue, in assuetis potissimum, apparentibus signis concoctionis, post alias evacuationes, ad reliquias humorum coquendas, urinas & sudores provocandos sominumque producendum confert. Ita Galen. 2. de acut. 8. scribit: in Italia morem fuisse, ut vinum Sabinum, quod erat tenue, cunctis febricitantibus concederetur, imò eod. lib. f. 40. factetur, sese ægris modicum vini cum aqua limpida indulgere consuevisse; Juxta ejus definitionem tamen 11. & 12. Meth. item 1. ad Glauc. 14. à vino cavendum, si delirii suspicio sit, aut adic gravitas capitis, aut Catarrhus aut materia morbifica cruda sit, aut cocta, sed copiosa nulla alia præcedente evacuatione præcipue in continuis febribus, nisi ex virium dissolutione instet Syncope, tunc enim ad vinum, quod celerrimè vires reficit, confugere cogimur.

Cautio.

Eligen-

Quale vinum eligendum.

Eligendum autem non vinum rubrum, sed (uti dictum) album, nec fulvum, tenue, aquosum, sive aquâ dilutum, nunquam potens, nec austerrum, neque dulce, crassum, & assuetis magis, quam non assuetis indulgendum: in lentis vel intermittentibus febribus liberalius, in aliis parcius, valdèque aquosum Galen. Commentar. in lib. 3. de rat. viis. acut. Apponet igitur non propter febrim, sed vel ratione causæ vinum competere, dum per accidens caliditas intensior remissionem ad se rapit & incidendo ac dissolvendo consumit; vel ratione accidentium, dum vires debiliores corroborat, spiritusque confortat & reparat. Mercurial. de febr. lib. 5. cap. 8. Conciliat. diff. 172. Heurn. de febr. cap. 14.

De aqua simplici quid sentiendum.

Aqua simplex in febribus humoralibus conceditur, quando peccat cholera vel sanguis robore membrorum, vegeto calore insito, partium principalium habitu carnosum, ætate calida, consuetudine & regione temperatè frigida conjunctis. Ita calori febrili resistit, interdum etiam extinguit.

Qualis aqua eligenda.

Eligatur modo aqua pura, limpida, nullo alieno sapore prædita, levissima, quæ citò calefit & refrigeratur, citòque ventriculorum permeat, in qua cibi brevissimo tempore elixantur. Conciliat. diff. 171. Duncan. Liddel. de febr. lib. 2. cap. 6.

Error quoniam.

Errant igitur, qui toto morbi decursu aquam frigidam concedunt. Coctioni humorum enim tunc officit, & difficulter coquitur, diuque in ventre, antequam per corpus distribuatur, hæret, neque incidit, neque abstergit, neque per se alvum ducit, neque urinam ciet, &c. & propterea non nisi in acutis statu coctione absoluta concedenda. Sennertus lib. 2. de febribus cap. 9.

QVÆSTIO X.

Utrum in febribus putridis balneum conveniat?

Hac de questione Jacobus Hollerius in comment. ad aphorism. Hippocr. f. 7. aphor. 42. scribit: Balneum quidem juvare sed hæcticos, quia, calefactos refrigerat, & resiccatos humectat, modo moderatum sit: juvare & diarias, si ab ustione, quia refrigerat: si à refrigeratione, quia calefacit: si à lassitudine, quia refovet lassata corpora: si ab obstructione cutis, quia relaxat. Putridas minimè nisi vacuata vel concocta putredine.

Conciliator verò differ. 173. ita sentit: in febre putrida cum apostemate à balneo quidem, penitus abstinendum, ne materia commota copiosius ad locum debiliorem transferatur. Aliter sese rem habere in ejusmodi febre simplicis: hæc enim tunc erit in declinatione, materia jam digesta, & ita communiter præcipitur balneum, propter intentionem aperiendi pororum cutis angustiam, & materiam evacuandi, quia totum corpus mediante cute per balneum exinanitur.

Pro decisione cum eodem Conciliatore in-

præscriptione balnei hoc loco tria esse perpendenda dicimus, nimirum 1. ut febris absque horrore sit, quia febris eodem generatur & augetur, 2. ut nulla pars principalis imbecillitate quadam affecta sit, cum aliis humores per balneum resoluti in eam recipiantur 3. ut in primis viis humorum & contentorum cruditas omnis abfir: Quod si verò materia fuerit indigesta, balneum humectativum tantum ac temperatè calefactivum (minimè verò resolvens) convenit, quod in quartana sæpius præscribitur tunc temporis, ubi crudus humor adhuc peccat. Diverso igitur modo balnea profunt & nocent. Forest. lib. 1. Observ. 6. & problem. Medic. Dec. 1. quest. 1.

Pro decisione quæstionis tria notanda veniunt

1. 2. 3.

QVÆSTIO XI.

Utrum in omni putrida conveniat venæsectio?

Negativa his stabiliri potest argumentis: Primò, quia vera & legitima missionis sanguinis indicatio est plethora sive copia sanguinis, ut dicit Galenus lib. de plethud. & alibi: Si enim contraria à contrariis indicantur, ipsa rei natura & ratio postulat, ut cum sanguinis detractio sit evacuatio, ipsius contrarium, sit sanguinis repletio. Cum ergò dentur multæ febres putridæ, in quibus nulla est plenitudo sanguinis, non videtur verum esse, qui in omni putrida sit νεκλυσιν hoc est, optimum & saluberrimum mittere sanguinem, uti Galen. lib. 17. Meth. 15. vult.

Negativa stabilitur

1.

Secundò Hipp. & Galen. 4. acut. 15. 4. Meth. 6. 8. Meth. 4. & in lib. de sang. miss. sæpè dicunt, indicationes mittendi sanguinem esse morbi magnitudinem & vires: atque non omnes febres putridæ sunt magnæ: proinde nec in omnibus sanguis minuendus esse videtur.

2.

Contra quæstionem affirmat sententia Galeni cap. 15. lib. 11. Meth. (cui & Avicennas subscribit) saluberrimum esse in omni febre putrida venam aperire, nisi ætas aut vires prohibeant, non continentibus modum, sed etiam aliis omnibus, quos putrescens humor excitat. Ratio subjungitur hoc modo: levata namque, quæ corpus nostrum regit, natura exonerataque eo, quo veluti sarcina premebatur, haud ægrè, quod reliquum est, vincet. Itaque proprii muneris haud oblita, & coquat, quod concoqui est habile, & excernet, quod potest excerni. Adde ex Capivac. lib. 6. præf. cap. 24. quod per venæsectionem totum corpus refrigeretur. 2. Sanguis, qui in omni putrida materiæ morbificæ rationem habet, vacuetur; hæc tamen distinctione; ut in febribus sanguineis rationem causæ principalis habeat; causæ sine qua non in febribus non sanguineis; nam in tertiana (subjicit) quia bilis vacuari nequit, citra corporis calefactionem sanguinem vacuare oportet, ne incalescat & corrumpatur: rationem causæ adjuvantis, quatenus in periodo februm ad focum & partem imbecillam confluit cap. ult. lib. de differ. apud Galenum.

Affirmativa tenet Galenus,

Itaque & nos quæstionis affirmativam tuemur, Illerius cumque Mercuriali dicimus, sive indicatio sit

Affirmativa tenetur.

* Q +

sumenda à plenitudine, sive à morbi magnitudine sive ab utrisque in qualibet febre putrida est & plenitudo & morbi magnitudo. Quod adfit plenitudo, Galen. in fin. lib. 2. de diff. febr. probat dum in quacunque parte fiat putredo, (inquit) necesse est, ut sanguis ad eam partem confluat, qui cumlatus, ob denegatam perspirationem, putrefieri solet; unde colligitur, si non adfit plenitudo universalis, semper tamen particularis sequitur, quæ ad sanguinis detractionem indicandam sufficit. Quod adfit morbi magnitudo probatur inde, quia triplex est morbi magnitudo, ut docet Galenus 4. Meth. 6. & 7. Meth. 12. altera, quæ sumitur à dignitate actionis læta: altera ab ipsius affectus vehementia: postrema à facultatis corpus gubernantis malignitate seu læsione. In quacunque putrida semper horum trium aliquod genus magnitudinis adest.

Verum notandum non tantum magnitudinem presentem, sed etiam futuram à Medico spectari debere, quia non minus ad peritum Medicum pertinet imminenti morbi magnitudini occurrere, verum etiam presentem & futuram. Hinc ergo decretum Galenicum non absolute febris vel putredinis causam, sed maxime conjunctam plenitudinem respicit, quod ex addita ratione manifestum est.

Plura de hac questione, qui desiderat, legat Auggen. lib. 5. de curat. per sang. mis. Sylvaticum controvers. 40. Centur. problemat. Medic. Decad. 1. quest. 3. itemque Tom. 1. Disp. 18. Coron. de Venæsect. quest. 12. pag. 335. Clariss. Dn. D. Semmer. tract. de febr. lib. 2. cap. 5.

QVÆSTIO XII.

An in febris malignis Venæsectio conveniat?

CUM hæc controversia Tom. 2. lib. 1. de Febris in Appendice satis sufficienterque sit tractata, ideoque, ne actum agamus Lectorem benevolum inde remittimus, & hoc loco solum Auctoritates Clarissimorum Virorum, qui affirmativam hujus questionis tenent, adducimus.

Venæsectionem in febris malignis celebrant Græci, Galenus enim in febris pestiferis sanguinem mittit lib. M. M. 14. cap. 10. & Rufus Galeni prior apud Oribasium cap. 25. lib. 6. Synopses. Agri. nera cap. 36. lib. 2. Aitius cap. 94. Sect. 1. Terrab. 2. Cum Græcis consentiunt Arabes Avicenna, Averrhoes ex Theodoro Angelutio, qui hanc controversiam ex professo tractat. His subscribunt Fracastorius de Morb. Contag. lib. 3. cap. 5. pag. 101. Zoroaster Tinellus Consil. 34. qui etiam presentibus petechiis Venæsectionem suadet. Crato lib. 7. Consil. 48. ante eruptionem macularum V. S. præcipit & lib. 1. Consil. 25. ante quartum diem probat. Platnerus in Observationibus eam non negligit. Wolffgangus Gabelchoverus in Centur. 5. Observ. eandem passim laudat. Jo. Petrus Lotichius Tract. de Febris in omnibus acutis V. S. probat Fabius Paulinus in Praelectionibus de peste Thucyd. V. S. etiam in peste laudat. Valescus de Taranta primis diebus in variolis probat. Zacutus Lusitanus lib. 1. Hist. Princip.

taxat Medicos Septentrionales nimis timidos Venæsectionem in Variolis & Morbillis intermitteutes, & lib. 4. Hist. Princip. Venæsectionem in febris malignis passim laudat. Joh. Baptist. Sylvaticus Controvers. 41. V. S. suadet ab initio, modo exanthemata non efflorescant. Matthæus Cornax apud Schenckium in Observ. in morbo Ungarico V. S. pro utilissimo remedio laudat. Strobelbergerus in animadvers. med. de Febris peticulari ait, Venæsectionem utilem esse. Stephanus Rodericus Castrensis libro quæ ex quibus lib. 3. cap. 19. V. S. admittit etiam maculis apparentibus. Rembertus Dodaneus in praxi cap. de febris punctulari primo & secundo die admittit. Joh. Franciscus Argutus in Medico reformato reprehendit eos, qui in febris pestilentiali V. S. omittunt, & eam etiam in febris papillaribus admittit. Felicianus Bettera Tract. de febr. Petechiali & Variolis V. S. præcipit etiam maculis prodeuntibus. Semmerus lib. 4. de febris cap. 13. pag. 540. maculis apparentibus V. S. suadet. Petrus à Castro Tract. de febris punctulari V. S. approbat. Melchior Sebizius Disputat. de Petech. V. S. in eruptione Petechiarum symptomatica non critica admittit. Tobias Knobloch in aphorism. Hippoc. de Febris peticulari pag. 88. ait: Sanguis ubi abundat & urina turbida, quæ totam massam sanguineam infectam esse arguit, ante quartum diem vena secanda. Jostreus de Jostreus in admirat. Medicis V. S. quoque laudat. Arnoldus Gillenius Medicus Cassellanus lib. German. Venæsectionem in principio admittit, cum quo consentiunt Joh. Christophorus Eisenmenger in Consilio german. de Lue Ungarica, & Atarimus Pansa in Consil. German. Matthæus Martini lib. german. etiam maculis presentibus sed suo modo V. S. admittit. Philippus Persius in lib. german. de morbis Austriaci in Variolis Petechiis, Peste V. S. admittit, etiam maculis efflorescentibus. David. Lipsius in lib. german. de Variolis etiam in pueris probat V. S. Lucas Peltus Medicus Wratislaviensis lib. german. eam certis conditionibus in febris ungarica admittit. Paulus Muncerus Medicus Silesius Tractat. german. de febris malignis Venæsectionem suadet. Joannes Tilemannus in aphorism. de febr. malign. pag. mihi 40. §. 6. V. S. admittit in febris malignis ante quartum diem. Wallæus in Medicina practica. cap. 12. in febris malignis Venæsectionem non nisi in fine locum habere dicit; & cap. seq. 13. in Variolis & morbillis prius evacuato corpore Venæsectionem suadet. Clarissimus Mæbius Disputat. de Febris Petechiali quam sub ejus clypeo defendit Jeremias Rhetius cap. 14. hujus controversiæ affirmativam defendit. Grembsius in A. J. & R. H. lib. 2. cap. 3. de febris malignis numero 20. in Petechialibus febris in principio sanguinem mittit. Frater Joh. Daniel Horstius Epistol. Medicinal. Decade Epistol. 10. pag. 53. contra Thonerum scribit: Qui moriuntur post Venæsectionem, non moriuntur propter Venæsectionem, sed propter Venæsectionem inconvenienter administratam. Nec Venæsectio instituitur ob malignitatem tollendam, sed ad sanguinem minuendum, ut natura ab onere levata in petechiis expellendis juvetur, spiritibusque suppressis subveniat. Unde experientia testatur, quod non tantum in febris his, sed etiam in variolis & morbillis V. S. initio adhibita, cor humoribus non replet, sed roborat ut expellere possit Variolas, Morbillos & Petechias.

Conclu.

Concludimus tandem controversiam hanc cum Epigrammate Joachimi Fabri Medici Lavringani, quod extat in ejusdem lib. Germ. de Venæsectione in Febris Ungarica & Peticulari administranda ad Zoulium:

Cur rabie furias erga hæc mea scripta caninã
Dicam, sed parcas Zoile sanguisuge.

Auri sacra fames, quod venam tunderè temnis
Est: citò namque nimis vena resèta jurat.

Plus etenim nosti protrahã emungere curã
Quam si de raptò tempore cura foret.

Quod tibi Plutophagam venam liber insecat iste
Invidia causa est Zoile sanguisuge.

QVÆSTIO XIII.

Utrum in febris putridis purgatio locum habeat, & an in principio febris putridis conveniat?

Negativa
probabilis.

ALoisius Mundella vir sanè alioqui de re Medica optimè meritis purgationes (ut fert Valeriola in loc. comm. lib. 3. cap. 16.) in febris, acutisque morbis ita explodit, averfatur, damnat, ut vix locum in medendo illis relinquat Epist. namque 10. lib. Epist. Medicinalium, rursusque Epist. 22. ita solventium medicamentorum in febris usum contemnit, ut priori Epistola affirmare non vereatur, nullam à Galeno lib. 11. M. M. de solventibus pharmacis mentionem esse factam; altera autem Epistola ita medicamentorum solventium noxas exaggerat, ommissis, quas præstant, utilitatibus.

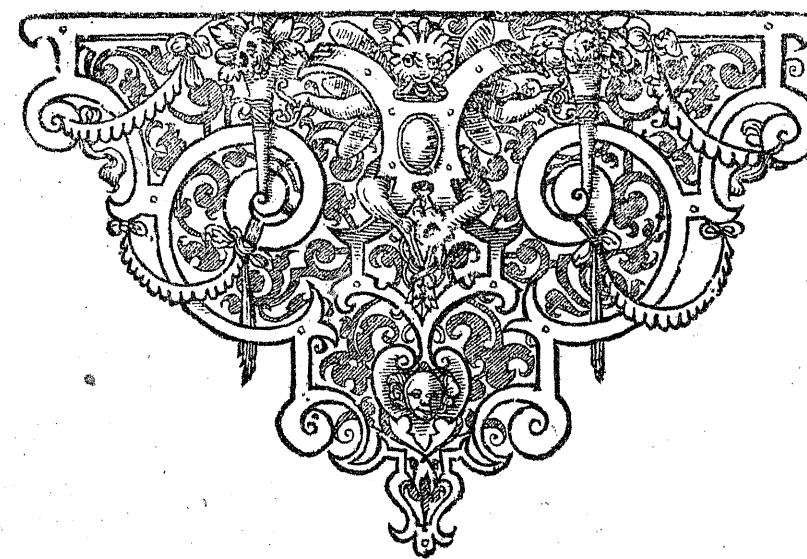
Contra-
rium de-
fenditur.

Contra quam & summorum medicinæ principum virorum Hippocratis puta Galeni, Pauli, Aëtii, Avicennæ, &c. inconcussa autoritas, & medicinæ autorum omnium concursus assensio ipsaque experientie fides attestari comprobareque firmissimo testimonio videntur.

Ad Galenum quod attinet, ille lib. 11. Meth. tanquam igitur (inquit) in us corporibus, quæ non vivunt ac putrescunt, primum quantum eorum jam computruit separant, dein ei, quod reliquum est, in frigidum aërem, sublato, perspirationem refrigerantem moluntur, ita quoque & putredinem, quæ in vivis est sanabimus, scilicet id quod jam corruptum est, omni ratione vacuantes, &c. Et eodem lib. cap. 10. dicit, quæ obstruunt, deterfa, dissecta que sunt, per alvum urinas ac sudorem ea vacuare tentandum. Hic igitur expressis verbis in utroque loco Galen. purgationis in febris mentionem facit.

Et quidem ea purgatio duplex est, perfecta seu Purgatio eradicatoria, & imperfecta seu minorativa. Perfecta est quando Medicus materiam peccantem ex toto extirpare contendit. Hæc Medicus in duobus casibus utitur: primò, quando materia target juxta sententiam Hippocratis lib. 4. aphorism. 20. Secundò, quando materia est valdè pestilens, ita ut si movetur, in corpore periculum sit, ne universum corpus violetur. Et hoc est, quod voluit Galen. 4. de ruend. valet. 3. & 4. Meth. 10. quando scripsit: id quod putridum est statim è corpore pellendum, ne alia inquinet. Imperfecta purgatio est, in qua Medicus materiam Imperfectam ita minuere conatur, ut faciat pluri-

bus vicibus, quod unà vice faceret, si liceret. Hæc rursus in binis casibus in principio uti possumus; in uno quando febres adeò sunt acutæ, ut periculum sit, ne humores turgeant, & huc atque illuc commoti in partes nobiles decumbant, quod Hippocrates docere voluit, quando 1. aphor. 24. dixit, in morbis acutis in principio raro utendum esse purgatoriis, atque id cum insigni præmeditatione esse faciendum. Convenit igitur in acutis quandoque purgatio imperfecta, & præsertim in temporibus & regionibus calidis. In altero casu, quando corpus plenum est, nec tamen propter aliud obstaculum sanguinem mittere licet. Semper hic vires respiciendæ sunt: hæ enim ubi in principiis collabuntur, Medicus purgare non potest, quia hoc certè esset simul tollere & ægrum & morbum. Mercurial. de febr. lib. 5. cap. 8.

GRE-

GREGORII HORSTII

τῷ μακαρίτῳ

PROGNOSIS FEBRIUM

Potissimum

CONTINUARUM ET MALIGNARUM, Juxta Textum Hippocraticum in principio Coacarum Prænotionum,

BREVISSIMIS NOTIS

propositis.

ΗΠΡΟΟΪΜΙΟΝ.

Uemadmodum Dux

Belli felix proclamatur, qui maturè satis hostium insidias prævidet, more periti naucleri, qui non tantum eò al- laborat, ut præter spem in- gruenti tempestate medeatur, sed etiam fu- tuturos periculorum motus prædicat, eosq; totis viribus præcavere studet: sic etiam Medicus non tantum ob successus optatos in valetudine defendenda & restituenda felix pronuncian- dus, cum non rarò fiat, ut optimus quisque si- nem optatum, ad quem tendit, minus assequa- tur, undè rectè Poëta dixit olim; non est in Medico semper, &c. subjecta ratione, quia scilicet interdum doctâ plus valet arte ma- lum: sed etiam tum demum felicitate perfectus pronunciat, quando futurum eventum in morbis tam vite quam mortis ratione prædi- cere potest, quo ipso non tantum omnem arti calumniam præcavet, sed etiam divinitate quasi præditus omnibus sese suspiciendum & admirandum præbet. De Æolo refert Stra- bo, quod Rex ventorum dictus fuerit, quia per fluxum atque refluxum aquarum, cum habitaret in locis asperissimis, futura tempesta- tis signa multò antè prædixerit, quæ cum cir- ca prædictum tempus evenirent, vulgum cre- didisse statuit, ventos in ejus potestate positos. At multò magis in Medici veri potestate tota Natura, præsertim humana, consistere vide- retur, utpote qui non tantum unius, sed omnium accidentium, ac symptomatum futu- rorum prævisionem ex fundamentis indubitatis, nec vulgò notis, certissimâ conjecturâ col- ligit, juxta quam prænotionem omnes suas actiones & præscriptiones dirigit. Hinc olim Eudemus, Philosophus Romanus, postquam à Galeno non tantum quo morbo laboraturus, sed etiam quâ ratione vicissim convalesceret, intellexisset, & eventus omnia comprobâ- set, non immeritò exclamat, Pythium Apol- linem agrotantibus per os Galeni vaticinari

voluisse, tam quibus remediis morbus expu- gnari, quam quâ die perfectè liberari possint. Imitabatur autem Galenus hæc in parte Divi Hippocratis Magni monumenta relicta, qui, ne quid de aliis Medicina partibus dicam, hic ingenii humani sagacitatem superare vide- tur, si modo limis tantum, quod dicitur, ocu- lis ea, que in Prognosticis, in Prorrheticis, in Prænotionibus Coacis, in libris Aphoris. in lib. Epidemior. & alibi proponuntur, inspi- cimus.

Cum autem ejusmodi divinationes & præ- sagia ex Universalium speculatione & singu- larium actione necessario sint colligenda, mi- rum non est, quod ubique variarum rerum cognitio præsupponatur, undè positiones hæc Medicinæ Tyronibus primâ fronte non possunt non obscuriores videri. Verùm absit, ut ejus- modi difficultas philiatros ea propter ab Hippo- cratis læctione deterreat; difficultia enim que pulchra: quam ob causam non tantum ea, quæ Galenus prolixiori docendi modo tam in Com- mentariis ad prædictos libros, quam etiam in aliis, quos hæc de re conscripsit libris, nimirum de Crisibus; de diebus decretoriis, de typis, de morborum temporibus, &c. cum læctione Hip- pocratica conjungant, sed etiam recentiorum lucubrationes pro manuductione non negli- gant, ubi præceteris diligens fuit Prosper Al- pinus in libris de præsagienda vita & morte agrotantium, in quibus ea, quæ sparsim & se- pins obscure Galenus, Hippocrates & alii pro- ponunt, facilimâ methodo diligenter pertra- ctat. Hujus materiæ necessitate coactus in- gratiam studioforum Medicinæ doctrinam de Febrium, potissimum continuarum & mali- gnarum, prædictionibus ex mente Hippocra- tis juxta primam Coacarum Prænotionum partem exercitii gratia publicè proponere vo- luit, quò magis magisq; meos Auditores ad lim- pidissimos Hippocratis fontes deducerem. Quanquam enim non sine suo meritò tam Lu- dovicus Duretus, quam etiam Jacobus Hol- lerius & Desid. Jacotius in declaratione tex- tus

tus

ius Hippocratici, quo ad Coacas Prænotiones laborarunt, cum tamen mole Commentariorum lætorem facillimè obruant, nec etiam propter raritatem Exemplarium in omnium manibus sint, omninò Medicina studiofis rem gratam me præstare putabam, si aliis, quos hæcenus de natura febrium publicè proposui, disputat- ionibus hæc etiam doctrinam ex ipsis fonti- bus adderem & succinctis brevissimis notis illu- strarem.

quò minus ab iis tanquam à centro ad circumfe- rentiam causa peccans expellatur.

COM. AD TEX. III.

Κατὰ φύσιν μετὰ σκληροσύμῃ, ἀλέθειον.

Refrigeratio, scilicet assidua corpus ægrotantis æqualiter apprehendens; cum duritie, nimirum cute rigidâ, densâque & asperâ redditâ propter ex- hautum humidum primigenium & ali bilis ma- teriæ consumptionem: perniciosum est, quia νέκρω- σιν innati calidi, viriumque principalium dissolu- tionem indicat.

COM. AD TEX. IV.

Ἐκ κατὰ φύσιν φέβου καὶ ἀδυναμίας ἀλεγειῆς, ἐκ σπασμῶν δυνάμειον.

Ex refrigeratione, partium videlicet externarum æquali & perdurante, propter contractionem spi- rituum impurorum ad suum principium: moror & tristitia præter rationem, minimè scilicet ab ex- terna causa procedens, sed potius ab infectione sanguinis & spirituum producta, quatenus mate- ria melancholica collecta sursum ad caput, exitu alio destituta transfertur; in convulsionem desinit, quatenus convulsio Melancholiæ soboles est juxta Aph. Hipp. quod Melancholici facillè fiant Epile- ptici, translata videlicet atrabiliari materia ex substantia cerebri ad nervosas ac sentientes partes, nisi fortè per egregiam evacuationem, hæmor- rhoidum, menstruorum vel aliâ ratione convul- sionis materia suum exitum nanciscatur. Vide hist. 11. scil. 3. lib. Epidem.

COM. AD TEX. V.

Αἰ σὺ κατὰ φύσιν ἔραν δυνάμειον, κάκιστον.

Ex refrigeratione, propter infici caloris resolu- tionem in malignis & acutis accidentem in toto corpore potissimum verò in vesica, parte sangui- nis & carnis præ reliquis experte; suppressio urine, labefactata videlicet expultrice vesicæ, seu stupe- facta quoque sensu illius rei molestæ præsentiam non animadvertentis; pessimum signum, capropter quod intemperies frigida per calorem dissolven- tem in reliquo corpore, maximè verò in vesica partium omnium frigidissima genita, salutis spem omnem adimat.

COM. AD TEX. VI.

Μετὰ ῥίγος ἄγνωια, κακὸν κακὸν δὲ καὶ λήθη.

A rigore, quando scilicet calor nativus succum- bit & à symptomatica perfrigeratione vincitur; ignoratio, seu interceptio cognitionis, ubi rei præ- sentis species ab intellectu non dignoscitur; & ob- livio, quando præteritarum rerum non recorda- tur æger; malum, quia fit hoc ipsum quatenus ce- rebri p. n. naturam refrigeratur, dum influxu spirituum destituitur, ita ut cor loco spirituum defæccatorum crassos ac multos vapores subur- dinatas intellectioni functiones impe- dientes nanciscatur. Vide lib. 3. Epid. f. 3. egr. 13.

ὄψ(ο)δω

HIPPOCRATIS COI COACARUM PRÆNOTIONUM

PARTIS PRIMÆ,

TEXTUS I.

Οἱ σὺ ῥίγῃ φέβου καὶ ἀδυναμίας, κατὰ φύσιν ἀδυναμίας, ἀφροσι εὐδυνάμειον, ἐπιανεύκωντες, ἰνιστικισίαι.

COMMENT. AD TEX. I.

Qui ex rigore, scilicet non critico, qui acutis, vel periodico, qui intermittentibus accidit, sed Symptomatico, propter materiam morbificam ad partes sensibiles ab excreti- ce commotam & ob imbecillitatem naturæ resiti- tantem, nec per sudorem vel aliâ ratione resolu- tam, perfrigescunt, frigore videlicet minimè am- co, sed quasi glaciali, propter innati calidi suffo- cationem ac debilitatem: caput ac collum dolentes, propter μετὰ φύσιν bilioiæ mordacisq; peccantis materiæ ad caput atque inprimis sensiles membra- nas cerebri ac spinalem medullam involventes translata; voce destituti, propter materiæ vocalis inopiam ob muscutorum vocalium exolutio- nem; leviter insudantes, vel circa caput & thora- cem, vel in toto corpore, propter materiæ copiam expresso sudore levi seu resoluta propter fa- cultatis retentis imbecillitatem humore ali- mentario; Spiritu quasi recollecto, quod natura vi- cta atque oppressa aliquando resurgere videatur; moriuntur, quatenus in pernicioso sine signis le- vatio, mortem in propinquo demonstrat: Seu materia per illam levationem ad nobiles partes transferatur, seu etiam effœta vitali facultate randem in ultima pugna natura succumbere co- gatur.

COM. AD TEX. II.

Αἰ μετὰ κατὰ φύσιν δυνάμειον, κάκιστον.

Anxietates vel δυνάμειον, cum in acutis inquietis jacendi habitus & ægra, difficilisque sympto- matum vehementiorum tolerantia conspicitur; cum refrigeratione, quando partes extimæ vivifici caloris affluxu defraudantur, vel quod calor cum sanguine ab extimis partibus ad interiora tan- quam à cucurbitula in magnis inflammationibus retrahatur, vel quod infusus calor in circumferen- tia corporis resolvatur, quemadmodum in mo- rientibus fieri solet; pessime sunt, quatenus natu- ræ robor maximè suppressum indicant, ita ut principales ac nobiliores partes imbecilliores sint,

COM.

COM. AD TEX. VII.

Τὰ καμπαθία ἴγνα... ἡ δὲ φύσις τῶν ἰσχυρῶν...

Τὰ καμπαθία ἴγνα, rigores cum sopore, qui fiunt commota materia non evacuata plurimum in caput exhalante & soporem symptomaticum introducente...

COM. AD TEX. VIII.

Αἱ οὐκ ἴσως φέρονται... ἡ δὲ φύσις τῶν ἰσχυρῶν...

Ex dorso horrores frequentes, excitati videlicet in ipsa parte affecta propter inflammationem spinalis medullæ & membranarum ejus...

COM. AD TEX. IX.

Ἰγνα ὡς συνεχής, τὴν ἀνάμνησιν ἀποκρίθη...

Rigores continui, seu frequens in febris assiduitate rigor, quando scilicet juxta Aph. 46. lib. 4. ἰγνα...

COM. AD TEX. X.

Οἱ πυκνὰ ἐφιδρώτες, καὶ ἐπιήριοντες, ἀλλ' ἄλλοι...

Frequenter exultantes oppressa scilicet natura per materiæ copiam, cujus respectu læpius quidem inani conatu sudorem incipit...

COM. AD TEX. XI.

Τὰ οὐκ ἴσως ἴγνα... ἡ δὲ φύσις τῶν ἰσχυρῶν...

Rigores ex dorso molestiores sunt, tùm quod spinalis medulla sua natura frigida citius p. n. afficiatur & vehementiorem impressionem patitur...

COM. AD TEX. XII.

Οἱ φεκάδες, κεφαλαλγία, ἐφιδρώτες, κακοήθεια...

Qui inhorrescunt, semitertiana videlicet affectus, de quibus propriè dicitur, quod sint φεκάδες & capite dolent & insudant...

COM. AD TEX. XIII.

Οἱ φεκάδες ἐφιδρώτες πᾶσι, δύσκολοι...

Qui inhorrescunt multumq. sudant; in febribus scilicet

COM. AD TEX. XVIII.

Ἐξ ἐμπύου πνεύματος, καὶ κατὰ κλίσην ἐπίστροφα...

Ex pulmonis suppuratione, quæ vel abscessum exulceratum, vel peripneumoniam sequitur; dolores aliquando circa ventrem, scilicet inferiorem...

COM. AD TEX. XIV.

Τὰ πολλὰ αἰσθητὰ ἴγνα, κακοήθεια...

Rigores multi torpidi, quando scilicet crebro cidentur veterinosi rigores, ut pigrities adfit, adstantes & familiares interdum non agnoscuntur...

COM. AD TEX. XV.

Οἱσιν ἐκταύσιον ἴγνα γίνεται, δύσκολοι...

Quibus sexta die rigores sunt, tales qui critici dicuntur, quando vi naturæ morbum agredientis biliola & mordax materia è vasis ad partes exquisitè sentientes expellitur...

COM. AD TEX. XVI.

Οἱσιν φέρονται ἴγνα... ἡ δὲ φύσις τῶν ἰσχυρῶν...

Quibus sanis, convalescentibus & utrunque morbo defunctis; horrores frequentes sunt, præter manifestam vel externam causam, quâ aliâ etiam in convalescentibus à morbo protinus horrores incidere solent...

COM. AD TEX. XVII.

Τὸ φεκάδες καὶ τὸ δάσυν ὡς τῶν πόνων, σημεῖα φθινώδεια...

Horror inordinatus ac subindè incidens; & spirandi difficultas, cum inani tuffiendi cupiditate frequenti; in doloribus, ubi febris assidua est...

COM. AD TEX. XX.

Τὴν ἐπιήριοντες, ἐς νύκτα μὲν πᾶσι ἐπιήριοντες, ἀρρωσταὶ...

Supervenientes rigores, qui scilicet frustra oboriuntur in febribus à bile ac pituita mixtis; notè magis exacerbati, propter pituitosam materiam...

COM. AD TEX. XXXVII.

Ἰντερμίδες κατωκρίεις θνήσκουσιν· λαυκὸν δὲ χαλκίωμα τῶν τοῖσι ἀποδιέχεται.

Regio morbo admodum sedati, nimirum ictero symptomatico, quem morbi motus ante tempus, hepatis inflammatio, scirrhus, aut venenum introducit, moriuntur, scilicet ubi morbis acutis aliàs ægri laborant: alba dejectio in his præcedit; quod fit ea propter, quia fœcum tinctura, bilis videlicet unâ cum sanguine in habitum corporis distribuitur.

COM. AD TEX. XXXVIII.

Οἱ ἀσθενεστέρες πλωκώδεις, ἐς δὲ νόσους μετέσπιντες, δύσκολοι.

Febres tritaephyeas erronea, si scilicet exacerbationem suam ordine confecto propter bilem tertia quaque die commotam non observant; in dies partes incidentes, respectu videlicet commotionis pituitosi quoque humoris secunda die exagitati; difficles sunt, cum febris exacerbatio major non tantum tertia, sed etiam secunda die fiat.

COM. AD TEX. XXXIX.

Οἱ ἐν κελαιόμοισιν ἀλυσμαὶ ἀνιδρῶντες ἀποψυχόμενοι, καὶ ἄπαντες δὲ οἱ ἄνευ ἰδρῶτος ἀποψυχόμενοι ἀσθενεστέρες, κακόν.

Qui in diebus judicatoriis, diebus imparibus 3. 5. 7. 9. 11. 14. & sic deinceps, quibus maxima vis est respectu septenarii numeri ante vigesimum, inquieti sine sudore perfrigerantur, anxietate scilicet oborta propter vires succumbentes cum viscerum æstu conjuncto; imò verò omnes, qui sine sudore perfrigerantur citra judicium, nullâ scilicet criticâ expulsiōne subsequente; malè habent, quia maligna cacochymia frustra commovetur, ubi nulla secretio subsequitur.

COM. AD TEX. XL.

Καὶ οἱ ἐπιήριώσαντες ἐν τῷ τῶν, ἐμίσωτος ἀκρῆς ἀσθενεστέρες, πρῶτον δὲ ἐν πυρετῶ κακόν, καὶ φωνὴ δὲ ἐν ἡμέρῃ.

Et qui riguerunt ex his, vomentes meraca, quando materia rigorem excitans non resolvitur sed malignitate suâ ventriculum subvertit; anxii, quando virium lapsus ejusmodi symptomaticam vomitionem comitatur; tremuli in febribus, propter nervosas partes imbecillitate quadam affectas, si ve fit orta à materiæ translatione, sive à caloris nativi extinctione & facultatis resolutione, malè habent, quia tot signa concurrentia parum spei superesse restantur. Ex vox à rigore, ubi pro vocabulo φωνὴ legendum ἀφωνία, quod malum esse superius patet.

COM. AD TEX. XLI.

Τὰ δὲ ἐν ἡμέρῃ μιχροῖσιν ἰδρῶσι ἀποψυχόμενα, κακόν.

Post rigores symptomaticos, exiguis sudoribus perfrigerare, excitatis scilicet non facultatis expultricis virtute, sed retentis potius infirmitate; malum est, denotat enim succumbentem naturam.

COM. AD TEX. XLII.

Οἱ ἐφιδρῶντες, ἄγροστοι, ἀνώτερον μανόμενοι κακόν.

Exudantes, scilicet leviter & imperfectè vigilantes, ob acres & malignas evaporationes cerebrum afficientes, recalescentes malè habent, juxta declarationem aph. 35. & 36.

COM. AD TEX. XLIII.

Οἱ ἐφιδρῶντες ἐν πυρετῶ, κακοκρίεις.

Leviter exudantes in febrī, propter imbecillitatem, retentis, aut imperfectam criticam commotionem, malignè habent, quia denotatur suppressio naturæ.

COM. AD TEX. XLIV.

Οἱ ἐν χολαῶδῃ διαχωρήσει ἐξέσις, καὶ σπῆθῶ δὲ ζῆς καὶ πικρῆς κακόν.

Quibus in biliosa dejectione, quando symptomaticè biliosi & acres humores in diarrhæa, aliisque alvi fluxionibus dejiuntur, circa pectus, nimirum circa sinum cartilaginis ensiformis morsus & amaritudo adest, materiâ biliosâ & acri sursum quoque regurgitante & orificium ventriculi corrodeute, quo affecto consequenter amarities propter continuitatem membranæ gulam cingentis etiam percipitur, malum est, quia propter perennem bilis generationem, partium afflictarum præstantiam, doloris acerbiter & familia conditio laborantis periculosa redditur.

COM. AD TEX. XLV.

Ἐν πυρετῶσι κατὰ τὴν ἐμφυστήριον, πνεῦμα μὲν δύσκολον, κακόν.

In febribus ventre à flatibus distento, quando præter febrilia symptomata totum abdomen inflatur, ita ut hypochondriorum æqualitas in consuetâ mollitie & habitudine consistens amplius minimè fervetur; si status non egrediatur, distentis & inflatis hypochondriis remanentibus; malum, quia spiritus ejusmodi crassus & impurus nativi calidi partium infimi ventris diminutionem, ipsiusque Naturæ debilitatem indicat.

COM. AD TEX. XLVI.

Κοπιώδεις, λυγρώδεις, κάπνηροι, κακόν.

Lassati, scilicet in febribus acutis; singultuosi, potissimum propter insignem jecoris inflammationem, ubi stomachus inflammationis illius fit particeps & plurimum acrimonia bilis confertim p. n. genitæ vellicatur; stupore occupati, tali nimirum, quem catochen vocant, obrigescentibus quasi & in eodem statu permanentibus omnibus membris, exorto propter materiæ ficcioris translationem ad nervos; malè habent, quod princeps facultas succumbat & periculosa convulsiones protinus subsequantur.

COM.

COM. AD TEX. XLVII.

Ἐκ νόσου πικρῆς καὶ λεπτῆς φραγῆς ἐφιδρῶντες, δύσφοροι ἄνευ δόσιων ἐπιδρῶσι σημαίνοντες τὸ ἐφιδρῶν τῶν τοῖσι, κακόν.

Qui ex dorso frequentibus, levibusque, horribilus desudant, ex virium imbecillitate natura succumbente; molestè habent, juxta ea, quæ proponuntur aph. 6. laboriosa quippe urina interceptio significatur, de qua vide aph. 5.

COM. AD TEX. XLVIII.

Τὸ παρὰ τὸ ἰδρῶ ποῖεν π, οἶον ἀποψυχόμενα καὶ π ἀσθενεστέρες μὴ εἰδισμένον, ἢ ταναῶσιον, πονηρὸν, καὶ π λανθάνον ἀποψυχόμενα.

Facere quid præter consuetudinem, ut v. g. aliquid propensius curare prius non consuetum aut contr. nimirum quando in acutis sapiens imprudenter loquitur, mitis iterum æstu fluctuat, pudibundus manibus, cruribusque diductis indecorè cunctis aspiciendum sese exhibet, aut ægrotans aliàs etiam sollicitudine singulari præter consuetudinem hoc vel illud urget; malum ac perniciosum est, quia denotat labefactionem instrumentorum animi, per causarum morbificarum vehementiam obortam, quo circa rectè sequitur, tunc temporis delirium in propinquo esse.

COM. AD TEX. XLIX.

Τὰ ἐν πονηρῶσι σημεῖοισι κερφέοντα, καὶ τὰ ἐν κερφέοισι μὴ ἐν δίδοντα δύσκολα.

Cum pravis signis mitescencia, nimirum quando in morbis acutis levamen aliquod adest videtur, remanentibus nihilominus signis pravis, nullâ videlicet evacuatione, criticâ vel coctione, vel abscellu seu in morbum leviozem transmutatione præeunte; & cum bonis nihil remittentia, apparentibus scilicet signis coctionis, robustaque facultate vitali per pulsum cognita non raro salus ægrotantis est in ancipiti, pro diversitate morborum aliâ ratione hominem perimentium, quod patet in pleuriticis & aliis, contumacia sunt, hoc est, infida sunt ejusmodi symptomata; non enim si quid in acutis præter rationem levius, fidere oportet, nec turbari, si quid temerè gravius acciderit.

COM. AD TEX. L.

Οἱ ἐφιδρῶντες καὶ μάλα κεφαλήν ἐν ἡμέρῃ ἀποψυχοῦσιν, κακόν, ἄλλως τε καὶ ἐπὶ ἄρσι μείλασι καὶ τῶν λερῶν ἐπὶ τῶν τοῖσι πνεῦμα, κακόν.

Qui leviter insudant maxime circa caput in acutis, ubi malignæ cacochymiae copia & virium oppressio significatur; malè habent, quia denotatur causæ morbificæ vehementia; tum aliàs, tum si urina sunt nigra, propter incendium febrile vel mortificationem caloris redditæ; & turbidus spiritus malus est, cum denotet facultatis vitalis noxam.

COM. AD TEX. LI.

Ἀκρῆ παρὰ τὸ ἀμφοτέρω μετέσπινται, καὶ δὲ ψαδὴ τῶν τοῖσι, πονηρῶ.

Extimarum partium, manuum, pedum, capitis, &c. in utrunque cita mutatio, caloris videlicet & frigoris, vicissitudo; ac stis hujusmodi, quæ modo accensa, modo rursus extincta videtur; malum, quia vis ardoris febrilis, innati calidi debilitas & sensitivæ facultatis labefactatio significatur.

COM. AD TEX. LII.

Ἐκ κρῆσι θροασία, λήκρησις, φωνὴ ἰδέειν, κακόν, ὑποχόνδρια τῶν τοῖσι ἐν ἡμέρῃ.

Modesti homines, qui scilicet mansuetudinis atque humanitatis habitu aliàs agit; audax responsio, quando morum infortiorum subita mutatio suboritur; malum, quia phrenitidis & insanie metus est, propter bilis peccantis copiam arcem Palladis obnubilantem. His acuta vox, quando vox antea gravis acuta redditur, propter contractionem partium generationi vocis inservientium, tam propter æstum febrilem atque diaphragmatis inflammationem, quam propter materiam peccantem ad vias spirituales expulsi ac spacia earum angustantem; & hypochondria intrò sursum revulsa, propter diaphragmatis motum, quod ob inflammationis magnitudinem versus superiora confertim trahitur, dum expirationis vehementia, quod noxium est natura expellere conatur.

COM. AD TEX. LIII.

Τὰ ἐν κατωκρίεσιν ἰδρῶσι παρὰ ἀνώτερον μανόμενα, κακόν.

Qui ex perfrigeratione sudorem afferente, cum sudor nondum maturata materia feceritur, nulla scilicet concoctione præeunte; citò recalescunt, monstrosâ profectò mutatione, quâ flammam sudor accendere videtur, quam tamen potius extinguere debebat; in periculo sunt, propter viscerum nobiliorum vehementem inflammationem, una cum nativi caloris paupertate conjunctam.

COM. AD TEX. LIV.

Οἱ ἐν ἡμέρῃ ἐφιδρῶντες ὑποψυχοῦσιν, κακόν.

Qui in acutis leves insudationes graviter ferunt, malè habent, tum quod prius à peccantis materiæ malignitate & copia dependeat, tum etiam quod posterius naturam suppressam ac ferè succumbentem indicat.

COM. AD TEX. LV.

Οἱ ἀποψυχόμενοι, κενεωθέντες καὶ ἐξέσις, ἀδύνατοι, κακόν.

Qui præter rationem, hoc est, qui crebrò & multum sine manifesta causa; nec vasorum evacuatione, quâ aliàs spirituum subita dissipatio fieri potest; imbecilli redduntur, dum scilicet animo frequenter deficiunt, vel aliàs etiam omnium facultatum corporis gubernantium languorem percipiunt; malè habent, juxta Aphorismum Hippoc. lib. 2. Aph. 40.

* P 3 qui

membri, quoad urinam aquosam; ab atra bile mente moti, non succedente scilicet evacuatione critica sed humore melancholico ad nervorum principium restagnante; tremuli sunt, propter labefactam virtutem animalem; maligne habent, propter absumptionem humidi, quod cerebro & nervis essentialia est.

COM. AD TEX. XCI.

Παρορεσίνη εν πνεύματι και ιδρώτη θυματίδος, θυματίδος δε και εν πνεύματι και λυγμῶ.

Delirium in spiritu & sudore, quando delirantes in acutis respiratione minuta, sudoreque miliari circa caput, vel pectus tantumprehenduntur; Letale est, quia denotat languorem vitalis facultatis, quam cito suffocatio sequi solet. Letale etiam in spiritu & singultu, quando scilicet cum difficultate respirationis singultus conjungitur, sive fiat ob inflammationem jecoris vel ventriculi, sive per consensum, propter cerebrum inflammatum: eodem enim pejus malum redditur, quo plures facultates & partes afficiuntur.

COM. AD TEX. XCII.

Ενύπνια τὰ εν φρενίδι εναντη, αγαθόν.

Insomnia in phrenitide, non turbulenta sed placida; commemorata scilicet ab ipso laborante, bonum, quia significant materiam morbificam devictam & usum rationis redeuntem.

COM. AD TEX. XCIII.

Εν φρενίδι Δυσχερῆσις λυγρῆ, και ναυσεῖς, και κόπιν εν τῶ τυτίσι κακόν.

In phrenitide, quae a bile in cerebrum perfusa suam originem obtinet; alba dejectiones, non a colore ciborum assumptorum, sed propter bilem ad cerebrum translatae provenientes; & corporis exaltatio, ignavia videlicet totius ab emortua quasi facultate animali provenientes; malum, quia morbum auctum & naturam succumbentem indicat. Hu rigor pessimus est, quia non criticus, sed symptomatikus est, propterea quod cum tanta virium imbecillitate novam causam morbificam commotionem indicet.

COM. AD TEX. XCIV.

Εν τῶ φρενιτικῶν εν δρχῆσι τὰ ὑπεκῶς ἔχοντα, πικρὰ τι μεταπῆλινθε καιόν.

In phreniticis qui vigilando, ferociendo & cum febris continuitate delirant; in principio moderate habentia, scilicet symptomata, quae mediocria videntur; subinde mutata, dum clementia apparens celeriter permutatur ineunte morbo, ut aeger jam melius jam deterius habere videatur; malum, quoniam talis permutatio signum est repentinum. phrenitidis ex causa inveterata, propterea quod in ejusmodi affectu copia & qualitate peccent maligni humores, qui turgendo jam hanc jam illam partem afficiunt, dum lapsu multiplici per corpus vagantur, eam ob causam quod iisdem natura non amplius dominari possit, unde signum est vires a morbo superari.

COM. AD TEX. XCV.

Τῶν ἐξισταμένων μελαγχολικῶς, οἱς ἡμέραι ἡπυλτονται, κακόν.

Quibus ab atra bile mente motis, dum immanitate quadam fera delirant; tremores accidunt, ob languescentem facultatem, tam a morbo superante propter vehementem nervorum resiccationem ab incendio febrili proveniente, quam quod variis vigiliis & commotionibus defatigantur, malum, juxta prognost. Aph. 9 1. precedentis.

COM. AD TEX. XCVI.

Οἱ ἐξισταμένοι μελαγχολικῶς, πτωμάδες, γνῆμοι, και πικρὰ λῆζοντες, ἡμέραι φρενιτικῶ.

Qui ab atra bile mente moti tremuli sunt, qui scilicet melancholico modo delirant, sine febris, cum pulsu magno, praesentem tamen tremoris affectu; & assidue expuentes, vel necessariò propter serosi humoris prolapsum in fauces, vel indecorè propter depravatam judicium; num phrenetici sunt? dubium hoc est, nec penitus absurdè statuitur, tales melancholicos in phrenesin periculosam incidere.

COM. AD TEX. XCVII.

Οἱ ἐκπύητες, ἔξως ἐπιπυρῆζοντες, φρενιτικοὶ ζῶντες.

Mente moti, qui aliquandiu rationis usu destituuntur; acutè rursus febricitantes, quando recidivam patitur aegrotans vel propter reliquias prioris febris, vel propter novam peccantium humorum generationem; phrenetici sunt, quoniam febris materia delata ad cerebrum symptoma sibi proprium excitat: facile autem eo fertur, quod peccans materia promptè fluat ad partem imbecilliozem.

COM. AD TEX. XCVIII.

Οἱ φρενιτικοὶ βραχυπύητοι, ψέφῃ καθαπτόμενοι, πτωμάδες ἢ ασσομάδες.

Phrenetici rari bibentes, non sitibundi, propter depravatam sensum stomachi, qui defectum non percipit, aut facultatis appetitricis mortificationem vel oppressionem; cum strepitu deglutientes, propter arefactam oesophagi tunicam, tremuli & convulsivi sunt, illud accidit, quando movens & mobile mutuis imperiis certant; hoc verò quando propter nimiam exiccationem & absumptionem humidi musculis motus involuntarius ad sua principia accidit.

COM. AD TEX. XCIX.

Τὰ εν φρενιτικῶσι νευκῶς πτωμάδεα θανάσιμα.

In vehementer phreneticis, in quibus infania ferina, turbulenta, febris vehemens, vigilia, abstinencia cibi, porusque, tremores, qui fiunt propter excessum caliditatis & siccitatis nervorum substantiam invadentem; lethales sunt, quia nervi supra modum arefacti summam virtutis exolutionem iadicant.

COM. AD TEX. C.

Αἱ ἀναγκῆσθαι παρορεσίνῃ, κάκιστῃ αἰ εν τῶ πῶν παρορεσίνῃ, ἀλίθροισι.

Deliria circa necessaria, potissimum circa res vitales.

COM. AD TEX. CV.

Τῶσι πικρῶς Ἀσσορίσι, και πῶς κῆρῶσι, πικρὰ και μετῶδισι, ἀποσπῆρῶσαι λίγῃ μέλανα ἡμέραι.

Qui variè aegrotant, qui multiplicibus symptomatis ac variis affectibus in acuta febris corripuntur; & delirant ac crebri sopore tentantur, ex concursu contrariarum causarum propter calidam frigidamque materiam permistam, vel quod sopor in concursum gravium aliorum symptomatum concurrat propter summam virium exolutionem: his nigrum vomitum expectandum esse dicito, si scilicet ea, quae praecedenti Aph. dicta sunt, simul observantur, cum aliis delirium & sopor in acutis per se vomitum indicare nequeant.

COM. AD TEX. CVI.

Τὰ παρορεσίνῃ εν πῶν ασσομάδων, κάκιστῃ.

Qua in convulsionis modum exacerbantur, cum scilicet in acutis circa initia propter copiam materiae peccantis convulsiones sese offerunt; catecha sunt, seu stuporem innuunt futurum, ob redundantem crassorum succorum abundantiam in cerebro.

COM. AD TEX. CVII.

Τὰ παρῶ εἰς ἐπίθρομα εν μακροῖσι μικροῖσι αἰμορροῖδα και ασσομάδων ἐπιφανόμενα, ἀλίθροισι.

Tumores juxta aurem, qui parotides vocantur & oriuntur a translatione materiae, quando peccans humor eo transfertur a cerebro & reliquo corpore; in diuturnis, scilicet morbis, qui scilicet medii sunt inter verè acutos & valde diuturnos, ubi materia peccans medio modo inter crassitatem & tenuitatem sese habet, calor paulò vehementior est, naturae robur concurrat; parvi scilicet sunt, mites videlicet, exacerbatione doloris & inflammationis carentes, propterea quod fiat costa materia robore naturae concurrente. At sanguinei, vel a sanguinis biliofi affluxu nascentes, vel cum hemorrhagia symptomata conjuncti; & vertiginosi, concurrente simul cerebri vertiginosa affectione propter flatuosi spiritus commotionem inordinatam ob cerebrum per consensum laborans; lethales, quia per symptomatum vehementiam, magnitudinem morbi, crisin imperfectam & naturam succumbentem innuunt.

COM. AD TEX. CVIII.

Οἱ ἰλιγῶδες πύρετοι και ἄνευ ἰλέων, και μετα ἰλέων, ἀλίθροισι.

Febres vertiginosae, vel ut habent manuscripta exemplaria, febres singultuosae: quando vel falso cuncta circumagi videntur cum oculorum vertigine & urinis tenuibus circa februm initia: vel quando diu singultuant aegrotantes; cum volvulo, concurrente scilicet miserabili isto intestinorum affectu, qui sine ulla dejectione ab inflammatione vel contumaci tenuium intestinorum obstructione oritur, & eam ob causam vertiginosis & singultuosis februm accidentibus anam praebet; vel sine volvulo, cum aliunde talia accidentia oriuntur; lethales sunt, quoniam februm exacerbatione causa singultus & vertiginosi affectus magis exacerbantur & morbum reddunt deteriozem.

COM.

ta sustentandae necessarias, dum aegrotantes cibum, potumque, licet aliis amicum, respuunt, rera magnaque respiratione utuntur, etiam si propter febrim necessitas frequentiore urgere videatur, vel similia peragant; pessima, quia praeter gravem affectum praesentem deteriora symptomata aegrotantes sibi procreant, quod juvenentis convenientibus seipfos privant. Quae ex his exacerbantur lethalia sunt, quia gravium signorum perseverantia & symptomatum exacerbatio naturae lapsus & morbi victoriam indicant, unde certum interitus praesagium.

COM. AD TEX. CI.

Αἱ ἀσσορῆσις φρενῆ και λῆζῶδες, γλῶσση ασσομάδων, και ἐν τῶσι πτωμάδων γνῆμοι, ἐξισταμένη σπληνεσμός πύρετον ἀλίθροισι.

Mentis errores, non scilicet totalia deliria sed incipientes mentis perturbationes; voces clausae, ferè acutae & sonorae, propter squalorem & siccitatem asperae arteriae; Linguae convulsae, propter siccioris cerebri constitutionem septimae conjugationis nervo & musculis linguae communicatam; aegri in tremorem incidentibus, quod peccans biliosa materia nervoso generi communicetur; insaniam vehementem innuunt, quatenus innuunt bilis atrae proventum pedetentim fieri. Durities hu perniciofa est, propter exhaustum solidorum partium humidum innatum.

COM. AD TEX. CII.

Αἱ ἀποξυδανωτισμένων παρορεσίνῃ, κάκιστῃ.

Jam ante debilitatorum, morbi assiduitate, dolore acerbitate, virium resolutione, vaforum inanitione vel similibus; deliria funesta sunt, quia curationis ad usum melian & morbi vehementiam & augmentum innuunt.

COM. AD TEX. CIII.

Τὰ εν φρενιτικῶσι πικρὰ μελαγχολικῶν, ασσομάδων, και πικρῶ.

Frequentes in phreneticis transmutationes, ubi gravia symptomata diversa confertim irruunt, propter peccantis materiae hinc & inde commotae naturam efferam; convulsionem nunciant, vel quatenus humor in nervosas partes irruit, vel quod pejus, quatenus bilis atra & adulta nervos arefacit; & periculosae sunt, quia indicant naturam succumbentem, quae peccantibus humoribus amplius dominari nequit.

COM. AD TEX. CIV.

Οἱ εν φρενιτικῶσι μετα ἰλιγῶδων πικρὰ λῆζοντες, μέλανα ἡμέραι ἀλίθροισι.

Qui e phreneticis cum perspiratione, scilicet extremorum, ob calor recursum ad interiora, quem bilis impetus circa stomachum causat; sputant, non ex perturbatione mentis sed necessitate materiae, dum perfuso peccantibus humoribus ventriculo propter continuitatem gulae liquore tenui confertim os repletur; vomitum nigrum denunciant, quatenus propter continuitatem febris biliosa materia plurima ad usum fuit, quam vomitu rejiciendam colligimus, propter ea, quae antea dicta sunt.

COM. AD TEX. CIX.

Τὰς πνευματικὰς ἰσχυροὺς ὑπερῶς ὄντας, μετὰ ὑποχονδρίου ἐπιτόνου καὶ ψυχρῶν παρ' ἑσέως ἰσχυρῶν.

Anhelosis, qui difficulter magna musculorum pectoris contentione inspirant & suffocationis metu coacti subito expirant; febris acuta post, incidente, exacerbata scilicet febri propter criticam commotionem instantem; cum hypochondrii tensione refrigerati, quando sursum quasi revellitur hypochondrium sine tumore, quo conatum naturæ juvet, externis partibus ob calorem intro revocatum refrigeratis; magnus ad aures tumor, quia natura cum translatione materię eo tendit.

COM. AD TEX. CX.

Ἴσχυρὸν δὲ πνεύματι ὄντι καὶ ἰσχυρῶν πνεύματι, φρενῶν ἀπώγειται, ἀλλοιωταί τὸ κάπνισμα, ἀλλοιωταί τὸ πνεύματι ἀπορροήσεται, ἢ δὲ τ' ἀλλοιωταί τὸ πνεύματι ἀπορροήσεται, ἢ δὲ τ' ἀλλοιωταί τὸ πνεύματι ἀπορροήσεται.

Quibus in febre dolores circa lumbos & infernas partes oritur, non scilicet ab externa causa, nec vi catarrhi musculorum lumborum afficientis, sed eo translata morbifica materia, tanquam ad partem ignobilioris; septum transversum petunt inferioribus relinquitur, regurgitante videlicet causa dolorifica per symptomaticam translationem ad membra spiritalia, lethale, quia materia peccans a partibus ignobilioribus ad nobiliores, vitæ potissimum prospicientes transfertur; tunc aliâs, tunc si aliquod signum prævium accesserit, tunc scilicet per se, quam quatenus facillimè gravia symptomata succedunt. Si vero cetera non sint prava, si scilicet functiones animales, vitales & naturales mediocriter perdurent in suo statu; suppuratum expectandum, quatenus materię recursus ad pectus vomitice vel empyematis generationi præbet originem, nisi mox ægrum interimat.

COM. AD TEX. CXI.

Παιδίαν ὄντος πνεύματος καὶ καλῆς ὑπόστασης μετὰ ἀρρυθμίας, καὶ τὸ ἀλλοιωταί, καὶ τὸ ἰσχυρῶν μετὰ βλάβην, καὶ ἰσχυρῶν ἰσχυρῶν, ἀσπασμῶδες.

Pueri, scilicet lactentibus & maximè circa dentitionis tempus; acuta febris, quæ copiam peccantis materię commovet; & alvus suppressa, propter indurationem excretorum & defectum stimulantis bilis, quæ aliò movetur; cum vigiliis, quæ oriuntur à lactis corrupti, febris ardentis & alvæ suppressæ exhalationibus; & calcitratio, quando variis conatibus hinc inde propter doloris acerbitatem moventur; & coloris mutatio & rubor multus, si scilicet præter variationem coloris rubor ob sanguinis exandescentiam frequenter sese offert; convulsionem præfagiunt, fugacem videlicet & minus periculosa, quando humor supervacaneus malignus cietur quidem, non tamen excluditur, undè molliissimam nervorum substantiam facillè convellit, sed non difficulter rursus discutitur.

COM. AD TEX. CXII.

Τὰ ἐν τῷ πνεύματι ἰσχυρῶν, μέλαινα δὲ τὰ σύνθηρα, ἀμφοτέρωθεν.

Affectiones sunt turbulente, in acutis scilicet febribus circa initium, propter bilem confertim sursum commotam; cum vigiliis & nigris atque comparatis excretis, quorum illud biliosis evaporationi-

bus & humoribus cerebrum occupantibus, hoc verò calori exurenti & bilis stimulantis defectui adscribendum; quibusdam sanguinem è naribus eliciunt, quatenus biliosus sanguis sursum copiosè cõfluens facultatem expultricem stimulare potest.

COM. AD TEX. CXIII.

Τὰ ἀρρυθμῶδη ἐξείφθη ἀλλοιωταί ἀμφοτέρωθεν, ἀλλοιωταί, καὶ ἢ π' ἀρρυθμῶδη ἰσχυρῶν καὶ μεταφθελεται οἱ ἐπ' ἄλλοιωταί ἀρρυθμῶδη.

Affectiones cum vigiliis & anxietate, quando scilicet per consuetudinem subito vigiliis & anxietatibus apprehenduntur ægri, circa dies criticos aliis simul signis crisi futuram denunciantibus; sanguinem fundunt, motu critico per nares, ob acrimoniam humorum circa caput collectorum; tunc aliâs, tunc si quid ante profulexerit, quando scilicet leve sanguinis stillicidium præcessit. Num & qui modicè refrigerati postea horruerunt? dubium hoc est, ideoque notandum, quod moderatus rigor aliquando tantùm hæmorrhagiam præcedat in plenitudine corporis, quod turbando naturam ad excernendum extimulare possit.

COM. AD TEX. CXIV.

Περὶ δὲ τὰς πνευματικὰς ἰσχυροὺς, καὶ ἰσχυρῶν μικρῶν, κακῶς ὄντων.

At qui circa exacerbationes tussunt, ob defluxiones acres ab intensâ febris caliditate resolutas & circa viscera spiritalia collectas; & leviter exsunt, propter oppressionem virtutis & resolutionem substantiæ solidæ; malignè habent, quod vires vi febris & ferini catarrhi succumbant, non tantùm omnibus partibus vehementia febris, sed graviter quoque membris vitalibus ferina tussi laborantibus.

COM. AD TEX. CXV.

Ἐς πλεονεξίαν ὄντων καὶ πνεύματι ἀσπασμῶδες, ἢ τὸ ἰσχυρῶν.

Quibus ad lateris dolorem suffocatio accedit, quando scilicet dolor pleuriticus non amplius in fieri est, sed in facto, nec ante 14. vi naturæ vel medicamentorum resolvitur, verùm augetur exacerbatione symptomatum & imprimis suffocatione; hæc suppurantur, inflammatione mutata in vomitica per puris generationem, ubi propter fer vorem materię & caloris copiam ulus respirationis augetur.

COM. AD TEX. CXVI.

Ὅταν ὁ συνεχῆς φλυκταίμα κατὰ πᾶν τὸ σῶμα συνέβη, ἢ τὸ σῶμα μὴ γινώσκον πνεύματι ἀσπασμῶδες, ἢ τὸ σῶμα μὴ γινώσκον πνεύματι ἀσπασμῶδες, ἢ τὸ σῶμα μὴ γινώσκον πνεύματι ἀσπασμῶδες.

Quibus in febribus continuis, non remittentibus sed admodum adhuc exacerbatis; pustula toto corpore oboriuntur, dum instar bullarum undique, incute ex maligno peccantium humorum sero progignuntur & nihilominus nihil quicquam levamenti laborantibus conferunt; lethale, propter symptomaticum humoris maligni motum, ob ejusdem copiam accidentem; nisi purulentus abscessus fiat, nisi scilicet istæ pustulæ crisi imperfectam constituent, adeoque alium futurum abscessum indicent, quod ex virium robore aliisque colligi potest; atque hæc circa aures maximè fieri consueverunt, si scilicet concurrunt illa signa, quæ monstrant materiam maximè sursum ferre.

COM.

COM. AD TEX. CXVII.

Ἐν ὄντι τὰ μὴ ἰσχυρῶν ἀρρυθμῶδη, τὰ δὲ ἰσχυρῶν κατὰ πᾶν, καὶ διψῶν, κακῶν.

In acuta febris, quæ omnis intermissionis experta est; externas partes algere, cum scilicet manus, pedes, frons, nares, &c. fixam & constantem perfrigerationem patiuntur, internas autem ardere & sifire, ob vehementiam inflammationum; quæ motum sanguinis & caloris ad partes externas inhibet, & ablutra humiditæ sitim excitat; malum, propter consumptionem nativi caloris in vitæ principio.

COM. AD TEX. CXVIII.

Ὅτι συνεχῆς δὲ πνεύματος ἐπιτόνου, ἐπιτόνου.

Febres continue, quæ continenter affligunt sine ullâ remissione; tertio quoque die ingravescentes, non simplici exacerbatione, quæ tertianis continuis convenit, sed malignorum symptomatum incremento; periculose sunt, quia idipsum accidit à maligna humoris biliosi corruptione, quæ circa cor in cava vena vel in arteria oborta facta fuit, undè vel crisis funesta sequitur, vel vires vitales succorum malignitate opprimuntur.

COM. AD TEX. CXIX.

Ὅταν ἂν ποτὶ πνεύματος ἀρρυθμῶδη, ἀρρυθμῶδη.

Quibus febris aliquando intermisit, quando scilicet totalis adeit exacerbationis remissio, quod fit in intermittentibus; periculo vacant, quia tales febres malignæ venenatæque inflammationis experte sunt.

COM. AD TEX. CXX.

Ἐν κακῶς πνεύματι, ἢ φλυκταίμα, ἢ ἐς ἀρρυθμῶδη πνεύματι, καὶ ἢ γινώσκον, ἢ τὸ ἰσχυρῶν.

In febribus longis, quæ pertrahuntur ultra vigesimum ob difficilem materię peccantis alterationem, vel ob materię contumaciam resistentem, vel propter naturæ imbecillitatem; aut tubercula, ob cruditatem materię morbificæ ad cutim translata; aut dolores in articulis sunt, prolabantem materię diuturnitate temporis aliquo modo dissolutâ in sensiles & capaces articularum membranas; & si facti sunt, non inutiles judicantur, quia denotant criticum materię morbificæ quodammodo devictæ translationem, quâ de causâ constantibus viribus & ægro convalescente fieri debent.

COM. AD TEX. CXXI.

Κεφαλαλγία ὁ ἔστι ὑποχονδριακὸν ἀσπασμῶδες, ἢ τὸ σῶμα μὴ γινώσκον πνεύματι ἀσπασμῶδες, ἢ τὸ σῶμα μὴ γινώσκον πνεύματι ἀσπασμῶδες.

Capitis dolor in morbo acuto, prægrandis scilicet & contumax propter biliosum atque acrem sanguinem cerebri membranas afficientem; hypochondrium revulsim, ob diaphragmatis inflammationem; ob cuius consensum sursum quoque trahitur peritonæum, adeoque hypochondriorum tensionem constituit; non profuente ex naribus sanguine, non scilicet subsequente critica evacuatione per hæmorrhagiam nativam, quam aliâs talia signa cum aliis conjuncta indicant; ad phrenitidem devenit, tunc propter diaphragmatis inflammatio-

Tomus tertius.

nem, quàm ob intentum & ferinum capitis dolorem, denegatâ propter virium imbecillitatem critica evacuatione cephalalgia febrili & hypochondriorum inflammationi aliâs propriâ.

COM. AD TEX. CXXII.

Τὰ λευκῶδη, ἢ κακῶδη ἐπιτόνου, ἢ ἰσχυρῶν.

Febres lypyriae, in quibus exteriora refrigerantur superficialiter, profunda uruntur, cum retentione excretorum, siti ingenti, pulsu parvo & obscuro, quarum materia biliosa & maligna focum suum in avo obtinet; effusione bilis non accedente, si scilicet morbus iste cholericus, quod superius & inferius bilis effunditur, non superveniat; non solvantur, quia licet cholericæ affectio per se etiam morbus acutus sit & maximè periculosa, quando accidit virium exolutione, hic tamen morbum solvit, quia alvi concussione robore naturæ generatur.

COM. AD TEX. CXXIII.

Ἰσχυρῶν πρὸς μὲν τῆς ἐξείφθης ἡμέρας ἰσχυρῶν, κακῶν ἐξείφθη, καὶ ἰσχυρῶν, καὶ πνεύματι ἀσπασμῶδες, καὶ ἰσχυρῶν, καὶ πνεύματι ἀσπασμῶδες, καὶ ἰσχυρῶν, καὶ πνεύματι ἀσπασμῶδες.

Morbus regius, ubi bilis sanguini communicatâ in cutim effunditur & totum corpus undique flavo colore inficit; ante septimum accedens, scilicet in febribus, quod signum est translationis symptomaticæ propter materię peccantis copiam & naturæ succumbentis, quod amplius humoribus imperare nequeat, malus, ob dictas causas; Septimo vero ac nono & undecimo ac decimo quarto salutaris est, propterea quod talis bilis excretio à centro ad circumferentiam fiat in diebus criticis; materiâ concoctâ, ipsiusque naturæ robore; modo non hypochondrium induret; si scilicet non subfit icteri causa gravior; inflammatio videlicet vel tumor aut scirrhus in visceribus infimi ventris; Sin minus, ambigua res est, quia tales ægrotantes periculose laborant, propter nobiliorum partium affectionem dictam, quam icterus sequitur.

COM. AD TEX. CXXIV.

Αἱ πνευμῶδη τῶν ἀρρυθμῶδη, ἀρρυθμῶδη, καὶ ἰσχυρῶν, καὶ πνεύματι ἀσπασμῶδες, καὶ ἰσχυρῶν, καὶ πνεύματι ἀσπασμῶδες.

Frequentes per eadem recidivæ, quando in acutis imperfectè judicatis ex reliquis peccantis materię accidentibus causis externis de novo fit exacerbatio: circa judicationem vomitiva; nauseabunda scilicet alvi & ventriculi prostratione sese offerente; nigrum vomitum cietur, ob copiam peccantis humoris adusti; qui circa concoctionis membra fuit collectus & recidivæ præbet originem; inducunt verò etiam tremorem, ob debilitatem ner vosi generis, viribus diuturnitate morbi fractis.

COM. AD TEX. CXXV.

Τὰ ἐν πνεύματι πνεύματος ἀρρυθμῶδη, ἀρρυθμῶδη, καὶ ἰσχυρῶν, καὶ πνεύματι ἀσπασμῶδες, καὶ ἰσχυρῶν, καὶ πνεύματι ἀσπασμῶδες.

Dolores in tertianis febribus, quando in tertianis intermittentibus unâ cum materia febris causa symptomatum aliorum quoque conjungitur; tertiana naturam induunt, quod scilicet unâ cum febris suas exacerbationes habeant, propterea quod cau-

* Q

Arist. 1. Metaph.

omnis operationis, modo pars ipsa quoque decen-
ti sua conformatione non deficiatur; Hoc deno-
tat scientia desiderium nobis insitum, quod facul-
tates subordinatas non parum extimulat. Hinc re-
ctè Platonicus quicquid discimus & excogitamus ex
amoris fontibus profluere statuunt; Imò non in-
commodè Cælius Rhod. in hunc sensum ingeniorum
causam duplicem statuit, alteram agentis, alteram
patientis potentiam, quarum illa mater actionis,
hæc verò perfectionis susceptaculum est.

Lib. 19. c. 16. Item lib. 10. cap. 26. Quid possit medicæ considerationis in Ingeniis requiritis.

Quod ergo maximè considerationi medicæ re-
linquitur, ad susceptaculum perfectionis pertinet, ni-
mirum ad proprietates cerebri, quæ dexteritatem
& acumen intellectus in apprehendendo & judi-
cando juvant, purissimus videlicet calor & spiritus in-
natus, tam originis suæ respectu, quam continua
restauracione, quæ per influentem spiritum & ca-
lorem absolvitur.

Cur de cerebro in præsentia sit tractandum.

Non autem potest vivificum hoc omnis actio-
nis principium sine suo subiecto considerari,
quam ob causam substantia & conformatio cerebri
simul etiam conjungenda sunt. Etenim promptè
spiritus insitus obiectum suum apprehendit,
dummodo substantiæ crassities non obstat, nec
propter malam conformationem impedimen-
tum aliquod adest.

Causa lætationis in-
geniis

His positis manifestum est, imminutionem ingenii
primò per læsionem innati calidi provenire, cum
saturitas & amentia juxta Galenum, ipsam cerebri
corpus refrigeratum esse indicent: Deinde cerebri
substantia mutata Judicium variare potest, dum-
enim crassa nimis, stupiditatem & heberudinem in-
ducit, dum tenuitate plurimum excedit, juxta ada-
gium: adest Ingenium desultorium, hoc est, varium,
ac omni tipula levius; Imò & conformatio minimè
negligenda, nec enim nimis magnum, propter spiri-
tuum dispersionem, nec nimis parvum, ob cerebri
paucitatem, concinnè figuratum caput requiritur,
cum stupidis & obrutioribus plerumque tales etiam
defectus accidunt.

Victus ratio pro confir-
mando ju-
dicio.

Quò igitur mediocrem judicii functionem à
Deo Opt. Max. sibi concessam homo maximè litera-
tus defendat, corroboret, & in statu naturali conser-
vet, in sex rebus non naturalibus dictis juxta
præscriptum sapientis Medici vivat. Aër, quem
inspiramus, natura tenuis ac pura sit, qui rebus
odoratis incensis convenientior redditur; cum-
enim aër spiritualem nostram substantiam reficiat,
& generationi spirituum materiam præbeat,
mirum non est, eundem ad ingenii proprietates
plurimum inservire, ut non immeritò veteribus
Athenienses ob aërem tenuem & purum ingeniosi,
Thebani verò totiusque Beotie populi, stolidi, pro-
pter ejusdem ambientis crassitatem, dicti fuerint.
Cibus & potum eligat facilis concoctionis ac diges-
tionis, qui scilicet vi refrigerandi, vel crassos ac
viscidos humores producendi destituatur; hinc
igitur in esculentorum classe sibi convenientia seli-
gat, eaque convenientibus herbis, seminibus, aro-
matibus, aliisque condimentis justo modo præpa-
ret. Huc igitur pertinebit usus Saliæ, Majoranæ,
Rosmarini, sem. Feniculi, Carui, Cinamomi, Croci,
Macis, nucis Mosch. & similibus, si modicè talibus
esculentis condiantur. Videatur Baconus de Verula-
mio.

Conjunge Actuar. lib. de spiri-
tibus, ubi
diætam
pro inge-
nio & me-
moriam in-
stituit.

Potentia sint temperata, minus evaporantia,
quam ob causam à generosissimis & calidissimis,
ut etiam à crudis vinis, abstinendum; eligatur au-
tem potus diureticus, vinum videlicet mediocris

virtutis & cerevisia bene cocta, justèque depurata,
qui potus eò commodior redditur pro inge-
nio corroborando, si infundantur radices Hele-
nii, Caryophyllatæ, herba Saliæ, Rosmarini, Betu-
nica, semina Feniculi, Anisi, &c. Inprimis Am-
bra Grysea 3ß: quantitate in vinum quotidiani
potus infusa, spiritus animales optimè corrobora-
rat, tam diu, quam diu sapor ejus qualitates in-
dicat.

Ambræ
spiritum
corrobora-
rans.

In superfluo excernendū diligens sit homo maxi-
mè literatus, respectu cerebri, cum hoc vitæ ge-
nus præ cæteris capitis fluxionibus obnoxium sit,
evacuacione videlicet universali, si opus est, juxta
t. 10. vel etiam particulari, promovendo videli-
cet excretionem superfluum quotidianam per
nares, palatum, aures, oculos, &c. Imò evaporacionem
post somnum peccine eburneo, vel capitis
frictione juvet.

Corpus exerceat moderatè, justoque tempore,
nimirum peractis concoctionibus infimi ventris,
& somnum fugiat diurnum: sed procul à cæna le-
cto sese tradat, ut cum aurora vicissim ad studio-
rum labores redire possit.

Animo sit præsens, & juxta præcepta virtutis
opinionum mobilitati, si fortè propter spirituum
tenuitatem eò inclinatur, prudenter resistat, ac vo-
catione suâ fretus labores studiorum subeat, adeo-
que juvante methodica disciplina labentes facultates
ad intelligendum excitet, cum in hoc ipso deside-
rio primum efficiens omnium eruditionis consistere
videatur.

Memoria
quid?

Verùm quid homini literato prodesset prom-
pta receptio, & felix dijudicatio, si tantum esset
momentanea? quapropter memoria minimè ne-
gligenda, cujus beneficio recepta cognitaque re-
tinentur, & recordationi suo tempore servantur.
Hanc Antiqui ex tribus, quas statuerunt Musas in
templo Delphico, maximam posuerunt, tan-
quam imaginationis sacrarium, ruant enim &
solvantur omnia Ingenii ornamenta necesse est,
nisi memoria in præsidio excubet, inquit Heu-
rus de morbis capiti, cap. 14. Etsi verò memo-
riam alibi cum phantasia conjunximus, minimè
tamen actus ipsos eosdem esse statuimus, ideoque
in præsentia meritò distinguuntur. Hujus in-
strumentalis causa dependet eodem modo à ce-
rebro vitali suo calore secundum naturam præ-
dito, respectu substantiæ, quod supra diximus,
ob nativam constitutionem temperatè siccò, pro
retentione plurimum inserviente. Hinc accidit,
quod plures in pueritia & pubertate stupidi, pro-
cedente ætate viribus Ingenii, memoriæque valere
soleant, dum superflua humiditas ætatis mu-
tatione absumitur, adeoque calor, antea quasi
suffocatus sese magis exerit, & ipsa moderata sic-
citas cerebri species receptas tenacius recipit.

Tom. 1. Disp. 3. Coron. 2. Exerc. 8. 9. 2. Organum
memoriæ

Nec obstat, pueros quosdam memoriâ valere,
ac sæpè in pueritia cognita diutius aliis retinere,
cum hoc ipsum ex accidenti fieri possit, tum res-
pectu novitatis, quæ pueris varia rerum cognitione
destituta adhuc admirationem, & per consequens
firmiorem apprehensionem parit, tum etiam
quod pueri curis atque cogitationibus vacent, &
minus mentem distractam habeant. Quod si pro-
pter sicciorum cerebri constitutionem pueri capiunt,
ante tempus plerumque præmatura morte pereunt,
vel ætate procedente minus ingeniosi fiunt, quod
spiritus & calor in talibus facile mutantur in priva-
tivarum dispositiones.

De pteror-
um inge-
nis.
Vide Sen-
nerri Inst.
lib. 2. par.
5. sect. 2. c.
4. Dom.
Leonem 1.
2. præf.
cap. 2. Sapientia
præmatu-
ra pericu-
losa.

Porro

Porro diximus temperatè siccò; si enim siccitas
excedat, & ad caloris nativi resolutionem faciat,
mirum non est, quod unâ cum aliis facultatibus
ipsam memoriâ quoque lædat, ut patet in seni-
bus, in quibusdam convallescentibus ex febris
ardentibus, in iis, qui tempore Thucydidis ex pe-
ste superfluerunt, & aliis.

Notatu dignum est, ut obiter hoc adjiciamus,
quod refert Mercurialis lib. 1. præf. cap. 15. de bi-
bliopega Gallo, qui post epilepsiam incidit in defe-
ctum memoriæ, ita tamen ut scriberet, & scripta
à se ipso nec intelligeret, nec legere sciret.

Ponamus igitur in homine literato sanitatem
prædico mediocrem atque sufficientem memo-
riam adeste, quæritur, quomodo talis optimè
conservari possit? Hic primum aëris constitutio
rursus eligenda, nimirum ut aër purus eligatur,
qui in agentibus qualitatibus maximè tempera-
tus sit, inprimis literati fugiant aërem austrinum,
cum à ventis meridionalibus aër memo-
riæ maximè noxius reddatur, propterea, quod
fluxionibus putridis maximam occasionem præ-
beat, de quo vide Hippoc. lib. 3. Aph. 5. Sic igitur
habituatio sublimior, versus ortum potius
quam aliam cæli plagam, interdum arte aëris
dispositio corrigatur, stratis hinc & inde rebus
odoriferis nimirum floribus Saliæ, Lavendulae,
Rosmarini, Majoranæ, Rutæ, Origani, Serpilli,
Thymi, &c. vel etiam incensis baccis Juniperi, ejus-
demque radice fumus excitetur in musæo, cui usui
inserviunt etiam Thus, Stryax calamita, Benzoi,
Ladanum, Ambra, Moschus, Succinum, &c. Si
vivis carbonibus aliquid istorum inspergitur: Ne
autem crassior ejusmodi fumus cerebrum afficiat,
ideò fummo mane per ministros excitetur, an-
tequam è lecto surgamus, ut eò melius interim
crassities ejus dispergatur. Cibum eligat facilis
concoctionis, qui parum excrementitiorum
humorum generet, carniū videlicet hædorum,
agnorum, pullorum columbarum, avium
montanarum, piscium saxatiliū, ovorum
forbilio, jusculorum vini, cum aqua rosacea,
& pauxillo Macis atque croci conditorum, ju-
scolorum cerevisiæ cum baccis lauri, cumino &
virellis ovorum præparatorum, jusculorum car-
nium cum ovis dissolutis, medullâ panis triticeæ,
vel etiam amygdalis confectorum. Panis sale,
cumino, vel carui semine condiatur, & optimè
coctus sit. Potus sit vini temperati probeque de-
purati, cui conditura gratiæ radices Heleni, Sal-
viæ, flores Lavendulae, summitates Rosmarini, nucis
Moschatae & similia, possunt infundi. Cerevisia
bene depurata, nec admodum evaporans sit, quæ
maximè redditur accommodata pro quotidiano
potu literatorum, si cum baccis Lauri, Galangæ,
Caryophylli, Macis, nucis Moschatae, seminibus Pæo-
niæ, Granis Paradisi, & similibus condiatur, eâ
quantitate vel omnibus, vel singulis receptis, ut
sapor inde jucundus proveniat. Porro superfluas
excrementitias humiditates, quæ memoriæ pluri-
mum obstant, diligenter homo literatus promo-
veat, ut antea diximus, & immodicam spirituum
exinanitionem, si corpus rarum atque tenue est,
præcaveat; Balneum itaque non nisi moderatè
usurpet, ventre evacuato, cum aliâs facillimè ca-
put repleat, & fluxionibus bonam memoriâ
debilitet. Exercitia corporis pro calore excitando
cibum præcedant crebriora, & ad incipientem
usque læyem corporis sudorem. Somnus tri-

bushoris à cæna fiat, & non ultra naturæ cujus-
que rationem protrahatur, aliâs noxæ superius
Tom. 1. Disputat. 20. Coron. 4. p. 373. a. dictæ, ca-
tervatim oriuntur. Animi affectus concitatiores
sunt, qui obiecto bono suscitantur, inprimis huc
facit scientiæ desiderium, quam ob causam impres-
sio firma, per amorem rei discendæ proveniens
inter alia plurima memoriâ adjuvat. Hinc
patet obiter, cur melancholici in statu naturali con-
siderati sint ingeniosi, quod ipsis non tam nativa,
quàm studio, laborum tolerantia, & imagina-
tionis fortitudine accidit, de quo vide Valesium
in comm. art. parv. Marcellium Ficini de vita sana.
Valer. in loc. comm. & in enarr. med. 8. Cælium Rho-
dig. lib. 17. cap. 5. Fracastor de intellectu, & alios.

Melan-
cholici
cur inge-
niosi?

Hæc sunt præcipua, quæ sanam cerebri con-
stitutionem conservant, & per consequens memo-
riam atque judicium corroborant, ubi col-
lophonidis loco notandum, vires ingenii plu-
rimum enervari, per ea, quæ spiritus dissolvunt,
calorem nativum debilitant, vel etiam crudis
humoribus coacervandis, adeoque spirituum
infectioni, promptam occasionem præbent.

Vitanda igitur excedens vigilia, studiorum inordi-
nata ratio, potissimum lucubraciones nocturnæ,
quas plerumque somnus matutinus excipit, &
crapula sive ebrietas. Per vigiliâs excedentes spiri-
tus dissolvuntur, corpus absumitur, & vires
cerebri sensim perduntur, quam ob causam ii,
quibus vigiliæ frequentiores ob cerebrum admo-
dum exiccatum accidunt, sibi convenientibus
remediis prospiciant; hic primò conveniunt lo-
tiones pedum ex decoctione foliorum Salicis, capitum
Papaveris, Vitium, Lactuca, florum Nymphaeæ,
summitatum Anethi, & similibus, quibus uran-
tur ante ingressum lecti, v. gr. 3. fol. lactuc. Sa-
licis, Viol. Malvæ, Vitis ana. ana m. iij. fl. ros.
alb. nymphaeæ. sem. anethi ana m. ij. Cap. Pa-
pav. albi n. xii. Coque pro lotionem pedum.
Deinde respiciendum ad alimenta, quæ ratione cir-
ca finem cænae Lactucæ commendantur à Ficino,
unâ cum haustu vini: Lac amygdalarum dulcium
cum pauxillo seminis papaveris albi confectum,
in hoc casu commodè quoque post cœnam ante
somnia usurpabitur. Lotiones capitum ex aqua
dulci cum rosis, foliis salicis, vitium, & capiti-
bus papaveris decocta frequentius jejuno stoma-
cho usurpata, non parum hanc siccitatem cerebri
constitutionem excedentem juvantur.

Contra
vigiliâs
excedentes

Porro studiorum inordinata ratio, plurimum in-
genio nocet, ut enim omnium partium huma-
ni corporis amicus aliquis consensus deprehenditur,
sic ipsæ facultatum ac partium functio-
nes conspirant, ita, ut una alteram adjuvare,
vel etiam impedire queat. Hinc Aurora Musis
amica dicitur, cum tunc temporis vires natu-
rales refectæ sint, & organa concoctionis à suis
operationibus quiescant. Ut enim studia in-
tensiora post cibum ingenio nocent, caput
cruditatibus replendo, simulque functiones na-
turales in cibis elaborandis deteriores reddunt,
calorem & spiritum à membris concoctionis ad
caput revocando, sic eò promptius in rebus addi-
scendis est Judicium, firmiorque memoria, quò ma-
gis istæ preparationes alimentorum perfectæ sunt.
Hanc ob causam graviora studia non statim post
prandium vel cœnam suscipiamus, quia tunc tem-
poris animus non tantum segnior est, sed & ap-
plicatio minimè tam prompta, cum sicuti dixi-
mus,

Contra
studiorum
inordina-
tam ratio-
nem.

mus, natura defunctionibus aliis sollicita sit. Potius igitur tempus matutinum, atque à prandio per horam una matutina alteram semotum, studiosus eligat lectionem temperatam, quam non lassitudo, sed consilium finiat, ardenti cognitionis amore instituat, non cursim ac propter materiam sibi subjectam transeat, aut diversarum rerum studia confundat, ne ipsi accidat, quod evenit peregrinantibus, qui multa habent hospitia, sed nullas amicitias, nimirum ut multa nesciendo sciat, hoc est, multa sine fructu legat, caque in proprium Ingenii succum minimè convertat. Dico *tempus matutinum* reliquis præferendum esse; quantum enim lucubrationes nocturnæ noceant, ex prædictis patet, quod *Marcellus Ficinus lib. de vita sana cap. 7.* pluribus rationibus demonstrare conatur, quæ licet omnes demonstrativæ non sint, probabilitate tamen suâ non carent, quod patet, quia 1. inquit, tres planetæ (Sol, Venus, & Mercurius) contemplationi faventes adveniente nocte nos fugiunt. 2. Quia oriente Sole aër attenuatur, & per consequens sanguis & spiritus nobilior est. 3. Quia ordine naturæ dies vigiliis, nox quieti dicata est, cum Solis præsentia calor & spiritus à centro ad circumferentiam moveatur. 4. Quia stomachus per diurnas resolutiones debilitatur, qui nocte vires suas recolligere debet, quod fieri nequit in lucubrationibus. 5. Quia spiritus per diem resoluti, nocte restitutionem expectant. 6. Quia phantasia distracta per diurnas vigilias minus prompta est, quàm post somnum. Dico *lectionem debere esse temperatam*, ubi nota ex *Heurnio de morbis capiti cap. 14.* Admonitione dignum puto, inquit ille, ad memoriæ stabilitatem mirum in modum facere studiorum moderationem. Nec illis credendum, qui studiis assidue incumbendum putant, quod omnia evolenda sint, ut aliquando optima excerni possunt. Addunt vitam brevem esse, & infinitam exhaustamque esse librorum segetem. Ita est: Sed hi nos audere hortantur, quod adipisci non possumus, quod assequi nemo potest, sequendum offerunt. Quis quæso, si Nestoris vitam vivat tantum autorum cumulum legat, aut meminerit? multum, non multa legenda; si memoriæ consulendum, alioqui, quæ infarferis, quasi per vas Danaidum effluunt: id ne fiat meditatio remedio erit; consistit enim memoria in fida ac stabili imaginum conservatione. Quare assiduitas lectionis obest semper, nunquam prodest. Nam animi nostri promptuarum ita expedita sunt, ut alia pars excipendis imaginibus, alia iudicio, alia reservandis iis, quæ recepta sunt, attribuantur. Quoties itaque tanta est imaginum frequentia, ut altera alteri occurrat, ut quasi unda propellatur, tunc irritus omnis labor. Certè remissione studia acuuntur, ac vegetius ad remissa studia redit. Vidistis ut concertantes non modò adversarii sapius viribus, sed suoque conatu atterantur? hoc nimium studiis inhiantibus usui venire solet: At qui refecti revertuntur, repa-ratis viribus ingenii & squalore illo longi incubatus deterio, veluti repubescentes, nihil non arduum perficient. *Hæc ille.* Dico *ardenti cognitionis amore* legendum esse, requiritur enim ad bonam memoriâ, præter cerebri dispositionem convenientem, ut habet *Dom. Leon. lib. 2.*

Sen. Epist.
1.

præd. cap. 7. ut pauca audiamus, vel legamus, & corpus atque animam pacatam, & à curis liberam habeamus. Hinc procul extra negotia viventes bonos in studiis, ineptos in foro esse pronunciat.

Cæterum sicut animus ad studia quietus atque pacatus plurimum confert, ita corpus quoque crapulâ minus obruendum est, cum *ebrietas* non tantum classicis autoribus, propter animi perturbationem *insania voluntaria* dicatur, & sæpius dum in dies plures protrahitur in manifestum furorem evadat, sed etiam crudis humiditatis cerebrum repleat, calorem nativum debilitet; & spiritus impuros reddat. Hinc *ebrii balbutiunt* cerebro multa humiditate perfuso, linguaque multitudine humoris ob caloris suppressionem gravata; *vertiginosa atque imbecilliori visione* afficiuntur, quod spiritus animales exhalationibus potulentorum non solum perturbentur, sed simul etiam inficiantur, & *imbecillitatem ingenii sibi contrahunt*, innato calido labefactato, spiritibus in deteriorem statum alteratis, & cruditatibus fluxionum collectis.

Verum quid respondebimus iis, qui *sanitatis tuenda gratiâ semel in mense concedunt ebrietatem*, quod somni profundioris ratione virtutibus animalibus allevamentum inducatur, sudor proliciatur, atque ea, quæ superfluent, resolvantur. Imò & vomitus excitandi causâ quidam hoc approbant? Hic notandum, ea, quæ per accidens fiunt ab aliis, quæ per se accidunt, esse distinguenda. Quanquam verò parum inter sit, num sanitas nostra per se, vel per accidens conservetur, eò tamen respiciendum est, ne juvenia per accidens noxam sæpius majorem introducant. Ponamus igitur ebrietatis usum, subsequente vomitione, sudore quiete, vel etiam aliâ secretionem superfluum, à naturâ per vim extimulatâ peractâ, corpus sanum interdum à causis morbificis liberari: at quid fiet, ubi natura succumbit, ut ejusmodi secretionem tentare nequeat? ubi somnus minimè pacatus subsequitur, quod frequens est ebriis, propter suffocationem & perturbationem spirituum cerebri? ubi calor internus copiâ cruditatum obruitur, ut ad alterationem assumptorum insufficientis sit? ubi tandem aliæ ebrietatis noxæ considerantur? Hinc non immeritò prædicta sententia refutatur ab aliis: Etsi enim innato calido, juxta *Galenum decretum*, insigniter vinum convenit, cujus ratione in eo statuitur gradus, (ut inquit *Cæl. Rhod. cap. 32. lib. 28.*) quem cum igne oleum habet ac lumine, tamen utriusque redundantia superfluens utrumque obruit ac restringit.

Si verò remittendum hac in parte, cum literatorum laboribus spiritus absumentur, ac cerebrum sæpius propriæ humiditatis respectu siccetur; etiam si quoad excrementitios liquores, ob concoctionis imbecillitatem, fluxionibus obnoxium sit, cum *Avicennâ* interprete, levem modicamque vinolentiam in mense concedentem; eo sensu, quo *Seneca*, Stoico supercilio sat gravis aliâs, nonnunquam ad ebrietatem usque veniendum esse statuit, non ut mergat, sed ut curas deprimat. Hoc modo animus, ab intensioribus negotiis quodammodo liberatus, in seipso colligitur, calor

Crapula
studiis no-
xia.

Vid. Cæl.
Rhod. lib.
13. cap. 3. &
lib. 18. c. 33.

Vid. Probl.
med. Dec.
2. q. 2. A-
vicen.
Rhaf. Di-
osc. An
singulis
mensibus
ebrietas
conceden-
da.

Vid. Cæl.
Rhod. lib.
30. c. 8.

Quomodo
literatis
ebrietas
conceden-
da?

nativus moderatâ vini salubris potione suscitatur, & latentis cruditates resolvuntur; ut omitam *Platonis* rationem Politicam, qui liberalitorem usum vini videtur approbasse, *lib. 1. de leg.* quod hæc ratione mores hominum facilius retegatur.

NB. Præservantia ab ebrietate *Amygdale amara* 5. vel 6. ante cibum. *Absinth. comæ* & *sol. rut. jejuno stomacho sum.* *Brasica* & *semen ejus in cibo.* *Verbena*, *Lac. jejuno stomacho sumptum.* *Elect. ex cons. rob. rib. herb. syr. corall.* Pro ebriis. *Primò vomitus provocetur.* *Zulepus detur, qui est. Aq. font. Itij. acet. rosar. Zij. Syr. acetos. citr. Zij. Clysti ʒij. m. Oxycodinum post vomitum ʒij. Aq. Rosar. Zij. Chamom. fl. Samb. persic. anethi ana ʒij. Succ. rosar. ʒvj. aceri ros. ʒij. M.* Ad ebrietatem à spiritu vini cum aq. calid. oleo com. & butyro vomitus provocetur, deinde *lac exhibeatur, item emulso ex amygd. sem. Cucurb. melon. cum aq. hord.*

Quomodo
vires ingenii &
memoria
deficienti-
bus succu-
currendi.

Quomodo
cognosca-
tur defe-
ctus ingenii
propter humi-
ditatem
accidens.

Adjuvan-
tia natu-
ram.

Interna.

Nux Mo-
schata.

Colophonidâ loco notandum in hoc capite, quomodo vires ingenii atque memoriæ deficientes in statu naturali corroborari debeant. Missa verò memoriæ lesione, quâ quidam afficiuntur imbecillitate per generationem à parentibus, extremam senectutem, insignem aliquem cerebri per vulnera, vel aliâ ratione defectum, aut malam conformationem, accidente, (quam incurabilem rectè Medicorum principes statuunt) potissimum considerabimus illam alterationem, ubi vires ingenii vel excedunt cerebri humiditate, quod frequenter accidit, vel etiam ejusdem siccitate præter naturam labefactantur.

Cognoscitur autem defectus potius ab humiditate, & per consequens etiam à calore diminuto vel suppresso provenire, dum adest capitis gravitas, somnus profundus, stupor & torpor, aurium tinnitus, excrementa cerebri plura & copiosiora, lætio facilis in aëris ambientis austriana constitutione, capilli molles ac recti potius, quàm crispi. Succurrendum est itaque hîc Naturæ per evacuationes convenientes, inprimis verno & autumnali tempore sub æquinoctia susceptas, juxta præcepta capiti 8. & sequentium, post accedendum ad ea, quæ cerebro peculiariter in tali casu conveniunt, interna videlicet & externa. Interna sunt simplicia & composita. Inter simplicia primum locum tribuimus *nuci Moschate*, quam plures classici non tantum manifestis, sed etiam occultis qualitatibus memoriâ corroborare statuunt, si sæpe jejuno stomacho masticeatur, & in ore detineatur, imò & vesperi quarta pars ejus assumpta fluxiones sistit, & cerebrum corroborat. Hinc in hoc casu *Hercules Saxon.* commendat has rotulas, si singulis diebus ʒij. earum assumatur ante prandium:

ʒ. *Nucis Moschate num. ij.*
Caryophyll. num. vj.
Ligni Aloës ʒj.
Sacch. opt. in aq. majoranae diss. f. confectio in Rotulis.

Patruus noster D. Jac. Horstius p. m. magnificabat hos morsulos.

ʒ. *Ol. nucis Mosch. per express. ʒj.*
Marg. præp. ʒj.
Eboris ussi
Corn. c. ussi præp. ana ʒij.
Sacch. q. s. in aq. Lavendulae & Borrage dissol.
f. confectio in Morsulis.

Huc pertinet etiam tanquam singulare experimentum *pulvis olivani selecti ʒij.* quantitate, cum aq. vel vino Lavendulae frequenter in aurora sumptus, *Zingiber* itidem conditum, *calamus aromaticus conditus, radix pyrethri condita*, vel saccharo obducta, *conserva Borrageinis* (quæ specificum Ingenii corroborandi remedium statuitur) & inprimis *confectio Anacardina*, quæ juxta *Platerum* hoc modo corrigi potest: ʒ. *Conf. Anacard. ʒj. conserva Majorana, Rorimarini, ana ʒij. misce f. elect. de quo semel aut bis in septimana sumatur ʒj. jejuno stomacho pro dosi.* *Semen sinapis* vel cum melle pro bellariis appositum, & saccharo obductum experimentum tutum ac præfens in hoc affectu statuitur. Notari quoque possunt hoc loco *Rotule cephalica Dornreili*, quas proponit in *Dispensat. p. 82.* quæ recreant & restaurant spiritus animales, corrigunt vertiginem, præservant ab Apoplexia, Epilepsia, & Paralyti. Omnibus literatis & quicumque assidua meditatione & curis facultates animales debilitant, peculiare sunt remedium. Sumuntur quovis tempore tres quatuorve pro una vice, ita tamen ut in lingua per se dissolvantur. *Hæc illa.* Descriptio talis est:

ʒ. *Cubebæ ʒij.*
Sem. pæon. maris decrefcente Luna collect. & excort. ʒj.
Marg. præp. ʒij.
Smaragdi præp. ʒj.
f. *Pulvis subtiliss. & adde*
Ol. nucis Mosch. per destil. ʒj.
Macci stillat. ʒj.
Rorimarini gut. vj.
Lavendulae gut. iij.
Sacch. fini ʒj. j. dissolve
in ʒ. aq. lilior. convall. cui add. aq. Epilept. aurea ʒij.
f. conf. in Rotulis.

Ita commendatur etiam ejusdem *Aqua Sophorum*, quæ illorum, qui in liberalibus studiis versantur, ingenium ob nimiam humiditatem & frigiditatem stupidum acuit, & memoriâ, ob eandem excedentem qualitatem labilem, confortat, omnes sensus vivificat, & studiosos ad quasvis disciplinas capefcendas habiliores reddit. Nec Epati insensâ est suâ caliditate & siccitate, cum plurima habeat ingredientia hepatica frigida, sumitur ʒj. alternis vel ternis, vel quaternis diebus, pro majori vel minori necessitate utentis. Descriptio talis est:

ʒ. *Rad. Costi amari candid. arom. ʒj.*
Cypero rotundi ʒij.
Sam. Majorana
fl. Anthos
Betonica
Cordialium ana M. ij.
Sitachados Arab. ʒvj.
Sem. 4. frigid. major. excort. ana ʒvj.
4. frigid. minor.
Eruca ana ʒij.
Santal. albor.
Citrin.
rubror. ana ʒv.
Myrobalan. Billiricor.
chebulor.
Indor.
Piperis longi.
Nigri.

Castorei

Lib. 1. de
sens. last.
f. 4.

Castorei ana Zj. Pulverifanda pulverifentur subtiliff. flores minurim incidantur, & infundantur in Aq. lilior. convall. simpl. fl. lilia. Rorismarini. Antiepileptica aurea ana Zjx. Vini malvatici opt. lb. jx.

Stent in infusione in loco calido per octiduum; deinde destillentur igne lentissimo in Balneo Maris.

Quidam in hoc casu penitus ad decoctum ligni Guajaci perveniunt, de quo vide Herc. Saxoniā.

Externa talia sunt, quæ calorem excitant, & humiditates absorbunt, huc igitur pertinent capitis frictionses post somnum. Lotio capitis frequentior tali lixivio facta. R. Lixivii ex sarmentorum vitis, vel quercini ligni cinere confecti, q. s. adde Salvia, Betonica, Majorana, Lauri, Rorismarini, Lavendula, Spica ana M. j. Bacc. Lauri, Juniperi ana Zss. coquantur pro lotione capitis. Mercurialis & Dom. Leon. loco lixivii sumunt spiritum vini; quod non temere sine consilio prudentis Medici faciendum est. Hac peracta; diligens subsequatur exiccatio linteis calidis Thure suffumigatis. Imò & sapo artificialis pro superflua humiditate corrigenda talis confici potest: R. Saponis Veneti 4. par. lb. pulv. rad. ireos. Asari ana Zv. Nucis Mosch. Caryophyll. ana Zss. Santali citrini Zj. Moschi Zss. misce, fiat sapo cum oleo rutaceo, q. s. qui uturpetur in lotione capitis. Inunctio quoque fiat ex oleo nucis Mosch. per expressum ex Balsamo Majorana, Rorismarini, ad haeres & tempora quantitate pisi, manè vesperique. Totum verò caput postevacuationem & lotionem semel in mense inungatur ejusmodi linimento: R. Castorei, piperis longi, piperis, sinapi ana Zj. olei rutacei, de piperibus ana Zj. Aqua majorana Zvj. M. & coq. ad aq. consumptionem, ac postea fiat linimentum.

NB. In calida capitis affectione, præterea que in textu notantur, adhiberi potest emulsio, que recipit sem. 4. frig. major. excort. Zss. papav. albi Zj. Aq. Hordei lb. lactuc. nymph. ana Zj. Ros. Zj. Conditum R. consery. rosar. violar. ana Zj. Caul. lactuc. condit. Zss. spec. diamarg. frigid. Zss. sem. 4. frigid. major. excort. ana Zj. cum rinct. Rosar. & Syr. viol. f. condit. Externa R. flor. rosar. nymph. ana p. j. Sambuci ps. fol. salicis, vitis lactuc. hordei, ana M. j. coq. in aq. ad 3. adde acetii rosati Zss. Natri præpar. Zj. pro foment. vel R. aq. rosar. Zvj. ol. rosar. Zj. acetii rosar. Zss. alb. ovor. n. 2. M. ad fynciput. & tempora. R. mucil. sem. phyl. Zj. ol. rosar. Zss. acetii rosar. Zj. M. vel applicetur saccus solani, aut ceratum santalinum cum succo lactuce in mortario subactum, vel pannum sale tost.

Quomodo succurrendum defectui memorie ex ficitate præmaturâ. Quod si præmaturâ quædam ficitas in causa est; ut memoria atque ingenium debilitetur, victus ratio contraria eligatur, & inter experimenta confugiendum ad ea, quæ vinum humectandi possident, huc ergo pertinet ejusmodi electuarium corroborans quotidie quantitate nucis Castaneæ jejuno stomacho sumptum. R. Consery. Rosar. Ciborii; Borræg. Violarum ana Zss. specierum Diatræg. frigid. Zj. syr. Violar. & Bery. q. l. fiat electuarium.

Plater. Pro lotione capitis utilis est decoctum pedum ac capitis Vervecini; cui adduntur herbe borraginis, violarum, florum earundem ac rosarum recentium, quantum scilicet pro sufficiendi lixivio. Hercul. addit Malvam, Alcheam, & sem. lini.

Imò & inunctio non inutilis est, ex oleo Amygdal. dulcium ac Rosaceo, partibus æqualibus permisto, & ovi albumine plurimum agitato. Verum ut omnis exiccatio p. n. maximè vitali principio contraria est; sic etiam hic parum spei superest, dum causæ exiccantes graviores præcesserunt.

Emulsiones fiant ex amygd. sem. frigid. cum nucibus, sem. psyllii. Epithema ex succo malvæ, alb. borrag. ol. viol. lacte muliebr.

APPENDIX

ad CAPUT I. LIBRI SECUNDI.

UT non tantum in sanitate tuenda, sed in morbis invadentibus, absente Medico ægri, quorum non pauci iis in locis vivunt; ubi nec pharmacopoliis instructis, nec Medicorum consiliis gaudere possunt, sibi suisque quodammodo prospiciant, eò usque, donec magis convenientia per peritos Medicos acquirant; idcirco in hoc secundo libro iis capitibus, quæ de Partibus singularibus agunt, & vicia & facile parabilia quædam Medicamenta, cum aliis præcipuis morbis appropriata, subjicere placuit. Cum autem arci Palladis ipsi capiti, tam externi, quam etiam interni Morbi p. n. frequenter accendant, necessarium erit, ut utrorumque mentionem faciamus.

De MORBIS EXTERNIS CAPITIS.

AD FURFURES Schibber / oder Schuppen.

R. Rad. Lap. acuti, Zj. Coqu. in lixivio fortissimo pro ablatione. Herba Betæ rubra cum rad. decoctâ in lixivio. Fel Capræ cum vino permixtum & inunctum. Vitrum subtilissimo tritum, cum terrâ Cimolida permixtum, & lixivio dissolutum. Cinis Cæcilinum cum lixivio per frictionem adhibeatur. Amygdala amara cum vino terantur, & lotione adhibeantur. In omnium defectu non deerit urina humana pro lavacro capiti usurpata.

R. Pulv. staphysagr. Zss. rut. præpar. Zss. litharg. Zjss. acetii Zss. coq. ad acetii consumpt. adde ol. rut. & cere q. s. pro ungu.

R. Chamom. betonic. origani; asari cum toto; rosar. lavend. major. ana M. 2. Lupinor. lapar. acuti ana Zj. pro decocto absferg.

R. Fœnugr. fol. bet. sic. ana Zj. myrob. nigr. staphysagr. ana Zjss. j. pulvis affricetur capiti raso.

R. Natri, sulph. ana Zj. helleb. nigri Zj. lupin. Zj. f. pulvis, post caput lavetur R. sol. betæ & alb. ana Mij. pulp. colos. hellebor. albi, natri ana Zj. coq. in petia ligat. in lb. aq. fluviat. ad consumpt. s. part. deinde vini albi lbj. & caput abluatur.

AD

AD PEDICULOS.

R. Sem. Staphysagr. Zj. Vitrioli, scr. j. Argenti vivi. scr. ss. decoq. in aceri Zvj. ad consumpt. med. part. postea coletur, & locus inungatur.

Item, Decoct. Tamarisci cum rad. & foliis atq. corticibus.

Item, Alumen in lixivio decoctum. Item, aqua marina.

AD TINEAS, SEU ULCERA capitis manantia.

R. Succu Hederæ terr. q. s. cum lardo succido f. Linimentum: lotoprius capite decoctione Sabina, Centaurii minoris, Folii Salicis, Hellebori nigri, & c. que decoctiones fiant cum lixivio & pauçillo aceti.

Item, pulvis Sabina cum flore lactis inunctus.

AD PILOS AUGENDOS.

R. Axung. vet. porci, cort. rad. sambuc. rad. hellebori albi an. q. s. f. Unguentum per coctionem.

Lixivium fiat R. Rad. Lapar. acuti Zj. Ebuli Zj. hellebori albi, nigri ana Zss. chamom. plantag. lup. origan. sum. an. m. j. fabar. lupinor. an. Zj. fursur. bord. excort. an. m. j. liquir. Zj. Coq. in sex mens. aq. f. postea lixivium cum cinerib. adde mililot. sem. lini. fenugr. ciclam. Pro infantibus, R. ol. nuc. Zj. litharg. ceruss. an. Zss. acetii vini Zj. Coq. ad spissit. mellis pro Unguento.

Decoct. Abrotani. Item, Rad. Bardane seu Lappæ majoris in lixivio macerata.

Item, Decoctum Rad. Althææ vel in vino, vel in lixivio.

R. Allii, capar. an. Zj. Myrob. chebul. citr. an. Zj. Tartari Zvj. Adiant. aur. capill. vener. an. m. j. Vitell. ovor. n. iij. Liquirit. Zj. Gummi Arab. Zss. Tragacant. Zj. Panis Zj. Mellis Zxij. Cum aq. rosar. & lacte q. s. f. destillatum, quo capilli irrorentur.

AD LENDES ET CORROSIONES pilorum.

R. Olei & acetii. an. q. s. optime misceatur & inunctatur.

Item, ex combustionem Sem. Cannabis f. Cinis pro lixivio.

Item, pulvis Baccar. Lauri cum ol. & aceto misceatur pro Linimento.

Cerefolium pro lavacro coctum cum aceto aut aqua stillat. absinth.

AD GENERANDOS PILOS.

R. Stipit. caulium. q. s. fiat Cins pro lixivio.

Item, apes in melle collige, combure, & pulverem cum oleo misce pro linimento.

Item, Folia Nenupharis vel Nymphae decoqu. cum Butyro rec. optime pistentur & exprimentur pro linimento.

Item, post frictionem locus inungatur oleo Mastichino cum Laudano.

Inungatur caput unguento R. ol. ovorum, cere Tomus tertius.

* R

ana Zss. Ladani Zvj. ping. urfa Zj. chari e. uste, arvell. an. ust. an. Zss. gr. myrti Zj. ol. leucisimi Zj. f. augentum. post abluatur decocto lixivii capill. veneris, abrotani & rad. urtic. majoris, centaur. min. & bardan.

AD PILOS ERADICANDOS.

Fiat linimentum cum butyro non salito ex pulvere coccul.

R. Saponis nigri Zj. salis communis Zj. pro linimento.

Post usum medicamentorum caput abluatur, decocto tamarisci aut aqua marina.

R. Sem. Urticæ, misce cum aceto fortissimo, & locum pilosum in balneo frica.

Item, R. calcis vivæ Zj. Auripigmenti. Zj. fiat decoctio in aceto fortissimo, quo depilatio fiat, loco inuncto succo cancerorum fluviatillum cum aceto parum permixto.

Item, oleum Tartari inunctum, subsequenti lotionem decoct. Lap. ac.

Ol. Myrrh. quod fit in cortis album. ovorum in cella.

AD SERPIGINES FACIEI, Slechten / Zittermahl.

R. Rad. Lap. ac q. s. decoq. aceto & affricetur. Item, Saliva jejuni hominis.

Item, succus Lap. ac cum aceto fortissimo; & Salt affricetur in balneo.

Item, Sulph. Zj. Tragacanth. Aluminis. ana Zj. fiat pulvis, coqu. in petia in aceto bono pro inunctione.

Item, oleum Tartari inunctum, subsequenti lotionem decoct. Lap. ac.

Ol. Myrrh. quod fit in cortis album. ovorum in cella.

AD FACIEI PUSTULAS & scabiem.

R. Aq. lil. convall. Zj. rosar. nymph. ana Zj. fl. fax. bar. Zjss. succi citrang. Zj. Mercur. vivi Zj. Boraci Zj. acetii Zss. Camphor. Zss. coq. l. a.

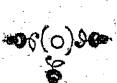
Ad rubras pustulas R. Mercur. vivi, acetii vini ana Zss. Camph. Zss. pulv. ros. Zj. succi limon. Zss. aq. rosar. Zj. M.

Ad ruborem ex folis ardore R. Ceruss. aq. rosar. & ol. violarum pro linimento.

AD GUTTAM ROSACEAM Zum rothen sinnechten Zins gesicht.

R. Succu acetose, Plantag. Prunelle. lb. j. ss. Aluminis ovor. No. XX. optime misceantur, adde Aluminis lb. j. & destilletur B. M. applicetur cum lincolis.

Item, R. Sulphuris, Litharg. ana q. s. coq. in aceto & aq. ros. pro Epithemate. Item, R. Myrrha, Oliban. ana Zj. Sulphuris vivi Zj. Camphoræ Zj. pulveriscentur optime, adde lb. j. aq. Ros. coletur pro lavacro faciei.

De
MORBIS INTERNIS
CAPITIS.
DOLOR CAPITIS A CAUSA
calida.

Premiſſis alterantibus & evacuantibus cholalgicis.
Rz. Aq. Ros. ʒij. fl. Sambuci. Fenic. ana ʒʒ. Albuminis
ovor. num. j. Croci. scr. ʒ. Miſce, & applicetur fronti &
temporibus.
Item, Rz. Ol. Roſati, Aceti, Aq. Ros. an. q. f. pro epi-
themate.
Item, Ung. Alabaſtr. cum Ung. popul.
Emulſio amygd. & nucl. perſicor. cum aq. ſemperviv.
& c. addito nitro prepar.
Item, Canc. ſtuviaſtile cum aceto roſat. & aq. Ver-
ben. contuſ. & appoſ.
Item, Panis roſtus aceto ſambuc. aſperſus & temp. ap-
plicatur.
Item, radix plantagin. pro amuleto.
Item, veſicatoria ad collum.

DOLOR CAPITIS A CAUSA
FRIGIDA.

Premiſſis incidentibus & evacuandis phlegmagicis
adhibeantur flor. Anthos, Chamem. Meliſſe, Stæchad.
Arab. per decoctionem in aq. Verbenæ.
Item, cum aq. chamem. Verbenæ, Meliſſe, ana ʒij.
Nucleor. perſicor. ʒij. Emulſio pro Epithemate.
Item, Lauri Bacce pulveriſatæ cum oleo chamemeli-
no & roſaceo terantur pro Linimento.
Item, aqua Lilior. convall.
Item, emulſio ſem. Cannabis cum aq. Verbenæ & cha-
memeli facta.
Item, Pileolus geſtetur cum flor. chamemeli, Anthos,
Herb. Beton. Majoranæ, nuc. Moſchatæ, Mace, Ca-
ryoph. Ambra & Moſcho.
Item, Raphani radix inciſa & appoſita.
Item, Radix pimpinella maſticata.
Item, Camphora in vino ſoluta & appoſita.
Item, Mitrid. & Theriaca.
Item, Epithemate flor. Sulph. in modulo ligatis & vino
coctis paratum.
Item, Rz. Pulv. zedoar. ʒij. aq. betonic. verben. ſambuc.
an. ʒij. pro epithem.
Item, Rz. Serpilli, Mʒ. Pulegii, p. j. infunde in aq.
Roſar. ʒʒ. aceti ʒij. ſent in loco calido, poſtea petiis ap-
plicetur fronti & temporibus.

AD HEMICRANIAM.

Rz. Abſinthii. p. ij. Rad. Cucum. Aſmini, p. j. coq. in vi-
no, & ſpongia nova calide adhibeatur.
Item, aq. Artemiſ. eodem modo uſurpatæ.
Item, Lauri Bacce cum croco, Fol. Rutæ acem. Si-
napi terantur in aqua Majoranæ pro Epithemate in
cauſa frigida.
Item, ſolia Tabaci recentia exterius applicita.

AD VERTIGINEM.

Rz. Cardomomi Granor. Paradyſi, ſapius mallicen-
tur, vel pulveriſentur, & in brodio ſumantur.
Item, Cubeb. gr. vj. vel vij. contunde & infun-
de per noctem in vini coletur, & ebibatur ma-
ne.
Item, Rz. pulv. Euphratiæ cum fl. ʒʒ. Macis aceto
prepar. ʒij. Coriandri prepar. ʒʒ. Beton. ſcr. j. Cubeb. ſcr. ʒ.

Sacchari candi. ʒij. f. pulvis, cum pane toſto ex Malva-
rico, m. v. q. ſumendus ʒij. pondere.
Item, olei Fenic. Anifi. an. gr. iij. in juſculo.
Item, Rz. Pulv. Abrotani. ʒij. Oxymelli ʒij. Miſce in
cauſa frigida.
Item, Rz. Spec. Diambre. Diamoſchu an. ʒij. Aromat.
Roſ. ʒʒ. Corallii rub. prepar. Succini albi prepar. an. gr. ʒ. ʒ. ʒ.
Cardomomi. Nucæ moſch. Macis an. ſcr. j. Sacchari. ʒv.
cum aq. Roſar. f. Conſectio in Rotulis; adde ſub ſinem Ol.
Fenic. Anifi. an. gutt. vj.
Item, Rz. Marg. prepar. ʒij. Ol. Caryoph. gutt. vj. Nucæ
moſch. deſtill. g. vij. Sacch. in aq. roſ. opt. ſolut. ʒvij. f. Con-
ſectio in Rotulis.
Item, Rz. fol. Euphr. ʒij. ſtæch. arab. fl. lavend. an.
ʒij. Macis ʒʒ. Cin. ʒij. Sacch. ad pondus omnium do-
ſis ʒij.
Item, Rz. Nuc. Moſch. ʒʒ. Euphratiæ. ʒij. M. do-
ſis ʒij.
Item, Rz. Spec. diamoſch. dulc. ʒij. ol. nuc. moſch. ʒij. ol.
ſucc. albi gr. iij. Ambr. gr. iij. Sacchari in aq. lavend. ſol.
ʒij. f. conſ. in rotulis.
Item, Eſſentia Ambrae.
Item, Pulvis Cinnab. ver. compositus.
Item, Lixivium & baſam. Agricola.
Item, Scercus Pavoniſiſpecifico ſumpr.
Item, extra pulvis bombycum, pingued. damarum &
colubrorum.

CONTRA EPILEPSIAM.

In ipſa invaſione. Rz. Galhani q. v. accende ad nares
egrotantis.
Item, Rûta contuſa cum aceto naribus, carpiſ, tempo-
ribus adhibita.
Item, aceto acerrimo miſce pulverem Caſtoſei, cum
Croco & naribus immittit.
Item, Rutaceum acetum tegule ignita adſperga-
tur.
Item, aq. Angelicæ & Lavendulæ an. duobus cochlea-
ribus infuſa.
Item, Sperma Ceti recens gr. iij. vel iij. cum Syrupo
violato.
Item, Aq. Hirundinum cum Caſtoſei cochl. j. ex-
hibita. Poſt convulſiones ſale & oleo pedes fricen-
tur.
Extra invaſionem, premiſſis evacuationibus conve-
nientibus, convenit adultioribus decoctum fl. Chamemeli
in aceto cum Melle ſepius ebibitum.
Item, aq. Roſmarini frequenter haſtæ.
Item, emulſio ſem. Pæon. cum aq. flor. Pæon. pro
pueris.
Item, Syr. flor. Pæon. cum parte dimidia Syrup. ivio-
lati violati permixtus, ſepius cochlearis q. exhibi-
tus.
Item, Syr. Card. ben. cum extr. calami aromat. per-
mixtus.
Item, pulvis, Rz. Viſci q. ʒij. Rad. Pæon. maris.
ʒij. Sem. ejuſdem ʒij. Corall. rub. alb. prepar. ana ʒʒ.
Marg. prepar. ſcr. j. Sacch. ʒʒ. Miſce f. pulvis; doſis
ʒij. cum aq. lilior. convall. ſingulis Luna quadraturis re-
iteranda.
Item, Rz. Succ. Rutæ ʒij. Vini ſubim. ʒʒ. Pulv. rad.
Pæon. ʒʒ. Caſtoſei. ſcr. iij. cum pennâ vel ſtringa nari-
bus inſpira ante paroxyſmum.
Item, Spicas farris matureſcentis combure in pulve-
rem, da patienti frequenter ʒij. in aq. Pæonia.
Emplaſtrum ad vertic. raf. Rz. ſucc. albi, thuris
Maſtic. el. ana ʒʒ. Galb. opopon. Tacamab. an. ʒij.
viſci q. ʒij. ſem. pæonia. ʒʒ. Ladani ʒʒ. ol. Succini albi,
cranii

cranii human. ana ʒʒ. Ol. nuc. moſch. Roſ. an. q. f. pro
Emplaſtro.

Item, Corium lupi pro amuleto.
Item, amuletum Hartmanni ex fructe ſambuci in
ſalice inventi.
Item, Primum Ens Thil. arbor. verno tempore
bib.

CONTRA APOPLESIAM.

In præſervatione Sem. Eruca & Carui ſaccharo
obductum quotidie uſurpetur.
Item, poſt univerſalia. Rz. Sem. Naſturtii Eru-
ca ana ʒij. Staphyſagr. Cubeb. ana ʒʒ. Rad. Pyrethri.
Zing. ana ſcr. j. cum Oxymelle f. Elec. pro inunctione
palati.
Item, Lap. Percarum ʒij. cum vino Rorimarini ſa-
pius ſumitur.
Item, Rz. Ol. ſem. Carui. gr. iij. Ambrae gryſea.
gr. iij. Sacch. ʒij. cum aqua Ceraſ. nigr. f. conſectio in
Rotulis.
Item, Aq. Aurea Langii manè cochlear. j. ſumpra,
Anhaltina cum moſcho in maribus.
Item, Rz. Succini albi prepar. ʒij. Spec. Diarrh. Abb.
ʒʒ. Plires archont. Rad. Pæon. maris. ana ſcr. j. f. pulvis,
de quo ʒij. imminente Novilunio ſumatur, cum aq. fl. Ti-
liæ vel Lilior. convall.
Item, Sem. carui & eruc. ſaccharo obductum. Ol.
Carui in ſtatu. ʒʒ. per ſe.
Item, Rz. Succini albi, ſpec. diarrh. obbat. ʒʒ. Ambr.
gr. iij. M. pro pulv. doſ. ʒʒ.
In acceſſione extrema fricentur & ligentur, ſau-
ces aqua Theriacali & Mitridatiæ, conſervâ Anthos,
Conf. Alchermes & ſimilibus fricentur; naribus Balſa-
mus Apoplecticus, item Ruta Nigella, Succini & ſimi-
lia adhibeantur; inferius Chyſter acer, & poſtea quam-
primùm fieri poteſt, Diaphoreticum Lap. Bezor. gr. X. in
aq. Ceraſ. nigr. cum Spiritu Lil. convall. permixtâ
detur.

IN LETHARGO ET SOMNO
præter naturam.

Protinus ager excitetur frictione pedum, cum ſem.
Sinapi ex aceto facta.
Item, Succus Majoranæ cum Caſtoſei naribus af-
fricetur.
Item, veſicatorium ex Camtharidibus ad cervicem
ponatur.
Item, manus ac pedes laventur decocto Radicum
Angelicæ, Magiſtrantia, Diptamni, Herb. Majora-
næ, Lavend. Bacis Lauri, Caſtoſei, & c. que in ace-
to acerrimo decoquantur, in quo decocto ſpongiola hu-
meſcata naribus, temporibus & auribus etiam appli-
cetur.
Item, cervicem inunge linimento, quod Rz. Piper Eu-
phorb. Pyrethri, calam. aromat. ana ʒij. cum oleo de
Caſtoſei & paucâ cerâ ſummentum.
Item, Caſtoſei opt. ſcr. ij. Macis aceto prepar. ſcr. j. pul-
veriſentur, & cum aqua theriacali infundantur.
Item, Satureja aliquoties aceto macerata, poſt pul-
veriſata, & cum juſculis infuſa.
Item, Conſectio Anacardina ſcr. j. quantitate cum
oxymelle ſquillitico diſſoluta & infuſa. Primis enim hic
tenez oxymel. ſquilliticum.
Item, Suffitus ſulphuris.
Item, Baſam. ruta inunctio fiat.

CONTRA PERVIGILIAS.

Folia lactucæ latiora exterius appoſita. Ung. Roſar.
cum oleo papav. paucillo croci permixtum, & temporibus
inundum.
Item, Lotio pedum ex decocto cap. papav. ſol. La-
ctucæ, Nymphææ, Salicum, Summ. Aneithi & fl. Cha-
memeli.
Item, Sem. Pap. alb. & Sacch. obductum ʒij. ante
ſomnum.
Item, contuſum ſemen ejuſdem cum jure pulli veſperi
ſumprum.
Item, ol. Nucifæ. ſcr. j. Ung. Popul. ʒij. Myr-
rha rub. gr. v. Croci gr. iij. Miſce pro linimento ad
tempora.
Item, Conſerv. Nymph. ʒij. viol. ſyr. papav. an. ʒʒ.
Item, Rz. ſem. papav. albi ʒʒ. lactuc. ʒij. Amygd. dulc.
excort. n. vj. Aq. lactuc. ʒij. Nymph. violar. ʒij. M. f. E-
mulſio.
Item, Rz. Syrup. viol. ʒij. Nymph. papav. ana ʒij. Aq. la-
ctuc. Nymph. ana ʒij. Roſar. ʒij. M. pro julapio.
Item, Pediluvium Hartmanni.
Item, Rz. Conſ. roſar. viol. Nymph. ana. ʒij. Aq. lactuc.
Nymph. ana ʒij. roſ. ʒij. M.
Item, Rz. ſem. lactuc. ʒij. papav. albi ʒv. nucl. per-
ſic. ʒij. Aq. lact. papav. ana ʒij. aneithi ʒij. M. pro
epith.
Item, Rz. Amygd. dulc. ʒʒ. nucl. perſic. ʒʒ. Sem. pa-
pav. albi ʒij. Ung. popul. ʒʒ. thuris ʒij. nuc. Moſch. ʒij.
ſubig. cum medulla panis albi & lacte muliebr. & aq. roſ.
pro cataplaſm.
Item, pinguedo luciſciſcis ad tempora.
Item, ubi leviora non juvant, evacuato corpore ad-
hibeatur Vinum hypnoticum Myſiſchri, Soporiferum
Saxonie, liquor vermic. ſpong. cynosbati, aut tandem
Laudanum Opiatum exhibeatur, ſed ritè correctum
ſit opium extractione factum per acetum, id quod in
ſummis doloribus & inflammationibus cum ſucceſſu fieri
ſolet.

CONTRA MEMORIÆ
Defectum.

In cauſa humidâ præter ea, que dicta ſunt, in textu
commendatur Conditum, quod Rz. Zing. Indici cond. ʒʒ.
Myrob. Cheb. Emblicor. Ind. cond. ana num. ij. Conſerv. v.
Anthos. ʒij. Spec. Diagalanga ʒij. Cubeb. Galanga. ana
ʒʒ. Sacch. Roſ. ʒij. Corr. Citri cond. liquoris q. f.
Item, Aq. Magnamitis ex formicis.
Item, liquor & pulvis Trithem. in aq. lil. convall.
ſum.
Item, externe ad tempora & occiput: Rz. Myrrhæ
pulv. q. f. coqu. ova dura exempto vitello; imple cavit a-
rem hoc pulvere, & reſolvetur Myrrhæ in oleum, quod
in cellâ ſub arena ſervetur ad uſum.
Item, Cubeb. Cardamomi. Croci, Anacard. ana pul-
veriſentur, & infund. in ſpiritu vini per 14. dies, pro in-
unctione ad tempora & verticem.
Item, Rz. Conf. Anacard. ʒij. burſel. ʒij. Piper. Zin-
gib. ana ʒʒ. Sacch. diſſol. in aq. Majoranæ ʒij. ol. cinam.
g. vj. Roſmarini. g. iij. f. Tabulæ cuius ʒij. dentur matutino
tempore.

CONTRA MELANCHOLIAM.

Poſt neceſſarias evacuationes univerſales commeh-
daſur pulvis ſequens: Rz. Fol. Senæ. ʒʒ. Fithymi. Po-
lypodii. Rhabarb. ana ʒij. Spec. Diarrhod. Abb. ʒij.
* R 2 Cinam.

Cinam. Anisi ana ʒʒ. Macis aceto præp. Marg. præp. ana scr. j. Crem. Tart. ʒij. Misse fiat pulvis, cuius ʒj. singulis septimanis, bis cum brodio decoctionis Raparum detur.

Item, Pil. Marocostin. scr. j. alternis diebus hor à unâ ante cœnam.

Item, singulo matutino tempore des tria ova sorbilia cum scr. j. pulveris, qui ʒ. Epithymi. Thymi. ana ʒij. Croci gr. ij. Cinam. opt. ʒj. Sacch. ʒj. M.

Specifica sunt Crisalli Saturni & Liq. sang. human.

Item, somni provocatio conducit balneis pedum ex decoct. fl. & herb. Chamam. Salicis, Beton. Anethi. Cap. Papav. Rad. Asari, & c. vel etiam adhibitis iis, quæ de somno producendo dicta sunt, inprimis bene correcto Laudano Opiato iustâ dosi exhibitio.

Item, Croc. corall. gemmar. & corall. tinctura, maxime Chrysoliti.

Item, Essentia & liquor Luna.

Item, Aqua nitre roborans. ʒ. Mag. Corall. perlar. ana ʒj. lap. pretios. præp. an. ʒij. C. C. solaris Eboris ana ʒj. Moschi Ambr. ana gr. xv. Aq. Scord. meliss. borrag. bugl. ros. beton. ʒj. Cinam. ʒij. Extr. gran. Kerm. ʒʒ. Manus Christi perlat. ʒij. M.

Item, Conf. Alkerm. per se.

Item, Sanguis asin.

CONTRA DELIRIUM Phreneticum.

Post bilis evacuationem, & sanguinis missionem convenientem, præter ea, quæ fervorem temperant, exhibeatur Laudanum Opiatum perlatum.

Potus ad temper. bilem. ʒ. Aq. font. an. ʒ. ij. trifol. acetos. papav. ana ʒʒ. Clysti ʒʒ. adde fl. viol. borrag. nymph. ana. ʒj. sant. rubr. ʒij. stent infusa per horas 12. filtrentur dulc. saccharo.

Item, emulsiones sem. Papav. albi cum aquâ refrigerantibus.

Item, Oxyrrhodinum fronti & temporibus ex aq. ros. Nymph. Sempervivi, Spermatis Ranarum cum aceto & oleo rosato applicetur. Si duravit aliquandiu malum, adde aliquid resolutivum, utporè Castorei, Camphoræ, & c.

Item, raso capiti adhibe decoctum flor. Chamam. Rosar. Summit. Anethi cum spongiâ novâ.

Item, columba dissecta, & futura coronali & sagittali apposita, donec frigescat.

Item, catuli eviscerati & mox adhibiti.

CONTRA DELIRIUM Maniacum.

Præmissis pro constitutione corporis lenientibus, reiteratisq; purgationibus fortioribus & venæsectionibus intermediis, quoad localia plurimum præstant, somnifera medicamenta, quæ propter furorem hic magis augentur, qualia determinavimus.

Item interius pilule de Magisterio Opii ritè præparato commode offeruntur, inprimis vespertino tempore, quando vel purgationes, vel venæsectiones præcesserunt. Item, linæamina sanguine asinino ex venis post aures imbuta macerentur in aqua, & postea aqua illa usurpatur pro potu.

CONTRA DELIRIUM Hydrophobiæ à morsu canis rabidi.

Si morbus in principio est, vulnera per morsum inflata canterio adurantur, & instar fonticuli aperti retineantur.

Item, præcipitati pulvis cum Ung. Rosato permustus applicetur.

Item, Theriaca cum Syr. Acetost. Cirri dissoluta convenit.

Interius mox detur Theriaca vel Mithridatii ʒʒ.

Item, pulvis, qui ʒ. Cancror. stur. in cineres comb. ʒij. Gentianæ ʒʒ. Thuris. scr. ij. Misse fiat pulvis, de quo detur ʒj. cum aq. Scordii vel Scabiosæ per 40. dies.

Item, pulvis Palmarii, qui ʒ. Fol. Rutæ, Verbenæ, Salviæ minoris, plantaginis, fol. polypod. absinth. vulg. Menthæ, artemisiæ, melissophyl. betonicæ, hyperici, centaury. min. ana q. v. fiat pulvis: Singula legantur, ubi sunt efficaciora: dosis ʒʒ. quotidie & c.

Item, jecur canis rabidi recens exemptum coctum, & mox primâ die demorsis exhibitum, quod ipsemet experientia edocuit, observavi.

Item, Pimpinella vel in acetariis, vel alia ratione sepius usurpata.

Item, si timor aquæ adest, immisio subitanea in aquam frigidam, quæ etiam nondum præserte timore, commodius adhibetur.

CAPUT II.

De cordis functionibus corroborandis.

Est dignitate cerebri functiones, inprimis in homine literato, qui revera vitam hominis vivit, primum locum obtineant, minimè tamen negari potest cordis longè majorem esse necessitatem, cum hoc ipsum, operatione suâ, reliquis omnibus membris, & maximè quoq; cerebro prospiciat, quatenus in eodem principatus atque origo vitæ, calorisq; consistit. Hoc præstat spirituum vitalium præparatione, cujus functionis defensio præ reliquis etiam maximè necessaria videtur.

Cum autem potissimum duplex noxa respectu cordis præcavenda, nimirum ne spiritus vitales malignitate inficiantur, vel deficiant, ideo præcipuè de duobus in hoc capite agendum, scilicet quomodo spirituum vitalium infectio maligna & putrida sit præcavenda & quâ ratione spiritibus deficientibus succurrendum.

Quod attinet spirituum infectionem, illam malignam ac putridam dicimus: videmus enim non solum affectus pestilentes & malignos, sed simul etiam putridas febres, aliosq; similes morbos ab uno ad alterum non raro propagari. Præ cæteris maxima cautio requiritur, ubi vel ex officio, vel ob Christianæ charitatis affectum, cum ægrotantibus pestiferis conversari cogimur: hic primò aër, in quo vivit homo sanus, maximè purus, & ad siccitatem declinans sit, qui talis reddatur arte, si necessum est, accensis rebus odoriferis, quæ in pe-

Cor maxime necessarium est.

De spirituum infectione, præcavenda.

Consilium in præservatione febrilium malignarum.

Consilium in præservatione.

his præservatione requiruntur; priusquam accedat aliquis ad ægrotantem, per horam unam atque alteram in camera laborantis primò fumus excitetur, ex rasura cornu hircini, vel incenso Absinthio, foliis quercinis, lignis Juniperinis, & similibus, qui tandem rursus apertis fenestris accenno igne luculento difcutiatur, idq; fiat post ortum Solis, ubi luminis & caloris præsentia venenatæ ac pestiferæ exhalationes citius dissipantur. Ad ægrotantem accedens summo studio respirationis habitum vitabit, & locum remotiorem decem vel octo pedum à lecto sedens occupabit, nec admò diu penes ægrotantem commorabitur: in primis notandum nihil præsentius esse pro præservatione in ipso loco infecto, quam si sax picea accensa collocetur inter ægrotantem & astantem. Victus rationem in hoc respectu talem instituat, quæ faciat ad spirituum corroboracionem, putredini resistat, ac temperatè refrigerandi facultatem possideat, de qua vide consilium brevissimum, unâ cum libello nostro de Scorbuto impressum. Coniungo quoque consilium adversus pestem Dn. D. Jessenii hic impressum. Inprimis hic notandum in ediam sanis inconvenientem judicari, propterea, quod spirituum restauratio perennis maximè necessaria sit, ne prompta eorum infectio subsequatur. Hinc ad ægrotantes, veletiam extra domum jejuno stomacho non eundem est. Quocirca præservans optimum judicamus butyrum cum rutæ foliis permistum addito pane, sumptum, unâ cum haustu vini, cui Cardus benedictus, Absinthium vel similes herbæ infunduntur. Quibus verò talis alimentorum appetitus non est, illi loco jentaculi rotulas cum extracto Angelicæ, Zedoariæ, speciebus liberantis, & similibus confectas assumant, aut utantur domestico isto remedio, quod fit ex ficibus, nucibus juglandis, fol. Rutæ, & c. cujus descriptio in citato germanico consilio præscribitur. A nimis vigiliis in hoc casu abstinendum, cum spiritus debilitent, undè minus postea causis externis resistunt: sit verò somnus moderatus, ne vires excedente somno, penitus obruantur. Exercitium corporis hic moderatum sit, ne pori cutis patentes nimis reddantur, ideoq; rarius ad sudorem usque motus in aère libero instituat.

Corporis evacuationes naturales promoveantur, inprimis eo respiciendo, ne peccantium humorum copia colligatur; quâ ratione rectissimè præservacionis ergò præscribantur pilule de tribus, seu pilule Russi, si singulis septimanis ʒj. quantitate jejuno stomacho fumantur. Naturis sanguineis venæsectio conveniens est, evacuatione lenitiva præmissâ. Sudor in lecto factus, assumpto quodam sudorifero temperato, conveniens est, si semel atque iterum in septimanâ fiat, sed post sudores per plures horas aër externus vitetur. Animi passiones ad constantiam redigantur, nihil enim deterius, quàm subita consternatio, cujus ratione sepius pestis excitatur, abiq; manifesta causa, dum pestiferum venenum promptè vitali principio sese insinuat.

Porrò minor est infectio in febribus malignis putridis, lue gallicâ, phthisi, dysenteria, & aliis affectibus, quibus eos, qui semper & omnibus horis cum ægrotantibus versantur, diuturnitate temporis tandem infici videmus. contra verò, qui rarius accedunt, nec ita continuo aërem exhalationibus ægrotorum infectum hauriunt, nullâ penitus noxâ afficiuntur. Præcipua igitur præservatio

spirituum hic est, ut aër ægrotantem ambiens frequenter alteretur, ac astantes à diutinâ morâ, in primis respirationis halitu, sibi caveant. Hoc modo malignam & putridam spirituum vitalium infectionem præcavendam esse statuimus: jam sequitur, ut videamus, quâ ratione spirituum defectui succurrendum sit.

Est autem duplex causa, cujus ratione spirituum vitalium functio potest impediri, scilicet resolutio & oppressio, de quibus utriusque merito agendum est. Resolutio spirituum facillimè læduntur illi, quibus dispositio corporis rarior ac magis delicata est, ubi frequenter animi deliquium appropinquat ex studiis intensioribus, nimis vigiliis, balneis calidioribus, exercitiis vehementioribus, & animi quibusdam affectibus ingentibus, in scilicet, in quibus calor & spiritus à corde ad circumferentiam subitò moventur, ut sunt amor, gaudium, læticia excedens ac subitanea, & c. His enim omnibus vis inest attenuandi ac dissipandi, respectu spirituum vitalium, ideoque literati, qui talibus ex causis ad jacturam virium se promptos esse vident, omnia spiritus resolventia diligenter caveant: Aërem vitent nimis calidum, ex quo potius debilitatem, quàm spirituum refectionem sentiunt, quem æstivo tempore stratis hinc inde Rosæ, floribus Nymphaeæ, foliis Salicum, & similibus, quotidie renovatis, corrigant. Jejunium & in ediam vitent, inprimis ii, qui concionando vel perorando, vel alii studiorum laboribus ante prandium, ob dissolutionem virium, debiliores evadunt. Hic enim conveniens erit jentaculi loco, jusculum cerevisiæ cum ovis, aut jusculum vini, vel ovum sorbile, vel ad minimum panis cum butyro, superaddito haustu vini, cui Rosmarinus, vel Salvia, vel simile quid infusum fuerit. Evacuaciones nimias, & confertim factas per album, venæsectionem, scarificationem & sudorem angue pejus fugiant: exercitia corporis moderatè subeant, & affectuum vehementia, quantum possibile est, impèrent.

Contra non raro vires oppressionis spirituum debilitantur, in iis scilicet, quibus corporis constitutio plenior est, qui propter hanc causam ad collectionem superfluum & crudorum humorum aptiores redduntur. His aër attenuans & resolvens convenit; vitus ratio non admodum plena sit, quæ vim habeat calefaciendi, siccandi & attenuandi; evacuationes superfluum diligentè promoveantur, inprimis suo tempore purgationes & venæsectiones, juxta cap. 8. & sequentia, non negligantur; Sudores item ac balnea, præmissis aliis evacuationibus, si opus est, frequentius instituantur, unâ cum exercitiis corporis, per quæ calor in his quodammodo suppressus magis excitatur. Animi affectus, humores & spiritus affatim commoventes, his conveniunt, excaescentia videlicet leviss, gaudium frequentius, & c. Tantum de spirituum vitalium corroboracione, quatenus statum suæ naturæ perpendimus, ex quo facillimè colligere licet in statu præter naturam lapsam virium in animi deliquio & syncope non semper eodem modo corrigi posse, quemadmodum alibi demonstravimus.

Quomodo spirituum defectui succurrendum. Signa resolutionis spirituum.

Quomodo spirituum oppressio succurrendum.

Dec. 5. problem. Theop. rap. q. 1.

APPENDIX AD CAP. II.

De cordis affectibus præter naturam.

CONTRA SYNCOPEN ET LIPOTHYMIAM.

IN causa calida. R. Julapi rosar. ʒj. Aq. borrag. ʒss. Cinam. ʒij. Margar. prepar. ʒʒ. Clisti ʒj. syr. granat. ʒj. M.

Item Potio Cordialis Cratonis. R. Aq. Borrag. ʒij. Julapi Rosarum ʒj. Syr. de Borrag. de corti. citri ana ʒʒ. Marg. Prepar. ʒj. Fol. Auri num. iij. M.

Item, Spec. diamarg. frig. ʒj. vel tantundem Troch. de Camphora cum vino granatorum.

Item, Conf. Rosarum vitriolata ʒj. sumpta.

Item, Aq. Ceras. nigrorum ʒj. Spir. corall. ʒʒ. cum Marg. prepar. ser. j. Syr. acetos. citri ʒʒ. Misce & confect. manus Christi perlata dulcetur.

Item Exterius. R. Aceti de Rubo Ideo. Rosacei flor. tunic. rut. sambuc. Aq. Rosarum an. applicetur naribus, pulvis & regioni cordis.

In causa frigida. R. Extr. Card. ben. ʒj. Aq. Card. ben. Melissa an. ʒʒ. Syr. de corticib. citri ʒʒ. Confect. Alkermes ser. ʒʒ. Misce.

Item, R. Aq. Melissa ʒij. Vini Malvatici ʒj. Confect. Manus Christi ʒj. Carabe ppt. ʒʒ. Syr. de Cinam. ʒʒ. M. detur coch. j. singulis horis.

Item, Theriaca vel Mithridatii ʒʒ. in Vino melisse dissol. singulis septimanis bis.

Item, Sal ori, labii, ac linguae atritum, in ejusq. defectu urina. Sal omnibus aliis præferatur in lipothymia post V. S.

Item exteriis: Pulegium ex aceto manibus tritum.

Item, Epithema cordiale, quod R. Aq. Melissa ʒij. Mithridatii ʒj. Camphora ser. j. Pulv. flaved. cort. citri ser. ʒ. Croci gr. vj. Vini odoriferi ʒʒ. Aceti rucacei ʒj. Misce.

Item, frictions extremorum, ut etiam ligature.

Ex nimia evacuatione: Succurrendum cibi corroborantibus liquidis, vino granatorum, cydoniorum, pulv. corall. rub. præp. vel etiam magisterio Corallorum rub. vino itidem generoso, cum succo granatorum permisto.

In totali virium lapsu: protinus facies aqua frigida cum aceto rosaceo permixta conspergatur: extrema statim ligentur: vinum generosum infundatur: naribus castorei, piperisve pulvis inspergatur. In mulieribus, ubi suspicio uterum in causa esse, odorata inferius, & fetida superius applicentur: pili circa pubem vellicentur: os aqua salis fricetur, in cuius defectu sepius urinam profuisse sciunt: corpus autem ante omnia in dorsum aequali situ projiciatur.

Ambra autem & moschus maxime in tollendo lipothymia valent in viris, & quibusdam feminis, quæ conferre possunt suaveolentia.

CONTRA PALPITATIONEM cordis.

In causa calida post cholagoga & venesectiorem; R. Syr. de succo granat. de succo acetosæ an. ʒj. Aq. ceras. nigrorum ʒʒ. M. pro haustu.

Item, ex aqua Rosarum cum Aceto rosaceo fiat epithema cordiale, additis speciebus diarrhodon Abbari.

Item, fiat inunctio per Unguent. rosar. additis aliquot gutt. ol. citri.

Item, Bals. Rosarum, Citri, Nucis mosch. Item, Melissa & Borrage recentia contundantur, in regula ignita, aq. Ros. & aceti momento affuso calefiant, & regioni cordis applicentur.

R. Bals. rosar. ʒj. citri ʒʒ. ol. Camphor. ʒ. iij. ol. nucis mosch. exp. ʒʒ. M.

Item, R. Ung. rosar. ʒʒ. spec. pro epit. cord. frig. ʒj. succi limon. ʒʒ. Camph. gr. iij. Croci gr. ij. Sp. rosar. gutt. vj. M.

Item, nitr. & acet. pro epit. hem. ad puls.

Item, Camph. croci & aq. ros. ad puls. & cordis regionem.

Item, Gran. juniperi, caryoph. nucis mosch. cinam. cum aceto rosar. ad puls.

Item, Emuls. perlarum.

Item, Tankii medicamen ex corallis.

In causa frigida. R. Aq. Melissa ʒʒ. Sacchari ʒij. lento igne solvatur, & adde spiritus cerasorum nigrorum vel Aq. Cinam. ʒʒ. Misce. fiat Julep.

Item, R. Aq. Buglosse q. v. vel ʒvj. Caryophyllorum incisorum ʒj. lento igne digerantur per biduum & colentur, de quo manè sumantur ʒj.

Item exteriis, Balsam. Macis, Rosimarini, Majoranae, Lavendulae, Caryophyllorum.

Item, Vinum Zedoaria frequenter sumatur.

Item, Elixir. proprietatis Paracelsi gutt. 10. in eodem vino vel Aqua cordiali sumptum.

R. Extr. ligni aloës ʒj. Amb. ʒʒ. M. pro dosi.

Item, Salis Armoniaci cum aceto ros. ad cordis regionem.

Item sumantur pilul. ex solo Gummi Ammon. desiccato.

Item, R. Cordis cervi N°. Suis N°. 2. Incisus adde. Cinam. caryoph. nucis condit. an. ʒvj. fl. borag. bugl. rosm. meliss. an. mij. Malv. q. s. distill. dosis ʒij.

CAPUT III.

De jecoris functionibus promovendis.

ET si verò variis modis præter naturam, jecur alterari potest, potissimum tamen in præsentia de ejusdem inflammatione & obstructione præcavenda, tanquam malis literatorum generi frequenter accidentibus agemus.

Inflammationi jecoris obnoxii sunt illi, quibus viscus hoc impensius calet, quod colligitur, dum cupiditas cibi frequenter amittitur, imprimis respectu carnis, dum frequens ac multa sitis est, potissimum in principio cœnæ vel prandii, dum totus homo, præsertim in plantis aut palmis calet, quibus urina subruffa, pulsus celerior, vomitiones biliosæ, febriles accessiones, & plerumque ventriculi constitutio frigidior superveniunt.

Cum igitur his & aliis signis inclinationem, ad jecoris inflammationem adesse colligimus, vitæ ratio talis eligatur, quæ sanguinis fervorem temperet, ac ejusmodi præternaturalem affectionem præcaveat. Sint igitur alimenta modice aperientia, incipientia, detergentia, & quodammodo refrigerantia. Conveniunt ergo præter temperata alimenta vulgaria, quæ facile coquantur, & sine difficultate distribuuntur, endivia, lactuca, asparagus, spinachia, acetosa nasturtium aquaticum, radic. cichor. & similes cum aceto & oleo, dum in acetarii forma præparantur.

De præcavenda jecoris inflammatione.

Vitæ ratio inflammatione jecoris præcavenda.

aut cum pulvis gallinarum aut columbarum elixantur. Imò & citri vel limonium succus alimentis, imprimis affatis carnibus aspersus, vel fructus integri, unâ cum carne vitulina, vel gallinarum elixi, in hoc casu maxime conveniunt. Cremor Peisane cum succo citri, pruna Damascena, brodia carniuum, cum ovis dissolutis, in presentis commendantur. Vinum sit tenue, nec admodum calefaciens, illiusque loco in quibusdam regionibus cerevisia eligatur probè depurata, nec admodum recens. Interdum seri caprini haustus vacuo stomacho maxime prodest, ut & emulsio seminis melonum cum aqua secundæ decoctionis hordeifacta, quo tamen facto corpus moveatur paulum. Tempore cœnæ vel prandii non fiat initium à potu, ne servidus calor intensior reddatur, etiam si sitis urgeat, sed liquidioribus primùm, ac post aliis etiam alimentis præmissis, fame quoque non admodum urgente, potus appetitum aliquando cohibeamus. Ex fructibus conveniunt Amygdale, Pistacia, Passula minores: Melones etiam Saccharo conditæ suo tempore conceduntur, ita tamen, ut cum aliis cibis non misceantur, quod aliàs facilitè corrumpantur. Jejuno stomacho conveniens est Conserva Rosarum vitriolata, quantitate nucis Castaneæ sumpta quotidie. Qui confessionibus delectantur, illi quotidie rotulas confessionis diarrhodon Abbari sine speciebus usurpent, quæ conciantur cum saccharo in aqua rosarum dissoluta. Singulis septimanis jejuno stomacho cum haustu seri lactis clysti sumant gutt. X. Potissimum verò necessarium est, ut anniversariæ evacuationes minime negligantur, quemadmodum suo loco dicemus.

Ceterum jecoris obstructio non raro etiam literatis imminet, iis scilicet, quibus adest ventriculus imbecillior, difficultas quædam anhelitus, lassitudo ac gravitas dextri hypochondrii, quibus feces chylosæ, subtiles ac plurimæ, urinae subtiles, crudæ ac paucæ, corporis extenuatio sensim facta, color faciei minime floridus. His & similibus signis ex parte tantum apparentibus vitæ ratio diligens instituat, nimirum vitentur cibi crassi, viscidis, ut sunt carnes bubulæ, porcinae, pedes animalium, eorumque jecora, legumina, & alia hujus generis. Reliquæ carnes cum Feniculo, Pulegio, Satureja, Hyssopo, Capparibus, Porro, & similibus, aliquantulum præparentur & condiantur. Panis non penitus ex flore farinae fit, sed aliquid furfurum adhuc obtineat, & cum cumino, aniso atq. feniculo coquantur, ut majorem aperiendi & detergenti facultatem possideant.

Dulcia cum alimentis permixta, vel aliàs frequenter assumptâ jecoris obstructionibus ansam præbent, cum hæc ratione cibis nondum à ventriculo concoctus attrahatur, ideoque vitanda sunt iis, qui huic malo obnoxii. Quod de vinis quoque crassis ac turbidis, quæ propter levem ebullitionem ab externo calore factam dulcia sunt, merito notari debet. Sit autem potus modice calefaciens & aperiens, vinum scilicet optime depuratum, inter vetus ac recens medium, cui radices Benedicte, Heleni, cichor. petrosel. ana ʒj. Herb. sal. chamædr. veræ, chamæpith. ana mi Galang. ʒj. Absinth. Major. ana m. ʒ. Nuc. m. ʒʒ. infundantur: qui cerevisie affueti sunt, optime depuratam, ac sufficienti humulo confectam eligant, cui commodè quoque radices prædictæ cum herba Scolopendria immittuntur. Vacuo stomacho maxime conveniens est horis duabus ante cibum

haustus brodii gallinarum, cum radicibus cichorei, & paulillo Macis cocti, si præmissa lenitiva evacuatione singulis diebus bis per octiduum usurpetur. Illius loco plurimum quoque convenit Sal. Absinthii quantitate ʒj. cum conserva sumaria, vel radicem cichorei conditarum, atque contularum ʒʒ. permixtus, ita, ut de hac mixtura jejuno stomacho quantitate nucis juglandis assumamus, ac haustum vini Absinthii, Cardui Benedicti, vel Emulati superaddamus. Magisterium quoque tartari vitriolati, quantitate ʒʒ. cum brodio gallinæ sumptum (vel illius loco spiritus salis gutt. vij.) idem præstare potest. Spiritus Aperitivus Perotti bis aut ter in mense manè usurpari potest. Essentia ʒ in vinum Malvaticum implantata commendatur. R. lim. chalyb. cand. ʒʒ. novies exting. in ʒij. vini Malvat. dosis ʒʒ. ad ʒij. Imprimis notandum hic temperamentum corroborans jecoris, quod conficitur ex passulis corinthiacis in vino generoso ad formam pulvis decoctis, & per setaceum trajectis, & ad consistentiam Electuarii lento igne inspissatis, cujus compositionem habet Solenander in conf. med. f. 3. conf. 2. Plurimum quoque tam jucunditate, quam præstantia suâ commendantur amygdale amara & Pistacia, si decoctentur, per noctem in vino malvatico concerentur, & jejuno stomacho numero X. frequenter assumantur. Somnus in his moderatus sit, quem vigiliae longæ superent: exercitia corporis non negligantur, imprimis ante cibum; alvis quotidie promoveatur, correctis imminetibus obstructionibus per ea, quæ leniter solvunt, ut sunt Syr. de Cichoreo cum Rhabarbaro, Rosatus solutivus, Manna in brodio gallinae dissoluta, decoctum prunorum Damascenorum ante cibum assumptum & c.

Elect. de passulis.

APPENDIX AD CAP. III.

De Jecoris affectibus p. n.

CONTRA JECORIS IMBECILLITATEM, in causâ calidâ, Confectio diarrhodon talon.

Item, Confectio Diarrh. Abb. sine spec.

Item, Conserva radicum Cichorei.

Item, Rhabarbarum incisum ʒj. pondere cum Cremoris Tartari ser. j. frequenter sumptum.

Item, conserva rosarum vitriolata per se, vel cum paulillo Magisterii Corallorum permixta.

Item, Syrupus Corallinus frequenter usurpatus.

Item, Syrupus Diasereos.

Item, Sal Corallorum.

Item, Nitrum Vitriolatum Mysichii.

Item, externè R. Sacchari Saturni, Salis prunell. Camphor. in S.V. soluti ana ʒj. Cerati santalini Cera & ol. ros. q. s. ceratum ad hypoch.

In causa frigida. Zingiber in India conditum.

Item, Confectio Aromat. Rosati.

Item, vinum Absinthies.

Item, Electuarium de Passulis.

Item, Absinthium exteriis in sacculo vino decoctum, vel pulverisatum, cum oleo Anethino & Chamæmelino, additâ cerâ, loco emplastri regioni jecoris adhibendum.

Item, Decoctum, & succus Card. ben. per plures dies exhibitus.

Item, R. Rosmarini Mj. Rut. p. j. Spica Celtica Ci- nam. ana ʒj. Maccereatur in vino q. s. ferveſcant, & de- tur ſapius hauſtus.

CONTRA JECORIS IN- flammationem.

Alvo primū dyltere vel ſuppoſitorio laxatā, proti- nus fiat venaeſectio in brachio dextro.

Item, Conſ. roſar. acetofe, cichorei, extrahantur cum aq. appropriatis ad ſitū extinguendam.

CONTRA JECORIS OBSTRU- ctionem

Concurrente caliditate, purgatio hydro- melite Tartariſato fiat, poſt fiat venaeſectio, frequensq; ſi uſus radicū cichorei, dentis leonis, & in decoctione cum brodiis carniū, & recenter ſaccharo conditarum.

Item, Syr. f. endivie, de ſ. acetofe diaſereos.

Item, Conſectio diarrhodon. Abbat. cum Magiſt. Corallorum.

Item, Syrupus Corallinus.

Item, ſucci depurati Endivie ʒj. Oxysacch. ʒij. M. pro hauſtu aliquoties reiterando.

Item, Fol. bellidū minoris informa acetarii frequen- ter aſumpta.

Concurrente frigiditate: Decoctio rad. filicis, ca- ryophyllate, Polypadi quercini, cuſcutae, eupatorii, cen- traurei minoris, capillorum Veneris ſumaria, & t.

Item, Salis Abſinthii ʒr. j. cum conſerva ſumaria, vel elect. de paſſulis ʒʒ. frequenter uſurpatur.

Item, Theriac. diat. ʒj. ſpir. tart. ʒʒ. M.

Item, Rhabarbarum in ſubſtantia cum Magiſterio Corallorum, & Tartari vitriolati, pro purgatione ſin- gulis ſeptimanis, in brodio decoctionis petroſelini radicū ebibitum.

Item, Rhabarbarum verum ʒi. ſapius aſſumptum.

Item, Gum. Ammoniacum cum Rhab. ad ʒr. j. in pi- lulas concinnatum.

Item, Marrubium vino Abſinthii decoctum, & fre- quenter aſſumptum.

Item, Oxymel ſquilliticum cum decoct. rad. filicis & petroſelini.

Item, Pilul. Tartar. Querc. de Ammoniac. d. n.

Item, Crocus Aperitivus. Acidum tartari chaly- beatum ſpiritus Penoti aperit. Tinctura Martis.

CONTRA JECORIS SCIRRHUM,

ſcil. non exquiſitum, cum exquiſitus ſit incurabilis: inter- ius convenit pro digeſtione Aq. cuſcutae, cum ſucco Eu- patorii.

Item, Limatura chalybis cum Sulphure preparata, & aq. cuſcutae vel hederæ terreſt. trita, ſapius reite- rata.

Item, Tart. vitriol. Tart. tartariſ. Bartoleti atq; Tar-

tari Tinctura ſimplex, ut & compoſita ex Tincturat art. & ſulph. aurat. Antim. ſacra.

Item, Rhabarb. pulvis inciuſus cum Cremore Tartari permixtus, & decoct. rad. fragariae ſumptus.

Item, ſuccus anagallidis ſemine cum aqua mulſa. Exterius Ceratum applicetur ex Empl. diachyl. cum gummat. addita pingued. auſerina, medulla cruris vitul. & cera q. ſ.

Item, Empl. de meliloto cum ol. lumbricorum mala- xatum.

Item, R. Empl. de cicuta, de melilot. ana ʒj. Salis ar- moniaci ʒj. Ladani ʒʒ. Balſam. Indic. ʒij. Cum Ungt. de cicut. Hildani & Cera fiat Ceratum.

Item, Axungia ſtrutionis incantamenti inſtar ope- ratur.

CONTRA FLUXUM HEPATICUM.

Paſſula minores coq. in vino rubro, per ſetaceum extra- hantur, addito ſoluto corall. rub.

Item, Axungia ſtrutionis incantamenti inſtar ope- ratur.

Item, Syr. Myrtinus, de roſis ſiccis, cum aq. tormen- tille dilutus.

Item, Rhabarbarum roſtum pulverifatum cum cor- ticibus myrab. citrin. in aq. Agrim. frequenter ſum- ptum.

Item, Limatura chalybis cum aceto preparata, & cum aq. Tormentille trita & exiccata.

CONTRA HYDROPEM IN GENERE.

Premiſſis digeſtivis ex Cichor. Polypod. vinceto- rico, Agrimonia, cuſcuta, & ſimilibus paulatim fiat evacuatio per Rhabarbarum in ſucco Ireos exhibi- tum.

Item, Pilulis de Rhabarbaro addito pulvere Solda- nelle.

Item, pulv. Soldanelle cum Rob. Ebuli vel ſambuci permiſſo.

Item, Pulv. Mechoaca nigra, cum Magiſt. Tartari vitriolati, addito ſale Abſinthii & Card. ben.

Item, R. Abſinth. Eupatorii, Soldanelle an. ʒij. Spica ſcr. ij. F. pulvis de quo detur quotidie ʒj.

Item, R. Vermes terreſtres pra. ʒʒ. Galange ʒij. Aniſi ʒj. F. pulvis, de quo detur ʒj.

Item, Poſt evacuationem decoctum milii cum aq. & vino paratum pro ſudore movendo.

Item, Spiritus ebuli cum aq. ſorum ſambuci.

Item, fiat vinum Abſinthies, cui ex linaria, ſpon- gia ſambuci, floribus geniſtae, & rad. fragariae inſundatur nodulus.

Item, Flores perſicorum in juſculo cocti & ex- preſſi.

Item, Soldanelle decoq. cum ligno Guajaſino.

Item, Conſerva Abſinthii frequenter aſumpta.

Item, Lixivium de cinerib. Abſinthii, geniſtae, ſtipi- tum ſabatam, & c. cum ſyr. de Eupatorio dulcoratum, & frequenter bibitum.

Item, Rad. Aſclepiadis in vino decocta, & ſapius e- bibita.

CONTRA ANASARCAM.

Fiat reiterata evacuatio per dilutum Agarici, Aquā ſorum Sambuci preparatum.

Item, pulvere, qui R. Hermodactyl. ʒij. Soldanelle ʒij. Squinantii ʒj. Spec. dialacca ʒʒ. Miſce. de- rur ʒj.

Item, Mechoaca opt. ʒj. Crem. tartar. ſcr. j. Caryo- phyllorum gr. ij. M.

Item, evacuationibus premiſſis R. ſerpilli p. ʒʒ. cha- medrios

madryos, chamæpytheos. Soldan. ana p. ij. Rad. Gly- cyrrh. raſe ʒʒ. Cremoris Tartari ʒj. F. inſuſio per no- ctē in ſ. q. hydromellis: manē ebulliant, & colentur ʒʒ. ij. de quo ſumantur ʒv. pro hauſtu ſingulis diebus.

Item, Artemis. M. ʒ. cog. in hauſtu vini ad me- dietatem, & exhibe in ſudatorio per aliquot dies.

Item, matricaria hoc modo decocta, & exhibit a.

Item, Aq. Raphani, fl. ſambuci, Agrimoniae ana ʒʒ. Syr. de ſ. Radic. ʒij. lento igne Miſce, & frequen- ter exhibe.

Item, R. Rad. birund. ʒʒ. maccereatur per noctem in vino. manē coq. ad ʒ. ad ſudor. mov.

CONTRA ASCITEM. Fiat ante omnia materia digeſtio, non neglectā jecoris corroboracione, per decoctum vel aq. cuſcutae, capill. Veneris, agrimo- nie, & c. cum ſyr. de Eupatorio, de Cichoreo cum Rha- barb. Byſantino, & c. additis Magiſterii Tartari vi- triolar. Corallorum rubr. Oculorum Cancri, & c. Qui- bus premiſſis evacuationes iterentur aliquoties, abſti- nendo a fortioribus & ſcammoneatis: ex gr. R. Rhab. el. inciuſi ʒj. Magiſterium Tartari vitriolati ſcr. ʒʒ. Miſce.

Item, ſucci Ireos ʒʒ. Rhab. inciuſi ʒʒ. Cremoris Tart. ſcr. j. Miſce.

Item, R. Rhab. Soldanelle ana ʒʒ. infunde 24. horis in Aq. fl. ſambuci, Agrim. ana ʒij. expreſſioni ad- de Syr. roſ. ſolut. ʒj. M. pro hauſtu.

Item, Syrupus, qui R. Rhabarb. ʒij. infunde 24. ho- ris in vino abſinth. q. ſ. coletur cum expreſſione adde ſucci Ireos recent. depurati ʒij. Aq. Cinam. ʒʒ. Sacchari ʒij. de coq. ſenſim, & fiat ſyrupus, de quo ſapius ʒʒ. vel ʒij ſumantur.

Item, R. cort. Sambuci inter recent. cort. inter. dul- camarae ana M. j. Rad. Bryoniae recent. ʒʒ. cum Aq. ſlo- rum Sambuci & Agrimoniae contundantur, & ſuccus exprematur, ſaccharo dulcoretur.

Item, R. Soldanelle ʒʒ. Senae ʒj. Rhabarb. ʒj. Cre- mor. Tartari ʒʒ. Sacchari ad pondus omnium, Fiat pul- vis, Doſis ʒj. ʒʒ.

Item, Diacyd. cum gut. gam. ʒij.

Item, Mechoaca nigra ʒj. cum gut. gam. gr. v. F. pulvis.

Item, Mercurii dulciſicati ſcr. j. Crem. Tartari ſcr. ʒ. gutt. gam. Diagyrd. correcti an. gr. ij. Miſce.

Item, Tragea de Soldanelle Langii, qua R. Solda- nelle ʒij. Rhab. el. ʒʒ. Cinam. ſcr. ij. Hermodactyl. ʒj. Zinzib. Rad. Aſari ana ſcr. i. Spica gr. ij. Sacchari rubri ʒʒ. Miſce, fiat pulvis, cujus doſis ſcr. ij.

Item, poſt evacuationem Aq. Linariae cum Sale Ab- ſinthii vel Magiſt. Tartari vitriolati.

Item, pauperibus urina propria bibita, materiam per urinas movet.

Item, cum Decocto rad. petroſelini, & herbae agri- moniae fiat lixivium ex cineribus vitis, cujus porus conti- nuetur quotidie bis, additis ſi placet, Syr. de althea, de ſem. aniſi, de 2. & ʒ. Radicibus, & c.

Item, R. Herb. abſinth. Card. Ben. Agrimon. Soldan. geniſt. cum toto ana Mij. Rad. Onon. petroſ. eryngii, aſpar. ana ʒij. ſummit. junip. Mviii. Com- bur. ex cin. f. lixivium, cui adde Syr. de alt. de ʒ. rad. ana ʒij. Spir. Salis ʒij. doſis ʒv. quotidie bis intermed. evacuat.

Item, Magiſt. C. a gr. ij. ad v.

Item, Spir. Salis abſinth. quotidie ad gut. 10. ſum- ptus.

Item, Crocus Met. all. abſinth. Mynſcbri.

Exterius. Empl. ad inum ventrem: R. Stercoris caprini exiccati, Empl. de baccis Lauri ana ʒ. j. cineris

cochl. terreſtr. ʒj. Mellis, Aceti ana q. ſ. Cera parum, ſiat Empl.

Item, R. ſucci Ebuli, Ireos an. ʒj. ſulphuris vivi, ſalis nitri, ana ʒʒ. Farinae Fabarum, fl. chamæmeli ana ʒʒ. vini q. ſ. cog. ad conſiſtent. cui adde pulv. bac. lauri, ſem. cymini ana ʒʒ. Ol. anethini, Terebinti hi. ana q. ſ. F. Cataplaſma.

Item, Cucumeris aſinini Rad. contuſa, & aceto ſcil- litico cocta cum melle & ſem. cymini pro Cataplaſmate apponatur.

Item, Emplaſt. de ciner. Mynſcbti cum Empl. de cicut. & Ung. de Cicut. Fabr.

CONTRA TYMPANITEM, ubi ſimul flatibus etiam abdomen extenditur, ſemper eò reſpicien- dum, ut cum iis, qua in Aſcite conveniunt, flatu diſſi- pantia addantur.

Interius convenient decocta carminativa cum laxan- tibus permixta.

Item, Ene mata ex oleo rutae, chamemeli, anerb. cum decocto chamemeli, altheae, aniſi, bacc. lauri, & c.

Item, vinum emulatum, Abſinthies, cum baccis lauri, ſem. aniſi, & c.

Exterius, Fiant ſacculi ſicci ex ſem. carui, fl. chama- mel. ſol. Meliſſe, bacc. lauri & c.

Item, Cataplaſmat a R. Herb. rutae Meliſſe, Abſin- thii, meliloti, fl. chamemel, & c. cog. in vino, piſcentur, & adde ol. Anethini, Chamemel. ana q. ſ. F. cata- plaſma.

Item, Emplaſt. quod R. Stercoris caprarum, ovium, exicc. in furno, ana ʒij. bacc. lauri ʒj. Sulph. vivi. nitri ana ʒʒ. aniſi, ſem. carui ana ʒʒ. ol. anethini ʒʒ. Mel- lis q. ſ. F. cum ſ. q. cera Emplaſtrum.

Item, Ung. R. Ol. rutacei, lilior. alb. Menthe ana ʒj. ſucci rutae, chamemeli, ſpiritus Sambuci ana ʒʒ. cog. & adde pulv. ſem. carui, cumini, bacc. lauri ana ʒʒ. adips cervina q. ſ. F. Linimentum.

Item, Cataplaſma ex ſtercore caprae cum vino forti, cui addatur pulv. ſem. cymini, farinae fabarum, bacc. lauri ana ʒj. Galange ʒʒ. Caſtorei ʒj. Miſce.

Item, Sacculus ſiccus ex ſem. cymini, milii, carui ana ʒj. bacc. lauri, ſuſur. ana ʒʒ. Fl. chamemel. Rom. ſum. anethi. fl. Rorismarin. Lavend. ſtechad. an. Mʒ. F. ſacculus.

Item, Laconicum Seidel. adhib. R. ſol. ſambuc. ab- ſinth. rut. ſalv. hyſſ. anethi, cumini. ana Mj. Rad. vin- cetrox. ariſt. rot. Ireos vulg. Raphani ana ʒj. Gran. jun. Mij. f. decoctio in lixiv. pro ſlic. ignit. in luſſa.

CONTRA ICTERITIAM.

Si eſt ſine febris, premiſſa purgatione, Cuſcutae de- coctum cum Syr. de Agrim. frequenter datum convenit.

Item, Aqua Raphani ſingulis dieb. ʒij. ebibita.

Item, Decoctum marrubii in vino paratum eodem modo.

Item, decoctum cicur. rub. & Rad. Aſparagi, Fra- gariae.

Item, decoctum rutae murariae.

Item, pulvis lumbricorum terreſtrium cum vino mar- rubii ʒʒ. ſumptus per aliquot dies.

Item, R. Marrub. exicc. M. j. Rhabarb. opt. inciuſi ʒij. Squinantii gr. v. croci integri gr. ij. infunde in vino abſinthii pro hauſtu duobus.

Item, R. Troch. de ſpodio ʒij. Rhab. el. ʒj. pulv. verm. terreſt. ʒʒ. Fiat pulvis ſubtilis, & cum ſyr. de Praſio formetur pil. N. 7. 2. dentur N. vj. ante cibum.

Item, Urina pueri ſani ʒv. ſacchari ʒʒ. Miſce, & per dies aliquot uſurpa.

Item, Ammoniacum ſcr. ij. ex hydromelle decoct. rad. cappar. frequenter exhibitur.

Item, Pulv. Gentiana ʒij. Spodii C. C. usti præp. ana ʒij. Sacch. ros. tabul. ʒij. F. pulvis, de quo [sepè] ʒij. sumatur.

Item, ʒ. sem. aquileg. ʒij. Croci ʒss. M. pro sudore.

Item, ʒ. Rad. art. ʒij. Croci ʒss. vini albi ʒij. Contund. & exprim. succus pro sud. dosi ʒij.

Item, Genitale cerui infund. vino pro potu.

Item, Pediculi 4. aut tres in ovo sorbili.

Item, urina agri vesica suilla excepta ad sumum.

CAP. IV.

De robore organorum sensus atque motus conservando.

Cerebrum respectu principalium functionum ante consideravimus, consequens est, ut videamus, quomodo partes huic inservientes, in constitutione sana conserventur. Quocirca monstrandum restat, quomodo sensus & motus organa, potissimum in hoc vitæ genere, ab externis injuriis defendantur. Initium faciamus à visu, qui beneficio oculorum perficitur. Horum operatio sicut maximè necessaria est literatis, & aliis hoc sensu victum querentibus: ita nullibi magis & facilius, quam apud literatos & sedentarios laboratur. Eò igitur totis viribus allaborandum, quò mediis convenientibus eandem corroboremus, & in statu naturali conservemus. Hinc primùm aer vitetur *austrius, caliginosus, humidus, crassus*, qui teste Hipp. 3. Aph. 5. caliginem oculis obducere statuitur. Cibi præditi sint attenuatoriâ facultate, minimè status generent, & vim siccandi possideant. Sit ergo panis optimè fermentatus, & feniculo Anetho, Carvi conditus: carnes sint facilis digestionis, & cum Euphrasia, & feniculo frequentissimè coquantur: loco salis communis ejusmodi sale artificiali utamur.

ʒ. Salis elect. ʒij.
Pulvis Euphrasia ʒss.
Sem. Feniculi.
Macis
Cinamomi an ʒij.

Misce, & usurpetur loco salis in mensa, & interdum cum ovo sorbili matutino tempore. Oculi manè abluantur aqua ʒ. Euphras. cum toto, Herb. fenicul. Anagallid. fl. purp. ana M. 12. Rutæ, fl. cichor. cyani ana Mvj. Aq. ros. ʒij. dig. 4. dieb. destill. per M. B. Vitentur, quæ facile sursum evaporant, & capitis fluxiones augent, inprimis in cœna, ut sunt Raphanus, Sinapi, Cœpe, sicut & omnia fixa in sartagine, quæ laxatione superioris orificii ventriculi capitis fluxionibus ansam præbent. Jejuno stomacho cond. rad. feniculi, conser. Euphrasia, quantitate ʒss. semen feniculi masticatum, ejusdemq. balsamus pisi minoris quantitate sumptus confert. Potus sit vinum tenuè, vel cerevisia probè defæcata: crudum vinum per se, generosius per accidens, caput replendo visum debilitat, quâ de causa potatores aquæ apud Alexand. 2. probl. 5. acutius aliis videre dicuntur. Convenientius vinum tenue redditur, ubi per additionem feniculi, Euphrasia, & similia sit medicatum. Inprimis verò potus cum cœna desinat, cum visum maximè noxium sit, mox ante somnum bibere. Somnus excedens visionem herberat, impuriore & legniores reddendo spiritus

animales, cerebrumque cruditatibus replendo. Vigiliæ moderatæ conveniunt, inprimis dum laboribus & studiis, inter locum obsecrum & lucidissimum, talem eligimus, qui medio modo sese habeat. Lucubrations moderatæ sint, nec statim à cibo suscipiantur, mensis altioribus, ne dolorem dorsi excitemus, aut oculos lædamus, & admodum in faciem decumbere cogamur: diurno tempore pileis à claritate Solis, nocturno candelabris, umbraculis additis à splendore candelarum oculi defendantur. Potissimum verò notandum evacuationiones cerebri minimè negligendas esse, propterea, quòd visus frequenter ob copiam defluentium humorum debilitari solet. Præmissis igitur in tali casu convenientibus evacuationionibus, debilitati visionis sequens experimentum à Cardano posteritati relictum commendamus, si scilicet Syrupus ist quoridiè, jejuno stomacho, quantitate duorum vel trium cochlearum assumatur.

ʒ. Ligni sancti raspati ʒij.
Sarsaparill ʒij.
Cort. ejusdem ʒij.
Aq. fontan.
Vini ana ʒ. v.
Mellis optimi ʒ. ij.
Rutæ.
Cinamo. ana ʒij.
Euphrag. chelid. ana ʒij.
Sant. cirin. ʒss.
fol. Sena orient. ʒij.

Infunde, per 24. horas, bulliant ad consistentiâ syrupi. Post colatur & secundâ vice cum eadem quantitate aquæ & vini fiat infusio, decoq. ad tertias pro potu quotidiano, cibo convenienti minimè neglecto. Commendantur præterea Myrobalani chebuli conditi, jejuno stomacho frequenter usurpati, juxta Marsilium Ficinium. Stillatitius etiam feniculi liquor, omnis olei expers, oculis maximè convenit, si matutino tempore loco frigida aquæ pro extergendis oculorum sordibus usurpetur; imò & vinum tenue, cui feniculi herba per noctem infusa fuit cum lapide calam. præpar. in hoc casu convenit; at rubedine præsentè, vini loco rosarum aqua substituitur.

Conserv. Rosmar. ʒij. sepè sumpta.
Vinum Euphrasia.
Oculi laventur aqua Cyani.
ʒ. fl. viol. ʒij. euphras. ʒss. fol. beton. ʒij. f. pulvis misc. cum butyr. pro dosi sing. diebus M. & V.
ʒ. Sem. heder. petros. chelidon. an. ʒij. f. pulvis M. cum melle dispum. dosi m & v. ʒij.
ʒ. Rad. mors diab. collo appens.
ʒ. Ping. ans. alb. marg. & Sulphur. ad angulos oculorum.

Vitriol. Rom. cum aqua fontana.
ʒ. Oculi viper. min. Melitenf. externe annuli amuletati loco inclusi.

Visionis operationem auditus functio sequitur, maximè quoque literatis necessaria, quam sæpius tinnitui, sibili & difficultate lædi posse deprehendimus. Cum autem tale vitium cerebri repletionibus, & crudis humiditatibus, & flatulentis evaporationibus originem suam debeat, idcirco prædicta vitii ratio repetatur & pro localibus specificis medicamentis subsequentiâ noentur. Nimirum præmissa capitis evacuatione frequenter matutino tempore per infundibulum vapor vini recipiatur in aurem, in quo primò radix Hellebori albi, Asari, herba Origani, majoran. Rosmarin. fl. camom.

De tuenda sanitate lib. 4. cap. 9. Syrupus Cardanus.

Myrobalani chebuli.

Aq. feniculi.

De auditu juvando.

Remedia ad difficultem auditum.

mom. sem. carui cum pauillo Myrrha & Olibani, aliquid decoquantur. Interdum prædicto decocto Spongia nova repletur, & auribus applicetur, quibus rursus detersis, bombacem aliquot guttis olei feniculi cum moscho repleas, eumque cavitate aurium exteriori immittas. Singulis quoque diebus manè urinâ propria aures purgentur. Hæc & similia cum fructu applicantur, præmissis capitis evacuationionibus, & si necessum est, diversionibus per scarificationes, aut vesicatoria emplastra, facti.

De odore juvenando
Porrò minus periculosum, scòdum tamen esse videtur, dum Nares Coryzâ frequenter afficiuntur, ubi primò capitis evacuatione per convenientes pilulas opus est, quo facto usurpantur illa, quæ destillationem crudam promovent, ubi præter cætera domesticum est remedium nigella semen, aceto maceratum, rursus exiccatum, ac postea modulo comprehensum, & vaporoso odore per nares frequenter attractum. Oleum succini inungatur.

De præservatione oris.
Oris tandem puritas non tantum gustatus, ac loquelæ gratiâ, sed etiam propter conversationem cum aliis, diligenter conservanda est, quam ob causam vitanda omnia ea, quæ noxiam foetidam oris constitutionem producant. Quocirca matutino tempore post somnum, tum etiam post cibum, os aquâ frigida diligenter eluatur, quæ reditur accommodatior, si quarta pars aceti, aut aliquid Nitri adjiciatur. Vel fiat decoctum ex rosis rubris exiccatis, unâ cum floribus malvæ arborescentis, quod instar collutionis frequenter usurpetur. Imò etiam mentha in aceto & aqua decocta conveniens est in hoc casu.

Contra gingivarum putredinem.
Quod si gingivarum caro, propter molliem & putredinem, ad languinolentiam prona videatur, sequenti decocto frequenter os abluatur.

ʒ. Plantag. Polygon. Rosar. rub. an. Mjss. Balauftior. Mjss. Aluminis usti ʒij. f. decoct. in f. q. aq. ad tertias, coletur ʒvij.

Quo facto gingivæ per sequens linimentum inungantur: mellis rosati ʒij. Nucis mosch. tenuissimè pulverisatæ ʒss. misce.

Item, ʒ. Herb. melanth. origan. plantag. cochlear. fl. malv. arbor. bal. ligust. ros. rubr. prun. ana m. jss. Bacc. myrti lauri, junip. ana ʒij. Myli ʒss. sem. aquileg. ʒij. Alum. usti præp. ʒij. Troch. de viper. num. 1. Caryoph. ʒij. Aceti squill. ʒij. Aq. prun. ros. plant. fl. samb. ana ʒss. f. decoct. ad 3. adde oxyim. f. q. f. pro collutione oris ad sanandas gingivas. Dentes etiam atque gingivas non tantum purificat, dealbat, à concretionè tartari præservat, sed simul quoque bonum oris halitum conciliat sequens pulvis, pro dentifricio singulis diebus usurpatus jejuno stomacho.

Dentifricius pulvis
ʒ. Radicum Ireos florent. ʒijss. Lap. pumicis præpar. ʒij. Ossis sepie. Mand. lucii ana ʒss. Corn. cer. usti præp. Corall. rub. præp. Marg. præp. ana ʒij. Misce fiat pulvis, qui sit jucundior, ubi granis duobus, Ambra & Moschus adduntur.

Item, ʒ. Rad. Ireos fl. ʒij. Corall. rubr. præp. C. C. usti præp. Alum. usti præp. ana ʒijss. Benzoi, storac. cal. ana ʒij. Caryoph. ʒss. Moschi gr. vj. Crist. Tartar. ʒij. Cap. mort. vitriol. ʒij. Panis usti ʒss. Tabaci usti ʒij. Misce pro dentif. Inter simplicia in tali casu prædicta possunt usurpari, quibus adduntur pulvis Rorismarini, mentha, rasura eboris, & similes. Quod si gustatus ob imbecillitatem ventriculi, vel pituitæ, vel bilis suffusione deperdat, præmissis evacuationibus appropriatis, de subsequenti electuario, Nucis juglandis quantitate, frequenter assume jejuno stomacho:

ʒ. Sacchar. rosacei Diacydon. ana ʒijss. Corall. rub. præp. ʒij. Syr. de mentha q. s. f. elect. molle.

Ultimò nobis superest, ut videamus, quâ ratione robur articularum conservari possit. Prima arthritidis origo à cruditate concoctionum provenit. Accedit vitii ratio plenior, inprimis vini tartarei, vel etiam plurimum penetrantis usus frequentior, quorum istud serofitates acres sanguinis auget, hoc autem easdem ad articulos longissime dirigit, in quibus eò citius talis fluxio recipitur, quò magis, vel à paternâ proprietate, vel alia etiam imbecillitas ad recipiendum adest.

Primùm igitur respiciendum, ut vitentur omnia illa, quæ cruditates augere, serofosque tartareos humores generare possunt, ideòque citò ventriculo, sicut & reliquis concoctionum instrumentis succurrendum erit, juxta præcepta c. 7. & seq. Inprimis temperantia, quæ voluptates Venenis & gula moderatur, plurimum hic præstat, cum illius ratione calor nativus resolutione, contra hujus respectu suffocatione deperdat. Imò & superflua, quæ propter imbecillitatem digestionis colliguntur, per convenientes annuas atque statas evacuationiones, juxta præcepta cap. 8. & sequent. auferantur, antequam peccans materia effer vescat, & ad articulos transmittatur. His ita consideratis antecedentis causæ respectu minimè negligenda est capitis & articularum constitutio, quam ob causam non tantum vitanda sunt illa, quæ debilitatem introducere possunt, sed maximè quoque solliciti esse cogimur de capitis & articularum corroboracione. Capitis robur post usum evacuationionis universalis firmatur, dum continuo pileolus ejusmodi gestatur:

ʒ. Her. Majoranæ, Rorismarini, fl. Lavendule, Betonica, Salvia, Rosarum rub. ana Mjss. Nucis Mosch. Caryoph. Macis ana ʒij. Thuris, Ligni Aloës ana ʒij. leviter contusa misceantur, & cum bombace, additis, si placeat, Ambra gr. vj. Mosch. gr. ij. fiat pileolus ex syndone. Suffumigium tale fiat: ʒ. Benzoi, Styracis cal. Nigelle, Masticis ana ʒss. succini ʒij. M. fiat pulvis grossus, carbonibus inspergendus. Naribus etiam frequenter Balsamus Majoranæ, Rorismarini, vel oleum nucis Moschate inungantur, quantitate pisi majoris. Articularum ratione Pauli nostri consilium approbamus, si scilicet homo, qui dispositum se videt ad hunc miserabilem affectum, articulos quotidie bis ante prandium & cœnam sale communi (diciores misceant sal commune cum sale urinæ ana) benè trito cum oleo intingât, cum oleo, inquam, quod eò convenientius redditur, si primùm aliquoties cum floribus liliorum corvall. infundantur. Imò & vinum adstringens lotionis vice debilibus articulis frequenter adhibitur eosdem plurimum corroborat. Nec negligendum est balneum, quod post præmissas evacuationiones totius pro corroboracione articularum hoc modo fieri potest:

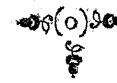
ʒ. Fol. Myrthi, Plantaginis, Verbasci, Origani, Calamenthi, Sabia an. Mj. fl. Rorismarini, Balauftior. an. Mj. Bacc. Juniperi ʒij. Aluminis ʒss. Bulliant omnia in f. q. aq. pro balneo pedum & articuloorum.

De articulis corroborandis, & podagricis fluxionibus præcavendis. Origo Arthritidis.

Antecedens causa quomodo perpendenda.

Capitis corroboratio.

Articuloorum corroboratio.

APPENDIX AD CAP. IV.

De affectibus organorum sensus ac motus.

AD DOLOREM ET INFLAMMATIONEM oculorum. Post universalia, quae purgatione & venesectione peraguntur, &c.

Item, Medulla panis albi &c. Pulpa pomorum dulcium &c. Lactis muliebris vel vaccini &c.

Item, Mucilago sem. cydon cum pulpa pom. & sacch. sand. misceatur & applicetur.

Item, succus plant. agnis cum aqua rosarum & sacch. cand. permixtus & appositus.

Item, Bz. Mucilagin. sem. Psyllii Cydon. cum aq. ros. facta ana, adde lactis muliebris, & alb. ovorum q. v. optime agitur, & applicetur.

Item, Sacch. candi. Aloës ana &c. Tutia prepar. Camph. an. gr. ij. aq. ros. feniculi, chelidonia, an. &c.

Item, absinth. cum passulis contusum, & fronti impostum.

Item, Sarcocolla lota & Tutia vera Arabum.

Item, Emplast. de Cantharidibus, revulsionis gratia, ad uucham appositum.

Item, ubi adest adfluxus sanguinis: Bz. Boli armeni, sang. Draconis, pilorum leporis combustorum ana &c.

Item, Pars illa albuminis, quam Itali Gallaturam, Germ. das Köpfigen vocant, quae ex pluribus ovis gall. colligenda & sepius renovanda est.

AD UNGUEM OCULI.

Bz. Lap. Medicam. Crollii.

Item, pulverem ex ovorum testis.

Item, Aq. album. ovorum.

Item, Specificum lucii piscis Hartm.

Item, Aq. C. aner. sicc.

AD SUFFUSIONEM ET CATARRACTAM.

Prater convenientem evacuationem, & victus rationem, in principio convenit aqua, quae Bz. aq. Chelidon. &c.

Item, Bz. Tutia prepar. &c. igniatur cum cochleari chalybeato, & extinguitur in malvatico decies, postea pulverisetur ut alcool, adde sacchari candi partem aqualem, fiat pulvis inspersionis.

Item, Marg. prepar. Sacch. cand. ana, fiat pulvis subtilis, qui sepius inspersionis.

Item, fel leporis cum saccharo mixtum & appos.

Item, succus Anagallid. rubr.

Item, Aq. Chelid. cum marg.

Item, succus Agrestis.

Item, aq. foetis, ag. sterc. bum. cum felle mustel. & lepor. mixta. Ubi confirmatus est affectus, artificiosa manus operatio requiritur. Den. Stahru stechen.

AD SUGGILLATIONEM.

Quamvis Lug mit Blut belauft / inter localia convenit sanguis columbarum recenter infillatus, vel cum aqua rosarum dilutus, & linteis appositus.

Item, Epar columba recens calidum, oculo appositum.

Item, palpa pomorum dulcium, passularum ana &c. Raphani incis. &c. mucilago sem. fenugraci cum aq. rosarum extrahi q. s. fiat Cataplasma.

Item, Bz. Succini citr. calc. &c. Sacch. cand. albi &c. Marg. prepar. &c. aq. ros. alb. &c. m. pro collyrio Bz. Herb. Emoll. st. viol. chelidon. Major. rosar. albar. an. p. ij. M. f. facculus ad pupillam, Bz. succi chelidon. &c. aq. cancr. st. viat. rosar. an. &c. M. pro facculo madefaciendo.

Contra Auditus laesiones praeternaturam.

AD AUDITUM DIFFICILEM.

Aqua Card. benedicti rectificata, mane & vespertinifusa.

Item, Aqua salviae rectificata eodem modo usurpata.

Item, Raphanus excavatus impletur aq. Majoranae, addito momento salis, subterretur, & aqua collecta infilletur.

Item, Panis recens, cum cumino sufficienter coctus.

Item, Bz. Pulpa Colocynth. &c. Ol. litior. alborum, de Castoreo, an. &c. vini albi &c. coque ad vini consumptionem, & guttus in aurem immittatur.

Item, Propria urina frequentet ex exteriori pro Lavamento adhibita. Aqua ex ovis formicarum parata.

AD DOLOREM AURIUM.

Bz. Capam sub cineribus coctam, butyri recent. &c. Olei Chamemeli, Rosati an. &c. Croci &c. mucilag. sem. Cydo. cum aq. rosarum facta, q. s. fiat cataplasma.

Item, Ol. rosatum, eulumbri ceterestres, praep. & lori, incoquantur.

Item, Ol. rosar. &c. aceti opr. &c. coque ad aceri consumptionem, post adde laudani opiat, vel extr. Opie cum spiritu vitrioli, vel aceto facti, gr. iij.

Item, in causa frigida experti sumus Oleum Camphorae praesentissimum fuisse remedium.

Item, Ol. nuc. mosch. cum mosch.

Item, Balsam. Virae.

Item, Pinguedo ans. cum succo caparum.

AD TINNITUM.

Capae impletur vino, coq. sub cineribus, corticibus eternis abjectis exprimitur, & auri infundatur.

Item, Ol. de Castoreo &c. Ol. amygdal. amar. &c. spiritus Salviae, vel aq. salviae rectificata &c. M. & coq. ad aq. consumptionem.

Item, Bz. Rad. Cyclaminis recentis, q. pl. adde Ol. chamem. amygd. amar. ros. ana, coq. & exprimitur, & ante somnum auribus immittatur.

Item, Furfuris grossi, milii, an. M. salis p. j. fl. chamem. herb. Origani, Rosmarini, an. p. ij. sem. cumini &c. f. facculus, qui irroratus calescat, & apponatur mane.

Item, fellis leporis & lucii piscis, cum lacte muliebris misce, & auribus instilla.

Item, succus hellebori nigri cum lacte muliebris dilutus.

Item, sacculi ex mihio, avena & sale, calide appositi.

Item, Bacca lauri, cum melle subacta & apposita.

Item, Pulegium cum melle & Olibano misurum.

Item, Moschus dissolvatur Ol. chamemel. & de Castoreo applicetur cum bombace.

Item, fiat emulsio ex sem. persicorum, cum aqua meliloti & salviae.

Item, Bz. Mylii m. Salis m. fl. camom. furs. tritic. sem. cavii an. m. M. calescat in lebeti, asperso vino & in sacculo applic.

Contra

Contra Olfactus Laesiones. AD NARIUM OBSTRUCTIONES.

Premissis capitis evacuationionibus, fiat gargarisimus ex decoct. rutae, Hyssopi, cum Aceto (quillitico & hydromelle. Item, adhibeatur suffitus ex aceto cum urtica decocto.

Item, fiat errhinum ex succo majoranae, betae ana &c. aceti squillitici &c. M.

Item, sunt nasalia ex pulv. majoranae, salviae, nucis mosch. helleb. alb. castoreo, &c. cum Terebintina & cera.

Item, Bz. Rad. pyretbri, Ireos ana &c. Pulegii, Calamentibi, Origani ana M. Bz. Agarii Trochisc. &c. fl. anrhos stech. ana p. j. f. decoctio in aqua Majorana q. s. adde post colaturam mellis anthesati &c. attrahatur.

AD OZANAS, VEL ULCERA NARIUM.

Post universalia Bz. Succu Bryoniae &c. Olibani, Aristol. rot. pul. q. s. f. cum melle linimentum.

Item, succus hederae arboresc. cum melle.

Item, Ol. rosar. cum lythargyrio, rutia, C. C. prepar. & plumbo isto incorporatum in mortario plumbeo, pro Unguento.

AD HEMORRHAGIAM NARIUM.

Premissis, quae causam antecedentem, tum etiam revulsionem, & derivationem attinent, adhibeatur narius pulvis compositi Spertiole, vel insufflatus, vel cum Aqua Plantaginis dissolutus.

Item, telarum aranearum &c. farina volatilis, pil. lepor. combust. alum. thuris, mastich. ana &c. cum aceto rosaceo & aq. sperm. ranarum, sicut trochiscis, qui rursus exiccati ad usum pulverisentur.

Item, vitrioli usi, alum. usi, ana &c. restae ovorum combustae, gall. acacia ana &c. Misce, f. pulvis.

Item, muscus ab arbore quercina pulverisatus.

Item, muscus cranii humani.

Item, Sang. humani. combustae farina volatilis, & fermenti, ana, incorporentur, rursus exiccantur pro pulvere.

Item, fiat turunda ex pilis leporis, quae iningatur albumine ovi, adperso composito spertiole.

Item, compositum spertiole aqua sperm. ranarum dissolutum, & fronti appositum.

Item, lapis carponum in pollinem redactus, cum lagnine cydoniorum applicatus.

Item, gypsum, combustum, cum aceto fronti appositum.

Item, stercus asinum exiccatum, narius admotum.

Item, stercus suillum eodem modo.

Item, Aq. spermatis ranarum, cum alumine dissoluta.

Item, Bz. Croci & &c. sterc. muris &c. succi acac. hypocist. ana &c. laud. opiat &c. Terr. sigill. sang. drac. ana &c. Lap. hematit. &c. Comp. sperm. &c. Alum. &c. cum Muc. trag. & syr. plant. f. pillul. narius indantur.

Item, Bz. Chrysol. prepar. q. s. applicetur exteriori in omni haemorrhagia.

Item, Bz. Succi semper vivi, boli arm. aceti rosar. &c. alb. ov. M. applic. fronti, jecori, pudendi.

Item, Bz. Thuris, mastich. gallar. cum alb. ovi applicetur fronti.

Item, Cura Magnetica ope Vitrioli Cypr. aut ligni Heilholz dicti.

Contra Oris Laesiones. AD DENTIUM DOLOREM.

In causa frigida, succus rad. Angelicae impositus.

Item, pulvis rad. Pyretbri & caryophyll. cum Aq. vit. &c.

Item, Rosmar. cum th. memel. Rom. floribus in vino decoctus.

Item, Ol. Camphorae gutt. j. in dentem immissa.

Tomus tertius,

Item, Ol. caryophyllorum immixtum. Item, lupuli flores triti decoquantur in aceto, cum quo os eluatur.

Item, allium cum olibano decoctum.

Item, Sinapi. pip. nigr. bulliant in aceto pro collutione.

Item, acetum decoctum cum nigella.

In causa calida. Aqua prunella cum composito spertiole permixta.

Item, Aqua spermatis ranarum cum nitro prepar.

Item, Laudani Opiati gr. j. immixtum.

Item, fol. quercus decoquantur aceto, pro collutione oris.

Item, lac caprinum cum croco gargarisatum.

Item, in quacumq. causa Bz. Rad. fil. pentaph. ana &c. bistort. &c. fol. rut. salv. beton. ros. rubr. an. m. Bz. troch. de viper. gr. iij. coq. cum vino rubro.

Item, exuv. serpent.

Item, pil. de cynogloss.

Item, Myrid. & Philon. Rom. ad tempor.

AD CORROSOS DENTES.

Melanthium tritum & appositum sedat putredinem.

Item, Origanum pulverisatum cum vitriolo & melle.

Item, si fieri potest, eximantur, vel cauterisuntur ignito ferro.

AD SANGUINOLENTIAM GINGIVARUM.

Bz. pulv. fl. Malva arborescentis p. j. fl. balauft. p. Bz. aluminis &c. Mellis q. s. pro linimento.

Item, decoctum milii frequenter pro collutione usurpatum.

Item, flores ligustri, ros. rubr. prunella. cum bacis myrti, decoq. in aceto & aq. fol. querc. pro collutione.

AD LINGUAM DETERGENDAM IN LAESIONE GUSTATUS.

Absinthium pro collutione decoctum.

Item, Rad. Pyretbri, Angelica, herba prastii, flores anrhos. cum liquoribus & passulis, in aq. & vino decoq. pro Gargarismate.

Item, Theriaca & Mitridatium ore retenta.

Item, Raphanus sale conditus, & masticatus ante cenam.

AD GRAVEOLENTIAM ORIS.

Prater ea, quae stomacho vacuando & roborando conveniunt, prodest masticatio odoratorum, ut Rad. Ireos, Angelica, Zedoaria, Nucis Moschatae, Caryophyll. cort. citri. arant. &c.

Item, confectio sacchari cum Ambra & Moscho.

Item, dentes fricentur pulv. Rad. Ireos. C. C. usi ligni Aloës cum Ambra.

Item Trochisci sub lingua retineantur: Bz. Ol. Nucis Mosch. per express. &c. Ol. caryophyll. gutt. iij. Extra. &c. ligni Aloës &c. spec. diambre completa &c. sacchari in mucilagine Tragag. cum aqua cinam. soluti q. s. sicut Trochisci parvi.

AD UVULAE PROLONGATIONEM.

Wann der Zaßf geschossen. Post universalia fiat gargarisimus ex decoctione salviae, agrimoniae, prunellae, ana M. acetosa Mj. gallarum &c. Fl. balauft. &c. roq. ad tertias, colerur lb. j. adde mellis rosar. colati &c. Misce.

Item, grana juniperi contusa, cum vino rubro cocta, pro gargarisimate.

Item, ex aqua prunella, plant. ag. fol. querc. an. &c. Rob. nucum &c. Misce.

Item, ad capitis verticem Emplastrum, quod Bz. Sandarace, Mastich. Opopanacis an. &c. fl. ros. rub. &c. balauft. &c. pul. fol. querc. &c. Olei nucis Mosch. per expressionem &c. cera & olei Rutae. q. s. f. Emplastrum.

* S Item,

Item, *sacculus ex pulvere caryophyllorum & mastice cum bimbace interpastatus, & spir. Vini calefacto humectatus, & appositus.*
 Item, *Re. Thuris & boli q. s. asperg. prunis & fumus excip. bomb. & vertici applic.*
 Item, *Mellis & pip. q. s. ad vertic.*
 Item, *herba Majoran. vino coct. applic.*
 Item, *ovum ad dur. coct. & dissect. applic.*
 Item, *pulvis ex pip. long. ℥j. succ. acac. rad. torin. ana ℥ij. injusletur.*

Contra Tactus & Motus Læsiones.
 AD ARTHRITICOS DOLORES.

Post universalia, quoad dietam & pharmaciam, cuique subiecto laboranti, juxta prescriptum Medici prudentis, necessarium, conveniunt, primum extra paroxysmum, quæ superfluitates ad articulos ruentes absorbent, & ipsos articulos roborant. Quoad prius, fiat vinum antipodagricum: *Re. Herb. Iva Arthetica, Chamedrys vera, Beton. Salvia nobil. Rosmarini ana Mjss. Rad. Helenii Caryophyllatæ ana ℥j. Cort. tamarisci ℥ss. Sassafras ℥ij. calam. aromar. ℥j. Nucis mosch. Numeroj. F. infusio in 3. mensuris vini.*

Item, *Fiat pulvis, Re. Herb. chamedr. chamepityos, cent. min. ana Mj. Salvia Beton. ana Mjss. Rad. Aristol. rotund. vulgaris, Rhapont. Gentiane ana ℥ss. Ezeni sancti opt. ℥viij. scorfm. pulverisentur dosis ℥j. quotidie.*

Item, *conditum: Re. conf. chamepityos, Anthos ana ℥j. Zingib. cond. opt. Zedoar. condi. ana ℥ss. C. C. usi prapar. spodi. ana ℥j. Theriaca opt. ℥jss. cum syr. de succo chamepityos F. Electuarium.*

Item in caula calida, *fol. sichor. sylvestr. in Majo collecta, siccata, & pulverisata, ℥j. manè & vesperi in jusculo.*

Item in caula frigida, *Theriaca Androm. & Mithridatium, pondere ℥j.*

Item, *china decoctum, cum Sarsapariglia, pro sudore continuatum.*

Item, *C. C. usum & praparatum, quotidie usurpatum in potu.*

Item, *sudorifera frequenter reiterata, nimirum Rob. sambuci cum pauxillo Mithridatii, Rob. Ebuli, spiritus sambuci, cum Aq. Veronica. &c.*

Item, *usus acidularum, sub initium æstatis convenienter per aliquot tempus adhibitus, tam ad viscerum temperiem corrigendam, quam etiam ad serositates evacandas.*

Loco acidularum commodissime quoque usurpatur serum lactis, quod per mensem instar acidularum adhiberi potest. Serum verd lactis caprini eligendum, adq. illud ipsum serum eliciendum lacti ferventis succi convenientes infundi possunt, ipsaque capra herbis appropriatis enutriti. Usus seri lactis esse potest circa æquinoctium vernum & autumnale.

Quoad posterius, præter ea, quæ in textu notantur, membra recipientia roborat extra paroxysmum balneum: *ex lixivio cum sale decocto.*

Item, *Emplastrum diapalmæ exterius appositum.*

Item, *Balneum ex urina frequenter usurpatum.*

Item, *calcei & tibialia immedatè ad cutim ex corio canino consiciantur.*

Item, *vinaceorum usus per dies tringinta tempore vindemiarum.*

Item, *Cannabina struppa, in lixivio decocta & adhibita.*

Item, *ex cinere fagi fiat lixivium forte, adde vini partes aequales, cum alumine pauxillo: calefiat pro balneo pedum manè & vesperi ante cibum.*

Item, *balneum ex ovio formic. & ipsis form. saccul. comprehens.*

CURA SINGULARIS.

Singulis mensibus sumatur manè jejuno stomacho die ante Novilunium ℥ss. Spir. Purgantis; Per mensem Martium, Junium, Septembr. Decembr. quotidie mane sumatur ℥j. Eleuarium. Singulis vero septimanis semel aut bis sumatur ℥ss. pillularum. *Re. Rad. Jalap. hermodact. mechoac. Turbit. Scammon. ana ℥ss. Rad. bell. nigr. albi ana ℥j. sem. cartb. ℥ij. Cinam. ℥ss. Caryoph. ℥ss. Spir. vini mens. i. dig. per mensem. Re. Extr. chamedr. camapit. ana ℥j. Cent. min. gentian. Mag. cran. hum. ana ℥ij. Maf. pillul. angel. ℥ss. m. pro pillulis. Re. ligni Sarsaparill. ℥iiij. Aq. sum. Pæon. ana ℥vj. f. decoctio, post adde Rad. chin. condit. ℥ij. sem. hyper. ℥vj. Rad. Pæon. gr. pæon. ana ℥j. sol. chamedr. camapit. an. ℥v. antimon. diaphor. ℥ij. Rad. Arist. rot. ver. ℥iiij. angel. ℥ij. Cinam. ℥ss. Caryophyll. ℥ij. Croci ℥j. M. cum syr. chamepith. pro Eleuarium.*

IN PAROXYSMO DOLORIS PODAGRICI.

In caula calida. *Re. Ol. rosati, salis parum, & vitellum ovi, Misce, & applicetur.*

Item, *Cassia, recenter extracta & pro Cataplasmate usurpata.*

Item, *mica panis cum lacte, ol. rosato ac croco.*

Item, *ol. ex restudinibus per infusionem, vel decoctum.*

Item, *lenticula palustris cum flor. chamemeli, in lacte decocta, additâ farina hordæi.*

Item, *Aq. plantag. rosarum, solatri, cum aceti pauxillo.*

Item, *Aq. Ulmarie ex toto destillata, cum linteis apposita.*

Item, *stercus vaccinum recens in æstate, cum butyro & pauxillo aceto.*

Item, *cataplasma ex pane cum vino rubro.*

Item, *Parietaria in postea decocta.*

Item, *medulla panis albi aqua frigida immersa, & cum oleo rosato subacta.*

Item, *Cataplasma ex pane albo, lacte, & oleo omphacino, cum succo sempervivi.*

Item, *farina fecalina apposita.*

Item, *Plantago cum Aq. cocta & apposita.*

Item, *Aq. Verbasci linteis madescentibus imposita.*

Item, *folia ricini cum aceto subacta.*

Re. *Cancr. urv. n. 6. Raph. ℥j salis ℥jss. M. & applica. Re. Sal. Tart. nitri q. s. solve lento igne in cruciulo, adde spir. vini pro epithem.*

Item, *Re. sol. querc. exicc. f. cinis & exinde cum urina lixiv. pro lotura.*

Item, *folia solani per se viridia aut sale condita instar brassicæ.*

Item, *Re. Cinnab. ℥ss. xruisti ℥j. Aq. ferrar. ℥iiij. Calcis viv. ℥jss. stent. per 8. dies Colatura detur pro epithemate.*

Item, *folia allii in lixiv. coct. & apposita.*

Item, *compositum sperniolæ cum Aq. spermatis ranarum dissolutum.*

In caula frigida mixta, *Fiat sacculus ex sale rosto, milio, & furfuribus.*

Item, *fiat suffumigium ex urtica minore in vino, & pauxillo aceti decocta.*

Item, *stercus caprinum, tritum cum axungia veteri.*

Item,

AD SPASMUM.

Fiat fomentatio cum fol. & fl. tilia vino decoctis.
 Item, *Ol. lini post fomentationem inunctum.*
 Item, *axungia anseris cum ol. cinam. permista.*
 Item, *Ol. lumbricorum cum terebinthina permistum.*
 Item, *Ol. chamemel. ℥j. lumbricorum ℥ss. Castorei, pulv. lumbr. ana ℥ss. Misce.*
 Item, *Theriaca cum ol. scorpionum, & de castoreo seluta, in causâ frigidâ.*

AD STUPOREM MEMBRORUM.

Fiat cataplasma ex stercore columbino, bacis lauri, fl. chamamelis, sem. cumini, cum ol. lumbricor. de castoreo & cera.

Item, *Fiat lixivium ex cineribus ligni juniperini, ex aqua & vino, cui infundatur Thymus, Salvia, Rosmarinus, bacca lauri, &c.*

Item, *fricentur partes destillato hirund. cum castoreo, addito spiritu cerasorum nigrorum.*

Item, *stercus Verbasici in vin. coq. & appon.*

Item, *cataplasma ex pane & vitell. ovor.*

Item, *Nasturt. puleg. chamedr. rad. bryon. Tanacet. Erysimon, persicar. cort. in vin. appon.*

Item, *Fel Tauri pro inunct. cum ol.*

Item, *Globuli sterc. capr. cum Sp. V. pro catapl.*

AD ISCHIAD.

Re. *Alum. nativ. ℥iiij. Salis usi pulver. ℥ij. reverb. in rigill. clauso, adde ignem 4. grad. per 12. hor. post materiam projice in 4. mens. aq. font. quod in fundo residet misce cum Alcohol vini, & usurpa ad atrophiam cum ol. laurino. Aquâ vero prædictâ calidâ fomentetur locus in Ischiade quotidie bis, & post peractam fomentationem locus inungatur prædictâ mixturâ ex pulvere, Alcohol vini & Oleo Laurino.*

Item, *Sperma Ceti cum cerâ applicetur. Internè decoctum china convenit & Sarsaparilla, ut & pillul. Tartar. & de succin. Omnibus verò externis admisce Sal Urine.*

CAP. V.

De præservatione pectoris & pulmonum.

UT cerebrum, cooperantibus organis sensuum, animales functiones perficit; ita cor videtur talis functionis organum, tum demum toti benè prospicit, quando pectus & pulmones tanquam partes eidem inservientes optime valent. Et si verò prædictæ partes variis causis præter naturam affici possint, frequenter tamen in statu secundum naturam fluxionibus catarrhosis læduntur, quâ de causâ non raro pulmonis exulceratio, phthisis, tussis & respirationis difficultas subsequuntur.

Hinc igitur de catarrhis ad pectus & pulmones descendentibus agendum. Horum origo dependet à frustrata alteratione cerebri, quam ob causam primò respiciendum est ad partem mittentem, scilicet ad cerebrum, deinde ad partem recipientem, nimirum ad pectus & pulmones. Sit ergo diæta conveniens, quæ generationi fluxionum cerebri resistat. Aër ambiens temperatus sit, nec nimium calidus, qui humiditates cerebri dissolvendo, nec nimium frigidus, qui

Ratio organum
 diæta ad præserva-
 tionem
 Aër
 De catarrhis præservandis. Origo Catarrhorum
 Diæta ad præserva-
 tionem
 Aër

Item, *cataplasma ex pane cum vino generoso.*
 Item, *Raphanus rusticus, in scobem incisus & appositus.*
 Item, *Spiritus salis, cum Aq. betonica permistus, & appositus.*
 Item, *Betonica cum vino decocta & apposita.*
 Item, *folia brassicæ rubra calefacta, & recenti butyro oblinita.*
 Item, *Pulvis Tabaci, cum ol. chamamelino permistus, pro cataplasmate.*
 Re. *Mastich. olibani, myrrh. Ammon. Opopon. bdellii, Mum. ana ℥ij. vitrioli ℥ij. Mellis ℥ij. Tartari ℥jss. Sp. vini ℥iiij. f. l. a. destillat.*
 Re. *C. C. minutim incis. cum vino per 6. horas coq. subrabatur gelatina & applicetur.*
 Re. *Mucilag. sem. cydon. Gelat. C. C. ana q. v. adde spir. solani partem octavam, aceti partem septimam, tandem parum Camphoræ & Trochisc. de Ad.*

AD ARTHRIT. VAGAM SCORBUTICAM.

Scorbutica sanguinis impuritas corrigatur Tinctura Tartari, & Essent. chamædrys, spir. Cochlearia, silicis, cent. min. & c. Alvus lubrica servetur pillul. Tartar. & ammoniac. quibus præmissis sudores movendi. Re. *Rad. uccif. ℥j. Sarsaparill. Arist. rot. ver. an. ℥iiij. Herb. cochl. n. j. sal. beton. abrotan. rut. vinc. per vinc. ana p. j. sem. aquileg. ℥ij. coq. in aq. nasturt. becab. cochl. an. ad mediet. cum hujus decocti ℥vj. trajiciantur lumbrici reret. circulis in collo insigniti & nasturt. & petros. per mens. enutriti n. 7. adde Theriac. ℥ss. Aq. Cinam. ℥ij. Spir. cochlear. ℥jss. mixt. simpl. vitriol. gutt. viij. M. Hujus Re. ℥jss. adde lap. bezoar. or. gr. v. Spir. Terr. sigill. ℥v. m. pro dosi ad sudorem.*

AD PARALYSIN.

Ubi insultus Apoplexiæ sequitur, post internâ, exterius aqua salvia rectificata, sive aliquoties nova herba affusa, & destillata usurpetur.

Item, *frictio fiat cum ol. amygdalarum amararum, addito ol. Rosmarini destillato.*

Item, *bacca juniperi, salvia, Hyssopus, & fl. Lavendule coq. in vino, exprimitur, & addito pauxillo Mithridatio fiat fomentatio.*

Item, *ex ligno Guajacino destilletur spiritus, & eodem partes paralytica fricentur.*

Item, *Re. Ol. costini, vulpini, lumbricorum ana ℥ss. pulv. lumbric. terrestr. ℥ij. ping. anserina, cera, ana q. s. F. emplastrum.*

Item, *Anser vino ablatur, & salvia, Rosmarino, Lavendula, & c. infarcitur, additis lumbricis præparatis Numero xx. Castorei, Myrrhe ana ℥j. Ol. vulpini ℥iiij. Fiat assatio, & destuens pinguedo colligatur ad inunctionem.*

Item, *facibus vini membra fomententur quotidie bis calidè.*

Item, *Re. Sapon. venet. sinap. bacc. junip. contusa m. primo fomentetur pars vino decoct. organ. post fricetur massa precedenti.*

Item, *salis Margar. ℥ss. sepe sumatur.*

Item, *Rob. junip. sambuc. cum castor. pro inunct.*

Item, *Rad. Helleb. nigr. in vino cocta & apposit.*

UBI PARALYSIS COLICOS DOLORES

sequitur, adeoq. musculosas partes potius afficit, quam nervos, egregie succurrit frictio, quæ fiat cum spiritu Tartari.

Item, *destillatum Galbani, de quo Crato videatur.*

Item, *Balneum decoctionis Urticæ, Salvia, Rosmarini, & baccarum Lauri.*

Item, *Unguentum ex Sapone Veneto, cum axungia taxi, cati sylvestris, succo salvia, & pauxillo aceti.*

Cibus. *Alimenta* sint facili confectionis, plus nutrimenti, quam excrementi possideant, & parca manu concedentur, cum nihil convenientius catarrhosis, quam *jejunium*, nihil magis noxium, quam *ciborum exuperantia*, qua de causa *Socrates* apud *Platonem*, tempore *Homeri*, quod simplici victu utebantur, catarrhum ignorum fuisse testatur. Fugienda igitur sunt, quae *cerebrum replent* evaporatione sursum cruditates movendo, *Raphanus videlicet, Cypripis, Smapi, Allia*; quae *difficiliter coquuntur*, *pituitam cumulant*, carnes videlicet vetustae, pisces palustres, legumina difficilioris coctionis, quae *ventriculum, & praesertim orificium ejus sinistrum laxant*, ut sunt omnia fruxa vel pinguis. *Cena* respectu *prandii* parca sit, & longe somnum praecedat, quae ratione novae distillationis materia non tantum *cerebro* subtrahitur, sed simul etiam id, quod in *cerebro* cruditatis superest, melius nocturno tempore, calor per somnum collectione facta, digeritur. *Post cibum ad reprimendas evaporationes, & pro ventriculo claudendo bolus Diacydonii simplicis, vel conservae rosarum antiq.* convenit. Qui pulvere stomachali delectantur talem sibi conficiant:

R. Coriandr. praep. ℥j. Mastice, Gum. el. Santal. alb. ana ℥ij. Sacch. ad pondus omnium f. Pulvis sumatur quant. ℥ss. Post cibum cum pane tostato, vino generosorum asperso.

Potus. Potus sit talis, qualem praecedenti capite praescripsimus, qui convenientior redditur, ubi per *radices helenii & sarsaparil.* pectori maxime dicatas, & confectionem adjuvantes, medicatus redditur.

Somnus. Somnus tribus horis a cibo fiat, sitq; moderatus, qui propter nativi caloris collectionem cruditates distillationum alterare potest. Hoc est melius natura praestabit, cum eandem adjuvabimus, *exhalationes a visceribus confectionis impediendo, & cerebrum appropriatis excitantibus corroborando*: nimirum ubi mox ante somnum particulam de subsequenteribus morfulis affumemus;

R. Nucis mosch. Olibani elect. ana ℥j. Mastice, Pulv. liquiritiae ana ℥ij. Corn. c. usi praep. ℥j. Coriandr. praep. ℥ss. Conserv. rosar. antiq. ℥vj. Sacch. ℥viii. in aq. ros. dissol. fiat confectio in morfulis.

Qui pillulis uti possunt, ii frequenter ante somnum ℥ss. pillularum de succino degluciant, & mane guttas 10. Elix. propriet. sumant. Pillularum de succino seq. est descriptio;

R. Succini albi, Mastice elect. ana ℥j. Alois rosata ℥v. Agarici troch. ℥ss. Arist. rotund. ℥ss. Ol. scenicul. gutt. v. Nucis mosch. per express. ℥ss. cum syr. de beton. f. pil. ex ℥ss. num. xxx.

Exercitia. Corporis exercitia non negligantur, inprimis ante cibum; otiosos enim fluxionibus, & catarrhis obnoxios esse vel inde constar, quod vituperium esset apud *Persas juxta Xenophontem*, cum aliquis expueret, propterea, quod inde colligerent, eum in otio vivere, cibusq; repleri. *Balneum calidius resolvens*, quod caput cito repleat, inimicum est, cuius loco lixivium capitis moderatè calidum, singulis mensibus semel atque iterum, inprimis Luna decrescente, tale concedi potest.

R. Rad. Asari, fol. beronica. Serpilli, Salvia, Roris-marini, fl. Lavendula ana Mj. Caryophyll. Nucis mosch. Rad. reos, Thuris ana ℥ij. fol. sen. ℥ss. Agarici ℥ij. Zz. Anisi ana ℥j. fol. Lauri p. j.

Cum lixivium ex cinere vitium comparato, fiat lavacrum capitis. *Anima commotiones, & inprimis mentis operationes*, sint moderatae, quae de causa stua-

dia hic maxime ordinata requiruntur, inprimis nocent *lucubraciones post cibum*, & maxime dum *proni* tabulis admodum innititur. Hoc modo frustratam alterationem cerebri, catarrhorum originem, praevemus, praemissitamen is, quae ad superfluum evacuationem pertinent: Superest, ut videamus etiam, quomodo pars recipiens, *pectus scilicet & pulmones* corroborari possint.

Dum igitur iusto modo causae antecedenti prospectum fuerit, necessarium erit, ut ea non negligamus, quae partem affectam respiciunt. Si igitur *rufis ob asperitatem arteriae vocalis, & meatuum pulmonum adest*, adhibeantur illa, quae leniendi facultatem obtinent, ut sunt *hordei cremor, succus amygdalarum dulcium, syrupus violaceus, succus glycyrrhyzae, syrupus jujubinus, rutula confectionis diaireos simplicis, Diacod. m. sol. f. us. Aug. & similia*, quae temperata sunt, & acrimoniam distillationum alterant.

Verum ubi praeter asperitatem adest etiam collectae materiae crassities & visciditas, cujus respectu non tantum *rufiendi conatus*, sed simul quoque *respirationis difficultas* oritur, ad ea confugiendum, quae *vim detergendi & incidendi* simul possident, ut *uva passa, ficus, rad. Ireos, helenii, marrubium album, hyssopus, thymus, scylla, & hujus generis plura*, ex quibus convenientia domestica remedia conficiuntur, ut sunt *passulae minores, cum inenso spiritu vini preparatae, & sacch. asperse*, quod etiam cum *scibus* fieri potest; *syrupus hyssopi, mel scylliticum, & inprimis oxymel pectorale*, quod *Crato* plurimum in *dylpnæa* commendat.

R. Rad. Ireos incisae ℥j. Agarici albisimi ℥x. Herb. Hyssopi, Origan. Marrubii alb. Puleg. Veronica, Scabiosa. Card. bened. ana Mj. Zz. ℥ij. Decoq. in f. q. aceti, affusa terria aquae, & adde mellis purissimi q. ss. pro jucunda dulcedine: colatura coquatur ad consistentiam syrupi, cujus cochlear frequenter assumatur.

Plurimum hic quoque praestat *Loch. sanum & ex-perium dimidii cochl.* quantitate frequenter lambendo sumptum, cum potenter incidat & detergat. Nec omitterendum est, *domesticum istud remedium*, pueris etiam non inconveniens, dum in tussi ac difficultate pectoris, a crassitie & pituitosis obstructuentibus humoribus proveniente, *raphaniradices* incidimus, easdemq; *saccharo candiae albo*, strato super stratum facta, aspergimus, & ac in patina, super addito pondere quodam, per noctem oneramus, ac succum inde collectum frequenter exhibemus. Qui *sublingualibus* delectantur, ex officinis sibi comparent *pillulas bechicas nigras*, earumq; duas, vel tres sub lingua teneant, donec sensim liquefiant; habent enim propter basin compositionis, quam *glycyrrhyzae*, ejusq; *succus* constituit, vim leniendi & detergendi. *Zingiber* etiam in India conditum, ut *& radices helenii condita*, jejuno stomacho frequenter in tali casu cum fructu sumuntur.

Tandem cum procedente tempore, propter fluxionum acrimoniam *pulmonum exulceratio* timenda sit, quae non solum cum *tussi, difficultate, respiracione*, verum etiam totius corporis *absorptione vel tabe* conjungitur, ideo praeter ea, quae haecenus proposuimus, specifica quaedam subjicienda sunt. Quod priusquam fiat, notandum, *consumptionem* istam corporis, quam *phthisin* dicimus, satis periculosa esse, cum originem suam *exulcerationi pulmonum* debeat: ut autem effectus non tollitur, nisi causa primam auferatur: ita tabes ejusmodi difficulter curatur, propterea, quod *pulmonum consolidatio & purificatio* multum difficultatis includat.

Cum

De corroboracione pectoris & pulmonis, Contra tussim.

Contra difficultatem respirationis,

Oxymel pectorale Cratonis

Bechicum domesticum ex Raphano.

Sublingualia

Quomodo exulceratio pulmonum praeservanda sit.

Phthisis periculosa.

Cum autem diuturnus morbus sit *phthisis*, in quos annos vita protrahitur, idcirco notandum omnia esse dirigenda, quae post antecedentia, quae distillationes respiciunt, *expectatio promoveatur, purulenta materia detergatur, pulmonum exulceratio purificetur & consolidetur*. Sic ergo *victus ratio* talis, qualem supra contra distillationes praescripsimus. Inprimis hic *pristana vel cremor hordei*, convenit: *pisces item saxatiles, eorumq; brodia, temperate salsa, sine aromatibus; cancrorum cauda* in lacte macerata post levem coctionem, & postea cum aqua & butyro sufficienter elixae; *oryza* cum brodio galinae cocta; *brodia cerevisiae* cum vitellis ovorum praeparata, brodia contusarum carniuum, *lac recens coctum*, & cum vitellis ovorum praeparatum, imò *lac recens multum*, inprimis *caprinum & humanum* phthisicis convenientissimum est, vel per se solum, vel cum pauxillo sacchari (ne cito coaguletur in ventriculo) sine cibus aliis sumptum. Haec enim, & similis victus ratio, non tantum ratione causae antecedentis convenit, sed atrophiae quoque resistit, cum facilius talia alimenta concoquantur. *Potus sit aqua hordei cum passula minoribus, & radice glycyrrhyzae* confectione, vel aqua cum parte quadam ligni *Sarsasae & china* decocta; interdum *vinum* concedatur tenuius, cui per noctem *passulae minores* infundantur: *vinum emulatum* conveniens quoque judicamus; cum *helenium* ad lentos & crassos thoracis humores educendos accommodatum sit. Si vero propter *calorem hecicum* sitis urget, interdum *emuliones amygdalarum dulcium, cum semine papaveris & hordei decocto* factae, propinentur. Quo ad medicamentorum domesticorum usum, diligenter illa continuanda sunt, quae supra proposuimus, tussim & expectorationem adjuvantia. Commendatur hic inter caetera *Loch. sanum & expertum, quantitate ℥ss. cum liquor cochl. jussuti galinae* in quo primum hordeum excorticatum aliquandiu coctum fuit, permixtum, & sorbendo quotidie jejuno stomacho sumptum. Huic succedunt, quae *pulmonum exulcerationem non tantum purificant, sed simul quoque consolidant, & ab ulteriori corruptione praeservant*, ut sunt *syrupus jujubinus, vel glycyrrhyzae, vel violarum, cum guttis aliquot Balsami sulphuris Terebinthinari Smalcald.* mistus, & frequenter, cochlearis quantitate, lambendo usurpatus: *Saccharum rosaceum*, seu conserva rosarum, de cuius usu vide *Probl. med. dec. 4. q. 9.* ubi notandum, ex ipso saccharo rosaceo domesticum remedium phthisicis accommodatum fieri posse, si pullum exenteratum sumamus, eumq; saccharo rosaceo impleamus, lento igne, cooperta olla, coquamus, & decoctum ex pullo, cum saccharo rosaceo contuso, quotidie, plenioris haustus quantitate, sorbendo bibamus, quo remedio *Monacham phthisicam Romae* restitutam esse *Forestus refert*. Plura de hac materia habet *Zacutus*. Sulphur etiam optimè per sublimationem purificatum (in officinis flores sulphuris vocant) specificum remedium in hoc casu constituit, cum *saccharo cand.* aequali pondere permixtum, ac drachmae dimidiae quantitate, vel cum ovo sorbili, vel syrupo quodam pectorali, jejuno stomacho frequenter assumptum. *Vel Sulphur. q. f. coque per diem in urina, coq. alt. die in aceto & exicc. tandem. Aqua cal. lavetur ut albescat, hujus ℞. ℥ss. Alumin. usi, Salis fusi ana ℥ij. in destill. per alemb. igni fortis. quod sublimatur exime pro usu.* Praeter caetera maxime quoque; *pulmo vulpis* commendatur, ex quo inter alia medicamenta in officinis *Loboch* praepa-

ratur, quod lambendo sumitur, pro absterfione & consolidatione pectoris, & pulmonis in tabe. Si vero *catarrhus calidus ac tenuis* concurrat, quemadmodum frequenter accidere videmus, ea in promptu sint, quae tenuitatem sistunt, atq; acrimoniam corrigunt, ut sunt *Loch. de papavere, syrupus papaveris erratici*, de quibus quantitas cochlearis dimidii frequenter bibatur: inprimis conveniunt ejusmodi rotulae sublinguales:

R. Sem. papav. albi ℥j. Gum. tragacanth. Arabici, Amyli ana ℥ss. Sem. melonum. excort. portulacae ana ℥ij. Corall. rub. praep. succi glycyrrhyzae ana ℥ss. Sacch. penidiol. rosar. tabulat. ana ℥j. f. trochisci cum syr. de papavere simpl.

Tandem, ubi mediocriter à febre & exurente calore liberatus esse videtur, qui abe consumitur, pro re-stitutione virium ejusmodi morfuli conficiantur.

R. Amygd. dulc. excort. ℥ij. pinear. pistacior. mund. ana ℥ss. spec. diatrag. frig. Diapenid. ana ℥j. Succu liquiritiae ℥ss. Sacch. in aq. rufisilag. dissol. ℥ss. f. confectio in morfulis.

De quibus ℥ss. sumatur hora una ante cibum super bibendo brodium carnis. Insigne est etiam experimentum *Cardani*, quod proponitur in *conf. de difficili respiratione*, cujus succellum in his quoque regionibus confirmatum fuisse scimus, quum scilicet in absorptione corporis distillatum sanguinis porcini usurpatur, quod hoc modo fieri potest.

R. Sang. porci unius anni recenter macerati ℔. iiii. fol. rufisilag. Scabiosa ana Mj. conf. rosar. Borrage. ana ℥ss. Aq. rufisilag. ℥xv. M. destilletur per balneum.

Distillatum hoc dulcoretur *conf. manus Christi q. ss.* pro suavi dulcedine, cujus usus quotidianus sit ℥ij. jejuno stomacho.

Item, *R. Pulm. & hepatis vituli ana n. 1. cochlear. cort. nam. 20. cancr. n. 10. carnis capon. ℔j. Medull. pan. filig. cal. ℥viii. rad. cich. aspar. sen. ana ℥ij. Curc. ℥ss. Rhab. ℥vj. spec. ind. cinam. squin. an. ℥ij. spec. diarr. ab. Troch. de Rhab. de Eupar. ana ℥ij. Herb. agrimon. cuscut. scolop. absinth. card. ben. Cent. min. ana Mj. Epat. Tarax. endiv. ana Mj. sem. 4. frig. major. ℥ss. Anisi ℥ij. fl. borrag. bugl. ana Mj. ros. rubr. Mj. Aq. Agrim. Card. ben. rufisil. Card. M. cichor. endiv. ana ℔ss. per duos dies destill. dosis M. & V. ℥ij.*

Sublinguales trochisci.

Restaurantia.

Morfuli.

Destillatum sanguinis porcini, contra atrophia.

APPENDIX AD CAP. V. De Morbis Pectoris & Pulmonum.

CONTRA CATHAROS.

Respectu partu mittentis, scilicet capiti, convenit *Ambra, cum saccharo solut a. gr. iij. vel v. in ovo sorbili.*

Item, *sacculus ex Santalis, Rosi rub. & Ambra pro capite.*

Item, *Aquâ Salviae os eluatur, post somnum.*

Item, *fiat gargarismus ex decocto rad. pyretbri, Salviae Rosmar. cum aqua, & pauxillo aceti.*

Item, *naribus attrahatur aqua Majorana, cum pulvere nigella. ol. succini ad vertic.*

Respectu tenuium distillationum conveniunt *Morfuli confectione ex Mucilag. rad. Alth. cum Sacch.*

Item, *Lac. sem. Cannabu.*

Item, *Myrobalani conditi.*

Item, *Belus Armenia, Cornu C. praepar. cum Extratto Liquir. & Sacch. fiat trochisc. additâ mucilage sem. cydonior. per aquam rosarum.*

Item, *Succi Hypocisth. ℥j. succi plantag. ℥ss. sacch. & Mucilag. rad. Alth. q. f. fiant Trochisci.*

Respectu viscidæ materiæ collectæ, spermæ Ceti quant. pisci majoris pueris exhibetur in lacte.
 Item, Oxymel squilliticum.
 Item, Oxymel pectorale Cratonii.
 Item, Oxymel de Petro Quercetani.
 Item, Confectio Diareos Salomonis.
 Item, R. Euphras. ʒʒ. Cin. Zz. ana ʒij. Cardam. Cubeb. ana ʒʒ. sem. fenic. ʒij. Sacchari ʒʒʒ. f. Tragea sum. m. & v.

CONTRA RAUCEDINEM.

Sublatâ primam causâ antecedente fiat Eclegma cum Julapio violato, addito pulv. Rad. Aronis.
 Item, Aq. Veronicæ redificata, spiritu vini parumper permista, sacch. cand. dulcoretur, ad usum.
 Item, Myrrha ore detenta, donec liquecat.
 Item, muccago Tragacanthæ, cum aq. Veronicæ factâ, saccharoq. dulcorata.
 Item, succus raparum saccharo coctus.
 Item, Butyrum recens sacch. cand. permistum.
 Item, R. Thuris Mastich. Tragacanth. Gummi Arab. ana ʒʒ. pulv. passul. ʒj. Ambra gryf. gr. vj. cum melle & aq. rosar. fiant. Trochisci.
 Item, R. Oxym. squill. syr. fl. papav. liquir. de Eryf. Lob. Aq. Veron. syr. anisi ana q. v.
 Item, R. Rad. Alibæ ʒʒʒ. sem. fenugr. ʒʒʒ. sacchari in lacte ex sem. papav. alb. cum aq. ros. extr. dissolut. ʒʒʒʒʒ. f. Conf. in Morfalis.

CONTRA TÛSSIM.

In puerorum tussu contumaci Syr. de Hysopo ʒj. de liquir. ʒij. M.
 Item, decoctum raparum sacch. dulcoratum.
 Item, pectus inungatur muccagine lini, Fenugraci, Malv. & rad. Alib. cum butyro exceptâ.
 Item, Gummi Arab. Tragacanth. succi Glycyrrhizæ, ana cum Sapa fiant sublingualia.
 Item, Grana Juniperi decoqu. cum cerevisiâ, vel hydromelle pro potu.
 Item, R. Storacis opt. ʒʒ. Ambr. gr. ij. m. f. pil. in contumaci tussu.
 Item, fl. Sulph. ʒj. Benzoi ʒj. M. in ovo sorb. sum. pro 3. vicibus.
 Item, R. Rapas exicc. insund. in ol. olivar. post exprim. hoc ol. sume m. & v. cum aq. melis.

CONTRA ANGINAM.

Ubi Laryngis & colli musculi inflammantur, præter ea, quæ totum respiciunt, & affluxum corrigunt, ut sunt Enemata, Venesectio, Scarificatio, Friccio extremorum, & c. fiat decoctum cum lacte, cui adde vitell. ovi numeroj. Albi greci exiccati, ʒʒʒ. saccharicandi. ʒij. ad mensuram dimidiam, de quo sepe cochlearia tria sumantur.

Item, R. dentis Apri prep. ʒj. ol. lini ʒij. M. pro dofi.

Item, exterius ad resolutionem, album grecum, cum cinere nidi hirundinum, addito melle fiat cataplasma.

Item, ad suppurationem, ex siccibus, rad. Alib. Myrrha, Croco, Farinâ sem. Lini & Fenugr. cum melle fiat Emplastrum, quo dolor etiam lenitur; intro vero, si tendit abscessus, similibus gargarismis nature succurrendum, de quo vide Tom. 2. lib. 3. Obs. 1. & 2.

CONTRA DYSPNOEAM ET ASTHMA.

Post illa, quæ causam antecedentem respiciunt, sepius ante cibum sumatur haustus juris galli decrepiti, cum vitello ovi, butyro recenti, saccharo & pauxillo croci parumper ebullitione mistus.

Item, ubi vehementia suffocationis sumatur oxymel scylliticum, cum aq. cinam.

Item, Aq. Veron. Anisi. ana ʒʒʒ. Syr. de Glycyrrh.

ʒʒʒ. Ol. Anisi, Fenic. ana gutt. iij. M. & sepius cochlear exhibe.

Item, in causâ frigidâ tenaci R. Castorei ʒj. Mæcis, aquâ veronicæ preparata. ʒʒʒ. Moschigr. v. Craci gr. ij. Misce, f. pulvis pro 2. vicibus.

Item, Ammoniacum in pillulis datum ad ʒʒʒ.

Item, R. Syrac. calami. ʒʒʒ. Extr. Glycyrrh. ʒʒʒ. Sp. diareos S. ʒʒʒ. ol. Anisi. gutt. iij. cum sacch. ʒijʒʒʒ. in aqua fenic. solut. f. rotule.

Item, Syr. ex succo Nicotianæ cum flor. Sulphuris permistus, & lambendo sumptus.

Item, herba Boerjys vino vel hydromelle decocta, & manè, vespereq. pota.

Item, Balsamus Sulphuris Terebinthinatus, cum syr. jujubino, vel oxymelle squillitico.

Item, Oxymel de Petro Quercetani.

Item, Oxymel Pectorale Cratonis.

Item, Flores Benzoini. ʒʒʒ. cum syr. de Althæa, vel de jujubis, ʒʒʒʒ. permisceantur, pro lambili.

Item, decoctum Abrotani & Prastii in hydromelle.

Item, R. Spir. vini opt. ʒviiij. Passul. min. jujub. sicuum ana ʒʒʒ. Incendatur & adde sacchari opt. ʒʒʒ. M. continuo, nbi non amplius ardet, adde Aq. Veron. ʒij. M.

CONTRA SPÛTUM SANGUINIS.

Quod scilicet ex pulmone prodit, adhibitis omnibus, quæ sanguinem aliò repellunt, & derivant, fiat Elect. ex conf. rosar. antiq. cum bolo armeno, succo hypocist. & Syr. Myrtino.

Item, Syrupus papav. errat. cum pauxillo Laudani opiat.

Item, compositum Sperniola granis aliquot assumptum.

Item, Loch. de papav. cum Mastiche, Succino & Corall. rub. permixtum.

Item, rubrica fabrilis, optime lota, cum aqua tussilaginis ʒʒʒ. usurpata, in appropriatis syrupis vel aquis.

Item, Syr. de Symphyto.

Item, Conserva rosar. antiqua cum bolo arm. prep. terrâ sigill. & syr. de rosif. sicci.

Item, Aq. sol. querc. cum castan. f. Emulso.

Item, R. Rhabarb. ʒʒʒ. usurpetur cum succo plantag. & syr. de portul. postea per 10. dies m. & v. sumatur ʒʒʒ. Elect. quod R. sem. hyosc. albi pulv. ʒʒʒ. Conf. viol. ʒij. syr. viol. ʒij. M. f. Electuarium.

CONTRA PERIPNEUMONIAM.

Alvus ante omnia leniatur, & sanguis effervescent venesectiâne minuat, adhibitis postea iis, quæ fervorem pulmonum temperant, & materiam expectoratiõe educunt. Fiat igitur inunctio Oleis lilior. alb. violar. Anerhini, Amygd. dulc.

Item, fiant sacculi ex chamamelo, Meliloto, sem. Lini, Anisi, & c.

Item, cataplasmata ex farinâ bordei, cum oleis dictis, & butyro recenti.

Item, interius Syrupus flor. papav. errat.

Item, fiat ex sem. card. ben. & Melon. emulso cum aq. scabiose, quæ sacch. cand. dulcoretur.

Item, pulv. flor. papav. errat. ʒj. pondere, cum Syrupi pectoralibus, scilicet violarum, de floribus ejusdem, vel scabiose exhibeatur.

CONTRA PLEURITIDEM.

Præmissis universaliibus, appropriatum est hic oleum Lini ʒʒʒ. cum haustu aq. card. bened. saccharo dulcorata sumptum.

Item, Aq. papav. errat. cum pul. corall. alb. & C.C. V.P. ana ʒʒʒ. exhibita.

Item, stercus equi avenam comedentis, cum aq. card. ben.

ben. exprimatur, & saccharo dulcoretur, pro haustu sudorifero.

Item, Syrup. flor. papav. errat. cum aq. ejusdem.

Item, exterius Empl. de Meliloto.

Item, Cataplasmata, quæ in peripneumonia conveniunt, cum oleis & unguentis.

Item, herba consolida regalâ, in vino decocta & apposita.

Item, omentum vervecis pingue, calefactum & appositum.

Item, potus fiat ex liquir. rasâ ʒʒʒ. flor. papav. errat. ʒij. sem. cydon. malvæ, ana ʒj. gummi Arabici ʒij. decoqu. in aq. Mens. 1. ad ʒ. saccharo dulcoretur.

Item, R. Sem. lini coq. in pasta ad pulvis consist. ad latus dol.

Item, R. Capas n. zo. coq. in lacte ad pulvis consist.

Item, fiant sacculi ex sem. lini, baccis lauri, fl. camom. in vino & lacte coq.

CONTRA PHTHISIN.

Præter ea, quæ in textu annotantur, fiat desillatum ex pulmone vituli, cui addatur Veronice, Scabiose, & Pulmonaria, q. l. affusa aq. card. ben. quod postea sacch. cand. dulcoretur, & sepius usurpetur.

Item, Lac. Sulph. sepius cum aq. rufilag. usurpetur.

Item, R. Amyli, Tragacanthi, Gum. Arab. ana ʒij. Hord. excort. lbʒ. Infunde per noctem in f. q. aq. Tussilag. & Veron. postea in pullo coq. ad sufficiency, de quo jure lbʒ. quotidie cum Syr. de liquir. ʒj. exhibeatur per x. dies.

Item, pulvis Haly frequenter usurpatus, vel talis, quem Platerus habet.

R. Rad. Consolid. ʒij. Althæa ʒj. liquir. ʒij. Sem. Plantag. ʒj. Hyosyami ʒʒ. Gummi Arabici. Tragac. ana ʒʒ. Oculor. Cancr. ʒj. Sacch. ros. tab. ʒij. f. pulvis dofi ʒj. manè & vesperi.

Item, R. sol. Tussil. botryos, saly. Pulm. veron. hed. terr. ana Mj. Rad. liquir. ʒʒʒ. fenic. ʒʒʒ. Passul. min. ʒij. coq. in aq. fl. Tussilag. ad consumpr. dimid. partis dofi. M. & V. ʒij.

CAP. VI.

De cruditate præcavenda, & stomacho corroborando.

Tertium locum inter partes principes jecori tribuimus, cui stomachus ac partes vicinæ serviunt, materiam beneficio primæ coctionis ita præparando, ut ad sanguinis confectionem eò aptior sit. Cùm igitur vitium primæ coctionis, juxta communem assertionem, in secunda non corrigatur, de Stomacho corroborando consequenter tractandum erit.

Ad cruditatem autem præcavendam, potissimum respiciendum est ad dietæ regimen, quæ de causa talia alimenta sunt eligenda, quæ facillimè digeruntur, & parum excrementiorum humorum generant, quocirca fugiendi sunt cibi duri, viscosi, frigidissimi, multisq. partibus excrementitiis abundantes. Electis alimentis juxta qualitatem, diligentissimè quantitas etiam observanda est, quam ob causam huc pertinet communis regula, *cibis non repleri, nec fame torqueri*, cujuslibet ventriculi constitutioni convenire. Dum enim cibus copia sua facultatem concoquentem superat, nihil obstat, quin convenientissimum alimentum naturæ satis ini-

micum reddi possit, cum quælibet agendi facultas conveniens, & proportionatum suum objectum requirat. Nec ordo ciborum negligendus est, propterea, quod coctionem adjuvet, dum solidioribus laxantia vel humidiora præmittimus. Tempus quoque cibis assumendis conveniens observetur, illud scilicet quo cibum priorem digestum atque concoctum esse scimus, cùm aliâ necessariò co-

coctionis læsio suboriatur. Inprimis ciborum varietas ableganda videtur, cùm Philosopho teste, ventriculum turbet, & chylum inæqualem progeneret: illa scilicet varietas ciborum, ubi cum carnibus animalium pisces, cum piscibus fructus, cum fructibus crudis cocta alimenta diversorum generum, aliâq; heterogenea miscemus, & nihil non excogitamus, quo variis esculentis gulæ blandiamur. Quò enim homogœna magis sunt alimentis, eò citius à calore nativo coquantur, alterantur, & in chyli substantiam simillimam convertuntur, contra, dum ea, quæ difficilis coctionis sunt cum aliis, quæ facillimè digeruntur, uno eodemq; tempore miscentur, fieri non potest, quin cruditas hinc oriatur.

Porrò non tantum esculentis, sed etiam Potulentis non raro ventriculus læditur. Sit quantitas cujusque naturæ conveniens, & sicuti cibus famem, ita potus sitim expectet. Aviditatem utriusq; superesse debere post mensam statuit Marcellus, fastidium & saturitatem, repletionem videlicet, bratis potius quàm homini convenientem, procul ablegando. Nihil de noxis ebrietatis hic addimus, cùm fatis ista pateant ex iis, quæ c. 1. de cerebro corroborando proposuimus. Quæ nec vinum nec cerevisiam ferre possunt, usurpent seque. Passul. min. lbj. coq. in 10. mens. aq. ad moll. coletur, adde Cinam. ʒʒ. piper. ʒj. Mellis lbj. ferment. Verùm præter hanc esculentorum & potulentorum observationem reliquæ res non naturales diète non parùm huc quoque faciunt: nimirum, ut somnus & vigilia moderatè sint, cùm istius excessus cruditates augeat, ac corpis ejusque facultates omnes stupefaciat, adeoq; crudis humoribus colligendis ansam præbeat; harum immoderatio calorem nativum resolvit, ac tandem ex accidenti ventriculum frige-

facit, ut patet Tom. 1. Disp. 20. Coron. 4. Cæterum, cùm nulla coctio fiat feliciter, nisi quod heterogeneum est, optimè fecernatur, ideo consuetæ alvi dejectiones diligenter promoveantur, & si opus est, arte juventur, juxta doctrinam Tom. 1. Disp. 20. Coron. 5. propositam. Si opus exhibeatur ʒj. Agar. Troch. cum oxym. aut frequens usus sit Pillul. de succin. vel angel. A cibo corporis balnea & exercitia, sicut etiam animi labores, studia videlicet leticia, fugienda sunt: ut enim illa cruditatis, imperfectæ concoctionis, scabiei, plurimorumq; morborum inde provenientium causæ sunt, ita lucubrations post cibum, & in primis nocturnæ, cerebro & ingenio plurimum obsunt, ut supra diximus.

His ita observatis, quæ ad cruditatem præcavendam faciunt, minimè negligenda sunt illa, quæ stomachum quoque corroborant. Talis imbecillitas maximè ex parte suam originem habet à debilitate caloris, & illuvie crudorum humorum. Hinc alimenta convenientia rectè per aromata, herbas & semina conduuntur, quæ seliguntur ex iis, quæ stomachicè dici solent. Conveniunt igitur alimenta Cinnamonom, Nucè Moschatâ, Macæ, Galangâ, & similibus moderatè condita; quò etiam pertinet Crocus, Zingiber, Caryophyllum, Piper, Anisum, Fœniculum, & c.

Ordo ciborum.

Vid. quæst. annexam in tract. de scorb. ro.

Tempus cibi assumendi.

Cibus simplex optimus.

Vide quæst. apud Senert. lib. 4. Inf. part. 2. cap. 4.

Separatio ciborum.

Exercitia corporis à cibo.

Exercitia animi.

Somnus & vigilia.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Corroborantia stomachum.

Contra viscidos & frigidos humores ventriculi tunicis infarctos.

Quod si viscidos, frigidis, humores tunicas ventriculi infarciant, duabus horis ante cibum syrupus de mentha, de betonica, vel de absinthio, cum Elix. propriis, quantitate trium cochlearium sumitur: viscidum Absinthii, Salvia, Betonica, similis, facultatis frequenter bibitur, & levis purgatio per Aloë purificatam in mense instituitur, assumendo tribus horis ante cibum pillularum Aleopanginarum ʒiʒ. vel alia lenientia medicamenta interius cap. 10. enumeranda.

Contra bilis reliquias.

Si vero reliquias bilis ventriculus æstuet, atque cibus aversetur, adhibeantur illa, quæ bilem obtundunt, cibi fastidia discutunt, dissolutumque ventriculi robur adstringunt, ut sunt Malum Cuminum, Malum Punicum acidum, Cydonium, Ribes, Oxycantha, Conserva Rosarum, Tinctura Rosar. cum spiritibus vitrioli temperata, Oliva immatura condita, & hujus generis plura, quam ob causam huc pertinet Syrupus Myrtinus, Acetositas citri, & Miva Cydoniorum, quorum quodlibet, duobus vel tribus cochlearibus, ante cibum sumitur: Myrobalani conditi, Noces Juglandis condita, fructus Berberorum, de Ribes, & alia hujus generis dum saccharo temperatè condiuntur: Inter herbas Acetosa maximè commendatur in hoc respectu, præsertim ubi cum pulvis gallinarum coquitur æstivo tempore, & iis exhibetur, quibus stomachus æstuat.

Contra evaporationes ad caput.

Potus esse poterit ʒ. Hor. Mj. Aq. mens. 2. Aceti cochl. j. cog. distillat. coletur, adde Cin. ʒiij. adde vini albi mens. dimid. coletur aliquoties, tandem adde succi lim. ʒiij. M. Post cibum optimè conveniunt illa, quæ vapores ad caput exhalantes impediunt, & ventriculorum roborant, ut sunt Coriandri semen, Nux Moschata, Mastix, Diacydonium cum speciebus, Cydonia condita, Conserva Rosarum antiqua cum Corallio rubro permixta, &c. ex quibus & similibus varia medicamentorum genera componi possunt, verbi gratia, qui morulis delectantur, post cibum de lequentibus portionem quantitate ʒiij. assumant.

ʒ. Coriand. præp. ʒʒ. Diacydonii simpl. ʒvj. Mastichis elect. Nucis mosch. ana ʒʒ. omnia inciduntur grosso modo & cum saccharo in aq. rosar. soluto ʒviiij. f. confectio in morulis:

Pulvis stomachalis cum tosto pane & vino generoso quantitate cochlearis dimidii talis usurpari potest:

ʒ. Coriand. præp. ʒʒ. Corall. rub. præp. Cinam. Galang. ana ʒʒ. Cor. Cerv. usi præp. ʒiij. Mastichis elect. ʒʒ. Sem. fenniculi, Anisi ana ʒj. Sacch. ad pondus omnium fiat pulvis.

APPENDIX AD CAP. VI.

De Affectibus Ventriculi & Intestinorum.

CONTRA ARDOREM STOMACHI.

Wider den Sodt fiat Syrupus ex succo summitatum fol. querc. in vere expresso, & saccharo condito. Item, eadem folia recentia cum saccharo contundantur pro conserva.

Item, Creta cum aq. rosar. præp. ʒij. Oculor. cancri præp. ʒj. Sacch. in aq. ros. solut. ʒiij. fiat Confectio in rotulis.

Item, Mandibul. luc. ʒj. Item, Avena manducata.

Item, Conf. ros. fol. querc. ocul. ʒj. terr. sigill. M. CONTRA NAUSEAM.

In causâ calidâ, præmissis evacuantibus convenit Conf. Ros. Vitriolata.

Item, Spiritus Vitrioli gutt. vj. in brodio sumptus.

Item, Oliva & Cappares, aceto preparata.

Item, Syr. de Agrestâ, Oxyssaccharum simplex & compositum, Syr. de succo Acetosa, &c.

Item, Absinth. cog. in aceto coletur, & adde aliquid santis ali & sacch. cog. ad conf. syr.

Item, Liqueur Martii ex vitr. Martii destillatus.

In causâ frigidâ, vinum Absinth.

Item, Spiritus Absinthii gutt. v. vel vj. in brodio.

Item, Zingiber conditum.

Item, Aqua stomachica de Zedoaria Tom. 2. lib. 4. Observ. 1. pag. 150.

Item, Chocallate.

CONTRA DOLOREM VENTRICULI.

Scilicet ex inflatione obortum, ubi convenit Ol. Caryoph. destillat. gutt. iij. in jusculo vel vino.

Item, Elixir proprietatis gutt. vij. in brodio.

Item, Destillatum Zedoarie.

Item, Confectio ex ol. anisi cum Sacch. in aqua Menth. soluto.

Item, Spiritus Terebinth. cum jusculo ʒʒ. sumptus.

Item, Nihil proficientibus omnibus, post evacuationem, convenit Laudanum opiatum perlatum gr. iij. vel v.

CONTRA SINGULTUM.

Evacuata materia per Magisterium Tartari Vitriolati, cum additione vino Absinthii sumptum, si diuturnum est malum, adhibeatur Rob. Cynosbari.

Item, Syr. de Mentha, de Absinth. cum spiritu Tartari.

Item, Origani in brodio decoctum, & cum saccharo & caryophyllis conditum. Vide plura Tom. 2. lib. 1.

Observ. 25. pag. 17.

Item, Theriac. ʒj. distillamini cretici, Nucis M. ana gr. x. vini rubr. q. v.

CONTRA LIENTERIAM.

Ubi per alvum alimentum non mutata deiciuntur, fiat evacuatio, Rhabarb. ʒj. Myrob. citr. ʒj. corall. rub. præp. ʒʒ. detur in aq. fol. querc. vel vino cydonior.

Item, Ea conveniunt, quæ ventriculorum roborant astringuntur amica, ut nux moschata, Mastiche, ut & vinum infusionis tormentilla, bistorta, cum Galanga.

Item, Diacydonium cum speciebus.

Item, Diacorum.

Item, Cataplasma fiat ex pane secalino, cum fol. Absinth. Mentha, flor. ros. rub. Mastich. oleo Anethino addito.

CONTRA CARDIACAM.

Vinum infus. beton. & rosm.

Item, Aq. fl. acac.

Item, ʒ. Extr. Zedoar. cal. arom. ana ʒʒ. sacch. q. s. f. rotul.

CONTRA DIARRHEAM.

Seu fluxum alvi superfluum, oryza cum lacte cocta, sepius exhibeatur.

Item, Prisana seu hordeum excorricatum in brodio decoctum.

Item, Lac vaccinum, in quo chalybs aliquoties extrinquatur.

Item, Conserva Rosar. antiqua, cum pulv. glandium, & Syr. Corallino subacta.

Item, Decoctum hordei rosti, cum Syrupo de rosis sicis permistum. Ubi contumacia est malum, ea conveniunt, de quibus in Dyenteria,

CON-

CONTRA DYSENTERIAM.

Mox fiat evacuatio Rhabarbaro cum Myrobalanis citrinis, in decocto hordei rosti: vel Syrupo Ros. solur. cum Rhabarb.

Item, in sermâ Boli, Rhabarb. ʒʒ. cum Conf. Ros. antiquâ & Syrupo cydon. dari potest.

Item, clysteres fiant in principio ex decocto hordei rosti, cum saccharo rubeo, & melle rosato.

Purgatis & deterfis intestinis detur corall. rub. præpar. ʒj. Gummi Arab. ʒj. Misce.

Item, In contumaci fluxu pyrum excavetur, & repleatur cera albâ & Tragacanthâ ana ʒʒ. assetur & pulpa mixta comedatur.

Item, Tragacanthæ ʒʒ. Nucis Mosch. roste, numero pulv. tormentilla ʒj. Misce, fiat pulvis, de quo sepius ʒ. s. exhibeatur.

Item, Sumach vel Rhus obsoniorum coqu. in aq. coletur, & addita nivâ cydonior. fiat julep.

Item, aqua sol. quercuum per se, vel cum Syrupo Myrthino sepius bibita.

Item, Lac chalybeatum si febris abest, & potu & enemate convenit. Plura vide, cum utendi modo Tom. 2. lib. 4. Observ. 18. 19. 20. 21. & 22. pag. 176.

Item etiam in tractatu de Dyenteria.

CONTRA COLICAM.

Ubi primùm diligenter observantur, quæ alvi obstructions emolliunt & promovent, tam superius assumpta, quam etiam per clysteres injecta; Commodum interius assumitur pulvis, qui ʒ. Cort. Arant. extern. ʒvj. calam. arom. Galang. Bacc. Lauri ana ʒj. cinam. cumini ana ʒʒ. f. pulvis, de quo detur ʒj. contra inflationes frigidâs.

Item, Ol. Amygd. d. ʒʒ. aq. chamem. ʒj. spir. Terreb. ʒj. f. Misce pro haustu.

Item, Oleum Amygd. d. ʒiij. vini Malvat. ʒj. Syr. de Alth. ʒj. Misce pro haustu.

Item, Vitell. ovi num. j. Spir. Junip. vel Anisi ʒij. aq. cheræ fol. ʒj. optimè misce, & ebibe, lecto bene tectus.

Item, Vini Malvat. ʒiij. Syr. de Alth. ʒj. spir. Vitrioli ʒʒ. Misce pro haustu.

Item, Elixir proprietatis Paracelsi gutt. x. in aq. chamem. & Cheræ folii.

Item, Laudanum Opiatum perlatum gr. vj. in Confect. Alchermes, quando dolor est acutissimus.

Exterius sacculus fiat ex Furfure, Sale, Cumino & Milio.

Item, Stercus vaccinum æstivale recens cum oleo anethino & Butyro subactum applicetur.

Item, Galbani destillatum ad umbilicum.

CONTRA TENESMUM.

ʒ. fl. verbasci & camom. cog. in lacte & appl.

Item, fumus excip. de coloph. & thur.

Item, fiant suppos. ex rad. verbasc. cum ol. viol.

Item, fenum gracum cog. cum lacte pro fom.

Item, sevi caprin. ol. verbasc. M. ad ignem funde in capitulas papyr. f. suppos.

CONTRA ANIPROCI-DENTIAM.

Fiant suffites & sumi ex thure, mastiche, Ladano, colophoniam, ros. rubr. Bdellio, nuc. mosch. caryoph. mac. alum.

Item, balneum & foment. ex consol. fol. quercus, millef. linar. beton. saliv. chamæpit. prim. ver. stechad. semper viv.

Item, fomentum Fabricii ejusque pulvis.

CONTRA VERMES.

Ex cruditate progenitos in intestinis, fiat pulvis ex Rhabarb. ʒij. sem. Cyne, Corallina ana ʒj. Salis Absinthii ʒʒ. Misce fiat pulvis, de quo sumatur ʒj. cum ʒj. f. Syrupi de floribus persicor.

Item, qui pillulis delectantur, sumunt pillulas ex Aloë ʒj. Myrrha ʒʒ. sem. Cyne ʒj. Gentiana ʒʒ. cum Syr. de flor. Acaciae confectis ad ʒj.

Item, frequens sit potus decoctionis Cornu Cervi Usi.

Item, Mercurii dulcificati ʒj. recens sit non ultra annum cum troch. Alhand. gr. v. permisceatur, & in Conf. Absinthii, vel Scordii exhibeatur.

Item, frequenter vinum infusionis Absinthii & Centaurii min. bibatur.

Item, Mechoaca pulvis, cum C. C. V. P. in delicatè & puerulis.

Item, pulvis Scordii ʒj. f. in vino Absinthii adhibetur.

Item, ʒ. fol. Corall. verben. scord. puleg. origani an. m ʒ. Rad. dictam. albi. filic. angel. Gentian. ana ʒij. Cort. rad. arb. myri ʒʒ. sem. sin. cardam. nast. ana ʒj. pip. ʒʒ. Croci ʒʒ. sem. santon. ʒij. M.

Item, exterius ad umb. ʒ. fellis tauri, colocynt. ana M.

Item, fol. persic. all. Aloës cum Spir. vin.

Item, colocynt. cum oleo coct. & aloë & felle tauri.

Item, ʒ. Ol. absinth. amygd. amar. ana ʒij. nuct. persic. anet. rut. ana ʒj. succi abs. inspiss. ʒʒ. Aloës succor. ʒj. fellis tauri ʒʒ. M. pro lin. ad umbil.

Item, pulvis ad vermes Anguillarum, frequenter ʒʒ. pondere exhibitus, cum hydromelle.

Item, Camphor. gr. iij. cum vino.

CAP. VII.

De obstructione lienis, & coagulatione calculi præferenda.

Sicut stomachus cum suis partibus adjuvantibus Ratione ordinis. Necesse est, materiam præparando, sic alie partes eidem ministrant, id quod heterogeneum est, avertendo. Hinc patet ad sanguificationis operationem absolutam, officium Vesiculae felleæ cum suis meatibus cholodochis, quod biliosum excrementum attrahat ac fecernat, Lienis, quod melancholicam chyli cruditatem à sanguificatione jecoris avertat, & Renum ac Vesicæ, quod horum beneficio ferola superfluitas excernatur, summopere necessarium esse. De his igitur consequenter agendum, omittis iis, quæ ad vesiculam felleam pertinent, cum eadem terè, quæ de jecoris obstructione proposuimus, eidem adhiberi queant, in initio facto de lienis obstructione præcavendâ. Hanc Lienis, obstructionem, inflammationem, & procedente tempore, præsertim in iis, quibus parentum ratione debilitas quædam ipspecifica hæreditaria conjungitur, Scorbuticam infectionem, præcavemus, juxta subsequentes regulas. Aër videlicet eligatur, calidus, siccus, & substantiæ ratione purus: eo ipso enim spiritus in corpore corroborantur, ac omnes concoctiones ac digestiones nobiliores redduntur. Esculentæ facultatem extenuandi, incidendi, & detergendi possideant, facile coquantur, & leviter adstringant, quo ipso viscerum robur conservatur. Sit ergo panis optimè fermentatus, aniso, feniculo, & cumino conditus, non penitus recens, nec etiam in veteratus. Carnes eligantur, quæ citius digeruntur, quarum præparatio per elixationem cum limonibus, appetitus excitandi, & viscerum corroborandi causâ, interdum cum rad. raphani silvestris, & similibus attenuandi, incidendi, detergendiq; gratiâ fieri potest, quo sine cum assatis car.

Item, qui pillulis delectantur, sumunt pillulas ex Aloë ʒj. Myrrha ʒʒ. sem. Cyne ʒj. Gentiana ʒʒ. cum Syr. de flor. Acaciae confectis ad ʒj.

Item, frequens sit potus decoctionis Cornu Cervi Usi. Item, Mercurii dulcificati ʒj. recens sit non ultra annum cum troch. Alhand. gr. v. permisceatur, & in Conf. Absinthii, vel Scordii exhibeatur.

Item, frequenter vinum infusionis Absinthii & Centaurii min. bibatur. Item, Mechoaca pulvis, cum C. C. V. P. in delicatè & puerulis.

Item, pulvis Scordii ʒj. f. in vino Absinthii adhibetur. Item, ʒ. fol. Corall. verben. scord. puleg. origani an. m ʒ. Rad. dictam. albi. filic. angel. Gentian. ana ʒij. Cort. rad. arb. myri ʒʒ. sem. sin. cardam. nast. ana ʒj. pip. ʒʒ. Croci ʒʒ. sem. santon. ʒij. M.

Item, exterius ad umb. ʒ. fellis tauri, colocynt. ana M. Item, fol. persic. all. Aloës cum Spir. vin.

Item, colocynt. cum oleo coct. & aloë & felle tauri. Item, ʒ. Ol. absinth. amygd. amar. ana ʒij. nuct. persic. anet. rut. ana ʒj. succi abs. inspiss. ʒʒ. Aloës succor. ʒj. fellis tauri ʒʒ. M. pro lin. ad umbil.

Item, pulvis ad vermes Anguillarum, frequenter ʒʒ. pondere exhibitus, cum hydromelle. Item, Camphor. gr. iij. cum vino.

tis carnibus commodè intinctus ex cochlearia, nasturtio, sinapi, capparibus, aceto madefactis, & similes apponuntur. Potentia. Potus quoque sic attenuans, incidens & abstergens, ideoque vinorum, aquarum, cerevisiarum electio, vel saltem correctio, hic instituenda est. Correctio dico, quæ fieri potest per additionem radicum, herbarum & aromatum convenientium, quibus potulentis non tantum sapor jucundus, sed etiam qualitas conveniens conciliatur, ubi præ reliquis Scolopendrium commendatur. Quo ad cætera somnus ac vigilia moderatè continuantur, ne vel excessu, vel defectu concoctiones inde lædantur: inprimisque consueta evacuationes promoventur. Quo ad œconomica medicamenta, post evacuationes lenes suo tempore susceptas, convenientia sunt, quæ resolvendo & modicè calefaciendo singulari proprietate lienis functionem adjuvant, ut sunt conserva fumaria, quantitate ℥ij. cum sale proprio, vel sale Absinthii quantitate ℥ij. permixta & jejuno stomacho instar nucis juglandis frequenter usurpata, haustuque vini scolopendrii superaddito. Oxytel etiam Squilliticum, cochlearis quantitate frequenter jejuno & vacuo stomacho sumptum, durities & collectiones lienis resolvit, & obstructions optime præcavet. Verum præter hæc & similia Splenetica dantur adhuc alia moderatè frigida & humida, quæ melancholice superabundantis exhalationes demulcere dicuntur, ut sunt Viola, Buglossum, Borrago, Poma redolentia, & similia. Quocirca Melancholicis & Splenicis conserva Borruginis, Buglossæ, Violarum, Syrupus de pomorum redolentium succo præscribitur, tunc temporis scilicet, ubi latentem in splenetici viis melancholicam materiam humectare & demulcere conamur, ne suis exhalationibus cerebrum perturberet. Porro serofum excrementum Renes separat, in quorum operatione calculi coagulatio præcaveri debet. Hoc ipsum perficitur, dum causas generationis calculi præcavimus, & renibus, ac viis urinariis, medicamentis convenientibus succurrimus. Illud fit servata victus ratione potissimum, dum cruditatem cavemus, & ejusmodi alimenta & potulenta communiter usurpamus, quæ facillimè coquantur, & crassis excrementitiis partibus carent, abstinendum igitur à carne bubula, porcina, sale condita, fumoque indurata, piscibus viscosis, induratis, cerevisiis crassis, ac minus rectè defæcatis, vinis tartareis, crudis, recentibus, aliisque potulentis sabbulosis. Hæc enim omnia non tantum difficulter coquantur, sed etiam in sese materiam calculi, succum videlicet crudum, tartareum, ad coagulationem convenientem, continent, dum collectioni fœculenti, limosi, salisque succi præbent ansam, qui loca sicciora & angustiora pervadens, promptè coagulatur, potissimum ubi nativa quedam partium imbecillitas & segnior expellendi virtus accedit, quomodo frequenter in renibus & vesica calculos concresecere videmus, cum per ista loca fœculenti, limosi que dicti succi, cum excremento seroso, separentur. Sint igitur alimenta, sicut diximus, facilis concoctionis, & vim diureticam possideant, panis scilicet optime fermentatus, seminibusque Fœniculi, Cumini, Anisi, Carui, &c. præditus: carnes cum radicibus Petroselinii, Asparagi, Apii, Sifari, Pastinacæ, seminibusque prædictis, coquantur, interdum Raphani quoque sylvestris usus, ut &

Cœparum atque Allii convenit, si pro conditura ciborum, inprimis in prandio, adhibeantur. Potus sic diureticus, vinum videlicet tenue, purum, cerevisia probè defæcata, hydromel, decoctum hordei cum passulis & radice glycyrrhizæ, nec negligantur potulenta medica, tam coctionem roborantia, quam per urinarias vias evacuantia, ubi maximè vinum Helenii commendatur. Quo ad usum medicamentorum, ad duo potissimum respiciendum, nimirum, ut interdum adhibeamus illa, quæ collectum hoc excrementum, quod calculo præbet originem, evacuant ac resolvunt, ac deinde non negligamus, quæ renes & vias urinarias purificant & abstergunt. Illius generis est Terebinthina vel per se sumpta, quantitate ℥ij. cum oleo amygdalarum dulcium, tribus cochlearibus permixta, & in brodio gallinæ dissoluta, jejuno stomacho exhibita, pro leni evacuatione: vel cum pulver. Rhabarb. hoc modo præparata: ℞. Terebinth. in aq. fragar. lotæ ℥ij. Rhabarb. opt. ℥ij. Succini albi præp. ℥ss. Pul. glycyrrhizæ parum cum Sacch. fiat Bolus: usurpetur jejuno stomacho. Cremor quoque Tartari commodè potest exhiberi in hoc casu, ut etiam magisterium tartari vitriolati, quantitate ℥j. cum brodio quodam convenienti, vel vino Helenii, jejuno stomacho sumptum. Hujus ratione, quatenus renes & vias urinarias respicimus, primò singulariter illa notanda veniunt, quæ leniendo, & quæ inungendo, renum ac vesicæ scabritiem præcavent, urinam, promovent, & arenulas coagmentari non sinunt, ut sunt oleum amygdalarum, succus Glycyrrhizæ, decoctio radicis Althææ, mucilago seminis Cydoniorum cum aqua malvæ facta, seminis melonum emulso, cum aqua decoctionis hordei, bolus nucis juglandis instar de butyro recentis, sine sale quotidie jejuno stomacho sumptus, & similia. Deinde non negligenda sunt medicamenta materiam calculi detergentia & solventia, radice videlicet Eryngii, Petroselinii, Pimpinellæ, Restæ bovii, Graminis, Hedera terrestris, caro Cynosbati, aqua Veronica, Fragorum, & similia, ubi norandum radices per se coqui posse, in brodio cicerum vel pisorum, ita, ut haustus ejusmodi decoctionis per dies aliquot, post evacuationes præmissas, continuetur. Tandem Fœniculi Balsamus, cujus supra mentionem fecimus, hic etiam merito commendatur, cum ventriculum corroboret, concoctiones adjuvet, tartaream collectionem, præcaveat, & expulsionem per vias urinarias promoveat, si quotidie quantitate pisi majoris, jejuno stomacho, fumatur. Vias urinarias respicientia. Vides præparat. Tom. 1. Disp. 20. Coron. 5. p. 376. 2. l. 11. obf. 22.

APPENDIX AD CAP. VII.

De affectibus Lienis & Renum.

CONTRA LIENIS OBSTRUCTIONEM. Ubi conveniens digestio & preparatio materia, cum subsequenter evacuationibus, præcessit, appropriatum est decoctum Rad. Filicis aliquandiu continuatum. Item, Cortices Fraxini vino decoquant. ad tertias, & cum additione Salis Absinthii bibantur quotidie.

Item, ex Cineribus Scolopendr. & Tamarisci fiat Lixivium cum aquis earundem, filtratur, & cum dimid. parte Oxymellis Scyllirici miscetur: dosis ℥ij. vel ʒ. quotidie. Item, Rad. Filicis, Sabina & Absinth. decoq. in hydromelle ad tertias, coletur & ℥ij. cum Syr. de succ. Fumar. bibatur. Item, Vinum Chalybeatum, seu infusionis Limaræ Chalybis cum sulphure præparatæ, per tempus aliquot continuetur. Frequens usus sit Capp. seq. modo. ℞. Cappar. ℥ss. passul. min. ℥ss. Sacchari ℥ij. Cinam. ℥ss. M. & adde aliquid aceti. Exterius Rad. Cyclaminii, Althææ, cum aqua Fumar. decocta, additâ sumâ Fabar. & ol. Cappar. q. s. fiat Emplastrum. Item, ℞. Galbani, ℥j. Ammoniac. ℥ij. Bdellii ℥ij. Tamarisci, Scolopendr. sem. Cuscutæ, anisi, an. ℥ij. dissolv. gummi aceto, & cum Cerâ & oleo Chamæm. f. Cerrotum. Item, spongia nova adhibeatur regioni splenis, quæ huic etur in decocto sol. Præsi, Chamædr. Sabina, Cort. Fraxini, & st. Chamæm. quod fiat in aceto & lixivio. Item, Ceratum aquapend. Item, Salis armon. ℥j. Spir. junip. ℥j. Resin. Jalap. ℥ss. M. pro pitem.

CONTRA INFLATIONEM LIENIS ET HYPOCHONDRIORUM.

Antè omnia requiritur, ut quotidiana aevi laxatio promoveatur, us adhibitis, quæ materiam in hypochondriis coacervatam emolliunt, digerunt, & pedetentim educunt, de quo vide nostras observationes de Melancholia hypochondriacâ. Præmissis autem universalibus, conveniens est usus Elixiris proprietatis Paracelsi gutt. x. frequenter spiritu Juniperino sumptum. Item, confectio Extracti Cardui bened. Meliss. ana ℥ss. ol. anisi gutt. vj. cum Saccharo in aqua Meliss. soluto q. s. Item, Vinum rad. Helenii, Cort. Tamarisci, Meliss. & Scolopendr. frequenter assumtum. Item, spiritus Terebinthina ℥ss. cum syrupo de Alth. ℥ss. aq. Fœnic. Meliss. an. ℥ss. sumatur pro haustu.

CONTRA SCORBUTICAM SANGUINIS IMPURITATEM.

Quæ ut plurimum à depravatâ Lienis operatione provenit, eò respiciendum, ut vitatu is, quæ huic malo ansam præbent, universalibus præmissis, ad appropriatam medicamentam prope remus. ubi inter simplicia cochlearia, Anagallis aquatica, Barbarea, Chelidonium minus, Raphanus rusticus, Nasturtium aquaticum. Sedum minus, Sinapi & similia locum habent. Hinc succus cochlearia cum sero lactis Caprini expressus ad ℥v. vel vj. sumitur matutino tempore in lecto, ad sudorem per 14. dies. Item, efficacius adhuc penetrat succus, qui ex Numulariâ, Nasturtio aquat. Anagallide aquat. cochlearia an. Mij. Comar. Absinth. viridis, Rutæ, Sedi minor an. Mss. cum sero lactis destill. exprimitur. Item, pro delicatulis fiat destillatum, quod ℞. succi borrag. Bugloss. Fumar. an. ℥j. Herb. Cochlearie Mij. Nasturt. aquat. Sedi minor. ana Mss. Raphani rustici ℥j. f. destill. per balneum, dosis ℥ij. cum Syr. de S. Fumar. ℥j. ℞. Succ. borag. bugloss. ana ℥ij. Herb. fumar. ana gall. num. cochl. nast. an. Mij. Raph. rust. ℥ss. Ab-

synth. rut. sedi min. ana p. iij. conf. borag. viol. ana ℥ss. seri lactis ℥vij. M. Destillatur. ℞. hujus destill. ℥j. Spir. Cochlear. siliis ana ℥ij. Aq. becabung. ℥vj. Tinct. Tartar. ℥j. M.

CONTRA RENUM INFLAMMATIONEM.

Post universalia succus Portulacæ cum Syr. de Glycyrrh. & aq. Malvæ dissolutus frequenter bibatur. Item, papaveris albi Emulso cum aq. hordei & Passul. facta, & Syrupus violarum dulcorata. Item, emulso quatuor sem. frig. major. cum aq. fragor. & Endiv. facta. Item, decoctum rad. Liquir. cum Passulis, Santalæ & Rosæ, in aquâ pluviâ factum pro potu. Exterius. ol. Rosaceum. Item, Ung. Ros. Camph. Ung. Refrigerans Gal. & similia conveniunt.

CONTRA RENUM EXULCERATIONEM.

quæ periculosa est, difficilisq. curacionis, leniendo causa convenit potus detergens, & modicè consolidans, quæ sit ex Rasurâ Ligni Guajaci ℥ss. Rad. Liquir. ℥j. Consolidæ majoris ℥ij. Tormentillæ ℥ss. Herb. Millefol. Equiseti ana Mss. Hord. p. j. Rosar. rub. p. j. ℥. f. decoctio in s. q. aq. pluviâ. ad 3. colemur Mens. ℥ss. Item, Terebinth. lota in aq. Plantag. ℥ij. frequenter assumatur. Item, Syrupus de Althæa ℥ij. cum aq. superioris decocti dilutus. Item, Lac chalybeatum frequenter sumptum. Item, aqua Equiseti, Plantag. Alchymill. cum Syr. de Symphyto sæpius ebibita. Item, Syr. de Veronica eodem modo sumptus. Item, Emulso Melon. cum aquâ Plantaginis. Item, Pillule de Tereb. cum Rhabarb. frequenter ℥ss. sumptæ. Item, Syrupus consolidans & astringens. qui ℞. Rad. Alth. Consolid. major. ana ℥ss. Liquir. rasæ ℥j. Herb. Veron. Agrimon. Plantag. Bursa pastor. ana Mj. Sebest. Fijub. ana num. xx. Sem. Portulacæ, Plantag. ana ℥j. Melon. excort. ℥ss. papav. alb. ℥ss. Flor. cord. ana p. j. Cicer. rub. ℥j. f. decoctio in aq. bord. ad 3. colemur ℥ij. adde Sacch. ℥ij. f. Syrupus, cui admisceatur Syr. violari & suc. ℥ss. Misse, dosis ℥ss. quotidie bis a suo stomacho. ℞. Terebinth. opt. ℥j. coq. in aq. onon frag. & saxifrag. donec digitis non ampl. adhereat, adde ol. junip. ℥ij. coq. lento igne adde spec. li. bonitr. ℥j. Crist. Tartar. g. s. f. pil. dosis ℥j. Item, destillatam stercoris columbini. Item, ℞. Rad. alth. pass. major. ana ℥ss. Herb. veron. p. j. coq. in aq. ad ℥ij. M. Item, ℞. Rad. liquirit. ℥j. consol. major. ℥ij. Hordei p. ij. passul. ℥ss. coq. in lacte capr. bibatur alternis diebus. Exterius adhibeantur, quæ inflammationem renum temperant.

CONTRA RENUM CALCULUM ET ARENULAS.

Observatu is, quæ occasionem præbent generationi arenularum frequens usus Cassiæ ℥ij. vel iij. quotidie usurpata convenit. Item, aqua vite juniperina frequenter usurpata, de qua vide Tom. 2. lib. 11. Observ. 21. p. 558. Item, Spir. Tereb. frequenter ℥j. eodem modo usurpatus. Item, ad expellendas arenulas cort. raphani acerr. ℥j. in vini ℥vij. infundantur per noctem postea leviter ebulliant recto vase, coletur & ebibatur.

Item,

Item,

Item,

Item, Agrimonia & Marrubium albam decoqu. in aq. Petrosel. colectur cum expressione, & ebibatur.

Item, Elixir proprietatis sumatur in decocto cicer. vel aqua Fœnic.

Item, Rad. & Herb. Pimpinell. incidatur, cui affunde aceti q. s. fiet in loco calido per dies aliquot, post desilletur, de quo sumatur cochl. j. vel ij. cum opus est.

Item, Allium & Hedera terrestris infundantur in spir. Juniperino vel solo, vel aqua Fragariae permisto, de qua infusione usurpentur cochl. ij. vel iij. urgente necessitate.

Item, Spiritus Vitrioli, vel Sulphuri acidus cum Syr. viol. vel de Althea exhibitus.

Item, Sal Crystalli per calcinationem cum sale Tartari preparatus sumatur in appropriatis usurpat.

Item, Ol. Amygd. d. Zij. Terebinth. Zij. Aq. Malv. Zij. f. Misce pro haustu.

Item, vini Malvat. in quo silices igniti sepius extincti Zij. cum ol. Amygd. dulc. Zij.

Item, Semen Bardanae pulverisatum, & frequenter assumptum.

Item, Semen Urtice cum aq. Fragar. sumptum.

Item, decoctum rad. Raphani lbj. Altheae, Glyc. ana Zij. Passul. min. Zij. f. decoctio in duplici vase cum sacch. q. s. pro dulcoratione.

R. Succ. veron. lbj. hed. terr. Zij. portul. Zij. Cum saccharo f. Syrupus, Dosis quotidie Zij.

Item, sem. anisi, fenic. petrosel. aneti. fenugr. cucurb. Cardam. Macis, Saxifrag. ana Zij. f. pulvis adde Mand. luc. ocul. 69. nucl. cynob. ana Zij. M. f. pulvis, dosis Zij. singulo octiduo per mensem, post singulo mense.

Item, R. Gland. num. 60. smi columb. lin. satur. m. 9. Vini aceti ana mens. dimid. Destill. per B. M. dosis Zij. m. & v.

Item, R. sem. violar. Zij. fol. virg. aur. Zij. Tart. vitriol. Zij. Ocul. 69. prepar. Zij. M. f. pulvis, dos. Zij.

Item, Liquor Crystalli cum Aq. urtic. min. fact.

Item, R. Rad. helen. sem. petrosel. Zz. mac. ocul. 69. sacch. ana. Dosis Zij. ante novilun.

Item, R. sem. mylii solis, Saxifr. ana Zij. Hyosc. lactuc. papav. alb. ana Zij. 4. frigid. major. ana Zij.

Rad. pimpin. Opon. sem. Genist. ana Zij. sacch. Zij. M. Dosis Zij.

Item, Laur. exper. ad ves. calcul. R. Asell. prepar. Zij. leporis prepar. (ang. hirci prepar. Spong. ros. sly. sem. viol. purp. ana Zij. spec. licentr. Zij. f. Antid. R. bujua Zij. decoct. Diuret. Zx. Sp. junip. Zij. M. v. & m. sumatur per aliquot septimanas.

CONTRA ARDOREM URINÆ.

Vinum bibatur cum aqua decoctionis Glycyrrh. dilutum.

Item, fiat emulso sem. Melon. cum aq. Malv. addito pauzillo sem. cydonior. & Sacchari.

Item, Syrupus de Althea cum Mucilage sem. cydonior. in aqua Malvæ permixtus.

Item, decoctum Cicer. rubeor. infundatur cum Liquiritia, sem. cydonior. Malvæ cum sacchar. cand. q. s. pro potu.

CONTRA STRANGURIAM.

Fiat pulvis ex sem. Melon. Zij. Liquirit. rase, Zij. oculorum cancri, Glandium, ana Zij. Sacch. cand. ad pondus omnium, decur Zij. in hydromelle.

Item, glandes pulverisati cum vino dentur.

Item, infusus in decocto radic. Apii, Chamem. &c.

Item, Mithridatium cum decocto Milii & Saxifragia datum.

Item, Oleum Amygd. amar. recens, cum decoctione rad. petroselini.

Item, decoctum rad. & herbar. petroselini sacch. dulcoratum, & pro potu usurpatum.

Item, Serum umbilico inunctum.

CAP. VIII.

De Purgatione.

Hactenus de corroboratione totius omniumque partium egimus: consequens est, ut videamus, quomodo superflua tollenda veniant. Ut enim in omni sanitate nihil magis naturæ conservacionem adjuvat, quam heterogeneorum separatio, sicetiam literatis & vitæ sedentariæ deditis maxime convenit, ut à coærvacione peccantium humorum sibi caveant: Hic igitur illa notentur, quæ Tom. 1. Diss. 20. Coron. 5. de superfluum exinanitione proposuimus, quibus observatis, ulterius alia quoque totius evacuationes non negligantur, ubi primum universales annuæ evacuationes, quæ purgatione & venesectione fiunt, observanda veniunt. De purgatione primum agemus, ubi notandum, aliâ esse purgationem lenitivam, aliâ propriè dictam, illa quodammodo cognoscitur ex iis, quæ supra diximus, de exinanitione pro sanitate conservanda necessaria; verum hæc eorum, quæ qualitate sua molesta sunt, juxta Galen. evacuatio dicitur, & medicamentis appropriatis perficitur. Illam lenitivam diximus, quæ regionem ventriculi, intestinorum ac vicinarum venarum blandè purgat, perficiturque medicamentis lenitivis dictis, quæ maxima ex parte abluendo, detergendo, lubricando, & per accidens adstringendo, ventrem solvunt: Tali evacuatio nunquam non adhibetur, dum alvi præmaturam obstruccionem timemus, inprimis verno, vel autumnali tempore convenit, propterea, quod propter cruditates & concoctionum impedimenta circa primas vias in ventriculo & intestinis humores crudi facilimè colligantur. Medicamenta domestica sint serum lactis, pleniori haustu sumptum, jejuno stomacho: Terebinthina Zij. cum oleo amygdal. Zij. additis aliquot brodii carnis cochlearibus, portionis instar, assumptæ, vinum infusionis storum Persicorum, vel Acaciæ, colatum & expressum, quantitate Zv. assumptum: Pillule Angelic. n. 9. v. assumenda; Brodium decoctionis brassicæ rubræ quantitate Zv. cum oleo dulci vel butyro quantitate cochlearium ij. assumptum: Summitates fol. sambuci verno tempore in acetarii forma, paulò ante cœnam, frequenter assumptæ: Electuarium lenitivum. Extract. Senæ, mel rosatum solutivum, syrup. rosat. solutivus, violatus solutivus. Manna in brodio gallinæ dissoluta, &c. Hæc & similia necessitate urgente præscribuntur quocunque tempore: at major cautio in purgatione propriè dicta requiritur. Fit autem talis purgatio, quum medicamentum purgans assumptum à calore nostro actiatum, qualitatibus suis occultis peccantes humores similitudine quadam attrahit, ab aliis separat, & adjuvante facultate expultrice stimulata potissimum per alvum evacuat. Tali superfluum separatio necessaria est tunc temporis, quando cacochymia signa sese offerunt, ubi scilicet humores in corpore nostro qualitate noxia peccant, ut sunt excrementitii, pituitosi, biliosi, melancholici, serosiq; humo-

Ordinis ratio.

De purgationis differentia.

Purgatio lenitiva.

Vide plura Tom. 1. Diss. 20. Coron. 7. Exerc. 6.

Purgatio propriè dicta.

humores, tam secundum naturam in majori copia, quam præternaturalibus alterationibus producti. Hinc manifestum est, iis qui integræ valitudinis fruantur, difficiles purgationes atque periculosas esse juxta Hippocrat. propterea, quod verum indicans, peccans videlicet humor, non adfit, undè vis medicamenti naturam aggredi cogitur.

Sit ergo prima determinatio, purgandum esse medicamentis cataractis tunc temporis, quando dispositio cacochymica prævens est. Quid verò purgandum sit, & qualia medicamenta purgantia sint exhibenda, per differentias cacochymia colligimus: dum enim cacochymia pituitosa est, phlegmagoga, dum biliosa, cholagoga, dum melancholica, melangoga præscribuntur. Imò dum misti peccant humores, quod frequenter accidit, ex variis medicamentis catholica dicta conficiuntur. Quantitatem purgationis non tantum copia peccantium humorum, sed etiam naturarum diversitas variat, ubi non tantum temperamentum, sed etiam consuetudo consideranda veniunt: videmus enim majori cautela opus esse in naturis calidissimis, in habitu corporis gracili, raro, in ætate puerili, & similibus circumstantiis, ubi virium jactura facilis est: quàm in constitutionibus calidissimis humidis, in naturis carnis, amplitudine vasorum præditis, in ætate consistente, & iis, qui ad evacuationes ejusmodi aduæfacti sunt. Tempus purgationis pro conservanda sanitate satis accommodatum est Vernum & Autumnale: tam quòd his temporibus humores peccantes magis commoveantur, & citius separentur, quàm quòd naturæ vires ad opus hoc adjuvandum promptiores sint, cum propter ætatem æstu nimium virtus corporis nostri resolvatur, per hyemem verò ob frigus intensius humores impacti, tenaces, immobiles, & ad evacuationem inepti reddantur.

His observatis purgatio per medicamenta potest institui, sicetiam, ut ea, quæ ante, in, & post purgationem necessaria sunt, non negligamus. Ante purgationem perpendenda sunt corpora & peccantes humores, ubi quidem præparatio non raro requiritur: corpora igitur, quæ purgare volumus, fluida faciamus, viis & meatibus ad educendam materiam peccantem convenientibus laxatis & humidatis, atque materiam qualitate medicamenti purgantis actioni resistentem corrigamus. Hæc de causa non tantum frequenter purgantibus medicamentis propriè dictis lenitivis evacuationes, pro corporis præparatione, quòd viæ laxiores & patentiores reddantur, per exhibitionem eorum, quæ supra sunt enumerata, præmittimus, sed sæpiusetiam digestivas portiones & radicum & herbarum decoctis vel succis expressis, pro materiæ crassioris incisione, visciditatis detersione, fervoris extinccione & similes ob causas præscribere solemus.

In ipsa purgatione post præcedentia modum exhibitionis perpendimus, nimirum an medicamentum liquidum, vel solidum sit exhibendum, cum hoc ipsum plurimum operationem variare solet: etenim liquida per formam portionis exhibita citius operantur, mox omnia subeunt, potentè detergant, & infarctus expediunt: contra solidiora medicamenta diutius in ventriculo latent, undè tunc temporis magis accommodata sunt, ubi ex locis remotioribus evacuari conamur. Notandum tamen quosdam à portionibus, alios à pilulis, alios ab electuariis, alios à pulveri-

bus, abhorreere, quæ de causâ sæpius pro subjecti naturâ, quòd promptior & facilior sit evacuatio, formulæ mutantur, additis simul iis, quæ intentioni nostræ convenire videntur: Hinc post usum solidorum brodia humectantia & detergentia concedimus tunc temporis, ubi propter nauseam in forma portionis medicamentum purgans exhibere non possumus. Assumpto medicamento pri-

mo ad nauseam vitandam os vino, aqua, oxy- Quid post purgationem in facienda. crato, vel alio liquore jucundo eluatur, quo non sufficente, cochlear j. aq. cinam. forbeat, panis tostus aceto conspersus naribus admoveatur, somnus caveatur, inprimis dum medicamentum operationem suam incipit, & alimenterum assumptio suspendatur, donec pharmacum officium suum maximè ex parte peregrisse videatur. Inprimis autem finitâ purgatione respiciendum, eò, ut alimenta sint facilis concoctionis, deficientis potius quàm excedentis quantitatis, quæ vim aliquam humectandi, detergendique possident, quo medicamenti reliquias natura citius eluere possit. Hactenus de purgatione generatim, jam sequitur, ut ipsa medicamenta purgantia determinemus, ubi nostri instituti ratio non permittit, Vide Tom. 1. Diss. 20. Coron. 7.

ut doctrinam integram de medicamentorum compositione repetamus: sufficit ut selecta quadam purgantia proponamus, eaque ad diversas naturas accomodemus. Sit, verbi gratia, corporis constitutio talis, ut exacta cacochymia signa sese non offerant: interim tamen præservacionis ergò, propter concoctionem debiliorem, cruditatem ventriculi, & superabundantes humores circa primas vias, evacuatio requiratur; hæc ad lenitivam medicamentam confugiendum, quæ sæpius, additis fortioribus, acuatem & pro purificando, ventriculo, intestinis, venis mesaraicis, & vicinis membris exhibentur. Huc pertinent sequentes formulæ, juxta mediam dosim, diversis humoribus & naturis accommodatæ:

R. Manna opt. Zij. Potio de Manna.

Syrup. ros. solut. Zij. Brodii gallinæ cochlear. xij. misce, fiat haustus, exhibeatur in ætate consistente, naturis phlegmaticis. R. Pul. mechocanna Zij. exhibeatur cum haustu vini, in robustioribus, ad pituitosas collectiones evacuandas. Pulvis.

R. Agarici Zij. Dilutum.

Zing. Zij. infunde per noctem in vino: manè exprimat. R. Z. add. syr. viol. solutiv. oxymellu simpl. ana Zij. misce, & exhibe pro leni evacuatione, dum pituita viscidior in primis viis abundantat.

R. Massapilul. de Agarico Zij. cum aq. betoni. fiat pilulæ num. xxx. exhibeantur cum aliquot cochlearibus brodii pisorum, pro evacuandis pituitosis humoribus è stomacho.

R. Rhabarb. Zij. Potio per infusio-nem.

Fol. senæ Zij. Sem. anisi Zij. Spic. ind. Zij. Assunde vini Zij. stent in infusione per noctem manè colentur Zij. adde syr. de cich. sumi Rhabarb. Zij. fiat haustus, qui exhibeatur biliosis naturis, qui faciliem alvum habent.

R. Fol. senæ Zij. Rhabarb. Zij. Rad. cichor. glycyrr. an. Zij. Sem. fenic. anisi an. Zij. Galang. Macis ana Zij. Infunde in dimidia

Vinum laxativum.

* T

men-

men-

men-

men-

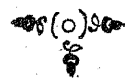
men-

men-

stati, & electionis, Tempus necessitatis est, quando morbus requirit auxilium, nec inducias patitur, ut in Angina, tanquam acuto morbo, cœli constellatio non expectanda venit, ne interim æger suffocetur: sic in Hæmoptosi subito revulsionis gratiâ, etiam in mediâ nocte venæsectio tentatur: sic morbi temporâ potius in febribus, & aliis affectibus, quàm cœli constellatiões observantur. Electionis autem tempus potissimum locum habet, ubi in statu f. n. & ubi dispositiones præter naturam moram patiuntur, sanguinem minuimus. Hic vernum tempus primum locum obtinet, respectu anni dictas ob causas: Post vernum tempus Autumnus etiam conceditur, utpotè cum hic etiam aër ambiens temperatus sit, corpusque sit adhuc perspirabile; imò cum adustione caloris æstuantis sanguis incallescens eventilationem requirat. Electio anni tempore, locus Luna in Zodiaco, cum variis aspectibus Planetarum ad Lunam perpendatur, ubi ante omnia notandum ex Conciliatore diff. 168. Venæsectionem magis in secundâ Lunæ quadraturâ, quàm efficit respectus ad Solem, consequenter in tertiâ, minus in primâ, minimè verò in quartâ convenire, quia quâcumque virtus est fortis, & humorum augmentum, eorumque motus ad exteriora, tunc phlebotomia magis, quàm alio tempore suadetur: at hoc principaliter fit in secundâ Lunæ quadraturâ, quia tunc virtus fortis est, propter luminis Lunæ receptionem ampliore, ex quâ etiam augmentantur humores, & forissecus tendunt, propter caliditatem moventem de Centro ad circumferentiam, &c. Cumque hæc etiam ex parte in tertiâ quadrâ reperiantur, minimè verò in primâ & ultimâ, præsertim in illius principio, & hujus fine: idcirco patet, qualis hic esse possit electio. Mirum verò, quod vulgus, posthabita ferè manifestissimâ massæ sanguinis alteratione respectu Lunæ, potius ad signa Zodiaci tantùm respiciat, ita, ut posthabitis Lunæ quadraturis, & neglectis aliis aspectibus impediendis, tantùm in Calendariis Sagitt. Libram, Aquar. Pisces, &c. quærant, & juxta signa ejusmodi, salutaria dicta, venæsectiones suas instituunt. In ò ridiculum penitus est, quod femina sæpiùs, proprio Calendario neglecto, signa ejusmodi in cœlo investigare, sanguinemque mittere soleant, non obstante, quod jamjam mensium tempus instet, vel vix absolutum sit, undè postea mensium inordinatus motus, vel totalis obstructio, causari solet. Ubi igitur Lunæ Solisque respectu facta fuit electio, respiciendum eò, ut diminutio sanguinis in Phlegmaticis fiat Lunâ existente in Ariete & Sagittario in Melancholicis in Libra & Aquario, in Cholericis in Cancro & Piscibus, vitando tamen eas partes, cui signa præfunt, nec non observando contrarios aspectus, qui diminutionem sanguinis dissuadent. Sic in Ariete ad capitis affectus, in Sagittario ad coxas, in Cancro ad pectus, &c. non esse Phlebotomiam instituendam Astrologi statuunt: sic impedit etiam conjunctio Lunæ & Solis, item conjunctio Lunæ & Saturni, item conjunctio Lunæ & Martis, &c. de quibus omnibus videantur Autores citati.

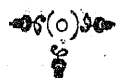

CAP. X.

Depituitosis humoribus evacuandis.

Hactenus de purgatione & venæsectione generatim, consequens est, ut speciatim peccantibus humoribus ulterius consideremus, ubi primùm de pituitosis humoribus evacuandis agemus. Ponamus igitur præcessisse ejusmodi victus rationem, vel talem concoctionis imbecillitatem adesse, quæ sufficiens sit ad pituitolorum humorum collectionem: accedente simul, quod homo sit senis in suis actionibus, stupidus in operatione sensuum, ad somnum propensus, moribus insulsus, pulsu parvo, tardo, molli, sine sitis exacerbatione, promptus ad morbos frigidos & diuturnos, pituitosis excrementis abundans, cui causæ calefacientes & siccantes conducunt, nocentibus contra refrigerantibus & humectantibus: his, inquam & similibus signis presentibus pituitosos humores abundare colligimus, ideòque ieni præmissa evacuatione, si fortè primæ viæ suam abluitionem requirant, ad ea procedendum, quæ pituitosos humores ad evacuationem præparant, & vias laxant. Sit ergò peccans materia pituitosa in ventriculo, propter visciditatem suam adhuc ad evacuationem inepta: hic præscribatur ejusmodi Syrupus quantitate trium vel quatuor cochlearium duabus aut tribus horis ante cibum, cujusvis in calefaciendo, attenuando & detergendo sufficiens sit: quales sunt Syrupi de mentha, de betonica, de calamêntho, oxymel simplex, oxymel scillicum, &c. Si non tam in ventriculo, quàm partibus remotioribus pituitosus humor abundat, aquis destillatis, vel convenientium herbarum decoctis ejusmodi Syrupi diluuntur, ut eorum operatio eò melius extendatur. Præmissa per dies aliquot ejusmodi præparatione purgatio appropriata subsequitur, ubi primò sese offerunt simplicia purgantia, ut sunt Cassia, Agaricus, Turbit, Mechoacanna, Colocynt. Helleborus albus, &c. ex his eliguntur mitiora, & in primis istæ compositiones, quas experientia longo tempore confirmavit. Sit ergò exempli gratiâ in forma pulveris tale medicamentum:

R. Pul. Mechoacan. ℥iij. Elaterij. ij. Misce, fiat pulvis, exhibeatur una vice cum haustu vini. In forma boli: R. Elect. Bened. laxat. ℥. vj. Agarici trochisc. ℥j. Syrup. de beton. q. s. Misce cum saccharo, fiat bolus, qui assumatur jejuno stomacho superbibendo brodium pisorum. In forma potionis: R. Agarici ℥ij. Zingib. ℥ss. Infunde per noctem in vino: manè coletur ℥ij. adde Elect. benedict. laxat. ℥ijss. Syrup. diastereos purgantis ℥ijss. brodii gallinæ parum, fiat haustus. In forma pilularum: R. Mass. pil. de hiera cum Agaric. ℥ij. Cochlearum ℥j. Diagrid. gr. iij. Cum aqua beton. fiant pilulæ. Assumantur unâ vice, tribus vel quatuor horis ante prandium, superbibendo brodium cicerum vel pisorum.

CAP.

CAP. XI.

De biliosis & acris humoribus evacuandis.

Biliosi & acres humores frequenter superabundant, in iis præsertim, quibus constitutio calidior, atque facior est, ubi vigilix somnum superant, ubi promptitudo ad iram, aliasque corporis, animique motiones obleratur, ubi pulsus velox, vehemens, sitis facilis, morbi calidi sicci frequentes, urina flava, splendida, corporis habitus gracilior, & calor acer ac mordax, aliaque similia deprehenduntur. Num autem hic, ut in pituitosis humoribus evacuandis, præparatio quædam præmittenda sit, valdè dubium est inter medicos. Et si verò attenuatiõne quâdam, respectu bilis, non opus, cum per se satis tenuis sit, interdum tamen, corpori respectu, ac propter conjunctos viscidos humores, etiam in hoc casu præscribuntur attenuantia. Per se verò materia biliosa, tenuis & acris, ut eò melius evacuari possit, ac minus partibus, quas præterfluit, noceat, suam digestionem requirit, quam ob causam leviter humectantibus, refrigerantibus, & effervescentiam cohibentibus corrigi potest. Hinc in evacuatione biliosorum humorum digestiva medicamenta præmittuntur: in forma Syrupi, si materia peccans est in proximioribus locis.

Signa superabundantis biliosis humoris.

Signa pituitosorum humorum abundantium.

Digestio.

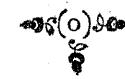
R. Syr. de succo cichor. de succo acetos. an. ℥vj. Spir. vitrioli gutt. iij. Misce: assumatur duabus horis ante prandium, & continetur per biduum.

Sibilis peccat in partibus remotioribus, in forma potionis exhibeatur digestivum per triduum vel biduum hoc modo:

R. Decoctionis rad. cichor. in brodio gallinæ factæ ℥iij. Syrup. de succo acetos. de succo cichor. ana ℥ss. Spir. vitrioli gutt. iij. Misce fiat haustus, usurpetur tribus horis ante prandium.

Hoc, vel simili modo, præparatâ materiâ biliosa, fiat evacuatio, selectis medicamentis tam simplicibus, quàm compositis. Inter simplicia quædam lenitiva sunt, ut Cassia, Manna, Tamariindi, Rosarum succus. Aloë, Myrobalani Citrini, Rhabarb. quædam vehementiora, ut Scammonium crudum, Diagrid. seu scammonium præparatum. Sit exemplum pro evacuatione bilis in forma boli.

R. Cassia recent. extract. ℥vj. Rhabarb. opt. pul. ℥j. misce: fiat bolus, detur cum saccharo. Pro robustioribus addantur ℥ij. Electuarium de succo rosarum. In forma potionis hoc modo procedas, idque potissimum tunc temporis, ubi materia biliosa in remotioribus locis peccat. R. Seri lactis caprini q. s. infunde per noctem, Rhabarb. opt. ℥ij. cinam. elect. ℥ss. Manè coletur cum expressione, & adde Syrup. ros. solut. ℥ij. Electuar. de succo ros. ℥ijss. Misce, fiat haustus. In forma pilularum hoc modo parari poterit ρολαζωρον. R. Rhabarb. ℥iij. Spic. Ind. Diagrid. an. gr. ij. Cum Syrup. rosat. solut. fiant pilulæ Num. xv. Assumantur jejuno stomacho, superbibendo brodium pisorum.

CAP. XII.

De melancholicis humoribus evacuandis.

Melancholicos humores in literatis frequentè abundare posse, pluribus argumentis demonstrat Marsilius Ficinus de vita sana, c. 3. & 4. Horum copia, ne nimis superabundet, evacuatione prospiciendum est. Cognoscitur autem hujus humoris abundantia non tantùm ex causis antecedentibus, quatenus victus ratio melancholica, ortium huic vitæ generi consuetum, superfluum excretionem, & crassorum vaporum exhalationem impediens, cum intensis solitariis lucubrationibus præcessit: sed etiam ex temperamenti constitutione Melancholica, tam ascitiâ, quàm nativâ, quæ homines taciturnos, cogitabundos, mœstos, meticulosos abique manifesta causa, reddit, accedentibus simul somniis turbulentis, atque terribilibus, flatibus inferioris ventris, stomachi ructibus, lienis inflationibus, &c. His signis abundè concurrentibus Melancholicus succus interdum evacuandus esse videtur. Cum autem suâ naturâ frigidus, siccus & crassus statuatur, præparatio necessaria moderatè calefacientibus, humectantibus, & attenuantibus instituenda videtur. Talis præparatio fit per decoctiones rad. polypod. glycy. fumar. lupuli, scolopend. borrag. meliss. & smiltium, additis Syrupis de fumaris, de buglossa, de lupulo, & similibus.

Signa superabundantis atræ bilis.

Exempli gratia:

R. rad. polypod.

Glycy. an. ℥ss.

Her. scolopend. Fumar. Meliss. an. ℥ss.

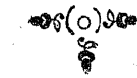
Sem. fœnic. ℥ss. F. in f. q. aq. & vini ad

tertias. Coletur ℥vj. adde Syrup. de fumaris. Oxymellis simpl. an. ℥j. M. fiat haustus pro duovicibus.

Hoc vel simili modo per dies aliquot præparatâ materiâ, purgationes appropriatæ possunt institui, selectis purgantibus medicamentis, ubi inter leviora sese exhibent folia Senæ, polypodium, Myrobalani Indi, Epithymum &c. Validiora sunt. Helleborus niger, lapis lazuli, & similia. Ex his interveniente præparatione & correctione prodire composita, ut confectio Hamech. pilula de fumaris, Indæ, lucis minores, &c. Notandum tamen valida purgantia cum cautione quâdam in hoc casu exhibenda esse, quam ob causam prudens determinatio medici, tum in his, tum etiam in præcedentibus evacuandis exhibendis est necessaria.

Qui plura desiderat, ad rom. 1. disp. 20.

Coron. 7. confugiat.

* T 3

APPEN.

APPENDIX
ad
LIBRUM SECUNDUM
De
SCABIE ET PRURITU
Studioforum.

Requens hoc malum est apud literatos, in primis dum in Gymnasiis atque Academiis studiis adhuc diligenter incumbunt.

Est autem scabies cutis infectio ulcerosa, cui pruritus, seu scalpenti assiduitas, ferè conjungitur.

Scabies quid?

Causæ antecedentes scabiei.

Causa scabiei primitiva consistit in usu ciborum calidorum, salorum, acrium, intardâ vestium internarum mutatione, in attractu scabiosorum frequentiori, in primis, respectu hujus vitæ generis, maximè huc facit, quod intempestiva exercitia post cibum suscipiantur, tempestiva verò & convenientia, quæ cibum præcedere debent, negligantur. Adde lucubrationes intempestivas post cibum, ubi digestio labefactatur, undè consequenter sanguis redditur inhabilis, ut perfectè non possit assimilari.

Causa proxima.

Conjuncta proximior causa dependet ab ipsis humoribus corruptis, nitrosis & acris, ad cutis superficiem, vi naturæ transmissis, qui ab intemperie jecoris & imperfecta concoctione primâ & secundâ suam habent originem.

Scabies diversa. Vide Forst. lib. 5. obs. Chirurg. obs. 10.

Est autem scabies ista pro ratione peccantis humoris multiplex: alia enim pruriginosa est, in qua pustulæ parvæ reperiuntur, cujus materia est *falsa & acris*: alia pustulas habet majores & albicantes, intus pure repletas, non admodum prurientes, cujus materia *serosa & pituitosa* est: alia pustulas habet latas in circuitu rubentes, quarum origo *sanguis crassior* est: alia *malum morruum* dicitur, & à sanguine melancholico originem habet. Fitque potissimum cum crusta multa in tibis, difficulter sanatur, & sanata facilimè recrudescit.

Curatio scabiei.

In hoc malo *præcavendo & curando* necessarium est, ut primò vitentur illa, quæ causas primitivas attinent, nimirum *victus ratio* conveniens instituat: vitentur illa, quæ serosos, acres & adustos humores producant; sint potius alimenta facilis concoctionis & sanguinem laudabilem procreent: vinum sit tenue & aquosum absque tartaro crudo benèque depuratum. In reliquis re-

bus non naturalibus diligentia adhibeatur, nè materia scabiei promptè colligatur: Sint igitur in primis consuetæ naturales evacuationes quotidianæ, & vitentur exercitia post cibum tam quò ad corpus, in deambulationibus vehementioribus, pilæ gestationibus, armorum conflictibus, &c. quam quò ad animum, in studiis seriis, & lucubrationibus mox à cibo susceptis. Quò ad curationem, à sanguinis diminutione fiat initium, si copiâ peccans est, & scabiei materia adhuc in venis abundat, nisi ratione virium, ætatis, vel alias ob causas contraindicantia sese offerant. Venæsectionem justo modo susceptam sequitur evacuatio appropriata peccantis humoris juxta præcepta præcedentibus capitibus proposita.

Si igitur pruriginosa est scabies à materia falsa & acris, necessarium est, ut primò peccans materia digeratur decocto radicum glycyrrhizæ, herbæ Borrag. Buglos. Fumariæ, Soldanellæ & similibus. Deindè fiat evacuatio per Electuarium Diacarthamm, Caryocostinum, &c. Eodem modo in reliquis scabiei differentiis medicinarum delectus necessarius est. Factâ evacuatione pro corporis habitu diaphoresis est inflituenda per appropriatâ sudorifera, quæ sunt vel per balnea sudorifera, in quibus primùm decoquantur, quæ cuilibet differentie maximè sunt accommodata: vel in lecto, assumptis medicamentis per habitum corporis peccantem materiam expellentibus.

At non sufficit, ut primitivæ & antecedenti causæ succurramus, sed opus est, ut ipsam causam conjunctam, cum parte laborante quoque non negligamus: quocirca superest ultimo loco, ut cutim exulceratam etiam per externa remedia curemus: etenim frustra sient omnia præcedentia, nisi, quod exulceratum est, exterius in integrum vel à natura, vel ab arte restituitur, propterea, quod comoda nutritio in parte læsa fieri nequeat, nisi pristinam sanitatem recipiat. Hic igitur balnea, inunctiones, lavacra, cum artificialibus saporibus, & similia locum habent, de quibus in specie nihil addimus, eam ob causam, quod ejusmodi medicamenta suas variationes requirant pro ratione differentiarum scabiei, quæ multiplices sunt, nec facile ab omnibus eodem modo dijudicari possunt. Sufficiant ergò generales Canones, juxta quos, pro natura subjecti laborantis & peccantis materiæ quilibet penes Medicum peritum sibi convenientia remedia comparare poterit.

Faxit Deus, ut omnia, quæ dicta sunt, in ipsis etiam proximi commodum vergant.

FINIS LIBRI II. De tuenda sanitate Studioforum.

ΣΥΝ ΘΕΩ

GREGORII HORSTII

τῆς μακαρίτου

CONSILIUM DYSENTERICUM

Ante Annos XXXVIII. in gratiam Vulgi germanicè conscriptum, nunc verò translatum.

CAPUT I.

De

DYSENTERIÆ NATURA ET CAUSIS.

Dysenteria quid?

Dysenteria est alvi dejectio frequens & cruenta, ortum habens ab humore quodam acris, erodente & in testinis peculiariter infesto, qui intestina erodit, atque exulcerat.

Causa proxima Dysentericiæ.

Humores autem hi acres, qui partim in intestinis colliguntur, partim verò ex venoso genere totius corporis humani affluunt, sæpius malignam quandam putredinem conjunctam habent, ita ut nonnunquam rebus non naturalibus consentientibus Urbes, Pagi, ac Regiones integræ labe hæc corripiantur, hinc ante omnia notandum, quod *Dysenteria alia sit maligna & contagiosa, alia verò omni malignitate & contagio nis exempta.*

Dysenteria maligna, alia non.

Dysenteria est vel in Fieri, vel in Facto.

Dysenteria est intestinum vel tenuium, vel crassorum, vel utrorumque.

Consideratio subjecti laborantis & gravium Symptomatum. Signa Pathognomonica Dysentericiæ in Fieri. In Facto.

Signa læsorum intestinum tenuioribus, quæ crassius, quoniam illa ob substantiam tenuiorem sensu exquisitiore prædita sunt his, dolores autem hi plerumque præcedere solent dejectionem excrementorum, quæ pure &

cruore planè commixta sunt: è contra verò crassorum læsorum dolores tam acuti non sunt, crassorum ob rationem antea allatam, excernunturque seorsim excrementa naturalia, ac seorsim materia mucosa, purulenta & cruenta. Si verò utraque intestina fuerint læsa, tunc nulla excrementa naturalia & cocta deiciuntur, sed plerumque materia quædam corrupta, crocea, alba, nonnunquam atra & adusta cum ramentis quasi intestinum, nunc cum pure, nunc cum sanguine, (cùm scilicet is à natura in totum non perfectè coquitur, vel ob nimiam erosionem venularum nimis copiosè affluit) quam dejectionem semper comitantur dolores acutissimi & tormina continua, in quo casu vires ægroti requiruntur constantes, & Medicus fidelis ac diligens.

Symptomata & accidentia supervenientia.

Præter signa Pathognomonica consideranda etiam sunt symptomata huic affectui supervenientia, qualia sunt Nausea Ventriculi, Vomitus, Anxietas, Lipothymia, Tenesmus, Conatus excernendi irritus, Procidentia & Exitus ani, Febris, Perivigilia, Capitis dolor, Linguae siccitas, scabrities, Urinæ difficultas, Inflationes dolorificæ abdominis, quibus omnibus remediis debitis, infra propositis, occurrendum.

CAP. II.

De Præservatione Dysentericiæ.

Qui itaque ab hoc affectu periculoso eo tempore, quo grassatur & malignitatem quandam conjunctam habet, se præservare & custodire cupit, is omni diligentia eò respiciat, ut omnia ea, quæ huic malo causam præbere possunt, cane pejus & angue fugiat & evitet; ubi primo loco sese offerunt talia media, quæ externæ causæ dysentericiæ contrariantur, qualia sunt *aër ambiens temperatus*, hic enim tempore præsentis nunc frigidus, nunc calidus, nunc humidus, nunc siccus, ita ut vix suspitionis malignitatis cujusdam expertus sit, quam conjunctio Saturni & Martis in Leone præcipuè efficiunt, hinc *aër temperatus*, quantum possibile requiritur, Pauperes itaque manè & vespere in cubiculis totaque domo suffitum excitent ex incensione ligni & baccarum Juniperi, Mastiche, Succino, Abfynthio: Ditiore verò se-

Præservatio in dysenteria Epidemia.

Aër ambiens qualis esse debeat?

quentem pulverem fumalem scopo huic maxime infervientem præparari curent.

- Rz. Benzoi
- Thiamymatis an. ʒij.
- Myrhe.
- Masticis an. ʒj.
- Rad. Ireos fl. ʒj.
- Ligni Aloes
- Nucis Mosch. ʒss.
- Cinnam. an. ʒss.
- Rorizamarin.
- Rosar. rub. an. ʒij.

F. omnium pulvis grossus pro fumo.

S. Rauchpulver.

Inprimis autem in gratiam sanorum & adstantium circa ægros mundities observetur, ac supradictis remediis aer ambiens sæpissimè corrigatur ac temperetur. Et quum contagium hujus affectus experientiâ teste maximè per excrementa aliis communicari poterit, ideòque talia cloacis domesticis non committantur, sed statim in loco quodam abjecto in terram abscondantur.

Vicus ratio.

Quo ad victus rationem eò allaborandum, ne causis hujus mali suprâ memoratis ansa præbeatur, hinc temperantia in assumendis cibis & potu diligenter observanda, undè cibi crassi & crudi vitandi, quales sunt caro vaccina, suilla, salita & feno indurata, brassica capitata condita & cruda, pisces paludosi vel cœnosi, saliti, fumo & aère indurati, quales sunt Haleces sale conditi vel exiccari, Asellus exiccatus & induratus & hujus farinae similes; Item fructus horarii, præcipuè Pruna, Persica, Pyra dulcia, Poma, nuces juglandes, tum temporis suspecti sunt, quoniam singulis his fructibus inclinatio singularis ad putredinem inest.

An fructus horarii & mustum conveniat?

Etposito, quod non raro fructus horarii & mustum, ut & Melones, Persica, Pruna, forsitan propter aquæam eorundem substantiam, acrem iltum & erodentem humorem aliquo modo mitigare, & in principio etiam simul evacuare queant, ita ut nonnunquam corpus robustum maximum eximè auxilium sentiat, nihilo minus tamen timendum, cum in prædictis fructibus acris quædam & tartarea impuritas cum externa dulcedine abscondita lateat, eorundem usum magis noxam, quam commodum inferre.

Præter dicta etiam vitentur omnia illa, quæ acres & adustos humores generant, qualia sunt usus quotidianus Raphani marini, Sinapi, Cœparum, Porri, Allii & similia.

Contra verò profunt Caro bovis juveni, vitulina, Agnina, Vervecina, Cervina, Capreoli sylvestris, Leporina, item Gallinæ, Pulli gallinacæ, Aves sylvestres, Ova recentia; Ex piscium genere Lucius, Fundulus, Trutta, Thymallus; Item Pyra matura cocta, Mala Cydonia, Ceraia Aproniana, Oryza, Mylium, Juscula avenacea, Prifana hordeacea, Acetosa, Cherefolium, Portulaca, Pteriselinum cum radicibus, Fœniculum &c. Pauperes hac annonæ caritate utantur jusculis ex pane confectis, quibus semper aliquid sem. Carvi addi potest, ut & Thymi, Rutæ, Cumini, Anisi, Fœniculi, Obsonia ex Avenæ farina, rapis, pisis, oryza, & alia, quæ singularis Dei benedictio ipsis concedit, similiter jam recensitis herbis & seminibus condriquantur.

Propotum ordinario pauperes utantur decocto Coriandri, vino verò affueti & ditiores eligant vinum darydopurum & purum, non generosum, ubi cerevisia in usu, ea quoque admittitur, modo

sit benè defœcata, neque acida, aut nimis vetusta, cui injiciantur Radices Helenii & Garyophyllatæ ut & bacce Lauri ad gratum saporem concilian-dum.

In omnibus autem Dysenteris epidemicis magno commodo præservationis E. suasi in principio prandii & cœnæ haustum vini medicati ex Herb. Absinth. & Card. ben. confecti, quod longè efficacius sit, & malignitati magis resistit, si species seqq. in tribus vini mensuris insundantur, & vinum postmodum dicto modo bibatur.

Rz. Rad. Tormentill. ʒij.

Herb. Card. ben.

Absinth. an. ʒij.

Scordii ʒij.

Menthe ʒss.

Nucis Mosch. ʒss.

Zedoarie ʒij.

Macis ʒss.

Incisa & contrusa M. ad chartam.

S. Speerey jum Rrâuterwein.

Præter victus rationem jam propositam requiritur nonnunquam tempore Dysenteris Epidemicæ in Corporibus Plethoricis Venæstio, in Cachymicis verò Purgatio lenitiva seu laxativa, quæ summum præservativum in hoc affectu est quam facti negotio quilibet Medicus expertus, cuius temperamento aptam præscribere potest. Absente verò Medico propinetur adulto ʒj. Rhabarb. tost. pulveris. Robustiori verò ʒij. in decocto hordei tosti, vel

Plethora Venæstio-nem & Cachymia purgationem præ-servationis E. requirit.

Rz. Flor. Acaciar. ʒss.

insundantur in s. q. vini, stet in infus. per 24. horas in loco calido postmodum exprimat & coletur, in colat. dissolvantur Manna Calabr. & ʒij. & jejunio stomacho ebibatur.

Quo ad commotionem corporis sani ad sudorem sese exercent, excessus enim plus nocet, quam prodest, quoniam per exercitium nimium massa sanguinea nimis incalescit, & acris redditur, neque inconveniens erit si semel in septimana sudor eliciatur, divites utantur s. vel ʒ. granis Lap. Bezoar in Aqua Card. bened. vel Flor. Acaciarum; Pauperes verò loco lap. Bezoar assumant ʒj. Pulv. Card. benedicti, vel C. C. usi cum prædictis aquis.

Commo-tio cor-poris.

Animi *αδύναται*, ut Ira, Pavor, Timor, Tristitia &c. hic quantum fieri potest fugiantur.

Præter dictas impuritates morbus hic maximè etiam fovetur, cum ventriculus & intestina debilitate quâdam laborant, undè summopere necessarium est, ut præter jam memorata remedia, quæ solum corpus ab impuritate liberant, ventriculû & intestina roborantia præscribantur, cui scopo non solum antea memorata vina medicata satisfaciunt, sed insuper etiam singulo manè stomacho jejunio & vesperi duabus horis antè cœnam de sequenti Condito, aut Rotulis aliquid assumatur, quæ simul etiam malignitati hujus affectûs resistunt.

Rz. Conserv. rub. antiq. ʒss.

Borraginis ʒss.

Cort. Citr. condit. ʒij.

Nucis mosch. condit. ʒij.

Spec. arom. rosat. ʒj.

Diacyd. simpl. ʒij.

Syrup. Corallin. q. s. F. Conditum.

S. Ma-

S. Magenzucker.

Rz. Spec. Liberantis f. aloë ʒij.

C. C. usi præp.

Corallior. rubr. præp. an. ʒss.

Extr. Zedoar. ʒj.

Galang. ʒss.

Sacchar. in V. Rosar. sol. ʒiiij.

add. ob Nuc. Mosch. per destill. gutt. vi.

F. Conservi in Rotulis.

S. Stärckzitteln.

Maximè verò prodest usus vini malvatici, quando nimirum panis triticeus prius nuce moschata aspersus eo imbuitur, & post manè jejunio stomacho comeditur. Panis biscoctus seu Saccharatus Ulmenis ex vino malvatico, semine Coriandri, Fœniculi & Anisi præparatus maximopere hic commendatur, quum nimirum irroratur vino veteri aut Malvatico, & duabus horis ante cœnam vel prandium assumitur: Conserva Rosar. rub. antiqua cum Spir. Silex Marte præparato ad gratam aciditarem quæque uritis est. Pauperes horum loco manè jejunio stomacho pauxillum Conserv. Rosar. antiq. vel Zedoarie, vel Calam. arom. vel Radic. Helenii ore mastitent, inprimis verò eo tempore, quando cû ægrotis conversari coguntur.

CAP. III.

De Curatione Dysentericæ.

Quamprimum itaque ex signis supra propolitis cognoscitur hominem quandam affectu hoc laborare, ejusdem mox in principio ratio habenda, nam quando affectus hic confirmatus est, maximâ patientiâ & consilio opus est. Posito itaque, si morbus adhuc esset in principio, tunc medicamenta sunt propinanda, quibus intestina & primæ viæ à viscidis & acris humoribus liberantur, nimir. tale medicamentum purgans, quod non magis attrahat, sed intestina abstergendo purificet, & simul vim ac facultatem venulas minores adstringendi habeat, ideòque Rz. Hordei integr. torref. ʒss. coq. in aq. font. ad molliem, post Rz. hujus decocti Cochli. X. cui admisc. Rhab. opt. torref. pulv. pro adulto ʒj. Robusto verò ʒij. Pucro ʒss. si haberi poterit ad ʒj. Sy. acetos. citri ʒss. & sic calidè ebibatur bis in die manè jejunio ventriculo & vesperi hora 4. Qui à Rhabarbaro abhorret, is in Pharmacopolio sequentem potionem confici curet.

In principio Dysentericæ quid faciendum? Laxativa cum absterfione leviter adstringant.

Rz. Fl. Acacia ʒij.

Cort. Myrobal. Chebul. ʒss.

Sem. Acetose

Scariolæ an. ʒj.

Ho. tost. ʒss.

F. decoct. in s. q. aq. pluvie vel feri laetis destillati ad ʒ. In Colatura insund. per noctem.

Rhab. tost. ʒij.

Nucis Mosch.

Zedoaria an. ʒss.

Manè ebulliant & exprimantur ʒiiij. adde

Syr. rosat. solut. ʒj. M.

S. Exiertränclein im Anfang der Dühr.

Licet autem usu horum remediorum alvi fluxus augeatur, tamen æger non expavecat, quoniam impuritates absumunt, quæ aliàs retentæ exulcerationes & consequenter etiam dolores auferent: Præmissis his potiónibus bis vel ter, æger quotidie manè & vesperi capiat haustum decocti

Abster-gentia & Abluen-tia.

hordei, cui admisceatur Syrupus Cydoniorum Acetosifatis Citri, præsertim quum Calor præter naturalis adsit ad abstergendam & abluendam crem & viscidam illam materiam, quæ exulcerationi ulteriori ansam præbet. Melius tamen est si eundem scopum cum prædictis conjungantur Clysteres, inprimis quum intestina crassa fuerint læsa, qui sequentia in modum conficiantur Rz. Decoct. Hord. tost. pro adulto ʒss. huic add Mellis ros. ʒij. vel iij. Vitell. ovor. N. ij. M. & injiciatur calidè. Hic absterget & abluet omnem acrem ac viscidam materiam in intestinis hærentem, hinc omnis erosio & exulceratio præcavetur. Si simul dolores conjungantur fiat clyster seq. Rz. Hord. tost. Flor. rosar. violar. Verbas. an. ʒij. & loco aquæ f. decoct. in lacte caprillo, cui deindè reliqua supra dicta addantur.

Quibus ritè adhibitis eò respiciendum, ut fluxus al quo modo sistatur, ita tamen, ut acrimonia humorum, quæ adhuc restat temperetur & mulceat, nec non incipiens & fienserosio & exulceratio interna curetur, quod fit, quando ægrotus quotidie aliquoties bibat haustum prifanæ hordeaceæ cum jusculo carnis absq; acero præparatæ, simulq; quotidie singulis tribus vel quatuor horis de Conserva seq. quantitate nucis castaneæ capiat, quæ Rz. Conf. ros. rubr. antiq. ʒj. Sem. plantag. torref. & pulveris. ʒss. C. C. usi, Croci Martis, Terræ sigill. an. ʒj. Cum Syr. Cydon. M. ad Consistentiam Conservæ. Loco Conservæ, Rosar. sumi potest Diacydonium simplex, quod cum syrupo Cydoniorum ad justam molliem redigatur & postmodum supra dicta admisceantur.

Leniter adstringentia interna.

Præter jam memorata remedia huic scopo summopere etiam interserviunt Clysteres E. gr.

Rz. Hord. tost. ʒj.

Rad. Tormentill.

Risfort. an. ʒij.

Herb. Agrimon.

Perfoliatæ an. ʒss.

Acetose ʒj.

Sem. acetos. ʒss.

Fiat Decoct. in s. q. aq. Chalybeat. ad ʒ.

Coletur ʒj. adde

Mellis rosati colati ʒvj.

Sacchar. rubr. ʒss.

Vitell. ovor. N. ij.

Savi Hircin. ʒss. M. F. Enema.

Ad majorem dolorum mitigationem, & ulceris consolidationem utile est, si pinguedo Vervecina renibus adnata cum scobe nucis moschata eliquatur, & quotidie bis ægroti Cochlearia ij. duabus horis ante pastum propinetur.

Eleonora Hassia Landgravia Natæ Ducissæ Württembergensis beatis. memoriæ felicissimo cum successu ad hanc intentionem & scopum subditis propinabat pulverem sequentem; Exprimatur succus baccarum sambuci maturarum, tempore videlicet Autumni. Ex quo succo & farina fecalina conficiatur posta sive massa optimè elaborata, ex qua formentur exigui panes, qui in forno ad biscocti duritiem coquantur, adeò ut in pulverem tenuissimè redigi queant, si massæ admisceatur aliquid nucis moschatae & feminis plantaginis, ex gr. pro mensura una succi an. Cochlear. j. res melius succedet. De hoc pulvere manè & vesperi quilibet Cochlear. j. cum lacte caprillo chalybeato capiat.

Vid. Quercetan. in Pharmacop. sub Tit. Tragea granorum Actes.

Externè ad coofortationem abdominis & majorem constipationem umbilico calidè applicetur crusta panis tosta & acero calido irrorata cui interservi-

Externa corroborantia & mediocriter adstringentia.

spargatur pulvis nucis Mosch. Mastice & Caryophyll. vel sequens pulvis, sæpiusque reiteretur acetici calidi irroratio & pulveris inspersio.

- R. Pulv. Absinth. Rad. Tormentill. Mentha an. ʒj. Myrtillor. Acacia Nucis Mosch. Caryophyll. an. ʒʒ. Mastice. Fl. Rosar. rubr. an. ʒj. M. F. Pulvis.

S. Pulverum gebeheten Brod.

Cum autem morbus confirmatus jam sit, non sufficiunt supra dicta remedia, nam tum temporis non solum supra memorata purgatio ex Rhabarbaro tosto sæpius reiteranda, sed insuper etiam Clysteres fortiores abstergentes & adstringentes injiciendi, qui modo sequenti conficiantur.

Quid faciendum morbo confirmato.

- R. Hord. tosti ʒʒ. Rad. Tormentilla. Bisfortea. Consolida major. an. ʒiij. Herb. acetosa. Persoliatae. Equiseti an. ʒj. Fl. Rosar. rubr. Tassi barbari an. ʒʒ. Balaustior. ʒʒ. Sem. acetosa. Plantag. an. ʒj. F. Decoct. in f. q. aque chalybeata ad ʒ. Colentur ʒxv. adde Sevi Hircini ʒj. Succ. Plantaginis ʒij. Mellis rosati colati ʒʒ. M. F. Enema.

Si suspicio læsionis intestinorum tenuiorum adest, quæpericulo non vacat, quum varia accidentia eandem comitentur, sequentis Decocti usus quotidiè bis suaderetur.

- R. Hordei tosti ʒij. Rad. Symphyt. majoris Tormentilla an. ʒij. Herb. Plantag. Acetosa. Persoliatae an. ʒj. Sem. Sumach. Myrtillorum Plantag. an. ʒʒ. Cog. in aq. Chalybeata ad ʒ. Colentur ʒvij. add. Syrupi Myrtini Mive Cydonior. an. ʒj. F. Potio pro duabus vicibus.

S. Trancé uszweymahl.

Patruus meus p. m. Jacobus Horstius Illustrissimorum Ducum Brunsvicensium & Luneburgensium Medicus ac Professor in Academia Julia Anno 1599. in Dyenteria Epidemica ad hunc scopum propinabat pulverem sequentem roborantem:

- R. Pulv. Zedoariae Ireos an. ʒʒ. Semin. acetos. Plantaginis an. ʒij. Rad. Tormentill. Cupul. glandium. an. ʒj. Diacydon. simpl. ʒʒ. M. F. Pulvis. Dosis in aqua sol. querc. ʒʒ.

Nonnunquam autem licet medicamenta supra commemorata ritè exhibeantur, dejectio cruenta frequens & dolorifica adhuc durat, in quo casu sæpissimè maximo cum agrotorum commodo sequenti modo exhibui Laudanum Opiatum, cujus exhibitionem mox subsecuta fuit quies & sanguinis affluentis restrictio.

- R. Conserv. rosar. antiq. ʒij. Laudani Opiati gr. iij. Confect. Alkerm. ʒʒ. Syr. Papav. err. q. s. F. Mixtura.

Quum Hæmorrhagia magis ex crassis, quam tenuibus intestinis proveniat, tunc clysteribus admisceri poterunt pilulæ de Cynoglossa, quæ tamen omnia non nisi à perito Medico præscribantur.

Accidit etiam non raro, quod, licet interna exulceratio ritè fuerit purgata & absterfa, non tamen ulceris consolidatio sequatur, unde continuò humor quidam cruentus ac viscidus cum doloribus perpetuis excernitur, in quo casu felici cum successu Ceræ albæ & pulveris Tragacanth. an. ʒi. in pyro vel Cotoneo excavato frixo quotidie bis exhibeo.

Si verò exulceratio & erosio simul in intestinis crassioribus deprehendatur, sequenti clystere utendum.

- R. Rad. Tormentilla ʒʒ. Cichor. ʒvj. Herb. Equiseti Quinquifolii. Plantaginis Persoliatae an. ʒij. Sem. Plantaginis Sumach. an. ʒj. Cupul. Glandium ʒʒ. Flor. rosar. rubr. Balaust. an. ʒj. Cog. in f. q. lactis ovilli Chalybeati ad ʒ. Colentur ʒxvj. adde Sevi Hircini ʒj. Succ. Acac. ʒʒ. Vitell. ovor. N. j. M. F. Enema.

Victus ratio in hoc affectu sit, quantum possibile, sicca, leviter salia, nec acida & acriter condita, conveniunt itaq; oryza cum jusculo gallinaceo cocta, pulvis ex farina avenacea, ex amygdalis cum aq. rosar. & fol. querc. præparatæ, pyra cocta recentia & exiccata. Ditiorebus conceduntur aviculæ sylvestres variæ, caro leporina assata, capreoli sylvestres, juscula contusa ex carne & ossibus gallinarum, ut & jusculum seq. confortans: R. Caponem integrum ab omni immunditie liberum, indatur Cantharo simulq; adjiciatur C. C. usti ʒvj. Aq. fol. querc. ʒiij. Aq. Cinnam. ʒj. Cantharus optimè clausus ponatur in ahenum aqua fervente plenum ac ramdiu in eo teneatur, donec caro optimè cocta sit, post exprime fortiter jusculum, de hoc jusculo sæpius cum pane triticeo aliquid absorbeatur. Febre absente exhibeatur lac optimè chalybeatum ad tertias coctum cum pane triticeo.

Cum huic morbo neq; Vinum, neq; Cerevisia conveniat, idcirco mox in principio aqua chalybeata sequenti modo præparetur: Extinguatur chalybs depuratus ignitus decies in aqua fontana, post hæc hujus aquæ mentur. j. & adde micæ panis siglinei ʒj. ac de vase in vas aliquoties effundatur. Potest etiam ægrotus pro potu ordinario uti aqua fol.

An Opiata etiam lo. cum habeant.

Vid. Problemata nostra Medica Decade 6. quest. 5. pag. 69.

Victus ratio ægrotanti conveniens.

fol. quercus vel per se, vel cum Syrupo Cydoniorum pro julepo dulcorata. Sic commendatur etiam alternis vicibus Decoctum Coriandri, ur & Decoctum hordei tosti, in quo aliquoties chalybs ignitus fuerit extinctus. In morbi decremento vinum tenue rubrum vel acaciæ, paucissimâ tamen quantitate conceditur.

Animi & corporis commotio nimia huic morbo non conveniunt, quapropter ægrotus in lecto sese contineat, & somno, modo poterit, indulgeat.

- R. Conserv. Ros. antiq. ʒʒ. Troch. de Terr. sigill. de charabè an. ʒj. Corall. rubr. præp. ʒij. Spir. Oli. ex Ate præp. gutt. vij. Syrupi Corallini Mive Cydonior. an. q. s. F. Elect. S. Magenucker.

Sæpius in hoc affectu anxietates cordis & lipotymia accidunt, vel ob nimiam sanguinis evacuationem & spirituum distipationem, vel ob materiæ malignitatem, ex qua vapores sursum ad cor elevantur. Si à nimia evacuatione facta fuerint, vires ante omnia reficiendæ sunt, imprimis optima victus ratio instituenda, ac fluxus ventris pro virili, uti suo loco dictum, illicò comprimendus.

CAP. IV.

De Accidentibus & Symptomatibus Dyssenteria supervenientibus.

Licet non raro morbo curato, simul etiam suâ sponte remittant symptomata & accidentia, nihilominus tamen ea sæpius tam vehementer affligunt, ut speciale quoddam auxilium exoptant. Ante omnia autem in Dyssenteria Epidemica malignitas ac venenata & contagiosa proprietates consideranda, hæc enim nonnunquam tam vehemens & magna, ut non tantum intra corpus veneni instar vires cordis aggrediatur & debilitet, sed etiam extra venenata suâ qualitate inficiat, quamobrem omni tempore aliquid de medicamentis tali malignitati resistentibus simul cum supra memoratis exhibendum, potui itaque ordinario admisceatur C. C. ustim præpar. & Terra sigillata. Potionibus verò medicatis & Clysteribus addantur Rad. Scorzonerae, Scordium, Cortices Citri, Zedoaria & similia. Præscribi etiam poterunt Pulveres cordiales ex Lapide Bezoar. or. Margaritis præpar. Coralliis præpar. Bolo armena præpar. & Croco Martis. Si calor præternaturalis deest Conservæ adstringentes & roborantes ex Conserv. Ros. antiq. syrupo Cydoniorum & similibus corrigantur Mithridatio, Theriaca, Diacordio, Elect. de Ovo & similibus.

Malignitas.

Nausea Ventriculi & Vomitio.

Cum Ventriculus Nausea & Vomitionibus perpe- tuis vexatur vires deficient & ægroti summoperè debilitantur, in quo casu Potus ordinarius sit Decoctum mastichinum, coquantur nimir. ʒij. Mastice in Mentura j. aquæ font. postea add. C. C. usti ʒʒ. quo decocto utatur æger ad extinguendam sitim vel per se, vel cum syrupo mastichino Syrupus Mastichinus sequens cum successu exoptato præscribitur in hoc affectu ad Cochlearia ʒ. vel ʒ.

- R. Sem. Anisi Feniculi an. ʒij. Mastice. elect. ʒʒ. Zedoariae. Nucis Mosch. an. ʒʒ. Cog. in aq. fol. quercus & vini alb. ana q. s. ad medietatem coletur ʒʒ. addè Sacchari clarificati ʒj. Fiat l. a. Syrupus.

Pauperes Conservam Rosarum cum Syrupo Myrtillorum exactè commisceant, ut & Rob. Cy- nosbati cum syrupo Cydoniorum ad mollitiem ducant, eoque utantur. Ditiore verò confici cur- rent sequens Electuarium, & sæpius de eo ʒij. capi- ant.

Si verò dejectio tam frequens non sit, & nihilominus vires cordis deficient, vapores maligni elevati in caula sunt, idcircoque cor, partesque nobiles internè corroborentur, & à malignis vaporibus defendantur Lap. Bezoar, Terra sigillata, C. C. usto & similibus, quæ omnia sine calore malignosâ corde vapores depellunt, ex quibus pul- veres cordiales aquæ roborantes & similia præparari queunt. Externè fiat Epithema ad Regionem Cordis & Pulsum ex Aq. Rosar. Acetosa, Melissæ cum Aceto Bezoartico & spec. Diamar- gar. frig. ʒj. Camphoræ & Croci or. ana ʒj. ad- missto. Huic scopo etiam maximè inservit Aqua pro Epithemate cordis vel Extractum Cordiale Noribergensium.

Tenesmus & Conatus excernendi frivoli plerum- que Dyssenterium comitantur, qui sit, cum in rugis intestini recti, acris, mordax & viscida quædam materia colligitur, hinc in hoc affectu maximè confert Clyster detergens, qui sit, præsertim præ- sente adhuc dolore ex Hordei excorticati, Flor. & Fol. Verbasci, Linariae, Flor. Ros. rubr. an. ʒj. Sem. Cydonior. Fœnic. an. ʒʒ. Lumbricor. terrestr. ʒʒ. in lacte caprino coct. Colatur. R. ʒj. add. Mellis Rosat. ʒvj. Vitell. ovor. N. ij. & injiciatur. Foveri etiam potest intestinum rectum spongia prædicto decocto calido imbuta, post fomentationem locus affectus illinatur Ol. Lumbricorum, Rosarum, Chamomill. & Ovorum. Parari etiam pot- est linimentum ad affectum hunc conveniens ex Linaria & Fl. Verbasci albi, dum scil. herbæ in buty- ro non salito frixentur, & postmodum buty- rum per linteam exprimitur, quod cum gossypio vel lino applicandum. Utile etiam erit, si ægrotus inferiore gutture fumum recipiat ex mastice, Thu- re, Storace Calamita & similibus.

Sæpissimè etiam Dyssenterici ob nimium excernendi conatum Ani prociidentia molestantur, præsertim verò pueri & juvenes. Si hoc sit sine tu- more & dolore insigni, coquantur Fl. & Fol. Ver- basci. Fol. quercus, Urtica major, Persoliata & Ro- sæ rubr. sicca in vino rubro, quo locus affectus ca- lidè foveatur & paulatim iterum linteis vel spongia reponatur, ante fomentationem verò pul- vere ex Mastice, Rosis ficcis, flor. Balaustior. & Gallis vel Corticibus Granatorum aspergatur. Si verò tumor adsit addatur Floribus & Folis Ver- basci pauxillum de Flor. Meliloti & Chamomil- læ, ur & Sem. Lini & Fœnugræci, hæc omnia simul in lacte coquantur, quo deinde locus affectus ab- luatur, spongiaque hoc decocto imbuta applice- tur, & ægrotus reclinato capite in lectum repona- tur, tunc intestinum rectum successivè sese in lo- cum suum naturalem recipiat, quo factò R. Al- bum.

Anxietas & Lipotymia.

Tenesmus & Conatus excernendi.

Prociidentia vel exitus ani.

bum. ovi admisc. terræ sigill. Sanguinis Draconis, Malthicis ana ʒij. Farinæ volatilis ʒj. & F. Linimentum, quod extendatur super linteam vel gossypium & applicetur.

Febbris,

Porro febris etiam nonnunquam comitatur hunc affectum, quod si statim in principio morbi supervenerit, malum est omen, denotat enim causam morbi valde malignam esse. Quamobrem medicamenta eo dirigenda, ut calor præternaturalis temperetur, & putredini internæ resistatur, cujusmodi sunt potio digestiva ex Aq. Acetosæ, Fol. quercus & Fumarie, cum syr. acetos. Citri & Syr. Cydoniorum congesta, ut & lac amygdalinum sequens, quod non tantum vires reficit, sed etiam fluxum immodicum sistit, & inflammationem sedat, ʒ. Cupular. glandium mj. coq. in mensura dimidia aq. font. cum hoc decocto excorticentur Amygdal. dulc. mij. post contundantur cum Sem. Melonum ʒj. exprimatur per linteam lac, cui add. Aq. Rosar. ʒj. C. C. usti pt. ʒij. M. pro potu. Si materia peccans adhuc dum aderit, repetenda erit evacuatio potione ex Rhabarbaro. Nec negligendi sunt pulveres cordiales pro corroboratione cordis supra præscripti.

Pervigilia & Dolor capitis,

Si propter vapores sursum ad caput elevatos, & ex intestinorum cum capite consensu dolor capitis, vigilie & inquietudines supervenerint, addatur prædicto lacti amygdalino ʒij. Sem. Papav. alb. & externè fiat Frontale ex Sem. Papav. alb. cum aq. Rosar. Nymph. Verbenæ ana conquass. Tempora illinantur Unguento Popul. & Alabastrino. Internè ad præcipitandos ascendentes vapores calidos capiat ægrotus sæpius aliquid de Conserv. Rosar. Violar. Radic. Cichor. ut & Syr. fl. Papav. err. 3. vel 4. Cochlearia.

Lingua siccat & scabrities,

Lingua siccat & scabrities accidens admodum frequens est Dysenterie, si nullam inflammationem conjunctam habet, coquantur Fl. Rosar. Violar. Malvæ in lacte, quo os colluatur, & post butyro recenti non salito illinatur. Si verò inflammatio conjuncta, fiat collutio sequens: ʒ. Hord. Fl. Rosar. Plantag. Prunell. ana mj. coq. in mensura j. aq. fontan. Colat. add. Mellis Rosar. simpl. Rob. Diamor. ana ʒj. M. pro Gargarismo, post inung. lingua Syrupo seq. ʒ. Cancror. fluviat. rec. n. 2. vel 3. contund. in mortario in aq. Rosar. & Solatri, succus per linteam exprimatur & saccharo edulcoretur.

Difficultas urinæ,

Multoties Dysenteria laborantibus accidit, ut nihil vel parum reddam urine, quæ, si sine dolore, periculo vaecat, quoniam tum temporis natura ferocitatis magis per secessum evacuat: Si verò dolores affectum hunc comitantur, quod accidit, quando ureteres vel vesicæ cervix ab humoribus crassis, viscidis atque lentis obstruuntur, tunc externè imponatur sacculus sequens: ʒ. Rad. & Fol. alth. Malvæ, Meliloti, Violar. Chamomill. ana mij. Sem. Lini mj. Anisi, Fœniculi, Petroselini ana ʒij. M. & impleantur Sacculi aliquot, qui in lacte cocti alternis vicibus ad regionem vesicæ applicentur. Illiniri quoque potest locus affectus Ol. Chamomillæ, Anethino & Lumbricorum.

Inflationes dolorificæ,

Tandem Inflationes dolorificæ infimi ventris ægrotos etiam nonnunquam infestant, ad quas maxime commendatur panis tostus supra denominatus cum aceto calido & pulvere præscripto irroratus & aspersus, itemque fieri possunt sacculi ex herbis ex gr. ʒ. H. Chamom. Menthæ ana mj. Fl. Rosar. rubr. Verbasc. alb. ana mʒ. Sem. Anis. Fœniculi, Cuminum ana ʒij. includantur sacculo lineo,

qui interpastatus coquatur in vino & expressus calidè applicetur: Abdomen quoque calidè inungi potest Oleo Absinthii, & Cydoniorum, vel Unguento sequenti

ʒ. Ol. Mastichini
Cydoniorum an. ʒj.
Spec. Diacymini ʒij.
Empl. de bacca Lauri ʒij.
M. lento igne cum cera pacca & F. l. a. linimentum.
S. Salz wider das reissen.

Internè Patruus meus Jacobus Horst. p. m. Anno 1599. in Dysenteria Epidemia ad istiusmodi inflationes dolorificas cum fructu exhibebat pulveris sequentis ʒj. in aqua folior. quercus:

ʒ. Nucis Mosch. ʒj.
Rad. Tormentillæ ʒij.
Matis.
Cinamomi ana ʒj.
Zingiberis ʒij.
Calami aromat.
Zedoar. an. gr. v.
Radic. Ireos.
Dianthi an. ʒij.
Sem. Cymini.
Baccar. Lauri an. ʒj.
Diacyon. simpl. ʒij.
Sem. plantag. ʒj.
M. F. Pulvis per cribrum.
S. Lindpulver.

Optimè convenit hic pulvis, si dolores ab inflationibus frigidis proveniant, quibus verò obnitiâ amaritiem pulvis hic non arridet, ii loco hujus utantur Confect. unius tunicæ sem. anisi, feniculi, & plantaginis. Ad scopum hunc consequendum confici etiam poterunt Rotulæ sequentes:

ʒ. Spec. Diarrhod. Ab. ʒj.
Ol. Fœniculi
Anisi ana gutt. v.
Citri gutt. iij.
Extract. Galang. ʒij.
Sacchari in aq. fœniculi solut. ʒiij.
F. Confectio in Rotulâ.
S. Kûchlein wider das reissen.

Si verò tormina ab acerbis & calidis humoribus causentur, injiciendus Clyster, qui ʒ. Sem. Papav. alb. ʒoq. in lacte Chalybeato ovillo vel vaccino, post in mortario contundatur, cujus ʒ. lʒj. huic add. Sevi Cervini ʒij. Vitell. ovorum N. iij. & calidè injiciatur. Habet hic quoque locum Laudanum Opiatum, cum nimir. dolores exacerbantur, sed non absque Consilio Medici periti exhibeatur.

Coronidis loco notandum, quod in gravidarum tum præservazione, tum curatione alio modo sit procedendum, talia enim remedia hic sunt eligenda, quæ utero non contrariantur, & præservationem quod attinet, supra præscriptum vinum medicatum ob insignes virtutes ipsis non convenit, ideoque loco hujus utantur Zedoariâ & Galangâ, quæ eâ quantitate in vinum injiciantur, ut solummodo vinum saporem quandam ex ipsis contrahat, Pro confortatione ventriculi fruatur pane triticeo Vino malvatico imbuto. Quæ etiam hoc morbo corripuntur subito Medici implorent auxilium, ita ut maligna & acris materia statim portionibus lenitivis & abstergentibus evacuetur, quibus feliciter peractis sæpius de pulvere sequenti ʒij. m. aqua folior. quercus assu-

ʒ. C. C.

ʒ. C. C. usti ppt. ʒj.
Corall. rubr. ppt.
albor. ppt. ana ʒij.
Margar. ppt. ʒj.
Terræ sigillatæ ʒij.
Zedoariæ ʒij.
M. F. l. a. Pulvis.
S. Stopfpulver.

Externè commendatur Unguentum Comitissæ præsertim cum oleum Mastichinum admisceatur.

Admonitio quoad infantes.

Sæpissimè verò hoc affectu tentantur Infantes; si adhuc lactent, Nutrix Rhabarbaro purganda, & semper ipsis cum pulmentis aliquid de C. C. usto, Terrâ sigillatâ, Coralliis rubris præparatis, & similibus propinandum, pulvis coquantur cum la-

cte Chalybeato. Externè inungatur abdomen & dorsum Ol. Cydoniorum cum Unguento Rosaceo mixto; Potest etiam fieri linctus ex Syrupo Cydoniorum & mastichino. Emplastrum de Cruſta panis extendatur super linteam & abdomini imponatur. Si verò non amplius lactent supra dicta remedia in potu usurpent, purgentur tamen in principio Syrupo Rosarum solutivo, postmodum in progressu morbi potiones, pulveres & syrups ex præcedentibus eligantur, & præscribantur omnia habito respectu ad ætatem, vires & morbum ipsum. Deus Ter Opt. Max. quemlibet ab hoc affectu dolorifico custodiat, correptis verò patientiam largiatur, simulque his & aliis medicamentis benedictionem suam divinam concedat. AMEN.

ANGELI SALÆ
Archiatrî quondam Megapolitani Clarissimi

TRACTATUS

De

PESTE

Primum gallicè conscriptus, post latinitate donatus

GREGORIO HORSTIO, D.

Quid pestis sit?

PESTIS (prout ab omnibus Medicis Dogmaticis & Rationalibus definitur) est febris continua, acuta & maxime formidabilis, ab infectione aëris maxime maligna, & venenata proveniens, quæ temporis circuitum jam hanc, jam illam regionem afficit, partem hominum, & principatim illos attingens, qui per defectum nature, vel sympathiam occultam ad eandem suscipiendam subiecti atque dispositi sunt; eodem modo, quo verbi gratiâ, prævas nebulas atque pruinas, decedentes in sylvas, certas ranteummodò species arborum, sine nocumento reliquarum offendere videmus. Ratione contagii sui veteribus Pesti Epidemia dicta fuit, quasi dicas morbus popularis, quamvis hoc nomen aliis etiam impostum sit, qui ordinariè populum communiter invadunt, ut sunt variolæ, morbilli, diarrhæa, dysenteria & alii, qui quantum etiam à malignitate proveniant, nihilominus cum sint alius generis, nolumus eosdem cum verâ, proprièque dictâ peste confundere, de qua tantum impresentiarum nobis tractandum.

Pestis quid?

Pestis Epidemia cur dicatur.

Admonitio quoad prægnantes.

De respiratione & necessitate ejusdem.

Respirationis necessitas.

Respiratio vel aëris attractio tam necessaria est hominibus, ut sine eadem vivere nequeamus. Necessitatis hujus duplex causa est; primò, cum homo sit ex quatuor elementis compositus, necessarium est, ut iisdem, tanquam à matrice ac nutritrice suâ, nutriatur & conservetur; quia quilibet per

simile conservatur: altera causa est Cor, quod cum singulari providentiâ tanquam Sol parvus, in corpore conditum sit, ut per subtiles spiritus, qui in eodem ex sanguine generantur, mediantibus arteriis, calorem, vitam ac vigorem omnibus partibus majoribus ac minoribus communicet, respiratio, & aëris refectione indiget, quo calor ejus excidens temperetur, & in operatione suâ perfectus & integer conservetur. Si enim ob accidens aliquod, renovatio & humectatio, quam habet à respiracione, deficiat, protinus præter naturam inflammatur, undè substantiam solidam, & laudabiles corporis humores, consumit & exsiccat, sicuti videmus in phthisicis, hæcticis & aliis ægrotantibus. Respiratio si cui deficit, protinus debilitatur, & calor ejus inflammatur, sicuti fit in igne claro, qui in medio furno destillatorio solet accendi, quò plura vasa & instrumenta majora minoraque calefaciat, cui spiracula obstruuntur, quò minus utris eventilatione gaudere possit. Hanc ob causam summus Architectus corporis nostri, videns respirationis necessitatem, pulmones cordi conjunctos fabricavit, qui sunt de substantia totaliter spongiosa & perforatâ, more calamorum cartilagineorû, & se dilarando magnam aëris copiam per fistulam gulæ trahunt, more follis, quibus se cor cum spiritibus suis recreat ac renovat; postea sese claudendo & demittendo vapores fuliginosos & adustos à calore vehementiori prodeuntes rejiciunt, ut hac ratione cor pulmonum respiratione non tantum temperetur ac refocilletur, sicuti diximus, sed consequenter etiam omnes spiritus vitales, qui procedunt ab eodem tanquam rivuli, seseque per totum corpus distribuunt, per beneficium hoc, mediantibus arteriis immisceantur, utpote cum illa quoque

* v

per

per dilatationem ærem frigidiorē attrahant, & vicissim sese contrahendo calidas fuligines expellant, qualis motus est pulsum, quos hinc & inde diversis in partibus nostris percipimus.

Quomodo aër pestilentialis nos inficiat.

Aër pestilentialis quomodo nos inficiat.

Quemadmodum verò aër nos ambiens purus & benignus respiratione ordinariè per pulmones, & transpiratione per arterias attractus prædictos bonos effectus producit, nimirum recreationem cordi concilians, & spiritus vitales, per quos vita nostra defenditur ac conservatur, restaurans: Ita contrà aër in sua natura alteratus, & per malignam subolentiam admistam viciatus contrarios effectus producit. Ponamus enim vitales spiritus tam subtiles, claros atque puros, ut minima res iisdem contraria mox eosdem offuscet atque perturbet, quemadmodum vapores terrestres claritati aëris, & minima etiam immundities puritati & saporis transparentis cuiusdam aquæ destillatæ facere solent: caetero magis eisdem causa maligna, violenta que, qualis est infectio pestifera, corrumpet & alterabit, quæ per inspirationem cordi communicata protinus ipsum inficit. Quod si contra robustiores & vegeti (quemadmodum uni magis quam alteri accidere potest) dictam materiam malignam repellant à corde, separando eandem ad alios humores & partes corporis, fit pugna, diversis symptomatibus obortis, ubi spes aliqua curationis & administrationis remediiorum oritur: at si spiritus aliter dispositi sunt, & infectio vires eorum superat, suffocantur, & mors primà, secundàve die, cum urina bona, totaliter sanorum urinis similima, sequitur. Malignitas enim solum cor occupat, non attingens alios humores, qui urinas continent, & à quibus urinæ separantur, undè sequitur, quod naturalis permaneat, nec ullum signum affectus periculossissimi demonstrat.

Causa, qua communiter aërem corrumpunt & inficiunt.

Causæ aërem corrumpentes & inficientes Cœlestes.

Causæ, quæ faciunt ad aëris infectionem diversæ sunt, nimirum cœlestes, & terrestres, & utraque mixtæ. Per cœlestes malas influentias Planetarum intellige, quæ in res sublunares impressionem faciunt: ut enim gubernatio Reipubl. totaliter legibus subjecta est, sic etiam omnes actiones inferioris mundi corporum cœlestium cursui & motibus subjiciuntur, quæ per faustos concursus & aspectus fertilitatem & abundantiam bonorum, concordiam, sanitatem & prosperitatem, per infauftas constellationes aëronæ caritatem, bellum, morbos & alia mala portendunt. Non ergo mirandum, quando motus & operationes internas corporis humani (quod à Philosophis Græcis Microcosmus, vel parvus mundus dicitur) & particulariter naturam septem membrorum principalium, quæ septem planetas repræsentant, observamus (quamvis hæc Philosophia calumniatoribus quibusdam ridicula videtur) certiores reddimur, quando Lien, quem Paracelsus Saturnum appellat, vapores de vitioso suo humore extra suam regionem & cursum naturalem emittit ad cor, quod ille solem appellat, vel ad cerebrum, quod ipsi luna est, illud ipsum malitiosam voluntatem, anxietatem, tristitiam phantasticam impressionem & imaginationem, memoriæ perturbat.

bationem & diversa alia accidentia. Sic etiam Fel, Martis nomine ab eodem insignitum, suas superfluitates & vapores præter naturæ motum ad cerebrum, quod habet rationem Lunæ, transmittens, causa est cephalæ, Maniæ, furoris, rabiei, & aliorum morborum, quemadmodum, ubi sese supra jecur (quod Jovis nomine venit) effundit, febres, ardores, aliæque accidentia producit, quod etiam in aliis partibus corporis accidit, ubi contra naturæ cursum movetur. Jam verò si tales alterationes corpora nostra prehendere possunt, ob inordinariam influentiam & operationem prædictarum partium, planetas in parvo mundo representantium, idcirco non difficulter persuaderi possumus, quod conjunctio & concursus Martis atque Jovis, Saturni cum Luna, & aliorum malignorum Planetarum cum bonis, spiritus nostros alterare possint, reddendo nos ægros & morientes, cum elementa secunda nostri corporis, spiritus atque sensus ab iis dependant, quemadmodum caro & sanguis ab alimentis, quibus per nutrimentum aliquid corruptis & depravatis loco nutritionis & refectionis contrarii effectus producuntur. Quod hoc ita sit, sicuti diximus, omnes Philosophi, Astrologi, rerum naturalium scrutatores & prudentes Medici confirmant, experientia concordante, & continuo id ipsum demonstrante, ut nulla contradictionis occasio relinquatur. Non tamen ejusmodi regimen planetis est attribuendum, quasi rebus sublunariis absque conditione, absolute imperent, quod Ethnici crediderunt, & eos instar Deorum adorarunt; quia sunt tantum causæ secundæ, quæ dependent à motu primæ, quæ est Deus ille, qui creavit ipsos, utpote qui nullo modo se commovent, absque ductu Creatoris sui, qui per admirabilem suam providentiam illos gubernat, & secundum suum beneplacitum in æquitate & justitia disponit.

Inter causas sublunares aërem inficientes, est vehementis & inusitatus calor, qui summam humiditatem sequitur, qualem per annum hunc in tota hac regione vidimus: sicut etiam ventus meridionalis frequenter regnans, quamvis hæc duæ causæ à quibusdam etiam ad cœlestes referantur. Porro aquæ corruptæ stagnantes de foetidis paludibus ad inferiores causas etiam pertinent, quæ manifestò faciunt ad aëris infectionem: cloacæ quoque publicæ, quibus totius civitatis immundities colligitur: foetida quoque exhalatio cada verum non sepulchorum, quod interdum post cruenta bella, crudelesque strages fieri consuevit: maxima hominum, congregatio conjunctim facta, quod in bello, navibusque sæpius accidit: vapor foetidus lini vel cannabis, quando macerantur & humectantur in aquis stagnantibus: spurcities macelli publici: congeries foetida fori piscium: superfluitates coriario- rum: cadavera bestiarum & carnes putridæ, in aquis vel campis propè civitates relictæ, & aliæ immundities: finaliter verò prava nutrimenta, quibus pauperes ac milites uti sæpius coguntur, qui crudis aut aliis impuris ac foetidis rebus vescuntur, & aquas insalubres bibunt, quæ ratione sanguis iisdem corrumpitur, & spiritus inficiuntur, undè morbi maligni contagiosi, nec non ipsa pestis oritur, quæ postmodum paulatim sese extendit, & sæpè divites etiam, & qui pro voluntate suâ vivunt, invadit. Sic interdum etiam provenit à veneficis sagis, quæ cum non possunt malitiosam voluntatem nocendi ad actû traducere, protinus ictu quasi primo, pulveres venenatos per prata spargunt, quibus

Causæ sublunares aërem inficientes.

quibus pecudes inficiuntur, undè paulatim postea magnum contagium hominibus etiam comunicatur. Id ipsum etiam absque culpa talium malitiosorum hominum accidere potest. Scilicet, quando pecudes ob causam depravati vaporis terrestres, aut pruina venenatæ, quibus herbæ campi corrumpuntur, venenum hauriunt, cujus rei exemplum in hac regione sub initium Maji mensis vidimus. Tunc enim, quando post excessum caloris circa meridiem copiosi vapores è putido solo assurgunt, qui aërem turbant, & inferius per aquas atque prata fumare solent, instar crassarum nebularum autumnii, protinus infectio pecudum subsequi solet. Sæpè contrarium accidit, ut causæ inferiores & cœlestes conjunctim operentur, ubi pestis magis universalis & perniciosior est. Atque hæc de causis pestis in generali, quæ nihil aliud sunt, quam causæ secundæ & instrumentariæ.

Causæ cœlestes & sublunares sæpè conjunctim agunt.

Pestis causa vera & antecedens.

Vera enim causa antecedens & originalis pestis est Ira DEI, inflammata super nos ob grandia & horribilia peccata nostra, & plus quam bestialem ingratiitudinem beneficiorum, nobis præstitorum, qui DEUS nos castigando & corrigendo per motum causarum secundarum operatur, instar fulminis cœlestis, quod sylvam aliquam tangit atque incendit, quod ipsum absolutâ quoque potestate DEUS faceret, si placeret, absque adjumento rei cujusdam intervenientis.

De signis & præsignis, quæ pestem futuram denunciant.

Signa & præsigna pestem denunciantia?

Inter causas supradictas aërem inficientes interveniunt, quæ etiam indicia pestis futuræ dici possunt, sicut est excessus caloris, cum subsequente humiditate continuata; & venti meridionales diu flantes. Inter Prognostica pestis est etiam cometes, jaculum, & aliæ figuræ ardentes, diutius in suprema aëris regione subsistentes; quæ communiter subjacentibus regionibus status mutationem, aut crudelem interitum minantur. Similiter signum infallibile pestis est copia ranarum, bufonum, locustarum, serpentum, limacum, murium, erucarum & similibus insectorum hinc & inde sparsorum: Sicut etiam extraordinaria copia piscium, tam in mari, quam in fluminibus: Eodem modo variolæ, morbilli, dysenteria grasilantes sæpius sunt præcursoris internuncii pestis, sicut etiam alia signa naturalia, quæ brevitate causa hic omittimus.

De præservazione contra pestem.

Præservatio contra pestem.

Quia verò (juxta commune proverbium) facilius & minori negotio domus aliqua defenditur ab incendio, quam tunc temporis, ubi interius flamma jam grassatur: adeoque facilius etiam est, ut homo sanus pestem fugiat, quam ut curetur, qui jam infectus est; idcirco proposito conveniens videtur, ut primò de præservazione, postea de curatione pestis agamus. Dum a. tanquam Christiani nobis in animum revocamus, ante causas omnes pestis primariam esse Iram & Indignationem DEI contra nos, sicut diximus; primarium ac præcipuum præservativum erit iram DEI placare, sine quo remedio aliqua omnia frustra nobis adhibentur. Medium verò, quo placamur & averrucamus iram divinam, sunt lachrymæ cordis contriti, cum ferventibus precibus, ad ob-

tinendam peccatorum remissionem. Hinc igitur ante omnia quilibet (quando ita DEO peste populum aliquem visitare placuerit) sollicitus sit de se ipso, & quamprimum ad medium illud recurrat, capropter ut per preces nostras, in merito Salvatoris nostri JESU CHRISTI fundatas, misericordiam à DEO Patre obrineamus, quò propter infinitam clementiam suam poenam hanc à nobis auferat; vel ad minimum, si ita placuerit eidem, nos castigare, ne illud ipsum fiat in condemnationem & destructionem nostram, sed ut corrigamur, ad eundem convertamur, & quoad animum perficiamur; ut à malo liberati, gratias eidem in perpetuum agamus eidemque; magis obediētes reddamur. Quod si placuerit eidem, nos ex hoc mundo à vocare (quemadmodum necessarium semel vel peste, vel aliâ ratione moriendum est) ut animam nostram in regnum cœlestis gloriosum recipiat, quod fidelibus suis præparavit, ubi nec Diabolo, nec morti, nec peccato, nec ulli corruptioni quidquam potestatis ubi possidemus veram quietem, perfectum gaudium, nos in præsentia nostri creatoris unice delectando. Quicumque taliter se præparabit & constanter resolver, illi id ipsum certissimum remedium contra pestem erit; capropter quod timidiore & consternati plerumque sub initium contagionis afficiantur. Et posito, quod pestis unicum tantum hominem occidere, reliquis autem in republica quadam parceredebeat, nihilominus nullus tam ignavus sit in eo, quod cuius accidere potest, id quod eò magis nos incitare debet, quando locum aliquem occupatum ab infectione videmus, ubi rarissime quæta pars inquilinorum alicujus domus intacta remanet, quæ non occidatur & absorbeat, ubi contagium præhenditur. Quod sufficiat hæc in parte dictum, ut satisfiat meo officio, quantum attinet admonitionem illam, ubi quod superest ad fideles Ecclesiæ Ministros & Pastores, atque consolatores agrotantium remitto, procedendo ulterius in discursu nostro ad ea, quæ propriè Artem meam concernunt.

De aère, & quomodo tempore pestis corrigatur.

Facta reconciliatione cum DEO nostro, & spe nostra fundatâ super misericordiâ & clementiâ suâ paternâ, veniendum erit ad mediâ naturalia, ubi præcipuum ac primarium præservativum contra pestem est, omnem occasionem ac formidinem ejus fugere, nec non, si fieri potest absque incommoditate, damnoque proximi, protinus ab infecto aère longissime, quantum fieri potest, secedere, & in loco sano commorari tam diu, donec infectio totaliter deserit. Verum ubi Respubl. nostram præsentiam requirit, vel etiam aliàs conditio & status minimè permittit, ut abeamus; aut si malum undique totam regionem occupat, ita ut vix locus aliquis securus inveniatur, tunc animosi sumus, & ad voluntatem divinam nos conformemus, inquirendo mediâ præservativâ optimâ, inter quæ primo loco cogitandum de correctione & alteratione aëris, quæ inconvenientis eas resistat. Ut autem hoc exequamur, ante omnia (quibus possibile est) habitationem eligant amplam, amœnam & puram, quæ sit in loco perspirabili, remoto ab omni immunditie, & à domibus mechanicis, in quibus candela, coria, sapones & similia conficiuntur. Porro si pestifera lues grassatur,

Aër ambiens quomodo tempore pestis corrigendus.

à parte orientis, vel occasus, necessum est, ut fenestram ab ea parte claudantur, oppositis apertis versus septentrionem: si contagium hic oritur, contrarium faciendum, ubi tamen semper ventus meridionalis suspectus sit, tanquam fovens & promovens aërem pestiferum, ob superfluum suam humiditatem cum calore conjunctam, ad correctionem suam contrarias qualitates requirens, nimirum frigiditatem & principaliter siccitatem, utpote cum siccitatis sit humiditatem consumere, quæ unica corruptionis & putredinis omnium rerum causa est. Hoc optime perpendens Hippocrates, aërem Athenis & in Græcia per accensos ignes purificavit, ex lignis odoriferis continuè in medio platearum & domuum conflagentibus, quam ob causam Athenienses eidem Statuas erexerunt, & divinos honores attribuerunt. Hinc ad aëris contagiosi purificationem nihil melius flammâ, maxime quando per balsamicam & odorabilem materiam alitur. Quod ipsum Excellentiores Medici, qui de peste scripserunt, observare voluerunt, dum jubent frequentes ignes in cubiculis excitandos esse, simul etiam curiosè res ipsas combustibiles seligendo, undè volunt, ut verno tempore comburamus salviâ, lentiscum, furculos vitium, myrti, santalum album & alia ligna frigidioris qualitatibus: Item quod hinc indè per cubicula flores violarum, rosarum, folia vitis, flores Nymphæ, aqua rosarum, flores arantiorum spargendi sint, aliis etiam simplicioribus & compositis effumationibus refrigerantibus excitatis. Porro hyberno tempore flamma fiat foliis & lignis Lauri, Arantiorum, Cupressi, Cinamomi, Juniperi, Sabinæ, Rosmarini, Lavendulæ aliisque aromaticis: fumus itidem excitetur Benzoino, Styrace cal. Ladanò, Thymiamate, Ambra, Moscho & aliis rebus odoriferis calidis, quas omnes enumerare tædio sum esset. Sed nos (qui in nullius juravimus verba Magistri) potius essentiam & rei necessitatem, quam externum apparatus respiciendo, medium præscribimus ad aërem infectum purificandum, quod maxime efficax erit, quodq; omnibus in locis, ubi sunt pharmaceutice officinæ, pro divitibus & pauperibus præparari poterit, cujus usus absque discrimine cunctis conveniens erit, quod hoc modo conficitur.

Trochisci
contra pe-
stem pro
fumo.

Trochisci contra pestem pro fumo.

℞. Flor. Sulph. vel ejus loco Sulph. stavi crudi ℥j.
Benzoini el.
Myrrhe el. ana ℥ss.
Caryophyll. ℥j.

Fiat subtilissimus pulvis ex his omnibus, ubi primo caryophylli, tanquam duriores præ reliquis pulveriscentur: postea cum s. q. mellis Juniperini, hoc est, substantia baccarum juniperi per ebullitionem cum aqua extracta, post expressa & ad consistentiam mellis cocta, fiat massa in mortario, de qua parvi trochisci formentur, qui exsiccantur, & ad necessitatem reserventur.

Candelæ
pro fumo
contra pe-
stem.

Parva candela pro fumo contra pestem.

℞. Carbonum salicis vel coryli ℥ij.
El. Sulph. ℥j.
Benzoini opt.
Myrrhe el. ana ℥ss.
Caryophyll. ℥ss.

Similiter ex hisce fiat pulvis subtilissimus, & cum glutine Ichthyocollæ fiat massa, pro formandis candelis parvis, more earum, quæ ad odores bonos excitandos alio tempore formantur.

Acetum compositum pro fumo excitando tempore pestis.

℞. Rosar. rub. exicc. ar.
Absinthii Rom.
Cort. ext. citri exic.
Myrrhorum ana ℥ij.
Rad. Carline.
Santal. el. odoriferi ana ℥j.
Camphoræ ℥j.
Aceti vini potentiss. Mens. i.

Incidenda incidantur, & contundenda contundantur grasso modo, & infundantur omnia in vase vitreo bene clauso, digerantur per 40. horas, deindè colentur & ad usum reserventur.

Usus præcedentium suffumigiorum.

Tempore pestis regnantis nihil melius est, quam ignem luculentum in cubiculis alere, juxta modum supra dictum. Hinc ergo curam habeamus ignis accendi, minoris ac majoris, pro ratione temporis, & amplitudine cubiculorum, ex ligno quercino, fagino, vel alio, quod nobis suggeritur. Postea singulis diebus matutino tempore, postquam è lecto levati fumus, & vesperi, priusquam cubiculum eamus, clausis fenestris (egrediendo conclavia) in medio ipsorum prunis ardentibus injiciatur prædictorum Trochiscorum pro fumo paucillum, vel de candelis præparatis duæ accendantur, quæ carbonis instar comburantur, fumo dissipato rursus ingredi, & sic permutatione facta, torius domus cubacula purificentur. Postea per totum diem leviter effumatio fiat hinc & indè in tota in habitatione per acetum compositum, ubi in promptu sint ignitabula parva vitreata, quæ sint instar parvarum fornacum, locum primo cum crate tenentium, cui carbones accessi immittantur, cui subsit spacium ad cineres defluentes recipiendos, item foramen vel perspiraculum, ad alendum ignem, & superius carinum parvum, cui aceti prædicti uncia una immittatur una vice, quorû ignitabulorum tria vel quatuor hinc & indè calefacta ponantur in angulos hospitii, simul observando, quò semper eò usque ignis immisiss carbonibus alatur, qui ad cooperationem subtilem aceti, sine manifesta ebullitione sit sufficiens, ut nihil, præter effumationem, percipiatur. Quod pauperes concernit, qui commoditatem plurimum cubiculorum non habent, & qui semper in uno conclavi communi coguntur, cum suis, his sufficiat, ignitabulum unicum cum prædicto aceto, possuntque sulphuris fumos excitare, quanquam in habitatione permaneant, collocando suffumigium in locum illum, ubi maxima pars excitati fumi per caminum evolat, transpirationem cubiculis concedendo, vel apertis januis, vel fenestris, donec crassior sulphuris odor sit dissipatus, & quis absque noxa, nauseaque perferre possit. Sit autem pauperum indigentia tanta, divitumque charitas tam minuta, ut etiam tali suffumigio destituantur, tunc loco trochiscorum & candelarum prædictarum sulphure crudo, nec non loco aceti compositi,

Acetum
compositum
pro fumo
excitando
tempore
pestis.

Suffumigiorum
usus.

positi, simplici tantum utantur, ubi vicem ignitabuli simplex etiam terreus catinus prunis ardentibus superpositus sufficiat, ut aceti exhalatio fumosa fiat. Quod si superciliosus quispiam & arrogans objiciat, sulphuris substantiam esse satis calidam & fetentem, & quod potius temperatis sit utendum, iisque aromaticis, odoreque nobis gratissimis? huic respondemus, quod tempore pestis non principaliter eò respiciendum sit, ut temperata & bene odorata adhibeantur, eapropter quod sit ejusmodi infectio maligna ac vehemens, quæ non magis per odorem rose, violarum, arantiorum, Iridis, Scoracis, Santali, cinamomi, moschi, Ambræ, Zibethi, & aliarum rerum odoriferarum domatur, quam fortitudo vel rabies Leonis per agni resistenciam, vel propriè magis loquedo, maximum venenum Arsenici pro usum Sacchari Candie, pendendo, quod non hic intentio sit, aërem ob simplicem aliquem fetorem corrigere per odorabilia, sed potius resistere subtili vapori, vel spiritui venenato, qui non domatur aut corrigitur, nisi per spiritum seu vaporem alterius rei suæ nature contrariæ, cui respectu ipsius sit prædominium. Hinc inter omnes res naturales nulla hic supra sulphur, quod (instar ignis actualiter omnem humiditatem consumentis) potentissimè omnem corruptionem & venenum alterat, & sicuti liquor ipsius omnes aquas viscosas, putridas, ipsumque vitium turbatum atque corruptum purificat, vicissim clarificando, sic etiam vapor atque spiritus ejus effumans in accensione præcipitat & abigit omnem aëris corruptionem, eundem clarificando, purificando, nec non de eodem omnem noxam abigendo, quam ob causam usus ejus merito magnificatur, qui propter calorem minimè damnatur, eo usque ut ipsa quoque flamma ignis inter ea, quæ aëris infectionem corrigant, à nobis primo loco ponatur. Adde simul, quod sulphur, licet calidum sit in sua integritate, resinæ modo ardens, non tamen affirmari possit, quod spiritus ejus, vel vapor iste acidus, qui ab eodem separatur, & sese in aërem addendo resolvit, qualitatis sit calidæ: Si enim cum omnibus Philosophis & Medicis classicis confiteri debemus, res acidas frigidæ esse, sit per se, vel ex accidenti, simul id ipsum etiam de vapore sulphuris pronuntiandum erit, qui secundum artem vitreis instrumentis collectus sese in liquorem coagulat, quem communiter oleum sulphuris nominamus, quod hodiè, sicuti notum est omnibus Medicis, frequentis usus est in febribus calidis & ardentibus, tam ut humorum putredini resistat, quam ut excessum caloris febrilis extinguat, & sitim sedet: & verè dicimus, quod quemadmodum vinum optimum in integritate sua permanens calefacit, idque in acetum alteratum refrigerat, sic etiam idiplum verum est de sulphure, suâ tamen gradum distinctione, juxta naturam sibi convenientem. Cum autem plurimum tribuamus acetum tam ad spiritus admodum incalentes in lipothymis alterandos, quam etiam in devehendis medicamentis confortantibus cordialibus, in corrigendis venenatis, & aliis usibus: certum recursum etiam habeamus tempore infectionis malignæ ad usum spiritus sulphuris, qui est verum acetum Philosophorum, Rex omnium liquorum acidorum, & verum Elixir, quod res omnes à corruptione defendit. Quod si alicui sulphuris odor in accensione ingratus & abominabilis est, ille potest idiplum corrigere, prout diximus, & in accensione parumper secedat, sicuti docuimus: & quamvis

Sulphuris
fumus
conven-
datur tem-
pore pestis.

cubiculum aliquid odoris redoleat, tempore patienter & necessitati sese accommodare oportet: utpote cum impossibile sit, ut nasum quotidie rosis admovendo sanitatem conservemus. Tantum

Sed ut redeamus ad propositum nostrum, præter sollicitudinem istam, quam de purificatione ambientis nos aëris in habitatione nostra habere debemus, quemadmodum monstravimus, necessarium erit, ut etiam similiter curam instituatam diligentem, quò corporis nostri aër purificetur, vel ut exactius loquamur, quo in statu suæ integritatis conservetur per odorem subtilium Medicamentorum Bezoarticorum, qui per instrumenta respirationis, pulmones potissimum, cordi communicetur, & per arteriarum motum dilatationis atque contractionis per omnes spiritus distribuat, adeoque consequenter omnes humores facultatem balsamicam, & virtutem veneno resistentem nanciscantur. Hoc sine antecessores nostri remedia infinita consignarunt: sed longum discursum abrogando, & in colligendis quamplurimis confusionem evitando, tantum ea proponam, quæ magis efficacia & necessaria cognovi.

Acetum Bezoarticum, vel Acetum compositum, quod aëris infectioni resistit.

℞. Aceti vini potentissimi,
Succi Citri Hispanici, b. e.
Succi de Citris, qui ex Hispania in vasculis adfertur ana Mens. ij.

Hi duo liquores in bal. Mariæ destillentur, & collecta ferè media parte phlegmatis, vel substantiæ magis aquosæ, sumatur liquor remanens incurcubita, qui magis efficax & virtuosus est, cui infundantur.

℞. Carline
Vincetoxicis
Valeriana
Zedoaria
Angelica
Cort. ext. citri in umbra sic.
Mer. Scordii
Diptami Cret.
Absinth. Rom.
Fl. Ros. rub.
Fr. Myrtill.
Cinam. electiss.
Santal. el. odoriferi an. ℥j.
Ol. Sulph. rectiss. ℥ij.
Camphoræ ℥ij.

Vitro bene clauso (quod ultra dimidium repletum non sit) ut nihil expirare possit, omnia in Bal. Mar. aquæ ebullientis macerentur per 40. horas, & postea liquor coletur cum expressione, qui ad usum asservetur. Acetum hoc Bezoarticum duobus modis usurpatur; primo quotidie matutino tempore parum naribus, temporibus atque pulsibus illinatur: deindè secum gestetur hinc indè per civitatem ambulando, læpiusque odore percipiat, quod fieri potest phiolâ vitreâ parvâ, cui sit osculum amplum, in qua particula spongia sit immissa, quod obducatur post membrana foraminibus parvis pertusa, per quæ contentum acetum transudet, cui usui pomum aureum, argenteum (sed deauratum) eburneum, ligneum, foraminibus pertusum cum spongiâ commodum etiam infervire potest.

Aër cor-
poris quo-
modo in
statu inte-
gritatis
conservan-
dus.

Acetum
Bezoarti-
cum.

Balsamum
Bezoarti-
cum exte-
rius usur-
pandum.

Balsamum Bezoarticum, seu Balsamum cordiale, resistens aëris infectioni.

℞. Ol. Sem. citri per express. extracti, cera flava ana ℥j.

Cera in ol. citri solvatur subjectis cineribus calidis, postea remotis ab igne & instar unguenti refrigeratis, adjungantur primò sequentia:

Gelatina citri vel succi citri condensati ℥j.

Ol. citri destill.

Angelica

Absinthii ana ℥ss.

Ol. Thymi Rosmarini Caryophyl. ana ℥j.

Camphoræ subtiliter pulv. vel in dictis oleis dissoluta gr. XV. Misce.

Balsamus hic eodem modo conveniens est, ut manè surgentes nos in prædictis partibus inungamus, sive exeamus sive domi maneamus.

Pomam-
bra.

Pomambra pro ditioribus, qui rebus odoriferis delectantur.

Quamvis verò animus nobis non erat, quidquam remediorum proponere, quod non directè & specificè contra Pestem dirigatur, sine respectu hujus aut illius odoris: nihilominus perpendendo quosdam penitus assuetos ad odores suaves, ita ut alios penitus ferre nequeant, commotus sum, quo & ipsis satisfaciam, ut sequentem compositionem conscriberem.

℞. Rosar. rubr. exicc. ℥ij.

Styrac. calam. Ase dulc. sive Benzoini. ana ℥j.

Santali albi odorif. Cinam. electiss. Ligni Aloës. ref. ana ℥ss.

Ambra grysee opt. ℥ij.

Moschi Alex. ℥ij.

Zibethi Arab. ℥j.

Rosæ suâ naturâ humidâ separatim siccentur, sicut etiam santalum, lignum Aloës & Cinamomum, quæ sunt ingredientia duriora; postea Benzoi & Storax leviter terantur, ne mortario adhæreant; hique pulveres misceantur: Sumantur deinde Ambra, Moschus & Zibethum, prædictique pulveris uncia adjungatur iisdem, & in mortario benè subigantur per horam & ultra, tandem quod superest pulveris addatur, donec omnia benè mixta fuerint, tandem cum sufficienti quantitate Balsami Peruviani odoratissimi fiat massa in mortario cum pistillo, parumper antea calefacto, tamdiu benè commovendo, donec massa pellucida pulchraque reddatur, ex qua Poma vel Pile formentur pro lubitu, quas sindone vel serico quis obducatur, vel potius pomis ex auro, argento, ebore perforatis includat, tam propter odoris conservationem, quam etiam ne manuum calidarum attractu continuato nimis molles reddantur, quantumvis hanc ob causam deteriores non sint, quia Pomum Odoriferum ejusmodi mollius & apertum melius est, quam induratum & omninò clausum, quemadmodum sunt illa, quarum massa cum Gummi Tragac. conficitur, quæ sæpius ita indurantur, ut odorabilium rerum qualitas suffocetur & exhalare nequeat.

Pomum odoriferum specificum, contra infectionem aëris, cuius conveniens.

℞. Rad. Angelic. resinosa, Valerian. Carlin. Corr. exter. citri in umbra sic. Zedoar. Myrrh. el. & Succini alb. ana ℥j.

Omnia pulveriscentur subtilissimè, postea cum l. q. Gummi Ammoniaci in aceto rosar. soluti, colati & ad consistentiam viscosam decocti fiat massa in mortario, pro pomis formandis, sicuti antea dictum, quæ quamvis non ita suaves sint, non tamen minorem aliis efficaciam possident.

Acetum compositum pro pauperibus.

Pauperes qui his & supra dictis remediis destituuntur, utantur sequenti Aceto.

℞. Granor. Juniperi recent. Absinthii sicci, Rute sicce ana ℥ijij.

Thuris, Myrrhe ana ℥ij.

Incidantur grana Juniperi cum herbis tenuiter, grosso modo reliquis pulverisatis, quibus optimi aceti vini vel cerevisiæ 2. mensuræ affundantur in vase terreo cum subere benè occluso; reponatur in loco calido, vel ad angulum ignis, ut materia semper calefacta sit per biduum vel triduum, postea exprimat & ad usum fervetur eodem modo, sicut ante de Aceto Bezoartico dictum fuit.

Tandem etiam infectionis tempore Magistratus sollicitus sit, ut civitates atque oppida ab omni impuritate purificentur, & ubi magis infectio grassari conatur, hinc & inde publicis in quadrivisiis ignes accendant ex pice nigra cum sulphuris parte dimidia permista, si non de die, quando per plateas homines ambulant, ad minimum tamen noctu, dum ad lectum quilibet se confert, tunc temporis scilicet ubi propter malignas exhalationes à terra prodeunt, aër tempore pestis magis noxius est. In specie quilibet habitationem suam ab omni impuritate liberam conservet, latrinis benè rectis, gutturniis cum subjectis carinis ritè purificatis, linteis benè lotis, sed non cum sapone foetido, qui de oleo vel pinguedine piscium confici solet: odor foetidus piscium, hancum arefactorum, casei putridi, brodii brassicæ, raparum & omnium aliarum rerum, quæ foetorem spirant, vitetur. Caveant insuper, ne semper in abluentis pavimento cubiculorum laborent, quod plerisque feminis in his regionibus in more est, & hinc ædes per affusionem aquæ plurimum humectatas habent instar navium in aqua subsistentium & in ædibus sic producant aërem humidum, qui non tantum tempore pestis noxius est, sed aliàs etiam catarrhos nocentes, aliisque symptomata producere solet, quæ postea malè aëri exterius irruenti adscribunt. Fieri enim potest, ut nihilominus puritas ædibus constet, etiam si lotiones ejusmodi noxiæ toties non instituantur. Ante omnia caveat sibi quilibet, nè domi suæ canes rusticos impuros alat, qui foetore domum replent; & particulariter illos, qui carnis & interranis animalium demortuorum nutriuntur, qui halitum foetidum expirantes sufficiunt etiam ad villæ alicujus pestiferam infectionem: quâ ratione formidabilis etiam est foetor excrementorum atque urinæ felinum. Et hoc modo diligenter

Pomum
odorife-
rum com-
mune.

Acetum
pro paupe-
ribus.

diligenter omnia sunt observanda, propterea quod nihil sit in Univerfo, quod ita pestem ad se trahat, quam immundities & foetor, quod ipsum exemplo maxime confirmatur. Quando enim pestis regionem aliquam invadit, eadem à pauperibus & sordidis, qui more porcorum cumulatim in angustioribus ædibus vivunt, plerumque sumit exordium. Et hæc de aërii correctione dicta sufficiant.

Motus & quies.

Motus &
Quies
quomodo
tempore
pestis in-
ficiunt de-
beant.

Exercitium vehemens ac violentum communiter tempore pestis formidabile & noxium statuitur, quia corpus cholericum reddit, illudque inflammatur, pulmones laxat, & respirationem frequentem & coactam producendo cor calefacit & debilitat, ipsosque spiritus vitales dissolvit, unde postea sequitur, ut ipsum corpus ad infectionem recipiendam habilius reddatur. Quocirca qui sese tempore pestis exercere cupit, ille faciat hoc ipsum matutino tempore post ortum solis, in herbo, sylva, vel campo, tempore æstatis, cœloque sereno, minimeque nubiloso, nec admodum ventis agitato, postea domum sese conferat. Somnus post prandium maxime suspectus est hoc tempore, pravæque dispositiones producere potest, præferim in iis, qui ad eundem minime adfuerunt. Hinc igitur omnis occasio vitanda, quæ lassum atque somnolentum hominem reddit, adeoque potius diversiones quærendæ per honestos ludos, & animi gratia institutas conversationes, audiendo Musicam, & jucundas historias legendo, eoque donec calor intensior pomeridiani temporis remittat, ubi vicissim deambulatio, sicuti dictum, fieri poterit, ita tamen ut in tempore priusquam advesperascat, domum nos conferamus. Hic modus æstatis tempore notetur. Sed hyemali tempore paulò aliter procedendum, juxta temporis necessitatem. Medici, quibus ægrotorum curatio commissa est, similiter etiam (si commoditas id ipsum permittit) suos ægrotantes visitare debent matutino tempore, post solis exortum in umbra, nec non vespere, quando sol ferè in occasu est, maximeque solliciti sint, ne pestem in domos proprias adducant, infectionem pro viribus à vicinis suis abigendo, quod sæpius iis Medicis accidisse vidi, qui potius lucri quam charitatis erga proximum causâ sese periculo tali commiserunt, quales non tantum raro propriam vitam suam periculo committunt, sed simul etiam omnes illos, qui ipsos frequentant, quam ob causam iidem, instar pestis ipsius, fugiendi, quam sæpius in vestibulis suis de domo in domum portare solent. Hanc ob causam quilibet Magistratus Christianus benè constitutus plurimum in Throno DEI, (qui eundem ad dignitatem elevavit, eidemque auctoritatem tribuit, quò diligentem curam habeat hujus rei, non tantum propter personam propriam, sed etiam propter populum in universum, cujus ipse pater constitutus est) obligatur, ne Medicos ordinarios totius Reipublicæ domos infectas ingredi patiatur, sed certos quosdam Medicos atque Chirurgos constituat, homines pios, boni judicii, animofos & expeditos, quibus salarium & sustentatio sufficiens largiatur, quo tempore pestis inservire possint, qui singulum aliquod infectionis tempore gestent, quò cognoscantur, quibus sub pena interdicatur, ne alios ægrotantes visitent. Dixi, quod tales Medici & Chirurgi bonæ famæ

Somnus
meridia-
nus vitan-
dus.

Medici
quomodo
se gerere
debeant in
visitatione
ægrotorum.

Magistra-
tus quid
observare
debeat in
eligendis
Medicis
pestilenti-
alibus.

& judicii esse debeant, quia maximus est casus conscientiæ, vitam multorum pauperum peste laborantium negligere, eamque Empiricis & Idioris committere, quemadmodum inveniuntur præsumptuosi audaculi, qui pestiferorum curam gerere conantur, & magis in arte Medica non profecerunt, quam simiæ. Perturbati, maximamque temporis partem ebrii, bestiarum instar, ægrotos visitant, & Medicamentis atque præscriptis Medicorum utuntur cum ejusmodi discretione rationis, sicuti facit asinus in pulsandis fidibus musicis, vel surdus in Instrumenti musici directione. Nam absque consideratione causæ morbi, symptomatum, indicationum, differentiæ corporis, ejusque complexionis aut temperamenti, repletionis & inanitionis illorum, prædominii humorum, partium principaliter infectæ, sexuum, ætatum, & sine aliis quam plurimis observandis, quæ in ægrotantium curatione necessaria sunt, medicamentis abutuntur, sine omni dose & vehiculorum discretionem: sudorem imperant, quando primò purgandum, vel sanguis mittendus; purgant, quando cibus præbendus; venam secant, quando confortandum; laxant & aperiunt, quando corroborandum; corroborant; quando vacuandum; nutriunt, quando jejunandum, & breviter his & similibus absque intellectu utuntur: si patiens convalescit, fortuitus est casus, quamvis honorem & remunerationem expectant, si moritur, excusatio talium Medicorum præstò est, quia nullus est qui processum curationis eorum observat. Quocirca, cum Magistratus cõdolentiam erga subditos habere debeat, huic defectui succurrendum erit, quia non sufficit, ut quis optima, specifica nec non utilia medicamenta possideat, quæ veneno, malignitati que pestis resistunt, sine exceptione constitutionis ac temperamenti corporis laborantis, non tamen hoc obstante requiritur, ut juxta discretionem artificiosam applicentur, quia non sufficit, ut mali causam principalem expugnemus, sed pedetentim etiam eò curatio dirigenda venit, ut non negligantur accidentia supervenientia, quæ mortis causa esse possunt, aut ita corpus laborantis debilitant ac lædunt, ut per totum vitæ tempus habeant, de quo conquerantur, quo reparetur ac restauretur in integrum illud, quod ardore pestilentiali corruptum fuit, id quod Idiotarum cognitionem & intellectum excedit.

Diæta, vel regimen cibi potusque.

Quod attinet diætam vel regimen particulare, cibum, potumque concernens, hoc est, electionem certorum alimentorum, & rejectionem minus convenientium, respectu eorum, qui sani sunt tempore pestis, quo seipso tantò melius in statu sanitatis defendant, & ab infectione liberiores sint, diversæ sunt Medicorum opiniones. Quidam fundamenti loco diversas alimentorum & potulentorum qualitates considerant, & approbant illa, quæ quandam alterationem corpori introducere putant, quæque corpus in integritate sua conservare queant. Alii potius ad consuetudinem respiciendo, quam prædictam conjecturam observando, statuunt, quod homo sanus libere consuetis alimentis ac potulentis uti queat, juxta varietatem anni temporum oblatis, tam irruente infectione, quam etiam aliàs, quorum opinio priori merito præfertur. Deus enim singulari providentia res omnes alimentares eo sæne cre-

Diæta vel
Regimen
cibi potus-
que tem-
pore pestis.

vit, ut ad nutritionem & conservationem hominis infervant, modo temperanter, & cum gratiarum actione sumantur, ubi simul ordinavit, ut in sanitatis conservationem cedant, ea ratione, ut radices herbarum crudarum vel fructus arborum quibusdam conveniant eodem modo, sicut aliis panis è frumento benè coctus: caro bovina similiter quibusdam, sicut aliis caro pullorum & perdicum: his caro porcina, sicut aliis caro vitulina vel vervecina: his pisces maris crassi, haleces, aselli exsiccati, sicut aliis auratae, vel alii pisces delicati saxatiles: his caseus & butyrum, sicut aliis delicata condita & confectiones: & quoad potulentia, ut fontis aqua cruda quibusdam tam sana sit & conveniens, sicut aliis cerevisia, aliis hydromel, aliis succus pomorum & fructuum depuratus: & aliis cerevisia, sicut aliis vinum Hispanicum, Gallicum, Rhenanum: quibusdam aqua vitæ, calida fortissima, sicut aliis potus benè temperatus, sicut & alia vitæ genera, quæ ratio instituti enumerare non permittit. Hinc sanguis illorum, qui pane fecalino, faborum, milii & aliis crassioribus cibus vescuntur, & qui aquam, lac aut cerevisiam bibunt, æquè ruber, bonus ac pulcher est, quàm eorum, qui panem album, cibosq; delicatos ac leves comedunt, & vinum optimum bibunt. Hoc modo non video rationem ullam, cur Medici dietam aliam introducere, vel mutationem alimentorum ad pestis præservationem institueri debeant, in consideratione, quod talis variatio potius robur corporis alterare, quàm id ipsum confortare vel conservare possit. Hoc verum est, quod illi periculofum sit, qui quotidie pullis gallinarum, perdicibus, pane Martio & similibus usus fuit, si postpositis consuetis, subito carne bovina, porcina, pane bis cocto nautico vivere velit: similiter & ille sanitatem periculo committet, qui cibus crassioribus assuetus, delicatis ac levibus alimentis sese satiare conabitur. Sed quid dicamus ulterius? nonne videmus personas crassioribus alimentis assuetas ordinariè robustiores ipsiq; infectioni minus obnoxias esse, quemadmodum delicatè viventes? non quidem quasi hoc ipsum cibus, quibus vescantur, attribendum sit, sed potius propter naturæ robur, quod ejusmodi alimentis conservari vult. Quod si caro bovina, porcina, item pisces & caseus sunt materia magis accommodata pro recipienda infectione pestifera, generatione sanguinis impuri vel spirituum alteratione, præ cibus aliis, caveant sibi populi Angliæ, Westphaliæ & Hollandiæ, quia primi eorum carne bovina, secundi pernis porcina, tertii piscibus, caseis & butyro maximam partem, & non solum vulgares, sed illi, qui sunt alicujus autoritatis & existimationis, quotidie ferè vescuntur. Interea, si quis exactè id ipsum perpendat, non magis penes hos populos pestem grassantem, quàm apud aliter viventes observabit. Hoc ipsum tamen dictum volumus respectu corporum sanorum, quæ probè suas functiones peragunt, aliter sentiendo ratione illorum, quibus stomachus debilis est, vel penitus ægri, quando quidem his conveniens diætæ præscribenda, juxta præcepta, quæ docet ars medica. Nihilominus tamen non negamus, quin esculenta quædam tempore pestis minimè, vel rarissimè sint concedenda, sicuti sunt cibi satis evidentè alterantes & perniciosi, quales sunt, caro porcina recens, aprugna, taurina, anserum, anatium, aliorumque volatilium aquaticorum: inter pisces anguillæ, tenchæ, salo recens, haleces recentes & similes, qui sunt extremè

dulces ac pingues, quique facillimè corrumpuntur, & febres generant. Sic etiam cibi in sartagine frixi, nimis pingues, artocreas & ollaria vitentur; quemadmodum finaliter copia fructuum atque confectionum dulcium non immeritò fugienda, quorum loco non tantum melius, sed etiam utilius est, rebus acidis uti, quæ specialiter infectioni pestiferæ resistunt. Quoad alios cibos, quilibet pro libertate & consuetudine sua sese gerat, sicut etiam in potulentis, eò potissimum respiciendo, ne abusus accedat, assumendo solum quantitate convenientem, quæ corpus non alterare vel aggravare possit. Sic etiam necessarium est tempore pestis, ut matutino tempore, priusquam domo exeamus, jentaculum assumamus, quod certum est præservativum contra pestem: dum enim virtus concoctrix stomachi laborat in concoctione, de centro ad partes externas alimentum ac vapores mittuntur; pariter ubi non habet quod agat, contrarium accidit, ut stomachus à cibo vacuus attrahat humores interius, undè corpus ad infectionem recipiendam habilius redditur. Patet hoc exemplo: dum enim matutino tempore jejuno stomacho propè solam aquæ corruptæ & putrescentis ambulamus, vel ubi aliis res fetentes & immundæ continentur, protinus fœtor iste caput nobis occupat, quod non tam facillimè fit, ubi cibum potumque sumpsimus, undè non inconvenièns, ut quilibet parumper assumat, priusquam manè egrediat. Cum autem inveniuntur homines, qui tantum ad prandium, atque cœnam assueti sint, ita ut si quid cibi potusque matutino tempore sumant, per diem integram deterius habeant, idcirco monstrabo, quæ ratione massa confectionis sicca sit præparanda, de qua ejusmodi personæ singulo manè parumper sumere poterunt, quod loco jentaculi sufficiat, absque ulla alteratione.

Confectio sicca pro cordis & stomachi confortatione.

℞. Panis tritici bis cocti Sacch. albiss. ana lib. ʒ. ʒ. Amygdal. dulc. excort. Corr. citri virid. cond. ana ℥ss. Gelatinæ cydon. ʒij. Zingib. china Nyrobal. condit. } ana ʒij. Nucis mosch. cond. } Cinamomi el. ʒi. Croci opt. ʒss. Ambra gryseæ Moschi Alex. ana ʒj. Aqua rosar. q. s.

Bis coctum & Saccharum, separatim quodlibet, pulverisetur: amygdalæ in mortario lapideo terantur, sicuti fit in pane Martio: sic etiam cortices citri, cum Zingibere & nuce moschata, quæ per setaceum extrahantur, sicut fit in cassia: cinamomum pariter pulverisetur, & bis coctum in mortario satis amplo optimè misceatur, deinde adde Cinamomum, cui per triturationem moschus & Ambra primum incorporentur. Pulveribus omnibus conjunctis addatur conditum expressum, gelatina cydoniorum, jus corticum citri, & pedetentim rebus siccis cum humidis permixtis cum pistillo ligneo convenienti benè terantur omnia, eoque donec omnia benè temperata & unita esse videantur, pro massa, quæ si paulò durior fuerit, cum aqua rosarum fragrantissima parum irroretur, eoque, quo commodè vel morsuli, vel placentulæ

Confectio sicca pro cordis & stomachi confortatione.

Evacuatio seminis & actus veneris.

Adhortatio ad Magistram.

centulæ formis consuetis formari queant, quæ postea lenissimo calore, tantum ad superfluum humiditatem exiccandam, siccantur, & ad usum servantur. Hæc confectio diligenter præparata non solum maximè cordialis est & corroborans, sed etiam tam delicata & jucunda gustui, vix ut similibus habeatur, viris principibus digna. Quibus Moschus & Ambra non conveniunt, in illorum gratiam absque iis confici poterit. Non intermittere volui, quin etiam Magistratum adhorter, ut quantum concernit venditionem carni, volatilium & piscium, non solum constituant certas personas, per quas primò visitentur, ne quid morbosum in foro publico sit, sed diligenter etiam interdiciant, sub comminatione pœnæ consuetudinem antiquam, quam lanii & pullarii quidam observant, quando carnem vitulinam, vervecinam & volatilium quorundam in flare solent, halitum oris per tubulum immittendo, quo pulchriores atque succulentæ magis appareant: præterquam enim, quod verendum, ne per morbosam constitutionem illius, qui carnes inflat, malignus & perniciosus halitus inspiraret, etiam optimè sani hominis inspiratio nocere potest, quando talis halitus cavitatis carnis alicujus inclusus ad corruptionis generationem sufficiens est. Porro præter observatam victus rationem tempore pestis, maximè diligens sit quisque, quò noxias animi passiones vitet, uti sunt ira, odium, anxietas, timor, melancholia, quibus spiritus admodum alterantur, & corpus ad infectionem facillimè recipiendam præparatur, quam ob causam fugiendi sunt ejusmodi animi affectus, quantum fieri potest.

Animi tranquillitas tempore pestis fugienda.

De usu Balnei.

Balneum sudatorium & aquæ dulcis num tempore pestis conveniat?

Quoad usum balnei sudatorii & aquæ calidæ, minimè tempore pestis id ipsum convenit, præcipuè debilibus, qui etiam aliàs assueti sunt, ut frequenter eodem utantur, nisi tantum ad sordes corporis abstergendas: eapropter quod corpus ipsorum inflammet, spiritus cordis vitales dissolvat, arterias totius corporis pedetentim relaxet, ut aer pestilentialis aditum faciliorem ac liberum inveniat. Quocirca ejusmodi homines corpus à fordidibus & sudoribus abstergere satagant, & spongiâ novâ cum aqua tepida sequenti modo inebriata sese lavent: Recipe aquæ fontanæ mens. ij. aceti vini rubri mens. dimidium, aluminis ʒij. Misce & leviter ebulliant, postea iisdem utere dicto modo paulò antequam ad lectum te conferas; præterquam enim, quod aqua dicta totum corpus à sordibus & immunditie purificat, simul omnia membra corroborat, quod tempore pestis maximè desideratur. Quibus odorifera magis exoptatur, illi pauxillum aquæ rosarum & lavendulæ commisceant. Verum quibus consuetum est, ut singulis septimanis balnea aquæ dulcis & sudatoria frequentent, qui robustiores sunt, pleni humoribus, quique benè comedunt atque bibunt, illi consuetudinem suam continuent, eapropter, ne abstinentes in morbosam aliquam dispositionem incidant, cui occasione præbere poterit, retentio & superfluitas humorum pravorum, qui aliàs per transpirationem evacuantur. Hinc igitur, in iis, quibus assueti sumus longo tempore, prudenter procedendum, & nihil temere statuendum, nec subito, nec pedetentim, naturam aliis mediis juvando, quò præserventur ab iis accidentibus, quæ tales mutationes introducere queunt.

Voluptates veneræ inordinatæ semper sunt Aetus Venoxiæ, maximè tempore pestis, eapropter, quia corpus inflammant, ejusque vires debilitant. Dico inordinatæ: quia moderatus veneris usus, quo corpus à semine superabundante exoneratur, quantum natura requirit, sine coactione, & secundum leges matrimonii, non tantum innoxius est, sed etiam sanitati plurimum confert, maximè, quando conjugum uterque sanus est. Contra penitus intermittere, nec non totaliter exercitium præter dictam istam necessitatem refrenare, gravium ac formidabilium accidentium causa esse potest, quia semen genitale retentum admodum in crassatur aut corrumpitur in vasis, undè secundum Galenum similiter symptomata generari possunt, sicuti aliàs venenum aliquod introducere solet. Nihilominus tamen non ita studendum sanitati, ut in peccatorum sordes incidamus, dictum exercitium illegitimè, & contra divina præcepta instituendo, quia nobis propositum est medium licitum & honestum, quod est conjugium.

Præservatio tempore pestis per medicamentum.

Postquam diximus de causis infectionis pestiferæ generaliter, quomodo homines inficiant, quomodo quis animam suam reformare, & sese ad beneplacitum ac voluntatem divinam disponere debeat; deinde quomodo corpus suum in usu rerum non naturalium dictarum regere debeat, porro, juvante Deo, qui Medicum creavit, & medicinam è terra produxit, quique medicinam gubernat & dirigit ad omne bonum opus, accedam ad enumerationem remediorum eorum, quæ per DEI gratiam juxta cognitionem & experientiam in rebus naturalibus mihi comparatam præ cæteris excellentiora & fortiora pestifero veneno resistendo statuo, spe bona, quod Pater gratiæ, & fons omnis benedictionis parvum hunc meum laborem propitiaturus sit, ut cedat in ipsius gloriam, in proximi utilitatem, & conscientiæ meæ satisfactionem, ut hæc ratione contra gravissimum hunc morbum solatium atque quietem inveniendò, amplissimam occasionem habeamus, ut humiliemus nos ante ipsum, ipsique gratias agamus, agnoscendo, quod omne bonum ab ipsius divina bonitate procedat, & quod ipsi soli gloria & honor debeat.

Jam verò Pestis, quemadmodum experientia, mater scientiarum & artium testatur, facilius atque gravius unum corpus quàm alterum prehendit, sequendo dispositiones diversas, quas in iisdem reperit, secundum magis & minus, ut ipsum venenum: & hæc est causa varietatis symptomatum & accidentium, quæ in infectis observamus. Maxima pars Medicorum statuit, quod non multum afficiat illos, qui sunt robustioris complexionis, quique peccantibus humoribus destituuntur, in primis ubi pori corporis sunt rari & aperti, qui si peste detineantur, non tam facillè succumbunt, sicuti debiliores, qui cutim habent occlusam, duram, rigidam, undè difficulter perspirant, nec vapores pestilentes, & humores vitiosos, quibus replentur, separant, quod non absque ratione statuitur. Alii quo ad diversitatem complexionum ali-

Aetus Venereus num tempore pestis conveniat?

Præservatio tempore pestis per medicamenta.

Pestis unum corpus facilius ac gravius, quam alterum prehendit.

ter sentiunt: hi enim statuunt, quod pestiferum malum facilius in corpore puro, sanoque radicitur, quam in impuro. Sed cuius opinionem suam relinquendo, consilium nostrum est, ut robustiores non confidant suæ fortitudini, nec cacochymici & impiores suis impuritatibus aliquid tribuant, sed unusquisque recursum habeat ad remedia probata, quæ clementer à Deo nobis concessa sunt, ut iisdem corpus muniamus & Spiritus balsamo quasi reficiamus, iis scilicet rebus, quæ subtili corruptioni venenatæ resistere possunt. Ut enim is, qui nimium tribuit naturalibus mediis suum creatorem tentare potest, sic eodem modo peccat, qui posthabita ratione media negligit, quemadmodum faciunt homines levissimi, quasi Deus medicinam frustra creaverit, ejusque cognitionem quasi supervacaneum quid largitus fuerit. Quocirca præservacionis ergo, priusquam perveniamus ad usum cordialium & specificorum alexipharmacorum, eò allaborandum, ut corpus purificetur & præparetur: quemadmodum enim balsamum excellens, quod in vas aliquod impurum ac rancidum immittitur, odoris fragrantiam perdit; sic etiam subtile Bezoarticum & cordiale, quod exhauritur à corpore corruptis & viciosis humoribus repleto, robur atque efficaciam suam perdit, & eo ipso minus efficax est, ut cordi succurrere, ejusque spiritus confortare possit. Hinc ergo necessarium est, ut repletio malitiosorum, peccantium, putridorumque humorum evacuetur per appropriata medicamenta, secundum differentiam naturarum atque qualitarum. Si Plethoricæ naturæ sunt, sanguis per venæsectionem minuatur. Quod evacuationem, potissimum eò respiciendum, in quâ corporis parte superabundent humores evacuandi, qui si maximam partem in ventriculo & pectore latent (quod inde colligitur, quando quis à cibis nauseam habet; os amarum est, odor inimicus exhalans quasi piscium putridorum, aut vitelli ovarum nimis cocti, ructus acidi, sreatus, somnus post cibum, gravitas & dolor capitis) proxima, brevissima nec non naturalis via est, in iis, qui eandem perferre possunt, vomitio. Quod si peccantes humores potissimum in cavitate jecoris, lienis, mesenterii, ventris, & breviter, in partibus infra ventriculum (quod inde colligitur, quando quis habet punctiorem vel dolorem in hypochondriis, flatus ibidem ac murrurationes in abdomine, inclinationem ad alvi excretionem & calorem in imis visceribus) tunc bonum erit corpus purgare per eandem viam, nimirum per alvum inferum.

Quoad vomitionem.

Quoad vomitionem. Quod ad vomitoria tempore pestis unum maximum specificum contra malignitatem, quod facile sumitur & absque vehementia operatur, est sequens liquor.

Oxyfaccharum Vomitivum contra pestem.

Oxyfaccharum vomitivum contra pestem.

℞. Viri Hyacinthini more Matthioli pp. & subtiliter pul. ʒj.
Cinam. el. Zedoariae Ligni Aloës resinof. opr. Sem. Angelica ana ʒij.
Crocii Anglici opt. ʒʒ.
Aceti rosacei ʒxviij.

Omnia mittantur in vitrum cum subere bene clausum, ne quid odoris expirare queat: postea in B. M. per 24. horas digeratur. Balneo refrigerato,

liquor coletur vel per chartam emporeticam filtratur, si opus est, ut optime clarificetur. Deinde cum aq. rosar. tantum Sacchar. solvatur, quantum est pondus liquoris prædicti, & coquatur simul ad consistentiam, quæ requiritur in confecti- one Manus Christi, quod saccharum solum in calidum, prout ab igne fumitur, cum prædicto li- quore pedetentim misceatur, quo factò, fervetur ad usum; longo enim tempore conservatur.

Dosis pro debilibus est ʒij vel ʒiij. qui promptè sunt ad vomitionem, usque ad iiij. s. vel ʒ. pro aliis, imò ʒi. pro robustioribus, & qui difficulter moventur. Quod si superciliofi quidam, antimonii hostes sine ratione & experientia hoc uti nolunt (de quo ego Deum testor, quod etiam infantibus, ubi necessarium est, absque omni timore præberi potest) illi hujus loco utantur Alaro, Gratiola, Nicotiana vel aliis vomitoriis, quæ placuerint.

Quoad purgationem tempore pestis, necessarium est, ut idipsum etiam fiat medicamentis benignis, quæ corpus non admodum commovendo alterant. Hoc sine maxime commendantur pilulæ, quas omnes officinæ præparant, Pilulæ Russi dictæ, quibusdam pestilentiales, quæ componuntur ex Aloë, Myrrha, Croco, quæ tria maxime balsamica sunt & corruptionibus resistunt, unde consequenter utilissimæ erunt contra pestem. Sic etiam excellentes sunt pilulæ nostræ Angelicæ dictæ, quarum descriptio talis est.

Quoad Purgationem.

Pilulæ Angelicæ.

Pilulæ Angelicæ.

℞. Fol. senæ orient. mund. ʒiij.
Rhabar. electiss. ʒij.
Agarici albi troch. ut mox docebitur ana ʒij.
Succi borrag. æpurati ʒiij.
Infundantur per h. xxx. in expressione addantur Aloës lucidæ ʒij.
Coq. lentiss. igne in vase terreo vitreato ad consistentiam picis: deinde addantur Resinæ rad. Angelicæ Myrrhæ Troglod. Croci Anglici Saliæ Card. ben. ana ʒij.
Sp. Saliæ comm. g. ʒo.
F. Massa f. artem.

Per Agaricum trochiscatum intelligo sumendum esse Agaricum albißimum & pulchrum, qui minutim incisus humectetur cum decocto abinthii pro conficienda massa, bene terendo in mortario, donec trochisci minores confici queant, qui sic centur & ad usum referentur.

Per resinam Angelicam hoc volo, nimirum sumantur radices angelicæ recentes non cariôsæ nec à ver- mibus corruptæ, quæ minutim incisæ spiritu vini vel aqua vitæ infundantur ad supereminentiam duorum vel trium digitorum: reponatur ad digestionem in loco calido per horas 40. deinde co- leatur, postea fiat exhalatio per destillationem vel aliâ ratione, donec in fundo materia remaneat, quæ subsistentiæ ratione sit instar gummi vel resi- næ, & consistentiam talem nanciscatur, ut inde pi- lulæ formari queant, lavetur aqua rosarum semel atque iterum, & ad usum prædictum servetur.

Spiritus Saliæ intelligitur de liquore, qui igne for- tiori, ex sale communi extrahitur, est tam clarus, ut aquam repræsentet, & acidus instar spiritus sul- phuris qui invenitur apud eos, qui in chymia labo- rant, si laborem destillationis subterfugere pla- cuerit.

cuerit. Dosis istarum pilularum est ʒj. usque ad ʒj. unâ vice: purgant benignè crassos & tartareos hu- mores ventriculi, vicinarumque partium, obstruc- tionem aperiunt, flatus inclusos dissipant, stoma- chum roborant, & corruptioni resistunt. Si quis actionem eorum acuire cupit, quando purgandi sunt robustiores, & qui difficulter moventur, cui- libet dosi tria vel quatuor grana Diaprydii addan- tur, quemadmodum etiam in usu pilularum Russi fieri potest, quando cum iis agendum, qui benigni- oribus non laxantur. Porro cum non semper oc- casio purgandi per pilulas sese offerat, sicut exem- pli gratia penes eos, qui fluxui hæmorrhoidum, hæmorrhagiæ narium ac faucium subiecti sunt, item qui sunt extenuati, melancholici, obstructio- nibus obnoxii, & calidiores, vel etiam ubi humo- res viscosi & tenaces, quibus Aloë & alia calidiora, quæ pilulas ordinariè ingrediuntur, contraria sunt, tali purgante quis uti poterit, quod sequitur.

Electuarium Diasenæ.

Diasenæ nost.

℞. Fol. senæ mund. ʒiij.
Rhabar. electiss. ʒij.
Aq. è succo cicbor. destill. q. s.
Infundantur 24. hor. in colatura addantur Sacch. albiss. ʒviij.
Castæ recent. extr. ʒv.
Pulpa Tamarind. ʒij.
Coq. lentiss. igne ad consist. elect. deinde addantur Crem. Tartari subtil. pulv. ʒij.
Ol. sem. anisi g. xij.
Caryophyll. g. iij. Misce.

Electuarium hoc gustui jucundum est, & blan- dè calidos atque adustos humores evacuat, & bilis evaporationes, quæ ad cerebrum, cor & alias par- tes distribuuntur, atque febrium intrinatarum alio- rumque symptomatum causæ fiunt, dissipat ac mi- nuit. Quare qui ob dictas causas pilulis uti ne- queunt, illi securè prædicto Electuario sese purga- re possunt. Si quis validè purgari vult, ille manè jejuno stomacho tres, quatuor vel quinque aut sex drachmas juxta roboris naturæ differentiam assu- mat, & post tres horas parum de brodio carnis vi- tulinæ vel vervecinæ sorbeat, parumper cum bu- glosa vel borraginæ alteratum, si temporis occa- sio idipsum permittit. Verùm ubi quis præparatio- nis gratia, seu pro laxatione tantum eodem uti cu- pit, qui alias ad obstructionem alvi plurimum in- clinant, his sufficit, ut quotidie, vel alternis die- bus dimidia hora ante prandium quantitate ʒj. & ultra sumatur.

Potio pur- gans.

Sic etiam potiuncula formari potest, quæ sequi- tur.

℞. Fol. senæ mund. ʒiij.
Crem. Tartari ʒj.
Cinam. el. ʒj.
Aq. sumaria ʒiij. Infundantur per horas ij. vel iij.
In colat. dissolve Manne Calabr. ʒj. & clarifice- tur cum albumine ovi.

Hæc potio rectè præparatur pro dosi unica, cla- ra est, jucunda, facilisque operacionis, quæ cunctis hominibus, quocunque tempore, sine timore, præ- beri potest. Pondus fol. senæ, pro ratione robo- ris illorum, quos purgare convenit, minui vel au- geri poterit, cui etiam aliquid Rhabarbari vel Aga- ricæ adjungitur, juxta differentias abundantium humorum, semper quantitatem eandem obser-

vando cum reliquis ingredientibus, & sicuti di- ctum est clarificando. Hæc forma potiois hæ- tenus per multos annos successu felici utor, in- omni genere morborum, ubi benigna medica- menta purgantia in forma liquida requiruntur, & ubi minime convenit Scammonea, Colocynthis, Turbith & alia cætarctica, nimis calida & acria, al- terantia & omnes humores ex remotioribus parti- bus attrahentia, quibus medicamentis penes omnes (ut quidam sentiunt) præsertim tempore pestis, ubi omnes alterationes vehementiores & magnæ commotiones humorum sunt noxiæ, minime utendum. Hæc de purgantibus.

Quoad Sanguinis mittionem.

Quoad mittionem sanguinis attinet, illa fiat se- cundum regulas artis medicæ consilio prudentis & discreti medici, plus, minusve sanguinis emic- tendo, una vel altera vena aperta secundum diffe- rentias repletionis, vel sedis principalis, per quam sanguis magis corruptus derivari potest, vel secun- dum differentiam necessitatis urgentis, sive revul- sionis gratiâ, propter affluxum sanguinis copio- sum ad partem quandam, ut aliò derivetur; sive propter eventilationem ad inhibendam ebullitio- nem sanguinis; sive propter aliam causam, quæ di- ligentissimè considerentur, priusquam concluda- mus de corpore quodam, cui missio sanguinis ad- hibenda, nec non de vena, quæ incidenda.

Antidoto- rum De- scriptio.

Nunc tandem veniam ad descriptionem Anti- dotorum, quibus uti quis potest, ubi corpus pur- gatam & deterfum est, juxta necessitatis leges: non enim necessarium est, ut omnes generaliter pur- gentur, sed illi tantum, de quibus diximus.

Antidotus Cordialis.

Antidotus Cordialis.

℞. Cort. citri virid. cond. contus. & per sarta- ceum transmiss. Gelatina Cyronior. ana ʒʒ. Sacch. albiss. ʒij. Succi Borrag. æpurati ʒij. Melissa æpurata ʒij. bulliant in lentissimo igne in vase terreo vitreato semper agitando ad consistentiam Elect. de- inde addantur Bezoartici Corallini ʒjs. Essentia Fl. Solarium, sive tincturae Hype- ricæ som. ʒʒ. Cinam. elect. Ligni Aloës resinof. Santali albi odorif. Sem. citri excort. ana ʒiij. Ol. sem. Angelicæ g. ʒo. M. & in vase vitreo ad usum serventur.

Hæc Antidotus est excellentissima & specifica pro corroboracione cordis, refectione spirituum & resistentia vaporum malignorum, contra san- guinis & bilis ebullitionem. Hinc igitur est effi- cax præsidium contra pestem, & in specie pro illis, qui sunt timidi, debiles & melancholici, Dosis ma- rutino tempore ʒj. vel ʒʒ. quotidie continuando, quamdiu durat infectio.

Bezoartici Corallini Præpara- tio.

Bezoarticum Corallinum, quod Antidotum in- greditur, hoc modo præparatur. Recipe sex un- cias Corall. rub. præpar. hoc est, tritorum subtri- lissimè in marmore cum aq. rosar. quod pharma- copæis in usu est; mittantur in cucurbitam vi- tream, affundantur mensuræ duæ succi citri clari- ficati, ubi mox ebullire, & spumam elevare inci- piet, idque continetur per horas 24. absque igne: postea dictum vitrum ponatur in balneum dige- storium tamdiu, donec spiritus acidi succi citri coralliorum substantiam penetraverint, eadem in pulverem

pulverem album permutando, liquore claro reddito, sine ebullitione ulteriore, qui sapore fit insipidus, & acrimoniam suam perdidit. Tunc igitur vitrum eximatur ex balneo, & liquor per inclinationem à Coralliis separetur, & abjiciatur, remanentia bis ter vè aqua simpliciter lavetur, postea in sole, vel aliter sicetur, & habebis pulverem album, levissimum & subtilissimum, in quo nulla acrimonia, sed levis tantum adstrictio, quamvis non negari potest, quin acidi spiritus citri eidem adhæreant, quod inde apparet, quia primum pulvis iste magnam efficaciam habet in corde roborando, & corruptioni resistendo, quam simplex corallium in corpus adsumptum, sicuti in aliis potionibus cordialibus fieri solet; & deinde, quia permixtus cum electuario quodam, fermentationem producit, quod non fieri potest nisi per spiritus succi citri inclusos, quod optime notandum, sicut etiam differentia proprietatum, quas acidi liquores possident, cum succo citri, sicut diximus, corallia præcipitent in pulverem, & acetum dissolvat eadem in liquorem transparentem, quod etiam in Margaritis præstat. Hinc possumus dicere, quod succus citri plurimum cum natura spiritus sulphuris & vitrioli conveniat, qui etiam Corallia, Margaritas, oculos cancri & similia in pulverem præcipitent, sicut etiam facit succus citri: contra spiritus nitri res istas in liquorem dissolvit, quem admodum quoque de aceto diximus. Hoc obiter dicere volui in gratiam illorum, qui arte Chymica delectantur, & opera naturæ diligenter contemplantur.

Per Tincturam Florum Solarium, intelligo Extractum vel Essentiam summitatum Hypericonis florentium, quæ planta verè solaris est, propter proprietates incredibiles, quas obtinet in dissipandis vaporibus Saturnianis vel Melancholicis in corpore, nec non quod cor præ reliquis vegetabilibus omnibus admodum confortet, sicut frequenter experientia edocuit sumus. *Extractum istud sit hoc modo:* recipe summitates benè florentes herbæ Hypericonis, quæ declinante lunâ colligantur, summo manè, ante solis ortum, postea minutim incisæ in aquam vitæ rectificatam immittantur, eousque donec optime imbibantur, quo facto in balneo Mariæ (clauso vase ne spiritus vini expiret) per triduum macerentur: postea infusio exprimat, quæ in balneo destilletur eousque donec aqua vitæ separata sit, & in fundo spissa substantia remaneat instar mellis obscure rubri, quæ est tinctura Hypericonis, quam ad præcedentem Antidotum addimus.

Diabyacinthum Aureum.

Diabyacinthum aureum.

Est pulvis pretiosus pro cordis confortatione contra contagiosam infectionem.

- Rx. *Lap. Hyacinthi orient.*
- Boli Orizei, sive auri præparati, ut sequitur ana ʒij.*
- Sem. Rubini Saphyri cærulei, Chrysolithi, Topazii, Smaragdi, Margarit. Oriental. Splendid. Coralli rub. rutilantis ana ʒiij.*
- Spir. Sals. rectific. ʒj.*

Margaritæ, Corallia & lapides pretiosi pulveriscentur in mortario ferreo purissimo; vel si commoditas id ipsum permittit, in mortario vitreo satis spisso; cemento quodam in lignea capsula ad id accommodata comprehenso, blandè rundantur, donec in pulverem abeant, postea cum auro præ-

parato super amplam tabulam è marmore, vel alio lapide durissimo ponatur, deinde sumatur succi citri benè depurati cum spiritu salis permixti, quantum scilicet videtur, & cum eo pulvis prædictus humectetur, qui propter spiritus acidus protinus ebullit, propterea in substantiam Coralliorum & Margaritarum agat, ubi necessarium est, ut spatula argentea benè deauratâ, vel eburnea moveatur eousque, donec ebullitio cesset. Consequenter teratur ab homine robusto, plus minus, per spacium quatuor horarum pedetentim humectando, quantum id ipsum ad tritionem requiritur, cum aqua rosarum fragrantissima. Benè tritâ verò massa, ut digitis apprehensa sit impalpabilis, & linimenti instar lenis, quod deprehenditur, ubi parum dentibus absque alia durioris substantiæ resistentia masticatur, formentur tabellæ parvæ, sicuti consuetum est pharmacopæis in Coralliorum, Margaritarum & aliis durioribus præparandis, & in loco sicco siccentur super charta pura, custodiendo, ne quid impuritatis accedat, denique in vitro ad usum servantur. Iste pulvis hoc modo compositus maxime cordialis & magnæ efficacitæ est, contra infectionem contagiosam, maximeque convenit Principibus, Magnatibus, & omnibus iis, qui sunt delicatæ naturæ, quibus sanguis maxime subtilis, ventriculus exquisitioris sensus, qui que non odorem, multò minus saporem medicamentorum admodum aromaticorum, calidorum, & odorabilium, ut sunt alexiterica vegetabilia, perferre queunt; item pro prægnantibus atque infantibus. De hoc pulvere matutino tempore, jejuno stomacho in cochleari syrui de citro, berberum, vel juniperino, vel quoad personas frigidioris constitutionis, in pauculo Malvatici vel vini Hispanici. *Dosis est* à tribus granis ad duodecim, plus vel minus, pro data occasione, &c. Cum additione de pulvere prædicto fieri potest sequenti modo.

Confectio de Hyacintho aurea.

Confectio de Hyacintho aurea.

- Rx. *Pulpa cort. citri virid. condita per setaceum extracta*
- Pulpa cort. ar. ant. eodem modo extracta.*
- Conf. Fl. violar. Fl. borrag. ana ʒj.*
- Sacch. albis. ʒiij.*
- Syr. de suc. citri. Aq. rosar. opt. ana ʒij.*

Coq. lentissimo igne in Porcellana, vel alio vase terreo vitrificato ad consist. electuarii liquidi deinde addantur

- Pulveres Diabyacinthi aurei supra dicti ʒj.*
- Ligni Aloës resinosi Cnam. electiss. Santal. citri- ni fragrantiss.*
- Sem. Angelicæ Rad. Cortine*
- Doronicæ*

Scordii, Croci Anglici opt. an. ʒj.

Pulveriscentur omnia, & misceantur s. ar.

Dosis istius confectionis vel Electuarii est à scrupulo ad ʒj. Sumitur autem tempore matutino, sicut alia medicamenta præservativa; non habet saporem ingratum, & est insigne alexipharmacum. De prædicto pulvere solida quoque confectione parari poterit, in forma tabellarum, quæ sequitur.

Rotula Cordiales.

Rotula Cordiales.

- Rx. *Sacch. albis. pul. ʒj.*
- Pul. Diabyacinthi aurei ʒʒ.*
- Croci subtiliter pul. ʒʒ.*

Ambra

Ambra grysee gr. viij.
Ol. Cinam. de cort. citri, Angelicæ an. g. v.
Gum. Tragacanth. in succo citri dissol. ad consist. gelatinæ q. l. F. pasta in mortario s. a.

Ex prædictâ massâ parvæ rotulæ ponderis scrupuli dimidii formentur, in forma trochiscorum pro fumo, quæ siccentur in umbra, & in pixide clausæ ferventur, de quibus omni manè, priusquam domo exeamus, vel etiam ubi domi manemus, una, duæ, tres, plus, minus, prout necessarium videbitur, sumantur.

Boli Orizei vel Auri præparati confectione.

Bolis Orizeus, vel aurum præparatum pro pulvere Diabyacinthi supra dicti conficitur hoc modo. Rx. Aurum præcipitatum (quod Chymici vocant Aurum sclopetarium, cujus descriptio est in Basilica Chymica Crollii, Tyrocinio Beguini & aliis libris) Unciæ unius pondere, Florum sulphuris, oleum vel spiritum salis, qui sit fortis, an. ʒʒ. Optime tria ista milceantur, & postea materia ista extendatur ad latitudinem amygdalæ in crucibulo quodam satis magno, quem collocabis in ignem carbonum benè accensum, ut sulphur optime comburatur & estumare queat, donec sub finem materia residua rubra glutinosa remaneat: postea removeatur protinus ab igne, & aurum in venicrum grumolum in particulis minimis, quasi limonium vel terræ per solem siccatæ, colore boli, quod in puro mortario vitreo pulverisari debet, ut inferviat prædictis usibus. Quo ad lapides pretiosos, qui ingrediuntur prædictam compositionem, non aliam intelligo præparationem ab ea, quæ dicta fuit. Nolo enim hic sequi multorum Chymicorum opinionem, qui, dum putant sese lapides pretiosos optime præparare velle pro medicina, vehementi igne vel solitariè, vel cum nitro calcinant, ubi loco meliorationis, totaliter ipsorum tincturas corumpunt, eorumque; magneticas proprietates, verèque; specificas virtutes destruant, quibus cor confortare debebant.

Lapidum pretiosorum præparatio.

Antidotus pestilentialis specifica.

Antidotus pestilentialis specifica.

- Rx. *Magist. Corall. vitriolati ʒj.*
- Essentia opii cum succo citri extr. ʒj.*
- Croc. Anglici Electi.*
- Rad. Carlinæ. Angelicæ, Hirundinaria, Doronicæ, Diastami,*
- Petastidis, Tormentillæ, Zedoaria.*
- Sem. citri excort. an. ʒj.*
- Benzoini Amigdaloidis Stryacis Calamitæ opt. an. ʒʒ.*
- Mellis odorif. de spum. lb. ij.*
- Vini Malvæ opt. lb. j.*

Radices omnes conjunctim pulveriscentur, crocus separatim, ut etiam Benzoi & Stryac per modum triturationis, quæ dum contunduntur sese coagulant, & in mortario agglutinantur: postea sem. citri cum radicum pulvere contundatur subtiliter, quantum fieri potest. Pulverem cum vino Malvæ infunde, & digere in vitro benè clauso in B.M. per quatrimum: quo facto materia ista eximatur, & cum melle misceatur in vase terreo benè vitreato, adjecta essentia Opii, lento igne coquantur, semper movendo donec consistentiam electuarii acquirant. Postea cum removeatur ab igne, & ubi ferè refrigeratum est, incorporetur cum Magisterio Corallorum, Croco, Benzoino & Stryacæ, quibus omnibus, benè mistis in terreo vase benè vitreato, satis capaci pro fermentatione reponantur, ubi quotidiè semel permixtio fiat, donec fermentatio Tomus tertius.

cesset. Electuarium hoc est excellens Antidotus contra pestem: si quis enim omni manè quantitas fabæ, vel etiam plus, pro robustioribus, sumplerit, cor confortabit, ipsumque; proprietatibus suis alexipharmacis replebit, ita ut nulla infectio vel venenum iisdem nocere possit. *Usum esse poterit* mox post octiduum à confectione. Confer vari potest longo tempore, quam ob causam in quantitate sua magna præparari, & ad usum conservari poterit.

Magisterium Corallorum vitriolatum ad prædictam intentionem hoc modo præparatur. Rx. Corall. rub. pulverif. & pp. ʒij. immittentur in vitrum, & adde Aquæ ros. ʒij. cum qua ʒij. optimi spiritus vitrioli sint permixtæ, & statim videbis spiritus acidus in corallia agere, causando ebullitionem & spumæ commotionem, quam ob causâ vitrum debet esse sat capax, quod etiam claudendum non est, donec ebullitio penitus cesset, postea ponatur in B.M. ibiq; relinquatur eo usque; donec spiritus vitrioli non amplius operetur, ipseque; liquor sit clarus super residentia vel sedimento, ita ut nihil bullarum ulterius ascendat, quod signum erit spiritum operationem suam absolvisse. Sumpto igitur vitro, è Balneo, per inclinationem liquor à sedimento separetur, qui erit insipidus, instar aquæ fontanæ, ipsaque; sedimentum in fundo relicta colligatur, siccet & habebis pulverem albisimum, gustu parum astrigentem, sed sine acrimonia, Coralliorum scil. spiritu vitri. insignitorum, qui servetur ad usum.

Magisterium Corallorum Vitriolati Præparatio.

Essentia Opii pro dicta Antidoto sit hoc modo. Rx. Opii exempli gratia, libram dimidiam, incidatur minutim, ponatur in laminam ferream ad lentum ignem carbonum, & instar picis fundatur; move cum spatula diligenter observando, ne comburatur, & ita plurimum de crassis suis vaporibus exhalare sinas, eo usque; donec remoto igne siccet, ut pulverisari queat. Postea sumatur id ipsum Opium, pulverisetur, & affundantur succi citri optime depurati & clari lb. iij. per 24. horas in Balneo, vel alio loco calido digeratur, coletur postea per inclinationem liquor obscure rubeus, vel per chartam bibulam filtratur, ut purissimus fiat ab omni terrestreitate superflua, postea fundatur in patinâ vitream, vel in cavitatem cucurbitæ fractæ, & in arenam calidam ponatur ad fornaculam, vel alio in loco, tantum caloris excitando subcus, ut phlegma succi citri leniter exhalet, & ut spiritus ejusde; acidi cum Opii substantia permixti relinquantur, inventa materia nigra, picis instar spissitudine mellis, quæ refrigerata ferè pilulæ formari possunt, quæ est essentia Opii nostro instituto serviens. Supra residentiam Opii relicta iterum succus citri potest affundi, cujus tamen extractio multo debilior est præcedenti.

Opii essentia præparatio.

Aqua Theriacalis optima.

Aqua Theriacalis optima.

- Rx. *Theriace Andromachi ʒvj.*
- Rad. Carlinæ, Vincetox, Tormentillæ, Petastidis ana ʒj.*
- Aq. vitæ vini Gallici per B. M. rectific. lb. iij.*
- Suc. Cydonior. depurati citri an. lb. ʒ.*
- Ol. sulphuris rectificati ʒj.*

Infundantur omnia in vase vitreo benè clauso per hor. 40. in calore lento, deinde separetur subtile à spisso per inclinationem. In colatura addantur Sacch. albis, pulverisati ʒviij. & ad usum serventur. Hæc aqua Theriacalis est etiam bona Antidotus contra pestem; maximeque convenit tempore frigido & humido, potissimum iis, quibus

bus spiritus vini, tum etiam potiones fortiores non nocent. Dosis est cochlear. j. matutino tempore tam diu, quam diu necessarium esse videbitur.

Elixir Citri.

Elixir Citri.

Seu liquor est substantia Citri compositus, qui facillime preparatur iis in locis, ubi naves his fructibus onustæ adveniunt, quod in Hollandia fieri solet, insignis contra pestem Antidotus.

℞. corticum citri recent. demptâ maximâ partem pulpæ albicantis interius l. 4. minutim incide, postea in 4. mensuris aq. vitæ simplicis per 24. horas infunde; deinde per vesicam cupream cum suo refrigeratorio spiritum omnem istius infusionis (qui dimidia pars forsan erit, vel paulo plus, quatenus fortior vel debilior experitur, istius liquoris affusi) destilla. Ut autem intelligas, totum spiritum per destillationem exiisse, chartulam quandam destillato liquore profluente madefacias, & flammæ candelæ vel alii igni committas: si protinus incenditur, bonus est liquor, & destillatio continuanda est; si flammam non concepit, extemplo recipiens removeatur, cum eo quod exiit, & ipse ignis subjectus extinguatur. Hunc spiritum destillatum odoratissimum cum dimidia drachma croci optimi tingaris, admistis duabus libris Syri de succo citri, qui fieri poterit ex iisdem fructibus, & quibus cortices ablati fuerunt. Hæc optimè mista conjunctim in vitro clauso custodiantur. Liquor hic jucundissimus, maximè cordialis & infectioni æris resistens prædicatur, cujus dosis est cochlear. j. matutino tempore, sicut etiam de aliis dictum est.

Theriaca Pauperum.

Theriaca Pauperum.

Excellent Antidotus, quæ pro pauperibus preparari potest.

Postquam hæc docuimus, quomodo excellentissimæ & pretiosissimæ Antidoti preparari debeant, inter quas priores ob facultates suas temperatas Regib. ac Principib. inservire queunt, necessarium est, ut quantum fieri potest, pauperibus etiam succurramus, iisque Antidotos ordinemus, quæ ipsorum naturæ, facultatibusque convenient, quæque facillimè subveniri queat. Sit ergo primum medicamentum Theriaca, quæ sic præparetur.

℞. Her. Veronica, Scordii Card. ben. exicc. an. ʒij.

Facula Aronis

Fl. Sulphuris an. ʒj.

Zedoaria

Rad. Imperatorie, Helenis, Hirundinaria,

Carlina,

Valeriana, Myrrha el. ana ʒvj.

Ol. Vitrioli ʒj.

Mellis odorisati despumati lib. iij.

Mellis Juniperini sive extr. bacc. Juniperi lib. ʒ.

Herbæ subtilissimè pulveriscentur, & separatim quoque radices: Radix Aronis præparata separatim quoque trituretur subtilissimè. Deinde Mel & Extr. de baccis juniperi in ollam benè vitreatam mittatur, subjecto igne lento, quo tantum materia calefiat, non autem bulliat, postea pulvis herbarum, Aronis præparati & radicum admisceatur, fortiter pistillo ligneo movendo; donec in formam Electuarii redigantur, ubi ab igne removeatur, & ferè refrigeratis adde Flores sulphuris, Myrrham; & oleum vitrioli: tandem in vas terreum vitreatum ponetur ad fermentationem, sicut de aliis Antidotis dictum fuit.

Theriaca hæc optima est pro pauperibus, præter id enim quod Antidotum contra pestem contulit, simul etiam consumit omnes superfluitates frigidas corporis, purificat pectus & phlegma tenax & viscosum consumit: similiter conducit stomacho propter impuritates ejus, quæ sæpius ibidem ob victus rationem crassam sanitati noxiam colliguntur, flatus dissipat, putrefactioni humorum maximè resistit, & per consequens à multis morbis præcavere potest. Dosis est ʒ. ad ʒj. juxta varietatem corporum, quæ eodem utuntur.

Facula Aronis est substantia levis, alba, quæ extrahitur ex recentibus radicibus Aronis, eo modo, quo idipsum docet M. de la Violeta in sua Pharmacopœa. Cum autem non ubique sufficientem quantitatem illius herbæ reperimus, ad faciendam prædictam faculam, monstrabo, quomodo aliâ ratione fieri possit. ℞. radices (vel bulbos) Aronis siccatas unius anni, quæ penes Materialistas inveniuntur: si extrinsecus sunt impuriore, optimè aqua calida laventur, & vicissim exiccantur, & subtilissimè pulveriscentur: pulvis in vas terreum vitreatum immitatur, affuso vino albo Gallico, vel alio tantæ quantitatæ, ut duobus vel tribus digitis supereminet: stet in infusione per diem naturalem, postea vinum abjiciatur, affuso alio; idque tercia vice reiteretur, pulvere qui in fundo est vicissim exiccato, qui erit Arum præparatum, pro Theriaca dicta.

Mel juniperinum hoc modo præparetur. ℞. granorum juniperi recentium, grosso modo in mortario contundantur: coquantur in aqua eousque, donec videatis glutinosam substantiam separatam; postea expressa decoctione, quantum fieri potest, coquatam tam diu, donec in consistentiam mellis reducatur, quod erit dulcissimum & fragrantissimum. Rulstici circa Noribergam, Augustam & alias regiones Germaniæ Mel istud juniperinum in copia præparant, quo non tantum instar Theriacæ utuntur; sed etiam in abundantia illud ipsum dieb. hundinarum in civitatibus vendunt. Hoc est quod intelligo per Mel vel Extractum juniperinum.

Aqua Epidemica.

Duabus de causis Aquam hanc Epidemicam voco, quia primò proprietate suâ Bezoartica & facultate mundificativa non solum pesti resistere, sed etiam homines ab aliis morbis Epidemicis seu popularibus dictis præservare potest; deinde quia est medicamentum facilis præparationis, idque in magna quantitate sine magnis sumptibus, quod pauperibus servit; & toti alicui populo conducit, scilicet pro pauperibus & vulgaribus, qui ordinariè reliquos superare solent; quique communiter populi nomine veniunt; quando Medici de Morbis Popularibus loquuntur, qui etiam ordinariè penes illos incipiunt, ob paupertatem, quæ non permittit, ut sese purificent, victus rationem laudabilem observent, ab extremis exercitiis abstineant, pluvias, ventos, tempestates frigidæ & calidæ fugiant; & pro necessitate sese vestire queant. At Aqua ista sic præparetur.

℞. Rad. Angelicæ

Carlinae ana lib. iij.

Abstinii Rom. Fol. Card. ben. exicc. Di-

stamni Cretici,

Scordii, Fol. Rosmarini, Thymi an. lib. j.

Aq. Comm. poc. 40.

Herbis

Herbis tenuissimè incisis & radicibus conquassatis, omnia infundantur in aqua ad vesicam cupream vel vas destillatorium, quo aqua vitæ solet destillari. Macerentur 24. horis, fiatque destillatio per serpentinum refrigeratorium, ut semper profuatur usque dum dimidia pars destillata sit, quod accidit tempore brevi. Postea admisceantur Aqua vitæ juniperinæ pocula iij. olei vitrioli rectificati ad acetum, hoc est, eo usque, ut repræsentet ferè succum citri, quibus optimè permixtis fiat conservatio in lagena vitrea vel terrea, vel alio vasculo benè clauso. Aqua hæc non est magni pretii, quia mensura non constabit ultra duos solidos, & eam ob causam proposito dicto plurimum inservit. Hanc ob causam tempore pestis preparari poterit, ut inter pauperes distribuatur, sicut etiam in militia terrestri atque navali, quod milites incolentes serventur, præcipuè quando pestis & alii morbi Epidemici grassantur inter eos, quo in casu facillimè persuaderi possunt sani, ut utantur medicamentis præservativis: at quam diu sunt sani, non admodum medicamenta curant, quod militibus in consuetudine. Dicta aqua non solum præservatio, sed etiam curationi servit: pro præservatione quotidie matutino tempore cochlear. j. sumitur, at si quis infectus fuerit, dosis auctior esse debet, quemadmodum postea, quando de cura pestis agendum erit, pluribus dicemus. Diu durat, nec facillimè corrumpitur, quæ de causâ per mare & itinera longa inservire poterit. Notandum v. quod non in vase quodam metallico sit conservanda, sed in vitro vel vase terreo vitreato, vel ad minimum vase ligneo, quia aliâ corrumpitur & qualitatem suam deperdit, ut noxia potius quam utilis sit.

Nota.

Aqua vitæ juniperinæ præparatio.

Oleum seu Liqueur acidus Oli.

Cautio

Aqua vitæ juniperina fit hoc modo: ℞. grana juniperi recentia quatuor libras, conquassata & in 8. mens. aquæ vitæ simplicis sive ex vino, sive frumento (quod parum importat) destillata sit, infundatur, postea per refrigeratorium destilletur, ut tantum spiritus ardens separetur, qui servetur, ut cum aqua prædicta misceatur.

Oleum vel liquor acidus vitrioli, sicut etiam Sulphuris pariter etiam excellens est contra pestem, febres ardentes, pleurisin, fluxum ventris, dysenteriam, & morbum illum, qui in mari, maritimisque locis regnat, quem scorbutum vocant, ut & alios affectus, qui ab infectione æris, aut humorum corruptione proveniunt: etenim si quis manè tres vel quatuor guttas in cochleari vini, cerevisiæ, vel aquæ sumat, taliter stomachum roborat, purificat, & à corruptione defendit, ut impossibile sit, naturaliter loquendo, ut utens eodem prædictis morbis affici queat. Et hæc sunt etiam medicamenta, quæ facillimè comparari queunt, præsertim cum libram olei vitrioli rectificati sex florenis communis monetæ quis comparare sibi possit, cum tamen uncia per annum integrum eidem sufficere queat. At qui usurpat, sibi caveat, ne vestib. & pennis affundat, quia res ejusmodi corrumpit: sic etiâ quando quis bibere vult, in vitro, & non alio vase misceatur optimè cum illo liquore, quo sumitur, quia guttæ fundum petunt propter gravitatē suam: post usum vitrum cera rursus diligenter occludatur, quod vitrum sat fortè, cum angusto collo, versus orificiū coangustatum instar tintinnabuli, quod guttatim aliquid effundi queat, absque perditione, quod fieri solet, ubi collum amplum atque breve est: nec etiam in iis vitris retinendum, in quibus orificium stans no clauditur, quia protinus corrodit idipsum, podetentim saporem ingratum &

noxium à metallo acquirens, id quod etiam oleum sulphuris facit. Hoc in gratiam illorum additur, qui liquorum istorum naturam non intelligunt.

Bezoarticum vitriolatum.

Bezoarticum vitriolatum.

Cum oleum vitrioli tantæ sit efficacæ contra pestem, maximèque conveniens pro iis, quibus res angusta domi, quique non multum pro medicamentis expendere possunt, qui tamen nihilominus curiosi diligentesque sunt in conservanda sanitate, quantum fieri potest, considerando, quod sit liquor talis, cujus translatio, propter causas dictas, formidabilis esse possit, præsertim inter milites, tabellarios & peregrinantes, quibus ejusmodi commoditas non est, qualis requiritur, medium inveni, quo iisdem corpus aridum, siccum, sine alteratione vel perditione virtutis suæ donare queant, quod quis secum portare queat absque vitro in pura pixide, vel charta instar terræ sigillatæ, vel boli armeni, quod fit hoc modo.

℞. C. C.usti calcinati albi, quantum placent, pulveriscentur, & in catino vitreo, vel porcellana misceatur cum ol. vitri. rectificato pedetentim humectando, & cum pistillo vitreo parvo, vel spatula argentea deaurata, benè miscendo; donec fiat pasta, ex qua protinus Rotulæ formentur, vel tabulæ sicut in terra sigillata: postea siccantur à seipsis, quod fit in brevi tempore, ob ariditatem cornu cervi calcinati, quod in continenti liquorem vitrioli attrahit, ut siccantur, quod pulverisari queant. Quo facto tabulæ istæ in pixide quadam serventur, & ita compositionem siccam habebitis, non solum commodissimam, ut eandem secum quis poterit, sed etiam maximè bezoarticam & corruptioni resistentem. Si quis usurpare conabitur pro Antidoto, paulillum radatur cum cultello, pisti instar ad ʒ. vel 6. grana pro dosi, plus minus, juxta robur personarum, & quatenus eadem magis minusve sensibiles sunt (semper n. dosis minor esse debet respectu eorum, qui debiliores & exquisitioris sensus sunt, quam in aliis) idque sumatur manè, stomacho jejuno cum cochleari vini, cerevisiæ, vel aquæ claræ tempore æstatis, aut in casu necessitatis, in defectu aliorum, continueturque remedium hoc, sicut de aliis dictum fuit, toto isto tempore, quo pestis & alii morbi Epidemici grassantur, contra quos medicamentum hoc singulare & utile est, quatenus non sit tam magnæ existimationis, ut aliæ compositiones.

Hæc sunt præservativa, quæ contra pestem tam pro divitibus, quam pro pauperibus, adeoque diversarum qualitatum hominibus, proponere volumus. Quod si quis commoditate præparationis destituitur, vel etiam eadem præsidia non desiderat, nec iisdem delectatur (quia semper homines suis opinionibus gaudent) ille utatur compositionibus aliis cordialibus & alexiteriis, quæ ordinariè in officinis dispensantur, ut est Confectio Alkermes, de Hyacintho communis, Elect. de Gemmis, Diambra, Diamargar. frig. & cal. Lætificans Gal. Diarrhodon Abb &c. Inter Alexiteria Theriaca And. Mithridatiū, Aaron Alex. Elect. de ovo, aq. vitæ compos. Matth. & aliæ Antidoti, quæ laudabiles etiam & excellentes sunt. Porro qui neque etiam vult, vel potest uti compositionibus, ille simplicibus sit contentus: non n. Creator noster voluit, ut sanitas hominis necessariò dependeat à consiliis, receptis & compositionibus Medicorum, ita ut undique hominem, sive propè sive longè

*X 2

ablic

abfit à Medicis & Pharmacopœis, gratiâ suâ circumdet, dum infinitum numerum excellentium simplicium tam in propriis nostris hortis, quàm in campis, pratis, rupibus ac montibus exhibet contra omnis generis morbos, inter quas maxima copia est earû, quæ tempore pestis seruiunt, ut sunt exempli gratia Ruta, Abinthium, Carduus benedictus, Abrotanum, Majorana, Thymus, Salvia, Hyssopus, Melissa, Allium, Theriaca rusticorum dicta. Item Herba Hypericonis, Veronica, Scabiosa, Chamædrys, Origanum, Marrubium, Millefoliû, quod in omnibus pratis & viis enascitur, cujus singularis est efficacia contra pestem. Item Radices Angelicæ, Imperatoricæ, excellentis & regalis Carlinæ, Valerianæ, Hirundinaricæ, Morfus Diaboli, Aristolochiæ. Item fructus citri, aurantiôrû, granatorum, baccæ juniperi, Berberorum, in mediis sepius & hinc inde crescentiû, & alia quamplurima simplicia, ne quid dicam de deliriis Aromatû, Balsamorum, substantiæ animalium, Resinarû, liquorum, salium, Terrarum, lapidum pretiosorû, quæ misericors Pater omnium nobis donat, de quibus quodlibet sumptum quantû convenit omni manè, simulque bonum regimen in diæta seruando tempore pestis Alexiterium constituere potest.

Præter usum internorum medicaminum sunt ex Medicis, qui plurimum tribuunt ad pensis ad cordis regionem, vel sub axillis, iisq; ex rebus venenatis, utpote Arsenico, sublimato, bufonib. sicatis, scorpionib. & similib. confectis, quæ vocant Amuleta, quasi dicas hostes pestis: sed præterquam quod ejusmodi assertio ratione firma careat, quæ ad experientiam incerta & cui parum fidendum, nihil quicquam ulterius hæc de re addam. Potius istius loco probarem olea & unguenta bezoartica, & alios liquores bezoarticos, administratos eâ ratione, sicut superius de aëris correctione dictum fuit. Cum enim negari non possit, quod spirituales atq; subtilis essentia dictorum per respirationem & occultam transpirationem ad cerebrum, cor & sanguinem deducatur, idcirco sequitur, quod imprægnando quasi spiritus multo melius corpus nostrum à malignitate defendant, quam venena prædicta circa collum gestata. Sed de utroq; remedio qui viseligat, quod placuerit, quod pro præseruatione sufficiat.

Signa & indicia Pestis in genere.

Pestis crudeles atq; malignos suos effectus in hominibus dupliciter exequitur, nimirum vel interne tantum, vel tam interne quàm externe. Si igitur pro intentione nostra distinctionem aliquam requiramus, cum Paracelso pestem aliam internam, aliam externam vocare possumus, quam vis utraq; suam essentiam atque causam in ipso corpore habeat. *Signa pestis interna* sunt duplicia, suspecta, & obscura vel totaliter occulta. *Suspecta signa*; subitaneus, levis, horror intra curam atq; carnem, conatus vomendi, somnus profundus, lassitudo totius, subitaneum delirium & furor, totius inflammationis, oculi scintillantes, facies rubicunda, vel sublivida, cephalæa, pulsatio arteriarum, palpitatio cordis, punctiones laterum cum insigni calore, pulsus in carpo celerrimus, vel extreme debilis, urina transparens, mali odoris. Hæc signa suspecta dico, quia non tantum sunt indicia demonstrativa & infallibilia Pestis, sed possunt etiam prædicere, vel indicare morbos alios, nempe febres continuas, Synocsum putridam, Causum seu febrem ardentem, febrem pestilentialem malignam, quæ

De Amuletis Aurtoris Opina.

Signa & indicia pestis in genere.

Signa pestis interna.

præcedit, vel conjungitur, cum variolis & morbillis, multum à peste (de quo hic agimus) differens. Item pleuritidem, febrem tertianam, quarantam, aut alias febres atq; morbos chronicos sine contagio, quorum peccans materia in prima commotione, juxta differentiam complexionum atq; naturarum corporum eorum, quæ præhendunt, ejusmodi symptomata producere potest, quemadmodum omnes exercitati & periti Medici testari possunt. *Signa obscura* sunt, quando quis subitò subtili spiritu alteratione præhenditur, ita ut in seipso corporis harmoniam interruptam sentiat, interim tamen dicere nequeat, de quo conueratur, nec etiam Medicus observare possit id ipsum signo quodam, excepto quod parum intuitus aberrare, sermoq; inconstans ac dubius videatur, ac si totaliter sanus ac benè dispositus sit, quem tamen nihilominus pestis subitò jugulat, non aliter ac leo fame laborans in tenerum atq; debilem agnum incidens, vel fodina seu mina pulveris tormentarii sub pedibus alicujus inscientis, quæ subitò accensa protinus illu atollit, & in instanti remouet ab illo loco quicquid adest, antequam quis observare possit periculum unde veniat, quare dicere possumus cum *Propheta David Ps. 91.* quod pestis ambulet in tenebris, quia non observatur, & interitus qui perdit in meridie; est enim ejusmodi latro, qui non curat claritatem vel populi commotionem, homines tam in meridie quàm alio tempore occidens. *Signa pestis externa* sunt ex parte suspecta, ex parte evidentiâ: *suspecta* sunt & talia, qualia diximus, à principio, antequam natura venenum à centro ad circumferentiam propellat: postea sunt evidentiâ, quando præter alia signa dicta, laborans tumorem quandam postaures, sub axillis, circa pubem, carbunculum, vel furunculum inflammatum, pustulas vel exanthemata lentium instar rubra, livida, vel nigra sub cute monstrat, quibus apparentibus pronuntiari potest ejus hominem peste præhensum esse. Tantum quoad differentias atque signa crudelis infectionis pestiferæ: non autem credendum, more aliorum, quod pestis homines omnes eodem modo adoriatur, & quod natura robustior malignitatem extra corpus propellat, quæ in debilibus interius maneat; est autem hæc falsa imaginatio, quia sæpius observatum fuit, pestem regnasse, quam nos internam diximus, quæ abstulit omnes quotquot aggressa fuit, aliquos subitò per plateas ambulantes, quosdam in tribus quatuorve horis, quosdam in diei spacio, vel ad summum tertiâ die, sine omni signo exterius expulso, neque in debilibus, neque in robustioribus, nisi post mortem stigmata livida sese ostentent in quibusdam, quâ ratione non negabimus, quod pestis, quam nos internam diximus, certas ob causas in corpore retineatur, ut exire nequeat. Quod si causam istius differentie inquirimus, credo quod melior ratio reddi nequeat, quam quod prima pestis hoc sibi proprium habeat, quod statim ictu primo cor petat, & interius spiritus vitales ac substantiam aëream ac Mercurialem corporis inficiat. Ubi jam homo debilis, & infectio magna, statim, vel in paucis horis jugulat: at ubi robustus est, vel ubi probata remedia in promptu sunt, per insensibilem transpirationem consumitur, secundum naturam subtilitatis suæ, sine propulsione materialis impuritatis ad externas partes. Contra pestis altera (externa dicta) proprie & directò sanguinem & alios humores inficit, qui sunt materia tumorû, apostematum, pustularum, macularum, ac scabiei com-

Methodus curandi generalis in peste.

Bezoarticorum sudoriferorum effectus.

Vomitoriorum effectus.

Venæsectionis effectus.

Medicamenta Bezoartica.

communis, ubi robustum hominem adoritur, natura superat similiter, & malignitatem ad externas partes propellit, easq; porissimum, quæ sunt molliores, rariores & apertas, quibus in partibus jam tumorem, jam carbonem, jam pustulas vel maculas format, secundum diversitatem humorum prædominantium & magis ebullientium, quos invenit, quæ similiter sicuti peccans materia maligna sunt periculosa & mortalia.

Remedia & Methodus curandi generalis respectu eorum, qui peste præhensi sunt.

Quamvis Pestis duplici modo, sicut dictum est, homines invadat, non tamen hoc obstat (exceptis accidentibus externis, quæ ad Chirurgiam pertinent) quin curatio physica vel interna, tam respectu unius, quàm alterius, principaliter tribus remediis perficiatur, nimirum per sudorifera Bezoartica, per vomitoria, & per phlebotomia m. Boni effectus, quos Bezoartica sudorifera producant, triplices sunt, 1. Statim in primo insultu venenum pestilentiale domare: 2. Sanguinem ab omni corruptione & putredine purificare, quam per sudorem, per urinas, & per occultam transpirationem expellunt, vel avocando & secernendo longè à corde, ad locum aliquem externum corporis, ubi per remedium aliquod locale vel externum evacuari potest: 3. & cor atq; calorem nativum, confortare. Vomitorii effectus tres quoque sunt, 1. ventriculum & præcordia inanire ab humore bilioso & alia materia calida excrementicia, quæ corrumpuntur, antequam purgari possint, quæ malignitati pestiferæ junguntur, eamq; vehementiore ac periculosam magis reddunt: 2. abigere vapores corruptos, qui cursu suo alias venas petebant: & 3. quod præcordia purificent à dicta coluvie, corpus consequenter aptum & habile reddendo, quò eò melius auxilium & succursum Bezoarticum recipiat, quæ in stomachum purum recepta facilius, & magno cum successu prædictos suos effectus perficiant, quod non fieri potest, ubi ventriculus & vicinæ partes immunditie plenæ sunt. Boni effectus venæsectionis sunt etiam triplices: 1. corrigere & temperare magnam effervescentiam & ebullitionem sanguinis admodum abundantis & calidi: 2. evacuando venas repletas plurimum, ipsiq; aërem communicando, superstes sanguis plus spatii habet, ut agitur & purificetur per Bezoartica: & 3. quo parti cuidam externe laboranti solatio fit, quæ plurimum sanguinis recipiens ad extremam inflammationem pervenire potest, ut timendum sit de gangræna, quæ sufficiens mortis causa esse poterit, cui ut succurratur, necessario phlebotomia tentanda.

Quod *Medicamenta Bezoartica*, prædictasque Antidotus attinet, omniaq; remedia, quibus ad præseruationem utimur, si dantur in majori dosi simul etiam ad curationem inservire possunt, semper tamen perpendendo, magnam esse differentiam, corpus aliquod à peste præservare, & quod jam infectum est, curare. Nam Antidoti, quibus ad præservandum utimur, pedetentim per quotidianam continuationem corpus integerrimè balsamica quasi virtute roborare spiritusque ejus essentia sua alexiteria, quo in infectioni resistent, præmunire debent. At ex altera parte curare quandam jam infectum, requirit non solum Medicamenta,

quæ sua natura sunt bezoartica, sed etiam essentialia, subtilia, penetrantia & in suis operationibus efficacissima, quò realiter, sine longâ morâ in stomacho, mox in venas, arterias & habitum corporis extendant, sese spiritibus immisceant, purificando ipsos ab omni vapore maligno, non aliter, quàm sicuti flamma ignis aërem ab omni sorditie purgat eo usque, quo sese vis ejusdem extendere potest. Quocirca, si quis pestiferos curare conabitur, necessarium erit, ut sibi provideat de ejusmodi liquore Bezoartico, sicut est sequens.

Diaphoreticum pestilentiale nostrum.

- R. Granor. juniperi recent. ℥ij.
- Herb. Di&amni Cretici
- Scordii Montani Cretici
- Rad. Angelica
- Cort. citri exicc. an. ℥ij.
- Aq. vitæ simpl. poc. viij.
- Aq. comm. poc. iij.

Omnia mittantur in Instrûmentum destillatorium ex cuprò, quod vesicam vocant, tantæ magnitudinis, ut tantum ad dimidiam partem repleatur, postea apposito pileo, juncturæ sigillentur, ut nullus vapor expiret, & posito sub tubulum vel canalem magno recipiente vitreo pro recipiendo liquore destillando, subjiciatur ignis parvus, ut in materia calefiat pro digestionem & emolitionem ingredientium, quo spiritus eorundem eò melius separetur, quem calorem per triduum continuabis. Postea eodem modo destilletur, sicut etiam aqua vitæ destillari solet, donec omnis spirituosâ & inflammabilis substantia separata sit, quæ circiter poc. iij. erit, vel aliquid ulterius, ubi observetur, quod supra dictum est de Aqua Theriacali, quo quis certus sit, spirituofam substantiam extractam esse. Postea ad quodlibet poculum istius spiritus adjunge.

- Rad. Carlinæ ℥iij.
- Vincetox. Zedoaria an. ℥js.
- Succi Veronicæ condensati
- Croci Anglici el. an. ℥℔.
- Camphoræ ℥j.

Digerantur in Baln. M. in vitro benè clauso, nè quid spirituum exhalet, per quatridduum, sed nota quod vitrum capax esse debeat, quo vapores ascendentes circulentur, & vicissim super materiam descendant. Elapso hoc tempore & Balneo refrigerato per inclinationem liquor infusus separetur, & superstes materia exprimat quantum fieri potest, & finaliter ad ℥xxiij. adjunge syr. papav. Rhæad. ℥viij. Spir. salis. rectif. g. xl.

Quæ commissa diligenter in phiola vitrea custodiantur instar liquoris pretiosi, quia est ex numero præstantissimorum Diaphoreticorû vel sudoriferorum & aperientium, quæ quis præparare potest contra pestem, de quò perinde securè quis uti potest in omnibus, qui mediocres vires adhuc obtinent, ubi necessitas id ipsum requirit. Interim obiter hoc moneo, non timendum esse prædicti medicamenti usum, propter calefacientem atq; penetrantem facultatem, quod arrogantes quidam, Medici facere poterunt, qui respiciendo potius ad circumstantias quasdam, quàm veram essentiam morbi, lubentius utuntur medicamentis frigidis vel temperatis, in respectu excedentis caloris, qui ordinariè cum dicto morbo complicatur, & interrim non pugnant contra causam morbi, adeoque

Diaphoreticum pestilentiale.

Admonitio circa hoc medicamentum

principalem hostem, contra quem sese armare necessum est. Est enim alia ratio domare venenum ejusmodi periculosum & vehemens, quod homines jugulat neque per caliditatem neque per frigiditatem, sed per occultam subtilissimam malignitatem, quod fieri debet per remedium aliquod specificum & efficax, sicuti supra dictum fuit; alia etiam est ratio cuidam intemperiei calidæ vel frigidæ resistere. Adde insuper, quod medicamentum hoc, fortiter contra venenum pugnando, se ipsum consumat atque transpiret durante sudore, sine ulteriori inflammatione vel alteratione partium; imò veneno expugnato, corpus ipsum alterari potest, prout sese occasio offeret, remediis convenientibus. *Dosis istius liquoris est ʒij. ad ʒvj. aut plures.* Quod si quis admodum debilis & natura extenuatus sit, vel admodum delicatè vivat, ita ut vix paucillum Theriacæ deglutire queat, ipseque spiritus vini odor ferè totum corpus commoveat, sicuti reperitur, in primis inter tenellas atque blandas puellas nobiles, ut etiam illi, qui hypochondriaco malo obnoxii sunt; prægnantes itidem, senes & infantes: his loco prædicti liquoris pulvis Diacyanthi, descriptus in capite de Antidotis, vel Bezoarticum metallicum, quod à Crollio, Quercetano & Beguino describitur, exhiberi potest, quod est pulvis candidissimus, sine omni odore & sapore, qualitaribus suis temperatus, sufficiens bezoarticum pro talibus personis, exhibendo de hoc vel illo cum aq. veronicæ vel card. ben.

Vomitoria quænam exhibenda,

Venasectio quando admistranda,

In Curatione Pestis observandum I.

Quoad Vomitoria, consilium meum est, præcæteris eligendum liquorem Antimonii, cujus antea facta fuit mentio, qui (præterquam quod absque difficultate stomachum ab humoribus & impuritatibus prædictis eluat) singularem proprietatem habet, qua pesti resistit, super alia Empyrica, quam ob causam omnibus dari potest, qui ad vomendum habiles sunt, toties, quoties necessitas id ipsum requirit. Quod si quisquam Medicorum abhorret ab usu medicamenti prædicti, propter defectum cognitionis Antimonii, cujus naturam, proprietatem & operationem ignoratis legere dignetur Antomiam meam Antimonii, & auctoritati multorum Doctorum Christianorum, sicuti paganorum subscribat, certè secundum rationem & experientiam confiteri cogetur, omne dubium, quo ad prædictum medicamentum sibi sublatum.

Quoad Venasectioem, quilibet scit, quid dicere debeat. Pro tempore, quo quisque sciat, quomodo cum ordine convenienti juxta tria remedia, nimirum in usu Bezoarticorum, vomitoriorum & phlebotomiæ sese gerere debeat in curatione pestis, sequentes regulæ sunt observandæ.

I. Si quis tempore pestis ad ægrotantem subito morbo correptum vocatur, primum diligenter eò allaborandum, ut cognoscat, an peste præhensus sit vel non, tam examinando signa apparentia, nec non penes ægrotum inquirendo constitutionem corporis naturalem; quam etiam observando, quæ exterius apparent. Et posito quod nihil signorum manifestorum sese offerat, quod infectus sit, ita ut dubitare cogamur, symptomatibus videlicet æquivocis apparentibus, quæ tam alterius cujusdam morbi, quam pestis indicia esse queant, sicuti supra dictum. In hoc casu, si quis methodicè procedere velle, aliquamdiu expectandum esset, antequam medicamenta præscribantur, donec, qualis morbus sit, appareat, ad quem postea curatio dirigatur. Sed ubi consideramus occulta stratagemata, quibus pestis frequenter invadit, quibus in paucis

horis aliquem jugulat, priusquam id ipsum observetur, item quod tempore contagii regnantis alii morbi, suam originem à corruptis humoribus habentes, propter malam astrorum constellationem, & subsequenter aëris alterationem, faciliè in febres malignas & pestilenciales mutari queant; tutius erit, in continenti Bezoartici cujusdam dosim administrare, nempe pulverem nostrum, vel confecti Diacyanthi aurei, vel aliud supra dictorum: per hoc enim medium cor confortatur & facultas expultrix excitatur, undè fit ut mox peccans materia occulta propellatur, & per alia signa manifestetur, quæ si pestifera est, corrigitur, ut effectus malignos non edat; si alius est morbus, eò allaboratur, ne malignus & pestilentialis fiat, ita ut in hoc uogorio Bezoartica sint instar experimenti, quo morbus in principio occultus, manifestatur. Neque hoc solum, sed memorabile etiam est, quod interdum accidat, ut sumpto Bezoartico sub initium, alicujus morbi natura confortata miraculosè sese liberet à materia sibi contraria, per evacuationem quandam non cogitatum, ita ut morbus abeat, sine ulteriori remedio. Hinc igitur, oblata hæc occasio, multo tutissimum ad Bezoartica refugium est.

II. Si laborans, qui Medicum expetit, nullum dolorem vel signum pestis habet in externis corporis partibus: Item si pulsus est ordinatus, urina laudabilis; si non adest dolor capitis, neque extraneus calor: si venæ non sunt tenæ, si nulla adest purgatio vel alvi subductio extraordinaria, sibi que penitus sanus videtur, excepta levi lassitudine interna, & parva cordis debilitate, quam sentit: si oculi sunt scintillantes, & non rubicundi, plus justo lætior, vel tristior sese gerente ægro præter consuetudinem, vel aliàs contra naturam sese ostentante: protinus & in continenti bona dosis optime conveniens, pro ratione virium, de Disphoretico pestilentiali, vel si est ex numero delicatiorum, dosis bezoarticorum dictorum cum aq. Veron. vel card. bened. exhibeatur. Postea in conclavi calido sese ambulando exerceat si potest, per dimidium horæ, cum tunica nocturna circumdatus, quo factò lecto sese contineat calido, & frictionibus extremorum cum linteo calefacto sudorem promoveat, plus, minus, prout ferre poterit. Post sudorem, frigus fugiat, & observet, quid medicamentum operari velit. Quod si patiens se sentit liberatum à priori dispositione (excepta levi alteratione, quæ ordinariè sudorem habitum sequitur, præsertim in personis debilibus) nihil aliud tentandum, quam ut domi sese per biduum vel triduum contineat, bonam diætam observet, & si ventris constipatio urget, clysterem emollientem adhibeat. Si interim nihil mali supervenerit, exire & aërem liberiores, pro more suo haurire poterit. At si vix dimidia ex parte post primum sudorem symptoma remissum videtur, post octo horas alia paulò minor dosis Bezoartici reiteretur, quo factò, si bene sese habet, dicto modo gubernetur. Contra si nihil juvenanti sentit ab usu Bezoarticorum, si debilior, & tristior apparet, & urina, pulsus, facies nullam alterationem exhibent, nec etiam natura quædam indicia morbi monstrat, læpiùs cordi per cordialia succurrendum erit, attendendo, quod malignitas per modum criseos naturæ exierit, sine tentata venasectioe vel purgatione, utpote quod absque periculo fieri non potest, nisi necessitas evidens illud urgeat.

III. Si patiens peste laborans sese offerat, qui dolorem capitis, soporem, punctioem præcordiorum & appetitum ad vomitum habeat, cui ventriculus

II.

III.

entulus bile repletus & aliis viscidis humoribus infectus: huic statim in principio vomitorium aliquod supradictum præbeat: postea stomacho purgato (quod fit in 2. 3. vel 5. horis, vel pluribus) Bezoarticum ad sudorē sumat, sicut antea dictum fuit. Sit autem, ut aliquod signum externum pestis appareat (posito, quod ventriculus repletus sit, uti dictum) nihilominus curatio per vomitorium incipienda est, subsequente Bezoartico: ventriculo n. à vitiosis humoribus liberato, nec non veno plurimum à corde propulso & fugato, multo felicius aliquis in cura procedet cum particularibus remediis, juxta varietatem accidentium, quæ post usum medicamentorum generalium apparere possunt, sicut postea docebitur.

IV. Si quis incidat in ægrum pestiferum, qui per totum corpus ardeat, capite doleat, oculos rubentes ac flammeos, linguæ, fauciumque inflammationem, sicuti intolerabilem, difficilem respirationem, pulsum extremè frequentem & venas atque arterias tenas habeat: protinus absque mora venasectio instituat, emittendo bonam quantitatem sanguinis, pro respectu plenitudinis, sine parsimonia, quamvis in lipothymiam incidat: in tali n. casu, nisi quis corpus à superabundantia sanguinis ebullientis & inflammati liberet, frustra laborabit. Verum tamen est, si conveniens minimè videtur ejusmodi magna evacuatio simul & semel tentata, propter impedimentum vel difficultatem aliquam, ut eadem duabus vicibus perficiatur, modo fiat spacio 4 vel 5. horarum, ubi interim, antequam secunda missio sanguinis fiat, aliquod cordialium medicamentorum pro confortatione præbeat. Factà venasectioe, Bezoarticum exhibeatur, quo venenum pestiferum expellatur.

V. Si patiens sese offerat, qui habeat febrim acutam, calorem excedentem, & capitis insignem dolorem, cui simul etiam exanthemata rubra, livida, vel alterius coloris, protinus ad Diaphoreticum pestilentiale recurrendum, & pro viribus sudor provocandus, quod paulò post secunda vice propinetur, si necessarium videbitur, eoque, donec cordis vires recolligi, febrim minui, & exanthemata evanescere appareat. Diligenter igitur hic pendendum an in ejusmodi cura per vomitorium, aut per venasectioem sit incipiendum, utpote quæ nunquam admittenda, nisi post malignitatem separatam & expulsam, continuatio fervoris ab ebullitione vel copia sanguinis depræhendatur.

VI. Si quis peste præhendatur cum febre lenta, sopore & dormiendi inclinatione, cum dolore post aures, circa collum, sub axillis &c. sine glandularum apparentia, nec etiam indicio aliquo tumoris istius loci; statim dosis Diaphoretici pestilentialis exhibeatur, sudore provocato, sicuti dictum fuit, reiterando id ipsum semel atque iterum, donec febris consumatur, & dolor evanescat, vel si dictis in partibus tumor aliquis oriri incipiat, qui ad perfectioem perveniens toxicis curetur, ut postea dicam.

VII. Tandem oblato patiente, cui prima vel secunda die carbunculus aut tumor, vel exanthemata supervenerint, in hoc casu medicamenta generalia juxta regulas sequentes observentur. Primum si patiens est Plethoricus, & si in parte, quam occupat, carbunculus vel tumor, aut pustula, inflammatio magna & intolerabilis dolor oritur, protinus venasectio instituat, sicut ante declaratum fuit: postea detur eidem Bezoarticum cordiale, quod esse poterit nostrum confectum de hyacintho, vel similis, non tantum ad sudorem provocan-

dum, quam ad cordis corroboracionem, & ejusdem à veneno defensionem, quod duabus vel tribus vicibus iteretur singulis quinque horis, prout necessarium videbitur. Quod si patiens non admodum sanguineus est, & inflammatio atque dolor mediocritatem observant, venasectio intermitatur, & bezoarticum exhibeatur, eo fine, quo venenum longè à corde propellatur, eoque, donec carbunculus, tumores & furunculi per externa remedia curati sint.

Hoc sufficiat de generalibus remediis pro curatione naturali vel interna, tam ad consumendum atque fugandum totaliter venenum. Pestis per sudorem atque insensibilem transpirationem in principio, & quando adhuc essentialis est morbus, quam ut à centro ad circumferentiam & superficiem corporis venenum expellatur tunc temporis, ubi per conjunctionem alicujus humoris, cum quo jungitur & unitur, materialis redditur.

Curatio accidentium & causarum particularium pestis, quarum exterius intra carnem atque cutim superveniunt.

Curatio accidentium & causarum particularium pestis.

Affectus atque symptomata particularia pestis, quæ ad curationem chirurgicam pertinent, principaliter tria sunt: primum est abscessus vehementer inflammatus, rubeus, lividus, viridis vel niger, quem vocant Carbunculum, ob vehementiam ardoris & doloris, quam producit, ferè eo modo sicut carbo ignitus carni impressus: secundo est tumor carbunculo major, sed minus acutus, qui non ita dolet ut anthrax vel carbunculus, quamvis sæpè sit etiam admodum venenatus & periculosus: tertio sunt parvæ glandulæ sæpè duriores atque mobiles, quæ in diversis corporis partibus intercutim atque carnem oriuntur, quæ etiam sunt perniciose, quamvis non in ejusmodi summo gradu, nec tanti momenti cum prædictis. Hæc sunt accidentia externa, quæ curam chirurgicam requirunt, quæ ab aliquibus causis secundæ, & ab aliis causis particulares potius quam accidentia appellantur, idque duas ob causas; primum quia sæpiùs persistunt ejusmodi symptomata, nec cedunt ad curationem generalem vel internam, quam ob causam oppugnanda sunt remediis toxicis vel particularibus; deinde, quia sæpiùs observatum fuit, quod tempore pestis homines subito præhensi fuerunt carbunculis, tumoribus vel glandulis, mote sagittæ subito infectæ, priusquam signum aliquod aliud, vel alteratio corporis observata fuerit, quibus si quis particularibus remediis toxicis non succurrat, venenum ipsorum cordi communicatur, ferè modo eodem, sicuti venenum morsus viperæ, vel alterius animalis venenati. Sit autem ut quis accidentia vel causas nominet, pro lubitu, curationem juxta sequentem processum accommodaram in veniemus.

Pro curatione Carbunculi, sit in quacunque corporis parte, triplex intentio principalis requiritur: prima consistat in eo, ut materia virulenta, extremè corrosiva, quæ intus est, evocetur: deinde ut resistamus vehementi ardori & dolori, quem in parte laborante producit; tertio ut ulcus mundificetur, & ad perfectam consolidationem perducat. Jam verò ut virulenta materia tutò & citò

Carbunculi curatio triplicem intentionem requirit.

fuppuretur, neceffarium erit, ut Emplaftrum præparatum fequenti modo fit in promptu.

Emplaftrum attractivum ruptorium Peftilentiale.

Emplaftrum attractivum ruptorium Peftilentiale noftrum.

℞. Gum. Sagapeni, Ammoniaci, Galbani an. ℥iij. Terebinth. coctæ, Cera virg. an. ℥iij. Magnetis Arfenicalis fubtil. pulv. ℥ij. Rad. Aronis pul. ℥j.

Gummi depurentur cum aceto feyllitico, & ad confiftentiam Emplaftri coquantur, & poftea ponderentur: deinde cum rebus aliis fiat Emplaftrum lege artis, quod excellentiffimum atq; fpecificum eft ad extrahendum virus pefiferum ex profunditate ad extrâ, præcavendo, ne viciffim ad interiora regurgitet & cor ipfum fuffocet, ut credam, inter omnia toxica fimile remedium non inveniri. Hoc Emplafthro carbunculus obducatur, quod paucis horis venenum extrahet.

Linimentum ad inflammationem vehementem.

2. Ad vehementiffimam inflammationem linimentum fequens præparetur.

℞. Mimi ℥j. Aceri Sambucini ℥v.

Infundantur in Bal. M. per hor. iij. vel iiij. deinde colentur per inclinationem: colaturæ addantur Ol. Sambucini

Rofati completi an. ℥vj. Santali rub. pul. ℥iij. Croci opt. ℥℞.

Mifceantur in Mortario plumbeo, vel in patina vitreata terrea, ufq; dum acquirant confiftentiam unguenti. Hoc unguento vicinæ partes circa carbunculum inungantur.

Magnetis Arfenicalis præparatio.

Præparatio Magnetis Arfenicalis antea dicti.

℞. Arfenici Criftallini Sulphuris vivi Antimonii crudi an. part. equal.

Hæc tria in mortario ferreo pulverifentur, in vafe fortiffimo vitreo ponantur ad ignem arenæ, donec vitrum optime incalefcatur, & prædicta folvantur atque liquentur inftar picis, quod obfervabitur, quando flum quoddam immittatur ad fundum, quod extractum poftea inftar Terebinthinae trahetur, ubi fatis coctum erit. Poftea remove vitrum ab igne, & ubi refrigeratum eft, rumpe, & fubtiliter petram iftam rubicundam, quam invenis, pulverifa, quam ad ufum ferva. Præparationem hujus pulveris fcripti quoq; in Anatomia Vitrioli & Ternario Bezoarticorum: ut autem illi, quibus fortè defunt libri ifti, proceffum præparationis habeant, idcirco eundem & hic repetere placuit, utpote cum remedium hoc maxime tempore pefifco commendatum fit.

Unguentum munitificativum.

3. Anthrace vel Carbunculo aperto, tumor qui reflat, refolvatur, ulcus mundificetur, & curatio fequenti modo continuetur.

℞. Succiplantag. Scabiofae Rofar. rub. Nicotiana vera an. ℥ij. Mellis virginei crudi ℥iij. Terebinth. laric. ℥j. Vitell. ovor. num. iij. Farinae Hordei ℥℞.

Emplaftrum exterius imponentium.

Coq. lentiffis. igne, femper agitando ad confiftentiam Unguenti.

Hoc ipfo interius ulcus curetur, & exterius fequens addatur Emplaftrum.

℞. Pici navalis, Refinae pini Gum. Ammoniaci depurati.

Cera virginis, an. ℥j. Asphalti ℥j. Mellis adufi ad nigredinem fubtil. pulv. ℥℞. Camphoræ in ol. fuccini diffol. ℥j.

F. Emplaftrum, quod linteo extendatur ad ufum.

Quod fi Carbunculus poft apertionem cum magna inflammatione & duritie labiorum contineatur, appofitis prædictis remediis, tota parte tegi pot. eft cataplafmate emolliente & refrigerante, quod fiat ex foliis Malvæ, Althææ, Violariæ plantaginis, Rad. Althææ, & fimilibus, cum paucis croco & loco oleorum & pinguedinum, melle rofato, Mercuriali & vitellis ovorum adjectis: oleofa enim poros cutis confpant, & humoris calidi & maligni tranfpirationem impediunt, qui totaliter inclufi & retenti continuatè inflammationis caufam contriunt, quod experientia sæpè teftatur, magna cum jactura patientium.

Curatio tumorum & abceffuum peftilentialium.

Tumores prædicti duplici modo tractantur, primò per refolutionem, abfque apertione, tunc temporis, ubi tantum apparere incipiunt, quando laborans nihil doloris, nec quidquam inflammationis percipit, quibus indicatur, nihil adhuc malignitatis interius effe: deinde per apertionem & fuppurationem, tunc temporis, ubi dolor interius & aliquid inflammationis adefit. Primus modus abfolvitur per unguentum vel cataplafma quoddam refolvens & digerens, quorum juxta fuam experientiam hoc vel illo quilibet uritur, femper tamen eò folicitè refpiciendo, quò Bezoartica interna præmittantur, tum ut malignitas cordi non appropinquet, quam etiam ut fudor provocetur, ad poros cutis partiteriam affectæ magis aperiendos, quâ ratione materia peccans citius tranfpirat, ipfque tumor facilius diffolvitur. Hinc igitur medicamenta repercufliva frigida fugienda, quam ob caufam utiliter oleum fequens adhibebitur:

℞. Ol. Refinae Elemi per veficam deftil. Bacc. Jumperi an. ℥iij. Succini rectif. ℥j. Roris marini, Syraci liquida an. ℥j. M.

Hoc oleo fingulis horis quinq; tumor calidè inungatur. Quod fi prima fecunda vè inunctione videtur diflipari, dictum remedium continuetur.

Quod fi loco refolutionis tumor augeatur, & patiens de majore dolore conqueratur, concurrente aliqua inflammatione, protinus recurrendum ad alterum curationis modum, & fine dilatione tentanda eft apertio, licet perfectè maturus non fit, quamprimum fieri potefit. Hoc ipfum aliqui cauterio actuali perficiunt, h. e. aperturam faciunt ignito ferro, poftea fublimati Mercurii quidpiam immittendo: funt alii, qui cauftico quodam potenciali utuntur, quod ex lixivio forti præparant, eoufque coquendo idipfum, donec aquea fubftantia penitus exhalet, in fundo fale maximo corroflivo fuperfite, fimulque inungunt maturati vù aliquod oleum, fimilisque facultatis Emplaftrum addunt, ut tumor ad perfectam digeftionem perveniat, & materiam inftar aliorum abceffuum reddat. Hæc remedia maxima pars Medicorum approbat, ubi nihil difficultatis obftat, præterquam quod elcharam & cruftam duram atque ficcam introducant, quæ

Curatio tumorum & abceffuum peftilentialium.

Oleum refolvens.

Apertio tumoris quibus modis tenenda.

quæ sæpè diutius hæret, quantumvis digeftiva & humectantia fimul adhibeantur, & materiæ exitum atque tranfpirationem impedit. Hoc movet quosdam, ut ftatim in principio, temporis lucrandi caufa, cauteriis utantur: item alios, ut non fuper ipfum tumorem, fed in circumferentia ejusdem imprimant, maturati vis fimul appofitis. Potefit autem præparari modo fequenti.

Causticum minerale.

℞. Aq. fortis opt. ℥iij. Ol. Vitrioli potentiff. ℥j. Sublimati veneni ℥j.

Ponatur in Urinali ad B. M. cum alembico, & deftilletur, donec nihil amplius humiditatis exeat, poftea refrigerentur vafa, & in fundo urinalis liquor oleofus inveniat, maxime corroflivus, qui in phioia vitrea bene claufa confervetur. Liquor hic fubito operatur fine magno dolore, cruftamque mollem producit, quæ facilimè feperatur, quemadmodum etiam malignitati veneni refiftit, & ulcus relinquat bene paratum, ubi facilis confolidatio fequitur. Quando quiseodem utitur, neceffum eft, ut tumor Emplafthro fatis tenaci, quod parvum foramen in medio habeat, operetur, poftea fiat globulusex linamento vel rafio linteo, qui dicto liquore imbibatur, & in foramen iftud immitatur, alio Emplafthro fuperaddito, ficut aliàs moris eft, & brevi tempore fuam operationem perficiet, ficuti dictum eft.

Alii Medicorum, quibus Cauteria difplicent, tumores ejusmodi per medicamenta non folum calida & maturantia, fed que fimul etiam vim attractivam, cum acrimonia quadam cauftica polfident, aperire conantur, unde pars ifta beneficio talium medicamentorum calefacta & irritata affluxum humorum attrahit, & tumor citius ad maturationem & repletionem pervenit. Huic intentioni commendatur cepa excavata & Theriaca atque croco repleta, poftea cinerum calore leni coctæ, contrufa, fubacta, & inftar cataplafmatis calidè appofita, fingulis sex horis permutata. Eodem modo maxime conveniens eft tale cataplafma.

℞. Pulpa Corian. per fetaceum extracta Mellis crudi an. ℥ij. Rad. Bryoniae ℥j. Aronis ℥℞. Hell. nigri ℥ij. Theriaca Andromachi Ol. Scorpionum an. ℥j. Decoct. Scabiofe q. f.

F. Cataplafma fecundum artem, cujus ufus ut antea dictum.

Quidam etiam aliis utuntur, cum radicibus Efulæ, cum cantharidibus, cum Euphorbio & aliis rebus caufticis, juxta cujuslibet experientiam: imò folum etiam è simplicibus, nempe de Scabiofa, chelidonio, cicura & aliis herbis, recenter contufis & exterius adhibitis. Sunt etiam Empirici, qui falvâ reverentiâ, excrementa hominum & animalium aliorum apponunt, quibus fcil. vis ineft putrefaciendi fubitanea, cujus beneficio dicti tumores maturantur & protinus rumpuntur. Jam verò fi fidendum medicamentis ruptoriis, auferem dicere, quod noftrum Emplaftrum peftilentiale attractivum fuperius dictum, omnia fimplicia & compofita medicamenta, quotquot mihi cognita, longè fuperet: nam præter id, quod ratione compofitionis & ingredientium judicio omnium Medicorum dogmaticorum, idipfum Pefitis attractivum fpecificum fit, & quod emollire, digerere, maturare & aperire bubones valeat, fimul etiam ex-

perientia patet idem confirmari. Sic etiam glandulofis fcrophulis circa collum, bubonibus veneris incipientibus, induratis eò ufque, ut per tres & quatuor menses communibus adhibitis remediis inftar lapidum nihil quicquam emolliantur, ita conveniens eft, ut in 20. horis intumefcant, materia repleantur, & cum admiratione Chirurgorum fuppuratione rumpantur. Quocirca fi tam præfentem effectum & operationem in prædictis tumoribus, potiffimum fcrophulis, aliàs diuturnis & rebellibus præftat, non dubitandum, quin multo facilius idipfum perficiat in tumoribus malignis & acutis pefiferis. Hoc ipfum admodum volui, fperem certâ fovendo, Medicos integritate & humanitate præditos, quando tractatum hunc legent, eò allaboratos, ut prædictum Emplaftrum in ufum veniat, quò pauperibus ægris ejusmodi crudeli hofti pefiferi detentis fuccurratur. Ecce! quod attinet apertionem dictorum tumorum: qui a. aperti funt, fupradictis medicamentis poftea curantur, quæ dicta funt in curatione Carbunculi, vel etiam aliis, prout Chirurgus difcreto placuerit: non enim hæc curæ penitus indoctis & ignorantibus Empiricis committendæ, qui ratione & naturalium rerum cognitione deftituuntur.

Tandem quoad cauteria actualia & potentia- Cautio lia, Chirurgus diligenter obfervet, ut in partibus car- quoad Cautio- nofis & mufculofis imprimantur: at fi bubo vel carbo circa nervofas vel cartilaginofas partes occurrat, eò allaboret, ut in vicinia cuidam parti opponatur, quæ fatis robusta fit abfque læfione profuturino remedio, fupra tumorem Emplaftrum vel cataplafma maturativum adhibendo. Quod fi fper nulla quo ad materiam peccantem à prima fua fede movendam, fe fe exonerando in partem aliâ, veniendum eft ad Emplaftrum noftrum fupradictum loco Cauterii ufurpandum, quia minus formidabile, nec penetrat admodum cum calore, nec tam profundam elcharam producit, ut cauteria, fed tantum in cute fuam operationem perficit.

Cautio quoad Cauteria.

Pro tertia fpecie fupradictorum accidentium, rum parvarum mobilium intra cutem atque carnem, illæ refolvendæ funt inunctione olei fupradicti, vel in forma Emplaftri adponatur Gummi Ammoniacum, cum aceto feyllitico depuratum, ut artis eft. His mediis (ægro quoridie fumptis bezoarticis fudorem provocantibus) prædictæ glandulæ difparere folent.

Glandularum parvarum mobilium intra cutem & carnem curatio.

Præter dicta remedia, funt ex Medicis, qui ftatim incipiunt, quod pefis curari poffit, mox in principio beneficio hellebori nigri, nimirum cutim hinc & inde in extremitate mufculorum brachiorum & femorum perforando radicemque hellebori immitendo, quo non tantum veneni curfus ad cor inhiberi, fed illud ipfum etiam pedetentim attrahi & evaporare ftatuunt, non permittendo generationem carbonis vel tumoris alicujus peftilentialis: imò fi circa caput, cor vel alias partes in medio corporis apparere quidpiam inciperet, per idem medium revulfionem fieri poffe ftatuunt, à dictis membris malignitatem derivando, quo in locis à centro remotioribus tranfpiret & exhalet.

An pefis incipit curari poffit helleboro nigro.

Quamvis autem hic curandi modus minus refpectu hominum, magis a. apud plebejos refpectu bouum & equorum pefte corruptorum in ufum fit, ubi fatis mirabiles effectus interdum apparent: nihilominus, meo judicio, talis eft hæc curatio, ut frequenter etiam in hominibus fanandis admiranda videatur, quum fieri folet. Poffum enim hoc laudis helleboro nigro tribuere, quod inter omnia fim-

simplicia & composita, quæ non videntur, cujuscunque generis vel speciei sint, nihil habeatur, quod ejusmodi magnetica & attractiva qualitate præditum sit, pro faciendâ revulsionem peccantis alicujus humoris, ad partem aliquam ruentis, & pro ducenda materia in partem distantiore, quàm Helleborus niger, ita ut experientia edocuisse eodem in diversis morbis usus sim, potissimum in Cachexia fœminarum & virginum, ob retentionem menstruorum in veteratam, & aliis dispositionibus, quibus adhibitis miracula præstitit, omnes curas ordinarias aliaque medicamenta superando, de quibus plura non patitur præsentis instituti ratio. Non autem opinetur quispiam Helleborum tale quid operari suâ acrimoniâ, vel facultate mordicante, quam possidet, quemadmodum disputari posset, dicendo, quod omnia facultatem mordicantem habentia vel parumper adurentia, & quæ partis alterationem producant, applicata calorem præternaturam in parte generent, & juxta Medicorum axiomam, ubi calor, ibi attractio, consequenter Helleborum calefaciendo alterando talem attractionem perficere, quemadmodum videmus vesicatoriis fieri, rebusque causticis, quæ partes inflammando fluxionem & concursum serosorum humorum in iis efficiunt: qui enim hoc modo discurrunt, seipsum fallit, quia Helleborus non producit ejusmodi inflammationem, neque concursum serosorum provocat, quibus pars intumescat, sicuti fit vesicatoriis & evidenter adurentibus, sed absque vesicis excitatis sine inflammatione attrahit humores vitiosos & corruptos: imò verum pus & materiam apostematam è profundo corporis educit, quam vis applicetur in locis ab iisdem remotis, eaque minimè tangentibus, instar veri specifici naturæ. Non quidem nego, quin actio ejusdem cum aliquo calore fiat, cui tamen eadem simpliciter attribui non potest. Hinc ego credo, quod causa vehementioris commotionis inter alia purgantia, quando interior helleborus sumitur, non sit alia, quàm prædicta proprietate attractiva, cujus ope peccantes humores in partibus à centro remotioribus commoventur, & superfluitates ac impuritates in venis latitantes attrahendo, vehemens alteratio subsequitur. Sed redeundo ad nostros Medicos, autor sum omnibus, quibus officium hoc incumbit, ut ægris pestilentialibus præsent, quod sibi familiarem reddant usum hujus simplicis, ut occasione datâ convenientem usum sciant, quia coram Deo obligamur, ut quotidie discamus, & laboremus, quo magis magisque perfectam rerum medicarum cognitionem adipiscamur, utpote cum medicamenta Clemens Deus nobis communicet, ut iisdem proximo inferviamus, in primis ubi crudeli ejusmodi morbo, qualis pestis est, resistere cogimur.

Symptomata quæ peste laborantibus accidunt eorumque remedia.

Symptomata ordinaria, quæ laborantibus durante curatione prædicta solent accidere, cum suis remediis.

Posito, quod causâ mali sublata, consequenter etiam accidentia suâ sponte cessent: hoc tamen non obstante frequenter fieri solet, ut nisi quis symptomatibus succurrat, frustra laboret in exterminanda causâ. Nam, exempli gratiâ, laboret aliquis ulcere quodam maligno, cujus ratione dolor vehemens, inquietudo, anxietas, & excedens partis

dolentis inflammatio laborantem affligit: hinc sanè conceditur, quod prædicti ulcers curatio consistat in correctione depravatæ dispositionis corporis laborantis, à quâ suam ducit originem, non neglectis toxicis, quibus carne bonâ repleretur & consolidatur; certum tamen est, nisi quis eò allaboret, ut patiens ad quietem perveniat, dolorem & inflammationem per anodyna leniendo, namque Chirurgus curationem suam ex voto perficiat, quod etiam similiter in aliis multis morbis accidit. Hinc igitur in curatione pestis tam principalibus & vehementioribus symptomatibus succurrendum particularibus suis remediis, quam contra causam malignam prædictis universalibus pugnandum esse videtur. Jam autem symptomata, quæ peste laborantibus his vel illis, pro ratione subjecti differentis accidunt, & non obstante cura generali, continuari possunt, sunt virium naturalium imbecillitas; cordis anxietas; vehemens internus calor cum siti; gravitas capitis vel maxime corporis; vehemens dolor capitis cum inquietudine & pervigilia; linguæ & faucium inflammatio; cruditas atque vomitio stomachi; insignis dolor & punctio laterum; alvi obstructio, & sæpius etiam ejusdem contrarium, seu fluxus. His accidentibus sequenti modo succurrendum.

I. Quo ad virium naturalium imbecillitatem, necessarium est, ut iisdem sequenti modo succurratur. Ægrotanti sæpius jusculi aliquod restaurans caponis vel optimæ carnis vitulina præbeatur, cui parum per se, borrag, buglossæ, rad. pimpinellæ, incoquatur, addito vitello ovi recentis & pauxilli succi limonum vel arantiorum: Item hordeum mundum in brodio carnis diu coquatur, & postea per feraceum coletur, additis emulsionibus amygdulcium, sem. Melonum, cucurbitæ & c. cum aq. rosarum præparatis: item panis tritus & in brodio quodam diu coctus, ac postea cum amygdalino lacte paucoque saccharo permiscetur. Quibus autem mixtura cum amygdalis & saccharo displicet, his singulis vicibus, quando quidpiam de restaurativis brodiis exhibetur, aliquod gelatinæ cydoniorum vel citri poterit admisceri, quâ ratione non tantum jucundus sapor concilietur, sed simul etiam cor roboratur, & malignitati resistitur. Insuper & hoc modo restaurativum insigne præparatur: Recipe caponem optimè nutritum & carnis vitulina lib. j. remotis intestinis, pinguedine, collo, alis, pedibus extremis omnia minutim cum carne vitulina incidantur, & in vitream cucurbitam immittantur cum

Aq. succi Melissa Succu Borrag, Buglosse Acetose ana ℥iij.

Postea clausâ cucurbitæ coq. in Balneo Mariæ per horas 10. vel 12. coletur liquor in linteo carnem fortiter exprimendo, quod rota humiditas exhauriatur: deinde adde

Gelatine cydonior. transparentis Gelatine citri, Syr. violar. cerul. an. ℥jss. Aq. citr. ℥j. Misce.

De hoc restaurativo laborans singulis diebus tribus vel quatuor vicibus sumat quatuor vel quinque cochlearia, vel etiam plus, juxta necessitatem, ubi semper aliquid pulveris corall. & perlarum addi poterit. Quod si ventriculus ægrotantis, aliquid solidius desiderat, nec febris admordum affligit, caro magis albicans de pectore caponis cocti sumatur & in mortario lapideo contundatur, parum de brodio caponis adspargendo: postea per feraceum exprimitur substantia pulvis instar,

Imbecillitas virium naturalium.

Restaurativum insigne.

Modus restaurandi ægrotos.

instar, in qua de Gelatina cydoniorum vel citri quidpiam dissolvatur, & urgente necessitate laboranti præbeatur. Quidam ex rebus nutrientibus & restaurantibus aquam destillatam componunt: sed notandum, quod nihil ascendat, nisi tantum aquosa pars earundem, substantiâ nutritive & restaurante inferiori relicta. Melius igitur erit, ut juxta dictum modum procedamus, nisi quis fallere velit ægrotantes, ut credant, quod aqua nutrire & sustentare possit. Quoad potum illud ordinariè sit ptisana vel decoctum hordei cum Tamarindis, parumper cinamomo conditum. Interim aliquid etiam vini albi, vel clareti, si febris non magna est, cum aqua pimpinellæ, borraginis, acetosæ, vel cum pauxillo succi citri & saccharo temperatum concedi poterit, utpote quibus additis actio subitaneâ vini spirituosi corrigitur & alteratur. Et hic est modus restorationis in ægrotante eoque usque, donec vehementiam morbi superaverit, ubi postea liberalius cibari, & pluribus solidioribus cibis refici poterit.

Cordis anxietas.

II. Contra cordis anxietatem, seu pro viribus ejus conservandis, quo curatio generalis eò felicitior procedat, remedium hoc usurpetur:

℞. Confl. buglossæ Gelatinæ citri an. ℥vj. Magist. Margarit. ℥℥. Croci subtil. pul. gr. viij. Ol. Cinam. g. ij.

Conditum.

Julapium.

de hac compositione duabus vel tribus vicibus in die, vel solitariè, vel cum destillatis cordialibus. Sic etiam istius conditi loco Julapium usurpari poterit, quod Rec. *Aq. still. ex succ.*

Borrag. Acetosæ Buglossæ Melissæ an. ℥vj. Syr. Bugloss. Borrag. Acetosæ de succ. citri ana ℥ij.

Ol. Sulph. rectif. g. xxx. Misceantur & Aromatis. cum aq. cinam. vel cum Spir. Santali Citrini

Epithema exterius.

De hoc Julapio similiter in die tribus vel quatuor vicibus sumatur, ut dictum est antea de conserva. Sic etiam exterius Epithema fieri potest.

℞. Fl. Calendula Rosar. rub. Borrag. exicc. Fol. Melissæ Santali Citrini Ligni Aloës cort. exter. citri an. ℥ij. Camphoræ ℥j. F. pulvis subtilis.

Alvus internus cum intensâ siti.

Hic pulvis cum bombacè comprehendatur in sacculis ex sindone rubro paratis & interpostatis æqualiter, postea cum aceto rosaceo & succo citri aspergatur, & regioni cordis paululum calefaciendo applicetur per vices, semper exiccato uno sacculo, vicissim altero appposito, idque tamdiu continuando, quamdiu idipsum necessarium esse videbitur. Imò naribus etiam eadem compositio serviet, quia odorem spirat restorationi cordis & spirituum maximè convenientem: quando quædam anxietas vel à febris, vel ab habito sudore post medicamentum diaphoreticum adhibitum.

III. Contra maximum æstum internum cum intensâ siti bibat æger de ptisana dicta, quantum placuerit, quò si calor non temperatur, neque sitis extinguitur, sequens remedium conveniens erit.

℞. Aq. Borraginis per baln. destil. ℥ss. Sacch. albi ℥j. Salis Nitri præp. ℥jss. M. & aromatisetur ad Cinamomi.

De hac portione detur patienti duabus vel tribus vicibus indies, sed advertendo, ne dum hoc remedio patiens utitur, alia vitriolata, vel cum oleo sulphuris acido præparata concedantur, quia ni-

trum & vitriolum minimè conveniunt, nec in una sede sine pugna morantur. Quod si tantus sit ardor, ut prædicto liquore temperari nequeat (observatis regulis generalis curæ superius dictis, & ubi venenum pestiferum jam evictum videtur) sequenti quoque remedio licet uti.

℞. Aq. sperm. ranar. per baln. destil. ℥j. vel ij. pro ratione caloris & subjecti laborantis Croci pul. parum. Misce

& exhibe manè, vesperi, vel etiam quacumque hora dici, requirentè necessitate, quo medio, vaporibus calidissimis per sudorem & occultam transpirationem evacuatis, calor qui non potest extendi, quippe fixus manet & in corpore vigens, domabitur & expugnabitur. Sed nota refrigerantibus ejusmodi sic utendum esse, ne quis præjudicium sibi creet, tam quo ad materiam expellendam, quam etiam quo ad calorem nativum. Imò pertinent huc etiam plura, quibus quilibet pro lubitu & indigentia uti poterit.

IV. Contra gravitatem capitis & soporem præternaturam, quando patiens tantum dormire cogitur, ubi frustra conamur eundem sermonibus, vel etiam capitis commotionibus excitare, sequens remedium convenit:

℞. Majorana Salvie cort. ar. anteriorum Fl. Scorpionis an. ℥℥. F. pulvis subtilis, coquatur cum aceto rosac. ad consist. pulvis.

Extendatur in linteo duplici, & fronti calefactum apponatur: ubi refrigerit vicissim aceto vini calefacto humectetur & applicetur, prout erit necessarium, si sufficiens hoc non est, aliud superaddatur:

℞. Sem. Amarici, Thymi an. ℥j. Rad. Angelicæ vitrioli albiscati an. ℥℥. F. pulvis.

De hoc pulvere parum calamo scriptorio vel tubulo, quo fumum nicotianæ vel tabaci bibunt, naribus ad excitandum sternutamentum inspiratur.

V. Contra dolorem capitis, cum astu, delirio & pervigilia.

℞. Fl. Sambuci exicc. Nymphæ & al. Ros. rubr. Hordei mundi an. ℥℥. Succini al. ℥ij. Croci Anglici ℥j. Camphoræ Opii Thebaici an. ℥℥. F. pulvis subtilissimus, deinde addantur ol. Nymphæ Amigd. amar. an. ℥vj. Aceti Sambucini Aq. rosar. opt. an. q. s.

Coq. in formam Cataplasmatidis, quod usurpetur modo prædicto.

Quod si remedium istud ad effectum separatim non sufficiens fuerit, reolutorio fiat in exhibendo Laudano opiato, quod ritè præparatum sit, & in cochleari syrûpi violarum exhibeatur, de quo remedio præparationem hic non describo, quia plenius de eodem in Opiologia mea tractavi, quod medicamentum extremos dolores lenit, vehementissimos ardores mitigat, & naturalem quietem, absque noxa, producit, maximè quando post evacuationes universales eodem utimur. Pro ratione necessitatis idipsum secunda vel tertia vice reiterari potest, sed diebus diversis.

VI. Contra linguæ fauciumque inflammationem. Quia enim accidit, ut præter curam generaliter susceptam lingua & palatum intumescant & inflammantur, ita ut gangræna videatur in vadere, ne-

Gravitas capitis & sopor p. n.

Dolor capitis cum astu, delirio & pervigilia.

Linguæ fauciumque inflammatio.

re necessarium est, ut properetur ad remedia, ne in periculum ægrotantis vita perveniat. Huic effectui succurreretur, præter venæsectionem in brachio, per apertionem venarum sub lingua, sanguinem emittendo, donec suâ sponte subsistat, ita tamen ut modum etiam non excedat. Juniores Medici & Chirurghi non perturbentur hoc accidente, quia factum fuit, quam vis raro, ut sectis ejusmodi venis sub lingua tam vehemens fluxus sanguinis sequeretur, qui bombacem oleo vitrioli parum humectatum incisaræ protinus adhibendum requireret, cujus facultas escharotica & astringens exemplo fluxum sistit, quo neglecto periculum vitæ subfequeretur. Facta tali venæsectione patiens mox gargariset, & os sæpius eluat liquore quodam, linguam radat & purificet à superfuitatibus, quæ ibidem colliguntur.

℞. Ros. rub. Fl. Sambuci Sem. Scabiosa, Auricula Indæ an. ʒi.

Aq. Caprifol. vel plantag. ℞j.

Bulliant parum: in colatura addantur

Diamomi S. ʒij. Aluminis mundi ʒj. Misce.

Exterius: ℞. Farina Hordei ʒʒ.

Pul. Ros. rub. Glycyrr. an. ʒij.

Sacchari albi præp. ʒj. Croci subtil. præp. ʒj.

Mellis rosar. ʒj. Ol. amygd. dul. ʒʒ.

decoct. auricula Indæ, vel spongia Sambuci q. s. F. Cataplasma.

Nausea & Vomitio.

VII. Contra nauseam & vomitionem. Cum sæpius accidat, ut tam vehemens atq; continuum sit hoc symptoma, evacuatis etiam vitiosis humoribus, ut nihil ægro præberi queat, siue sit medicamentum, siue sit alimentum, mox omnib. per vomitum rejectis, providendum sequenti fomentatione.

℞. Sem. Absinthii Majoranae Föl. Mentha crispæ.

Fl. Thymi Ros. rub. Fr. & Föl. Myrtill.

Rad. Galangæ an. ʒʒ.

Omnia crasso modo conjunctim pulveriscentur, & in sacculo oblongo quadrato comprehendantur, asperso aceto rosaceo calido pro regione ventriculi, reiterando, quoties opus erit. Præterea conveniet cochlear liquoris stomachalis:

℞. Syr. de mentha Cydonior. Melisse, de succ. citri an. ʒj.

Aq. Cinam. ʒj. Ol. Sulph. rectif. g. xij. Misce.

Dolor & punctio laterum.

VIII. Contra dolorem & punctiorem laterum, cum calore & aestu.

℞. Mucilag. ex sem. Cydon. cum aq. ros. extr. ʒij.

Aceti rosacei ʒij. Ol. rosar. compl. ʒis.

Boli Armen. ʒij. Sandali rub. subtil. pulv. ʒj.

Campboræ ʒj. Misce.

Hoc ipso duplex linteam humectetur, quod tepidè partib. affectæ mox applicetur: si verò maximus est dolor, una etiã dosis laudani opiatæ præbeat.

Ventris obstruatio.

IX. Contra ventris obstruotionem. Nihil hinc tutius & utilius est Enemate, quod similibus qualitatibus cum sequenti:

℞. Herb. Borræg. Violariæ an. Manip. j.

Polypod. q. ʒʒ. Brodii vitulini q. s.

Bulliant ad ʒx. in colatura addantur Mellis rosati ʒij.

Vitell. ovor. num. ij. Butyri recentis ʒj. M. pro Clystere.

Hoc toties repetatur, quoties necessarium esse videbitur, & si non sufficienter laxat, Medicus alia purgantia poterit adungere, semper cavendo, ne

calida & acria misceantur. Quemadmodum etiam, si necessarium videbitur, infusio Rhabarbari vel Senæ fieri potest cum manna, per os assumenda: vel sumi poterit lenitivum aliquod ex iis, de quibus in præsertione dictum est, quæ absq; periculo quis uti poterit.

X. Contra ventris fluxum, qui sæpius hunc vel illum ægrum præhendit.

Ventris fluxus.

Quando patiens symptomate tali præhenditur, necessarium est, ut Medicus sit vigilantissimus, & observet, num evacuatio sit bona & necessaria vel non, quò vel juxta rationem fluxum istum ad certos usq; limites permittat, vel suo tempore eundè astringat ac sistat: si enim quispiam ægrotantem in vitæ discrimen deducit, relinquendo peccantem materiam in corpore, quæ necessario separanda venit, sanè similiter & ille nocebit, qui separari sinit illud, quod conservari debebat. Quando itaq; necessarium est, ut fluxus ventris in ægro sistatur, sequens remedium convenit:

℞. Ol. Cydonior. Mustich. de nucè mosch. per express. an. ʒij. Misce.

Hoc unguento venter bis terve quotidie inungatur, & si necessarium videbitur, dosis Laudani Opiati exhibeatur, cum paucillo syrupi violarum. At si remedia dicta non sufficerent, propter vehementem exulcerationem & debilitatem intestinorum, sequenti modo procedatur. Recipe caput ovillum recens crudum, secetur in partes duas, cui abscindatur lingua, unã cum cerebro coquat in s. q. aqua donec ab ossibus caro separetur: postea coletur brodium, & mox infunde summitatum hypericonis duos vel tres manipulos, rad. Tormentillæ crasso modo incisarum ʒj. ponantur ad cineres calidos per tres vel quatuor horas, postea coletur & in forma clysteris manè vesperique sine rebus aliis additis ægro adhibeatur, & effectum videbis notabilem, quia liquor iste superat alia omnia, quo ad fluxiones desperatas, & maximè tunc temporis, ubi vehementiores punctiões in intestinis deprehenduntur. Tantum de accidentibus præcipuis.

Modus & ordo generaliter observandus in venæsectione tempore pestis.

Modus in Venæsectione observandus tempore pestis.

Cum superius venæsectio referatur inter generalia remedia pro curatione pestis, juxta alios omnes Medicos, ubi tamen in specie non determinatum fuit, quomodo debeat usurpari, videtur necessarium, idiplum hic annotare, quo lector eadem conjungendo cum prioribus methodum perfectam curandi pestem assequatur. Priusquam verò venæsectionem instituamus cum aliquo peste præhenso, necessarium est, ut diligens examen instituat, an sit necessaria, vel non, ne sine discretione quicquam faciamus. Quod si necessitas venæsectionis urget, sequenti modo procedamus.

1. Data venæsectionis indicatione, nullo signo externo in ægrotante sese offerente, necetiam dolore lateris unius vel alterius urgente, sed febre totum corpus affligente, mediana dextri brachii secetur, & sanguinis q. s. emittitur.

2. Si signum externum circa collum, post aures, vel propè mentum, vel in alia parte capitis lateris

lateris dextri appareat, vena cephalica dextri brachii secetur: si ex altera parte, sinistri brachii cephalica aperiatur.

3. Si signum est supra frontem, vel sub mento, venæsectio fiat sub lingua, simul, ubi patiens est plethoricus, mediana brachii dextri aperta.

4. Si signum est sub axillis, vel circa locum istum, mediana laborantis partis aperiatur, vel etiam vena propè digitum minorem.

5. Si signum supra scapulas, cor & pectus, mediana dextri brachii secetur.

6. Si signum est in medio corporis, & dolor magis unum, quàm alterum latus affligit, basilica brachii istius lateris aperiatur, ubi dolor major est.

7. Si dolor testiculos affligit, saphena pedis aperiatur lateris dolentis.

8. Si circa regionem genuum aliquid apparebit, vena propè digitum minorem in pede secetur.

9. Si accidat, ut nihil quidquam appareat, maxima tamen gravitas in partibus superioribus deprehendatur, cephalica lateris dextri secetur; & si pars inferior magis quàm superior gravatur, saphena lateris ejusdem aperiatur. Hæc breviter sufficient quoad venæsectionem, quæ non tentanda, nisi tunc temporis, ubi occasio determinata ante, cum de cura pestis generatim ageretur, sese offerat.

Num Curbitulae convenient.

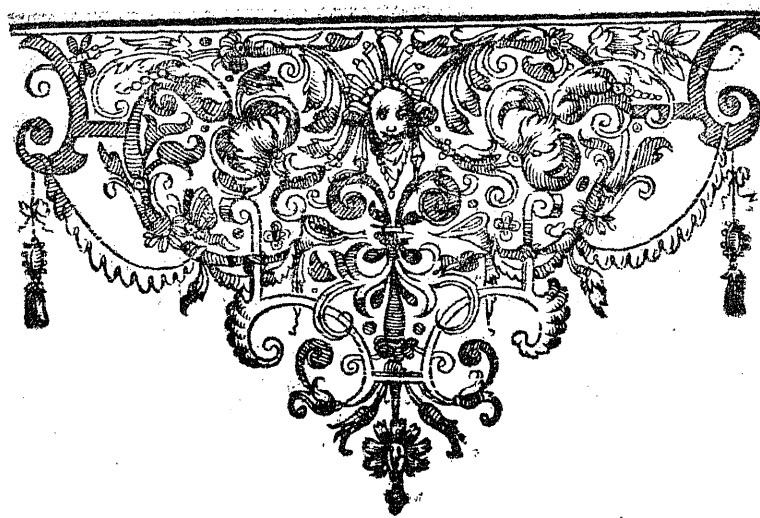
Tandem laudant quidam ventosas, præsertim in senibus, debilibus & sæminis gravidis, sed verisimile videtur, ubi necessitas venæsectionis non est, easdem etiam intermitti posse. Quod prægnantes attinet, si maxima necessitas urgeret, venæsectio quoq; debito & opportuno tempore posset administrari, tam peste laborantibus, quàm tunc temporis, ubi interdum in pleuritide, febre ardente, continua & aliis morbis idiplum requiritur. Quanquam verò ventosæ non videantur evacuatæ, quod est in venis, sed solum, quod inter cutim

atque carnem est, nihilominus non nego, quod ad particularem ventilationem vel evacuationem, ad liberandam partem admodum inflammatam respectu plenitudinis, ob carbunculum, vel tumorem pestilentialem, ventosa justo loco adhibita, cum profundis scarificationibus levamen quoddam gignat.

Tantum de aliis rebus, quibus juxta temporis & opportunitatis rationem quispiam uti potest, semper tamen oculis intellectus eo respiciendo, quod Bezoartica sint vera basis & fundamentum verum ipsius curationis, ubi reliqua remedia secundum locum obtinent: Etenim in casu necessitatis solis Bezoartica aliquis infectus curari potest, quod venæsectione, vel purgatione sine bezoartica non absolvetur, si revera quispiam infectus est. Interim utraque conjunctim adhibita cum discretione tendunt ad eundem finem, & intentionem nostram adjuvant. Ecce! Lector Amice, breviter habes, quæ succinctè tam de præsertione, quàm curatione pestis dicere volui, sine discursu prognosticorum, criseum & aliarum observationum, quæ in hoc morbo curiosæ magis quàm necessariæ, scilicet in hoc morbo acuto, fraudulento & stratagematis pleno, qui sæpius Medicos sagacissimos fallit in suis prædictionibus, dum potius promptè laborantibus cum bonis & excellentibus remediis præsto esse cupiunt, eosque donec corpus eorum levamen aliquod percipiat, quod ego semper & in hoc meo libro tendo, & hoc modo cor meum Deo æterno (qui radix est omnium bonorum & verus animæ corporisque Medicus, subjiciens, gratias ago pro beneficiis per gratiam mihi concessis, & humiliter peto, ut benedicat laboribus meis, in sui gloriam, & proximi emolumentum & animæ meæ consolationem; &

ut dirigat actiones meas per reliquum vitæ in timore suo, sinem faciam.

F I N I S.

Tomustertius.

* Y

HERBA-

HERBARIUM
HORSTIANUM,
seu
DE SELECTIS
PLANTIS ET RADICIBUS
LIBRI DUO,

Olim Medicinæ Candidatis in Academia Julia Anno
M. D. LXXXVII. à Celeberr. Medico Dn. D. JACOBO
HORSTIO p. m. propositi,

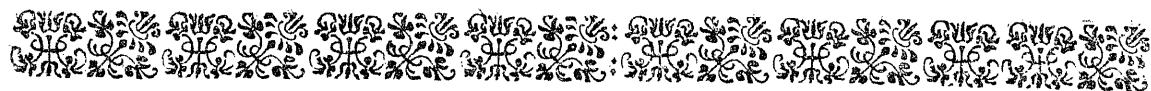
*IN COMPENDIUM REDACTI, PLURIBUS QUÆ
simplicibus enumeratis ac declaratis aucti, suisq. Audi-
toribus ante multos annos in Academia
communicati*

per
GREGORIUM HORSTIUM, D.
p. t. Reipublicæ Ulmensis Archiatrum.

Accessit

*Prædicti Dn. D. JACOBI HORSTII Opusculum
de vite vinifera.*

Ad
GREGORIUM HORSTIUM D.
edentem.

HERBARIUM HORSTIANUM.

Non tibi Aristotelis sapientia, non tibi Cui,
Socratis, Euclidis, Pergameis, senis
Sufficit; Hinc Phœbus, Musæ mirantur & ipse,
Jamq; alio metuunt abs Helicone sibi.
Quæ Syrus, Indus, Arabs, Latium, quæ Græcia, Teuton,
Quæq; Dioscorides possidet, unus habes.
Nil Argenterii stimulus quondam Medicorum
Obtrinet: his dubiis Conciliator ades.
In scis, quod cæcis clausum est penetrare tenebris
Natura: hæc placidos pandit amica sinus.
Quid mirum est ergo quod te Germania solemi
Æstimet, ut lucem, qui ferat in tenebris
Dogmatico, Hermetico; mens embea vivida *πυρρῆς* es,
Nec sal, nec sulphur, Mercuriusve latent.
Credo quod Hippocrates Gentium tibi credidit artis,
Horsti, cui famæ, cui par es ingenio:
Non tibi quas tanto solvat pro munere grates
Romanus, quamvis maximus orbis habet.

Philippus Persius à Lanstorf, Med. D.
Gomes Pal. Casar. &c.

Dn. GREGORIO HORSTIO,
Archiatro Ulmensi celeberrimo,
meritissimoque.

Samuel Clossius Phil. & Med. Doctor
apud Mediomatrices.

HORSTI, deliciæ seclî, patriæ decus, Ulmæ
Publica laus, artis lumen Apollinæ;
Post varios fluctus, post tot monumenta laborum
Quos in Pœonio passus es Oceano,
Clarius emergis tandem, scopulisque relictis
Naturæ, morbi, praxeos, historiar,
Littora subductis gaudes attingere velis,
Hortensique placet basia ferre solo;
Sic patruo monstrâte viam, sic stemmate, quando
Antiquum HORSTIUM nomen uterque gerit:
Dignus uterque polo; patruus quem tanta cupidò
Impulit & Medicæ laudis honestus amor,
Ut si quid rarum procul, hinc mirabile si quid
Colligat ignotis navita marginibus,
Protinus in tabulas id consignarier omne
Jusserit, inque unam surgere Butanicam;
Sed magis illustri, me iudice, fama nepotis
Qui tantum extremo pollice terfit opus;
Nam quæ mille locis passim confusa jacebant.
Agmina plantarum, contulit in methodum;
Quæque domi, quæ nata vadis, quæ fusa per agros,
Et quæ multi-jugo vertice luxuriant,
Junxit, sicque duplex operâ morientibus unâ
Reddita vita libro, reddita vita patri est.
Dic mihi jam quis sit genitor tam fertilis horti?
Nostraque num simili flore triumphet humus?
Nec tantum flores lactucam aut sectile porrum,
Turbit & helleborum continet iste liber:
Naturæ sed pandit opes, armaria, vires,
Atque recalcatas Maurus Arabsque subest.
Parce igitur, Lector, liber hic non amplius HORSTI
Est hortus, sed Eden, sed Paradisus erit.

AD EUNDEM.

Non vernant Zephyri tot elegantium
Florum germina vividas ad auras.

Quot flores capit hic novus libellus:
Non mordent teneros repente Vere
Tot cacumina graminum umbilicos
Pratorum, nemorumq; montiumq;
Nec tam multiplici arbores lepore
Tot gemmas oculosq; puncturillant,
Quot gemmas agit HORSTII libellus.
Nec fœmina, rose, vel Iris Afra
Narcissive tot atque tam suaves
Sicco sub Cane spiritus anelant,
Quot sunt Ambrosiæ HORSTII libelle:
Nec tantum decus est, honosq; tantus
Lauri, barbaricæ Thyæ, Lilacis,
Aut Belgæ Tulipantis, aut Fritille,
Molyve, hemerocalidosve, Regum
Quæ jam nobilibus seruntur hortis;
Quantus splendor inest huic opelle,
Et quantus nitor hujus est libelli:
Ergo quos calamo politione
Flores, gramina, gemmeos lepores,
Et dulcem Ambrosiam rosas olentes,
Et Laurum, Tulipamq; seminasti,
Tumet ex proprio seca vireto,
Atque ex his tibi fabrica corollas.

IN HERBARIUM HORSTIANUM;
operâ Excellentiss. καὶ τῶν μέγα πλεόπωνος τῆς ἴπρος
Dn. GREGOR. HORSTI, &c. recentatum.

Quod vitalis agit Zephyrus, cum Vere reverso
Purpureo tristes germine vestis agros:
HORSTIUS hoc PATRUI scriptis cultissimus af-
Quæ donat Vitæ semi-sepulta facæ. (fert,
Fallor? an (& prisca) Hœleia coluere:) revenit
Pallas ad Horstiacos Diva Anemotis agros?
Patrono suspiciendo extillabat oculus M. J. B. Hebenstreit, P. N. PP. Gymnas. Ulmens.

IN AUREOS LIBELLÒS,

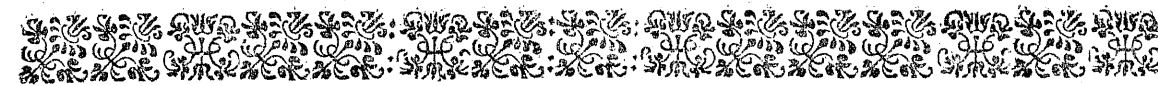
De Plantis & Radicibus selectis de Vite viniferâ
D. JACOBI HORSTI,
à Clarissimo Viro

D. GREGORIO HORSTIO, ULMEN-
sium Archiatro, compatri suo honorando
in lucem datas.

Audeat arcana natura inquirere sortes,
Qui studium herbarum mente calente fovet:
Heic sunt illecebræ, sunt heic bona commoda Vestæ,
Et sunt lautissimi semina pura sui.
Terra suas aperit (quanta heic opulenta!) gazas;
Heic habet omne Sophos, quod sapienter amat.
Horstius illa, olim statuit quem Pallas ad Elmum;
Ingenio exclusit dona probata suo.
E quibus heic plantas radicumq; aureâ cernis
Surcula; Vestæ, tuis non malè promta bonis:
Adde & viniferæ nectar spirabile vitis;
Jupiter in cælis vix ita dulce bibit.
Istâ olim Helmstati tibi, gens studiosa; Jacobus
Proposuit doctus Horstius articulus.
Nunc eadem quasvis Musarum spargit in aulas
Horstius Ulmani doctus Apollo chori
Qui non hæc pulchris ferat edita munerâ dextris!
O quam Dedalæ sacra Reperta manus!
Reddite vos grates; Illi super athera lato,
Huic vivo in terris cui superesse datur.
At tu felici da talia pluria dextrâ;
Sic seclum ætati donet Hygeia tuæ.

Marpurgi faciebat M. Conradus Bachmannus
Milsungensis Hassus, Poëticæ Professor.

IN

IN HERBARIUM
HORSTIANUM

ΠΡΟΟΪΜΙΟΝ.

Quemadmodum ubi-
que locorum magni natura
Parentis, DEI optimi maxi-
mi, vis ingens & admirabilis
apparet; ita maximè Planta-
rum elegantia, diversitas, &
utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

Et si verò nulla, imò neminima quidem fru-
stra condita sit, sed quælibet suis viribus insigni-
bus prædita sit; nihilominus tamen omnium
efficacia nobis non eodem modo manifesta est,
propter intellectus nostri imbecillitatem, quâ
sensuum adjumento res omnes addiscere cogi-
mur. Hinc oritur distinctio inter Plantas se-
lectas vel usitatas, & inusitatas, quarum illa
quotidie nobis vitæ præsidia, morborumq; re-
media præbent, tum quod naturam earum ex-
actius cognitam habeamus, tum etiam quod
earundem efficacia & virtus experientia quo-
tidiana confirmetur: hæc verò rarius, vel nun-
quam usurpantur, propterea, quod earundem
natura penitus nondum cognita, vel quod vir-
tus illarum experientia conclamante nostris af-
fectibus curandis sufficiens esse nequeat. Nos
pro ratione presentis instituti selectissimas her-
bas & radices considerabimus, tum ratione na-
turæ propriæ, quam obtinent respectu substan-
tiæ & temperamenti, tum etiam respectu vi-
rium & remediorum, ad sanitatem hominis
tuendam, vel recuperandam, inservientium,
tam ratione, quam experientia, tam nostrâ,
quam præstantissimorum Medicorum, præ-
sertim verò Celeberrimi viri JACOBI HOR-
STII, Medici Professoris Helmstadiensis, p. m.
Practici felicissimi, patrui nostri æternum ho-
norandi, confirmatorum. Distinguem verò
totum tractatum de re Herbaria in duos libros
quorum prior considerabit Herbas selectas,
quarum usus quotidianus est in multis parti-
bus; posterior de Radicibus usitatis & selectis
tractabit.

utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

Et si verò nulla, imò neminima quidem fru-
stra condita sit, sed quælibet suis viribus insigni-
bus prædita sit; nihilominus tamen omnium
efficacia nobis non eodem modo manifesta est,
propter intellectus nostri imbecillitatem, quâ
sensuum adjumento res omnes addiscere cogi-
mur. Hinc oritur distinctio inter Plantas se-
lectas vel usitatas, & inusitatas, quarum illa
quotidie nobis vitæ præsidia, morborumq; re-
media præbent, tum quod naturam earum ex-
actius cognitam habeamus, tum etiam quod
earundem efficacia & virtus experientia quo-
tidiana confirmetur: hæc verò rarius, vel nun-
quam usurpantur, propterea, quod earundem
natura penitus nondum cognita, vel quod vir-
tus illarum experientia conclamante nostris af-
fectibus curandis sufficiens esse nequeat. Nos
pro ratione presentis instituti selectissimas her-
bas & radices considerabimus, tum ratione na-
turæ propriæ, quam obtinent respectu substan-
tiæ & temperamenti, tum etiam respectu vi-
rium & remediorum, ad sanitatem hominis
tuendam, vel recuperandam, inservientium,
tam ratione, quam experientia, tam nostrâ,
quam præstantissimorum Medicorum, præ-
sertim verò Celeberrimi viri JACOBI HOR-
STII, Medici Professoris Helmstadiensis, p. m.
Practici felicissimi, patrui nostri æternum ho-
norandi, confirmatorum. Distinguem verò
totum tractatum de re Herbaria in duos libros
quorum prior considerabit Herbas selectas,
quarum usus quotidianus est in multis parti-
bus; posterior de Radicibus usitatis & selectis
tractabit.

utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

Et si verò nulla, imò neminima quidem fru-
stra condita sit, sed quælibet suis viribus insigni-
bus prædita sit; nihilominus tamen omnium
efficacia nobis non eodem modo manifesta est,
propter intellectus nostri imbecillitatem, quâ
sensuum adjumento res omnes addiscere cogi-
mur. Hinc oritur distinctio inter Plantas se-
lectas vel usitatas, & inusitatas, quarum illa
quotidie nobis vitæ præsidia, morborumq; re-
media præbent, tum quod naturam earum ex-
actius cognitam habeamus, tum etiam quod
earundem efficacia & virtus experientia quo-
tidiana confirmetur: hæc verò rarius, vel nun-
quam usurpantur, propterea, quod earundem
natura penitus nondum cognita, vel quod vir-
tus illarum experientia conclamante nostris af-
fectibus curandis sufficiens esse nequeat. Nos
pro ratione presentis instituti selectissimas her-
bas & radices considerabimus, tum ratione na-
turæ propriæ, quam obtinent respectu substan-
tiæ & temperamenti, tum etiam respectu vi-
rium & remediorum, ad sanitatem hominis
tuendam, vel recuperandam, inservientium,
tam ratione, quam experientia, tam nostrâ,
quam præstantissimorum Medicorum, præ-
sertim verò Celeberrimi viri JACOBI HOR-
STII, Medici Professoris Helmstadiensis, p. m.
Practici felicissimi, patrui nostri æternum ho-
norandi, confirmatorum. Distinguem verò
totum tractatum de re Herbaria in duos libros
quorum prior considerabit Herbas selectas,
quarum usus quotidianus est in multis parti-
bus; posterior de Radicibus usitatis & selectis
tractabit.

utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

Et si verò nulla, imò neminima quidem fru-
stra condita sit, sed quælibet suis viribus insigni-
bus prædita sit; nihilominus tamen omnium
efficacia nobis non eodem modo manifesta est,
propter intellectus nostri imbecillitatem, quâ
sensuum adjumento res omnes addiscere cogi-
mur. Hinc oritur distinctio inter Plantas se-
lectas vel usitatas, & inusitatas, quarum illa
quotidie nobis vitæ præsidia, morborumq; re-
media præbent, tum quod naturam earum ex-
actius cognitam habeamus, tum etiam quod
earundem efficacia & virtus experientia quo-
tidiana confirmetur: hæc verò rarius, vel nun-
quam usurpantur, propterea, quod earundem
natura penitus nondum cognita, vel quod vir-
tus illarum experientia conclamante nostris af-
fectibus curandis sufficiens esse nequeat. Nos
pro ratione presentis instituti selectissimas her-
bas & radices considerabimus, tum ratione na-
turæ propriæ, quam obtinent respectu substan-
tiæ & temperamenti, tum etiam respectu vi-
rium & remediorum, ad sanitatem hominis
tuendam, vel recuperandam, inservientium,
tam ratione, quam experientia, tam nostrâ,
quam præstantissimorum Medicorum, præ-
sertim verò Celeberrimi viri JACOBI HOR-
STII, Medici Professoris Helmstadiensis, p. m.
Practici felicissimi, patrui nostri æternum ho-
norandi, confirmatorum. Distinguem verò
totum tractatum de re Herbaria in duos libros
quorum prior considerabit Herbas selectas,
quarum usus quotidianus est in multis parti-
bus; posterior de Radicibus usitatis & selectis
tractabit.

utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

ximè utiles, nostrisque morbis accommodatissi-
mæ existunt. Inter has eas primario considerabi-
mushoc libro, quarum usus quotidianus est in
multis earundem partibus, foliis videlicet, flori-
bus, radicibus, succis, &c. quas plenariè declarare
conabimur eo ordine, quo singulis mensibus pro-
deunt, ubi tamen in quolibet mense breviter
quoque colophonidis loco reliquis rarioris usus,
& minus usitatas enumerabimus.

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

Et si verò nulla, imò neminima quidem fru-
stra condita sit, sed quælibet suis viribus insigni-
bus prædita sit; nihilominus tamen omnium
efficacia nobis non eodem modo manifesta est,
propter intellectus nostri imbecillitatem, quâ
sensuum adjumento res omnes addiscere cogi-
mur. Hinc oritur distinctio inter Plantas se-
lectas vel usitatas, & inusitatas, quarum illa
quotidie nobis vitæ præsidia, morborumq; re-
media præbent, tum quod naturam earum ex-
actius cognitam habeamus, tum etiam quod
earundem efficacia & virtus experientia quo-
tidiana confirmetur: hæc verò rarius, vel nun-
quam usurpantur, propterea, quod earundem
natura penitus nondum cognita, vel quod vir-
tus illarum experientia conclamante nostris af-
fectibus curandis sufficiens esse nequeat. Nos
pro ratione presentis instituti selectissimas her-
bas & radices considerabimus, tum ratione na-
turæ propriæ, quam obtinent respectu substan-
tiæ & temperamenti, tum etiam respectu vi-
rium & remediorum, ad sanitatem hominis
tuendam, vel recuperandam, inservientium,
tam ratione, quam experientia, tam nostrâ,
quam præstantissimorum Medicorum, præ-
sertim verò Celeberrimi viri JACOBI HOR-
STII, Medici Professoris Helmstadiensis, p. m.
Practici felicissimi, patrui nostri æternum ho-
norandi, confirmatorum. Distinguem verò
totum tractatum de re Herbaria in duos libros
quorum prior considerabit Herbas selectas,
quarum usus quotidianus est in multis parti-
bus; posterior de Radicibus usitatis & selectis
tractabit.

utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

Et si verò nulla, imò neminima quidem fru-
stra condita sit, sed quælibet suis viribus insigni-
bus prædita sit; nihilominus tamen omnium
efficacia nobis non eodem modo manifesta est,
propter intellectus nostri imbecillitatem, quâ
sensuum adjumento res omnes addiscere cogi-
mur. Hinc oritur distinctio inter Plantas se-
lectas vel usitatas, & inusitatas, quarum illa
quotidie nobis vitæ præsidia, morborumq; re-
media præbent, tum quod naturam earum ex-
actius cognitam habeamus, tum etiam quod
earundem efficacia & virtus experientia quo-
tidiana confirmetur: hæc verò rarius, vel nun-
quam usurpantur, propterea, quod earundem
natura penitus nondum cognita, vel quod vir-
tus illarum experientia conclamante nostris af-
fectibus curandis sufficiens esse nequeat. Nos
pro ratione presentis instituti selectissimas her-
bas & radices considerabimus, tum ratione na-
turæ propriæ, quam obtinent respectu substan-
tiæ & temperamenti, tum etiam respectu vi-
rium & remediorum, ad sanitatem hominis
tuendam, vel recuperandam, inservientium,
tam ratione, quam experientia, tam nostrâ,
quam præstantissimorum Medicorum, præ-
sertim verò Celeberrimi viri JACOBI HOR-
STII, Medici Professoris Helmstadiensis, p. m.
Practici felicissimi, patrui nostri æternum ho-
norandi, confirmatorum. Distinguem verò
totum tractatum de re Herbaria in duos libros
quorum prior considerabit Herbas selectas,
quarum usus quotidianus est in multis parti-
bus; posterior de Radicibus usitatis & selectis
tractabit.

utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

Et si verò nulla, imò neminima quidem fru-
stra condita sit, sed quælibet suis viribus insigni-
bus prædita sit; nihilominus tamen omnium
efficacia nobis non eodem modo manifesta est,
propter intellectus nostri imbecillitatem, quâ
sensuum adjumento res omnes addiscere cogi-
mur. Hinc oritur distinctio inter Plantas se-
lectas vel usitatas, & inusitatas, quarum illa
quotidie nobis vitæ præsidia, morborumq; re-
media præbent, tum quod naturam earum ex-
actius cognitam habeamus, tum etiam quod
earundem efficacia & virtus experientia quo-
tidiana confirmetur: hæc verò rarius, vel nun-
quam usurpantur, propterea, quod earundem
natura penitus nondum cognita, vel quod vir-
tus illarum experientia conclamante nostris af-
fectibus curandis sufficiens esse nequeat. Nos
pro ratione presentis instituti selectissimas her-
bas & radices considerabimus, tum ratione na-
turæ propriæ, quam obtinent respectu substan-
tiæ & temperamenti, tum etiam respectu vi-
rium & remediorum, ad sanitatem hominis
tuendam, vel recuperandam, inservientium,
tam ratione, quam experientia, tam nostrâ,
quam præstantissimorum Medicorum, præ-
sertim verò Celeberrimi viri JACOBI HOR-
STII, Medici Professoris Helmstadiensis, p. m.
Practici felicissimi, patrui nostri æternum ho-
norandi, confirmatorum. Distinguem verò
totum tractatum de re Herbaria in duos libros
quorum prior considerabit Herbas selectas,
quarum usus quotidianus est in multis parti-
bus; posterior de Radicibus usitatis & selectis
tractabit.

utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

Et si verò nulla, imò neminima quidem fru-
stra condita sit, sed quælibet suis viribus insigni-
bus prædita sit; nihilominus tamen omnium
efficacia nobis non eodem modo manifesta est,
propter intellectus nostri imbecillitatem, quâ
sensuum adjumento res omnes addiscere cogi-
mur. Hinc oritur distinctio inter Plantas se-
lectas vel usitatas, & inusitatas, quarum illa
quotidie nobis vitæ præsidia, morborumq; re-
media præbent, tum quod naturam earum ex-
actius cognitam habeamus, tum etiam quod
earundem efficacia & virtus experientia quo-
tidiana confirmetur: hæc verò rarius, vel nun-
quam usurpantur, propterea, quod earundem
natura penitus nondum cognita, vel quod vir-
tus illarum experientia conclamante nostris af-
fectibus curandis sufficiens esse nequeat. Nos
pro ratione presentis instituti selectissimas her-
bas & radices considerabimus, tum ratione na-
turæ propriæ, quam obtinent respectu substan-
tiæ & temperamenti, tum etiam respectu vi-
rium & remediorum, ad sanitatem hominis
tuendam, vel recuperandam, inservientium,
tam ratione, quam experientia, tam nostrâ,
quam præstantissimorum Medicorum, præ-
sertim verò Celeberrimi viri JACOBI HOR-
STII, Medici Professoris Helmstadiensis, p. m.
Practici felicissimi, patrui nostri æternum ho-
norandi, confirmatorum. Distinguem verò
totum tractatum de re Herbaria in duos libros
quorum prior considerabit Herbas selectas,
quarum usus quotidianus est in multis parti-
bus; posterior de Radicibus usitatis & selectis
tractabit.

utilitas eandem comprobat, ut verè

Præsentem monstrat quælibet herba DEUM.

SECTIO PRIMA

DE HIS PLANTIS, QUÆ
PRODEUNT IN MARTIO.

Quamvis in Januario & Februario paucissimè
quædam plantæ orientur, de iis tamen pec-
uliariter non agimus, propterea, quod partim se-
lectæ non sint, partim etiam incrementum suum
perfectè in Martio habeant. Incipimus igitur à
Martio, ubi jucundissimus Violarum flos vernum
tempus nobis aperit, de quo merito primò agi-
mus.

CAPUT I.

DE VIOLA.

Viola Lat. & Offic. Græcis ἰὼν πορφύρεον, Lobe-
lio, Viola Purpurea vel Martia, Germ. Blau
Wolens/ oder Mergen-Wolens. Vide Matthiol. pag.
821. sub Titulo Viola purpurea.

Viola substantia est manifesta & occulta. Mani-
festa sequitur temperamentum, de qua rectè scribit
Galenus, quod sit aquea & subfrigida. lib. 6. de
simpl. Med. facult. Occulta substantia est, quæ sequi-
tur immediatè formam, ideoque à nobis non nisi
à posteriori, nimirum per experientiam cognosci-
tur, & ad qualitates manifestas reduci nequit.

Temperamentum est frigidum & humidum. No-
ta tamen, quod flores recentes, nec non succus, Sy-
rupus, Julepus, & Conserva, magis humiditate &
frigiditate abundant, ita ut sint frigida in fine pri-
mi, & humida in fine secundi gradus: at flores &
folia exsiccata minus frigida, scilicet in initio pri-
mi gradus, & humida in initio secundi gradus di-
cuntur.

Vires à tota substantia sunt 1. quod viola proficit
contra morbum Comitalem 2. quod sit flos cor-
dialis, undè quatuor floribus cordialibus præscri-
ptis intelliguntur flores Rosarum Borraginis, Buglos-
sæ, Violarum: interdum scribuntur quinque, ubi ad-
duntur flores Melissa, vel etiam lex, additis flori-
bus Tunice coronaria. 3. quod leniter & sine noxa
purget, undè est solutivum primi generis, nimirum
succus violarum & Syrupus infusionis multiplicis.

Vires respectu temperamenti sunt 1. refrigerare &
humectare. 2. incrassare. 3. tussim à tenui destil-
latione sanare.

USUS.

Usurpatur hæc planta in foliis & in floribus. Folia usurpantur recentia, cum, vel sine floribus, ad aquæ destillationem; sicca ad decoctiones. Flores recentes utiles sunt ad præparandos succos, syrupos, julapia, conservas & acetum: exsiccati sæpius ad decoctiones & infusiones præscribuntur.

REMEDIA PROBATISSIMA.

1. Conserva violarum, hoc est, flores Violarum incisi, & saccharo conditi, comedendo, vel syrupus Violarum lambendo adhibitus, acres humores, eosq; calidos & salios, corrigit.
2. Raucedinem sanat Julapium Violarum, h. e. aqua Violarum cum saccharo cocta, cochlearia duo, vel tria lambendo.
3. Flores decocti & epoti, vel Syrupus lambendo sumtus, vel conserva sola, aut cum conserva rosarum quantitate nucis Castaneæ devorata, efficax est remedium contra tussim.
4. Folia Violarum cocta in sterili aqua apposita, inflammationes sanant.
5. Syrupus Violarum, conserva & Juleb febribus pro alteratione conveniunt.
6. Violarum aqua destillata, vel acetum, capitis dolori à caliditate confert.
7. Odor violarum: vel lotio pedum ex herba, sive foliis, somnum conciliat.
8. Sicut est uantem in febribus biliosis optime lenit Julapium, quod est. Aq. Violar. ℞j. Syrup. Violac. ℞iij. Syr. acetos. citri, ℞j. Spir. Vitrioli rectificati ℞j. Misce.

CAPUT II.

DE ASPARAGO.

Aσπάραγο Latinis Asparagus, Germanis Spargel, gen. Vide Matthiol. pag. 373. sub Titulo 1. Asparagus.

Substantia hujus plantæ tenuium est partium, quæ aliquid alimenti & medicamenti in se continet.

Temperamentum est siccum in primo gradu, sed in caliditate & frigiditate temperatum.

Hinc ergo vires hujus plantæ ratione substantiæ sunt, quod nutriat quodammodo, & ita semen auget, undè magnatibus verno tempore sæpius apponitur. Ratione temperamenti 1. modicè exsiccat. 2. abstergit. 3. semen auget.

USUS.

Ufus ejus est in summitatibus, & in radice. Summitates sunt tenelli caules primò erumpentes, undè Galenus & plerique Græci omnes herbarum tenellas excrecentias asparagos appellare consueverunt, ut patet ex lib. 2. de Alim. facult. cap. 58. & usurpantur cocti cum oleo & butyro pro mentarum delitiis. Radices & semina siccantur in Officinis, & Medicis usui sunt, vel ad decoctiones, vel ad pulveres, vel ad electuaria.

REMEDIA.

1. Asparagi tenelli surculi cum oleo conditi & sæpius comesti, profunt novelli maribus, ubi vinum generosum superbibunt.
2. Radix Asparagi vel decocta sola, vel cum radice Petroselinii, obstructions renum & epatis aperit, si mane & vesperi ebibatur.
3. Eodem modo usurpata per aliquod tempus, hydro-

pi confert, præsertim si misceatur cum radice cichorei, & aliis convenientibus.

4. Semen & radix decocta, modò cum aqua simplicis, modò cum aqua Petroselinii, modò cum vino, stranguria medetur, epota jejuno stomacho.

5. Recentes cauliculi comesti alvum molliunt, & urinam provocant.

6. Radix Asparagi decocta, & aliquot diebus epota, febrem tertianam notham, & Ictericum sanat, universis salibus præmissis.

CAPUT III.

DE ASARO.

Græcis ἀσάρων, Latinis & Officinis communiter Asarum: quibusdam Vulgago, Perpenia, Nardus rustica, & Sanguis Martis vocatur, sicuti videre licet apud Dorstenium pag. 14. Germ. Narselwurk. Vide Matthiol. pag. 36. sub titulo 1. Asarum. Occultà substantià purgat: manifestè vero, inprimis quoad radicem, est tenuium partium.

Temperamentum tum herbæ, tum radices calidum est in secundo, & siccum in tertio gradu. Licet revera folia minùs etiam sint calida, atque adstringens aliquid habere videantur.

A tota substantia vomitum movet, & per sedem purgat bilem & pituitam, teste Mesue, licet manifestius bilem; imò experientià quoque teste bilem atram evacuat. Respectu temperamenti. 1. calefacit & exsiccat. 2. attenuat. 3. urinam movet & menses provocat, ac partum in fœtu mortuo excludendo adjuvat.

USUS.

Ufus Asari est in foliis, & in succo ex foliis expresso & in radicibus. Folia usurpantur recentia, quando succus exprimitur; aut etiam sicca ad decoctiones. Radices verò frequenter in usu sunt exsiccatæ, quomodo vel ad decoctiones, vel ad pulveres usurpantur. Observandum hic, radices leniter esse decoquendas, aliàs ubi diu fervent, facile vim amittunt: sicuti quoque in pulverificatione non multum contritionis ferre possunt.

REMEDIA.

1. Succus ex recentibus foliis Asari XXX. in vino maceratus, 24. horis, expressus & epotus, purgat tum per vomitum, tum etiam aliquantulum per alvum, & per urinam.

2. Radix quantitate ℞℞. vel sola, vel cum Acoro Dioscoridi in vino sorrisimo albo cocta, & aliquot diebus mane & vesperi epota, febres quartanas & diurnas juvat.

3. Radix asari decocta cum aqua & vino partibus aequalibus, & sæpius epota hydropem sanat, & scirrhusos tumores hepatis & lienis tollit.

4. Pulvis ejus quantitate semidrachma insigniter vomitum provocat in febribus coctis, & materiã præparatã. Sed nota tutius procedere nos, ubi ad grana XVIII. vel XX. pulverem radices Asari jungimus cum spec. Diaturbith. ℞℞. vel ℞j. quæ ratione vomitum quidem promovet, sed simul etiam per inferiora purgat.

5. Exterius folia Asari decocta in lixivio, cum quo caput lavetur, ceriebrum & memoriam corroborant.

6. Vinum recens, vel mustum, radicibus Asari conditum, secundum Mesuem, post tertium mensem optime contra hydropem, & splenis affectiones, bibitur.

CA-

CAPUT IV.

DE HEDERA TERRESTRI.

Græcis χαμαίβρωος, Hedera terrestris Latinis & Officinis, Cordo Chamæclema, Lobelio humilis hedera, & Corona terre. Germanis Gündelstreb. Vide Matthiol. pag. 467. sub Titulo 111. hedera terrestris. Substantia ejus est partium tenuium, temperamentum calidum & siccum in gradu secundo.

Vires ejus 1. calefacere & exsiccare modicè. 2. attenuare, incidere crassos humores, aperire obstructions. 3. urinam movere, menses citare, & calculum frangere.

USUS.

Usurpatur hæc herba in foliis tum recentibus, tum siccis. Recentia folia aut miscentur cum ovibus frixis, & contunduntur; aut destillantur, undè aqua hederæ terrestris aut infunduntur in vino sublimato, & ad Solem ponuntur, undè aqua hederæ terrestris cum vino sublimato. Sicca folia vel ad decoctiones pro potu, vel ad pulveres præscribuntur. Quoad flores utimur hæc herba in conficienda conserva hederæ terrestris.

REMEDIA.

1. Conserva hederæ terrestris quotidie matutino tempore quantitate castaneæ nucis sumpta, obstructions jejicoriorum, & Hypochondriacos dolores tollit.

2. Herba decocta & epota mane & vesperi 7. diebus Ictericum emendat & expurgat.

3. Pulvis hederæ terrestris ℞j. vel ℞ij. pondere usurpatus, eodem modo contra icteritiam valet, teste Dioscoride.

4. Aqua cum vino sublimato destillata calculum frangit & expellit, trium, vel quatuor cochlear. quantitate sive mane, sive ante ingressum lecti usurpata.

5. Aqua destillata a idem facit, nisi quod non adeo vehementer moveat, neque adeo calefaciat.

6. Herba cum vino albo decocta menses movet, sive sola, sive cum aliis commixta, & mane vesperiq; epota.

7. Herba cum Allio spiritu vini infusa, probatissimum dat antinephriticum, sæpius semicochlearis quantitate liquoze sumto.

CAPUT V.

DE SALICE.

In Græcis, Salix Latinis & Officinis, à saliendo Festus dictam purat, propterea, quod eà celeritate crescat, ut salire videatur. Germ. Weiden/oder Felber. Salix, Matthiolus pag. 175.

Varias habet species, inter quas maximè commendatur rubra.

Substantia hujus plantæ est tenuior: temperamentum verò frigidum, modicè ad siccum declinans, præsertim respectu corticis.

Vires ejus sunt. 1. Refrigerare, aut etiam cortice leviter exsiccare. 2. modicè adstringere. 3. somnum conciliare.

USUS.

Ufus salicis est in foliis, cortice, & succo. Folia recentia pro calore temperando usurpantur in febribus exterioribus; sicca ad decoctiones. Cortex verò in usum venit tantum recens. Succus colligitur, ubi dum floret, fit inciso, ejusdemque collectio.

REMEDIA.

1. Folia & cortex salicis in aqua decocta, utilia sunt, si quis ex eis balneum contra febrem hæticam instituat.

2. Foliorum salicis decoctum pro lotionibus pedum & manuum adhibitur, somnum, quotidie bis usurpatum, conciliat.

3. Recentia folia salicis subfrata a lumbis & dorso, & subinde renovata, iidemq; manuum & pedum vole alligata, febris ardentis calorem tollunt.

4. Folia salicis, imprimis cum cortice decocta cum aqua, & decima parte aceri vini, Erysipelata etiam exulcerata, & similiter quoque herpes sanant, si iidem sæpius laventur.

5. Corticis decoctio cum aqua prodest contra Podagram, quia lotio alii inflammationem & dolores lenit.

6. Succus salicis, siveo lavantur oculi, claritatem pupillæ adfert.

CAPUT VI.

DE VITICE.

Græcis ἀμύρα, Latinis Vitex, Agnus castus, quibusdam Amerina salix. German. Keitschbaum.

1. vitex. Matthiolus pag. 173.

Substantia constat admodum tenui, temperamentum calido & sicco in tertio gradu, teste Galeno.

Vires ejus sunt respectu substantiæ semen minuire & corrumpere: respectu temperamenti. 1. calefacere & exsiccare. 2. attenuare, aperire obstructions viscerum, incidere crassos humores, & flatus discutere. 3. movere menses.

USUS.

Ufus ejus est in foliis, & in semine, pro portionibus, lotionibus, electuariis, &c.

REMEDIA.

1. Folia & semina recentia comeduntur contra ardorem venereum, quia extinguunt, minuuntq; semen.

2. Lotio ex decocto strom circa pudenda & lumbos contra gonorrhæam prodest.

3. Pulvis seminis viticis vel solus, vel cum aliis sumtus, flatus ventris egregie discutit.

4. Folia & semen viticis decocta & epota mane atque vesperi in congressu lecti (ubi ramencitius instituta est cæna) contra Melancholiã hypochondriacam profunt.

5. Semen viticis cum vino decoctum & aliquot diebus epotum hydropem sanat.

6. Portio decocti seminis viticis, vel solius, vel cum aliis similibus, mulieribus atque virginibus menses movet, & contra suffocationem matricis, eamq; imprimis, quæ à retentione seminis fit, adjumento est.

7. Folia ejus subfrata dorso & lumbis contra libidinem & viri, & mulieribus profunt.

8. Semen coctum cum aqua, & in formam Cataplasmati præparatum atque redactum, illiturq; anorismas sedis mitigat.

CAPUT VII.

Aμύρα Græcis, Juniperus Latinis, German. Wacholder/oder Wachandel. Dioscoridi duæ sunt species, major & minor, sub qua posteriori procul dubio continetur etiam illa, quæ nobis hodie in usu est. Huc pertinet pag. 110. Juniperus.

Substantia Juniperi est alexipharmaca: temperamentum verò est calidum & siccum, gradibus diversis,

* Y 4

sis, pro divaritate partium, quia gummi seu vernix in primo gradu calidum & siccum est: fructus seu grana sunt calida in 3. & sicca in secundi gradus initio: lignum calidum est & siccum in ordine secundo: tandem aqua & oleum caliditatem & siccitatem in gradu tertio obtinent.

Vires ejus respectu substantiarum, sunt venenum pestiferum, & malignum aërem corrigere. Ratione temperamenti, 1. calefacit & exsiccat. 2. valde attenuat, incidit glutinosos humores, & obstructions aperit. 3. urinam mediocriter movet, & simul etiam calculum. Nota tamen, quod aliquo modo offendat & repleat caput.

USUS.

Ufus ejus existit in foliis, in lignis, in baccis, & in gummi, quod aliàs vernix, vel gummi Sandaracha appellatur, in aqua destillata, & in oleo.

REMEDIA.

1. Grana juniperi macerata in aceto, pauperum Alexipharmacum esse possunt contra pestem, si quotidie mane jejuno stomacho cochlearis quantitate sumantur, quo modo profunt etiam tunc temporis, ubi cum egris pestilentialibus instituenda est conversatio.

2. Vulgo dicta Theriaca domestica tum à Dioscoride, tum à Galeno, tum à multis etiam aliis commendatur.

3. Grana juniperi, Num. XXVI. Folia Rutæ, Num. XX. Caricæ, Num. ij. Nucum jugland. ex cortice & purif. Num. iij. in aceto vini macerentur, contundantur ad formam Electuarii, quod avelana quantitate quotidie contra pestem sumitur.

4. Grana juniperi nec non folia, lignumq. accensa, aërem venenatum & pestilentialem optime corrigunt.

5. Suffitus juniperi serpentes abigit, teste Dioscoride.

6. Grana accensa suffitu suffocationem matricis leniunt, tolluntq., quod sine dubio fit, quia odor granorum juniperi tota substantia venenatis vaporibus ex corrupto semine, vel humoribus in matrice ad cor caputq. ascendentibus, resistit.

7. Grana juniperi cum foliis betonica decocta in aqua, & epota mane & vesperi, tormina colicæ frigida tollunt.

8. Grana juniperi cum Betonica, Melissa & Pulegio decocta, obstructions matricis sensim aperiunt.

9. Oleum juniperi de ligno, vel granis, guttis tribus vel quatuor in vino & cerevisia usurpatum, calculum comminuit difficultatemq. anhelitus, ex obstructione hepatis & renium, tollit.

10. Oleum juniperi majori quantitate fortius quidem aperit, sed simul calefacit, dolores capitis, & aliquando Epilepsiam parit.

11. Pociula ex ligno Juniperino conveniunt iis, quæ suffocatione matricis laborant: commode quoque tempore pestis usurpantur.

12. Grana juniperi confusa cum herba Petroselinis, Parietaria vera, Betonica, Agrimonia, Mercuriali, Bismalva, decocta, ac more cataplasmatis imposta calidè lumbis & ureteribus, calculum emolliunt sapiusq. adhibita movent, ac tandem expellunt.

13. Be. Gran. junip. M. ij. Absinth. M. j. Mentha, Pulegia, ana M. j. Baccar. Lauri, M. j. Mixta & compacta in sacculos linteos duos, atque decocta in vino, præsertim rubeo, ac sapius regioni ventriculi & splenis imposta calidè in ipso paroxysmo, quartanam tollunt.

14. Gummi juniperi mamillis inflammatis ex affluente humorum prodest, dolores lenit, & ab exulceratione præservat.

14. Idem cum albamine ori, temporibus, fronti & naribus contra hæmorrhagiam applicatur.

15. Idem incensum suffitu suo prodest contra icterum.

16. Spiritus juniperi cum Rob ejusdem ad saturatam tinturam digestus & decantatus, optimum præservativum contra renum sabulum & arenas constituit.

CAPUT VIII.

Tot sunt Plantæ, quarum usus est in multis partibus simul, Martio Mense crumpentes, quæ præ reliquis merito observantur, quod viribus efficacissimæ, tutissimæque sint.

Sunt præterea mensis hujus aliæ plantæ, quarum quædam usitatæ sunt in una quadam parte, meritoque selectæ quoque dicuntur; aliæ plures sunt rarioris vel nullius usus in officinis.

Usitatæ plantæ respectu unius partis Mense Martio prodeunt.

Pestilens, Pestilenswurzel / cujus radix tempore pestis in usu est, quam ob causam vulgò Pestilentialis dicitur.

Helieborus niger, flore herbaeco, item fl. albo, Christwurzel / cujus radices effectus cum aliis vide lib. sequenti.

Squilla Marina, Meerzwibel / cujus radix ad incisionem crassorum humorum usurpatur.

Chelidonium minus, Scharbockkraut / cujus folia cum successu contra Scorbutum præscribuntur.

Populus alba, cujus gemmæ unguentum Populeonis ingrediuntur.

Larix, cujus gummi communiter pro Terebinthina proprie dicta sumitur.

Trifolium aureum, gülden Leberkraut / quo olim pro Epatica nobili in officinis usi sunt.

Aristolochia rotunda vulgaris, Fumaria bulbosa, Dostwurzel / cujus usus, quo ad radicem frequens in consolidando.

Arum, teutscher Ingwer / cujus radix torrefacta & pulverifata (sicut etiam fæcula ejusdem) in crassis & tenacibus pectoris humoribus incidendis commodum usurpatur.

Primula vera, cujus flores ad condituram & destillationem usurpantur in capitis affectibus.

Bellis minor, syl. & hortensis, cujus folia contra intemperiam calidam jecoris commendantur.

Porro rarioris, vel etiam nullius usus in officinis sunt.

Helleborus albus.

Pseudohelleborus.

Leucoium bulbosum.

Narcissus luteus præcox.

Aconitum hyemale.

Crocus vernus.

Buxus.

Avellana fl.

Paronychia Alfine folia Lob.

Thymelæa fl.

Ulmus montana fl.

Corylus fl. sativus.

Saxifragia aurea Dodonæi.

Vinca pervinca.

Pulmonaria maculosa.

Jacea, viola bicolor arvensis.

Cornus fl.

Uva spina fativa fl.

Chamæcissus.

Hyacinthus botryoides.

Amygdal. fl.

Viscum.

Alfine

Alfine vulgarior.

Alfine folius hederaceis.

Tirhymallus sylvaticus verno tempore rubens.

Moschatella cordi.

Pulsatilla.

Prunus syl. fl.

Senecio.

Alfine minor.

Anemone alba.

Tuliparum variæ species.

De his & similibus, qui plura desiderat, ad Botanicos commentaria se se conferat: nostrum est, ut ad mensum subsequenter nos convertamus.

SECTIO II.

DE PLANTIS, QUÆ

NASCUNTUR IN APRILI.

CAPUT I.

DE ACETOSA.

Græcis ὄζαλις, Acetosa Latinis; Germanis Sauertampfer / Dioscoridi quarta species Rumicis dicitur, quemadmodum Lobelius inquit, pag. 19. Adversar. Vide Matthiol. pag. 353. sub Titulo 111. Oxalis seu acetosa.

Hujus plantæ substantia est partium diversarum, quia respectu foliorum magis aquosa; at respectu seminis magis terrestris est.

Temperamentum frigidum & siccum in secundo gradu statuitur, quod verum est de semine: sed folia frigida quidem in secundo gradu manent, venturamen in siccitate & humiditate temperata.

Vires Acetosa sunt 1. refrigerare sine omni ferè siccitate, respectu foliorum; syrupi de succo Acetosæ & conservæ; refrigerare & exsiccare parum, respectu seminis. 2. adstringere; & respectu foliorum simul digerere, teste Galeno. 3. menses sistere, quoad semen; calculum frangere, & menses quodammodo movere, in calidis scilicet complexioribus, ubi adultus sanguis est causa obstructionis; quoad folia.

USUS.

Usurpatur hæc planta, quoad folia, recens ad acetaria, ad succum exprimendum, & ad aquam destillandam; sicca, ad decoctiones, electuaria, &c. Semen acetosæ usurpatur ad pulveres, decocta, electuaria, &c. unde inter semina quatuor frigida minora subintelligitur. Radix interdum ad decoctiones, cum herba, præscribitur:

REMEDIA.

1. Radix Acetosæ unâ cum foliis & Plantagine decocta in aqua, & percolata, utiliter contra febres bibitur; ac sæpe sola hæc portio febres ardenas puras, præmissis universalibus, tollit.

2. Eadem radix contra sitim in febribus ardentibus decoctum jucundum constituit, hoc modo:

Be. Radic. Acetosæ, ℥j. Scorzoneræ, ℥ss. C. C. usi præp. ℥vj. Sacchar. optimi ℥ij. Aquæ, Mens. iij. fiat decoctum ad casum quartæ partis: adde Syrupi acetos. citr. q. s.

3. Succus Acetosæ in acetariis sæpe sumitur, & astuantem ventriculum in biliosis corroborat, teste Galeno, & bilem flavam adolescentiæ calidioris temperat.

4. Folia Acetosæ sicca decocta & epota, febræ, & Ictericam levant.

5. Aqua Acetosæ fluxiones eryspelatodes tollit & tenet.

6. Aqua Acetosæ alias quoque fluxiones capitis tenues ac periculosas ad inferiora temperat & inhibet; adeoq. a suffocatione præservat.

7. Aqua Acetosæ in febribus tertianis, & astuantibus, contra sitim, atque astum, utiliter bibitur.

8. Syrupus de succo Acetosæ sive solus lambatur cochli. ij. sive cum aquis appropriatis, dilutus, portiones inflar, dolorem capitis à bile tollit.

9. Idem eodem modo usurpatus, prodest febribus tertianis puris & ardentibus.

10. Syrupus de succo Acetosæ, cum aqua Acetosæ, contra dysenteriam cum febris plurimum prodest.

11. Syrupus de succo Acetosæ aliquoties epotus cum aquis appropriatis, inflammationes eryspelatides sedare solet.

12. Semen Acetosæ aut pulverisatum, & mixtum cum aliis in electuario; aut decoctum & epotum, omnem alvi fluxionem, nimirum dysenteriam, diarrhæam, & alias, imprimis, dysenteriam, sistit ac tollit.

13. Semen Acetosæ aut pulverisatum, & cum vino adstringente epotum; vel aliis commixtum in electuario, imprimis, Acacia, ac manè & vesperi usurpatum, fluxum mensium immodicum sistit.

14. Aqua Acetosæ, unâ cum aceti rosacei septima parte mixta, ac linteo madefacto dextro hypocondrii-impofita, contra inflammationem jecoris prodest.

15. Aqua acetosa, cum aceto vini rosaceo septimâ parte, & spec. diamoschi, trium sandalor. decimâ parte, boli armeni duodecimâ parte mixta, atque epibematidmore, hepatis regioni impofita, fluxum sanguinis immodicum per nares, vel alias partes, & tunc temporis, ubi cætera adstringentia frustra adhibentur, tollit.

16. Aqua Acetosæ cum aqua Plantaginis & aceto vini rosaceo mixta, ac fronti applicata cum linteo, quâvis horâ, dolores capitis à bile, vel à febrili calore, mitigat; & vapores ad caput ascendentes reprimat.

CAPUT II.

DE ACETOSELLA.

Acetosella Officinis, Latinis Trifolium acetosum, aliis Alleluja, vel panis Cuculi dicitur, Germanis Sauertlee / species est Trifolii. Hujus substantia parum per aquosa est; ex temperamento frigida & sicca in gradu secundo. Vide Matthiol. pag. 608. sub titulo, 11. Trifolium acetosum.

Vires Acetosellæ respectu substantiæ nullæ sunt; nisi quod nutriendi facultatem aliquo modo possideat, quatenus ejus usus est vel in acetariis, vel etiam lactucæ modo. Respectu temperamenti 1. refrigerat & exsiccat mediocriter. 2. adstringit. 3. fluxorem sanguinis sistit:

USUS.

Ufus ejus est in foliis & floribus. Folia recentia usurpantur ad acetaria & aquæ destillationem; sicca, ad decoctiones pro potionibus, vel gargarismis. Flores saccharo condiuntur, unde conserva Acetosellæ:

REMEDIA.

1. Folia recentia imprimis, in Aprili, & principia Maji, vel solâ, vel cum floribus decerpta, atque præparata cum aceto, butyro, vel oleo, simul nutriunt, & ventriculum debiliorem atque laxum à nimia humiditate torrd:

corroborant : hoc est , exsiccant , & mediocriter adstringunt.

2. Folia sicca, vel decocta sola, vel cum aliis adstringentibus, atque percolata, gargarismum optimum contra fluxiones capitis & internorum musculorum inflammationes constituunt.

3. Aqua Acetosella prodest contra oris ulcera, si saepius eadem os proluatur.

4. Decoctum foliorum Acetosella in gargarismo cum aliis contra squinantiam prodest.

5. Folia sicca decocta & epota, sensim fluxiones biliosas, vel etiam pituitosas cum bile mixtas, sistunt ac tollunt.

6. Decoctum foliorum Acetosella prodest contra inflammationes eryspelatæ magnas.

7. Folia sicca decocta, mane, & vesperi epota mensium fluxum mediocriter adstringendo sistunt.

8. Aqua Acetosella Zij. cum syrupo Acetosa, vel syrupo de Myrto, ad Zjss. mixta, portionem optimam efficit contra fluxiones immodicas mensium, ac etiam contra alias fluxiones catarrhales.

9. Conserva Acetosella stomachum dissolutum corroborat.

10. Conserva Acetosella mane usurpata omnibus biliosis, presertim est ate, prodest.

CAPUT III. DE BENEDICTA.

Benedicta, aliâs Caryophyllata Officinis, fortè ab odore radicis, qui caryophyllis assimilatur, quibusdam Sanamunda quoque dicitur, Germanis Benedicten-Wurzel. Vide Matthiol. pag. 697. sub Titulo 1. Caryophyllata.

Substantia Radicis est aromatica: Temperamentum calidum & siccum ordine secundo.

Vires ejus respectu substantiæ sunt, quod sua virtute balsamica membra principalia, imprimisque cerebrum, corroborat, minus principalia, porissimum nervos & carnem, eximie confirmet: undè sanandorum vulnere facultates eidem quoque tribuuntur.

Respectu temperamenti 1. Calefacit & exsiccit mediocriter. 2. dissolvit, discutit, digerit, & obstructions tollit: 3. Menses parumper movet.

USUS.

Usurpatur hæc planta in foliis & in radice. Folia recentia rariùs à quibusdam adduntur acerariis: vel unâ cum radice ad condiendas cerevisias infunduntur. Radicis usus frequens est, ut ex sequentibus apparebit.

REMEDIA.

1. Radix Benedicta decocta in aqua, & mane vesperiq; epota, vel sola, vel cum similibus, apoplexia præservanda causâ convenit.

2. Eadem decocta & epota Paralytes diurnas lateris, & spasmos cynicos faciei dissolvit.

3. Eadem in vino decocta & epota, flatu discutit, dolorem ventriculi, & tormina intestinorum tollit.

4. Eadem eodem modo contra hypochondriacam passionem efficacissimum est remedium, presertim si in vino fortiori decoquatur.

5. Eadem radix pulverisata, ac sumta cum calida cerevisia, quantitate Zj. vel decocta in vino, potaq; contra matricis suffocationem prodest.

6. Pulvis radicis sumtus cum aqua Lavendule vel Tiliæ, pondere Zjss. vel j. contra Epilepsiam & apoplexiam prodest.

7. Pulvis ejusdem aut solus, aut cum corticibus aurantiorum mixtus, & in tribus cochlearibus cerevisia calide assumtus, colicos dolores à frigida causa lenit.

8. Decoctum radicis, vel etiam foliorum unâ cum radice, epotum, vulnera externa atque maligna sanat.

9. Vulnera clota exterius decocto hujus radicis faciliùs sanantur.

CAPUT IV. DE COCHLEARIA.

Quidam Telephium Græcorum Cochleariam esse contendunt, in quorum numero quoque est Lacuna. Sed frustra: quia cochlearia nostra cum descriptione Telephii non convenit. Est autem Cochlearia in Saxonia, & maritimis locis herba notissima, Germanis Edffeltraut / quæ ob dotes suas merito laudibus ad cælum usque effertur. Vide Matthiol. pag. 380. sub Titulo 6. Cochlearia folio subrotundo. Substantia ejus occulta est, quòd mirificè contra Scorbutum præ aliis omnibus simplicibus efficacissimè.

Temperamentum ejus est calidum in primo, & siccum in secundo ordine.

Vires ejus sunt 1. Calefacere & exsiccare. 2. incidere crassa, imprimisque atram bilem emollire & abstergere. 3. movere sudorem, aut insensibilem exhalationem.

USUS.

Usurpatur hæc planta in foliis, in radice, in floribus & in aqua destillata, quemadmodum apparebit in ipsis remediis.

REMEDIA.

1. Cochlearia insusa in vino, & macerata aliquot horis, deinde succus ejus expressus & epotus Zj. vel Zjij. sudorem elicit.

2. Cochlearia succus preparatus eo modo, quo diximus, Zj. vel Zjij. epotus quotidie bis vel ter, duabus, vel tribus horis ante cibum, & rursus ante ingressum lecti, Scorbutum sanat. Nota tamen, quod usus hujus succi per 20. dies continuandus sit, post universalia.

3. Quod si succus hoc modo usurpatus non sufficit, 6. vel 7. die balneo sudorifero ex fomento herbarum Betonicæ, Chamomille, Origani, Bimalvæ, Cochleariæ, & similibus juvandus est, ita, ut ante balneum ebibatur, quò fortius atrabiliarios humores incidat & expellat.

4. Cochlearia succus aliquando etiam miscetur cum aliis, quæ humores melancholicos incidunt & Scorbutum rectius sanant, cujus generis hæc potio laudabilis existit, si unâ vice mediètas ejus usurpetur.

B. Numular. Nasturt. aquat. Anagall. aq. Cochlear. an. Mij. Comar. absinth. virid. Rutæ. sedi minor. an. Mjss. incidantur & conterantur lapideo mortario, succus exprimat, & affundatur serum lactis caprini, colentur Zvj. adde aq. cinamom. Zj. M. f. Potio pro duabus vicibus.

5. Succus Cochleariæ in Scorbuto non adeo magnò, & in corpore non repleto, solus interdum sufficit: sed in Scorbuto majori & corpore Cacoehymico non usurpatur, nisi evacuatio universalis præcesserit ad hunc modum.

Primò, potio purgans atram bilem sumatur hæc, quæ B. Asparag. fenic. liquorit. an. Zj. Polyod. Zjij. Herb. Fumiterre, Mjss. Fol. scolopendr. Num. ij. Coq. in f. g. aquæ ad 3. post colentur Zjij. & addatur Confect. Hamech. Zvj. Syrup. de succo borrag. Zjss. M. f. Potio, quæ una vice 4. hor. ante

ante prandium pro evacuandis crassis humoribus universalius sumatur, atque statim subsequatur aliis duobus diebus potio digestiva mâne & vesperi, hoc modo:

B. Radic. liquorit. Cichor. an. Zj.

filicis, borrag. an. Zjss.

Sem. anis. fenic. paonia,

Cortic. fraxini mediæ, Capparor. an. Zj.

Herb. fumiterre. scolopendr. an. Mjss. Cochlear.

Mj. Acetosa recentis, absinth. pontic. ana

Mjss.

Flor. borrag. P. ij. Epithym. P. ij. Cinnam. Zjss.

Maci, Zj. Coq. in jusculo Gallinac. sine sale &

pinguedine q. s. postea colentur Zvj.

B. Colatura hujus Zjij. & adde Syrupi de betonic.

de fumoterr. de Epithym. ana Zjss. M. f. Potio.

Quarto die adhuc iterum purgatio atræ bilis instituen-

da est, formâ potionis sequentis, quæ

B. Seri lactis caprini, Zjij.

folior. Senæ. Zjss. Zjij.

Epithym. Thymi, an. Zj.

Semin. anis. Zj. Zingib. Zjss.

Stent in infusione per noctem, mane bulliant bis, & colentur: adde Syrupi de fumoterræ Zj. M. f. potio, quæ leniter Melancholiam purgat, quam ob causam in quibusdam, qui alvi obstructiores sunt, dosis foliorum senæ augenda venit.

Non desunt ægri scorbutati adeo Cacoehymici, ut pluribus purgationibus per vices egeant, cujus discretio artificis Medico relinquatur. Jam præmissis hujus universalibus, rectè sequitur quotidianus usus potionis contra Scorbutum, vel ex cochlearia sola, vel ex cochlearia mixta cum aliis, ut ante dictum est.

6. Aqua destillata ex foliis & radicibus non tam efficacis est, quam succus, sed tamen in delicatis contra Scorbutum aliquando bibitur.

7. Gargarismum ex decocto foliorum Cochleariæ vel tantum, vel cum aliis appropriatis, ut Numularia, Plantagine, floribus balaustrorum, rosarum rubrar. radice Pyretabri, Aristolochiæ rotundæ, Serpentar. Aluminis, & Diamoron. gingivarum putredinem in Scorbuto sanat, si eos saepe proluatur.

8. Folia cochleariæ unâ cum Nasturtio cocta, & addito butyro preparata, utiliter comeduntur contra Scorbutum, & humores melancholicos in musculosis partibus valde expellunt.

9. Conserva Cochleariæ Zj. mixta cum conserva Nasturtii minoris Zjss. additis syrupo mentha, & syrupo corric. citri q. s. utiliter in Scorbuto usurpatur.

CAPUT V. DE LACTUCA.

Lactuca Græcis, Lactuca Latini, Lattich / oder Salat / Germanis. Hic sola sativa Lactuca intelligatur, quæ Aprilis quoque Mense primùm provenit, & in omnibus suis speciebus, sive sit tenuifolia, sive crispata, sive capitata, laudabilis existit. Vide Matthiolum pag. 399. sub Titulo Lactuca florescens.

Substantia hujus plantæ quodammodo nutrit, & aquea est, propter temperamentum frigidum & humidum in 3. gradus principio.

Vires ejus respectu substantiæ sunt, quod ex parte nutrit: respectu temperamenti 1. refrigerat & humectat: 2. incrassat linguam ac tenues humores, ideoque bilem mitigit, 3. somnum conciliat, & semen genitale minuit.

USUS.

Usus Lactucæ est in foliis, & in semine, modis diversis, ut apparebit ex ipsis remediis.

REMEDIA.

1. Lactuca recens à cenâ sumta, somnum in siccis cerebri constitutionibus conciliat.

2. Aqua Lactucæ ad Zjij. cum syrupo de Papav. Zjss. mixta, constituit portionem probatissimam ad somnum conciliandum in pervigiliis acutarum febrium & Phrenesi.

3. Aqua Lactucæ Zj. cum syrupo de Nymph. vel de Papav. Zj. mixta, ac per intervalla usurpata, quantitate cochlij. vel iij. sub ingressum lecti, & de media nocte, insomnium ex Melancholia tollit.

4. Lactuca recens mulieribus lac auget.

5. Aqua Lactucæ cum linteo imposta Eryspelatæ & phlegmonas mitigat.

6. Aqua Lactucæ, vel succus ejus mixtus, cum lacte muliebri, contra adustiones & maculas infantium ex imaginatione ignis efficacissimè illinitur.

7. Lactuca ante reliquos cibos sumta sanguinis fervorem reprimit, atque hepatis cordisq; intemperiem calidam mitigat.

8. Lactuca nimium usurpata semen minuit, & venenem extinguit, nisi quis vinum generosum superbibat.

9. Lactuca in sine cenæ medetur ebrietati ex vino.

10. Lactuca calidis herbis, ut Nasturtio, Dracunculo esculento & similibus commixta, minus nocet semini, minusq; somnum conciliat.

11. Folia lactucæ sicca vel sola, vel cum foliis salicis, violariæ, & capribus papaveris decocta, atque ad lotionem manuum pedumq; usurpata, multum ad somnum conciliandum profunt.

12. Semen Lactucæ vel comestum, vel in potionibus usurpatum, venenem omnem maxime frangit, & semen minuit.

13. Aqua Lactucæ usus complexionibus frigidis, imprimisq; mulieribus, maxime nocet.

CAPUT VI. DE PLANTAGINE.

Plantago Græcis, Plantago Latinis, Wegwurt Germanis, plures habet species, inter quas præfertur major Septinervia quoque dicta. Vide Matthiol. pag. 375. sub Titulo Plantago major.

Substantia hujus plantæ occulta est, quod à totâ substantia contra febres prodest: manifesta verò mixta est, partim aquea, partim terrea.

Temperamentum frigidum & siccum statuitur in 2. gradu, idque maxime verum est in semine.

Vires respectu substantiæ sunt omne febrilem genus lenire: respectu temperamenti 1. refrigerare & exsiccare modicè, respectu foliorum; magis verò respectu seminis. 2. modò digerere & aperire obstructions viscerum; respectu foliorum; modò adstringere, respectu seminis. 3. Calculum aliquantulum movere, renumque obstructions aperire; rursus autem sanguinem sistere, & menses cohibere.

USUS.

Usus Plantaginis est in foliis, in semine, & in radice.

REMEDIA.

1. Folia Plantaginis commode ingrediuntur gargarismos

rimos in febris ardentibus contra lingua & faucium affectus, ut:

℞. Herba Plantag. Prunella cum floribus, Agrimon. ana ℥ss.
Radic. bifort. ℥ss. Coq. in f. q. aq. ad 3. post coletur.

℞. Colat. ℥xv. adde Alumin. ℥ss.
Rob. nucum, diamor. ana ℥ss. M. & f. Gargarium.

2. Aqua Plantag. ℥i. cum syrup. de Betonic. ℥ss. fluxiones tenues, nimiumq. mobiles, cohibet & sedat.

3. Aqua Plantag. ℥ss. cum syrup. de succo Acetose ℥ss. febris tertianas mitigat: interdum cum syrupo de Endivia, vel duabus radicibus in tertianis nobis miscetur.

4. Aqua Plantag. cum aqua Prunella commixta, lenit ariditatem lingua summam in febris ardentibus.

3. Aqua Plantag. vel sola, vel cum aliis repercutientibus mixta, & luteo madefacto fronti Epithematis more imposta, dolores capitis lenit in febris, & vapores adscendentes reprimat.

6. Semen Plantaginis pulverisatum commodè contra dysenteriam usurpatur, quotidie ter quaterve in Elethuor. aut alio modo exhibitum.

7. Idem cum vino decoctum, sanguinis excretionem sistit.

8. Aqua Plantaginis & Prunella contra gingivae sanguinolentias prodest.

9. Eadem aqua Plantag. exterius imposta, inflammationes Erysipelatis mitigat ac tollit.

CAPUT VII.

DE SAXIFRAGA ALBA.

Saxifraga communiter omnis planta dicitur, quæ urinam movet ac calculum frangit; ut sunt Filipendula, Asplenium, Adiantum, &c. in præsentia verò cum adjectione Saxifraga alba tantum intelligitur, Germanis weißer Steinbrech. Vide Matthioli pag. 694. sub Titulo V. Saxifraga IV. Hujus substantia est partium tenuium.

Temperamentum est calidum & siccum in initio tertii gradus.

Vires ejus sunt 1. Calefacere & exsiccare: 2. aperire, incidere, & abstergere: 3. urinam movere, calculum frangere, & menses parumpè ciere.

USUS.

Usus ejus est in foliis tam recentibus, quam exsiccatis, & in radice.

REMEDIA.

1. Folia decocta in vino & epota, urinam movent, & renem ac vesicæ calculum expellunt, idq. citius, si ante & post balneum adhibeantur.

2. Aqua destillata vel sola, vel cum aliis diureticis idem præstat.

3. Folia decocta in aqua, crassos humores incidunt ac præparant.

4. Granula radice tusa ac devorata, urinam cient.

5. Saxifraga alba cocta & epota, stranguriam medetur, & menses retentos aperit.

6. Eadem cum radice Rhodia cocta, fortius menses movet, & calculos impactos expellit.

7. Saxifraga alba pulvis mixtus cum speciebus Aromaticis, rosat. vel Diagalang. & in cerevisia calida ℥i. pondere assumtus, crassos humores digerit, & ad evacuationem præparat.

CAPUT VIII.

DE UNGULA CABALLINA.

Græcis Βίχλον, Ungula Caballina, Farfara; vel Tusfilago Latinis, Germanis Hufstättch; Brandl. titch; Dofhub. Vide Matthiolum pag. 614. sub Titulo 1. Tusfilago.

Hujus plantæ temperamentum est humidum in secundo, & frigidum in primo. Nota tamen quod folia, præsertim exsiccata, quoad humiditatem & siccitatem temperata videantur.

Vires ejus sunt 1. Humectare (imprimis recentis) & refrigerare modicè. 2. emollire. 3. laxare alvum, & emollire pectus ad expiendum. Usurpantur autem folia, flores, & radices.

REMEDIA.

1. Flores Ungule caballina decocti cum passulii, & epoti, tusim leniant, & alvum laxant.

2. Flores idem in aqua decocti & epoti, unà cum syrupo de Farfara, fluxiones salvas, destillantes ad pectus, atque ad asperam arteriam, emendant & solvunt.

3. Folia Ungule caballina recentia exterius imponuntur inflammatis partibus ex Erysipelate. Sed cavendum ne nimis diu hæreant, aliàs emolitione sua partem inflammatam ad ulcerationem perducunt.

4. In inflammationibus scabiei, folia & radix hujus plantæ utiliter adhibentur.

5. Aqua Ungule caballina rectè contrariusim siccitatem bibitur.

6. Folia sicca accensa sumum convenientem contrariusim constituunt.

CAPUT IX.

DE VIOLA LUTEA.

Græcis Λευκός, Latinis Viola lutea, seu citrina, Arabibus Keiri, Germanis gelb Wiole. Matthioli pag. 632. sub Titulo 11. Leucium aureum.

Variat quidem λευκός Græcorum in floribus, cum albos, purpureos & luteos proferat: sed posterioris usus est in Medicina præ reliquis, teste Dioscoride, & experientia.

Occulta violæ luteæ substantia esse videtur, quod vivo fœtui nocet, & ad abortum inferviat: manifestæ verò tenuium est partium, idque propter temperamentum calidum & siccum secundi gradus.

Quapropter vires ejus sunt 1. Calefacere & exsiccare mediocriter: 2. abstergere, præsertim respectu florum exsiccatorum. 3. obstructions nervorum, cerebrique aperire, menses movere, & secunda dinam expellere.

USUS.

Usurpantur autem flores & folia, licet rarius; ubi scilicet aqua destillatur ex iis, quæ tamen est deterior illa, quæ fit ex floribus.

REMEDIA.

1. Aqua Viola luteæ sapius usurpata Apoplexiam & Paralyin diuturnam sanat.

2. Flores decocti & epoti menses movent, & fatum mortuum expellunt.

3. Idem

3. Idem decoctum florum Podagricis, Apoplecticis & Paralyticis prodest.

4. Decoctum florum cum foliis exterius adhibitum fomentatione scirrhus tumores tollit.

5. Oleum Keirinum inunctum contra Paralyin & podagricos dolores prodest.

CAPUT X.

DE BERBERI.

Græcis Βάρβα Galeno, Crespinus Matthioli, Arabibus Amirberis, Officinis corrupto nomine Berberis, German. Berberisbeer/Erbsich oder Sauerauch; arbor est sylvestris, quæ in multis regionibus in hortis alitur. Vide Matthioli pag. 149. sub titulo 11. Oxyacantha Dioscoridis.

Substantia radice est crassarum partium, sed fructus est tenuior secundum Galenum.

Temperamentum est frigidum & siccum in secundo gradu.

Vires ejus sunt 1. refrigerare & exsiccare mediocriter: 2. quoad radicem, adstringere; sed quoad fructum, modicè incidere cum quadam adstrictione: 3. corroborare, quod fit commistione incidentis & adstringentis facultatis: 4. sistere fluxiones.

USUS.

Usurpatur hæc planta quoad radicem, & quoad fructum. Radix exsiccat, & ad potiones & lotiones præscribitur. Fructus sæpius in usu est, recens ad destillationem, undè aqua berberorum; aut ad conditum; aut ad succum exprimentum, undè Rob Berberis: Siccus usurpatur ad decoctiones.

REMEDIA.

1. Radix decocta cum vino rubro mensium fluxum sistit.

2. Eadem decocta in aqua omnes alias fluxiones corrigit.

3. Eadem pulverisata utiliter medicamentis aperientibus & incidentibus miscetur, ad conservandum robur Epatis.

4. Berberis fructus decoctus & epotus, imbecillitatem stomachi, præsertim in febris, corroborat, & ardentem februm ardentium temperat.

5. Rob Berberis februm sitim mitigat.

6. Idem Rob Berber. & Berberis fructus conditus, vomitum biliosum, in ardentibus febris, temperat & lenit.

CAPUT XI.

Hætenus de Plantis selectis, quarum usus est in multis partibus, tempore Aprilis provenientibus egimus: jam sequitur, ut pergamus ad eas, quas Herbilega juventus hoc eodem mense merito simul observare debet, ubi primum sese offerunt quædam, quarum usus est frequens in unâ tantum parte, ut sunt

Ranuncolorum variæ species, quarum radix usurpatur, ubi cutis excorianda, vel etiam valdè siccandum est juxta Galen.

Nammularia, cujus herba commodum potionibus Scorbuticis adjicitur.

Cheerolium, cujus herba stomacho fastidioso succurrit.

Tomus tertius.

Aquilegia, cujus semen ad expellendas variolas præfens remedium est.

Taraxacum, vel dens leonis, cujus radix & folia contra jecoris intemperiam calidam usurpantur.

Nasturtium aquaticum, cujus herba contumacibus obstructions lienis & mesenterii convenit.

Ribes, cujus bacca vim refrigerandi possident. Consolida media, vel Bugula, cujus herba vulneraria est.

Polygonum, quo ad herbam in adstringendo conveniens.

Aliæ simul etiam provenientes hoc tempore sunt rarioris usus, ut sunt

Colchicum, quod hoc tempore foliis, Autumno verò floribus erumpit.

Ornithogalum luteum, vel bulbus agrestis.

Geranii variæ species, inter quas in vulneribus & ulceribus malignis succo suo plurimum commendantur.

Satyri variæ species, quarum radices Venerem stimulare dicuntur, in primis majores, quibus humidam calidam temperaturam Grænus attribuit.

Gallion.

Viola matronalis.

Dapherides.

Caltha palustris.

Allium ursinum.

Alliaria, quæ Scordii succedaneum esse potest in casu necessitatis.

Lactuca agnina, Lemmetlattich/olim Heimstadii propter dichotomiam, quæ dividitur, herba Ramifica dicta, cujus usus est verno tempore in acetariis, Germ. Kefersallat.

Phu minimum.

Alfines variæ species, ut hispida major & minor C. Ban. item parva recta, foliis veronica, &c.

Ornithopodium.

Urtica mortua.

Tithymallus Cyparissius

Helioscopius.

Spergula saginaria.

Cauda muris.

Asarina.

Orobus vernus sylvaticus Thalii.

Trifolium palustre.

Alnus.

De his & similibus herbis hoc mense prodeuntibus nihil addimus ulterius, quia præfens institutum requirit, ut solum agamus de iis, quæ maximè sunt selectæ, ita ut quotidianus ac tutus eorum usus sit in partibus pluribus. Hinc igitur ad ipsos libros Botanicorum vicissim diligentem rei herbariæ remittimus, & ad mensem subsequenter nos convertimus.

SECTIO III.

DE PLANTIS PROVENIENTIBUS IN MAJO.

CAPUT I.

DE ABSINTHIO.

Græcis Αψίνθιον, Latinis Absinthium, German. Wermuth. Hujus duæ species maximè usita-

* Z

τæ,

ta, adeoque merito selectæ sunt, nimirum *Abfintium* sine adjectione, ubi intelligitur *Abfintium* vulgare, & *Abfintium Romanum*, vel *ponticum*. Vide *Matthiol.* pag. 508. sub Titulo 1. *Abfintium*.

Substantia Abfintii est occulta & manifesta: ilius respectu hepar corroborat, & bilem per urinam purgat hujus ratione partim est terreum, partim igneum.

Temperamentum est calidum in primo, & ficutum in tertio gradu. Sed tamen hoc magis de *Abfintio* vulgari, minus de *Abfintio Romano*, omnium maximè de succo, & oleo per destillationem verum est.

Vires in *Abfintio*, teste *Galeno* 2. *Meth. med.* mixtæ sunt, ideoque partim digerendi, partim adstringendi facultatem obtinent.

USUS.

Est autem usus ejus in foliis, in coma, & in semine: *Folia* recentia usurpantur ad destillationes aquæ & olei; item ad infusiones cerevisiæ, vini, olei communis: item ad succi expressionem: *Sicca*, ad decoctiones, pulveres, species & Emplastra præferuntur: item ad salis præparationem, &c.

REMEDIA.

1. *Abfintium* in vino infusum tertianæ febrî notis prodest, post diem septimum frequenter usurpatum.
2. *Abfintium* cum *calamintha* decoctum in aqua, post septimum diem, contra febrim tertianam puram & notam *zizij*, vel *ziv*, manè & vesperi bibitur.
3. *Abfintium* cum *calamo aromatico* & *calamintha* decoctum in vino fortissimo, contra quartanam per septimum diem integram manè & vesperi bibitur.
4. *Abfintium* in aqua & vino decoctum, contra quotidianas febres prodest.
5. *Abfintii* coma, vel semen, quotidie hora 1. ante cibum deglutiendo sumptum, è nausea abundi, appetitum restituit, & concoctionem imbecilliorum confortat.
6. *Abfintii* caliditatem, & vim aperiendi mejo-rem *Rose* simul decoctæ optimè temperant.
7. *Abfintii* decoctum, aut vinum *Abfintites*, *Phtisicu* necet.
8. Vinum *Abfintii*, ejusdemq; decoctum, vermes necat, materiam, ex qua generantur, consumit, & vermes etiam expellit.
9. Oleum *Abfintii* exterius umbilico, & toti regioni ventris illitum, vermes interficit & expellit.
10. *Conserva Abfintii* manè *zizij*, sumitur contra *Hydropem*.
11. Vinum *Abfintii* somnum conciliat, quatenus caput replet.
12. Idem menses quoque movet, ubi frequenter bibitur.
13. *Abfintium* in aqua decoctum & epotum *Ictericam* sanat.
14. Pulvis *Abfintii* vel solus, vel cum aliis aromaticis mixtus, & cum cerevisia calida *zizij*, pondere epotus, menses movet.
15. Pulvis *Abfintii* cum *Mentha*, *Caryophyllis*, *Nuce moschata*, *rosæ rubris*, & *cumino* mixtus, & in forma Emplastri ventriculo cum pane & aceto applicatus, vomitum sedat.
16. Aqua *Abfintii* prodest in suffocatione matricis.
17. Aqua *Abfintii* exterius cum aceto vini mista, & linteo humectato regioni jecoris imposita, valdè corroborat jecur.

18. *Syrupus de Abfintio* & in mensibus moventis, & in februm chronicarum declinationibus prodest.

19. *Sal Abfintii* cum *zizij*, *Theriac*, vel *Atchridat*, gran. iij. vel *V. utiliter* contra pestem ab insectis sumitur.

20. Idem in februm declinationibus commodissime sapius adhibetur.

21. Oleum *Abfintii* vel solum, vel mixtum cum aliis appropriatis, cum cere s. g. optimum unguentum stomachale constituit.

CAPUT II.

DE ABROTANO.

Abrotanum, German. *Erbrist* / oder *Erbrösch* / duarum est specierum, quia datur *Abrotanum* mas & femina. Vide *Matthiolum* pag. 512. sub Titulo 1. *Abrotanum mas*. Item pag. 513. II. *Abrotanum femina*.

Substantia Abrotani tenuium est partium. *Temperamentum* est calidum & ficutum in tertio gradu.

Vires ejus sunt 1. calefacere & exficcare: 2. incidere, & digerere: 3. menses movere, vermes enecare, & stomacho nocere.

USUS.

Usurpatur autem tota planta, & in foliis, & in semine.

REMEDIA.

1. *Abrotanum* decoctum, & manè vesperiq; epotum, contra febres putridas prodest.
2. *Abrotanum* decoctum in aqua & epotum aliquot diebus contra tertianas notbas prodest.
3. *Abrotanum* decoctum in vino bibitur aliquot diebus contra quartanam.
4. *Abrotanum* in aqua & vino equaliter decoctum, prodest efficaciter contra quotidianas.
5. Idem decoctum *Abrotani* contra vermes prodest.
6. *Abrotani* oleum contra vermes utiliter ventri innugitur.
7. *Abrotanum* tritum cum farina hordeacea, & decoctum, atque emplastri loco adhibitur, tubercula discutit.
8. Oleum *Abrotani* sive solium, sive cum oleo amygdalarum & similibus mixtum, & illitum, rigores, accessionesq; februm mitigat, & expulsionem variolarum adjuvat.

CAPUT III.

DE AGRIMONIA.

Græcis *εὐρατόριον*, Lat. *Eupatorium*, sed cum adjectione *Dioscoridis* (quia datur adhuc aliud *Eupatorium Avicennæ*, & aliud etiam *Meisuei*) *Officinis Agrimonia*, Germanis *Odermantig* / oder *Druchwurk*. Vide *Matthiol.* pag. 717. sub Titulo 1. *Eupatorium*.

Hujus plantæ duæ sunt species ejusdem facultatis & usus: prior usitata est, omnibus nota; altera paulò subtilioribus foliis, eadem tamen formâ constar, quæ propè *Lipsiam* nascitur.

Substantia occulta *Agrimonia* est locale jecoris, illudque maximè corroborat: manifesta verò est tenuium partium, cum aliqua mixtione terrestrium, eaque valdè modicâ.

Tempera-

Temperamentum est ficutum in secundo, sed in caliditate & frigiditate temperatum, ita ut modicè calidum & frigidum sit.

Viribus igitur à tota substantia corroborat hepar. Respectu temperamenti 1. exficcat mediocriter: 2. incidit, abstergit, & modicè adstringit: 3. Obstructiones jecoris expurgat, & robur visceri addit.

USUS.

Usus ejus est in floribus, foliis, & semine.

REMEDIA.

1. *Herba Agrimonia* vel sola, vel cum similibus decoctæ & epotæ, crassos humores extenuat, obstructions epatis aperit, & hypochondriorum tensiones demolitur.
2. *Agrimonia* in vino decoctæ, fluxiones hepatis diuturnas in sensu corrigit.
3. *Herba Agrimonia* cum aliis, frigidis vel calidis medicamentis decoctæ, dirigit vim medicamentorum ad jecur.
4. *Herba Agrimonia* decoctæ in vino & aqua prodest in dysenteria, præsertim ubi alia adstringentia adduntur.
5. *Agrimonia* decoctum, in *Hydrope* epotum, est saluberrimum.
6. *Aqua Agrimonia* epotæ vel sola, vel mixta cum aliis, in eodem morbo medetur, quibus herba convenit.
7. Semen *Agrimonia* decoctum in vino, *Dysenteriam*, & fluxiones jecoris sanat.
8. Semen *Agrimonia* utiliter aliis ingredientibus in electuariis epaticis miscetur.

CAPUT IV.

DE BETONICA.

Græcis *κίσπος*, vel *βουβονόσπον*, *Betonica*, vel *Veronica* Latin. Germ. *Detonienkraut* / oder *Braun Detonien*. Vide *Matthiol.* pag. 672. sub Titulo 1. *Betonica*.

Hujus substantia occulta est, quod capiti maximè proficit, quam ob causam à quibusdam capitalis herba dicitur: imò & jecori, & ventriculo, & matrici, & articulis ac nervis singulari qualitate amica est. Manifesta substantia quodammodo mixta videtur, quia tenuium est partium, & parum per adstringens, terreæque.

Temperamentum est ficutum in primo ordine, sed in caliditate aut frigiditate aut certè temperatum, aut mixtæ qualitatis. Quamvis dissentiant hic *Botanicorum* libri, qui plerunque *Betonicam* calidam ac ficutam in tertio ordine statuunt.

Vires *Betonicæ* sunt 1. calefacere & exficcare parum, imò verò refrigerare quodammodo: 2. modicè incidere, aperire, sed tamen cum quadam adstrictione: 3. menses movere, & calculum frangere, ac vulnera consolidare.

USUS.

Usus hujus plantæ est in foliis, floribus frequenter, & in radice rariùs.

REMEDIA.

1. *Betonica* in vino decoctæ, contra quartanam utiliter in principio paroxysmi ebibitur.
2. *Betonica* cum *Plantagine* decoctæ febribus tertianis puris prodest, si vel in initio paroxysmi, vel aliàs quotidie bis, manè scilicet & vesperi ebibatur.
3. *Aqua Betonica* *zizij*, cum aq. *Plantag.* *zizij*, *lyrup.*

de succo *Acerosæ* *zizij*, mixta ac bis quotidie epotæ, prodest contra easdem febres.

4. *Betonica* cum *Pulegio* decoctæ in aqua, & epotæ, febres quotidianas, vel tertianas notbas sanat.

5. *Potio* ex *syrupo de Betonica* *zizij*, *Oxymel.* *zizij*, aq. *Fenic.* *zizij*, mixta & quotidie bis usurpata, prodest contra easdem febres.

6. *Conserva Betonica* quantitate *Castaneæ* nucis matutino tempore assumpta, & capiti & ventriculo imbecilliori, & in matricis suffocatione, & in *Hydropis* valdè commendatur.

7. *Folia Betonica* vel recentia, vel sicca, decoctæ in aqua, & fronti imposita, doloribus non tantum capitis, sed & oculorum, imò & aurium profunt.

8. *Betonica* cum aqua & vino vel sola, vel cum foliis *Origani*, *Chamomille* floribus, & aliqua parte radicis *Ireos* & *Pyrethri* coctæ, prodest contra dentium dolorem, scilicet à fluxionibus frigidis, si sapius illo decoctæ os proluatur.

9. *Conserva* florum *Betonica* sapius usurpata, convenit *Phtisicu* & *Asthmaticis*.

10. *Conserva Betonica* à cæna *Nucis Castaneæ* quantitate sumpta, coctionem juvat.

11. Eadem, ut & vinum de *Betonica*, prodest in, quæ ructus acidos patiuntur.

12. *Betonica* cum radice *cichorei* decoctæ in aqua, prodest *ictericis*, quotidie bis usurpata.

13. *Betonica* pulvis ad *zizij*, pondus cum aqua ejus aliquoties assumtus, menses ducit.

14. *Betonica* folia in aqua decoctæ, si manè, vesperiq; ebibantur, menses movent.

15. Idem decoctum manè vesperiq; percolatum, utiliter bibitur ad renes expurgandos, & calculum frangendum.

16. *Aqua Betonica* vel ante ingressum balnei, vel aliàs epotæ contra calculum auxilio est.

17. *Betonica* decoctæ in vino, vel vinum *Betonica*, colicas passiones sensim tollit.

18. *Betonica* contrita & decoctæ in aqua, atque exterius imposita, tumores & inflammationes dissolvit.

19. Eadem decoctæ, & manè vesperiq; epotæ, comitialibus & *Apoplecticis* auxilio est.

20. *Aqua Betonica* salubris est in omnibus capitibus fluxionibus.

21. *Syrupus de Betonica* vel solus lambendo sumtus, vel in forma portionis ad *zizij*, cum aqua *Melissæ* & similibus *zizij*, mixtus, obstructions in *Apoplexia* & *Epilepsia* aperit, & fluxiones cohibet.

22. *Betonica*, ejus aqua & *Syrupus*, contra *podagram*, imprimis, illam speciem *Arthritidis*, quæ *Ischiatica* dicitur (*Düfftwegh*) efficax est.

23. *Betonica* folia, & semen *fenugraci*, atque caro *similaginis*, decoctæ in lacte vaccino, in forma pulmenti, & postea pauco croco aromatizata & imposita, tertianâ quâq; horâ cum linteis, vel panno, idq; calidè, summos dolores *Podagra* mitigat.

24. *Betonica* in vino decoctæ, sanguinem excrementibus convenit.

25. *Folia Betonica* contrita, vel succus foliorum recentium vulnera sanat.

26. *Betonica* contra venena quodammodo membrâ nostri corporis conservat.

CAPUT V.

DE CALENDULA.

Calendula quibusdam, Latinis *Caltha*, German. *Ringelblumen*. Vide *Matthiol.* pag. 894. sub Titulo V. *Caltha*.

* Z *

Substan-

Substantia constat tenuium partium.

Temperamentum est calidum & ficcum in tertio gradu.

Vires ejus sunt 1. calefacere & exsiccare medio-criter: 2. attenuare, discutere & aperire: 3. menses movere, & morbillos variolasque expellere.

U S U S.

Ufus hujus plantæ est in foliis & in floribus.

R E M E D I A.

1. Calendula vel in aqua, vel in rubro vino decocta, & mane, vespereque epota, morbillos & variolas expellit.

2. Calendula cum semine raphani, & frigidis morbilis, nec non radice liquiritia decocta in aqua & epota, idem præstat fortius.

3. Calendula cum floribus in vino decocta, & per hebdomadam epota, menses movet.

4. Calendula suffitu matricem frigidam & humidam calefacit & exsiccat.

5. Calendula arida, suffitu usurpat, mirificè secundam expellit.

6. Calendula recens cum floribus contusa, & tuberculis imposta, verrucas tollit.

CAPUT VI.

DE CHELIDONIO.

Xελιδόνιον ἰβηνα, Chelidonium sine adjectione, vel Chelidonium magnum, Germ. Scheckwurzel. Vide Matthiol. pag. 463. sub titulo 1. Chelidonium majus.

Herba vulgò notissima, cujus substantia est tenuior; temperamentum calidum ficcum in tertio gradu.

Vires ejus sunt 1. calefacere & exsiccare multum: 2. attenuare, incidere, & crassos humores discutere: 3. Oculorum obscuritatem acuerè.

U S U S.

Ufus Chelidonii est in foliis, & in radice.

R E M E D I A.

1. Aqua Chelidonii vel sola, vel mixta cum aliis collyriis, nubeculam crassam, obscuritatemque oculorum discutit, si quis ea sepius oculos lavet, vel guttulam in pupillam instillet.

2. Succus Chelidonii vel cum saccharo clarificato, vel cum melle illius, omne, quod crassum est in pupilla, discutit, tollitque.

3. Herba Chelidonia cum Artemisia rubra in calcæis sub planta pedum gestata, sanguinem attrahit, & per revulsionem hæmorrhagiam narium nimiam sistit.

4. Eadem eodem modo adhibita, menses aperit, quando sanguis nimium ad superiores partes vergit.

CAPUT VII.

DE BORRAGINE.

Græcis Βορραγίνη, Latinis Borrage, Germanis Borrage/oder Duresch. Vide Matthiol. pag. 825.

Ejus duæ sunt species, una sylvestris, quæ est nostra Buglossa, de qua paulò post altera fativa,

quæ est nostra Borrage, & verum Buglossum Dioscoridis.

Substantia occulta Borrage est, quod memoriae profit, & floribus cordialibus annumeretur.

Temperamentum constat calido & humido in primo gradu.

Vires ejus sunt 1. calefacere & humectare parum: 2. abstergere, emollire: 3. humores melancholicos alterare: 4. Corroborare viscera, & memoriam confortare.

U S U S.

Ufus Borrage est in foliis, floribus & radicibus, modis diversis, pro ratione remediorum subsequentium.

R E M E D I A.

1. Folia & Flores Borrage in vino vel cerevisiâ quotidiani potus usurpata, tristitiam melancholicam alterant, & memoriam corroborant.

2. Conserva Borrage manè quantitate nucis castaneæ usurpata, memoriam quoque confirmat, & melancholicas imaginationes lenit.

3. Eadem in forma subscriptâ conditum efficax contra Melancholiam constituit.

R. Conf. Borrage ℥ij.

Bugloss. ℥j.

Rosarum ℥jss.

Veronica Coronar. ℥jss.

Nucis Cast. cond. ℥j.

Spec. latif. Galeni ℥j.

Caryophyllorum.

Gran. Paradisi. ana ℥ss.

M. & cum syrupo de succo Borrage fiat

Conditum de Borrage.

4. Eadem conserva Borrage in febribus tertianis agrorum imbecilliorum valde prodest.

5. Aqua Borrage & cor & cerebrum, adeoque memoriam, corroborat.

6. Aqua Borrage ℥ij. cum syrupo de succo acetosæ ℥j. mixta in forma potionis, & manè ac vespere usurpata, febres tertianas tollit.

7. Aqua Borrage ℥ij. cum syrupo de Absinthio ℥jss. mixta, febrem quartanam digerit, & sensim tollit.

8. Syr. de succo Borrage cor corroborat, ejusdemque tremorem curat.

9. Idem cum syr. vel aqua Acetosæ, sitim in febribus optime lenit.

10. Fuleb de succo Borrage ad ℥ij. cum ℥ij. aquæ simpl. vel aq. Acetosæ, utilem constituit potum is, qui tempore æstatis in calidioribus regionibus peregrinari coguntur.

11. Radices Borrage in aqua decocta, contra melancholiam, manè vespereque, utiliter ebibuntur.

CAPUT VIII.

DE BUGLOSSO.

Bυγλωσσος, Lat. Buglossum, Off. Buglossa, German. Dohsenjung. Vide Matthiol. pag. 825.

Estque illa species buglosse, quæ Mesuæo Sylvestris dicitur: hodiè apud nos in hortis colitur Buglossa Italica, quæ hujus loco, si haberi potest, commodè usurpatur. Quoad occultam substantiam buglossa cordialis est flos: temperamentum verò constat calido & humido in primo gradu.

Vires ejus sunt à totâ substantiâ, cor corroborare: deinde

deinde à temperamento: 1. calefacere & humectare modicè: 2. emollire & abstergere: 3. biliosos humores temperare, nec non etiam aliquæ parte melancholicos corrigere. Usurpatur autem buglossa potissimum quoad folia, & flores.

R E M E D I A.

1. Syrupus de succo buglosse, vel solus, vel cum aliis, sitim in febribus lenit, cor corroborat, & tristitiam depellit.

2. Aqua buglossa suâ humiditate febribus succurrit, & cordi prospicit.

3. Aqua buglosse & Plantag. ana ℥jss. mixta cum syrupo de succo acetosæ ℥j. syr. de succo Granat. ℥jss. potionem utilem constituit contra febres ardentes malignas, manè & vespere usurpandam.

4. Conserva buglosse manè sumpta q. s. præsertim æstatis tempore, cor corroborat, sitim lenit, & biliosos humores mitigat.

5. Eadem cum conserva Rosarum & borrage vires cordis in febribus reficit.

6. Herba buglossa decocta vel sola, vel cum floribus in vino, contra febres quotidianas aliquo modo valet.

7. Buglosse flores in vino infusi tristitiam melancholicam paulò minus, quam borrage, alterant.

CAPUT IX.

DE BRANCA URSINA.

Aυρσίνη, Lat. Branca Ursina, quibusdam per Ursinus, Germ. Deerenlau oder Deerenap. Vide Matthiol. pag. 777. sub Titulo Sphondylium.

Hujus plantæ duæ sunt species: Una Romana, quæ tantum in hortis colitur: altera sylvestris, quæ passim suâ sponte nascitur, & hodiè apud nos in usu est. Substantia Brance Ursinæ est tenuium partium, temperamentum est calidum & ficcum in primo gradu. Vires ejus sunt 1. calefacere & exsiccare sed modicè: 2. incidere crassa: 3. digerere mediocriter. Ufus est frequens in foliis, rarior in Radice.

R E M E D I A.

1. Folia branca Ursina in clysteribus, aut sola decocta in aqua, aut cum aliis herbis emollientibus, alvum subducunt, & intestina à biliosis humoribus erosa mirificè sanant.

2. Eadem quoque materiam piruitosam incidunt ac digerunt, præsertim cum discutientibus statui, aliisque attenuantibus miscantur & coquantur, cujus generis est hoc lenissimum Enema:

R. Herba Mercurialis.

Bimalve ana ℥jss.

Branca Ursinæ ℥j.

Bulegii.

Origani.

Fol. lauri ana ℥jss.

Sene ℥j.

Fl. Chamomill. ℥ij.

Sem. Anisi ℥jss.

Cumini ℥ij.

Cog. in ℥j. q. aqua, vel jusculi Gallin. ad tert. post coletur ℥ij. adde olei communis ℥ij.

Salis ℥ij. F. Enema.

3. Folia Branca Ursina imposta exterius Erysipelati pedis, aut alterius membri, dolorem leniunt, & inflammationem sedant.

4. Rad. branca Ursina cum fursure cocta in vino, contusorum osium dolorem lenit.

5. Folia Branca Ursina, & multò magis Radix cocta in vino, vel sola, vel cum fursure, luxati membri imposta, multum conveniunt.

CAPUT X.

DE CHAMÆDRI.

Xαμῆδρος Officinis & Græcis, Lat. Triffago, Germ. Chamenderlein. Vide Matthiol. pag. 597. sub titulo 1. Triffago seu Chamadrys.

Ejus duæ sunt species. una vera, altera vulgaris, quarum illa merito usurpatur. Substantia constat hæc planta tenuibus partibus: temperamento secundum Galenum calido & sicco in tertio ordine, quamvis experientia nostri seculi potius in secundo gradu constet. Vires ejus sunt 1. calefacere & exsiccare multum: 2. Attenuare & incidere: 3. Movere menses & urinam. Ufus ejus frequens est in foliis, rarior in semine.

R E M E D I A.

1. Recens herba cum cochleariâ decocta Scorbutum sanat, & lentum viscidumque humorem, vel per sudorem, vel per insensibilem transpirationem tollit.

2. Decocta vel sola, vel cum Mercuriali & Bismalva in aceto, & exterius imposta regioni lienis, scyrrhum quoque lienis emollit.

3. Eadem herba decocta vel sola, vel cum aliis aperitivis obstructiones lienis & jecoris resolvit, & per consequens contra icterum quoque prodest.

4. Eadem eodem modo usurpata hydropem in principio sanat.

5. Eadem herba decocta in vino vel sola, vel ad dito pulegio, & aliquot diebus ante mensum muliebrium fluxum epota, contra retentionem mensum optime valet.

6. Vinum Chamadrys Ictericis & hydropticis convenit.

7. Idem quoque retentionem mensum in principio sanat.

8. Semen Chamadrys decoctum in Aqua, utile est, ad abluendos oculos suffusos, eorumque caliginem extergendam.

CAPUT XI.

DE FUMO TERRÆ.

Kαπνός, Fumus terræ, vel fumaria, quibusdam Capnion, Germ. Erdrauch / Taubentropff / wilde Raute. Vide Matthiol. pag. 807. sub nomine 1. Fumaria.

Herba satis elegans, ac vulgò notissima. Substantia ejus occulta est, quod mirificè Epati prodest, & sanguinem præsertim Melancholicum, cum quadam facultate purgandi, mundificet. Manifesta substantia est quodammodo mixta, maxima tamen ex parte, tenuium partium, alicujus astrictionis simul particeps. Temperamentum est calidum & ficcum in 2. gradu. Vires ejus sunt 1. Calefacere & exsiccare multum: 2. attenuare & aperire obstructiones, cum quadam tamen astrictione: 3. Roborare epar, & aliquantulum tum urinas movere, tum alvum subducere, in primis respectu syrupo de fumo terræ. Usurpatur autem in foliis, in floribus, & in succo.

REMEDIA.

1. Fumaria cum Epate vituli destillata aquam reddit valde salubrem ad roborandum hepatis in arthropia vel tabe jecoris.
2. Aqua Fumaria hepaticis, scabiosis, hydropicis, saluberrima est, si mane & vesperi vel sola, vel cum syrupo de Endivia bibatur.
3. Aqua Fumaria epota obstructions jecoris abigit, ac diffultatem anhelitus ex ea tollit.
4. Aqua sumi terra comixta cum speciebus diarrhod. abb. 12. horis, & postea percolata, ac epota interdubiu, cachexiam ex hepatis imbecillitate, & leucophlegmatiam virginum sanat, ac meliorem habitum atque colorem reddit.
5. Aqua Fumaria cum Aqua Fragaria & Veronica epota, sanguinem optime mundificat, & scabiem tuam sanat.
6. Syrupus de sumo terra & Melancholicum succum, & vitulos atque acres humores sive lambendo sumptus, sive cum Aqua Scabiosa vel Endivia epotatum alterat, tum huiusmodi, tum etiam evacuat, mixtus cum aliis purgantibus.
7. Herba fumaria in vino infusa, vel etiam in vino decocta & epota, epas corroborat, magis astringit, nec quicquam purgat.
8. Herba fumaria cum Endivia, & Rad. Cichorei, aut similibus decocta aperit obstructions Epatis, ac bilem assutam ac Melancholiam digerit.
9. Conserva Fumaria aut sola, aut mixta cum conserve Rosar. mane sumpta, epas corroborat, & sanguinem mundificat.

CAPUT XII.

DE PRUNELLA.

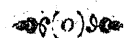
Prunella, nonnullis Consolida minor non immerito dicta, Germ. Weimellen. Vide Matthiol. pag. 684 sub nomine VII. Consolida minor. Substantia eius videtur alia occulta esse, quod scilicet ad vulnera carnis, & ad ulcera, in primis oris, consolidanda mirifice proficit. Manifesta autem ejus substantia est glutinosa. Temperamentum est calidum & siccum in primo ordine. Vires ejus sunt 1. calefacere & exiccate modice: 2. abstergere & conglutinare: 3. carnem generare.

USUS.

Ulus hujus plantæ est in foliis ad destillationem & decoctionem, atque in floribus.

REMEDIA.

1. Aqua Prunelle vel sola, vel cum aliis aq. vulnerariis, scilicet Alchimilla, Samicula, & Tormentilla mixta, ac epota mane & vesperi, mirifice vulnera aliis insanabilia consolidat.
2. Herba Prunelle aut cum aliis vulnerariis, scilicet Alchimilla, Samicula & Tormentilla cocta, & epota, vulnera sanat.
3. Succus Prunelle expressus, & cum aceto rosaceo mixtus, & cum luteo madefacto fronti impositus, vehementes dolores capitis sedat.
4. Aqua Prunelle aut sola, vel cum alumine pauco, & aliis aquis mixta, & calide pro gargismo usurpata, Aphtharum oris optime corrigit.

CAPUT XIII.
DE PORTULACA

Portulaca, Græc. Portulaca, Lat. & Offic. Porakstraut / Germ. Vide Matthiol. pag. 332. 1. Portulaca domestica.

Hujus duæ sunt species, una hortensis, altera sylvestris, quarum illa in usu est potissimum.

Substantia hujus est aquea cum aliqua terrestreitate conjuncta, ac aliquid alimenti in se continet, licet parum, unde recens Portulaca vel cocta, vel cruda, in delictis ciborum à primatibus habetur. Temperamentum frigidum est in tertio ordine, & humidum in secundo.

Vires ejus sunt 1. Refrigerare nimis, & humectare multum: 2. Incrassare, & aliquantulum adstringere: 3. Reprimere fluxiones.

USUS.

Ulus ejus est in foliis, & in semine.

REMEDIA.

1. Portulaca comesta stuporem dentium ab usu acidorum contrahit sanatur.
2. Herba cocta & imposita mammillarum inflammationes sanat, rubedinem ac dolorem earum lenit.
3. Eadem recens cocta & inter cibos usurpata bilem fervidam adolescentie mitigat, & fluxiones à tenui humore hinc & inde vagabundas sistit.
4. Semen preparatum & pulverisatum vel solum, vel cum sem. Acetose mixtum, fluxiones alvi cum febribus optime sanat.
5. Semen pulverisatum cum cornu C. V. in syr. acetose sumptum vermes enecat & expellit.
6. Aq. Portulacæ epota sanguinem & Epas refrigerat, ac firmum tum in æstu canis larum, tum in acutis febribus mitigat.
7. Aq. Portulacæ spurio sanguinis à tristi calida, vel à biliosa erosione orto, sepius epota medetur.
8. Succus Portulacæ illitus exterius verrucas tollit.

CAPUT XIV.

DE ROSMARINO.

Rosmarinus, Græc. ῥοσμῆρινον: Libanotis coronaria, vulgo & offic. Rosmarinus. Germ. Rosmarin. Vide Matthiol. 575. sub nomine Rosmarinum coronarium.

Sæpius à recentioribus Libanotis dicitur sine adjectione, quamvis veteribus alia Libanotis fuerit. Ejus species una tantum habetur, nisi quod Valerius cordus marem se vidisse scribit.

Substantia hujus occulta est, quod sit alexipharmaca, quia à pestilentia præservat: Manifesta videtur partium tenuium. Temperamentum est calidum & siccum in secundo gradu. Vires ejus sunt 1. Calefacere & exiccate multum: 2. Abstergere.

USUS.

Ulus Rosmarini est in foliis, & floribus.

REMEDIA.

1. Herba Rosmarini decocta in Aqua & epota mane & vesperi calide, Ictericam sanat.
2. Rosmarini vinum epotum in initio prandii frigidum ventriculum ac matricem calefacit, quod etiam Rosmarini cerevisia, sed paulo minus, præstat.
3. Herba

USUS.

Ulus hujus plantæ dignissimus est in omnibus ferè partibus, nimirum in radice, in floribus, in semine, in fructu, in succo, & in aqua destillata. Radix rarius ad decoctiones & fomentationes usurpatur. Flores recentes requiruntur ad conservam, ubi saccharo condiuntur, ad confectiones, unde morfuli rosarum, ad succum exprimentum, ad syrupum rosatum, ad aquæ destillationem, ad acetum rosaceum, ad oleum rosatum, ad unguentum rosatum: Sicci vel pro decoctionibus ad potiones, gargarismos, vel lotiones præscribantur; vel pulverisantur pro speciebus aromaticis conficiendis, quas ingrediuntur. Semen rosarum, quod anthera dicitur à Mesue, est pars florum interior lutea, quæ trochiscos de terra sigillata ingrediuntur, ut habet Cordus in dispensatorio. Fructus rosarum German. Hanbutten vocantur, qui vel recentes comeduntur, vel etiam decoquantur. Aqua rosarum usurpatur frequenter, sed nota, quod triplex haberi debeat, scilicet ex sylvestribus, quæ magis adstringit: ex rosis albis hortensibus, & tandem ex rosis rubeis benè odoratis in balneo destillata.

REMEDIA.

1. Radix rosarum decocta in aqua, & mane vesperiq. epota, sistit tum alvi, tum mensium fluxiones.
2. Rosa in coronis gestata æstum capitis & inflammationes febriles tollunt, sed cerebrum frigidum offendunt, & destillationibus obnoxium reddunt.
3. Cataplasmata ex rosis aridis post destillationem, fronti imposita minus, quam corona rosacea, æstum capitis temperant.
4. Rosa in coronis Apoplecticis, Epilepticis, & mulieribus suffocatione matricis laborantibus nocent.
5. Conserva rosarum recens magnitudine quasi castaneæ, aut paulo plus, sumpta, hora una, ante cibum, bilem in adolescentibus calidioribus mitigat, & in estate prodest.
6. Conserva rosarum antiqua phibiscis in spurio sanguinis convenit.
7. Conserva rosarum recens sepius usurpata phibiscis quoque præscribitur.
8. Conserva rosarum recens mixta cum conserva violarum & speciebus diamofchu dulci, ac sepius interdum gustata, phibiscis commodum exhibetur.
9. Conserva rosarum antiqua hepaticum fluxum sanat, vel sola, vel cum diacryonio assumpta, vel cum aqua sol. quercuum diluta, & multoties ebibita.
10. Conserva rosarum antiqua optimum est remedium contra fluxum album mulierum.
11. Conserva rosarum recens cum Aqua simplici trita & ebibita, multum valet contra febriles ardores & hepatis incendium, si modò ventriculus cruda ferat.
12. Succus rosarum cum saccharo in rotulis confectus magis, quam conserva, phibiscis convenit.
13. Succus rosarum & macis in rotulis confectus, medetur doloribus capitis ex consensu calidioris jecoris.
14. Succus rosarum in Elect. de succo rosarum propter diagyrium fortiter bilem purgat, & cautè usurpandus est.
15. Syrupus rosarum solutivus in febribus acutis, & tempore pestis saluberrimus est, quia corroborat, & pestiferi veneno resistit.
16. Syrupus rosarum solutivus, nec adulteratus, leniter bilem purgat, & febribus tertianis atque Erysipelati medetur.
17. Syrupus rosarum non solut. erysipelata, aliasq. biliosas fluxiones sedat, & epas calidum corrigit.

* Z 4

18. Idem

3. Herba in vino decocta, & mane ac vesperi epota, status discuit, & plurimum contra pleuresin noxiam prodest.

4. Eadem decocta, vel sola, vel cum aliis appropriatis in Aqua, & fomentatione usurpata, matricem frigidam & humidam sanat, ac sterilitatem mulierum ex nimia frigiditate & humiditate curat.

5. Aqua Rosmarini mane & vesperi epota calide, matricem debilem ex frigida humiditate, constitutione corroborat.

6. Eadem eodem modo usurpata obtusum ingenium, ac cerebrum humidum, frigidumq. curat, & alacrius reddit.

7. Aqua Rosmarini septem diebus epota mulieribus menses movet.

8. Eadem Paralytin lingua & Apoplexiam corrigit.

9. Anchos conserva mane quantitate nucis castaneæ sumpta cor & cerebrum corroborat.

10. Eadem cum conserva Lavendule, Borriginis, castorei & spec. diamofchi. amar. præsentissimum est remedium contra Apoplexiam.

CAPUT XV.

DE ROSA.

Rosam Græci ῥόδον vocant, aliis quibusdam κυνισβατον, Cynosbatum vel Arbutus dicitur, German Rosenstrauch. Vide Matthiol. pag. 166.

Hujus duæ sunt species: Sylvestris & Hortensis. Illa duarum est specierum, una procerior frutex, altera humilior, chamærodos dicta, quod humi repar, German. Erdrosen: quarum hæc præfertur. Hortensis autem dignitate omnes sylvestres superat, cujus multæ sunt species, & florum differentiarum, quæ tamen maximè ex parte ad albas & rubeas reducuntur, quarum hæc digniores, nisi quis albas Hieruscas Damascenas intelligat, quarum mentionem facit Matthiolus: Inter Rubeas puniceæ & magis odoratæ primas tenent.

Substantia rosarum consideranda est occulta & manifesta. Occulta triplex invenitur: Una in corroborando corde, unde ex floribus cordialibus præcipua est: altera alexipharmaca est, teste Valer. Cordo, & experientia nostrum, in morbis pestilentialibus: tertia purgandi bilem.

Manifesta autem substantia quodammodo videtur consistere ex contrariis partibus: Una enim pars rosæ existit tenuioris & aëreæ quodammodo substantiæ: altera est terrea & crassior, cujus ratione magis adstringit, atque ideo hepatis familiarissimum remedium redditur, quod jecur & à nimis astringentibus, & à multum discutientibus vehementer lædatur, ab aliis verò discutientibus, quibus modica restrictio inest, plurimum juvatur. Temperamentum est frigidum & siccum præsertim in foliis rosarum exiccatis, magis autem ferè in radice: contra rursus in succo & syrupo, ubi magis aqueum redundat, ideoque plus frigidum, minus siccum.

Vires ejus sunt à tota substantia. 1. Corroborare cor: 2. Pestilentibus morbis & venenis resistere: 3. purgare bilem respectu succi & syrapi. Quoad Temperamentum. 1. Refrigerat leniter & exiccatur parum, maximè tamen radix plantæ, minus aqua & oleum rosarum: 2. Astringit, incrassat, & non nihil simul aperit: 3. sistit aliquantulum sanguinolentas fluxiones, in primisque conserva rosarum antiqua, aut ficcæ rosæ.

18. Idem sitim in febris lenit, & syncopen tollit, si sepius lambatur.
19. Aqua rosarum destillata & epota, vel sola, vel cum aliis febribus, qua adjunctum fluxum alvi habent, medetur.
20. Eadem aqua cum linteo fronti admota, dolores capitis in febribus acutis mitigat.
21. Aqua rosarum sola, vel cum emulsione seminis papaveris albi mixta, & fronti ac temporibus cum linteo applicata sepius, noctu somnum conciliat.
22. Aqua Rosarum eodem modo Phreneticu succurrit.
23. Fusculum Papaveris albi, parumper mixtum cum Aqua Rosarum & lactuca, magis adhuc somnum conciliat & phreneticu prodest.
24. Aqua rosarum cum alumine & thure mixta, vapores in febribus acutis ascendentes ad caput fortius repercutit, & simul somnum conciliat.
25. Aqua Rosarum ℞. cum albumine ovi unius & Aq. Fœniculi ℞. mixta conquassat aq. tum oculorum inflammationem. tam etiam bordeola palpebrarum tollit, si linteo purissimo & subtilissimo sepius adhibeatur.
26. Aqua rosarum mixta cum Aqua forti vim erodentem mitigat, & cauterisantia leniora reddit.
27. Aqua rosarum cum albumine ovi, & alumini parum, mixta, fluxiones Erysipelatodes initio statim tollit repercusione, qua tamen periculosa est in plethoricis & cacochymicis.
28. Aqua rosarum vel sola, vel cum aceto mixta, ac cum linteo madefacto naribus & pulsibus adhibita, syncopen tollit, ac vires vitales perbellè corroborat.
29. Aqua rosarum mulieribus dispositis ad suffocationem matricis nocet.
30. Aqua rosarum sylvestrium, cum Aceto rosaceo & aqua sol. quercuum, ac speciebus hepar corroborantibus mixta, efficax est epithema hypochondrio dextro applicandum contra immodicum fluxum sanguinis per nares.
31. Aqua rosarum cum aceto & spec. diarrhodon & diatrionfantaloni mixta salubre epithema constituit, contra jecoris inflammationes, evacuato tamen prius corpore.
32. Aqua rosarum vertici capitis post lotionem aspersa cerebro calidiori prodest, frigidiori nocet.
33. Aqua rosarum albarum, praesertim sylvestrium, optimum est lavacrum contra faciei morpheam rubeam.
34. Fuleb rosarum lambendo sumptus faucium erosionem ex acris humoribus lenit.
35. Fuleb ℞. cum Aq. Borrage. ℞. Cinam. Aq. ℞. Margarit. prap. ℞. ac syr. granat. ℞. mixtam potionem cordialem optimam, vulgò Perlen-Wasser efficit, ac vires tum in acutis febribus, tum etiam in syncope reficit.
36. Fuleb rosarum in febribus acutis sitim inexplebilem mitigat.
37. Acetum rosaceum naribus adhibitum syncopen tollit.
38. Acetum rosaceum Epithematibus fere omnibus in febribus acutis, propter penetrationem, utiliter miscetur.
39. Acetum rosaceum in condimentis ciborum omnibus biliosis & calidioribus naturis salubre est.
40. Oleum rosarum, cum Aqua rosarum & aceto, fronti cum linteo applicatum, dolorem capitis & inflammationem lenit.
41. Idem cum lacte, similagine & croco ad formam potentæ coctum, dolores podagrae maximos, applicatum articulis tuto lenit.
42. Idem partibus inflammatibus aut aliis imbecillioribus inunctum, robur addit, ne affluxum majorem recipiant.

43. Exterius inflammationes vulnere ac praecipue capitis sanat.
44. Unguentum rosatum Mesues Phlegmonas. Erysipelata, & omnes inflammationes exterius inunctum sanat.
45. Unguentum rosatum Mesues, inunctum lumbis, dyscrasiam calidioris jecoris, & frigidi ventriculi corrigit.
46. Unguentum rosatum Mesues inunctum lumbis & hypochondrio dextro, inflammationem Epatis & renum tollit.
47. Idem eo modo usurpatum febres intermittentes & acutas optime lenit.
48. Idem cum oleo scorpionum & amygdalarum dulcium mixtum, & inunctum lumbis & hypochondriis, calculum in inflammatione renum ad expulsionem promovet.
49. Unguentum rosatum cum oleo de Capparibus, & cum unguento dialtheae mixtum, utiliter contra inflammationes splenis & melancholiam inungitur.
50. Unguentum rosatum mixtum cum oleo Chamamelino, Amygdalarum amararum, & similibus, atque inunctum lumbis, & imo ventri infra umbilicum, contra colicam cum inflammatione prodest.
51. Rosa decocta & epota epar corroborant.
52. Eadem decocta in gargarismo inflammationem faucium leniunt.
53. Pulvis rosarum & florum Malvae arborecentis, & alumini parum, mixta una cum mellis quantitate sufficiente, ad formam Electuarii mollis, praesentissimum est remedium contra gingivarum putredinem, praesertim in scorbuto.
54. Trochisci de rosis vel soli, vel mixti cum speciebus diarrhodonis, incipientis hydropi medentur.
55. Fructus cynosbati decoctus & epotus ante balneum calculum movet & expellit.
56. Idem hoc praestat, si quis illum comedit, & postea vinum generosum superbibat.

CAPUT XV.

Hæ sunt plantæ, quas in Majo præ reliquis feligendas esse duximus, propterea quod usus earundem frequens sit in multis partibus: cum his conjungatur etiam cognitio aliarum hoc tempore provenientium, inter quas primas tenent illæ, quæ sunt usitatae respectu partis cujusdam, ut sunt Cepa, cujus usus in alimentis & medicamentis, ubi calefaciendum, siccandum, incidendum & aperendum.

Sigillum Salomonis, cujus radix postea declarabitur, ut etiam

Enule,
Quinque folii,
Bistortæ,
Raphani,
Polygonatum angustifolium, quod earundem virium cum latifolio respectu radices.

Consolida major } de quibus postea.
Iris domestica }

Herba Paris, seu Uva lupina, cujus baccae alexipharmaca ingrediuntur, ut patet in pulvere Saxo-nico.

Perforata, seu hypericon, cujus flores frequenter usurpantur, unde oleum hypericonis.

Frangula, cujus cortex interior loco Rhabarbari pro purgatione praescribitur.

Diatamnus albus, cujus radix aperit, attenuat & ex alto provocat.

Rhabar-

Rhabarbarum Monachorum, cujus radix in duplo à quibusdam pro Rhabarbaro praescribitur.

Eryngium, cujus radix aperit & urinam movet.

Myrrillus, cujus fructus exiccatus in adstrictione servit.

Anagallis aquatica, cujus herba tam intra corpus quoad succum & aquam destillatam in Scorbuto, quam etiam exterius fomentatione contra tumores hydropicos commodum usurpatur.

Lilium convallium, cujus flores in affectibus capitis commendantur.

Milksolium, cujus herba vulneraria est.

Sunt aliæ plures rarioris quidem usus, sed nihilominus circa tempus hoc observandæ, nimirum Gramen Leucanthemon.

Plantago aquatica.
Porrum scitile.
Chamaeris.
Ophrys Plinii.
Martagon.
Aparine lævis & aspera.
Lagopus, pes leporis.
Pes anferinus.
Scrophularia.
Chamaedrys vulgaris.
Staphylodendrum.
Orobanchæ.
Thlaspi.
Myrrhis.
Rubea Sylvestris.
Rubus Idæus.
Ophioglossum.
Sambucus aquatica.
Sedum minus.
Lysimachia spicata rubra.
Oxylapathum.
Hippolapathum.
Ranunculus fluviatilis Tabern.
Viola aquatilis altera Dod.
Aphodelus.
Fraxinella.
Astragalus Sylvat. Thalii.
Geranium lupinum, pes columbinus.
Lunaria botroites.
Holistium caryophyll. arvense Tabern.
Gramen floridum majus Tabern.
Aizoon acre minimum.
Aizoon inspidum minimum.
Pentaphragyllum Petrarum.

SECTIO IV.

DE PLANTIS IN JUNIO
PROVENIENTIBUS.

CAPUT I.

DE BISMALVA.

Hic mensis cum Majo maximam habet convenientiam, quam ob causam plurimas quoque plantas profert, inter quas selectiores primum videbimus. Initium facimus à Bismalva, quæ Græcis ἀλθαία, ἀπὸ τοῦ ἀλθαίου, à medicando dicitur, ut ita, teste Dioscoride, à multitudine remedium nomen accepit: Latinis Ibisus. Officinis Bismalva vel Althæa, German. Bischoffpfeffer. Vide Martioli. pag. 662. sub nomine 1. Althæa.

Olim species sylvestrium malvarum habebatur: at hodiè solum in hortis colitur. Substantia ejus tenuium est partium, cum modica adstrictione, magis autem in Radice & Semine, quam in foliis. Temperamentum est calidum & humidum in 1. gradu, quoad herbam: at semen excedit in secundo. Vires ejus sunt 1. Calefacere & exsiccare partem: magis tamen quoad semen & radicem: 2. digerere, laxare, detergere, & modicè astringere: 3. phlegmonas levare, dolores mitigare, tumores concoquere, & calculum frangere.

U S U S.

Usus althææ est in foliis recentibus, & siccis, in semine, & in Radice.

REMEDIA.

1. Semen althææ decoctum & epotum, vel ante balneum, vel aliàs, mane vespereq., mitigat dolorem calculi, ipsumq. frangit.
2. Herba decocta in aqua, vel in jusclo gillinaceo, aut sola, aut cum aliis discutientibus flatus, eaq. colaturâ ℞. cum oleo communi ℞ij. & salsu parum applicatâ Enematis formâ, alvum laxat, & colicos, nephriticosq. dolores optime levat.
3. Herba bismalvæ decocta in Aq. & vino, ac fortis imposta paulo ante usum praedicti enematis, adhuc magis convenit.
4. Eadem herba cum Pulegio, Origano, Bacchi lauri, in forma sacculi calidè imo ventri applicata, flatus & dolores vehementes discutit.
5. Eadem Herba cum Mercuriali & Artemisia decocta in aqua & vino, sua fomentatione uterum flatuosum, nimisq. humidum, corrigit, & fertilitatem adjuvat.
6. Herba bismalvæ cum Beronica, Agrimonia, & similibus decocta in Aqua & vino, & exterius applicata, pleuriticos dolores lenit.
7. Herba bismalvæ cum Mercuriali & Agrimonia decocta, & pectori imposta, fluxionem suffocativam lenit.
8. Decoctum herbæ cum oleo lini epotum, ingentes dolores pleuriticos in vera pleurisi lenit.
9. Mucilago rad. Bismalvæ medetur ambustis igne, si vel sola, vel cum mucilagine sem. cyton. illinatur.
10. Mucilago althææ vel sola, vel cum aliis oleis mixta, lumbis & dorso inuncta, aut etiam imo ventri, calculi dolores mitigat, eumq. ad expulsionem preparat.
11. Aqua Bismalvæ calculum comminuit & nephriticos dolores mitigat.
12. Unguentum dialthææ & ad colicos dolores, & ad nephriticos, & contra luxationem mirificè prodest, tum simplex, tum etiam compositum.
13. Unguentum dialthææ, sive solam, sive cum oleo de capparibus, omnes obstructions tenens digerit emoluitq.

CAPUT II.

DE CHAMOMILLA.

Aθηναίω Græcis, Chamamelum Lat. Chamomilla. Officinis, Germ. Chamillen vocatur. Vide Martioli. pag. 649. sub nomine 1. Anthemis sive Chamamelum.

Hodiè duarum est species, una vulgò nota, sylvestris, quæ in officinis omnibus potissimum in usum est. Altera odorata, aut etiam Italica, vel Romana dicta, quæ in hortis colitur, & majoris est efficacis. Substantia Chamomillæ est tenuium partium; temperamentum calidum & siccum in secundo gradu.

do gradu. *Vires ejus sunt* 1. calefacere & exicare parum: 2. digerere, rarefacere, laxare, & emollire: 3. movere urinam, calculumque, & flatu discutere.

U S U S.

Ufus ejus est in floribus, in herba, & in radice. Flores autem omnium maximè in usu sunt, utpote cum herba non sine floribus, nec radice sine herba uramur.

REMEDIA.

1. Chamomilla flores in Aqua decocti, & in febris epoti, post materia concoctionem, manè & vesperi, contra tertianas & quartanas optimum remedium constituunt.
2. Flores Chamomilla decocti, & in Clystere applicati, tum calculo, tum colicis affectibus profunt.
3. Flores Chamomilla vel soli, vel cum Betonica & Bismalva decocti, atque cum spongia aut sacculo applicati, tumores emolliunt & discutunt.
4. Flores Chamomilla unà cum bacca lauri, gran. Juniperi, herb. Absinthii in sacculum congesti, ac in vino decocti, temporeq. paroxysmi applicati regioni ventriculi & lienis calide, febres quartanas tollunt.
5. Chamomilla in sacculo hypochondrio sinistro adhibita contra Melancholiam hypochondriacam valet.
6. Chamomilla in balneo usurpata universam Melancholiam in habitu corporis discutit, & sola initio morbum Melancholicum curat.
7. Aqua Chamomilla vel sola, vel cum syrupo de Endivia epota, contra febres concoctas valet.
8. Oleum Chamomilla exterius illitum cuti densitatem rarefacit, & morbillos, aliq. ejus vitia evocat.
9. Oleum Chamomilla omnes fluxiones obstructas in musculosis partibus digerit ac tuto tollit.
10. Oleum Chamomilla in Enemate flatu ducit, & contra calculum, colicam, & suffocationem matricis prodest.
11. Idem oleum cum oleo Scorpionum & modica cera Unguentum contra calculum efficit, si inungatur lumbis & infimo ventri.
12. Oleum idem vel solum, vel cum oleo de Cappariis, obstructiones lienis & Melancholiam Hypochondriacam solvit.

CAPUT III.

DE CICHOREA.

Sicus Græcis, Intybus Latinis, & Officinis & vulgò Cichorea vel Cichoreum, Germanis Wegwart dicitur. Vide *Matthiol.* 388. sub nomine *V. Cichoreum sylvestre.*

Est autem duarum specierum, videlicet Cichorea hortensis & sylvestris, quarum hæc à Dioscoride præfertur, & communiter etiam in Officinis usurpatur. *Occulta vis aut substantia Cichoreæ est,* quod specificâ quâdam virtute malignitatem in morbis totius substantiæ corrigat. *Manifesta vero substantia est tenuium partium cum quâdam terrestreitate. Temperamentum est frigidum & siccum in primo ordine. Vires ejus sunt* 1. refrigerare & exicare parum: 2. astringere cum aliqua facultate aperiendi, quâ ratione omnes Medici rectè sentiunt, quod hepatis profit: 3. Parumper urinam ac menses movere.

U S U S.

Ufus ejus est in herba, radice, & floribus.

REMEDIA.

1. Conserva Cichorei cum conserva acetosa, vel etiam sola, manè sumpta, à contagione Morbi Gallici præservat.
2. Conserva Cichorei vel sola, vel cum cond. citri sumpta, manè à contagione tum morbillorum, tum etiam pestis aliquo modo præservat.
3. Conserva Cichorei manè sumpta hora 1. ante cibum colorem bonum & meliorem habitum reddit. Nota vero conservam ex Radicibus recentibus illi, quæ ex floribus fit, præferendam esse.
4. Herba Cichorei decocta jecoris vitii prodest.
5. Radix Cichorei condita idem facit.
6. Radix Cichorei condita hora 1. ante cibum sumpta, hepatis calidum temperat, corroboratq.
7. Decoctum radicis in Aqua manè & vesperi aliquot diebus epotum, hydropem epè sanat.
8. Radix in vino decocta & eodem modo epota, hydropi à causa frigida, & leucoplegmatie quoque confert.
9. Radix Cichorei decoctum epotum, sanguinem mundificat, & scabiem ab acerbis humoribus, & ab adustione hepatis ortam sanat.
10. Rad. Cichorei decoctum epotum bilem temperat.
11. Rad. Cichorei condita post febres sumpta, appetitum ac somnum restituit.
12. Aqua Cichorei vel sola, vel cum syrupo de succo Acetose in forma potionis, febribus convenit.
13. Aqua Cichorei cum syrupo de succo granatorum mixta, efficaç est in febribus pestilentialibus, & in peste ipsâ.
14. Aqua Cichorei, & Decoctum Cichorei Gallicæ lue infectos sensim emendat, si manè & vesperi frequenter ebibatur.
15. Radix Cichorei decocta, Podagricis à fluxionibus biliosis, utilis est.
16. Syrupus de succo cichorei cum Rhabarbaro Epilepsiam in febribus malignis sanat, si lambendo 2. cochli. quant. frequenter sumatur.
17. Syrupus de cichorio cum Rhabarbaro suffocationem matricis, & obstructiones mensum sanat, si vel solum lambatur, si ve etiam cum aliis in forma potionis miscetur.
18. Idem vel solus, vel cum syrupo de duabus radicibus, icteritiam tollit.
19. Idem maximè quoque contra hydropem valet.
20. Syrupus de cichorio simplex, omnibus quibus hepatis malè affectum est, & in potionibus, & in elect. compendis utiliter miscetur.

CAPUT IV.

DE ENDIVIA.

Intybus sativus, Officinis & veteribus Endivia dicitur. Vide *Matthiol.* 386. sub nomine *I. Intybus major.*

Substantia hujus ferè est eadem, quæ Cichoreæ, nisi quod minùs tenuis sit, undè vires ejus sunt: 1. Refrigerare multum, & humectare parum: 2. aperire cum modicâ astringente: 3. obstructiones jecoris tollere. Usurpatur autem quoad herbam, & radicem.

REMEDIA.

Medicamenta hic præscribuntur eadem ferè quæ in cichoreo inveniantur, nisi quod Cichoreum occultâ substantiâ magis sit alexipharmacum: Endivia autem quâlitatibus manifestis magis epas corroborat, & in febribus biliosis magis prodest.

CA.

CAPUT V.
DE FOENICULO.

Mapuzos Græcis, Latin. & Offic. Foeniculum, German. Fenchel. Vide *Matthiol.* pag. 568.

Substantia hujus plantæ occulta est, quod mirificè ventriculum confortet: quidam etiam huc referunt, quod lac gignat. Manifesta est tenuium partium. Temperamentum pro diversitate partium diversum existit. Semen & rad. x sunt calida in tertio gradu, & sicca in primo. Herba vero calida in secundo & in humido & sicco temperata est. Vires semiculi sunt: 1. Calefacere multum, exicare parum: 2. Attenuare, obstructiones aperire, & crassa incidere: 3. Urinas & menses movere.

Usurpatur autem quo ad herbam, radicem, & semen.

REMEDIA.

1. Syrupus de 2. rad. sepe sumtus lambendo quantitate ij. cochli. icteritiam tollit, ac infantibus ac mulierculis delicatis conveniens est remedium.
2. Syrupus de quinque rad. fortius icteritiam solvit, sed plures evaporationes ad caput gignit, easq. tantas, ut aliquando Epilepsiam produxisse comperit fuerit.
3. Syrupus de 2. & 5. radicibus obstructiones jecoris aperit & tollit, præsertim quando cum decocto refriger. rad. Cichorei, vel earum aqua miscetur.
4. Herba vel folia semiculi recentia, vel sola, vel cum semine comesta, lacte mammæ replet.
5. Semen cum piscinâ decoctum, idem facit.
6. Consect. sem. semiculi sepe gustata, prodest mulieribus pregnantibus & Lactantibus.
7. Coma semiculi cum sem. in aceto macerata est, balsamentum salubre ventriculi & per annum integrum servatur.
8. Radix decocta in vino vel aqua, hydropicis convenit.
9. Aqua semiculi utilis est ad colyria in ophthalmia & suffusionibus oculorum.
10. Aqua semiculi, vel sola, vel cum Aqua Endiviæ epota, febres tertianas non has tollit.
11. Oleum semiculi discutit flatu & colicam, imprimiq. frigidam, si gutta tres cum calidâ cerevisiâ in cochleari mixta ebibantur.
12. Consectio sem. Foeniculi ventriculum corroborat, & flatu in eo discutit ante cibum sumpta.
13. Sem. Foeniculi unâ cum Rad. Rhodia in nodulo ligatum & infusum in vino, tempore mensum, mulieribus constituit potum aperientem, & sensim muliebriâ ducentem.
14. Balsamus Foeniculi ex oleo, tintura & sale præparatus insigne est cephalicum, quantitate pisci septius usurpatus.

CAPUT VI.

DE MERCÛRIALI.

Mercurialis Græc. Mercurialis Latin. & Offic. quibusdam Herba Herculis & Unguentaria, Germ. Wengelkraut Vide *Matthiol.* 890.

Duarum est specierum Mas & Fœmina. Discernitur Foliis & Floribus. Mas folia habet tenuiora & Flores minores dependentes: Fœmina vero flores longiusculos, & folia densiora profert. *Substantia Mercurialis occulta est, quod leniter bilem purget, & quod pro diversitate sui sexus fertilitatem mulierum augeat. Manifesta est tenuium partium.*

Temperamentum est calidum & siccum in secundo gradu Vires ejus sunt 1. calefacere & exicare parum: 2. attenuare, emollire, digerere: 3. Obstructiones tollere, & repleta inanire. *Respectu substantiæ occultæ* bilem parumper evacuat, mulieribusque fertilitatem conciliat, ac prolem secundum sexum sibi similem efformare juvat. Usurpatur autem tota herba cum foliis, caule, & floribus, tam recens, quam exicata.

REMEDIA.

1. Mercurialis mas decoctus in vino & epotus, manè & vesperi, à mulieribus post conceptionem, facit ad maris efformationem. Quod si calidiores sunt mulieres, fiat decoctio in aqua. Contra Mercurialis semina eodem modo usurpata, fertilitatem jurat, & feminam producit.
2. Mercurialis decoctum, vel solum, vel cum malva itj. & olei communis ziiij. salisq. parum, tenuissimum constituit enema, ac parumper purgat, ac ventrem semel aut bis laxat.
3. Mercurialis colla cum Bismalva, Agrimonia, Betonica ana Mij. Pulegio, Origano, bacca lauri ana Mij. fol. sene zj. Fl. chamomilla Mss. percoletur itj. & misceatur cum ol. com. ziiij. & salis parum: efficaç est enema contra colicam, calculum, & Melancholiam hypochondriacam, ac bis aut ter ad summum leniter purgat.
4. Herba decocta in Aqua, vel sola, vel cum herba Petroselinii, & Bismalva, ac sora imposta imo ventri, calculum emollit, imprimiq. ante enematum usum adhibita, plurimum convenit.
5. Herba decocta in vino & aqua, vel cataplasmati more imposta, vel per fomentationem adhibita, fertilitatem mulierum adjuvat.
6. Eadem decocta & exterius usurpata, fluxiones suffocatas pectoris, quæ sunt absque inflammatione, sanat, quod magis præstat, ubi cum Agrimonia vel Bismalva miscetur.

CAPUT VII.

DI MELILOTO.

Melilotus Græcis, Latin. Sertula Campana, Offic. Melilotus vel Melilotum, quibusdam Corona regia, Germ. Steinflee Vide *Matthiol.* pag. 525. sub nomine *I. Melilotus seu sertula campana.*

Substantia hujus plantæ est diversarum partium, teste Galeno, propterea quod non tantum habeat aliquid astringens, sed etiam digerens & concoquens.

Temperamentum est ferè temperatum parumper ad calidum declinans. Vires sunt 1. Servare omnia talia, qualia acceperit, aut calefacere parum: 2. digerere, concoquere, emollire, & modicè astringere: 3. dolores sedare, anodynum esse, & maturare apostemata.

U S U S.

Ufus ejus est in herba, & in siliquis.

REMEDIA.

1. Herba Meliloti decocta in aqua & vino dolores in musculosis partibus lenit.
2. Eadem cum Mercuriali, Agrimonia, Bismalva decocta, & cataplasmati more imposta, suffocativas fluxiones mitigat.
3. Herb. Meliloti. *Parietarie vere ana Mij. Betonica Mj. Bismalve Mss.*

Flor.

Flor. Chamomill. *Mj.* *M.* & *F.* decoctio in Aqua ac sepius pectori imponatur, vel cum spongia madefacta applicetur contra Pleuresin.

4. Herba Meliloti *Mj.* Parietaria, Betonice an. *Mj.* Bisulvae *Mj.* decocta & applicata suppurationes omnes emollit.

5. Emplastrum de Meliloto flatu hypochond. dissolvit.

6. Emplastrum de Meliloto bis quotidie usurpatum scirrhus hepatis, lienis, renum, & aliarum partium emollit.

7. Idem bubones attenuat, emollit, & discutit.

CAPUT VIII. DE NYMPHÆA.

Nymphæa, Lat. *Nymphaea*, Offic. & Arab. *Nenuphar*, Germ. *Seebium*. Vide *Matthiol.* pag. 643. I. *Nymphaea alba* II. *Nymphaea lutea*.

Duarum est specierum, respectu florum: alba una, citrina altera. *Substantia* Nymphaeae in partibus diversis, diversa est: Scilicet in floribus & foliis aquea magis: at in radice terrea. *Temperamentum* flor. & fol. frigidum in tertio, & humidum in secundo gradu est: at radice est frigidum in tertio, & siccum in secundo. *Vires* ejus sunt 1. Flor. & foliorum est refrigerare: sed radix simul exccat: 2. Fol. & flor. incrassant & emolliunt: at radix altringit. 3. Fol. & flor. biliosos humores digerunt: at radix sanguinem fistit & muliebrem fluxum cohibet. Usurpatur autem hæc herba in foliis, floribus, semine & radice.

REMEDIA.

1. Fol. Nymphaeae in febribus ardentibus subiecta lumbis & dorso, vehementer refrigerant, & estum febrilem leniunt.

2. Eadem capiti & temporibus apposta in febribus acutis, somnum conciliant.

3. Syr. de Nymphaea vel solus, vel cum syrupo de Papav. & Aq. Lactucæ mixtus, & saepe die nocteq. lambendo sumptus, idem praestat.

4. Idem in febribus acutis situm mitigat.

5. Idem dolores capitis à bile & febribus ortos lenit ac tollit.

6. Idem convenit etiam in Melancholia Hypochondriaca, quia inflammationem lienis extinguit, & evaporationem ad caput atque insomnia inquieta mitigat.

7. Syr. de Nymphaea compositus obstructions viscerum una cum inflammatione tollit, & in intermittentibus valde prodest.

8. Ol. de Nenuphare fronti & temporibus illitum somnum conciliat.

9. Idem renum affectibus calidis medetur, si vel solum, vel cum unguento rosato lumbis dorso inungatur.

10. Idem in dyscrasia jecoris & ventriculi regioni jecoris & lumbis utiliter inungitur.

11. Ol. de Nymphaea lumbis & dorso inunctum mitigat febres, & saepe in infantibus prorsus tollit.

12. Ol. idem imo ventri inunctum ac genitalibus, Gonorrhæam curat, sed venerem minuit, ac non raro prorsus tollit.

13. Sem. decoctum in aqua vel solum, vel cum aliis, & epotum idem praestat.

14. Flor. Nymph. decocti in aqua & epoti, gonorrhæam minuunt, nec Veneri admodum nocent.

15. Radix Nymph. candida, cum butyro diu cocta, & postea percolata, efficit unguentum ad pilos pulcherrimos & proliviores reddendos.

CAPUT IX. DE POEONIA.

Paeonia vel *ῥαυονίδης*, Græcis, *Pœonia* Latinis & Officinis, quibusdam Herba casta, vel Rosa benedicta, German. *Pœonien*. Vide *Matthiol.* pag. 655.

Ejus duæ sunt species, mas & femina, quarum hæc communiter in Hortis habetur, sed multo efficacior est mas, licet rarissime in veniatur. *Substantia occulta* multis videtur, quod Epilepsiae proficit, quam tamen alii ad manifestas qualitates reducere conantur, quatenus est calida & sicca, atque ita ratione contrarietatis medetur Epilepsiae frigida & humidæ. *Manifesta* verò *substantia* est tenuium partium cum alstrictione quâdam admitta. *Temperamentum* calidum in primo & siccum in secundo gradu est. *Vires Pœoniae* sunt: 1. Calefacere parum & exiccare multum: 2. Aperire, incidere, & non nihil astringere: 3. Menses ciere, & fluxum alvi quodammodo sistere.

USUS.

Ufus ejus est in radice, in foliis, in floribus, & in semine.

REMEDIA.

1. *Pœonia radix & semen* tum collo, tum manibus circa pulsus Epilepticis appensa, Epilepsiam tollit & mitigat.

2. Decoctum rad. Pœoniae epotum, vel solum, vel cum aliis, ut syrupo de Stœchade mixtum in forma potionis, Epilepticis & Apoplepticis valde prodest.

3. Idem decoctum contra spasnum quoque prodest, sed imbecilliori ventriculo nauseam parit.

4. Semen Pœoniae idem quod radix facit, & minus nauseam parit.

5. Pulv. rad. Pœoniae polenta infantum inspersus, & pluribus diebus comestus, cerebrum humidum exccat, & ab Epilepsia infantes preservat.

6. Pulv. rad. Pœoniae, Smarag. prep. & cran. hum. prep. efficacius Epilepsiam sanant.

7. Pulvis modò dictus, si cum pulvere castorei adhuc acuat, omnium efficacissime Epilepsiam tollit, & Apoplexiam quoque juvat.

8. Pulvis Pœoniae mixtus cum semine Plantag. Cornu C. V. rad. Tormentille & diacrytonio simplici, omnem alvi fluxum sistit, si ebibatur q. ʒj. cum Aqua sol. quercuum.

9. Pulvis rad. Pœoniae mixtus cum calamo aromatico, Galanga & Rad. Ireos, & calidè in cerevisia q. ʒj. contra Colicam frigidam sumitur.

10. Radix Pœoniae decocta in vino contra suffocationem matricis convenit.

11. Conf. Pœoniae infantibus exhibita Epilepsiam sanat.

12. Rad. sem. & fl. Pœon. in omnibus frigidis morbis cerebri eximiam efficaciam habent.

13. Aqua Pœoniae in omnibus affectibus capitis humidis & frigidis efficac.

14. Eadem contra Epilepsiam bibitur, sitq. efficacior, ubi cum Aq. tilie miscetur.

12. Aqua Pœoniae & Tilie cum pulv. cranii humani mixta, contra Epilepsiam, & in paroxysmo sepius, & singulis lune mutationibus magnis per triduum utiliter usurpantur.

16. Rad. Pœoniae decocta cum visco quercino, herba Beton. Mercuriali, fl. Stœchados, & mixta cum purgantibus appropriatis, atque oleis & sale, efficacissimum Enema contra Epilepsiam efficit.

CA-

CAP. X. DE RUTA.

Ruta Latinis & Offic. Germ. *Rauten*. Vide *Matth.* p. 540 sub nomine I. *Ruta*.

Duarum est specierum, lativa & sylvestris, quarum prior semper intelligenda est, ubi rutam absque adjectione legimus. Hujus *substantia occulta* est alexipharmaca, ideoque ad pestem & animalia pestifera prodest. *Manifesta* est tenuis & acris. *Temperamentum* ejus est calidum & siccum in tertio gradu. *Vires à tota substantia* sunt, præservare à peste & venenis resistere: à temperamento: 1. Calefacere & exiccare nimium: 2. digerere & incidere crassos lentosque humores: 3. Flatu discutere, urinam & menses movere, imò fetorem mortuum expellere. Usurpatur autem herba & semina.

REMEDIA.

1. Herba *Ruta* combusta odore suo serpentes & pestiferum aerem tollit.

2. Eadem cum aceto madefacta & trita, naribusq. applicata, sensim Lerbargum mitigat, & saepe prorsus tollit.

3. Eadem digitis contrita, ac naribus saepe applicata Epilepsiam solvit.

4. Eadem eodem modo usurpata contra Apoplexiam efficac est remedium.

5. Herba *Ruta* recens cum Salvia, Matricaria, & modico sale manè comesta, multum contra phthisim prodesse creditur, sed falsò: nihilominus tamen ventriculo frigido & humido robur addit, & eâ ratione meliorem corporis habitum reddit.

6. Herba *Ruta* cum aceto madefacta 24. horis, & postea manè comest: à peste preservat.

7. Idem sicut *Ruta* cum sale comesta.

8. *Ruta* mista cum nucleo juglandis, & caricis duabus atq. sale, & contra pestem, & contra venena prodesset, manè q. nuclei castane sumpta. Sumantur autem *Ruta* & folia 10 ad unam nucleum juglandis & duas tarricas.

9. *Ruta* cum iidem & gran. juniperi mixta consistit quog. alexiph. armatum, ut supra diximus.

10. *Ruta* folia 10. cum caricis duabus, & nucleo unius juglandis in aceto q. ʒ. mixta stent 24. horis, & postea semicochlearis quant. usurpentur manè contra pestem.

11. Acetum rutaceum naribus, temporibus, pulsibus, & pavimentis adium aspersum, preservat à veneno pestifero.

12. *Ruta* decoctum, vel solum, vel cum Euphrasia decocto mixtum, oculis prodest, & suffusiones incipientes tollit.

13. *Ruta* semen & herba decocta, semen minuunt, & gonorrhæam tollunt.

14. *Ruta* decocta cum Mercuriali, Pulg. Bisulvae, matricem mulierum contortam sanat, si exterris saculo, vel spongia adhibeantur.

15. *Ruta* in vino decocta menses movet, & mortuum factum expellit.

16. *Ruta* pulvis contra vermes utiliter exhibitur.

17. *Ruta* pulvis ex semine, contra pestem, aut solum, aut cum Theriaca mistus, valet.

18. *Aqua Ruta* hydropicos juvat, si vel sola sepius bibatur, vel cum Aq. Cascuræ, & cum syr. de 2. Rad. misceatur.

Tomus tertius.

19. *Aqua Ruta* cum aq. Euphrasiae oculorum aciem acuit.

20. Eadem aq. *Ruta* epota menses movet, sed prægnantibus nocet.

21. *Aqua Ruta* omnibus cerebri frigidis morbis medetur.

22. Ol. *Ruta* exterius inunctum umbilico, vel solum, vel cum ol. Absinthii vermes necat.

23. Idem interius usurpatum in Enemate status discutit, & colicam frigidam sanat.

24. Idem exterius illitum frigidas fluxiones nervorum atq. articularum dissolvit.

CAP. XI. DE SALVIA.

Salvia, Latinis & Offic. Germ. *Salbey*. Vide *Matth.* p. 524. sub nomine II. *Salvia minor*.

Est duarum specierum, hortensis & sylvestris, quarum illa in usu est, & per Salviam absque adjectione semper intelligitur. Rursus autem hæc lativa vel hortensis duplex est, major & minor, quarum hæc Germ. *Creutzsalbey* vocatur, & alteri præfertur. *Substantia* Salviae tenuium est partium cum adstrictione modicâ. *Temperamentum* est calidum & siccum in secundo gradu. *Vires* sunt 1. calefacere & exiccare multum: 2. aperire, incidere, & modicè astringere: 3. Menses quodammodo movere.

USUS.

Ufus ejus est in herba & in floribus.

REMEDIA.

1. *Salvia* cum cibo comesta jecur corroborat, & fluxiones capitis omnes temperat.

2. *Salvia* cum jecore vitulino destillata adhuc magis epur corroborat.

3. *Salvia* eodem modo cum vitulino jecore mundificato destillata producit aquam, quæ tabem brachiorum vel aliorum membrorum inuncta sanat, & dolorem nervorum ex siccitate mitigat.

4. *Salvia* cum Hysopo & radice liquiritiæ decocta, & percolata, Saccharo Candia dulcorata, manè & vesperî commodissime ebibitur, contra rustum, & pectoris angustias.

5. *Salvia* decocta in aqua vel vino, & manè vesperiq. epota, sterilitatem ex lubricitate matricis sanat.

6. *Salvia* usurpata à prægnantibus in cibis contra abortum est remedium.

7. *Salvia* frigidam & humidam matricem expurgat, & simul cor corroborat.

8. *Salvia* frigido & humido cerebro valde prodest.

9. Conf. *Salviae* manè sumpta jecur corroborat, cerebro & nervis utilis est, & fluxiones cerebri temperat: imò etiam rustum ex destillatione sanat.

10. *Aqua Salviae* jecur corroborat, & fluxionibus tenuioribus medetur manè & vesperî epota.

11. Vinum *Salviae* mulieribus frigidis atq. humidis prodest, ac fertilitatem auget.

12. Vinum *Salviae* hydropicis confert.

13. *Cerevisia Salviae* Hepaticis, imprimis quog. catarrhosis prodest.

*Aa

CAP.

CAP. XII.

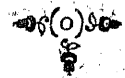
DE SCORDIO.

Scordium, Latin. & Offic. Scordium dicitur, ac ferè ubique notum est, quamvis prioribus seculis planè fuerit incognita planta, undè vulgus Medicorum & Pharmacopæorum pro eâ Alliarîa usi sunt, magno cum errore. Vide *Matth. p. 613. I. Scordium.*

Obtinet autem verum Scordium *occultam substantiam* Alexipharmacam, quâ Pestifertilit, & simul quoque putredinem humorum corrigit: quoad *manifestam substantiam*, quodammodo mixtum est, quatenus quodammodo amarum, acerbum, & acre est. *Temperamentum* est calidum in primo & siccum in secundo gradu. *Vires à totâ substantiâ sunt.* 1. Præservare à Peste; 2. curare pestem; 3. resistere putredini, inprimisque vermibus. *Vires à temperamento sunt:* 1. calefacere parùm & exiccare magis; 2. abstergere & detergere; 3. urinam & menses movere. Usurpatur Scordium in foliis & floribus.

REMEDIA.

1. Scordii pulvis in aceto contra pestem sumptus, vel solus ℥iij. vel mixtus ℥j. cum Theriaca ℥j. efficax contra pestem infectis remedium est.
2. Scordii pulvis vel solus, vel cum C. C. V. quantitate ℥ij. in lacte exhibitus vermes necat & expellit.
3. Scordii folia decocta cum aliis alexipharmacis portiones salubres contra pestem efficiunt, nec non contra alias pestilenciales febres.
4. Syr. de Scordio, si solus lambatur interdum aliquoties, quant. ℥ss. infectionem humorum, quæ longè post in pestem evasura esset, tollit.
5. Syr. de Scordio cum aliis Electuar. Alexipharmacis utiliter contra pestem usurpatur.
6. Syr. de Scordio ℥jss. cum Ag. Card. ben. ℥iij. mixtus potionem alexipharmacam constituit.
7. Acerum Scordii unâ cum cibo sumptum quotidie in infectis adibus optimum est remedium.
8. Acerum Scordii exterius naribus ac pulsibus illitum à peste præservat.
9. Idem cum cibo sumptum pueris ex vermibus laborantibus convenit.
10. Aqua Scordii sola contra pestem utiliter bibitur.
11. Aqua Scordii mixta cum syr. de succo granat. presentissimum constituit remedium contra pestem.
12. Eadem aqua iterum atq. iterum epota quotidie viscera calefacit, & à putredine expurgat.
13. Aqua Scordii antiqua tussi prodest.
14. Si in Ag. Scordii dissolvantur Theriaca, Mithridarium, & alia Alexipharmaca, tanto magis contra pestem valebunt.
15. Aqua Scordii contra vermes remedium est.
16. Conserva Scordii tempore pestis manè pro præservatione utiliter sumitur.

CAP. XIII.

DE RELIQUIS PLANTIS JUNII.

Superfunt adhuc aliæ plantæ nascentes in hoc mense, quarum plurimæ selectæ quidem sunt, non tamen usus eorum est in multis partibus, utpote cum vel tantum in radice, vel tantum in foliis, vel tantum in floribus usurpentur: sunt præterea & aliæ, quarum usus tam frequens non est, undè quibusdam inusitatæ vocantur.

In priori classe ponuntur
Gentiana, cujus radix lib. 2. declaratur
Filipendula, cujus radix uteri purgationem præducit.

Rhaponticum, in jecoris affectibus commendatum.

Rubea tinctorum, de qua in lib. 2.
Atriplex, cujus herba ventrem emollit.
Centaurium minus, jecoris obstructions promptè solvens.

Alchimilla, seu pes leonis, in vulneribus consolidandis utilis.

Hysopis, ad viscidas pectoris collectiones incidendas utilis.

Matricaria, frigidis uteri morbis succurrens.

Thymus.

Satureia.

Spinachia.

Solanum.

Scarlea.

Veronica.

Cyanus.

Stœchas citrinâ.

Carduus Mariæ.

Milium Solis.

Melones.

Cucumeres.

Cucurbitæ.

Citrulli.

Staphysagria.

Tormentilla.

Carum.

Chamæpitys.

Lepidium.

Lilium album.

Sanicula.

Perfoliata.

Imperatoria.

Melanthium.

Papaver fativum.

erraticum.

Ligustrum.

Hyoxyamus.

Sempervivum.

Culcitra.

Genista.

Bryonia.

Sunt aliæ plures rarioris usus hoc tempore præ-

venientes, quas etiâ enumerare conabimur.

Echium.

Lactuca sylv.

Viola syl.

Lysimachia lutea.

Trifolium multiplex.

Syderitis.

Virga pastoris.

Rapunculus.

Blattaria.

Blattaria.
Coronopus.
Pyrola.
Sonchus aspera.
Lævis.
Pseudoapios.
Daucus.
Periclymenon.
Lichen.
Glycypticron.
Prarnica.
Hemerocallis.
Polygala variis floribus.
Stachys.
Ballote vulg. al.
nigra.
crispa Lugd.

Chondrilla coronopifol.
Urtica.
Veronica Spicata min.
Portulaca sylv.
Rapistrum.
Anthyrrinum.
Crista galli.
Pseudomelanthium.
Pisum.
Linum.
Vicia.
Panicum.
Sanicula.
Papaver corniculatum.
Viola mariana.
Lilium cruentum.
Bellis major.
Geranium batrachoides.
Echium scorpioides palustre.
Ranunculus api folio.
Conyza aquat. ferrati fol.
Morisus ranæ.
Phu minus palustre, &c.

Hæ sunt plantæ præcipuè, quarum cognitionem unâ cum selectissimis & usitatissimis in hoc mense conjugendam esse judicamus, quod herbilega Juventus tum oculari observatione herbæ ruin, tum etiam evolutis Botanicorum monumentis suâ sponte præstabit: nos ad subsequenter mensem progredimur.

SECTIO V.

DE PLANTIS IN JULIO NASCENTIBUS.

CAP. I.

DE FRAGARIA.

Fragaria Græcorum Fragariam appellari scribit expressè Apuleius, licet id ipsum à quibusdam vocetur in dubium: Germ. dicitur Erdbeerefrant. Vide *Matth. pag. 721. VII. Fragaria.*

Herba per se satis nota est, duas continens species, quarum una sylvestris, altera fativa: hæc rarior est, sed multo majores, pulchrioresque fructus producit, ac magis pro delictis in mensis illustrium habetur. *Substantia* fragariæ parum

per terrea est: *Temperamentum* frigidum in primo & siccum in secundo gradu maximè verò in herba, minus verò siccum in fragis. *Vires ejus sunt* 1. Refrigerare parum & exiccare multum; 2. Astringere modicè, ac quodammodo simul viscera obstructa aperire; 3. Muliebres fluxus & dysenterias cohibere, & parum urinam movere.

V S U S.

Ulus fragariæ hodiè est in herba & fructibus: quibusdam etiam in floribus, & radice fuit.

REMEDIA.

1. Fragaria herba contusa & cataplasmati move vulneri applicata illud ipsum sanat.
2. Eadem in vino rubro decocta idem præstat.
3. Eadem decoctio herba imo ventri apposta circa pubem per aliquot tempus, album fluxum sistit.
4. Fragaria decocta & epota, obstructions jecoris & aliorum viscerum aperit.
5. Fragaria decoctum cum radice Petroselinii vel ante balnea, vel aliis manè & vesperi epotum, calculum movet.
6. Fraga si comedantur in æstate biliosos humores temperant.
7. Fraga febricitantibus salubria sunt, & ventriculo imbecilliori robur addunt.
8. Eadem in acutis febribus sitim sedant.
9. Eadem hydropicis & paralyticis nocent.
10. Eadem macerata in vino sublimato, & aliquoties iterum infusa profunt contra calculum, si liquor ille ebibatur modicè.
11. Ag. Fragariæ idem præstat.
12. Vinum Fragariæ exteriùs illitum, pustulas in facie lenit, & sensim tollit.
13. Radix decocta cum aliis hepaticis, cachexia & hydropi convenit.

CAP. II.

DE LAVENDULA.

Lavendula, plerumque Græcis vocatur, nobis Lavendula, Germ. Lavendel. Vide *Matthiol. pag. 32.*

Est autem duarum specierum: una mas, quæ Spicanardi vulgò dicitur, altera foemina, quæ Lavendula propriè est. *Substantia* Spicæ & Lavendulæ tenuium est partium: *Temperamentum* calidum & siccum ferè in 3. gradu est. *Vires* ejus sunt 1. Calefacere & exiccare multum; 2. Incidere crassos humores & aperire obstructions, præsertim capitis; 3. Movere menses & educere secundas.

V S U S.

Ulus est in foliis, & floribus diverfo modo.

REMEDIA.

1. Lavendula vel Spica ante fenestras sata, vel etiam sicca in conclavi prostrata, odore suo cerebro humido & frigido valdè prodest.
2. Lavendula in capitis lixivio memoriam imbecillam ab humiditate & frigidityate corroborat.
3. Lavendula in conclavi tempore hyemis suspensa contra fluxiones prodest.

* A a 2.

4. L a.

4. Lavendula decocta in aqua & epota, mundificat matricem frigidam, sed potio fit insuavior.
5. Cerevisia Lavendulae idem aliquo modo praestat, sed sensim.
6. Cerevisia Lavendulae omnibus apoplecticis, paralyticis, Epilepticis & spasmo affectis salubris est.
7. Eadem sensim menstrua aperit & movet, quae de causa praegnantibus nocet.
8. Oleum Spicae gutt. iij. ori instillatum paralytin lingua sanat.
9. Ol. Spicae paucis guttis cum aqua, ex qua manus lavantur, dilutum, corroborat nervos, & cerebrum suo odore: nocet autem epilepticis, ubi odor majori copia attrahitur.
10. Aq. Lavendulae ʒʒ. aq. tiliae ʒv. mixta & epota ab Infantibus, Epilepsiam sanat.
11. Aq. Lavendulae q. semicochl. mista iusculo cerevisiae, menses aperit, paralyticis confert, & ab Epilepsia praeservat.
12. Aq. Lavendulae potioribus digestivum in frigida matrice & humido cerebro pauca quantitate utiliter miscetur.
13. Conf. Lavendulae, aut sola, aut mixta cum aliis conditis, imprimis Borragini, capiti frigido & humido robur addit, memoriam confirmat, & apoplexiam sanat.

CAP. III. DE LAURO.

Δάυρος Græc. Laurus Lat. & Offic. Lorbeerbaum Germanis. Vide Matth. p. 125.
Duarum est Specierum, altera latifolia, altera tenuifolia. Substantia Lauri occulta est alexipharmaca, quae veneno & pesti resistit. Manifesta est tenuium partium. Temperamentum calidum est & sicum in secundo gradu respectu foliorum: at respectu fructus in tertio. Vires à tota substantia sunt veneno & pesti resistere: à temperamento 1. calefacere & exiccare vehementer, & magis respectu baccarum: 2. attenuare & incidere crassa: 3. discutere flatus, ac dissipare humorum collectiones, item calculum movere.

U S U S.

Ufus ejus est in foliis & fructibus, nimirum baccis.

RE M E D I A.

1. Folia Lauri vel sola, vel cum absinthio in forma sacculi cum linteis usurpata, & ventri calide applicata, flatus discutit, & ventriculū frigidum corroborat.
2. Folia Lauri eodem modo usurpata & calide umbilico applicata aliquoties, Colicam sanant.
3. Folia Lauri, vel sola, vel mixta cum Artemisia, Matricaria & Origano, in forma sacculi calide applicata imo ventri, calefaciunt frigidam matricem: imo suffocationem matricis non tantum leniunt, sed etiam sensim prorsus tollunt.
4. Cerevisia de baccis Lauri tempore pestis prodest.
5. Eadem à mulieribus frigidis & humidis contra sterilitatem & suffocationem matricis utiliter bibitur.
6. Bacca Lauri cum granis Juniperi, Mentha & Absinthio in forma sacculi usurpata, & in vino decocta, ac tempore paroxysmi applicata regioni ventriculi ac splenis, quartanam tollunt.

7. Bacca Lauri contusa & epota cum calida cerevisia colicam sanant, nec non suffocationem leniunt.
8. Bacca Lauri cum granis Juniperi, Herb. Petroselinii, Bisfalva, in Aq. decocta, & imo ventri imposita, calculum emolliunt & movent.
9. Bacca Lauri integra apud ignem calefacta & comestastatus ventris discutit, & tormina sedant.
10. Pulvis baccarum Lauri cum granis Juniperi in vino sumptus tempore mensium, menses movet, quod etiam praestat, ubi solus cum vino usurpatur.
11. Pul. Baccarum Lauri cum Rad. Ireos ana ʒj. & calam. arom. & galanga ana ʒʒ. mixtus, & calide cum cerevisia epotus, quantum capiat grossus argenteus una vice, colicam frigidam sanat, praesertim si quavis hora bis vel ter repetatur.
12. Pul. Baccarum Lauri cum calida cerevisia epotus sudorem movet.
13. Idem mixtus cum spec. Diarrh. Abb. jecori prodest ejusque obstructions aperit.
14. Eodem modo contra hydropem valet.
15. Elect. de baccis Lauri Rhesis valet ad Colicam & Iliacam passionem ex causa frigidā, sumptum quam Castanea aliquoties, vel solum, vel mixtum cum aliis conditis, scil. corticibus arantiarum, Zinzibere condito, diacoro & similibus.
16. Oleum Laurinum exterius illitum imo ventri dolores frigida colica & ventriculi sanat.
17. Idem illitum sinistro hypochondrio splenetico confert, praesertim si miscetur cum Unguento dialthæe.
18. Idem omnibus ægrotantibus nervorum & articularum à frigida causa ortis inunctum prodest.
19. Idem unguenta frigida suo calore temperat, & calida reddit efficaciora, ac odore suo commendat.
20. Emplastrum de Baccis Lauri vel solum, vel cum unguentis corroborantibus mixtum ventriculo frigido robur addit, & flatus optime discutit.
21. Idem applicatum imo ventri, dolores ventriculi, intestinorum & matricis à flatibus, vel causa frigida ortos, lenit.

CAP. IV. DE MALVA.

Μάλαχον Græcis δὲ τὴν μάλα τὴν, sicut Latine & Officinis malva dicitur, quod album molliat teste Varrone: Germ. Pappeln. Vid. Matthiol. p. 359. l. Malva.

Est autem duplex Malva sylvestris & Hortensis, quarum hæc rursus Arborecens & Bisfalva, quam etiam Althæam vocant, ut supra audivimus. Intelligitur autem sylvestris, quando malam sine adjectione legimus. Substantia malvæ est aquea, cui glutinosum aliquid permixtum est: temperamentum in caliditate & frigiditate temperatum: quoad humiditatem vero in secundo gradu. Vires ejus sunt. 1. humectare non parum: 2. rarefacere, abstergere, emollire, digerere, imprimisque respectu feminis: 3. Igne ambustis mederi, & calculum movere.

U S U S.

Ufus Malvæ est in foliis, in semine & in floribus, scil. respectu Malvæ arborecens.

RE M E D I A.

1. Malva folia decocta in iusculo gallinaceo, & percolata ad ʒj. cum ʒij. olei communis, & salis parum

- enema efficiunt, quod abstergendo & emolliendo laxat semel, vel bis ad summum.
2. Malva in omnibus Enematibus, quæ vel emollire, vel abstergere, vel digerere debent, utiliter decoquitur.
3. Ex Malva facta enemata calculum movent, ejuque dolores mitigant.
4. Eadem profunt contra alvi obstructionem in colicis doloribus.
5. Malva decocta, in forma cataplasmatis ambustis imposita, optimum est remedium.
6. Malva mucilago efficacius adhuc illud ipsum praestat.
7. Malva in lixivio decocta sursum capitis corrigit.
8. Eadem decocta in aq. & vino, & in cataplasmatis forma imposita ubi, calculum renum & vesicæ emollit & expellit.
9. Semen Malvæ decoctum & epotum idem praestat.
10. Sem. Malvæ in vino decoctum obstructions lienis resolvit.
11. Malva imposita regioni lienis, aut sola, aut cum aliis decocta, idem praestat.
12. Flores Malvæ arborecens pulverisati, & cum melle desumato atq. aluminis parum commixti, unguentum efficacissimum constituunt, contra omnem gingivarum putredinem, praesertim in Scorbuto.

CAP. V. DE NASTURTIO.

Κάρδουμ, Nasturtium, Germ. Gartentress. Vide Matth. p. 425. l. Nasturtium.
Dicitur Plinio Nasturtium, à naribus torquendis, quod odore & feminis acrimonia sternutamenta provocet. Substantia constat tenuium partium: temperamentum calidum est & sicum in tertio ordine: Semen tamen magis calefacit & siccat, quam herba. Vires ejus sunt. 1. Calefacere & exiccare vehementer. 2. Incidere potenter crassos humores & lentos, imprimisque melancholicos. 3. Menses movere, factum in utero materno enecare, veneremque excitare. Usurpatur in herba, & in semine. Vide Matth. p. 425. Nasturtium crispum latifolium.

RE M E D I A.

1. Nasturtium in cibus lentam pituitam & crassum Melancholicum sanguinem incidit & attenuat.
2. Idem contra scorbutum in cibus prodest, praesertim nasturtium patulstre.
3. Idem vel solum, vel cum Cochlearia coctum in sero lactis caprini, & expressum, bis quotidie bibitur quantitate ʒij. vel ʒij. contra scorbutum.
4. Nasturtium coctum cum melle, & exterius impositum hypochondrii sinistro splenetico juvat.
5. Semen coctum cum aqua, vel etiam vino, potenter menses movet.
6. Aqua Nasturtii utiliter ad menses movendos, & ad factum mortuum educendum usurpatur.
7. Nasturtium recens optime cum Lactuca miscetur in cibus pro temperanda ejus frigiditate.

CAP. VI.

DE PETROSELINO.

Πετροσέλινα, Petroselinum, Germ. Petersilien oder Peterlein. Vide Matth. p. 562. sub nomine l. Apium hortense.

Nota vero, quod nostrum Petroselinum non sit veterum illud Dioscoridis & Galeni, quod Macedonia tantum plantam esse recte scribunt. Est enim verum Apium sativum Dioscoridis, cum quo revera in viribus prorsus convenit. Herba nobis omnibus per se satis est nota, cujus substantia occulta duplex est, quod scilicet calculum frangere & expellat; & capiti noceat, atque Epilepsiam in dispositis gignat. Manifesta est tenuis, praesertim in foliis: temperamentum calidum & sicum est in secundo gradu, praesertim respectu feminis. Ratione temperamenti vires ejus sunt. 1. calefacere & exiccare multum. 2. attenuare, crassos humores incidere, flatusque discutere. 3. calculum frangere, movere & expellere. Usurpatur autem nostrum Petroselinum in foliis, in radice, & in semine.

RE M E D I A.

1. Herba comesta frequenter à puerperis, reddit insantes Comiciales, ubi ubera surgunt.
2. Herba in cibus sapientis usurpata calculum movet & frangit.
3. Radix sepius usurpata petit caput, & tamen Epilepticis, tum etiam Apoplecticis nocet.
4. Eadem radix in cibus sumpta cum iusculis gallinaceis, vel aliâ ratione, urinam & menses movet.
5. Eadem eodem modo prodest Hydropicis, & Asthmaticis, & Ictericis.
6. Eadem ob causam Syr. de quinque radicibus, (inter quas est etiam radix Petroselini) Hydropem & Ictericam tollit.
7. Herba decocta, & exterius usurpata ad balnea, aut sola, aut cum herba Raparum, & Bisfalva, calculum emollit, movet, frangit & expellit.
8. Herba contusa, cum albumine ovi mixta, & in inflammatione renum ex calculo imposita convenit.
9. Aqua Petroselini cum pulveribus calculum moventibus epota, vehementer calculum movet & expellit.
10. Eadem efficacius hoc praestat ante balneum & in ipso balneo, epota.
11. Eadem Hydropem discutit & omnes obstructions jecoris resolvit, unde Ictericam quoque sanat, & sensim tollit.
12. Eadem aqua prodest in febribus pituitosis, scil. quotidianis & tertianis notis.
13. Radix Petroselini cum radice Cichorei decocta & percolata, ac saccharo addito ad justam consistentiam inspissata, constituit optimum Syrupum contra Ictericum.
14. Semen Petroselini efficacissime urinam movet.
15. Semen mixtum cum Lapide Judaico & pilo Leporino usco, remedium efficax redditur ad movendum calculum, si cum aquâ Saxifragie pulvis bibatur, quantum ad ʒj. vel paulo minus, in aquâ Saxifragia, ante balneum.
16. Semen Petroselini mixtum cum Semine Foeniculi, & radice Rhodia, & ligatum in syndone, ac suspensum in vino, constituit optimum potum ad movendas fluxiones tempore mensium.

CAP. VII.

DE LEVISTICO.

Lευιστικός, Levisticum, Lybisticum vel Ligusticum, Germ. Liebstöckel. Vide Matthiol. pag. 564. sub nomine V. Levisticum vulgare.

Herba hæc vulgò nota est, quam vis apud Autores disputetur, quid veteres per Ligusticum intellexerint.

Substantia Levistici est tenuium partium: temperamentum calidum & ficcum est in ordine 3. Vires ejus sunt. 1. calefacere & exicare plurimum. 2. attenuare & discutere. 3. movere urinam & menses.

U S U S.

Ufus ejus est in foliis cum radicibus, ad destillationes, & lotiones, & in femine.

REMEDIA.

1. Aqua Levistici mane & vesperi epota menses movet.
2. Ante balnea epota calculum movet & frangit.
3. Cum aqua Pimpinelle efficacius menses aperit.
4. Semen decoctum in vino & mane vesperiq; eorum adhuc vehementius movet & menses & calculum.
5. Nodulus ex semine Levistici & radice Rhodiæ vino infusus convenit potui mulierum menstrui laborantium.
6. Herba Levistici cum Rapi decocta bonum lavacrum constituit partibus frigore laesis.

CAP. VIII.

DE ARTEMISIA.

Aρτεμισία Græcis, Latinis & Officinis, quibusdam Herba Regia, Germ. Weysuß. Vide Matthiol. pag. 617.

Quidam ab Artemisia uxore Mausoli Regis, vel ab Artemide Diana, quod instar Dianæ parturientes adjuvet, dictam volunt. Substantia ejus est tenuium partium: temperamentum calidum & ficcum tertii ordinis. Vires ejus sunt. 1. calefacere & exicare vehementer. 2. attenuare, incidere & discutere. 3. menses provocare.

U S U S.

Ufus ejus est in foliis & summitatibus.

REMEDIA.

1. Herba decocta in vino menses provocat, quod etiam præstat, si exteriùs decoctum hoc imo ventri applicetur.
2. Eadem in vino vel cerevisia decocta ad difficilem partum conducit.
3. Imò decoctum hujus herbe quotidie eorum mulieres à partu mortuo liberat.
4. Herba Artemisia cum foliis Chamomille & Salvia decocta, membra paralytica & stupida, si per frictiōnem adhibeatur, recalcificat & vires confirmat.
5. Summitates Artemisie in pulverem redactæ cum aquis appropriatis, utiliter bibantur contra calculum ante balneum.
6. Aqua Artemisie menses, calculum & fatum mortuum expellit.

CAP. IX.

DE ANETHO.

Aνηθον, Anethum, Lat. & Officinis, Dist. Germ. Vide Matthiol. pag. 554.

Planta est omnibus notissima, quæ non tam Medicorum, quam coquorum gratiâ feritur. Substantia ipsius est tenuis: temperamentum, teste Aeginetâ, calidum in fine secundi, & ficcum in principio ejusdem gradûs obtinet. Vires ejus sunt. 1. calefacere plurimum & exicare modicè. 2. attenuare & crassam materiam dissolvere. 3. dolores mitigare.

U S U S.

Ufus ejus est in herba & femine.

REMEDIA.

1. Succus Anethi infillatus aurium dolorem lenit.
2. Anethi summitates & herba cum aliis decocta, & epota, tormina & ventris inflationes sedant.
3. Idem Anethi decoctum stranguriâ laborantibus convenit.
4. Anethum cum Mastiche decoctum vomitum reprimat, & frigidò ventriculo utile est.
5. Semen Anethi in aqua decoctum, & vel balneo, vel epithemate, applicatum, dolores uteri ex flatuosâ materiâ dissolvit.
6. Oleum Anethinum membrâ paralyticâ, & frigidis fluxionibus maxime convenit.
7. Idem oleum commodè miscetur in Clysteribus, ubi materia crassior emollienda & incidenda est.
8. Aqua Anethi commodissime pro somno conciliando cum aq. Rosar. & similibus applicatur capiti & fronti in febribus.
9. Eadem linteois humidatâ inposita tumores resolvit.

CAP. X.

DE ORIGANO.

Oρίγανος, ὄρεο τῆς ὄρεος, quod montibus gaudet, Lat. & Offic. Origanum, Germ. Dosten/Wolgemuth. Vide Matthiol. pag. 519. sub Titulo IV. Origanum vulgare.

Substantia Origani tenuis est: temperamentum calidum & ficcum in tertio ordine. Vires ejus sunt. 1. calefacere & exicare egregiè. 2. incidere & materias consumere. Usurpatur in floribus, vel summitatibus, & in foliis.

REMEDIA.

1. Flores Origani decocti & epoti jecori infirmo præstant, præsertim ubi cum aliis jecorariis misceatur.
2. Folia Origani in vino decocta imbecilliori ventriculo ex frigiditate conveniunt.
3. Idem decoctum calidè alvo inpositum, urinam ciet, ac stranguriam & stillicidium urine tollit.
4. Succus Origani cum lacte muliebri permixtus, & auribus infillatus, prodest contra dolorem earum.
5. Folia Origani decocta in vino, quod postea auribus infillatur, efficax constituit remedium contra difficilem auditum, qui sæpius in fine febriam acutarum oritur.
6. Aqua Origani mane & vesperi singulis diebus

3ij in

3ij. in potu sumpta facit ad asthma & angustiam pe-
toris.

7. Eadem in gargarismo prodest contra V. oula pro-
longationem.

CAP. XI.

DE RELIQUIS PLAN-
TIS JULII.

Sunt adhuc aliæ multæ plantæ circa hoc tem-
pus à studiosis rei herbariæ observandæ, quarum quædam selectæ quoq; sunt respectu partis cujusdam, quarum usus quotidianus etiam est in foro Medico: Sunt aliæ rarioris usus inter quas multæ penitus in Officinis non præscribuntur.

Prioris ordinis sunt sequentes:

Phu vel Valeriana, cujus radix l. 2. declarabitur.
Ononis, vel *Resa bovis*, cujus radix in movendo calculo præstans est.

Symphytum majus, vel *consolida major*, cujus radix in glutinandis vulneribus frequenter usurpatur.

Cyperus, cujus radicis efficacia paulò post etiam patebit.

Fœnum græcum, cujus semen in emolliendo & digerendo sat frequenter præscribitur.

Anisum, cujus semen in flatibus discutiendis efficacax est.

Sinapi, cujus semen usurpatur in calefaciendo & siccando, juxta Gal. ordine quarto.

Matricaria, cujus herba flatibus uteri cum aliis succurrit.

Glycyrrhiza, cujus radix frequenter usurpatur, ut postea patebit.

Tanacetum, quod vehementer calefacit, siccat, aperit, abstergit, & flatus dissipat.

Serpillum, quod juxta Gal. ita excalfacit, ut & menses & urinas moveat.

Parietaria, vel *Helxine*, cui vis leniter abstergendi, modicèq; atringendi competit.

Cuscuta, vel *Castuta*, quæ cum astrictione leni detergit & viscerum obstructions aperit.

Borrys, quæ plurimum Orthopnæa succurrit, crassam pituitam incidendo & detergendo.

Marrubium, quod jecur & lienem ab obstructione liberat, simulq; thoracem atque pulmones expurgat, ac menses promovet.

Mentha, quæ maxime stomachi frigidis atque flatulentis affectibus succurrit.

Sabina, mensibus movendis fœtuiq; mortuo expellendo serviens.

Thymus, vel *Thymum*, cujus calefaciendi siccandiq; virtus commendatur, undè contra fluxiones arthriticorum laudatur.

Epithymus, vel *Epithymum*, in Melancholicis & adultis humoribus digerendis conveniens.

Majorana, vel *Amaracus*, frigidis capitis affectibus attenuando, digerendo & corroborando conducens.

Verbena, capiti quoq; singulariter dicata, dolores ejusdem discutiendo.

Potentilla vel Anserina, quæ facultate adstringendi dysenteris & alvi fluxibus succurrit, & vulnerum atq; ulcerum consolidationi servit.

Equisetum, in astrictione similiter usurpandum.

Atorpus diaboli, vel succisa, cujus radix inter alexipharmaca numeratur.

Pisocella, vel *auricula muris*, vulnerariis herbis

anumeranda, quatenus siccat, refrigerat, adeoq; adstringit ac glutinat.

Ageratum, quod digerit, incidit, obstructions viscerum aperit & putredini resistit.

Psyllium, cujus semen usurpatur ad alvum emolliendum, mucilagine ex eodem facto, quod rostum seu frixum dysenteris succurrit.

Cicer, cujus semina diureticis & menagogis medicamentis frequenter adduntur.

Posterioris ordinis ac rarioris usus sunt herbæ sequentes:

Consolida regalis.

Digitalis.

Campanula.

Fruentum Sarracenicum.

Pomum Adami.

Flos Solis major.

minor.

Hydropiper.

Chrysanthemum.

Coluthea.

Eleoselinum.

Herba Konigundes, vel *Eupatorium Avicennæ.*

Pastinaca Sylvestris.

Alcea.

Ocymum.

Phaeolus.

Blitum variegatum.

Artificoca.

Clematis urens.

Smilax lævis.

Gnaphalium.

Cruciata.

Aparine.

Lithospermon.

Meum.

Smyrnium.

Aconitum pardalianches.

Napellus.

Stramonium, vel *nux metella.*

Schrophularia fœm. Cam.

Perficaria maculosa.

Calamintha aq.

Potamogeton latifol.

angustifol.

Cicuta aquat.

Acyrum.

Stœchas citrina.

Acanthus.

Cucurbita.

Cucumis.

Melones.

Matricaria fl. pleno.

Sisarum.

Eruca.

Eryngium cœrulæum.

Oxys corniculata lutea.

Lathyrus sylv. purp. Dod.

luteus Thalii.

Sorgho.

Echium Ger. spinof. Fuchsi.

Bardana.

Flos Adonis.

Ægilops.

Anagallis cœrulea fœm.

Sterro cavallo Germ. Cam.

Cardiaca.

Anthyllis montana Lagd.

Apium mont. Dalichamp.

Aster conyzoides &c.

*A a 4

SE-

SECTIO VI.
DE PLANTIS AUGUSTI ET SEQUENTIUM
MENSURUM.

CAP. I.
DE CITRO.

GRæcis *λίγος*, Medica arbor, quod ex Media primùm ad nos adducta fuerit, Officinis Citrus, Germ. Citronenbaum. Vide *Matthiol.* pag. 205. sub titulo V. Medica malus.

Substantia Citri occulta, satis admiranda, est alexipharmaca, quod veneno animalium venenatorum, & pesti resistat.

Temperamentum est frigidum & siccum, sed pro diversitate partium in gradibus variat: Semen est frigidum & siccum in tertio ordine: Cortex Citri est siccus in secundo gradu; sed in caliditate & frigiditate temperatus: flores frigidi sunt & sicci in secundo: at caro frigida quidem in secundo gradu est, sed simul ad humiditatem quodammodo vergit. Hinc vires ejus sunt respectu substantia, mortui animalium venenatorum resistere, & a venenis aliis, quoque præservare, ubi in cibo & potu usurpatur. A temperamento 1. Semen Citri exiccatur multum & refrigerat; sed aliæ partes magis vel minus, pro varietate temperamenti. 2. digerit, modicè; astringit. 3. bilem flavam atque atram temperat. Usus Citri est in floribus, in pomis, respectu corticis & carnis, & in semine.

REMEDIA.

1. Flores Citri conditi, jejuno stomacho sumpti, adulescentibus, imprimis, biliosis, in æstate saluberrimi sunt.
2. Idem flores conditi à Melancholicis, vel aliis tristitia affectu, utiliter mane sumuntur.
3. Cortex Citri sic exiccatur, & tempore pestis in ore manducatur, à peste præservat.
4. Cortex Citri decoquatur in aqua, & mane vesperis, ebibatur, melancholicos humores temperat, & cor corroborat.
5. Idem cortex in vino, vel saltem in poculis, infusus, non modo vinum gratius reddit, sed etiam contra venena præservat.
6. Decoctum corticis citri contra fetidum anhelitum, & omnem gingivarum putredinem, prodest, si os eodem sepius proluatur.
7. Caro Citri cruda non facile concoquitur, sed saccharo condita ventriculo sit gratior, & contra illius ardorem optimum remedium est.
8. Conditum citri tempore pestis mane jejuno stomacho quotidie utiliter usurpatur.
9. In febribus acutis idem conditum calorem febriem mitigat, sitim sedat, & cor corroborat, si quotidie bis terve sumatur.
10. Diacryonium citreum mentem exhilarat, & cordi robur addit.
11. Idem post cibum sumptum Melancholiam non adeo fortem sanat.
12. Syrupus Acetostasis Citri contra tertianam febrem prodest.

13. Idem in febribus ardentibus sitim mitigat, & putredini resistit.

14. Idem contra synopen in febribus pestilentialibus prodest.

15. Syrupus de corticibus Citri valet contra Melancholiam, sive solus lambatur uno & altero cochleari sepius, sive etiam mixtus cum aqua Borrage & Melisse in formâ potionis, usurpatur.

16. Vinum Citri, (ubi scilicet in lb. XXX. vini cortices de quatuor malis citreis infunduntur) quotidie in potu sumptum, humores melancholicos temperat, & ad meliorem complexionem reducit.

17. Idem in potu eodem modo sumptum efficacissimum est præservativum à peste.

18. Semen Citri decoctum in aqua, mane & vesperi epotum, plurimum facit in præservatione contra pestem.

19. Idem semen vel solum, vel cum aliis mixtum, & decoctum, humores melancholicos emendat, ubi quotidie ebibitur.

CAP. II.

DE MALO PUNICA.

GRæcis *πόνη*, Latin. Arbor punica, Offic. Granata, Germ. Granatbaum. Vide *Matthiol.* pag. 193.

Multarum est specierum, inter quas hodie duæ sunt in usu, quarum una dulces, altera acidos fructus profert. Substantia hujus plantæ est alexipharmaca, ideò; contra omnis generis venena in cibis, vel alio modo usurpata, prodest. Temperamentum frigidum est & siccum, quod tamen variat pro differentia granatorum: acida magis talia sunt, dulcia minus, imò ferè temperata. Sic granà acidorum in tertio sicca sunt, succus verò minus. Dulcium grana sicca quidem manent, sed in frigiditate ita remittunt, ut teste Galeno, etiam calida quodammodo existant, ideòque amara. Succus temperamentum & carnis in acidis est frigidum & siccum in secundo gradu: sed in frigiditate & caliditate vel temperatum, vel saltem frigidum in principio primi gradus. Flores granatorum, Balauſtia dicta, refrigerant & exiccant modicè. Vires ratione substantia sunt 1. resistere pesti, & pestilentialibus febribus: ratione temperamenti, aliæ acidorum, aliæ dulcium: acidorum 1. refrigerare & exiccare multum: 2. astringere: 3. bilem temperare & sanguinem sistere, licet syrupus acidorum propter mixtionem cum saccharo minus astringat. Vires dulcium, 1. refrigerare parum, & non nihil exiccare: 2. digerere: 3. tussi prodesse, imprimisque respectu Syrupi. Usus ejus est & in floribus, qui in officinis Balauſtia, & in pomis tam acidis, quam dulcibus, & respectu corticium, granorum, & succi.

REMEDIA.

1. Flores Balauſtorum exiccant gingivas putrescentes.
2. Idem cum melle mixti sanant sanguinolentiam gingivarum, si die noctuq; sepius illinantur.
3. Idem mixti cum melle despumato q. s. & aluminis parum, vel quantum gustus lingue ferre potest, eodem modo contra antedictos morbos & Scorbutum illinantur.
4. Pulvis Balauſtorum ʒʒ. mixtus cum pulvere Malva arborecentis ʒij. Alumine ʒʒ. & Melle despumato q. s. omnium efficacissime tum Scorbutum, tum

tum sanguinolentiam, tum etiam exulcerationem gingivarum tollit, si diu noctuq; frequenter illinatur.

5. Balauſtia in gargariis decocta profunt contra uvule prolongationem.

6. Vinum Granatorum (intelligit succum expressum) vel solum lambendo sumptum, vel mixtum cum aliis cordialibus, imprimisque Margaritis, cor corroborat.

7. Grana mali punici acidi, usurpata in febribus acutis, & sitim sedant, & febres tollunt.

8. Grana dulcium granatorum in pleurisi conveniunt.

9. Grana dulcium & acidorum in peste & pestilentialibus febribus vires confortant.

10. Eadem grana præsertim dulcium granatorum corroborant ventriculum.

11. Syrupus granatorum dulcium, si vel solus lambatur, vel misceatur cum aliis in potione, tussim & pleurisi sanat.

12. Syrupus granatorum acidorum sitim in febribus mitigat.

13. Syrupus granatorum acidorum febres biliosas tollit, ac pestilentialibus & putridis resistit, atq; cordi robur addit.

CAP. III.

DE COTONEO.

GRæcis *κωτόνεον*, Cydoneum vel Cotoneum, Germ. Quittenbaum. Vide *Matth.* pag. 202. Cotonea malus.

Sylvestris est arbor in quibusdam locis Austriæ, sed apud nos in hortis colitur. Substantia ejus occulta in primis est alexipharmaca, imò Galenus carni Cydoniorum in corroborando ventriculo & epate aliquid peculiare tribuit, licet hoc ad qualitates manifestas referri queat. Temperamentum est frigidum in primo, & siccum in secundo gradu, quod tamen in conditis addito saccharo magis temperat. Vires ejus respectu substantia sunt: 1. resistere vere veneno: 2. corroborare ventriculum & hepar: Respectu temperamenti: 1. refrigerare & exiccare. 2. astringere: 3. sistere fluxionem alvi, profluvium mensium, fluxum album mulierum & ex aliis partibus omnibus maxime diacryonium simplex, & decoctum cydoniorum siccorum. Usus est in carne, in succo & in semine, & in floribus.

REMEDIA.

1. Cydonia sicca, si comedantur sepius, dysenteriam, & omnes fluxiones alvi sanant.
2. Cydonia recentia idem faciunt, sed paulò minus.
3. Cydonia sicca cum pomis siccis mixta & cocta, si comedantur, modicè astringunt, & ventriculum, hepar, & cor corroborant.
4. Cydonia sicca in aqua decocta constituunt potionem contra dysenteriam & fluxiones mensium.
5. Nucifraga sem. Cydoniorum illa ambusta partes corporis sanat, & dolores lenit.
6. Decoctum cum Acacia multò magis astringit, & contra dysenteriam & fluxionem mensium prodest.
7. Semen Cydoniorum decoctum cum hordeo tosto, & in clysteribus adhibitur, dysenteriam, & intestina erosa à dysenteria, sanat.
8. Vinum Cydoniorum, scilicet succus expressus, in pestilentialibus febribus cum fluxione alvi efficacissimum est, si sepe bibatur.

9. Idem quotidie contra pestem, semel aut bis efficacissime bibitur.

10. Flores Cydoniorum, Balauſtorum, & Rosarum rubeorum mixti cum Acacia, in Emplastri formâ ventri circa umbilicum impositi, dysenteriam sanant, & fluxum album mulieribus sistunt.

11. Vinum Cydoniorum in fluxu muliebri & dysenteria efficax est remedium, si sepius ebibatur.

12. Flores Cydoniorum exiccati, & mixti cum aliis astringentibus in Emplastri, conveniunt inflammationibus ex fluxu materia factis.

13. Diacryonium simplex (succus cum saccharo infusissimus) ante cibum usurpatus sepius, diarrheam & dysenteriam sanat.

14. Diacryonium simplex exiccatum, cum pulvere Tormentilla, Acetosa & aliis, mixtum, & in pulveris formâ cum aquâ foliorum quercuum epotum, adhuc commedius dysenteriam sanat, & tormina ventris lenit.

15. Diacryonium simplex post cibum sumptum vomitum sedat.

16. Diacryonium compositum Nicolai corroborat ventriculum, præsertim nimis refrigeratum, & flatu quoq; discutit.

17. Idem matrici lubrica & sterilitati humida prodest.

18. Diacryonium Galeni optime prodest visceribus, tum ante prandiam & cœnam. 2. horis, tum etiam post usurpatum: diversam tamen pro diversitate naturam præscribitur.

Pro hominibus temperatis. ʒʒ. Carnis Cydoniorum, Mellis an. ʒʒij. ʒij. coq. lenè, & despumetur, donec fiat Diacryonium.

Pro hominibus pituitosis & frigidis ʒʒ. Carnis Cydoniorum. ʒʒij. sacch. raurundem, aceri, ʒʒij. ʒij. coq. & despumetur l. a. post adde Zingib. ʒij. Piperis ʒij. vel paulò minus, Misce, fiat diacryonium.

Pro biliosis optimum est, ubi aromata omittuntur.

Pro sanguineis. ʒʒ. Carnis Cydoniorum. ʒʒij. Sacchari raurundem, Aceri ʒʒij. ʒij. coq. & despumetur, post adde Piperis ʒj. Zingib. ʒʒ.

Pro Melancholicis eodem modo paratur, nisi quod recipiantur Zing. ʒij. & Piperis albi ʒij.

19. Cydonia condita si comedantur mane, vel etiam aliis interdiu sepius, fluxum alvi & vomitum sedant.

20. Miva Cydoniorum cum potione purgante permixta præservat à vomita, nestatim rejicitur.

21. Cortices Cydoniorum decocti in aquâ cum semine Sumach & radice Tormentilla, acin somentatione adhibiti, procidentiam cervicis uteri corrigunt.

CAP. IV.

DE JUGLANDE.

Kαπόρον βασιλιάδον, Nux Juglans, Nux Baslica, Welscher Nußbaum. Vide *Matth.* p. 223. sub nomine I. Nux Juglans.

Arbore est notissima, quæ in Sabaudia, tractu Rhenano, aliisque locis sylvestris est, sed apud nos in hortis alicur. Substantia occulta est alexipharmaca, tum contra pestem, tum etiam contra venenatos cibos, ut non modò Dioscorides, Galenus, Plinius, Mithridates, sed etiam communis experientia recentiorum testatur, quæ vis potissimum nucleis nucum, tum etiam aquâ destillatæ foliorum tribuitur: imò & aliqua ex parte etiam foliis, ubi venenatis animalium moribus, applicantur.

Mani.

Manifesta Substantia est diversa in diversis partibus: in putamine & foliis terrea & astringens: in nucibus recentibus aquea & *ἀραια*; in ficcis & veteribus tenuium partium, & oleosa. *Temperamentum* quoque variat pro diversitate partium: nuces sunt in 1. ordine siccae, & in 2. calidae, quod tamen minus procedit in viribus. Putamen siccum in 2. & frigidum in 1. gradu habetur. Vires ejus sunt ratione substantie resistere pestilentiali veneno & pesti. *Ratione temperamenti*: 1. exiccare magis respectu putaminis, quam nucis, & calefacere quodammodo respectu nuclei 2. astringere, sed magis quoad putamen: 3. vulnera oris consolidare. *Ufus* ejus est in foliis & in fructu, qui & integer usurpatur, unā cum putamine nondum obdurato pro conditis nucibus, vel respectu suarum partium, utpote putaminis & nuclei.

R E M E D I A.

1. Nuces recentes cum Sale & Ruta, si comedantur, vel tempore pestis, vel aliis ante cibum, a veneno preservant.
2. Eadem cum caricis, foliis Ruta, & sale mixtae in forma electuarii, magis adhuc contra pestem profunt.
3. Expertissimum est remedium contra pestem in preservatione, ubi eadem eodem modo, additis granis Juniperi, inciduntur minutissime, & 24. in aceto insunduntur, ac postea singulis diebus manē quantitate semicochlearis usurpantur.
4. Aqua nucis Juglandis, si saepius ebibatur, secretum est contra pestem.
5. Nuces integræ conditæ contra venena & pestem quotidie utiliter comeduntur.
6. Eadem in exulceratis faucibus, vel etiam in intestinis à dysenteria, conferunt.
7. Eadem cum aromatibus conditæ, ventriculo & hepatis simal profunt.
8. Rob. nucum solum, si illinatur albis ulcusculis lingue & palati, optime eadem sanant.
9. Idem cum aqua plantaginis dilutum, & in ore diutius detentum, fluxum salivam oris temperat.
10. Idem cum aqua Prunelle mixtum, oris fissuras, & vulnera oris atq; palati, si calidè usurpetur, sanant.
11. Idem cum Aqua Prunelle & Diamoron in forma gargarismi mixtum contra aphthas nigras & albas prodest.

CAP. V.

DE QUERCU.

Quercus, & Eichenbaum. Vide Matthiol. p. 179. sub nomine II. Quercus.

Substantia hujus occulta quodammodo est alexipharmaca, manifesta terrea est & crassarum partium. *Temperamentum* frigidum in 1. & siccum in 2. est, maximè autem respectu cupularum glandium & gallarum, quibus merito temperamentum frigidum in 2. & siccum in 3. ordine adscribitur. Vires ratione substantie sunt resistere quodammodo pestilentiali aëri. *Respectu temperamenti* 1. refrigerat & exiccat multum, maximè quoad cupulas glandium & gallas: 2. valdè astringit: 3. menses cohibet & profluvium alvi sistit. *Ufus* ejus est, & in asparagis, & in foliis, & in glande, & in glandis cupula, & in galla.

R E M E D I A.

1. Folia exiccata & tempore pestis accensa suo fumo pestilentem aërem quodammodo temperant.

2. Asparagi quercuum cocti cum jusculo carnis bovinae aut gallinarum, fluxiones alvi ferè insanabiles sanant.

3. Idem in aqua vel vino albo decocti, & epoti, fluxum album muliebrem sistunt.

4. Idem cum saccharo pro conserva preparati contra ardorem gulae praesens remedium consilium.

5. Idem eodem modo usurpati diarrhaeis & dysenterias sanant.

6. Aqua foliorum quercuum, si saepe ebibatur, sola dysenteriam sanat.

7. Eodem modo usurpata fluxum hepaticum sistit.

8. Eadem aqua tribus vel pluribus diebus ante fluxum mensium commodè ebibitur ab iis mulieribus, quæ sunt obnoxiae fluori albo.

9. Aquæ foliorum quercuum Ziij. cum syrupo de Myrtho Ziij. efficax est potio astringens in omnibus fluxionibus.

10. Aqua foliorum Ziij. mixta cum Ziij. aquæ Pimpinellæ, immodicum profluvium mulierum sanat.

11. Aq. foliorum quercuum cum aqua Plantaginis mixta phlegmonas incipientes sanat.

12. Aqua foliorum quercuum cum aqua Plantaginis, Veronicae, & Millefolii mixta, & epithematis more imposita, dolores podagricos ex causa calida in initio lenit, & repercutiendo majorem fluxionem sanat.

13. Sanguinem expuentibus aqua foliorum quercuum vel sola, vel cum aqua scabiosa & Rosarum mixta, & epota interdum saepius, valdè prodest.

14. Aqua foliorum quercuum mixta cum aq. Plantaginis, Rosarum, & minimâ parte acetii, dolorem capitis, fronti epithematis more imposita, & in febribus ardentibus lenit, & vapores ascendentes ad caput reprimunt.

15. Epithema ex aqua foliorum quercuum, Acetosæ, & Plantaginis cum aceto rosaceo & speciebus Diatriosantalon mixtum, & dextro hypochondrio impostum, fluxum sanguinis per naves sedat.

16. Glandes quercuum cruda ventriculo nocent, sed tostæ facilius sunt concoctionis & omnes fluxiones, praesertim alvi, sistunt.

17. Pulvis cupularum glandium siccarum cum aqua Tormentillæ sumptus immodicam purgationem sistit.

18. Galla quercuum immatura cum semine Samach & foliorum Rubi decoctæ, & in fomentatione imi ventris adhibita à mulieribus ante introitum lecti, laxiores & humidiores matricis sanant, & sterilitatem ex eadem causa tollunt.

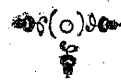
19. Infusus vel balneum ex decocto gallarum proci-dentiam ani sanat.

20. Galla, aspera magis quam plana & levius, exterius adhibita, matricis exiccat, & proci-dentiam corrigit.

21. Decoctum gallarum cum linteis duplici adhibi-tum, hæmorrhoides immodicè fluentes astringit & sedat.

22. Atramentum ex decocto gallarum eodem modo adhibi-tum idem praestat.

23. Conserva, quæ fit ex asparagis in immodicis mensibus profluentibus praesentissimum est auxili-um.

CAP.

CAP. VI.

DE EUPHRASIA.

Euphorbium Græcis hanc herbam dictam fuisse Fuchsius augurat. Lat. & Offic. Euphrasia dicitur, Germ. Augentrost. Vide Matth. p. 721. sub Titulo IX. Euphrasia.

Substantia hujus occulta est, quod oculis præ aliis omnibus medicamentis maximè proficit. Hinc Arnoldus eam tantoperè commendat ab experientia, propterea, quod quidam per integrum annum caeci, ejus usu restituti fuerint. Idem addit: supersunt teste fide digni, qui comederunt cum vitellis ovorum pulverem, & non poterant legere sine oculariis, & postea legerunt absque istis, literam etiam subtiliorem. *Manifesta substantia* tenuis est. *Temperamentum* est calidum & sic-cum in 2. gradu. *Vires ratione substantie* sunt: 1. oculis corroborare: 2. quidam addunt, quod etiam memoriæ proficit, quod tamen ratione siccitatis à manifesta qualitate fieri videtur. *Ratione temperamenti* 1. calefacit & exiccat multum: 2. attenuat crassa & pituitam incidit: 3. Ipiritus subtiliores reddit, inprimisque cerebri & oculorum. *Ufus* ejus est in floribus, & in totâ herbâ.

R E M E D I A.

1. Euphrasia infusa in cerevisia, & quotidie epota oculis corroborat, melioresque spiritus animales gignit.
2. In vino eodem modo usurpata magis oculis prodest, nisi totum caput antea nimis calefactum & inflammatum sit.
3. Pulvis Euphrasie in vino epotus idem facit, qui etiam memoriâ corroborat, quando ex humiditate nimia imbecillior est.
4. Cum vitellis ovorum si comedatur & oculis & memoriâ corroborat.
5. Cum vitellis ovorum & cum vino suffusioni oculorum medetur.
6. Vinum Euphrasie maximè visum corroborat.
7. Idem si calidius pro alicujus complexionem videatur, aqua Endivie & Acetosæ temperatur.
8. Aqua Euphrasie sola utiliter bibitur contra ophthalmias & suffusiones.
9. In potionibus cum Syrupo de stechade, aut etiam cum aquis convenientibus mixta idem praestat.
10. Sola aqua optimum constituit collyrium in eodem casu.
11. Mixta cum aq. Ros. & Fæn. efficacius collyrium in ophthalmia redditur.
12. Sola, vel mixta, cum aliis, & epota memoriâ corroborat.

CAP. VII.

DE MELISSA.

Mελισσόφυλλον, Melissa Lat. & Offic. Germ. Melissen. Vide Matth. p. 602. sub nomine I. Apiastrum seu Melissa.

Duplex autem habetur, una adulterina, quæ cimices olet, & vulgò sed falsò Melissa dicitur: altera quodammodo Citrum refert odore, & in hortis nascitur, estque vel communis, quæ in Officinis usurpatur, de qua etiam hoc capite agemus; vel Turcica sive Moldavica, quæ rarior est.

Substantia Melissæ occulta est, quod sit cordialis, unde flos ejus floribus cordialibus annumeratur: manifesta est tenuium partium. *Temperamentum* calidum est & siccam in secundo ordine. *Vires* ratione substantie sunt: 1. corroborare cor: 2. matricem, cerebrum & nervos. *Ratione temperamenti* 1. calefacit & exiccat multum: 2. attenuat & incidit crassa. 3. menses movet. *Usurpatur* quoad flores, & folia, seu herbam totam.

R E M E D I A.

1. Conserva Melissæ manè sumpta confortat cor, cerebrum, & memoriâ.
2. Eadem mulieribus frigidis & humidis, mensumque obstructione laborantibus valdè prodest.
3. Eadem vel sola, vel cum Conserva Fetonica, Borrâginis, & speciebus Diamoschi dulcis mixta, robur Arthriticis addit.
4. Eadem vel sola, vel cum Conserva Borrâginis mixta, Melancholicis convenit.
5. Aqua Melissæ magno cum fructu ad vitia frigidâ & humidâ matricis & cerebri bibitur.
6. Eadem saepius epota menses aperit sensim.
7. Mixta cum aqua Rosmarini vel Pimpinellæ, vehementius aperit.
8. Eadem cum aqua Pulegii mixta idem praestat, & à partu non purgati mulieribus commodissime bibendâ datur.
9. Eadem cum aqua Borrâginis vel Fumiterræ sanguinem mundificat & adustos humores temperat.
10. Vel sola, vel cum aq. Borrâginis temperat Melancholicos humores.
11. Herba Melissa decocta in aqua, & percolata, bibitur contra obstructiones mensum, & contra uterâ inflammationes inde ortas.
12. Herba Melissa in potu usurpata recens, cor & cerebrum corroborat, & per consequens letitiam auget.
13. Herba decocta, & imposita imo ventri, vel saltem ejus fumus ex fomentatione admissus, matricem frigidam & humidam calefacit & exiccat.

CAP. VIII.

DE VERBASCO.

Φλόμος, Tapfus Barbatus. Offic. Verbascum; aliis Candela regia & Lanaria. Germ. Wülffraut/ Himmelbrandt. Vide Matth. p. 800. I. Verbascum.

Substantia hujus plantæ est crassarum partium: *Temperamentum* est calidum in 1. & siccum in 2. gradu. *Vires* ejus sunt: 1. calefacere parum, & exiccare magis: 2. digerere & abstergere, cum parvâ quadam astrictione: 3. aliquantulum fluxiones sedare. *Ufus* est in floribus & foliis Verbasci.

R E M E D I A.

1. Flores Verbasci recentes umbilico impositi colicos dolores sanant.
2. Sicci & calefacti eodem modo usurpati magis colicos dolores sedare videntur.
3. In enemate decocti nephriticis & colicis affectibus profunt.
4. Decocti vel soli, vel cum floribus Farfaræ, rufi medentur.

5. In Lixivio infusa capillos capitis quodammodo tingunt colore flavo.
6. Folia decocta in aqua, & per fomentationem adhibita, contra sedis exitum valent.
7. Decocta cum Ruta in aqua ad tussim antiquam bibuntur.
8. Cum Bismalva & Parietaria cocta ac pectori imposta tum punctiones pleuriticæ leniunt, tum etiam pleurisi digerunt, & faciliorem ad tussim reddunt.
9. Verbascum decoctum in aqua vel solum, vel cum aliis pectoralibus emollientibus, pulmonis apostemata emollit, & ad rupturam incitat, si sepius cum spongia madafacta imponatur.

CAP. IX.

DE RAPO.

Ρογγύλι, Rapa, vel Rapum. Germ. Rübett. Vide *Matthiol* p. 346. I. *Rapum rotundum*. Variant hujus plantæ species pro diversitate natalis loci: hinc Rapum aliud sylvestre, aliud sativum. Hoc rursus vel parvum, vel magnum. Parvum Rapum tum densius, tum etiam acrius est: magnum duplex est, album & luteum. *Substantia* Raparum occulta est varia, quia non tantum nutrit & semen auget, sed etiam veneno resistit, maxime respectu feminis. *Manifesta* in diversis partibus diversa est: ita substantia radicis est crassarum partium; contra feminis tenuis est. *Temperamentum* radicis est calidum in 2. & humidum in primo gradu: at semen calidum & siccum est in initio tertii gradus. *Vires ratione substantie* sunt 1. nutrire: 2. semen augere: 3. veneno resistere, in primisque quoad semen. *Ratione manifeste substantie* difficilis est concoctionis, magis tamen alba, quam lutea. *Quoad radicem*: 1. calefacit & humectat parvum: 2. incrassat, abstergit & emollit: 3. flatus gignit. *Quoad semen*: 1. calefacit & exsiccat: 2. attenuat: 3. aperit obstructiones, movet & expellit variolas ac morbillos. Usurpatur radix & semen.

REMEDIA.

1. Semen Raparum epotum cum calida cerevisia, vel etiam cum vino rubro calido, movet morbillos & variolas, sed maxime circa faciem erumpunt.
2. Decoctum sem. in aqua, vel solum, vel quod melius, cum refrigerantibus & aliis aperientibus epotum, manè & vesperi morbillos & variolas tutius movet, & rectius expellit.
3. Pulvis feminis ʒss. cum Terrâ Lemnia verâ ʒss. in vino sumptus pestilentialibus febribus, & omni veneno resistit.
4. Decoctum in aqua cum radice Pimpinelle, manè & vesperi epotum menses movet.
5. Magnâ copiâ sumptum à naturâ frigidâ venerem extimulat.
6. Mixtum cum pulvere Lapidis Judaici, efficacissimè calculum movet & expellit, tum Renum, tum Vesicæ.
7. Radix Rapi sale condita, si comedatur manè ac vesperi ante ingressum lecti, Venerem excitat.
8. Eodem modo usurpata veneni resistit, sed stomacho imbecilli nocet.
9. Radix Rapi major tosta & confusa succum emittit, qui commistus cum sevo bovino sanat membra à frigore lasa.

10. Radix Rapi exsiccata & decocta tussim medetur.
11. Eadem eodem modo usurpata inflammationibus faucium prodest.
12. Eodem modo cum saccharo vel melle condita magis adhuc tussim & pectoralibus morbis medetur.
13. Succus Rapi majoris tosti dolores podagricos ex inflammatione quodammodo lenit & mitigat.
14. Herba Raparum cum Petroselino & Bismalva cocta, & imposta pubi, calculi dolores lenit, & calculum ad expulsionem preparat.
15. Balneum ex foliis Raparum vel solum vel mixtum cum parietaria, Petroselino & Malva, calculum mitigat, emollit & expellit.

CAP. X.

DE RAPHANO.

Ραφανίς καὶ ράφανος Græcis, Raphanus Latinis, Rettich Germanis. Vide *Matth.* pag. 349. I. *Raphanus*. Duplex est sylvestris, qui inusitatus, & sativus modò oblongus, modò rotundus, qui usum suum in Medicina obtinet. *Substantia* Raphani occulta est, quod veneno resistat, & alexipharmaca hinc manifesta tenuium est partium, in primis respectu feminis. *Temperamentum* calidum est in 3. & siccum in 2. gradu. *Vires ratione substantie* sunt 1. resistere veneno & venenatis animalium morbis. 2. feminis respectu febribus pestilentialibus conferre. *Vires ratione temperamenti*, 1. calefacere & exsiccare multum: 2. attenuare, & incidere crassa, atque simul digerere. Usurpatur autem Raphanus in semine, & radice.

REMEDIA.

1. Semen Raphani decoctum & epotum, vel solum vel cum Theriaca, sudorem movet, & venena pellit.
2. Cum semine Melonum, & floribus Calendule ac radice Liquiritiæ, decoctum, & quotidie bis epotum, tutè & efficaciter morbillos & variolas expellit.
3. Decoctum in aqua, & manè, vesperiq; epotum idem præstat.
4. Idem semen cum semine Petroselini & Lapide Judaico pulverisatum, & ante balneum epotum, calculum movet & expellit.
5. Eodem modo usurpatum in summâ anxietate calculi, & à dolore, & à calculo liberat.
6. Radix Raphani, post cibum comesta, digestionem & distributionem cibi adjuvat.
7. Sumpta radix ante cibum, vomitum movet.
8. Cortex Raphani radicis decoctus in aqua, & mixtus cum oxymelite, in formâ potionis ante cibum sumptus tepidè, vomitum movet.
9. Radix Raphani recens illita contra venena prodèst.
10. Contusa cum Allio, & illita vulneribus ex morsu serpentum, medetur.
11. Eadem cum aceto illita gangranis convenit.
12. Aqua, vel succus potius radicis extractus cum sale, auribus instillatus, surditatem minuit ac tollit.
13. Aqua Raphani destillata calculum movet & expellit.
14. Laborantibus variolis, vel sola, vel mixta cum aperientibus & refrigerantibus utiliter bibenda datur.

15. Aqua

15. Aqua Raphani singulis diebus bis ad ʒvj. epota contumacem Ictericum sanat.

Rhabarbaro, & similibus infusa, aquam hydropicorum utiliter evacuat.

CAPUT XI.

DE SAMBUCO ET EBULO.

Γρακίς αὐτὴν, Sambucus arborecens, Germ. Holberbaum / Χαμαραυτὴν, Ebulus, Germ. Aitch. Vide *Matthiol.* pag. 873. & 874. Frutex est duarum specierum, sed unius naturæ & earundem facultatum. *Substantia* utriusque eadem est occulta, quod purgat bilem & pituitam, maxime verò serofos humores. *Manifesta* accedit quodammodo ad tenuem substantiam. *Temperamentum* Sambuci & Ebuli idem est, nimirum calidum in primo, & siccum in secundo gradu. *Vires ratione substantie* sunt: 1. purgare bilem & pituitam: 2. purgare serofos humores & aquam hydropicorum: 3. ventriculo quodammodo adversari. *Ratione temperamenti* 1. calefacit & exsiccat multum: 2. digerit & conglutinat: 3. menses movet. Usus ejus est in floribus, in baccis, in foliis, in cortice, in radice, & in spongias adnatis.

REMEDIA.

1. Conserva florum Sambuci, si manè sola, vel cum aliis mixta, comedatur, podagricis prodest.
2. Eodem modo usurpata Paralyticis & Spasmo affectis prodest.
3. Utilis quoque est mulieribus retentione mensium laborantibus.
4. Aqua Sambuci exterius usurpata fronti cum duplici linteo, dolorem capitis sedat.
5. Aqua Samb. à mulieribus ad menses movendos utiliter bibitur.
6. Manè & vesperi epota Podagricis convenit.
7. Rob Sambuci manè sumptum cochli. quantitate vel solum, vel cum vino humores noxios podagricorum consumit, & vel per sudorem, vel saltem per insensibilem transpirationem resolvit.
8. Cortex medius Sambuci contritus, & cum vino epotus, ubi alia medicamenta desunt, & vires ventriculi ferunt, tum bilem, tum pituitam, tum omnium maxime serofos humores purgat.
9. Eodem modo usurpatus hydropicos sanat, & ab aqua intercutem liberat.
10. Bacca Sambuci contrita, & cataplasmati more imposta articuli affectis ex Arthritide, dolorem mitigat & morbum tollunt.
11. Recens baccarum succus cum farina secalina subactus panem constituit, cujus pulvis præsens est remedium in dysenteria.
12. Folia Ebuli vel sola, vel cum radice decocta in aqua, aut etiam in vino, & usurpata in fomentatione, pedum tumorem tollunt.
13. Folia Ebuli cocta cum radice constituunt optimum balneum Hydropicorum.
14. Folia & radices Ebuli decocta & imposta pubi, matricem humidam corroborant.
15. Eadem ad pessaria utiliter usurpantur.
16. Folia Sambuci, vel etiam medius cortex contritus cum vitellis ovorum, & impostus hæmorrhoidibus caecis, inflammationes ipsarum sanant.
17. Folia Sambuci exterius imposta vulnera sanant.
18. Spongia Sambuci infusa in cerevisia, vel in vino, quod melius est, & in quotidiano potu usurpata, hydropem tollit.
19. Spongia Sambuci cum purgantibus aliis, scilicet

Tomus tertius.

CAPUT XII.

DE CARDUO BENEDICTO.

Cardus benedictus. Germ. Cardobenedicten / Edelbistel. Vide *Matthiol.* pag. 594. Planta satis nota, cujus duæ sunt species: una magis aculeata, & in altum assurgens, rarior, & in Officinis inusitata: altera minus aculeata & humilior, non tantum apud Medicos doctos, sed etiam in domesticis remediis usitatissima, quam hic intelligimus. *Substantia* Cardubenedicti occulta duplex invenitur, nimirum alexipharmaca. & quod contra Epilepsiam prodest. *Manifesta Substantia* terrea est, à calore quodammodo attenuata. *Temperamentum* calidum est in primo, & siccum in secundo gradu. *Vires ratione substantie* sunt: 1. resistere pesti: 2. scorpionum & serpentum moribus conferre: 3. quartanæ febris diurnæ, quæ apud multos eruditos suspitione veneni non caret, succurrere: 4. febribus pestilentialibus prodesse: 5. Epilepsiam sanare. *Ratione temperamenti*: 1. calefacere parum & exsiccare multum: 2. digerere modicè & pituitam crassam incidere, atque flatus discutere: 3. aperire obstructiones & urinam movere. Usus Cardubenedicti est in semine, & in herba.

REMEDIA.

1. Pulvis Cardubened. sumptus q. ʒj. cum vino, peste infectis convenit.
2. Idem pulvis eodem modo usurpatus contra lateris punctiones prodest.
3. Idem obstructiones epatis & lienis aperit.
4. Idem cum cibo vel potu sumptus a veneni præservat.
5. Idem ʒss. cum aq. Tiliæ infantibus commode datur contra Epilepsiam.
6. Idem inpersus contra putrida ulcera, in primis millarum, efficac.
7. Cardubenedicti decoctum manè & vesperi epotum contra Epilepsiam & Apoplexiam prodest.
8. Syrupus de Card. bened. 2. vel 3. cochli. aliquoties sumptus, Epilepsiam adhuc efficacius mitigat, ac tollit.
9. Cum aqua Tiliæ & Cerasorum mixtus in formâ potionis, Epilepsiam sanat, si manè & vesperi usurpetur.
10. Cardubenedicti decoctum contra Quartanas utiliter bibitur, sive solum, sive mixtum cum aliis appropriatis.
11. Aqua Card. bened. m. & v. epota Ictericis convenit.
12. Pulvis Card. benedict. ʒj. in vino Quartanaris prodest.
13. Card. ben. aqua m. & v. usurpata Asthmaticis auxilio est.
14. Contra obstructiones epatis utiliter quoque bibitur.
15. Card. ben. Cerevisia ad eadem, ad qua aqua, valet, licet paulò inefficacior sit.
16. Vinum Card. ben. efficacius, quam cerevisia, contra eadem valet, exceptâ Epilepsia.
17. Vinum Card. ben. optimum est remedium quotidie epotum contra vermes.
18. Idem mulieribus contra obstructionem mensium auxilio est.
19. Card. ben. decoctum, aqua destillata & vinum urinam quodammodo movet.

* Bb

20. Card.

20. *Card. ben. decoctum dolorum hypochondriacum & lumborum, doctiq; mixigat.*
 21. *Semen Card. ben. epotum cum vino contra punctiones lateris & obstruptione hepatis valet.*
 22. *Idem semen, ut & herba pulvis, cum vino epotus, sudorem movet, quod efficacius prestat extractum.*
 23. *Decoctum seminis & herbe epotum contra memoriam amissam valet.*

CAPUT XIII. DE VITE VINIFERA.

Aμπελος οινόφορος, Lat. Vitis vinifera Germ. Weinstock oder Weinreben. Vide *Matthiol. pag. 902.*

Dicitur vitis à vino, vel secundum Varronem, quòd invitet quemlibet ad uvas percipiendas, estque frutex maximè nobilis, cujus usus laudatissimus in multis existit partibus, nimirum in foliis tam recentibus, quam exiccatis, in uvis tam recentibus naturis & immaturis, quam exiccatis, ut potè uvis passis, quæ vel sunt cybebæ, vel passulæ majores, vel passulæ minores: in succo cocto, undè sapa vini, ut & Rob vini, & non cocto, qui vel est vinum recens mustum, vel vinum defæctatum, vel acetum, quòd fit ex vino partialiter putrefacto: & tandem in radice, jam pro diversitate harum partium tam respectu substantiæ, quam pro ratione temperamentorum diversæ nascuntur vires, ex quibus varia & multiplicia remedia deducuntur, de quibus hîc nihil ulterius addimus, propterea, quòd ea omnia sufficienter in libello Autoris de Vite Vinifera sub finem annexo sint declarata, ad quod opusculum Lectorem remittimus.

CAPUT XIV. DE RELIQUIS PLANTIS AUGUSTI ET SUBSEQUENTIUM MENSIVUM.

Ita sese habent plantæ selectæ, quarum usus frequens est in pluribus partibus: sunt autem præter dictas adhuc aliæ, quæ circa idem tempus inveniuntur, quarum plurimæ selectæ quidem jure dicuntur, respectu partis cujusdam, quatenus vel tantum in herba, vel tantum in radice, vel tantum in femine, vel tantum in fructu usurpantur: aliæ sunt rarioris usus in officinis, quarum tamen cognitio Medicis & rei botanicæ studiosis ornamentum addit. In priori classe continentur.

Halicacabum, Solanum vesicarium, cujus folliculi vesicam inflatam referunt, ejusque fructus Alkekengi vesicæ malis ex calculo succurrit.

Tribulus aquaticus, cujus fructus refrigerantis & inspissantis naturæ dicitur Dioscoridi.

Cucumis asininus, cujus radix contusa capiti dolenti commodum exterius succurrit, ejusque succo Elaterium dictum conficitur.

Ammi, cujus semen officinis in usu est.

Hordeum, cujus usus in non excorticato, tosto, excorticato multiplex est.

Anisum, cujus seminis usus frequens est in flatibus discutiendis.

Prunus sylvestris, cujus flores vino infunduntur ad alvi laxationem, fructus autem adstrictoriâ qualitate succurrunt.

Mespila, suâ adstrictoriâ vi fluxibus alvi convenientia.

Amygdalæ dulces & amaræ.

Ficus, vel Caryca, detergendi & emolliendi vi præditæ.

Poma.

Pyra.

Cnicus, vel Carthamus, cujus semen serofos humores evacuat.

Crocus Autumnalis.

Vincetoxicum, vel Asclepias, cujus radix postea declaratur.

Gratiola, cujus herba serofos humores ducit.

Anagallis aquatica, cujus succus Scorbuticis utilis est.

Pimpinella saxifraga, vel sanguisorba, cujus vis adstrictoria vulneribus, & alvi fluxibus convenit.

Ulmaria, seu Regina prati, vel barba capræ, cujus radix etiam adstringit interius & exterius.

Polypodium, de cujus radice postea.

In posteriori ordine sese offerunt

Sisymbrium.

Trifolium vulgare album.

rubrum.

Allium foliis narcissinis majus.

minus.

Verbascum nigrum.

Ricinus.

Lathyris.

Digitalis rubra.

Momordica.

Erica.

Filix mas & foem.

Sonchus sylvaticus Thalii.

Lampfana Lobel.

Rhamus catarcticus baccis onustus, seu spinæ cervina.

Olyris.

Hieracii species.

Solanum nigrum.

Atriplex olida pusilla hircina Lob.

Convolvulus major.

Herniaria.

Peucedanum.

Typhalofrens.

Millefolium cornutum aqua Cas. Bauh.

Millefolium pennatum aq. Spicatum.

Pneumononthe fl.

Gentionellæ Autumnales.

Calamentium mont.

Colchicum florens.

Hedera baccifera.

Brassica, cujus laudes decantatas vide apud Guar-

rinonium.

Virga aurea.

Bonus Henricus.

Peucedanum.

Clinopodium.

Aster atticus cœruleus.

Carlina, seu Carduus syl. Cam.

Caryophyllus syl.

Prunella grandiflora.

Narcissus Autumnalis.

Solanum tuberosum.

Melissa Molucca.

Malâ infana.

Mulci varietates species:

Cyclaminus, &c.

Hiscæ librum primum concludimus, & consequenter ad librum secundum nos convertimus, ut appareat quomodo quorundam selectarum plantarum radices potissimum in usum Medicum veniant.

LIBER

LIBER SECUNDUS. DE SELECTIS RADICIBUS.

Quemadmodum hæcenus plantas selectas respectu plurimarum partium, tam ratione nominis & specierum, quam ratione substantiæ, temperamentis, virium, usus, diversorumque remedium consideravimus: ita jam ad radices eadem methodo progredimur. Cùm verò colligendarum radicum respectu temporis non sit eadem ratio cum plantis, idcirco in hoc libro tantum alphabetarium ordinem observare conabimur.

CAPUT I. DE ACORO.

Aκороς καὶ ἀκορος Græcis, & imprimis Dioscoridi, Officinis & vulgè *Calamus aromaticus*, Germ. *Calmus*, alibi, ut in Silesia & Aultria, *Drustwurzel* dicitur. Vide figuram apud *Matthiol. pag. 21.* sub nomine *Acorum cum Julo.*

Plurimum differt ab Acoro nostro, de quo sequenti capite agemus: Necetiam est *Calamus odoratus* fistularis, de quo vide *Matthiol. lib. 1. in Dioscor. cap. 17.* Substantia hujus duplex est, una *oculta*, altera *manifesta*: illa potissimum Spleni resistit, & insuper etiam est alexipharmaca: imò vi suâ aromaticâ ventriculo & matrici plurimum confert. Manifesta est secundum Galenum, tenuium partium. Temperamentum calidum est & siccum in tertio gradu. Vires ratione occultæ substantiæ sunt: 1. Lienem crassum abluere: 2. quodammodo veneno resistere: 3. ventriculum & matricem corroborare. Ratione temperamentis: 1. caliditatem & exsiccat multum: 2. aperit, abstergit & attenuat absque mordacitate: 3. provocat urinam, movet menses, aperit hæmorrhoides, discutit flatum & incitat semen. Usurpatur autem hæc radix condita & sicca, tam ad infusiones, quam ad decoctiones, destillationes, pulverisationes, &c.

REMEDIA.

1. *Calamus arom. infusus in aceto, & ore masticatus contra pestem præservat.*

2. *Calamus arom. decoctus cum unguentis & emplastris, & sinistro lateri impositus, lienem durum emollit.*

3. *Acorum verum mixtum cum pulvere Zedoariæ, Galangæ, Ra. Ireos, & aspersum pani calido, vel folium, vel cum aqua Menthe, & umbilico admotum inflammationem ventris, & suffocationem matricis tollit.*

4. *Calamus arom. eodem modo usurpatus & exterius applicatus, dolorem aurium mitigat ac tollit.*

5. *Eodem modo usurpatus, & ventri exterius applicatus, colicos dolores sanat.*

6. *Calamus arom. decoctus in vino, & epotus, contra tormina ventris in colica frigida valet.*

7. *Eodem modo epotus, lienis obstruptionem aperit, & auritiam ejus tollit.*

8. *Calamus arom. tritus & maceratus per triduum in aceto, deinde coctus ad medietatem, & melle vel saccharo conditus, syrupum constituit utilem ad morbos Pleur.*

9. *Calamus aromaticus in aqua decoctus cum aliis appropriatis, & epotus mane & vespere, splenicis valde prodest.*

10. *Calamus arom. decoctus cum aliis herbis & radicibus appropriatis in aqua, & mane vespere, epotus, suffocationi uteri medetur, nisi quod propter amaritatem difficulter ebibatur.*

11. *Calamus arom. conditus mane utiliter à Splenicis comeditur.*

12. *Cal. arom. conditus crassos humores melancholicos incidit, attenuat, & ad expulsiorem præparat.*

13. *Cal. arom. conditus utiliter comeditur tempore matutino ab iis, quibus frigidum & humidum existit cerebrum, memoriamq; egrè egit juvat.*

14. *Idem eodem modo usurpatus ad corroborationem ventriculi multum prodest.*

15. *Cal. arom. decoctus cum vino, & epotus, memorie debilitati à frigida & humida causa succurrit.*

16. *Idem decoctus cum vino, & gargarisatus, pituitam cerebri per os evacuat.*

17. *Eodem modo usurpatus, memoriam quoque confortat.*

18. *Calamus arom. cum Absinthio Pontico decoctus in vino, & stantibus signis coctionis epotus, præstantissimum est remedium contra Quartanas.*

19. *Cal. arom. pulverisatus, & mixtus cum Zedoariæ, Galangæ, rad. Ireos pulvere ac epotus cum cerevisia calida, quævis semiborâ, status ventris valde discutit, & dolores ex illis sedat.*

20. *Idem eodem modo usurpatus colicam omnem à frigida causa sanat, & suffocationem matricis lenit.*

21. *Cal. arom. conditus si comedatur, asthma, ex repletionem ventriculi, & inflationem ventris, sedat.*

22. *Cal. arom. conditus sæpe usurpatus difficultatem respirationis in Splenicis tollit.*

23. *Decoctum Cal. arom. epotum doloribus lateris medetur.*

24. *Calamus arom. conditus sæpe usurpatus, contra linguæ gravitatem valet.*

25. *Extractum calami arom. cuspidi cultelli cum calida cerevisia sumptum colicam tollit.*

26. *Oleum Cal. arom. gutt. iij. idem facit.*

27. *Rorule cum oleo Cal. arom. status discutunt, & colicos dolores à causa frigida leniunt.*

28. *Calamus arom. conditus peregrinantibus contra aquas corruptas prodest.*

CAPUT II. DE ACORO NOSTRO.

Acorum nostrum, cum substantiâ, cum etiam qualitate, atque adeò totâ naturâ differt à vero Acoro, ideoque *Pseudoacorum* non immeritò appellatur: Officinis Acorum nostrate, Germ. *gelb Eisen oder gelb Schwertel*. Vide *Matthiol. pag. 21.* *Pseudoacorum.*

Hujus usus olim in Officinis erat pro vero Acoro, sed malè. Substantia ejus est terrea: temperamentum frigidum & siccum in 2. gradu. Vires ejus sunt: 1. refrigerare & exsiccare multum: 2. astringere, densare, cogere, & repellere: 3. sistere sanguinem, fluxum narium, & ipsos etiam menses. Usurpatur hæc radix vel in decoctionibus pro potibus & gargarismis, vel in pulveribus ad condita & alia.

REMEDIA.

1. *Radix Acori nostri detenta in ore & masticatâ, hæmorrhagiam narium sanat.*

* B b 2

2. *Acorum*

2. *Acorum nostr.* decoctum & epotum immodicum profluvium mensium sistit.
3. *Idem cum vino & prunis sylvestribus* decoctum magis fluxum mensium sanat.
4. *Vinum infusum rad. Acori, & prunis sylvestribus* omnibus fluxionibus immodicis sanguinis medetur.
5. *Pastilli preparati ex pulvere rad. Acori nostr. & succ. prunor. sylv. exiccari, atque cum linteo infusi in vase vini albi, ejusq. subastringentis, idem præstant.*
6. *Acorum nostrum parumper cum aperientibus & incidentibus mixtum atque decoctum, hepar corroborat.*
7. *Acorum nostrum decoctum & epotum, vel cum aqua vel vino, fluxum alvi sedat.*
8. *Acori nostri pulvis mixtus cum herba Centaurii, ac aceto, ac melle, atque extrinsecus contusus membris, vel etiam vulneratis impofitus, dolorem mitigat ac sanat.*

CAPUT III.

DE ANGELICA.

Angelica Latin. & Offic. Germanis *Angelick/oder Heilig Geistwurzel*. Vide *Matthiol. pag. 814. sub nomine II. Angelica sativa.*

Quomodo Græcis dicta fuerit hæc radix inter Botanicos disputatur, quibusdam Smyrniū, aliis Elaphoboscum *Dioscoridis* esse videtur. Sunt autem Angelicæ duæ species, una sylvestris, altera sativa, quarum hæc præfertur. Rursus sylvestris duplex habetur, una pratensis, altera montana, quarum rursus hæc est præstantior. Deinde sativa rursus duplex est, una vulgaris, quæ passim in hortis nascitur: altera *Brigovia*, quæ ad nos à Materialistis adfertur, atque hæc sola omnium est præstantissima, merito que eligitur.

Substantia Angelicæ occulta est alexipharmaca, quod resistit à tota substantia pestilentiali veneno, tum per se usurpata, tum in aceto infusa. Nam cum acetum per se contra pestem proficit, hæc infusione cum aceto virtus Angelicæ fortior redditur. *Manifesta substantia* hujus radice est tenuium partium: *temperamentum* est calidum & siccum in tertio gradu. *Vires ratione occultæ substantiæ* sunt resistere pesti. *Ratione temperamenti*: 1. calefacit & exiccatur multum: 2. aperit, extenuat & discutit: 3. pectus expurgat à pituita crassa. *Ufus Angelicæ* potissimum *Brigovix* est in Officinis, quando jam justo modo collecta & exiccata est.

REMEDIA.

1. *Angelica radix infusa 24. horis in aceto & comansa à peste præservat.*
2. *Angelica radix pulverisata, & quantitate ℥ij. cum aceto epota, ubi alia medicamenta desunt, peste infectos sanat, & malignam putredinem corrigit.*
3. *Angelica pulvis electuariis alexipharmacis utiliter miscetur.*
4. *Angelica radix, si vel in conclavi copiose suspendatur, vel in vestibus portetur, à peste præservat.*
5. *Angelica masticata & comesta, thoracem expurgat, & rursim veterem mitigat.*
6. *Angelica decocta in aqua, & mane ac vesperi epota, crassam pituitam in pectore incidit & expurgat.*
7. *Angelica decocta in vino & epota, crassam pituitam atque statum ventris discutit, ac dissolvit.*
8. *Angelica pulvis in hyeme cum vino, & in æstate cum aqua Rosarum, contra pestem bibitur.*

9. *Angelica decocta cum aliis aperitivis & appropriatis, obstructions matricis aperit, & menses movet.*
10. *Semen Angelicæ saccharo obductum contra pestem quotidie sumitur præservationis gratia.*
11. *Oleum Angelicæ destillatum guttis aliquot sectionem constituit præservativam, saccharo in aqua Scordii soluto.*
12. *Extractum Angelicæ cum saccharo tabulatum similiter præservativum & curativum malignitatis est.*

CAPUT IV.

DE BISTORTA.

Bistorta, Officinis *Serpentaria*, Germ. *Naterwurh*. Vide *Matthiol. pag. 674. sub nomine I. Bistorta.*

Ejus duæ sunt species, nimirum *mas*, alias propriè *Bistorta*, cujus usus potissimum esse debet: & *fœmina*, *Serpentaria*, vel *Colubrina*. *Substantia* hujus radice est crassarum partium, adeoque terra: *temperamentum* est frigidum & siccum in tertio ordine. *Vires ejus sunt*: 1. valdè refrigerare & exiccare: 2. astringere & condensare: 3. fluxum sanguinis & inprimis menses muliebres, sistere. *Ufus hujus radice* est vel in decoctione pro portionibus, gargarismis & lotionibus, vel in pulvere.

REMEDIA.

1. *Radix Bistortæ decocta in aqua, & mane ac vesperi epota profluvium mensium sistit.*
2. *Radix Bistortæ cum Acacia decocta in vino rubro & mane vesperiq. epota, magis adhuc profluvium mensium sedat.*
3. *Radix Bistortæ decocta cum Prunella, & gargarisata, fluxiones ad fauces & uvulam sanat.*
4. *Radix Bistortæ cum foliis Plantaginis, Prunellæ, Agrimonie, Serpilli decocta in aqua, & mixta cum parum Aluminis & Rob Nucum, pro forma gargarismi, utiliter contra inflammationem tum gutturi, tum etiam pectoris gargarisatur.*
5. *Radix Bistortæ pulverisata, & vulneribus inspersa eadem sanat.*
6. *Radix Bistortæ pulverisata, & cum floribus Malvæ arborecentis, addito melle rosato, mixta in formam Electuarii mollis, optimum linimentum contra Scorbutum & Sanguinolentiam gingivarum constituit.*
7. *Radix Bistortæ cum ros. rub. & sem. Sumach decocta in vino rubro, & percolata, constituit optimum lavacrum infimi ventris ante ingressum lecti, in sterilitate mulierum, ex nimia humiditate ac laxitate matricis.*

CAPUT V.

DE CONSOLIDATA MAJORE.

Consolidata, Græcis *ἀμύρατον* dicitur, cujus Capud Botanicos plurimæ numerantur species: in præsentia de *Consolidatæ majoris*, vel *Symphyti majoris radice* agimus, Germ. *Waltwurh* vocatur. Vide *Matthiol. pag. 683. sub nomine III. Symphytum majus.*

Substantia ejus est contrariarum partium, tum tenuium, ut aliquo modo digeratur, crassa incidat, & aperiat, tum etiam crassarum, ut astringat, consolidetque. *Temperamentum* ejus calidum & siccum in secundo gradu est. *Vires ratione substantiæ manifestæ* contrariæ quoque inveniuntur, nimirum unius generis,

generis, quod digeratur, pectus, vulnera, & renes expurget, alterius generis, quod incrasset, condenset, astringat & consolidet. *Ratione qualitatum*: 1. calefacit & exiccatur: 2. contrahit & astringit: 3. sanguinem & menses muliebres sistit. *Radix hæc* usurpatur sicca ad decoctiones, & pulveres.

REMEDIA.

1. *Radix Consolidatæ majoris decocta, vel in aqua vel in junculo carnis, & mane vesperiq. epota, omnia vulnera consolidare facit.*
2. *Radix Cons. major. decocta in aqua, & epota sepius, asperitates asperæ arteriæ, tussimq. lenit.*
3. *Eodem modo cum aliis appropriatis vulnerariam portionem salubrem constituit.*
4. *Radix Cons. major. cum foliis Fragariæ, Veronicæ, Millefolii, Plantaginis, Sagittæ Herculis, Atriplicis, Prunellæ, Bismalvæ, Volubilis, Vincapervincæ, Sanniculæ, Persiliatæ, Tormentillæ, sol. & rad. Ungulæ caballinæ, valdè bona, mixta & decocta in cerevisia, cum expressione percolata, & iterum cocta cum cera nova, sevo hircino, gummi Abietis, pinguedinis Gallinæ, Colophonie & Terebinthinæ ana ℥ij. ad consumptionem aqua: tandem additur ℥ij. Musci Cranii humani, unguentum efficax constituit contra peritonæi rupturam.*
5. *Radix Cons. major. decocta in vino & epota dysenteriam sanat.*
6. *Radix eodem modo usurpat a profluvium mensium sistit.*
7. *Radix Cons. major. si comedatur, sitim lenit.*
8. *Eadem cum rad. Liquiritiæ decocta in aqua, sitim magis lenit, ubi sepius eodem decocto os eluitur.*
9. *Radix Cons. major. decocta cum surfure & aceto luxati membrum utiliter imponitur.*

CAPUT VI.

DE CYPERO.

Cyperus, Græcis *κύπερος* Latin. & Offic. *Cyperus*, longus & rotundus, Germ. *wilder Galgand*. Vide *Matthiol. pag. 26. I. Cyperus rotundus. Ibidem II. Cyperus longus.*

Optimus est ille, qui ex Syria affertur: proximus, qui ex Italia, tandem ille, qui in Helvetia nascitur. *Substantia* Cyperi est tenuium partium, sed tamen simul mixta cum aliqua terrestreitate. *Temperamentum* calidum est & siccum in secundo gradu. *Vires ejus sunt*: 1. calefacere & exiccare multum: 2. attenuare, aperire, digerere, & modicè astringere: 3. corroborare viscera, menses ac calculus movere. *Ufus Cyperi* exiccari est in decoctionibus & pulveribus.

REMEDIA.

1. *Radix Cyperi unà cum Calamo aromatico decocta & epota, suffocationi matricis à frigida causa medetur.*
2. *Eodem modo in vino decocta, ventriculo frigido, & inflationibus intestinorum medetur.*
3. *Eodem modo epota dolores colicos tollit ac lenit.*
4. *Radix decocta, & cum aliis appropriatis speciebus epota, contra hydropem utilis est.*
5. *Cyperi decoctum cum radice Rhodiæ m. v. q. epotum menses movet.*
6. *Cyperi pulvis cum radice Pimpinellæ & Macis mixtus, & in modulo cum linteo vino infusus, constituit convenientem potum mulieribus difficultate mensium laborantibus.*

7. *Idem pulvis Cyperi mixtus cum Calamo Aromatico & Bac. Lauri, atque inspersus pani calido, imoq. ventri impofitus, suffocationem matricis sanat.*
8. *Idem mixtus cum Absinth. Mentha Caryophyl. & nuce moschata, atque inspersus pani tostato, prius aceto madefacto, applicatusq. regioni ventriculi, debilitatem ejus corroborat, & dolores ex inflatione lenit.*
9. *Idem pulvis cum Absinth. Mentha, spec. diagan. & diacymin. mixtus, & cum cera atque resina, q. s. ad formam Emplastri redactus, constituit opt. emplastrum stomachale in affectibus frigidis ventriculi.*
10. *Cyperi pulvis ulceribus malignis, inq. depascentibus inspersus prodest.*

CAPUT VII.

DE HELLEBORO.

Ελλέβορος, ἢ ἑλλέβορον, Latinis *Veratrum* vel *Helleborus*. Duplex habetur, nimirum *Helleborus albus & niger*, propterea quod hic respectu rad. magis ad nigredinem vergat. Ille Germanis dicitur *weiß Nistwurh*; at hic vocatur *Christwurh*. Vide *Matthiol. pag. 843. II. Helleborum nigrum.*

Inter hasce duas species potissimum *Helleborus niger* usurpatur, de quo in præsentia agemus. *Substantia* ejus occulta est, quod purgat atram bilem, tum per superiora, tum per inferiora: *temperamentum* obtinet calidum & siccum in 3. gradu. *Vires ratione substantiæ* sunt purgare bilem atram, imò etiam pituitam, sed non sine periculo, nisi corrigatur. *Ratione temperamenti*: 1. calefacit & exiccatur valdè: 2. aperit, discutit: 3. menses movet, hæmorrhoides aperit & fœtus extrahit. *Ufus* apparebit ex sequentibus.

REMEDIA.

1. *Helleborus niger aliquot horis infusus in decoctis lenientibus, & postea epotus, melancholicis prodest, ac unà cum pituita etiam atram bilem purgat.*
2. *Helleborus niger cum foliis Senæ, Thymo, Epithymo, sol. Scolopend. & rad. Polygodii decoctus, percolatus & epotus, melancholiam ferè solum purgat, eosq. lenius, quò pluribus aromatibus & seminibus corrigitur.*
3. *Syrupus de Helleboro nigro, ed quod magis correctus sit, solus etiã ℥ij. vel circiter exhibitus, bilem atram purgat.*
4. *Syr. de Helleboro nigro mixtus cum decocto rad. Polygod. Thymi & Epithymi, bilem atram lenius purgat.*
5. *Helleborus niger decoctus cum aperitivis, percolatus, & epotus, hæmorrhoides aperit.*
6. *Eodem modo contra Melancholiam hypochondriacam convenit.*
7. *Helleborus niger mixta Citon opt. corrigitur, unde mixtus helleborus cum diacytonio secundum artem, facit diacytonium helleboratum.*
8. *Helleborus niger cum aliis quibusdam semper est corrigendus, utpote sem. Anisi, Fœniculi, Macis, Cinnamon, Ros. rub. & similibus.*
9. *Contra singultum ab Helleboro excitatum optimè convenit miva Cydoniorum.*
10. *Helleborus niger, si vomitum nimium, singultum & convulsionem excitaverit, recentia cydonia orbiculatim secta, & in vino infusa aliquandiu naribus admoveatur, vel etiam comedantur.*

Ⓞ(o)Ⓞ

* Bb 3

CA-

CAPUT VIII. DE ENULA.

Græcis ἐνύλιον, Latin. Helenium, Officinis & vulgò Enula, Germanis Aland. Vide pag. 72. apud Matthiol.

Substantia radice hujus duplex est occulta & manifesta: beneficio illius est alexipharmaca, & venenis resistens, hæc verò est tenuium partium, cum lento quodam humore. Temperamentum ejus est calidum in 2. gradu & siccum in primo, ita ut aliquid humoris retineat. Vires ratione substantie sunt resistere pesti & veneno. Ratione qualitatum: 1. calefacere multum, & dein exiccare parum, & simuleciam quodammodo humectare: 2. attenuare, abstergere, & emollire: 3. Menfes & Urinam movere, ac pectus expurgare. Usurpatur autem Enulæ radix recens & sicca: recens ad infusionem pro cerevisia & vino, ac ad destillationem, & conditum, sicca ad decoctiones & pulveres.

REMEDIA.

1. Enula condita manè sumpta præservat à peste.
2. Enula condita, si comedatur ab insectis, pestilentiali venenum mitigat.
3. Cerevisia Enulata in peste magis, quàm alia quævis, prodest.
4. Enula condita contra tussim valet, & sang. sputo medetur.
5. Enulæ aqua epota, vel sola, vel mixta cum Syrupus in forma potioni, renum & vesicæ exulcerationem sanat.
6. Eadem calculos & arenam educit.
7. Eadem aqua pectus quoque mundificat.
8. Enulatum vinum commodissimum est in pectoris vitis.
9. Idem aliquo modo stomacho prodest, & urinam ac menfes optimè movet.
10. Enulata cerevisia eadem præstat, sed magis in affectibus pectoris, minus in urina & mensibus movendis convenit.
11. Pulvis Enule Eclegmatis, quæ sunt ad educendos è thorace & pulmone crassos, lentosq; humores, utiliter miscetur.
12. Pulvis Enule epotus sanguinis sputo convenit.
13. Pulvis & farina Enulæ convulsis & inflatu partibus exterius utiliter applicantur.

CAPUT IX.

DE IREOS RADICE.

Iris Græcis & Latinis, Germ. bifariam appellatur pro diversitate duarum specierum: alia enim est Iris nostra, vel sylvestris, germanicè blaw lisen oder Schwetzelwurk; alia est Iris Illyrica, germ. Weistwurk/Officinis verè Iris sine adjectione, quæ plurimum virtutè, odore & sapore sylvestrem superat. Vide Matthiol. pag. 17.

Substantia radice Ireos occulta est, quod purget inprimis serofos humores, vel secundum quosdam etiam bilem & pituitam: manifesta autem tenuium est partium. Temperamentum est calidum & siccum in 3. ordine, quod inprimis intelligatur de Illyrica: altera verò nostra temperamenti ejusdem est in 2. gradu completo. Vires respectu substantie sunt purgare, & potissimum serofos humores. Ratione temperamenti 1. calefacit & exiccat

multum: 2. attenuat, aperit & abstergit: 3. Mundificat pectus & menfes movet. Ufus utriusque radice non est contemnendus, ubi sylvestris recens & sicca: at Illyrica tantum exiccata usurpatur.

REMEDIA.

1. Iris integra, vestibus addita, tineas prohibet, & erosionem à vermibus impedit.
2. Iris integra sepulchrum magnatum pro conservatione à putredine additur.
3. Iris masticata oris halitum commendat.
4. Iris pulverisata, & mixta cum aliis dentifriciis pulveribus, dentes tum albicantes reddit, tum etiam salubriter confirmat.
5. Iris decocta in aqua, si ejusmodi decocto dentes foveantur, dolor eorum mitigatur.
6. Iris decocta cum herba Beton. Origani, fl. chamemel. idem præstat.
7. Iris decocta cum melle & aq. & usurpata ab infantibus lambendo, epilepsiam tollit.
8. Iris ʒʒ. rad. peon. ʒʒ. decocta in aq. & mixta cum melle despumato ʒij. potionem gratam & salubrem contra epilepsiam tam infantibus, quàm senibus constituit.
9. Ireos pul. ʒʒ. peon. ʒj. croci ʒʒ. cum sacch. ad pondus omnium sit pulvis puerorum contra Epilepsiam.
10. Ireos ʒij. peon. ʒj. C. C. V. ʒʒ. Marg. præparat. coral. alb. præparat. Smaragd. præparat. an. gr. v. cran. humani præparat. ʒʒ. si simul miscantur in forma pulv. & cum aq. tilie vel cerafor. sumantur etiam ab adultioribus, efficax remedium contra Epilepsiam constituunt.
11. Ireos decoctum cum melle epotum, vel lambendo, vel bibendo, pectori prodest, ac viscosos humores in eo expurgat.
12. Ireos decoctum cum Liquiritia, sem. feniculi & similibus pectoralibus, magis contra tussim valet.
13. Ireos decoctum in aqua, humores, qui non facile expuuntur, attenuat.
14. Ireos pulvis cum rad. pæonie pulverisata, polente infantum inspergitur, & utiliter tum contra Epilepsiam, tum etiam contra colicam exhibetur.
15. Ireos pulvis cum Zedoaria, calam. arom. & Galanga mixtus, & quavis semiborà cum calida cerevisia sumptus, semicochleari quantitate, frigidam colicam optimè sanat.
16. Rad. Ireos pulverisata cum Zedoaria & cal. arom. & inspersa calido pani è clibano extracto, atque imposita ventri, fortissimam colicam mitigat.
17. Ireos pulvis cum sem. anisi, Galanga, Zedoaria mixtus, & pani calido aspersus, & auribus dolentibus ex flatuosa materia applicatus, efficax remedium constituit.
18. Decoct. rad. Ireos ʒij cum rad. Mechoacan. ʒʒ. percolatum & epotum, in hydropicis serofos humores purgat.
19. Iris nostra decocta in aq. contra lètericiam & hydropem ebibitur.
20. Iridis nostra succus magis hoc præstat.
21. Ireos decoctum in retentione mensium & obstructione calculi quoque prodest.
22. Ireos nostra succus, infusus naribus, excrementa pituitosa capitis purgat, & sternutationem excutit.
23. Iris nostra ventriculo nocet, nisi Zedoaria addita, vel sero lactis infusa, corrigatur.

CAPUT X.

DE LIQUIRITIA.

Λουκίτζα, Græcis, dulcis radix, Lat. Liquiritia Officinis, süß Holz/Germanis. Ex India optima.

optima affertur: deinde & illa non contemnenda, quæ ex agro Bambergensi adducitur. Vide Matthiol. pag. 486.

Temperamentum hujus radice est temperatum, quod tamen vergit ad calidum & humidum. Vires ejus sunt: 1. Nutrire suaviter: 2. abstergere, emollire & aperire: 3. pectori prodesse & calculum movere. Usurpatur autem hæc radix recens, & sicca modis diversis.

REMEDIA.

1. Liquiritia integra, eoque magis recentior, ore masticata sepius, sitim extinguit.
2. Liquiritia, cum aqua hordei decocta, sitim magis minuit.
3. Liquiritia decocta, cum aqua hordei & passulis minoribus, calculum impatum emollit, aperit & expellit.
4. Liquiritia eodem modo decocta & epota, omnes obstructiones viscerum aperit.
5. Liquiritia decocta & epota pectus emollit, tussim sanat, asperitatem arteria, & raucedinem tollit.
6. Eadem eodem modo usurpata, vesicæ scabiem lenit ac tollit, & calculum sensim movet, ejusq; dolores mitigat.
7. Rad. Liquiritia pulverisata ʒʒ. mixta cum benedicta laxat. ʒij. purgationem mediocrem constituit, & in calculo prodest.
8. Rad. Liquir. pul. optimè miscetur cum aliis pulveribus calculum moventibus.
9. Rad. Liquiritia decocta cum herba Veron. hordeo & sem. Anisi, phthisicis medetur.
10. Radix Liquiritia pulverisata, & cum aliis spec. in Lobocho de Pino mixta, confert ad tussim antiquam, & ad Asthma confert.
11. Rad. Liquir. pulverisata, cum Lobocho Sano & exp. mixta, phthisicis optimè convenit.
12. Succus Liquiritie lambendo sumptus dolores exulcerationis vesicæ mitigat.
13. Liquiritia succus ore detentus contra raucedinem valet.
14. Syr. de Liquiritia tussi medetur.
15. Idem Syr. maxime prodest in pleurisi.
16. Idem in calculo erodente dolores lenit.
17. Idem contra tussim antiquam valet, & pectus mundificat.

CAPUT XI.

DE LAPATIO ACUTO.

Græc. ὄζυλον, Latin. & Offic. Lapatium acutum, German. Wengelwurk/Species est rumicis, in medicando usitatissima. Vide Matthiol. pag. 353.

Substantia ejus visa est autoribus mixta, partim terrea, partim aërea. Temperamentum vergit quodammodo ad frigidum & siccum: constat tamen etiam qualitibus contrariis, quia non solum digerit, sed etiam aliquantum repercutit. Vires respectu primarum qualitatum sunt temperatæ: quoad secundas qualitates, digerit & astringit: tertio quodammodo repercutit, & foedos humores cutis expurgat. Usurpatur tam recens, quàm exiccata.

REMEDIA.

1. Oxylappati radices recentes contuse, & scabiei cutis illite, sanant pruritus & scabiem.
2. Oxylappati rad. recent. medie contuse, & mixta

cum albumine ovi, atque scabiei illite, eandem citius, sed minus tunc sanant.

3. Radices Oxylappati medie contuse, & mixta cum sale atque aceto, & in balneo innuncta, morphaas flavas faciei, vel alterius cutis tollunt.

4. Oxylappati rad. sicca, si decoquatur cum vino, & aures decocto colluantur, aurium dolores sanat.

5. Radix sicca cum aceto decocta, & regioni lienis imposita, Splenicis convenit: exterius etiam commodum serpigini succurrit, sepius per frictionem adhibita.

6. Succus radice hujus cum aliis commode miscetur in sapone contra scabiem.

CAPUT XII.

DE OSTRUCIO.

Quamvis pluribus disputent auctores de hæc plantâ propter nomen græcum: tamen verisimile videtur eandem Græcis incognitam fuisse. Latinis Imperatoria, Officinis Ostrucium Germ. Meisterwurk/ vocatur. Vide Matthiol. pag. 567. sub nomine III. Imperatoria.

Substantia hujus radice est occulta & manifesta: illa est alexipharmaca: hæc verò est tenuium partium. Temperamentum ejus calidum est & humidum in 3. gradu completo. Vires ratione substantie sunt resistere veneno pestis & animalium: ratione qualitatum 1. calefacere & exiccare vehementer: 2. aperire viscera, incidere crassa, & digerere cruda: 3. movere menfes, urinam & sudorem. Usurpatur autem radix exiccata pro diversa intentione diversimodè.

REMEDIA.

1. Radice Ostrucii decoctum lentos pituitosos humores incidit.
2. Idem decoctum epotum tussi ex causa frigida medetur.
3. Idem dissolvit flatum ventris, & in intestinis & in matrice.
4. Idem manè & vesperi usurpatum, crassas materias in thorace collectas dicitur.
5. Rad. Ostrucii integra masticata oris halitum commendat.
6. Eadem rad. sepius modicè usurpata, bonitatem coloris corpori conciliat.
7. Decoctum hujus rad. contra Leucophlegmatiam virginum prodest.
8. Decoctum rad. cum Absinth. pont. & rad. Caryophyllata, matricem frigidam & humidam expurgat, & bonitatem coloris magis conciliat.
9. Pulvis rad. Ostrucii cum calida cerevisia epotus contra suffocationem matricis convenit.
10. Pulvis rad. ejus cum Cardopatio, & Calam. arom. mixtus, & eodem modo epotus, tum contra colicam, tum etiam contra suffocationem matricis prodest.
11. Pulvis rad. ejusdem, cum vino calido epotus, omnem inflationem ventris à frigida causa mitigat ac tollit.
12. Radix Ostrucii decocta & epota, hydropicos juvat.
13. Eadem eodem modo usurpata omnibus frigidis convulsionibus opitulatur, partes refrigeratas emendat, & contra morbum Comitalem prodest.
14. Radix hæc integrè masticata præservat à peste.
15. Radix Ostrucii, si vel integra comedatur, vel pulverisata cum aqua Scordii ebibatur, insectos à peste liberat, & sudorem elicit.
16. Pulvis

16. Pulvis hujus radicis convenit infectis à morfu canis rabidi.
17. Radix hæc decocta in vino, & epota, obstructionem mensium solvit.
18. Eadem cum petroselino & aliis decocta, calculum movet.
19. Radix Ostrucii contra malignam scabiem capiti prodest, hoc modo composita & inuncta.
R. Pul. rad. Ostrucii, Enule, Aristol. longæ.
Herbe Absinth. ana ʒij.
Baccar. lauri numero iij. Gentiane ʒʒ.
Sulphuris ʒij. cum butyro majali f. unguentum.

CAPUT XIII. DE PETASITE.

PETASITES, Petasites Officinis, aliis Tusfilago major, Germanis Pestilenswunzel. Vide Matthiol. pag. 613. sub nomine Tusfilago major.

Hujus radicis Substantia duplex est occulta & manifesta: illa est alexipharmaca: hæc est tenuium partium. Temperamentum est calidum in 2. & siccum in tertio gradu. Vires respectu substantia sunt resistere veneno. At respectu qualitatum 1. calefacit multum & exiccat vehementer: 2. attenuat & digerit, discutit & aperit: 3. Menfes & sudorem movet. Usus ejus est potissimum exiccare,

REMEDIA.

1. Decoctum hujus radicis in omnibus febribus, pestilentialibus prodest, & putredinem malignam inhibet.
2. Idem peste infectos juvat, & venenum mitigat.
3. Pulvis Petasidos cum vino sumptus sudorem movet, & infectos peste liberat.
4. Idem pulvis cum vino utiliter contra suffocationem matricis bibitur.
5. Idem eodem modo usurpatus menfes movet.
6. Pulvis hujus radicis, vel radix confusa, exterius utiliter, emplastri loco, in ulceribus præ humidis & malignis sanandis, adhibetur.

CAPUT XIV. DE PIMPINELLA.

Pimpinella Veteribus sub hoc nomine incognita, Tabernæmont. Tragofelinum, Recentioribus verò laudatissima radix, Germ. Sibnell/vocatur. Vide Matthiol. pag. 729.

Est autem alia Pimpinella nostra, quæ absque adjectione sic dicitur, alia Italica quæ potius est Sanguisorba, quia viribus & natura prorsus differt à vera Pimpinella. Substantia Pimpinellæ est occulta, quod sit alexipharmaca, & manifesta, quatenus constat partibus tenuibus. Temperamentum ejus est calidum & siccum in 2. gradu completo. Vires ejus sunt veneno resistere. Deinde respectu qualitatum 1. calefacere & exiccare valde: 2. incidere crassa, aperire & attenuare: 3. Movere calculum, urinam & menfes. Usus ejus est in radice recente & exiccata.

REMEDIA.

1. Pimpinella ore masticata à peste præservat.
2. Pimpinella condita contra pestem utiliter comeditur.
3. Eadem refrigeratum ventriculum & hepar calefacit.

4. Eadem condita ante deambulationem matutinam sumpta sudorem movet.
5. Eadem contra colicam utiliter usurpatur.
6. Eadem vel ejus confectio sumpta ante balneum magis adhuc sudorem movet.
7. Pimpinella confectio urinam movet, & stranguaria quodammodo medetur.
8. Decoctum Pimpinellæ facit contra inflationem ventris.
9. Decoctum Pimpinellæ cum Castoreo in vino epotum contra suffocationem matricis valet.
10. Idem eodem modo usurpatum contra spasmodum valet, & contra arthritidem frigidam prodest.
11. Pulvis pimpinellæ, hyeme potissimum, assumptus, peste infectos liberat.
12. Idem pulvis in calida cerevisia contra obstructionem mensium ebibitur.
13. Pulvis pimpinellæ cum sem. petrosel. contra calculum prodest.
14. Pul. pimpinellæ cum lacte bovino mixtus, & coctus ad formam emplastri, & partibus inflammatis musculosis, vel in scabiæ, vel in apostematibus applicatus, dolorem lenit, & omnia maturare facit.
15. Aq. Pimpinellæ mixta cum aqua sol. quercuum ana ʒij. & Jucco Acacia ʒʒ. m. & v. minimum profluvium muliebri asfringit ac sedat.

CAPUT XV. DE PYRETHRO.

PYRETHRO, Offic. & Lat. Pyrethrum, German. Upe Spor, Offic. & Lat. Pyrethrum, German. Upe Spor, corrupto vocabulo Græco Bertram dicitur. Vide Matthiol. pag. 574.

Duplex est, unum majus & sativum, quod aliunde ad nos adfertur, & in Officinis potissimum usurpatur: alterum minus & sylvestre, quod ejusdem usus, & naturæ censeatur, nisi quod Serapioni qualitate virium differre videatur. Substantia Pyrethri est tenuium partium: temperamentum est calidum & siccum in 3. ordine secundum Serapionem, & plerosque alios, juxta paucos in quarto. Vires ejus sunt 1. calefacere valde, unde Galenus vocat illius facultatem adurentem: 2. attenuare, incidere crassa & aperire: 3. consumere & elicere pituitam, nec non Melancholicum humorem digerere. Usus hujus radicis est exiccata, modis variis, ut apparebit.

REMEDIA.

1. Radix Pyrethri masticata, & diu in ore detenta, phlegma attrahit, & cerebrum per salivam expurgat.
2. Eodem modo usurpata Apoplexie & Paralyti nervorum lingua succurrit.
3. Radix Pyrethri decocta in aq. vel in vino dulci cum scibus siccis, cerebrum mundificat.
4. Eadem radix decocta cum Zing. & Galang. in vino, & gargarismi loco usurpata, memoria imbecilliori ex frigida causa medetur.
5. Radix Pyrethri ʒj. cum flor. Camomel. M. ʒ. herba Beton. Origani, ana Mj. rad. Ireos ʒij. in aq. & vino equaliter decocta & percolata, atque ore detenta, dolores dentium mitigat, & gingivæ tumores maturando in unum cogit.
6. Radix pyrethri decocta cum aceto & pipere, & in ore detenta, dolores dentium à causa frigida sanat.
7. Radix pyrethri pulverisata, & mixta cum spec. arom. rosati & diamosch. fit pulvis utilis contra Apoplexiam.
8. Radix pyrethri pul. & mixta cum spec. diamosch. & sac-

& saccharo dissoluto in aqua Lavendula ad formam morsulorum confecta, efficaciter contra Apoplexiam & paralytin prodest.

9. Idem pulvis pyrethri mixtus cum ol. com. vel violar. & illius spina doisi ante paroxysmum, febrium rigores mitigat.

10. Pulvis pyrethri infusus in vino per 15. dies, post mixtus cum ol. Chamemelino, & cera f. unguentum, quod contra paralytin & stuporem membrorum prodest.

11. Idem unguentum mortua membra ex frigore sanat, & sensus reparat.

CAPUT XVI. DE POLYPODIO.

POLYPODIO, Græcis, Polypodium Lat. & Offic. Engelstiß German. Vide Matthiol. pag. 887.

Duarum est specierum, una usitatio, quæ ad filicis similitudinem accedit: altera major, quæ Aplesium refert; utraque ejusdem naturæ & usus, sed illa usitatio est, & maximè eligitur, ubi quercibus adnascitur. Substantia Polypodii est occulta & manifesta: illa purgat pituitam & utramque bilem, sed maximè atram: hæc verò constat ex partibus quodammodo contrariis, unde simul & dulcis, & austera deprehenditur. Temperamentum est respectu caliditatis & frigiditatis temperatum: at respectu siccitatis in 2. gradu excedit. Vires ratione substantia sunt purgare pituitam & bilem utramque: Ratione qualitatum 1. exiccare abundè: 2. digerere & crassa incidere: 3. ventrem solvere. Usurpatur potissimum exiccata.

REMEDIA.

1. Pulvis Polypodii ʒʒ. mixtus cum foliis sena tantundem, & Galanga, Zinzib. ana ʒʒ. constituit pulverem efficacem contra obstructionem viscerum, si detur vesperi ʒʒ. in potu vini, mane verò ʒj.
2. Idem pulvis eodem modo usurpatus prodest contra difficilem anhelitum.
3. Radix Polypodii decocta cum aliis aperitivis & discutientibus statim in colica prodest.
4. Radix Polypodii decocta in aq. cum agarico postea infuso, pedus expurgat.
5. Rad. Polypod. decocta sero caprino, & epota, leniter sanguinem expurgat.
6. Polypodii ʒʒ. Liquiritia ʒij. rad. cichor. ʒʒ. sem. anisi ʒj. 4. frig. major. ana ʒʒ. flor. borrag. P. ij. ros. rub. P. j. sol. senæ ʒj. herbe Agrimon. End. Beton. ana Mj. omnia decocta l. ar. percolentur. In colatura infunde Rhabarb. ʒij. Agar. troch. ʒij. in petia ligati, Cinamomi ʒʒ. stent in infusione per noctem, mane colentur ʒX. de quibus sumatur ʒij. misce cum Syr. ros. solut. ʒj. fit portio ducens pituitam & bilem utramque prorsus leniter, si ebibatur mane 4. hor. ante prandium.
7. Polypodium si decoquatur cum rad. Liquiritia vel sem. anisi aut fœniculi, vel etiam Zinzib. corrigitur, ut eo lenius purgatio succedat.
8. Polypodii decoctum epotum præterquam quod purget, potus & tussim quoque lenit.
9. Polypodium & in decoctis, & in pulveribus, valde prodest Melancholicis.

CAPUT XVIII. DE QUINQUEFOLIO.

PENTAPHYLLON Græcis, Pentaphyllum Officinis, Quinquifolium Lat. Germ. Fünff Finget, fraus. Vide Matthiol. pag. 719. I. Quinquifolium.

Substantia ejus terrearum est partium: temperamentum est frigidum in primo & siccum in tertio gradu. Vires 1. Exiccare valde & refrigerare parum: 2. Astringere: 3. Sanguinem sistere. Usus est in radice recenti & exiccata.

REMEDIA.

1. Radix Pentaphylli ore masticata dolores dentium aliquantum mitigat.
2. Eadem decocta & in ore detenta dolores magis mitigat.
3. Rad. Pentaphylli in vola manus aliquandiu detenta fluxum sanguinis per naves quibusdam sistere visa est.
4. Eadem decocta in aq. cum rad. tormentilla, & epota dysenteriam sistit.
5. Eadem decocta in vino rubro, & epota, mane & vesperi, profluvium muliebri sanguineum sistit.
6. Radices Pentaphylli coctæ in aceto, confusa & exterius applicatae herpes tollunt.
7. Eadem rad. coctæ cum vino rubeo, ramice laboranti utiliter imponitur.

CAPUT XIX. DE RADICE RHODIA.

RHODIA, Græcis, Rhodia Lat. & Offic. Rhodia Radix, German. Roswurzig dicitur ab odore. Vide Matthiol. pag. 724.

Substantia rad. Rhodiæ est tenuium partium: temperamentum est calidum in secundo gradu, sed temper. in humid. & siccitate. Vires ejus sunt 1. calefacere: 2. flatum discutere, crassa digerere, imò etiam aperire: 3. menfes movere.

REMEDIA.

1. Rad. rhod. recens masticata ore, halitum commendat, & contra fœtorem oris prodest.
2. Rad. rhod. recens confusa, & temporibus frontis applicata, dolores capitis lenit.
3. Rad. rhod. exiccata pulverisata, & mixta cum rad. Pimpinellæ & Caryophyllatæ in vino calido, & epota, menfes movet.
4. Rad. rhodiæ exiccata, confusa, & decocta cum pulgilio in aq. vel in vino, & epota mane vesperiq. aliquot diebus, contra retentionem mensium valet.
5. Rad. rhod. confusa, & mixta cum sem. fœniculi flor. anthos. pul. cinam. Macis, atque cum linteo vel syndone rubeo ligata in nodulo, si infundatur in vino vel cerevisia, & per septimanam integram loco potus bibatur m. & v. matricem frigidam calefacit, menfes movet, & contra leucoplegmatiam valet.
6. Rhodiæ rad. cum iisdem mixta, & in nodulo ligata, si insuper addatur aliquid Myrrhe, magis prodest ad menfes movendos, nisi quod magis alienum saporem habeat.
7. Rad. Rhod. infusa in vino cum Caryophyllatæ, simul corrigat matricem frigidam, & valet contra Apoplexiam & Paralytin.

CAPUT XX. DE RUBIA.

RUBIA, Græcis, Rubia, Latin. Rubia, German. Setbertstiß. Vide Matthiol. pag. 659.

Est duplex una sylvestris, altera sativa, quarum hæc præfertur, & in Silesia optima nascitur. Substantia ejus est tenuium partium. Temperamentum est calidum in 2. & siccum in 3. gradu. Vires ejus sunt

sunt 1. calefacere multum & exiccare valde: 2. aperire & extergere: 3. movere urinam, menses & sanguinem concretum dissolvere. Usus ejus est exiccata.

REMEDIA.

1. Rad. rub. ʒj. pulverisata, & in aceto assumpta, sanguinem concretum dissolvit.
2. Rad. pulverisata, & mixta cum sper. Ceri & Mumia ana ʒj. atque epota cum aceto calido, magis sanguinem concretum dissolvit.
3. Ead. rad. eodem modo mixta, & usurpata, tam lienosis, quam contusis carnibus, applicata prodest.
4. Rubia cocta in aq. & epota lictericam sanat.
5. Rad. rub. cum asparag. fenicul. rad. liquiritia & passulis cocta, atque m. vj. epota spleneticu obstructi- onibus medetur.

CAPUT XXI.

DE SIGILLO SALOMONIS.

ΠΟΛΥΒΙΑΤΟΝ, Lat. & Offic. Sigillum Salomonis, german. Weiswurk / alibi Zriackwurk. Vide Matthiol. pag. 678.

Substantia est contrariarum partium, nimirum tenuium & terrestrium. Temperamentum quoque admirando modo est mistum ex contrariis qualitatibus, scilicet ex frigiditate, propter quam astringit, & caliditate, propter quam est acris. Vires ejus sunt 1. temperate afficere cutim & carnem: 2. astringere & detergere: 3. mundificare cutis ulcuscula & carnem, præsertim post morbillos. Usus ejus est multiplex, ut indicabunt remedia.

REMEDIA.

1. Pulvis rad. sigill. Salom. infusus in aq. fabarum, flavetur eo facies, detergit & mundificat.
2. Pulvis rad. sigill. Salom. cum amylo mixtus & aquis fabar. rosar. & similibus infusus, si applicetur fricando & lavando cuti exulceratae ex morbillis cicatrices tollit.
3. Sigillum Salom. eodem modo usurpatum faciei maculas tollit.
4. Aq. destillata sigill. Salom. si ea lavetur facies, cutim molliorem reddit.
5. Eadem cicatrices ex vulneribus sensim mitigat, præsertim si prius pinguedine piscis Tithymalli illinatur, & aliquando post aq. illa abluatur.

CAPUT XXII.

DE SQUILLA.

ΣΚΙΛΛΑ, Lat. & Offic. Squilla, Weerwieleb / Sativa provenit, vel saltem recens apportata diu conservatur. Vide Matthiol. pag. 454. sub Titulo. Scilla major. radice rubra.

Substantia ejus est tenuium partium: temperamentum est calidum & siccum in 2. gradu. Vires ejus sunt 1. calefacere & exiccare: 2. discutere & incidere crassa: 3. pituitam expurgare. Usurpatur assata & exiccata.

REMEDIA.

1. Squilla cocta in aceto, remedium est ad digerendam & incidendam pituitam crassam atque viscosam.
2. Squilla inuncta verrucis eas tollit.
3. Acetum squilliticum quant. unius cochlear. cor-

pus laxum & molle format, in juventute conservat, à pituita vindicat, & bene coloratum efficit.

4. Aceto squillitico si laventur gingivæ sanguinolentæ, sanantur.

5. Idem acetum epotum crassos humores, & pituitam & atram bilem, attenuat & incidit.

6. Idem cochlearis quant. assumptum, appetitum amissum restituit.

7. Idem epotum hepatis & lienem corroborat.

8. Squilla contusa, & volis plantæ applicata, dolores capitis lenit.

9. Eadem eodem modo usurpata, Epilepsiam quodammodo mitigat.

10. Oxymel squilliticum duor. cochlear. mensurâ sumptum & epotum, contra epilepsiam efficac. est.

11. Oxymel squilliticum mixtum cum pul. nucis moscatae & m. & v. epotum, diuturnos morbos epilepticos mitigat, ac tandem profus tollit.

12. Oxymel squilliticum mixtum cum syr. strob. Amb. in aquis Btonica, Melissa, Tilia, in forma potionis, efficacissime contra epilepsiam prodest.

CAPUT XXIII.

DE TORMENTILLA.

ΕΠΙΘΟΥΛΛΟ, Græcis, Tormentilla, Lat. & Offic. Germ. Tormentill. Vide Matthiol. pag. 674. sub nomine. III. Tormentilla.

Hujus radices substantia occulta est alexipharmaca; manifesta verò terrearum est partium: temperamentum est frigidum in 1. & siccum in 3. gradu. Vires ratione substantiæ sunt resistere pesti & omnis generis venenis: ratione qualitatum 1. exiccat valde, & refrigerat aliquantulum: 2. astringit & incrassat: 3. sistit sanguinem & consolidat. Usurpatur autem recens & sicca.

REMEDIA.

1. Tormentilla aq. & decoctum omnibus veneni generibus prodest.
2. Eadem contra pestem quoque & venenatos animalium morsus valet.
3. Tormentilla pulvis mixtus cum pul. Zedoaria, Angelica & Theriaca, contra pestem prodest.
4. Tormentilla pulvis mixtus cum sem. Acetosaplantag. C. C. V. ana ʒj. diacydon. simpl. conf. rosar. antiq. ana ʒj. fit utile & efficac. electuarium contra dysenteriam, si scilicet eodem crebrius eger utatur.
5. Tormentilla vel decocta, vel destillata, & epota, intestinorum ulcera in dysenteria sanat.
6. Infusus in decoctum Tormentillæ, menses muliebres sistit.
7. Tormentilla pulverisata, & mixta cum nuce moscata, & succo Acatie, atque pani in formam emplastris illita, & calide in ventri apposta, idem præstat.
8. Radix Tormentilla & bistorta, una cum rosis rubis, in vino rubeo decocta, & postea instar lavacri ad inum ventrem usurpata, mulierum sterilitatem, ex nimia humiditate & lubricitate uteri, tollit ac sanat.
9. Pulvis Tormentilla inpersus vulneribus sanguinem sistit.
10. Tormentilla pulverisata, & aceto infusa, eodemque postea exteriùs illito, herpes tollit.
11. Aqua tormentilla cum aq. caud. equin. & fol. querc. mixta, & sæpius epota, dysenteriam sanat, & profusivum muliebrem sistit.
12. Aqua Tormentilla & aq. fol. querc. epota diarrheam & omnes alvi fluxiones sedant.
13. Eadem aq. mista cum syr. de myrto in forma potionis, idem efficacius præstat.

CA-

CAPUT XXIV.

DE VALERIANA.

ΦΟΪ Græc. Valeriana, Lat. & Offic. Wasbrian / German. Vide Matthiol. pag. 38. sub nomine I. Phu Magnum.

Est autem duplex major & minor, quarum illa rarius apud nos in hortis colitur, frequenter aliunde affertur, atque tunc ea eligitur, quæ odore aromatico, sapore amaro & subacri, colore ad rubedinem vergente, prædita est. Substantia hujus radice est occulta & manifesta: illa duplex est, nimirum quod resistat venenis, & quod vi aromatica viscera corroborat: hæc est tenuium partium. Temperamentum ejus calidum est & siccum in 2. ordine. Vires ratione substantiæ sunt 1. resistere venenis & viscera corroborare. Respektu temperamenti: 1. calefacit & exiccat valde: 2. incidit, aperit & attenuat: 3. movet menses & urinam. Usurpatur recens & sicca.

REMEDIA.

1. Pulvis Valeriana contra stranguriam utiliter bibitur.
2. Decoctum Valeriana in vino epotum idem facit.
3. Decoctum Valeriana cum sem. anisi feniculi & liquiritia rad. in aqua tusa & difficultati anhelitus medetur.
4. Decoctum Valeriana eodem modo epotum prodest ad lateris dolorem, præsertim in pleuritide notata.

FINIS.

OPUSCULUM

De

VITE VINIFERA EJUS-
QUE PARTIBUS:

In quo tum VINORUM tum ACETI tum etiam passularum differentia, usus, substantia, complexio, vires, & medicamenta complura eaq. optima quàm brevissimè traduntur:

Conscriptum ANNO M. D. LXXXVII.

Celeberrimo Medico

JACOBO HORSTIO, ARTIUM ET MEDICINÆ DOCTORE, ILLUSTRISSIMORUM DUCUM BRUNSVICENSIS & LUNEBURGENSIS MEDICO & PROFESSORE MEDICINÆ IN JULIA ACADEMIA HELMSTADIANA.

VITIS.

ΑΜΠΕΛΟΣ οἰνοποιος Græc. Lat. Vitis, Germ. Weinstock dicitur. Planta quidem omnium ultima maturando est: Sed amœnitatem, fructu & utilitate facile primas tenet. Specierum multarum est, adeo ut ne numerari quidem possint, sicut Virgilius lib. 2. Georg. de ea cecinit: Sed neque quàm multa species, nec omnia, que sunt, Est numerus, neque enim numero comprehendere refert.

5. Valeriana ore masticata cum usu, tam odore, ab aere pestifero præservat.
6. Valeriana pulvis vel solus, vel cum aliis calculis moventibus, utiliter in expellendo calculo usurpatur.
7. Valeriana pulvis mixtus cum Theriaca vehementius sudorem movet, & contra pestem valet.
8. Valeriana decoctum in febribus pestilentialibus vel solum usurpatum, vel cum refrigerantibus mixtum, putredinem in febribus pestilentialibus inhibet.
9. Valeriana aqua à peste infectis utiliter bibitur.
10. Valeriana infusa in vino, quotidie epota, menses aperit & movet.
11. Cerevisia valeriana à peste præservat.
12. Cerevisia in qua modus ex valeriana infusus fuit à putredine, quibus menses recitentur, utiliter bibitur.

CONCLUSIO.

Hæc sunt illa, quæ de selectis Plantis & Radicibus ex prælectionibus & observationibus Celeberrimi Medici, Dn. D. JACOBI HORSTII, p. m. Patruis & Præceptoris nostri honorandi cum Auditoribus nostris in Academia quondam communicare voluimus, ubi multa superflua omisimus, & hinc & inde plurima necessaria addidimus: Hujus igitur beatis Manibus, post DEUM, omnes agant gratias, qui ex propositis utilitatem aliquam sibi pollicentur.

Faxit DEUS ter opt. max. ut omnia ad sui nominis gloriam, & sanitatis humane emolumentum cedant.

USUS.

Usus ejus est:

- Et in foliis;
- Et in fructu, scilicet avis;
- Et in succo;

Et

Et in vini aceto,
Et in radice.
Folia recentia tantum usurpantur Emplastri
loco.
Uva usurpatur aut recens aut sicca.

Recens rursus.

Aut immatura græcis *σιμπερι* dicitur. Aut ma-
tura:

Immatura uva recens usurpatur & ad succum
non inspissatum, ut cum coquitur ad consisten-
tiam Syrupi cum Saccharo inde fit *syrupus de agresta*.

Et ad succum inspissatum.
Unde *agresta* vel *Omphacium*.

Uvæ maturæ recentes adhuc crebrius usurpan-
tur:

Vel integræ, & bifariam: Primum si comedan-
tur cum cute & acinis. Deinde si absque cute & se-
mine exugantur.

Vel expressæ ad succum: vel ad mixturam suc-
ci cum aqua, unde in ultima expressione *σικερα*
græcis. Latinis Lora, Germanis *Laur*.

Uvæ sicca aut integræ suspenduntur, & aliqua
ex parte exiccantur. Quæ minus humiditatis ha-
bent, minus inflant, & salubriores sunt, quam re-
centes. Aut sole siccantur unde fiunt uvæ passæ.

Quæ triplices hodie veniuntur. Primi gene-
ris. Uvæ maximæ passæ: olim Damascenæ, ho-
die officinis Cibebæ, vel uvæ Cibetites, dictæ Ger-
manis *Cybeben*.

Secundi generis. Uvæ passæ mediæ, hodie pas-
sulæ majores, groß *Mosin*.

Tertii generis. Uvæ passæ minimæ, quæ sunt si-
ne nucleis, officinis Corinthiacæ, vulgò passulæ
minores, klein *Mosin*.

SUCCUS uvæ usurpatur

Aut coctus, aut non coctus.

Succus uvæ coctus duplex habetur. Unus usur-
patur ad sapam vini, cuius usus est in compositio-
nibus quibusdam, & sapa & Rob ferè pro eodem
habetur. Alter ad condiendum cum saccharo, &
aromatibus, sic coquitur diutius ad formam Rob.
Unde *Rob vini magis compositum*.

Quorum hic domi pro balsamentis: Ille in offi-
cinis usurpatur.

Succus non coctus rursus triplex est. Unus mu-
stum, quod nihil aliud est quam succus non defeca-
tus.

Alter, *Vinum*, quod succus uvæ probè defecatus.
Tertius est *acetum*, quod nihil aliud est, quam
vinum aliquo modo corruptum.

Vini autem, multi, & aceti non tantum in cibo,
verum etiam in medicamentis multiplex usus est.

Tum ad odoramenta,
Tum ad emplastra,
Tum ad epithemata,
Tum ad unguenta,
Tum ad potiones.

Sed species tum vini, tum aceti, complures in-
veniuntur. Quarum utilissimas medico non tan-
tum nosse, sed etiam probè distinguere semper
oportet.

*Differentia igitur vini præcipua hæ-
sunt.**Prima sumitur ab essentia.*

- I. Vinum aliud est simplex,
aliud compositum.

Secunda ab atate

- II. Vinum simplex aliud novum,
aliud vetus,
aliud medium.

Tertia à consistentia

- III. Vinum aliud est tenue,
aliud crassum,
aliud medium.

Quarta à calore

- IV. Vinum aliud est rubrum,
aliud album.

Quinta est subdivisio coloris rubri ratione.

- V. Vinum rubrum aliud est nigrum,
aliud fuscum,
aliud rufum.

Sexta est subdivisio coloris albi ratione.

- VI. Vinum album aliud simpliciter dicitur al-
bum, aliud fulvum seu flavum, aliud medium.

Septima à sapore.

- VII. Aliud habet qualitatem unam in sapore.
Aliud qualitates plures simul, ut Vinum dulce
astringens acre simul.

*Octava sumitur à subdivisioe simplicis
saporis.*

- VIII. Vinum unius qualitatis in sapore,
aliud dulce,
aliud austerum,
aliud medium inter illa.

Aliud acerbum, quod magis astringens est quam
austerum,

aliud acre,
aliud amarum,
aliud acidum.

Quorum genera posteriora duo Galenus vult
per acidens accidere vino.

Nona ab odore.

- IX. Vinum aliud est odorum,
aliud inodorum.

Decima est subdivisio odoris ratione.

- X. Vinum odorum aliud est boni odoris.
Unde in officinis scribitur vinum odoriferum.
Aliud mali odoris, ut vina fetida.

Undecima à virtute seu efficacia.

- XI. Vinum aliud est potens,
aliud imbecillum.
Potens aliàs dicitur forte, vel etiam generosum.
Imbecillum vinum dicitur aquosum.
Et inter hæc duo genera vini semper statuatur
etiam medium.

Duodecima à locomotivo.

- XII. Vina alia sunt ignobilia,
alia nobilia.
Ignobilia intelligi possunt vina communia seu
vulgaria,

Sive Francica:
Sive Misnensia,
Sive Marchiaca,
Sive Lusaria.

Nobilia autem quæ hodie celebriora sunt, hæc
numerantur:

1. Rhenana.

1. Rhenana.
2. Moravica.
3. Austriaca.
4. Ungarica.
5. Italica.
6. Græca.
7. Vipaca.
8. Malvarica.
9. Rhetica: ubi semper aliud vinum alio nobi-
lius invenitur, verbi gratia:

Inter Moravica, Austriaca & Ungarica, hæc
virtute seu potentia antecellunt: Moravica mini-
ma sunt. Austriaca media. His autem omnibus ra-
tione sanitatis præfertur Rhenanum.
Nobilissima omnium Vipaca, Malvarica, Græca
& Rhetica habentur.

*Decima tertia à subdivisioe compo-
sitorum.*

- XIII. Vina composita,
Alia sunt simpliciter talia per se composita,
Alia adhuc diluta aqua.

*Decima quarta à subdivisioe compositorum
simpliciter per se.*

- XIV. Vina composita per se rursus,
Alia sunt confecta ex aromatibus & aromati-
zata dicuntur:
Alia ex herbis.

*Decima quinta sumitur à divisione vinorum
aromatizatorum.*

- XV. Vina aromatizata,
Alia sunt clareta.
Alia Lutetana.
Alia aliis modis medicata.

- XVI. Vina confecta ex herbis & aliis materiis
videm varia sunt.

1. Aliud enim est vinum extractionis auri.
2. Aliud vinum acaciæ.
3. Aliud vinum absinthites.
4. Aliud vinum citrium.
5. Aliud vinum enulatum.
6. Aliud vinum euphragiatum.
7. Aliud vinum hyssopicum.
8. Aliud vinum Lavendulæ.
9. Aliud vinum Rosmarini.
10. Aliud vinum Salviarum.
11. Aliud vinum scolopendriacum.
12. Aliud vinum ligni Guaiaci infusum in uvæ
recentibus, germanis dicitur *Beer Wein vom
Holz*.

*Decima sexta à destillationis diffe-
rentiis.*

XVI. Aliud rursus vinum destillatur ex fecè
vini, Aliud ex vino ipso præparatur, & utrunque
dicitur vinum sublimatum vel ardens, vel aqua
ardens: quod variat ratione majoris & mino-
ris destillationis. Explodendum est vinum sub-
limatum ex vaporibus aliarum rerum, nec hic in-
telligatur.

*Decima septima subdivisio vini sub-
limati.*

- XVII. Vinum sublimatum, Aliud est simplex:
aliud aromatizatum.

Quorum hoc ab illo differt, quod simul cum
vino varia aromata destillantur.
Tomus tertius.

*Decima octava sumitur à subdivisioe compo-
sitorum cum aqua.*

XVIII. Vina diluta aqua quoque diligentius
distinguantur.

Alia enim sunt, ubi minimum aquæ & pluri-
mum vini miscetur, ut manifesta representatio
vini semper maneat, qualia vina maximè sanis
conveniunt.

Alia verò sunt, ubi è contra minimum vini &
plurimum aquæ miscetur, ut manifesta semper
representatio aquæ maneat. Qualia vina ægris
febricitantibus maximè conveniunt, quod & re-
frigerent magis, quam ipsa aqua. Hæc de specie-
bus vini.

Vinorum autem usus est.

Tom ad alimenta & in cibis & in potionibus,
tum etiam ad medicamenta, eaque tum externa,
tum interna.

Acetum ubi in autoribus legitur, semper ace-
tum vini intelligendum est. Nec acetum aliud
quid est, quam vinum acidum, unde quibusdam
vinum mortuum dicitur.

Hoc iterum duplex usurpatur. Unum sim-
plex, alterum compositum. Acetum simplex non
est ad unguem, cum teste Galeno ex contrariis con-
ster: ramen ad differentiam compositi, simplex
dicatur necesse est, atque aliud album, aliud ru-
beum invenitur, quorum illud semper præstan-
tius habetur.

*Acetum compositum variorum gene-
rum est.*

Horum enim aliud est acetum violaceum.
Aliud rosaceum,
Aliud acetum multum, oxymel dictum,
Aliud scyllinum acetum,
Aliud oxymel scyllinum,
Aliud passulatum,
Aliud syrupus acerosus simplex,
Aliud syrupus acerosus compositus,
Aliud oxylacchara simplex & composita.

Aceti simplicis usus est:

Et in cibo,
Et in balsamentis,
Et in medicamentis, tum externis, tum etiam
internis:

Vel ad potiones, sicuti theriaca & similia aceto
diluuntur.

Vel ad lotiones oris, si miscetur cum aqua,
quod sæpius in usu est etiam contra fitim.

Vel ad odoramenta,

Vel ad Epithemata,

Vel ad infundenda semina,

Pulveres, aliaque medicamenta.

Acetum violaceum usurpatur:

Et ad Epithemata,

Et ad balsamenta,

Sicut quoque acetum passulatum,

acetum rosaceum

Omnium creberrimè in Syncope usurpatur.

Acetum Scyllinum in compositione medi-
camentorum.

Oxymel multis modis usurpatur: aliter Dio-
scoridi: aliter Galeno: aliter Mesuæ. Atque hæc
præparatio hodie in officinis tantum in usu est,
ex aceto, aqua & melle, & habetur oxymel
*Cc aut

aut simplex: aut compositum, aut oxymel etiam Scylliticum, idq; iterum duplex. Unum simplex, alterum compositum.

Quorum omnium usus est multiplex: Tum si solum lambatur uno vel altero cochleari, tum etiam si cum aquis destillatis, vel cum aliis liquoribus in forma potionis misceatur.

Syrupus acetosus simplex eodem modo usurpatur.

Oξυκέρα duplex quoque habetur. Una simplex, altera composita. Et usurpatur vel sola lambendo, vel in forma potionis, si cum aquis & decoctis misceatur.

Radix Vitis intelligitur, non tantum ea, quæ est interna, sed etiam racemus, à quo dependet uvæ. Illius cinis usurpatur ad lixiviam pro lotionibus, tum capitis, tum etiam pedum, nec non pro epithematibus.

SUBSTANTIA.

Substantia partium vitis variat:

Substantia foliorum vitis est terrea, licet recentiorum subaquea quodammodo videatur.

Substantia uvarum immaturarum est terrea quoque.

Substantia uvarum maturarum, earumque recentium, quod ad succum & carnem est aquea, unde laxat: quod ad membranas & semina, terrea, astringensque.

Sed earum substantia occulta atq; admiranda quoq; observetur.

Una est nutriendi, quia inter fructus fugaces magis nutriunt, & minus pravi fucci habent, licet pro diversitate specierum dulces uvæ magis nutriunt: austeræ minus, acerbæ minimè.

Altera substantia est laxandi vel purgandi, maximè in pinguibus & dulcibus.

Substantia uvarum passerarum.

Alia quoq; occulta.

Alia manifesta est cognoscenda.

Occulta substantia passerarum præsertim minorum est valde Hepatica, quod à tota substantia jecur & lienem corroborant. Teste quoq; Galeno 3. de medicamentorum compositione.

Manifesta est aquea mixta, cum aliqua terrea, ita ut in se contineat aliquid astringens. Sed tamen multum variat, ratione ejus, quod alia sunt pinguiora: alia sicciora, quarum hæc semper magis astringunt & minus laxant, illæ contra se habent.

Sic passulæ maximæ, cibæ dictæ, maximè ventrem laxant.

Passulæ corinthiæ dictæ omnium minimè, præsertim si aridæ sint, & siccissimæ: mediæ dictæ sunt passulæ majores, medio modo laxant.

Substantia sapæ manifesta est tantum, scilicet aquea, unde laxat ventrem magis, & purgat austos humores atq; atram bilem, ut videlicet in syrupo de epithymo.

Substantia Rob vini aromatizati non tam laxat quam corroborat, idèq; ejus substantia aquea minus habetur, & magis ad terrestrem accedit. Substantia musti manifesta quoq; tantum habetur, est autem aquea & crassiorum partium, unde simul laxat ventrem & inflat.

Substantia vini latius patet.

Alia n. est occulta, alia manifesta.

Substantia vini occulta multiplex existit.

1. Nutrire.

2. Nervos, caput & mentem tentare, ac immo. dicè sumptum, prudentiæ nocumentum & nervorum noxam esse.

3. Penetrare & inprimis ad Renes & articulos pertransire.

4. Mentem exhilarare & spiritus cordis regnere.

Sed hæc substantia occulta pro diversitate specierum vini magis minusq; habentur. In nutriendo valent hæc Regula.

1. Dulcia vina magis nutriunt quam alia.

2. Vina crassa, magis nutriunt quam tenuia.

3. Vina rubea dulcia magis nutriunt, quam alba dulcia.

4. Vinum austerum & aquosum minimè nutrit.

Deinde similiter in feriendo nervos & caput hæc Regula teneantur.

1. Vina fulva magis caput percutunt quam alia.

2. Vina tenuia magis capiti & nervis nocent quam crassa.

3. Vina potentia magis quam imbecilla.

Postremò in penetrando & pertranscundo ad Renes & articulos hæc quoq; regula utiles sunt.

1. Vinum post caseum bibere duplo plus calculum gignit.

2. Vinum epotum cum petroselino prodest calculosis & arthriticis.

3. Vinum epotum cum Betonica & floribus Stæchados arthriticis magis prodest. Vinum cum Saxifraga epotum magis calculosis.

4. Vina tenuia fulva & fortiora omnium maximè nervis nocent.

Manifesta substantia vini ex differentiis vinorum antea declaratis constat.

Sufficiat igitur scire

1. Crassissima vina esse nigra, minus crassæ substantiæ esse fusca & rubea, minimè omnium fulva aut alba.

2. Vina fulva omnium tenuissima sunt, alba verò omnium minimè: media medio modo sese habent.

Substantia vini sublimati est tenuiorum partium. Substantia acetii alia est occulta, alia manifesta, Occulta est alexipharmaca, quod resistat venenis.

Manifesta verò est tenuium partium, eoq; magis, quo validius acetum existit.

Substantia radice Vitis est terrea, licet cinis radice magis absterforia & ignea existat.

TEMPERAMENTUM.

Vitis *υπάριος* seu complexio pro ratione partium iterum diligenter distinguenda est. Folia vitis sunt frigida & sicca naturæ in primo gradu.

Uvæ immaturæ & succus earum omphacium est frigidi & sicci temperamenti in secundo gradu.

Uvæ maturæ recentes, teste Simeone Sethi, calidæ & humidæ sunt in primo gradu.

Mustum, teste Galeno, est calidum & siccum in primo gradu.

Vinum novum calidum & siccum in secundo gradu est. Vetus in tertio.

Sed

Sed in gradibus vini magna varietas est, pro qua hæc teneantur regule.

1. Quò vetustiora vina, eò calidiora.

2. Quò generosiora, eò calidiora.

3. Vina aquosa imbecilliora minus calida sunt, magis fortia: generosissima omnium maximè: austerum omnium minimè, ut non raro apud auctores legatur refrigerare, quorum hoc semper respectivè, si vinum ad aliud conferatur, intelligendum est.

4. Vina alba sunt calidiora, rubea minus.

5. Rubea nigra & crassa minimè calida sunt, unde quoq; respectivè ad alba collata vina rubea refrigerare dicunt.

6. Vina fusca calida sunt, vina ruffa magis, vina fulva maximè.

7. Vina fulva rhenana minus calidæ naturæ sunt. Ungarica fulva magis. Rhetica & Malvatica maximè.

Vina v. medicata pro natura compositionis calidiora magis minusq; redduntur, nonnunquam etiam frigidiora:

Vinum sublimatum pro destillationis diversitate variat: Vinum enim ex optimo vino destillatum calidius & siccius est, quam ex fecibus vel vino ignobiliore:

Dein vinum bis fermè destillatum, fortius altero existit.

Vinum enim sublimatum aliàs aqua ardens, vel aqua vitæ dicta, non intelligatur aliud, quam ex vino destillatum in medicis operibus. Atq; omne hoc calidum & siccum in quarto gradu habetur, & in magna copia sumptum ignis absolutè ferè redditur.

Hujus siccitatis in vino testimonium Gal. in 8. de simplicium medicamentorum facultatibus notat, ubi dicit: Vinum ex secundo ordine est calefacientium, vetus ex tertio, multum ex primo. Caliditati proportionè respondet siccitas.

Idem alibi tertio de pulsibus:

Vitæ si diutius durat siccus, & medicamentorum exiccantium ejus, potiusq; excedat, in quibus est vinum meracum, inedia & c. homines exiccantur. Nec obstat, quod Galenus alibi vinum humidum statuit. Verbi gratia, primo de temperamenti dicit:

Sanguis, pituita, adeps, vinum, oleum, vel quicquid huic simile est humidum dicitur. Nam Galenus ibidem vini naturam seu temperamentum per se absolutè considerat, sicuti Physici, quod humidum præpollat in vino ratione portionis elementorum, & eatenus revera est humidum. Hic verò in doctrina simplicium medicamentorum qualitates non absolute considerantur, sed quatenus conferuntur ad hominem, primum ad temperatum & *εὐπαρόν*, dein ad intemperatum: tertio ad ægrum: & eatenus vinum est temperamenti calidi & sicci, hoc est, quod omnes homines calefaciat & exiccet. Sed adhuc objici posset aliud Galeni in Epidemii: In sputo facilitando, ubi sunt sicciores tusses, ibi mulsæ & vinum magis, quam aqua humectant, & ante Prisanam assumenda sunt. Sed facilis solutio est per distinctionem diversi temperamenti, quorum aliud est in vino *εὐπαρόν* vel actu, aliud est potentia temperamentum. Quod actu existit iterum humidum est, nec diu durat: Temperamentum verò in potentia vini, quod maximè in homine operatur, siccum est atque manet.

ACETUM tanquam vinum mortuum, sine omni controversia doctiorum, est temperamentum sicci in tertio gradu, de altera qualitate, utrum sit calidum vel frigidum, variant auctorum sententiæ, cum alii calidum in summo gradu, alii frigidum in summo statuunt, alii utrumque in aceto vini inveniri velint, scilicet calidum in quibusdam partibus acetii, frigidum quoque in aliis partibus, alii calidum quadantenus, aut frigidum etiam submisè maluerunt, de quibus latius vide libro 1. Galeni de simplicium medicamentorum facultatibus. Sed si res ipsa spectetur, ita sese habet, ut acetum vini diversarum partium, earumque contrariam sit, atque simul aliquid calidum ratione putredinis, quæ accessit, & aliquid frigidum ratione vini emortui adfit, & nihilominus tamen frigidum planè præpollat, ita ut rectè à Dioscoride & Galeno acetum vini frigidum in primo gradu, & ferè in secundo, dicatur, licet etiam acrius acetum eò calidius evadat, tamen semper plus frigidi retinet.

RADIX vitis est frigidi & sicci temperamenti in secundo gradu, ejus verò cinis calidior redditur.

VITIS iterum pro ratione partium distinctæ sunt.

1. In foliis vitis est prima facultas actu humectare, quod tamen parum diu durat: & potius potentia refrigerare & exiccare.

2. Astringere.

3. Sanare ulcera capitis & aliarum musculosarum partium.

Deinde in uvis immaturis, seu succo omphacii dicto, seu syrupo, inde composito, scilicet syrupo de Agresta.

1. Refrigerare & exiccare multum.

2. Astringere.

3. Vomitus & profluvium alvi ex bile sedare, & sitim in febris lenire.

Tertio in uvis maturis.

1. Calefacere & humectare.

2. Ventrem laxare.

3. Purgare, & flatus gignere.

Quarto in uvis passis.

1. Calefacere, & parumper humectare, cum modica astringente.

2. Contemperare biliosos & crassos humores, atque detergere.

3. Laxare ventrem, eoq; magis quò sunt pinguiora.

Facultas passerarum minorum ratione totius substantiæ.

Est corroborare hepar & lienem.

Quinto sapa.

1. Calefacere & humectare parum.

2. Emollire.

3. Laxare ventrem.

4. Ratione substantiæ.

Purgare austos humores & melancholicos.

Sexto Rob vini Aromatizati.

1. Calefacere & exiccare.

2. Attenuare & incidere humores crassos.

* C c 2

3. Dif.

3. Discutere flatu & corroborare cor atq; ventriculum.

Septimo musti.

1. Calefacere & exiccare parum.
2. Incrassare & flatu gignere.
3. Laxare ventrem.

Octavo vini.

In omnibus generibus est calefacere & exiccare, sed tamen pro ratione majoris & minoris tanta differentia est, ut si ad sese in vicem vina conferantur, subinde alia minus alia magis calefaciant, ut non incommode respectu alterius vini quædam refrigerare dicantur.

Verbi gratia.

Rubeum tam parum calefacit, ut respectu albi refrigerare dicatur:

Rursus aliquid album, veluti album aquosum & austerum, respectu flavi, tam parum calefacit, ut & alicubi apud autores legatur, refrigerare, quod nunquam de propria natura per se intelligatur, sed quod minus calefacit, collatione ad alia vina calidiora.

Secunda facultas ferè in singulis gradibus variat, ideòq; vini albi austeri secunda vis est astringere.

Tertia est,

Fluxiones repercutere.

Vini dulcis sive albi sive flavi secunda facultas est.

Digerere atque concoquere semicrudos humores, & crassam pituitam incidere, sed omnium maxime fulva vina.

Tertia facultas,

Aperire obstructions hepatis & lienis, hæmorrhoides provocare, urinam & menses movere.

Vini rubei & crassi secunda facultas.

Astringere.

3. Obstructions viscerum gignere, flatu augere, menses sistere & calculo nocere.

Nono vini sublimati.

1. Calefacere & exiccare quam maxime.
2. Discutere flatu, crassos humores, etiam penetrare ad remotissimas partes.
3. Movere menses, urinam, & sudorem.

Decimo vinorum medicatorum.

1. Eadem ferè manet, scilicet calefacere & exiccare, sed multum variat pro ratione majoris & minoris, quod ex temperamento cuiusvis herbe vel aromatis proprietate, quo medicatum vinum reddimus, facile conjicere licet.

2. Attenuare, incidere crassa.

3. Aperire viscera pro cuiusq; herbe vel aromatis proprietate.

Verbi gratia:

Scolopendriacum lienem prodesse:

Rosmarinum capiti & nervis.

Absinthiacum ventriculo & Hepati.

Alicubi tamen preparatur vinum Acacia nostratis, cuius virtutes planè contrariæ sunt.

1. Calefacere in primo, vel ferè refrigerare & exiccare multum.
2. Astringere.

3. Sistere omnes fluxiones sive sanguinis, sive mensium, sive alvi.

Undecimo aceti.

1. Refrigerare & exiccare.
2. Repellere & simul incidere, attenuare & discutere *Galen. 2. de comp. medica, secundum loca.*
3. Fluxiones sistere & tumores resolvere.
4. Ratione substantiæ, Contra pestem & venena multum prodesse.

Duodecimo vitis radice.

1. Refrigerare & exiccare.
2. Astringere.
3. Repercutere fluxiones. Veruntamen in cinere aliquid caliditatis acquirunt, & astrictionem temperat, ideòque contra tumores vel hydropicos, vel œdematum, vel erysipelatum, lixivium, inde paratur, & cum sapone veneto præparatum, adhibetur cum linteo epithematis modo.

REMEDIA.

Medicamenta hac inde sumuntur probatissima.

I.

Folia vitis scabiei sicca vel capituli vel aliarum partium exterius imposita, primo actu emolliunt eam, sed majori astrictione statim iterum exiccant, repellunt & planè sanant.

2. Folia vitis frontem imposita dolores capitis ex bile vel ex febribus sanant, vel saltem mitigant.

3. Syrupus de agresta vomitum, & alvi profluvium biliosum cohibet, si vel solus lambatur, vel cum aliis aquis & syrupis in forma portionis ebibatur.

4. Syrupus de agresta in febribus & magnis æstibus sitim repellit.

5. Syrupus de agresta gravidarum mulierum vomitum, si necessitas postulat, reprimit ac ventriculum firmat.

6. Oleum omphacinum cum foliis

Sampuchi Mj.

Serpilli Mij.

Myrchi Mij.

Abrorani

Sisimbrii an. p. j.

Cassie lignee veræ uncia j.

In fuisum & permisum stare ad solem per 8. dies, utile oleum est contra inflammationes.

7. Idem oleum in balneo inunctum Paralyfin sanat.

8. Idem naribus inunctum, & auribus immisum, à flatibus tinnitum sanat.

9. Uvæ maturæ, si sine acinis comedantur, paulò copiosius, ventrem laxant, eoq; magis dulces & carnosæ.

10. Uvæ maturæ recentes ventrem inflant, laxant, & obstructions viscerum gignunt.

11. Passulæ maximæ cibæ dictæ, si vel solæ comedantur, quantitate manipuli ante cibum vel jusculum decocti earum largius bibatur, ventrem solvunt.

12. Passulæ majores vel mediæ enucleatæ, atque atque cibæ, ventrem laxant, eodem modo usurpatæ, licet paulò minus.

Remedia
foliis
vitis

Remedia
ab uvis
immatu-
ris.

Remedia
interna a
vino.

13. Passulæ minores Corinthiæ in aqua frigida infusæ, si in paroxysmis febrium vel aliis in æstu comedantur, sitim leniunt.

14. Passulæ Corinthiæ dulces in cibo sumptæ, benè nutriunt & semen augent.

15. Passulæ dulces sive comedantur, sive decoquantur in aqua & bibantur, tussi sicciori & exasperatis faucibus medentur.

16. Passulæ dulces, cum aqua hordei, si decoquantur, tussi profunt, & sitim magis leniunt, & alvum emolliunt.

17. Passulæ maximæ Cibæ, manipulo j. cum ZZ. ʒj. & foliis senæ uncia decocta in aqua sufficienti, ad remanentiam unciarum v. si colentur uncia iij. & una vice duabus vel tribus horis ante cibum calidè ebibantur, lenissimè bilem utramq; atque pituitam purgant.

18. Passularum aliarum eodem modo decoctarum & præparatarum potio, eandem efficaciam in purgatione habet, licet paulò minus.

19. Passulæ corinthiæ in aceto infusæ pro salsamento in cibis usurpantur, & cum epar, tum tenes valdè corroborant.

20. Passulæ corinthiæ in parva quantitate & quidem sæpius ab epaticis pro corroboratione usurpari debent.

21. Passularum minorum pinguium atq; dulcium usus affectibus pulmonis prodest.

22. Passulæ minores subastringentes, epati, lienis & renibus magis conducunt.

23. Sapa loco syrupi cum portionibus vel aliis syrupis misceatur, & aut lambitur quantitate cochlearium duorum vel trium, aut in forma portionis ebibitur, atq; adultos humores & in primis melancholicos purgat.

24. Rob vini aromatizatum, vel in salsamentis, vel etiam in copiosiori cibo sumptum, ventriculum corroborat, & spiritus vitales reparat.

25. Vinum calefactum, & cum linteo in eo madafacto tanquam Epithema applicatum contusis atque fractis dolorem lenit.

26. Vinum calefactum & cum linteo in eo madafacto applicatum tumoribus, præsertim si sit austerum, medetur, affluxum humorum cohibendo atque repellendo.

27. Vinum vulneribus infusum cum lana, vel linteo eadem sanat.

28. Vinum in potu sumptum modicè pueris sanguinem gignit, & ocyllimè in alimentum vertitur.

29. Vini proprium est citò mutari in alimentum. *Gal. lib. 3. de temperamento.*

30. Vini duplum minus alit quam mellis simplicum. *Gal. de rar. virtus.*

31. Vinum non habet tempus coctionis præfinitum, sed secundum naturam vini, & potatoris, tardius citiusq; digeritur. *Gal. com. 5. aph. 5.*

32. Vina aptissima sunt ad deductionem alimentorum in corpus.

33. Vinum concitat validam alterationem. *Gal. 1. de causis pulsuum.*

34. Vinum concoctionem in quavis corporis parte adjuvat.

35. Vinum tempestivè in potu sumptum calorem innatum auget, spiritus vivificat, & flatu discutit.

36. Vinum cibi appetentiam excitat, & convalescentes facilius nutrit.

37. Vinum obstructions viscerum aperit, & colorem bonum corpori conciliat.

Remedia a
Rob vini.

Remedia
externa a
vino.

Remedia
interna a
vino.

38. Vinum cor exhilarat & animum addit.

39. Vinum immodicè sumptum ex accidenti corpus refrigerat, vitiosos frigidusq; humores gignit, & calorem nativum suffocat.

40. Vinum immodicè sumptum ex accidenti frigidus morbos, scilicet Apoplexiam, Epilepsiam, Paralyfin, Tremorem, stuporem, convulsionem & similes gignit.

41. Vinum immodicè sumptum memoriæ nocet, & sensus omnes perturbat, assiduos morbos parit, & repentinam mortem sæpè affert.

42. Vinum refrigeratum nive, aut aqua, aut glacie, cerebro, nervis, pectore & pulmone, atque ipsi hepatis sensum nocet, & magno detrimento est.

43. Vina fortia, eaq; multa epota ante cibum, causant podagram.

44. Vinum in principio mensæ ab hominibus calidioris naturæ sumptum valdè nocet. *Galen. de tuend. san.*

45. Vinum calidis & siccis naturis corporum, præsertim in adolescentia, semper nocet. *Galenus ibidem.*

46. Vinum ægros omnes, exceptis febricitantibus reficit. *Gal. 7. meth. med.*

47. Vinum acceptum in pleuritide ante evacuationem nocet. *Gal. com. 1. de rat. virtus in morbis acutis.*

48. Vinum in Pleuritide dari post evacuationem nullum potest, nisi album aquosum. *Hipp. de rar. virtus in morbis acutis.*

49. Vinum in febribus magnis continuè dictis semper nocet. *Gal. 1. meth. med. cap. 7.*

50. Vinum in tertiana febris non dandum est, nisi post concoctionem.

51. Vinum salubre remedium est in febribus ephemeris ex lassitudine & mœsticia.

52. Vinum quoque in quartana magis conceditur.

53. Vinum post evacuationem per fluxionem alvi, vel sanguinis, vel alterius generis, si quis bibat ante cibum, incidit statim in convulsionem. *Gal. com. 2. aph. 21.*

54. Vinum & facit convulsionem, & sanat. *Gal. com. 5. Aph. 5.*

55. Vinum capitis doloribus ab ardore & pulsibus temporum nocet. *Galenus de arte curativa ad Glauconem.*

56. Vinum capitis dolorem per consensum sanat. *Gal. lib. 2. de comp. medicamentorum.*

57. Vini potio sanat oculorum dolores, si sine plethorica totius corporis dispositione copia sanguinis crassioris in oculorum venulis contineatur. *Hipp. 6. Aph. 31. & Gal. 3. meth.*

58. Vinum evacuat per sudores & per urinas. *Hipp. de salubri diet. a.*

59. Vinum frigidum corporis roborat. *Hipp. ibidem.*

60. Vinum modicum calidum est dandum frigidis & humidis naturis. *Gal. comment. 1. in Hippoc. de epidem. morb.*

61. Vini potio sanguinem sui motus vehementia diffundit, & obstructions aperit. *Gal. com. 6. Aph. 21.*

62. Vini potio hæmorrhoides & menses movet.

63. Vini potio in qua nodulus cum Sem. Fœnic.

Flor. Anthos

Rad. Rhodia

Arom. Macis &

Cinamomo insula fuerint, & ante menses &

tempore mensium sæpiùs manè vesperiq; ebibita, contra obstructionem mensium valet.

64. Vinum non toleratur à plethorica dispositione, *Gal. com. 7. Aph. 46.*

65. Vinum est optimum antidotum, & habet valentes vires ad mitigandum, *Galenus 14. meth. med.*

66. Vinum somnum conciliat. *Gal. com. 3. in Epidem. & 4. de simp. med. facult.*

67. Vinum omnes humores optimos reddit. *Gal. com. 7. A. 56.*

68. Vinum senes juvenescere facit. *Gal. lib. quod animi mores sequantur temperamentum corporis.*

69. Vinum post purgationem in prandio sumptum dolores capitis auget.

70. Vulnerati in capite, à potu vini abstineant. *Gal. 2. de compositione medicament. secundum loca.*

71. Vinum sine cibo lædit. *Galen. 6. de morbis vulgaribus.*

72. Vinum si mox à balneis præ omnibus aliis cibis & potibus bibatur, caput tentat, & omnes nervos lædit. *Hipp. de salubri dieta.*

73. Vinum in balneo eporum nervos valde lædit, & arthricos subito efficit, nonnunquam etiam Paralyfin gignit.

74. Vinum à balneo non convenit, nisi senibus, idq; aquosum.

75. Vinum album, & quod parum tolerat aquæ, post balneum salubre est, si non antea cibos quis sumptum, nec fuerit æger.

76. Vinum puerperis datum post partum, dolorem capitis & sæpè convulsionem gignit, nec non delirium parit.

77. Vinum bibere interest, ut venter retineat, & coquat. *lib. in ratione victus acut.*

78. Vinum in potu magis prodest, quod unusquisque libenter bibit. *Gal. 8. de compos. med. secundum loca.*

79. Vinum obest plurimis ægris. *6. de morbis vulgaribus.*

80. Vinum salubre remedium est ad collucendos dentes post esum lactis, idq; multo magis, si misceatur cum melle. *Gal. 3. de alim. facult.*

81. Vinum valet contra Hyosciamum.

82. Vinum decoctum cum Hyosciamo, & si eo laventur nares, & tempora, conciliat somnum.

83. Vinum, à Dioscoride in frag. scribitur, valere contra venenum opii, sed nostra experientia constat, non satis resistere veneno opii.

84. Vinum ad periculum vehementissimorum symptomatum quandoque exhibetur, ut contra Syncopen ex repletione.

85. Vini potio nocet morbillis & variolis, licet communis usus quodammodo excipiat rubeum vinum, quod intelligendum est de iis, qui cerebrum & nervos fortia, tutaq; ab Epilepsia habeant.

86. Vinum pueris nocet tanquam venenum. *Gal. 1. de tuen. san.*

87. Vinum pueris & adolescentibus nocet, maximeq; gracilibus, hoc est, calidis & siccis. *Gal. 6. de tuen. san.*

88. Vinum dulce multum nutrit.

89. Vinum dulce & nigrum sanguinem nutrit, capitis vertiginem, corporis gravedinem, stomachi turbationem, & somnos graves affert.

90. Vina dulcia crassa generant sanguinem post rubea. *Gal. de facult. nat.*

91. Vinum dulce rubeum crassum est nutritivum, & post hoc nigrum, crassum, dulce, & post

hoc album, crassum, dulce. *Galenus in lib. 15. M. M.*

92. Vinum dulce novum ægrè concoquitur & inflat.

93. Vinum dulce ventrem subducit, minus tamen vinosum. *Gal. com. 3. de ratione victus.*

94. Vinum dulce crassum magis ventrem molliat.

95. Vinum dulce post pruna magis dejicit ventrem.

96. Vinum dulce vinosum, vel etiam aliud vinum vinosum, hæmorrhoides & menses aperit movetq;.

97. Vinum dulce vinosum omni alio vino magis penetrat, urinamq; movet.

98. Vinum dulce bilem auget & tum picrocholis, tum etiam febricitantibus nocet.

99. Vinum dulce sitim auget. *Gal. 3. de ratione victus.*

100. Vinum dulce vetus lædit nervos, & articulis valde nocet. *Dioscorides.*

101. Vinum dulce forte magis quoque caput, nervos & articulos lædit.

102. Vinum dulce sputum educit efficacius, quam ullum aliud. *Hipp. de vict. in morb. acut.*

103. Vinum dulce imbecillum minus vinoso, caput petit.

104. Vinum dulce asperitates arteriæ & thoracis lenit & mitigat.

105. Vina dulcia augent obstructiones hepatis & lienis, & hepatis nocent, maxime ubi nova fuerint. *Gal. in comp. de ratione victus.*

106. Vina dulcia nocent omnibus, quibus aut viscera tumescunt, aut renes obstructos habent.

107. Vina dulcia sanguinem crassum gignunt.

108. Vinum dulce rubeum non facit vitiosos humores. *Gal. de boni & mali succ. cibi.*

109. Vinum nullum tenue exquisitè est dulce, ideoque in medicationibus prodest. *Gal. com. 3. de ratione victus in morb. acut.*

110. Vina omnia, quæ nec crassa valde nec dulcia vina sunt, vetustate fiunt flava, coruscantia instar ignis, & magis calefaciunt. *Gal. de boni & mali succ. cibi.*

111. Vina dulcia fortia conveniunt his, qui refici debent, si jecur, lien & renes vitio careant.

112. Vinum dulce turbidum hæret in viis.

113. Vinum dulce senibus aptum est medicamentum. *Gal. 5. de san. tuen.*

114. Vina dulcia pallida senibus conveniunt. *Gal. ibid.*

115. VINUM AUSTERUM parum nutrit, & multum medicamentosum est.

116. Vinum austerum viscera corporis minus calefacit in potu sumptum, quam alia vina, excepto tamen acerbo.

117. Vinum Austruem magis calefacit corpus, quam aqua.

118. Vinum austerum crassum minus nutrit nigris vel rubeis crassis.

119. Vinum austerum ventriculum roborat. *Gal. 12. meth. c. 4.*

120. Vina austera caput inter omnia minimè tentant. *Ibid.*

121. Vina austera nova in Syncope fugienda sunt, sicut aqua, quia digestionem non promovent.

122. Vina austera, non amplius austera, in Syncope à bile omnium optima.

123. Vi-

123. Vina austera, nec vetustiora, valde alstringunt. *Gal. 5. de comp. med. generalium.*

124. Vinum austerum nigrum alstringit. *Gal. 5. meth.*

125. Vina austera epora alvi fluxiones sistunt.

126. Vina austera dysentericis remedio sunt. *Gal. 6. simp. med. facult.*

127. Vino nigro austero utendum est in fracturis. *Gal. com. 3. de fracturis.*

128. Vinum austerum, si in illo alstringentia decoquantur, sumach vel galla &c. omnium maxime alstringunt exterius imposita.

129. Vinum austerum repellit & repercussivum est in affluxu humorum.

130. Vinum nigrum austerum omnium maxime repellit. *Gal. 14. meth. med.*

131. Vinum nigrum crassum & austerum generat sanguinem crassum & nigrum, ideoque auget omnem noxam in melancholicis corporibus.

132. Vinum austerum aquosum convenit imbecilles vires habentibus. *Gal. 7. meth.*

133. VINUM ACERBUM corpus omnium minimè calefacit, magis tamen quam aqua.

134. Vinum acerbum minus quam austerum calefacit & valde alstringit.

135. Vinum acerbum minus nutrit quam austerum.

136. Vina acerba omnibus vitis thoracis magis noxia quam austera. *Gal. de attenuante victus ratione.*

137. Vina acerba vel spongia, vel lana, vel linteo, imposita inflammationibus, sive cum, sive sine ulcere, ab extra efficax remedium sunt.

138. Vina acerba exterius imposita & alstringunt & repellunt humores affluentes.

139. VINUM MEDIUM INTER AUSTERUM & dulce mediocriter corpus & nutrit & calefacit.

140. Vinum medium inter austerum & dulce magis digerit, & semicrudos humores concoquit.

141. Vinum medium inter austerum & dulce, si magis ad austerum vergit & subalstringens videtur, in signe hepaticum remedium est, & tum vires imbecilliores reficit, tum fluxus ex imbecillitate ventris & hepatis jucundè tollit.

142. Vinum medium inter austerum & dulce, idque subalstringens, si sumatur panis cum hoc vino madefactus, hepaticos sanat, & in fluxu hepatico utile remedium est.

143. Vinum medium inter austerum & dulce cum pane sumptum, & cum pulveribus stomachicis atque hepaticis, mirificè corroborat hepar & ventriculum.

144. Vinum medium inter austerum & dulce adjuvat perbellè distributionem alimentorum in corpus.

145. Vinum medium inter austerum & dulce, nec ventrem laxat, turbatve, nec caput adeo petit, sicut fulvum: magis tamen quam austerum.

146. Vinum medium inter austerum & dulce, idq; crassum, magis nutrit & minus digerit.

147. Vinum medium inter austerum & dulce album parum si bibatur, promptè alimenta omnia in corpus digerit. *Gal. 3. de facult. nat.*

148. Vinum medium inter austerum & dulce ruffum, minus eo calefacit, & minus obstruit viscera, quam austerum, magis autem nutrit.

149. VINUM ACRE omnia viscera corporis magis aliis vinis calefacit, omniumque maxime penetrat.

Remedia à vino acerbo in specie sumpta.

Remedia à vino medio in sapore sumpta.

Remedia à vino austero in specie sumpta.

Remedia à vino acris sumpta.

150. Vinum acre & vetustum utile remedium est iis, qui frigidos humores habent. *Gal. de bonis & malis succis.*

151. Vinum acre omnibus, qui calidos habent humores, detrimento est.

152. Vinum acre utile remedium est ad parandos pastillos de vipera in theriaca, teste Gal.

153. Vinum acre maxime convenit ad interficiendos pisces, ut lampretas & similes.

154. VINUM AQUOSUM non adeo adjuvat concoctionem.

155. Vina aquosa tenuia paucissima sunt alimentici. *Galen. de bonis & malis succis, item com. 2. Aph. 18.*

156. Vinum aquosum non degenerat omnino ab alstringente. *Gal. com. 3. in Hipp. de vict. in morbis acutis.*

157. Vinum in febribus tertianis dandum non est, nisi post concoctionem & tunc quoque nullum aliud nisi aquosum. *Gal. lib. 1. de arte curativa ad Glauc.*

158. Vinum aquosum in febribus tantum suo loco licet.

159. Vinum aquosum in febribus ephemeris ex lassitudine prodest.

160. Vinum aquosum minimè caput tentat. *Gal. 12. Method.*

161. Vinum aquosum in febre acuta non conceditur, nisi iis qui assueti sunt, idq; aquosum vel dilutum cum aqua. *Hipp. & Gal. de ratione victus in morbis acutis.*

162. Vinum aquosum in febribus promovet evacuationes per urinam & sudorem.

163. Vinum aquosum, post dulce, sputum educit. *Gal. com. 3. de rat. victus.*

164. Vinum aquosum in Hydrope, remedio est, & urinam movet. *Gal. 12. meth.*

165. Vinum, si aqua post bibatur, caput non tentat. *Gal. com. 3. de rat. vict. in acut. morbis.*

166. Vino si permiscueris modicum aquæ, ad digestionem & urinarum secessionem erit benignum. *Gal. de bon. aqua.*

167. VINUM DILUTUM & frigidissimum si tim sedat.

168. Vinum permixtum aquæ pauciori ægris nocet, sanis autem optime prodest. *Gal. com. 3. de vict. acut.*

169. Vinum permixtum minimæ aquæ, ut pauca sit representatio aquæ, penetrationem, & noxam in articularibus morbis, & cerebri inhibet.

170. Vini nimium permixtum aquæ, ut pauca vini sit representatio, ægris maxime sitim sedat, & in febribus dari potest.

171. Vinum aqua dilutum ori remedium est, post lactis esum. *Gal. 3. de alimento facult.*

172. Vinum modicè aqua dilutum somnum conciliat.

173. Vinum dilutum modicè aqua, omnes vacationes promovet. *Gal. 11. Meth.*

174. Vina aquosa celerrimè per urinam transiunt. *Gal. com. 2. aph. 18.*

175. VINUM MERACUM exiccat corpora hominum. *Gal. de prasagiis ex pulsibus.*

176. Vinum aqua temperatum curat Syncopas ex magnis evacuationibus. *Gal. lib. 1. de arte cur. ad Glauc.*

177. Vinum meracissimum calefacit & exiccat.

* Cc 4

178. Vi-

Remedia à vino dulci in specie sumpta.

Remedia à vino aquoso sumpta.

Remedia à vino diluto sumpta.

Remedia à vino meracissimo sumpta.

178. Vinum potens imbecillioribus nocet. *Gal. com. 6. aph. 23.*
 179. Vinum potens ante cibum, & in initio prandii vel cœnæ ante potum cerevisiæ sumptum, podagram causat.
 180. Vinum meracum & malvaticum intestina corroborat.
 181. Vinum generosum cum similagine sumptum Syncopæ medetur, spiritus reficit, corroborat, & hepatis quoque auxilio est.
 182. Vinum meracum seu malvaticum Syncopæ ex crudis humoribus inter omnia fulva vina maximè medetur.
 183. Vinum meracum odoriferum bonos humores gignit, sed caput ferit.
 184. Vinum odoriferum affectus pulmonis longos sine febris juvat. *Galenus de atten. victus ratione.*
 185. Vinum vinosum urinam movet, & calculosis prodest.
 186. Vinum potens & malvaticum sudorem promovet.
 187. Vinum meracum & odoriferum, teste *Gal.* solum post theriacam bibi detur.
 188. Vinum meracum status etiam omnes, & crassos humores incidit & discutit.
 189. Sitis ex vini veteris meracioris potu omnium maximè noxia est. *Gal. com. 3. de rat. victus in acutis morbis.*
 190. Vini meraco quandoque sanatur hemiplegia. *Gal. com. 6. in 6. Epidem.*
 191. Vinum meracius tenuè facit mingere urinam. *Gal. com. 4. in Hipp. de rat. victus in acutis morbis.*
 192. Vinum meracum, est noxium in febribus.
 193. Vini meraco, qui se impleant, tremunt. *Gal. de salubri dieta.*
 194. Calida lotus, si quis bibat post, **VARIATA** **VINA**, meracius dulce & austerum, ac post moveatur deambulatione, moritur. *ibidem.*
 195. Calida lotus statim post multas deambulationes, vel peregrinationes, si bibat multum vini, idq; varii, periculo mortis sese exponit.
 196. Vinum potum post balneum, statim, idq; copiosum venenum fit. *Dioscor. 1. 6. de materia medicam. prefatione.*
 197. **VINUM TENUE** magis penetrat.
 198. Vinum tenue urinam & menses movet.
 199. **VINA CRASSA** copiosius dant alimentum, quam medicamentum.
 200. Vina crassa lienem lædunt. *Gal. 3. de alim. fac. & com. 3. de rat. vict. acut.*
 201. Vina crassa omnes obstructions viscerum augent.
 202. **VINUM ALBUM** non potest corpora hominum calefacere. *Gal. com. 3. de rat. victus in acutis morbis.*
 203. Vinum album & tenue detergit. *Gal. lib. 4. de san. tuen.*
 204. Vinum album tenue crassos humores fortiter incidit, & sanguinem per renes purgat. *Gal. de arte vict. rat.*
 205. Vinum album tenue confert ei, in cujus corpore est humor crassus & frigidus.
 206. Vinum album tenue facit mingere. *Gal. 1. de fac. nat.*
 207. Vinum album tenue & subspicuum ictericis remedio est. *Gal. de cura ictericorum.*
 208. Vinum album modicè astringens contra morbum comitialem ex ore ventriculi remedio est.

Remedia à vino variis mixtis.

Remedia à vino tenui sumpta.
Remedia à vino crasso sumpta.

Remedia à vino albo sumpta.

209. Vina alba crassa minus nutriunt, quàm nigra & rubea. *Gal. com. 2. aph. 18.*
 210. Vina crassa alba magis nutriunt, quàm alba tenuia. *Gal. 3. de locis affectis.*
 211. Vina alba crassa, si senes bibant, in hydrope & calculum incidunt.
 212. Vina alba crassa omnes viscerum obstructions augent.
 213. Vinum album vinosum, hoc est, summe calidum inter alba ad vesicam magis penetrat, urinam promovet, & calculosis prodest.
 214. Vinum album vinosum magis, quàm vinum dulce, vesicam per urinam purgat. *Gal. com. 3. de rat. victus.*
 215. **VINA PALLIDA** magis, quàm alba, & minus, quàm fulva calefaciunt.
 216. **VINUM FULVUM** totum corpus valdè calefacit. *Gal. 3. de comp. med. secundum loca.*
 217. Vina fulva concoctioni magis medentur. *Gal. 12. meth. med.*
 218. Vinum flavum nulli calidiori complexioni, sine damno bibere licet. *Gal. 5. tuen. san.*
 219. Vinum flavum & acris, quibus frigidi humores abundant in corpore, optimum remedium est.
 220. Vinum flavum dulce plus nutrit.
 221. Vina flava pingua etiam senibus profunt, quod alimentum magis procreant.
 222. Vinum flavum noxium in febribus. *Gal. 4. meth. med.*
 223. Vinum flavum & tenue Hydropicis prodest.
 224. Vinum flavum odoriferum Syncopæ inter omnia accommodatissimum remedium, præterquam illi Syncopæ, quæ à bile ortum habet.
 225. Vina fulva magis, quàm nigra mentem feriunt, & caput tentant. *Galen. com. 3. de ratione victus.*
 226. Vina fulva febres magis augent.
 227. Vina fulva meraciore intestinis magis profunt.
 228. Vina flava tenuia senibus saluberrima sunt, & tùm membra calefaciunt, tùm aquosum excrementum, quo abundant, per urinas expellunt. *Gal. 1. de tuen. san.*
 229. Vina fulva crassa tardius in corpus deducuntur. *Gal. 12. meth.*
 230. Vina flava tenuia omnes fluxus sanguinis augent & movent.
 231. Vina flava tenuia hæmorrhoides, mens. & que sensim in picrocholis, sed statim in aliis, aperiant atque movent.
 232. Vina flava & acris, quibus frigidi humores abundant in corpore, optimum remedium sunt.
 233. **VINUM RUBRUM** respectu flavi minus calefacit, ideoq; refrigerare respectivè merito dicitur. *Gal. de temperamento.*
 234. Vina rubea & subrubea absque acris sapore calefaciunt. *Gal. com. 2. aph. 21.*
 235. Vina rubea & subrubea contra sanientiam caninam valent. *ibidem.*
 236. Vinum rubrum calefactum, & cum linteo impositum tumoribus, vel articulorum vel vulnerum, eos sanat.
 237. Vinum rutilum dulce, non facit vitiosos humores. *Gal. de bon. & vitiosis succis.*
 238. Vina rubra crassa obstructions hepatis, & renem gignunt.

Remedia à vino pallido sumpta.
Remedia à vino flavo sumpta.

Remedia à vino rubro sumpta.

239. Vina rubra crassa minus calefaciunt, quàm perlucida & magis nutriunt.
 240. Vina rubra crassa senibus maximè nocent.
 241. **VINA NIGRA** sanguinem plurimum gignunt, sed superfluum & melancholicum. *Galen. com. 4. de ratione victus in morbis acutis.*
 242. Vina nigra non movent urinam, sed ventrem subducunt potius. *Gal. 5. de tuen. san.*
 243. Vinum nigrum febrientibus est dandum.
 244. Vina nigra senibus sunt inutilia.
 245. **VINUM TENUE, CLARUM, LUCIDUM, COLORE AUREUM, ODORATUM, GUSTU GRATISSIMUM,** & nobile fit, & optimum alimentum, & generosissimum medicamentum, in multis morbis est.
 246. Ea ratione vinum Ticinum & Vipacum merito optima vina, vires corporis corroborant, mentem lætificant, & spiritus omnes augent.
 247. Vinum idem senem auget, viros fertiles reddit, nisi antea nimis calidi biliosique sint.
 248. Idem vinum homines maximè sanos diu conservat.
 249. Idem vinum vitam hominis, quàm maximè & quàm diutissimè conservat.
 250. **VINUM OMPHACINUM** plus astringit, quàm oportet. *Galen. 1. de comp. med. secundum genera.*
 251. Vinum omphacinum caput refrigerat. *Gal. com. 2. de comp. med. secundum loca.*
 252. Vinum omphac. fitit alvum postquam primo bibitur.
 253. Sympus de agresta bilem extinguit, & sitim ex bile sedat.
 254. **VINUM SUBLIMATUM** corpora hominum valenter calefacit, & immodicè sumptum, ignea sua vi statim interficit.
 255. Vinum sublimatum ubi paucos crassos humores invenerit, idem, quod antea dictum est, præstat: ubi verò multos, & planè cacochymica corpora, nocet, quia id, quod subtile est, tantum consumit, reliqua crassa magis cogit, condensat, & insanabilia reddit.
 256. Vini sublimati sesquidrachma, hoc est, cochlear cum saccharo benè dulcoratum, & primarii panis bolo mixtum, vesperi & mane, si edatur excrementosus humores in pinguis corporibus, nisi nimis multi sint, concoquit & consumit.
 257. Vinum sublimatum incidit crassos humores, in primis frigidus, eosq; consumit.
 258. Vinum sublimatum obesis corporibus, iisq; frigidis & humidis, qui pituitosis humoribus aliquantulum abundant, nihil incommodat, sed etiam prodest.
 259. Vinum sublimatum obesos & frigidus ab Apople. a, Epilepsia, & Lethargo præferat.
 260. Vinum sublimatum in hyeme magis salubre est, in æstate magis nocet.
 261. Vinum sublimatum macilentis siccaque naturæ hominibus venenum est.
 262. Vinum sublimatum, in quo infusus est nodulus aromatum & pulegii, si bibatur modicè à mulieribus frigidis, menses movet.
 263. Vinum sublimatum in quo ejusmodi nodulus est infusus, inflationes ventriculi à frigida causa tollit.
 264. Vinum sublimatum, in quo infusa sunt. Semen fœn. Radix Rhodiæ.

Aroma Macis, Cinamomi, Flor. Anthos.
 Si sensim bibatur à mulieribus, suffocationem matricis tollit, aut saltem mitigat.
 265. Vinum sublimatum mixtum cum aqua Lavendulæ contra apoplexiam à frigida causa, utile remedium est.
 266. Vinum sublimatum aromatizatum ventriculo frigidus prodest, & inflationes ventriculi ab eadem causa discutit.
 267. Vinum sublimatum in frigidis morbis & corporibus, utile remedium est, si cum ipso pulvere corroborantes sumantur, vel cum pane, vel sine pane.
 268. Vinum sublimatum, si post assumptam Theriacam bibatur, vel etiam dilutum cum Theriaca, facit, ut alexipharmacum citius penetret, & per sudorem rectius malignos humores evacuet.
 269. Vinum sublimatum bilem auget, & tertianas febres, maximè æstivo tempore, generat.
 270. Vinum sublimatum calidis naturis corporum, inprimisq; adolescentibus gracilioribus, valdè nocet.
 271. Vinum sublimatum calidiora corpora, sive sicca, sive humidiora corpora, ad hæmiplegiam, & sæpè ad hydrope producit.
 272. Vinum sublimatum in calidis naturis, vel saltem complexionibus hepaticis, si sæpius bibatur, debilitatem hepaticis inducit, atque jecur prorsus corrumpit.
 273. Vinum sublimatum ictericam in calidis naturis gignit.
 274. Vinum sublimatum immodicè sumptum interficit, nisi statim post bibat vel lac, vel aquas destillatas refrigerantes.
 275. Vinum sublimatum exterius illitum musculis carnis & articulis, nervos corroborat & crassos humores in iis discutit.
 276. Vinum sublimatum granis juniperi & sapone veneto viridi coctum in formam unguenti & inunctum manibus pedibusq; affectis ex frigida fluxione medetur, inprimisque si in balneis adhibeatur.
 277. Vinum sublimatum mixtum cum aqua lavendulæ, atque illitum articulis, nervos corroborat, & imbecillitatem motus voluntarii tollit.
 278. Vinum sublimatum cum aliis remediis ad articulos, vel ad alios morbos musculorum in brachii pedibusq; illitum facit, ut omnia medicamenta magis penetrant.
 279. Vinum sublimatum cum croco mixtum, & cum linteo applicatum extremitatibus manuum pedumq; refrigeratis ad gangrænam usque, medetur.
 280. Vinum sublimatum cum linteo duplici impositum ventriculo exterius, frigidum ventriculum calefacit, & flatu colicos à frigida causa mitigat.
 281. Vinum sublimatum cum saccharo vesperi eorum, medetur tussi à frigida causa.
 282. Vinum sublimatum aspersum pani, clybano extracto, unà cum pulvere zeduarie, Cumini, Sem. fœniculi, Rad. Ireos & Pæoniæ, applicatum, doloribus aurium vehementissimis à flatibus medetur.
 283. Vinum sublimatum doloribus aurium, qui à nimis multo humore sunt, non prodest, sed eos auget, quia diffundit tenuia & crassa retinet.
 284. Vinum sublimatum aliquoties irroratum pulve-

Remedia à vino sublimato exteriarum sumpta.

pulveribus extra applicandis membris Paralyticis, & iterum exiccatur atque sic procedendo quin-
 quies, septiesque valde prodest contra Paralyfin.
 285. VINUM DICTUM LORA, græcis *de-
 reia*, prodest convalescentibus ex morbis, & iis,
 qui vino affluferi iterum velint.
 286. Idem quod vetustius, eod magis caput ferit.
 287. Lora maximum remedium est, quod ci-
 to per urinam transit. *Gal. de simp. med. fac.*
 288. Lora si vere vel æstate bibatur, valentior,
 vinosiorque; efficitur, atque magis per urinam expel-
 lit, & magis caput tentat.
 289. VINUM CARIOPHYLATUM ventri-
 culum & matricem inprimis calefacit.
 290. Vinum Cariophylatum omnes crassos
 humores, & inprimis pituitam incidit & exiccando
 consumit.
 291. Vinum Cariophylatum contra tussim fe-
 num prodest.
 292. Vinum Cariophylatum contra Syncopen
 ex suffocatione matricis valet.
 293. Vinum Cariophylatum omnibus cholericis
 valde nocet.
 294. Vinum Cariophylatum fortius caput læ-
 dit & Epilepsiam gignit.
 295. VINUM CARDAMOMI flatus discutit
 in potu sumptum.
 296. Vinum cardamomi contra suffocatio-
 nem matricis quæque prodest.
 297. Vinum cardamomi colicam mitigat.
 298. Vinum cardamomi in melancholia hy-
 pochondriaca salubre remedium est.
 299. Vinum cardamomi steriles ex frigida ma-
 trice reddit fertiles.
 300. VINUM CLARETUM,
 ℞. Cinamomi uncias iij.
 Z. Z. uncias ij.
 Galangæ unciam j.
 Gr. Paradyfi uncias io.
 Turnæ folis uncia j.
 Crociscrupulum unum.
 Sacchari libram unam.
 Et denique addantur pro unciarum ij. specieb.
 vini mensuræ numero ij. vel etiam iij.
 301. Vinum claretum frigidum ventriculum
 valenter calefacit & flatus discutit.
 302. Vinum claretum sæpius epotum contra
 hydropem, inprimisque tympanitem valet.
 303. Vinum claretum contra Syncopen, quæ
 non à bile oritur, valet.
 304. VINUM LUTERANUM.
 ℞. Cardamomi uncia iij.
 Z. Z. albissimi unciam j.
 Cinam. unciam j.
 Sacchari albifis. libram j.
 Vini Rhenani mensuras vj. contra colica tqr-
 menta utiliter bibitur, inprimisque si à frigida cau-
 sa orta sit.
 305. Vinum Luteranum valet, contra inflatio-
 nes ventriculi.
 306. Vinum luteranum Syncopæ, quæ non à
 bile oritur, medetur.
 307. Vinum luteranum hydropicis remedio est.
 308. Vinum luteranum in febribus valde no-
 cet.
 309. Vinum luteranum capiti, nervis & arti-
 culis pravum remedium est.
 310. Vinum luteranum in fluxionibus nimis
 mensium & sanguinis nocet.
 311. VINUM CUM PIPERE calidum sumptum,

Remedia à

frigidum ventriculum calefacit. *Gal. de simp. med. in* vino cum
lib. spurii. pipere
 sumpta.
 312. Vinum cum pipere adpersum dandum
 his, qui non concocerunt. *Gal. de pracogn.*
 313. Vinum cum pipere omnibus, quibus est
 subtilius os ventriculo, nocet & singultum exci-
 tat. *Gal. 8. de comp. med. localium.*
 314. VINUM EXTRACTIONIS AURI cor-
 roborat cor, & omnem impurum sanguinem
 mundificat.
 315. Vinum extractionis auri sæpè usurparum
 in potu, ægros laborantes gallico merbo, & inun-
 ctos Mercurio sensim mundificat.
 316. Vinum extractionis auri in potu sum-
 ptum, spiritus corporis tum vitales tum animales
 illuminat.
 317. Vinum extractionis auri leprosis quoque
 convenit.
 318. Vinum extractionis auri præsertim, si sit
 austerum, dysentericos optime juvat.
 319. Vinum extractionis auri Epilepticos & in-
 sensatos sanat.
 320. Vinum extractionis auri juventutem con-
 servat.
 321. Vinum extractionis auri vitam prorogat.
 322. VINUM ABSINTHITES stomacho uti-
 le est, si ex frigiditate laboret, vel crudis humori-
 bus abundet.
 323. Vinum absinthites & ventriculo & hepatis
 efficacius remedium est corroborando.
 324. Vinum absinthites contra opilationem
 splenis & jecoris saluberrimum remedium est.
 325. Vinum absinthites concoctionem tardam
 accelerat.
 326. Vinum absinthites contra inflationem
 ventriculi & diuturnas distentiones præcordio-
 rum valet.
 327. Vinum absinthites atrophiam ex dissolu-
 tione stomachi factam curat.
 328. Vinum absinthites regio morbo medetur.
 329. Vinum absinthites renum vitium utile re-
 medium est.
 330. Vinum absinthites menses mulieribus
 movet.
 331. Vinum absinthites epotum lumbricos in-
 terficat & expellit.
 332. Vinum absinthites capiti nocet, & ni-
 mium vaporum eod mitigat.
 333. Vinum absinthites Phthificis pravum re-
 medium est.
 334. Vinum absinthites in febribus continuis
 valde nocet.
 335. Vinum absinthites in fluxionibus ad arti-
 culos nocet.
 336. Vinum absinthites in comitiali morbo &
 Apoplexia nocet.
 337. Vinum absinthites somnum concitat, &
 somnolentos reddit.
 338. Vinum absinthites calefactum, & exterius
 adpersum panitosto, & applicatum ventriculo, il-
 lum corroborat & flatus discutit.
 339. Vinum absinthites gargarisatum contra
 tumorem linguæ est maximum remedium. *Ar-
 nold. de nova villa.*
 340. Vinum absinthites per fumum ex deco-
 ctione immissum auribus, surditatem atque do-
 lorem aurium lenit.
 341. VINUM ACACIÆ debilitatem hepatis
 ex nimio usu medicamentorum aperitivorum
 tollit, si sæpius bibatur.

342. Vi-

342. Vinum acaciæ cacochimiam corporis
 cum fluxione nimia alvi optime sanat.
 343. Vinum acaciæ omnes fluxiones sanguinis
 sistit, & dysenteriam sanat.
 344. Vinum acaciæ profluvium muliebrem ma-
 gis, quam omnia alia medicamenta sedat.
 345. VINUM CITRI efficacissimum reme-
 dium est ad pestem præservandam.
 346. Vinum citri Melancholicos humores tem-
 perat.
 347. Vinum citri cor corroborat.
 348. Vinum citri in febribus continuis pesti-
 lentialibus cum declinant utiliter bibi potest, ut
 maligni humores residui expurgentur.
 349. VINUM EUPHRAGIATUM epotum in-
 tegrum annum, cæcis, vel saltem ex debilitate vi-
 sus laborantibus, visum quodammodo restituit.
Arnold. de villa nova.
 350. Vinum euphragiatum sæpius epotum
 aciem oculorum corroborat.
 351. Vinum euphragiatum cor exilarat &
 melancholiam tollit.
 352. VINUM ENULATUM Dioscoridi dictum
 NECTARIDES, contra pestem utiliter bibitur.
 353. Vinum enulatum contra pectoris angu-
 stias epotum valet.
 354. Vinum enulatum tussi medetur.
 355. Vinum enulatum ad stomachi angustias
 quoque aliquantulum prodest.
 356. Vinum enulatum movet urinam.
 357. VINUM HYSSOPITES tussieriam vete-
 ri medetur.
 358. Vinum hyssopites contra pleraque pecto-
 ris & pulmonis vitia prodest.
 359. Vinum hyssopites vocem claram retinet,
 & vias vocales mundificat.
 360. Vinum hyssopites sanat epilepsiam, præ-
 fertim in pueris.
 361. Vinum hyssopites urinam movet.
 362. Vinum hyssopites mulieribus menses mo-
 vet.
 363. Vinum hyssopites Hydropem curat.
 364. Vinum hyssopites exterius si lavetur illo
 imus venter, humidam matricem exiccatur, & ex
 nimia humiditate steriles mulieres fertiles reddit.
 365. VINUM CERASORUM epotum quoti-
 diè nervos corroborat.
 366. Vinum cerasorum, cum alia vina pleraque
 Epilepticis nocent, quodammodo contra Epilep-
 siam utiliter bibitur.
 367. Vinum cerasorum ventriculum debilem
 ex æstu corroborat.
 368. Vinum cerasorum in febribus epotum mi-
 nus calefacit, gustu valde jucundum existit, sed ta-
 men non semper tutum est, ideoque parcius exhi-
 bendum.
 369. VINUM LAVENDULÆ cerebro & ner-
 vis in frigidis affectibus prodest, idque moderatè
 sumptum.
 370. Vinum lavendulæ pinguibus & obesis
 corporibus remedio est.
 371. Vinum lavendulæ immodicè sumptum
 citius ebrietatem conciliat, & caput magis petit.
 372. Vinum lavendulæ musculosis partibus,
 nervis & articulis foras illitum atque calefactum
 robur addit, & paralyticis, aut spasmus affectis, re-
 medium efficacius est.
 373. VINUM LIGNI GUAIACI utiliter bibi-
 tur à laborantibus gallico morbo, præsertim si
 sint frigidioris complexionis.

Remedia à

374. Vinum ligni guaiaci miscetur utiliter se-
 cundo decocto ligni, ubi ventriculus pejus sese
 habet.
 375. Vinum ligni guaiaci efficacius remedium est
 contra malignas & diuturnas fluxiones, si quoti-
 diè in mensa loco potus bibatur.
 376. VINUM ROSMARINUM contra pun-
 ctiones lateris, & pleuritides nothas, præsentissi-
 mum remedium est.
 377. Vinum rosmarinum confert omnibus fri-
 gidis morbis.
 378. Vinum rosmarinum omnes nervos, & ar-
 ticulos corroborat.
 379. Vinum rosmarinum matricem frigidam
 & flatuosam sanat.
 380. Vinum rosmarinum mulieribus humi-
 dioris naturæ ad conceptum prodest.
 381. Vinum rosmarinum somnolentos corri-
 git, & alacriores reddit.
 382. Vinum rosmarinum tremulis, & paraly-
 ticis remedium est efficacius.
 383. Vinum rosmarinum mentem exilarat, &
 cor corroborat.
 384. Vinum rosmarinum in quartana febrì
 quoque prodest.
 385. Vinum rosmarinum molam gerentibus,
 si modo certiores sint de mola, utiliter bibitur.
 386. Vinum rosmarinum, si eo os proluatur,
 bonum odorem gignit.
 387. Vinum rosmarinum, si eo os lavetur, gin-
 givam à putredine conservat, & dentes confortat.
 388. Vinum rosmarinum cancro, si eo lavetur,
 salubre remedium est.
 389. Vinum rosmarinum decoctum cum sola-
 no, aliisque herbis refrigerantibus, magis adhuc
 cancrum lenit, si eo lavetur.
 390. Vinum rosmarinum, si eo lavetur facies,
 pulchram reddit.
 391. VINUM SALVIÆ prodest tussi epotum.
 392. Vinum salviæ prodest ventriculo & ma-
 trici frigidæ.
 393. Vinum salviæ utile remedium est Epilep-
 siæ ex consensu ventriculi & matricis.
 394. Vinum salviæ renum & vesicæ doloribus
 medetur.
 395. Vinum salviatum menses movet & elicit.
 396. Vinum salviatum contra Syncopen ex
 suffocatione matricis valet.
 397. Vinum salviatum, si eo proluatur os, san-
 guinolentiam gingivarum tollit.
 398. Vinum salviatum inunctum nervis & ar-
 ticulis corroborat.
 399. Vinum salviatum calidè illitum articulis
 in podagricis ex frigida causa, dolores lenit, &
 morbum sensim tollit.
 400. VINUM SCOLOPENDRIACUM con-
 tra lienis obstructiones valde prodest epotum.
 401. Vinum scolopendriacum contra Asthma
 quoque utiliter bibitur.
 402. Vinum scolopendriacum in palpitatione
 cordis, ex consensu hypochondriacæ obstructio-
 nis, efficacius remedium est.
 403. VINUM VERONICÆ mundificat san-
 guinem.
 404. Vinum veronicæ, prodest antiquæ tussi.
 405. Vinum veronicæ, si infuso saccharo can-
 dido dulcoretur, phthificis rarius epotum, salu-
 bre quoque est.
 406. Vinum veronicæ in colica eximum re-
 medium est.

407. Vi-

407. Vinum veronicæ in scabie curanda quodammodo rectè bibitur.
408. Vinum veronicæ articulos & nervos corroborat.
409. Vinum si ejus amphoræ misceantur radix Borruginis uncia j. folia fenæ lb. ij. ros. rub. Miiij. Rhabarb. uncia iij. in sacculo, præsertim cum vinum adhuc sit multum, sit efficax vinum laxativum purgans bilem & pituitam, si fumatur vesperi ante ingressum lecti poculo unciar. v. vel unciar. vj. & iterum paulò ante prandium sequenti die.
410. Idem vinum compositum laxativum, si herba absinthii M. iij. condiantur, pro vino absinthiaco venditari potest, & in purganda bile atque pituita eodem modo efficax est.
411. ACETUM & interius & exterius usurpatum venenis resistit.
412. Acetum quoque venenis ex esu fungorum inprimis resistit, si bibatur, & vel cum aqua, vel cum oleo parumper misceatur, ut bibi possit.
413. Acetum sumptum sæpe in cibo, vel etiam aquæ mixtum, & epotum, humores corporis à peste ipsa & putredine præservat.
414. Acetum, cum ruta & nucleis juglandis excorticatis, quantitate cochlearis sumptum, eà die à peste præservat.
415. Acetum cum iisdem, & granis juniperi, eodem modo sumptum à peste præservat.
416. Acetum cum theriaca mixtum, & epotum primà die in pestilentialibus febribus, eas sæpe statim tollit.
417. Acetum cum oculis cancri uncia j. & unicornu gr. X. mixtum, calefactum atque epotum, contra venenum opii efficax remedium est.
418. Acetum cum oculis cancri & melle sumptum, contra punctiones aliosque dolores ex luxatione, vel coagulato sanguine, prodest epotum.
419. Acetum, cum Mumia, sperma ceti, & oculis cancri mixtum, multò magis contra luxationem prodest.
420. Acetum cum spongia, naribus applicatum sæpiùs, tempore pestis præservat.
421. Acetum sitim mitigat.
422. Aceto solo ad humectandum & refrigerandum interius non utimur, sed cum aqua ita mixto, ut bibi possit. *Gal. 10. meth. med.*
423. Acetum sitim proveniente à siccitate sola nunquam sanare potest, verùm etiam auget.
424. Acetum sitim proveniente à caliditate & humiditate lenit.
425. Acetum sitim proveniente ex hydropè sanat. *Gal. 1. de simp. fac. med.*
426. Acetum, solum epotum in febribus, sitim non sanat. *Gal. de simp. med. fac.*
427. Acetum, si misceatur cum aqua, & in febribus ebibatur, sitim mitigat. *Gal. 1. de simp. med. fac.*
428. Acetum aquæ mixtum facit ut aqua magis penetret, magisque humectet. *Ibidem.*
429. Acetum si bibatur, si cum cibis comedatur, utilissimum est in naturis picrocholis, quæ amaræ bilis succo abundant. *Hipp. & Galen. passim.*
430. Acetum, si bibatur, si cum cibis comedatur, complexionibus melancholicis adversissimum est.
431. Acetum ventriculum suà quâdam ratione corroborat. *Gal. 3. de alim. fac.*
432. Acetum epotum, vel in cibis sumptum, phlegma in ventriculo mundificat.
433. Acetum cum olivis sumptum, stomachum corroborat.
434. Acetum cum capparibus, si comedatur, jecoris & lienis obstructiones aperit, eaq; viscera corroborat.
435. Acetum cum Zingib. & pipere albo, & succo cytoniorum, cum melle, est medicamentum ad appetentiam dejectam restituendam. *Gal. 2. de alim. fac. Idem 6. de tuen. san.*
436. Acetum acre non fert oris ventriculi subtilis sensus. *Gal. de loc. aff.*
437. Acetum in cibo modicè sumptum alvum sistit. *Gal. 1. de alim. fac.*
438. Acetum, si cum lactuca comedatur, capitis dolorem ex vini potione minuit. *Galen. 2. de comp. med. secundum loca.*
439. Acetum cum aqua mixtum in ardentibus febribus utiliter bibitur.
440. Acetum coctum & mulsæ additum minus nocet. *Gal. 3. com. in Hipp. de victus rat. in morbis acutis.*
441. Acetum mentem & nervos ferit. *Galen. 1. com. in Hipp. de victus rat.*
442. Acetum nervorum substantiam debilitat. *Gal. 14. meth. med.*
443. Acetum non est bibendum in febris singultuosa. *Gal. com. 4. in Hipp. de vict. ratione in morbis acutis.*
444. Acetum pejus remedium est mulieribus, quam viris. *Gal. com. 3. in Hipp. de de vict. rat. in morbis acutis.*
445. Acetum dolorem infert utero, passim in Galeno.
446. Acetum noxium est remedium in colicis, si intro sumatur, si solum, si cum aliis medicamentis mixtum.
447. Acetum si infundantur 24. horas radices Angelicæ, vel aliæ pestilenciales multò efficaciores, contra venenum profunt, & falsum est quod vulgò dici solet, acetum venenum pestilentialia in illis tollit.
448. Aceto si infundantur semina carvi & cumini, ventriculo abundantia bile magis profunt.
449. Semen cumini in sacculo coctum cum aceto, & exterius impositum, ventriculi singultum tollit.
450. Acetum naribus admotum, & pavimento ædium inspersum, contra pestis contagionem valet.
451. Acetum pulvis applicatum sæpiùs, tempore pestis præservat.
452. Acetum cum ruta infusum, & manè usurpatum, valentius idem facit.
453. Acetum exterius impositum exulceratæ carni, vel similibus à thapsia, inflammationem restinguit, & dolorem sedat. *Galen. 1. de simp. med. facul.*
454. Acetum odorandum est, vel naribus propinandum iis, quos Syncope infestat.
455. Acetum cum pulegio odorandum est contra Syncopen. *Galen. 9. de comp. med. secundum loca.*
456. Acetum cum ruta odorandum est contra Epilepsiam.
457. Acetum cum ruta naribus propinatum, sæpiùs, lethargum mitigat.
458. Acetum cum thymo, origano, pulegio, coctum,

- coctum, & naribus admotum, lethargum tollit. *Gal. 3. meth. med.*
459. Acetum acerrimum bonum remedium contra dolores dentium, si cum eo decoquantur vel tedæ pingues, vel galla, vel semen hyosciami, & eo decocto dentes colluantur.
460. Acetum cum oleo rosaceo mixtum, inflammationibus in principio convenit. *Gal. 2. de comp. med. secundum loca.*
461. Acetum cum oleo rosaceo impositum fronti, atque temporibus, medetur doloribus capitis ex peste, vel etiam ex febribus. *Gal. 2. de comp. med. secundum loca.*
462. Acetum cum aqua rosacea & plantag. mixtum, atque fronti cum linteo applicatum, dolori capitis medetur.
463. Acetum cum oleo rosaceo impositum auribus cum lana, inflammatis & dolentibus confert. *Galen. 13. meth. med.*
464. Aceti parum cum convenientibus mixtum, & cum spongia applicatum œdemati, illud sanat. *Gal. 2. de arte cur. ad Glauconem cap. 3.*
465. Acetum cum luto adusto in tumoribus ex fluxionibus ortis, iisque exulceratis, si sanari debent, utiliter adhibetur exterius illitum, & quia repercutit, & quia digerit.
466. Acetum cum ammoniaco lieni duro exterius Emplastri forma impositum confert. *Galen. 14. meth. med.*
467. Acetum si misceatur vel cum absinthio & cappare, vel etiam cum semine lini, utilissimum cataplasma fit pro liene. *Gal. 11. meth. med.*
468. Acetum exterius usurpatum cum Bismalva & similibus, contra scirrhum lienis valdè prodest. *Gal. 2. de arte cur. ad Glauconem.*
469. Acetum si ignito lapidi infundatur, & tormententur tendones & nervi, in vitio adusto scirrholo prodest moderatè adhiberetur, si alternis diebus emollientia reperantur.
470. Aceto, vel medicamentis ex aceto, nec sæpe, nec inter initia, nec longo tempore ad ligamenta & ad tendones utendum est. *Gal. 14. meth. med. cap. 5.*
471. Acetum sincerum ulcera, quæ glutinari debent, indurat, & mirum in modum exasperat. *Gal. de dissolutione continui.*
472. Aceti parum cum multa aqua mixtum, conglutinat ulcera. *Gal. 1. de simp. med. fac.*
473. Acetum cum aqua ita dilutum, ut bibi possit, vulgò posca dictum, est defensivum contra inflammationes ulcerum.
474. Acetum ita cum aqua mixtum & gargarifatum, gutturis fluxiones inhibet, & contra aphthas prodest.
475. Acetum mixtum cum aqua & impositum vel cum linteo, vel cum spongia, inflammationibus ex fluxione medetur.
476. Acetum cum aqua mixtum, & exterius illitum, pruritus cutis tollit, ac simul astringit.
477. Aceti usus in medicamentis ad lienem semper tuus est.
478. Aceto si madefiant brachia & pedes, ut pustulæ excitentur, dolor & vomitus ventriculi sedatur, & ventriculus corroboratur. *Galen. 8. de comp. med. secundum loca.*
479. Acetum si eo laventur nares sæpius, fluxum sanguinis per nares sistit.
480. Acetum spongia applicatum, vel potius musco quercino, sanguinis fluxum in mulieribus sistit.
481. Acetum cum pulveribus & speciebus astringentibus impositum cum linteo duplici hepatis regioni, fluxum sanguinis per nares sistit.
482. Acetum in sessu pedum uque ad genua feliciter ad fluxum sanguinis usurpatur. *Diosc.*
483. Acetum solum sæpe usurpatum, herpes tollit.
484. Acetum cum succo cancri vivi illitum herpes sanat.
485. Acetum cum bolo armeno, commune reperculsivum chirurgorum est, & discussivum tumorum germanicè dictum *Dörbandt.*
486. Acetum cum bolo armeno, olibano, & maltiche, eodem modo medetur, & fortius est reperculsivum.
487. Acetum & lixivium ana æqualib. partib. mixtum, cum parum salis & bolo armeno, omnes tumores ex casu repercutit & resolvit.
488. Acetum cum nucè Moschata, Rosis rubeis, Mastiche, & caryophyllis applicatum cum pane tosto umbilico, vel regioni ventriculi, sanat dysentericos fluxus, & superpurgationes.
489. Acetum eodem modo mixtum, & insuper additis pulveribus, absinthio atque Mentha, magis corroborat ventriculum & intestina, minus autem astringit.
490. Acetum cum nucè Moschata, Rosis rubeis, Acacia & Mastiche, cum pane tosto applicatum imo ventri, efficax remedium est contra immodicum profluvium mensium.
491. Acetum ex Malvatico cor magis quam aliud acetum corroborat.
492. Acetum ex Malvatico contra Syncopen maximè prodest.
493. Acetum cum allio contuso mixtum contra vulnera ex morfu serpentum efficax remedium est.
494. ACETUM VIOLACEUM in falfamentis sumitur jucundè contra sitim ex æstu vel ex febribus.
495. Acetum violaceum tutius sumitur ab Epilepticis.
496. Acetum violaceum tussis veteri quodammodo salubre est.
497. ACETUM ROSACEUM contra syncopen omnium maximè valet.
498. Acetum rosaceum fronti & temporibus illitum cum aqua plantaginis vel similibus dolo. rem capitis ab æstu & à febribus magis, quam acetum solum, lenit.
499. Acetum rosaceum cum speciebus diatrion santalon, diarhodon & aliis pulveribus astringentibus mixtum atque regioni hepatis impositum cum linteo madefacto in eo, fluxum sanguinis per nares sistit.
500. OXYMEL seu acetum mulsum, si vel cochlearibus aliquot lambatur, vel in forma potionis ad unciam j. s. cum aquis convenientibus unciar. iij. usurpetur, remedium efficax est ad attenuanda, incidenda, resolvendaq; crassa & lenta excrementa, quæ in jecinore & ventriculo longo tempore collecta sunt.
501. Oxymel diuturnas febres incidendo & coquendo peccantem materiam tollit.
502. Idem Epilepticis remedium est.
503. Idem obstructiones omnium viscerum interius sumptum aperit.
504. Oxymel spurum facilius reddit & educit.
505. Acetum mulsum lieni confert. *Galen. 9. de comp. med. secundum loca.*
506. Acetum mulsum nervosis partibus nocet.

Ab oxym. 507. OXYMEL COMPOSITUM eadem remedia, composito, quæ oxymel simplex, sed valentius suggerit.
 508. Oxymel compositum urinam movet & sudorem elicit.
 509. Oxymel tum simplex tum compositum, si immodicè & nimis sæpè usurpentur, intestina radunt, & nervosa quodammodo lædunt.
 510. ACETUM SQUILLITICUM, si manè parùm sumatur & paululùm post deambulet, faucium orisque partes, inprimisque gingivas saniores reddit.
 511. Acetum squilliticum omnia superflua consumit, & corpori meliorem habitum reddit.
 512. Acetum squilliticum os ventriculi corroborat, vocem meliorem reddit, & spiritum emendat, oculorumque aciem confirmat.
 513. Acetum squilliticum lienis durities vehementer solvit.
 514. Acetum squilliticum urinam promovet, & calculosis quoque prodest. *Gal. 1. de simp. med. fac.*
 515. Acetum squilliticum mirificè convenit orthopnoicis. *Gal. 7. de comp. med. secundum loca.*
 516. Oxymel squilliticum omnes humores crassos, lentos & viscosos vehementissimè incidit, separat & discutit.
 517. Oxymel squilliticum mixtum cum pulveribus nucis moschatæ, & ij. vel iij. cochl. eptotum, epilepsias diurnas sensum tollit.
 518. Oxymel squilliticum pulvere nucis moschatæ & aqua ceraforum eodem modo contra Epilepsiam valet & in usu gratius remedium est.
 519. Oxymel squilliticum omnes obstructions viscerum valenter aperit.
 520. Oxymel squilliticum confert ventriculo, & ructum acidum sanat.
 521. Oxymel squilliticum urinæ incontinentiam tollit.
 522. Oxymel squilliticum compositum dentes mobiles confirmat.
 523. Oxymel squilliticum compositum situm in quartanis utile remedium est.
 524. ACETUM PASSULARUM obstructions hepatis & lienis aperit.
 525. Acetum passularum naturis picrocholis prodest, & bilem mitigat.
 526. Acetum passularum tussientibus, & phthificis quodammodo concedi utiliter potest.
 527. SYRUPUS ACETOSUS simplex digerit choleeram, phlegma & melancholiam.
 528. Syrupus acetosus simplex attenuat crassa, incidit viscosa & refrigerat.
 529. Syrupus acetosus simplex febres tertianas & quotidianas tollit.

Remedia ab aceto squillitico sumpta.

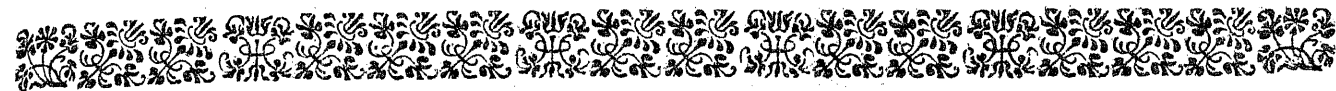
Remedia ab aceto passularum.

Remedia a syrupo acetosum sumpta.

530. Syrupus acetosus simplex obstructions viscerum aperit, & urinam provocat.
 531. Syrupus acetosus simplex putredinem humorum in febribus sistit & malignas febres sanat.
 532. Syrupus acetosus simplex sitim sedat in febribus.
 533. Syrupus acetosus compositus bilem, crassamque pituitam incidit maximè.
 534. Syrupus acetosus vel simplex vel compositus, si misceatur cum aqua acetosæ, in forma longi Juleb, sitim in febribus maximè mitigat.
 535. Syrupus acetosus compositus antedictas medelas omnes fortius præstat.
 536. Syrupus acetosus compositus ita fortiter incidit, ut caput & nervos nonnunquam petat.
 537. Syrupus acetosus compositus, sæpius usurpatus, facile potest hepar debilitare.
 538. OXYSSACCHARA simplex corroborat cor, & omnes vitales spiritus. Remedia ab oxyssaccharo sumpta.
 539. Oxyssaccara simplex contra venenum valet, & pesti resistit.
 540. Oxyssaccara simplex digerit, & tollit duplices tertianas febres.
 541. Oxyssaccara composita in longis febribus à sanguine, vel à bile auxilio est.
 542. Oxyssaccara composita cor corroborat, & lætitiæ animi auget.
 543. Oxyssaccara composita hepaticos quoque juvat.
 544. Oxyssaccara composita lienis obstructions tollit.
 545. RADIX VEL RACEMORUM VITIS CINIS, si lixivium ex eo fiat, & lavetur eo caput, cerebri humiditates exiccat.
 546. Idem lixivium simplex mixtum cum sapone linteo madefacto in eo applicato erysipelati, dolorem lenit, & erysipelata tuto sanat, sed sæpius epithema repetendum est.
 547. Idem lixivium, si cum eo coquantur majorana, stœchas arabica, citrina & betonica, optimum lixivium est ad exiccandas humiditates cerebri, & ad caput corroborandum.
 548. Lixivium idem & cum sapone præparatum, si lintea in eo madefiant & exiccantur iterum, atque lintea sicca applicentur in erysipelate sanando, turius præstare vulgò creditur, sed superstitiosum est, & paulò minus, & tardius, quàm superius medicamentum sanat, neque tutius ullo modo.
 549. Cinis ex radicibus vitis & ex herba cichorii, si inde fiat lixivium, quo laventur capilli capitis, illos pulchriores reddit.
 550. Lixivium ex cinere eodem, si lavetur eo caput, memoriæ quoque corroborat.

τὸ μόνον ἀδύνατον.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM IN HOC TOMO TERTIO CONTENTORUM COPIOSISSIMUS,

in quo

Numerus paginam, Litera verò a. columna partem primam & b. ejusdem partem secundam denotat.

A *Abdomen* in febribus flatibus distentum & si flatus non egrediantur malum. 127.b.
Abortum an liceat provocare prægnanti graviter decumbenti. 99.b. 100.a. ad eundem præcavendum. 277.b.
Abrotani nomen, substantia, temperamentum, vires, usus & remedia. 266.b.
Abscessus in febribus quomodo significantur. 184.a.b. pestilentialis quomodo curandi. 248.b.
Abynthii nomen 265.b. substantia, temperamentum, vires, usus & remedia. 266.a. vinum phthificis noxium. ibid. Decoctum an in tertiana notha conveniat. 13.b. 14.a.
Acanthus. Sal an conveniat in sudore anglico. 108.b. 283.b.
Accessio quid. 145.a.
Acetosa nomen, substantia, temperamentum, vires, usus & remedia. 261.a.
Acetoselle nomen, substantia, temperamentum, usus, vires, & remedia. 261.b.
Acetum quid. 300.a. 301.b. ejus temperamentum. 58.a. 303.b. est vel simplex, vel compositum. 301.b. ejus generatio. 58. cur contrarias operandi facultates habeat. 58.b. ejus Etymon. 58.a. ejus facultates & vires. 57.b. 304.b. 312.a.b. & 313.a. in ejus exhibitione quid observandum. 156.b. ex ejus odore lipothymia & syncope. 117.a. ejus usus an conveniat lienosis. 83.b. vini malvatici ejusque vires. 313.b. Passularum ejusque vires. 314.a.
Acetum Rosaceum ejusque vires. 313.b. an conveniat in omni syncope. 59.a.
Squilliticum ejusque vires. 301.b. 314.a. an conveniat in raucedine. 48.a.b.
Bezoarticum antipestiferum. 233.b. pro pauperibus. 234.b. pro fumo contra pestem. 232.b. Philosophorum est Spiritus sulphuris. 233.a.
Aconitum hyemale. 260.b. Pardaliancha. 283.b.
Acori veri nomen, substantia, temperamentum, vires, usus & remedia. 291.a. nostri nomen, substantia, temperamentum, vires, usus 291.b. & remedia. 292.a.
Albiones omnes an in febribus lædantur. 130.b.
Egilops. 283.
Egri consuetudo in delectu ciborum observetur. 157.a.
Aër ambiens rationem habet vel alimenti, vel medicamentum. 156.a. qualis in febricitantibus eligendus. 156.b. qualis febricitantibus conveniat. ibid. quomodo corrigendus. ibid. tempore pestis quomodo corrigendus. 231.b. 232.a. pestilentialis quomodo nos inficiat. 230.a.
Aër corporis tempore pestis quomodo in statu integritatis conservandus. 233.b. *Aërem corrumpentes causa* variæ: celestes. 230.a.b. terrestres. 230.b. mixtæ. 231.a.
Æstus internus pesti superveniens quomodo curandus. 251.a.b.
Ægeratum. 283.b.
Ægrimonia nomen, substantia, temperamentum, vires, usus & remedia. 267.a.
Aizoon acre minimum. 273.a. insipidum minimum. ibid.
Alcea. 283.b. 278.b.
Alchymilla. 107.b.
Alexipharmacum in viperarum carnibus. ad morsum canis rabidi. 103.b.
Alimentum quid. 156.b. ejus materia duplex, cibus & potus. 156.b. 157.a.
Alliaria. 265.b.
Allium. 290.b. 265.b. *Ursinum*. ibid.
Alnus. ibid.
Alois quale medicamentum. 15.a. ejus vires & facultates. ibid. ejus præparatio juxta Quercet. Heurn. Aquapend. Sennertum. Beguinum. ibid. ejus extractum. 15.b. ejus an præscribendus in quotidiana. 14.b. 15.a.
Alfina vulgatiore. 261.a. falsis hederaceis. ibid. minor. ibid. ejus variæ species. 265.b.
Althæa nomen. 273.a. substantia, temperamentum, vires, usus & remedia. 273.b.
Alyus frequens & soluta in febribus ardentibus, lethale. 182.b. ex ejus dolore febris ardens perniciofa est. ibid. ejus fluxus signa in febribus ardentibus. 184.a. ejus obstructio in peste quomodo curanda. 252.a. ejus fluxus pesti superveniens quomodo curanda. 252.b. eundem & vomitum movet Astarum. 258.b.
Ambra grysea spiritus corroborat. 188.b. ad *Amblystia* remedia. 273.b. 281.a.
Anni. 290.a.
Anuletum ex Arsenico an præservet ab infectione pestifera. 110.b.
de Amuletis quid censendum. 244.a.
Amygdala. 290.a. an conveniant hepaticis frigidis. 78.a. earum flores. 260.b.
Anagallis aquatica. 273.a. 290.b. Cærulea sem. 283.b. ad *Anasarcam* remedia. 200.b. 201.a.
Ancyliglossi qui. 116.a.b. an iis lectione succurrendum. 48.a.
Anemone alb. 261.a.

* Dd 4

Anethi

INDEX RERUM ET VERBORUM

<i>Anehi</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus & remedia.	282.b.	Urinæ remedia.	216.a.
<i>Angina</i> quid.	49.b.	<i>Aristolochia</i> rotunda vera.	260.b.
ejus differentia.	ibid.	<i>Aromatica</i> an & quo tempore in stranguria conveniat.	88.a.b.
in ejus principio an Venæsectio conveniat.	ibid.	<i>Artemisia</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	282.a.
in ea an semel, vel partitis vicibus sanguis extrahendus.	50.a.	<i>Arteriarum</i> & nervorum nulla est communio.	30.b.
ad eam remedia.	210.a.	<i>Arteriostomia</i> cur rarior Venæsectione.	22.b.
<i>Angelica</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus & remedia.	292.a.	in ea quomodo procedendum.	ibid.
<i>Ani</i> dolor in morbis longis & perniciosis lethalis.	175.b.	an in vertigine conveniat.	22.a.
procidencia in Dysenteria quomodo curanda.	227.b.	<i>Artiflora</i> .	283.b.
procidencia extra Dysenteriam quibus remediis succurrendum.	213.a. 286.b. 288.a.	<i>Arthritis</i> quid.	46.a.b.
<i>Animi</i> & <i>Spiritus</i> non spernenda in ægris.	35.a.	ejus origo.	46.a.b.
quomodo febrem generent.	139.b.	ejus causa proxima.	46.a.b.
quomodo faciant ad curationem febrium.	158.b.	ejus genus.	46.b.
tempore pestis fugienda.	237.a.	ejus pars affecta.	ibid.
eorum magna vis.	38.a.	eiusdem doloris generatio.	ibid.
<i>Anisum</i> .	283.a. 290.a.	in ea an V.S. conveniat.	47.a.
<i>Anodina</i> vera an sint calida & humida.	45.b.	in ea an purgatio conveniat.	47.b.
<i>Anserina</i> .	283.a.	in ea præcavenda qualis victus ratio conveniat.	203.b.
<i>Anthyllis</i> montana.	283.b.	ad eam remedia in & extra paroxysmum.	206.a.b. 267.b. 287.b.
<i>Antbyrrinum</i> .	279.a.	ejus cura singularis.	206.b.
<i>Antidotus Cordialis</i> .	239.b.	ad <i>Arthritidem vagam scorbuticam</i> remedia.	207.a.
Pestilentialis specifica.	241.a.	<i>Articularum</i> corroboratio.	203.b.
<i>Anxietas cordis</i> pesti superveniens quomodo curanda.	251.a.	<i>Astragalus</i> sylvat. Thalii.	273.a.
Dysenteria super veniens quomodo curanda.	227.b.	<i>Arum</i> .	260.b.
<i>Anxietates</i> cum refrigeratione pessimæ.	167.a.	ejus sæcula quid, ejusque præparatio.	242.b.
<i>Anxii</i> profusio tandem sunt alvo.	161.b.	<i>Asari</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	258.b.
<i>Aparine</i> lævis & aspera.	273.a. 283.b.	<i>Asarina</i> .	258.b.
<i>Aphonia</i> ex rigore tremore solvuntur.	170.b.	in <i>Ascite</i> an <i>παπακώστος</i> tentanda.	824.
ad <i>Aphthas</i> oris remedia.	270.a. 286.a. 313.a.	num expediat magis per scrotum, quam per abdomen sectione facta aquositate educere.	824.a.
<i>Apium</i> montan. Dalichamp.	283.b.	in ea an scarificatio infimi ventris conferat.	824.b.
<i>Apoplexia</i> quid.	27.b.	ad eam remedia.	201.a.b.
ejusdem nominis ratio.	28.a.	<i>Ascyrum</i> .	283.b.
ejus subjectum.	ibid.	<i>Asparagi</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus.	258.a. & ex iis remedia.
ejus causa.	ibid.	<i>Asphodelus</i> .	273.a.
omnis periculosa.	28.b.	<i>Aster</i> articus cæruleus.	290.b.
ejus indicatio prima.	29.a.	conyzoides.	283.b.
ejus signa.	ibid.	<i>Asthma</i> quid & ejus causæ.	50.b.
ejus mutatio in paralyfin.	30.a.	an fiat lola siccitate.	ibid.
ad eam remedia extra & in paroxysmo.	195.a. 262.a. 264.b. 265.a. 267.a. 276.b. 277.a. 280.a. 289.b. 296.b. 297.a. 303.b. 309.a. 313.a.	in eo qui locus afficiatur.	ibid.
<i>Apoplectici</i> num potius clysteribus & extremorum ligaturis, quam sternutamentis excitandi.	29.a. 313.a.	in eo an vomitus proficit.	514.
<i>Appetentia canina</i> quid sit & unde proveniat.	65.a.	ad id remedia.	210.a. 281.b. 283.a. 267.b. 291.b. 295.a. 297.a. 289.b. 299.a. 311.b.
in ea an vini potus conveniat.	65.b.	<i>Attra bilis</i> si febricitanti in principio prodierit supra & infra lethale.	175.b.
<i>Appetitus</i> depravatus cur sit diverfus.	97.a.	<i>Attriplex</i> .	278.b.
alimenti interni interdum aboletur.	62.b.	olida hircina.	290.b.
in <i>Appetitu dejecto</i> an spiritus Bli conveniat.	64.b.	in <i>Atrophia</i> destillatum sanguinis porcini.	209.b.
ad eundem remedia.	266.a. 274.b. 298.b. 312.b.	ad eam remedia.	270.a. 310.b.
<i>Aqua</i> utrum in febribus putridis conveniat.	162.b. 163.a.	membrorum remedia.	277.b.
Cancrorum.	17.b.	<i>Auditus</i> quibus adjuvetur.	202.b.
Cordialis perlata.	272.a.	ad eum difficilem remedia.	ibid. 204.b. 282.b. 288.b.
Epidemia ejusque præparatio.	242.b.	<i>Avellana</i> .	260.b.
ejus usus.	243.a.	<i>Auri</i> præparati confectio.	241.a.
Hirundinum cum Castoreo.	26.b.	ad <i>Aurium dolorem</i> remedia.	204.b. 267.b. 282.b. 251.a. 294.b. 295.b. 309.b. 310.b.
ex Typhis cervorum.	8.b.	<i>Aurium tinnitus</i> quale symptoma.	40.a.
Theriacolis opr.	241.b.	ejus causa.	ibid.
<i>Aqua</i> frigida correctio in consuetis.	10.b.	ejus cura in parturientibus & convalescentibus.	40.b.
bonæ conditiones quæ.	ibid.	cur in puerperis frequens.	ibid.
frigida potus an conveniat in febril ardente.	9.b.	cur in convalescentibus frequens.	ibid.
quomodo exhibenda.	10.a.	ad eum remedia.	204.b. 304.b.
potatores cur acutius videre dicantur.	202.a.	<i>Aurora</i> Musis cur amica.	189.b. 190.a.
vita Juniperinæ præparatio.	243.a.	<i>Auxiliorum</i> materia triplex.	156.a.
<i>Aquilegia</i> .	265.b.		
ad <i>Arqrem</i> Stomachi remedia.	212.a. 284.a. 286.b.		

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM.

B	<i>Alneum</i> an in febribus conveniat.	163.a.	<i>Calculus</i> cur frequenter circa renes & vesicam concrescat.	214.a.
	an in diariis conveniat.	1.b. & 142.a.	renalis an spiritu terebinthinæ curetur.	85.b.
	sudatorium & aquæ dulcis num tempore pestis conveniat.	237.a.	Vesicæ an semper è renibus rudimentum habeat.	87.b.
	antiquorum ejus descriptio.	2.a.	ad eum frangendum an & quando diuretici proprie sic dicta exhibenda.	87.b. 88.a.
	ejus diversæ partes.	ibid.	ad <i>Calculum</i> frangendum & expellendū.	215.b. 216.a. 259.a.
	ad ejus ingressum tria perpendenda.	3.a.		263.b. 264.a. 267.a. 272.b. 273.b. 274.a.
	ejus usus multiplex.	2.b.		275.b. 279.b. 280.a. 281.a. 282.a. 283.a.
	post id vinum bibitum venenum sit.	308.a.		288.a. 290.a. 294.a. 295.a. 296.a. 299.b.
	<i>Balnea maris</i> Suevorum cur instituantur.	3.a.	<i>Calculosus</i> medicamenta convenientia.	219.b.
	<i>Ballore</i> vulgaris.	279.a.	qualis victus ratio conveniat.	214.b.
	nigra.	ibid.	<i>Calendula</i> nomen.	267.a. substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.
	crispa.	ibid.		268.a.
	<i>Balsamum</i> Bezoarticum antipestilentiale.	234.a.	<i>Caligo</i> in febribus malum.	171.b.
	Martis.	77.a.	<i>Calidi innati</i> triplex substantia.	132.b.
	Fœniculi.	214.b.	<i>Calorem</i> destruentes causæ.	146.a.
	Masticis ejusque compositio & usus.	67.b.	<i>Calor febrilis</i> quomodo à corde toti communicetur.	131.b.
	<i>Bardana</i> .	283.b.	an duplex?	128.a.
	<i>Bechicum domesticum</i> ex Raphano.	208.b.	an totus præternaturalis dici debeat?	128.b.
	<i>Bellis</i> major.	279.a.	præternaturalis tripliciter considerandus.	128.a. 128.b.
	minor.	260.b.	<i>Caltha</i> palustris.	265.b.
	<i>Berberis</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	265.a.	<i>Campanula</i> .	283.b.
	<i>Betonica</i> nomen, substantia, temperamentum, usus, remedia, vires.	267.a.	<i>Cancris</i> fluviatiles cur heceticis concedantur.	177.a.
	<i>Bezoarticum</i> animale.	107.b.	eorum vires & natura.	ibid.
	vitriolatum ejusque præparatio.	243.b.		17.b.
	Corallinum ejusque præparatio.	239.b. 240.a.		ibid.
	<i>Bezoartica</i> sunt basis & fundamentum totius curationis in peste.	253.b.		ibid.
	eorum affectus in peste.	245.a.	ad <i>Cancrum</i> remedia.	311.b.
	<i>Bilis</i> an putrescendo febrem inducat.	150.b.	<i>Candela</i> pro fumo contra pestem.	232.a. 232.b.
	an præparatione indigeat.	221.a.	ad <i>Canis rabidi</i> morsum.	196.b.
	atra si febricitanti in principio prodierit supra & infra lethale.	175.b.	<i>Capitis</i> dolor multiplex.	18.a.
	ad ejus reliquias in ventriculo.	212.a.	an vomitu curandus.	18.b.
	eandem præparantia quæ.	221.a.	<i>Capitis</i> dolor in febribus acutis quid indicet.	184.a.
	eandem purgantia quæ.	221.a.	in morbo acuto in phrenitidem cedit.	181.a.
	<i>Bisforta</i> .	272.b.	in Dysenteria quomodo curetur.	228.b.
	ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	292.a.	in peste quomodo curetur.	251.b.
	<i>Blattaria</i> .	279.a.	ex causa calida quomodo curetur.	194.a.
	<i>Blitum</i> variegatum.	283.b.	ex causa frigida quomodo curetur.	ibid.
	<i>Bolus</i> bilem educens.	218.a.	ad eundem remedia.	258.a. 261.b. 264.a. 267.b. 270.a. 271.b. 272.a. 276.a. 283.a. 286.b. 289.a. 290.a. 297.b. 298.b. 304.b. 312.b. 313.b.
	<i>Boli Orizei</i> præparatio.	241.a.	gravitas in peste quomodo curanda.	251.b.
	<i>Borraginis</i> nomen.	268.a.	morbi externi eorumque curatio.	192.b. 193.a. 195.a. 195.b.
	res, usus, remedia.	268.b.	interni eorumque curatio.	194.a. 195.a. 195.b.
	<i>Botrys</i> .	283.a.	<i>Carbunculus</i> an eandem cum gangræna curationem habeat.	111.a. 111.b.
	<i>Branca ursina</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	269.a.	<i>Carbunculi pestiferi</i> curatio triplicem intentionem requirit.	247.b.
	<i>Brassica</i> .	290.b.	<i>Cardiaca</i> herba.	283.b.
	<i>Brutus</i> an tribuatur ratio.	24.b.	ad <i>Cardiacam</i> morbum remedia.	212.b.
	<i>Bryonia</i> .	278.b.	<i>Cardui Benedicti</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	289.b.
	ad <i>Bubones</i> .	276.a.	<i>Carduus</i> <i>Maria</i> .	278.b.
	<i>Buglossi</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	268.b. 299.a.	<i>Carlina</i> .	290.b.
	<i>Buxus</i> .	260.b.	<i>Caro</i> an in febribus putridis conveniat.	161.b.
			<i>viperina</i> an conducatur Elephantiasis.	107.a. 107.b.
			eandem antiqui commendant.	107.a.
			<i>Carthamus</i> .	290.b.
			<i>Carum</i> .	278.b.
			<i>Caryophyllata</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	262.a.
			<i>Caryophyllus</i> .	290.b.
			<i>Castorei</i> virtus.	26.a.
			an & quomodo conveniat in Lethargo.	ibid.
			extractum liquidum.	26.b.
			Spiritus antilethargicus.	ibid.
			<i>Cataplasmata</i> attrahens & maturans.	249.a.
			<i>Catarrhus</i> ejusque origo.	207.b.
			in ejus præservatione diæta quænam observanda.	ibid. 208.a.
			idem an & quomodo conveniat <i>Nicotiana</i> .	42.a.

INDEX RERUM ET VERBORUM

ad eundem remedia. 209. b. 210. a. 261. b. 262. a.	<i>Citrulli.</i>	278. b.
264. b. 267. b. 273. b. 275. b. 279. b. 296. b.	<i>Clematis urens.</i>	283. b.
iisdem obnoxii ut plurimum sunt otiosi. 208. a.	<i>Clinopodium.</i>	290. b.
<i>Cataractis</i> jejunium convenit, nocet ciborum exuperantia.	<i>Clysteres</i> abstergentes & adstringentes in dysenteria.	225. b.
208. a.		226. a.
<i>Cauda muris.</i>	emollientes.	281. a.
265. b.		
<i>Cause</i> corpora ad putredinem disponentes sunt varia. 144. b.	<i>Cochlearia</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	262. b.
febriles an recte reducuntur à Galeno ad quinque modos.		208. a.
131. a.	<i>Cœna</i> an parcius debeat esse prandio.	265. b.
de <i>Causis procatarticiis</i> cur agatur.		290. b.
2. a.	<i>Colchicum.</i>	265. b.
<i>Causus</i> veterum hodierna febris ungarica.	florens.	290. b.
5. b.		
<i>Causiticum</i> minerale ejusque præparatio.	<i>Colicus dolor</i> quid.	67. a.
249. a.	ejus nomen.	ibid.
<i>Cauteria</i> quonam in loco sint applicanda.	ejus causa.	ibid.
249. b.	in eo an spiritus salis conveniat.	ibid.
<i>Centaurium minus.</i>	ad eundem remedia. 213. a. 260. a. 262. b. 267. b.	ibid.
278. b.	272. b. 273. b. 274. a. 275. a. b. 276. b. 277. a.	280. a. b. 281. a. 287. b. 291. b. 293. a. 294. b.
<i>Cere usus</i> in Dysenteria.	295. b. 296. b. 297. a. 309. b. 310. a. 311. b.	
69. b. 70. a. 226. b.	<i>Color</i> si in febris sæpe cum calore mutatur, utile.	182. a.
<i>Cerebrum</i> Palladis arx.		39. a.
187. a.	<i>Columba</i> ex accidenti tardioris sunt digestionis.	ibid.
ejus cura maximè spectat ad literatos.	earum caro bonum sanguinem generat.	ibid.
ibid.	earum sanguis an & quâ ratione sugillationem corrigat.	38. b.
quomodo fit intellectio organon.	in iis Sal nitro - sulphureus undè fit.	ibid.
187. b.		283. b.
ejus sanam constitutionem conservantia. 188. a. b.	<i>Coluthea.</i>	144. a.
189. a. b.	<i>Combusio</i> etiam accidit humoribus.	191. b.
humidum quomodo corrigatur. 191. a. b. 276. b.	<i>Confectio</i> Anacardina correctâ.	236. b.
277. b. 279. b. 280. a. 291. b. 214. b.	Cordialis sicca antipestifera.	240. b.
ficcum quomodo corrigatur. 192. a.	de Hyacintho aurea.	55. a. b.
frigidum quomodo corrigatur. 277. b. 279. b.	<i>Conferva</i> Rosarum an in phthisi conveniat.	272. b.
280. a. 283. a. 287. b. 291. b.	<i>Consolida</i> major.	265. b.
quibus corroborandum. 271. a. 275. a. 287. b.	media.	283. b.
tractu caret.	regalis.	94. a.
ibid.	<i>Consuetudo</i> altera natura.	173. a.
<i>Cervi</i> non febricitant, & eorû caro febrim præservat. 130. a.	præter eam aliquid facere in febris malum & delirium in propinquo.	173. a.
<i>Chalybis</i> vires & natura.	<i>Convalescentes</i> ex longis morbis benè comedentes, nihilque proficientes, recidivas patiuntur. 182. b.	173. a.
76. a. b.	<i>Convulsus</i> major.	290. b.
ejus partes diversæ.	<i>Convulsio</i> in febre orta & eadem die desinens, bona est. 186. a.	77. b. 78. a.
ejus balsamus.	in febre orta sedat febrim eadem die, aut postera, aut tertia.	77. a.
ejus usus an conveniat jecoris & lienis obstructioni.	in febre, manuumque ac pedum dolores, maligni sunt.	75. a.
75. a.	melancholiæ soboles.	77. a.
<i>Chalybeatum</i> vinum.	eandem producant urinæ suppressæ cum rigore.	77. a.
77. a.	iisdem qui exacerbantur in acutis stuporem induunt futurum.	260. b.
<i>Chamaecifissus.</i>	<i>Corallorum</i> Magisteriis (Plati) confectio.	260. b.
260. b.	<i>Conyza</i> aquatica ferratifol.	265. b.
<i>Chamaedrios</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	<i>Cor</i> membrorum maximè necessarium.	283. b.
269. b.	an sit subjectum februm.	94. a.
<i>Chamaedris</i> vulgaris.	ejus affectus p. n.	173. a.
273. a.	ejus intemperies calida an semper refrigerantia indicet.	173. a.
<i>Chamaecirra.</i>	ejus functiones quomodo corroborandæ.	173. a.
ibid.	197. a. b. 277. b. 284. a. 285. a. 287. b.	173. a.
<i>Chamomilla</i> nomen, substantia, temperamentum.	310. b. 311. a. b. 313. a. 314. b.	173. a.
273. b.	<i>Cornua</i> sal abundant.	173. a.
vires, usus, remedia.	<i>Cornu Cervi</i> copioso sale abundat.	173. a.
274. a.	præparatum præfertur cruda.	173. a.
<i>Chelidonii</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	ustum præparatum non penitus rejiciendum.	173. a.
268. a.	an habeat vim diaphoreticam.	173. a.
<i>Cherofolium.</i>	crudum vel præparatum an in curatione febris malignæ & putridæ sit præferendum.	173. a.
265. a.	loco Unicornu usurpari potest.	173. a.
<i>Cholagogæ.</i>		173. a.
an in Ictero flavo præscribenda.		173. a.
80. a.		173. a.
<i>Chirurgi</i> pestilentiales quales esse debeant.		173. a.
235. a.		173. a.
<i>Cholera</i> quid.		173. a.
62. a.		173. a.
in ea an vomitoria conveniant.		173. a.
62. a. b.		173. a.
solvit Lipurias.		173. a.
182. b.		173. a.
<i>Chondrilla</i> Coronopifol.		173. a.
279. a.		173. a.
<i>Chrysanthemum.</i>		173. a.
283. b.		173. a.
<i>Cibus</i> indicatum præservatorum.		173. a.
156. b.		173. a.
qualis febricitantibus præscribendus.		173. a.
ibid. 157. a.		173. a.
quinam febricitantibus conveniat.		173. a.
157. b.		173. a.
quo tempore febricitantibus exhibendus.		173. a.
157. a.		173. a.
febricitantium an sale condiendus.		173. a.
161. a.		173. a.
quo situ æger capere debeat.		173. a.
237. b.		173. a.
in ejus delectu ægri consuetudo observanda, ut & sexus discrimen.		173. a.
157. a.		173. a.
benè nutriens, difficilioris quidem concoctionis an conveniat in ephemera.		173. a.
141. b.		173. a.
in ejus exhibitione vitæ genus perpendendum.		173. a.
157. b.		173. a.
<i>Cicer.</i>		173. a.
283. b.		173. a.
<i>Cichorii</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.		173. a.
274. a. b.		173. a.
<i>Cicutæ</i> aquatica.		173. a.
283. b.		173. a.
<i>Citri</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.		173. a.
184. a.		173. a.
elixir.		173. a.
278. b.		173. a.

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM.

<i>Vitriolarum.</i>	9. a.	<i>Deliria</i> cum sopore in febris acutis convulsionem afferunt.	177. b.
ejus natura & vires.	8. a. 111. a. b.	Paulatim ferocientia in febris acutis, ferina fiunt.	177. b. 185. b.
ejus decoctum in morbo ungarico optime convenerit.	112. a.	circa res necessarias in acutis malum.	178. b. 179. a.
ejus variæ præparationes.	8. a. b.	cum fixa virium exolutione in acutis malum.	179. a.
ejus origo.	6. a.	in <i>Delirio</i> , qui vocem edunt canoram, lingua convelluntur, & contremiscunt, ij in vehementem insaniam incidunt.	ibid.
ejus usus apud veteres.	5. b.	<i>Delirantibus</i> si febris acuta supervenerit, phrenetici fiunt.	178. b.
hodiernus.	ibid.	ad <i>Dentes</i> corrofos remedia.	205. b.
ejus Sal volatile.	8. b.	ad <i>Dentium</i> dolorem remedia. 205. a. b. 267. b. 294. b. 296. b. 297. b. 313. a.	
ejus liquor oleagineus.	ibid.	nigredinem.	294. b.
ejus Syrupus.	ibid.	stuporem remedia.	270. b.
ejus Decoctum.	ibid.	vacillationem remedia.	311. b. 314. a.
ejus Gelatina.	ibid.	<i>Desillatium</i> sanguinis porcini contra atrophiam.	209. b.
ejus Pulvis Obryceus.	9. a.	<i>Diacydanium</i> quomodo præparetur pro diversitate naturarum.	285. b.
ejus Magisterium.	ibid.	Helleboratum.	293. b.
ejus Spiritus.	ibid.	<i>Dieta</i> quid in se contineat, & in quibus consistat.	156. a.
ejus Extractum.	ibid.	<i>Dialyacanthum</i> aureum.	240. a.
ejus Quinta essentia.	ibid.	<i>Diaphoretica</i> medicamenta.	245. a.
de <i>Cornu Cervi</i> philosophicè calcinato quid sentiendum. 7. a. b.		<i>Diaphoreticum</i> antipestilentiale <i>Angeli Salæ.</i>	245. b.
quomodo fiat.	9. b.	<i>Diarrhœa</i> quid.	68. a.
post ejus calcinationem an sal aliquis fixus remaneat.	7. b.	in ea an V. S. conveniat.	68. b.
<i>Cornusfl.</i>	260. b.	ejus humores acres cur non introducant dysenteriam.	69. b.
<i>Coronopus.</i>	279. a.	biliosa febris acutas solvit.	155. b.
<i>Corpus</i> totum an sit subjectum februm.	129. a. b.	ad eam remedia. 212. b. 261. b. 269. a. 270. b. 271. b. 276. b. 283. a. b. 285. a. b. 286. b. 290. a. 298. b. 304. b. 309. a. 312. b.	
an calidum siccum, vel calidum humidum sit magis febris obnoxium.	130. a.	<i>Diasena</i> Angeli Salæ.	42. a.
ejus exolutio in phrenitide malum.	178. a.	<i>Diatrionpipereon</i> an in Ephemera ex cruditatibus orta præscribendum.	142. b.
ejus formosior constitutio cur excrementorum copia obnoxia.	96. a.	<i>Dittamnus.</i>	272. b.
ad <i>Corrosionem</i> dentium remedia.	205. b.	<i>Die critico</i> non desinentes febres recidivam minantur.	176. b.
<i>Corylus</i> flor. lativ.	260. b.	<i>Digitalis.</i>	177. a.
<i>Coryza</i> qualis morbus.	41. b.	rubra.	283. b.
eidem an & quomodo conveniat Nicotiana.	42. a.	<i>Distorsio</i> oculorum, in acutis lethale.	176. a.
<i>Cotonei</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	285. a.	<i>Diuretica</i> an præscribenda in obstructionibus lienis.	83. a.
<i>Coxendicum</i> dolor febres ardentes solvit.	185. b.	an propriè sic dicta ad calculum vesicæ frangendum exhibenda.	87. b. 88. a.
<i>Crapula</i> studii noxia.	190. b.	an in Dysuria frigida conveniant.	89. b.
<i>Crista Galli.</i>	279. a.	non temerè sunt adhibenda.	ibid.
<i>Crocus</i> vernus.	260. b.	<i>Dolor</i> sensibus accidit respectu organi.	45. a.
autumnalis.	290. b.	an sentiat.	45. b.
<i>Cruciatæ.</i>	283. b.	an calidis & humidis leniatur.	45. b.
<i>Cruditas</i> Ventriculi quomodo præcavenda.	211. b.	ejus causæ inquisitio.	44. b. 45. a.
<i>Cucumia.</i>	278. b. 283. b.	ani in longis & perniciosi morbis lethalis.	175. b.
<i>Afininus.</i>	290. a.	& punctio laterum in peste quomodo curanda.	252. a.
<i>Cucurbita.</i>	278. b. 283. b.	acutus in febris ad claviculam & superiores partes transiens perniciosus.	175. b.
<i>Cucurbitula</i> an in peste conveniant.	253. a.	ad eundem leniendum remedia.	275. b. 305. a.
cum scarificatione an in inflammatione vesicæ pubi affigendæ.	90. a. b.	capitis ex ebrietate, an ebrietate reiteratâ curandus.	19. a.
<i>Cuscuta.</i>	278. b. 283. a.	capitis in peste cum delirio æstu & pervigilia quomodo curetur.	251. b.
ad <i>Curu</i> pruritus remedia.	313. a.	coxendicum febrem ardentem solvit.	185. b.
<i>Cyanus.</i>	278. b.	ad <i>Dolores</i> arthriticos in & extra paroxysmum remedia 206. a. b.	
<i>Cyclamen.</i>	20. b.	aurium. 204. b. 267. b. 282. b. 291. a. 294. b.	
<i>Cyperus.</i>	283. a.	295. b. 309. b. 310. b.	
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	293. a.	capitis remedia. 258. a. 261. b. 264. a. 267. b. 270. a.	
		271. b. 272. a. 276. a. 283. a. 286. b. 289. a.	
		290. a. 297. b. 298. b. 304. b. 312. b. 313. b.	
		Dentium remedia. 205. a. b. 267. b. 294. b. 296. b. 297. b. 313. a.	
		Oculorum remedia.	204. a.
		Ventriculi remedia.	267. b. 212. b.

INDEX RERUM ET VERBORUM

<i>Dolores</i> manuum pedumque maligni. 171.a.	in eo quomodo pus evacuetur superius & inferius. 56.a.
circa lumbos & infernas partes orti in acutis lethale. 180.a.	in eo an lateris incisio conveniat. 56.a.b.
ex pulmonis suppuratione circa ventrem & claviculari ac stertor anxius puris copiam in pulmonibus ostendunt. 196.b.	<i>Endivia</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia. 274.b.
<i>Dorband</i> Chirurgorum nostrorum ex quibus fiat. 313.b.	<i>Ens</i> Astrale. 136.b.
<i>Dulcia</i> quomodo obstruant. 199.a.	Veneni. ibid.
an vermibus intestinorum laborantibus concedenda. 71.a.	Naturale. ibid.
<i>Dysenteria</i> quid. 69.b. 223.a.	Spiritale. 137.a.
eius causa. ibid. (69.b.)	Dei. ibid.
in ea an & quomodo cere usus, internus conveniat. quomodo generetur ab acribus humoribus. 88.a.	<i>Emula.</i> 272.b.
alia maligna, alia non. 223.a.	eius nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia. 294.a.
alia in fieri, alia in facto. ibid.	<i>Epatici</i> quinam dicantur. 74.a.
eius signa pathognomonica. ibid.	<i>Epaticus</i> affectus eiusque causa. 74.a.b.
eius symptomata, eorumque curatio. 223.b. 227.a.b.	<i>Epaticus</i> frigidus an pistacea & amygdæ conveniant. 75.a.
eius præservatio. 223.b.	<i>Ephemera</i> quid. 138.a.
in ea aer ambiens qualis esse debeat. ibid.	eur primus locus ipsi tribuatur. ibid.
in ea qualis victus ratio requiratur. 224.a. 226.b.	eius signa. ibid.
in ea an conveniant fructus horarii & mustum. 224.a.	eius causa. 138.a.b.
in ea plethora Venæsectionem, cacochymia verò purgationem significat. ibid.	eius generatio. 1.b.
eius curatio. 225.a.	eius prognos. 138.b.
eius tempore ventriculus & intestina corroboranda. 224.b.	eius curatio. ibid.
in eius principio quid faciendum. 225.a.	in ea qualis diæta requiratur. 139.a.
in ea laxativa cum absterfione leviter adstringat. ib.	an continentem caulam habeat. 139.b.
ea confirmata quid faciendum. 226.a.	an fiat ex putredine. 140.a.
in ea an opiata locum habeant. 226.b.	an possit habere periodos. ibid.
ad eam remedia. 213.a. 261.b. 264.a. 267.a. 269.a. 283.a. 285.a. 286.a. 293.a. 297.b. 298.b. 289.a. 310.b. 311.a. 313.b.	an detur ex putredine spirituum. ibid.
eius tempore cur plurimum valeat imaginatio & timor. 108.a.	in ea an spiritus influens vel infusus principaliter patiat. 140.b.
eius tempore an excretorum diligens ad occultiora loca remorio sit necessaria. 108.a.b.	an sit Synochus. 141.a.
<i>Dyspnæa</i> quid & eius causa. 50.b.	an dupliciter consideretur. 139.b. 141.a.
ad eam remedia. 208.b. 210.a.b.	in ea cum spiritus afficiantur, undè sudor. 140.b.
<i>Dysuria</i> frigida an diuretica conveniant. 89.b.	in ea an cibus bene nutriens, difficilioris quidem concoctionis conveniat. 141.b.

E.

<i>Ebrietas</i> infania voluntaria. 190.b.	<i>Epilepsia</i> quid. 32.b.
an sanitatis tuendæ gratiâ semel in mense conveniat. 20.a. 190.b.	eius nomina. 32.a.
quomodo literatis concedenda. 190.b.	eius subjectum. 32.b.
eius noxiæ. 19.a.	eius causa proxima. 33.a.
causa doloris capitis. 19.b.	eidem cur pueri maximè obnoxii. 33.b.
ab ea præservantia. 191.a.	ad eam remedia in & extra paroxysmum. 194.b.
iterata an dolorem capitis ex ebrietate curet. 19.b.	262.a. 267.b. 274.b. 276.b. 277.a. 280.a. 289.b. 294.b. 295.b. 296.b. 298.b. 308.a. 309.a. 310.a. 311.a. 312.b. 313.a. 314.a.
eidem à Spiritu vini quid conveniat. 191.a.	<i>Epilepticis</i> an decoctum Ligni Sancti conveniat. 33.b.
eidem ex vino quid conveniat. 263.b.	<i>Epilepsia</i> num ferocem narium hæmorrhagiam corrigat. 42.a.
<i>Ebrii</i> cur balbutiunt. 190.b.	<i>Epithymus.</i> 283.a.
cur vertiginosa & imbecilliori visione afficiuntur. 21.b.	<i>Equisetum.</i> ibid.
iis quomodo succurrendum. 190.b.	<i>Erica.</i> 290.b.
<i>Echium.</i> 278.b.	<i>Erica.</i> 283.b.
Ger. Spinof. Fuchf. 283.b.	<i>Eryngium.</i> 273.a.
Scorpioides palustre. 279.a.	<i>Cœruleum.</i> 283.b.
<i>Eclēmatum</i> usus frequens an in tussi conveniat. 49.a.b.	<i>Erysipelata</i> in manibus ac pedibus in febribus acutis lethalia. 174.b.
<i>Electuarium</i> ad mixtos humores educendos. 218.a.	ad ea remedia. 259.b. 261.b. 262.a. 263.b. 264.a. 269.a. 271.b. 272.b. 314.b.
de passulis. 199.b.	<i>Essentia</i> Opii præparatio. 241.b.
<i>Eleostelinum.</i> 283.b.	<i>Eupatorium</i> Avicennæ. 283.b.
<i>Elixir</i> citri. 242.a.	<i>Euphrasia</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia. 287.a.
<i>Elephantiasis</i> an caro viperina conducatur. 107.a.b.	<i>Excitationes</i> turbulentæ cum ferocia in febribus acutis malignis. 177.a.
<i>Emplastrum</i> attractivum ruptorium. 248.a.	<i>Excrescentia</i> ad homoplata 26. librarum pondere. 118.a.
<i>Empyema</i> quid. 55.b.	Excite.
undè fiat. ibid.	

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM,

<i>Excretorum</i> exhalationibus cur inficiantur alii tempore Dyfenteria. 108.a.	à Paracelsis rectè ponatur. 135.a.b.
<i>Exercitium</i> an conveniat molâ laborantibus. 100.a.b.	eius indicatio curativa generalis an in refrigerando & humectando consistat. 137.b.
<i>Extractum</i> Cornu Cervi. 9.a.	eandem quomodo animi <i>ααδήματα</i> generent. 139.b.
<i>Extremarum</i> partium in febribus in utrumque cita mutatio, ac sitis huiusmodi malum. 173.b.	<i>Febris</i> <i>Hæctica</i> quid. 16.b.
<i>Exulceratio</i> pulmonum quomodo præservanda. 208.b.	undè dicatur. ibid.
renum quibus curanda. 215.b.	eius signa. ibid.
vesicæ quibus curanda. 294.a. 295.a.	eidem cur lac concedatur. ibid.

F.

<i>Facies</i> rutila in rigoribus æstuantibus & cum sopore malignum. 168.a.	<i>Febris</i> <i>putrida</i> quid. 143.a.
eius rubor in febribus acutis quid indicet. 184.a.	duplicis generis. ibid.
ad eum maculas remedia. 298.a.	eius cognitio necessaria. ibid.
ad eum pustulas remedia. 279.b. 193.b.	eius causa continens. 143.a. 154.b.
ad eum ruborem ex Solis ardore. 193.b.	eius causa efficiens. 144.a. 154.b.
ad eum scabiem remedia. ibid.	eius causa materialis. 144.a.
ad eum serpigines remedia. ibid.	eius differentia essentialis. 144.b.
ad eam detergendam. 298.a.	eiusdem continuæ differentia. 145.a.
<i>Fæcula</i> aronis quid ejusque præparatio. 242.b.	eiusdem intermittens differentia. ibid.
<i>Falidium</i> in febribus ardentibus vomitum denotat. 184.a.	composita undè. ibid.
ad <i>Faucium</i> inflammationem remedia. 251.b. 264.a. 272.a.b. 288.b. 292.b.	eius signa diagnostica ab effectis desumpta. 145.a.b.
<i>Ulcera.</i> 286.a.	eius signa diagnostica à causis desumpta. 145.b.
<i>Febris</i> quid. 1.b. 126.a.	eius signa diagnostica communia. 155.b.
eius nomen. 126.a.	eius signa prognostica. ibid.
eius tria Fana Romæ. 1.a.	an ex humorum putredine oriatur. 4.a. 145.b.
eius subjectum an sit cor. 1.b. 129.a.b.	eius natura an in malignitate consistat, aut ab eadem per se dependeat. 147.a.
eius causæ naturales. ibid.	ex putredine sanguis genita specie conveniat cum biliola. 149.a.
non naturales. ibid.	an ex omnibus humoribus putabile, pituita, melancholia accendantur. 150.a.
præter naturam. ibid.	an à bile putrescente producatur. 150.b.
eius causæ ad quinque modos referuntur. ibid. 131.a.	an à seroso humore putrescente generetur. 153.a.
ad eum productionem patientis aptitudo. ibid.	an è putrescente vel lacte, vel semine fiant & cujusnam generis sint. 153.b.
eius differentia ratione formalis dispositionis. 126.b.	in iis Indicationes undè desumendæ. 154.a.
eius differentia ratione materiae. ibid.	earum alia causa, & alia putredinis. 155.a.
alia in <i>ααδήματα</i> , alia in <i>ββββ</i> . ibid.	earum an proprium signum sit, inæqualitas pulsus. 155.b.
alia in fieri, alia in facto. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius symptomata. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
non negligenda. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius indicatio curativa undè desumatur. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius indicatio præservativa undè. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius tempora consideranda. ibid. 155.b.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
Universalia undè capiendâ. 127.a.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
Particularia undè. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius temporum universalium diversitas undè cognoscatur. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
Particulariū diversitas undè cognoscatur. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius natura an consistat in calore. 127.b.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
an sit intemperies calida & sicca. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
in ea an calor duplex. 128.a. (129.a.)	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius calor an totus præternaturalis dici debeat. 128.b.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius calor quomodo à corde toti communicatur. 131.b.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius divisio Hippocratica an sit bona. 132.a.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius subjectum an spiritus & humores esse possint. 133.a.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
eius generatio duo tantum respectu causæ proximæ. 133.b.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
quomodo sit morbus vel symptoma. 134.a.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
alia primaria, alia secundaria. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
iis an magis sint obnoxia corpora calida sicca, vel calidâ humida. 130.a.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
in iis an actiones omnes lædantur. 130.b.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
symptomata in quo consistat. 134.a. (134.b.)	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
variolarum an sit febris symptomata vel principalis. 134.a.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
in febre salubri an semper omnia reperiantur 4. tempora. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
in iis an tempora morborum coincident ratione essentia, materiae & symptomatum. ibid.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
in eum declinatione an mori contingat. 135.a.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
an à Paracelso rectè dicatur morbus nitri Sulphuris incensus. 135.b.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.
an principium quintuplex sicuti reliquorum morborum. 135.b.	earum an proprium signum sit linguæ putredine. 155.c.

INDEX RERUM ET VERBORUM

Febris Tertiana exquisita quid. 13.a.
 ejus signa. ibid.
 in ea an fomnus concedendus. 13.a.
 s. aut 7. ad summum circuitibus judicatur. 185.a.
 ad eam remedia. 258.b. 261.b. 264.a. 266.a. 267.a. 268.b. 271.b. 274.a. 275.a. 281.b. 284.a. 314.a. b.
Febris Tertiana Notha. 13.b.
 an fieri possit ex bile cum melancholia permixta. ibid.
 ejus signa. ibid.
 in ea an Absinthii decoctum conveniat. 13.b. 14.a.
Febris Tertiana erratic in dies pares incidens difficilis est. 172.a.
Febris Quartana quid. 15.b.
 in ea an Theriaca conveniat. 16.a.
 ad eam remedia. 258.b. 260.a. 267.a. 268.b. 274.a. 266.a. b. 280.a. 291.b. 389.b. 311.b. 314.a.
Febris ardens ex alvi dolore laborioso perniciose. 182.b.
 recidivam facere solet. 183.a.
 ea qui laborant 14. diebus judicantur. ibid.
 eadem si abscessus post aures facti non suppurantur lethale. 183.b.
 cum insigni dolore capitis ob incuriam Chirurgi secta arteria & ad 3v. emiss. sang. arter. feliciter curata. 22.b.
 in ea an portio frigida utilis. 9.a.
 ad eam remedia. 259.b. 261.a. 264.a. 269.a. 265.a. 276.a. 284.a. 285.a.
Febris acuta si anhelosis accidat, una que hypochondrii tensio fit, parotis denuntiatur. 180.a.
 & respiratio magna in biliosis parotidem facit. superveniens delirantibus, eos phreneticos redidit. 178.b.
 in ea partes externae frigidae, internae vero ardent malum. 181.a.
 eandem solvit haemorrhagia narium, die 7. 9. a. 14. superveniens, diarrhoea biliosa, coxendicum dolor, urina cocta, mensium fluxus. 185.a.
 in *Febris acuta* delassatio malum. 171.b.
 caligo malum. ibid.
 vigiliae malum. ibid.
 in fomnum propensio malum. ibid.
 recalescentia malum. ibid.
 delassati cum horrore exudantes critici, & recalacti celeriter male habent, ut & si eo tempore sanguis e naribus stillaverit. ib. ictero foedati moriuntur. 172.a.
 qui in diebus judicatorii inquieti sine sudore perfrigerantur citra iudicium male habent. ibid.
 exudantes, vigilantes & recalescentes male habent. 172.b.
 leviter exudantes maligne habent. ibid.
 quibus dejectio biliosa est & circa pectus morsus & amarities malum. ibid.
 ventre a flatibus distento, si flatu non egrediantur, malum. ibid.
 lassati singultuosi, stupore capti male habent. ibid.
 facere quid praeter consuetudinem, malum, & delirium in propinquo. 173.a.
 cum pravis signis mitescencia, & cum bonis nihil remittentia, contumacia sunt. ibid.
 qui leviter insudant, maxime circa caput, male habent, praesertim, si urinae nigrae. ibid.
 extremarum partium in utrumque cito mutatio, ac fitis huiusmodi, malum. 173.b.
 hominis modesti audax responsio malum. ibid.

qui ex perfrigeratione sudorem afferente, cito recalescunt, in periculo sunt. ibid.
 qui in acutis levis insudationes graviter ferunt, male habent. ibid.
 qui praeter rationem, nec vaforum evacuatione imbecilli redduntur male habeat. ibid.
 tractus quasi a vomitu in creatum desinens malum. 174.a.
 stupor in utroque; cito translatus, malum. ibid.
 exigua stillicidia sanguinis mala. ibid.
 praeter rationem fitis sedata omnino mali. ibid.
 qui ad maam exiliunt, male habent. ibid.
 quibus tumores somnolenti & torpidi, his dolor in lateris perveniens resolutionis modo necat. ib. suffocatio succedente graviditate, lethalis. 174.b.
 si pustulae oboriuntur lethale. 180.b. (174.b.)
 si levis tremor & vomitus aërginosus, lethale. qui inter potandum paulum strepunt, & submurmurant inficcis, & qui difficulter deglutiunt lethale. ibid.
 in manibus & pedibus tumores flammeei lethali. ib. exuffantes, refracti & in fomnis suspicientes morbo regio foedati moriuntur. 175.a.
 infantiae taciturnae, sed aegro non privato voce, perniciose. ibid.
 livida quae fiunt, mortem propinquam denuntiant. ibid.
 quibus dolore lateris accedente alvus multa aquosa dejicit, hi allevantur. ibid.
 quibus v. inedia accedit ac sudores cum bono faciei colore alvo liquida permanente, peripneumonicorum more moriuntur. 175.b.
 si atra bilis in principio prodierit supra & infra malum. ibid.
 qui cum perfrigerationibus supernè exudant, molestèq; ferunt, phrenetici fiunt. ibid.
 dolores acuti ad clavicularum & superiores partes transientes, perniciosi. ibid.
 qui viribus jam debilitatis non vident & non audiunt, aut cum ipsis distorquetur labium, aut oculus, aut nasus, morti propinqui sunt. 176.a.
 non pestilentibus inguinis tumor morbum diurnum significat. ibid.
 iudicationes impeditae morbum pronuntiant non v. lethalem. ibid.
 qui muti jacent, & oculis instant, ii, rupto ex naribus sanguine, vel vomitu, servantur. 176.b.
 motus, jactitatio, fomnus turbulentus, quibusdam convulsionem significant. 177.a.
 excitationes turbulentæ cum ferocia malum. ib. deliria cum sopore convulsionem afferunt. 177.b.
 deliria paulatim ferocientia, ferina fiunt. ibid.
 qui tremuli sunt ab atra bile malignè habent. 178.a.
 delirium in spiritu & sudore, lethale. ibid.
 delirium in spiritu & singultu, lethale. ibid.
 deliria circa res necessarias, pessima. 178.b. 179.a.
 qui tussunt circa exacerbationes, & leviter exudant, male habent. 180.b.
 longis tubercula & dolores in articulis si fiunt, non utile. 181.a.
 icterus ante 7. accedens, malum. 181.b.
 7. verò 9. 11. & 14. salutaris. ibid.
 frequentes recidivæ circa iudicationem sanguinem fundentes, vomitum nigrum cient. ibid.
 pulsus & dolor circa venam in collo, dysenteriam praesagit. 182.a.
 si color saepe cum calore variatur, utile. ibid.
 venæ temporales pulsantes, & facies sana, longum morbum significat. 182.b.
 aurium sonitus accedens cum visus hebetudine insaniunt aegri. ibid.
 tremores

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM.

tremores delirio solvuntur. 182.b.
 haemorrhagia narium 4. die malum. ibid.
 qui leviter refrigescunt & aquosa biliosis mixta egerunt, malum. 183.a.
 quando tremores citra iudicationem cessant, iisdem in articulis abscessus suppurat. 183.b. 184.a.
 rubor faciei, dolor capitis vehemens, & arteriarum pulsus, haemorrhagiam indicat. 184.a.
 fastidium, cordis morsus & salivationes crebrae vomitum indicant. ibid.
 ructus, flatu, strepitus, & elevationes ventris, alvi fluxum significant. ibid.
 abscessus quomodo denotentur. 184.a. b.
 si crebrius recidiva accesserit, 12. mensibus incidunt in coxendicum tabem. 184.b.
 si signa abscessum indicantia non insequuntur abscessus, malum. ibid.
 si a sternutatione sanguis e naribus stillat, & 4. die urina album sedimentum habeat, solvitur morbus die 7. 185.a.
 undique sanguinem fundentes, cum reficiuntur alvos habent profusores. 185.b.
 qui tenuiter sudant, capite dolent, & alvo sunt superpressa, convelluntur. ibid.
 in *Febris malignis* an C. C. crudum vel preparatum sit praeterendum. 6.b.
 iisdem an Venæ sectio conveniat. 16.a. b.
 ad easdem remedia. 274.b. 288.a. 314.a.
 in *Febris Biliosis* an Venæ secanda. 5.a.
 ad easdem remedia. 374.b. 285.a.
Febris Vertiginosae vel cum, vel sine volvulo lethales. 179.b.
 ex hypochondriorum dolore, malignae. 171.a.
 quae nec diebus criticis, neque post solutionis signa dimiserint, recidivam minantur. 184.b.
 ex doloribus acribus, diuturnae. 176.b.
 quibus desinunt non critico die, his recidivae fiunt. 176.b. 177.a.
 in principio leves cum capitis pulsū & urina tenui ad iudicationem exacerbantur. 177.a.
 continua tertio die ingravescentes, periculose. 181.a.
 tertia die remittentes, quarta verò remittant, malum 176.b.
 in iis tranquillitas maxime requiritur. 158.b.
 in iis convulsio & manuum ac pedum dolores, malignum. 171.a.
 ad eas remedia. 258.a. 261.b. 267.a. b. 269.a. 271.b. 272.a. b. 274.a. b. 266.a. b. 279. b. 280.a. 285.a. 297.a. 313.b.
 dysenteriae supervenientes quomodo curandae. 228.a.
 intermittentes cur ratione periodorum variant. 11.b.
 intermittentes periculo vacant. 181.a.
 earum generatio: 11.a.
Febricitantes an calorem duplicem habeant. 128.a. b.
 qualis aër iisdem conveniat. 156.b.
 qualibus iisdem praescribendus. ibid.
 quo tempore cibandi. 157.a.
 quomodo cibandi. 157.b.
 eos modis nutriendi. ibid.
 iisdem quomodo cibi conveniant. ibid.
 quo situ cibum capere debeant. ibid.
 in iis potus nonnunquam vim medicamenti obtrinet. ibid.
 iisdem potus alius convenit, ut alimentum, alius ut medicamentum. 157.b. 158.a.
 utrum hyeme magis quam aestate nutriendi. 160.a.
 eorum cibos utrum sale condire liceat. 161.a.
 iisdem utrum lacticia & pinguis conducant. 162.a.
 iisdem utrum prafana hordeacea convenit. ibid.
 iisdem utrum vinum & aqua conveniat. 162.b.
 & 163.a.

Ferrum an frigidum vel calidum. 77.b.
Ficus. 290.b.
Filipendula. 278.b.
Filix mas & foemina. 290.a.
 ad *Flatu* discutendos remedia. 259.b. 262.a. 271.a. 273.b. 274.a. 275.a. 276.a. 277.a. 281.a. b. 282.b. 283.a. 285.b. 290.a. 291.b. 292.a. 295.b. 308.a. 310.a. b.
Flores quatuor cordiales quinam sint. 257.b.
 martis naturales. 112.a.
 Sulphuris in phthisi optimum remedium. 209.a.
Flos Adonis. 283.b.
 Solis major. ibid.
 minor. ibid.
 ad *Fluxiones* arthriticorum remedia. 283.a.
 ad *Fluxum album* mulierum remedia. 271.b. 279.b. 285.a. b. 286.b. 298.b.
 Epaticum remedia. 200.b. 267.a. 271.b. 286.b.
Fluxus haemorrhoidum diuturnus an constringendus. 71.b.
Foeniculi nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia. 275.a.
 aqua oculis maxime convenit. 202.b.
Foeniculum graecum. 283.a.
 ad *Fatum mortuum* expellendum remedia. 264.b. 277.a. 281.a. 282.a. 283.b.
Fragaria nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia. 270.a. b.
Frangula. 272.a.
Fraxinella. 273.a.
Fructus horarii an conveniant in dysenteria. 224.a.
Frustrum Sarracenum. 283.b.
Fumaria nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, Remedia. 269.b. 270.a.
 ad *Fursures Capitis* Remedia. 192.b. 281.a.

G.

Gallion. 269.b.
Gangrana saepius causam occultam habet. 122.b. 123. 124. 125.
 de ea admiranda. ibid.
 an eandem curatione cum carbunculo habet. 111.b.
 ad eam remedia. 288.b. 309.b.
Gelatina C. C. 8.b.
Genista. 278.b.
Gentiana. ibid.
Gentianella autumnales. 290.b.
Geranium, ejusque species. 265.b.
 Lupinum. 273.a.
 Batrachoides. 279.a.
 ad *Gingivarum* putredinem remedia. 203.a. 263.a. 272.b. 281.a. 284.a. b. 311.b. 314.b.
 sanguinolentiam remedia. 205.b. 264.a. 284.b. 292.b. 298.b.
Glandula parva mobiles intra cutim quomodo curandae. 249.b.
Glycyrrhiza. 279.a.
Glycyrrhiza. 283.a.
Gnaphalicum. 283.b.
 ad *Gonorrhoeam* remedia. 259.b. 276.a. 277.a.
Gramen floridum majus Tabern. 273.a.
 Leucanthemum. ibid.
Granatorum nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia. 284.b.
 ad *Graveolentiam* oris. 205.b.
Gravitas capitis in peste quomodo curetur. 251.b.
Gustatus laesio quomodo corrigatur. 203.a.
 in ea ad linguam deterendam remedia. 205.b.
 ad *Guttam rosaceam* remedia. 193.b.
Guttur galli crematum & pulverisatum, an vi quadam occulta sanet immixtionem. 88.b. 89.a.
 Haemorrhoides

INDEX RERUM ET VERBORUM

H.

Hæmorrhagia narium quot modis fiat. 41. b.
 num epatis epithemate corrigatur. 41. a.
 an conveniat in peripneumonia. 51. b.
 in febre ardente 4. die superveniens ma-
 lum. 182. b.
 ejus signa in febribus ardentibus. 182. a.
 die 7. aut 14. oborta febres acutas sol-
 vit. 185. b.
 eâ die critico obortâ morbi acuti judica-
 tur. 185. a.
 ad eam remedia. 205. a. 260. b. 261. b.
 268. a. 272. a. 286. b. 292. b. 297. b. 313. b.
Hæmorrhoidum fluxus diuturnus an constringendus. 71. b.
 ejus utilitas. 72. a.
 ad eum sistendum. 286. b.
 ad **Hæmorrhoides cacas.** 289. a. 293. b. 305. b. 306. b. 308. b.
 ad earum inflammationem. 289. a.
Halicacabum. 290. a.
Hedera baccifera. 290. b.
Hedera terrestris nomen, substantia, temperamentum, vires,
 Ufus, Remedia. 259. a.
Helleborus albus. 260. b.
niger. ibid.
 ejus nomen, substantia, temperamentum, vi-
 res, Ufus, Remedia. 293. b.
 ejus correctio. ibid.
 ejus usus an in peste conveniat. 249. b. 250. a.
Hemerocallis. 279. a.
 ad **Hemicramiam** remedia. 194. a. 308. a.
Hemicus bonus. 290. b.
Herba Paris. 272. b.
Herbæ selectæ quid sint. 257. a. b.
 ad **Hernias** unguentum. 293. a. 297. b.
Herniaria. 290. b.
 ad **Herpetem** remedia. 259. b. 297. b. 298. b. 313. b.
Hieracii species. 290. b.
Hippolapathum. 273. a.
Hirudines quibus adhibendi.
 in febribus quando applicandi. 159. a.
Holostium Caryophyll. arvenf. Tab. 273. a.
Hominis modesti in febribus audax responsio malum. 173. b.
Hordeum. 290. a.
Hordeatum è cancris. 17. b.
Horrores dorso frequentes ac celeriter permutati, difficiles.
 168. a. 173. a.
 suppressionem Urinæ ac laboriosum morbum den-
 nuntiant. 168. a.
 his leviter insudare pessimum. ibid.
 sæpius invadentes cum Cephalæa & sudore, ma-
 lum. 168. b.
 cum sudore copioso difficulter sanantur. ib. 169. a.
 si convalescentibus frequentes sunt, ii ex profusio
 sanguinis purulenti fiunt. 169. a.
 frequentes & difficultas spirandi in dolorib. tabis
 indicia sunt. ibid.
Horrescentes profusione tandem sunt alvo. ibid.
 & sudantes postridiè rursus præter rationem
 perfrigerati, vigilantes cum concoctione
 hæmorrhagiam expectant. 170. a.
Humidum multiplex est. 144. b.
Humores biliosi & acres quomodo evacuandi. 221. a.
 eorum signa. ibid.
 acres in diarrhæa cur non introducant dyfente-
 riam. 69. b.
 acres quomodo dyfenteriam generent. 88. a.
 picuitiosi quomodo evacuandi. 220. b.
 eorum signa. ibid.
 ferofi putrescentes an febres quasdam producant.
 153. a. b.

Humores an solus aliquis humor putrescat illeffis ceteris. 151. a.
 ex eorum putredine an febres oriantur. 145. b.
 eorum transpiratio & eventatio an semper fit cau-
 sa putredinis. 148. a.
 iisdem accidit combustio. 144. a.
 an subjectum febris esse possint. 133. a.
 melancholici quomodo evacuandi. 221. b.
 in eorum evacuatione quid observandum. 155. b.
 ad eos frigidos & viscidos ventriculi tunicis infir-
 ctos. 212. a.
Hyacinthus botryoides. 260. b.
 de **Hyacintho** Confectio aurca. 240. b.
 ad **Hydrophobiam** remedia. 156. b.
Hydrops quid. 81. a.
 ejus causa an fit calida vel frigida. ibid.
 an calefacientibus curetur. 81. a. b.
 ejus differentia. 81. b.
 in ea quomodo aquosa materia distribuatur. ibid.
 ad eam remedia. 200. b. 258. a. b. 259. b. 266. a.
 267. a. b. 269. b. 270. a. 272. b. 274. b. 275. a. 277. a. b.
 279. b. 280. b. 281. b. 283. b. 289. a. 293. a. 294. b.
 295. b. 307. b. 308. b. 310. a. 311. a.
Hydropiper. 283. b.
Hyojciamus. 278. b.
 ad eum assumptum remedia. 306. a.
 ad **Hypercatthasin** remedia. 286. b.
Hyperion. 272. b.
 ex **Hypochondriorum** dolore febres malum. 171. a.
 ad eorum dolores. 259. a. 262. a. 290. a. 311. b.
 ad eorum inflationem remedia. 215. a.
Hysopus. 278. b.
Hysteriis an vinum conveniat. 95. a. b.
I.
Iacca. 260. b.
Itactatio in morbis acutis convulsionem significat. 177. a.
Ichor quid. 151. b.
 an intractis sui succi partibus putrescere possit. ibid.
 mitis quomodo generetur. 152. a.
 in quibus affectibus appareat. ibid.
 acris quomodo generetur. ibid.
 contingit vel toti corpori. 152. b.
 vel parti alicui. ibid.
 ad eum referuntur alii quidam humores propter
 similitudinem. 153. a.
Icterus flavus quid. 79. b.
 in eo an bilis purganda. 80. a.
 in eo qualem purgantiam præscribenda. ibid.
 ante diem 7. accedens malum. 181. b.
 7. verò. 9. 11. & 14. salutaris. 181. b.
 ad eum remedia. 201. b. 258. b. 259. a. 260. b.
 261. b. 266. a. 267. b. 269. b. 270. b. 274. b.
 275. a. 281. b. 289. a. b. 294. b. 298. a. 308. a.
 eo in febribus scædato, moriuntur. 172. a. 175. a.
Icterus niger & Scorbutus differunt. 80. a. b.
 ejus & Scorbuti an eadem curatio. 80. b.
 ejus causa. ibid.
Jecoris epithema num ferocem narium hæmorrhagiam cor-
 rigat. 42. a.
 functiones quomodo promoveantur. 198. b. 199. a. b.
 imbecillitas à causa calida & frigida quomodo cor-
 rigenda. 199. b.
 inflammatio quomodo præcavenda. 198. b.
 inflammationi quinam obnoxii. ibid.
 in ea victus ratio. 199. a.) da. 78. a.
 in inflammatione num purgantia cum cibis miscen-
 in inflammatione quando purgandum. ibid.
 inflammatio quibus remediis curanda. 200. a. 261. a.
 270. b. 272. a. b. 274. a.
 intemperies rarò sine materia. 74. a.
 calida quibus remediis curanda. 262. b. 263. b.
 Jecoris

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM.

Jecoris Obstructio quomodo præcavenda. 199. a.
 in ea victus ratio. 199. a. b.
 quomodo curanda. 199. a. b. 258. a. 259. a. 267. a.
 269. b. 270. a. 274. b. 275. a. 278. b. 279. b. 280. b.
 281. b. 283. a. 289. b. 310. b. 311. b. 312. b. 313. a.
 in ea an chalybis seu ferri usus conveniat. 75. b.
Jecur quibus remedium roborandum. 265. a. 266. a. 277. b.
 282. b. 285. a. 286. a. 305. a. 307. a. 310. b. 314. b.
 ad ejus scirrhum remedia. 200. a. 258. b. 276. a.
 ejus Vomica an extrinsecus aperiri possit. 79. a. b.
 cur inflammationi obnoxium. 78. a.
Jejunium catarrhosis prodest. 208. a.
Illeum quid. 67. b.
 ejus causa proxima. ibid.
 in eo an vinum conveniat. 68. a.
 ad eum remedia. 280. b.
Imaginatio & timor tempore dyfenteria cur plurimum va-
 leant. 108. a.
 ex ea syncope. 117. a.
Imbecillitas in acutis præter rationem nec vasorum evacua-
 tione, mala. 173. b.
 jecoris quibus remediis corrigenda. 199. b.
Immitio quid. 88. b.
 in ea quomodo lædatur musculus. ibid.
 cur somniantibus citius accidat. ibid.
 eam an guttur galli erematum & pulverisatum vi-
 quadam occulta sanet. ibid. 89. a.
Imperatoria. 278. b.
Indicatio Curativa in febribus undè defumatur. 126. b.
 Curativa generalis in febribus an in refrigerando
 & humectando consistat. 137. b.
 Præservativa undè defumatur. 126. b.
Indicationes omnes in febribus undè defumantur. 154. a.
 omnes in vicem conferendæ in curatione. 155. b.
 impedite in febribus morbum diuturnum, non
 verò lethalem significant. 176. a.
Indicia rara & admiranda. 63. a. b.
 ejus causæ. 63. b. 64. a.
 accedens in febribus, alvo liquida permanente, hi
 peripneumonicorum more moriuntur. 175. b.
Inflammati linguæ & faucium in peste quomodo curanda.
 251. b.
 membranarum cerebri, quomodo phrenitidis cau-
 sa. 23. b.
ad Inflammationes remedia. 258. a. 267. b. 296. b. 304. b. 307. a.
 312. b. 313. a.
 Jecoris remedia. 200. a. 261. b. 270. b. 272. a. b.
 Lienis remedia. 276. a.
 Oculorum remedia. 204. b.
 Renum remedia. 215. b. 272. b.
 in ea quænam vena secanda. 85. b. 86. a.
 Faucium. 264. a. 272. a. b. 288. b. 292. b.
in Inflammatione vesicæ an cucurbitulæ cum scarificatione
 pubi affigendæ. 90. a. b.
 Ventriculi an V.S. conveniat. 66. a. b.
Inflationes dolorificæ in Dyfenteria quomodo curandæ.
 288. a. b.
ad Inflationes hypochondriorum remedia. 215. a.
 Intestinorum remedia. 393. a. 396. b.
 lienis remedia. 215. a.
 partium remedia. 194. a.
Ingenium variat pro ratione sensus communis imaginationis
 & memoriæ. 187. a.
 & memoria cur non conjungantur. 187. b.
 ejus duæ partes. 187. a.
 in ejus requisitis qui potissimum fit medicæ confi-
 derationis. 188. a.
 ejus læsionis causæ. ibid.
 ejus vires quibus enervantur. 189. b.
 Tomus tertius

ipfi studiorum inordinata ratio plurimum nocet.
 198. b.
 ejus viribus deficientibus succurrendum. 191. a.
 ejus defectus propter humiditatem quomodo cog-
 noscatur. ibid.
 ejus defectus propter humiditatem quomodo cu-
 retur. 191. a. b. 192. a.
 ejus defectus ex siccitate quomodo curetur. 192. a.
Ingeniorum diversitas undè. 23. b.
 Causa duplex. 188. a.
Insania taciturnæ ægro privato voce in febribus perniciosæ.
 175. a.
Insomnia in Phrenitide commemorata bona. 178. a.
Intellectio inorganica. 23. a.
Intemperies cordis calida an semper refrigerantia indicet.
 59. a. b.
Intestina vicinæque partes cur plurimum morborum origo.
 66. a.
 quomodo roboranda. 808. a.
Ireos Rad. nomen, substantia, temperamentum, vires, Ufus,
 remedia. 294. a. b.
Iris domestica. 272. b.
 ad **Ischiadem** remedia. 207. b. 267. b.
Ischuria quid. 89. a.
 in ea an & quomodo oleum Scorpionum conve-
 niat. 89. a. b.
Judicium quid. 187. a. b.
 pro eo confirmandi victus ratio. 188. a. b.
 sanguinis pro V.S. emitti. 219. b.
Juglandis nomen, substantia, temperamentum, vires, usus,
 Remedia. 259. b. 260. a.
Juniperi nomen, substantia, temperamentum, vires, Ufus,
 remedia. 285. b. 286. a.

L.

Labiorum distorsio in acutis lethale. 176. a.
Lac an conveniat in ulceratione renum. 86. a.
 ejusdem diversitas diversis intentionibus inservit.
 86. b.
 tabidis cur concedatur. 16. b.
 ejus correctio. 17. a.
 in lienteria an concedendum. 68. b. 69. a.
 putrescens an febres quasdam producat. 153. b.
 ad **Lac** augendum remedia. 275. a.
 ad ejus defectum. 265. b.
Lacticia utrum febricitantibus conveniat. 162. a.
Lactucæ nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, re-
 media. 263. a.
Lactuca agnina. 265. b.
 sylvestris. 278. b.
Lagopus. 273. a.
Lampfana Lobelii. 290. b.
Lapari acuti nomen, substantia, temperamentum, vires, usus,
 remedia. 195. a. b.
Lapidum pretiosorum præparatio. 241. a.
Larix. 260. b.
Lassitudine pressi profusio tandem sunt alvo. 169. b.
 in febribus malum habent. 172. b.
Lateralis dolore accedente in febribus, quibus alvus aquosa
 multa dejecta, hi allevantur. 175. a.
Lateralis dolor & punctio in peste quomodo curand.
 252. a.
Lathyrus. 290. b.
 sylv. purp. Dodon.
 lut. Thalii. ibid.
Lavendulæ nomen, substantia, temperamentum, vires, usus
 remedia. 279. b.
Lauri nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, re-
 media. 280. a.
 ad **Lendes** remedia. 193. a.
Lepidium. 228. b.
 * E e
 ad

INDEX RERUM ET VERBORUM

<i>ad Leporam.</i>	310.b.	ad eam remedia.	198.a.
<i>Lethargus</i> quid.	25.b.	<i>Lipyrria</i> febres solvuntur cholera superveniente.	181.b.
an ex putrescente pituita fiat.	ibid.	<i>Liquiritia</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	294.b. 295.a.
ejus curatio quomodo peragenda.	ibid. 26.a.	<i>Liquor</i> acidus vitrioli quibus succurrat morbis.	243.a.
in eo an & quomodo Castoreum conveniat.	26.a.	<i>Literati</i> præ omnibus cerebri curam habeant.	187.a.
ejus prælagia.	183.b.	iisdem qualis victus ratio conveniat.	188.a. b.
ad eam remedia.	195.a. 277.a. 309.a. 312.b.		189.a. b.
<i>Leucojum</i> bulbosum.	260.b.	eorum lectio sit moderata.	190.a.
ad <i>Leucoplegmatiam</i> remedia.	295.b. 274.b.	iisdem quomodo ebrietas concedenda.	190.b.
<i>Levistici</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	282.a.	ante omnia oculis prospiciant.	201.a.
	279.a.	<i>Lithospermon.</i>	283.b.
<i>Lichen.</i>	279.a.	<i>Livida</i> quæ fiunt in febribus mortem denuntiant.	175.a.
<i>Lien</i> ejusque affectus p. n.	214. b. 258. b. 295. b. 298.a.	<i>Lora</i> quid & quomodo fiat.	300.a.
ad ejus inflammationem remedia.	272. b. 276.a.	<i>Lucubrations</i> nocturnæ cur noceant.	190.a.
ad ejus inflationem remedia.	215.a. 213. b.	<i>Lues venerea</i> quid.	104.b.
ejus necessitas.	213. b.	ejus origo.	104.b. 105.a.
ad ejus obstructionem remedia.	214. b. 215. a.	an sit intemperies calida & sicca.	105.a.
269. b. 265. b. 281. a. 283. a. 291. a. b. 273. b.		an non sit morbus, sed causa morbi.	ibid.
274. a. 281. a. 289. b. 310. b. 312. b. 313. a. b.		est morbus totius substantiæ.	105. b. 120. b.
314. a. b.		in ea quænam pars afficiatur.	ibid.
ejus obstructio præcavetur.	213. b.	quomodo fiat secundum Hermeticos.	106. a.
in ea qualis diæta præscribenda. ibid.		ea correptis an vena secanda.	106. b.
ejus obstructioni an chalybis usus conveniat.	75. b.	<i>Lues venerea</i> & scorbutus differunt.	121. a.
in ejus obstructionibus an diuretica medicamenta præscribenda.	83. a.	ad eam remedia.	274. b. 310. b. 311. a.
ad ejus roborationem remedia.	298. b. 305. a.	<i>Lumbi</i> dolentes profusiore tandem sunt alvo.	169. b.
	307. a.	<i>Lunaria</i> botroites.	273. a.
ad ejus scirrhum remedia.	258. b. 269. b. 276. a.	ad <i>Luxationes</i> membrorum.	293. a.
	291. b. 313. a. 314. a.	<i>Lysimachia</i> spicata rubr.	273. a.
<i>Lienosis</i> an acetum conveniat.	83. b.		
cur frigida humida temperata præscribantur.	214. a.		
	68. b.		
<i>Lienteria</i> quid.	69. a.		
in ea an lac concedendum.	212. b.		
ad eam remedia.	116. a. b.		
<i>Ligamenti</i> sub lingua periculosa sectio, modus sectionis.	ibid.		
	278. b.		
<i>Ligustrum.</i>	278. b.		
<i>Lilium</i> album.	278. b.		
convallium.	273. a.		
cruentum.	279. a.		
<i>Lingua</i> primarium vocis organon.	47. b.		
quomodo vocem formet.	48. a.		
per putrefactionem ad radicem usque corrupta & semestri vicissim sufficientem integritatem nacta.	115. b.		
ejus ligamenti periculosa sectio.	116. a. b.		
modus sectionis.	ibid.		
ad ejus ariditatem remedia.	264. a.		
ad eam detergendam in gustatus læsione.	205. b.		
ejus inflammatio in peste quomodo curanda.	251. b. 264. a.		
ad ejus gravitatem remedia.	291. b.		
ejus nigredo in febribus unde.	43. b.		
candem an & qua ratione feminis cydoniorum mucilago corrigat.	ibid.		
an signum proprium putridarum.	154. a.		
ad ejus paralyfin remedia.	271. a. 280. a.		
ejus siccitas in dysenteria quomodo curanda.	228. a.		
	310. b.		
ad ejus tumorem remedia.	286. a.		
ad ejus ulcera remedia.	228. a.		
	248. a.		
<i>Linimentum</i> ad inflammationem vehementem in carbunculo.	248. a.		
	279. a.		
<i>Linum.</i>	117. a.		
<i>Lipothymia</i> ex aceri odore.	ibid.		
in ea Sal præstantissimum remedium.	227. b.		
in Dysenteria quomodo curanda.			

M.

<i>ad Maculas</i> & aduisiones infantum ex imaginatione ignis. faciei.	263. b.
<i>Magisterium</i> Corallorum Vitriolum ejusque præparatio.	241. b.
	241. b.
	9. a.
	87. a.
<i>Magistratus</i> quid observare debeat in electione Medicorum pestilentialium.	235. a. 237. a.
<i>Magnetis</i> arsenicalis præparatio.	248. a.
<i>Majorana.</i>	283. a.
<i>Mala</i> insana.	290. b.
<i>Malignitas</i> in Dysenteria quomodo curanda.	221. a.
<i>Malva</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	280. a. b.
<i>Malum</i> mortuum quid.	222. a.
ad <i>Maniam</i> remedia.	196. a.
ad <i>Mammarum</i> inflammationem remedia.	260. a. 270. b.
ulcera remedia.	289. b.
<i>Marrubium.</i>	283. a.
<i>Martagon.</i>	273. a.
<i>Marris</i> flores naturales.	112. a.
<i>Materia</i> Pharmaceutica ad curationem febrium necessaria.	159. a.
Chirurgica ad febrium curationem necessaria.	158. b.
<i>Marricana.</i>	278. b. 283. a. 287. b.
<i>Medicus</i> rationalis an in curatione melancholicorum ulum characterum & administrationes ridiculas concedere debeat.	34. b.
pestilentialis qualis esse debeat.	235. a. b.
quomodo tempore pestis se gerere debeat.	235. a.
<i>Medicamenta</i> Bezoartica.	245. a.
<i>Melanagogæ.</i>	221. b.
	Melan.

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM.

<i>Melancholia</i> quid.	34. b.	Obstructio, an melancholiam generet hypochondriacam.	72. a. b.
triplex.	ibid.	ad ejus obstructionem.	265. b.
an usu characterum & administrationibus ridiculis curanda.	ibid.		290. a.
ejus soboles convulsio.	167. b.	<i>Mespila.</i>	245. a. b.
ad eam remedia.	195. b. 196. a. 268. b. 269. a. 272. b.	<i>Methodus</i> curandi pestem generalis.	283. b.
	274. a. 283. a. 284. a. b. 287. b. 291. b. 293. b.	<i>Meum.</i>	278. b.
		<i>Milium</i> Solis.	273. a.
		<i>Millefolium.</i>	290. b.
		cornutum aquaticum.	ibid.
		pennatum aquaticum.	100. a.
<i>Hyponchondriaca</i> an ab obstructione Mesenterii generetur.	72. a. b.	<i>Mola</i> quid.	100. a. b.
ad eam remedia.	259. b. 274. a. 275. b.	an sine congressu viri concipi possit.	100. a. b.
	276. a. 293. b. 310. a. 311. a.	ea laborantibus an convenit exercitium.	311. b.
		ad eam remedia.	290. b.
<i>Melancholici</i> cur ingeniosi.	189. b.	<i>Momordica.</i>	298. a.
iisdem aliquid indulgendum.	35. a.	ad <i>Morbilorum</i> cicatrices tollendas.	268. a. 274. a. b. 288. a. b.
trementes, & assidue expuentes in phrenesin periculofam incidunt.	178. b.	ad eos remedia.	268. a. 274. a. b. 288. a. b.
iisdem si tremores accidunt malum.	ibid.	<i>Morbi acuti</i> judicantur hæmorrhagia narium & sudore die critico.	185. a.
		in diebus 14. judicantur.	184. b.
		in iis rigores continui pestiferi.	170. a.
		capitis externi.	192. b. 193. a. b.
		interni.	194. a. b. 195. a. b.
<i>Melanthium.</i>	278. b.	<i>Morbus virgineus</i> quid.	96. a.
<i>Meliloti</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	275. b.	cur febris alba dicatur.	96. a.
<i>Melissa</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	287. a. b.	cur febris amatoria dicatur.	ibid.
		ejus symptomata.	ibid.
		ejus præcipua causa.	ibid.
<i>Mel laccharo</i> præferendum.	4. a.	in eo an tartarum Vitriolatum conveniat.	96. b.
ejus vis in oxymelite.	ibid.	ejus observatio singularis.	121. b.
ejus caliditas cur noceat in febre syncho.	ibid.	ad eam remedia.	270. a.
<i>Mellis</i> juniperini præparatio.	242. b.	<i>Mirisulphuris</i> incensus an rectè dicatur febris à Paracello.	135. b.
<i>Melissa</i> molucca.	290. b.	in <i>Morbo</i> longis & perniciosis ani dolor lethalis.	175. b.
<i>Melones.</i>	278. b. 283. b.	<i>Morborum</i> quinque entia juxta Paracellum.	136. a.
ad <i>Membra</i> luxata remedia.	269. b.	ad <i>Morpheam</i> faciei remedia.	295. b. 272. a.
<i>Memoria</i> quid.	188. b.	<i>Mors</i> an contingat in febrium declinatione.	135. a.
ejus organon.	ibid.	<i>Morsuli</i> de cancris.	17. b.
quomodo conservari possit.	189. a.	contra fluxiones.	208. a.
pro ea juvenanda victus ratio.	ibid. a.	<i>Morsus canis</i> rabidi est morbus totius substantiæ.	103. b.
eidem si consulendum multum non multa legendum.	190. a.	in eo alexipharmacum.	ibid.
ejus viribus sufficientibus quomodo succurrendum.	191. a.	an templo Divo Dononi, vel Sacello divi Bellini fanerur.	103. b. 104. a.
ejus defectui ex siccitate quomodo succurrendum.	192. a.	ejus vera curatio & remedia.	104. a. 196. a. b.
	192. a.	ad <i>Morsum</i> animalium venenatorum remedia.	298. b.
ejus defectui ex humiditate quomodo succurrendum.	191. a. b.	serpentum remedia.	288. b. 313. b.
ejus officium.	187. a.	<i>Morsus</i> diaboli.	283. a.
ad ejusdem defectum remedia.	195. b. 258. b. 268. b.	ranæ.	279. a.
	271. a. 279. b. 280. a. 287. a. b. 290. a. 291. b.	<i>Moschatella</i> Cordi.	261. a.
	296. b. 314. a.	<i>Morus</i> & quies quomodo tempore pestis instituenda.	235. a.
		quomodo faciant ad febrium curationem.	158. a.
<i>Mensum fluxus</i> in mulieribus febrem acutam solvit.	185. b.	in morbis acutis convulsionem significat.	177. a.
in eo an V.S. conveniat.	92. b.	cur illæso sensu pereat.	30. a.
in eo an opiata narcotica conveniant.	92. b. 93. b.	ad ejus & tactus læsiones remedia.	206. a. b.
ad eum remedia.	261. b. 262. a. 263. b.	<i>Mulieres</i> multorum morborum participes.	91. a.
	271. b. 285. a. 276. a. 285. a. 286. b.	cur præ viris morbofæ.	ibid.
	292. b. 293. a. 296. b. 297. b. 298. b.	cur sanguinem menstruum effundant.	ibid.
	311. a. b.	cur spūto sanguinis laborent.	54. a.
		iisdem spūto sanguinis laborantibus an menses movendi.	54. a. b.
<i>Mensum Suppressio</i> an, quo tempore & quænam vena secanda.	91. b. 92. a.	obscæ cur plerumque steriles.	6. b.
ad eam remedia.	259. a. b. 280. a. 264. a. b.	<i>Mures</i> cur salaces.	6. b.
	266. a. b. 267. a. b. 268. a. 269. b. 271. a.	<i>Musci</i> varix species.	290. b.
	274. b. 275. a. b. 276. b. 277. a. b.	<i>Mustum</i> quid.	300. a.
	280. a. b. 281. b. 281. a. 282. a. 283. a. b.	ejus temperamentum.	302. a.
	287. a. 289. a. 292. b. 293. a. 297. b.		
	294. a. b. 296. a. b. 298. a. 299. b.		
	305. b. 306. b. 308. a. b. 309. a. 310. b.		
	311. a.		
<i>Mentha.</i>	283. a.		
<i>Mercurialis</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	275. a. b.		
<i>Mesenterii</i> morbi cur plures.	72. a.		

INDEX RERUM ET VERBORUM

an conveniat in dysenteria.	224.a.	Oculus ejusque præstantia.	36.a.
ejus vires.	304.a.	ii non primario in vertigine afficiuntur.	20.b.
Muti qui jacent in febris continuis ii prærupto ex naribus sanguine & vomitu fervantur.	176.b.	ad eorum affectus remedia.	268.a. 269.b. 272.a. 274.a.
Myrrhis.	273.a.	ad eorum dolorem remedia.	277.a. 287.a.
Myrtillus.	ibid.	ad eorum inflammationem remedia.	204.a. 267.b.
		ad eorum unguem remedia.	204.a.
		ad eorum sugillationem remedia.	204.a.
		eorum distortio in acutis lethale.	176.a.
		ii qui nictant in febris continuis, hi pro rupto sanguine ex naribus, vel vomitu superveniente servantur.	176.b.
		Ocymum.	283.b.
		Odoratus quibus juverat.	203.a.
		Odorata qualia in palpitatione cordis ex utero.	61.a.
		ad Oedema remedia.	311.a.
		Olfactus læsionem in coryza an semen nigellæ manifestis, vel occultis qualitatibus corrigat.	41.a. 41.b.
		ad eam remedia.	205.a.
		Oleum Heraclinum Rulandi quid.	34.a.
		è ligno buxi & Sancto.	34.a.
		Nigellæ.	34.a.
		resolvens pestilentes tumores.	248.b.
		scorpionum an & quomodo in Ichuria conveniat.	89.a. 89.b.
		ejus efficacia juxta Matthiolum.	89.a. 89.b.
		succini ejusque vis.	87.a. 87.b.
		an conveniat in obstructionibus renium.	87.a. 87.b.
		seu liquor acidus Vitrioli in peste utilis.	243.a.
		Omentum quid.	73.a.
		an tumore afficiatur.	73.a. 73.b.
		ejus tumor an curabilis.	73.a. 73.b.
		quinque librarum.	73.a. 73.b.
		de ejus tumore historia.	117.a.
		ejus causa.	118.a.
		Ononitidis quid.	300.a.
		Ononitidis.	283.a.
		Ophthiolum.	273.a.
		Ophthalmia quid.	36.b.
		ejus signa.	ibid.
		ejus locus affectus.	ibid.
		in ea quomodo opiata conveniant.	ibid.
		in ea an & quomodo ad setaceum accedendum.	ibid.
		in ea quo in loco cauterium applicandum.	ibid.
		ad eam remedia.	275.a. 287.a.
		Ophrys Plinii.	273.a.
		Opium undè dicatur.	92.b.
		an calidum vel frigidum,	ibid. 93.a.
		potius calidum vel frigidum.	94.a. 94.b.
		an habeat qualitates diversas.	93.a.
		cur stupefaciat & nihilominus etiam sudores moveat.	93.b.
		ejus vis narcotica quomodo corrigatur.	ibid.
		ejus essentia.	ibid. 241.b.
		ejus usus cur frequens sit per Univerfam Mauritaniam & Asiam.	94.a.
		Opiata an locum habeant in Dysenterie curatione.	226.b.
		quomodo conveniant in ophthalmia.	36.b.
		Origani nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	282.a. 205.a.
		ad Orii læsiones remedia.	286.a.
		filuras remedia.	205.a.
		factorem remedia.	205.b. 284.a. 294.b. 295.b. 297.b. 311.b.
		Ulcerum.	208.b.

N.

O.

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM.

Ulcera.	262.a. 271.a.	ad ejus angustiam remedia.	277.b. 283.a. 294.a. b. 295.a. b. 297.a. 311.a.
Vulnera.	286.a.	ad Pediculos remedia.	193.a.
ejus collatio quotidiana.	203.a.	ad Pedum tumores remedia.	289.a.
Ornithogalum luteum.	265.b.	Pentaphyllum petraeum.	273.a.
Ornithopodium.	ibid.	Perfoliata.	278.b.
Orobanchæ.	273.a.	Peridymenon.	279.a.
Orobolus sylv. Thalii.	265.b.	Periodus quid.	145.a.
Orthopnea quid, ejusque causa.	50.b.	ejus causa.	ibid.
ad eam remedia.	283.a. 314.a.	Peripneumonia quid.	51.b.
ad Offa confusa remedia.	269.b.	an in ea conveniat hæmorrhagia narium.	11.b.
Ostrucii nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	295.b.	duplex.	ibid.
Ostry.	290.b.	ad eum remedia.	210.b.
Orosi catarrhis obnoxii.	208.a.	ad Perniones remedia.	282.a. 288.a. 297.a.
Ova an in febris putridis conveniant.	161.b.	Pescaria maculosa.	283.b.
Oxyratum quid & quomodo fiat.	66.a.	Pervigilia in dysenteria quomodo curanda.	228.a.
an eo epoto sitis vehemens compescendus.	66.a.	ad eam remedia.	195.b.
Oxylapathum.	273.a.	Pes asferinus.	273.a.
Oxymel an conveniat in Synocho non putri.	3.b. 142.b.	Pestis quid.	101.a. 229.a.
ejus compositio, varietas & vires.	3.b.	est morbus torius substantiæ.	102.a.
ejus simplicis vires.	313.b.	ejus natura.	101.a.
compositi vires.	314.a.	ejus essentia non consistit in putredine.	101.b.
pectorale Cratonis.	208.b.	ejus causa.	230.a. b. 231.a.
Oxyaccharum quid ejusque vires.	314.b.	ejus signa & præfagia.	231.a.
vomitivum contra pestem.	238.a.	ejus præfervatio.	231.a. b.
Oxys corniculata lutea.	283.b.	de ea cur multi scripserint.	ibid.
ad Ozænas narium remedia.	205.a.	cur epidemica dicatur.	229.a.
		contra eam t. ochlici pro fumo.	232.a.
		candelæ pro fumo.	232.a.
		acetum pro fumo.	232.a.
		antidotus specifica.	241.a.
		remedia.	260.a. b. 271.b. 274.b. 266.b. 277.a. 278.a. 280.a. 284.a. b. 285.a. b. 286.a. 289.b. 291.a. 292.a. b. 294.a. 295.b. 296.a. b. 298.b. 299.b. 212.a. b. 214.b.
		ejus tempore num actus venereus conveniat.	237.b.
		unum corpus, facilius, quam alterum præhendit.	237.b.
		ejus tempore præfervatio per medicamenta quomodo instituenda.	237.b. 238.a.
		ejus tempore quando purgandum.	238.b.
		ejus tempore quando vomitoria exhibenda.	238.a.
		ejus tempore sanguinis missio quomodo fieri debeat.	239.b. 252.b. 253.a.
		ejus tempore diæta qualis esse debeat.	235.b. 236.b.
		ejus tempore animi <i>παθηματα</i> fugienda.	237.a.
		ejus tempore num balneum sudatorium & aquæ dulcis conveniat.	ibid.
		ejus tempore quomodo aër ambiens corrigendus.	231.b. 232.a.
		ejus tempore sulphuris vivi fumus commendatur.	233.a.
		ejus tempore quomodo motus & quies instituenda.	235.a.
		ejus tempore Medici quomodo se gerere debeant.	ibid.
		ejus signa interna.	244.a. b.
		externa.	244.b.
		in ea methodus curandi generalis.	245.a. b.
		in ea quænam vomitoria exhibenda.	246.a.
		in ea quando V.S. administranda.	ibid.
		in ejus curatione quid observandum.	246.a. b. 247.a.
		ejus accidentium & caularum particularium curatio.	247.b.
		an in initio curari possit Helleboro nigro.	249.b.
		eâ laborantibus quæ symptomata accidunt, eorumque remedia.	250.a. b. 251.a. b. 252.a. b.
		eidem an cucurbitulæ conveniant.	253.a.
		ab ea an amuletum ex arsenico præferat.	110.b.
		eâ correptis an purgans medicamentum conveniat.	102.a. b.
		eâ correptis an V.S. conveniat.	102.b. & 103.a.
		in ea primaria indicatio undè desumenda.	102.b.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

in ea faucium inflammatio quomodo curanda.	251.b.	<i>Plantago</i> aquatica.	275.a.
in ea suffumigiorum usus.	232.b.	ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, u-	
<i>Pestilentialis</i> aer quomodo nos inficiat.	230.a.	sus, remedia.	263.b.
<i>spasmus</i> quid.	109.a.	<i>Plenitudo</i> quæ subit in febrisynocho.	141.a.
ejus indicationes curativæ.	109.b.	<i>Plethora</i> quoad vasa signa.	219.a.
<i>Petastes</i> vulgò pestilentialis.	260.b.	quoad vires signa.	ibid.
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, usus.	296.a.	<i>Pleuritis</i> quid.	52.a.
remedia.	281.b.	ejus signa.	ibid.
<i>Perroscelinum</i> epilepticis nocet.	281.b.	ejus locus affectus.	ibid.
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	281.a.b.	ejus causa.	ibid.
<i>Peucedanum.</i>	290.b.	in ea an vena secanda.	52.b.
<i>Phaseolus.</i>	183.b.	in ea quænam vena fit incidenda.	52.b.53.a.b.
<i>Phlegmagoga.</i>	220.b.	in ea suffocatio super veniens suppurationem indi-	180.a.
<i>Phrenitis</i> quid.	23.b.24.a.	cat.	276.a.
ejus causa.	23.b.	ad eam remedia. 210. b. 211. a. 271. a. 273. b. 276. a.	
eidem citò succurrendum.	24.a.b.	285. a. 289. b. 290. a. 294. a. 299. a. 311. b.	
in ea scopi curationis.	ibid.	<i>Pneumonia</i> he.	290.b.
in ea an repellentia acta frigida conveniant.	24.b.	<i>Podagra</i> genus an sit gutta.	46.a.
in ea somnia commemorata bonum.	178.a.	ad eam remedia. 206. a. b. 389. a. 309. b. 311. b.	
in ea albæ dejectiones & corporis exolutio malum.	178.a.	<i>Pæonia</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, re-	
ad eam remedia. 196. a. 272. a. 288. a.		media.	276.b.
<i>Phrenetici</i> cum perfrigeratione cum multum sputant, vomitu-		<i>Polygala.</i>	279.a.
tum nigrum denunciant.	179.a.	<i>Polygonatum.</i>	272.b.
si in principio moderatè se habent, subindè verò		<i>Polygonum.</i>	265.b.
mutantur, malum.	178. a.	<i>Polypodium.</i>	290.b.
in iis transmutationes frequentes, convulsionem		ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, u-	
indicant.	179. a.	sus, remedia.	297. a.
rarò bibentes, & cum strepitu deglutientes convul-		ejus decoctum quomodo fiat.	297. a.
sivi fiunt.	178. b.	<i>Poma.</i>	290. b.
iis si tremores accidant, lethale.	ibid.	<i>Pomum</i> adami.	283. b.
<i>Rhebfis</i> propriè dicta quid.	54. b.	<i>Pomambra</i> antipestilentialis.	234. a. b.
an sit curabilis.	ibid. 55. a.	<i>Populus</i> alba.	260. i.
in ea an saccharum rosarum conveniat.	55. a. b.	<i>Porrum</i> scetile.	273. a.
morbus chronicus.	209. a.	<i>Portulaca</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, u-	
affectus periculosus.	208. a.	media.	270. b.
ejus indicationes.	ibid.	<i>Posca</i> quid & quomodo fiat.	311. a.
ejus victus ratio.	ibid.	<i>Potamogeton</i> latifol.	283. b.
in ea porus.	ibid.	angustifol.	ibid.
in ea remedia Pharmac.	ibid.	<i>Potus</i> quid.	157. b.
domest.	ibid.	in febricitantibus nonnunquam medicamenti vim	
ad eam remedia. 211. a. 267. b. 271. b. 277. a. 295. a.		obtinere.	ibid.
<i>Phu</i> minus palustre.	279. a.	qualis conveniat ut alimentum.	ibid.
minimum.	265. b.	qualis conveniat ut medicamentum.	158. a.
<i>Pica</i> prægnantium quid.	97. a.	in eo exhibendo vires perpendendæ.	ibid.
cur temperatis prægnantibus accidat.	ibid.	in principio cœnæ vel prandii cur interdicitur.	199. a.
an eodem modo curetur ut in aliis.	ibid.	in phthisi qualis.	209. a.
<i>Pilos</i> augentia remedia.	193. a.	<i>Potio</i> purgans Angeli Salæ.	239. b.
generantia remedia.	ibid. 276. a.	bilem educens.	217. b.
ad eorum corrosiones remedia.	193. a.	de manna.	ibid.
eradicantia.	ibid.	frigida an utilis in febre ardente.	9. a.
ad eos pulchriores reddendos,	314. b.	<i>Pyra.</i>	290. b.
ad eos tingendos.	288. a.	<i>Prægnantes</i> acuto morbo correptæ an purgandæ.	97. b. 98. a.
<i>Pilosella.</i>	283. a.	iisdem graviter decumbentibus an liceat abortu-	
<i>Pilula</i> biliolos humores educentes.	218. b.	tum provocare.	99. b. 100. a.
phlegmaticos humores educentes.	217.	debiliores habent facultates animales.	40. b.
Angelicæ Angeli Salæ.	238. b.	dysenteria correptæ quomodo tractandæ.	228. b.
ex nicotiana contra sitim & famem.	43. a.	iisdem an vena secanda.	98. a. b.
vespertinæ.	208. a.	quando & quomodo iisdem Vena secanda.	98. b.
<i>Pimpinella</i> vel Saxifragia.	290. b.	nonnullæ sanguinis copiâ abundant.	ibid.
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, u-		iis an V. Stutior sit purgatione.	99. a.
sus, remedia.	196. a.	<i>Primula</i> veris.	260. b.
<i>Pinguia</i> utrum febricitantibus conveniant.	162. a.	ad <i>Procidiam</i> ani remedia.	213. a.
<i>Pisum.</i>	279. a.	uteri remedia.	ibid.
<i>Pistacia</i> an epaticis frigidis conveniant.	75. a.	ad <i>Prolongationem</i> Uvulæ remedia.	205. b.
<i>Pituita</i> putrescens an febres pariat quotidianas intermit-		<i>Prunella</i> grandiflora.	290. b.
tes.	149. b.	ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, usus,	
		remedia.	270. a.
		<i>Prunus</i> sylvestr.	313. a.
		<i>Pruritus</i> & scabies Studio forum.	222. a.
		ad eam remedia.	313. a.
		<i>Pseudo</i>	ibid.

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM.

<i>Pseudo</i> apios.	279. a.	perfecta.	143. b.
<i>Pseudo</i> belleborus.	260. b.	imperfecta.	ibid.
<i>Pseudo</i> melanth.	279. a.	duplex.	ibid.
<i>Pssidium.</i>	283. b.	humorum in corpore quomodo fiat.	144. a.
<i>Ptarmica.</i>	279. a.	humorum partim fit, partim facta.	ibid.
<i>Ptifana</i> hordeacea utrum in febribus putridis conveniat.	162. a. b.	ad eam corpora disponetes causæ sunt varieg.	144. b.
cur epilepsiæ maximè obnoxii.	33. b.	qualis conveniat humoribus.	4. b.
cur memoriâ valeant.	188. b.	ex ea an febres orientur.	145. b.
in iis sapientia præmatura periculosa.	ibid.	non de cujusvis essentia est comitem habere fe-	
iis febre acuta correptis quænam convulsionem indi-	180. a.	torem.	146. b.
cent.	180. a.	ejus causa an semper sit sola transpiratio & even-	
<i>Puerpera</i> cur sæpissimè tinnitu aurium vexentur.	40. b.	tatio humorum & fuliginum.	148. a.
cur debiliores habent facultates animales.	ibid.	ex sanguinis putredine genita febris an conveniat	
<i>Pulmonaria</i> maculosa.	260. b.	cum biliosa.	149. a.
<i>Pulmonum</i> exulceratio quomodo præservanda.	208. b.	in vivis orta duobus curatur.	155. a.
ad ejus apostemata remedia.	288. a.	ejus causæ vel adsunt, vel absunt.	155. a.
in iis copiam puris ostendunt dolor circa ventrem	169. b.	ad eam arcendam remedia.	294. b. 298. b.
& claviculam ac stertor anxius.	169. b.	<i>Putrefactio</i> an in viventibus detur.	4. b.
<i>Pulmo</i> vulpis remedium in phthisi.	261. a.	<i>Putridum</i> quomodo eximatur.	155. a.
<i>Pulsatilla.</i>	261. a.	<i>Pyrethri</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus,	
<i>Pulsus</i> arteriarum in febribus acutis quid indicet.	184. a.	remedia.	296. b.
ejus inæqualitas an febrium putridarum proprium sit	153. b.	<i>Pyrola.</i>	279. a.
signum.	153. b.		
<i>Pulvis</i> Bezoarticus serpentinus.	107. b. 108. a.		
dentificius.	203. a.		
in dysenteria.	225. b.		
obryzeus C.C.	9. a.		
ad pituitosos humores educendos.	217. b.		
<i>Puris</i> copiam in pulmonibus ostendunt dolor circa ventrem	169. b.		
ac claviculam & stertor anxius.	169. b.		
<i>Purgatio</i> duplex lenitiva & proprie dicta.	216. b.		
lenitiva quæ.	ibid.		
proprie dicta quæ.	ibid.		
ejus qualitas.	217. a.		
ejus quantitas.	ibid.		
ejus tempus.	ibid. 218. a. b.		
in ea temperamentum & consuetudo observanda.	217. a.		
ante eam quæ perpendenda.	217. a.		
in ea quæ perpendenda.	217. a.		
post eam quæ perpendenda.	217. b.		
cur vere & autumno commodior.	218. a.		
cur sub & ante canem difficilis.	ibid.		
in ea astrorum ortus nõ penitus negligendus.	218. b.		
an & quomodo in arthritide conveniat.	47. b.		
an in omni febris putrida conveniat.	159. a.		
an in febribus putridis locum habeat.	165. a. b.		
an in principio febribus putridis conveniat.	ibid.		
an in ictero conveniat.	80. a.		
an peste correptis conveniat.	102. a. b.		
tempore pestis quando instituenda.	238. b.		
an mulieri prægnanti & acuto morbo correptæ			
conveniat.	97. b. 98. a.		
an in tenesmo conveniat.	70. b.		
<i>Purgantia</i> medicamenta selectiora.	217. b.		
appropriata in peste.	102. b.		
bilem.	221. a.		
an in inflammatione jecoris cum cibis miscenda.	78. a. b.		
tumores pituitosos.	220. b.		
<i>Pus</i> quomodo evacuetur superius & inferius in empyema.	56. a.		
te.	56. a.		
<i>Pustula</i> in toto corpore in febribus continuis obortæ, lethale.	180. b.		
ad <i>Pustulas</i> faciei remedia.	193. b. 279. b.		
<i>Putredo</i> quid.	143. a.		
ejus causæ.	146. a. 154. b.		
duplex.	143. b.		

Q

<i>Qualitates</i> occultæ dantur.	41. a.
<i>Quartana</i> febres hybernæ nonnunquam in acutas	
definunt.	186. b.
ad eas remedia. 258. b. 260. a. 267. a. 268. b. 274. a.	
266. a. b. 280. a. 291. b. 289. b. 311. b. 314. a.	
<i>Quercus</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus,	
remedia.	286. a.
<i>Quinquefolium.</i>	27. b.
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires,	
usus, remedia.	297. b.
<i>Quinta essentia</i> Cornu Cervi.	9. a.

R.

<i>Ranunculus</i> species.	265. a.
<i>Ranunculus</i> apii folio.	279. a.
fluiat. Tabern.	273. a.
<i>Raphanus.</i>	272. b.
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires,	
usus, remedia.	288. b.
<i>Rapi</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, re-	
media.	288. a.
<i>Rapistrum.</i>	279. a.
<i>Rapunculus.</i>	278. b.
<i>Ratio</i> an tribuatur brutis.	24. b.
<i>Raucedo</i> undè.	48. a. b.
an aceto scillitico corrigenda.	ibid.
ad eam remedia.	210. a. 258. a. 295. a.
<i>Recalescentes</i> citò ex perfrigeratione sudorem afferente in pe-	
riculo sunt.	173. b.
<i>Recalescentes</i> in febribus malum.	171. b. 172. b.
<i>Redundantia</i> & evacuatio quomodo faciat ad curationem	
febrium.	158. b.
<i>Refrigeratio</i> ex rigore cum capitis & colli dolore &c. lethale.	167. a.
cum duritie pernitiosum.	167. b.
ex suppressione urinæ pessimum.	167. b. 173. a.
<i>Renum</i> necessitas.	213. b.
ad eorum vitia remedia.	310. b.
ad eorum calculum.	215. b. 216. a. 260. b. 264. a.
272. b. 274. a. 275. b. 279. b. 280. b. 281. a. b.	
282. a. 283. a. 288. a. b. 294. a.	
ad eorum corroboracionem.	305. a.
ad eorum exulceracionem remedia.	215. b. 294. a.
* Ec 4	in co-

INDEX RERUM ET VERBORUM

in eorum exulceratione an lactis usus conveniat.	86.a.b.
adeorum inflammationem remedia.	215.b. 272.b. 281.b.
in eorum inflammatione quænam vena secanda.	86.a.
adeorum obstructionem remedia.	258.a. 263.b. 281.b.
in eorum obstructionibus an oleum & sal succini conveniat.	87.b.
ulcerum curatio generalis.	86.a.
<i>Repellentia</i> actu frigida an in phrenitide exhibenda.	24.b. 25.a.
<i>Respiratio</i> magna & febris acuta in biliosis in parotidem definit.	182.a.
ejus necessitas.	229.a.b.
<i>Restaurandi</i> modus.	251.a.
<i>Restaurantia</i> in peste.	ibid.
in phthisi.	209.b.
<i>Rhabarbarum</i> Monachorum.	273.a.
<i>Rhamnus</i> <i>Cataracticus</i> .	290.b.
<i>Rhaponticum</i> .	278.b.
<i>Rhodia Rad.</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	297.b.
<i>Ribes</i> .	265.b.
<i>Ricinus</i> .	290.b.
<i>Rigor</i> cum convulsione partium posteriorum necat.	170.a.
cum urina suppressa pravus, & convulsionem producit.	170.b.
in febribus tertianis circa medium exacerbatus, valdè malignum.	170.b. 171.b.
qui verò exacerbatur unà cum rigore & febre, lethale.	ibid.
ex eo aphorix, tremore solvuntur.	170.b.
eum subindè tremor judicat.	ibid.
quibus urina subsistit.	171.a.
post eos symptomaticos ex ignis sudoribus perfrigerate malum.	172.a.
ex eo perfrigeratio cum capitis & colli dolore &c. malum.	167.a.
ab eo ignoratio & oblivio, malum.	167.b.
cum sopore, & æstuans plerumque lethalis.	168.a.
continuus corpore adhuc debili existente, lethale.	ibid.
ejus & sudoris vicissitudo funesta.	168.b.
ex dorso molestior.	168.b.
qui 17. die accidit, si 24. denuò rigeat, periculosum.	ibid.
multus, torpidus, malignus.	169.a.
superveniens noctu magis exacerbatus cum vigilis, multum æstuans, urina in somnis emissa, nonnunquam in convulsionem definit.	169.b.
qui sextum morbi diem agentibus fit, judicii est planè finitri.	169.a.
Continuus in acutis pestiferus.	170.a.
cum capitis dolore, si vires prosteruat, funestum.	170.a.
in his urinx cruentæ pravæ.	170.a. 171.a.
in phrenitide pessimus.	178.a.
<i>Rob vini</i> vires.	303.b.
eo remedia.	305.a.
<i>Rose</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	271.a.b.
<i>Rosmarini</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	270.b.
<i>Rotule</i> Cordiales.	240.b.
<i>Rubie</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	297.b.
<i>Rubea</i> sylv.	273.a.
tinct.	278.b.
<i>Rubus Idæus</i> .	273.a.
ad <i>Ructus acidus</i> remedia.	314.a.
<i>Ruta</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	277.a.

S.

<i>Salina</i> .	283.a.
<i>Sal</i> præstantissimum in lipothymia remedium.	117.a.
ejus virtutes.	6.b.
fœcunditati confert.	ibid.
absinthii an conveniat in sudore anglico.	108.b.
artificiale ad visum roborandum.	202.a.
intro-sulphureus undè fit in columbis.	ibid.
prunellæ ejusque vera præparatio.	44.a.
succini ejusque vis.	87.a.b.
an conveniat in obstructionibus renum.	87.b.
<i>Salicin</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	259.a.b.
<i>Salivaciones</i> crebræ in febribus ardentibus vomitum significat.	184.a.
<i>Salvia</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	277.b.
<i>Sambucus</i> aquatica.	273.a.
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, remedia.	289.a.
<i>Sanguis</i> superfluus cur per uterum expurgetur in mulieribus.	91.b.
menstruus an sit alius ab eo, quo fœtus nutritur.	ibid.
ejus præternaturales excretiones.	ibid.
cur non statim putrefcat.	3.b.
an ad animi defectum usque educendus.	5.a.
ejusdem stillicidia exigua in acutis mala.	174.a.
ejusdem emissio tempore pestis quomodo fieri debeat.	239.b.
ad eundem ex vulneribus manentem sistendū.	298.b.
ejusdem per venam sectam emissi judicium.	219.b.
in eo V. S. emissio considerentur consistentia, color, spuma, serum, pingue quid, & odor.	219.b.
ad ejusdem concretionem.	298.a. 312.a.
ad ejusdem spurum.	210.b. 264.a. 267.b. 270.b. 286.b. 294.a.
<i>Sanicula</i> .	278.b.
<i>Sapa</i> quid ejusque vires.	305.b.
<i>Sapientia</i> in pueris præmatura periculosa.	188.b.
<i>Satureja</i> .	278.b.
<i>Satyræ</i> species.	265.b.
<i>Saxifraga</i> seu <i>Pimpinella</i> .	290.b.
<i>alba</i> ejusque nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	264.a.
<i>aurea</i> .	260.b.
<i>Scabies</i> quid.	212.a.
ejus causa antecedens.	ibid.
conjuncta.	ibid.
diversa.	ibid.
ejus curatio & remedia.	222.a.b. 264.b. 270.a. 274.b. 295.a. 296.b.
ad faciei scabiem remedia.	193.b.
ad siccam scabiem remedia.	304.b. 312.a.
ad capitis scabiem remedia.	296.a.
ad faciei scabiem remedia.	193.b.
<i>Scarificatio</i> in febribus quando tentanda.	278.b.
<i>Scarlea</i> .	283.b.
<i>Strophularia</i> fœmia.	283.b.
ad <i>Scirrhum</i> jecoris & lienis.	200.a. 258.b. 269.b. 276.a.
<i>Scorbutus</i> ejusque signa.	118.b.
ejus curatio.	118.b. 119.a.b.
ejus descriptio.	120.a.
& lues venerea differunt.	121.a.
& icterus niger differunt.	80.a.b.
ejus & icteri nigri an eadem curatio.	80.b.

IN TOMO TERTIO CONTENTORUM.

& spasmus pestilentialis an eandem curationem habeat.	109.a.
ejus symptomatum exacerbatio cur post partum remiserit.	120.a.
ad eundem remedia.	215.a. 262.b. 263.a. 269.b. 272.b. 265.a. 284.b. 290.a. 292.b.
<i>Scorpionum ictus</i> an respectu similitudinis inuncto scorpionum oleo curetur.	110.a.
ejus appropriata remedia.	ibid.
<i>Scotomia</i> quomodo differat à vertigine.	21.a.
<i>Scordii</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	278.a.
<i>Scrophularia</i> .	273.a.
<i>Scitio pectoris</i> in empyemate, an tentanda.	56.a.b.
ad <i>Secundinam</i> pellendam remedia.	268.a.
<i>Sedum minus</i> .	273.a.
<i>Semen</i> putrescens an febres quasdam producat.	153.b.
ad id augendum remedia.	258.a. 305.a. 309.a.
<i>Sempervivum</i> .	278.b.
<i>Senecio</i> .	261.a.
<i>Sensarionis</i> requisita.	44.b.
<i>Sensus externi</i> non agunt sine cerebro.	36.a.
cur illæso motu pereant.	30.a.
<i>Sensuum internorum</i> organorum affectus præter naturam.	204.a.b. 205.a.b.
<i>Sermoni</i> privatio in febre mala.	171.b.
ad <i>Serpentes</i> abigend. remedia.	260.a.
ad <i>Serpiginis</i> faciei remedia.	193.b. 195.b.
<i>Serpillum</i> .	283.a.
<i>Sataceum</i> an in ophthalmia administrandum in occipitio.	37.a.
in ejus administratione an instrumentum frigidum sit præferendum candenti.	37.b.
<i>Sexus</i> discrimen in delectu ciborum observandum.	157.a.
<i>Sfero cavalo</i> .	283.b.
<i>Sigillum Salomonis</i> .	272.b.
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	298.a.
<i>Signa diagnostica</i> communia febrium putridarum.	155.b.
<i>prognostica</i> febrium putridarum diurnitatem præsignificantium.	ibid.
salutem indicantia.	ibid.
perniciem prædicantia.	ibid.
in peste magis curiosa sunt quam utilia.	253.b.
humorum pituitosorum abundantiam.	220.b.
<i>Similibus</i> cur quædam curentur.	59.b.
<i>Sinapi</i> .	283.a.
ad <i>Singultum</i> remedia.	212.b. 293.b. 312.b.
<i>Singultuosus</i> in febribus malè se habent.	172.b.
<i>Sisarum</i> .	283.b.
<i>Sisymbrium</i> .	290.b.
<i>Sitis</i> vehemens an oxycrato ebibito compescenda.	65.b. 66.a.
in acutis præter rationem sedata malum.	174.a.
nimia pesti superveniens quomodo sedanda.	251.a.b.
quomodo sedanda in febribus.	258.a. 261.a. 265.a. 268.b. 269.a. 270.b. 272.a. 276.a. 279.b. 293.a. 295.a. 304.b. 305.a. 307.b. 309.a. 312.a.b. 313.a.b. 314.a.b.
<i>Smilax</i> lævis.	283.b.
<i>Smyrnum</i> .	ibid.
<i>Salanum</i> .	278.b.
nigrum.	290.b.
tuberosum.	ibid.
<i>Somnambulo</i> , qui ab alto cecidit, mirabiliter conservatus, & curatus.	112. 113. 114. & 115.
ii cur admiranda præsent.	27.a.
iis an verbera conveniant, ubi dormientes, ambulant.	27.b.
<i>Somnus</i> quid.	26.b.
ejus utilitates.	ibid.
alius perfectus, alius imperfectus.	27.a.
naturalis quomodo differat à præternaturali.	25.a.
& vigiliæ quomodo faciunt ad febrium curationem.	158.a.
ejusdem modum excedentis incommoda.	ibid.
ejusdem moderati commoda.	158.b.
meridianus tempore pestis vitandus.	235.a.
turbulentus in morbis acutis convulsionem significat.	177.a.
an conducat in tertianæ exquisitæ paroxysmo.	13.a.
naturalis cum in principio accessionum febrilium firmus, an idem etiam de arte excitato sit sentendum.	13.b.
in eum propensi in febribus malum.	171.b.
profundus in morbis acutis firmam crisin denuntiat.	185.a.
turbulentus verò cum dolore corporis inconstans.	185.b.
ad eum conciliandum remedia.	258.a. 259.a.b. 263.b. 272.a. 274.b. 266.a. 276.a. 282.b. 306.a. 307.b. 103.b.
<i>Sonchus</i> aspera.	279.a.
lævis.	ibid.
sylvarici.	290.b.
<i>Sonitus</i> & borborismus inter potandum in acutis lethalis.	174.b.
<i>Sopor</i> in febribus ex hypochondriorum dolore accedens pessimus.	171.a.
p.n. in peste quomodo curetur.	251.b.
<i>Sorgho</i> .	283.b.
<i>Spasmus pestilentialis</i> quid.	109.a.
ejus causa antecedens.	ibid.
ejus indicationes curativæ.	109.b.
an eandem cum scorbuto habeat curationem.	109.a.b.
in hoc affectu remedia appropriata.	109.a.
ad eundem remedia.	207.b. 276.b. 280.a. 296.b. 289.a.
<i>Spasmus cynicus</i> ejusque curatio.	262.a.
<i>Spergula</i> saginaria.	265.b.
<i>Spinachia</i> .	278.b.
<i>Spirandi</i> difficultas & horror frequens, in doloribus, tabris indicia sunt.	169.a.
<i>Spiritus</i> influens vel insitus an principaliter patiat in Ephemera.	140.b.
an subjectum febris esse possint.	153.a.
vitalis infectio quomodo præcavenda.	196.b.
ejusdem defectui quomodo succurrendum.	197.a.b.
ejusdem resolutio quomodo præcavenda.	197.b.
oppressio quomodo curanda.	ibid.
<i>Spiritus</i> coagulans salinus.	6.a.
sulphuris quibus succurrat malis.	243.a.
therebinthinæ an conveniat in calculo renum.	85.b.
vitrioli ejusque vis & præparatio egregia.	10.b.
<i>Sputum sanguinis</i> affectus periculosus.	54.a.
viri juvenes cur hoc affectu laborent.	ibid.
mulieres cur interdum hoc affectu afficiantur.	ibid.
ad hunc affectum remedia.	210.b. 264.a. 267.b. 270.b. 286.b. 294.a.
<i>Squilla</i> marina.	260.b.
ejus nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	298.a.b.
ejus acrimonia quomodo corrigatur.	48.b.
ad <i>Squimantiam</i> remedia.	262.a.
<i>Strachys</i> .	279.a.
<i>Staphylodendron</i> .	273.a.
<i>Staphylagria</i> .	278.b.

INDEX RERUM ET VERBORUM

in ea an arteriotomia conveniat.	ibid.	Sublimatum ejusque vires.	309.a.
ad eam remedia.	194.a.b.	Tenuis ejusque vires.	308.a.
ea laborantibus per vias sanguis mittendus.	23.a.	Veronica ejusque vires.	311.b.
<i>Vesicae</i> necessitas.	213.b.	Compositum purgans.	312.a.
calculus an semper e renibus rudimentum habeat.	87.b.	Laxativum bilem educens.	217.b.
in ejus inflammatione an cucurbitula cum scarificatione pubi affigenda.	90.a.b.	<i>Vini</i> Sapa quid.	300.a.
ad ejus exulcerationem remedia.	294.a.295.a.	ejus substantia.	302.a.
<i>Vesicula fellea</i> necessitas.	213.b.	Tartari generatio.	85.a.
<i>Vicia</i> .	279.a.	<i>Viola</i> aquatilis Dodon.	273.a.
<i>Vitium</i> ratio in phthisi.	209.a.	Lutea ejusque nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	264.a.
in <i>Vitium</i> tenui vel pleno in febribus utrum melius sit peccare.	160.b.	Mariana.	279.a.
<i>Vigilantes</i> in febribus male habent.	171.b.172.b.	Matronalis.	265.b.
<i>Vigilias</i> excedentes curant.	189.b.	Pupurea ejusque nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	257.b.258.a.
<i>Vinca peruviana</i> .	260.b.	Sylvestris.	278.b.
<i>Vinca toxicum</i> .	290.b.	<i>Viperarum</i> partes, quoniam venenatae.	107.b.
<i>Vinum</i> quid.	300.a.	caro an conducatur Elephantiasis.	107.a.b.
ejus substantia manifesta & occulta.	302.a.b.	de iis singularis observatio.	107.b.
ejus temperamentum.	302.a.303.b.	in earum carnibus est alexipharmacum.	ibid.
ejus natura.	65.b.304.a.	<i>Vires</i> quid indicent.	155.a.
ejus proprium quale.	305.a.	earum imbecillitas in peste quomodo curanda.	250.b.
ejus usus.	301.b.	earum imbecillitas interdum V.S. permittit.	251.a.
post balneum bibulum venenum fit.	308.a.	iisdem debilitatis cum in febribus nec vident nec audiunt lethale.	176.a.
utrum in febribus putridis conveniat.	162.b.	<i>Virga aurea</i> .	290.b.
an hysterics conveniat.	99.a.b.	Pastoris.	278.b.
an in appetentia canina conveniat.	68.a.	<i>Viri</i> Juvenes cur sputo sanguinis laborent.	54.a.
ejus remedia.	65.b.	ad <i>Viscerum</i> obstructions remedia.	279.b.283.a.b.295.a.
ejus differentiae multiplices & variae.	300.a.b.	<i>Viscum</i> .	260.b.
Abinthites ejusque vires.	310.b.	<i>Vitis</i> reliquis sensibus externis praefertur.	36.b.
Acaciae ejusque vires.	ibid.	conservatur.	202.a.b.
Acerbum ejusque vires.	307.a.	ad eundem roborandum victus ratio.	202.a.
Acre ejusque remedia.	ibid.a.b.	ad eundem roborandum sal artificiale.	ibid.
Album ejusque vires.	308.a.	ad eundem roborandum remedia.	287.a.311.a.314.a.
Aquosum ejusque vires.	307.b.	<i>Vitidis</i> nomen, substantia, temperamentum, vires, usus, remedia.	259.b.
Auri extractionis ejusque vires.	310.b.	<i>Vitis vinifera</i> nomen.	290.a.299.a.b.
Austerum ejusque vires.	306.a.	substantia, temperamentum.	302.
ex Cardamomi admixtione.	310.a.	vires.	303.b.
Caryophyllatum ejusque vires.	ibid.	Usus.	299.b.300.a.
Ceraforum ejusque vires.	311.a.	per ejus radicem quid intelligatur.	302.a.
Chalybearum ejusque vires.	77.a.	ejus radices vires.	304.b.
Citri ejusque vires.	310.a.	racemorum cinis qualis vires habeat.	314.b.
Claretum ejusque vires & quomodo fiat.	ibid.	foliorum vires.	304.b.
Craffum ejusque vires.	308.a.	<i>Vita</i> quid fit.	62.b.
Dilutum ejusque vires.	307.b.	ejus genus in cibatione perpendendum.	157.b.
Dulce ejusque vires.	306.a.b.	<i>Vitriolum</i> artificiale quomodo fiat.	77.b.
Enulatum ejusque vires.	311.a.	ejus spiritus an in appetitu dejecto conveniat.	64.b.
Euphrasium ejusque vires.	ibid.	quomodo succurrat inflammationibus.	ibid.
Fulvum ejusque vires.	308.b.	ejusdem justa preparatio.	ibid.
Hysopites ejusque vires.	311.a.	ejus liquor acidus in peste utilis.	243.a.
Lavendulae ejusque vires.	ibid.	ejus Oleum quibus succurrat malis.	ibid.
Lora dictum ejusque vires.	ibid.	<i>Vivens</i> semper nutritur.	62.b.
Luteranum ejusque vires & quomodo fiat.	310.a.	<i>Ulcera</i> capitis manantia sanant.	193.a.
Medium in sapore ejusque vires.	307.a.	faucium quibus remediis curanda.	286.a.
Meracum ejusque vires.	307.b.	maligna quomodo sananda.	293.b.296.a.
Nigrum ejusque vires.	308.b.	putrida quomodo sananda.	289.b.
Optimum omnium ejusque vires.	309.a.	<i>Ulmaria</i> .	290.b.
Omphacinum ejusque vires.	ibid.	<i>Ulmus</i> montana.	260.b.
Pallidum ejusque vires.	308.b.	ad <i>Unguem</i> oculi remedia.	204.a.
cum Piperis ejusque vires.	310.a.	<i>Unguentum</i> mundificativum in peste.	248.a.
Rosmarinum ejusque vires.	311.b.	<i>Vomica</i> jecoris an extrinsecus aperiri possit.	79.a.b.
Rubrum ejusque vires.	308.b.	<i>Vomitiva</i> .	288.b.
Salvatum ejusque vires.	311.b.	quoniam in peste exhibenda.	243.a.
Scolopendriacum ejusque vires.	311.b.	eorum effectus in peste.	62.a.b.
		an conveniant in cholera.	62.a.b.

INTOMO TERTIO CONTENTORUM.

<i>Vomitus</i> an asthmaticis conveniat.	50.b.	<i>Urtica</i> .	279.a.
an suffusionem oculorum curet.	39.b.	mortua.	265.b.
in lecreatum definitis in acutis malum.	174.a.	<i>Uteri</i> suffocatio quid.	94.b.
aeruginosus in acutis malum.	174.b.	ejus causa.	ibid.
niger sequitur recidivas frequentes circa judicium sanguinem fundentes.	181.b.	in ea qualis sit vapor malignus peccans.	ibid.
eundem quid indicat.	179.b.	non a refrigeratione dependet.	ibid.
ejus signa in febribus ardentibus.	184.a.	in ea an V.S. locum habeat.	ibid.
in dysenteria quomodo curandus.	227.a.	ad eandem remedia.	259.b.260.a.262.a.267.b.
tempore pestis quando ciendus.	238.a.	274.a.b.266.a.276.b.277.a.280.a.b.291.a.b.	
pesti superveniens quomodo curandus.	252.a.	293.a.b.295.b.296.a.b.309.b.310.a.b.	
eundem & alvum movet a safarum.	258.b.	ad ejus dolorem remedia.	282.b.
ad eundem sedandum remedia.	266.a.285.b.304.b.	ad ejus flatulentiam remedia.	283.a.295.b.
<i>Vox</i> acuta quibus, iis hypochondrium intro retrahitur.	175.b.	ad ejus frigiditatem & humiditatem.	278.b.280.a.287.b.
ejus organon primarium.	47.b.	289.a.295.b.297.b.310.a.311.b.	
eandem quomodo lingua formet.	48.a.	ad ejus inflammationes.	287.b.
ejus asperitas unde.	48.b.	ad ejus procidentiam.	285.b.286.b.
an aceto scillitico corrigenda.	48.a.b.	<i>Uva</i> spina salvia.	260.b.
ad ejus claritatem remedia.	311.a.	<i>Uvarum</i> maturarum substantia.	302.a.
<i>Urina</i> aquosa quid indicet.	177.b.	vires.	304.b.
cruda an signum inseparabile putridarum.	154.b.	immaturarum substantia.	302.a.
purulenta ac vitrea cum salutare sedimento quid indicet in morbis acutis.	185.a.	vires.	302.a.
suppressa cum rigore, prava, & convulsionem producit.	170.b.	passarum substantia.	302.a.
substitit iis, quibus rigor.	171.a.	vires.	304.b.305.a.
remedium syncopes ob balsam substantiam.	117.a.	<i>Uvae</i> passae maximae.	300.a.
ejus difficultas in dysenteria quomodo curanda.	228.a.	mediae.	ibid.
ad ejus ardorem remedia.	216.a.	minimae.	ibid.
ad ejus incontinentiam remedia.	314.a.	<i>Vulnera</i> thoracis circa cordis regionem inflata, an statim ut alia consolidanda.	61.b.
eandem movent.	264.a.281.b.283.a.b.285.b.296.b.	ad ea consolidanda remedia.	270.a.278.b.279.b.
	298.a.307.b.308.a.311.a.314.a.	283.a.292.b.293.a.287.a.270.b.305.a.	
		ad <i>Uvulae</i> prolongationem remedia.	205.b.283.a.285.a.
			292.b.

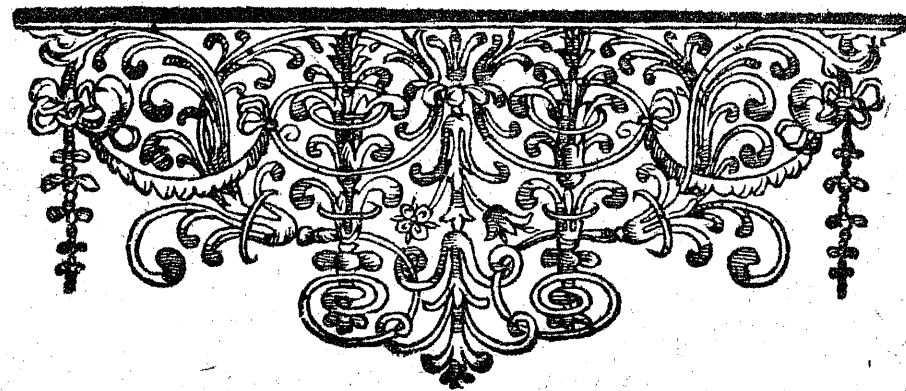

Errata in Tomo Tertio sic emendanda.

Pag. 2. c. a. lin. 61. pro gravitate. leg. gracilitate. Ibid. c. b. l. 37. pro hecteos. leg. hecticos. Ibid. l. 67. pro obstant. leg. obstante. p. 3. c. b. l. 13. pro reliquis. leg. reliquiis. P. 5. c. a. l. 4. pro Vallejo. leg. Vallesius. P. 6. c. a. l. 12. pro perfectio. leg. profectio. P. 6. c. b. l. 40. pro solo. leg. salo. P. 9. c. a. l. 13. pro frustra. leg. frustra. Ibid. lin. 56. pro Joll. leg. Job. P. 11. c. a. l. 24. pro purum leg. purum. Ibid. l. 45. pro sit. leg. sit. P. 15. c. a. l. 20. pro Alcedario. leg. Alcedario. P. 15. c. b. l. 34. dele Juxta alios. P. 19. c. b. l. 42. pro sit. leg. sit. p. 22. c. a. l. 11. pro ficur. leg. sicut. Ibid. l. 31. pro vena. leg. vena. p. 23. c. b. l. 32. pro Nicol. leg. Nicol. p. 26. c. b. l. penult. pro Tartarus. leg. Tartarus. p. 27. c. b. l. 37. pro occurrunt. leg. occurrunt. p. 32. c. a. l. 4. pro Paraplegiam. leg. Paraplegiam. p. 33. c. a. l. 45. dele post spirituumque. Item l. 47. del. P. 37. c. b. l. 36. pro lequeo. leg. laqueo. p. 39. c. b. l. 23. pro Altimarus. leg. Altimarus. p. 40. c. b. l. 28. pro moven. leg. movendi. p. 41. c. a. l. 11. pro implantatus. leg. implantatus. Ibid. l. 22. pro rotulas. leg. rotulas. Ibid. c. b. l. 13. pro od rat am. leg. odoratam. p. 45. c. a. l. 47. pro Avicenna. 1. leg. Avicenna lib. 1. Ibid. c. b. l. 5. pro ab. leg. ob. p. 46. c. a. l. 54. pro tartato. leg. tartaro. Ibid. p. 49. c. b. l. 16. pro ut. leg. uti. p. 50. c. b. l. 51. pro pulso. leg. pulso. p. 51. c. a. l. 38. pro Fracastor. leg. Fracastor. p. 56. c. b. l. 45. pro praedis. leg. praedis. p. 57. c. b. in margine pro Pede Crescentii. leg. Pet. de Crescentii. p. 59. c. a. l. 60. a. pi. lege ut. p. 60. c. a. l. 61. pro dictum. leg. dictum. p. 60. c. b. l. 25. & 26. pro perat. leg. perat. p. 61. c. a. l. 3. pro terra. leg. terra. Ibid. l. 15. pro calliditatis. leg. calliditatis. p. 61. c. b. l. 24. pro censam. leg. causam. p. 62. c. a. l. 47. pro refert. leg. refer. pag. 64. c. a. l. 35. pro mediarum. leg. mediarum. Ibid. c. b. l. 11. pro Spazie. leg. Spazie. p. 65. c. a. l. 32. pro QUÆSTIO VII. leg. QUÆSTIO VIII. Ibid. l. 45. pro apperunt. leg. apperunt. Ibid. c. b. l. 60. pro QUÆSTIO IV. leg. QUÆSTIO IX. p. 69. c. a. l. 15. pro ac. leg. at. p. 69. c. b. l. 50. pro conformatur. leg. confirmatur. p. 70. c. a. l. 6. pro cert. leg. cera. Ibid. c. b. l. 6. pro aurem. leg. autem. p. 71. c. a. l. 39. pro amata. leg. amara. Ibid. c. b. l. 62. pro procurative. l. procurative. p. 72. c. b. l. 31. pro acidum. leg. accidit. p. 73. c. a. l. 33. pro Rousser. leg. Rousser. p. 75. c. a. l. 14. pro pag. leg. part. 76. ab. l. 3. pro decidit. leg. decidit. p. 78. c. a. l. 55. pro celtica. leg. celtica. p. 79. c. b. l. 50. pro linteis. leg. lineis. p. 85. c. a. l. 8. post lapidescit. adpone non p. 86. c. a. l. 39. pro sanguinis. leg. sanguis. p. 88. c. a. l. 24. pro aromatica. leg. aromatica. Ibid. l. 32. pro aromatica. leg. aromatica. p. 89. c. b. l. 44. pro 31. leg. 31. p. 93. c. a. l. 3. pro affectu. leg. effectu. p. 94. c. a. l. 3. pro Willichium. leg. Wittichium. p. 95. c. a. l. 54. pro addunt. leg. addunt. p. 103. c. a. l. 57. pro Lausibus. leg. Lausibus. Ibid. l. 47. pro Albano. leg. Albano. pag. 113. c. a. l. antipen. post emplastrum adde ex. p. 115. c. a. l. 4. pro agrum. leg. agrum. Ibid. l. 19. pro etatum. leg. etatis. p. 117. c. a. l. 56. pro Schreera. leg. Schreiera. p. 120. c. b. l. 2. pro Unde. leg. Unde. p. 121. c. b. l. 65. pro Uncij. leg. Uncij. p. 127. c. a. l. 52. pro calidas. leg. caliditas. p. 127. c. b. l. 41. pro febr. leg. febribus. p. 129. c. b. l. 49. pro code. leg. corde. p. 130. c. a. l. 25. pro parentium. leg. parentum. p. 131. c. a. l. 31. pro media. leg. inedia. Ibid. l. 52. pro valentis. leg. valentis. p. 131. c. b. l. 45. pro parter. leg. partes. p. 133. c. b. l. 22. & 23. pro extra. leg. extra. p. 135. c. a. l. 12. pro risleg. cris. pag. 137. c. a. l. 18. dele lib. med. p. 139. c. a. l. 62. pro oleum. leg. oleo. p. 143. c. a. l. 21. pro meatu. leg. meatu. p. 143. c. b. l. 41. & 42. pro plurimoci. leg. plurimo. circumstant. p. 145. c. a. l. 15. pro quat. leg. quatuor. Ibid. l. 18. pro cup. leg. cap. Ibid. l. 50. & 51. pro natura. leg. natura. p. 147. c. a. l. 54. pro contringerit. leg. contingerit. pag. 151. c. b. l. 51. pro psalteria. leg. psalteria. Ibid. l. 54. pro lib. leg. lib. Ibid. pro ichoras. leg. ichores. p. 152. c. b. l. 29. pro immarasmode. leg. in marasmode. p. 153. c. b. l. 18. pro saliva. leg. saliva. p. 153. c. b. l. 48. pro valentia. leg. valentior. p. 154. c. b. l. 33. pro halitu. leg. habitu. p. 155. c. b. l. 9. pro paroxii. leg. paroxysmi.

paroxysmorum p. 156. c. a. l. 8. in marg. pro quadam, leg. quoddam. p. 156. c. b. l. 3. in marg. pro eligenda, leg. eligendus. p. 158. c. a. l. 14. pro attenuas, leg. attenuans. p. 159. c. a. l. 17. pro praemisso, leg. praemissio. p. 159. c. b. l. pro infractu, leg. infractu. p. 162. c. a. l. 37. pro calfacit, leg. calefacit. ibid. c. b. l. 6. pro Conciliar. leg. Conciliar. p. 163. c. a. l. 14. pro Conciliar. leg. Conciliar. ibid. l. 35. post acutis add. in. p. 164. c. a. l. 14. pro lesa, leg. lesa. p. 165. c. a. l. 33. pro principium leg. principum. ibid. c. b. l. 23. pro ruend leg. tuend. p. 167. c. b. l. 8. pro alibi, leg. alibi. p. 168. c. b. l. 5. pro exultantes, leg. exudantes. ibid. c. b. l. 24. leg. ἐπιλα γει εἰς τι, pag. 169. c. b. l. 42. pro φλεβοδονία leg. φλεβοματία. p. 170. c. b. l. 31. pro παροξυσμοί, leg. παροξυσμοί. p. 171. c. a. l. 20. pro γιοί, leg. κρήνη. p. 172. c. a. l. 2. pro θνήσκουσιν, leg. θνήσκουσιν. p. 173. c. a. l. 27. pro κωφίζοντα, leg. κωφίζοντα. p. 173. c. b. l. 12. pro θρασείν, leg. θρασεία. ibid. 14. pro homines, leg. hominis. ibid. l. 43. pro ἐφοδῶντες, leg. ἐφοδῶντες. p. 174. c. b. l. 37. pro borborignus, leg. Borborignus. ibid. l. 40. pro materia, leg. arteria. p. 175. c. a. l. 47. pro κοιλίης leg. κοιλίη. ibid. 50. pro μαχρῶτατος, leg. μακρῶτατος. p. 176. c. a. l. 41. pro Febris, leg. Febres. ibid. l. 43. pro qui, leg. quia. p. 177. a. l. 10. pro σφυγμῶν, leg. σφυγμῶν. ibid. l. 53. pro ferax, leg. ferox. p. 179. c. a. l. 8. pro Qua, leg. Qua. p. 179. c. b. l. 19. pro catecha, leg. catocha. p. 180. c. a. l. 15. pro ἴσιν, leg. ἴσιν. ibid. l. 38. pro παιδικῶν, leg. παιδικῶν. p. 181. c. a. l. 43. pro criticum, leg. criticum. ibid. c. b. l. 11. pro avo, leg. alvo. p. 183. c. a. l. 26. pro λῦεται, leg. λῦεται. ibid. l. 31. pro biliofarum, leg. bilioforum. p. 183. c. b. l. 59. pro ἀκρίως, leg. ἀκρίως. p. 183. c. a. l. 32. pro κρησά, leg. κρησά. p. 186. c. b. l. 11. pro ἰσλαίσι, leg. ἰσλαίσι. p. 191. c. a. l. 11. pro herb. leg. herb. p. 191. c. b. l. 64. pro Billiricorum, leg. Belliricorum. p. 192. c. b. l. 39. pro Caulinum, leg. caulium. p. 193. c. a. l. 21. pro sum, leg. sum. p. 193. c. a. l. 52. pro q. f. leg. q. f. p. 193. c. b. l. 30. pro cortis, leg. cortic. p. 194. c. a. l. 31. pro cam, leg. cum. ibid. l. 40. pro modulo, leg. nodulo. ibid. c. b. l. 12. pro ζῆνι, leg. ζῆνι. pag. 195. c. a. l. 28. pro obbat, leg. abbat. ibid. c. b. l. 28. pep. leg. popul. p. 197. c. a. l. 63. post Porro, add non. p. 199. c. a. l. ult. pro conveniens, leg. conveniens. p. 200. c. a. l. 37. pro silicis, leg. silicis. Item l. 39. pro & r. leg. & c. ibid. l. 6. pro Eupatoris, leg. Eupatorii. ibid. c. b. l. 54. pro fabatum, leg. fabarium. p. 201. c. b. l. 46. pro byff, leg. byff. p. 202. c. a. l. 6. pro 38 l. 38. ibid. c. b. l. 17. pro ist, leg. iste. p. 204. c. b. l. penult. pro cavui, leg. carui. p. 205. c. b. l. 67. pro 38. leg. 38. p. 209. c. b. l. 48. pro CATHARROS, leg. CATARRHOS. p. 218. c. b. l. 2. pro spirituum, leg. spiritum. ibid. l. 22. pro posita, leg. posita. p. 222. c. b. l. 40. pro saporibus, leg. saporibus. ib. l. 51. pro etiam, leg. gloriam, & p. 223. c. a. l. 29. pro quod, leg. quid. p. 224. c. a. l. 28. pro fueno, leg. fumo. p. 224. c. b. l. 27. pro facti, leg. facti. ibid. l. 36. post Calabr. dele &. ibid. l. 62. post Conserv. adde Rosar. p. 225. c. a. l. 7. pro V. leg. Aq. ibid. c. b. l. 30. pro Conserva. leg. Conserva. p. 226. c. b. l. 52. pro sylvestres, leg. sylvestris. p. 227. c. b. l. 33. pro Dynterium, leg. Dynterium. ibid. lin. ult. pro recipiat, leg. recipiet. p. 228. c. b. l. 9. pro pacca, leg. pauca. p. 230. b. a. l. 40. pro Causa, leg. Cause. p. 231. c. a. l. 63. pro aliqua, leg. reliqua. p. 232. c. b. l. 16. pro grasso, leg. grosso. ibid. l. 43. pro carinum, leg. catinum. p. 233. c. b. l. 50. pro rectiff. leg. rectiff. p. 236. c. a. l. penult. pro Salo, leg. Salmo. p. 238. c. a. l. 34. pro Quod, leg. Quoad. p. 239. c. b. l. 34. pro Sortaceum, leg. Setaceum. p. 243. c. b. l. 17. pro portare, leg. portare. p. 244. c. a. l. 19. pro deliriu, leg. deliriu. p. 246. b. l. 6. pro febtes, leg. febres. ibid. l. 16. pro uegotio, leg. negotio. p. 247. c. b. l. 49. pro mote, leg. more. ibid. l. 60. pro confstat, leg. confstat. p. 250. c. a. l. 10. pro quibus, leg. quibus. ibid. c. b. l. 31. pro parum per leg. parumper. p. 251. c. a. l. 25. pro Gelatini, leg. Gelatina. ibid. c. b. l. 55. pro separatum, leg. speratum. p. 252. c. a. l. 13. pro exemplo, leg. extemplo. p. 252. c. a. l. 56. pro partibus, leg. parti. p. 255. l. 17. pro p. 2. p. 259. c. b. l. 53. post Caput. VII. adde DE FUNIPERO. p. 260. c. b. l. 1. pro ori, leg. ovi. p. 263. a. l. 55. pro capitata, leg. capitata. p. 264. c. b. l. 25. pro praeducunt, leg. perducunt. p. 265. c. b. l. 20. pro Satyri, leg. Satyri. ibid. l. 22. pro Gilemus, leg. Galenus. p. 269. c. a. l. 51. pro Bulegii, leg. Pulegii. p. 274. c. b. l. 21. pro Radix, leg. Radix. p. 280. c. b. l. 42. pro, μαλάκτων, leg. μαλάκτων. p. 285. c. b. l. 30. pro naturam, leg. naturarum. p. 286. c. a. l. 26. post. 24. add. horis. p. 290. c. b. l. 33. pro Rhamus, leg. Rhamus. p. 297. c. b. l. 59. pro ἐπι σπέρτων, leg. ἐπι σπέρτων. p. 298. c. b. l. 20. pro Amb leg. Arab. p. 306. c. a. l. 26. pro conveniti, leg. convenit. p. 306. c. b. l. 57. pr. Euftruem, leg. Austerum. p. 307. c. b. l. 12. pro paucis, sima, leg. paucissimi. p. 310. c. a. l. 29. pro quae, leg. quod.

FINIS.

GREGORII HORSTII

re mandata

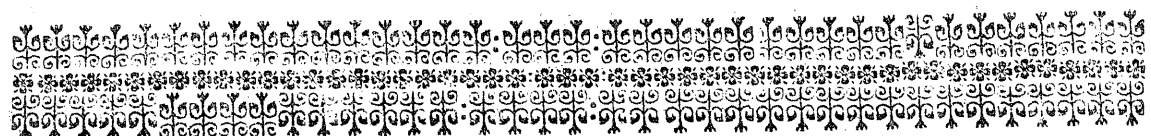
INSTITUTIONUM
PHYSICARUM

LIBRI II.

In Academia Wittebergenſi ante annos LV.
praelecti,

*nunc vero Studioſorum Philoſophia commoditate
lucem editi.*

editio ſecunda correctior.

GREGORI HORSTI, PHILOSOPHI ET MEDICI

DECLARATIO TOTIUS PHILOSOPHIÆ NATURALIS.

PROE MIUM.

DE CONSTITUTIONE PHYSICÆ.

CAPUT I.

DE GENERE HUIUS DISCIPLINÆ.

Merito proœmii loco illa præmittuntur, quæ ad totalem huius disciplinæ cognitionem aliquid lucis afferunt: hic generalis Physicæ definitio, ejusdemq; partitio primum locum obtinent, utpote quibus breviter totius Physicæ natura & essentia determinatur, ita ut de fine suscepti laboris nullus incertus esse queat. Et si autem Physicæ vox Platonicis & Stoicis Philosophis plerumque totam Philosophiam Theoreticam denotat, rectius tamen Peripatetici eadem utuntur pro disciplinâ Theoreticâ, à Metaphysicâ & Mathematicâ distinctâ. In hac propria significatione Physicæ definitionem investigare conabimur, hæc autem potissimum in determinatione generis & objecti consistit, unde necessario requiritur, ut primo genus Physicæ constituamus.

Genus Physicæ proximum est Scientia proprie dicta.

Inquireretur Genus Physicæ.

Omnes in eo conveniunt, quod Physica sit disciplina quædam in animo hominis tanquam in subiecto comparata. Quamvis autem præsentis instituti non sit, ex professo contra eos disputare, qui artes & disciplinas etiã extra mentem vel in libris existere sibi persuadent, & ita in janua, quod dicitur, errant, ubi pro arte solâ præcepta agnoscunt, quæ non tam artis nomen sibi vendicant, quam cujusdam adminiculi, sine quo ars & disciplina quædam comparari nequit. Nihilominus tamen merito quæritur, num Physica sit principalis vel instrumentalis disciplina? Posterior negatur tali argumento. Quicquid suppediat realem cognitionem, per se expetendam, illud merito referretur ad disciplinas principales: Physica, &c. Major probatur; quia in eo differunt disciplinæ instrumentales à principalibus, propterea quod non realem cognitionem per se expetendam, hoc est, cognitionem rerum sui gratiã proponant. Minor probatur; quia Physica versatur circa cognitionem rerum naturalium, quarum notitiã, sui causa ab omnibus hominibus expetitur. Si autem Physicæ est principalis disciplina, vel proprie loquendo principalis habitus, (omnis enim disciplina est habitus animi; quia nulli à naturâ inest: sed semper cre-

Physicæ num principalis, vel instrumentalis disciplina?

bris operationibus est comparanda) ulterius dubitatur, num sit scientia vel ars (reliquos enim habitus, ut sunt, Sapientia, Intellectus & Prudentia, hæc nemo Physicæ pro genere attribuit.) Posterior negatur hoc modo: Ars, teste Philosopho 6. Ethicorum, versatur circa τὰ ποικίλα: Physica non versatur circa τὰ κοινὰ. Ergo. Minor probatur: quia Physica non considerat ea, quæ à nobis fieri possunt, utpote cum res naturales nec secundum fieri, nec secundum esse à nostro arbitrio dependant. Nec obstat, quod artis illa definitio à Stoicis introducta, Physicæ possit attribui; quia hæc definitio non dicit artis essentiam, sed monstrat tantum communia quædam requisita in præceptis omnium disciplinarum observanda. Jam relinquatur Physicam esse scientiam, non quidem in latâ significatione tantum, ut scientia quamlibet cognitionem significet: sed strictè & proprie, quatenus scientia à reliquis mentis habitibus distinguitur, quod hoc modo probamus:

Quæ disciplina de necessario subiecto perpetuas affectiones per suas causas demonstrat, illa est scientia: Physica de necessario subiecto, &c.

Minor probatur ex lib. 6. Ethicor. ubi scientiæ definitio proponitur. Item ex lib. 1. Poster. cap. 2. & lib. 1. Physic. cap. 1. Major probatur: quia Physica versatur circa corpora naturalia, quæ sunt necessaria; non contingentia, de quibus demonstrat affectiones necessarias, eas videlicet, quæ iis necessario insunt. Verum dubitatur, quomodo probatio Minoris procedat: Hic enim tales sese Instantiæ offerunt. I. Sensus ipse testis est; res omnes naturales; cælo excepto esse corruptibiles; unde commune Philosophorum pronuntiatum: Unius corporis corruptio est alterius generatio. II. Infinitorum scientiã non datur, attestantibus omnibus Philosophis: At res naturales sunt infinitæ. Ergo. Hic respondemus ad primam dubitationem, quod Physica primariò non consideret individua: sed naturas universales ipsa singularia sub se comprehendentes; Exempli gratiã, quid homini proprium sit, jure determinat Physicus, quid autem huic vel illi homini accidat, scientificus determinare nequit. Nec obstat quod etiã universaliter transmutatio dici possit de universalibus naturis: Harum enim mutationes ita sunt certæ ac perpetuæ; ut merito scientificam in nobis cognitionem gignant;

Physica an sit scientia vel ars.

Physicam esse scientiam.

Instantiæ quod Physicæ non sit scientia.

Solutio instantiæ.

gnant, utpote cum non à nobis, sed ab ipsa natura dependant, & semper eodem modo sese habeant. Ad alteram instantiam dico minorem tantum de Individuis loqui; non verò de rebus naturalibus universaliter. Frustra igitur de hæc assertione dubitat Foxius lib. 1. Physic. cap. 2. qui certitudinem scientificam hic nobis denegare non erubescit. Qui majorem huius capituli confirmationem requirit, ille conjungat Zab. lib. de Constitut. Physic. cap. 2. Comm. in Proœmio Physic. q. 2. ar. 2. Perer. lib. 2. Physic. cap. 3. Tolet. in Proleg. Physic. quæst. 1.

CAPUT II.

DE SUBJECTO PHYSICÆ.

Subiectum Physicæ est corpus naturale, quatenus naturale, vel mobile. Arist. 1. 5. Metaph. c. 1. Avicen. 1. suff. Albertus in init. Physic. Zabarell. lib. de Constit. Physic. c. 2. Perer. lib. 2. Physic. cap. 3. Piccol. in Introduct. Physic. cap. 28.

Post generis investigationem consequens est, ut differentiam specificam Physicæ constituamus: Hæc in definiendis disciplinis non aliunde, quam à subiecto considerationis, quod finem includit deducitur. Dico à subiecto considerationis, ne quis in præsentia Subiectum inherentiã intelligat, videlicet animum hominis in quo omnes disciplinæ inherant: Quamvis autem subiectum considerationis multipliciter accipiatur, ut ex Zabarell. lib. 1. de naturâ Logicæ manifestum est: nihilominus tamen nos, omittis aliis significationibus, per subiectum hoc, tantum subiectum scientificum, quod in scientiis requiritur, intelligimus, cujus conditiones ex sententiã Philosophi à Zabarell. lib. de trib præcog. cap. 2. & lib. 1. de naturâ Log. cap. 1. 5. & lib. de Constit. Physic. cap. 2. quatuor enumerantur. I. Ut sit Ens necessarium absq; operatione mentis existens II. Ut sit præcognitum, & quod sit, & quid nomen significet. III. Ut principia & affectiones habeat. IV. Ut omnibus in tota scientia substat nec eandem excedat. De tali subiecto in Physicis diversæ Auroorum classicorum opiniones sese ferunt, ubi primum locum obtinet sententiã D. Thom. in proœm. Physic. & vel lib. 1. Physic. q. 1. Connimb. in Proœm. Physic. q. 4. Savenorol. in Epitom. Physic. lib. 2. Conclus. 7. quâ statuitur Ens mobile: Secunda opinio est Tolet. in proœm. Physic. quæst. 2. qui subiectum Physicæ statuit Ens naturale: Tertio loco Scotus & Scotista ponunt Substantiam naturalem. Has opiniones omnes unicum generale argumentum reprehendit hoc modo.

Quomodo subiectum considerationis differat à subiecto Inherentiæ.

Conditiones subiecti scientifici.

Opiniones aliorum de subiecto Physicæ reprobandantur.

Cui immediatè non convenit natura, tanquam principium, & motus tanquam affectio; illud non est verum subiectum Physicæ. Atqui Enti & Substantiæ non immediatè, &c. Ergo.

Major probatur: quia semper proximum subiectum determinandum est, cui Physicæ affectiones primò insunt. Minor patet, Quia Ens non ut est Ens, dicitur naturale vel mobile: sed quatenus intercedit illud, quod sit corpus, quemadmodum idem quoque verum est de substantia, quæ non dicitur mobilis vel naturalis, nisi sit corporea. Jam relinquatur subiectum Physicæ illud esse, quod determinavimus, nimirum corpus naturale, quatenus naturale. Ut autem huius subiecti naturam melius intelligamus, idè ex Zabarell. lib. de Naturâ Log. cap. 1. 9. lib. 1. de tribus præcog. cap. 2. & cap. 10. Perer. lib. 1. Physic. Tolet. in proleg. Physic. q. 2. notandum, quod in omni subiecto duo observanda sint, videlicet Res considerata, & Modus considerandi, quæ à Scholasticis Dd. subiectum materiale & formale dicuntur. Res considerata potest esse communis multis disciplinis, undè sese instar materiæ habet: at Considerandi modus vicem formæ gerit, & rem consideratam ad suam certam disciplinam restringit. Ubi hæc duo in subiecto quodam rectè constituuntur, ibi subiectum quoq; rectè sese habet. Ita in nostro subiecto Physicæ primò ponitur Res considerata, scilicet corpus naturale: cum autem hoc pluribus modis considerari possit, idcirco Physicus considerandi modus additur, scilicet quatenus naturale vel mobile, ubi principium motionis internum intelligitur. Sed impugnatur hæc assertio: Instantis.

In omni subiecto duo observanda.

Responso.

CAPUT III.

DE DEFINITIONE ET DIVISIONE PHYSICÆ.

Philosophia naturalis, vel Physica est Scientia, quæ considerat corpora naturalia, quatenus sunt naturalia. Zab. lib. de Constit. Physic. cap. 6.

Hæc definitio satis patet ex superioribus: cum enim demonstratum sit Physicam scientiam esse, ejusq; adæquatam subiectum esse corpus naturale, jam cuilibet facillimè ipsam Physicam definire licet. Genus igitur nimirum scientiã, totam Physicæ communem essentiam, quam cum aliis rebus habere potest, intellectui nostro demonstrat: Differentia specifica à subiecto proprio circa quod versatur hæc disciplina, desumitur. Undè patet, quod Physica in eo ab aliis rebus omnibus differat, quod principia, affectiones & species corporis naturalis consideret. Hoc enim ad Physicam pertinet, ut corporum naturalium principia inquirat, & ex iisdem affectiones proprias demonstrat; cumq; magna sit latitudo corporis naturalis, h. e. cum illud

Finis Physica.

de pluribus specie differentibus dicatur, idè de quolibet in specie tractat, donec omnium rerum naturalium, quoad fieri potest, perfectam cognitionem habeat. Ex his finis hujus Philosophiæ partis præcipuus innoscitur, qui in corporum naturalium perfectâ cognitione consistit, in eâ que quiescit. Est enim Physica Scientia, ut demonstravimus, quæ idcirco primariò præter subjecti cognitionem nihil respicit.

Dico primariò; quia posito hoc fine, nihilominus non rejiciuntur fines minus principales & secundarii: non enim negari potest, Physicam studio Theologiæ ad plurima Scripturæ loca intelligenda utilissimam esse: Ita etiam Medicina cognitionem Physicæ præsupponit, undè commune proverbium; *ubi desinit Physicus, ibi incipit Medicus*. Adde quod hæc disciplina ad agriculturam, ad navigationes & alia multa plurimum inferviat. Verùm hæc omnia plana sunt, ad divisionem ergò progredimur.

Dividitur Physica in partem Communem & Propriam: Il-

LIBER PRIMUS,

De

CORPORE NATURALI COMMUNITER CONSIDERATO.

Quamvis plurimi rerum naturalium scientiam indagare, eamq; posteritati relinquere conati sint: nullus tamen in hoc disciplina genere Aristotele videtur perfectior. Hujus igitur sententiam declarandam, & quoad firmis nititur rationibus, defendendam nobis esse putamus. Quare ut ea, quæ de corpore naturali communiter cognoscenda sunt, percipiamus, ad ipsius Philosophi libros *Metaphysicorum*, sive de *Auscultatione Physicæ*, propter difficultatem, inscriptos accedendum est, quibus declaratis primus hic liber perfectus erit. Ut autem sunt octo libri ab Aristotele de principiis & affectionibus communibus corporis naturalis conscripti; ita nos eam doctrinam, à Philosopho tot libris traditam, octo capitibus in hoc libro primò declarabimus.

CAPUT I.
DE PRINCIPIIS RERUM NATURALIUM.

Physica sive scientia naturalis rectissimè à tractatione principiorum incipit. Aristoteles 1. Physic. cap. 1. text. 1.

Ex præcedentibus patet, Physicam scientiam esse, undè sequitur tractationem ejusdem meritò à declaratione principiorum incipere: tunc enim rei aliejus scientiam habere dicimur, quan-

la de corpore naturali communiter agit: hæc verò ejusdem species considerat. Zabarel. lib. de Constit. Phys. cap. 6. Magir. lib. 1. Physic. cap. 12.

Hujus divisionis ratio ex ipsis demonstrationibus Physicis desumitur: Velenim aliquid in communi tantum de corpore naturali demonstratur, undè *pars communis*, versatur circa communissima principia, communissimasque affectiones: vel de hæc aut illâ corporum naturalium specie per propria principia aliquid dicitur, quod accidit in parte propria, ubi corpora naturalia consideramus non communiter: sed prout vel sunt simplicia, vel mixta, animata, vel inanimata, & Totam ergò tractationem nostram Physicam duobus libris comprehendere conabimur; quorum prior de corpore naturali communiter considerato, posterior verò de corpore naturali in specie inscribi potest.

do principia & causæ illius nobis incognitæ non sunt. A principiis igitur ordimur in Physicis: quia principia sunt communiora, & respectu cognitionis distincte nobis notiora, utpote sine quorum intellectu in subsequenibus nihil intelligi potest, ut videre licet apud Coll. Connimb. 1. 1. Physic. cap. 1. quest. 2. art. 4. Perer. lib. 3. Physic. cap. 12.

Sunt autem principia prima rerum naturalium, quæ neque ex se mutuo, neque ex aliis, sed ex quibus omnia fiunt. Arist. lib. 1. Phys. text. 42.

Dico principia prima, nam hoc loco de communissimis principiis, quibus non sunt priora agit, undè per aliquot conditiones à Philosopho describuntur. Cum enim prima sint, ex aliis fieri nequeunt, aliâ illis priora darentur: nec etiam ex se mutuo fiunt, cum ex principio non principium, sed principiatum fiat: omnia denique ex huic fieri & constare dicuntur, scilicet quæ per generationem facta sunt. Nam iis quæ hyperphysicè fiunt, hæc principia minus rectè attribuuntur, utpote cum principia generationis tantum hoc loco inquirantur.

Horum principiorum ab Aristotele tria recensentur: duo contraria, Forma scilicet & Privatio; & unum subjectum ipsa prima Materia. Arist. lib. 1. Phys. cap. 6.

De

De numero principiorum variæ sunt sententiæ, hæc ob causam ejusdem determinatio videtur difficilis: Veruntamen, cum nò quodvis ex quo fiat, ut patet ex text. 43. lib. 1. Physic. Sed unumquodque ex suo contrario generetur, & in contrarium corruptatur text. 47. Indè constat principia etiam contraria esse debere, text. 50. Requiritur igitur primo duo contraria, quæ cum non nisi in aliquo tertio, tanquam in subjecto esse possint; idcirco tertium principium, ipsa scilicet *Materia prima*, tanquam subjectum contrariorum, necessariò reliquis additur. text. 51. 52. Patet ergò veterum Error, qui diversum statuere conati sunt, atque vel *Unum*, vel *plura* principia introduxerunt. Nam qui *Unum principium* tantum agnoverunt, vel illud immobile omninò statuerunt, ut sunt *Parmenides*, *Melissus*, &c. qui quamvis ex principiis Physicis minime refutari possint, utpote cum ipsum motum, & per consequens omnia Physica principia negent, nihilominus ex habitu Metaphysico refelluntur, ut patet ex cap. 2. & 3. lib. 1. Phys. Aristotelis. Alii *Unum principium mobile* introduxerunt, sic *Thales* Aquam, *Heraclitus* Ignem, *Anaximenes* Aërem, *Anaximander* corpus ipsis Elementis prius pro principio agnovit: omnes hi communiter errant, quod non intelligant ex uno nihil generari posse: adde quod illis qui Elementa pro principiis agnoscant, corruptibilia sint principia, cum Elementa quotidie in se invicem mutantur, quod naturæ principiorum reclamar. Corpus autem *Anaximandri* præter figmentum nihil est, cum extra Physicum & Mathematicum corpus nullum detur. Quæ omnia demonstrantur à philosopho per caput quartum lib. hoc. Qui *plura statuunt principia* vel finita, vel infinita introducunt. Horum autores sunt *Anaxagoras*, qui *πλεονεπιαιων* omnium rerum in quovis corpore, & *Democritus*, qui atomos infinitos commentus est, quos refutat ipsa naturalium rerum scientia, quæ ex principiis non infinitis, utpote quorum nulla scientia, sed finitiss haurienda est. Adde quod etiam essentia ex illis principiis necessariò infinite componantur, quod falsum esse ipsæ testantur res naturales. *Arist. 1. Phys. text. 50.* Non tantus est error illorum, qui finita statuunt, ut *Plato*, qui in *Timæo* tria quidem statuit, sed à sententia Philosophi diversa. Ponit enim *Materiam, Ideam, & Deum*, quod improbat: nam quamvis non neget Aristoteles à Deo omnia bona provenire, nihilominus tamen ex Deo tanquam principio res naturales fieri non tantum Philosophus, sed & Theologus improbat. Adde quod etiam ipsa quoque forma cum suo opposito omittatur, cum *Idea* Platonis ferè nihil sit aliud nisi exemplaris causa, & ita externa. Remanet igitur tria principia à Philosopho secundum veritatem determinata fuisse, quæ cum non nisi ratione mutationis in rebus naturalibus hoc loco considerentur, idcirco unumquodque in specie cum respectu quatenus ad generationem concurrerit ulterius considerandum est.

Principia ulterius vel sunt constitutionis, vel transmutationis tantum. Aristot. lib. 1. Phys. text. 65. 66.

Hujus divisionis veritas colligitur ex natura principiorum. Nam quævis omnia tria ad transmutationem & generationem rerum naturalium necessariò requirantur: nihilominus tamen in re generatâ *Duo* tantum scilicet *Materia & Forma* re-

manent, quæ essentiam compositi constituunt, ut innuit Philosophus text. 65. *Privatio* verò post mutationem cedit, undè constitutionis principium dici nequit, sed tantum transmutationis.

Materia prima est primum subjectum ex quo insito unumquodque non ex accidente generatur, & in quod ultimò resolvitur. Aristoteles lib. 1. Phys. text. 82.

Dari quoddam primum Subjectum omnis mutationis, rectissimè secundum veritatis normam pronuntiat schola Peripatetica, illudque sub *Materia prima* nomine circumfert, commota demonstratione Aristotelicâ hoc loco proposita, quod omnis mutatio Physica necessariò primum quoddam subjectum præsupponat, ex quo terminus à quo, unâ cum forma intereunte, expellitur, & in quod terminus ad quem sive forma producenda introducit, quo subjecto expulso, necessariò sequitur ipsam rem ex nihilo generari, & formam sine subjecto à naturâ produci posse, quod non tantum Philosopho absurdum, sed etiam Theologo *ἀπορη* esse videtur, utpote cum hæc ratio id quod ad absolutam Dei omnipotentiam pertinet, naturæ adscribatur, quod solvendum restat is, qui sæpius hanc Aristotelis sententiam, quam vix intelligunt, non sine bile tanquam curiosum & vanum quiddam, accusare annuntur. *Hæc prima materia* reliquis principiis naturâ prior est, teste *Zabarel. lib. 1. de materia. c. 1.* Obtinet enim subjecti officium, quia reliqua tanquam contraria continet, undè extra eandem nulla mutatio fieri potest. Cum ergò sit primum subjectum mutationis Physicæ, sequitur necessariò ipsam *materiam esse ingenerabilem & incorruptibilem*; quomodo enim prius dari potest, ex quo originem suam trahere possit? Annon processus in infinitum sequeretur, cum omnis generatio subjectum præsupponat? ut patet ex *Philosopho d. l.* Ex his autem minimè con-

Materia prima ingenerabilis.

Non æterna.

Quomodo materia dicatur interire.

cludere licet ipsam materiam omninò æternam, & per consequens Deo æqualem, cum semper distinguendum inter ea quæ generantur, & quæ modum generationis non admittant, æterna tamen non sunt, utpote cum non Physicè, sed *ὑπερφυσικῶς* per creationem scilicet producta sint; ita etiam materia unâ cum reliquis rebus omnibus in principio rebus concreata est, non igitur æterna. *Ingenerabilis* autem rectè statuta est ex superiori fundamento, quamvis non negandum, quod etiam aliquo modo materia interire dicatur, ut Aristoteles innuit, quatenus scilicet privationem sibi adjunctam habet, quæ à formâ adveniente expellitur, ut ita materia jam sub hæc, jam sub aliâ formâ lateat; Etenim materia appetit formam, ut imperfectum appetit perfectum, ut videre licet, apud Coll. Connimb. 1. Physic. c. 9. q. 5. *Tolet. lib. 1. Physic. q. 17. Piccol. c. 10.* ex sententia Philosophi text. 81. lib. 1. Ratio firmissima indè deducitur, quia essentia materiæ consistit in potentia, per quam materia tanquam Ens in potentia concipitur, ut dicit *Zabarel. lib. 1. de Mater. c. 11.* Jam verò omnis potentia ad actum tanquam perfectionem suam tendit; hinc etiam deducitur materiam formam appetere. Ex his patet materiam non esse nisi sub aliquâ formâ, idè quod per se existere nequit, cum nullam formam propriam,

Materia per se non existit.

Materia
habet exi-
stentiam
in compo-
sito.

quæ det eidem, ut sit materia, possit habere, ut fir-
mis rationibus demonstrat *Zabarella lib. 1. Phys. quæst.*
3. 7. Quamvis igitur essentia materiæ extra compo-
situm considerari possit, nihilominus tamen exi-
stentiam non nisi in composito habet, undè in suâ
naturâ est quidem *et omni qualitate & omni*
formâ carens, ut loquitur *Zabarella lib. 1. de Materia*
c. 8. & ita obtinet potentiam ad quamcunque for-
mam, quæ potentia adhuc universalis, postea ta-
men adveniente privatione, quæ cum particulari
potentia actui opponitur, ad hanc aut illam for-
mam recipiendam determinatur, ut patet ex *Zaba-*
rell. ar. 1. c. 15. Nullus igitur actus materiæ attribui-
tur, nisi is tantum quem à forma habet. Nam *actus*
Entitativum Scoti quod attinet, ille de materia qui-
dem dicitur, sed nihil probat nisi quod materia sit
Ens quoddam, ut pote cum ille actus non potentie,
sed nihilo negativo opponatur, ut patet ex *Zaba-*
rell. lib. 2. de Materia. Suscipit igitur Materia ter-
minos beneficio formæ, ideò ab *Averroë* rectissime
dicitur radix **Quantitatis**, eique quantitas concedi-
tur, talis tamen quæ proprios terminos non ha-
beat sed omni determinatione adhuc destituatur,
ut patet ex *Zabar. lib. 2. de Materia, c. 8. Perer. lib.*
5. Phys. c. 18. Hanc ob causam *Philosophus 7. Metaph.*
text. 7. affirmat. Materiam per se neque quid, neque
quantum esse, neque aliquid aliorum quibus Ens
determinatur; Ex precedentibus ratio colligitur:
quia Materia est tantum Ens in potentia, & sic opti-
mè ad suum officium in generatione præstandum
comparata est; Nam ex non Ente simpliciter nihil
generatur, sed ex eo quod partim est non Ens, par-
tim Ens, cujusmodi est materia, ut patet ex *text. 75.*
& 78. Hæc de materia, quæ quamvis simpliciter
quoque, ut in Entium numero est, considerari pos-
sist, nihilominus hoc in loco cognoscitur cum re-
spectu ad generationem, undè *primum subjectum*
mutationis dicitur.

*Forma est alterum principium
constitutionis, quod materia
potentiam actuat, & ipsius
compositi essentiam determi-
nat, undè rei quiddam a tem
largiri dicitur.* Alber. M. 2.
Phys. super text. 28. Perer. lib. 6.
Phys. c. 8. Picc. 3. de materia c. 4.

Forma
principii
Individua-
tionis.

Alterum principium scilicet *Forma* sequitur, quæ
est quasi terminus ad quem totius generationis, &
nullam aliam productionis originem habere pot-
est, nisi ex potentia materiæ, quemadmodum de
generatione loquimur, quod inde patet: quia hæc
forma secundum esse, secundum fieri, & secundum
operari pendet à materia, ut innuit *D. Thom. 1. p. q.*
45. Fousc. 5. Metaphys. c. 2. q. 4. Connimb. 1. Phys. q.
ult. Undè patet formas, Physicâ mutatione, produ-
ctas extra materiam nec esse, nec operari. Ergò præ-
sente hac formâ materia terminos accipit & actu-
atur, undè constat principium Individuationis es-
se præcipuum quoddam officium formæ inter cæ-
tera, cum forma sit illud ipsum, cujus ratione res
existere dicitur, ut patet ex *Zabar. de Constit. Phys. c.*
4. Perer. l. 6. c. 12. 4. Scalig. Exerc. 307. f. 17. Nam
forma materiam universalem contrahit, & rem à
re distinguit, quatenus non tantum essentiam, sed
etiam existentiam largitur.

*Privatio est absentia, seu caren-
tia formæ in subjecto, quod a-
ptitudinem habet ad eam re-
cipiendam.* Arist. 4. Metaph. c.
22. D. Thom. 1. part. q. 66. ar. 2.

Subsequitur *Privatio*, tertium principium, ipsa
scilicet absentia formæ naturalis generandæ, vel pro-
ducendæ in subjecto, quod aptitudinem ad eandem
recipiendam habet; undè colligitur privationem
non esse principium per se, sed potius ex accidenti,
ut inquit *Philosophus text. 66.* Si scilicet considera-
mus rem, ut est non amplius in fieri, sed in facto, si-
cut hoc explicat *Zabarella lib. 1. Phys. q. 20.* Est enim
tanquam *terminus à quo* in generatione, ideòque rei
constitutionem non ingreditur, teste *Philosopho text.*
59. 60. Constitit igitur privationis Essentia in
negatione partim, & potentia; quamvis enim neget
reliquas formas, nihilominus semper conjuncta
est cum formâ aliqua, quæ generandam præcedit,
& ita est *terminus à quo* totius generationis, ut patet
ex *c. 7. lib. 1. de Materia Doctiss. Zabarella.* Accidit
igitur ratione privationis, quod potentia materiæ
ad certam formam determinetur, ut ita non quod-
vis ex quovis generetur: Sic ex ovo fit pullus, non
aliud quiddam, propter absentiam formæ pulli,
quæ est privatio illa, cujus ratione, pullus & non
asinus generatur ex ovo. Hæc pulli absentia ejus-
dem formæ opponitur, ideòque pullo generato non
remanet, sed necessario cedere cogitur. Ex his etiam
colligitur privationem non esse Ens positivum in
rebus; formaliter enim neque *Ens reale*, neque *Ens ra-*
tionis est, ut patet ex *Coll. Connimb. l. 1. Phys. c. 9. q. 7. &*
Perer. lib. 5. c. 24. Interim tamen est in rebus, ratio-
ne fundamenti, ut loquuntur. Nam forma, & ejus
privatio, versantur circa idem subjectum, ut dicit
Aristoteles. Quoties igitur subjectum formâ ca-
ret, toties eidem inest privatio, quæ non directè ex
se, sed propter formæ absentiam intelligitur. At-
que hæc sunt tria illa principia, quæ ad omnem ge-
nerationem necessario concurrentia partim indu-
ctione, partim etiam à posteriori in hoc libro pri-
mo Physicâ Aufcultationis demonstrat *Philoso-*
phus: cum verò eadem principia, exceptâ privati-
one, in re constituta quoque remaneant, & ita es-
sentia ejusdem, omnisque operationis causæ sint,
idcirco sequitur, ut eadem in rebus naturalibus ge-
neratis consideremus, undè secundus Aristotelis
liber subsequitur.

Cur non
quodvis
quodvis
fiat?

Privatio
non est
Ens positivum.

QVÆSTIO I.

*An Principia ab Aristotele rectè
definiantur?*

Prima corporum naturalium principia descri-
buntur à Philosopho, quod sint *ea, quæ non ex*
aliis neque ex se mutuo, sed ex quibus omnia fiunt, ut vi-
dere licet lib. 1. Phys. text. 42. Hujus definitionis par-
ticulas omnes in textu declaravimus, illud in præ-
sentia superest, ut dubia hic orra solvantur.
Improbatur autem sequentibus principiorum
descriptio Aristotelica I. Quia genus deest.
II. Quia forma educitur ex potentia materiæ.
Ergò falsum est, quod non fiant ex se mutuo.
III. Quia in cælo non est privatio. Ergò non
omnia ex iis constant.
IV. Materia & forma sunt species. Ergò habent
sua

Negativa
probatur
1.
2.
3.
4.

sua genera, & per consequens, ex aliis componun-
tur.
V. Ex privatione nihil constat, nec generatur,
quia non est pars compositi, nec etiam rectè dicitur
terminus à quo, quia non ex privatione, sed ex re
privatâ aliud fieri solet: ita pullus non propriè
ex privatione suæ formæ oritur, sed potius ex ovo,
quod privationem habet.
His objectionibus occurrimus hoc modo: Ad
1. nota quod prima principia exactè definiiri ne-
queant; quia non habent alia priora, undè genus
adæquatum hic deest, nisi velimus dicere, quod sint
Entia, ubi tamen univocum genus non constituitur.
Ad 2. forma propriè non dicitur fieri, sed ipsum
compositum.
Ad 3. Hic principia generationis consideran-
tur: atqui cælum generabile non est.
Ad 4. Hæc compositio Metaphysica est.
Ad 5. Ut totalis terminus ad quem, scilicet
ipsum compositum non est principium, sic etiam
totalis terminus à quo, scilicet res ipsa, quæ priva-
tionem habet, principium dici nequit. Vide *Fonsc.*
lib. 5. Metaph. c. 1. quæst. 2. f. 2. Piccol. lib. 1. Phys. ad
text. 47. Connimb. lib. 1. Phys. cap. 5. quæst. 1.

Affirmati-
va defen-
ditur &
Respond.
ad Arg. 1.
ad 2.
ad 3.
ad 4.
ad 5.

QVÆSTIO II.

*An & quomodo principia sint
contraria?*

Quemadmodum non omnis fert omnia tel-
lus; ita etiam in generationibus rerum natu-
ralium non quodvis ex quovis fieri manifestum
est omnibus, undè *Philosophus text. 44. lib. 1. Phys.*
pronuntiat quodlibet ex suo contrario fieri, & in con-
trarium corrumpi. Hinc patet principia quodam-
modo contraria esse: non quidem propriè, sed eâ
oppositionis specie, quæ est inter habitum & pri-
vationem, ubi unum alterius præsentia de subje-
cto pellitur, quod patet in formâ & privatione,
ubi illâ adveniente, hæc è subjecto suo pellitur. Ad-
dè & illud, quod hæc duo principia sæpius à *Philo-*
sopho prima contraria vocentur; quia in genere
principiorum sibi invicem totaliter sunt opposi-
ta. Vide *Zabarella lib. 1. de mat. c. 2. Tolet. lib. 1. Phys.*
quæst. 9. Connimb. lib. 1. Phys. cap. 6. q. 2.

Quæstio-
nis decla-
ratio.

QVÆSTIO III.

An prima materia sit Ens?

Omnis tractationis prima Quæstio in eo con-
sistere solet, ut *quod dicitur* confirmetur, ubi quæ-
rimus, num etiam illa materia, de qua agendum re-
stat, vera sit in rerum naturâ. Et si verò saniores
Philosophi omnes ferè in eo consentiant, ejusmo-
di materiam necessario dari: tamen reperti sunt;
qui à communi hæc Philosophantium assertione
dissentiant.
Horum opinio confirmatur hoc modo. I. Quic-
quid est, illud in quodam prædicamento est. At
materia non est in quodam prædicamento. Ergò.
Minor probatur autoritate *Aristot. lib. 7. Metaph.*
text. 8. ubi dicit: Materia neque quid, neque quale,
neque quantum, neque aliquid eorum est; quibus
Ens determinatur.
II. Quod nullâ ratione sensu apprehenditur, il-

Negativa
confirma-
tur. 1.
2.

lud non videtur esse; at materia nullâ ratione sen-
su apprehenditur: Ergò.
III. Privatio est non Ens: Materia est idem cum
privatione, teste *Aristot. 1. Phys. text. 60. 66.* Ergò
Verisimilior est sententia contraria, per quam in
textu demonstravimus, necessariò ejusmodi sub-
jectum omnis mutationis Physicæ concedendum
esse.

Affirmati-
va defen-
ditur.

Pro controversiæ decisione notandum est, quod
materia prima dupliciter consideretur, ut vult *The-*
mistus, teste *Zabarella; absolute & respectivè. Absolute*
consideratur in primâ notione, quatenus est Ens
aliquod, ubi eidem attributa quædam absoluta cõ-
veniunt, ita tamen ut sit expertus omnis formæ, &
per consequens Ens aliquod in potentia, cui omnes
formæ denegantur. *Respectivè materia consideratio* le-
cundam notionem ejus constituit, quatenus est ali-
orum principium, & ita potentiam ad omnes for-
mas recipiendi obtinet, imò privationem quoque
ad certam quandam formam includit. Prior con-
sideratio potius ad Metaphysicam: hæc posterior
ad Physicam pertinet.

Funda-
mentum
decisio-
nis.

Porro & illud nota, quod *Ens aliud completum &*
perfectum: aliud incompletum & imperfectum sit.

Notan-
dum.

Jam patet solutio ad argumenta contraria. Ad
1. *Major* loquitur de Ente completo: at materia
est Entis completi principium.

Respondet
ad Argu-
menta ne-
gantia.

Ad 2. *Minorem nego*: quia materia incurrit in
sensus per analogiam, quando mutatio essentialis
& accidentalis comparantur. Ut enim sensus tes-
tatur in calcificatione aquæ ad esse subjectum, quod
primò frigidum est, postea calefit: ita etiam in sub-
stantialibus mutationibus eadem ratio videtur es-
se. Quod si directam cognitionem sensualem in-
telligis, majorem nego, quia aliàs nec ulla substan-
tia esset Ens, cum omnis substantia sit *αὐτὸν τὴν*
κατὰ συμβεβηκός.

Ad 1.
Ad 2.

Ad 3. Materia est idem numero cum privatione
non ratione essentia, sed quatenus materia est sub-
jectum privationis, quia privatio est materiæ acci-
dens: Relinquitur ergò materiam esse Ens, & cum
sit Substantiarum Physicarum principium, idcirco
Substantia incompleta rectissime vocabitur. Vide
Zabarella. 1. de mater. cap. 3. & seq. Scalig. Exerc. 5.
Perer. lib. 5. Physic. cap. 4. Piccol. lib. 1. de materia c.
4. Tolet. lib. 1. Physic. q. 12. & 13. Connimb. 1. Physic.
cap. 9. quæst. 1. Coniunge ea quæ hic Aristoteli obicit
Ramus lib. 1. Scholar. Physic. cap. 9.

Ad 3.

QVÆSTIO IV.

An materia sit pura potentia?

Omnes quidem in eo conveniunt, quod ma-
teriæ potentiam attribuant: verum de mo-
do attributionis inter omnes non convenit. Ut
autem controversiæ nervum intelligamus; ideò
duas opiniones examinabimus, quarum prior est
Themist. 1. Phys. digress. ult. Averrois ibidem com. 69.
Zandun. 1. Physic. q. 25. quæ statuit *Potentiam non*
esse de essentia materiæ. I. Quia aliàs forma adve-
niente materia destrueretur: quæ enim essentiali-
ter sunt eadem, illa simul destruuntur. II. Potentia
est *ἡσυχία*, at materia est Substantia. Ergò potentia
non potest ad materiam essentialiter pertinere.
Posterior sententia, priori contrariâ, est *D. Thom.*
1. Phys. text. 79. quæ ita confirmatur: 1. quia, si po-
tentia non est de essentia materiæ, consequens for-
mam

mam uniri cum materia non mediâ, sed per acci- dens, quod est contra *Aristot. lib. 3. de an. c. 1. & lib. 3. Metaph. c. 6.* II. Quia Ens per Accidens prius erit Ente per se, quemadmodum materia cum potentia præcedit formam in composito. Hæc sententia Thomæ optimè procederet ex mente *Piccolominei*, qui *lib. 1. de mat. c. 10.* nullam potentiam à subiecto suo distinguit: Verùm cum hic petatur principiu, ideò decisionis loco notanda venit hæc distinctio, quod *Potentia* in Materia sit duplex: *Universalis & Particularis*; per illam, Materia omnes formas appetit: per hanc autem propter privationem conjunctam unam quandam certam tantum recipit. Dicimus igitur quod materia in primâ notione, quatenus consideratur ut Ens aliquod, potentiam recipiendi formas includat tanquam essentialia quid in secundo modo per se, quemadmodum hominis naturam confectur risibilitas. Ut autem materia principium est, ita potentia universalis in primo modo per se, particularis autem in secundo modo per se eidem attribuitur. Est igitur *ipsa materia Ens in potentia, quod nec in prima, nec in secunda significacione proprium quendam actum aut peculiarem existentiam habere potest.* Vide *Zabar. lib. 1. de materia c. 11. Perer. lib. 5. Physic. c. 22. Tolet. lib. 1. Physic. q. 14. Connimb. lib. 1. Physic. cap. 9. q. 3. ar. 1.*

Duplex potentia Materia:

QVÆSTIO V.

An forma ex potentia materia educatur?

Communis est loquendi formula apud Peripateticos, *formas educi ex potentia materia*, quam Aristoteles primò ulurpavit, contra sententiam *Anaxagora*, qui omnes formas actu in materia latitare contendebat, ut patet ex *lib. 1. Phys. c. 4.* Quid autem sit illa educio formæ ex potentia materia non ab omnibus eadem ratione declaratur. *Fonsæc. lib. 5. Metaph. c. 2. quæst. 4.* ita rem illam determinat, ubi inquit: formam educi de materie potentia nihil est aliud, quam formam fieri dependere à subiecto; ideòq; distinguit inter formas, quæ producuntur, & materie inducuntur, per creationem scilicet, & inter eas, quæ educuntur. Hoc innuit quoque *Piccol. lib. 2. de materia, in fine*, ubi dicit: forma dicitur educi à potentia materia, non quia præfuerit actu, sed quia præfuit potestate, educiturq; ab agente, quatenus unâ cum toto producit. Clarius illud ipsum apparet ex *Tolet. lib. 1. Phys. q. 19.* ubi dicit, formas ex potentia materie educi nihil aliud est, quam eadem actione consequenter fieri & habere esse, quâ sit compositum. Verùm ulterius quæritur, quænam sint requisita in tali formæ educatione necessaria: Hic nota ex *Connimb. lib. 1. Physic. c. 9. quæst. 12. ar. 5.* quod duo sint necessaria in hoc opere: I. Ut naturalis potentia ad formam ipsi materie insit. II. Ut forma, quæ educitur, sine illâ materie nec effici, nec permanere possit. Patet ergo Physicas formas tantum ex materie potentia educi, quibus subsequentes conditiones à *Pererio lib. 5. Physic. c. 23.* collectæ conveniunt. I. Pendeant in fieri à materia, quia extra materiam fieri nequeunt. II. Producantur per agentia naturalia. III. Pendeant secundum esse à materia, ita ut separatio à materia iisdem sit interitus. IV. Non nisi beneficio materie operentur. V. Quidditatem à materia habeant, ita ut sine eâ definiti nequeant. Hæc conditiones omnibus rerum naturalium &

Quid sit educio formæ ex potentia materia.

Conditiones Formarum rerum naturalium convenientes.

generabilium formis conveniunt, solâ rationali animâ excepta, ideòque omnes ex materie potentia sunt educæ. Unde patet *Fernelii error. lib. 1. de abdit. rerum causis*, & alibi, qui formas naturales aliunde deducit, quem merito *Scaliger* refutat *lib. Subtil. Ex. VI. Sect. 5.*

QVÆSTIO VI.

An forma sit tota rei quidditas?

Negativam quæstionis partem vide apud *D. Thomam 1. p. quæst. 75. ar. 4.* & alibi, quæ confirmatur his rationibus.

- I. Quicquid non constituit totam definitionem, illud non est tota quidditas. At forma non constituit totam definitionem. Ergò.
- II. Tota quidditas constituit totam speciem: At forma non constituit totam speciem. Ergò.
- III. Adde quod res materiales ab immaterialibus non differunt; quia utrobique sola forma totam essentiam constitueret. Contrarium ex pluribus *Aristotelis* locis; imò ex Interpretibus plerisque probari possit.

Verùm pro Quæstionis solutione potius hæc distinctio notanda est ex *Perer. lib. 5.* Quod Quidditas vel totam rei essentiam significet, vel illud, quod actuativum, distinctivum, definitivum & perfectivum est; priori modo non dubium est, quin forma tantum sit pars quidditatis, quod probatur argumentis *Thomæ*: Posteriori modo est tota quidditas, quia sic omnia illa, quæ de quidditate dicuntur, soli formæ conveniunt.

QVÆSTIO VII.

An privatio sit principium?

Negativa quibusdam placet his rationibus. *Negativa Probabilis*

- I. Non Ens, non potest esse principium. Privatio est non Ens. Ergò.
- II. Principium ex accidenti, non est verum principium: Privatio est principium ex accidenti, teste *Aristot. lib. 1. Phys. text. 86.*
- III. Quæ conveniunt numero, illa non constituunt distincta principia. Materia & Privatio conveniunt numero. Ergò.
- IV. Principia semper manere debent, teste *Aristot. lib. 1. Phys. text. 50.* At privatio non remanet post formæ adventum. Ergò.

Pro declaratione quæstionis notandum I. quod non Ens vel sit Negativum, quod nihilo respondet, vel Privativum, quod negat habitum, & ponit aptitudinem ad eum. II. Deindè principia quoque Duplicia sunt, vel Constituentia, quæ in composito remanent: vel tantum generationi inser videntia, quæ re producta abolentur. Ex his fundamentis ad opposita respondemus, ubi primo hanc Conclusionem ponimus: Privationem esse principium transmutationis, quod dicit absentiam formæ introducendæ in subiectum habile.

Ad argumenta contraria Respondeo. Ad 1. Privatio est non Ens privativum, quod potest esse principium, ut terminus à quo. Ad 2. Privatio dicitur principium per accidens, non ratione generationis, sed ratione compositionis, quatenus materie, quæ altera compositæ pars est, accidit habere privationem.

Ad 3.

Ad Argumenta Negativa respondentur ad 1. ad 2.

- ad 3. Ad 3. Major vera est de iis, quæ sunt idem numero essentia: At materia & privatio non essentia, sed subiecto tantum sunt eadem.
- ad 4. Ad 4. Hoc intelligitur de iis principiis, quæ rerum constitutionem concernunt. *Legè Perer. lib. 5. Phys. c. 23. & seq. Connimb. lib. 1. Physic. c. 9. q. 8. Tolet. ibid. q. 21. Piccolom. lib. 1. de Materia c. 14. & alios.*

CAPUT II.

DE NATURA ET CAUSIS RERUM NATURALIUM.

Natura est principium motus & quietis ejus in quo est, primo, per se, & non secundum accidens. Aristoteles 2. Physic. cap. 1. text. 3.

Cum res naturales non tantum in fieri, sed etiam in facto considerari debeant: idcirco præter præcedentem principiorum tractationem superest adhuc alia, quâ eadem principia sub *Natura* vocabulo declarantur. Quam vis autem hæc vox plurimis modis accipiatur, ut patet ex *Metaph. c. 4.* nihilominus hoc loco nihil aliud intelligitur, quam illud, cuius ratione motus & quies, vel conjunctim, vel disjunctim, ut explicat hoc ipsum *Coll. Connimb. lib. 2. cap. 1. q. 2.* rebus primò convenit. Illa igitur *Naturam habere* dicuntur, quæ ejusdem generis principium insitum habent, ut patet ex *text. 4.* per quod etiam naturalia dicuntur, & ab artefactis distinguuntur: quæ autem his rebus tantquam affectiones propriæ insunt, *secundum naturam* iis attribuntur, ut patet ex *text. 5.* Cum verò omnis mutatio nis & quietis principium vel à Materia; vel à Formâ pendeat, patet *Natura* vocabulum *Formam & Materiam* simul comprehendere. Formæ autem magis nature vocabulum, quam Materie convenire asserit Philosophus *text. 12.* quia per eam Ens naturale in actu constituitur: imò omnis generatio ad Naturam terminatur, quæ Forma est, & secundum formam res naturales simpliciter dicuntur, ut annotat *Savonarol. in Epit. Physic. concl. 21. 22.* Materia tamen non excluditur à Natura, ut patet ex *text. 11.* Etenim Materia est principium motus passivum. Nihil enim moveri aptum est, quod Materia destituitur. Ergò sub definitione nature magis in rebus naturalibus ad se invicem ordinata sunt. Unde planum est, quid statuendum in illa Controversia. *An natura principium motus activum, an verò passivum?* Cujus prioris partem defendit *Avicenna*, Posterioris verò *Scorus, Simplicius, &c.* Tutior hic est mediâ sententia, quam recepit *Zabarella lib. de Nat. cap. 6. Colleg. Connimb. 2. Phys. c. 1. q. 3. ar. 2.* Naturam esse principium motus tam activum quam passivum, illud ratione formæ; hoc ratione materie ipsius compositi. Sic Cælo naturam attribuimus cum *Pererio lib. 7. c. 7. & Zabarella lib. de natura cel. c. 10.* Nam concedendo, cælum activum principium motus internum non habere, quod tamen suo loco discutendum est, relinquitur tamen adesse principium motus passivum, quod etiam sub definitione nature continetur. Eadem ratione omnem *animam* naturam esse dicimus, contra *Simplicium, ex sentent. Zabarella lib. de natura*

De vocabulo Naturæ.

An vox Naturæ Materie & Formæ conveniat? Formam magis Naturam esse.

Materiam quoque Naturam esse.

An Natura sit activum an passivum principium?

Quomodo in cælo natura sit?

Quomodo anima natura sit?

c. 4. Perer. lib. 7. c. 11. Coll. Connimb. lib. 2. Phys. c. 1. quæst. 4. quia omnis anima est forma corporis Physici, quæ cum principium omnis motus, & quietis sit in illo corpore, merito dicitur natura. Sunt igitur *res naturales*, quæ principium ejus motus, quo Res naturales quænam sint? moventur, in se habent vel activum, vel passivum vel utrumque & sic differunt ut supra diximus à rebus artificialibus, quæ ut tales sunt, nullius motus principium habent insitum, quod patet: quia Ars vi sua non potest producere nature opus. Dico *vis sua*: Nam potest fieri, ut Ars dirigat media naturalia, ut effecta consequantur, quod non tam arti, quam nature est attribuendum, ut patet ex *Colleg. Connimb. 2. q. 7. c. 1. & Perer. lib. 7. cap. 3.* Ex his constat, quænam sint illa quæ natura constant, & huic tractationi subjiuntur: hæc verò cum etiam à Mathematico considerentur; idcirco hoc loco *Aristoteles* differentiam inter Mathematicam & Physicam addit. Monstrat enim hoc *c. 2.* quomodo Mathematicus tantum abstrahendo speculetur Mathematicus & Physicus differunt. quantitatem, quæ quidem secundum naturam inest corpori naturali, & à Physico non nisi in eodem, consideratur, à Mathematico verò abstrahitur, & absque sui subiecti respectu consideratur. Notandum tamen quod *pure discipline Mathematica* scilicet *Arithmetica & Geometria* hic intelligendæ sint. Reliquæ enim, quæ Mixtæ dicuntur, semper etiam aliquem respectum ad subiectum obtinent, idcirco partim ad Physicam, partim ad Mathematicam accedunt. Quamvis ergo uterque, *Mathematicus & Physicus*, res secundum naturam considerent, nihilominus per considerandi modum plurimum differunt. Ita manifestum est, quid per naturam in hac significatione intelligendum sit, de *causis* ulterius agit Philosophus; tum quia omnis scientia per causam comparatur, *lib. 2. text. 27.* tum etiam, quia *Materie & Formæ* commune est causas esse, ut ait *Perer. lib. 8. in princip.*

Mathematicus & Physicus differunt.

Nora.

Causa est id à quo in suo genere per se pendet effectum. Perer. lib. 8. c. 1. Colleg. Connimb. cap. 7. lib. 2. quæst. 1.

Vix adæquata definitio causarum adduci potest, propterea quod causæ vocabulum de omnibus univocè non dicatur: sit tamen hæc descriptio generalis, quæ omnibus causis propriè dictis adaptari potest.

Sunt autem quatuor cause, vel Internæ, ut Materia & Forma; vel Externæ, ut Efficiens & Finis.

Interne cause sunt, quæ constitutionem effecti ingrediuntur, ut est *Materia*, ex qua fit aliquid cum inest, ut dicit *Aristoteles* loco cit. *text. 28.* Et *Forma*, per quam res essentiam, & existentiam suam nanciscitur, undè à Philosopho dicitur, essentia ratio, *quod est rei.* Sic terra & reliqua elementa sunt materia mixtorum: sic anima forma est animantis. *Externe cause* non ingrediuntur rei constitutionem, inter quas primo offert sese *Efficiens*, quæ *Philosopho h. l. text. 29.* est id, undè motus principium. Deindè *Finis* succedit, propter quem, & cuius gratia res est. Tor causas in rebus naturalibus suspicere patet. Nam præter *Materiam & Formam*, ut ex

Causæ Internæ.

Causæ Externæ.

Quid sit exemplaris causa Platonis.

Quomodo Natura propter finem agat?

ut ex superioribus colligitur, nullum internum principium requiritur: ex materia enim res fit, & per formam subsistit. Verum cum nihil à seipso fieri possit, ideo extrinsecus efficiente indiget, quæ efficiens non temerè, sed ordinatè & propter finem agit. Quod autem causam exemplarem à Platone introductam attinet, illam cum Philosopho partim ad efficietem, partim etiam ad formam rejicimus, ut patet ex Perer. lib. 8. c. 1. Contra Connimb. lib. 2. c. 7. quest. 5. Ergò non plures, nec pauciores dantur causæ in rebus naturalibus, quam quatuor: Omnis enim substantia corporea, materia & formæ constans, necessariò efficientem & finem presupponit, undè nihil temerè & frustra à naturâ fieri manifestum est, ut probat Philosophus cap. 7. Sed omnia propter finem. Dubitatur hic non immeritò, quomodo natura propter finem agat, cum finis præcognosci debeat: ubi notandum quod res propter finem agant, vel tanquam à se motæ & incitatæ, quod tantum convenit intelligenti creaturæ: vel tanquam ab alio hoc modo ordinatæ, & ita ad finem tendunt omnes res naturales, quatenus à primâ causâ ita constitutæ, ut innuit Thom. 2. 2. q. 1. Colleg. dist. 2. Eth. quest. 2. ar. 2. Pulcherrima igitur speculatio de Deo hic sese offert; nam cum natura non sit intelligens, & nihilominus propter finem agat, sequitur necessariò esse numen quoddam supra naturam, quod omnia hæc ad finem ordinavit. Superest jam ut causas per accidens etiam consideremus, quæ non per se ad effectum producendum concurrunt, sed accidentaliter, undè etiam nomen suum accepisse videntur, & sub Fortuna & Casu comprehenduntur.

Fortuna est causa per accidens in iis, quæ operantur ob aliquam finem, ex electione, neque semper, neque ut plurimum, Aristoteles lib. 2. cap. 5. text. 52.

Dico in iis, quæ operantur ob finem: nam effectus fortuitus semper cum effectu per se conjunctus est; sic fodiens agrum invenit thesaurum: hic est causa per accidens inventi thesauri, thesaurus est effectus fortuitus, cum quo effectus per se, scilicet agri fossio, conjungitur. Dico ex electione: nam fortuna propriè de hominibus tantum intelligitur. Etenim homines propriè fortunati, vel infortunati dicuntur, ut vult Aristoteles text. 58. 59. undè liquet non Deam quandam ab Ethnicis introductam hoc loco intelligendam esse per fortunam, sed tantummodo talem accidentalem causam, ut determinavimus.

Casus est causa per accidens in his, quæ non per electionem, sed simpliciter propter aliquid fiunt, cum non ejus, quod evenit, gratia sunt. Arist. text. 61.

Ex hac descriptione intelligitur Casum latius se extendere Fortunâ, cum Casus naturalibus etiam agentibus brutis convenire possit. Accidit igitur interdum, ut natura suo frustreretur sine, teste Aristotele.

tele text. 82. quod tamen per accidens, scilicet Casu, accidit; hinc Monstra fiunt, quæ teste Perer. lib. Monstra 9. c. 10. sunt vitia naturæ deficientis à fine, ob impedimentum aliquod, rarò tamen contingentia. Hæc an à Natura intendantur, non potest affirmari, teste Favell. lib. 2. Physic. q. 32. & Coll. Connimb. 2. Physic. c. 9. q. 6. quia causa impedita per se sumta non tendit in monstrum, sed effectum sibi similem producere nititur; quatenus verò conjungitur cum Impediente, eatenus simul etiam adjuvat Monstri productionem. Potest verò natura impediri, vel à materiæ promiscuo fluxu & motu, vel ab agente, vel etiam à continente, ut innuit Philosophus 4. de gener. anim. cap. 4. Manifestum est ex hisce necessitatibus inesse rebus Physicis, non tamen absolutam, sed illam tantum, quæ Necessitas ex hypothese dicitur, ubi positus necessariis requisitis in natura, necessariò quoque rem esse dicimus, quam necessitatibus Physicis rebus attribuit Philosoph. lib. hoc. cap. 9. Patet igitur ex præcedentibus duobus libris Aristotelis, ex quibus principiis & causis res naturales fiant ac consentent.

QVÆSTIO I.

An definitio Natura rectè constituitur ab Aristotele?

Diximus in hoc capite ex mente Philosophi, quod natura sit principium, vel causa motus & quietis ejus in quo est, scilicet in rebus naturalibus, per se, primò & non secundum accidens. Contra hanc Apostolicam definitionem ita plurimi insurgunt, eamque improbant: I. Quia quædam sunt in perpetuo motu, ut cælum, alia in perpetua quiete, ut terra. II. Quia natura, quæ videtur aliquod absolutum esse, respectivè definitur. III. Materia non est principium motus, quæ tamen ab Aristotele 2. Physic. natura dicitur. IV. Motus & quies sunt contraria. Ergò non pendent ab uno principio. V. Ars saltandi est internum motus principium, quæ tamen natura non dicitur.

Pro controversia solutione nota, quod naturæ vox, quæ aliàs ambigua est, in præsentia pro tali interno motus principio accipiatur, ut diximus, ubi tamen illud observandum, quod natura principium motus dicatur non conjunctim tantum: sed etiam disjunctim, præsertim cum in quibusdam corporibus tantum sit motus principium, ut in cælo, in aliquibus quietis, ut in terrâ: in aliis motus & quietis simul, ut patet in reliquis corporibus naturalibus.

Jam Responso patet ad primum. Ad 2. Meritò per respectum ad operationem ipsam naturam describimus, quando quidem tota principiorum tractatio respectiva sit. Ad 3. Natura non tantum est activum principium, sed etiam passivum, ut materia. Ad 4. Motus & quies naturalis non sunt verè contraria, quia sibi in vicem subordinata sunt. Vide Fonseca lib. 5. Metaph. cap. 4. quest. 2. Connimb. lib. 2. Physic. cap. 1. quest. 2. Piccolom. lib. 2. Physic. ad text. 3. Perer. lib. 7. Physic. cap. 4. & 5. Tolet. lib. 2. quest. 1.

QVÆ-

QVÆSTIO II.

Num Angelus habeat naturam & per consequens an moveatur?

Quidam ex recentioribus ad Physicam doctrinam Angelos quoque referunt, quorum sententia talibus argumentis confirmari potest.

- 1. I. Quod quidditatem habet, illud ad Physicam pertinet: Angeli suam quidditatem habent. Ergò. Minor probatur: quia ab Aristotele in Metaphysicis quidditas & natura sæpius pro uno & eodem habentur.
2. II. Cui motus convenit, illud ad Physicam pertinet: Angelo motus convenit. Minor probatur, quia angelus non est ubique, sed pro Dei mandato, jam est in hoc, jam in alio loco.
3. III. Quicquid est quantum, illud naturam habet: Angelus est quantus. Ergò. Minor probatur: quia finitus est.

Contrariū veritati consonat his fundamentis. I. Quicquid immateriatum est, illud subjectum Physicæ esse nequit: Angelus immateriatus est. Ergò. Major probatur: quia nihil movetur sine materia.

II. Quod in aliis disciplinis est homogeneum, illud in Physicis est heterogeneum; At doctrina de Angelis est homogenea in Metaphysicis. Ergò.

III. Quod non est circumscriptivè in loco, illud materiam non habet: Angelus non circumscriptivè in loco est. Ergò. Minor probatur, quia omnes Theologi concedunt, angelum tantum definitivè in loco esse.

Pro solutione argumentorum nota, quod vox naturæ vel generaliter significet essentiam & quidditatem, & ita omnia Entia naturam habent: vel specialiter accipitur de principio, quo corpus naturale differt ab artificiali: Deinde motus localis vel est Physicus: vel secundum Analogiam sic dicitur.

- Ad 1. Resp. Jam ad primum dico, angelum habere naturam non in hac significatione, ut rebus Physicis attribuitur.
2. Ad 2. Respondeo hic motus non est Physicus; quia non acquiritur novus locus, sed tantum aliud ubi.
3. Ad 3. finitum aliud dicitur ratione quantitatis; aliud ratione essentia: Angelus finitus est non quantitate, quia hanc non habet, sed essentia. Vide Scalig. Exerc. 359. Toletum lib. 5. Physic. q. 6. Perer. lib. 2. Physic. cap. 3.

QVÆSTIO III.

Num artis operatio cum operatione naturæ conveniat?

Esti non negamus artem cum natura in pluribus convenire: in iis tamen, quæ naturæ essentiam primariò respiciunt, eamque ab aliis rebus separant, maximè ars ab eadem distinguitur; quod patet ex effectu artis, ubi formæ artificialis in materiam quandam introducit, quæ longo intervallo differt à forma naturali. Illa enim Enti in actu supervenit; undè quiddam accidentale

Quomodo Natura opus differt ab operatione artis?

est: hæc verò introducit in materiam, quæ nondum actu est, sed esse potest: Illa tantum in superficie est, hæc minimè. Illa nullam obtinet agendi vim, quod de hac dici nequit.

Hic obitatur illud argumentum de arte saltandi, quæ videtur esse principium inerti motus, & ita artis quoque formæ activæ videtur. Breviter hic respondemus, quod saltatio, ut motus est, ab arte non dependeat, sed à naturâ, cujus operatio in præsentia tantum ab arte variatur. Vide ad hanc questionem Connimb. lib. 2. Physic. quest. 5. art. 1. & Tolet. lib. 2. Physic. quest. 6.

Instantia solvitur.

QVÆSTIO IV.

An arte Chymicâ aurum fieri possit?

Rectè Poëta canit: Quid non mori alia pectora cogit Auri sacra fames? ----

Hoc apparet ad oculum in iis, qui nocte dieque ex continuis artificialibus laboribus aurum expectant. Cum autem aurum naturæ opus sit, meritò in præsentia quaeritur, num etiam arte, ut plurimi Chymicorum præmittunt, verum aurum fieri possit.

Negativa defenditur.

I. Quia calor cælestis, non igneus, est causa metallorum.

II. Quia materia verè ipsius auri est minera in terræ cavernis.

III. Quia unius rei unum est generationis modus, at aurum à naturâ generatur. Ergò non fit ab arte.

Contra affirmativa placet Alberto, Mirandulano & aliis hoc modo.

1. Quia ars imitatur naturam.

2. Quia metalla imperfecta ab arte perfici posse verisimile.

3. Quia artis operâ ex pulvere generatur rana, multò magis aurum.

Pro quæstionis decisionem notandum est, quod nullum naturæ opus ab arte producatur vi propriâ: Dico vi propriâ, quia non negandum, quod artis ope plurima fiant, quatenus ars mediâ naturalia adhibet. Ex hoc fundamento Connimb. lib. 2. Physic. cap. 1. q. 7. art. 2. & Perer. lib. 8. Physic. cap. 21. non omninò impossibilem judicant auri productionem; quamvis eadem experientia nondum confirmata sit. Verum cum ad præparandum esse videatur, eam adhibere mediocritatem agentium, quæ ipsa natura utitur; ideo pro tempore concludimus, quod esse unum ex iis, quæ arti humanæ denegantur. Quod si experientia verum aurum ab arte factum fuisse demonstraret, dicendum id non an vi, sed beneficio agentium naturalium produci.

Argumenta negativa facillimè omnia solvuntur.

Ad 1. calor igneus & cælestis eundem effectum habere possunt.

Ad 2. Materia similis extra terram per resolutionem metallorum fieri potest.

Ad 3. negatur, quia ignis producitur ab igne, & à radiis solaribus: item mus generatur ex semine, & ex putri materia.

Negativa defenditur.

1.

2.

3.

Affirmativa probatur.

1.

2.

3.

Decisio.

Argumenta negativa solvuntur.

ad 1.

ad 2.

ad 3.

QVÆ-

QVÆSTIO V.

Antantum quatuor causarum genera?

Sufficientia quatuor causarum.

Quemadmodum in aliis rebus omnibus, quæ sunt, ita etiam in Physicis quatuor causarum genera sese offerunt: quicquid enim sic naturaliter, illud ex aliquo præexistenti producitur, nimirum ex materia, quæ per formam actuatur: nihil autem à seipso fit, unde efficiens oritur, quæ non frustra & temerè, sed ob finem agit, quo numerus causarum quaternarius completur. Adde quod etiam quæstionum genera, ad quæ per causas respondetur, non sint plura. Vel enim querimus de materia ex Qua, vel de forma per Quam, vel de efficiente à Quo; vel de fine, cuius gratia.

Instantia.

1.

Contra hunc numerum ita insurgunt plurimi. I. Calor ignis & terra artificis sunt veræ causæ, quæ tamen sub his quatuor generibus non continentur.

2.

II. Datur exemplaris causa, quam intuetur efficiens intellectuale.

3.

III. Sol, Deus, angeli sunt causæ, sed diversæ ab illis generibus.

4.

IV. Finis non est ante effectum, ergo minus rectè constituit quartum causæ genus.

Resolutio dubiorum.

ad 1.

Nota pro responsione. Ad 1. Efficiens à quo effectus pendet aliud est principale, aliud instrumentale.

ad 2.

Ad 2. Exemplaris causa se efficiens reducit, quatenus illa completa non est absque eadem, ut notat Perer. lib. 8. Physic. cap. 1.

ad 3.

Ad 3. Distingue inter efficientia universalis, & particularia.

ad 4.

Ad 4. Est ante effectum in intentione, & ita dicitur causa, aliàs in executione cum effectu coincidit. Vide Perer. Cit. lib. 8. Connimb. l. 2. Physic. cap. 7. q. 2. ar. 1. Tolet. lib. 2. Physic. q. 2. Fonsicam in quæst. ad cap. 2. lib. 5. Metaph. & ibidem alios Metaphysicos.

QVÆSTIO VI.

An natura conveniat propter finem agere?

Necessarius videtur temerè agere, ideo finis ubique concurrat, cuius gratia hoc & non alio modo prodit efficiens, ut ex præcedentibus patet. Et si verò hoc manifestissimum est in agentibus intellectualibus, quæ finem præcognoscere possunt: tamen obscurum & dubium illud videtur in naturalibus agentibus, quibus intellectio & præcognitio denegatur. Ergo cum natura, ut natura, non intelligat, ideo dubitatur num etiam rectè dicatur ab Aristotele eandem propter finem agere.

Nota.

Hoc nota ex D. Thoma 2. 2. quæst. 7. quod propter finem agere sit in duplici differentiâ. Vel enim aliquid agit propter finem à seipso motum, ut omnes res intelligentes: vel tendit aliquid ad finem tanquam ab alio hoc modo ordinatum, ut tota irrationalis natura.

Quæstionis declaratio.

Dicimus igitur naturam propter finem agere non priori modo, quasi finem quoque intelligat, & seipsum ad eundem dirigat, sed posteriori modo,

do, quatenus ab alio intelligente, scilicet, à DEO OPT. MAX. hoc modo ordinata, non agit temerè; sed alicujus gratia. Hinc etiam patet verum esse, quod Galeus lib. 1. de usu partium dicit: Naturam esse doctam, & indoctam. Doctam quatenus directa est ab intelligente natura: indoctam verò quatenus per se consideratur. Vide Colleg. Connimb. in Disp. 2. Ethic. quæst. 2. ar. 2. & lib. 2. Physic. cap. 9. quæst. 2.

QVÆSTIO VII.

An Finis proprie sit causa?

Ex præcedenti quæstione hic nova oritur dubitatio, num etiam finis sit revera causa, cum dictum, finem intentione potius causam esse, quam realiter.

Rationes dubitandi sunt hæc

I. Quicquid cum effectu coincidit, illud non potest esse causa: Finis cum effectu coincidit. Ergo

II. Quicquid non est principium, illud non est causa: Finis non est principium. Ergo.

III. Quicquid metaphoricè mover, illud revera causa non est: Finis metaphoricè mover. Ergo.

Contra quod finis non tantum causa; sed etiam omnium causarum primâ sit, ita probatur à Connimb. lib. 2. cap. 7. q. 20. ar. 2. Perer. lib. 8. Physic. cap. 3. & seq.

I. A quo per se pendet aliquid, illud merito causa dicitur: Atqui à fine per se pendet effectus ab eo cuius gratia fit, nimirum à fine. Ergo.

II. Propter quod agit efficiens, illud est causa: Atqui propter finem agit efficiens. Ergo finis erit causa.

Nota pro decisione ex sequenti quæstione, quod finis dupliciter consideretur: vel ut est in intentione: vel ut est in executione. Priori modo est primum in omni causarum genere: Posteriori modo est postremum:

Jam patet responsio:

Ad 1. Finis ut est causa, non coincidit cum effectu, quia rationem causæ obtinet, ut est in intentione.

Ad 2. Finis est principium in intentione, est autem ultimum in executione.

Ad 3. negatur major, quia in fine non requiritur alia causandi ratio, quam metaphorica.

QVÆSTIO VIII.

An Physicus merito de causis per accidens agat?

Cum omnis scientia ex causis per se oriatur, in præsentia merito queritur, num etiam tractatio causarum per accidens, illa videlicet quæ de fortuna & casu, diximus, ad Physicam pertineant, & num Physica, quam supra scientiam proprie dictam proclamavimus, hisce rebus additis, certitudinem suam retineat.

Notandum hic quod distinguendum sit inter ea, quæ primario ad Physicam pertinent, & ea quæ secundario & epocum: ad eandem reducuntur: ita doctrina de causis per accidens non primario pertinet ad Physicam: sed secundario, quatenus

Rationes dubitandi.

1.

2.

3.

Contraria assertio probatur.

1.

2.

3.

Decisio Quæstionis.

1.

2.

3.

Solutio dubitationum.

1.

2.

3.

1.

2.

3.

1.

2.

3.

1.

2.

3.

1.

2.

3.

1.

2.

3.

1.

2.

3.

1.

2.

3.

tenus faciunt, ut natura suo sine frustreretur. Ut enim ea, quæ per se sunt, differunt ab iis, quæ per accidens dicuntur, sic etiam tractatio causarum, per accidens, & causarum per se.

CAPUT III.

DE MOTU IN GENERE.

Motus est ἐντελέχεια sive actus Entis in potentia quatenus est in potentia. Arist. 3. Physic. text. 9.

Postquam consideravimus principia, quæ corpori naturali communiter accepto attribuntur, jam sequitur, ut cognoscantur etiam affectiones communes, inter quas tanquam præcipua præ reliquis offert sese. Motus, de quo merito primo loco agendum, ut pote cum ignorato motu, ipsa quoque natura ignoretur, cum motus tanquam essentialis quoddam ejusdem definitionem ingrediat, ut patet ex lib. 3. text. 1. Hujus naturam, ut eò melius declararet Philosophus, idè text. 3. à summâ rerum distinctione orditur, & præsupponit res quasdam actu tantum esse: quasdam verò potentia & actu simul (intellige tamen secundum diversas partes.) Has verò vicissim subdividit in decem genera, quæ Prædicamenta dici solent, ubi tandem concludit, motum esse in eorum numero, quæ sunt ad aliquid, ratione actionis & passionis: Unde motus est quasi vinculum inter movens & mobile. Hinc igitur deducitur definitio Philosophi, ubi motum definit per actum, intelligendo scilicet actum imperfectum. Nam quicquid in motu est, illud partim existit, partim adhuc est in potentia, quod etiam reliqua verba indicant. Nam si omnino jam esset actu, tunc non amplius moveretur, quia perfectionem suam obrineret. Additur Actus Entis, ubi τὸ κινητὸν, ipsum corpus mobile, intelligendum est; hoc enim est Ens in potentia, ratione illius perfectionis, quam per motum acquirit. Reduplicativa, quatenus in potentia formalem motus rationem exprimit, ipsam videlicet acquisitionem perfectionis, quæ partim acquisita est, partim acquirenda restat. Rectè igitur motus dicitur actus mobilis, in quantum est mobile, ut loquitur Philosophus lib. 3. text. 16.

Cur de Motu primum agatur?

Declaratio definitio Motus.

Solutio dubitationum.

Movens duplex. Naturale, vel non naturale.

Mobile tantum naturale.

propria. Patet ex hisce fundamentum reactionis, quod hoc loco à Philosopho innuitur, ubi queritur, ubi locum habeat? num agens in agendo vicissim aliquid pati possit, quod optimo jure conceditur in agentibus naturalibus, ubi sc. agens à patiente rursus afficitur, quod accidit propter materiam, quam agens cum formâ conjunctam habet, ut copiosius declaratur à Zabbar. in lib. de reactione. Nam agens, ut antea dictum est, quod cum materiâ copulatum non est, in agendo nihil reperitur, ut dicit Philosophus 1. de generat. text. 54. An autem agentis & patientis, sive moventis & mobilis, unus sit motus hoc loco controvertitur, ubi ex sententia Aristotelis 3. Physic. text. 18. à Connimb. l. hoc c. 3. q. 1. & Perer. l. 3. c. 7. determinatur, unicum tantum esse actum moventis & mobilis, quin non re; sed ratione tantum differt; sic una & eadem calefactio simul actionis & passionis nomen subit: Ut enim progreditur ab agente, actio rectè dicitur; ut in patiente recipitur, non incommode passio nominatur.

Consequenter de Infinito aliquid dicendum. Arist. 1. 3. text. 1. & text. 24.

Subjicit Philosophus aliquid de Infinito, quia ad cognitionem ulteriorem in motu plurimum, hujus cognitio infervit. Cum enim Motus, ut in sequentibus declarabitur, sit ex numero continuorum, in continuo verò infinitum primò apparet, idcirco merito declaratur hoc loco Infinitum, & monstratur, quomodo in rebus naturalibus dari possit.

Infinitum in rebus Physicis tale datur, cujus semper aliquid extra accipere licet ratione quantitatis. Aristot. 3. Physic. text. 63.

Quam vis Infiniti multiplex sit significatio, non tamen aliud admittitur Infinitum, nisi quod ratione quantitatis accidit, unde patet actu nullum dari Infinitum: sed tantum potentia. Si enim actu daretur infinitum, corpus sensibile, plurima sequeretur absurda, ut ex ipso Philosopho patet.

Quod a. detur ejusmodi Infinitum potentia, cujus semper aliquid extra licet accipere, hoc patet in Numero & Magnitudine. Non n. tantus est numerus, quin major non possit effingi: nec tam minutæ sunt particule magnitudinis, quæ non in minora dividi possint, ut patet ex 6. Physic. uti declarabimus. Tantum de generali consideratione Motus, quam Philosophus lib. 3. proponit.

QVÆSTIO I.

An Motus rectè definiatur?

Cum omnis definitio rei naturam atque essentiam declarare debeat: ideo merito hic etiam definitio motus proposita ulterius examinatur.

Objectiones tales ultrò sese offerunt. I. Quia Objectio: genus videtur obscurum & remotum, ubi motus nes. dicitur ἐντελέχεια, vel actus.

* G g

II. Quia

Tomus tertius.

2. II. Quia proximum subjectum motus non determinatur, ut pote cum motus immediatè conveniat corpori, non verò Enti.

3. III. Quidam motus non sunt actus & perfectiones, quia tendunt ad corruptionem & imperfectionem, ut patet in diminutione.

4. IV. Quia localis motus non est Entis in potentia: nam quicquid de loco movetur ad locum, illud est Ens actu. Hic pro declaratione questionis notandum est, quod motus in genere non sit univocum aliquod, quia suis speciebus æqualiter non attribuitur ejus essentia, undè non mirum, genus ejus in definitione positum nobis obscurius videri.

Definitur a. motus per actum vel ἐκτέλεσιν, quatenus scilicet idem consideratur, ut est forma imperfecta ad perfectionem tendens: Ideoq; patet per vocabulū ἐκτέλεσιν in præsentia non perfectum, sed imperfectum actum intelligendum esse. Quod autem Philosophus utatur vocabulo Entis & non Corporis, hoc eam ob causam accidit, quia nondum determinata erat ipsius mobilis natura, num corpus tantum, vel etiam incorporea substantia moveri possit. Ex his patet responsio ad primum & secundum argumentum.

Ad 3. dicimus, etsi motus abjectivi, suo modo sunt perfectionis, tamen verisimilis est eorum opinio, qui putant eosdem, secundario tantum hic contineri.

Ad 4. Quod de loco ad locum movetur est quidem Ens actu, quoad essentiam, non autem quoad hoc aut illud Ubi, in quod movetur. Vid. Fonseca l. 5. Metaph. c. 13. q. 9. Sect. 2. Connimb. l. 3. Physic. c. 2. q. 1. Perer. l. 13. Physic. in princ.

QVÆSTIO II.

An Motus sit in aliquo prædicamento?

Dubitationis ansam hic nobis præbet Arist. l. Categ. & lib. 5. Metaph. ubi in tractatione Quantitatis mentionem facit Motus, quem tamen postea in postprædicamentis quoq; proponit. Taceo, quod in præsentia Autorum infinitæ opinionones inter sese dissentientes sese offerant, ubi alii motum ad nullum prædicamentum, alii ad quantitatem, alii ad actionem, alii ad aliud referunt.

Quæstio- nis Deci- sio. Duplex considera- tio motus.

Pro questionis decisione notandum est, quod probabilis sit sententia Thomæ, qui statuit motum dupliciter considerari posse: vel pro forma fluente quæ acquiritur: vel pro ipsa acquisitione & tendentiâ in formam. Priori modo ad illud prædicamentum reducitur motus, in quo est terminus ad quem, ita vel in quantitate, vel in qualitate, & vel in ubi collocatur. Posteriori modo non est primario in certo prædicamento, quia est Ens incompletum & imperfectum, undè etiam imperfectus actus dicitur. Est enim motus perfectio & actus, non perfecti, sed perfectibilis, ut inquit Scaliger Exerc. 18. Vide Tolet. lib. 3. Physic. q. 1. Connimb. cit. loco q. 2. in fine. Fonseca cit. loco q. 8.

QVÆSTIO III.

An Motus differat à termino ad quem?

Ex præcedenti quæstione resultat nova dubitatio. Cum enim dictum sit, motum pro diversitate termini, ad quem tendit, ad varia prædica-

menta reduci posse, merito jam quæritur: An motus à termino ad quem distinguatur: ita ut calefactio nihil aliud sit, quam ipse calor, qui per calefactionem acquiritur. Omissis argumentis, quæ in utramq; partem adduci possent, dicimus pro declaratione quæstionis, quod motus non realiter: sed formaliter tantum distinguatur à termino ad quem tendit. Prius quod realiter non differant manifestissimum est: quia sine termino, ad quem motus ad momentum conservari nequit, si non totali, tamen partiali. Ita nulla datur calefactio absq; calore producto. Adde, quod existentia motus non sit alia ab existentia termini ad quem, undè realiter conveniunt. Posterius, quod formaliter differant ita monstratur: quia motus in sua natura non est ipsa nova forma, quæ acquiritur, sed potius tendentiâ ad eam. Nam forma, per se considerata, non est mutatio, ad eodè nec motus. Vide Tolet. l. 3. Physic. q. 3. Connimb. l. 3. Physic. c. 2. q. 3. & q. 1. Adde Perer. l. 13. c. 9. q. 10.

Quæstio- nis Decla- ratio. Non realiter sed formaliter.

QVÆSTIO IV.

An Motus formaliter sit actio?

Cum demonstratum sit hæcenus, motum formaliter non esse terminum ad quem, jam ulterius nova luboritur dubitatio, num in sua essentia motus nihil aliud sit, quam actio vel passio, quemadmodum hæc duo certa constituunt prædicamenta.

Pars affirmativa quæstionis videtur probabilis, ex iis, quæ diximus. Quid enim aliud esse potest illa tendentiâ vel via ad formam, quam actio cujus beneficio terminus ad quem producitur? Imò communis loquendi formula idem comprobatur, uti alterationes & alios motus actiones vocare solemus.

Affirmati- va.

Contrarium patet ex Aristotele l. 3. Physic. text. 22. qui liquido affirmat, actionem & passionem inesse motui: Jam quicquid alteri inest, illud ab alterius essentia differt. Adde quod unus idemq; motus actio & passio vocari possit, diverso respectu.

Negativa.

Pro declaratione dubitationis, nota, quod motus considerari possit, vel ut ab alio in aliud introducit: vel ut in aliquo ab aliquo accipitur: vel ratione suæ propriæ formalitatis, ut est actus Entis in potentia; quatenus in potentia. Primo modo motus est Actio; secundo modo jure vocatur Passio: Tertio non est actio vel passio, sed hæc duo includit, ut inquit Philosophus. Vide Fonseca l. 5. Metaph. c. 13. q. 9. Sect. 2.

Quæstio- nis resolu- tio.

QVÆSTIO V.

An continuitas sit de essentia motus?

Non quidem negari potest, omnem motum continuum esse, quemadmodum ex sequentibus magis patebit. Hoc in præsentia tantum quæritur: Num continuitas sit de essentia motus in primo modo per se: an verò sit propria illiusq; affectio, naturam motus semper consequens? Posterius cum Fonseca cit. loco & Connimb. l. 3. Physic. c. 2. q. 2. probabilius judicamus. Nam acquisitio formæ, quæ formaliter motum constituit, non est essentialiter continuïtas, quamvis ab ea tanquam à proprio accidente separari nequeat;

Negatur.

Hinc

Hinc patet etiam, quomodo motus revocetur à quibusdam ad prædicamentum quantitatis, eâ scilicet ratione, quatenus continuïtas eandem consequitur, undè motus non ut motus, quantitas dici potest; sed quatenus continuïtas.

QVÆSTIO VI.

An Motus sit in mobili vel in movente?

Ex traditâ motus definitione patet omnibus, motum non esse in movente: sed in mobili. Ensem in potentia existens, cujus actus motus vocatur, non potest esse movens, quia movens quatenus movet, est in actu. Hoc manifestissimum est in quantitatis, vel qualitatis acquisitione: Non enim illud quod auget, vel alterat, augeri vel alterari dicimus: sed potius hoc attribuitur ei, quod augetur & alteratur: ita calefactio nunquam igni tantquam subjecto attribuitur, sed potius de aqua, vel alio quodam corpore dicitur, quod calefit.

Affirma- tur postea.

Dubitatio.

Resolutio.

De motu locali res videtur dubia, utpote cum per localem motum tantum nova superficies externa corporis continentis acquiratur, undè consequens est hujus motus subjectum primum non esse ipsum mobile.

Hic respondemus ex mente Tolet. q. 3. Tandem. 4. Metaph. q. 4. Connimb. l. 3. Physic. c. 3. q. 2. quod etiam hujus localis motus subjectum proprium sit mobile, quia respicimus hic ad ipsam corporis quantitatem, in hoc vel illo ubi constitutam: ut autem loci subjectum est locatum, sic etiam idem locatum, ut mobile, est subjectum motus localis.

QVÆSTIO VII.

An Physicus de infinito agere debeat?

Omne Ens, quemadmodum Metaphysicus determinat, finitum est, vel infinitum, undè ad Metaphysicam potius, quam ad Physicam declaratio infiniti pertinere videtur. Adde, quod omnis scientia finita sit, ideoque non infinita, sed finita tantum considerabit. Cur ergo Philosophus de infinito agit in præsentia?

Negativa probabilis.

Resolutio.

Notandum breviter, quod infinitum hic non veluti Transcendens consideretur: non enim omnè infinitum hic pertinet: sed illud tantum, quod rebus Physicis inesse potest. Tale infinitum non est infinitum essentia; quia hoc non in rebus creatis; sed in solo Creatore deprehenditur, nec etiam infinitum quantitatis actu, quia ab eo natura plurimum abhorret. Relinquitur ergo tale infinitum, quod rebus quantis inest, ἄπειρον vel ἄμετρον, ut patet in continuo: vel ἄπειρον, ut apparet in numero.

CAPUT IV.

DE LOCO ET TEMPORE.

Priusquam cum Philosopho ad specialem motus considerationem descendamus, reliquæ affectiones communes Locis scilicet & Tempus, quæ sese offerunt, cognoscendæ sunt, propterea quod harum essentia percepta, ad majorem intellectum motus nobis inferriat. Cum verò Locus à corpo-

ribus naturalibus necessario requiratur, ut innuit Philosophus l. 3. Physic. t. 1. & l. 4. text. 1. utpote cum res materiales quantitate præditæ sint, ut ex natura principiorum manifestum est; quæ autem materia & quantitate constant, necessario loco circumscriptur. Hinc à Philosopho rectè definitur hoc modo:

Locus est superficies concava corporis continentis immobilis primo. 4. Physic. text. 42.

Dico est superficies, vel si mavis, terminus. Est n. locus externa corporis naturalis affectio: nulla igitur est sententia veterum, quam inter recentiores defendit Scal. Ex. 5. qui pro superficie substituit spatium vel intervallum. Cum n. illud intervallum sit fictitium, utpote cum præter corporis trinam dimensionem nihil aliud dari possit, merito à Pererio l. 11. & aliis classicis authoribus rejicitur. Dico concava superficies corporis continentis; est n. locus extra locatum, ideoq; à continente describitur: Undè illud corpus in loco esse dicitur, quod ab alio corpore externo continetur. Dico immobilis primo, quia per se locus immobilis esse debet, ut ex text. 41. patet, quamvis ex accidenti locus etiam mobilis esse possit. Hinc Philos. text. 30. colligit has proprietates: 1. Locum continere locatum. 2. Locum non esse de essentia locati: 3. Locum suo locato nec minorem nec majorem: 4. omnem Locum differentias positionum sursum & deorsum obtinere. 5. Unum quodq; ad suum locum ferri naturaliter. Ita constituta natura loci notandum, alia in loco esse secundum potentiam, alia secundum actum.

Locus non est intervallum.

Proprietates loci.

Corpora naturalia est partium, ubi tantum secundum potentiam in loco sunt partes; secundum actum verò tunc demum, quando separantur, ut patet ex text. 44. Sic etiam in ovo actu in loco est crusta exterior, albumen verò & vitellus potentia tantum, tam diu donec separentur. Hæc igitur est natura loci, quæ omnibus, quæ locali motu moveri possunt, necessario attribuitur. Non autem incommode movetur hic quæstio de Cælo, quod cum in numero corporum naturalium habeatur, locum quoq; requirere videtur: Cum v. locus sit dicta superficies corporis continentis, statendum esse videtur extra Cælum aliud quoddam corpus esse; Quomodo enim aliud Cælum in superficie continentis corporis, tanquam in loco aliquo, esse potest. Hinc probabilior adhuc videtur illorum sententia, qui locum per intervallum definiunt. Hæc n. ratione cælum suo quoq; loco non privatur: nam quamvis non circumdetur alio corpore, & ita non habeat locum, ut describitur ab Aristotele; nihilominus est in suo spatio, quo non destituitur: Hæc a. est una ex præcipuis rationibus illorum, qui intervallum pro loco agnoscunt. Dicunt n. concessâ sententiâ Aristotelis concedendum esse summum Cælum non esse in loco, quod tamen minimè negari potest, cum sit corpus nobilissimum & perfectissimum. Alexander quidem, referentè Simplicio, Cælum neq; per se; neq; per accidens in loco esse vult, quod dogmati Aristotelis reclamatur. Alii Cælo locum attribunt; ratione superficiæ convexæ, id quod de inferioribus quidem sphaeris dicitur, non tamen extremò Cælo: Alii Cælum esse volunt in loco ratione centri, quod eadem quoque ratione de Cælo minus proprie dicitur, cum conditiones loci ratione centri Cælo non attribuantur.

An Cælum in loco sit?

Decisio
Quaestio-
nis.

Ut autem quaestio decidatur, dicimus Caelum ex sententia Arist. non esse in loco, nisi tantum per accidens, id quod fit ratione partium. Nam partes Caeli, licet sint continuatae, tamen unaquaeque in altera est, tanquam in loco, ut declarat Thom. ex c. 5. *hujus libri secundum mentem Arist.* Non tamen inde sequitur ipsum Caelum non esse naturale corpus; sufficit n. si Caelum ratione totius tantum sit in aliquo Ubi, quod summam perfectionem praereliquis arguit. Nam alii corpori subiectum esse imperfectionem arguit. Adde quod ad Caeli motum non requiratur locus aliquis, sed tantum aliquod ubi, quia spatium non mutat. Hujus declarationi annectit Arist. c. 6. 7. 8. & 9. *hoc lib. tractationem de Vacuo*, non quod detur; natura n. a Vacuo abhorret; sed ut doctrina de loco reddatur clarior, quae a veteribus per introductionem vacui obscurata fuit.

De Vacuo.

Negatur
Vacuum.

Quamvis a. Vacuum, de quo hic agitur, dupliciter accipi possit. 1. vel pro dimensione separata ab omni corpore. 2. vel pro spatio cum privatione cuiusque Entitatis substantiae, quam accidentis; utrumque; tamen negatur. Nam primo non potest existere dimensio absque subiecto: alterum vero natura omnino tollit; quia dato tali vacuo, sequeretur dissolutio unitatis, quae rerum conservatrix. Cum n. omnis motus Physicus per contactum sive suppositi, sive virtutis fiat, quomodo quaeque contactus in quibusdam rebus non tolleretur? an non concessio inani, vis illa, quae a Caelo inferioribus communicatur, effectum nullum haberet? Vid. *Coll. Conimb. l. 4. c. 9. q. 3.* Quod a. attinet Scaligeri Vacuum, ut illud ab ipsius loco non differt, sic etiam cum eodem rejicitur. Tantum igitur de loco dictum sufficiat, sequitur jam ut aliquid de Tempore addatur, praesertim cum necessitate quadam reliquas affectiones ipsum quoque Tempus consequatur, ut ex lib. 3. text. 1. manifestum est.

Tempus autem est numerus motus secundum prius & posterius. Arist. 4. lib. text. 101.

Temporis
descriptio
declara-
tur.

Numerus
duplex.

Rejctis aliorum falsis sententiis tandem concludit Philosophus, Tempus esse quiddam consequens in reb. ipsum motum, non tamen simpliciter sed ratione prioris & posterioris, unde per numerum illud ipsum definit. Cum v. numerus duplex sit, numerans & numeratum, hunc recte temporis attribui cum Phil. text. 102. Etenim numerus numerans abstractus est a rebus, & tantum in anima consistit, numeratus v. cum ipsis rebus est conjunctus, unde etiam sensu percipitur, ut probat Perer. l. 12. c. 12. Additur secundum prius & posterius, quia omne tempus, sive breve, sive longum, priore & posteriore, tanquam terminis, constat. Quamvis a. ex continuorum numero sit tempus, nihilominus discretas habet partes, praeteritum & futurum text. 88. 89. quae per 70. 71. per Nunc, continuantur. text. 121. Hoc v. Nunc temporis principium & finis est, diversa ratione, principium, scilicet futuri, & finis praeteriti, text. 125. Ex his constat, quae proprie in tempore esse dicantur, scilicet illa quae motui & mutationi subjacent, res scilicet naturales: ut patet ex Phil. 4. Phys. 12. Ea n. quae supra Naturam sunt improprie in tempore esse dicuntur, praesertim cum tale tempus sit affectio naturalis corporis, quae propter motum accidit: Quomodo vero negato antecedente alicui consequens attribui potest? Omnis ergo motus in tempore est text. 129. principaliter tamen ipsum tempus a motu perfectissimo, scilicet ipsius Caeli, de-

Quam
in tempo-
re sint.

scribitur, ut statuitur text. 133. Hic enim motus praestantior est reliquis, ideoque primus dicitur, & quasi mensura reliquorum. Hinc manifestum est tempus non ipsum motum esse: sed ejusdem affectionem, quae ratione prioris & posterioris accidit, unde ab eodem tanquam mensura a re mensurata differt. Non igitur, quod vulgo dicitur, tempus est causa corruptionis & generationis per se, sed per accidens interveniente motu, ad quem tempus consequitur secundum Philosophum text. 107. Atque tantum de hoc tempore, quod ayo tanquam finitum ab infinito, tanquam mutabile ab immutabili distinguitur, hanc ob causam a quibusdam tempus caducum vocari solet, cui opponitur tempus perpetuum, scilicet aeternitas, sine & principio carens quae Deo attribuitur. Magir. l. 1. c. 10.

Tempus
quomodo
causa ge-
nerationis
& corrup-
tionis.
Tempus
ab ayo
differt.

QUESTIO I.

An Locus recte definiatur ab Aristotele?

Definit Philosophus locum per terminum sive superficiem corporis continentis, quod improbari potest, tum quia res non mota hac ratione locum mutare videtur, ut patet in cymba quiescente in flumine: tum etiam quia corpus unum, in duobus locis esset simul, ut apparet in baculo partim in aqua, partim in aere existente. Hac & alia contra Philosophi definitionem adducuntur.

Instantia.

Veruntamen cum corpora naturalia quantitate praedita, se invicem pertransire nequeant, ideo necessarium est, ut unum ab altero contineatur; hic oritur externa illa affectio locus videlicet, qui nihil aliud esse potest, quam terminus continentis corporis, qui immediate locum attingit, ut ex mente Aristotelis demonstravimus.

Resolutio.

Notandum tamen quod ille terminus continentis, qui locum constituit, semper in respectu universi considerandus sit, unde locatum quoddam tam diu locum non mutare dicimus, quamdiu illud ipsum eundem situm & idem ubi respectu universi obtinet. Jam patet responsio ad dubitationem de cymba in aqua fluvii quiescente: haec enim semper idem ubi, & eundem situm ratione totius mundi retinet, unde in eodem termino, qui aliis atque aliis a quae partibus restituitur, remanet, ideoque hoc loco potius corpus continens, quam terminum ejusdem mutari dicimus. Alterum facillime solvitur, quia duo corpora diversa unum terminum continentem constituere possunt, quatenus inter se sunt continua. Vide *Comimb. l. 4. Physic. c. 5. q. 1.*

Nota.

Opiniones
variae.

QUESTIO II.

An Locus sit spatium vel intervallum?

Plurimi ex Platonicis inter veteres, & Scaliger, inter recentiores, Locum spatium vel intervallum esse contendunt, moti fortassis his rationibus. I. Quia remotis a vase quodam omnibus corporibus concipimus mente quoddam intervallum, quod locum constituit.

Affirma-
tiva pro-
babilis.

II. Quia locus locato aequalis esse debet, scilicet secundum latitudinem, longitudinem & profunditatem, quod tantum de tali spatio verum est.

III. Quia vacuum dicitur locus sine corpore.

IV. Quia

Negativa
defendi-
tur.

IV. Quia alias summum Caelum non esset in loco.

Verum quod hoc intervallum merum signum sit, primo colligimus ex ipsius Scaligeri verbis, qui Exerc. 5. Sect. 3. expressè affirmat, spatium illud quodammodo non Ens, quodammodo Ens esse: Non Ens, quia Ens sibi continetur. Ens vero, quia est aliquid alicujus, videlicet cavum intra corpus. Hac ille. Prius quod non sit Ens, rectè asseritur: posterius, quod sit Ens, ulteriori probatione indiget, quia quaeritur, num sit aliquid cavum intra corpus, a corporis essentia distinctum.

1.

Sic ergo primum argumentum, quo spatium rejicimus, tale: Magnitudo locati non est locus. Intervallum vel spatium nullum est extra magnitudinem locati. Ergo.

2.

Secundum tale est. Locus ad motum locari non transfertur: spatium magnitudinis cum locato transfertur. Ergo.

3.

Tertio sic argumentor: Unum corpus tantum est in uno loco: At unum corpus saepius est in duplici spatio imaginario: Ergo hoc spatium locus esse nequit. Minor probatur exemplo vini & dolii, ubi vinum est in suo spatio, & est etiam in spatio dolii.

Responsio
ad Affir-
mativam.

Jam respondeatur ad argumenta contraria: Ad 1. Remotis corporibus a vase nihil remanet.

ad 2.

Ad 2. locus locato aequalis esse debet, non ratione dimensionis, sed potius ratione continentiae.

ad 3.

Ad 3. ut vacuum non est, ita vix etiam intelligitur, quae de causa per carentiam & absentiam corporis describitur.

ad 4.

Ad 4. quid hoc argumentum roboris habeat, ex sequenti controversia patebit.

QUESTIO III.

An Caelum sit in loco?

In numero naturalium corporum Caelum contineri nemo negat, unde merito quaeritur, an illud etiam in loco sit, praesertim cum locus dicatur affectio communis omnium naturalium corporum. Affirmativam facillime defendunt ii, qui locum per spatium definiunt: si enim rebus aliis, utiq; & Caelo tale intervallum non potest non convenire. Veruntamen cum haec opinio praecedenti quaestione sit refutata, ideo breviter demonstrandum restat, quid Aristotelici de hac dubitatione sentiant. Quod Alexandrum attinet, ille neque per se, neque per accidens Caelo locum attribuit, quod dogmatis Aristotelis repugnat.

Opiniones
variae.

Alii Caelo attribuunt locum ratione superficiei concavae, quod tantum de orbibus inferioribus, non vero de summo Caelo intelligi potest.

Alii Caelum in loco esse volunt ratione centri, quod minus proprie dicitur, quia conditiones loci ratione centri Caelo attribui nequeunt.

Probabilis
assertio.

Probabilis & Aristoteli atque veritati consentanea est sententia Thoma; quae recipitur a *Comimb. l. 4. Physic. c. 5. q. 2. S. 2.* quod Caelum sit in loco ratione partium continuarum; quia partes licet sint continuae, tamen una est in altera, tanquam in loco, quod innuit *Philosophus l. 4. Physic. c. 5. text. 45.*

Sed quaeritur, si Caelum ex accidenti tantum in loco, an non debeat aliquid ejusdem praesentiae? Objicit hoc Scaliger; sed frustra. Sufficit enim, si Caelum ratione totius tantum sit in aliquo Ubi, quod summam perfectionem praereliquis arguit, quia alteri corpori subiectum esse imperfectionem quandam indicare videtur. Adde, quod ad Caeli motum non

Instantia
solvitur.

requiratur locus aliquis, quia totum spatium non mutat.

QUESTIO IV.

An sola corpora sint in loco?

Cum locus sit terminus continentis corporis, necessario sequitur locatum quoque corporeum esse, quia alias corpus continens non terminaret, atque hoc modo, loco, id est termino continentis corporis tantum conscribuntur corpora naturalia. Veruntamen cum saepius in aliis disciplinis non tantum corpora, sed etiam substantias separatas, Angelos, imò & accidentia in loco esse dicantur, ideo notandum, quod 4. modis aliquid in loco esse dicatur. I. *Circumscriptive*, ut corpora naturalia, quae a loco circumscribuntur & terminantur. II. *Definitive*, ut Angeli, qui non sunt omnipraesentes, sed jam in hoc, jam in alio Ubi. III. *Repletive*, ita Deum Opt. Max. ubique esse dicimus. IV. *Denique comparative*, quae ratione accidentibus locus attribuitur in comparatione ad sua subiecta. De primo modo proprie tantum hic agitur, quia quaerimus locum rebus naturalibus convenientem. Adde *Tolet. l. 4. Physic. q. 6.*

Quot modis
aliquid
in loco sit.

QUESTIO V.

An Tempus recte definiatur ab Aristotele?

Tempus Physicum, quod corporibus naturalibus accidit, definitur ab Aristotele, quod sit numerus motus secundum prius & posterius.

Hic non tantum plurimorum descriptiones diverfae; sed etiam argumenta contra hanc ipsam definitionem proposita sese offerunt; hoc modo. I. Continua quantitas non est definienda per discretam: Tempus est continua quantitas. Ergo minus recte per numerum definitur.

Instantia.

II. Tempus pendet a motu, & est quasi motus affectio. Ergo non potest esse mensura motus.

2.

III. Prius & posterius per tempus declarantur. Ergo minus recte per ea tempus definitur seu describitur.

3.

IV. Tempus non tantum motus, sed etiam quietis mensura esse videtur, quia dicimus tanto tempore quiescit.

4.

Pro declaratione controversiae nota, quod tempus sit duratio quadam, quam formalem mensuram motus dicere possumus, unde partes habet in mutatione continua consistentes, quo differt ab illa duratione, quae aeternitas dici solet. Dico autem tempus esse mensuram formalem ipsius motus; ubi non mensurans, sed mensurata mensura intelligitur, quae rei inherens ipsam actu facit mensurabilem: alias si tempus mensurans mensura staretur, consequens esset mensuratum ante mensuram esse, quod absurdum.

Funda-
mentum
solutionis.

Ad 1. respondeo: tempus, quod alias continentium; dicitur hic numerus, pro diversa ratione prioris & posterioris, quibus motus partes numerantur & mensurantur.

Responde-
tur ad In-
stantia.

Ad 2. hoc argumento utitur *Scal. Ex. 35. 2. Sect. 2.* ad 2. nos respondemus, quod sit distinguendum inter mensuram mensurantem & mensuratum: illa prior est mensurato: haec vero cum iplo simul esse potest.

* Gg 3

Ad

CAPUT V.

DE MOTUS SPECIEBUS; DE EJUSDEM UNITATE, CONTRARIETATE ET DIVERSITATE.

ad 3. Ad 3. prius & posterius non explicantur per tempus, sed ipsius motus successivas partes designant. ad 4. Ad 4. Tempus per se & primario est numerus motus: secundario vero quietis quoque mensura dici potest. Ut enim omnis privatio per suum habitum intelligitur & mensuratur: ita etiam quies respectu motus sese habet. Vide Piccol. lib. de communibus affect. cap. 15. Tolet. l. 4. q. 12. Connimb. 4. Physic. c. 14. q. 1. Fonseca 5. Metaph. c. 13. q. 10.

QVÆSTIO VI.

An Tempus sit Ens reale?

Esti nos omnes in tempore vivimus, quid tamen sit tempus pluribus ignotum est, unde querimus in presentiarum Tempus sit ne Ens reale an rationis?

Opinio Averrois.

Averroës tempus formaliter Ens rationis esse dicebat: materialiter vero Ens reale, tum quod tempus in esse numerato consistat, quod non est absq; intellectu numerante: tum etiam, quod idem nec secundum partem, nec secundum totum existat: quia semper aut præteritum aut futurum est.

Opinio D. Thomæ.

Contra Thomas formaliter tempus Ens reale statur, quod probatur, quia tempus ad prædicamentum aliquod reducitur, & absque operatione intellectus subsistit.

Fundamentum decisionis.

Nota tamen pro controversiæ decisione, quod in tempore duo considerari possint. I. ipsius essentia, quæ consistit in quâdam duratione partium motus. II. Numerabilitas, hoc est, numerandi ratio: Prius remanet, quovis etiam intellectu ablato, at non posterius, nisi referatur ad intellectum increatum. Vide Perer. l. 2. in principio, adde Toletum l. 4. Physic. q. 15.

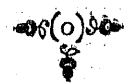
QVÆSTIO VII.

An omnia sint in tempore?

Cum tempus Physicum dicatur numerus motus, ideo manifestum est, quænam proprie dicantur in tempore, scilicet naturalia corpora, quibus motus attribuitur.

Nota tempus distinguendum sit ab ævo & æternitate.

Nota tamen quod tempus in hac significatione distinguendum sit ab ævo & æternitate: quamvis enim hæc omnia in eo conveniant, quod sint quædam durationes, nihilominus æternitas est duratio independens perpetua, ævum contra & tempus Physicum sunt durationes dependentes non perpetuæ. Illud rebus iis attribuitur, quæ principium non autem finem habent, ut angelis, animæ rationali separatæ &c. Hoc vero corporibus naturalibus convenit, in quibus principium & finis. Conjunge illa, quæ ponuntur apud Fonseca citato loco quæst. 12. Sect. 2. Connimb. lib. 4. quæst. ultimâ. Tolet. lib. 4. quæst. 14. &c.

Hactenus motum in genere cum loco & tempore in lib. 3. & 4. consideravimus cum Aristotele, jam sequitur, ut in libro quinto, cui hoc caput quintum responderet, consideremus ulterius motus naturam: idcirco antea omnino notandum, quæ motus species proprie, unde motus unus, diversus & contrarius dicatur.

Species motus proprie dictæ sunt mutationes ex subjecto in subjectum, idq; vel ratione quantitatis ut augmentatio, Diminutio: vel ratione qualitatis, ut Alteratio; vel ratione loci, ut Loci mutatio. Aristoteles lib. 5. text. 10. & lib. 7. text. 10.

Ut veras motus species declaret Philosophus hoc loco tractationem suam incipit à Mutatione, quæ generalior est motu. Unde à Philosopho lib. 5. cap. 1. definitur, quod μεταβολή fit, quæ aliquid post aliud fit. Manifestum igitur est omnem mutationem consistere inter duo, nam est ex aliquo in aliquid. Ut autem intelligamus quæ mutatio motus vocari possit, opus est, ut cum Aristotele citato loco consideremus modos omnis mutationis hoc modo: Quicquid mutatur vel mutatur ex subjecto in subjectum: aut ex non subjecto in non subjectum: aut ex non subjecto in subjectum; aut ex subjecto in non subjectum. In his modis omnis consistit mutatio, ubi rejecto secundo qui impossibilis est, tres tantum remanent. Ex his tribus mutationibus, illa tantum vocatur motus, quæ est ex subjecto in subjectum, text. 9. reliqui modi non constituunt species proprie dictas ipsius motus, quæ enim mutatio ex non subjecto in subjectum Generatio, quæ ex subjecto in non subjectum Corruptio vocatur: Hæc duæ mutationes rejiciuntur ex speciebus motus, quia id quod generatur est Non Ens. At Non Ens quomodo moveri potest? Secundum Aristotelem text. 8. Eadem ratione Corruptio quoque motus non dicitur: quia est contraria generationi, ut ex citato patet loco, qui ulterius declaratur & confirmatur à Coll. Connimb. lib. 5. Physic. q. 1. Perer. lib. 14. Tolet. lib. 5. Physic. Comment. text. 8. Favell. q. 1. lib. 5. Physic. Sunt ergo tantum tres species motus supra enumeratæ, in illo modo mutationis, qui est ex subjecto in subjectum, vel ratione quantitatis, vel qualitatis, vel loci.

Tot etiam modis aliquid immobile dicitur: notandum tamen quod omne immobile vel est tale, quod omnino moveri nequit, vel quod difficulter movetur: vel quod potest moveri, & quando aptum est moveri non movetur, secundum text. 20. hoc proprie dicitur quiescere.

Quies enim motui contraria est, proinde privatio quies quid?

Quies enim motui contraria est, proinde privatio quies quid?

Quies enim motui contraria est, proinde privatio quies quid?

Quies enim motui contraria est, proinde privatio quies quid?

Quies enim motui contraria est, proinde privatio quies quid?

Quies enim motui contraria est, proinde privatio quies quid?

Quies enim motui contraria est, proinde privatio quies quid?

Motus unitas.

tio ejus quod moveri potest. Patet ergo quot sint motus species, quid item quies motui opposita.

Sequitur jam ut de motus unitate dicamus, ubi primum vocabula quædam, quæ ad motus naturam magis intelligendam faciunt declarata fuerunt. Hæc autem secundum Aristotelem text. 21. numero septem sunt: Simul; Separatim; Tangere; Intermedium; Consequenter; Continuum; Contiguum; Simul autem scilicet loco Philosopho text. 22. ea esse dicuntur, quæ in uno primo loco sunt, ut simplicia in composito. Separatim vero, quæ in alio. Tangere dicuntur, quorum extrema sunt simul. Intermedium, ad quod res, quæ mutatur prius pervenire potest quam ad extremum. Consequenter est, quod post principium sequitur nullo interveniente medio, text. 25. Contiguum est quod ita esse consequens: ut attingat simul id quod antecessit. Continuum vero, quando extrema quibus dicuntur res sese attingunt sunt unum & idem secundum Aristot. text. 26. Declaratis hisce terminis obiter quasi ad unitatem motus progredimur.

Motus unus dicitur vel genere, vel specie, vel numero. Aristoteles lib. 5. c. 4. lib. 7. c. 1.

Motus unus quomodo?

Ut varia est acceptio unius: ita motus quoque variis modis unus dicitur. Nam unum dicitur genere, specie, & numero. Est igitur motus unus vel Unitate genericâ, sic omnes lationes sunt genere unum quoddam: vel Unitate specificâ, qui Motus unus specie dicitur, quando non tantum continetur sub uno genere: sed etiam sub unâ ejusdem generis specie. Sic omnes dealbationes specie unum quoddam sunt. Vel denique Motus unus est numero, & hic proprie & simpliciter unus dicitur à Philosopho text. 33. Ad hanc Motus unitatem constituendam tria requiruntur necessariò text. 34. Ut unum sit 1. quod movetur h. e. mobile. 2. Unum sit in quod h. e. terminus ad quem (ita enim τὸ εἰς ὃν interpretatur Coll. Connimb. & Tolet. ad Text. 34.) 3. Unum etiam sit quando h. e. tempus in quo sit motus.

Requisita ad Motus unitatem?

Requiritur ergo ad veram motus unitatem constituendam unum mobile, una forma quæ motu acquiritur, & unum tempus, quæ tria ubi concurrunt, rectè Motus etiam unitas consequitur, ut patet ex q. 5. lib. 5. c. 4. Connimb. Cum vero in omni motu sit æqualitas & inæqualitas text. 43. notandum quod alio quoque modo motus unus dicitur, qui æquabilis est. Nam inæquabilis, ut dicitur text. cit. minus est unus quam æqualis. Hic itaq; motuum diversitas oritur, ratione affectionum, quæ vel mobili; vel moventi; vel medio accidere possunt: sic idem Motus ratione intensiōnis & remissionis; item celeritatis & tarditatis diversus à seipso esse potest.

Motuum diversitas.

Contrarietas convenit iis motuum speciebus, ubi ambo termini unius motus sunt contrarii ambobus terminis alterius motus. Arist. 5. Physic. text. 49.

Motuum contrarietas.

Supere est hoc capite, ut motuum contrarietatem observemus: cum vero contrarietas in Motu pro-

prie respectu terminorum observetur, ut potest cum Motus à terminis denominationes suas accipiant, ut patet ex q. 1. c. 4. lib. 5. Physic. Coll. Connimb. ideo manifestum est neglectis reliquis oppositorum Motuum combinationibus, illos Motus tantum contrarios dici rectissime ab Aristotele, quorum termini sunt contrarii. Sic motus caliditatis in frigiditatem contrariatur motui à frigiditate in caliditatem: sic alteratio à sanitate ad morbum contraria est alterationi à morbo ad sanitatem, quæ conalescentia dicitur.

Non immeritò dubitari possit hoc loco cum supra dictum sit quietem quoque contrariam esse motui: ubi nota ex capite ult. hujus lib. 5. Aristotelis, quod Motus motui contrarius sit simpliciter: quies autem privativè tantum, quam ob causam Motus & Quies tanquam habitus & privatio tantum opponuntur sibi invicem. Tantum de iis quæ à Philosopho lib. 5. traduntur.

Motus contrarietas quomodo?

Quies Motui contraria quomodo?

QVÆSTIO I.

An mutatio substantiæ constituat Speciem motus?

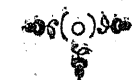
Diximus in Capite quinto, quod mutatio ex subjecto in non subjectum, & ex non subjecto in subjectum non sint proprie dictæ Motus species, unde consequens est in substantiâ, cui illæ mutationes conveniunt, non esse Motum.

Hoc ulterius his argumentis confirmari potest. Negativa I. Quod non est, illud non movetur: substantiâ, quæ generatur, nondum est; Ergo non movetur & per consequens est, generationem non esse motum.

II. Omnis Motus est successivus: Generatio non est successiva: sed sit tantum in instanti.

III. Omnis Motus est inter terminos contrarios, qui positivi sunt: At generatio ut & corruptio est inter terminos contradictorios. Sed obstat Instantia. Aristotelis assertio lib. 3. Physic. text. 4. ubi Motum substantiis quoque attribui videretur: item lib. 7. Physic. text. 34. unam generationem alterâ velociorem, vel tardiorem esse pronunciat, quod minime cum veritate consentiret, si generatio & corruptio non essent Motus proprie dicti.

Pro quæstionis declaratione nota, quod generatio & corruptio dupliciter accipiuntur. Primum, pro mutatione momentaneâ, ubi generatio tantum illa mutatio dicitur, quæ in instanti formâ substantialis in suam materiam introducit. Secundum pro mutatione successivâ, ubi non tantum illud momentum, in quo forma introducit, intelligimus, sed simul quoque præviâ alteratio, per quam materia ad recipiendam formam apta redditur, comprehendi solet. Non priori, sed hoc posteriori modo acceptam generationem Philosophus Motum vocare solet. Vide Favell. lib. 5. Physic. q. 1. Tolet. ibid. ad text. 8. Perer. lib. 14. Connimb. l. 5. Physic. q. 1.

* G g 4

QVÆST.

QVÆSTIO II.

An unitas motus pendeat ab unitate termini ad quem?

Affirmati- va assertio- tur I. R. Estissimè Philosophus in lib. 5. Physic. asserit unitatem motus ab unitate termini ad quem desumendam esse, quod probari potest his argumentis. I. Quicquid dat rei denominationem atque definitionem, illud etiam dat unitatem: Atqui terminus ad quem Motui dat denominationem atque definitionem.

2. II. Quod realiter cum altero conjunctum est, illud etiam ratione illius unum est. At Motus non cum termino à quo, sed cum termino ad quem, realiter convenit.

3. III. Potentia denominatur & una dicitur ratione sui actus: at Motus est potentia, cujus actus est terminus ad quem. Ergò ratione hujus Motus unus dicitur.

Instantia. Sed obstat, quod hâc ratione dealbatio à fusco ad album & à nigro ad album sit una & eadem: imò omnes Motus referuntur ad terminum ad quem, tanquam ad finem, per quem veluti externum, quiddam unitas Motus non videtur constitui posse.

Solutio. Hic notandum ex Toletis lib. 5. Physic. q. 2. quod unitas termini ad quem formalis, non autem materialis sit inspicenda. Potest enim fieri, ut re unus sit terminus ad quem, qui tamen formaliter consideratus duplex est, quando confertur cum suo termino à quo. Ita album à quo tendit motus à nigro & fusco est quidem unum re, duplex autem ratione, quatenus cum duplici termino à quo confertur. Ad alteram objectionem nota ex Connimb. lib. 5. c. 4. quæst. 1. quod Motus unitatem accipiant à termino ad quem, non tanquam à fine, sed quatenus habet rationem causæ formalis externæ; hoc est, quatenus essentialiter Motus hunc terminum respicit.

QVÆSTIO III.

An Motus à contrario in contrarium sit unus?

Dubium. Affirmat hoc Philosophus in præsentis libro 5. text. 47. quod tamen ab Interpretibus diversimodè accipitur, ut patere potest ex Thoma, Alberto, Averroë, & aliis super illum textum.

Solutio dubii. Hic nota ex Toletis cit. lib. quæst. 4. quod terminus à quo non sit intrinsecus nec de essentiâ motus; sed terminus ad quem tantum, undè merito concludendum, quod Motus à contrario in contrarium realiter sit tantum unicus Motus.

Nota. Notandum tamen, quod hic Motus unus, semper cum duabus mutationibus sit conjunctus, nimirum termini à quo & termini ad quem; quod patet in dealbatione, ubi simul adest mutatio à nigro ad non nigrum, & à non albo ad album.

CAPUT VI.

DE MOTUS DIVISIONE RATIONE CONTINUITATIS.

Equitur Liber Sextus Aristotelis, in quo Motus partes ratione continuitatis considerantur. Ut autem id quod probare nititur Philosophus de divisione Motus demonstrare possit, à continui divisione in genere orditur & proponit hoc Theorema: Omne continuum constat ex indivisibilibus, lib. 6. c. 1. text. 1. Ratio deducitur ex definitione continui, quâ dicitur quod continuum illud sit, cujus extrema sunt unum: Individuum verò extrema non habet, utpote cum negatis partibus extrema quoque tollantur, ideo concedendum est continuum dividuum esse, quia extrema obrinet. Adde, quod unum quodq; ex ejusmodi partibus constat, in quas dividitur: at continuum non in individas dividitur. E. ex dividuis constat, ut patet text. 3.

Hoc præsupposito manifestum est ipsum quodque motum dividuum esse, vel ex divisibilibus constare text. 5. Nam quicquid generi attribuitur, illud necessariò quoque speciei inesse debet.

Tempus esse dividuum. Quod autem de Motu dicimus, eadem quoque ratione rectissimè temporis attribuitur à Philosopho cap. 2. cum & illud ex numero. continuorum. sit.

Celerius à tardiori distingui tripliciter. Hoc ulterius ex comparatione celeritatis & tarditatis demonstratur à Philosopho præsuppositis, quod celerius à tardiori tribus modis distinguatur. Nam 1. celerius est, quod temporis æquali majus spatium conficit. 2. item quod tempore minore conficit spatium æquale. 3. denique quod minori tempore majus spatium absolvit quam tardius, ut declaratur text. 11. Undè manifestum est fieri non posse, ut per intervallum aliquod infinitum moveatur quiddam tempore finito: vel ut tempore infinito Motus fiat per finitum spatium, secundum text. 20. Est enim inter tempus & Motum proportio, quæ ratione celeritatis & tarditatis mutari potest: & ita pro diversitate mobilis ipsum quoque tempus variis modis divisibile rediditur, id quod ei propter continuitatem convenit. Omnis ergò motus in tempore sit, secundum text. 29. Nam si aliquid moveretur in Instanti, ipsum Instantis divisibile esset, hâc ratione, quia per idem spatium celerius moveri posset, quod minori temporis intervallo fieret. Hoc autem meritò minime consonat, ut ex text. 24. patet. Nam momentum, sive nunc est temporis præteriti extremum & futuri principium, undè necessariò requiritur, ut indivisibile sit, aliàs tempus non esset continuum, secundum text. 25.

Præter id, quod diximus, tempus esse divisibile, requiritur etiam necessitate quâdam, ut dicitur id, quod movetur, dividuum sit. text. 32. ratio petitur ab eo: quia quicquid movetur, partim est in termino à quo, partim in termino ad quem: Nam quando omnino in termino à quo adhuc subsistit, non dicitur moveri; sed quiescere: sic etiam quando perfecte terminum ad quem assecutum est, non amplius movetur: sed jam mutatum est.

Ex his præsuppositis jam colligitur, quomodo dividatur Motus ratione continuitatis.

Motus

QVÆSTIO I.

An verum sit pronunciatum Aristotelis, omne continuum constare ex divisibilibus?

Motus ratione continui dupliciter dividitur: uno modo, tempore: alio ex partium ejus quod movetur Motibus. Aristoteles lib. 6. text. 33.

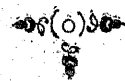
Duplex in Motu est continuitas, cujus ratione dupliciter quoq; Motus in partes, ut vocant, quantitativas dividitur. Nam cum omne tempus sit dividuum, & cum in minori tempore minor quoque Motus fiat, sequitur omnem Motum ratione temporis in partes successiones dividi posse, ut innuit Aristoteles text. 36. Deinde ratione mobilis, ipse quoque Motus dividitur: ut enim totius mobilis Motus totus est, sic etiam cujuslibet partis mobilis aliqua pars Motus est, text. 35. Hæ partes Motus vocantur extensionis, ut patet ex Perer. lib. 14. c. 7. Atque tot modis in partes ratione continutaris dividitur Motus.

Sequitur de eorundem ordine, quod in quorundam theorematum declaratione consistit. I. Omne quod mutatum est, necessariò est in eo in quod mutatum est. Aristoteles text. 40. Manifestum hoc est: nam res quæ mutata est, terminum ad quem acquisivit, in quo est necessariò quatenus est mutata. II. Id, in quo primum mutatum aliquid dicitur, est indivisibile. text. 41. Ratio hujus assertionis patet: Si enim illud statueretur tempus indivisibile, tum illud primò mutatum, non primò mutatum statueretur. Etenim daretur aliquid in illo tempore, in quo non primò mutatum esset propter divisibilitatem. III. Primò mutatum esse datur ratione finis in Motu. Aristoteles cit. l. text. 46. In fine enim datur primum non esse Motus quod clauditur, ubi res perfectè & primò mutata dicitur. Nam in principio Motus non potest dari primò mutatum esse, quia id in quo primò mutatum est aliquid, est tantum momentum, ut patet, quod non datur in initio; quia omne mutatum esse necessariò præcedit Motus. text. 59. & ratione hujus instantis, in quo aliquid mutatum dicitur, sæpius etiam motus dividi potest.

Quæ autem hæc tenentur de Motu diximus, ea etiam quandam obtinent convenientiam cum quiete, quæ eadem ratione, ut Motus, non nisi in tempore est, text. 72. Hoc enim quiescere dicit Philosophus, cum aliquid, quod moveri aptum est, quando & in quo aptum est, non movetur: atqui nihil nisi in tempore aptum est: ad Motum igitur etiam quietes non nisi tempore fit.

Zenonis error circa Motum.

Præter dicta quoque rectissimè in hoc libro resutantur à Philosopho illa, quæ à Zenone in medium proferuntur, quibus Motum omnino negare conatur, propterea quod illa potissimum ex divisione continui in Infinitum minus rectè intellecta producantur, ubi Zeno, id quod potentia Infinitum est, pro infinito actuali arripuit, ut patet ex cap. 2. & cap. 9. hujus libri.

Inter Veteres plurimi continuum ex indivisibilibus componebant, contra quos affirmativam præsentis quæstionis statuit Aristoteles lib. 6. Physic. in principio. Commotus potissimum tribus rationibus. I. Si indivisibilia continuum constituerent, illa vel essent contigua vel continua: At neutrum fieri potest, ratio est, quia contigua & continua extrema habent, quæ in illis sunt simul; in his sunt unum: Indivisibile verò partibus, & per consequens etiam extremis non constat, de quo vide Perer. l. 10. Physic. c. 13.

2. II. Porrò si linea ex punctis tanquam ex partibus constaret, tum linea punctis constans in æqualibus, verbigratia, novem non poterit æqualiter dividi, quod est contra Mathematicorum demonstrationes, qui quamlibet lineam in duo æqualia divisibilem esse probant, de quo videatur l. 7. Euclidis Propos. 10.

3. III. Ex non quantis haudquaquam constituitur quantum. Ergò continuum quod quantum est, non potest ex indivisibilibus, quibus quantitas denegatur, constare.

Instantia. Sed objici possunt hæ rationes contra Aristotelem. I. Continuum cum numero est sub eodem genere, videlicet sub quantitate: atqui numerus ex pluribus unitatibus indivisibilibus constat. Ergò etiam continuum ex individuis constare potest.

2. II. Quæ ingrediuntur definitionem rei, illa rem constituunt: at puncta ingrediuntur definitionem lineæ: Ergò linea constat ex punctis, quæ sunt indivisibilia. Minor probari potest ex Arist. l. 1. Post. 4.

Respondetur ad 1. Hic respondet Toletus ad primum, quod alia sit ratio in continuo, alia in discreto: quia continuo accidit hoc, ut constet ex divisibilibus, non quatenus est quantitas: sed quatenus partes continuas habere debet, & in quo à numero differt.

ad 2. Ad secundum nota, quod indivisibilia puncta respectu continui habeant sese tanquam essentialia quid, quatenus partes continuas copulant. Coniunge Connimb. l. 6. q. 2. c. 3. Tolet. ibid. q. 1.

QVÆSTIO II.

An verum sit illud, quod dicit Philosophus non dari primum mutatum esse in principio?

EX Aristotelis mente cap. VI. demonstravimus, quod primò mutatum esse in motu dari nequeat ratione principii, h. e. quod non dari possit momentum aliquod, in quo jam primò quiddam immutatum esse præsupponit motum, quia quicquid mutatur, per motum mutatur: At motus est divisibilis. Ergò dabuntur adhuc alia momenta priora.

Contraria assertio defenditur 1.

priora ubi est motus parti respondebunt sua mutata esse. Contra hanc assertionem Aristotelis ita insurgere possumus. I. In motu alicujus determinati temporis datur unum Instantis principii & unum instans finis. Ergo datur etiam primo mutatum esse ratione principii & ratione finis.

2.

II. In locali motu datur primum ubi, quod acquiritur. Ergo datur etiam primum mutatum esse.

3.

III. Si negatur primo mutatum esse in principio, motus infinitus erit, quod absurdum est.

Respondetur ad Instanti.

Ad has Instantias respondemus. Ad 1. non est eadem ratio momenti, & illius, quod mutatum esse dicitur, quia hoc semper motum præsupponit.

ad 2.

Ad 2. de loco in tempore per motum acquisitione illud concedere non possumus.

ad 3.

Ad 3. non sequitur propterea motum esse infinitum, quia clauditur eo statu, quem mobile in ultimo non esse motus possidebat, ut inquit Connimb. l. 6. c. 5. q. 1. Vide Favellam. l. 6. Physic. q. 9. Tolet. q. 4.

QVÆSTIO III.

An Motus fieri possit in Instanti?

Sæpius dictum fuit hætenus, quod nullus motus in Instanti fieri possit, ut ex motus essentia facillime cognoscitur: cum verò idem pronunciatum in præcedenti quæstione fundamenti loco proponatur, ideo jam merito queritur, an etiam semper verum sit illud, quod motus in tempore tantum fiat.

Affirmativa probatur 1.

Quod in momento fieri possit, hæ rationes probare videntur. I. Videmus motum alicujus localem in Instanti. Ergo etiam fit in Instanti.

2.

II. In Instanti à Solis præsentia totum hemisphærium superius illuminatur.

3.

III. In Instanti divina virtute corpus à loco ad alium locum transferri potest.

Respondetur ad objectionem 1.

Verum hæ rationes tantæ non sunt, ut veritatem hætenus sat confirmatam labefactare possint, ideoque ad objectiones respondemus. Ad 1. Negamus quod motus alicujus rei in Instanti videatur, quia potius rem ipsam quam rei motum percipimus. Probatur hoc: ut enim sese habet species visibilis, quæ oculo offertur, ita etiam visus judicat: at species visibilis non in momento: sed in tempore offertur, quando est rerum, quæ non sunt fixæ & quiescentes. Ergo.

ad 2.

Ad 2. lumen ita effunditur, ut non eadem luminis portio ab unâ parte ad alteram transeat: sed totum simul luminatur.

ad 3.

Ad 3. Non quid divina virtute fiat in præsentia queritur, sed motus hic naturalis intelligendus est; Plura invenies apud Connimb. c. 6.

CAPUT VII.

DE MOVENTIBUS EORUMQUE PROPORTIONE CUM MOBILIBUS.

Postquam de variâ motus divisione egimus, consequens nunc, ut ad librum septimum accedamus, ubi Philosophus de moventibus agere incipit, quibus consideratis de comparatione motus

differit. Ratione primæ partis hic liber quasi præparatorius est ad consequentem. Nem colligit Arist. illud, quod in octavo libro ex professo tractat, scilicet primum motorem esse. Ut autem moventia demonstrare possit Aristoteles: idcirco in principio hujus lib. 7. text. 1. hoc axioma proponit. Quicquid movetur ab alio movetur. Confirmatur à Philo. c. 1. tam inductione: quia quicquid movetur illud aut internum aut externum sui motus principium habet; quàm ratione; quia nihil sibi ipsi aliquid communicare potest, nihil à seipso patitur, quod tamen fit in motu. Impossibile autem est, ut res simul uno eodemque respectu sit actu & potentia, sequeretur enim rem esse & non esse, quod contradictionem implicat. At mobile quatenus ad formam movetur, est in potentia, movens verò quatenus actu movet, est necessario. Ergo statutum sit nihil à seipso moveri, quod in iis, qui ab externo principio moventur, manifestum est, in reliquis ex rationibus dictis colligitur. In his moventibus aliquod primum dari suadet Philosophus cit. l. quia progressus in infinitum non conceditur, quod in sequenti libro ulterius demonstratur.

Per movens autem hoc loco non intelligitur id quod ut finis, sed quod ut efficiens movet, unde Aristoteles demonstrat: Movens & mobile simul esse oportere, text. 9. Nam hoc omni moventi & mobili commune est: ratio est: quia agens Physicum non nisi per contactum agit, sive contactus sit Physicus, ut in moventibus naturalibus, sive virtualis, ut in non-naturalibus moventibus accidit. Hujus assertionis veritas inductione probatur, unde Philosophus text. 10. monstrat in motu locali movens esse simul cum mobili. Nā quicquid fertur illud vel à se movetur ab interno scilicet principio: vel alio h. e. externo. Quod internum habet movens, id necessario coheret cum mobili aliis non internum esset. Externā verò vi movetur quiddam vel pulsu vel tractu (nam quamvis etiam vectio & volutatio hic enumerentur, nihilominus tamen omittuntur; quia volutatio est motus ex pulsione & trahione mixtus: vectio verò videtur per accidens motus, cum potius id dicatur moveri, quatenus mobili infidet) quicquid autem pellit aut trahit, cum eo quod pellitur sive trahitur conjunctum esse debet; ideo in omni latione movens & mobile simul sunt.

Dubium hic oritur, de motu projectorum, quomodo enim causa movens rei projectæ simul sit cum mobili, sensu non percipitur, idcirco duplex hic est sententia. Primam ex Arist. 8. Phys. text. 82. & 3. de Cælo. text. 28. Simplicius, Themistius, Thom. Aqu. Averroës super text. citatos, Perer. l. 14. c. 4. deducunt, quod causa propinqua lapidis projecti sit in medio, scilicet in Aquâ vel Aère commoto à projiciente. Altera sententia est Scaligeri Exerc. 28. Tolet. 8. Phys. c. 9. Coll. Connimb. l. 7. c. 2. q. 1. ar. 8. quod projectis vi quadam imprimatur ab agente, quæ sit quasi instrumentaria causa, cujus beneficio agens & mobile simul sunt: hanc posteriorem sententiam tutiorem judicamus, quæ cum sententia Aristotelis non omnino pugnat; potest enim hoc concedi, quod medii dispositio ad illum motum plurimum inserviat.

Pater ergo in omni motu locali movens & mobile simul esse, jam sequitur, ut illud etiam de alteratione & alteratione probetur. Cum verò omnis alteratio per patibiles qualitates fiat. ex text. 1. 1. 2. constat, quod alterans & id, quod alteratur, simul sit, aliis enim alteratione, quæ contactum requirit, non fieret.

Quod autem de alteratione dictum est, illud etiam de Augmentatione & Diminutione verum est; nam

Nihil à seipso moveri.

Vide Connimb. q. 1. c. 1. 7.

Movens esse simul cum mobili.

Dubium.

Alterans & alteratum simul esse.

Agens & actum;

Diminuens & diminutum simul esse. Requirita ad Comparationem motuum.

nam quod auget, non auget nisi apponatur secundum text. 13. quod etiam contrario modo in diminutione accidit.

Declaratis quibusdam thesibus, quæ ad moventia pertinent, jam pauca subjicienda sunt de Comparatione motuum. Ante omnia verò notandum, quod ad comparationem in Motu constituendam 1. requiratur, ut illa, quæ comparanda sunt, nullum obtineant æquivocationem, cum æquivoca comparari non possint text. 25. 2. In unoquoque; subjecto primò sint illa, quæ comparari debent, ut vult text. 26. 27. Sic equus & canis secundum albedinem inter se comparari possunt, quia superficies primum albedinis subjectum utrisque inest. 3. Adde, quod id, cujus ratione fit comparatio, debeat esse unius speciei ultimæ, sic inter se comparantur duo alba non duo colorata text. 29.

Modi comparationum.

Requisitis hæc notatis, aliquot modi comparationum in motu locali proponuntur à Philosopho, quæ ex consideratione rei mobilis, virtutis motiva spatii & temporis desumuntur, & in sequentibus regulis consistunt. I. Si quædam virtus motiva movet aliquid mobile per aliquod spatium in aliquo tempore; tum eadem virtute movebit dimidium mobile in eodem tempore per duplam spatium.

Text. 35.

2. Si &c. tum eadem virtus, movebit dimidium mobile in dimidio tempore per æquale spatium.

Text. 36. 37.

3. Si &c. eadem virtus movebit idem mobile in dimidio illius temporis per dimidium spatium.

4. Si &c. dimidia vis dimidium mobile per dimidium spatium dimidio tempore permovebit, si tum non sequitur, ut eadem vis moveat duplex Mobile in eodem tempore per dimidium spatium. Minus n. ut inquit Tolet. com. ad text. 37. non potest agere in majus. 6. Non etiam sequitur ut media virtus moveat idem mobile per medium spatium in æquali tempore. 7. Sic etiam plures virtutes motiva, quæ aptæ sunt, ut aliquanto tempore, per aliquod spatium quoddam mobile moveant, si conjungantur, poterunt duo illa mobilia eodem tempore per idem spatium movere. Quod autem hic dictum est de latione, id etiam in alteratione & augmentatione locum suum obtinet: ut enim in actione movens sese habet ad mobile, sic etiam alterans respicit alterabile, sic augmentans augmentabile. Atque tantum de Motuum comparatione.

QVÆSTIO I.

An aliquid à seipso moveri possit?

Supra quidem demonstravimus motum esse inter movens & mobile, quæ duo semper distinguuntur, ita ut mobile quatenus mobile nunquam sit movens, præsertim cum movens sit tale, semper actu, mobile verò quatenus mobile tantum potentia sit. Ex hoc fundamento Philosophus l. 7. Physic. demonstrare conatur nihil à seipso moveri, quod partim inductione, partim ratione probat.

Affirmatur 1.

Impugnatur hæc assertio. I. quia intellectus movet seipsum ad actum intelligendi.

2.

II. Quia radius solis duplicatus à seipso intenditur.

3.

III. Quia aqua calefacta à seipsa refrigeratur.

4.

IV. Quia in animalibus cor à seipso movetur; Pro decisione controversiæ notandum est, quod motiones aliæ inhærent rebus materiâ vacantibus: aliæ verò sunt rerum physicarum: deinde nota, quod aliquid dicatur moveri à seipso vel per se, vel per accidens. Quod attinet Philosophi sententiam, hæc tan-

tum loquitur de motione Physicâ, ubi nihil à seipso moveri potest.

Jam ad argumenta. Ad 1. operatio intellectus non est proprie motio physica.

Respondetur ad argum. 1. ad 2.

Ad 2. non intenditur à seipso, sed propter obfians corpus, quod lucem magis unit, quod accidit etiam in repercusso sono, ex quo Echo generatur.

Ad 3. Hic variæ sunt interpretum responsiones, probabilior est Soncinatis 9. Metaphysic. q. 8. quam recipit Coll. Connimb. quod aqua reducat vicissim ad frigiditatem à sua propria formâ.

ad 3.

Ad 4. Cor non à seipso movetur, sed ab animâ, quæ hujus motus causa est per motivam facultatem. Plura vide apud Connimb. l. 7. c. 2. q. 1. & apud Tolet. ibidem q. 1.

ad 4.

QVÆSTIO II.

An movens & mobile semper sint simul?

Præter illam dubitationem de motu projectorum ubi lapis projectus in aère movetur adhuc, super sunt alia, quæ assertionem hanc Aristotelis dubiam reddere videntur, ut patet ex sequentibus. I. Magnes trahit ferrum, etiam si non immediatè illud ipsum attingat.

Instantia 1.

II. Charta aquâ repleta non læditur ab igne, quamvis contenta aqua effervescat.

2.

III. Succinum trahit paleas, quas non attingit.

3.

IV. Torpedo piscis stuporem introducit manui piscatoris, quam immediatè non attingit.

4.

V. Aqua ab igne fervet in lebetè, cujus tamen fundus est frigidus.

5.

Hic pro declaratione harum dubitationum, primum nota, quod contactus duplex in rebus naturalibus, corporalis & virtualis.

Fundamentum solutionis.

Jam ad 1. argumentum respondeo: Magnes non corporali sed virtuali contactu attrahit ferrum per qualitatem ab eodem effluentem, de quo vide Lemm. l. 3. de occult. c. 4. & Scaliger. Exerc. 131.

Respondetur ad argum. 1.

Ad 2. charta affusa humiditate non comburitur, quia propter affusam humiditatem igni quodammodo contraria est; quod etiam apparet in vasis plumbeis; quibus vitriolum magnâ ignis violentiâ coquitur.

ad 2.

Ad 3. hoc à manifesta qualitate deducit Libavius par. 1. singul. l. de naturâ succini, quod scilicet calefactum & attritum succinum emitat vapores calidos & oleosus, qui post egressum refrigerati retrocedant, & ita secum rapiant levia corpuscula.

ad 3.

Ad 4. Torpedo piscis hanc qualitatem primò communicat reti & sic consequenter ille semper ad manum piscatoris pervenit.

ad 4.

Ad 5. hic respondet Scaliger Exerc. 101. sect. 8. quia naturâ suâ frigidum æs, cam; quantum potest; retinet frigiditatem. Retinet autem aquæ fervore adjutus fundus; quæ in ipsos poros sese induit, propterea quod quæ pars aquæ calefit summum petit, frigida semper in imo est.

ad 5.

CAPUT VIII.

DE PRIMO MOVENTE EJUSQUE ATTRIBUTIS.

Sequitur liber octavus Aristotelis, in quo præcipue inventionem primi Motoris demonstrat: huic præ-

præmittit tractationem de Aternitate motus, quæ cum coincidat cum placito de Mundi perpetuitate, hanc ob causam ejusdem declarationem usque ad libros de Cælo reservabimus. Cum verò precedenti capite obiter q. dictum sit dari primum motorem, jam id ipsum repetitur ab Aristotele & ulterius confirmatur.

In moventibus non est processus in infinitum, sed datur quoddam primum movens. Aristoteles 7. Physic. text. 9. 8. Physic. c. 5.

Hujus assertionis veritas suadetur; nam daretur series infinita mobilium & moventium quod absurdum videtur, ideòque necessariò concludendum, esse quoddam primum movens, in quo ultimo subsistendum, utpote cum processus in Infinitum minimè concedendusest: hoc igitur demonstrat Philosophus hoc libro; idcirco theorema precedenti libro declaratum vicissim asseruit, quod omne mobile ab alio moveatur, illudque inductione per totum caput 4. de unoquoque motu, tam inanimatarum, quam animatarum rerum declarat.

Vide Thom. I. q. 2. ar. 3.

Attributa primi Motoris, 7.

2.

3.

4.

5.

His positis capite quinto deducitur, id quod diximus de Motore primo, cujus quadam attributa considerantur ab Aristotele. Nam primò probatur: Primum motorem esse immobilem. Cum enim primus sit, impossibile est ut moveatur ab alio: ira enim motor primus non esset. Nec etiam est quod movetur à seipso, quod ex superioribus manifestum est; quia nihil movetur à seipso.

II. Deinde primus Motor Aristotelis perpetuus est, cap. 6. hanc ob causam: quia motus ex falsâ hypothesi æternus ipsi Philosopho statuitur, ideòque non potuit habere principium caducum.

III. Præterea in ejusdem cap. sine. Unus tantum statuitur primus Motor: Omnis enim motus ad unum refertur, ab eoque pendet, undè postea cap. 7. concludit, ipsum Motorem primum non cuiusvis motus immediatè causam esse: sed tantum circulari, quem in sequentibus capitibus omnibus aliis præstantiorem esse probat.

IV. Additur in cap. 10. ipsum primum motorem esse potentia infinite, quod ex eo colligitur, quia operationes ejus infinite sunt. Nulla autem facultas finita potest adiones infinitas edere.

Hinc etiam V. attributum deducitur, videlicet illum incorporeum esse. Nam nullum infinitum potest habere Magnitudinem. Hæc sunt illa attributa, quæ hoc in loco de Deo Philosophus demonstrat, quæ quamvis cum veritate maximâ ex parte consentiant: nihilominus tamen cum pleræque in-

nitantur falso fundamento, quo motus perpetuus statuitur, ideò rectius & perfectius ex revelato verbo addiscuntur.

Et hoc modo Aristoteles considerat primum motorem, cujus tractatio an sit hujus loci quibusdam dubium visum fuit hactenus: Averroës enim Physicam esse voluit: alii verò ad Metaphysicam omninò rejecerunt. Zabarella verò libro de Invent. primi motoris cap. 5. distinguit inter distinctam & confusam cognitionem primi motoris: hanc Physicam dicit, ut in hoc libro habetur, ubi primus motor tantum cum respectu ad operationes Physicas consideretur: Illam ad Metaphysicam rejicit, ubi incorporeæ substantiæ propriè considerantur.

An tractatio de primo motore ad hunc locum pertineat.

Atque hactenus in genere Corpus naturale respectu principiorum & affectionum communium cognovimus, jam sequitur, ut ad ea, quæ in speciè cognoscenda de eodem subjecto accedamus.

QVÆSTIO UNICA.

An tractatio primi motoris ad Physicam pertineat?

Diximus in principio quod subjectum hujus scientiæ adæquatam sit corpus naturale: at verò cum primus motor omninò incorporeus sit, & in numero substantiarum Physicarum non contineatur, jam oritur quæstio, num etiam tractatio de primo motore pertineat ad hunc locum.

Affirmativam simpliciter tenuit Averroës, ubi statuit primi motoris tractationem ex toto pertinere ad Physicam, ita ut nulla alia scientia declarari queat.

Affirmativam tenet Averroës.

Diversum tenet Zabarella, cujus opinio probabilior est, qui in lib. de Invent. primi motoris partim tractationem hanc ad Physicam; partim ad Metaphysicam remittit. Ad Physicam, respectu cognitionis confusæ, quâ primus motor tantum in respectu ad operationes Physicas, quæ ab ipso tanquam à primâ causâ dependent, consideratur. Ad Metaphysicam verò respectu cognitionis distinctæ, quâ ratione substantiarum separatarum peculiaris datur cognitio.

Diversum Zabarella.

Ad objectionem datam respondemus, quod primus motor sub Physices subjecto contineatur, quatenus est causa & principium motus: Est enim scientiæ considerare principia & affectiones sui subjecti, undè tota hæc primi motoris consideratio respectiva est, quatenus primus motor in respectu motus consideratur.

Objectionis solutio.

LIBER

LIBER SECUNDUS,

De CORPORE NATURALI SPECIALITER CONSIDERATO.

Præcedentibus octo capitibus libris de simplicibus respondentibus patet, quænam demonstrationes communes sint in physicis, ita, ut omnibus corporibus Naturalibus ex æquo convenire possint. Cum verò Corporis naturalis magna latitudo sit, diversasq. species habeat, idcirco præter ea, quæ hactenus dicta sunt, opus est, ut ad species corporis Naturalis considerandas accedamus: nam certum est, quod Philo. 1. poster. dicit, scientiam circa suum subjectum potissimum tria considerare, Principia, Affectiones & Species. Est autem hæc specialis Physica propter varietatem specierum subdividenda, propterea quod ista hoc loco demonstranda sunt, quæ huic vel illi Naturali corpori propriè conveniant. Septem igitur Sectionibus totum hunc librum tractabimus. 1. erit de Corporibus simplicibus absolute consideratis. 2. de Mixtionem & mixtis in genere. 3. de imperfectè mixtis, vel Meteoris cum appendice de perfectè mixtis homogeneis. 4. de Fossilibus. 5. de Plantis. 6. de Animalibus. 7. de Homine, qui, ut est reliquis perfectior: sic etiam non nisi præmissis reliquis cognoscitur perfectè.

Ratio Continuationis.

Divisio hujus libri secundæ.

SECTIO PRIMA.

DE CORPORIBUS SIMPLICIBUS.

CAPUT I.

DE MUNDO IN GENERE.

Post libros de simplicibus rectissimè sequuntur libri 4. de Cælo ab Aristotele conscripti: in his enim tractatio Corporum simplicium continetur, quæ præcedit mixtorum declarationem & Naturæ & cognitionis ordine, quia ex simplicibus mixta constant, & sine simplicium cognitione mixta non intelliguntur, scilicet distinctè. Cum verò omnes res Naturales ambitu mundi visibiles comprehendantur, idcirco Philosophus in principio specialis physice in lib. 1. de Cælo rectissimè tractationem de Mundo in genere instituit: Videbimus igitur, quomodo Aristoteles mundum consideret, & qualia attributa de eodem demonstrat.

Rectè hic agi de Mundo.

Definitio Mundi Arist. 1. de Mund. ad Alexand. c. 2.

Κόσμος ἔστι σύνθεσις ἑρρανῶν, καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τῇ γῆι περιεχομένων φύσεων.

hoc est: Tomus tertius.

Mundus est ordinata compages de Cælo, Terrâ & reliquis Naturalibus corporibus constans.

Mundus Græcis κόσμος, à pulchritudine suâ dicitur, propter summam eorum, quæ à Deo Opt. constitutus est, ideòque ex illâ ordinatione rectè etiam definitur: undè constat, mundum esse unum tantum quiddam contiguitate, & propter connectionem naturalem, ideòque unicam quandam substantialem formam habere nequit, ut patet ex sententiâ Aristotelis, ubi materia integrans mundum, scilicet omnia corpora naturalia, & forma ejusdem, quæ in ordine consistit, inuicitur. Huic Definitioni Piccolomineus lib. de rerum definitione, addit, Mundus est ordo, ex cælo & terra, à Deo, ut Authore & per Deum compositus & servatus.

Mundum esse tantum unum.

Hinc manifestus est error illorum, qui mundo animam, tanquam formam informantem, assignerunt, utpote, cum anima tantum informet organicum Corpus, secundo de Anima cap. 1. id quod de Mundo non dicitur: quam ob causam hæc sententia ab Aristotele 1. de Cælo, & 1. de Anima, Scaligero exercit. 6. rejicitur, & tanquam hæretica à patribus damnatur, ut videre licet apud Niceph. lib. 17. hist. Eccles. cap. 27. 29.

Mundo perperam assigni animam tanquam formam informantem.

Jam sequuntur quadam attributa quæ Aristoteles de Mundo in genere demonstrare nititur, inter hæc primùm est Mundum perfectum esse, quod confirmatur ex singularum, quibus constat specierum absolute, Naturarū distinctione, & tandem mirabili omnium partium harmonia. Notandum tamen quod Philosophus perfectionem absolutam non intelligat, utpote cum ejusmodi perfectio solo Deo, & nulli creaturæ conveniat, sed perfectionem, quæ in suo genere requiritur, ut hoc pulcherrimè declaratur à Coll. Conimbr. quæst. 1. cap. 1. lib. 1. de Cælo.

Attributa Mundi.

Secundum attributum est, Mundum magnitudinis finitum esse, quod Aristoteles lib. 1. de Cælo, de omnibus mundi partibus demonstrat, ex quibus postea ratio quoque totum finitum esse concludit: nam ex partibus integrantibus finitis non potest constitui totum infinitum, primo de Cælo, probatur, quod sit finitum, quia alias non posset moveri; esset enim inter lineas duas à centro ad circumferentiam ductas, infinitum spatium, quod percurri non potest finito tempore textu 35. 36. Quod attinet Elementa, illa quoque finita esse, probat eorum locus finitus, textu 44. infinitum enim loco non circumscribitur: item eorum qualitates finitæ idem testantur, ut ex textu 47. & seq. colligitur. Denique nullum corpus infinitum esse probatur, quia infinito motus non convenit: nam in infinito nec medium est, nec differentia sursum & deorsum, undè patet, quod nec circulariter, nec recto motu moveri possit; secundum tex. 70. adde quod necessariò duo sint infinita concedenda, dato quod necessariò moveri possint, quia quicquid movetur, ab alio movetur, quod Naturæ infiniti reclamat.

Mundus quomodo perfectus?

Secundum attributum est, Mundum magnitudinis finitum esse, quod Aristoteles lib. 1. de Cælo, de omnibus mundi partibus demonstrat, ex quibus postea ratio quoque totum finitum esse concludit: nam ex partibus integrantibus finitis non potest constitui totum infinitum, primo de Cælo, probatur, quod sit finitum, quia alias non posset moveri; esset enim inter lineas duas à centro ad circumferentiam ductas, infinitum spatium, quod percurri non potest finito tempore textu 35. 36. Quod attinet Elementa, illa quoque finita esse, probat eorum locus finitus, textu 44. infinitum enim loco non circumscribitur: item eorum qualitates finitæ idem testantur, ut ex textu 47. & seq. colligitur. Denique nullum corpus infinitum esse probatur, quia infinito motus non convenit: nam in infinito nec medium est, nec differentia sursum & deorsum, undè patet, quod nec circulariter, nec recto motu moveri possit; secundum tex. 70. adde quod necessariò duo sint infinita concedenda, dato quod necessariò moveri possint, quia quicquid movetur, ab alio movetur, quod Naturæ infiniti reclamat.

Mundum cum omnibus partibus integrantibus finitum esse.

* H h

Tertium

Mundum esse unicum probatur.

1.

2.

3.

4.

Tertium attributum est, *Unicum tantum esse Mundum*, quod confirmat *Aristoteles lib. 1. de Caelo cap. 8. & 9.* his rationibus I. quia si plures essent mundi, tunc terra unius vergeret ad terram alterius; nam unumquodque Naturale Corpus suum locum petit, *textu 76. 77. 78.* II. Quia unum tantum est primum movens: Ergo etiam unum mobile primum, & per consequens unus mundus, *text. 90.* III. Quia positionum differentiarum omnes sunt in hoc mundo: Ergo non datur alius, *text. 91.* IV. Denique probat *Philos. in seq.* hunc mundum ex universa materia constare, cum singulis Corporibus in hoc mundo sua loca sint deputata. Sic *Aristoteles* ex ductu Rationis probabiliter concludit, unum esse mundum, quod nos non tantum probabiliter ita statuendum, sed sacris literis edocti, firmiter credendum esse putamus, quod præter alia Scripturæ loca *cap. 1. Joan.* testatur, ubi dicitur, omnia per ipsum facta sunt, & additur, & Mundus per ipsum factus est, ubi *Thomas 1. part. q. 47. ar. 3.* Unitatem mundi per Numerum singularem non obcurè indicari colligit.

Mundum esse æternum.

Quartum attributum sequitur, nimirum *Mundum æternum esse*: cum hac assertionem convenit etiam illa, quam *lib. 8. Phys.* omisit, scilicet motum æternum esse. Quamvis autem *Aristoteles* ex suis principiis deducat Mundum æternum esse, nihilominus tamen illud simpliciter verum non est, ut patebit ex sequentibus. Luber igitur præcipua Argumenta Aristotelica in medium proferre, ut intelligamus, quo usque procedat ipsius probatio. I. *Ex. 8. Phys. text. 3. 4. 5. 6. 7.* tale desumitur argumentum. Motus est æternus: Ergo etiam Mundus, probatur Antecedens, nam sequeretur, alium motum præcessisse, quo movens & mobile cœperint. II. *Ibidem textu 10.* ab æternitate temporis, motus, & per consequens mundus etiam æternus concluditur. III. *Text. 5. 6. 8. Phys.* mundus æternus statuitur, quia melius est esse, quam non esse. Adde, quod Deus semper vult illud, quod melius est. IV. Quod etiam incorruptibilis mundus, statuit *Aristoteles 1. de Caelo text. 22.* quia nondum aliqua mutatio in Cælo deprehensa est, quæ portendat corruptionem. V. *Text. 125.* Mundus est incorruptibilis, quia ingenuus: omne autem ingenuum incorruptibile statuitur. Hæc sunt præcipua fundamenta *Aristotelis*, quibus addi possunt ea, quæ de hac quæstione habet *Plato in Timæo, & Plinius lib. 2. Natur. hist. cap. 1.* Hoc placitum philosophi à Christianis simpliciter acceptum pro falso ab iis merito habetur, qui fidei principiis initiati sciunt & confitentur DEUM OPT. MAX. in principio, ut *Gen. 1.* dicitur, *Creavisse rotum Mundum ex nihilo*; ex nihilo inquam non privativo, ut est materia, sed negativo, ut utat *Scaligeri verbus Exerc. 6. sect. 13.* Non igitur, per mutationem Physicam cœpit mundus, quod probant fundamenta Apostolica, sed *super naturali mutatione*, quam Ratio nostra comprehendere nequit, scilicet per creationem, quæ non à Naturâ, ut mutationes Physicæ, sed à sola DEI omnipotentia dependet: ideoque Argumenta Aristotelica nihil probant contra creationem, quæ adducta sunt pro Mundi æternitate, quia tantum hoc probabiliter demonstrare videntur, Mundum non cœpisse per generationem, id quod etiam *Moyse* concedit, ubi dicit, *Creavit DEUS*, quo tollitur omnis generatio physica: quicquid enim creatum est, illud nullâ generatione physicâ productum esse potest. Hæc de Mundo in genere præmittere volumus, jam sequitur, ut ad simplicia corpora declaranda accedamus.

Probatur Aristotelis sententia.

Refutatur à Christianis.

damus. Qui ipsum creationis processum cognoscere cupiunt, ad *Comment. D. Lutheri. Nicol. de Lyra, D. Hunnii, Perer. &c. in Genesim: item ad D. Thomam 1. part. quest. 65. & seqq. ad Albert. M. in comment. super Magist. sentent. tit. de Creatione aliosq. Dd. Scholasticos confugiant.*

Petrus Lombardus dicitur Magister sententiarum.

CAPUT II. DE COELI NATURA.

Corpora simplicia dupliciter considerantur vel absolute, vel cum respectu ad mixtionem.

Incipit Tractatio Corporum Naturalium in specie, ubi in principio hujus sectionis de simplicibus Corporibus ante omnia notandum, quod simplicia Corpora duplex in Universo obtineant officium: 1. Quatenus unumversum complect, ut sunt Corpora Naturalia, ad Universi perfectionem concurrentia: 2. quatenus sunt causa mixtionis: prior consideratio hujus est loci, altera vero pertinet ad sectionem sequentem.

Simplicia corpora dupliciter considerantur.

Sunt autem quinque Corpora simplicia in Universo, Cælum & quatuor Elementa.

Tot esse Corpora simplicia in Mundo, ex simplici motu colligitur: nam cum præter motum à Centro & ad Centrum, qui quatuor Elementa determinat, ubi patebit ex sequentibus, detur etiam alius circa centrum, qui Elementis non potest attribui per se, necessarii sequitur dari aliud simplex corpus, cui motus ille conveniat: nam dato consequenti, datur etiam Antecedens, quod *Aristoteles lib. 1. de Caelo text. 8. 9.* demonstrat.

Cælum est Corpus Naturale simplex, immutabile, & motu circulari præditum, ad universi perfectionem concurrens. Vide Piccol. lib. def.

Cælum quid?

Inter simplicia Corpora primum locum obtinet Cælum, quod perfectissimum reliquorum est, quia motu circulari tantum, qui præstantissimus est, movetur; hic vero non nisi perfectiori corpori convenit, ut ait *Aristoteles lib. 1. de Caelo text. 17.* & in eo differt ab Elementis, quæ vel ad centrum, vel à centro tantum moventur: nam hi motus illis primò conveniunt, undè etiam colligitur, in Cælo nec gravitatem nec levitatem esse. Omne enim leve à centro, omne grave ad centrum movetur naturaliter; at Cælum nullo horum modorum, ideoque tantum circa centrum fertur circulariter, undè levitas & gravitas eidem non possunt attribui: *text. 18. lib. 1. de Cælo.* Huic motui circulari in Cælo nullus est contrarius, undè *Aristoteles colligit text. 20. 21. 22. hujus libri.* Cælum omnis generationis, corruptionis, augmentationis esse expertus. Quod verum sit antecedens probatur *text. 24. & seq. 1. q. 11*

Cælum in ter simplicia corpora perfectissimum esse.

Quæstio. Num detur informans Cæli forma?

Jam igitur de forma Cæli queritur, ubi difficultas non minor, quam de Materia oritur. Nam queritur, num detur informans Cæli forma, ut est in reliquis compositis physicis? ubi breviter notandum non omnino negari posse, esse formam informantem in Cælo. Verum ut materia diversa est à materia sub-lunarium, ita in hac forma quoque diversitatem deprehendimus, ut pot. hic non forma, quæ essentialiter à toto distinguitur, intelligenda sit, sed talis, quæ nihil est aliud, nisi tota rei quidditas, ut annotat *Zabarella lib. de Natura Cæli cap. 8.* quod etiam videtur innuere *Aristoteles lib. 1. de Cælo text.*

1. quia rectus motus recto motui contrariatur tantum.

Etiam unum non potest contrarium esse duobus: 2. quia circulari non est contrarius circularis, quod patet ex superiori declaratione contrariorum motuum. Nam illi motus sunt contrarii, quorum termini sunt contrarii, at circulares motus non moventur à contrariis terminis ad contrarios. Ergo, &c. Undè hoc videtur consequens Cælum esse Naturæ diversæ à rebus sublunariis. quod à Philosopho demonstratur contra veteres quosdam, qui Cælum & Elementa ejusdem omnino Naturæ esse putarunt.

An materia detur in Cælo?

Ut igitur eò melius intelligamus essentiam Cæli, opus est, ut accedamus ad illam quæstionem, quæ de Materia & Forma agit. Et quod attinet materiam, eandem in Cælo dari manifestum est: quomodo enim immateriatum sub sensus cadere potest? quomodo Quantitas, ejusque determinatio immateria rei attribuitur? quomodo res immateria circulari motu prædita est? Adde quod habet *Coll. Comment. q. 4. lib. 1. de Cælo art. 2. Cælo convenit intellectum vel intellectiorem, nisi haberet materiam*, quia est nobilissimum Ens, scilicet purus actus, vel forma sola; ad huic nobilissima operatio, scilicet intellectio convenit, quod absurdum.

An materia Cæli sit ejusdem naturæ cum sublunariis? Quæstio nis affirmativa. Tunc Negativa.

Statuenda igitur est materia in Cælo, de qua merito jam queritur, an sit ejusdem speciei cum materia sublunarium? Affirmativam pot. alios tenet *Averroes. 1. suff. cap. 3. Egid. in 2. distinct. 14. & opusculo de materia Cæli.* Sed tunc est negativa sententia, quam post *Aristotelem* defendit *D. Thom. 1. par. q. 66. art. 2. Barth. Anglicus de proprietate rerum lib. 8. tit. primo. Zabarella lib. de Natura Cæli cap. 2. Comment. 1. de Cælo, quest. 6. ar. 2. Perer. lib. 5. Physic. cap. 10.* Nam si ejusdem speciei esset materia Cæli cum materia rerum sublunarium, sequeretur Cælum esse corruptibile, & mutabile: nam illa materia sublunarium est subiectum mutationis, ideoque privationem tanquam Accidens Essentiale sibi conjunctam habet, quam ob causam *Aristoteles 1. de ortu cap. 6. text. 43.* docet, ea tantum in materia convenire, quæ in se mutuo agunt, & à seipsis etiam pati possunt, quod convenit tantum sublunariis, non autem Cælo, quia hoc à rebus sublunariis nil patitur.

Cælum non æternum esse.

Ex his tamen non sequitur, Cælum omnino æternum esse, quod *Aristoteles*, ut *Ethnicus*, concludere videtur; nam interibit aliquando Cælum & totus mundus, non tamen per naturalem corruptionem, & à contrariis agentibus Naturalibus, sed præternaturali mutatione. Ut enim Cælum Dei nutu ex nihilo factum est: sic etiam ejusdem nutu immutabitur in extremo die; ut philoso. hatur *Scaliger Exerc. 62. sect. 5.* Ergo in Cælo statuta est materia talis, quæ quamvis in genere conveniat cum materia sublunarium, nihilominus rectissime ab eadem quo ad specificas proprietates distinguitur.

2. ubi formam Cæli nominat quidditatem Cæli, ut intellectu percipitur; per materiam verò eandem, quidditatem denotat, quatenus simul sensu percipitur, ut ita forma & materia in Cælo differant, ut Cælum & hoc Cælum; hanc ob causam aliqui Cælum materiam formatam & formam materiæ dixerunt, propterea quod tam arcta sit conjunctio materiæ & formæ, ut in toto realiter amplius non differant: participat enim materia Cæli de quibusdam conditionibus materiæ, ut est, quanta, sensibilis, mobilis, & de quibusdam quoque conditionibus formæ, ut actuata est, ut per se subsistat. Atque hoc modo cum aliis de Natura Cæli, quæ quinta Essentia peripateticorum dicitur, sententiam putamus.

Cum verò hæc forma, ut patet, sit ipsa quidditas Cæli, & à toto non differat realiter, jam oritur aliud dubium, à quo principio moveatur Cælum: nam nihil à seipso moveri demonstratum est in generali physica: Cælum verò est substantia simplex, quæ non ita ex materia & forma, ut reliqua corpora naturalia componitur, quamvis per Analogiam illa principia dentur in cælo, ut dictum est.

Hic introducta est forma assistens in Cælo, quæ principium motus statuitur, scilicet intelligentia motrix. hæc est sententia *Aristotelis, Averrois, Scot. Zabari. Comment. Perer. & omnium Peripateticorum*: dicitur assistere cælo tanquam Nauta Navi, & forma Cæli dicitur, non tamen informat, sed tantum est causa operationis illius, scilicet circularis motus. Ergo non ab interno, sed externo principio movetur Cælum, ex quo tamen non sequitur, hunc motum violentum esse: nam externum principium non simpliciter constituit motum violentum, sed tunc tantum, quando simul ipsum quoque mobile ad illum motum resistentiam obtinet. In Cælo verò principium ad hunc motum passivum à Natura inest. Hinc etiam supra in Physica Generali demonstratum est, Cælum definitione materiæ contineri, & per consequens ipsius motum naturalem esse. Nam habet Cælum materiam locabilem; adde etiam quod Cæli motus non possit esse non naturalis, quia est perpetuus. Quod si quis inestet, principia communia corporum Naturalium supra declarata, convenire tantum verum corruptibilibus, & non Cælo, tum dicimus verum quidem hoc esse, nihilominus secundum Analogiam eadem principia respondent etiam principis Cæli, ut patet ex iis, quæ hæcenus de materia & forma Cæli diximus.

Dubium.

Peripatetici formam assistentem, Cælo movendo assignant.

Instantia.

Principia communia corporum naturalium convenire etiam Cælo.

CAPUT III. DE AFFECTIOIBUS COELI.

Cælo omnes positionum differentia conveniunt per similitudinem. *Aristoteles 2. de Cælo cap. 2.*

Inter affectiones Cæli offerunt sese primo positionum differentia, quos omnes Cælo attribuit *Aristoteles contra Pythagoricos*, qui dextrum & sinistrum tantum in Cælo statuebant, ante autem, retrò inferius & superius, negabant. Attribuuntur autem hæc conditiones Cælo tantum per

CAPUT IV.

DE DIVISIONE COELI.

per similitudinem, quatenus Caelum unà cum intelligentiâ motrice consideratur, quâ ratione secundum Analogiam convenit cum animalibus, & ut illa pars Animalis dextra dicitur, à quâ motus incipit, sic etiam in Cælo dextrum est, à quo incipit motus, non quidem respectu nostri (sic enim hæc differentie accidentales sunt, & aliter atque aliter à variis Cælo attribuantur) sed respectu primi mobilis, & ita dextrum est ortus, sinistrum occasus: anterior est spatium, quod percurrit motus à dextro ad sinistrum: posterius contra à sinistro ad dextrum; superius polus Antarcticus; inferius polus Arcticus. Hæc omnia sequuntur si fingamus, hominem, cujus dextra in ortu, sinistra in occasu, & pedes in septentrione.

II. Caelum diverso motu præditum est. Aristot. lib. 2. de Cælo c. 3.

Supra dictum est, Cælo tanquam essentielle quiddam convenire motum circularem: hic igitur merito ad Cæli affectiones refertur. Cum verò non tantum unicus sit Cæli motus circularis, sed duplex potissimum, ab ortu in occasum, & ab occasu in ortum, quærit Aristoteles merito, quæ sit causa illius diversitatis, & respondet, eandem fieri propter sublunarium rerum vicissitudinem: ut ergo generationis varietas & temporum discrimina conferrentur, DEUS OPT. plures Cæli motus condidit. Quomodo autem Cælum ad mutationes rerum sublunarium inferriat, in sequenti Sectione ex professo declarabimus.

III. Motus diurnus Cæli equalis est. Aristot. lib. 2. de Cælo c. 6.

Motus diurnus in Cælo, qui ratione primi mobilis ab occasu in ortum per 24. horas Diem Naturalem describit, maximè æqualis est Philosopho: non enim jam tardius aut celerius procedere potest, quia nec augmentum, nec statum, nec decrementum habet: adde, quod neque ratione Mororis, nec ratione mobilis possit accidere inæqualitas, cum utrumque sit expers mutationis. Si autem quærat aliquis, cur hic motus fiat ab ortu in occasum, & non contra, illi respondet probabiliter Aristoteles, quia illa pars Cæli, ubi motus incipit, dextra est, cum verò dextrum sit perfectius sinistro, idcirco dicit Naturam voluisse id, quod optimum est.

Questio

IV. Caelum rotundâ figurâ præditum est. Arist. l. 2. de Cælo c. 4.

Quamvis in Cælo diversi sint motus, ut dictum est, nihilominus tamen omnes sunt circulares, unde colligitur Cæli quoque figuram esse rotundam. Nam cum Cælum sit corpus perfectissimum, & moveatur circulariter, requiritur, ut perfectissimam quoque figuram, & huic motui non repugnantem obtineat: talis autem est spherica, quia præ reliquis simplicissima & capacissima: nam si præter hanc alia Cælo attribueretur, corpus in vacuo moveretur, & locus absque corpore daretur, quod absurdum est, ut ex seq. schemate patet, ubi corpus quadratum ex parte amoveretur extra suum spatium.

Cum ergo sensus testetur Cælum moveri circulariter, concedendum utique circulari quoque figura rotundam esse præditum.

UT Vocabulum Cæli multipliciter accipitur, sic etiam Cælorum distinctiones variæ sunt, ut patet ex Barth. Anglico lib. 8. de proprietat. rerum cap. 2. Nos Cæli Nomine id tantum intelligimus hoc loco, cui conditiones, declarata hæc tenus, conveniunt. Ideoque omnia regione Elementari, de divisione visibilis regionis Æthereæ agendum erit.

Tota cælestis machina in primum mobile, & secunda mobilia distinguitur?

Hæc Divisio à diverso motu dependet. Videmus enim alium esse motum ab ortu in occasum: alium etiam ab occasu in ortum. Ille fit ratione primi mobilis, cujus æquabili motu in 24. horis tota cælestis machina circumvolvitur: hic per secunda mobilia, qui diversitate spherarum cælestium diversus etiam est, cujus diversitatis Cause & proportionales in Theoriis Planetarum explicantur.

In secundis mobilibus continentur Stella defiores partes suorum Orbium, quo ad substantiam cum iisdem convenientes. Aristot. lib. 2. de Cælo cap. 4.

Secunda mobilia à Deo pulcherrimis Stellis exornata sunt, quæ tamen ab ipsa substantia orbium non differunt essentialiter, sed sunt magis condensatæ partes, unde etiam lucentes, utpote cum visum nostrum magis congregent. Hinc etiam ii, qui Cælum igneum statuunt, Stellæ etiam igneas esse dixerunt, quia per ceperunt sensu, quod Stellæ calefacerent. Quod tamen non procedit, propterea igneas esse Stellæ & totum Cælum, ut monstratur textu 42. quia calefaciunt stellæ per motum & lumen, unde in iis non est aliqua qualitas Elementaris subjective, ita ut sint calidæ, sed effective, quatenus in his inferioribus calorem producant, ut in sequenti sectione demonstrabitur. Cum ergo Stellæ sint partes suorum Orbium, statuit Aristoteles 2. de Cælo, illas non moveri per se, sed motu suorum orbium, ut partes ad motum totius. Rejicitur ergo motus conversionis & volutationis, quia Stella cum orbe continuata est, ideoque eundem locum semper retinet, quod patet in Luna, quæ semper nobis easdem ostentat maculas. Figuram Stellæ obtinent eandem cum toto Cælo, scilicet rotundam, quod Luna falcata & Solaris Eclipsis demonstrant.

Cælum & Stellæ quomodo calefaciant?

Stellæ autem vel sunt Fixæ, vel Erraticæ.

Hæc Divisio stellarum à proportionem motus sumitur. Nam illæ quæ Fixæ dicuntur, inter se in vicem eandem semper obtinent distantiam, & in octava Sphæra continentur. Erraticæ verò sunt septem Planeta, h. 4. 7. 8. 9. 10. 11. qui hisce signis distinguuntur, & sic vocantur, non quod sine lege moveantur, sed quia diversum motum obtinent, ideoque jam versus Boream, jam versus Austrum, jam aliter

aliter declinant, quare unusquisque horum peculiararem suam Sphæram obtinet, ut in Theoriis Planetarum demonstratur per peculiare hypotheses. Porro quod reliqua artinet, quæ hoc loco de Stellarum motu, numero Orbium, proportionem motuum, &c. dici possunt, illa cum Philosopho lib. 2. de Cælo cap. 10. ad scholam Mathematicorum rejicimus, qui beneficio Arithmeticæ & Geometriæ ex peculiaribus hypothesis illa omnia demonstrant.

CAPUT V.

DE ELEMENTIS ABSOLUTE CONSIDERATIS.

Elementa sunt Corpora simplicia secundum partes corruptibilia, ad universitatis decorum, per gravitatem & levitatem concurrentia.

Elementa quid?

POSTquam consideravimus illud corpus, quod circa medium movetur, scilicet Cælum, quod etiam primum Elementum vocari solet, restat, ut in hac sectione illa quoque simplicia corpora declarantur, quæ vel à medio, vel ad medium moventur. Aristoteles lib. 3. de Cælo tex. 1. Hic igitur Elementa sese offerunt, quæ descripsimus secundum hanc absolutam considerationem: nam hoc loco de Elementis agitur, quatenus Elementa tanquam simplicia Corpora ad universi perfectionem requiruntur, non quatenus sunt materia mixtorum: ideoque missis aliis definitionibus, ubi definiuntur Elementa cum respectu ad mixta, nos hanc proposuimus, quæ dicit, quid sint Elementa ratione primæ considerationis.

Elementa quot?

Sunt autem 4. Elementa, Ignis, Aer, Aqua, Terra. Arist. 2. de Cælo tex. 18. 19. 3. de Cælo tex. 37. 38. lib. 2. de ortu tex. 22.

Elementa numero finita esse.

Quod illa Corpora simplicia, quibus rectus motus convenit finita sint, probatur ab Aristotele lib. 3. de Cælo cap. 4. Nam concesso, quod infinita sint Elementa, introducerentur infinita loca, & infiniti motus, quod utrumque absurdum esse patet ex Generali Physica cum Actu nihil infinitum detur. Præterea concesso finita esse Elementa, necessarium concludendum uno plura esse: alias enim unicus motus tantum esset, cui experientia repugnat. Aristoteles ibidem cap. 5. Cum verò gravitas & levitas sint tales Elementorum proprietates, quæ eorundem naturam nobis demonstrant, unde manifestum est, ex gravitatis & levitatis differentia numerum Elementorum rectissime educi. Utrumque verò grave & leve dupliciter inest Elementis, vel ἀπλῶς vel κατὰ τὴν. Ergo simpliciter leve id vocatur, quod omnibus supernaturat: grave simpliciter, quod omnibus substat. Secundum quid verò grave vel leve dicitur aliquid, quod respectu unius grave, respectu alterius leve est, tex. 26. lib. 3. de Cælo. Cum verò detur Corpus gravissimum scilicet Terra.

Non esse unicum duntaxat.

Gravitatis & Levitatis differentia.

Utique dabitur etiam Corpus levissimum, nimirum Ignis. Inter extrema verò, & summe pugnantia medium requiritur, quod de utriusque Natura participat, scilicet Aer & Aqua. Unde quaternarius Elementorum Numerus in Universo demonstratur. Nam patet, duo esse Elementa levia quorum unum simpliciter, ut Ignis, alterum secundum quod leve est, ut Aer. Duo quoque gravia, unum secundum quod Aqua, alterum simpliciter, ut Terra. Omnia hæc Elementa, ut ex definitione patet, ratione partium sunt generabilia & corruptibilia, quia videmus ea inter se transmutari, text. 52. Cum autem ex non Corpore fieri nequeant, text. 53. & 54. nec etiam ex alio corpore, nam hoc modo non essent simplicia corpora, text. 55. ex se mutuo igitur generantur qua ratione ad mixtionem plurimum intervium, ut ex sequenti sectione patebit. Quod figuram Elementorum attinet, illam determinatam & propriam statuere non possumus, quia videmus, quod unumquodque ad figuram continentis sese accommodat, text. 67. Cum verò Ambiens, totum Cælum scilicet sit rotundum, inde colligitur Elementa quoque rotunda esse. Adit Philosophus text. 68. ad compositionem inepta esse Elementa, si unicuique propria figura concederetur. Sed hæc in genere de Elementis, jam unumquodque in specie considerandum, ubi primo Terra, tanquam sensibus manifestior sese offert.

Quatuor Elementa esse.

Elementa ex se mutuo generari.

Non habere determinatam figuram. Scaliger, exercit. 105. l. 2.

Terra est Elementum gravissimum, totiusque Mundi Centrum.

Terra quid?

Ut supra talem proposuimus Definitionem, que monstrat, quid Elementa sint in prima sua consideratione, sic etiam in specie unumquodque definimus, non quatenus ad mixtionem, sed quatenus ad universi decorem concurrunt, ratione gravitatis & levitatis: ita à Terra incipiendo, dicimus eandem gravissimum esse Elementum, quia Terrâ nihil datur gravius inter Elementa, ideo ἀπλῶς, gravis est. Hæc in medio mundi immobilis consistit, est enim centrum totius mundi, cujus Natura resistit, ut immobiliter subsistat. Adde, quod Terra non nisi vi moveatur à suo loco, ratione partium, unde manifestè concludit Arist. 2. de Cælo tex. 102. ipsam Terram in suo loco immobiliter contineri. Præterea cum totius centrum sit, in medio continentur, æqualiter ab omnibus Cæli partibus distans, quod ex apparentiis in Cælo colligitur. Nam in omni terrarum loco semper sex signa Zodiaci infra horizontem, sex verò supra Horizontem conspiciuntur, quod arguit æqualem in omni parte distantiam. Ut autem rota terra est gravissima, sic etiam omnes ejus partes graves sunt æqualiter, unde etiam æquali ratione ad Centrum tendunt, & ita globosam figuram constituunt secundum Aristot. 2. de Cælo tex. 104. quam Terræ inesse monstrat Lunaris Eclipsis, ubi umbra terræ circulariter obscurat Lunam.

Terram gravissimam esse & immobilem subistere.

Totius centrum esse, & æqualiter à Cælo distare.

Aqua est Elementum grave secundum quid, cum terra unicum globum constituens.

Aqua quid?

Subsequitur Aqua, quæ minima dicitur respectu reliquorum Elementorum à Scaligero Exerc. 38. Hæc gravis dicitur secundum quid, quia non est

Pfal. 104. Job. 38. Aquam cum Terra unum globum constituit.

simpliciter gravis ut Terra, sed tantum respectu Elementorum levium obtinet gravitatem. *Locus Aquæ Naturalis* videtur quidem esse inter Terram & Aërem: verum singulari Dei providentiâ, propter animantium salutem, factum est, ut Aqua cum Terra unum globum constituat, quod à Nautis observatur, ubi signum in litore positum in illius conspectu esse testantur, qui in malo (Segelbaum) speculatur, quamvis non videatur ab iis, qui in inferiori Navis parte subsistunt.

Aër quid?

Aër est Elementum leve, quatenus comparatur cum Terra & Aqua.

Dividitur in tres Regiones.

Succedit Aër, qui non simpliciter, sed cum respectu levis dicitur. Hic in tres Regiones communiter dividi solet, quorum prima superior, igni contigua, semper calet: media, pro refractione radiorum solarium, & varietate temporum, major & minor, friget perpetuo, tum propter vapores, & exhalationes frigidas, ibidem collectas, tum propter antiperistasin, circumstantis caloris superioris & infimæ aëris regionis. Tertia denique & infima, modo calida est, modo frigida pro refractione radiorum Solarium, quæ vel recta, vel obliqua magis

Ignis

Ignis est Elementum levissimum, ideòque propè Lunæ Sphæram locum suum in universo obtinet.

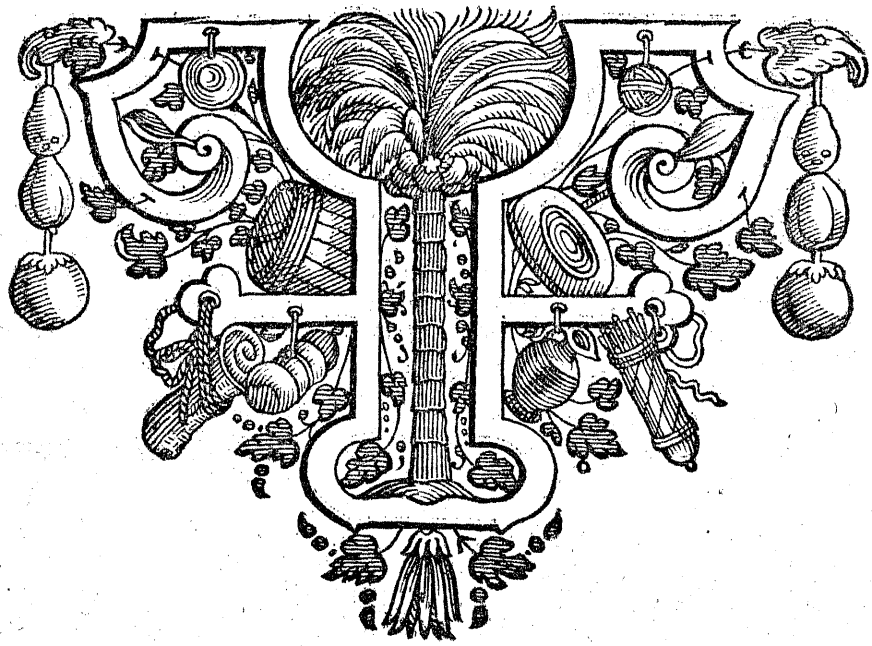
Instantiâ

Dari quoque ignem Elementarem, cujus locus sit propè Lunæ Sphæram rectissime colligit Philosophus. Cum enim detur Elementum gravissimum in Natura, necessario sequitur, dari quoque levissimum: nam uno contrariorum posito in Natura, ponitur & alterum: omnes rationes, quæ pro quaternario Numero Elementorum adduci possunt, huc referantur. Quamvis autem quidam ex veteribus, teste Augustino, & è recentioribus, Cardanus & de subtilit. Casman. & alii, ignem Ele-

mentarem omnino negent propè Sphæram Lunæ, quod non videatur, quod ibidem non habeat materiam in quam agere possit, quod Cælum aliquando adustionem pati debeat: hæc tamen rationes tales non sunt, quibus subscribendum esse putemus. Nam quod non videatur, hoc fit propter suam puritatem, quia ignis Elementaris plurimum differt à nostro igne, qui impurius, & non nisi in materia subiecta conservatur, undè etiam patet non necessum esse, ejusmodi materiam combustibilem necessario statuere conjunctam esse cum Elementari, quia Elementaris ignis in sua Sphæra contentus, obtinet suum Naturalem locum, in quo conservari potest simpliciter. Nec denique solliciti sint de combustione Cæli ab Elementari igne: nam omne agens agit in dispositam materiam, quæ aptitudinem patiendi habet. Quod, cum de Cælo negetur, utriusque negabitur, & illud, quod metuunt, ut Scaliger exer. 9. probat. Cum ergo contiguus sit Cælo, ideò circularis etiam motus eidem attribuitur, ut & suprema Aëris parti quodammodo, qui motus an violentus, an verò naturalis vocandus sit, dubium est: cum Zabara lib. de motu ign. in urb. dicendum putamus, hunc motum non omnino naturalem esse his Elementis: non enim ab interno procedit principio, nec tamen omnino violentum esse. Nam quamvis principium externum sit, nihilominus tamen facit ad Elementorum conservationem: est igitur mixtus motus. Nam motus Naturalis in Elementis nullus datur alius, quam rectus vel à centro; quod levibus, vel ad centrum, quod gravibus convenit, qui motus pendet ab ipsa Elementorum forma, tanquam ab agente per emanationem, ut inquit Zabarella lib. 1. de motu gr. & lev. cap. 12. Et hanc ob causam per motivas qualitates Elementa hæcenus absolutæ considerationis describere volumus, propterea quod formas Elementorum, quæ propter intellectus nostri imbecillitatem non nisi per accidentia cognoscuntur, immediate consequantur, ideòque hoc tanquam notum præsupposuimus, omne Elementum ex Materia & formâ suâ constare, quæ quatenus naturam Elementorum constituunt, sunt causarum illarum proprietatum, de quibus hæcenus egimus.

Solutio: pes.

Ignis motum circumlarem nec omnino naturalem, nec violentum, sed mixtum esse.

LIBRI II. SECTIO II.

SIMPLICIBUS CORPORIBUS, QUATENUS MIXTÀ RESPICIUNT, UBI QUOQUE DE MIXTIONE ET MIXTIS IN GENERE.

CAPUT I.

DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE.

Generatio est mutatio totius, nullâ re sensili manente, ut subiecto eodem. Aristot. lib. 1. de Gener. & Corrupt. cap. 4. text. 23.

Succedit altera corporum simplicium consideratio, quatenus ad mixtionem concurrunt: cum verò ipsa mixtio, & uniuscujusque corporis simplicis officium in hac consideratione non possit intelligi absque cognitione Generationis & Corruptionis, idcirco hanc sectionem à Generatione exordiri volumus. Dicit autem Philosophus Generationem esse mutationem totius, nullâ re sensili manente, ut subiecto eodem, quasi dicat, ipsam Generationem à non esse ad esse procedere, nam totum subiectum sensibile mutatur, ita ut nihil de eodem remaneat, ut cum ex tota Aqua Aër fit, hæc mutatio dicitur Generatio. Cum verò talis Generatio præsupponat, alterius corruptionem, manifestum est, unius generationem esse alterius corruptionem, ideòque, ut Generatio est mutatio ad esse, sic corruptio est mutatio ad non esse. Notandum tamen per Generationem, ut etiam corruptionem nos intelligere illam, quæ simpliciter & ἀπλῶς sic vocatur. Nam quæritur forma substantialis in hac mutatione ratione generationis, vel deperditur ratione corruptionis. Aliàs & illa mutatio dicitur generatio, ubi Accidentaliter forma acquiritur, sed additur natura, quia ejusmodi productio dicitur improprie generatio, nam remanet idem subiectum sensibile. Hanc Generationem proprie dictam, quamvis præcedat alteratio, nihilominus tamen ab ipsa alteratione plurimum differt: ut enim aliud subiectum est, & aliud subiecti, sic etiam aliud est Generatio, per quam subiectum, aliud Alteratio, per quam aliud subiecti producit. Nam Alteratio est mutatio; quæ idem subiectum sensibile permanet, mutatis tantum qualitatibus teste Philosopho lib. 1. de Ortu cap. 4. text. 23. Ut autem in alteratione qualitas, sic augmentatione quantitas subiecti mutatur, undè Scaliger exer. 101. j. 15. Augmentationem dicit mutationem, quæ subiectum novam acquirit magnitudinem, per novæ partis adpositionem. Ergo plurimum differt à generatione, quia tendit ad quantitatem producendam, & majorem locum

Generatio quid?

Generatio nem esse proprie & improprie dictam.

Generatio nem propriam ab Alteratione differre.

Alteratio quid?

Augmentatio quid?

requirit, teste Aristotele 1. de Ortu cap. 5. text. 25. Perficiuntur hæc mutationes actione & passione, quæ non fiunt absque contactu. Est autem contactus vel proprius, vel improprius, proprius contactus, qui etiam contactus corporalis, & contactus Physicus dicitur, quando duorum corporum extrema simul sunt, & in se mutuo activa & passiva, Aristot. lib. 1. de gener. text. 44. & sic convenit agentibus Naturalibus, quæ in se invicem agunt ratione cujusdam similitudinis, & etiam ratione alicujus dissimilitudinis: text. 50. Non enim, quod prorsus simile est, agit in simile, neque quod omnino aliud etiam in id agit, cum quo nullam habet convenientiam, text. 58. 49. agunt in se invicem, quæ genere conveniunt, & specie differunt, ut sunt contraria, quibus Actio & Passio convenit. Improprius verò contactus, à quibusdam Virtualis, ille vocatur, cum non illius corporis quod agit extremum, sed virtus tantummodo pervenit ad idem patiens, undè etiam movens tale à mobili nil patitur; hic enim tangens quidem attingit id quod tangitur, non tamea vicissim ab eodem aliquid patitur, & hoc modo Cælum in res inferiores agit, ut sequentibus patebit.

Improprius vel Virtualis quid?

CAPUT II.

DE COELO, QUATENUS CAUSA EST MUTATIONUM SUBLUNARIUM.

Cælum est causa mutationum Naturalium in rebus sublunaribus, ideòque ad rerum generationem & corruptionem inservit. Arist. 2. de gener. cap. 10. de gener. animalium cap. ultimo D. Thom. 1. par. q. 115. ar. 3.

Negari non potest, quod Corpora cælestia agant in hæc inferiora, & sint causæ multarum mutationum, quod experientia manifestum est. Videmus enim Solis motum diversitatem temporis efficere, undè caloris & frigoris vicissitudo, & per consequens rerum ortus & interitus existit: hinc in curatione morborum Cæli constitutio Medicis commendata esse debet, quod ex Hippocrate de Aère, Aquâ & Locu patet, ubi dicit, observandas esse magnas temporum mutationes, præsertim

Cæli constitutionem Medicis observandam esse.

Solstitia & Equinoctia. in quibus cura periculosa, item Canis, Arcturi, & Plejadum Occasus, in quibus morbi maximè judicantur. Sic etiam quantas excitet mutationes: sola Luna, pro diversitate dicitur, ipsa testis est experientia. Ergo merito in hac sectione declarandum, quomodo Caelum in rebus inferioribus sit causa mutationum physicarum, & quot modis actiones suas præstet.

Caelum quomodo in hac inferiora agit?

Agit Caelum in inferiora per motum & lumen. Aristot. 1. Meteor. cap. 3. lib. 2. de Caelo text. 42. Propter conservationem generationis in rebus sublunariis, diversos motus Caelo esse attributos innuit Aristot. lib. 2. de Caelo cap. 3. ideòque verum est, cœlestia corpora per motum agere in res sublunares. Demonstrandum igitur, quomodo Caelum per motum & lumen qualitates Activas inducat sublunari regioni.

Astra non calefacere.

Experientia enim testatur, quod à Caelo calor vivificus rebus inferioribus communicetur, ita ut hoc nulla demonstratione indigeat. Quomodo hoc accidat, obscurissimum est: hinc plurimi Antiquorum, Astra calefacere dixerunt, propterea, quod igneam Naturam habeant, quæ sententia à Philosopho 1. de Caelo rectissimè rejicitur, ubi confirmat, Caelum diversæ Naturæ esse ab Elementis, ideòque Calor Caelo attribuitur, non subjectivè, ita ut calor in Caelo tanquam in subjecto sit, sed effectivè, quatenus Caelum calorem in his inferioribus producere potest. Ergo modi, quibus Caelum in hisce regionibus calorem producit, nobis considerandi sunt, in quo omnes conveniunt, hoc per Motum & Lumen fieri: in ipsis tamen modis operationis maximè dissentiunt.

Caelum motu calefacere; & quomodo.

Quod motum attinet, dicimus nos hoc loco, motum & absolutè considerari, absque respectu ad lumen, & ita dicimus, cœlium producere calorem in rebus inferioribus per motum, ratione attritionis & rarefactionis. Nam consideramus hoc loco motum velocissimum primi mobilis, cujus ratione totum firmamentum in 24. horis celerrimè circumvolvitur. Hoc motu Elementa attrita & rarefacta calefiunt, & ita calor à Caelo æqualiter omnibus inferioribus rebus communicatur, unde manifestum est, motum non calefacere, ut motus est, sed secundario quatenus rarefacit, & attenuat, ut dicit Zabarella lib. de calore cœlesti cap. 3. M. Alber. 1. Meteor. tractat. 1. cap. 11. Garbius lib. 2. de sum. tr. 2. quest. 6. Et hoc modo Elementa in Naturali sua constitutione conservantur à Caelo ratione motus.

Vide Fernellium lib. de abditis rerum causis cap. 8. Caelum lumine calefacere, & quomodo? Variæ opinionones.

Cùm verò hic calor cœlestis à motu proveniens non sufficiat ad generationes & mutationes rerum sublunarium solus, idcirco alià quoque ratione agit Caelum in inferiora, scilicet per lumen calorem pro diversitate locorum & temporum, diversum producendo. Hinc Aristoteles 4. de part. Anim. cap. 5. Nobiles plenilunii tepidiores sunt, quia tunc Luna, ut uberiorem lucem fundit, ita etiam subjectis corporibus calorem intensiorem communicat.

Quà autem ratione lumen sit causa caloris, à Philosopho vix declaratum invenimus: Zabarella lib. de Caelo cal. cap. 10. hoc tribuit lumini, quatenus rarefacit: Connimb. lib. 2. de Caelo cap. 7. quest. 6. ar. 3. lumen caloris causam statuunt, quia est qualitas Nobilissima, ideòque etiam Nobilissimæ qualitatis productiva. Ut autem motus non omnis, sed vehemens, qualis Caelo convenit, inducit calorem, sic etiam lumen non quodvis, sed astrorum vim calefaciendi habet, ubi præ reliquis lux Solis excellit.

Nec sufficit lumen, nisi refringatur, quia insen-

filis est calor, qui à Lumine non refracto generatur, ut patet in media aëris regione, quæ, quamvis Lumen recipiat, nihilominus frigida est. Quo autem refractio rectior, eò major etiam calor generatur, quod ex varietate temporum patet. Nam hyeme debilior est calor, quia radii refringuntur obliqui, & angulos obtusos constituunt, quando in terram incidunt. Ratio sumitur ex conjunctione Virtutis. Quod enim magis recta est refractio, eò magis colligitur, & unicitur Virtus Radii.

Lumen refringi debere ut calefaciat.

Ad hunc calorem producendum & variandum in hoc mundo, inservit diversitas motuum in Caelo, cujus ratione Tempora, eorumque constitutiones mutantur, & ita diversitas secundorum mobilium ad generationes & interitus perpetuos in his rebus inferioribus inservit, quod intelligit Aristoteles, quando dicit motum diversum in Caelo esse propter generationes rerum inferiorum conditas. Ita quo magis Sol proprio suo motu ad Zenith nostrum accedit, eò redditur calor inferioris regionis intensior, propter rectiorem refractionem radiorum. Quod autem hæc refractionem intendat calorem, ipsa quoque testatur experientia, quæ per radios solares collectos in Vitro Venetiano combustibilia nos comburere docuit. Et hoc modo Caelum per Motum & Lumen plurimarum mutationum in rebus sublunariis causa est quotidie.

Huc referuntur etiam cœlestes influentia, quæ sic dicuntur, quod à motu & lumine manifesti non deducantur, ut patet ex Coll. Connimb. lib. 2. de Caelo cap. 3. quest. 3. ar. 2.

Notandum tamen ad Actiones voluntarias non concurrere cœlestia corpora, nisi ex accidenti, ut notat D. Thom. 1. par. q. 115. & p. x. lect. 1. q. 9. ar. 4. nam actus voluntarii non pendent à Natura, sed ab Anima, ideòque per se voluntatem non potest movere cœlestis aliqua influenza: per accidens tamen mutatio voluntarii actus eidem attribuitur, quatenus primò immutat humores & temperamentum, quæ ad mutationem morum inservire possunt. Undè manifestum est in Genethliacis prædictionibus non demonstrativam, sed tantum probabilem veritatem in designandis rebus voluntariis proponendam esse, cum Astra tantum inclinent, non verò necessent. Hactenus ergò demonstratum est, quomodo Caelum motu suo perenni, & luminis varietate, ad Generationes & Corruptiones concurrat, scilicet contactu, non Physico, ita, ut vicissim aliquid patiatur à rebus sublunariis, sed contactu Virtuali. Nam attingit Caelum res sublunares, in easque motu & lumine qualitates producendo agit, non tamen vicissim aliquid patitur, quia res sublunares eam vim non obtinent, ut in Caelum agere possint, propter diversitatem materiæ.

Cœlestes influentias non movere actus voluntarios per se.

Astrologia & Thematologia Genethliaca, probabiliter tantum veritatem habent.

CAPUT III.

DE QUATUOR ELEMENTIS RESPECTU MIXTIONIS CONSIDERATIS.

Quamvis Caelum sit causa efficiens, & conservans mutationum Naturalium in inferiori mundo, ut demonstratum est: nihilominus tamen nihil producit absque interventu Elementorum. Horum ergò Tractatio respectu mixtionis subjicienda.

Elementum

Elementum est Corpus simplex, ex quo mixtum primò constituitur. Fernellius lib. 2. Phys. cap. 3. Bertin. lib. 1. Med. cap. 1.

Elementum quid respectu mixtionis.

Ut supra consideravimus Elementa simpliciter, quatenus sunt corpora simplicia ad Universi decorem concurrentia, absque respectu ad aliud: ita hoc loco altera consideratio sese offert, quatenus Elementa ad mixta producenda concurrunt, hinc rectè aliquibus Elementa quasi Alimenta dicuntur, propterea quod omnia mixta alant & conservent. Dicimus igitur Elementum esse corpus simplex, quia requiritur, ut Elementum sit indivisibile in aliam speciem. Etiam si igitur omne Elementum ex Materia & Forma constet, nihilominus hæc partes Essentiales non constituunt peculiare corporum species, quia sunt prima principia. Dicimus ex quo, quod denotat Elementa esse materialia principia mixtorum: ex quo enim aliquid fit, illud esse Philosopho 2. Phys. text. 28. causa materialis est. Dico mixtum: non enim quodvis ex Elementis fit in mediâ, sed Corpus mixtum absolutè & generatim acceptum. Dico primò, hoc est, proximè, quia Elementa sunt rerum mixtarum principia: aliâs remotè omnia quoque constant ex materia & forma, tanquam ex primis principiis. Ab hac Definitione hoc modo declarata, non dissentit Aristotelica, quæ habetur in Metaphys. cap. 3. & 3. de Caelo text. 31. quod Elementa sint ex quibus insito ac indivisibili in aliam speciem aliquid componitur: hæc enim idem dicit, quod præcedens, quamvis obscurior videatur.

Ut in Universo, sic etiam respectu mixtorum 4. Elementa statuantur. Aristot. 2. de ortu cap. 2.

Quod in Universo sint 4. Elementa supra demonstratum est ex motu gravitatis & levitatis: cum verò hoc in loco probandum sit, totidem quoque Elementa ad mixtionem requiri, & in corpore mixto inveniri: idcirco nulla commodior Ratio sese offert, quam illa, quæ à proprietatibus ipsius tangibilis corporis sumitur. Tot igitur Elementa ad mixtionem requiri dicimus, quot in mixtis qualitates, quæ inter se agere & pati possunt, primò tactu deprehendimus. At verò harum qualitarum tantum 4. inveniuntur, scilicet caliditas, frigiditas, humiditas & siccitas. Quæ enim addi possunt, ut sunt grave, molle, leve, durum, illa nullam agendi vim primariam obtinent, unde etiam in secundarum Numero continentur. Combinantur autem illæ qualitates primæ quatuor modis, ex quibus Elementa describuntur hoc loco.

Elementum vel est calidum & siccum, ut Ignis. Vel humidum & calidum, ut Aër. Vel frigidum & humidum, ut Aqua. Vel siccum & frigidum, ut Terra. Aristot. lib. 2. de ortu cap. 3. text. 16.

Ex his qualitarum combinationibus unum quodque Elementorum rectissimè hoc loco definitur. Nam quamvis & ipsa Elementa suas proprias formas habeant, tamen cum illæ nos lateant, ideò loco formæ assumimus id, quod formam tantum propriam consequitur, scilicet combinationem qualitatis. Nam qualitates in sensu incurrunt, ut pote cum beneficio qualitarum omnis fiat actio & mutatio. Undè Connimb. lib. 2. de Ortu super text. 7. & Zabarella lib. 1. de qualitate Elementorum cap. 2. non verentur qualitates principia Elementorum nominare, quod intelligendum est secundum hunc respectum, quia in mixtione omnia per qualitates efficiunt. Hinc etiam manifestum est, cur hæc qualitates primæ vocentur, quia ratione primorum principiorum insunt mixtis corporibus. Describuntur autem ipsæ qualitates à Philosopho cum respectu ad mixtionem, ideòque illius operationis tantummodò fit mentio, quam in mixto producendo obtinent. Ideò lib. 2. de Ortu text. 8. & 9. Calidum est, quod congregat homogœna, & segregat heterogœna: Frigidum, quod indistinctè homogœna cum heterogœnis cogit. Humidum, quod facile alieno, difficile proprio termino definitur: Siccum denique, quod proprio termino bellè, alieno difficulter circumscribitur. Ex his patet etiam quæ ratione caliditas & frigiditas activæ, humiditas & siccitas passivæ qualitates vocentur. Nam considerantur hoc loco, ut in mixtione operantur, ubi humiditas & siccitas subjectum disponunt, & habile reddunt, & ita ratione frigiditatis & caliditatis passivæ quandam lubire videntur. ut patet ex Connimb. lib. 2. de ort. quest. 3. cap. 3. Zabarella lib. 1. de qual. Elem. cap. 5. Tolet. lib. 2. de ortu quest. 3. Aliâs absolutè consideratæ, omnes qualitates sunt Activæ & Passivæ. Utenim caliditas in frigiditatem, siccitas in siccitatem humiditas agere potest. Unde etiam constat, quo fundamento fulciatur illud, quod dicit Aristoteles lib. 3. de Caelo cap. 6. & lib. 2. de ortu cap. 4. Elementa esse transmutabilia. Omnia Elementa ratione qualitarum, quandam obtinent contrarietatem: Unde quolibet Elementum ex quolibet fieri potest, quia Generatio sic è contrario & in contrarium: cum tamen contrarietas non sit in omnibus eadem, utpote cum quædam tantum ratione unius qualitatis, quædam ratione utriusque pugnent, manifestum est, in quibusdam Elementis transmutationem faciliorem, in quibusdam difficiliorem esse: quæ enim Symbola sunt, mutantur tantum ratione qualitarum unius: quæ verò εὐμεβολα, utriusque qualitarum rationem requirunt. Sic in Ignem facilius mutatur Aër, quam Aqua, quia est convenientia inter Ignem & Aërem ratione caliditatis, at inter Aquam, quæ frigida & humida, & inter Ignem, qui calidus & siccus, summa est discrepantia, ideòque difficilius hic est transmutatio, ut declarat Aristoteles loci citati.

Elementa à qualitate cum combinationibus definitur. Magistri in lib. 3. Phys. cap. 1.

Qualitates quædam Activæ & Passivæ.

Omnes esse & activas & passivas.

Omnia Elementa ratione qualitarum contrarium esse magis vel minus transmutabilia.

CAPUT IV.

DE MIXTIONE ET PUTREDINE.

Mixtio est mixtibilium alteratorum unio. Arist. lib. 1. de ort. & inter. text. 90.

Mixtio quid?

Postquam Naturam Elementorum respectu mixtionis intelleximus: sequitur jam, ut de ipsa

ipsa mixtionem dicamus. Hujus definitionem ex Aristotele proponimus talem, quæ ipsius mixtionis Essentiam optime declarat. Non enim omnis conjugatio & confusio hic per mixtionem intelligenda est, sed illa tantum mutatio, cui tradita definitio convenit; quando dico *Mistibilem*, ipsa Elementa intelligenda sunt. Non enim unumquodque abruin est ad mixtionem, sed requiritur, ut inter *mistibilia sit actio & passio mutua*. Additur *Alterationum*, ne quis Elementa omnino corrumpi in mixto & tantum qualitates remanere putet. Unde manifestum est, veritatis vestigia relinquere *Scotum lib. 2. sen. distinct. 1. 5.* Ubi Elementa & Qualitates in mixtione penitus periire statuit. Denique dico *Unio*, in qua forma mixtionis consistit. Quamvis enim *Scaliger exerc. 101.* improbet hoc vocabulum, & per consequens totam Definitionem Aristotelicam, in ejusque locum substituat hanc: *Mixtio est motus corporum minimorum ad mutuum contactum, ut fiat Unio*; nihil tamen hoc loco obtinet contra Philosophum, propterea, quod hæc ipsius descriptio non attingat Essentiam mixtionis, quia mixtio & motus ad unionem, non sunt unum, idemque. Nam mixtio reipsa convenit cum mixti Generatione, ut contra *Averroem. concludit Zabarella lib. 1. de misti Generat. cap. 9.* At motus ad unionem non est Generatio mixti, sed convenit prævis alterationibus Elementorum potius, quam ipsi mixtioni. Sit igitur constituta definitio ex qua patet, ipsa Elementa alterata uniri in mixtione, unde colligitur, Elementa remanere in mixtis.

Scoti error.

Scaliger nihil obtinet contra Aristot. defin.

Quomodo Elementa remaneant post mixtionem, variaz opinionones.

Instantia.

Decisio

Putredo quid juxta Aristotelem?

Quomodo putredo fiat?

Est autem controversum inter Authores, quomodo Elementa remaneant post mixtionem. *Avicenna* ejusque affectæ formas Elementorum remanere putant *integras, qualitates remissas* contra *Thom. Agid. Marsi. Coll. Connubio formas perditas, qualitates remissas esse voluit in mixto*. Media sententia est *Averrois lib. 3. de Cælo com. 67.* ubi dicit, tam formas Elementorum, quam qualitates manere actu in mistis, non tamen *summam, sed fractas & castigatas*. Hanc sententiam tanquam firmiorem recipit ac defendit *Zabarella*. Nam quod forma realiter permanere debeat in misto, inde concluditur, quia Elementorum in misto corpore amica quadam unio fieri debet: quomodo autem id, quod non adest, cum altero uniri potest: cum rei non existentis nulla possit esse mixtio. *Dubium* tamen est, quomodo forma Elementorum magis & minus recipere possint, cum hoc tantum qualitatibus proprie conveniat. Ubi notandum, quod forma substantialis remitti dicantur, quatenus in mixtione suas deponunt formalitates, illasque conferunt ad unam mixti formam constituendam.

Putredo est corruptio proprii caloris in uno quoque humido, à calore ambientis. Arist. 4. Meteor.

Ut per mixtionem producitur mixtum, sic Putredine idem quoque corrumpitur: unde rectissime Natura Putredinis hoc loco declaratur. Quæ admodum verò ex unione qualitarum passivarum humidi & ficci, à calore proportionato fit misti productio: ita etiam teste *Zabarella lib. 2. de Misti gener. cap. 1.* calore recedente à Naturali statu sequitur leparatio humidi à sicco, ipsiusque mixti destructio. Unde *Aristot.* rectè definit putredinem,

ubi pro subiecto putredinis agnoscit humidum, cui nihil putrescere potest, nisi sit humidum. Pro genere ponitur corruptio proprii caloris: pro Causa ponitur calor ambientis, quia depravati caloris naturæ causa esse videtur externus calor, ipsum corrumpens, scilicet quatenus statum ejus Naturalem mutat. Ab hac sententia non admodum abluat definitio Galenica, ubi *1. Meth. Med. cap. 8.* dicit putredinem esse mutationem ad corruptionem totius substantie putrescentis ab externa Caliditate: in qua definitione notandum, quod *Galenus* ut Medicus loquatur, ideoque non tantum proprie dictam putredinem, sed præviam quandoque alterationem includit. Fit igitur proprie putredo, quando ab ambiente calore corpus mixtum calefit & relaxatur, quo factò, calor evocatur, & ita ipsum corrumpitur, per dissolutionem humidi à sicco: unde non amplius terminatur humidum, sed inordinate diffunditur, donec tandem à calore præter naturam abluatur, & ita res putrescens sicca remanet.

Putredo quid juxta Galenum.

Putredinis origo.

Elementa putrescunt.

Quomodo putredo à combustione & putrefactione, quæ violentæ dicuntur corruptiones, propterea, quod hic non fiat resolutio in quatuor Elementa, sed vi agentis totum mistum in Naturam unius Elementi mutatur: sic in combustione ab igneo calore mutatur mistum in Ignem. In Putrefactione vi frigoris in petram, vel aliquid analogum mutatur mixtum, quod præ reliquis animadvertere voluit. *Zabarella lib. 2. de misti gen. cap. 2.*

Est autem duplex putredo. Totalis & Partialis. Arist. 4. Meteor. cap. 1.

Hæc distinctio notanda est, quia non in omni Putredine perfecte siccum ab humido separatur, ita ut sequatur solutio in 4. Elementa: sed aliquando tantum partialis est putredo, quando mistum tantum ex aliqua parte dissolvitur, & à Naturali constitutione recedit, non tamen omnino in Elementa mutatur, ut patet in vino & aliis hujus generis, quæ dupliciter putrescunt, vel putredine totali, ita vinum redditur putridum omnino, vel partiali, ita mutatur in Acetum, ubi tamen à Naturali statu quodammodo recedit. Sic etiam Elementa partiali putredine putrescunt, excepto igne, ut inquit *Arist. lib. 4. Meteor. cap. 2.* quod tamen iis accidit non simpliciter, sed quatenus sunt impura, quia putredo est affectio mixtorum corporum. Ex his patet quid & quomodo sit putredo, quæ Naturalis corruptio misti dici potest, per quam mistum naturaliter corrumpitur.

Dicitur autem putredo corruptio Naturalis, ut distinguatur à combustionem & putrefactionem, quæ violentæ dicuntur corruptiones, propterea, quod hic non fiat resolutio in quatuor Elementa, sed vi agentis totum mistum in Naturam unius Elementi mutatur: sic in combustione ab igneo calore mutatur mistum in Ignem. In Putrefactione vi frigoris in petram, vel aliquid analogum mutatur mixtum, quod præ reliquis animadvertere voluit. *Zabarella lib. 2. de misti gen. cap. 2.*

CAPUT V. DE IIS QUÆ MIXTIONEM IMMEDIATE CONSEQUUNTUR.

Intellecta Naturæ mixtionis, merito accedimus, ad ea, quæ in genere ad mixtionem consequuntur, ubi præ reliquis in principio sese offert mixti forma, quæ est quasi terminus ad quem totum mixtionem. Cum verò determinatum sit in præcedenti capite ipsa Elementa quo ad formas & qualitates remanere in mixto, jam rectè quæritur, an sit aliqua forma, quæ ex mixtione resultet.

Pro

Questio nis affirmativa tenetur.

Formam superadditam absque necessitate introduci. Elementorum formas per amicum congressum, in mixto unicam constituere formam.

Temperamentum quid?

Pro affirmativa parte pugnat ipsa veritas: quomodo enim absque peculiari forma nova species introduceretur? Nam mixtum non differret specie ab ipsis Elementis. Unde *Zimara*, formam multi formis Elementorum superadditam, ab iisque realiter distinctam esse voluit: sic etiam *Fernelius* formam mixtionis à Cælo deducit, tanquam ætherium, & cælestem quiddam, ipsis Elementis superadditum. Verum hæc forma superaddita absque necessitate introducit, ut habet *Zabarella lib. 2. de Motu grav. & levit. cap. 6.* Quod enim supra diximus, ipsas Elementorum formas remanere in mixto, illud etiam hoc loco ulterius confirmatur. Nam quamvis remaneant formæ, nihilominus tamen non amplius obtinent officium informationis, sed per amicum congressum unicam constituunt mixti formam, quæ realiter non differt ab Elementorum formis, ut sunt in mixto. Hoc confirmat experientia, quæ teste *Philosopho*, deducitur ab eo, quod unumquodque mixtum moveatur ratione prævalentis Elementi, qui motus mixto est Naturalis: hic autem motus pendet à mixto, ut actu constat, ex illo Elemento prævalente: quod si concederetur in mixto, forma alia superaddita, & realiter differens ab Elementis, sequeretur in uno mixto inanimato esse diversos motus naturales, ut in Animatis deprehenditur, ubi motus ab anima pendens alius, quam ille, qui procedit à forma mixtionis: nam anima est forma superaddita, nec tamen sequitur mixtum non esse unum, quia formæ Elementorum non amplius singulæ informant, sed conjunctim unicam formam constituunt, quæ mixti forma dicitur.

Hanc formam mixti immediate, tanquam propria affectio sequitur temperamentum, quod non substantiæ, concentus aut proportio, ut quidam volunt, esse potest, sed mixti qualitas, *Avicenna* dicitur, ex unione primarum qualitarum in mixtione resultans. Dico ex Unione primarum, ubi intelligitur, quod non in summo remaneant qualitates, ut vult *Fern. lib. 3. Phys. cap. 2. & Jober. 1. de Cad. par. 3.* quomodo enim contraria possunt uniri nisi remittantur: Statuitur autem Temperamentum qualitas mixti, quia

temperamentum immediate consequitur Naturam mixti, unde proprie temperamentum tantum dicitur de mixtis homogeneis.

Dividitur Temperamentum in Temperatum & Intemperatum. Temperatum vel est ἀσπλιος, vel κατὰ τὴν Temperatum ἀσπλιος, vocatur, alàs temperamentum temperatum ad pondus, quod æquà Elementarium qualitarum portione constat. Hoc cogitatione magis, quam reipsa in rebus subsistere putamus, contra *Fernelium lib. 2. Phys.* quia qualitates elementares in mixtione non obtinent æquales vires ad agendum. Temperatum κατὰ τὴν, quod etiam ad Justitiam dicitur à *Galeno*, consistit in tali mediocritate, quæ sufficit ad mixti operationes producendas. Intemperatum est, quando vel unica tantum excedit qualitas, & vocatur simplex, estque Calidum, Frigidum, Humidum & Siccum. Vel duæ simul: calidum & humidum: frigidum & humidum: calidum siccum: frigidum siccum.

Temperamenti definitio.

Huc etiam referuntur secundæ qualitates, quæ mixta in genere consequuntur, ut *Mollities*, quæ ab humiditate oritur; cuius ratione mixta tactu facile cedunt. *Durities* contra à siccitate oritur, inde corpora magis compacta & tactui resistentia efficiunt, *Crasities* res solidas, *Subtilitas* res tenues efficit: *Ariditas* corpora exsucca, & humore destituta: *Lubricitas* verò efficit, ut corpora facile tactum effugiant: *Lentor* partes glutinosas: *Friabilitas* partes non coherentes constituit. *Aperitas* propter partes prominentes ex siccitate tactum afficit: *Lævitas* contra tactu grata corpora efficit propter humiditatem, quæ æqualem superficiem efficit.

Qualitates secundæ.

Quæ autem operationes mixtorum ad qualitates secundas non possunt referri, nec ad primas, illæ dicuntur occultæ, & continentur sub σωματικῆς & ἀντιπνεύματικῆς. *Σωματικῆς* est mutua & naturalis Scalg. Ex. quædam affectio in rebus, ubi res ex peculiari conjunctione conspirare videntur. Sic taurus sylvestris ad ficum alligatus redditur placidissimus: sic vitis & olea mutuo junguntur & copulantur quasi consortio. *Αντιπνεύματικῆς* contra est Naturalis Dissensio in rebus ab occultâ causâ: sic lupus ovibus terrore est.

Qualitates occultæ.

Scalg. Ex. 344.

LIBRI II. SECTIO III. De IMPERFECTE MIXTIS.

CAPUT I. DE METEORIS IN GENERE.

Postquam de Mixtione & Mixtis in genere egimus, consequens nunc est, ut ulterius ad Mixtorum species accedamus. Hic primò generalis sese offert Divisio quod mixta alia sint perfecte mixta, alia imperfecte: de his ordinis ratio primo agendum esse præcipit. Sunt autem imperfecte mixta corpora Naturalia ex Elementis per imperfectam mixtionem producta.

Differunt ergò mixta imperfecte à mixtis perfecte, non quidem eâ ratione, ut quidam volunt, quod ex paucioribus constant Elementis, utpote cum ad omnem mixtionem omnia quatuor Elementa necessario concurrant, quomodo enim materiæ coherere & qualitates remitti possent, nisi omnia Elementa in iis statuerentur? Sed alio modo, scilicet quo ad ipsam mixtionis rationem, quæ in hisce imperfecta est, eam ob causam facilimo negotio rursus etiam in Elementa resolvuntur, unde constantem durationem non obtinent. Quare rectius eam plerisque dicimus, imperfecte mixta, quam imperfecta mixta, illud enim magis modum ipsius mixtionis respicit, & differentiam à perfecte mixtis innuit.

Imperfecte mixta quomodo differant à perfecte mixtis.

Vocantur

Ratio nominis Meteororum. Materia eorum quænam?

Vocantur autem hæc imperfectè mixta Meteororum, sumptâ denominatione à præstantiori parte, quod pleræque in sublimi fiant, à uerâ aëre, in sublimum tollit. Undè etiam manifestum est, meteororum materiam esse quatuor Elementa, quatenus scilicet considerantur, ut peculiaribus formis substantialibus differunt, aliàs respectu accidentaliū differentiarum, alia statuenda est materia proximior, quæ Aristoteli lib. 1. Meteor. cap. 2. & lib. 2. cap. 4. ἀναθυμίασις: exhalatio vocatur: Estque duplex, calida & humida, diciturque ἀτμός, id est, vapor: Vel calida & sicca, & ἀεὶς, vel fumus vocatur.

Quomodo fiant?

Fiant autem Meteora actione Cæli, & adiuuante calore, per motum & lumen producto, concurrente quoque frigore, quatenus scilicet Aquæ & Terræ partes attenuatæ, in ejusmodi exhalationes mutantur, & interdum à frigore constringuntur & congelantur, imò solvuntur.

Efficiens Meteororum.

Præcipuum ergo efficiens Naturale est Cælum, teste Philosopho 1. Meteor. c. 2. cui tanquam instrumentum inservit calor. Dico præcipuum agens Naturale. Nam, quamvis non negandum, interdum ab ipso Deo dependere Meteora quædam, ut testantur plagæ Ægyptiis immisæ, aliæque plurimæ, tamen cum illa miraculosa sint, & à Naturæ viribus non producantur, idcirco hoc loco omittuntur, quia limites naturalis scientiæ transcendunt.

Formæ Meteororum, aliæ essentielles.

Formæ meteororum duplices sunt, vel Substantiales, vel Accidentales. Quo ad substantiales formas, omnia meteora dividuntur in vaporosa & fumosa: Undè omnia meteora in eo conveniunt, quod vel sint vapores, vel fumi, & ita formaliter inter se differunt. Postea plurimæ differentiæ dantur Accidentales, quæ à materia dispositione, à motu, à refractione, à loco, & aliis circumstantiis desumuntur, & hic præcipuum illud se offert: Meteora alia esse ουσιαστικά, alia ἐπιφανικά. Illa vicissim in ignea, aquea & ætherea subdividuntur. Plurimum quoque ad differentias hæc inservit locus, in quo generantur Meteora, qui triplex est. Vel enim in terra sinu fiant, ut sunt terræ motus, fontium scaturigines, &c. Vel in aqua, ut aqua Nitrosa, salredo maris. Vel in Aëre, ejusque vel prima regione, ut Nebula, ignis fatuus, &c. Vel in secunda, ut tonitru, grando, &c. Vel in tertia, ut Cometa.

Finis Meteororum.

Finis Meteororum Naturalis est duplex, primo ut totum Universum perfectum sit, quia non tantum perfecta, sed etiam imperfectè mixta ad totius pulchritudinem concurrere debent. Deinde ut salus animantium conservetur, quia meteora faciunt ad terræ fertilitatem, aëris puritatem, & alia ejusdem generis, sine quibus animantia diu durare nequeunt.

CAPUT II.

DE METEORIS PURIS IGNEIS.

Sequitur nunc, ut ad speciales declarationes Meteororum accedamus, ubi primo considerabimus ουσιαστικά, quatenus generantur, aut ex fumo, ut ignea, aut ex vapore, ut aquea, aut ex utroque, ut ærea. De igneis meteoris hoc loco agendum.

Ignæ Meteororum quid?

Sunt autem Ignæ Meteora imperfectè mixta ex fumis calidis & siccis genita, & accersa à calore, motu, aut etiam per Accidens, frigore, ut aër ab exhalationibus purgetur.

dis & siccis genita, & accersa à calore, motu, aut etiam per Accidens, frigore, ut aër ab exhalationibus purgetur.

Ita Essentialiter omnia ignea Meteora inter se conveniunt, quia sunt corpora imperfectè mixta fumosa, quæ accenduntur à calore loci, quando scilicet ad summam aëris regionem calidam perveniunt, interdum etiam à motu tantum, qui vim calefaciendi habet, quatenus partes rarefacit & attenuat: non raro à frigore circumstante, quod fit in secunda aëris regione, ubi propter circumstantis frigoris calor infusus fumosi corporis intenditur, & à seipso accenditur. Finis ordinibus idem proponitur scilicet, ut aërem purificent, & ita ad Universi perfectionem, & animantium salutem inserviant. Hæc ignea Meteora à Magiro lib. 4. Phys. cap. 2. dividuntur in pura & mixta magis.

Illorum materia minus terrestris & viscosa est, eorumque variæ sunt species & formæ, ut ex Aristotele lib. 1. c. 4. patet. Horum locus præcipue est Aër, quamvis non impossibile sit in terræ quoque cavernis talia meteora generari posse, ut testantur ii, qui Metalla inquirunt. Ergo præcipua & communia consideranda sunt, quatenus in hæc aut illa aëris Regione conspiciuntur.

In summa aëris regione generantur hæc: I. Cælum ardens, quomodo materia copiosa in longum latumque proreunditur, & tota simul inflammatur. II. Trabs, quando materia tantum secundum longitudinem, & æqualiter incensa est. III. Ignis perpendicularis, quando ad perpendicularum ardet. IV. Sydus volans, quando discurrente flamma in altero extremo accenditur. V. Pyramis, quando materia aliquanto densior in basi subsidet, & tota flagrat. VI. Candela ardens, quando in una tantum parte ardet. VII. Saltantes capre, quando materia inæqualiter disposita, & in aliquibus partibus accensa est, undè flamma quasi diffilire videtur. VIII. Stipula ardens, quando materia frustulatim dispersa accenditur.

In media aëris regione conspiciuntur sequentia. I. Stella cadens, quando halitus quidam in mediæ regionis frigore constringitur, ut veluti Nucleus ex compressione Digitorum erumpere cogatur. II. Sagitta ardens, quando idem halitus accensus & expressus, oblongus est.

In infima aëris regione generantur Meteora ignea, quæ ob caloris inopiam, altius evehi nequeunt: huc referuntur. I. Draco volans, cum materia productior tota ardet, & in anteriori parte scintillas quasi expuit, vel quod aliquid humidi admixtum habeat, vel quod frigori reluctetur. Cauda verò quasi contracta apparet, propter frigidam nubem, quam attingit. II. Ignis fatuus, quando in halituosis locis crassus vapor assurgens, secum luctatur, donec tandem vel calore aëris, vel frigore circumstante, ratione suæ intentionis inflammetur. Hic si unicus, in antennis navium à Nautis conspiciuntur, dicitur Sydus Helena, quando verò duplex est, Castor & Pollux nominatur. III. Ignis lambens, qui ex ima & subtili exhalatione animalium calidiorum oritur, undè prope Equorum aures læpissimè conspiciuntur. IV. Domus ardens, quando materia est copiosa, ut instar Domus ardentis conspiciatur.

Ignitorum Meteororum divisio.

Quæ in summa aëris regione generantur?

Quæ in infima?

CAPUT III.

DE METEORIS IGNITIS IMPURIS, UT SUNT COMETA ET FULMEN.

Inter ignita Meteora Superfunt adhuc Cometa & Fulmen; quæ propter materiam viscosam & fumosam impura dicuntur.

De Cometis variæ opiniones veterum.

Quamvis autem de Cometa inter veteres diversæ fuerint opiniones, ut patet ex Aristotele 1. Meteor. c. 6. ubi quidam Cometæ ad Stellæ erraticas, alii ad fixas retulerunt: nihilominus rectè à Philosopho hæc omnia refutantur ex Natura Cometarum, quæ propter suam inconstantiam cum celestibus corporibus non convenit. Nec etiam probat aliquid observatio Mathematica, quæ Cometæ supra Lunæ Sphæram demonstrati sunt aliquando, quia illa nihil aliud confirmat, quam quod scilicet ibidem conspectus sit Cometa, ubi non immeritò dubitatur, concesso quod in ætherea regione fuerint, an etiam Naturales sint dicendi, quod nondum affirmabimus, sed dicimus esse miraculosas, cum causis Naturalibus ibidem non producantur. Sic igitur Cometam describimus.

Dubium de Cometis supra Lunæ spheram existentibus.

Quid Cometa?

Cometa est Meteorum Igneum, ortum ex sicca exhalatione, viscosa, & compacta, quæ in suprema aëris Regione accenditur. Aristot. lib. 1. Met. cap. 7.

Materia Cometæ.

Ut autem Cometarum Naturam penitus intelligamus, notandum, quod juxta Peripateticam Philosophiam, nulla sit alia materia Cometæ, quàm exhalatio copiosa, pinguis & crassa, ex partibus bene coagmentatis constans, unde flammam concipit, eamque diu retinet. Hæc materia ad supremam aëris regionem attollitur, ibique motu circulari aëris, ejusdemque calore accenditur, augetur & diminuitur, pro varietate, quæ accidentibus exhalationibus novis incrementum assumere potest.

Cur raro circa æquinoctialem Cometæ appareant? Quamdiu durent.

Quod autem Cometæ in suprema aëris Regione appareant, hoc potissimum illorum motus ab ortu in occasum demonstrat, quo illa aëris pars circumvolvitur unâ cum firmamento, propter viciniam. Adde, quod in mediâ aëris Regione propter frigiditatem ejusmodi inflammata materia subsistere non possit tam diu.

Magis autem extra tropicos versus Austrum & Boream conspiciuntur Cometæ, quàm circa æquinoctialem, quia teste Aristotele 1. Meteor. c. 6. nimis calor, qui partes tropicis subjectas pervadit, illam Cometarum materiam citius dissolvit.

Quamvis autem tempus durationis omnino certum non sit, nihilominus Plinio lib. 2. cap. 25. brevissimum tempus apparitionis Cometarum septem diebus, longissimum verò octoginta absolvitur: quæ diversitas durationis, ab ipsa materie varietate proficiscitur. cui etiam inservit ipsius loci proprietas, cum in una parte citius, quàm in altera, materia illa consumatur: cumque Cometa non fiat, nisi ad supremam aëris Regionem magna exhalationum copia eleveur, idèò verisimile Tomus tertius.

Coll. Com. nimb. 3. c. 6.

est in inferiori aëris Regione magnam halituum copiam relinqui, quæ postea ventorum materia existit, unde Cometæ ventorum agitationem & tempestatem in mare prænantiant. Adde sterilitatem terræ, sagiant & quæ eandem consequuntur, hic quoque prædicantur: quia terra nativâ humiditate destituitur, exiitque: imò aëris quoque intemperies præter naturam, quæ multorum morborum causa existit, non potest non adesse propter alienam, halituum frequentium, qualitatem, quibus Aër inficitur.

Pro diversitate figuræ Cometæ dividitur in Crinitum & Barbatum. Arist. lib. 1. Met. cap. 7.

Hæc distinctio est Aristotelis, qui omnes Cometas ad hæc duas species referre voluit. Est autem Crinitus Cometa, qui figuram rotundam, sparsis undique radiis æqualiter, propter materie æqualem Dispositionem exhibet. Barbatum verò productiorem figuram refert appendicem instar caudæ suæ barbæ, deorsum vergentem habens. Hæc divisione Plinius l. 2. c. 25. non est contentus, sed pro diversitate materie & luminis plurimas addit distinctiones. Verum de Cometa tantum.

Crinitus & Barbatus Cometa.

Fulmen est Meteorum igneum ex calida & sicca exhalatione viscositate quandam habente constans, quod in mediâ Aëris regione per Antiperistasin inflammatum impetu quodam excutitur & decedit. Arist. 1. Met. c. 9.

Fulmen quid.

Sequitur alterum Meteorum ignitum impurum, scilicet Fulmen, quod ab exhalatione viscosa generatur in mediâ aëris regione, quando eadem per Antiperistasin accenditur, & postea majorem locum quærens, inter tonitrua & fulgura erumpit.

Patet igitur Tonitru & Fulgur accidere fulmini. Quod Tonitru est sonus, ut inquit Aristoteles, quem Nubes disrupta efficit. Undè etiam manifestum est veterum sententias, qui Tonitru extinctionem ignis in nubibus esse voluerunt, rectè à Philosopho rejectas esse, quia non appareret nobis coruscatio ignita, quod tamen experientia confirmat. Est autem Tonitru diversum pro diversitate causarum, quæ sonum illum efficiunt, quatenus scilicet vel uno, vel pluribus ictibus Nubes dirumpitur.

Fulgur autem est ipsa flammæ micatio, quæ unâ cum Tonitru erumpit.

Fulgur quid?

Nihil autem impedit, quod primò videatur flamma priusquam audiamus sonum Tonitru, quia visus in momento recipit species visibiles: Auditus autem non eadem ratione suam peragit operationem propter anfractus Auris, sicut in De Anima declaratur.

Cur flamma priusquam audiamus sonum Tonitru, quia visus in momento recipit species visibiles: Auditus autem non eadem ratione suam peragit operationem propter anfractus Auris, sicut in De Anima declaratur.

Est autem triplex fulmen, Terebrans, Discutiens, & Urens. Seneca l. 2. quaest. nat. c. 28.

Ex effectis colligitur fulmen non semper esse ejusdem generis. Nam experientia teste, observatum esse scimus integra vagina gladium a fulmine liquatum. Hoc ergo vocatur Terebrans fulmen, quod admodum subtile est, ita, ut angustissima quaeque penetret, illa vero quae maxime resistunt, laedere soleat, unde durissima percutit, illaesis aliis, quibus vim suam imprimere nequit, propterea quod in iis propter corporum raritatem nullam inveniat resistantiam.

Ubi vero magis dissipat & ictu rumpit, tunc vocatur discutiens fulmen. In hoc enim materia magis coacta & conglobata est. Cum hoc fulmine interdum Cuneus fulmineus dejicitur, qui ex multis fuliginibus viscosis in Nubibus coagulatur, & postea una cum fulmine diverberatur, durissimaque corpora dirumpit atque evertit.

Præterea datur etiam fulmen Urens, quod non ita penetrat ut primum, nec tantam vehementiam discutit ut secundum, sed insulat, & amburit, accenditque.

Fiunt autem fulmina frequentiora, quando materia iisdem magis suppetit sc. æstivo tempore, eorumque finis in Natura est, ut Aër à fuliginosis exhalationibus purgetur.

CAPUT IV. DE METEORIS AQUEIS.

Meteora Aquea sunt imperfecte mixta, ex calida & humidæ exhalatione genita.

Postquam impressiones ignitas declaravimus, jam sequitur, ut accedamus ad Meteora Aquea, quæ ex vapore generantur: quando enim calore Solis & aliarum Stellarum vapor excitatur, tunc frigore circumstantis corporis densatur & solvitur, unde ex aërea Natura vaporis aqua oritur.

Fiunt autem hæc Meteora aut in Aëre, aut in visceribus terræ; de illis primum agendum est. Cum vero vapor aquosam gravitatem habeat, ideo ad supremam usque aëris regionem non elevatur, sed vel in Media, vel in Infima remanet. In media aëris regione ante omnia nubes considerantur, cum consequentibus, Pluvia scilicet, & Nive.

Est autem Nubes nihil aliud, quam vapor crassus, ad mediam aëris regionem elevatus, in qua frigore illius loci constrictus apparet. Arist. 1. Met. c. 9. Connimb. c. 7. Met. tract. 7.

Hæc nubes moveri testatur experientia, quatenus scilicet à motu ventorum impelluntur, aut etiam motum Solis consequuntur.

Est autem inter Nubes quædam differentia, quatenus aliquæ sunt sicures & evanide, unde etiam infæcunda dicuntur. Aliæ scaturit irriguo humore, ideoque ad pariendam pluviam idoneæ sunt. Illæ sunt lucida ob raritatem & tenuitatem materiae, unde Ventorum impulsu & Solis calore facile dissipantur. Hæc vero ad nigredinem vergunt, ob materiae densitatem, ideoque magis ad aqueam, quam aëream Naturam accedunt.

Ex his fecundis Nubibus generatur pluvia, quæ nihil aliud est, quam Nubes in aquam soluta. Hæc quando leviter tantum defluit, vocatur stillitium, quando turmatim descendit, Imber accidit: quando guttae sunt magnæ & continue, Nimbis dici solet.

Porrò quando nubes friabili densitate congelatur in initio mediæ regionis aëreæ, & antequam in Aquam solvatur, à frigore Aëris quodammodo inter descendendum constringitur, sunt flocci nivis, instar lane Carminatae, albescentes propter partes magis aëreas, ut teste Aristotele 2. de gen. anim. cap. 2. Spuma & aqua cum oleo mixta, albescent.

In Infima aëris Regione generantur. I. Nebula, quando vapor in infima aëris regione dispersus permanet: hæc à præsentia Solis dissipata serenitatem significat; ascendens autem ad mediam aëris regionem in nubem sæpius concrefcit, & postea pluvia causa est. II. Si pluvia decidens aucto aëris frigore leviter in glaciem vertatur, fit Granula. III. Si vero crassus vapor constringatur, Lapilli generantur. IV. Ubi vapor paululum elevatur à Sole, eoque recedente frigus subsequitur, propè terram oritur Ros. V. Si frigus in hoc casu violentum fuerit, Pruina oritur. VI. ascendente cum vapore tenui simul terrestreitate quadam, per mistionem debitam fit Manna & Mel, quod in floribus hærens ab Apibus colligitur, teste Arist. 5. de hist. anim. c. 22. VII. Ubi frigus intentum est, in inferiori regione fit Glacies, ubi Aqua multum terræ sibi admistum habet, quia Terrestritas ad constrictiorem plurimum inservit.

Atque hæc sunt præcipua Meteora aquea, quæ in Aëre generantur. Super sunt adhuc Fontes & Flumina, quorum origo in terræ cavernis quaerenda est. Hæc Arist. ex vaporum resolutione in Terræ cavernis facta fieri autumat, quod quidem probabiliter videtur de fluviis & fontibus minoribus. Quod autem majora flumina attinet, dicendum esse putamus horum causam ex ipso maris refluxu dependere, quod per cæcos meatus in terræ cavitates sese insinuat, & hinc inde frequentes suos distribuit rivulos. Huc illud Ecclesiast. 1. refertur: Omnia flumina intrant mare, quod non redundat: ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant. Hinc igitur est illa perpetuitas fluminum, ad quam sola vaporum copia vix sufficere potest, ut contra Cardanum colligit Scaliger.

Notandum præterea, quod fluminibus & fontibus diversas qualitates inesse deprehendamus, quatenus scilicet diversa loca in terræ cavernis, aliis atque aliis qualitatibus prædita percurrunt. Sic flumina reperiuntur Sulphurea, aluminosa, nitrofa &c. imò in plurimis locis calida reperiuntur, & vocantur thermæ, quæ variis atque diversis qualitatibus prædita, pro Natura & diversitate materiae bituminosæ, quæ in terræ speluncis accensa, juxta communem opinionem, aquam illam transeuntem calefacit. Inter multos saporos alios, Salsedo etiam quibusdam fontibus accidere solet, quæ secundum Aristotelem 2. Met. cap. 3. pro venit ex mixtione humi-

Terebrans fulmen.

Discutiens

Urens fulmen.

Fulminum tempus & finis.

Meteora aquea quid.

Locus in quo fiunt.

Nubes quid.

Nubes moveri.

humidi & sicci, à calore improbe decocti. Hanc plurimum adjurat Solis calor, quando partes tenuiores, magisque dulces exugit, relictis partibus terreis & adultis, quæ facile salum saporem recipiunt: idcirco Aqua Marina quoque salta est magis in superiori, quam in inferiori parte, quam salledinem maris propter hæc causas perennem esse putamus, quamvis non negemus, quod idem sapor à Deo in prima Creatione, propter animantium salutem mari sit concreatus, ut innuit Conn. tract. 9. Met. cap. 5.

Causa salta maris.

Causa motus Maris.

Pluribus etiam de Maris motu in hoc loco disputari solet, ubi omittis alius contentis, quas omnies compendii Ratio examinare non patitur, sufficit nobis dixisse; quod præcipua causa in Lunam humorum Dominum referenda sit: hæc enim per radios suos in mari plurimos excitat halitus, quorum ratione motum eorum diversum existere, probabile est.

CAPUT V.

DE METEORIS AEREIS.

Meteora aërea sequuntur, quæ sic dicuntur, quod quandam convenientiam cum aëre: Sunt enim statiosa, & ex vapore, cum exhalatione permixto, generantur. Hic sese offerunt Ventus & Terra motus.

Meteora aërea quid.

Ventus quid.

V. Coll. Connimb. tract. 6. de Meteoris. Quomodo Ventus generentur.

Venti Regulares. Cardinales.

Eurus.

Zephyrus.

Boreas.

Auster.

Ventus est meteorum ab exhalatione copiosa cum vapore permixta genitum, quando materia in altum sublata, à frigore repellitur, & in aëre propter repugnantes qualitates oblique agitur. Arist. 2. Meteor. c. 4.

Ita enim generantur Venti, quando vi Cæli multi halitus in sublime feruntur ad mediam aëris regionem, ubi ab aëris frigiditate ibidem repelluntur: cum vero instam habeant levitatem, quandam, ideo quodammodo resistunt, & obliquè tantum moventur. Dividuntur ventipotissimum in Regulares & erraticos. Regulares ex certa Mundi plaga oriuntur, suntque vel Cardinales, vel Collaterales. Cardinales sunt, qui à quatuor Mundi Cardinibus, sc. ab Ortu, Occasu, Septentrione & Meridie spirant directè, ut sunt Eurus, Zephyrus, Boreas & Auster.

Eurus vel Subsolanus, germanicè Ostwind / spirat ab ortu æquinoctiali, qui cum suis collateralibus est moderatè calidus & siccus atque omnium saluberrimus.

Zephyrus seu Favonius germ. Westwind / ab occasu æquinoctiali spirat, qui cum suis collateralibus frigidus est & humidus, ideoque pluviosus.

Boreas vel Septentrio germ. Nordwind / est ille, qui spirat ex ea Cæli parte, ubi latent duæ urse, scilicet à polo arctico: hic etiam Aquilo dicitur, & cum suis collateralibus est frigidus & siccus, ideoque nives & grandines excitat.

Auster denique græcè νότος germ. Südwind / à meridie spirat, qui cum collateralibus calidus & humidus est. Arist. 1. 2. Meteor. c. 6.

Notandum tamen, quod totus Horizon primò dividendus in partes quatuor, ita ut totidem puncta statuantur, quæ Cardinalibus Ventis attribuantur. Sit igitur Ortus æquinoctialis. A. Occasus æquinoctialis. B. Sit Meridies. C. Sit Septentrio. D. Ex his locis Cardinales Venti spirant.

Collaterales a. ab Aristotele unicuique adduntur duo; sic Euro additur Cæcias germ. Ostnord / qui spirat ab ortu Solstitiali & Vulturinus germ. Ostwind / qui spirat ab ortu brumali. Secundo Zephyro additur Corus, qui stat ab occasu solstitiali, german. Westnord; & Africus, qui ab occasu brumali descendit: germ. Westsuden. III. Aparctica, quietiam Aquilo dicitur versus ortum additus est, propriè dicitur Boreas, germ. Nordwest versus occasum, Cyrus germ. dicitur Nordwest. Denique quarto adduntur etiam Austro collaterales, ut est versus ortum Euronotus, germ. Sudost: versus Occasum Libonotus germ. Sudwest. Atque hæc est Ventorum descriptio ex sententia Philosophi, unde in universum 12. sunt Venti, tres Orientales & Occidentales, totidemque Meridionales & Septentrionales.

Cæcias. Vulturinus.

Corus. Africus.

Boreas. Cyrcius.

Euronotus. Libonotus.

Nautæ plures numerant.

Venti statii. Etesia.

Ornithia seu Chelidonia seu Chelidonia.

Erratici.

Ecnephias, Turbo, & Ecnephias.

Terræ motus quid.

Nautæ vero in hac distinctione non acquiescunt, sed usque ad trigésimum secundum Numerum ascendunt, qui horizontem adhuc in plures partes dividunt, & Ventorum differentias observant. Patet a. ex hisce, qui Venti propriè sint contrarii, scilicet illi, qui ex oppositis punctis directè oriuntur, quam ob causam diu subsistere nequeunt simul.

Inter hosce Ventos regulares dantur quidam, qui statis temporibus observantur, ut sunt Etesia, ex aquilonarium Numero, qui circa Caniculæ ortum per 40. dies observari solent: & Ornithia seu Chelidonia, circa hirundinum adventum per dies aliquot spirantes. Atque hi Venti Regulares dicuntur. Super sunt adhuc Erratici, qui non è certa mundi plaga oriuntur, unde Errantes dicti sunt hæcenus, in quorum Numero sunt Ecnephias, Turbo, & Ecnephias. Præter Ecnephias Aristoteli est ventus vehemens, ex multis spirationibus densis collectus, qui nube violenter compressa & fracta, cum impetu deorsum fertur.

Turbo autem in gyrum convertitur, & obvia quæque corripit, sursumque attollere conatur.

Præter denique per Antiperistasin & motum ignem concipit, ideoque ex nube erumpens, obvia quæque accendit, & profernit: differt tamen à fulmine, quod hoc minus statuum habeat, & sine continuo præeunte, non generetur. Hæc de Ventis, sequitur, ut ad Terræ motum perveniamus, quem sic describimus.

Terræ motus est agitatio terræ, ex impulsu spirituum & flatuum, cavernis terræ inclusorum, proveniens, quando propter obstructos meatus vicinumpere conantur. Arist. 2. Meteor. c. 7.

Quamvis Terræ Motus in sua Essentia non sit meteorum, vel corpus imperfectè mixtum, sed potius affectio quædam terræ satis horrenda. Unde à Philosopho 3. Ethic. c. 7. inter ea terribilia recensetur, quibus etiam vir fortis perterreri debet: nihilominus tamen huc pertinet ratione cause, quæ ad Meteora refertur.

Cause Terræ motus.

Nam cause terræ motus est materia flatuosa, visceribus terræ inclusa & foras exilire contendens, ubi deinde exitum non inveniens, motum terræ excitat.

Materia flatuosa unde?

Hæc materia flatuosa in terræ Cavernis generatur, vel à calore terræ, qui aut à Sole, aut ex ignibus subterraneis originem suam habet: vel à frigore per Antiperistasis, ubi calor in ima parte propter oculos meatus sese magis colligit: vel quando vi flante vento opposito intus eruditur.

Dubitatio.

Quomodo autem tam vasta terræ moles à tenuissimo spiritu moveri possit, dubitatur à quibusdam, ubi notandum, quod hoc ipsum quoque flatus in aëre, & spiritus in animalibus comprobent. Videmus n. vi ventorum lapides de loco ad locum transferri, ædes & turres corruiere, arbores ingentes dejici. Imò in corpore humano videmus, vi spirituum id interdum ab uno præstari, quod plurimi alii ne tentarent quidem, ut apparet in Phreneticis, propterea quod omnes spiritus ad hoc unum præstandum colligantur.

Quod autem nulla sit alia causa terræ motus, contra veteres concludit Philosophus, partim à tempore, partim à locis etiam, in quibus frequentes accidere solent terræ motus.

À tempore: quia plerumque Autumno & Verè frequentes sunt terræ motus, tunc enim sunt plurimæ exhalationes flatuosa in terræ Cavernis.

À locis, quia frequentius quatiuntur regiones fungosæ, & plurimis Cavernis abundantes.

Præfagia terræ motus.

Manifestum igitur est, undè sint desumenda præfagia ex terræ motu, ex iis scilicet, quæ demonstrant, in terræ Cavernis copiam flatuum collectam esse, ut sunt Calum serenum in consueto tempore, quod indicat omnes flatus in terra colligi: deinde rara & oblonga nubecula aliquandiu in ali serenitate Cælo apprens, quæ Plinio teste l. 2. c. 81. ideò significat, quod sc. omnis materia ventorum abfit, aliàs non diu subsisteret. Deniq; Aqua fontium & fluminum ebulliens, quod indicat, flatus inter terræ Cavernas sese insinuare, & exitum querere.

Terræ motus vel representat tremorem, vel pulsus. Arist. 2. Meteor. c. 7.

Tremor in terræ motu.

Quamvis pro varia Dispositione copia & paucitate spirituum, varia quoque possint esse discrimina terræ motuum, ut patet ex Aristotele lib. 3. tr. 2. c. 18. Georg. Agricola l. 2. de ortu subterr. Coll. Commbr. tract. 1. de Meteor. c. 3. Arist. tamen omnia ad tremorem & pulsus retulit.

Pulsus.

Est autem motus tremori non abfimilis, quando spiritus præ multitudine terram longè, latèque pervadit, undè etiam interdum ædificiorum ruina solet provenire.

Pulsus autem representatur, quando ex imo terra concutitur, & sursum, deorsumque agitur, spiritu scilicet rectè conscendere conante; huac etiam hiatus interdum comitatur, quando terra dehiscit, & ædificia atque oppida absumit. Distinguitur etiam præterea terræ motus ratione durationis, quæ vel continua est, vel interpolata, pro diversitate ipsius cause, in Cavitatibus terræ latente.

CAPUT VI.

DE METEORIS APPARENTIBUS.

Hactenus Meteora suscipiendè consideravimus, supersunt adhuc Meteora in quæ ultimo loco consideranda veniunt. Quamvis autem hæc Meteora non revera existant, undè etiam Nomen suum accepisse videntur: nihilominus tamen semper præsupponunt alia Meteora suscipiendè; in quæ ejusmodi formæ apparentes imprimuntur.

Hic primo sese offert Chasma, quod Speciem Cæli sese aperientis refert, quando scilicet halitus in extremitatibus rarior, in medio obscurior ascendit cujus extrema à radiis superiorum corporum illuminata, constituunt quasi voraginem in medio.

II. Colores nubium hæc etiam pertinent, quatenus in nubibus à Sole & Luna, illuminatis diversimodè effinguntur, & numerantur quatuor, Albus, Niger, Rubens, Viridis. Albus generatur quando Nubes rarior æqualiter illuminatur. Unde etiam hic color serenitatis & siccitatis nunciatus est, quia tales nubes sunt steriles. Niger contra conspicitur quando Nubes crassæ sunt, quæ parum luminis recipiunt. Unde cum tales sint sæcundæ, grans etiam imbres denunciant. Rubens color apparet iis in nubibus, quibus aliquid fumosum terrestri adusto commixtum adest, undè radius repercutitur, & talem colorem effingit. Hic color serenitatem nunciat, quando vesperi apparet, quia Nubem exsiccata est solis diurno ostendit, contra matutino tempore tempestatis index est, propterea, quod sol plurimos vapores in sublime attrahat. Viridis denique apparet color quando jam stillare incipit materia, ideòque nubes est aquosa, & rorida, pluviamq; promittit.

III. Halo, quando nubes rara & uniformis directo sub Astro consistens, circulariter illustratur: talis corona sæpius sub Luna apparet, quæ, ubi magis addensatur, pluviam, ubi dissipatur, ventos, ubi paulatim extenuatur, serenitatem indicat, teste Aristotele 3. Meteor. c. 3.

IV. Virga, quando radii Solares in nubes inæquales incidunt, & Virgarum Speciem referunt.

V. Parvulus, quando Nubes densa & concinna ad latus Solis ponitur, in quam idolum suum imprimit.

VI. Paraseline, quando ejusdem generis nubes imaginem Lunæ recipit ac refert. Quod igitur plures Soles & Lunæ interdum apparent, hoc fit propter talem nubium Dispositionem, quæ apta est eandem figuram recipere.

VII. Iris Aristoteli est arcus multicolor in nube rorida, opaca & concava, ex radiis Solis oppositi apprens. Concurrunt ergò ad generationem Iridis Sol & Nubes, quamvis interdum etiam lunaris appareat Iris, quæ tamen rarissima. Sol est efficiens causa, quæ lumine suo in Nube tanquam in materia varios efformat colores, ubi Aristoteles præcipuè notat punicum, viridem & cæruleum, qui generantur pro diversa refractione radiorum Solarium, ad quam ipsa materiæ dispositio plurimum inservit.

VIII. Huc etiam refert Aristoteles viam lacteam, quia eandem in nube tenui & rara à minutissimarum stellarum plurium lumine illustrata consistere putat. Verum potius statuendum, lacteum circum-

Chasma

Colores nubium

Niger

Viridis

Halo

Virga

Parvulus

Paraseline

Iris

Via lactea

DE IMPERFECTE MIXTIS, VEL METEORIS.

lum non in Aère, sed in Cælo consistere, quia tot annorum seculis nihil in eo mutatum est, adde etiam plures alias rationes quas adducit Coll. Commbr. tr. 4. de Mer. Ideòque verisimilior est illorum sententia, qui vel statuunt, Lacteum circumferri fieri à

multitudine minutissimarum Stellarum sphaera ostendit, vel propter densiores partes in Cælo, in quibus visus noster magis colligitur. De Meteorologia tantum pro compendi ratione dictum sit.

Lacteus Circulus unde?

LIBRI II. SECTIO IV.

FOSSILIBUS SEU PERFECTE MIXTIS INANIMATIS.

CAPUT I. DE FOSSILIBUS IN GENERE.

Hactenus imperfecte mixta consideravimus, jam sequitur tractatio perfectè mixtorum, ubi sese primò offerunt inanimata, quæ communiter fossilia dicuntur, quod ex terræ visceribus pleraque effodiantur. Hæc corpora Naturalia perfectè mixta dicuntur, quia solidà & constante Elementorum concrezione constant, quæ etiam mixtionis ratione ab imperfectè mixtis, de quibus hæcenus egimus, distinguuntur.

Perfectè mixta quid.

Notandum tamen proximam materiam fossilium esse eandem cum illa, ex quibus Meteora constant, scilicet duplex halituum genus, ex quo inter terræ visceribus ab agentibus principalibus & minus principalibus varia generantur fossilia, quibus nullam aliam formam attribuimus, quam eam, quæ post mixtionem ex Elementorum formis conjugatis resultat à qua proprietates hujus aut illius mixti dependant.

Unde generatur?

Pro harum causarum itaque diversitate, fossilia quoque diversa generantur, undè variæ fossilium divisiones, ubi præ reliquis nobis illa placet, quæ habetur apud Agric. tr. de Metall. & Fallop. tr. de fossilib. c. 1. quod fossilia vel sint Metalla, vel Lapides, vel Terræ vel Succu concreti. Hæc igitur omnia in specie considerabimus, ex quibus fossilium Natura magis elucebit.

Differentia fossilium.

Cur inanimata vocentur.

Adde, quod inanimata vocentur ad differentiam corporum animatorum, de quibus postea in sectionibus sequentibus agendum erit. Generantur autem Fossilia in terræ gremio ex 4. Elementis tanquam communi materiæ omnium mixtorum actione Cæli, quod tanquam commune efficiens hic quoque inservit.

CAPUT II.

DE METALLIS IN GENERE.

Metallum est Corpus fossile durum, ex halituoza materia in terra genitum, quod

Metallum quid.

malleo deduci, & igne liquefieri potest.

Metallis incipimus, quæ dicuntur vel à metallo, à securando, ut vult Fallop. tract. de fossilib. c. 10. Vel quia μεταλλω invenitur, ut placet Plinio lib 33. Nat. hist. c. 6. Generantur autem Metalla in terræ Cavitatibus ex halitu humido vaporis & exhalationis Natura constante, qui virtute Cæli & caloris subterranei præparatur, & postea vi frigoris condensatur atque constringitur.

Quo ad materiam igitur, rectè quidam dixerunt, Metallorum materiam esse quatuor Elementa, verum hæc Materia est remotior, nos inquirimus hoc loco proximam, quam cum Philosopho dicimus esse ejusmodi halitum ut determinavimus.

Non igitur subscribendum sententiæ Chymicorum, qui materiam Metallorum statuunt sulphur & argentum vivum, nisi per Sulphur & Mercurium intelligatur idem halitus magis magisque præparatus, & ita magis in verbis, quam in rebus consistit controversia, ut dicit Libavius l. 1. de Metall. cap. 7. Nec etiam alicujus momenti sunt illa, quæ de causa metallorum efficiente proferuntur à Chymicis, ubi totum illud ad Planetas refertur unicuique Metallo peculiarem Planetam attribuendo, quæ omnia teste Coll. Commbr. cit. l. tr. 1. c. 2. Scaliger exerc. 1. ob. f. 1. Fox l. 3. phys. c. 6. de Meteoris sine ratione proferuntur.

Cum Aristotele potius dicendum putamus, efficientem Metallorum causam esse Cælum per virtutem siderum, præsertim Solis, cui inservit calor, qui efficiens humidam expirationem gignit & coquit, & frigus, quod suo opte ingenio congregat & condensat, undè Scalig. exerc. 20. Metallum vocat terræam Aquam, multo frigore congelatam; quæ propter eandem non, nisi intenso calore in pristinum fluorem restituitur, quod etiam Savanor. lib. 9. Epir. 8. innuere videtur. Nec tamen simpliciter frigori hoc loco, omnis attribuitur actio, sed potius cum Libavio lib. 1. Metall. cap. 1. statuimus in ipsa materia Metallica plastum principium cavernis terræ insitum à summo Creatore simul concurrere ad producendum tale effectum.

Forma Metallorum unicuique sua est, per quam unum ab altero differt essentialiter. Nam quamvis quæ alia aliis puriora sint, nihilominus tamen unum quodque in sua specie suam obtinet perfectionem; ut colligit Scalig. Exerc. 1. ob. sect. 2. Ideòque placitum illud Chymicorum negat; quod unum Metallum ex altero fieri possit.

Forma Metallorum unicuique sua est, per quam unum ab altero differt essentialiter. Nam quamvis quæ alia aliis puriora sint, nihilominus tamen unum quodque in sua specie suam obtinet perfectionem; ut colligit Scalig. Exerc. 1. ob. sect. 2. Ideòque placitum illud Chymicorum negat; quod unum Metallum ex altero fieri possit.

Forma Metallorum unicuique sua est, per quam unum ab altero differt essentialiter. Nam quamvis quæ alia aliis puriora sint, nihilominus tamen unum quodque in sua specie suam obtinet perfectionem; ut colligit Scalig. Exerc. 1. ob. sect. 2. Ideòque placitum illud Chymicorum negat; quod unum Metallum ex altero fieri possit.

Forma Metallorum unicuique sua est, per quam unum ab altero differt essentialiter. Nam quamvis quæ alia aliis puriora sint, nihilominus tamen unum quodque in sua specie suam obtinet perfectionem; ut colligit Scalig. Exerc. 1. ob. sect. 2. Ideòque placitum illud Chymicorum negat; quod unum Metallum ex altero fieri possit.

Forma Metallorum unicuique sua est, per quam unum ab altero differt essentialiter. Nam quamvis quæ alia aliis puriora sint, nihilominus tamen unum quodque in sua specie suam obtinet perfectionem; ut colligit Scalig. Exerc. 1. ob. sect. 2. Ideòque placitum illud Chymicorum negat; quod unum Metallum ex altero fieri possit.

In Alchymia

Quaestio. Quæritur ergo an mutatio Metallorum sit possibili, vel, quod idem est, num Arte Chymicâ verum Aurum fieri possit?

Affirmativa. Pro Affirmativa pugnant, Albert. 3. de Miner. cap. 9. Janus Lancinus referente Cardano lib. 17. de subtil. qui idem affirmat. Anton. Mirand. de Evers. sing. certam. lib. 19. f. 7. Connimb. quest. 7. cap. 1. lib. 2. Phys. Thom. 2. quest. 77. art. 2. ubi nota, quod horum sententia sit Artem posse præstare quiddam in Auro producendo beneficio causarum. Naturalium applicando scilicet agentia passivis.

Negativa. Contra Negativam partem defendunt Avicenna, referente Egid. in 3. Quodlib. quest. 8. qui idem sentit Averr. super primum lib. de gener. anim. cap. 1. Thom. 2. sentent. dist. 7. quest. 3. art. 1. Conciliator dist. 209. quibus etiam additur Scaligeri sententia citato loco.

Decisio. Pro decisione ex sententia Pererii lib. 8. Physic. in fine & Magir. lib. 5. phys. cap. 1. notandum, quamvis probabile sit, artem per media Naturalia posse producere Aurum Naturale, nihilominus tamen, cum experientia successum non comprobet, & sæpius pro vero, fucatum Aurum proferatur, ideo hanc Artem, si modò hoc Nomen sibi vendicat, tanquam inutilem & Reipubl. perniciosam, quo ad æconomiam rejiciendam & damnandam judicamus. Verum igitur, ipsas species non transmutari, quamvis non negandum, quod mediis naturalibus ex unius corruptione alterius generatio fieri possit, quod laboribus Chymicorum continuis probatur, qui nil agunt, quam quod resolvant Metalla, & postea aliud atque aliud producant.

N. B. Formis ergò hoc modo inter se differunt Metalla, non tamen aliter, quam inanimata mixta, quia Cardani placitum lib. 5. de subtil. quod Metalla vivant & nutriantur, cui consentit Foxius lib. 3. Phys. c. 6. rectè refutatur à Scalig. Exerc. 102. quia Metalla non secundum omnes partes augentur ut plantæ, sed tantum per appositionem, quod veræ nutritionis, & vitæ signum non est.

Præter hæc Metalla simplicia dantur etiam mixta, quorum Natura de reliquis Metallis aliquid participat, sic Electrum ad Auri & Argenti Naturam accedit: sic Orichalcum ex aëre percolato generatur, auri colorem referens. Huc etiam Chalybs pertinet, quod Metallum cum ferro convenientiam habet, eoquè durius propter coctionem majorem existit.

Quamvis autem omnia Metalla, ut patet, in terræ gremio potissimum generentur, nihilominus tamen, non omnis, fert omnia, tellus, propter ipsorum Metallorum Naturas diversas, ubi notandum ex Seb. Fox. lib. 3. Phys. c. 6. quod communiter tepor & humiditas terræ, Cæliq; temperatio requiratur ad Metallorum generationem, undè in Africa & aliis siccis Regionibus raro inveniuntur metalla. Deinde calida & humida Regio magis ad Argentum & Aurum. Frigida & humida magis ad reliqua producenda inservit. Ex quibus colligere licet, omnia metalla in eo convenire, quod frigida & humida Naturæ sint, ad quam aliis alia magis accedunt.

Ergò non incommodè movetur hic quaestio, cum Chalybs reponatur ad illa Metalla, quæ excessu humida & frigida sunt, quomodo ex attritu ejusdem ignis eliciatur, cum ignis omnino contrariis qualitatibus sit præditus? Ubi notandum, quod ignis non ex substantia Chalybis eliciatur, quod Durand. 2. distich. 15. q. 3. & alii statuerunt, qui ex virtuali calore chalybis ignem producant, quod impossibile est, propter ipsius Metalli Naturam frigidam: adde, quod motus producat calorem attenuando & rarefaciendo: imò cum potius experientia hoc attestetur, quod, quò duriora sunt, tanto felicius ad opus hoc præstandum inserviunt. Dicimus igitur cum Coll. Connimb. lib. 2. de Cæl. c. 7. q. 6. ar. 2. ex attritu chalybis & lapidis ignem generari ex intercepto aëre intermedio, qui per vehementissimum illum modum rarefit, attenuatur, & in ignis Naturam mutatur: Unde etiam ex angulis chalybis & lapidum facilius ignis excutitur, quam ex plano, quia ibidem partes duriores magis magisque sese attingunt, & minima quoque pars aëris intermedia, citius in ignem mutatur: adde testem experientiam, quæ monstrat, ex pluribus ictibus continuis faciliori negotio ignem elici, quam ex paucioribus. Hinc etiam testatur Plinius lib. 9. cap. 56. quod ex aliis quoque corporibus durissimis, ut quibusdam lignis possit ignis generari per attritum vehementem.

CAPUT IV. DE LAPIDIBUS.

Lapides sunt Corpora perfecte mixta inanimata, ex halitu sicco, cum humido quodammodo permixto ut virtutis mineralis calore & frigore adjuvante genita. Magir. lib. 5. Physic. c. 2.

Altera Classis fossilium continet lapides, qui in terræ Cavernis generantur, & eandem ferè generationis rationem habent cum Metallis. Sunt

Metallorum alia pura, alia impura.

Alia perfecta, imperfecta alia & quomodo?

Metalla mixta.

Metalla cuius nature?

Quaestio de Chalybe.

Responsio.

Scalig. Exerc. 17. l. 1.

Lapidis quid.

Lapidum differentia.

Chrystallus. Adamas. Smaragdus.

Sapphirus. Turcois. Hyacinthus. Amethystus.

Corallium.

Margaritæ.

Alektorius. Borax. Vide Amhelmuin.

Boërium de Gem. & Lap.

Terra quid.

Ochra. Argilla.

Terra Lemnia.

Calx.

DE IMPERFECTE MIXTIS, VEL METEORIS.

Sunt autem in duplici differentiâ; alieni sunt rudiores, alii pretiosiores. Illi generantur ex teneris & aqueis partibus impuriorebus, per inæqualem præparationem, & passim effodiuntur, ut sunt Silex, Cos, Pumex, Saxum, Pyrites &c. De quibus consule Scalig. in exerc. di. versis.

Pretiosiores sunt gemme, quarum materia purior, coctio exquisitior, & præparatio perfectior; hæc sunt vel translucentiores, vel magis opacæ.

Translucentiores sunt Chrystallus, Adamas, cujus tanta durities, ut nec ictibus mallei, nec ignis flammis cedat, sed solo hircino sanguine solvitur occultâ ratione recte Scaligeri exerc. 344. sect. 8. Smaragdus, qui Scaligeri exerc. 33. f. 2. Cæliq; dicitur, quod in coitu frangi dicitur. Sapphirus, qui cor corroborat &c.

Magis Opacæ sunt Jaspis, cujus etiam species Turcois, cui vis sanguinem sistendi tribuitur. Hyacinthus, qui recte Alberto Magno, à pestilentia præferat, Amethystus, qui alligatus umbilico, ebrietatem prohibere dicitur, undè etiam derivatum. ejus Nomen ab α & μισθρον inebrior. Plures quoq; alii lapides huc referuntur, quos brevitatâ causa omitimus.

Notandum huc quoque Corallium pertinere, quod mistam Naturam obtinere videtur, propterea quod fruticis lapidecentis figuram præferat, undè quibusdam λειψιδιον dicitur, hujus usus in Medicina maximus, ubi scilicet refrigerandum & astringendum est.

Quamvis autem proprius locus Lapidum sit Terra, non tamen negandum, quod etiam alibi interdum generentur: ita in Nubibus lapides generari, interdum patet ex meteorologicâ. Sic plurimi lapides in animalium corporibus generantur, & ibidem inveniuntur, ubi præ reliquis primò Margaritæ sese offerunt, quæ ex rore in Conchis marinis generantur. Alektorius in Ventriculo Cæponis ætatis 9. & quinque annorum inveniri solet. Borax aliàs Chelonites in capite bufonis magni generatur, & alii plurimi, quorum usus in Medicina declaratur.

CAPUT V. DE TERRIS.

Tertium genus fossilium nimirum terra succedunt, ubi non ipsum terræ Elementum, sed corpus quoddam mixtum intelligitur, quod ratione prævalentis Elementi sic dicitur. Sunt autem varia genera terrarum, quæ omnia hic declarantur, ut, vig. Ochra, ex qua rubrica fabrilis arte conficitur: Argilla, quæ pinguis & lenta est, figulinis testis formandis aptissima. Item terra Lemnia, quæ etiam sigillata dicitur, quæ manifestam vim adstringendi: occulta verò ratione vim venenis resistendi obtinet. Calx etiam huc pertinet,

quæ, quamvis frigida, nihilominus tamen intus latentem habet calorem, qui ante affusam Aquam non percipitur: ubi autem aqua affunditur, tunc ille in partes solidas confugiens, propter contrarietatem seipsum colligit, & condensatione colligitur, ut declarat hoc Scaligeri Exerc. 5. f. 9. Unde postea aqua calefacta, exhalare incipit. Et hanc ob causam Calx viva dicitur, non quod vitam habeat, sed quia infusum & latentem obtinet calorem, qui postea affusa Aqua extinguitur. Hujus quoque loci sunt Creta, Auripigmentum, Cinnabaris, Sandaraca & similia, de quorum Natura & viribus hoc loco in physicis disputari solet. Qui plura de terris in specie cognoscere studet, ille ad Dioscorid. lib. 5. de remed. c. 44. Fallop. de metall. c. 5. Wecker. in Antidot. spec. l. 1. Sect. 4. & alios confugiat.

Calx viva.

Bitumen ignis alium.

Succi maris.

Nitrum.

Alumen Vitriolum.

CAPUT VI.

DE SUCCIS CONCRETIS.

Ultimum genus fossilium superest, nimirum Succus concretus, qui vel sunt pingues, vel maris. Pingues succi facillè accenduntur, ut sunt Sulphur & Bitumen: quæ vicissim in alias species distinguuntur. Seidelius huc quoque refert argentum vivum. Ex his succis ignes subterranei aluntur, ut statuit Agricola lib. 4. de non fossilib. ubi tamen notandum ex sentent. Connimb. tract. 12. cap. 1. quod Bitumen ad ignem alendum, diuq; servandum, potiores partes obtineat quam Sulphur, quia majorem obtinet pinguedinem ideoque ab Aqua difficulter extinguitur ignis à bitumine excitatus.

Maris sunt succi, qui non constant tali materia unctuosâ, ut sunt Sal, Nitrum, Alumen, Vitriolum.

Est autem Sal corpus friabile, mixtum & siccum, ex succo aqueo & terreo permixto, per calorem decoctum, undè etiam facillè in loco humido solvitur, in sicco autem conservatur. Obtinet igitur præcipuè exsiccandi, adstringendi & abstergendi vim: adde quod etiam quodammodo veneream excitet. Undè etiam venereæ salaces dicti sunt. Huc igitur varia salium genera pertinent, ut sunt Sal gemma, Sal Ammoniacum, Sal Indicum, Sal petra, cum quo etiam convenientiam habet Nitrum, quod ex terra saluginosa arte excoquitur. Sic etiam Alumen Plinio Salugo & salsus terræ sudor dicitur ex aqua, limoq; concrefcens. Vitriolum quoq; calidum & siccum concrefcere solet. Quamvis autem Naturale vitriolum rarius inveniatur, ejus tamen loco artificiale vitriolum usurpari solet, ubi præ reliquis laudatur Romanum, quod ad oleum & spiritum vitrioli præparandum utilissimum, propterea quod in eodem tanta non sit vis corrosiva, quam in reliquis. Hæc ergo de fossilibus.

LIBRI II. SECTIO V.

PLANTIS SEU VEGETABILIBUS.

CAPUT I.

DE NATURA PLANTARUM IN GENERE.

Actenus consideravimus perfectè mixta inanimata. Jam sequitur, ut ad illa accedamus, quæ animata & viventia dicuntur, in quorum Numero primò se offerunt Plantæ: Deinde Animalia Bruta. & denique ipse Homo. Omnia hæc corpora animata in eo conveniunt, quod vitam habeant, quæ Scaliger Exerc. 102. S. 3. nihil aliud est, quàm unio corporis & anime, ideoque animam mox consequitur.

Vita quidè

Planta quidè

Est autem Planta Corpus perfectè mixtum Organicum, animâ vegetativâ tantum præditum. Aristot. 1. de plant. c. 1. Seidelius l. 2. phys. c. 2. Magirus l. 5. c. 4.

Planta græcis φύτον à nascendo dicitur atque Corpus organicum, quia ex pluribus dissimilibus partibus constat: cum enim animata planta sit, necessariò præsupponitur, illam quoque ex partibus dissimilis Naturæ constare. Nam omnis anima est Actus Organici Corporis, teste Philosopho, quia operationes suas beneficio tanquam per instrumentum peragit. Additur, plantam vegetativâ Animâ præditam esse, quia videmus plantas vim crescendi & vegetandi obtinere, undè constat, pariter formam mixti iis quoque inesse vim crescendi & vegetandi, ideoque non tantum formam mixtionis, sed etiam aliam animam scilicet superadditam habent, quæ nutritionis, augmentationis, & generationis causa est in ipsis plantis. Quamvis autem statuamus in plantis esse formam mixti & animam: nihilominus non sequitur illud absurdum, rem unam simul eodem respectu pluribus formis informari, quia tamen unica forma est ultimata, reliquæ verò subordinatæ dicuntur, sunt quasi conditiones materiæ.

Rem unam pluribus formis informari posse aërto respectu. Animam vegetativam plantis esse formam ultimam.

Ita in Plantis forma ultimata est anima vegetativa, quæ causa est, quod plantæ augeantur, & nutriantur, imò etiam generentur. Mixti verò forma est q. conditio materiæ plantarum, quia Anima vegetativa pro materia requirit corpus mixtum organicum, hoc autem absque forma esse nequit, ideoque planta per formam mixti, non planta, sed mixtum. Additur denique in definitione tantum, quia Anima vegetativa convenit etiam animalibus, sed non sola, ideoque hoc modo planta ab animalibus differt; non igitur planta est sen-

siens, ut quidam opinati sunt, quia nulla adfuit ad sensum adæquata Organa, ut dicit Aristot. 1. de plant. c. 1. Adde, quod sensus adfuit propter suam inutilitatem & apprehensionem gratorum: 3. de an. c. 10. quibus tamen plantæ uni semper loco affixæ non afficiuntur. Utitur autem anima vegetativa, ut in reliquis viventibus, sic etiam in planta, duobus principiis vitalibus, scil. calore & humido, in quibus vita consistit, quorum defectu ut in Animalibus Mors, sic in stirpibus ariditas & corruptio succedit.

CAPUT II.

DE GENERATIONE PLANTARUM.

Superest, ut aliquid de plantarum Generatione subjiciamus, ubi notandum, quod plantæ dupliciter generentur, vel ex semine manifesto, vel occulto.

Generantur ex semine manifesto, quando semen ab iisdem per insitam facultatem productum, terræ commendatur, in qua facultas insita & latens à Calore Cæli exuscitatur, & semine emollescente & intumescente, propter humorem à terra communicatum, germen nascitur, quod partim sursum ascendit, quatenus Naturâ aërea præditum, est, partim etiam deorsum, quatenus terreum ac crassum est. Et hic generationis modus manifestus est.

Interdum plantæ generantur absq. semine manifesto, quod probabile videtur per putredinem, ubi sc. Aquæ & terræ partes putrescentes, ita miscentur, ut aptæ sint, ex quibus tum calore Solis, tum etiam proprio, planta producatur. Imò ex durissimo lapide, sæpius etiam plantas productas esse videmus, ubi scil. aër insitus lapidi exitum non inveniens, reflectitur & calefit, attrahitque humorem, undè postea calore Solis concurrente, planta educitur, ut inquit Aristoteles 2. de plantis cap. 5. Hæc tamen non diu durat, ut animadvertit Seidelius lib. 2. sect. 7. c. 2. quia destituitur suo Nutrimto.

Postquam verò generata est planta, augmentum assumit ab alimentario humore, quem ex terra haurit per radicem, ideoque plantæ etiam Soli, in quo nascuntur, Naturam imitari solent, undè aliis aliæ præstantiores, quamvis ejusdem sint speciei, quatenus ipsa loca, in quibus nascuntur, diversa sunt. Imò etiam hoc modo nutritur, unde etiam plurimas obtinet particulas, quæ ratione officii, quo funguntur in nutritione, varia acceperunt Nomina. Sic radice veluti ore haurit alimentum, per fibras & venas, per analogiam sic dictas illud attrahit, quo postea reliquæ partes integrantes, utpote caulis vel truncus, rami, surculi, & folia nutriuntur.

Seidelius lib. 1. c. 2. Magirus l. 5. c. 4.

Modus generationis plantarum manifestus.

Occultus

CAP.

CAPUT III.

DE VITA PLANTARUM.

Ubi planta generata est, tum demum vivere incipit, quod quamvis omnibus animatis commune sit, nihilominus tamen modus vivendi diversus est. Alia est vivendi ratio in animalibus, quibus peculiare Organum vitam custodiens Cor scil. concessum est: alia etiam vita in Plantis est, in quibus, quamvis aliquid Cordi analogum sit statuendum, nihilominus tamen illud per totum Plantæ corpus diffusum est. Hæc igitur est ratio, quod partes Plantarum resectæ, vivunt aliquandiu, an imalium verò item, quia plantæ vim animæ insitam & diffusam habent ubiq; , cui etiam inservit tenax humor in plantis, qui magis conservat illas facultates. Quod etiam in quibusdam animalibus apparet, quæ exempto corde ad tempus moventur & vivunt, ut patet in Ranis, ubi notandum, hoc fieri propter humorem tenacem, cui communicatus Spiritus animalis ad tempus adhuc suum præstat officium. Hinc etiam Ars Naturæ imitatrix, nos docuit stirpes per surculos propagare, ubi enim resectæ partes terræ, aut alii plantæ insitæ fuerint, vicissim suum assumunt incrementum & rescuntur. Ubi verò deficit Nutrimtum facilius etiam partes resectæ arefcunt & moriuntur, quod tamen difficulter accidit in iis, quibus humor admodum lentus & viscosus inest, ut sunt Telephium, Sedum, Allium, &c. quæ etiam ad tempus perdurare, imò etiam augeri possunt.

Ubi vita plantarum?

CAPUT IV.

DE PLANTARUM VIREBUS.

Cum duplex sit forma in Plantis, sc. mixti formæ & Animæ, hinc etiam duplices sunt qualitates vel vires, quibus Plantæ præditæ sunt, scil. quæ vel consequuntur formam mixti, vel quæ formam animæ consequuntur.

Duplices plantarum vires. Quamnam formam mixti consequantur?

Ad formam mixti consequuntur facultates calefaciendi, frige faciendi, humectandi & exiccandi, vel in primo, vel in secundo, vel in tertio, vel in quarto gradu: item secundæ qualitates odores, saporis &c. Nam hæc qualitates omnes, ut supra determinatum est, consequuntur mixtionem in genere: ideoque rebus animatis insunt, non quod animalia, sed quod mixta sint. Adde, quod ejusdem generis vires interdum magis in exiccatis, & ita de mortuis herbis observentur, quam in virentibus. Cum verò in iis Anima vegetativa non amplius adsit, verisimile, illas vires ab alio principio deducendas esse. Hæc etiam referuntur illæ qualitates herbarum, quæ certum & determinatum quiddam respiciunt, ut sunt Topica, quæ ad peculiarias partes in Corpore humano diriguntur, & purgantia, quæ determinatos humores denotant.

Quæ formam animæ?

Quæ autem ipsam Animam, ab ea quoque occultæ quædam procedunt facultates, quæ potissimum in plantis viventibus adhuc observantur. Ita, Olea quercum averfatur, Brassica Viti odiosa, Ruta fisco dicitur amirissima.

CAPUT V.

DE PLANTARUM DIVISIONE.

Omnia Enumeratione partium plantarum, quæ quodammodo respondeat secundum Analogiam partibus animati corporis, accedimus ad denotanda summa genera plantarum. Dividuntur autem communiter omnes plantæ in Arborea, Frutices, Suffrutices & herbas. Est autem Arbor planta lignosa maxima, cui caudex cum superficie est quidam perennis, naturaque simplex: huc pertinent Pyrus, Malus, Quercus, &c.

Frutex verò mediocrem crassitiem & altitudinem obtinet, multipliciq; caudice constat, ut Sambucus, Corylus, Sabina, &c.

Suffrutex, mediam Naturam habet inter herbas & frutices, ut Ruscus, Myrtillus, Ruta, Genista, &c.

Herba deniq; vel ex foliis tantum constat, ut Adiantum, muscus, vel etiam ex Caulibus, ut beta, valeriana, succisa, &c.

Sunt alia divisiones plurimæ à loco, à qualitatibus, aliis accidentibus desumptæ, quas omnes declarare non patitur Compendii Ratio: ideoque auditores ad Plinium l. 12. & seq. Galienum de simpl. Medic. facul. Cossavin de universali stirpium natura, Dioscorid. Mattheol. Tabernemont. Tragum, Lobel: Camerari. Fuchs. in suis herbariis, Cardanum lib. 3. de subtil. qui in pluribus sese opponit Scaliger. Exerc. 138. 139. & seq. remittimus. Plurima hic subministrabit Herbarium Hortianum, in quo juxta menses selectæ, rariioresque & vulgares plantæ proponuntur & declarantur.

CAPUT VI.

DE PLANTANIMANTIBUS.

Ad plantarum Naturam maximè accedunt Planta animantia græcis ζώοντα, quæ sunt composita corpora perfecta, quæ mediam Naturam obtinere videntur inter plantas & animalia, ideoque in eo conveniunt cum plantis, quod nutriuntur & loco non moventur; quatenus autem contactum refugiant, eandem cum Animalibus cognitionem habere videntur. Huc igitur referuntur Spongia marina, urtica marina, quæ suaviter tactu dilatantur, compuncta verò sese contrahunt. Notandum & illud, quod Scaliger Exerc. 181. sect. 29. refert, de arbore exotica, quæ adveniente homine ramos contrahit, recedente verò, eosdem expandit. Præter cætera Agnum vegetabilem Scythia, huc quoque refert par. 2. sing. sect. 11. c. 2. de quo vide Scaligerum citato loco. Quidam huc etiam referunt herbam nostratam, quæ Noli me tangere dicitur, quæ ubi maturata attingitur, cum violentia ejusdem rumpuntur siliquæ, & semen emittitur instar sagittæ, sed minus rectè; hic enim potius est respicienda membranula tenuis, quæ siliquas constituit, quæ ubi attingitur, etiam leviter, tamen statim rumpitur, quæ disrumpit, cum violentia semen illud, quod antea in parvo spatio detinebatur, e-rumpit, ideoque hic motus non præsupponit sensum quandam, sed ex alio deducitur principio. Videatur de Zophytis Doctiss. Libavii disertatio par. 2. singul. 13. sect. ubi eleganter de earum natura disserit.

Spongia marina. Urtica marina.

Agnus vegetabilis Scythia. Noli me tangere.

LIBRI

LIBRI II. SECTIO VI.

De

ANIMALIBUS BRUTIS.

CAPUT I.

DE NATURA ANIMALIUM IN GENERE.

N augustinissimo Naturæ libro sensim ab imperfectioribus ad magis perfecta ascendimus, undè consideratis Plantis ad ipsa animalia accedimus, in quibus Creatoris summi omnipotentia & sapientia, tam manifestè apparet, ut oculis etiam externis demonstrari possit. Brevibus igitur de Natura animalium differendum erit, propterea, quod pleraque in hominis declaratione, qui præ reliquis præstantissimus, declaranda veniant.

Animal quid.

Est autem Animal corpus Organicum vivens, anima sentiente præditum.

Anima sentiens quid?

Undè patet in genere, omnia animalia in eo convenire, quod sentientem habeant animam, cujus ratione per Organum cognoscibilia percipere possunt, quamvis sentiendi modus in omnibus idem non sit: hæc igitur Anima sentiens est animalis forma, quæ actus est corporis organici viventis, quia Anima sentiens præsupponit vitam, quare vicissim subordinatæ formæ hic conspiciuntur: nam cum sentiunt anima sit nobilior quàm vegetans, idè nobiliorem quoque materiam requirit, idè que non sufficit ad recipiendam animam sentientem corpus mixtum organicum, sed opus est, ut quoque vitam habeat. In eo igitur Natura Animalium in genere consistit, jam sequitur, ut aliquid de eorum generatione dicamus.

CAPUT II.

DE GENERATIONE ANIMALIUM.

Generatio univoca quid?

Animalium Generatio duplex potissimum observatur: Univoca & Æquivoca. Univoca Generatio, quando gignens & genitum specie conveniunt, ita hominem ab homine generari experientia confirmat.

Animal per foetum generat, & per ova.

Hæc vel per foetum, vel per ova perficitur. Per foetum generatur Animal in utero materno per coitum maris & femellæ utriusque semine concurrente. Per ova verò foris excluduntur foetus, ubi tamen notandum, quod ova fecunda non sint, nisi post maris & femine congressum genita sint. Quibus prior generatio convenit, illa vivipara dicuntur, quod vivum foetum edant, ut sunt Animalia perfectiora, scil. Homo, Bos, Canis &c. Quæ autem posteriori modo generantur, illa dicuntur ovipara, ex ovis enim generantur, ubi

Ovipara.

partes ex albumine disponuntur, & à Vitello nutriuntur, agente calore femellarum incubanti, donec excludantur, ut ex Aristotele patet 6. de hist. ani. c. 3. Julio Scaliger. exerc. 188. Quædam etiam ova committunt calori externo, ut sunt pisces aliqui, committentes ova aquæ, ubi à calore cælesti foventur, & in piscium speciem mutantur. Et talis Generatio est adhuc Univoca.

Generatio æquivoca quid?

Sequitur altera, quæ Æquivoca dicitur, quando scil. id, quod generatur, non est ejusdem speciei cum eo, quod generat, ita plurima Animalia ex putri materia nascuntur, quod dupliciter accidit: velenim ex putrescente materia simplici ortum habent, ita præcipua causa est Calor cælestis, qui materiam præparat, coquit & ita disponit, ut inde producat & evocetur anima, ut generentur ex aqua putri, culices, & ex luto, vermes &c. Vel ex putrescente cadavere, ubi calor proprius mixti corporis plurimum præstat in productione Animati corporis, ita ex putrefacto leone apes generantur.

Imperfecta animalia quid?

Omnia, quæ tali generatione æquivoca producuntur, dicuntur imperfecta animalia, tum propter imperfectam conformationem, tum etiam quod generandi potentia destituantur, quod signum imperfectionis est. Hinc Averroës mures ex semine progeneratos, & mures ex putri materia ortos, specie differre voluit, ut videre licet apud Pererium l. 8. Physic. 17.

Quamvis autem talis æquivoca generatio quibusdam animalibus imperfectis conveniat, nihilominus tamen Sententia Avicennæ & Alberti, item Paracelsi erronea est, ubi statuunt, omnia quæ generantur in matrice, posse quoque extra matricem generari, cum nunquam homo, aut bos extra matricem per putredinem generatus sit. Scalig. 193.

CAPUT III.

DE ANIMALIBUS BRUTIS IN GENERE.

Brutum quid?

Animal rectissime dividitur in Rationale & Irrationale. Hoc brutum vel bestia dicitur, & animal ratione carens: Quamvis autem ultimæ animalium differentia nobis incognita sint, nihilominus non negandum, quod in unoquoque bruto præter animam sentientem, detur adhuc alia forma informans ultimata, cujus ratione animal ab animali differt.

Nam cum equus non sit bos, & bos non sit canis, cumque unumquodque horum peculiarem constituat speciem, necessariò sequitur in unoquoque præter animam sentientem, quæ omnibus æqualiter inest, dari quoque in omnibus peculiarem, & distinctam aliam formam specificam, per quam, unum ab altero differt. Ut enim in plantis, præter vegetativam animam, quæ omnes plantas conveniunt, datur alia adhuc forma, quæ ruta differt à salvia: ita etiam in animalibus brutis hoc necessarium est.

Hæc

An Bruta quoque rationem habeant?

Hæc formæ ultimata animalium nobis incognita sunt, quare omnia bruta in eo ab homine distinguimus, quod ratione careant: quamvis autem reperiantur, qui brutis quoque rationem attribuere non ventur, in quorum numero est Valla lib. dial. c. 9. nihilominus tamen horum sententiæ salvâ veritate subscribere non possumus, quia opera illa apparentia, quæ aliquid rationis sapiunt, in quibusdam ab instinctu naturæ & assuetudine potius, quàm à ratione procedunt. Viderant enim, quod semper eodem modo sese habeant. Adde rationem Scaligeri Exerc. 307. sect. 5. quod Ratio sit facultas Animæ, à causis ad effecta, & ab effectis ad causas procedens, quod minime convenit brutis.

Ratio quid?

CAPUT IV.

DE VOLATILIBUS.

Volatilia quid?

Quamvis variis modis ipsa bruta dividi possint, ille tamen præ reliquis observanda est, ubi animalia dividuntur ratione loci, in quo vivunt, vel in Volatilia, sive Æreæ, vel in Aquatilia sive Palustris, vel in Terrestria.

De Volatilibus hoc capite agendum est, quæ etiam Æreæ dicuntur, propterea quod iis facultas volandi inest propter excessum æreæ substantiæ, cui postea plurimum intervrit pennarum constructio, quæ intra suas cavitates ærem magis recipit, ut eo citius sursum ferantur.

Alas magnum robur habere.

Præterea huic operi plurimum inserviunt Alæ, undè omnes aves alata, quarum beneficio sese atollunt & in ærem sublevant, cumque alæ continuo motum requirant, idè in iisdem movendis, maximum robur obtinent aves, propter musculos pectorales, qui ob hunc usum in volatilibus majores, quàm in animalibus terrestribus conspiciuntur, ut in avium sectione satis apparet.

Respondere pedibus anterioribus.

Quemadmodum igitur in Animalibus terrestribus plerisque 4. pedes reperiuntur: ita in volatilibus loco pedum anteriorum respondent alæ, tanquam iisdem ad volandum membra aptissima: hinc Aves omnes sunt bipedes, & in eo cum homine conveniunt, cui loco pedum anteriorum provida Natura Manus tanquam Rationis optimum instrumentum concessit. Paucissima tamen aves quadrupes excipiuntur, de quibus consule Scalig. Exerc. 228.

Temperamentum avium.

Quo ad temperamentum, omnes aves respectu piscium & animalium terrestrium sunt calida & sicca Natura, quæ constitutio respectiva tantum est: aliàs pro variis conditionibus, variis etiam qualitatibus præditæ sunt.

Differentia avium.

Sunt autem hæc volatilia vel domestica, ut capo, pullus, gallina, Columba, anser &c. vel sylvestria, ut perdix, turtur, ficedula, passer, hirundo, palumbus. Possunt & alia plurimæ differentia proponi ab adjunctis locis & aliis accidentibus desumptæ. Hoc tamen notandum, quod quædam quasi mediam Naturam obtinere videntur, quæ à volatiliis Natura quodammodo discedere videntur, ut Gryphus, Struthiocamelus, item vesperilio.

dentur, ut Gryphus, Struthiocamelus, item vesperilio.

CAPUT V. DE AQUATILIBUS.

Sequuntur illa animalia, quæ in Aquis potissimum vivunt, hæc distinguuntur in ea, quæ tantum in aqua degunt & in ea, quæ partim in aqua, partim etiam in terra vivere possunt. Illa sunt vel sanguinea, ut pisces propriè dicti, in quibus numero sunt, Cete, Carpio, Lucius, Perca &c. vel exanguia, ut Polypos, Cancer, Ostrea, Conchilia &c.

Differentia aquatiliis. Quæ in aqua tantum vivunt?

De his Aquatilibus non immeritò quæritur, an etiam respirent, quod negat Philosophus de Respir. cap. 7. addi potest Ratio firmissima, quod pulmonibus tanquam organo respirationis destituantur, quorum loco ipsis branchiæ sunt concessæ, quæ idem præstant officium, non quidem in respirando, sed in refrigerando, quia hauriunt aquam refrigerandi causa.

An respirent?

Quæ partim in aqua, partim in Ære vivunt, illa dicuntur amphibæ, & majorem obtinent convenientiam cum perfectioribus animalibus, idè quæ pulmones obtinent & respirant, ut sunt Rana, Delphin, Castor &c.

Quæ partim in aqua, partim in Ære?

CAPUT VI.

DE TERRESTRIBUS.

Superfunt Animalia terrestria, quæ in terra potissimum vivunt, & sunt vel gressilia, vel reptilia. Gressilia animalia sunt perfectiora, pedibus potissimum quaternis incedentia, quæ propter perfectiorem corporis conformationem perfectam dicuntur; idè quæ eorum partes cum hominis quoque corpore maximam habent convenientiam. Hæc animalia terrestria gressilia vel sunt mansuetæ & domestica, ut taurus, bos, canis &c. Vel fera & sylvestria, partim Cornuta, ut Cervus, Ragelapsus &c. partim non Cornuta, ut Ursus, Leo, Lepus, Cuniculus, Talpa. Huc etiam refer feles agrestes, Scali-gero volantes, non quod alas habeant, sed quod citissime, ut etiam Sciri hinc inde in arboribus moveantur.

Differentia terrestrium. Gressilia quæ?

Mansuetæ & Fera.

Denique Reptilia sunt, quæ corporis contractione & intensione innituntur ad promovendum sese. Huc pertinent Vermes, Serpentes, & pleraque etiam insecta, quamvis inter ea plura quoque ad avium Naturam quodammodo accedere videntur. De hac sectione videatur Aristoteles ejusque Interpretes, & post illos Gesnerus & Aldrovandus.

Reptilia quæ?

Et hoc modo animalium adumbratam aliquam delineationem proponere voluimus, ubi plurima, quæ ad usum partium animati corporis dexterius intelligendum facere videntur, omisimus, propterea, quod in sequenti sectione de homine, illa omnia plenius & perfectius declaranda nobis relinquantur.

bilicalem incipit affluere *menstruus sanguis*, qui aliterum Generationis principium est, & à *Laurentio lib. 8. c. 3.* definitur *Excrementum alimenti ultimi partium carnosarum, quod certis temporibus moderatâ quantitate per uterum expurgatur in fœtus generationem & nutritum.* Dicitur autem *sanguis hic excrementum*, non quod inutilis & noxius sit qualitate ut vult *Fernelius*, sed propter quantitatem, quia propter debiliorem calorem, victusque & vitæ institutum in mulieribus non assimilatur, ideoque à partibus saturatis per uterum transmittitur tanquam per viam commodissimam, ut idem post conceptionem ad ipsius fœtus nutritum inferviat. Hic igitur sanguis infantem in utero nutrit, in ejusque partium substantiam convertitur, quod patet ex defectu mensium in prægnantibus, & quamvis infans vel fœtus trahat purissimum sanguinem, ut inquit *Hippocrates*, nihilominus tamen grandior factus, non tantum purissimum, sed etiam impurum simul attrahit, ut innuit *Galenus 1. de sympt. caus. cap. 7.* unde non omnino falsa videtur *Arabum* sententia, qui *causam variolarum & morbillorum* referunt ad menstrui sanguinis vitia, ut approbat etiam *Laurent. cit. loco quæst. 9.* Quo concessio, non tantum sequitur omnino *venenatum esse hunc sanguinem menstruum.* Nam, quod stirpes excedat, sata strangulet & suffocet, specula inficiat, &c. hoc eodem non inest, sed quatenus extra corpus putrescit & corrumpitur, vel, ut habitum mulieris vitiosum consequitur. Benignam hujus esse substantiam manifestissimum est ex eo, quod excretus, mulierum genitalia non exulceret, iisque augmentum præstet. Adde denique causam à priori, quod absurdum sit huic sanguini naturam alienam à reliquo sanguine assignere, cum ex eadem materia iisdemque efficientibus consistat.

CAPUT III.

DE CALORE INNATO, HUMIDO PRIMIGENIO ET SPIRITU INSITO, QUÆ SUNT PRINCIPIA PARTES CONSTITUENTIA.

Postquam naturam seminis, & sanguinis materni, ex quibus partes generantur, præcedenti capite declaravimus, jam consequens est, ut ad *Essentiam calidi innati* determinandam accedamus. Hoc est illud, quo præsentem, vita, & absente, mors adest necessario: ideoque non incommodè principium, naturam partium constituens, vocari potest. Cum verò *calidum innatum* non unâ simplici consistet Essentia, sed ex *humido primigenio, spiritu insito & calore nativo* constituatur, idcirco non inconcinne à *Fernelio* describitur, quod *calidum nativum sit humidum primigenium, insito spiritu & calore undique persusum.* Nam ante omnia notandum, quod *calidum innatum*, non denotet *solum qualitatem, sed subjectum quoddam*, quod tribus constat, scilicet *humido primigenio, calore nativo & spiritu insito.* Dum demùm igitur calidi nativi natura nobis cognita erit, quando hæc tria in specie declarata fuerint.

Et primò quod *Calorem Nativum* attinet, hic semper distinguendus est à *calido nativo*, quia hoc non est qualitas, sed substantia omnibus partibus innata, quæ illam tanquam qualitatem continet.

Hic calor Nativus non est ille, qui ex Elementorum mixtione omnibus partibus inest, unde Elementaris dicitur, sed is, qui *blandus & benignus*, secundum *Aristotelem 2. de Generatione anim. cap. 3.* omnibus partibus à seminis calore ingeneratur, qui teste *Aristot. lib. de respir. & Gal. 2. de temp. cap. 2.* vitæ conservator est. Hoc calore viventia perpetuò perfunduntur, unde viventia tactu calida, mortua verò refrigerata percipiuntur.

Cum autem hic calor sit qualitas, ideo sine subiecto proprio esse nequit, quare *humidum primigenium vel Radicale* conditum & partibus ingeneratum est in prima conformatione ex aërea sanguinis & seminis portione, ut foveat hunc calorem nativum. Ergò *primigenium humidum* non est illud, quod ex Elementis generatur, & Elementare dicitur, nec etiam est illud, quod ex alimentis comparatur, alimentare vocari solet. Sed est *oleaginea humiditas partibus ingenerata.*

His duobus, addidit natura *spiritum insitum*, qui unâ cum *humido primigenio*, & calore nativo in generatione ex subtiliori seminis portione generatus, omnibus viventibus partibus insidet, eorumque Essentiam conservare nititur.

Patet igitur ex hisce, calidi Nativi natura, quæ in illis tribus consistit, cumque sine illis nulla pars vivens esse, aut operari possit, ideo non incommodè possunt vocari *Principia Partes constituentia.*

Nec moveat aliquem, si interdum apud *Galenum* & alios legat, *calidum Nativum esse spiritum insitum vel humidum Radicale*, hoc enim aliter non accipitur ab Autoribus, quam quatenus arte hæc tria inter se juncta sunt, unde etiam omnes in eo conveniunt, quod *calidum innatum sit quiddam substantiale*, non verò accidens, quod de calore nativo dici potest. Ergò manifestum est ex dictis, *calidum innatum esse quiddam*, quod partibus ingeneratum, à semine & sanguine materno ortum suum ducat.

Unde ipsius *Fernelii* sententia, *lib. 4. Phys. cap. 1. lib. de abditis rerum causis*, qui statuit calorem nativum celestis esse naturæ probatur minimè, quia hoc statim sequeretur absurdum, nativum calorem esse immortalem, quò igitur abibit post obitum cum suo spiritu: magis autem hoc patebit ex sequentibus, ubi demonstrabimus, quomodo hic calor foveatur, & recompensetur ab alimentis.

CAPUT IV.

DE HUMORIBUS ALIMENTARIIS ET CALORE SPIRITIBUSQUE INFLUENTIBUS, QUÆ SUNT PRINCIPIA PARTES CONSERVANTIA.

Quamvis Calor nativus non sit corruptivus, sed blandus & amicus, nihilominus tamen quotidie agit in humidum tanquam suum adæquatum pabulum: ne igitur facili negotio absumpto humido calor ipse quoque evanescat, idcirco natura condidit quædam *principia partes conservantia*, ubi sese offerunt *alimentares humores, calor influens, & spiritus influens.*

Et si verò *Aristoteles 2. de ortu text. 9. sub humidi ra-*

diratione omne id intelligat, quod suo termino dicitur continetur: *hic tamen humor est corpus fluidum, ex chilo vitæ jectis (secundum Veteres; cordis verò secundum Recentiores) nutritionis gratiâ genitum*, ut inquit *Avicenna*. Quare proprie in corpore humano per humorem intelligitur is, qui nutrire potest, qualis est alimentarius, qui in Epate vel Corde generatur & absolutus ad omnes partes nutriendas deferatur. Hæc est illa humiditas, per quam recompensetur humidum primigenium.

Manifestum igitur est in omni parte vivente triplex esse humidum. *Elementare, primigenium vel Radicale, & alimentare*, id quod in combustione lignorum viridum ad oculum demonstrare potest, ubi primò effluit aquea humiditas, quæ ex alimento à terra hausto superest, & respondet humido alimentario in corpore animalis: deinde, ubi absumpta est illa, incipit humidum radicale, cujus ratione facillè flamma concipitur & conservatur, quia est oleagineum & æreum, hoc per calorem absumptum, quamdiu adhuc consistunt carbonæ, obtinent in sese humidum elementare, donec omnino in terreum cinerem redigantur, ubi illud quoque humidum absumitur.

Cum verò omnium partium natura non sit eadem, ideo hoc alimentare humidum, quo insitum illud quotidie reficitur, ex 4. diversis partibus constat, scilicet *Sanguine*, qui calidus & humidus, *Phlegmate*, quod frigidum & humidum, *Bile flava*, quæ calida & sicca: & *Melancholia*, quæ frigida & sicca est.

Hi 4. humores, qui ex diversis chyli partibus uno tempore, eodemque calore in hepate generantur, iusto modo inter sese commisti, conlittuunt massam sanguineam, ad unamquamque partem nutriendam aptissimam: ideoque in venis sub unius humoris specie continentur, ex quibus tanquam per certos rivulos omnibus partibus adæquata transferuntur portio.

Unde etiam manifestum est, non solum sanguinem ad alimentarium humorem constituendum sufficere, quod *Aristoteli* attribuunt *Averroës 2. colleg. cap. 1. & Valles. lib. 1. controverf. cap. 14.* Sed contra ejusdem mentem, qui quamvis 2. de par. cap. 3. & 4. & 1. de generatione cap. 19. & 2. de generatione 4. sanguinem statuat nutrimentum, reliquos tamen non excludit, sed simul comprehendit sub sanguine, quod patet ex 2. de part. anim. c. 3. 4. 5. Cum enim alimentum in substantiam nutriti converti debeat, requiritur, ut massa humoris alimentarii ita sit constituta, ut proportionè respondeat quatuor Elementis, ex quibus omnes partes constant.

Quamvis autem alimentum plurimas alterationes per varias concoctiones subire cogatur, nihilominus tamen non est tantè nobilitatis, ut illud radicale humidum, quod ex semine ortum est, ideoque consequitur illud vulgatum: *homini denique moriendum esse*, quod testantur sacræ literæ *Job 14. & Psal. 139.* Reparatur enim & restituitur illud humidum ad tempus, unde etiam calor nativus hoc modo diutius conservatur, quò pertinet illud *Philosophi lib. de respir. cap. 6.* calorem nativum esse ignem internum qui alimentis alitur.

Præterea cum *Spiritus* quoque insitus ad partis Essentiam conservandam maximè spectet, ideo ne hic quoque deficiat natura, condidit *influentem spiritum*, qui Medicis triplex statuitur: *Vitalis, Animalis, & Naturalis.* *Spiritus Vitalis* est, qui in corde tanquam fonte caloris, ex purissima sanguinis portione elaboratur, & reliquis partibus omnibus, per ar-

terias tanquam vitæ principium communicatur. *Animalis* ex vitali in cerebro elaboratur, ut sit instrumentum animalibus actionibus aptissimum. *Naturalis* denique unâ cum sanguine in Epate generatur, ut nutritioni inserviat.

Contra *Philosophi*, qui citra necessitatem Entium multiplicationem non concedunt, *Unicum tantum Spiritum esse volunt scil. Vitalem*, à quo *Essentialiter* ipsis non differt *Animalis spiritus*, quamvis non negent, accidentalem hic esse differentiam, quam etiam alius consequitur usus, qui non statim differentiam specificam infert, alias etiam calor nativus esset multiplex, quia & ille ad omnes animæ operationes tanquam instrumentum præcipuum inservit. *Naturalem* verò Spiritum non necessarium judicant, quia venis eam ob causam sunt conjunctæ Arteriæ, ut Nutritio fieri possit communicato vitali spiritu. Hinc etiam ipse *Galenus 12. Methodi med. c. 5.* de eodem dubitat. Pro conciliatione tamen notandum, quod Medici in suis differentiis non semper tantam adhibeant *æmulationem*, ut *Philosophi*, qui tantummodò actionem respiciunt, ideoque distinguant ea diversimodè, quæ actiones variant, sive omnino specie differunt, sive accidentibus tantum, de quo *Coll. Connimb. lib. 1. de ortu cap. 5. quæst. 11.*

Quamvis autem Spiritus præcipuum instrumentum sit animæ, non tamen vivit, quia non nutritur proprie, sed tantum per appositionem reficitur, nam nulla adsunt adæquata organa, quæ necessario ad vitam requiruntur, adde quod cum toto non cohæreant omnino, quod partis proprium est, ut patet ex *Coll. Connimb. lib. 1. de generat. & corrupt. c. 4. quæst. 24.*

Ut autem *spiritus influens* à corde communicatur toti corpori, ita etiam calor influens cum eodem, tanquam comes individuus conjunctus est, qui quamvis non sit idem numero cum insito, specie tamen ab eodem non differt, quia inter omnes calores nullam specificam agnoscimus differentiam cum *Averroë, Thoma, Colleg. Connimb. & aliis.* Nam sequeretur hoc absurdum, quod plura specie distincta uni contraria esse possint, quia *frigus* omni calori contrariatur.

Ex his ergò patet, quænam sint illa Principia, quæ naturam conservant & reficiunt, quibus calidum nativum ad tempus restituitur. Liquet autem ex superioribus, quod alimenta plurimas cogatur subire alterationes in corpore, ut eam acquirant similitudinem, quæ ad partes nutriendas apta est; idcirco pro varietate mutationum illarum, varia quoque in corpore humano generantur excrementa, de quibus tanquam communioribus ante partium tractationem consequenter agendum est.

CAPUT V.

DE IIS, QUÆ ACTIONE PARTIUM SECERNUNTUR.

Hactenus illa, quæ necessitate quadam ad partes generandas, constituendas, & conservandas requiruntur, declaravimus, jam ad ipsarum partium proprie dictarum naturam declarandam, accedendum esset, nisi alia quædam se offerrent, quæ in partium numero, ut præcedenti non continentur, quamvis sint pleraque ignobilioris constitutionis. Huc igitur pertinent *Alvi excrementa, humores excrementitii, pili, ungues, & adeps.*

* K k 2

Menstruus sanguis quid?

Causa variolarum quæ?

An sanguis mensuratus venenatus?

Calidum innatum quid?

Calor nativus quomodo distinguatur à calido nativo?

Quid sit humidum primigenium?

Quid spiritus influens?

Instantia Solutio.

Quid sit humor alimentaris?

Quoruplex in corpore humiditas?

Alimentare humidum ex quatuor diversis partibus constituitur.

An ex proprie dicto sanguine humor alimentarius constituitur?

An radicale humidum nobilitate respondeat?

Quamdiu duret?

Infitum spiritum per influentem conservari.

Quid spiritus Vitalis?

Calor nativus quomodo conservetur?

Tot esse excrementa, quot coctiones.

Cum enim triplex sit coctio in humano corpore, ideò varia quoque excrementa generantur, & Ratio & Experientia suadet. Ita in prima coctione cibi, ubi in ventriculo Chylus elaboratur, excernitur & separatur illud quod noxium est, ut sunt alii excrementa. In secunda coctione, ubi humores alimentarii in hepate (vel secundum Recentiores in corde) generantur, fiunt humores excrementarii scilicet bilis in Vesicula fellea, Melancholia, quæ à liene recipitur, & Serum vel Urina, quæ à Renibus attracta, vesicæ transmittitur: hi humores superioribus non annumerantur, quia nullam nutritionis vim obtinent. De his autem omnibus manifestum est, quod in numero partium humani corporis minimè cõtineantur: reliqua verò, quæ tertia coctionis excrementa videntur, majori diligentia declaranda sunt, quia ab aliquibus pro partibus propriè dictis agnoscuntur: in horum numero sunt Adeps, pili, & unguis, de quibus in specie agendum est.

Adeps quid?

Est autem Adeps vel Pinguedo nihil aliud, quam sanguinis tenuissima & aërea portio, quæ per venas transudans, vel ex earum orificiis exiens, in membranosis partibus concrevit. Quare excrementum tertiæ coctionis utile vocari potest, quatenus à saturatis partibus non assumitur, sed tanquam utile quiddam separatur, atque reponitur ad partes membranosas in quibus concrevit. De causa efficiente hujus concretionis, inter Aristotelem & Galenum, orta est controversia: hic Adipem à frigiditate membranarum cõtlescere statuit, ideòque totam actionem frigori referre videtur: ille verò 3. de part. an. cap. 9. & 3. de hist. anim. cap. 16. hanc actionem calori adscribit, ideòque non vult instar glaciæ adipem concrevere. Pro determinatione hujus quæstionis notandum, quod ad pinguedinis generationem requiratur calor remissior, quem etiam Galenus intellexisse videtur, qui aliàs nihil actu frigidum in humano corpore concedit, undè obesoires sunt illi, qui remissioris sunt caloris, ut patet in mulieribus & virginibus, quia calor non est tantus, qui omninò absumere possit illam materiam Adipis, quod fit in naturis calidioribus. Rejicitur autem Adeps ex partium numero, quia certis terminis non circumscribitur, quod omnibus partibus convenit; adde quod inedia cæteras partes nutriat, ideòque tùm temporis fit alimentum partium.

Decisio?

Ad Pilo progredimur, horum materia est excrementum tertiæ concoctionis, siccum & vaporosum, quod eo in loco, ubi cutis rarior est, in filli modum enascitur, protrudente illud calore per poros cutis. Undè consequitur, quod humoris abundantis naturam color crinium imitetur, imò & hoc deducitur, quo sicciore crines eo calor intensior. Hos nec vitæ præditos, nec partes esse, rectè probat Fernellius, Vallesius, Conciliator contra Scotum, Vegam, Bonaventuram, quia crescunt interdum pili, ubi facultas nutritiva languet: imò crescunt etiam in mortuis, ideòque tantum secundum longitudinem augentur non verà nutritione, sed tantum appositione.

An vivant?

Denique ad Ungues accedimus, qui ex nervolarum partium excrementis in extremitatibus oriuntur. Hos etiam animà destitutos, arguit post mortem accretio, & incertus magnitudinis terminus. Quamvis autem Vallesius, 2. Contr. cap. 5. unguis in inferiori parte vivere dicat, propterea quod ibidem dissecti, vehementissimum inducant dolorem, & manifestas etiam Venas & Arterias habere videantur: nihilominus tamen potius dicendum

Ungues quid?

Denique ad Ungues accedimus, qui ex nervolarum partium excrementis in extremitatibus oriuntur. Hos etiam animà destitutos, arguit post mortem accretio, & incertus magnitudinis terminus. Quamvis autem Vallesius, 2. Contr. cap. 5. unguis in inferiori parte vivere dicat, propterea quod ibidem dissecti, vehementissimum inducant dolorem, & manifestas etiam Venas & Arterias habere videantur: nihilominus tamen potius dicendum

Objectio.

Cum verò non omnes partes enumeratæ propriè similes vocentur, ideòque de iis hoc capite tractabimus, quæ sub definitione similis partis continen-

putamus, quod dolor ille respectu membranæ subjacentis accidat, ad quem etiam illa vasa tendunt. Aque hæc de adulterinis partibus, quæ partium principia, partim etiam effecta reliquarum partium nominari possunt.

CAPUT VI.

DE PARTIBUS PROPRIE DICTIS SIMILARIBUS.

Quid propriè pars humani Corporis sit, patet ex superioribus: consideratis ergò iis, quæ ad partium naturam cognoscendam necessaria videntur, ad ipsas propriè sic dictas partes accedimus. Quamvis autem partes humani corporis variè dividantur, nihilominus hæc divisio ex ipsa partium Essentia dependet, ubi ab Aristotele 1. de hist. an. cap. 1. Gal. 8. de plac. cap. 4. Avicenna lib. 1. sen. 1. doct. 5. cap. 1. in similes & dissimiles, distinguuntur. Pars similis iisdem est, quæ in ejusdem Essentiæ particulas dividi potest, ideòque definitur

Corpus mixtum homogeneum à facultate generatrice ex semine ortum, & certo temperamento, ut alicujus actionis causa sit, definitum.

Harum partium communiter decem numerantur, ut sunt Os, Cartilago, Ligamentum, Membrana, Nervus, Arteria, Vena, Tendo, Caro, Cutis. Dico communiter, quia notandum, quod pars similis dupliciter accipitur, vel exquisitè similis, cui optimè convenit definitio tradita. Vel tantum ad sensum similis. Priori modo partis similis nomen amittunt Venæ, Arteriae, Nervi, Membrane, Caro musculoſa, Cutis, quæ partes tantum ad sensum similes sunt, quia non omninò simplicem compositionem obtinent. Quare propriè dictæ similes partes tantum remanent, Os, Cartilago, Tendo, Ligamentum, Caro simplex, quibus adnumerari potest, fibra, & humor Crystallinus, de quo in oculi declaratione.

Omnes autem partes similes in spermaticas & sanguineas distinguuntur: Spermaticæ sunt, quæ magis ex crasso semine generantur, quàm ex sanguine, ut sunt Os, Cartilago, Vena, Arteria, Ligamentum, Tendo, Nervus, Fibra, hæc enim propterea exanguia sunt, & per consequens frigidioris constitutionis, undè etiam ob imbecillitatem efficientis difficulter coalescunt partes spermaticæ primario coalitu, cui etiam inservit materiæ dispositio, quæ non confertim affluit, & naturalis partium siccitas, quæ unionem impedit, quia in omni mixtione aqueum requirit Philosophus, quod officium obtinet. Contra sanguineas partes, quæ aliàs Carnose dicuntur, ex sanguine magis constant, ideòque calidiores & humidiores, & facili quoque negotio coalescere possunt, quia materiæ copia affluit disposita scilicet sanguinea massa, quæ non admodum alterata in harum substantiam converti potest.

Cum verò non omnes partes enumeratæ propriè similes vocentur, ideòque de iis hoc capite tractabimus, quæ sub definitione similis partis continen-

Solutio.

Pars similis dupliciter consideratur.

Quid partes spermaticæ? Contra Jobernum v. Laurent.

Quid sanguineæ?

Quæ proprie partes similes.

continentur, ut sunt Os, Cartilago, Ligamentum, Tendo & Fibra. Carnem verò simplicem ad viscerum declarationem revocabimus.

etiam diversa ingeneratur, ut ex ipsa partium dissimilium tractatione patebit.

Quid ossa?

Sunt autem ossa partes similes, frigida & sicca, & per consequens dura ex feminis crassiori parte genita, ut totum fulciant, ejusque motui inserviant.

Ossium usus 1.

Undè ossa sunt quasi fundamenta Torus, ideòque sensu quoque destituuntur, & nullos nervos recipiunt, omnibus, exceptis dentibus, hanc ob causam, ne perpetuum excitent dolorem. Verùm præter hoc officium, alter quoque usus non negligendus est, quod scilicet ossa ad motum, quod de loco ad locum movemur, inserviant, ex quo colligitur, quam ob causam natura plura ossa condiderit, quæ inter se necessariò conjuncta esse debuerint, aliàs totum minimè sustinerent.

Cur plura ossa.

Hæc conjunctio fit vel ut ap. Spor. vel ut ad. Ocul. quod modis diversis accidit, ut patet ex Galeno lib. de Ossibus.

Omnium ossium distinctio.

Omnia verò ossa inter se conjuncta constituntur, & distinguuntur in Caput, Truncum & Artus. Caput vicissim in Calvariam & Faciem dividitur. Calvaria constat 8. ossibus. 1. Os frontis, 2. Occipitis. 3. duo sphenoidales. 4. duo temporum. 5. Cuneiforme. 6. Ethmoides. Hæc octo ossa conjunguntur per suturas octo, tribus veris, ut sunt coronalis, sagittalis & lambdoïdes: duabus spuris, & tribus communibus, quæ omnes ad liberam fuliginum transpirationem faciunt. Faciem constituunt maxilla superior undecim, & inferior duobus ossibus constantes, quibus utrisque Dentes 16. insuntur, quos sub ossium numero merito comprehendimus, quamvis sensum habeant, quia ossis natura non semper ponit denegationem sensus. His annumerari possunt processus temporum, qui Zygomata dicitur, item os hyoides linguae fundamentum, & ossicula auditus tria, stapes, malleus & incus.

Ossa Faciei.

Nunc ad Truncum, qui in spinam, costas, & os innominatum dirimitur. Spinam in Cervicem, cujus septem. Dorsum cujus undecim, lumbos, quorum quinque sunt vertebrae & Os Sacrum, cujus extremum Coccyx, partimur. Costæ in utroque latere duodecim, superiores 7. veræ, reliquæ nothæ vel spuria: his in anteriore parte Ospectoris, in superiore clavicularum duæ, in posteriore scapulae totidem annumerantur. Os innominatum, quod D. Platerus coxam vocat, in os Ilium, os ischion seu coxendicis, & os pubis dividitur.

Ossa Trunci.

Super sunt artuum ossa, manuum videlicet & pedum. In manu primum os est Brachii, duo Cubiti; Carpi octo: metacarpi 4. digitorum 15. Eodem modo in pedibus, primum est femoris, duo tibia, pedis 7. Metapedii quinque, digitorum 14.

Ossa artuum.

Ossibus declaratis succedit Cartilago, osse mollior, ex terrestri feminis parte genita, ut ossium conjunctioni inserviat, aut etiam alias partes firmet, ut ex tractatione dissimilium patebit.

Cartilago quid?

Cartilagine mollior est Ligamentum, quo Articuli colligantur, ne dissiliant, & luxationem patiantur.

Ligamentum quid?

Ligamento mollior adest tendo, musculi scilicet extremitas, quæ motus gratiâ in Articulum inferitur. Denique Fibra pro diversitate actionis, partibus

Tendo quid? Fibra.

Ligamento mollior adest tendo, musculi scilicet extremitas, quæ motus gratiâ in Articulum inferitur. Denique Fibra pro diversitate actionis, partibus

CAPUT VII.

DE PARTIBUS SIMILARIBUS AD SENSUM.

Inter Partes Similes sic dictæ communiter, spectant illæ, quæ ad sensum similes dicuntur, ut sunt Vena, Arteria, Nervus, Cutis, Musculus vel musculoſa caro, & Membrana, de quibus hoc capite agendum est.

Quæ ad sensum similes partes? Vena quid?

Vena græcis ελε- est pars corporis oblonga, rotunda & cava, tenui tunica, omni villorum genere texta constans, ut sanguinem à partium nutrimento residuum ab omnibus partibus recipiat & ad epar & cor ad perfectionem debitam acquirendam deferat. Dico oblonga, rotunda, & cava, quia vena justam suam conformationem requirit, in quo, cum organicis partibus convenit. Dico tenui tunica, quia venarum tunica simplex esse debet, in quo ab Arteriis differt. Dico omni villorum genere: nam in venis triplices sunt fibræ propter usum communem, ut scilicet sanguinem trahant, contineant, & transmittant; undè fibræ rectæ, obliques & transversas obtinent.

Sunt autem duæ venæ, ex quibus reliquæ suam ducunt originem: Vena Porta, & Vena Cava. Vena Porta ex sinu hepatis progrediens, primum mittit ramulos in ventriculum, vesiculam felleam, duodenum & Epiploon, postea dividitur in Splenicum & Mesentericum ramum, ille in Splenem disseminatur, hic verò in Mesenterium absumitur, à quo venæ hæmorrhoidales & Meseraicæ constituuntur.

Omnium venarum delineatio. Propagines venæ portæ.

Vena Cava hepar quasi pertransire videtur, ideòque duos ramos maximos; ascendentem & descendentem constituit. Superior ascendens mox ramulum Diaphragmati inserit, deindè ad dextrum cordis ventriculum, in basin cordis mittit venam Coronariam: postea à corde ad caput ascendens primò constituit venam azygon, mox intercostalem, denique mammariam ad pectus emittit, quibus fuffis rivulis, internam & externam jugularem ad caput & duos axillares ad brachia mittit. Inferior descendens triticus primò emittit Adipalem venam ad externas renium tunicas. 2. Emulgentem ad Renes. 3. Spermaticam ad testes. 4. Lumbarem ad lumbos. 5. Musculam ad musculos inferioris Regionis. Postea in duos iliacos ramos distinguitur, ex quibus in Corpore adhuc existentibus generantur quatuor venæ, Sacra, Hypogastrica, Epigastrica & Pudenda; præter Cavam & Portæ venam est & alia, quæ infantem in utero nutrit & vocatur umbilicalis. De venis tantum, ad Arterias accedo.

Propagines venæ cavæ.

Arteria est pars corporis oblonga rotunda, & cava duplici tunica constans, & triplici fibrarum genere texta, ut à Corde spiritum vitalem & sanguinem ad universi corporis nutritionem & conservationem debeant.

Arteria quid?

Dico pars oblonga, &c. quia habet eandem conformationem cum venis. Dico duplici ramic, quo differat a venis, quia duæ sunt ramicæ propriæ, quarum una tenuis exterior scilicet interior verò Hero-phyllo quintuplo crassior est venis, hunc ob finem, ut apta sit ad spiritum vitalem continendum, quia aliàs facilè expiraret. Dico triplici fibrarum genere, quæ ad attractionem, retentionem & distributionem inferviunt, cumque posterior actio maximè requiratur, idè plures sunt fibræ transversæ, quibus distribuit & expellit, pauciores rectæ & obliquæ. Dico à Corde: ut enim venæ ab Epate, sic Arteriæ à Corde oriuntur, cui etiam inferviunt tanquam ministræ. Undè etiam Corde dilatato, dilatantur, & eodem constricto, constringuntur ab eadem facultate, qua Cor movetur, idèque vice Cordis funguntur in reliquis partibus. Quamvis Scalig. Exerc. 296. sit opinio: Corde constricto, dilatari Arterias, & contrà, Corde dilatato Arterias constringi ob spiritum impulsam, nihil tamen concludit hæc Ratio, quia Arteriæ non dilatantur ob spiritum impulsam, sed spiritus ingreditur propter dilatationem, quæ fit à facultate infra, cujus rei Exemplum in follibus fabricorum, qui dum dilatantur, imbuntur aërem, dum concidunt, repellunt eundem. Dico ut spiritum vitalem & sanguinem ad universi corporis nutritionem & conservationem debeant, ubi finis arteriarum apparet, ita ut officium primarium earundem in eo consistat, ut iisdem mediantibus cor totius corporis conservationi præesse possit: cumque omnes partes nutritione & vitâ indigeant, idè Arteria magna è finistri cordis sinu egrediens statim in duos Ramos ascendentem & descendentem dividitur. Ascendens primo basi Cordis inferit Arteriam Coronariam, deindè Intercostalem, Mamariam & Cervicalem disseminat. Denique Cororidam ad caput mittit, Postea ad brachia mittit insignes truncos scilicet Axillares, Arterias. Descendens Arteriæ truncus primo celiacam ad Ventriculum, Omentum, Jecur, &c. multis rivulis procedentem: Mesentericam superiorem ad eam Mesenterii partem, quæ intestina tenuia continet; Renalem, vel emulgentem, Spermaticam, Lumbarem & Musculam emittit. Postea in Ramos Iliacos dividitur, quorum uterque adhuc in Corpore quinque surculis frutricatur, hypogastrico umbilicali, Epigastrico & pudendo. Atque hæc est Arteriæ magnæ disseminatio, cui annumerari potest vena Arteriosa cum Arteria venosa, quæ ex corde in pulmones tendunt, & aspera Arteria, per quam Aërem attrahunt pulmones.

Instantia.

Arteriæ magnæ propagines.

Vena arteriosa & arteria venosa. Arteria aspera.

Nervus quid?

Nervorum principium.

Nervus est vas à Cerebro aut spinali medulla ortum, interius medullosum, externis duabus membranis amictu, spiritum animale à Cerebro, sensus & motus gratiâ, partibus deferens.

Dico Vas, quia convenit in eo cum Venis & Arteriis, quo ad conformationem, exceptâ cavitate, quæ in eo perspicua non est. Dico à Cerebro, quod principium nervorum est, cui etiam tanquam fidelissimi ministri famulantur. Dico spinali Medulla: nam hæc Cerebri vice fungitur in partibus inferioribus, idèque plurimos nervos emittit. Dico

medullosum, quia in interna parte spongiosi & medullosum sunt nervi, in quo sui principii scilicet cerebri naturam imitantur. Dico duabus membranis, quia Nervus ad motum præstandum firmus esse debent, idè optimè duplici pariete interior eorum substantia munitur, adde quod hoc modo aptissimi sint ad spiritum animale continendum & vehendum. Dico sensus & motus gratiâ, qui utriusque inferviunt Nervus, nam unus idemque Nervus sensum & motum præstare potest, ut patet in Nervis, qui à spinali medulla ad manus derivantur, à quibus sensus & motus dependet.

Quod enim interdum motus pereat, illæso sensu, hoc propter accidit, quia major spirituum copia ad motum, minor ad sensum requiritur: adde quod per oculos, & cæcos meatus pauci spiritus sensui sufficientes transmitti possunt.

Numerantur autem octo nervorum paria, quæ à Nervoso Cerebro descendunt, quibus adduntur paria triginta, quæ à spinali medulla oriuntur, in quorum exitu observavit Laurentius, quod enalci interdum incipiant à Cervice, & postea in lumbis erumpunt, undè causam reddere potest, quare luxatâ vertebrâ cervicis, lædatur pedis, vel femoris motus.

Ad partes similes ad sensum annumeratur etiam Cutis pars corporis nervæ, ex femine nata, quæ corpus totum extrinsecus integrit, idèque in eam plurima vasa deflunt: undè etiam exquisito sensu prædita est, licet in una parte minus quàm in altera.

Huc etiam Musculi referuntur, qui sunt corpora Carnosa, quibus Nervus motus facultatem deferentes, implantantur, & constant tribus partibus: Capite, quod ex osse enascitur, media Carne, quæ princeps motus organum & tendine in membra movenda definent. Horum omnium addere descriptionem, nostrum non pariter institutum, quorundam tamen & præcipuorum mentionem faciemus in Tractatione dissimilariarum.

Membrana denique est pars Corporis cute tenuior, & sicior, ex femine progenerata, cujus usus in corpore est multiplex, ut patebit ex sequentibus. Inter membranas autem, omnium maxima est membrana Carnosa, quæ cuti subjacet & in brutis atque facie hominis musculofo ut cutim movere possit: in reliquo verò hominis Corpore, membranosa undique Adipe obducitur.

CAPUT VIII.

DE PARTIBUS DISSIMILARIBUS IN GENERE.

Partes similes hæcenus consideravimus, Quæ ad partes dissimilares accedendum est, quæ in partibus diversæ Essentiæ dividi possunt, & definiuntur hoc modo.

Partes dissimilares sunt corpora composita ex similaribus debito numero, figurâ & justâ magnitudine cœmentibus, cum idoneo situ & consensu ad certam aliquam actionem perfectè edendam.

Patet

Parte igitur tota dissimilariarum naturam in compositione consistere, quæ propter usum requiritur, undè Quæ in dissimilariarum partium, in principales & minus principales.

Quid principales?

Principales sunt, quæ absolute ad individui conservationem necessariae sunt, ubi sese offerunt Cerebrum, Cor & Epate: sunt enim tres præcipue facultates Totum conservantes, scilicet Animalis, Vitalis, & Naturalis, quibus hæc membra præstant. Quamvis autem hoc loco pluribus disputari solet de partium principatu, nihilominus tamen notandum, quod hæc partes tres merito principes dicantur, quatenus usum & necessitatem earundem respiciamus.

Gordi principatum debent.

Non tamen negandum est, quod in comparatione unius ad alteram principatus Gordi remaneat, quia Anima in Corde radicè alter inhaeret, undè etiam Cor reliquis vim quandam agendi communicat. Quare Conciliator diff. 38. inquit, radicaliter, unum tantum esse principale membrum, scilicet Cor, manifestative, verò & secundario plura.

Corporis Divisio.

His tribus principalibus membris Galenus in Arte parva annumerat etiam testes, quos hic omitimus, quia etiam si testes sint necessarii ad conservationem speciei propter generationem, non tamen simpliciter ad Individui conservationem sunt necessarii.

Hæc tria principalia membra totum corpus in tres cavitates insignes dividunt, in ventrem Infimum, Medium & Supremum. In infimo & medio ventre, considerantur illa membra, quæ nutritioni, generationi, & vitæ dicata sunt: in summo verò, resident illa, quæ sensui & motui aptissima judicantur.

CAPUT IX.

DE INFIMO VENTRE, ATQUE PRIMUM DE MEMBRIS NUTRITIONI DICATIS.

Naturali facultati potissimum inferviunt illa membra, quæ in Infimo ventre continentur. Cum verò ad hanc facultatem non solum pertineat nutritio, sed etiam generatio, idè in hac infima cavitate duplicia continentur membra, partim nutritioni, partim etiam generationi inferviantia. De illis hoc capite agendum est.

Quamvis autem præcipuum nutritionis instrumentum sit Jecur, secundum veteres, nihilominus tamen illud non sufficit, sed alia etiam organa minus principalia requiruntur: nam cum nutritio fiat per conversionem nutrimenti in substantiam nutriti, necessariò requiritur, ut alimenta assumpta plurimas subeant coctiones & alterationes, undè in infimo ventre statim duplex inferviunt coctio, prima & secunda.

Prima coctio quomodo fiat? Venticulus quid?

Primum coctionem perficit Venticulus, qui est pars corporis membranosa, concava, duabus tunicis propriis, carnosis, certo & peculiari temperamento prædita, ut alimentum in chylum convertere possit, undè ejus actio dicitur χυλοποιε. Huic primò intersit Os, in quo cibus assumptus comminuitur, & quodammodo alteratur: item Oesophagus vel Stomachus, qui constituit canalem, per quem cibus ad ventriculum transmittitur. Hic conjungitur cum superiore orificio ventriculi, quod sensu exquisito præditum propter insignes nervos, qui à cerebro descendentes inter ventriculum &

Stomachus quid?

cerebrum consensum constituunt. Venticulo continua sunt intestina corpora oblonga, rotunda Intestina & concava, quæ chylum à ventriculo recipiunt, quid? cumque magis elaborant. Hæc connectuntur inter sese per Mesenterium, in quo sunt Venæ lacteæ, Mesentericæ chyli partem optimam ex intestinis sugunt, eamque ad Hepar deferunt, ex qua venarum suæctione fames generatur, quando chylus deficit. Quod in intestinis à venis relinquitur, illud tantumquam inutile per secessum rejicitur. Incumbit autem intestinis & ventriculo corpus membranofum duplex plurimis arteriis & venis constans, quod Epiploon vel Omentum dicitur, quod adjuvat operationem ventriculi & intestinorum, quatenus fovendo calorem internum auget & fovet.

Omentum.

Chylo hoc modo elaborato succedit secunda coctio, ad quam prima ordinata est: undè hepatis consideratio subsequitur, quod definitur hoc modo: Hepar est pars corporis dissimilariis, venis, arteriis, nervis, atque proprio parenchymate ita conformata, ut optimum sanguificationis instrumentum esse possit, undè ejus actio dicitur ἀπαρτοποιε.

Secunda coctio quomodo fiat?

Hepar quid?

Hoc membrum in infimo ventre principatum obtinet, & est præcipuum nutritionis instrumentum, quatenus ex chylo, per venas lacteas ab intestinis transmissis, sanguinem conficit, quem postea cava ad cor, ut ibi novas accipiat vires, deportat. Quamvis autem hæc actio ἀπαρτοποιε ab Aristotele, Averr. Conciliatore attribuatur cordi, falsò tamen innititur id ipsum fundamento, quatenus statuit à corde venas omnes, tanquam à suo principio, procedere, id quod experientia, & observationi Anatomice reclamant. Firmum igitur est illud, sanguinem in Epate elaborari, cui plurimum infervit propria hepatis caro, quæ concreto sanguini non absumit, undè etiam sanguis propterea rubedinem assumit.

In hac secunda coctione triplex generatur excrementum, crassum scilicet & terrestre, tenue & biliosum, & serosum: unicuique recipiendo peculiaris sunt dicata organa, ubi vesicula fellea, lien & vena se offerunt, de quibus agendum est.

Excrementum secundæ coctionis triplex.

Vesicula fellea est pars membranosa simplex, triplici fibrarum genere constans, ex dextra hepatis parte propendens, ut biliosum excrementum à jecore recipiat. Dico pars membranosa: quia constat membranâ simplici, quæ tamen firma est, propter fibras diversas: obtinet enim fibras rectas, quibus allicit; obliquas quibus retinet; & transversas, quibus expellit bilem. Dico ex dextra parte propendens: quia in vicinia hepatis cõtinetur hoc membrum, ut noxium hunc humorem à laudabili sanguine statim separet, ne unâ cum reliquis humoribus ad partes corporis per venas transmittatur. Dico ut biliosum excrementum: quia bilis non ut nutrimentum recipitur à vesicula, sed ut excrementum, i sedque bile non nutritur vesicula fellea, quod Jobertus vult, quia videmus conspicuas venulas, quæ in substantiam vesicæ inferuntur, undè nutrimentum à vena portæ recipit.

Vesicula quid?

In hac vesicula fellea duplex observatur meatus, Duplex vel χολδοχοε, unus in hepar defluit, per quem vesicula recipit bilem: alter ad duodenum intestinum procedit, qui bilem ex vesicula ad intestina mittit, ubi excrementum hoc quoddam usu adhuc infervit corpori, quatenus intestina ad rejicienda excrementa extimulat. Atque hoc modo excrementum biliosum excernitur.

Duplex meatus vesiculae felleæ.

Ad Lienem accedimus, qui Melancholicum recipit succum. Est igitur Lien pars corporis omnium Quæ Lien, *Kk 4 vaso-

vasorum genere, & propria carne spongiosa ita conformata, ut crassum excrementum recipere, & à bono sanguine separare possit. *Dico omni vasorum genere*, quia lien obtinet venas, arterias & nervos: venæ oriuntur à vena portæ, quæ multâ & copiosâ ferè in substantiam lienis desinunt, per quas sanguis plurimo excremento terreo commixtus lienì communicatur: Arteriæ plurimæ sunt in liene, quæ oriuntur à ramo Cœliaco arteriæ magnæ, per quas spiritus vitalis & calor influens lienì communicatur, ut eò citius Melancholicum hunc sanguinem, suâ naturâ frigidum, elaborare possit, undè maximè inserviunt ad ipsius lienis usum præstandum, ubi id quod bonum est in nutrimentum lienis cedit: Id verò quod omnino excrementum est, vel per vas breve ad ventriculum mittitur, ubi est causa appetentiæ in famelicis, undè etiam Melancholici voraces dicuntur; aut etiam per splenicâ venas ad intestina transfertur. Et hoc modo lien inservit hepatis, sequitur ut cognoscamus etiam illas partes, quæ tertium excrementum, scilicet serosum expurgant.

Renes quid?

Hic offerunt sese *Renes* partes corporis dissimilares, ad serosum excrementum à sanguine separandum optimè conformatæ. In hac substantiam desinunt *arteriæ & venæ emulgentes* dictæ, à quibus unâ cum sanguine arteriali & venali recipitur serum, quod in renem cavitatibus exiguis separatur à laudabili parte, quæ in renem nutrimentum cedit. Id verò quod omnino excrementum est, per duos ductus *Ureteres* nominatos ad vesicam urinariam demittitur, per cujus cervicem voluntate jubente excernitur: nam cervix vesicæ clauditur peculiari musculo, quem Græci *σφιγκτηριον* vocant, cujus munus proprium est, exitum illum custodire, ne nobis invitis urina effluat.

Ureteres.

Et hoc modo secunda & prima concoctio in corpore perficitur; quod tertiam attinet, illa in unaquaque parte ab insita facultate præstatur: patet ergò quænam membra in inferiori cavitate concoctionibus dicata sint.

CAPUT X.

DE MEMBRIS GENERATIONI INSERVIENTIBUS.

Præter illa membra, quæ concoctionibus inserviunt in infimo ventre, considerantur etiam hoc loco *membra genitalia*: nam cum omnibus rebus appetitus æternitatis sit insitus, ideo corporibus animatis, quæ quo ad numerum corruptibilia sunt, speciei conservatio concessa est, quæ per generationem propagatur; hinc igitur omnibus Veneris appetitus à naturâ quasi ingeneratus est: quis animalis, ut utar *Laurentii* verbis, per Deum immortalis concubitus, rem adeò fœdam sollicitaret, amplexaretur, ei indulgeret? Cum verò supra dictum sit, hanc ob causam diversi sexus individua, scilicet Marem & Fœminam Deum Opravisse, meritò hæc genitalia membra distinguimus in *virilia & muliebria*, quia ex diversitate horum membrorum diversitas sexuum nascitur. Cum verò mas non in sese, sed in alio generet, quatenus scilicet semen prolificum alteri communicat; ideo omnia membra genitalia, vel ad semen concipiendum, vel ad semen emittendum ordinata erunt.

Et quæ duplicia.

Semen concipiunt testes, corpora rotunda, oblonga, duabus tunicis propriis & totidem communibus testâ carne cavernosa constantia, in quibus semen elaboratur & perficitur. *Dico duabus propriis tunicis*: harum una est exterior, quæ *epididymis* vocatur, quod propter fibras carnosas subbeat, & interior, quæ præcedenti subjacet, & substantiam testium inmediate continet, quæ *Galeno* *σπερματιον* dicitur. *Dico totidem communibus*, quæ scilicet utrunque testem continent & bursam, sive vasculum exterius, in quo testes continentur, consistunt. *Dico in qua semen*, &c. quia testibus propriè convenit vis illa *σπέρματιον*, ut rectè contra *Aristotelem* concludit *Galenus*, ideoque hanc ob causam testes etiam ad principalium partium numerum refert in *arte parva*.

Vasa deferentia & spermatica.

His membris inserviunt alia, ut sunt primò quatuor vasa, quæ seminis materiam deferunt, duæ arteriæ & duæ venæ spermaticæ quæ seminis materiam præparant & ad testes deducunt: illæ oriuntur ab arteriâ magnâ; hæ à venâ cavâ, ubi notandum, quod una, scilicet dextra vena à trunco venæ cavæ, altera verò, scilicet sinistra, originem habet ab emulgente venâ, undè dexter testis nobilior sinistro in generatione, quia ad sinistrum sanguis serosus deferunt, undè semen ignobilius generatur. Deindè inservit *epididymis*, corpus varicosum candidum, in quod vasa illa deferentia desinunt, cujus usus est, ut semen quodammodo præparet. Denique semen excoctum deferunt alia duo vasa, à testibus orta, & ad vesicæ cervicem tendentia, quæ dicuntur *ejaculatoria*. Postremò à deferentibus semen recipiunt *duo prostata*, glandulosa corpora, vesiculas plurimas continentia, in quibus semen aservatur ad usum.

Epididymis.

Ejaculatoria.

Cum verò semen virile in corpore nullum habeat usum, sed extra corpus emitti debeat, idcirco *Penis* mari concessus est, qui *κατ' ἐξοχὴν μόνος* sive membrum dicitur, cujus substantia & conformatio talis est, ut ad seminis emissionem, generationis gratiâ, sit aptissimus: nam hoc ipsius præcipuum officium est. Atque hæc sunt virilia membra, sequuntur muliebria.

Penis.

Cum verò non tantum virile, sed etiam muliebre semen ad generationem requiratur, ut supra determinatum est, ideo in mulieribus quoque sunt testes, semen præparantes & concipientes, qui tamen plurimum differunt à virorum testibus, quia minores, frigidiores, simplici tantum tunica testis, & in interiori cavitate repositi sunt: his materiam seminis deferunt duæ arteriæ & venæ, quæ exortu non differunt à vasibus deferentibus virorum. Ex testibus postea oriuntur vasa ejaculatoria, flexuosa magis, quam in viris, quæ semen muliebre ad uterum deducunt.

Testes muliebri.

Vasa præparantia.

Reliqua membra genitalia peculiariter habet mulier à viro, ut scilicet sunt *uterus & ejus cervix*. *Uterus*, quem veteres *μήτραν καὶ ὕστερον* dixerunt, est membrum membranosum, ex pluribus similibus partibus ita conformatum, ut ad generationem, tanquam hortus fœcundissimus, inservire possit. Nam in eo semen concipitur, retinetur, & actuatur, undè sequitur partium dispositio, conformatio & elaboratio. Ut autem semen virile ab utero recipiatur, ideo *cervicem oblongam*, vaginæ instar, obtinet, quo membrum virile recipit, ejusque semen generationis gratiâ attrahit. Hæc *uteri cervix*, alias collum uteri, duobus finitur orificiis, interiori, quod post conceptionem arctè clauditur; & exteriori, quod variis particulis, tam exteriorius

Uteri cervix.

rius oculis incurrentibus, quam interiorius latitantibus consistat.

Ita membra genitalia in utroque mare & foemina ad generationis opus concurrunt, quæ omnia oculis philosophicis consideranda, auribus medicis percipienda, & speculatione theologica ad usum transferenda sunt, ita ut inde nihil aliud, quam summi artificis omnipotentiam & sapientiam colligamus & addiscamus.

Peritoneum quid? Musculi abdominalis.

Atque hæcenus ita consideravimus membra in infimo ventre contenta, quæ omnia à *Peritoneo*, corpore membranoso, undique continentur, cui incumbunt *musculorum abdominalis* quinque paria, duo obliqui ascendentes, duo obliqui descendentes, duo recti, duo transversi, & duo pyramidales, qui infimum ventrem comprimunt & extendunt, ideoque excretioni fœcum præcipuè inserviunt.

CAPUT XI.

DE MEMBRIS VITALI FACULTATI INSERVIENTIBUS, QUÆ IN MEDIO VENTRE CONTINENTUR.

Ad medium ventrem, qui undique ferè ossibus circumdatus & munitus conspicitur, accedimus. In hac corporis cavitate vitæ principium, Cor scilicet, residet, quod cum suis ministrantibus considerabimus. Ante omnia tamen notandum, quod continentur *pectoris partes*, vel pectori inserviunt tantum, vel aliis etiam simul.

Cor.

Os pectoris.

Costæ.

Clavicula.

Pleura.

Musculi intercostales & pectorales.

Mammae.

Pectori tantum inserviunt *defendendo* in anteriori parte *os pectoris*, in lateribus *costæ*, in superiori parte *clavicula*, in posteriori *scapula*: item *membrana costas succingens*, quæ *pleura* dicitur: *motus pectoris* dicati sunt *musculi intercostales*.

Aliis etiam partibus simul famulantur *musculi pectorales & mammae*: nam quamvis inserviant pectori defendendo, nihilominus alios etiam obtinent usus: sic musculi pectorales brachia movent: sic *mammae* ad infantis nutritionem inserviunt, quatenus lac præparant in mulieribus, undè etiam glandulosam propriam substantiam obtinent, in qua vis illa *γαλακτοποιητική* residet, undè etiam mammae in virginibus minores, in mulieribus majores conspiciuntur, propterea quod in illis adhuc sine suo ultimo destituantur. Huc etiam referri potest *Diaphragma*, vel *septum transversum*, quod quamvis primariò respiratori famulatur, tamen inservit quoque cordi defendendo, quatenus scilicet mediam cavitatem ab infima separat, & ita fulgines à concoctionibus inferioribus exhalantes ad cor non transmittit.

Cor quid?

Est autem Cor pars corporis humani principalis, omnis generis fibræ & vasis, propriâ carne, durâ, & agrè patibili, ita conformata, ut munia vitalis facultatis optimè subire possit.

Dico pars principalis, quod ex superioribus manifestum est, quia cor reliquis omnibus membris,

quo ad usum, præstantius, quatenus scilicet omnes actiones reliquarum partium adjuvat & promovet simul. *Dico omnis generis fibræ*, scilicet rectis, obliquis, & transversis, quæ attractionem, retentionem & expulsionem adjuvant. *Dico omnis generis vasis*, quia cor recipit arterias, venas & nervos: ubi primò notandum, quod cor duobus consistet ventriculis dextro & sinistro: ille major est, & recipit à vena cava sanguinem, cumque præparat, attenuat, & ad sinistrum ventriculum per *venam arteriosam & arteriam venosam* pro ulteriori elaboratione transmittit. *Sinister verò ventriculus* minor est dextro, in quo præparatur & elaboratur sanguis & spiritus vitalis; ex hoc igitur cordis ventriculo egreditur *arteria magna*, quæ omnes in corporis partes disseminat, ut patet ex *cap. 7.* præcedenti. Cum verò magna arteria ad pulmones non perveniat, ideo aliud est vas scilicet *arteria venosa*, quæ ex hoc quoque ventriculo ad pulmones tendit, per quam cor spiritum vitalem pulmonibus communicat, & aërem frigidiorum præparatum recipit. Hæc quatuor vasa in cordis basin inferuntur, ubi exterius in utroque latere conspiciuntur *Auricula*, à similitudine sic dictæ, corpora scilicet cavernosa, quorum usus præcipuus est, ut sint velut promptuaria quædam sanguinis & aëris, derepentè irruentium; ne fiat subita suffocatio: Interius autem in orificiis vasorum *Valvulae* conspiciuntur, quæ vel sunt *semilunares*, quod scilicet signum lunæ falcatæ referunt; vel sunt *tricuspidales*, quæ fibris plurimis ad imum cordis cuspidem pertinentibus, constituuntur: hæc valvulae, vel foris clauduntur, ita ut iis clausis, nihil injiciatur: vel extra, ut nihil egrediatur: ita valvulae venæ cavæ intus clauduntur, quia sanguis ad cavam à corde non remeat: arteriæ magnæ valvulae extra clauduntur, quia spiritus vitalis ex arteria non vicissim in cor assumitur. Et hæc sunt vasa, quæ in cordis ventriculos desinunt: præter hæc sunt alia, quæ dicuntur *coronariæ vena & arteria*, quæ in cordis substantiam inferuntur nutritionis & vitæ gratiâ. *Dico ut munia vitalis facultatis*, &c. quod præstat cor, quatenus est sanguinis & spirituum officina vitalium, quibus toties vitæ conservatur: ut autem hoc suum officium ritè præstare possit; idcirco motum continuum obtinet, qui constat *systole* & *diastole*; & intermedia quiete: nam in *systole* sanguinem & aërem recipit: in *Diastole* spiritus, & spirituum excrementa expellit. Residet autem cor in *pericardio*; tanquam in arce sua, quod est corpus membranosum, cor undique circumdans, ab eoque aliquantulum distans, ne motum ejus impediatur: in hujus cavitate, ut plerique volunt, humiditas quædam continetur, humectandi & refrigerandi cordis causâ genita, quæ magis in mortuis, quam in viventibus conspiciuntur. Hoc annectitur *Mediastino*, quod totum ventrem medium in duas partes, dextram & sinistram dividit, quo etiam cor quasi suspenditur, ita ut basis ejus versus dextram, mucro versus sinistram dirigatur. Tantum de corde, sequitur ut ad pulmones accedamus.

Vena Arteriosa.

Arteriæ magna origo.

Auricula.

Valvulae.

Pericardium quid?

Mediastinum quid?

Pulmo quid?

Pulmo est pars corporis propria carne, tenui, ac spongiosa, omniq; vasorum genere ita conformata, ut ad respirationem facile inservire possit.

In

Lib. de usu Respir.

In præcedentibus dictum est, cor esse fontem caloris & officinam spirituum, & per consequens vitæ principium: cum verò absque respiratione non vivamus, necessariò sequitur Respirationem non esse actionem solitariam, sed eandem ad vitam conservandam ordinatam esse. Hujus caloris conservationem Galeus, rectè comparat cum flamma, quæ duplici modo extinguitur; velenim propter defectum olei hoc accidit; vel propter denegatam ventilationem: sic etiam natus calor vel conservatur ab interno principio, à nutrimento scilicet, & humido, in quo tanquam in subjecto inhæret, vel etiam in ventilatione, quæ respiratione accidit. Ut autem flamma, denegatâ ventilatione, extinguitur, ita etiam animal moritur suffocatione per inhibitam transpirationem.

Respirationis usus.

Est autem duplex respirationis officium, scilicet, ut aërem frigidiorē, ventilationis gratiâ, afferat & fulgines expellat, undè duæ ejusdem partes: *Inspiratio & exspiratio*. Per inspirationem aërem attrahimus, qui in pulmonibus magis præparatur, attenuaturque & cordi communicatur, ut calor ejusdem conservetur, spirituumque generatio adjuvetur. Cum verò in spirituum generatione fuliginosa generentur excrementa, imò cum aër quoque attractus fumosus quid in pulmonibus relinquit, idè exspiratio quoque adest, qua id, quod noxium est, expellimus. Hoc totum respirationis opus cordi inservit, quia ad vitalem facultatem conservandam ordinatum est: meritò igitur omnia organa huic operi dicata cordi famulantur, & præcipuè *pulmones*, qui undique in thorace cor circumdant, cujus substantiam propriâ carne consistere diximus, quæ tenuis & spongiosa est, ut plurimum aëris recipere, cumque attenuare & cordi præparare possint. Hi per Inspirationem attolluntur, & aërem hauriunt: per expirationem concidunt & excrementa expellunt, cui motui diaphragma, & reliqui pectoris musculi plurimum inserviunt.

Aspera arteria quid?

Perficit pulmo has operationes mediante *aspera arteria*, quæ in pulmonibus incipiens ad fauces usque definit: hæc constat multis cartilagineis semicirculis in anteriori parte, quæ continuantur membranoso corpore in posteriori, ne subjacentem gulam lædant: In superiori parte clauditur *corpuseculo cartilagineo*, quod *ασπρωτης* dicitur, ne alimenta ad pulmones delabantur. Per hunc meatum fit exspiratio & inspiratio, idèque primum ejus officium Respirationi ordinatum est. Verùm præter hunc usum datur & alius, quatenus scilicet *Asperæ arteriæ* voci formandæ plurimum inservit, quàm ob causam recipit *nervos recurrentes* dictos, quibus eidem vis vocalis à cerebro communicatur.

Nervi recurrentes.

CAPUT XII.

DE INSTRUMENTIS ANIMALI FACULTATI INSERVIENTIBUS, QUÆ POTISSIMUM IN SUPREMO VENTRE CONTINENTUR.

Accedimus denique ad supremum ventrem, qui *capite* describitur, in quo principium animalis facultatis, scilicet *Cerebrum* refidet.

Est autem *Cerebrum pars corporis spermatica alba, temperamento frigido & humido, taliq; conformatione prædita, ut sensui & motui optimè inservire possit.*

Cerebrum quid?

Dico *pars spermatica* quia magis ad seminis, quàm sanguinis naturam accedit, undè etiam ex femine maximâ ex parte cerebrum conformatum esse videtur. Dico *frigido*: quia spiritus animales præparare debet, ad motum & sensum aptissimos, cui maximè inservit tale temperamentum. Dico *humido*: quia hoc modo ad rerum species recipiendas aptum est. Dico *tali conformatione*: nam quamvis temperies maximè inserviat ad cerebri actiones præstandas, nihilominus requiritur etiam apta conformatio, quæ has operationes adjuvat. Hoc cerebrum exterius *Cranium* munitur, quod pluribus ossibus, certis suturis distinctis, constat. Interius ab injuriis ossium defenditur *duabus membranis*, quarum prior à cerebro aliquantulum distat, & vocatur *dura Meninx*, vel *dura mater*, hæc undique duplex plurimas recipit venulas & arteriolas, undè etiam quatuor effingit sinus, quos venæ percurrunt. Altera vocatur *pia mater*, quæ immediatè cerebri substantiam attingit & continet.

Cranium.

Dura Meninx.

Tenuis Meninx.

His partibus continentibus remotis, ipsius cerebri conformatio in conspectum venit: ubi primò in superiori parte in dextram & sinistram dividitur cerebrum, mediante durâ meninge, quæ sese insinuat: in posteriori verò à cerebro propriè sic dicto quodammodo separatur *Cerebellum*, cujus substantia durior & sicciore, quàm cerebri. Deindè plures etiam conspiciuntur *cavitates vel ventriculi*: ut sunt primò duo superiores, qui per *callosum corpus* continuantur superius, per *speculum lucidum* inferius distinguuntur. In his conspiciuntur arteriolæ, *plexus choroides* dictæ, in quibus spiritus animalis præparatur & elaboratur: his substernitur *corpus concameratum*, quod est propugnaculum tertii ventriculi, cujus duo sunt ductus: unus versus anteriora ad cerebri basin descendit, & in membranam *pelvi* similem definit, quæ *glandula pituitaria* insistit, undè pituita ad fauces & palatum destillat. Alter tendit ad cerebellum, ubi quartus sinus constituitur: & ne hic ductus concidat substernitur *glandula pinea nuci similis*: & via illa laxatur per adjacentia corpuscula, quæ *natibus & testibus* assimilantur. Hæ cerebri cavitates spirituum ex arteriis recipiunt, eumque magis ad sensum & motum præstandum præparant.

Cerebellum.

Ventriculi.

Corpus callosum.

Speculum lucidum.

Plexus Choroides.

Pelvis.

Glandula pituitaria.

Nates.

Testes.

Organa sensuum.

Visui inservire Oculum.

Optica

Optica prima, Oculos mover altera, tertia Gustat
Quartaq; quinta Audit, vaga Sexta, Septima Lingua est,

Tria officula auditus.

Humor Crystallinus. Aqueus. Vitreus. Tunica adnata. Cornea. Uvea. Aranea. Reticularis. Vitrea. Musculi Oculorum.

Auditui inservire Aurem. Cavitates in aure.

Tympanum. Aura innata.

de quibus notandum, quod optici extra substantiam cerebri egressi, vicissim coeant, & ita literam x constituant, undè, altero oculorum clauso, citius rem videndam percipimus, quia spiritus statim, propter illam conjunctionem, in altero nervo colligitur, & ita hujus actio est fortior. Maximè necessarium instrumentum est *humor Crystallinus*, cui ser vit & *humor Aqueus*, & *Vitreus*. Continentur autem hi humores à certis tunicis, inter quas perspicuæ sunt *primò adnata* vel *conjunctiva*, quæ oculis exterius annectitur: *secundò Cornea*, quæ omnes tenuiores tunicas à externis injuriis defendit: *tertiò Uvea*, quæ folliculum uveæ refert, aliàs pupilla dicitur, & variis est prædita: *quartò Aranea*, quæ ob suam tenuitatem sic dicitur, & continet humores crystallinum: *quintò Reticularis*, à retis similitudine: *sextò Vitrea*, quæ vitreum humorem circumdat. Obtinet autem oculus *sex musculos*, quibus hinc & inde movetur, in quos musculos secundum nervorum par à cerebro pendentium inseritur.

Auditui inservit *aure*, inter ossa & carnem mediam naturam obtinens, cartilagineam scilicet pauco sanguine irrigatam. Constat autem *Auris* quatuor cavitatibus: *prima* est exterior, semper patens, tortuosa & angusta, in hujus sine est septum membranofum, quod *tympanum* dicitur, quo hæc *prima* cavitas à *secunda* distinguitur. *Secunda* cavitas vocatur *cochlea*, in qua continetur *aura innata*, quæ *Philosopho* princeps est auditus organum:

LIBRI II. SECTIO VII.

PARS POSTERIOR

De

ANIMA.

CAPUT I.

DE ANIMÆ DOCTRINA IN GENERE.

Quod subiectum librorum de anima? Diverse opiniones.

Actenus de animatis corporibus actum est, jam sequitur ut *animam ipsam*, quæ illorum principium est, teste *Aristotele* 1. de anima text. 2. consideremus. Restant igitur declarandi libri tres de anima à *Philosopho* diligentissimè conscripti, de quibus non immeritò queritur, quodnam eorum sit subiectum? *Paul. Venerus* & alii recentiorum statuunt *Subiectum librorum de anima esse corpus animatum*; quia est pars physice: idèque tractabit partem corporis mobilis: quia affectio- nes de quibus hic agitur, ut sunt nutrire, sentire, &c. primò conveniunt animato corpori. *Contra Thom. Albertus Egid. Tolet.* & alii statuunt subiectum librorum de anima esse *Animam*: quia ani-

mæ definitio in his libris investigatur, quod subiectum requirit *lib. 1. post. cap. 19.* cui etiam favor inscriptio librorum, non de animato corpore, sed de anima. *Pro Determinatione* notandum est, quod doctrina de anima dupliciter considerari debeat, vel absque respectu ad reliquas physice partes, & ita subiectum horum librorum est *Animam*: nihil enim obest in peculiari tractatu absolute considerato, peculiare quoque subiectum statueri; vel cum respectu ad reliquos libros physicos, & ita agitur in libris de anima de principio corporis naturalis organici.

Hæc ergò ratione doctrinam de *Animam* libristribus ab *Aristotele* conscriptam considerabimus, quam usque in postremum physice locum retinimus, cum *Averroë* 4. *Meteor. Alexand. 1. de anima* & *Zabarell. lib. de conscrip. phys. cap. 35.* & aliis propterea, quod præcedentia ad animæ cognitionem plurimum inserviant. Quamvis autem contrarium sentiant, *Thom. Themistius. Tolet. in proem. lib. de anima quest. 3. Colleg. Connimb. in proem. II. de anima*, & omnes ferè latini, & libros de anima præponant

An libri de anima posteriori loco tractandi.

nant libri de partibus animalium, his rationibus, vel quia anima perfectior corpore, vel quia principium animati corporis: nihilominus nulla ratione aliquid concludimus. Non enim perfectio rerum in ordine attenditur, sed nostra cognitio: adde, quod Anima non solum sit principium, sed etiam corpus inter ea numeratur: cumque corpus sit sensibile, & in oculos incurrat, anima verò minimè, ideò primum de corpore, quod nobis notius est, postea verò de anima agendum est: quòd in tractatione principiorum observatur, ubi semper illa præmittuntur, quæ nobis notiora, ut rectè statuit Zab. lib. de consir. phys. quia ordinis rationem semper à nostra cognitione deducendam esse statuit. Hæc animæ doctrina præ reliquis extollitur, à Philosopho lib. 1. de anima text. 1. & 2. & quod nobilia tractet, & quòd exquisitè rem explicet: quibus duobus una scientia alteram sæpius superare potest: videmus enim animæ cognitionem ad veritatem omnium rerum nobis inservire, quatenus facultates nobis inlitas cognoscimus: adde quòd plurimum facit ad scientiam physicam rectè percipiendam, cujus pars est: nam anima sub naturæ definitione continetur, ut contra Simpliciu. 2. Physic. cap. 1. text. 1. & 3. Albert. ibidem tract. 1. cap. 2. probat sufficienter. Zab. de natura cap. 4. Pererius l. 7. physicor. cap. 11. quia anima est principium motus & quietis in animalibus: quia motus animalium ipsis naturalis est: quia 8. phys. cap. 4. text. 27. apertè confirmat Philosophus, quod animalia etiam à natura moveantur.

An forma vel materia ordine disciplinæ præcedat?

An anima sub definitione naturæ continentur?

An de anima scientia detur?

An doctrina de anima reliquis scientiis nobilior?

Jam duplex oriri potest dubitatio: primò an de anima detur scientia: deinde cur hæc à Philosopho statuatur nobilior reliquis? ad primam respondemus, quamvis doctrina de anima sit difficilis, nihilominus tamen dupliciter cognoscitur: uno modo, quòd sit principium animati corporis, quòd ex diverso animalium motu, & ex materia quam informat, anima quæ reliquis nobilior est, colligitur: deinde datur etiam scientia propria de anima, quatenus quædam prædicata de eadem demonstrari possunt, non respectu informationis. Ad secundam notandum, quòd Philosophus hanc physicæ partem non absolute reliquis aliis scientiis præferat, quia 3. Metaph. c. 3. scientiarum nobilissima proclamatur Metaphysica: quia 2. Metaphysic. disciplinæ Mathematicæ, quòd ad certitudinem, reliquis præferuntur: sed dicendum cum Colleg. Conimb. in Com. ad text. 1. lib. 1. de an. contra Tolet. Aristotelem ad nobiliores scientias tantum reponere hanc doctrinam de anima.

CAPUT II.

QUID VETERES DE ANIMA STATUERINT.

Aristoteles lib. 1. de Anima c. 1.

Postquam Philosophus intellexerat, Animæ doctrinam difficilem esse, tum quòd arduum sit determinare, quid Anima sit, tum etiam quòd affectiones ejus partim corpori communes, partim eidem proprie difficillimè declarantur, ut patet ex text. 3. lib. 1. methòdo accommodatà uti conatur: ideòque primo capite totam rei difficultatem oculis proponens, innuit, antea determinandum esse, num anima sit substantia, vel accidens aliquod, text. 6. Deinde num potentia sit vel actus, text. 7. an omnis anima ejusdem speciei, vel an etiam species à genere differat: ibidem, num anima partes habeat, & an prius

de partibus, quam de tota anima agendum sit text. 9. num partes vel partium operationes primò determinanda text. 10. cum vero sola quidditatis determinatio non sufficiat, meritò quoque ad affectiones cognoscendas accedendum est, text. 11. Hic igitur de animæ affectibus dubitatur, utrum omnes communes sint cum eo, quòd animam habet? vel an etiam quædam affectio detur anima propria, text. 12. dato posteriori, sequetur & animam separabilem esse quodammodo: text. 13. omnes autem affectus & simul corpori convenientes non absque corpore definiri posse manifestum, quòd de Ira, Mansuetudine, Timore, &c. probat Philosophus text. 14. 15. 16. 17. 18. Has difficultates proponit Aristoteles primo capite libri primi de Anima, quas, ut cursu felicissimo examinare possit, ideò pro more subjicit statim veterum placita de anima, ut ita colligendo quid anima non sit, eò citius animæ naturam postea intelligere possit, quòd innuit text. 19. ubi dicit, quòd ea, quæ benè dicta sunt à veteribus, recipienda, quæ minus rectè affirmata, refulanda proponantur.

Cap. 4.

Cum verò animata ab inanimatis sensu & motu præcipuè differunt, ideò ex hoc fundamento veteres potissimum placita sua de Anima deduxerunt.

Qui ad motum respexerunt, id esse animam dixerunt, quòd maximè moveret & moveretur, unde ipsam quiddam motum esse volunt. Hinc Democritus & Leucippus animam igneam corpusculum esse opinati: text. 20. Hucetiam refertur potest illorum sententia, qui animam substantiam se ipsam moventem esse volunt: text. 22. Imò Anaxagoras quoque suam mentem, quæ primo movit omnia, ex eodem deducit fundamento, text. 23. & 24. Omnes hi, qui ad animalis motum respiciunt, in eo conveniunt, quòd putent animam esse maximè quiddam motivum.

Atqui reliqui sensum respicientes, animam ex principis rerum deducunt, quia putant simile cognosci non posse, nisi per simile, igitur animam quoque ex rerum, primordiis conflata esse arguunt: text. 25. Ut autem de rerum principis, non una omnium fuit sententia, ita etiam anima diversimodè ab iisdem declaratur: text. 29. Undè Diogenes aërem Hippoc. aquam, Critias sanguinem, alia alia principia constituisse conati sunt: text. 32.

His duobus igitur de animæ essentia veteres judicaverunt, sensu scilicet & motu, quibus addi potest incorporeum: quia reperiuntur, qui animam minutissimum quoddam corpus esse voluerunt: text. 33. & seq.

Quòd attinet illorum sententiam, qui animæ naturam ex motu colligere conatur, illi falso utuntur fundamento, quatenus statuunt omne movens, rursus moveri, cujus propositionis contrarium alibi demonstratum est: text. 36. Adde quòd anima per se in loco esset, nam si natura motus est particeps, eidem sine controversia locus concedendus est: text. 39. Imò si anima motum in sua natura habet, non propter aliud movebitur, quòd tamen accidit in anima, quæ ab objectis moveri potest: text. 42. 43.

Quòd verò attinet Democritum, qui vult animam ab æternis ignibus moveri, ut statua Dædali ciebat ab infuso argento vivo, is hallucinatur maxime, quia difficile dictu est, quomodo vicissim hoc modo quiescere possit: text. 44.

Nec probat aliquid Timæus, qui perperam animam magnitudinem esse supposuit, ubi eandem ex rectitu,

Error Democriti.

Error Timæi.

rectitudine in circulum reflexa, numerosque harmonicos incitante componit. text. 45. 46. & seqq.

Cap. 4. Anima an Harmonia?

Est & alia opinio quorundam, qui animam harmoniam esse contendunt, quæ sententia rejicitur, quia statuit harmoniam esse motus principium, quòd absurdum est; adde quòd harmonia sit ratio quædam eorum, quæ permista aut conjuncta sunt, sed animæ nihil horum convenit. text. 55. Hinc igitur colligimus animam in corpore non moveri per se, sed eandem Ubique mutare ad motum corporis, nam ipsum corpus movetur, ut patet, ab anima, unde alio modo fieri nequit, ut ipsa moveatur motu ad locum accommodato. text. 62. Cum verò dicamus animam dolere, gaudere, sentire &c. ipsam quoque animam moveri aliquis existimabit, quia illa motus dicuntur. text. 63. verum hi motus non tam animæ, quam toti homini attribuntur; quia idem est ac si dicat aliquis, animam ædificare & tere. text. 64.

Anima gaudere, dolere &c. qui dicatur?

Cap. 5. An anima sit corpus?

Ex præcedentibus quoque patet illorum error, qui statuunt animam esse numerum sensum moventem, nam hic primum impossibilia emergunt ex motu, de quibus hæctenus: Deinde alia quoque absurda ex natura numeri cum motu complicati resultant. text. 67. Præterea ex his quoque sequitur, animam non esse corpus quoddam, sive illud subtile, sive crassum fingatur, quia duo corpora essent in uno loco, & se invicem pertransirent, quòd fieri nequit. text. 71. & ita concidit etiam illorum sententia, qui animam corporeum quiddam esse statuunt.

An anima ex elementis constet propter cognitionem?

Superfunt illi, qui ex variis rerum principis animam constituunt, quorum sententia, etiam secundum propria fundamenta non sufficit, quia non tantum elementa & principia, sed etiam composita cognoscuntur, quorum tamen similitudinem non ponunt in anima. text. 76. 67. Adde, quòd elementa & principia, de quibus agunt communia sint, quomodo verò ex illis communibus propria essentia intelligi potest? text. 78. Has difficultates & plures Philosophus per totum hoc caput quintum ad summum usque deducit. Atque hoc est examen, quòd Philosophus instituit cum sententiis veterum in libro primo de Anima.

CAPUT III.

DE ANIMÆ DEFINITIONE.

Anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis. Arist. l. 2. de an. text. 6.

Arist. lib. 11. de an. cap. 1.

Postquam cognovimus veterum placita ad essentiam animæ determinandam nobis non sufficere, sequitur ut cum Aristotele, missis aliorum opinionibus, ad animæ definitionem constituendam accedamus, ut ita intelligamus quid anima sit, quænam sit ejus communis maximè ratio. text. 1.

An anima sit substantia?

Ut autem Methodo utamur, à summa rerum divisione ordimur, & cum substantia sit genus quoddam eorum quæ sunt. text. 2. præsupponimus cum Philosopho, animam non esse accidens, sed Substantiam, quia anima informat materiam & nobilissimum operationum primaria causa, Tomus tertius.

quæ duo accidentibus minimè conveniunt, ut patet ex Javello lib. 2. de an. q. 1. in Colleg. Conn. lib. 2. de an. c. 1. q. 1.

An temperamentum sit anima?

Ex hac assertionem illa quoque resultat, animam non esse temperamentum quòd Gal. lib. 3. de locis aff. cap. 6. affirmare videtur, quamvis aliàs de animæ essentia dubitet, ut patet ex lib. de facult. natur. subsistunt. & lib. de diff. symp. item lib. de usu partium. Nam temperamentum est accidens, atque ad operationes non aliter, quam sub ratione instrumenti inservit: adde quòd temperamentum non tantum animatis, sed etiam inanimatis rebus convenit.

Ergò statuto, animam esse substantiam, meritò quaeritur, num anima sit materia, aut forma, aut compositum, quia tot modis substantia dicitur? text. 2. Ipsum verò compositum, scilicet naturale corpus, magis substantia dicitur, quam materia & forma, quia hæc principia in illo subsistunt. Aliud autem naturale corpus, vitam habet, aliud minimè & ita corpus vitæ præditum ad substantias compositas reponitur. text. 3. Talis substantia non est anima, quia non subit ratione eorum, quæ sunt in alio, unde sequitur animam esse substantiam, perinde atque formam corporis naturalis, potentia vitam habentis, ideòque corporis illius actus & perfectio. text. 4. Sed cum duplex sit perfectio & actus, vel ut scientia, vel ut contemplatio, patet animam esse actum, ut scientia, quia scientia contemplatione prior, & ita scientia est primus actus, contemplatio est secundus actus. text. 5. hinc igitur constituitur definitio: Anima est ἐντελέχεια ἢ πρῶτη σὺν ζωῆς φυσικῆς, ἢ ἰσχυρῶς ἐνέργεια τοῦ σώματος. Anima est actus primus corporis naturalis potentia vitam habentis, & talis planè, ut ejus partes sint instrumenta text. 6. Dico ἐντελέχεια, quòd vocabulum rectè vertitur, actus & perfectio, quia anima nihil aliud esse potest, quam talis substantia, quæ rebus perfectionem largitur: unde minus rectè à Tullio declaratur, lib. 1. Tuscul. per motionem perennem, quia supra Philosophus illorum sententiam, refutavit, qui animæ essentiam in motu consistere commenti sunt, unde etiam patet non per se, sed per se scribendum esse hoc vocabulum. Dico ἐντελέχεια πρῶτη, ut omnis anima intelligatur, quia actus est primus & secundus. Actus secundus est forma, quatenus simul operatur: cum verò anima non semper operetur, nihilominus tamen semper informat, rectius definitur per primum actum, qui informationem, quam per secundum, qui operationem simul constituit. Erri verò plerique Interpretes Latini, ut patet ex Colleg. Conn. putent per actum secundum non intelligendam esse formam, sed tantum operationem à forma profluentem, ita ut actus à Philosopho communiter dividatur in actum substantialem & accidentalem: Attamen Aver. com. 2. Cajetani ibid. & Mercurianii sententia verifimilior, qui per actum intelligunt formam in orio, per actum secundum formam operantem; illo modo forma est quidem actus, non tamen ab eadem provenit actio, ut in secundo modo. Hanc sententiam retinimus, quia consentanea videtur menti Aristotelis, qui affirmat, omnem actum esse formam, eamque postea dividit in primum & secundum, ut ex superioribus constat. Dico corporis naturalis: quo distinguitur anima, à separatis substantiis, quæ quamvis actus dici possint, non tamen sunt actus corporis naturalis. Undè colligitur, omnem animam formam esse alicujus corporis, ut patet ex D. Thom. 1. p. q. 76. ar. 2. Perer. Physic. cap. 12. Zab. de mente hum. cap. 6 & aliis, quia omnis anima per actum definitur: adde, quòd

Quid vox ἐντελέχεια significet?

An actus secundus sit operatio?

An omnis anima sit forma?

*LI

omnis

omnis esse specificum constituit, quatenus scilicet ex actu & corpore illo *Unum quid essentialiter* efficitur.

Dico potentia vitam habentia: ubi non illud, quod animam abiecit, eaq; vacat, intelligitur, sed id potius, quod ipsam jam habet. *text. 10.* tale igitur corpus significatur, quod actu jam animam continet, & in promptu est, ad eas operationes exercendas.

Dico cuius partes sunt instrumenta; quia anima non cuiusq; corporis, sed organici tantum est perfectio; quandoquidem operationes suas ad nobilitatem non nisi in organico corpore producere potest. Et hoc modo anima secundum essentiam suam per hanc definitionem notificatur in genere: quare absq; causa *Philos.* à quibusdam accusatur, quod non exactè dixerit, quid sit anima, sed potius cuius sit, ut vult *Proclus cap. 5. in Timaeum & Avic. 6. Natur. quæst.*

Nam cum consideramus animæ essentiam in genere, cum non possumus aliter concipere animam, nisi quatenus est actus organici corporis, quia ex his duobus constituitur Compositum essentialiter, undè etiam anima quatenus forma est, per se, absq; corpore non exiit, ut inquit *Philos. text. 11.* quod præcipuè brutorum animæ convenit, quæ una cum corpore intereunt: rationalis autem anima remanet quidem, non tamen amplius ut forma: quia nihil impedit, quandam animæ partem remanere, præsertim quæ non ita est actus corporis, ut formæ merè physicae.

Et hoc modo patet animæ definitio, quæ generaliter ejusdem essentia describitur, quæ ut magis innotescat, ex notioribus secundum nos ulterius declaranda est. *text. 12.*

Manifestum autem illud est, *animarum ab inanimato vitæ differre*: quæ cum in vegetazione, sensu, intellectu, & motu consistat, merito illud animatum dicimus, cui hæc conveniunt, etiamsi unum illorum tantum in sit. *text. 13. 14.*

Hinc igitur constat animam, quam definimus esse principium vegetativum, sensitivum, intellectivum & loco motivum in viventibus. *text. 18.* Utrum autem unumquodq; horum sit anima, *an anima pars*, querendum est? *est pars, quo pacto separari potest, text. 19.* Perpicuum enim est, in quibusdam animæ partes loco non differre, ut patet in plantis & insectis, quæ vivere videntur, quamvis divisa sint, propterea quod actu quidem planta talis una sit, potentia verò plures. *text. 20.* in aliquibus autem difficulter hoc demonstratur, ut in intellectu, qui non ita organo affixus est, ut reliquæ partes. *text. 21.*

Quamvis autem hoc modo per totum corpus diffusa sit anima, non tamen in animalibus perfectis æqualiter omnibus partibus inest, sed maximè in hæret parti illi, ex qua reliqua dependent, qualis est Cor, quod primò vivit, *teste Philos. 2. de par. an. cap. 4. lib. de vita & motu c. 2.* imò quod sine vitæ, & per consequens reliquarum facultatum periculo, infestari nequit, secundum *Gal. 4. de simpl. med. facult. cap. 17. lib. 1. de loc. aff. cap. 5.*

Ex dictis sequitur, animam non esse corpus, nec tamen sine corpore, quia est corporis *ὀργανική*, quæ actum & formam significat: cumq; de essentia formarum esse videatur, ut materiam informant, ita & ad materiæ extensionem extensæ videantur, quæritur merito hoc loco, *an anima ad extensionem materia extensa sit?* hoc ratio formæ requirere videtur, undè *fundun. 3. de an. q. 5. Zab. lib. de part. an. cap. 11. Pomponat. 1. de nutrit. c. 11.* omnem animam ad materiæ extensionem divisibilem esse statuunt, ideòq; totam in toto, & partem in parte

esse affirmant, quia *teste Philos. Phys. text. 78.* Omnis forma informans ad materiæ quantitatem extenditur. Adde, quod nullum indivisibile in divisibili recipiatur. *3. de col. text. 7.* undè sequitur, omnem animam ad materiæ quantitatem se extendere, & illius ratione divisibilem esse. Quamvis autem de anima vegetativa & sentiente plana res sit, quod ratione corporis quantitatem assumant, ut probat *Tat. aretus lib. 2. de an. ad cap. 1.* nihilominus dubitat *D. Thom. 1. par. qu. 76. ar. 3.* qui animam brutorum perfectiorum quoq; indivisibilem statuit, sed frustra: nam etsi in brutis perfectioribus æqualiter non exerantur omnes vires animæ, ita ut magis in hac, quàm in illa parte anima residere videatur, undè membrorum principatus resultat, tamen illud non tollit animæ divisionem ratione quantitatis corporis, quia respectus informationis merè physicae non tollitur: adde, quod illa anima educatur: etiam ex materiæ potentia, & per consequens *quantæ* merito dicitur: Cum verò de anima rationali maximè dubitatur, *quomodo ad extensionem corporis quantæ dici possit*, ideò communis est sententia, quam habet *Agid. 1. dist. 8. Aver. 8. phys. Com. 78. Garbius in sua tract. 5. qu. 49. Tolet. 2. de an. q. 5. Conn. 2. de an. qu. 9.* quæ omnes animæ statuuntur divisibiles, ratione corporis, excepta sola anima rationali: hæc enim quantitate materiæ non confurcatur, ideòq; eadem ratione, ut reliquæ animæ ad materiæ quantitatem non extenditur. Non tamen negandum est, ipsam quoq; rationalem animam informationis officium retinere, quia quod indivisibile sit, hoc eidem convenit eâ ratione, quatenus non eundem productionis modum habet cum reliquis, ita ut omnino à materia dependere cogatur. Quare communis est sententia, *animam rationalem esse totam in toto, & totam in qualibet parte*, quæ assertio, quomodo sit intelligenda, inferius declarabimus. Non autem cogunt nos aliud sententiarum opinionis argumenta, quæ animam quoque rationalem divisibilem concludit, quia sit forma, ideòque ad materiæ quantitatem extendi debeat; quod non sequitur, quia tantummodò verum est de illis formis, quæ omnino à materia pendent, qualis non est anima rationalis. Adde, quod indivisibile, non recipiatur in divisibili, scilicet tale indivisibile quod est ut punctum, quale non dicitur anima.

CAPUT IV.

DE ANIMÆ SPECIEBUS ET FACULTATIBUS IN GENERE.

Et hoc modo animæ essentiam per declarationem definitionis intelleximus. Jam sequitur, ut in specie ad animæ partes & facultates declarandas accedamus. Quamvis autem quibusdã viventium omnes in sint potentia, quibusdã nonnullæ, quibusdã una tantum, ut in plantis solum est nutritivum in aliis sensitivum, quod presupponit appetitivum. *text. 27. 28.* nonnullis insuper loco motivum inest; aliis ratiocinativum. *text. 29.* nihilominus tamen una animæ ratio communis est: ut enim in figuris fieri potest, ut una sit communis definitio, quæ omnibus figuris conveniat, nullius autem sit propria ratio, ita etiam in animabus fieri potest. *text. 30.* Quemadmodum autem in figuris, aliæ aliis perfectiores, ita ut una alteram includat: ita etiam in animabus: nam sicuti in quadrato est triangulus: ita in sensitivo vegetativo inest

An anima secundum essentiam definita?

An anima pereat cum corpore?

Cap. 2.

An animæ partes loco differant?

An anima sit in corde radicaliter?

Anima non est corpus.

An anima ad extensionem materiæ extendatur?

An anima brutorum perfectiorum sit divisibilis?

An anima rationalis extensa sit quantitate corporis?

Infantia.

Solutio.

An tantum tres species animæ?

An in uno vivente plures esse possint animæ?

Diversa sententia.

Decisio.

Facultas animæ quid?

inest. *text. 31.* Imò quibus ratio inest, his continuo & cetera cuncta: sed non contra, quibus aliquid inferiorum inest, necellariò quoq; insunt superiora. *text. 32.*

Est igitur triplex Anima, Vegetativa, Sentiens & Rationalis.

Nam hæc sunt species animæ, quæ interdum etiam à Philosopho partes dicuntur, de quibus hæcenus communiter dictum est. De his dubitari potest in principio, *quomodo species dicantur*, cum non sit una, eademq; ratio omnium, propterea, quod anima vegetativa & sentiens potius sunt genera, quia alias species sub se continent: nam alia est anima Equi, alia Bovis: alia platani, alia rutæ &c. Anima rationalis autem est tantum species infima, quia homines non differunt specie, sed numero. Resp. *Coll. Con. hoc cap. qu. 1. ar. 1.* nec propriè tria genera, nec tres species propriè dictas animæ dari, sed triplicem esse, ex diverso modo, quo anima informat viventia.

Etsi verò in anima vegetativa & sentiente inferiora dentur species: non tamen tripartita divisio nostra tollitur, quia, ut *Commib.* dicunt citato loco, omnes vegetativæ animæ sortiuntur inter se eundem operandi modum, quem hic inquirimus, quod etiam de sensitiva manifestum est.

Cum verò Philosophus dicat, unum gradum animæ perfectiorem esse alio, ita ut superior inferiori includat, queritur, *an in uno vivente plures animæ esse possint*, ita ut in homine anima rationalis, sentiens & vegetans realiter distinguantur. *Negativam* defendit *D. Thom. 1. par. qu. 76. ar. 3. Albert. 11. 2. cap. 1. Commib. 1. de gen. & corr. cap. 4. qu. 2. Tolet. 2. de an. q. 7. Avic. 6. Natur. par. 1. cap. 3. Laet. de op. Dei.* Contra *affirmativam* partem, quæ verisimilior videtur, defendunt *Averroistæ fundum. 1. de an. quæst. 12. Zab. lib. de facult. c. 8. Philopon. 1. de an. text. 9. & Occani. quodl. 2. quæst. 2.* his rationibus: quia una forma simplex diversam essentiam largiri nequit: undè anima rationalis non potest dare essentiam viventis & animalis. Undè *Aristoteles 2. de an. text. 74.* docet vitam, quia una est, à pluribus principiis non dependere, sed à solo principio vegetativo. Adde, quod unum principium contrarii motus non possit esse causa: Atq; anima sensitiva sæpius repugnat intellectui. *Notandum* tamen pro decisione, quod sententia *Averroistarum* defendi possit, modo distinguamus inter *formas subordinatas & ultimas*: ita unumquodq; vivens tantum unam habet animam, tanquam ultimam formam, à qua essentia specifica & unitas rei dependet, interim subordinatæ plurimæ esse possunt. Et hoc modo species animæ conveniunt corporibus animatis, jam sequitur, ut ad facultates earundem declarandas accedamus.

Facultas animæ est habitudo ab essentia animæ profluens, quæ ipsa ad operandum apta est. Thom. 77. q. par. 1. ar. 1. Gal. 1. de nat. facult. c. 4. Zab. de facult. c. 3. Conn. 2. de an. c. 3. q. 3. & 4. Tolet. 1. de an. q. 9.

Dico est habitudo &c. quia facultas ab ipsa anima essentialiter distinguitur, ex sententia superiorum Authorum, contra Nominatos, cum quibus quodammodo consentire videretur *Piccol. 1. de anima c. 10. & Marsilius 1. sent. qu. 7.* qui statuunt solam animam ad variè agendum seipsam determinare. Manifestum n. est, facultatem habere se ad animam, ut potentia ad materiam. Omnis autem potentia est in qualitate, ergò etiam animæ potentia & facultas non erit ipsa anima. *Dico ab anima profluens*: quia facultates essentialiter promanant ab anima, ideòq; ratione essentia, ubi datur anima, ibidem quoq; ejus dantur facultates.

Dubitar autè hoc loco, *an omnes facultates animæ sint in quavis corporis parte.* Hic primò notanda sententia *Albert. & Joh. Grammat. Conn. & aliorum*, qui non omnes facultates in quavis parte concedunt, propterea quod quædam pendeant, à suis instrumentis. *Contra Alex. & Themistius*, omnes facultates in qualibet parte statuunt, quia facultates immediate profluunt ab anima, quæ cum tanquam forma sit in omnibus partibus, merito facultates quoq; sibi conjunctas habebit. *Pro decisione* notat ex sententia *Zab. lib. de part. an. cap. 14.* quod facultates animæ sint in quavis parte corporis *origin. ult.* quatenus ab animæ essentia emanant: non autem sunt in omnibus partibus *subjectivè*: ita ut omnis pars facultatem ita recipere possit, ut sit ejus instrumentum: ita visiva facultas est in pede *originaliter*, quia anima sentiens pedem quoque informat: non autem est ibidem *subjectivè*, quia hoc modo tantum in oculo recipitur, ideòque oculus tantum videt. Ex hujus quæstionis determinatione resultat illa, *an anima sit subiectum omnium facultatum*; ubi nota ex *D. Thom. 1. par. qu. 75. ar. 5.* quod ex sententia *Philosophi* sit distinguendum inter facultates, quæ organo corporis perficiuntur, quæ etsi ab anima promanant, non tamen sunt in anima ut subiecto, quia operantur beneficio corporis, ideòq; potius in parte animatâ hærent: & inter illas facultates, quæ organo non indigent, qualium subiectum est anima.

Verum tamen cum illud firmum remaneat, *omnes facultates originaliter esse in anima*, ideòque in omnibus partibus, merito dubitatur, quid sit sententiam de Medicorum sententia, qui passim *de influentibus facultatibus* differunt, ut patet ex *Galeno 7. de placit. lib. art. par. cap. 9. Fernel. lib. de facult. anima. Valles. lib. 2. controvers. cap. 15. & 16.* Videtur enim hæc assertio in Philosophia absurda, quia sequeretur, quod accidens cerebri, cordis aut alterius membri è subiecto suo profiliaret: adde quod facultates non essent animæ accidentia: *Commib. 3. de an. cap. 4. q. 1.* *Verum pro conciliatione* notandum, quod Medicorum sententia defendi possit, si dicamus per facultatem influentem non ipsam facultatem intelligendam esse, sed potius *instrumentum quoddam*, quod ad operationes facultatibus proximè inservit: ita per nervos non influit facultas animalis, sed spiritus & calor, quibus insita facultas unicuiq; parti perficitur.

Numerantur quinque facultates à Philosophis, Vegetativa, Sensitiva, Appetitiva, loco Motiva Rationalis seu Intellectiva. Arist. lib. 2. de an. c. 3.

An facultas animæ sit ipsa anima?

An omnes animæ facultates sint in quavis parte?

Decisio.

Num anima sit subiectum omnium facultatum?

An animæ facultates influant?

Conciliatio.

Tot sunt facultates, quae communiter numerari solent, quarum prima in plantis sola est: Sensitiva verò in animalibus observatur, cum qua coincidit Appetitiva, quia ubi datur sensus, ibi datur etiam appetitus, secundum Philosophum lib. 2. text. 27. 28. Loco Motiva ad sensitivam & intellectualem refertur: deniq; Intellectiva præcipuam corporis animati speciem constituit.

An facultates per actus dividantur?

Hæ facultates quamvis quo ad originem & essentiam, cum anima sint in toto corpore, tamen quo ad operantur, à se invicem per suos actus distinguuntur, ut patet ex D. Thom. part. 1. quæst. 77. ar. 3. Connimb. lib. 2. de an. cap. 3. quæst. 1. Tolet. lib. 2. de an. quæst. 8. quia aliud est sentire, aliud intelligere, aliud appetere &c. ipsi autem actus per sua objecta distinguuntur: aliud enim est τὸ αἰσθάνεσθαι, aliud τὸ νοῦν, aliud τὸ ἐπεξεργάζεσθαι. Ersi verò quinque sint facultates, quas enumeravimus, non tamen plures inde constituuntur animæ, quia omnes quinque ad tria principia, ut dictum est, referuntur.

Medici quæ ratione facultates dividunt in naturales, vitales & animales. An vitalis facultas a Medicis rectè ponatur?

Sed merito hoc loco queritur, quod sibi velint Medici, qui facultates animæ dividunt in naturales, vitales & animales: ubi notandum, quod ferè idem dicant cum Philosophis aliis verbis, quia per naturalem facultatem intelligunt vegetativam, per animalem sensitivam, motivam, appetitivam & rationalem intelligere solent, ut patet ex Gal. lib. de diff. symptom. Per vitalem verò pleriq; facultatem peculiaris rem à reliquis distinctam constituere videntur, ut patet ex Galeno 9. Meth. cap. 10. lib. 7. de placit. & 1. natur. facult. Fernel. l. 5. phys. cap. 13. Valles. l. 2. Contravers. verisimilior tamen videtur illorum sententia, qui vitalem facultatem à vegetativa non separant, quia tam diu nutrimur, quam diu vivimus, ut probat Aver. 2. Coll. cap. 7. Avic. lib. 1. doct. 6. cap. 2. Ibidem fac. de partibus. Interim suo modo defenditur Medicorum sententia, quatenus scilicet animam hominis potissimum considerant, ubi vitalis, quæ separata videtur à reliquis, quatenus in corde tanquam parte principali radicatur, nobiliorem quandam gradum animæ vegetativæ constituit.

CAPUT V.

DE ANIMA VEGETATIVA EJUSQUE FACULTATIBUS IN GENERE.

Cap. 4.

DE animæ speciebus & facultatibus in genere egimus hæcenus: sequitur ut in posterum, tum quid unumquodque sit, tum quid horum consequatur essentiam perscrutemur. Exordium autem est ab operationibus & objectis, quæ animæ facultates demonstrant, siquidem, ut supra demonstratum est, hæc duo potentias distinguunt. text. 33.

Opera Animæ vegetativæ.

Cum verò vegetativa anima cæteris insit, & prima sit, & maximè communis, ita ut omnia viventia eandem habeant, merito reliquis præmittitur. Hujus opera sunt alimento uti & generare, quod maximè naturale est viventibus, scilicet iis, quæ perfecta sunt, & non sine femine generantur, quandoquidem ultimum finem, scilicet æternitatis assimilationem, intendit. text. 34. Cum enim duplex sit finis, qui expetitur, & cui expetitur, generans sibi expetit æternitatem & generationem, & sese perpetuat, non in numero, sed in specie. text. 35.

Quod autem hæ facultates ab anima dependen-

deant manifestum est, quia anima est principium viventis corporis tripliciter, ut efficiens, ut forma, ut finis. text. 36. Nam primò quod anima forma & perfectio rerum viventium sit, patet ex præcedentibus, quia anima cunctis viventibus est causa ut sint, ideòque rectissime & actus & perfectio videntur dicitur: Deinde anima est quoque finis, sive id cupit gratiâ, quia ab efficiente intenditur: denique est etiam efficiens, quia nihil sine anima nutritur proprie. text. 37.

Error Empedoclis. Quid sit causa nutritionis.

Errat igitur Empedocles, qui radices deorsum tendere putat, propter terræ gravitatem, reliquum corpus sursum, propter ignis levitatem, ita ut elementa cause nutritionis videantur; quia primò non unâ eademque ratione superum & inferum sumitur in viventibus & in universo. text. 38. Deinde queritur quid sit illud, quod continet ignem & terram, quæ in contraria loca feruntur, quod non dissolvantur: hoc autem profectò anima est, igitur illa erit nutritionis causa. text. 39. Sunt alii, qui ignem eò quod solus ali videatur, nutritionis statuunt causam. text. 40. sed cum primaria causa non sit, & in infinitum etiam, si materia superat, augeri possit, ideò potius animam causam nutritionis statuimus. text. 41.

Alimentum natura.

Ergò cum ejusdem animæ vis sit nutriendi & generandi, primum de alimento determinare necessarium est. text. 42. Hoc nonnulli contrarium esse statuunt, sicut humor alit ignem, non autem quodvis, sed quod nutritum simul auget. text. 43. Alii contra statuunt alimentum simile esse, cum simile simili facile apponatur. Quod autem alimentum contrarietas quadam insit, docet actio nutriti in alimentum, siquidem omnis actio fit à contrario. text. 44. Interim distinguendum inter alimentum crudum, quod quatenus incoctum est, nutritio opponitur, quatenus autem assimilatur, simile dici potest. text. 45.

Decisio.

Alia autem est ratio alimenti ut auget, alia ut nutrit, quia animatum, quatenus quantum, augetur, quatenus hoc aliquid in substantia, nutritur. text. 47. Quod cum ita sit, dicimus

Animam vegetativam esse actum organici corporis, quo illud nutritur, augetur, & simile sibi producit.

Anima vegetativa quid sit.

Tres igitur facultates præcipuas includit, scilicet nutritivam, augmentativam, & generativam, quas consequenter in specie considerabimus. Ersi verò plurimi has facultates inter se confundant, tamen cum Galen. lib. de nat. facult. subf. Fernel. lib. 5. phys. cap. 3. Zabarell. lib. de accret. easdem realiter merito distinguimus, quia diversa objecta, diversosque actus obtinent, ut patet ex Aristot. citatis locis.

An facultates nutritivæ, augmentativæ, & generativæ realiter differant?

Concidit igitur assertio Colleg. Connimb. lib. 2. de an. cap. 4. quæst. 1. ar. 2. quod potentia augens non distinguatur à potentia nutritice, quod etiam statuunt Durand. 1. dist. 32. par. dist. quæst. 2. philosoph. hoc lib. ad text. 46. Niphus ad text. 42. Vall. 2. contrav. Med. cap. 20.

An nutritiva facultas sit eadem cum augmentativa? Instantia. Solutio.

Moventur autem hæc ratione, quod actus nutritionis & augmentationis inter se conjuncti sint, ita unus alterum præsupponat. Sed respondemus cum M. Alber. 2. part. Sum. de homine, quæst. de nutrit. ar. 3. Favello quæst. 18. & aliis, quod realiter inter se hæc

se hæc duæ facultates distinguantur, quia facultas augens, quo ad operationem perit, quando vivens ad itatum pervenit nutritiva verò per totam vitam operatur: quia objectum nutritionis est alimentum ut substantia; objectum augmentationis, ut est quantum: quia nutritio tendit ad substantiam, augmentatio ad quantitatem, ut annotat Zabarell. l. de accret. & nut. c. 25. Imò hoc ipsum quoque Conn. l. de ort. c. 5. q. 13. ar. 2. statuere videntur, ubi nutritionem & augmentationem realiter distinguuntur. Nec etiam firma est satis altera assertio Collegii & reliquorum, quæ statuunt generatricem quoque realiter non distinctam esse à nutritice facultate: nam facultas generatrix non respicit individui nutritionem, sed speciei conservationem: imò datur virtus nutritiva absq; generante, ut patet in iis, quorum ætas effecta jam est: adde quod nutritio per totum corpus diffusa sit, generatrix verò certam tantummodo partem respicit. Quamvis autem hoc modò inter se rectè distinguantur hæc animæ facultates, nihilominus tamen in omnibus suo modo inferunt, aliq; minus principales, scilicet attractrix, quæ materiam allicit; retentrix, quæ retinet, concoctrix, quæ perficit & appetit, expultrix, quæ sùpervacanea rejicit.

An facultas generativa sit eadem cum nutritiva?

Horum numerum sufficere rectè concludit Gal. de locis aff. cap. 7. contra Aver. 2. Coll. cap. 79. & 3. Coll. cap. 16. qui plures introducit: nam secretrix non opus est, quia ejus actionem perficiunt expultrix & attractrix: distribuens quoq; ad concoctricem & appetens ad attractricem referuntur. Omnibus hæc facultatibus tanquam commune instrumentum subservit calor, qui rem generat, constituit & conservat; quia frigis & coctionem & generationem secundariò tantum promovet, ut patet ex Gal. 3. de caus. sympt. c. 3. Zabarell. lib. 1. de misti gen. c. 5. Colleg. Connimb. lib. 2. de or. c. 3. q. 7. ar. 3. Contra Conciliar. diff. 61. & Merzen. in dilucid.

An plures dentur facultates inferviertes?

Et si verò differentia lubeat hic calor, cum aliter ad nutritionem, aliter ad munia generationem, aliter alii operationibus inferviat, ita ut longè aliter, quam elementaris operetur: nihilominus speciem non variat, cum omnis calor sive ab igne, sive à cælo, sive ab anima dependeat, sit ejusdem rationis, quam vis accidentales differentie negari nequeant, ut rectè concludit Zabarell. de calore celest. cap. 11. Argenter. 1. de som. & vig. c. 5. Coll. Connimb. lib. 2. de or. c. 3. q. 7. ar. 2. Contra Fernel. lib. 4. phys. c. 1. & lib. 1. de abd. rer. causis.

An calor tantum inferviat animæ non frigus?

Rectè igitur per appetitum definit Aristoteles famem & sitim, quicquid dicant Connimb. lib. 1. de gen. & corrupt. cap. 5. quæst. 5. ar. 2. qui famem per sensum divulsionis definiendam esse putant, cum tamen tristis ille sensus non tam famem, quam famis causa sit. Quamvis autem tali appetitu alimentum assumatur, nihilominus tamen cum corpori proportione respondere debeat, plurimas postea subit concoctiones, ubi actione caloris nativi præparatur & elaboratur.

Num calor animalis specie differat à reliquis?

Numerantur autem in animalibus tres concoctiones, quarum prima fit in ventriculo, ubi alimentum quodammodo in ore alteratum, in Chylum convertitur. Sed hoc Chylum ventriculus proprie non nutritur, ex sententia Aristotelis 2. de par. an. contra Vegam. Joberit. Valles. & alios, quia omnes partes corporis nutriuntur malsâ sanguineâ: quia conspicua & insignes venæ passim in ventriculum sparguntur, quas frustra conditas esse minimè dicendum est.

CAPUT VI.

DE NUTRITIVA ET AUGMENTATIVA FACULTATE.

Tandem igitur unamquamque facultatem vegetativæ animæ in specie considerabimus à nutritiva incipiendo.

Facultas nutritiva.

Est autem facultas nutritiva, quæ partium animati corporis perennem defluxum restaurat, ex alimento, in substantiam partium converso.

Utrum vi-

Hæc facultas perpetuò in vivente corpore suo

sanguitur officio, undè vivens, quamdiu vivit, nutritur, ut habet Arist. lib. 1. de or. cap. 5. text. 41. lib. 2. de an. cap. 4. text. 47. & lib. 3. de an. c. 12. text. 59. lib. de som. & vig. cap. 1. Nam cum rei viventis essentia continua vi caloris dissipetur, igitur, ne brevi intereat, continuam restaurationem instituit natura, ut patet ex Coll. Connimb. lib. 2. de or. cap. 5. quæst. 10. Nec obstat, quod quædam animalia ad tempus absq; alimento assumpto vivant, & quod in atrophica vita superfit, ubi tamen nutritio abesse videtur: quia in his nutritio non omninò neganda est, sed tantummodo imperfectior statuitur.

Instantia. Solutio.

Perficit autem hæc facultas operationem suam per alimentum assumptum, quod proportione ipsi partibus animati corporis respondere debet: unde manifestum est, purum elementum nutriti rationem habere non posse, quia nulla animalium pars ex unico solùm elemento constat, ut rectissime Gal. de alimentorum facult. passim cum aliis, demonstrat. Hoc alimentum in plantis è terra per radicem hauritur: in animalibus verò foras accipitur tunc temporis, quando membra exinanita naturali inclinatione alimentum appetunt, venasque sugunt, quæ ventriculum, ejusq; officium superius vellicant, ut doleat, & peculiariter alimentum appetat. Ad hoc ipsum infervire potest etiam Melancholiæ ex liene in ventriculum transmissio. Ita ultimis orificiis ventriculi appetitus excitatur, fames scilicet & sitis. Est autem fames Aristoteli 2. de an. text. 38. appetitus calidi & sicci: Sitis verò humidi & frigidi. Galenus verò 1. de sympt. caus. cap. 7. famem vocat sensum suctionis sive penuriam alimentum. Has duas definitiones rectè conjungit Piccolomini: Fames est appetitus substantiæ calidæ & sicci, apta nutrire, oriens ex suctione, sensu percepta in ore ventriculi pro restauratione partium animalis: Sitis est appetitus substantiæ humidæ & frigidæ, ex desiccatione & tristi sensu suctionis in ore ventriculi pro contentandis partibus consimilibus animalis.

An nutritivum possit esse elementum purum?

An fames sit appetitus?

At verò quid respondebit, quod assumpto cibo statim satiatur ventriculus, cum tamen in tantâ temporis angustia cibis concoqui, & in sanguinem esse laborari nequeat? Tribus verbis objectioni satisfacere quod scilicet fames duplex, animalis & naturalis: illa saturatur per cibum assumptum: hæc verò per sanguinem ab hepate transmissum: undè fieri potest, ut adsit animalis fames, absente naturali, quemadmodum patet in famelicis, ubi propter humores noxios, quibus ventriculi tunicæ vellicantur adest perpetuus appetitus.

An Chylo nutriatur ventriculus?

Instantia.

Solutio.

Ita alimentum per primam concoctionem alteratur: verum cum nondum aptum sit, ut partibus apponatur, igitur adhuc aliam concoctionem, secundam scilicet, subire cogitur, quæ in hepate perficitur, ubi ex chylo a¹ intestina transmissio, & per venas lacteas attracto, massa sanguinea elaboratur, quæ ab excrementitiis humoribus separata, in venas delabitur, & ita secundæ concoctionis officina est *hepar*, in quo ex chylo quatuor specie differentes humores alimentarii, uno & eodem calore, eodemq; tempore generantur.

Ubi verò sanguinea massa, absolutâ secundâ concoctione, ex hepate delabitur, varias adhuc alterationes subit, donec tandem per tertiam concoctionem omnibus membris assimilatur, & hoc est ultimum opus nutritivæ facultatis, quâ alimentum in ipsius nutriti substantiam convertitur.

Hic igitur alimentum, quod antea contrarium, fit nutrimentum propriè dictum, eamq; requirit similitudinem, ut in ipsam partis substantiam, converti possit, ut rectè concludit *D. Thom. 1. p. q. 119. ar. 1. Comm. lib. 1. de gen. & cor. c. 5. q. 11. Zabarell. lib. de accret. cap. 10. & alii contra M. sentent. 2. dist. 30.* qui contrariam sententiam demonstrare conatur.

Interim tamen non sequitur corpus vivens, quod nutritur, idem numero non remanere, quia nihil amittit ratione formæ: nec etiam ratione materiæ omnino mutatur: nam partes, quo ad materiam, successivè restituntur, & reficiuntur, non mutato suo ordine & figura, quo pacto omnis homo per totam vitam unus idemq; remanet.

Hæc igitur ratione nutritiva facultas per nutritionem corpora viventia conservat, quatenus scilicet alimentum in substantiâ partium convertit: & ita ad tempus quidem conservantur corpora viventia per alimentum, æternari tamen nequeunt: quia alimentarius humor tantæ non est bonitatis, ut æqualiter absumptam substantiam restituere possit, ideòq; humidum radicale, ut supra dictum est, vergit in deterius, & calorem magis præter naturam parit, qui postea & ipse corruptionis causa est, undè *Seneca*, idem, qui nos generavit calor, est corruptionis causa. Atq; hæc de nutritiva facultate, sequitur, ut ad augmentativam accedamus.

Est autem facultas augmentativa, quæ quantitatem totius, secundum omnes dimensiones, auget, ut corpus animatum ad justam perveniat magnitudinem.

Hæc facultas, licet cum nutritiva circa idem objectum, scilicet circa alimentum versetur, non tamen unâ eademq; ratione hoc accidit, ut supra dictum est, undè *Scalig. Exerc. 101. sect. 17.* frustra hanc ob causam auctricem & nutricem confundit. Patet enim ex *Philosophi* sententia, quod alia sit ratio nutrimenti ut nutrit, alia ut auget. Hinc igitur opus est augmentatione, quæ à *Zabarell. lib. de accret. & nat. cap. 9.* dicitur mutatio ad majorem quantitatem per motum extensionis, ex alimento in substantiam converso, tanquam ex materia. Ergo non quælibet augmentatio & accumulatio hoc loco intelligitur, sed illa tantum, quæ animatarum rerum propria, ad quam tria necessariò re-

An eodem tempore & calore omnes humores in hepate fiant?

An nutrimentum in substantiam nutriti converti debet?

An idem numero subjectum maneat in nutritione?

An homo per nutritionem perpetuo conservari possit?

Facultas augmentativa.

quiruntur, teste *Philosopho 1. de crt. 1.* ut res fiat major, ex aliqua materia extrinsecus accedente. 2. ut id, quod augetur, idem numero maneat: 3. ut non modò totum majus fiat, sed & omnes ejus partes.

Etsi verò augmentatio includat nutritionem, non tamen est ipsa nutritio, vel tantum aggregatio majoris particulæ, sed novam motus speciem constituit à nutritione, qui ad quantitatem terminatur, ut patet ex *Zabarell. lib. de accret. c. 9. Coll. Comm. l. 1. de ort. cap. 5. quæst. 13. ar. 2.*

Hoc autem concessio, quod novam motus speciem constituat, necessariò quoque concedendum est augmentationem esse continuam, quia omnis motus est continuus: 5. *Metaph. text. 18.* Cum sit actus Entis in potentia, quatenus in potentia 3. *phys. text. 6.* Erit igitur accretio continua, tam ex sua naturâ, quam propter concomitantia, ut rectè concludit *Zabarell. lib. de accret. c. 9. & Coll. Commimb. l. de ort. cap. 5. quæst. 16. ar. 2.*

Cum verò ex materia extrinsecus accedente incrementum fieri debeat, sequitur necessariò, quòd illud, quod per rarefactionem tantum majorem requirit locum, propriè non augetur: nam quamvis ad majorem locum moveatur, non tamen manet idem numero, ideòque conditiones propriè dictæ nutritionis eidem non conveniunt.

Consistit igitur hic motus in appositione alimenti & partium extensione, dum nimirum pars augetur ad materiæ præscriptum extenditur, & novum ipsi alimentum apponitur, teste *Zabarell. de accret. c. 4.* Atq; hoc modo totum secundum omnes dimensiones augetur, quod in tertia conditione requiritur, beneficio extensionis, qua totum æqualiter secundum omnes partes extenditur in augmentatione.

Illud etiam patet ex eo, quod in adultis desinat accretio, quia tum temporis partes solidæ, ut sunt ossa, & reliquæ spermaticæ, non patiuntur sese amplius extendi, propterea quod sensim exsiccatæ sint, ut probat *Zabarell. lib. de accret. c. 6. Colleg. Commimb. lib. de ort. cap. 5. quæst. 14. ar. 1.*

Etsi verò in adultis desinat augmentatio propriè dicta, quâ totum ad majorem quantitatem moveretur, interim tamen facultas augmentativa non perit: quia fieri nequit, ut formales animæ vires corrumpantur, nullâ factâ in anima mutatione: nec obstat, quòd absque operatione remaneat, quia ad essentiam facultatis non necessariò requiritur operatio: potest enim superesse facultas absque operatione, quod patet etiam in aliis: Quis enim non intelligit, nos non semper sentire: interim tamen sensitiva facultas à nullo negatur.

Fungitur ergò augmentativa facultas hoc modo suo officio, donec ad *αὐτὴν* perveniat totum, ubi secundum operationes, ut dictum est, desinit.

Cum verò per augmentationem novum addatur alimentum, meritò quaeritur, undè alimentum appositum animam recipiat: quamvis enim alimentum animatum non sit actu, nihilominus potentiam habet ad animam recipiendam. Hic primò sese offert sententia *Zabarell. lib. de accret. cap. 15. 16. Thom. 1. par. qu. 119. ar. 1. & aliorum*, qui statuunt animam à corde derivari in particulam appositam.

Contrà, verisimilior videtur sententia *Scoti lib. 4. sen. dist. 44. qu. 1. Marfilii de gen. q. 13. Piccol. de Accret. c. 9.* qui animam è potentia materiæ appositæ evocant: quia aliàs, aut anima in corpore præexistens, è subjecto migraret, quod neque secundum partem, neque secundum totum fieri potest: aut extra subjectum seipsam produceret, & quidem ex nihilo.

An augmentatio sit eadem cum nutritione?

An augmentatio sit continua?

An id quod rarefit augetur?

An augmentatio fiat extensione?

Cur in adultis cesset augmentatio?

An una cum augmentatione periret etiam augmentativa?

Unde anima in appositam materiam derivetur?

Vide *Com. lib. 1. de ortu 5. q. 12. Scaliger Ex. 307.*

nihilo: Adde, quod anima vegetativa & sensitiva habent potestatem seipsas movendi in corpore, ut colligit *Scalig. Ex. 307. sect. 13.* undè concluditur animam seipsam movere posse, quod supra improbatum est.

At verò, quomodo idem numero remanebit id quod augetur? annon compositum ex materiæ & formæ ratione subit mutationem? ubi notandum breviter, quod in augmentatione fiat quidem mutatio, ratione materiæ & formæ, non tamen talis, quæ subjecti identitatem tollat, quod etiam *Arist. inuere videtur, l. 1. de gen. cap. 5.* nam totum augetur per materiam appositam novam, quæ statim reliquis partibus assimilatur, ita ut nihil, quàm terminus quantitatis mutetur, & ita materia & forma quodammodo mutari videntur, illa ut est radix quantitatis, hæc verò, ut eandem variè determinat. Idem verò remanet totum, quia hæc mutatio, ratione totius, accidentaliter dici potest: vide de hac quæstione *Zabarell. lib. de accret. cap. 20. 21. 22. 23. Thom. 1. par. q. 119. Commimb. lib. 1. de ort. cap. 5. qu. 12.*

An idem remaneat subjectum quod augetur?

An totum ratione formæ vel materiæ augetur?

Quamvis autem ratione formæ & materiæ totum augeri dicatur, aliter tamen partes materiæ, aliter partes formæ augetur. Nam cum quantitas tantum insequatur materiam, terminus verò quantitatis à forma perveniat, ideò materiæ apponitur quidem aliâ quantitate induta materia, illa verò non sortitur novam quantitatem, sed tantum terminum alium recipit, qui cum à forma sit, inde est illud, quod dicamus etiam omnes partes augeri secundum formam, ut colligi potest ex *Arist. 2. de ort. cap. 5.*

CAPUT VII.

DE FACULTATE GENERATIVA, CUM APPENDICE DE FACULTATE VITALI.

Suprà diximus, quod viventibus omnibus perfectioribus æternitatis quidam appetitus ingeneratus sit, quo sese ratione speciei conservare nituntur: hoc autem perficitur facultate generativa, quæ ab anima vegetativa, ut præcedentes facultates, tanquam à principio fluit. Etsi verò hæc facultas, ratione dignitatis & perfectionis, reliquas præcedat, ut patet ex *Duodo lib. 4. de an. c. 5. & Riolano in com. l. 5. Ferneli*, quia hæc facultas speciei conservationem respicit: quia eadem tantum perfectioribus inest animalibus: interim tamen postremo loco traditur, ordine doctrinæ, quia præsupponit facultates reliquas, & sine iis vix intelligitur, propterea quod illæ huic suo modo inferviant.

An generativa facultas rectè postremo loco tradatur?

Facultas generativa.

Est autem facultas generativa vitalis anima vegetativa vis, quæ ex semine prolifera, nova substantia ejusdem speciei à vivente produci-tur.

An omnis generatio

Hæc facultas solis inest viventibus perfectioribus: nam quamvis omnibus rebus sublunariibus

generari conveniat, non tamen omnia quoque generant, sed hoc solum convenit animatis perfectis, quorum præcipuum opus est, teste *Philosopho*, generare. Ergò manifestum est, qualis generatio à facultate generativa perficiatur, non illa de qua supra in generali & speciali physica actum est, quâ mixta generantur, sed talis quâ res animatæ producantur, ex semine, actione univocâ. Dico actione univocâ, ut excludantur generationes animalium imperfectorum, quæ ex putri materia generantur, ubi generans & generatum specie non conveniunt. Cum verò generativa facultas novum quiddam ex semine producat, manifestum est, facultatem hanc in eo plurimum à reliquis differre, quod semen generet, & totam animam de novo ex semine producat: nam quamvis nutritiva quoque facultas novum quiddam partibus apponat, atq; illud, quod potentia animatum, actuale reddat: alia tamen est ratio generativæ facultatis, quæ semini quodammodo communicatur, quod infusam quandam vim obtinet, quâ generationis opus perficitur. Nam seminis spiritus ita concipitur in testibus, ut facultatem *πλάσσειν* induere possit, quæ in spiritu sustentata, & à matre excitata, operatur.

pendeat à facultate generativa.

Verùm quis non dubitabit, quomodo facultas generativa suum subjectum relinquat, & semini communicetur? sed breviter notandum, quòd ipsa facultas generativa, quæ est accidens animæ, non relinquat subjectum proprium, sed quòd illa habitu & potentia in spiritu producat à generativa facultate, vi testium operante.

An facultas generativa de subjecto ad subjectum migrat?

Intricata tamen est quæstio, quomodo facultas illa animati corporis conservetur in semine: annon semen necessariò vivens est constituendum: quod tamen negat *Philosophus 2. de an. cap. 1. text. 10. & lib. 2. de gen. cap. 1.* Imò communis *Philosophorum* sententia est, semen non actu, sed potentia animatum esse. Quomodo autem illi, cui anima denegatur, facultas quædam ab anima profuens inesse potest? Hic nullum aliud video refugium, quàm quod inter illam vim *πλάσσειν* latentem, & excitatam, distinguendum sit: priori modo, vis illa potius est proxima aptitudo ad facultatem recipiendam, quàm ipsa facultas, ideò non statim ipsam quoque animam præsupponit, quamvis in corpore ab anima producta sit: posteriori modo quoad operationem, pender ab anima matris, quæ hanc latentem vim excitat, & ad actum traducit. Non igitur semini propriam obtinet vitam, etiam si infusam obtineat vim, quæ postea ad opus generationis concurrat, quonia actuata & excitata est. Ita in perfectis animalibus primùm beneficio generativæ facultatis semen generatur in testibus, quod postea in coitu ab utero recipitur, ubi infusæ facultates, alteratrix scilicet & formatrix, excitantur à matre, ope caloris, qui in semine inest, non quidem ignei, sed familiaris ipsius naturæ, & cælesti calori respondentis: hic calor imbecillior est in semine muliebri, fortior & præstantior in semine virili, undè supra determinatum est, utriusque sexus semen in generatione eandem vim non obrinere.

An semen vivat?

An facultas πλάσσειν in semine propriè?

Et hoc modo facultas generatrix ad speciei conservationem inservit: jam sequitur, ut pauca addamus de vitali facultate, quam supra à vegetativa anima deducendam esse diximus. Quamvis enim rectissime dicatur illud, quod animal perfectum tribus potissimum facultatibus præcipuis regatur, scilicet naturali, vitali & animali, ut ex *Platone, Aristotele, Galeno & aliis* manifestum est: nihilominus

non sequitur, vitalem facultatem omnino peculiarium esse à reliquis facultatibus, quia omnis anima vitam presupponit. Quare concludimus vitalem facultatem ab illa animæ specie dependere, quam reliquæ includunt: at talis est vegetativa anima, quia superiores adus non sunt absque vegetativa anima. Ergo vitalis quoque facultas dependebit ab illa anima, quæ omnibus inest.

Hinc rectè Philosophus lib. de respirat. vitam definit, quod sit permanſio animæ vegetatricis, cum calore. Dicit, cum calore, quia præcipuus adminiſter vitalium facultatum est calor, quo tanquam instrumento anima suas operationes perficit.

Esti verò facultas vitalis ab anima vegetativa deducatur, non tamen sequitur in omnibus viventibus cum nutritiva facultate hanc ipsam confundendam esse, sed inter ventura animata perfecta & imperfecta distinguendum est: In illis enim hæc facultas peculiaris sua habet organa, quibus conservatur, ut patet in corde, in quo vitalis facultas refidet: hinc etiam cor peculiare officium habet in continentis omnibus animalibus, undè generatione spirituum ad nutritionem, sensum, atque motum inservit reliquis facultatibus.

Ergo facultas vitalis consistit in conservacione caloris nativi, qui primò in corde generatur, beneficio respirationis conservatur, & postea per arterias reliquis partibus communicatur, undè vitalis facultas vitam, & per consequens omnes reliquas facultates in animato corpore conservat. Ex his facile colligitur, quid sit vita & mors, quæ sunt quasi affectiones animæ vegetativæ.

CAPUT VIII.

DE ANIMA SENSITIVA, AC PRIMUM DE SENSU IN GENERE.

Determinatis hætenus iis, quæ ad animæ vegetativæ cognitionem faciunt, jam sequitur, ut ad sensitivam animam progrediamur.

Est autem sensitiva anima
ἐν τῷ ἐξ ἐκ τοῦ ὀργανοῦ ὀργανοῦ, ὡς
ἰσχυρὰ ἰσχυρὰ ἰσχυρὰ ἰσχυρὰ
percipit atq; dignoscit.

Hæc igitur est illud principium, quo omnia animalia apta sunt, ad apprehendendū ea, quæ extra posita sunt, undè noxia devitare & salutaria persequi solent. Priusquam verò progrediamur ad sensitivam facultatem declarandam, notandum est, quod de loco sensitivæ animæ inter Aristotelem & Galenum sit controversia. Ille in lib. de invent. cap. 2. lib. 2. de par. an. cap. 3. lib. de form. cap. 4. cor statuit primum sensorium: Hic verò lib. 8. de decretis, cum Medicis, cerebrum pro sentiendi principio agnoscit. Pro hujus quæstionis determinatione observanda distinctio, quod anima sensitiva possit considerari, vel secundum suam essentiam, vel secundum suas operationes: priori modo Aristoteles sententia recipi potest, quia ratione essentia, anima cum omnibus suis facultatibus radicaliter est in corde: posteriori modo rectè concludit Galeni sententia, quia, quo ad operationem, non cor, sed ce-

An anima sensitiva in corde?

rebrium est sentiendi principium, undè etiam Aristoteles fallitur, quod nervos à corde deducat.

Declaratis autem hisce, ad sensum ipsum accedimus, de quo primo in genere agendum esse censuimus. Cum verò sensus fiat, quando sensivum movetur atque patitur aliquid, ob apprehensionem objecti, sequitur ipsum sensum esse alterationem quandam: text. 51.

Dubium tamen est, cur sensus seipsum non sentiat, vel cur visus se non videat; sive, cur sine iis, quæ extra sunt, non fiat sensus, cum insit ignis, terra & cætera visibilia. Verum responsio facilis est, quia sensitivum non est actus, sed potentia: ut igitur combustibile non comburitur, nisi externa accedat violentia, ita etiam actus sentiendi non fit, nisi ab externo objecto; text. 52. At verò, quoniam sentire bifariam dici conluevit, (nam & id quod potentia sentit, etiam si dormiat, sentire dicimus, & id etiam, quod jam actu sentit & videt) dupliciter & ipse sensus dicitur, quidam ut potentia, quidam ut actus: text. 53. Sciendum verò, quod pati & alterari sit motus: quicquid igitur patitur & alteratur, ab eo, quod actu est, patitur: text. 54. Quod autem in potentia est, illud quoque simpliciter non dicitur, nam alia est potentia ad habitum, alia etiam potentia ad operationem: ita homo sciens dicitur potentia, quia habitum sibi comparare potest: præterea & ille vocatur sciens potentia, qui habitum sibi scientiæ comparavit, & quocumq; tempore contemplari potest, non tamen jam actu speculatur: text. 55. Nec ipsum pati semper eadem ratione sese habet: alia enim est alteratio corruptiva, quæ id, quod à contrario alteratur, corrumpi solet: alia est perfectiva, quæ id, quod potentia est, ad actum perducitur, & ita suam acquirat perfectionem: text. 57. Duos igitur alterationis modos esse fateamur oportet, unus ad privativas dispositiones, alter ad habitum atque perfectionem tendit: text. 58. His præmissis dicimus sensum primam potentiam, quæ scilicet habitui opponitur à generante habere: & ita sensitivum in remota potentia est id, quod animæ caret, & per consequens etiam sensu, ita tamen ut aptum sit ad recipiendam animam; ut semen. In secunda verò potentia sensus est, quasi scientia, ejusque actus quasi contemplari, quia hic talis intelligitur potentia, quæ ad actum est proxima. In eo tamen differunt sensus & intellectus, quod illa, quæ actu sensum efficiunt, extra sint: text. 59. Quapropter sensus est singularium tantum, scientia verò universalium quoque, quæ in ipsa anima quodammodo sunt; undè semper quidem intelligere possumus, non tamen semper sentimus actus, propterea quod interdum externa objecta desint. text. 60. Patet igitur, quo pacto sensitivum dicatur, secundum duplicem potentiam, remotam scilicet & proximam: sicuti puer est in potentia remota ad arma tractanda, erit autem in potentia proxima tum temporis, cum ad perfectam venerit ætatem. In hac potentia sensitivum tale est, quale jam ipsum sensibile est actus: undè patitur, cum non est simile quoniam scilicet adhuc in potentia est. text. 61.

Sensitivum secundum duplicem potentiam dicitur.

Hæc ita proponuntur à Philosopho capite quinto hujus secundi libri, ex quibus manifestum est, sentire esse quandam alterationem, non quidem corruptivam, ab habitu ad privationem, sed potius perfectivam, quæ aliquid ab imperfectione ad perfectionem ducitur. Est igitur sensus potentia quedam, non quidem passiva tantum, ut Albert. Egid. Cajetan. & alii voverunt, sed activa & passiva simul, nam quatenus

Sentire est se alterationem.

Cap. 1. Aristotelis, Sensus.

Cur sensus seipsum non sentiat?

Cap. 6. Aristotelis.

Objectum sensibile.

Proprium sensibile.

An sensus circa proprium objectum fallatur?

Communia sensibilia.

Sensibilia per accidens.

An sit species sensibilis?

An ad producendam speciem sensibilem opus sit agente sensu?

tenus objectum recipit, aliquid pati dicitur ratione receptionis; quatenus verò objectum receptum dijudicat, eatenus non potest esse passiva potentia, sed potius agendi rationem obtinet: Est enim eadem anima sensitiva, quæ informat organum, & quæ organo informato utitur: ratione prioris officii, patitur sensitiva facultas, quia organi proprium est recipere objectum externum: sed ratione posterioris officii, sensus est activa facultas, quatenus scilicet objectum receptum ab organo dijudicat, & cognoscit, ut patet ex Zabarell. lib. de sensu. cap. 9. Commimb. lib. 2. de an. cap. 6. quest. 1. Tolet. ibidem quest. 12. Duod. lib. 5. de anim. cap. 12.

Cum autem sensus fiat comprehensione objecti, sive illius quod sentitur, necessariò sequitur, ut sensibilia objecta consideremus. Est autem triplex sensibile, vel proprium, vel commune, vel ex accidente. text. 62.

Proprium sensibile, quod alio sensu sentiri non potest, & circa quod error fieri nequit, ut color respectu visus. text. 63. Hic merito queritur, an sensus circa proprium objectum errare nequeat? Quiddam tunc veritatis iudicium in sensibus collocarunt, ut Epicureorum secta: alii omnem fidem à sensibus ablegarunt, ut Academicis: Media sententia est Peripateticorum, ut videlicet in Tolet lib. 2. de an. quest. 13. Coll. Commimb. 2. de an. cap. 6. quest. 6. Albert. 2. de an. tr. 3. cap. 5. Savan. lib. 11. epit. phys. concl. 6. qui itarunt sensum, nec perpetuò falli, nec nunquam decipi: Nam certum est sensus iudicium de objecto proprio, modo iusta ad sit organum dispositio, medium adequatum, & iusta distantia: ubi verò hæc requisita non adfunt: aut ubi sensibilia non sunt propria, aut non sub ratione proprium percipiuntur, ibi facili negotio sensus fallitur.

Communia sensibilia vocantur illa, quæ nullius sensus sunt propria, sed omnibus communia, ut sunt motus, quies, numerus, figura, magnitudo; & ita per se aliquid sentitur, velut proprium objectum, vel ut commune: text. 64.

Sensibilia per accidens sunt, quæ non per se movent sensum, sed ea tantum ratione sentiri dicuntur, quatenus conjuncta sunt cum eo, quod per se cadit sub sensum, ita substantiæ corporeæ quælibet sentiuntur non per se, sed beneficio cuiusdam accidentis, quod sub sensum cadit: text. 65.

Queritur autem non immeritò quomodo sensus objecta sua recipiat? nam cum manifestum sit, quod illud per conceptionem & conjunctionem realem fieri nequeat, necessariò sequitur alio quodam modo hoc fieri, scilicet intentionali ratione, undè resultat species sensibilis, quæ nihil aliud est, quam imago objecti, quæ sensorio oblata effectivè facultatem mover, ipsamq; objectum repræsentat, ut videre licet apud Fonseca. 1. Metaph. cap. 7. quest. 1. Comm. lib. 2. de an. cap. 6. qu. 2. ar. 3. Tolet. lib. 2. qu. 34. Hinc etiam sensum rem quandam percipere dicimus, eo modo, ut cera recipit formam sigilli, quod etiam Philosoph. hactenus. text. 121. innuit: Sienim rem ipsam secundum materiam reciperet sensus, sequeretur hoc absurdum, quod res eadem numero non esset una, sed plures, quia à pluribus simul videri potest, ut annotat Scal. Ex. 298. sect. 14. Sunt igitur sensibiles species qualitates spirituales, quæ ab ipsis objectis producuntur: quia objecta obtinent eam vim, ut se spiritualiter per medium multiplicare possint, undè ad producendam speciem sensibilem non opus est peculiarem sensum agentem constitutere, ut rectè colligit Zabarell. lib. de sensu. ap. 5. &

Scal. Ex. 298. sect. 16. Hæc ergo species concurrunt ad actum sensationis, ubi potentia sensitiva eandem speciem recipit, quatenus cum organo complicata est, ratione informationis, eandemque dijudicat: quatenus vim agendi obtinet. Undè manifestum redidit, sensum agentem distinctum à patiente nullo modo concedendum esse, ut sufficienter declaratur in Zabarell. lib. de sensu agentis.

Verum dubitatur, an etiam communia sensibilia agant per speciem, quod negare videtur Thom. 1. par. qu. 78. Vener. 2. de an. cap. 12. Commimb. & Tolet. 2. de anim. Verisimilior est tamen sententia Aristotelis, qui 2. de an. text. 65. sensibilia per accidens distinguit, à sensibilibus per se in eo, quod illa sensibus nullam speciem imprimant: atq; ad sensibilia per se referuntur etiam sensibilia communia, ergò & illa operationem producunt; quod ulterius quoque confirmatur à Zabarell. de sensu ag. c. 4. ex sententia Averr. 2. de an. Com. 65. Hæc in genere de sensu hoc loco præmittenda fuerunt: sequitur ut in specie ad sensuum declarationem accedamus.

An sensus agens detur ratione operationis?

An communia sensibilia producant species?

Sensus externi quorè?

An tractatio sensuum à tactu incipiunt: nihilominus cum Philosopho, hoc loco, à visu incipiunt: si incipere debeat?

Cap. 7. Aristotelis.

Visus quid.

Visionis requisita tria.

Objectum Visionis.

CAPUT IX.

DE VISU ET VISIONE.

Præsupposito, quod sensus alii sunt exteriores, alii interiores, quod inferius lib. 3. de an. ex sententia Philosoph. confirmabitur, ad exteriores sensus primò declarandos accedimus: horum numerus ex numero sensibilibus proprium colligitur, undè quinque numerantur, Visus, Auditus, Odoratus, Gustus & Tactus.

Esti verò nature ordine Tactus reliquis prior esse videatur, quia commune est, undè etiam Aric. & Plato in tractatione sensuum à tactu incipiunt: nihilominus cum Philosopho, hoc loco, à visu incipimus, quia principium cognitionis non semper est principium rei. Metaph. cap. 1. sed id undè facilius addiscimus: Visus autem facilius à nobis cognoscitur, quia requisita sensuum in visu magis apparent, quàm in reliquis sensibus, & hæc occasione Aristoteles in cap. 7. hujus libri statim subjicit tractationem de visu, de qua quæstione vide Zabarell. lib. de Method. & lib. Apolog. ut etiam Piccol. lib. introd. in decem grad. Hic sensus reliquis præstantior est, tum ratione objecti, tum ratione finis, tum ratione operationis perfectissimæ & velocissimæ, ut innuit Philosophus lib. de sensu. cap. 1.

Est autem Visus facultas animæ sensitivæ, quæ per certum organum, rectè constituto medio, id quod visibile est, percipit.

Tria igitur in tractatione visus consideranda sunt, Objectum, Medium & Organum: nam quod ipsam attinet facultatem, illa hoc loco nullam requirit declarationem, quia ex iis, quæ supra de facultatibus in genere dicta sunt, ejus nature facile intelligitur: Cujus autem visus est perceptivus, id est objectum visus, & dicitur visibile, ut est color: & hic itaruitur in eo, quod per se visibile est, quatenus in se habet causam, ut videri possit. text. 67.

De colore igitur primùm agendum est: hic Philosopho, citato textu, dicitur motivum ejus, quod perceptivum est actu: & in lib. de sens. & sem. cap. 3. dicitur,

An color in profundo latens sit color?

nitur, quod sit extremitas percipui in determinato corpore: unde manifestum est, colorem hoc loco recte considerari respectu visus, ideoque color in profundo latens, non actu, sed potentia tantum color est, quia visum movere nequit, ut contra Bodin. in Theatro. Valles. l. 1. contrav. c. 25. Scal. ex. 325. f. 4. recte concludant. Zab. ar. 1. de vis. c. 2. Con. l. 2. de sn. cap. 7. qu. 17. Tol. ibid. qu. 17. Cum vero duplices sint colores, apparentes & reales: ideo utriusque naturam considerabimus pro respectu ad visum.

An colores ex primis qualitatibus oriuntur?

Quod reales colores artinet, hos quidam, ut alias secundas qualitates, ex primis oriri putant, ideo originem colorum quatuor elementa statuunt, cum quibus Comimb. cit. loc. q. 3. consentire videntur: Verum cum celestibus quoque corporibus insint colores, ubi primae elementares qualitates denegantur: idcirco potius cum Zabarell. lib. 1. de visu cap. 2. statuimus, colorem oriri ex condensatione percipui: ubi enim percipuum desinit esse tale, tum redditur coloratum. Accidit autem haec condensatione percipui dupliciter: vel ob solam constipationem: vel ob admissionem opaci. Priori modo, celestia corpora colorata sunt reddita: quia illorum colores absque admitione luminis substantiae sunt creati, ideoque recte simplicissima corpora dicuntur, ut in doctrina de Caelo declaratum est. Posteriori modo, res sublunares coloratae redduntur, ubi non per solam constipationem, sed per opaci admissionem coloris ratio constituitur. Et ita ad coloris generationem tria requiruntur, lucidum, percipuum, & opacum, ut innuit Alex. and. lib. natur. qu. cap. 2. Zabarell. de vis. cap. 2. Perer. lib. 13. c. 9. Pro varietate horum trium, varii quoque generantur colores in rebus mixtis, quae communiter distinguuntur in extremos & medios: Extremi colores sunt albedo & nigredo: hujus causa est opacitas, cum privatione quadam luminis & percipui: illius causa est lux & percipuitas in mixtione, cum privatione quadam opacitatis: Medii autem colores, quorum communiter plurimi numerantur, ut sunt flavus, ruber, viridis, purpureus &c. ex varia horum trium permixtione generantur.

Colorum origo.

In celestibus corporibus.

In sublunariis.

Colorum requisita.

An colores intermedii specie differant ab extremis? Negativam partem defendit Themistius & Simplicius, in explanando text. 6. lib. 5. phys. ubi dicunt, medios colores mixtos & compositos esse, ex coloribus extremis, qui in ipsis insunt, non aliter, quam id, quod est tepidum, constat ex calore & frigore. Contra affirmativam habet Perer. lib. 3. phys. cap. 9. quam verisimillimam judicat, quod scilicet medii colores ab extremis specie distideant, quia qualitates intermediae sunt quoque simplices, & ita colores intermedii non habent alia principia, quam extremi: quia ex iisdem quoque tribus constituuntur: Verum qua ratione Peripatetici medios colores ex extremis consistere affirmant? dupliciter Pererius cit. loco respondet, & ratione originis, quia illa principia, ex quibus omnes colores constant, in mediis magis miscentur: & ratione effecti, quia extremi laedant sensum: album enim, nimium dissipat nigrum nimium congregat visum, & ita uterque visum afficit: reliqui autem colores medio modo sese habent.

Cur medii colores dicantur compositi?

Colores apparentes.

Et hoc modo sese habent colores reales, sequitur, ut etiam aliquid dicamus de coloribus apparentibus: sunt autem apparentes colores nihil aliud ferre, quam ipsum lumen variè refractum, in subiecta diversis qualitatibus praedita incidens, unde, evanescente lumine, & ipsi languescunt: Sic in sole color apparet rubeus, quando species coloris albi commi-

scetur cum speciebus coloris nigri alicujus exhalationis interpositae, & à lumine illustratae.

Haecenus de objecto visus, ad ipsum medium considerandum transcendimus. Est autem Medium visus, quod utitur visus, quod non suo, sed alieno colore sensum movet: ut est aer, & aqua, & solidorum corpora quam plura, veluti vitru, glacies &c. Non autem aer, quatenus aer, est percipuum quiddam, sed quatenus eidem inest raritas quaedam, ut caelesti corpori. text. 68. Ergo percipui, quatenus tale est, actus ipsum lumen, quod est quasi color pellucidus, quando actu pellucidum est ab igne, vel alio lucido corpore: manifestum est igitur lumen non esse corpus quoddam, quia in eodem duo corpora simul essent, id quod absurdum judicatur: text. 69. Consequentia manifesta est, quia lumen in percipuo ubique reperitur: jam si corporeum quiddam est lumen, quid impedit, quin fiat dimensionum penetratio, quae tamen in Philosopho impossibilis statuitur. Vide de hac quaestione Thom. 1. part. qu. 67. ar. 2. Zabarell. lib. 1. de vis. cap. 5. Piccol. de vis. cap. 7. Casman. Somat. cap. 1. o. qu. 1.

Sed merito quaeritur hoc loco, utrum lumen & lux inter se conveniant? vel num una eademque luminis & lucis essentia? ubi notandum ex Zabarell. lib. 1. de vis. cap. 4. quod lux proprie dicatur illa qualitas, quae est in corpore lucido, ut in sole & astris, vel etiam flamma: lumen vero est id, quod à luce producitur in percipuo, ita ut in Sole sit, non lumen, sed lux: in aere vero non lux, sed lumen; unde lumen est quidem effectus lucis, quia in percipuo à luce generatur. Imò respectu visus, magnum quoque est discrimen inter lumen & lucem, qui lumen est visibile ut quo, quatenus scilicet est actus percipui: lux autem est visibile objectum ut quod.

Verum dubitatur, quomodo lux sit objectum visus, cum determinatum sit supra, colorem esse proprium objectum hujus sensus? ubi notandum, quod lux sit objectum visus, quatenus hunc sensum determinat, & ita sub ratione coloris praesertim albi contineri potest: hinc etiam Philosophus lib. de sens. lib. de color. & lib. 1. Met. cap. 4. Solem album vocare solet, propterea quod sit lucidus.

Cum igitur à luce in percipuo producatur lumen, merito quaeritur, an lumen sit Ens reale, vel intentionale? Prius defendit Thom. par. 1. q. 77. ar. 3. quia lumen realiter ab aere, vel alio corpore percipuo recipitur; quia lumen effectum in natura obtinet, unde per Solis radios corpora calefiunt. Posterius habet Egid. lib. 2. de an. c. de vis. qui statuit, lumen tantummodo Ens intentionale esse in percipuo, propterea quod à corpore lucido derivetur. Mediam sententiam invenit Zab. ar. lib. 1. de vis. cap. 7. qui utrunque diversà ratione concedit: nam contra Thomam concludit, lumen quodammodo esse ens intentionale, quia est quaedam imago & species, quae à corpore lucido profluit: Contra Egidium probat, lumen etiam esse ens reale, quia realiter in percipuo, tanquam in subiecto, recipitur; cui etiam positivè inhaeret.

Ex his igitur luminis natura intelligitur, cui opponuntur tenebrae, quae sunt quasi privatio luminis in corpore perlucido: cum enim lumen sit actus quidam, necessariò sequitur, tenebras esse privationem illius actus in eodem subiecto. Ergo lumen non est defluxus quidam corporeus, medium illustrans, ut Empedocli visum est, quia dubitatur, quomodo in momento ad occasum ab ortu moveatur: text. 70. Ideoque dicimus, illud tenebris affectum esse, quod colore vacat, & nihilominus eundem

Medium visus.

An lumen sit corpus?

An lux & lumen differant?

An lux sit objectum visus?

An lumen sit Ens reale vel intentionale?

Vide de Corp. lib. de Cael.

Tenebrae quid?

Cur quadam in tenebris conspiciantur?

dem recipere potest. text. 71. Sunt tamen quaedam visibilia, quae in tenebris apparent atque splendent, ut piscium squammæ, fungus, aliaque familia. text. 72. Hic quaeritur, quâ ratione hoc accidat, quod quaedam in tenebris conspiciantur nocturno tempore, quae tamen interdum non apparent? ubi notandum, quod quaedam corpora tenui luce sint praedita, quae medium illustrant, quantum satis est, ut ipsa videantur, & ita in tenebris quoque apparere possunt: & hoc est illud, quod tacite innuit Aristoteles, ubi dicit in citato textu, quam ob causam haec videantur, alia est ratio. Illud tamen manifestum, quod color absque lumine, quod est actus percipui, non percipitur, unde color super ipsum visum positus non videtur: text. 73. Hinc etiam manifestus est error Democriti, qui putavit formicam in caelo existentem exactè videri posse, si spatium à terrâ ad caelum omnino vacuum esset, propterea quod mediū visum quodammodo impediatur: rationem falsitatis addit Philosophus, quia visio fit, patiente aliquid sensorio, quare necessum est, esse aliquod intermedium inter colorem & ipsum instrumentum videndi, quia à vacuo nihil pati potest, ideoque in tali vacuo omnino nihil videretur: text. 74.

V. Coll. Conn. in tr. probl. sect. 6.

Quod autem de colore hoc loco dicitur, illud etiam de sono & odore procedit, nihil enim, ipsorum sensus instrumentum tangens, sensum efficit: idem in tactu & gustatu quoque apparebit. text. 75. Medium quidem in sonis est aer in odoribus autem, nomine vacat. text. 76. ut suo loco declarabitur. Haecenus Arist. in cap. 7. de facultate videndi, praesertim quo ad objectum & medium diseruit, ubi simul quoque de natura luminis actum est, propterea quod sine lumine visio fieri nequeat.

Quaeritur autem ulterius, num lumen tantum ratione medi, ut Averroës voluit, vel tantum ratione objecti, ut Avicenna statuit: vel ratione utriusque, ut Albertus voluit, requiratur? ubi notandum, quod non tantum ratione objecti, & ratione medi, quod Albertus voluit, sed etiam ratione instrumenti requiratur, quod observavit Zab. ar. lib. 1. de vis. cap. 11. Piccol. de vis. cap. 14. quia humor crystallinus est percipuus, propter externum lumen receptum: quod etiam innuit Arist. lib. de sens. & sensili. Videtur autem sicut exterius ita etiam interius non sine lumine. Imò usus specillorum hoc quoque comprobatur, quia specilla faciunt ad congregationem luminis, quatenus in oculo recipitur. Dubitari possit hoc loco, cur Aristoteles neque de organo visus, neque de modo visionis aliquid addat, cum tamen haec quoque ad sensum visus intelligendum maximè faciant? Breviter notandum, quod Aristoteles hoc loco facultatem visivam potius, quam visionem considerare voluerit, ideoque illa, quae ad visionem declarandam ulterius facere videntur, ad lib. de sensu & sensili rejiciantur; considerationem jungere, idcirco reliqua adjiciemus. Restat igitur tertium requisitum visionis, instrumentum, scilicet oculus, cujus conformationem supra declaravimus; cumque ejusdem diversae sint particulae, merito quaeritur de proprio visus organo: hic humor crystallinus sese offert, qui species recipit & sentit, quem communiter proprium visus organum dicunt, ita ut reliquae oculi partes sint ministrantes; ubi praecipue notandum, quod haec actio absque spiritu fieri nequeat, unde nervi optici eundem à cerebro adducunt, qui propterea coeunt, ut uno oculorum clauso vel laeso, spiritus ad alterum oculum influere possit: vana enim est sententia illorum, qui hunc coali-

Quaeritur autem ulterius, num lumen tantum ratione medi, ut Averroës voluit, vel tantum ratione objecti, ut Avicenna statuit: vel ratione utriusque, ut Albertus voluit, requiratur? ubi notandum, quod non tantum ratione objecti, & ratione medi, quod Albertus voluit, sed etiam ratione instrumenti requiratur, quod observavit Zab. ar. lib. 1. de vis. cap. 11. Piccol. de vis. cap. 14. quia humor crystallinus est percipuus, propter externum lumen receptum: quod etiam innuit Arist. lib. de sens. & sensili. Videtur autem sicut exterius ita etiam interius non sine lumine. Imò usus specillorum hoc quoque comprobatur, quia specilla faciunt ad congregationem luminis, quatenus in oculo recipitur. Dubitari possit hoc loco, cur Aristoteles neque de organo visus, neque de modo visionis aliquid addat, cum tamen haec quoque ad sensum visus intelligendum maximè faciant? Breviter notandum, quod Aristoteles hoc loco facultatem visivam potius, quam visionem considerare voluerit, ideoque illa, quae ad visionem declarandam ulterius facere videntur, ad lib. de sensu & sensili rejiciantur; considerationem jungere, idcirco reliqua adjiciemus. Restat igitur tertium requisitum visionis, instrumentum, scilicet oculus, cujus conformationem supra declaravimus; cumque ejusdem diversae sint particulae, merito quaeritur de proprio visus organo: hic humor crystallinus sese offert, qui species recipit & sentit, quem communiter proprium visus organum dicunt, ita ut reliquae oculi partes sint ministrantes; ubi praecipue notandum, quod haec actio absque spiritu fieri nequeat, unde nervi optici eundem à cerebro adducunt, qui propterea coeunt, ut uno oculorum clauso vel laeso, spiritus ad alterum oculum influere possit: vana enim est sententia illorum, qui hunc coali-

Cur Aristoteles hoc loco non agat de organo visus & de modo visionis?

Instrumentum visionis.

Cur nervi optici coeunt?

tum fieri putant, ut non gemina gemini oculi concipiant, quia oculi naturae providentia aequaliter sese obvertunt rebus percipiendis.

Cum verò visio perficiatur humore crystallino, cumque maxima pars oculi aquea sit, ideo rectè Philosophus de sensu & sens. oculum aqueum statuit, cum quo consentiunt Peripatetici plerique, ut patet ex Zab. ar. 2. de vis. cap. 5. Scal. 397. sect. 2. Conn. lib. 1. qu. 3. Contra Platonem in Timaeo, Gal. 10. de U. P. & alibi &c. qui organum visus igneum statuit. Et si verò quidam sententiam Platoniorum ad bonum sensum reducere conentur, haec ratione, quod oculus ratione spirituum igneus dicatur: nihil tamen obstant haec conciliatione, quia hoc modo non tantum oculus, sed omnia sensuum organa ignea essent, quia nullus sensus absque influxu spiritus perficitur. Ut autem oculus ad percipiendâ objecta visibilia aptissimus esse possit, ideo non tantum obtinet situm sublimiorem in corpore humano, sed suos etiam habet musculos, quibus variè movetur: Sed merito dubitatur, cur ambo oculi semper eodem motu moveantur? Respondet Laurent. lib. 11. qu. 6. duplici ratione, quod scilicet hoc accidat, ratione finis, & ratione efficientis. Ratione finis, quia ambo oculi uni operationi inserviunt, actu videndi operantur, ideoque unum eundemque requirunt motum: ratione efficientis, quia hic motus perficitur beneficio nervorum secundae conjugationis, quos in exortu conjunctos esse observavit idem author. His determinatis causam reddit Laurentius, cur magis tolerabilis sit affectus utriusque oculi, quam alterius tantum, quia is oculus, quia sanus est, variis motibus agitur, quâ motione cum simul quoque aeger oculus afficiatur, ideo magis irritatur: ubi verò ambo laborant, ibi simul quoque quiescunt. Et hoc modo patet, quale objectum, quale medium, & quale organum, ad operationem visivae facultatis requiratur.

Jam restat unica quaestio, de videndi modo, quod visus perficitur: Hic primò offert sese sententia Platoniorum, quam recipit Galenus, Valles. Macrobius &c. qui statuunt, visionem fieri extra mittendo aliquid: ita Plato flammam exilire putavit: ita Galenus emissam speciem ad objectum proflire voluit: Verum cum haec sententia merito rejicienda sit: quomodo enim lumen, quod est accidens, ex oculis ad tantum intervallum excurret? quomodo spiritus emissi continebuntur absque dissipatione? quomodo emissi absque anima sentient? Merito sententia contraria, quae est Peripateticorum, retinenda est, quae statuitur visionem fieri per receptionem specierum sensibilium, quae assertio deducitur ex natura sensus, qui receptione quadam fieri debet. Vide de hac quaestione Aristotelem lib. de sens. & sens. Averr. 2. de an. c. de vis. Zab. ar. lib. de vis. Piccol. de vis. cap. 17. Concl. differ. 64. Comimb. 2. de an. c. 7. qu. 5. Scalig. Ex. 325. Laurent. lib. 11. qu. 1.

Veruntamen ex hac quaestione secundum placitum determinatum Peripateticorum sequitur illud, quod nihil intra oculum videri possit, cui tamen repugnare videtur experientia, quia in suffusionibus interdum plurima videntur, quae non sunt extra oculum, sed in oculo: adde quod interdum & alia visa apparent alicui, quae tamen ab aliis non conspiciuntur: Ubi nota ex Laurent. cit. loc. qu. 2. quod interdum in oculo aliquid videri possit, quando scilicet vapor aliquis in medio pellucido oculi ante humorem crystallinum continetur, qui non sub sua specie, sed sub ratione alterius externi objecti in aere conspicitur: humor enim crystallinus non

Cur affectus utriusque oculi tolerabilior sit, quam unius tantum?

An visio fiat recipiendo?

An aliquid intra oculum videri possit?

ad

ad interna, sed ad externa objecta percipienda est allucatus. Ergo visio perficitur receptione specierum rerum visibilibus, quæ species visibiles immateriales sunt, & realiter ab oculo recipiuntur in instanti, ubi dijudicantur & cognoscuntur.

Num imago vel res ipsa concipitur in speculo?

Colophonidis loco notandum est in hoc capite, quomodo aliquid in speculo videatur: hic quidam sunt in ea sententia, quod imago tantum concipitur: alii statuunt, imaginem & rem simul videri: denique Opticorum est opinio, quæ verisimilior statuitur, quod non imago, sed res ipsa concipitur in speculo: quia præter colorem & lucem nil continetur sub objecto visus: quia imago rei est in superficie speculi, at res visa apparet in profundo. Adde etiam rationes, quas videbis in Colleg. Connimb. lib. 2. de an. cap. 7. quæst. 8. ar. 2.

CAPUT X.

DE AUDITU ET ODORATU.

AD Auditum, quem Scalig. Exerc. 297. s. 2. & 298. s. 6. post Philosophum, disciplinæ sensum vocat, accedimus:

Auditus.

Est autem Auditus animæ sensitivæ facultas, quæ sonora percipit.

Cap. 3. Aristotelis. Objectum auditus.

Hic vicissim tria, nimirum objectum, medium, & organum, consideranda sese offerunt. Objectum auditus à quo cum Philosopho incipimus est Sonus, qui dupliciter consideratur, vel ut est actu, vel potentia: nam sunt quædam corpora, quæ omnino non sonare possunt: ut lana, spongia, alia verò inter se collisa sonare possunt. text. 77.

Soni generatio.

Ad sonum igitur actu producendum tria requiruntur, corpus percussum, corpus percussans & medium, ubi nota, quod corpora debeant esse talia, quæ apta sunt ad sonum efficiendum, scilicet solidiora: text. 78. Imò aëri & aquæ etiam non omnino denegatur sonus, quatenus scilicet ad naturam solidiorum corporum accedunt, & in vehementi percussione instar solidiorum resistunt. text. 79.

Echo.

Ubi verò soni species per medium delata ab obstante quodam corpore repercutitur, nascitur Echo, scilicet aliqua soni reflexio, quæ quidem semper fieri videtur, non tamen semper percipitur, propterea quod plerumq; debilis sit illa species repercutita: text. 80.

An Echo sit alius sonus à priori?

Hic oritur quæstio, an Echo sit alius sonus numero à priori: ubi cum Tolet lib. 2. de an. qu. 22. negativè respondemus, quia à reflectente corpore non producitur, quod maximè patet in sono rerum animatarum, in quibus etiam, ut in reliquis, hæc soni reflexio audiri solet: quomodo autem corpus reflectens, quod est inanimatum, vocem articulatam edere potest. Accidit autem hæc soni diversitas in aëre, undè rectè à veteribus aër auditus medium statuitur: ita igitur sonum efficit, quod moveri usque ad auditum continuatione aërem unum. text. 81.

An solus aër sit medium auditus?

Hic attingit Philosophus medium auditus, ubi ex sententia veterum ponit aërem: Undè merito dubitatur, an solus aër sit medium auditus? ubi statuitur ex sententia Tolet. 2. de an. qu. 19. Connimb. 2. de an. cap. 8. quæst. 1. quod non tantum aër, sed etiam aqua sit medium auditus, quia teste Plinio, 10. Hist. na-

tur. 70. pisces etiam in aqua audiunt. Quod autem Philosophum arctinet, ille hoc loco tantum aëris mentionem facit, ut & faciliori negotio audiendi modum declarare possit.

Sed alia ex textu præcedenti resultat quæstio, an scilicet realiter & continuatè aëris motione usq; ad auditum semper opus sit? Affirmativam multi defendunt, ubi statuunt aërem continuitate quâdam realiter moveri usq; ad aures, eadem ratione, ut lapis, flumini quieti iniectus, aquam per circulos continuatos usq; ad extremitates movet. Verum cum pisces immotè aquâ audiant, cumq; in locis occlusis sonos percipiamus, idèo potius cum Tolet. 2. de an. quæst. 21. & Connimb. cap. 8. qu. 1. & 2. Statuimus sonum non realiter, sed per speciem sensorium attingere, quod & Philosophus in dicto loco intelligit, ubi scilicet aër continuitate quâdam propter speciem delatam usq; ad sensorium alteratur.

Hæc igitur ratione per medium species soni communicatur auribus, in quibus continetur auræ ingentia, quam cum Philosopho, hoc loco, præcipuum auditus organum statuimus. text. 82. Hæc auræ ingentia immobilis est, ut omnis motus species, hoc est, omnia sonora percipere possit: & hanc ob causam in aqua quoq; audimus, quia ipsum aërem insitum non ingreditur aqua, quod ubi accidit, læditur hic sensus: ita etiam membrana, quæ tympanum dicitur, rectè constituta esse debet: ut enim visus læditur, tunica, quæ pupillam contegit, læsâ; ita etiam auditus afficitur membranâ affecta. text. 83.

Sed dubitatur, quomodo aër ingentis possit esse proprium instrumentum tam præstantis operationis? Imò potius cum Themistio spiritus statuendus esse videtur, aut cum Vesalio hæc operatio est attribuenda tribus auditus ossiculis: Verum cum spiritus non sit pars corporis, cumq; ossa sint partes insensibiles, idèo merito hæc opiniones rejiciuntur, & retinetur illa, quæ est Philosophi, ubi auræ ingentia, statuitur, quæ est pars corporis, similis ad hunc sensum perficiendum aptissima. Et hoc probatur ab Aristotele tali signo, quod sonante illo aëre interno, minus rectè audiamus, quia sonus, qui percipitur, alienus est, scilicet præter naturam. text. 83.

Cum verò ad sonum requiratur corpus percussum & percussans, quærit Philosophus, quodnam sonet? & respondet pro utroq; ita, ut percussans & percussum sonet, sed diverso modo, quia percussum refrendo, percussans feriendo sonum efficit. text. 85. Sonus autem non semper unus idemq; est, sed ejusdem sunt quædam differentie, quæ in actu sonorum apparent: hinc sonum gravem & acutum, vocare solemus, translatione quâdam. text. 86.

Causam soni gravis & acuti refert Aristoteles sect. 19. probl. quæst. 37. ad aëris copiam & paucitatem, ita ut sonus acutus fiat ex aëris percussi inopia, gravis autem ex copia: quod Toletus super hunc textum demonstrat in chordis, quæ acutiorem sonum edunt, ubi sunt intensiores, quia tum parum aëris percipiunt. Jam restat, ut de voce aliquid dicamus, quia soni species dicitur.

Est autem vox sonus quidam, animantibus is proprius, quæ aërem hauriunt: idèoque aëris duplex est instrumentum ad refrigerandum scilicet internum calorem, & ad formandam vocem: text. 87. 88. Instrumenta autem respirandi sunt fauces & pulmo: text. 89. Necessarium igitur est, aërem respiratione attractum ingredi; vox ergò generatur ictu aëris in larynge, ubi aër repercutitur, ab eo quod

An aër continuetur usq; ad auditum moveatur?

An auræ ingentia sit auditus organum?

Quæ sit causa soni gravis & acuti?

Pisces cur muti.

quod animatum est, cum aliqua imaginatione, undè vox est sonus significativus: text. 90.

Hinc etiam patet, cur pisces vocem non edant, quia desitiantur respiratione, & per consequens etiam his membris, quæ maximè ad formandam vocem inserviunt: text. 91. Et hæc sunt illa, quæ proponit Philosophus de Auditum, ex quibus patet, quomodo, & ex quibus requisitis hic sensus suam operationem perficiat: jam sequitur, ut ad odoratum accedamus.

Cap. 9. Arist.

Ergò postquam melioris cognitionis gratiâ Visum atq; Auditum præmissimus, consequenter ad odoratum, quia inter visum & auditum atq; inter gustum & tactum medius esse videtur, teste Aristotele lib. de sens. & sens. c. 6. accedimus.

Odoratus

Est autem odoratus facultas animæ sensitivæ, quæ certo corporis organo per aërem & aquam odores percipit.

Hic iterum in reliquis sensibus objectum medium & organum considerabimus.

De Odorabili.

Ab Odore igitur & Odorabili incipiendum est, quo non æquè benè ut de præcedentibus discernere atq; determinare possumus, propterea quod hic sensus in homine non sit actus omnino, ut in brutis; quia homo remissè olfacit, & nihil absq; dolore vel voluptate percipit, cujus causa est ipsum instrumentum: text. 92. Consentaneum autem est rationi quoddam animalium genus eadem ratione colores sentire, ut non aliter eorum differentias percipiant, quàm timendo aut non timendo: quod homini accidit in odoribus dignoscendis: text. 93.

An odoratus in homine ignobilior?

Quamvis autem negari nequeat, quod plurima animalia hoc sensu hominem superent, quod patet in cane, vulturne, & aliis: dubitari tamen potest, an odoratus in brutis rectè dicatur præstantior? Hic quidam negativam defendunt hæc ratione; quia in homine est præstantior forma ultimata: omnia enim ab anima rationali dependere videntur: imò homo quoq; odores magis dijudicare videtur. Contra affirmativam communiter defenditur, atq; experientia rectè comprobatur. Pro decisione quæstionis notandum est, quod odoratus dupliciter considerari possit, vel quo ad perfectionem essentiali potens; vel quo ad perfectionem accidentariam: Priori modo, olfactus in brutis non est perfectior, quàm in homine, quia in unâ eademq; specie conveniunt: posteriori modo bruta superant hominem, quo ad hunc sensum, quia citius & perfectius odorantur, undè Scal. Ex. 247. innuit, quod bruta quædam, quo ad olfactum excellentiâ receptionis & celeritatis hominem superent, ab eodè tamen vicissim superentur, dijudicatione, in qua sensus consistit. Verum dubitatur ulterius, undè sit imperfectio olfactus in homine, an ratione organi: quod rectè affirmat Philosophus in text. 92. quia in homine instrumentum odoratus non ita comparatum est, ut in reliquis animalibus, propter cerebri frigiditatem & humiditatem, de quo V. Conn. cap. 9. quæst. 5. Tolet. lib. 5. quæst. 24.

Decisio.

Sed missis his quæstionibus ad objectum odoratum declarandum accedimus, ad odorem scilicet, Philosophus lib. de sens. cap. 5. dicit passionem sicci sapidi in humido: q. d. odorem esse qualitatem ex commixtione primarum resultantem, dominante sicco & calido, quæ olfactum movere possit: Dico esse qualitatem: quia odor non est substantia fumosa & vapor Tomus tertius.

An odoratus in homine imperfectior ratione organi?

Odor quid.

An odor sit substantia?

rosa, ut quidam voluerunt, quia vapor facilè in aquam resolvitur: at aqua nullum odorem obtinet: quia quædam animalia in aqua etiam odores percipiunt, at fumosa exhalatio non descendit in aquam: quia propter continuam exhalationem corpora odorata contabescerent, ut hæc probantur à Philosopho citato. Vide Zab. lib. de sens. 4. Concil. diff. 155. Alber. 2. de an. 11. 3. cap. 21. Conn. 2. de an. cap. 9. qu. 1. Dico ex commixtione primarum: ubi proprium subjectum odoris determinatur, scilicet mixtum; Elementis enim non conveniunt odores, quatenus sub elementi ratione, ut pura scilicet considerantur, quia in illis nulla qualitatum mixtio hæc ratione fingitur. Dico dominante sicco; ubi innuimus, quod non omnino absumatur humidum, sed quod illud à calore excoctum subjiciatur dominio sicci: nam ubi omnino absumitur humidum, ibi odor quoq; tollitur, quod patet in cinere ligni odorati. Dico que olfactum movere possit: quia hoc loco odor consideratur, quatenus sensum movere, idèoq; refertur ad tertiam qualitatis speciem. Hæc igitur odoris essentia, undè manifestum est, quod odores ad odoratum sese habeant, sicut sapes ad gustum, nisi quod gustus in homine sit perfectior, quia est tactus quidam, quem sensum (tactum intellige) homo exactissimum habet: Quare & omnium animalium prudentissimum est: imò in hominum genere, ob instrumentum hujus sensus, ingeniosos, hebetesve cognoscimus; nam qui carne duri sunt, mente inepti, qui verò carne molles, ingeniosi dicuntur: text. 94. Ut autem sapes alii dulces, alii amari, ita etiam in odores hæc nomina derivata sunt, undè odorem mellis dulcem dicimus: text. 95.

Verum ut reliqui sensus non tantum sua objecta, sed etiam privationes objectorum percipiunt: quid sit? ita etiam odoratus est odorabilis & inodorabilis, h. e. percipit odores & non percipit odores; quod autem in odoratum est, tripliciter dicitur: velenim omnino caret odore, neq; unquam odorem habere potest: vel exiguum odorem habet: vel deniq; tertium odorem spirat: text. 96.

Determinato objecto, ad Medium accedimus: sit autem olfactus per aërem aut aquam, tanquam per medium; per aërem enim manifestè odores sentiuntur; per aquam verò pisces odorata esculenta explorare videntur. text. 97. Hoc loco quæstio movetur, quomodo aër & aqua sint Medium odoratis, aër & aqua cum tamen utrisq; humiditas conveniat, quæ odores impedire videtur: ubi notandum, quod aër & aqua hoc loco non considerentur ut pura, sed quatenus in rerum universitate saluti animantium inserviunt; ita iidem peculiare proprietates sunt concessæ, quibus ad actum sensuum inserviant. Sic aër & aqua inserviunt visui, quatenus percipui rationem obtinent; famulantur auditui, quatenus personora sunt, ad odoratum faciunt, quatenus sunt perodora, h. e. quatenus odorum species transmittere possunt. Quamvis autem animantia cuncta similiter olfaciant, inter im tamen homo non nisi inspirans odores sentit: ubi enim non inspirat, minimè odoratur: text. 98.

An igitur illa, quæ non respirant sensum odoratum alium obrinent? minimè, quia omnium odoratus circa odores versatur; quia omnium odoratus vehementi odore, scilicet sulphuris, aut alterius, læditur, idèoq; specie inter sese non differunt hi sensus: text. 99.

Queritur deniq; de organo odoratus, ubi Nasus sese offert, in cuius interiori parte duæ partes albican-tes, processus mamillares dicti in artificiosa dissectione

Inodorum]

Quomodo sunt odoratus Media]

An processus, m-

* M m ne ob.

Ant odora-
tus organum
non.

An tunica
nafi sit or-
ganum o-
doratus?

An Aristo-
telis vela-
men in na-
ribus de-
fendi pos-
sit?

Cur cibi &
potus odo-
res non
percipia-
mur in
ore?

An odor
realiter
semper ad
nares per-
veniat?

ne observantur; hæc particula præcipuum odora-
tus organum ita duntaxat ab Avic. 3. fen. 4. tr. 1. Con-
cil. diff. 4. Tolero. h. l. qu. 26. Com. h. l. qu. 4. Laurent. lib.
11. Vesal. l. 4. cap. 3. Nec magni momenti est assertio
Averrois, qui statuit odorandi facultatem in mem-
brana narium consistere, non verò in illis proces-
sibus, propterea quod processus illi sine ejusdem
substantiæ cum cerebro: Ubi notandum, quod
hæc sententia nullo nitatur fundamento: nam
cum tunica narium sit extensa per totum nasum,
sequeretur nos quoq; absque inspiratione odores
percipere: adde quod coryza non obtunderet hunc
sensum, quia non tunica, sed cavitates opplentur.
Quod verò attinet illam rationem, quæ concluditur,
processus mamillares esse ejusdem substantiæ cum
cerebro, illam quoq; negamus, quia processus hi
cerebro tenuiores & sicciore sunt.

Esti verò Aristoteles non expressè ponat Instru-
mentum odoratus, indicat tamen, quod illud ipsi
sit circa cerebrum, ut patet ex lib. de sens. & sens. c. 2.
Cum verò homo non olfaciat absq; inspiratione,
ideò Aristoteles in text. 100. colligit instrumentum
odoratus in interiori Nasi cavitate, quasi velami-
ne quodam, rectum esse, ita ut species odoris non
percipiamus, nisi inspiratione facta hoc velamen
aperiat. Verùm quid sit velamen illud, non de-
clarat Philosophus, idèq; à pluribus hæc ipsius sen-
tentia omninò tanquam falsa rejicitur; ut patet ex
Galeno, Vesalio, Laurentio & aliis. Attamen ad bo-
num sensum revocari potest hæc opinio, si dica-
mus cum Conn. hoc cap. qu. 5. Tolero, cit. l. Fernelio lib.
6. phisic. cap. 10. quod per illud ἐπιμάλλουσα Aristote-
lis interiores partes membranæ in naso, quæ per
inspirationem dilatantur, intelligendæ sint.

Manifestum est igitur quodnam sit præcipuum
instrumentum odoratus, scilicet illa pars in Naso,
quæ peculiarem obtinet substantiam, figuram &
compositionem à reliquis, ut sunt illi processus in
anteriori cerebri parte, qui mamillares dicuntur:
his reliquæ partes nasi inserviunt, ubi odores præ-
parantur, & ad partem principem deferuntur.

Verùm cum à faucibus ad nares parentes sint
via, ita ut nares simul etiam respiratio inservire
possint, queritur, cum odores cibi & potus ex ore & ven-
triculo non percipiuntur? Hic Laurent. lib. 11. quæst. 12.
dupliciter respondet: 1. quia odor in naribus præ-
parari debet, idèq; nares sunt quasi causa sine qua
non odor percipitur. 2. quia odor ille humore oris
& ventriculi perfusus sese non exerit. Tertiam rati-
onem, quæ firmior & melior est præcedentibus,
addit Connimb. c. 19. quæst. 4. ar. 2. quia sentimus o-
dorem, quem inspiramus; inspiratio autem ducit
aërem ad fauces & pulmones, igitur in inspiratio-
ne non potest odor à faucibus pervenire ad odora-
tus organum.

Ita hæcenus Objectum, Medium atq; Organum odo-
ratus declaravimus, jam superest, ut aliquid adda-
mus de illa quæstione, quæ ad Modum odorandi
pertinet: an scilicet odor semper realiter, cum vapore
quodam, mittatur ad organum? vel, an esse intentionale
habeat, ita ut per speciem tantum cognoscatur? Prio-
rem sententiam plurimi recipiunt, ut patet ex Ga-
leno, Fernelio & aliis, quia odor cerebrum confor-
tat & lædit; quia à vento impellitur; quia cum o-
dorandum, inspiratione aërem attrahimus; quia
pomum odoriferum propter exhalationem odo-
ris marcescit. Verum contra, posteriorem senten-
tiam rectè defendunt alii, qui statuunt, non sem-
per necessum esse, ut odor realiter attingat senso-
rium beneficio concomitantis vaporis, quia cer-

tum est, pisces in aqua etiam odores percipere: quo-
modo autem vapor in aquam descendet? Adde,
quod corpora odorabilia semper minuerentur rati-
one odoris, quod tamen non accidit, nisi simul
aliæ adsint causæ, quæ ad immutationem tempe-
ramenti, atq; per consequens ad corruptionem
faciunt: ita etiam pomum marcescit, ubi calor in-
ternus evocatur, quando scilicet manibus gesta-
tur, ubi sensim postea ad putredinem tendit. Vero
igitur consonum est, sensibilem speciem odoris com-
municari instrumento odoratus, quod in reliquis
etiam sensibus fieri manifestum est.

Veruntamen negari nequit illud, quod affirmat
Hipp. Odores spiritus rescere, hinc etiam odores nu-
trite dicimus: ubi notandum, quod illud intelli-
gendum sit de odore unâ cum vapore conjuncto: ita et-
iam terri odores, propter noxiam substantiam va-
poris conjuncti, interficere solent animalia. Zan-
tum de Odoratu.

CAPUT XI.

DE GUSTATU ET TACTU.

Super sunt adhuc duo sensus externi, magister-
retres, magisq; necessarij ad conversationem
animalium, scilicet Gustus & Tactus.

Est autem Gustus facultas a-
nima sentientis, quæ certo in-
strumento saporis in corpore
sapido percipit atq; dijudicat.

Cum verò hæcenus in reliquis sensibus ubique,
præter objectum & organum, medium quoq; ex-
ternum demonstratum sit: merito dubitatur hoc
loco, an etiam in gustu adsit tale externum medium
per quod species sensibilis percipiatur? Sed cum gusta-
bile sit quoddam tangibile, non necesse est me-
dium externum constituere, quia, quo ad medium,
convenit gustus cum tactu: ac tactus externum
medium non habet: text. 101. Ad objectum igitur
declarandum accedimus: ut autem visibile est
color, ita gustabile est sapor: nihil autem gustum
afficit absq; humiditate, idèq; omne sapidum hu-
miditatem obtinet vel potentia, vel actu,
quod in reliquis patet: text. 102.

Verùm ut in visibile vel dicitur quod omninò
impossibile est, vel quod ægrè videtur, vel quod
opponitur tanquam privatio, ut tenebræ; ita et-
iam gustabile respectu gustus considerari potest.
Videtur potabile & impotabile esse principium
gustabilis & ingustabilis, quia humiditas ad gu-
stum inservit: text. 103.

Est igitur objectum hujus sensus corpus sapidum,
quod ratione saporis percipitur à gustu: Esti verò
unâ cum gustatu tactus quidem conjunctus esse
videatur, ut ex verbis Philosophi concludimus; im-
merito tamen quidam, in quorum numero est Ve-
nerus 2. de an. text. 102. tactum & gustatum pro unò
eodemq; sensu habent; nam hi duo sensus objecta
realiter distincta obtinent: aliud enim est sapor,
aliud calor: adde quod etiam sint distincta orga-
na, quæ his sensibus inserviunt; quia non ubique
percipitur gustatus, sed tantummodo in lingua, ut
innuit etiam Philosophus lib. 2. text. 112. Verfatut er-
gò hic

An odores
nutriantur?

Gustus.

An in gu-
stu adhe-
rebat
externum
medium.
Cap. 10.
Arist.

Objectum
gustatus.

An gustus
& tactus
unus sen-
sus?

PARS POSTERIOR DE ANIMA.

gò hic sensus circa saporum, quem ex mente Aristot.
lib. de sens. c. 4. hoc modo definire possumus:

Sapor quid

Sapor est qualitas corporis
mixti, à siccis terrestri in hu-
mido aqueo per calorem ge-
nerata, quæ gustus, qui po-
tentia est, ad actum deduci-
tur.

Dico qualitas mixti: quia sapor est secunda qua-
litas, quæ ex mixtione primarum qualitarum ele-
mentarium resultat, idèq; nullum simplex cor-
pus, quatenus tale est, saporum quandam obtinet.
Dico à siccis terrestri in humido aqueo, quia hæc duo,
tanquam materia saporum, requiruntur: nam nec
solum humidum est subiectum saporis, undè aqua
& aër insipida sunt; nec etiam solum siccum suffi-
cit, undè lingua sicca nihil saporis percipit: requi-
ritur siccum & humidum conjunctum, ubi siccum
terrenum & humidum aqueum potissimum eligitur,
quia siccum igneum & humidum aëreum fa-
cile dissipatur, propter tenuitatem. Dico per calo-
rem generata: quia ut calor est causa totius mixtionis,
ita etiam pro variis suis gradibus diversos sa-
pores producit, pro diversa commixtione sicci
terrestri & humidi aquei. Dico, quæ gustus ad actum
trahitur: ubi innuimus, quod respectu sensus hoc
loco illa qualitas consideranda sit: quamvis au-
tem ratione suæ originis pertineat ad doctrinam
de mixtione, attamen quatenus est objectum gu-
stus, eatenus huc spectat.

An sapor
insit mix-
to simpli-
citer, vel
an ratione
sensus mu-
tetur?

Hic oritur quæstio, an sapor ita oriatur ex mixtione,
ut insit rei? Negativa quibusdam probabilis videri
possit, quia videmus quædam hominibus ingrata,
animantibus omnium gratissima, ita ut illa, quæ
homini amara sunt, ipsis brutis dulcia videantur.
Sed contrarium vero consonat, quia gustus potentia
æqualis est in omnibus animantibus, idèq; non
fallitur circa proprium objectum, modo omnia
impedimenta remota sint: quod autem quædam
jucunda & salubria sint animantibus, quæ homo
non expetit, illud ratione peculiaris temperamen-
ti accidit: imò in hominibus hoc observatur,
quod hic tali sapore, ille verò alio delectetur.

Cum verò saporum quædam sit diversitas, idè
notandum, quod species ita sese habeant, quem-
admodum species colorum, ita ut alii saporis sint
extremi, alii intermedij: Extremi saporis, qui sim-
plices & contrarii vocantur, sunt dulcis & amarus:
Intermedij sunt: salus, acer, acerbus, austerus, acidus.
text. 105.

Qui sapo-
res sint
extremi?

Hic queritur, an dulcis & amarus sapor rectè con-
stituantur extremi? Contrarium tenet Galen. qui
acerbum & acrem pro extremis agnoscit. Pro deci-
sione notandum, quod saporis dupliciter conside-
rentur; vel ratione suæ originis, & ita extremi illi di-
cuntur, qui ad extremas qualitates primas magis
accedunt: ita sapor acer & acerbus sunt extremi:
quia acer ex caloris excessu uti moderato, & mate-
ria tenui, acerbus verò ex materia crassa & calore
imbecilli gignitur: Vel ratione sensus, & ita illi sunt
extremi, qui maxime contrario modo potentiam
gustatus afficiunt, ut dulcis & amarus. V. Galen. 4.
lib. simpl. med. cap. 10. & seq. Concil. diff. 145. Con-
nimb. lib. 2. de an. cap. 10. quæst. 1. Dulcis enim
generatur ex mediocri temperato sicco terrestri

& humido aqueo, moderatoque calore gignitur,
ideò suaviter sensum afficit, & omnium optimè
ad nutritionem inservit: Contra amarus ex magno
sicco terrestri & parvo humido aqueo, per abun-
dantem calorem generatur, idèq; gustum
afficit, & ad nutritionem ineptus est. Reliqui
autè intermedij saporis medio modo sese habent.

Percipit autem gustatus hanc suam operatio-
nem per linguam, quæ est instrumentum hujus sen-
sus, atque à natura talem obtinet conformatio-
nem, ut neque omninò humida sit actu, neque et-
iam talis est, ut humectari nequeat, talis Philoso-
pho. text. 104. undè saporis experts esse debet, ut
omnes saporis dijudicare possit: hinc illi, quibus
lingua bilioso humore infecta est, circa saporis
falluntur, quia ipsis cuncta amara videntur, pro-
pterea quod lingua iisdem sapore amaro infecta
sit.

Lingua
gustatus
instru-
mentum.

Præcipuum organum est caro interior spongiosa,
cui simile quiddam in reliquo corpore invenire
non licet: reliquæ linguæ partes, ut nervus gusta-
torius, tunica &c. plurimum inserviunt ad hanc
operationem, ita ut sine iis gustus fieri nequeat.

Patet igitur, quodnam sit Objectum & quale Or-
ganum hujus sensus: de Medio verò dubitatur,
præsertim cum supra ex Philosophi mente dictum
sit, in hoc sensu non esse Medium externum, ut in
præcedentibus sensibus: Queritur ergò, an nullum
omninò sit medium in gustu? ubi notandum, quod
medium duplex sit, internum & externum; hoc in
prioribus sensibus demonstratum, illud verò in ta-
ctu & gustu observatur, ubi medium cum instru-
mento conjunctum est, & ita in gustu medium esse
potest tunica linguæ, salivali humiditate irrigata,
quæ saporis percipit.

An gustus
omninò
nullum
medium
habeat?

Ex hæcenus dictis gustatus essentia manifesta
est, jam sequitur, ut Tactus declarationem adda-
mus. Hic sensus communissimus est, undè sine eo
animal ne dici quidem potest, exactissimus tamen
est in homine, ut innuit Philosophus, quia tactus
sequitur bonitatem temperamenti, hominis au-
tem temperamentum est præstantius reliquorum
animalium constitutionibus: Nec obstat commu-
nis illa sententia in his versiculis contenta:

An homi-
ni tactus
præstan-
tissimus?

Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu præcellit, aranea tactu:

Nam quod de gustu & tactu dicitur, illud secun-
dum communem opinionem Poëticè dicitur: nam
quamvis simia plurimas gestulationes ostendat
in capiendo cibo, quod vulgum sefellit, non tamen
colligitur gustatus præstantia, quia simia est aliàs
animal gestulatorium, idèq; illæ gestulationes
non sunt indicium præstantioris gustus: sic et-
iam aranea præstantiorem tactum reverà non ob-
tinet, etsi levissimum bestiolæ in rete incidentis
motum percipiat; quia hoc accidit propterea,
quod aranea semper expectet prædam: adde, quod
aranea tactum imperfectum obtineat, propterea
quod sit frigidi temperamenti, & viscosa abundet
humiditate, ut colligit Albert. lib. 26. de anim. Hu-
jus igitur sensus maxime necessarij naturam con-
siderabimus, idèq; primum generalem hanc pro-
ponimus definitionem:

Tactus est facultas anima sen-
sitiva, quæ per corporeum in-
strumentum tactiles quali-
tates percipit atq; dijudicat.

Tactus
quid?

* M m 2 Hic

Cap. II. Aristotelis. An tactus nns fit vel plures.

Hic primo queritur, an tactus unus sit, vel plures. text. 106. imò dubitatur etiam de instrumento tactus, an illud sit ipsa caro, & id quod in ceteris simile est carni? vel num caro sit sensus huius medium, instrumentum verò aliud quid intus? Quod primum dubium attingit, videtur tactus plures esse, quia in tangibili plures sunt contrarietates; quia tactus versatur circa calidum, frigidum, humidum, siccum, molle, durum, & similia: text. 107. Sed hic adest solutio; in cæteris enim sensibus plures etiam contrarietates adesse videntur, quæ tamen in uno conveniunt, quatenus sunt objectum alicujus sensus, & ita non plures constituuntur auditus, vel visus: text. 108. Et si verò Aristoteles hoc textu dicit, non manifestum esse, quodnam sit illud unum objectum tactus: nihilominus illud innuit in textu 120, ubi dicitur, vel tactile dicitur, cujus privatio vocatur ἀνασθησις, intructabile: hoc comprehendit sub se omnes qualitates tactiles, ut sunt calidum, frigidum, humidum, siccum, asperum leve, durum, molle, aridum, lubricum, lentum, friabile: hæc qualitates omnes huc pertinent, quatenus sunt objecta tactus: aliis, ratione suæ originis, pertinent ad doctrinam de Mixtione & mixtis in genere.

Objectum tactus.

Instrumentum tactus.

Sequitur, ut ad tactus instrumentum accedamus, ubi querit Aristoteles, an illud sit caro, vel aliud quid intus: quod verò illud non sit, iadè patet, quia etiam si subtilem pellem circa carnem aliquis extendat, nihilominus similiter tactus percipitur: text. 109. Quapropter talis pars corporis, ut caro, perindè sese habere videtur, atque medium ipsi instrumento conjunctum. text. 110. 111. Videtur autem tactus non unus, respectu illius, qui in lingua existit, & cù gustu conjunctus, undè etiam gustus à tactu distinguitur, quia gustus præsupponit quidem tactum; tactus verò omnis non præsupponit gustum, text. 112.

An detur intermedium externum corpus inter ea quæ sese mutuò attingunt in aère & aquis.

At verò dubitabit hoc loco non injurià quispiam, an etiam intermedium corpus externum detur inter ea, quæ sese mutuò attingunt in aère & aqua, quod obscure videtur affirmare Philosophus text. 113. 114. non tamen tale intermedium intelligit, ut in visu & auditu, quia in illis sensibus medium quandam agendi vim obtinet in nos: hic autem unà cum medio sentimus: text. 115. Ut autem aër & aqua sese habent respectu visus; ita caro quodammodo respectu tactus; non enim fit sensus, si objectum supra instrumentum sensus ponatur, quod in omnibus sensibus procedit ac si super carnem ponatur tangibile, percipitur sensus, ergo caro non est instrumentum tactus, sed medium: text. 116. Ea autem tactu percipiuntur, quæ corporis, ut corpus est, differentie sunt, scilicet qualitates tactiles: instrumentum autem, quo dictæ qualitates sentiuntur, & in quo primò sensus is collocatur, quem tactum appellare consuevimus, pars ea sanè est, quæ est potentia talis. text. 117. Est autem sentire pati quoddam, quare id quod sentit, perficit illud, quatenus potentia tale est, quale illud, quod sentitur: text. 118. Ut autem albu nigrumq; non actu, sed potentia est in instrumento: aliis enim nõ perciperetur: ita etiam in tactu, neque calidum, neque frigidum actu adesse oportet, sed potentia tantum: text. 119. Hoc autem objectum tactus tangibile dicitur, cui intangibile, tanquam privatio, opponitur: text. 120.

Caro medium quod tactus percipitur.

Hæc est potentia Aristotelis, quæ in cap. 11 de tactus essentia proponitur, ex qua primò colligitur, Objectum tactus esse tangibile: quod sub se omnes qualitates tactiles comprehendit: de Medio tactus

dubius esse videtur; nihilominus tamen satis perspicue docet, se in tactu non externum, sed instrumentum tantum medium requirere: denique Instrumentum tactus determinat, quale illud sit, scilicet potentia sit calidum, frigidum &c. quid autem sit illud, non declarat.

Restat igitur, ut de Medio & Organo tactus aliquid addamus: Hic primo queritur, an sensibile positum supra sensorium sentiatur? Negativam communiter defendunt Peripatetici, ut patet ex Thom. 7. in duno 7. a. vello, Alberto, Egid. & aliis, quia ut objectum percipi possit, requiritur accommodatio quædam inter speciem objecti & instrumentum sensus; hoc autem fieri debet per medium. Sed contrariam alii defendunt, qui statuant in tactu & gustu axioma illud Aristotelis verum non esse, quia hic nullum tale medium conspicitur, ubi oritur duplex quæstio, an in tactu etiam ad sit medium? Deinde, an hi duo sensus posteriores agant etiam beneficio specierum.

An sensibile positum supra sensorium sentiatur?

Quod primum attingit, notandum est ex mente Philosophi, duplex esse medium externum & internum: externum medium in his sensibus non datur, quia magis terrestres sunt, ideoque ob objecti crassitiam sine intermedio corpore sentiunt; adest tamen medium internum, quod cum instrumento tactus omninò conjunctum esse videtur. Hoc medium Aristoteli, ut patet ex præcedentibus, est Caro, ubi non proprie dictam carnem, sed substantiam carnosam in cute intelligit.

An tactus habeat medium?

Ad posteriorem quæstionem accedendum est, ubi queritur, an hi duo sensus posteriores sua objecta percipiant absque speciebus sensibilibus? Hic plurimi conveniunt, qui species sensiles in tactu & gustu non necessarias judicant: quia manus propterea ab aère æquali non paritur, quia nequit alterari: adde quod sentiatur gustus acrimoniam, propter incisionem, quod non nisi realiter fieri potest. Sed contra sententia Peripateticorum est, quod in his etiam sensibus sint species sensibiles, quia aliàs opus esset diu alterari organum tactus, priusquam eidem objectum imprimatur: quia nunquam sentiremus calorem in suo gradu, nam quod alteratur, procedit à minore ad majus: quia non eadem numero qualitas perciperetur, nam in alteratione continuo nova producitur.

An tactus & gustus agant speciem?

Denique de Instrumento tactus controversæ sunt autorum sententia; ubi notandum, quod præ reliquis verisimilior sit illa sententia, quæ statuit, tactus instrumentum esse carnem, & præsertim illam, quæ est in vola manus; quia cutis ita constituta à natura, ut sit in potentia ad omnes tactiles qualitates percipiendas: est enim temperata; adde quod objectis propinquior sit.

An cutis organum tactus?

Sed dubitari posset, cur nomen cum Averr. Philosopho, Themestio Carnem: Vel cum Galieno, Fernelio, Vesalio, Conciliatore, Thom. & aliis nervum: vel etiam omnia pars sit organum tactus. nam nervo, carni, imò & omnibus partibus, exceptis ossibus, sensus quidam tactus inesse videtur. Ubi notandum, quod abusive hæc membra dicantur tactus instrumenta: etsi enim percipiant qualitates tactiles, non tamen easdem sub sua specie comprehendunt atque dijudicant: hoc autem sollicitè convenit, ideo eandem pro organo tactus constitutumus. V. de hac quæst. Concil. diff. 3. 4. Laurent. lib. 6. quæst. 1. Connimb. lib. 2. De an. cap. 11. quæst. 1. ubi plures autores allegantur.

An nervus organum tactus?

Explicatis autem hoc modo singulis sensibus, tandem Aristoteles in cap. 12. libri secundis, colligit quædam, quæ omnibus sensibus sunt communia:

Cap. 12. Aristotelis

An vehemens sensibile lædat sensum?

nia: nam primo omnes sensus in eo conveniunt, quod sensibiles species abique materia concipiant, perindè ut annuli signum, sine ferro, vel auro, suscipitur à cera: text. 121. Instrumentum verò sentiendi est illud, in quo sentiendi potentia primò residet: sunt autem instrumentum & facultas subiecto idem, sed ratione distinguuntur, ut enim candor à lacte tantum separatur ratione, etiam si realiter differant, sic etiam instrumentum & sentiendi potentia: text. 122.

An sensibile agat etiam in res inanimatas?

Cùm verò potentia requirant justam temperiam in subiecto, in organo scilicet, ideo manifestum nunc est, cum vehemens sensibile lædat, quia instrumenti vires dissolvit: text. 123. Hinc etiam patet, cur plantæ non sentiant? quia præterquam quod ipsis sentiendi principium denegetur, mediocritas quoq; organi, quæ requiritur non adest: text. 124.

Hic dubitatur, an etiam inanimatum pati possit ab objecto sensuum? quod primò negandum esse videtur, quia sensitivum respicit sensibile: sensitivum autem non est inanimatum, & ita nihil patitur à sensibili, nisi ut unumquodque est sensitivum: text. 125. ita sonus & odor in corpora inanimata nihil agunt, sed id, cum quibus sunt conjuncta, scilicet subiecta harum qualitarum: text. 126. Veruntamen odor obtinet etiam agendi vim in res inanimatas, quatenus consideratur, ut alicubi recipi potest, non verò respectu potentia sensitivæ: text. 127. Patet igitur sensibile non tantum obtinere vim quandam agendi in sensorium, illudq; immutandi, undè vehemens sensibile, ut dictum est, sensum omninò destruit, quod sigillatim de unoquoq; sensu demonstratur in Conn. lib. 2. cap. 12. qu. 1. Sed etiam obtinet potentiam alterandi suæ originis, quatenus cum suo subiecto coheret.

Lib. III. Aristotelis cap. 11. secundum Græcorum & Latino-rum distinctionem. An Numerus sensuum sit sufficiens?

CAPUT XII. DE SENSIBUS INTERIORIBUS.

Hactenus quinque potentias animæ sensitivæ, quæ abique externo objecto præsentem, non operantur, consideravimus, jam sequitur, ut videamus, an etiam præter hos sensus externos dictos, adhuc plures dentur? & si minus, num interne quædam sint facultates Animæ sensitivæ, quæ absq; externo objecto operari possint? Quod autem sufficiens sit numerus sensuum externorum, ita ut non sint plures sensus quam quinque, scilicet visus, auditus, odoratus, gustus & tactus, illud in animalibus perfectis, præsertim in homine, manifestum est, quia in illis tot instrumenta, sensibus inservientia, inveniuntur: quod si sensus aliquis deesset, & instrumentum quoq; deficere quoddam verisimilium esset: text. 128. Imò in mediis etiam, quæ ad sensum requiruntur, idem apparet, quorum, vel interna, vel externa sint, nullum deficit: text. 129. Adde organorum compositionem, quæ idem arguit: text. 130. Conspiciuntur autem hi sensus omnes in illis animalibus, quæ perfecta sunt: text. 131. Concludimus igitur non plures esse sensus externos, quod etiam ex iis, quæ sentiuntur, scilicet ex propriis sensibus, colligi potest, quorum numerus sensus exteriores determinat: nam facultates per objecta distingui solent: 132.

An præter quinque

Esti verò, præter quinque sensibilia propria, dentur etiam sensibilia communia, non tamen pecu-

liaris sensus statuendus est, qui circa hæc occupatus sit: propterea quod sensibile commune per se cognoscatur ab unoquoq; sensu, quod fieri non posset, si idem proprius sensus attribueretur, quia hoc modo à reliquis per accidens sentiretur, quo ad propria verò sensibilia, unusquisque sensus suum percipit objectum per se, & non alterius, ita visus non percipit amarorem bilis per se, sed solum colorem & ejus species: per accidens verò unus sensus alterius objectum sentit, quatenus inter se conjuncti sunt: text. 133. 134.

Sensus dicitur alius qui circa communia sensibilia versetur?

Si verò querat aliquis, cur plures sint sensus, illi respondet Aristoteles text. 135. quod unico tantum sensu dato, nullum relinqueretur discrimen inter sensibilia communia & propria: hic enim sensus, aut nihil, nisi sub una ratione, cognosceret, vel omnia communiter tantum apprehenderet: adde, quod inter flavedi-em & amaritatem bilis distinguere nesciremus: ergò pro diversitate objectorum, diversi quoq; sunt sensus. Ex his igitur manifestum est, quinque tantum esse sensus, qui circa objecta externa versantur, atque sine presentia illorum operari nequeunt: Cùm verò sentiamus nos videre & audire, necesse est, aut visu vel auditu, nos illud percipere, aut alio sensu: text. 136. Prius fieri nequit, quia visus tantum objectum suum percipit, scilicet colorem, at visio non est color, igitur à visu non percipitur: text. 137. Sed hæc ratio insufficientis videtur, quia tenebras quoq; percipit visus, non tamen per speciem quandam. Ut igitur quæstioni satisfiat, notandum est aliud esse actionem, quæ producitur ab objecto, & in sensu vocatur passio, quam sensus intelligit: aliud objecti sensationem, quæ in solo organo à potentia sensitiva percipitur, undè in aliquibus sensibus diversa etiam nomina acceperunt; sic in auditu actus objecti dicitur sonatio, actus sensationis auditus: text. 138. hoc ulterius confirmat Philosophus usq; ad text. 144. Cùm autem unusquisque sensus sui objecti differentias tantum cognoscat, ideo posteriorem actionem, quæ in sensu visus est visio, in auditu auditio, percipere non potest: adde, quod superior quædam facultas requiratur, quæ proprium objectum ab alieno distinguat: nam quamvis organa habeant diversa illi externi sensus, non tamen distinguere possunt inter diversa objecta, quia idem est ac si alter homo dulce gustet, alter amarum tantum, & tamen uterq; dulce ab amaro, quorum unum tantum gustasset, distinguere debeat: text. 144. ad 147. Hinc igitur sensuum interiorum, præsertim sensus communis necessitas deducitur, qui conceptas species, etiam contrarias, uno eodemq; tempore distinguit, quia easdem intentionaliter recipit; undè perindè sese habet, ut centrum, in quod omnes lineæ à circumferentia cadunt: text. 147. 148. 149. Hæc de necessitate sensuum Interiorum proponit Arist. in cap. 2. huius libri tertii, undè patet, quid sentiendum de illa quæstione, ubi dubitatur: An sensus exteriores suas operationes percipiant? Hanc enim ex sententia Arist. rectè negat Thom. 1. part. qu. 78. ar. 4. & qu. 87. ar. 3. & alii ex libro de somno & V. cap. 2. manifestum, ubi inquit Philosophus: non visu se videre videt animal, nec gustu de differentia saporum judicat, sed particula communi. Nec etiam reflexa quædam cognitio hoc loco fingi potest, quia hæc tantum intellectu convenit: nam potentia sensitiva est organica: ideoq; tantum à constitutione organi determinatur. Vid. Conn. lib. 3. de anim. cap. 2. qu. 1. ar. 2.

Cur plures sensus exteriores?

Cap. 1. Aristotelis.

Inquisitio sensus communis.

An sensus exterior suas operationes percipiat?

Nec etiam ad intellectivam animam est hæc dijudicatio referenda, quia brutis quoque convenit, quod ex operationibus eorum manifestum est. Ergo tandem, præter sensus exteriores quinque hætenus declaratos, colligimus dari sensus quosdam internos: horum communem definitionem proponimus:

Sunt autem sensus interiores facultates animæ sensitivæ, quæ sensibilem speciem non tantum præsentent, sed etiam absentes recipiunt, dijudicant atque conservant.

Patet igitur, quomodo sensus interiores ab exterioribus sint distinguendi: hi enim non operantur, nisi objectum externum addit; in illis autem objectum hoc minimè requiritur: Ita nihil videmus absque objecto externo, nihil audimus absque sono.

Horum sensuum interiorum communiter tres numerantur, ut sunt, Sensus Communis, Phantasia & Memoria.

Quot sint sensus interni?

Circa numerum sensuum interiorum admodum controversæ auctororum sententiæ sese offerunt: sunt enim quidam, qui unicum tantum sensum internum numerant, quos refutat diversa operatio internæ facultatis sensitivæ: Avicenna quinque numerat, ubi tribus illis addit *imaginationem & æstivativam*, quæ absque necessitate introducuntur, quia operatio imaginationibus, quam ille statuit, scilicet conservatio specierum, pertinet ad memoriam: operatio æstivativa comprehenditur sub Phantasia. Averroës & Thomas quatuor numerant, ubi addunt *cogitativam*, sed frustra, quia cogitatio propriè ad intellectum pertinet. Galenus tres retinet sensus interiores, ubi numerat *imaginationem, Cogitationem & Memoriam*: confundit autem sensum communem cum Phantasia, & frustra cogitationem, quæ ad rationem pertinet, introducit: Denique *Fonsæcæ & Connimb.* probabilem iudicant hanc opinionem; quæ duos tantum sensus internos agnoscit, scilicet *sensum communem & Phantasia*, ubi memoriam comprehendunt sub Phantasia, ita ut memoria non sit peculiaris facultas, sed tantum singularis quædam operatio phantasiæ: hæc sententiæ etiam nova, maximè tamen veritati consona videtur, ut patebit legentibus articulum 3. *qu. 1. cap. 3. lib. 3. de anima.* Cum tamen Memoria præcipuam quandam operationem ab aliis phantasiæ operationibus diversam perficiat, ideo communè sententiæ interpretum, quam supra proposuimus, retinebimus atque declarabimus. Qui declarationes atque refutationes cujusque sententiæ expectat, ille ad *Piccol. de sens. Intern. Conn. l. 3. & cap. 3. qu. 1. Tol. 3. de anim. qu. 4. Avicen. 6. natur. part. 4. Albert. 2. de anim. tr. 4. cap. 7. Tand. 2. de an. quæst. 37. Thom. 1. p. quæst. 78. ar. 4. & alios confugiatur.*

Unde sit colligendus numerus interiorum sensuum?

Dubium tamen est, unde hæc sensuum interiorum diversitas sit desumenda: quidam hoc loco respexerunt ad numerum ventriculorum cerebri, ex eorum numero interiorum sensuum deduxerunt: alii ex diverso modo læsionis interiorum sensuum, quæ

interdum uno affecto alter superstes est, numerum investigare conati sunt, ut patet ex *Gal. lib. de differ. sympt. cap. 3. & lib. 4. de locis aff. c. 1.* Verisimilior autem videtur illorum sententiæ, qui numerum sensuum interiorum colligunt ex diversitate operandi circa objectum diversum: quomodo autem ratione operationis unus ab altero differat, id ex cuiusque declaratione speciali patebit.

Ut autem supra determinavimus, Cerebrum esse principium animæ sensitivæ, ita etiam hoc loco, omnes sensus interiores in cerebro, tanquam in præcipuo sensuum instrumento, insidere putamus: ubi tamen quaeritur, an hæc facultates sedibus distinguantur in cerebro? Affirmat: Defendunt *Arales & plurimi Doctores scholastici*, qui sensum communem in fronte, vel anteriori parte cerebri: phantasia in medio, & memoriam in posteriori parte collocant. Sed contra tutior est sententiæ multorum, qui statuunt negativam partem verissimam, ita ut in toto cerebro ubique omnes sensus contineantur, quia totum cerebri systema mediocriter humidum est, ita ut ubique recipiendo & conservando idoneum sit: non tamen negandum est, quod in una parte magis recipiantur, in altera magis contineantur species, ita ut posterior pars magis memoriæ inserviat, anterior verò magis ad sensum communem comparata, verum quia magis & minus speciem non variant: igitur non opus, ut omnino sedibus distinguantur hi sensus: Jam unumquemque in specie considerabimus, à sensu communi incipiendo.

An intersensibus distinguantur?

Est autem sensus communis facultas animæ sensitivæ interior, quæ omnium exteriorum sensuum species recipit, atque sensibilia propria à se invicem, & à communibus distinguit.

Sensus communis

Hic est primus sensus interior, cujus officium est species ab externis sensibus accipere, & iudicium inter eas ponere: huius igitur objectum primo movens statuitur species sensuum exteriorum tam propria, quam communis: manifestum igitur est, quod hic sensus à Philosopho rectè comparetur cum centro: ut enim omnes lineæ à circumferentiâ in centro coeunt in uno puncto, sic etiam omnes species exteriorum sensuum à sensu communi cognoscuntur & dijudicantur. Hic igitur est ille sensus, quo nos videre & audire percipimus: huius beneficio inter diversa sensibilia distinguimus: unde etiam manifestum est, quomodo species sensuum exteriorum sint objecta sensus communis, scilicet quatenus jam recepta sunt à sensibus exterioribus: comparat igitur hæc facultas diversa sensuum objecta inter se, illorumque discrimen cognoscit, non tamen operatur, nisi unâ cum sensibus externis.

Alter sensus interior, Phantasia dicitur, quæ est facultas animæ sensitivæ interior, quæ ex perceptis rerum sensibilibus specie-

Phantasia

speciebus, etiam absentibus, alias elicimus.

Cap. 3. Aristotelis.

Cum vereres maximè duabus differentiis, scilicet sensu & motu, animam descriperint, hinc plurimi sensum cum intellectu confundere conati sunt, propterea quod intelligere sit quasi sentire quoddam: *text. 150.* Verum cum non tantum notitia, sed ignorantia pendeat ab intellectu, iccirco huius quoque mentio fieri debuisset, quia deceptio & scientia sunt contraria: *text. 151.* Non idem est igitur sensus & intellectus, quia ille omnibus inest animalibus, hic verò minimè: intellectus percipit rectè & non rectè, unde interdum falsa ratiocinamur: at sensus propriorum semper verus est: *text. 152.*

Quomodo Phantasia differat à mente?

Hinc etiam manifestum, quomodo Phantasia vel imaginatio à sensu (scilicet communi) & mente differat: possumus enim imaginari quicquid volumus: at opinari ut nobis situm non est, necesse est enim opinantem aut veram aut falsam existimationem habere: *text. 153.* Præterea cum opinamur aliquid malum atque terribile, perturbamur: at cum imaginamur talia, perinde afficimur, atque si in pictura eadem spectaremus: *text. 154.* Si igitur Phantasia vel imaginatio id est, quo visum vel Phantasma quoddam in nobis fieri dicimus, fortassis erit ex numero illarum facultatum, quibus aliquid percipimus, ut sunt *sensus, opinio, scientia & intellectus*: *text. 155.* Quod autem imaginatio non sit sensus quidam externus, probatur *text. 156.* Quod non sit opinio confirmatur *text. 157.* & sequentibus: imò quod etiam scientia vel intellectus non sit, manifestissimum est.

Phantasia.

Erit igitur Phantasia ejusmodi facultas sensitivæ animæ, quæ animal objecta, etiam absentia, nunc verè, nunc falso imaginatur, quod innuit Philosophus in text. 161.

Inest autem hæc facultas tam brutis, quam hominibus: in illis summa est, in his verò rationi subiacet, eidemque obedire cogitur: hinc beneficio Phantasiæ plurima agunt bestiæ, quæ ratione destituuntur, & homines, quando ob somnum mens submergitur, aut ob morbum perturbatur: *text. 162.*

Memoria.

Supereft denique Memoria, quæ species receptas atque dijudicat, unde Philosopho lib. de Mem. describitur, quod sit facultas animæ sensitivæ, conceptas rerum imaginationes conservans.

Quod autem hæc quoque facultas ab anima sensitivâ pendeat, illud in brutis manifestissimum est: in his enim certa memoriæ indicia deprehenduntur, quia latibula sua repetunt, dominos agnoscunt, sobolem à reliquis distinguunt; quæ omnia

indican, in brutis etiam retineri species rerum. An sit Mensibilem. Etsi verò à quibusdam Memoria distinguatur in sensitivam & intellectivam, tamen cum hæc posterior non differat ab ipso intellectu, ut patet ex *Philos. 3. de an. cap. 3.* ubi dicitur, intellectum esse locum specierum, ideo eandem cum plurimis ad doctrinam intellectus rejicimus.

An sit Memoria Intellectiva?

Dubitari tamen potest, quomodo rerum præteritarum possit fieri recordatio, cum non tantum species à Phantasia receptæ semper adsint: Hic notandum ex sententiâ *Philosophi lib. de Memor. cap. 2.* quod species sensibiles dupliciter considerari possint: Vel absolutè ut sunt species, & ita semper præsententur, vel ut sunt huius & illius rei species, & ita à memoria custodiuntur. Videtur autem Memoria quodammodo differre à Reminiscentiâ, quia hæc ex aliquibus memoriis comprehensis in cognitionem illius nos deducit, quod memoriæ non occurrat, unde in hac discursus quidam adesse videtur: iccirco reminiscentiâ homini tantum, non brutis, attribuire solemus, quia reminiscentiâ videtur esse memoria quædam cum operatione præstantioris Phantasiæ vel intellectus conjuncta.

Quomodo fiat recordatio?

An differant Memoria & Reminiscentiâ?

CAPUT *XII. DE SOMNO ET SOMNIIS.

Hætenus de animæ sensitivæ essentia, facultatibus atque operationibus, tam sensuum exteriorum, quam interiorum egimus: jam sequitur, ut aliquid addamus de Somno, qui est quasi affectio quædam sensitivæ facultatis, quia functionibus ejusdem, tanquam privatio, opponitur: ut enim per vigiliam facultates, rectè constitutis organibus, liberè operari possunt, ita per somnum sopiuntur atque suis operationibus privantur, ut inquit *Philosophus l. de Som. & U. c. 1.* Definitio talis sit:

Somnus.

Somnus est quies naturalis operationum animæ sensitivæ, facta à revocatione caloris nativi ad partes internas, ut salus animantis per virium restorationem conservetur.

Dico est quies: ita enim *Philosophus lib. de som. & U.* utitur vocabulo *κατάληψες*, & alibi *ἀνενοητοσύνη* vocat. Dico quies naturalis: ut somnus distinguatur ab affectibus præter naturam, ut sunt Apoplexia, Syncope, Caros &c. in quibus etiam quies operationum animæ sensitivæ, vel omnium, vel quarundam adesse solet. Dico operationum animæ sensitivæ: ubi proximum subiectum innuitur: ex quo duplicis quæstionis decisio defumenda: prima, quod rebus inanimatis & plantis somnus non conveniat, quia illa omnia animæ sensitivæ & per consequens etiam operationibus ejusdem destituuntur: ubi autem habitus denegatur, ibi quoque ejusdem habitus privatio ponenda non est. Deinde ex iisdem colligitur etiam, quodnam sit proprium subiectum somni, nimirum illud membrum animalis, quod etiam est principium operationum sensitivæ animæ: at hoc non est Cor, ut *Philosophus* passim affirmat, sed Cerebrum, ut supra demonstratum est: Ergo somni quoque subiectum non erit Cor, ut voluit *Aristoteles*, sed potius cerebrum cum instrumentis sensuum.

An rebus inanimatis & plantis somnus conveniat?

An somnus fiat in Corde?

Quæ sit proxima Somni causa?

*Mm 4

Dico

Dico à revocatione caloris nativi ad partes internas: ubi proxima causa somni additur: nam quamvis plurima ad somnum infervant, ut sunt utilis vapor ex coctionibus ad cerebrum exhalans, vigilia, labor, usus veneris, tenebræ, suavis cantus, frictio pedum &c. ea tamen omnia in eo convenire videntur, quod suo quodammodo instrumentis sensuum calorem subtrahant, ita ut postea facultate agendi destituantur.

Hinc Concil. diff. 108. & Albert. in lib. de som. dicunt, somnum esse conventum quendam caloris ad interiora: perfectius adhuc confirmat hoc Argenterius lib. 1. de som. cap. 2. Somnus est affectio, quæ ex sensuum quiete, facta à certa caloris revocatione, nascitur. Revocatur autem calor ad interiora per quandam obstructionem in cerebro, quæ spiritibus & calori nativo transitus denegatur: hæc etsi à pluribus causis fieri possit, maximè tamen accidit à vaporibus è ventriculo in caput ascendentibus, quibus radices nervorum opplentur, quod innuit Philosophus lib. de som. & V. c. 5. quia copiosiore alimento assumpto somnus gignitur: quia somnifera sunt vaporosa: quia infantes phlegmatici somnolenti: quia multi ob inedia in somnos noctes ducant.

Hinc etiam patet, quo fundamento nitatur assertio illa communis, quod somni tempore perfectior fiat coctio, quia tunc temporis calor magis circa interiora colligitur: unde Galenus 7. Meth. cap. 6. cibos concocti diffiiles in cœna apponere jubet: & lib. 1. de symp. caus. brevior somnum statuit causam frustratæ coctionis. Hæc igitur communis sententia firmiter retinenda est, quicquid dicat Robertus, qui dec. 1. parad. 8. contrarium statuit.

Dico ut salus animantis &c. ubi finis somni declaratur: nam somnus moderatus vires reficit, quia animalium spirituum dispendia resarcit, ideòque rectissimè in salutem animalium somnus institutus esse videtur.

Atq; hæc est essentia somni generaliter considerata, ubi notandum est, quod illa sensuum quies, vel perfectio sit, ita ut omnes sensus ligati sint, vel etiam imperfecta, ubi adhuc quarundam facultatum operationes conspiciuntur: hinc Tataræ lib. de som. & Concil. diff. 108. Distinguunt somnum in perfectum & imperfectum. Imò Galenus lib. 2. de mor. mus. cap. 4. expressè affirmat, somnum non esse omnimodam & perfectam omnium operationum animæ sensitivæ quietem, sed tantum intermissionem vigoris: hinc dormientes moventur, vocati sæpius audiunt, loquuntur, ex quibus omnibus colligitur rarius perfectum, frequentius imperfectum somnum adesse.

Hinc etiam patet, non omnino fictitium esse, quod refert Arist. & Gal. de quibusdam, qui tempore noctis ambulant, atque opera quædam vigilantium perficiunt, in his enim per somnium à Phantasia motus quidam præcipitur, ubi Phantasia, id quod de calore nativo atque spiritibus adhuc superest, ad partes motui infervientes detrudat, quod ferè eadem ratione accidit in sensibus, ubi dum unus sensus circa suum objectum admodum occupatus est, reliqui feriuntur, quia Phantasia huic uni calorem nativum cum spiritibus impendit.

Cum hoc somno imperfecto sæpius conjungitur Somnium, quod est visum animalibus in somno apprensens. Hujus præcipua causa est Phantasia, quæ species à sensuum operatione relictas in imperfecto somno assumit, atq; variis modis inter se conjungit, unde jam vera, mox falsa, omnino non coher-

rentia, effinguntur in somniis. Ut autem aliis nihil est in Phantasia, quod non quodammodo fuerit in sensibus exterioribus, ita etiam nullum visum in somno apparet, quod vel non secundum totum, vel secundum partem, vel secundum privationem, vel secundum negationem, vel alia quâdam ratione à sensibus cognitum: hinc igitur manifestum est, cur sæpius falsa appareant in somno, quia Phantasia imperfectè agit, unde sæpius ea componit, quæ minimè componenda sunt.

Instigatur autem Phantasia ad ejusmodi Phantasmata in somno effingenda, vel ex cogitatione rerum, quibus per diem occupati fuimus: vel ex constitutione corporis, sive illa præter naturam sit, sive secundum naturam. Ita qui flavas bile abundant, rarum, furorisq; plena habent somnia: contra sanguinet, jucundissimis vexantur imaginationibus: Melancholici tristia somniant: Pituitosi aquam & pluvias sæpius observant. Sic etiam ex constitutione contra naturam diversa sæpius somnia percipiuntur: ita qui laborant defluxionibus pituitosis, imaginantur sibi esum lactis vel mellis, propter quandam similitudinem defluentis pituitæ ad faucés.

Talia somnia naturalia vocantur, de quibus etiam illa, quæ diximus de generatione somniorum intelligenda sunt: aliis negari nequit, quod etiam interdum somnia præternaturalia dentur, quæ vel à Deo dependent, atq; piis hominibus apparent, vel etiam à Diabolo, qui beneficio naturalium causarum Phantasiam instigare potest.

CAPUT XIII. DE ANIMA RATIONALI IN GENERE.

Declaratâ animâ vegetativâ & sentiente, ad animam rationalem accedimus, ubi ante omnia quæritur, ad quam disciplinam hujus consideratio ex toto pertinet? hic duplex animæ rationalis consideratio sese offert, pro cuius diversitate ad tur diversitas pertinet disciplinas: nam primo consideratur anima rationalis, ut sub definitione animæ in genere comprehenditur, & ita, quatenus est forma quædam corporis Physici, ad hunc locum, ad Phisicam scilicet meritò refertur. Cum verò anima rationalis non in corpore tantum, sed etiam extra corpus existat, ideò manifestum est, aliam quoque esse considerationem animæ, ubi ejus essentia & quidditas, ut extra corpus in statu perfectionis subsistit, declaratur: hæc partim ad Metaphisicam, partim ad Theologiam pertinere videtur, quia in tali consideratione anima rationalis non admodum ab essentia substantiarum incorporarum, angelorum scilicet, quæ Philosophis intelligentiæ dicuntur, abluat. V. Perer. lib. 1. Philos. cap. 10. Tolet. 1. de an. quæst. 2. Ex his duabus considerationibus talis constituitur animæ rationalis Definitio:

Anima rationalis est substantia incorporea, quæ homo tantquam per formam propriam absque corporis organo intelligit.

Ut autem supra demonstratum est, omnem animam esse actum corporis, ita in specie id ipsum quo-

Somaus quid.

An somni tempore coctio perfectior?

Finis somni.

An in somno omnes sensus perfectè quiete quiescant?

Somnus duplex.

Cur dormientes quidam ambulant?

Somnium.

Cur sæpius falsa appareant in somno?

Occasio somni.

Somnia Naturalia.

Præternaturalia.

An anima rationalis omnino in Phisicis consideretur?

An Cogitativa sit forma?

An unica tantum sit anima rationalis in omnibus hominibus?

An sit materia?

An homo

quoq; de rationali anima confirmabimus: nam quamvis Cajetan. 1. p. quæst. 76. art. 1. Piccol. de ment. human. cap. 17. 18. secundum Philosophiam Arist. animam rationalem pro forma informantem non agnoscat: Vera tamen est sententia D. Thom. 1. part. q. 76. ar. 1. Perer. lib. 6. phys. cap. 12. Zabar. de ment. human. cap. 6. Tolet. 2. de anim. quæst. 1. Coun. 2. de anim. cap. 1. quæst. 6. qua statuitur, animam rationalem esse veram hominis formam, quia Philosophus omnem animam per actum definit: sed actus est forma, ut ipse fatetur; 2. de an. text. 2. Imò conceptis verbis text. 24. docet, animam, quæ intelligimus esse formam corporis: unde solâ ratione homo à reliquis animalibus primò differt. Sed instat quidam, animam rationalem non esse formam corporis; quia positâ formâ ponitur formatum: at positâ animâ rationali, non semper ponitur homo, quia anima etiam post mortem vivit: Adde, quod forma debeat informare omnes partes: anima quomodo informabit seipsam, cum etiam sit pars hominis: hinc hominis formam non animam, sed unionem esse dicunt, ut patet ex Casimanno & aliis. Verum quomodo unio, quæ accidens, forma hominis esse possit, nondum est demonstratum: nec etiam argumenta proposita aliquod concludunt. Quod primum attinet, illud innuit dicto Aristotelis 12. Metaph. text. 17. Posita forma, ponitur formatum, quod rectè affirmatur de forma in materia posita: at anima rationalis à corpore recedens, non amplius obtinet rationem informanti: igitur argumentum nihil concludit. Alterum argumentum non minus ridiculum est, quia confunduntur partes essentielles & integrantes: in omni autem composito requiritur, ut aliqua pars essentialis sit forma, idcirco non absurdum, imò verissimum est, unam partem essentialem semper esse formam informantem. Ergo statucum sit, animam rationalem esse formam hominis informantem: ideòq; sententia Averrois lib. 3. de an. & Themist. lib. 3. de an. text. 20. rectissimè refutatur à Zabar. & aliis, quia statuunt animam rationalem esse formam assistentem, ut nauta est forma assistens navi.

Ne autem homo absq; forma informantem subsistat, ideò Cogitativam finxit Averroes, cap. 19. cui officium informationis attribuit: Verum cum non per cogitativam, quæ superior quidam gradus Phantasia est, homo inesse specifico constituitur, & ab aliis distinguitur, sed per animam rationalem, ideò hanc formam informantem esse dicimus: quia per rationem homo intelligens sese intelligit. Hinc etiam deducitur falsitas illius opinionis, quæ respectu fidei nostræ omnino impia est, quæ statuitur, animam tantum esse unam numero in omnibus hominibus, quam post Averroem defendit etiam Cardanus, unde meritò à suo doctore Scalig. Ex. 307. f. 30. refutatur, nam cum anima sit forma hominis, necessario requiritur, ut unicuiq; homini sua propria sit forma: nihil enim essentiam propriam per formam alienam habere potest. Imò & illud manifestum est, quod materia & forma, & tota doctrina de anima ambulatoria, falsissima, quia præter impias assertiones plurimas, cum fide nostra pugnant, alia quoq; absurda Philosophica alit hæc sententia: ita enim unius rei forma propriè, jam huic, jam illi esse specificam largiretur, quod omnino cum natura formæ pugnat: falsò igitur Julianus Apostata animam Alexandri Magni sibi arrogavit. Falsò etiam Bodinus in Dæmon. & alii statuunt,

homines revera ope Dæmonis in lupos, feles aut bestias transmutari: quomodo enim forma homini propriè bestia corpus, aut quomodo bestia forma, hominem informabit? absurda & impia sunt consequentia: Quare rectius cum Bierm. in disputat. de action. mag. contra Bodinum statuimus, &c. quæ de incolis Samariae & aliis refertur, potius de moribus à Diabolo depravatis, quàm de essentia mutata intelligendum esse: quod si quid tale apparuit, non rem visam adfuisse, sed potius oculum videntis fascino oblatum fuisse, verisimile est.

Reiectis autem ejusmodi sententiis, quibus ratio informationis animæ rationalis negatur, accedimus ad determinationem illius quæstionis, quomodo anima rationalis informet: cum verò supra, ubi de anima in genere egimus, constitutum sit, animam rationalem non omnino eadem ratione, ut reliquæ formæ physice, hominem informare; ita ut ratione extensionis materiæ extendatur; jam quæstio oritur, quomodo anima rationalis sit tota in toto, & tota in partibus omnibus, quod communiter asseritur. Etsi verò decisio hujus quæstionis difficillima videatur, nihilominus norandum est, quod totius vocabulum hoc loco non alter, quàm ratione essentia, perfectionisq; accipi possit: unde animam rationalem, tanquam totum perfectionale, in omnibus partibus esse dicimus: est enim indivisibilis, & ubicunq; est, ibi tota est: quod divus August. epist. contra Manich. ut refert Toleros & Seidelius, tali similitudine declarat, ut Deus secundum suam essentiam indivisibilis, totus in mundo toto, & totus in omnibus mundi partibus, esse dicitur, ita secundum analogiam quandam, anima etiam in omnibus humani corporis partibus tota statuitur: unde concludunt Favell. lib. 3. de an. quæst. 6. & D. Thom. 1. part. quæst. 76. ar. 3. quod anima sit tota in toto, & tota in omnibus partibus, secundum totalitatem perfectionis, non verò secundum virtutes, præsertim, quæ ab organo determinentur.

Ex his manifestum est, non omnino eandem esse rationem animæ rationalis & reliquarum formarum physicarum: illa enim quamvis omnes partes informet, non tamen eadem ratione ad extensionem materiæ extenditur, ut una cum materia sit di visibilis.

Hic devolvimur ad quæstionem, quæ est de anime origine: nam cum intellectiva anima multa peculiaria præ reliquis formis physice, sibi vindicet, quæritur non immeritò, quomodo oriatur? hoc enim ex dictis colligitur, quod peculiari quodammodo oriatur. Sunt autem potissimum duæ classes illorum, qui de anime origine controvertunt, ubi alii statuunt, animam à Deo creari, & ita in generatione infundi: alii contra, animam per traducem propagari volunt.

Priorem sententiam defendunt Lombard. 2. sen. dist. 31. & ibidem Scholast. Dd. Thom. part. 1. quæst. 118. ar. 1. Com. 2. de an. quæst. 3. Tolet. 3. de an. quæst. 17. Cal. yin. lib. 2. instit. cap. 1. Lemm. de occult. lib. 2. Lud. Viv. 2. de an. Rhodig. lect. antiq. lib. 8. cap. 44. Scalig. Ex. 307. sect. 20. Seidel. de an. & corpor. Hi autores præcipuè respiciunt modos productionis, ubi statuitur, quod res vel per generationem, vel per creationem fiant: at verò cum animæ repugnet generatio, quia neq; secundum essentiam, neq; secundum operationem à materia dependet, quod necessario sequeretur; Ergò necessario eidem conveniet creatio. Adde, quod anima statueretur mortalis, quia quicquid per generationem incipit, illud per oppositam corruptionem interire potest.

De anime origine.

An anima rationalis creetur?

Imò Scripturæ dictis hanc quoq; sententiam confirmare solent, ut Job. 33. afflatus omnipotentis vitam mihi induit. 1. Pet. 4. jubet Apostolus, ut fidei Conditori animas nostras commendemus. Luc. 12. Stulte, animam tuam hanc nocte abs te repetam. Sed quid est repetere? Eccles. 12. abit homo in terram, undè erat, Spiritus verò ad Dominum revertitur:

An anima rationalis ex traducere?

Contrariam sententiam, quòd anima per traducem propagetur à parentibus, defendit L. Cael. Laurent. D. Lutherus, Philipp. Humnius, Chemnitius, Taurellus, Peucerus, Brichtus, Havenreuter, Libavius, Magirus & alii.

Hujus sententiæ fortissimum argumentum à peccato originali desumitur: hoc enim vel tolleretur, si anima à Deo pura crearetur: vel Deus peccati causa statueretur, quod impium est. Adde Scripturæ dicta, quæ totum hominem ab homine generari confirmant, ut Genes. 5. Adam genuit filium ad imaginem suam: Genes. 46. genuit Jacob. 17. animas 2. Reg. 16. Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo: Job. 3. quicquid natum est ex carne caro est, & reciprocè: jam verò anima caro est, quia indiget regeneratione: 1. Pet. 1. imò etiam ex Philosophi mente, id ipsum deducitur, qui passim hominem ab homine generari autumat, de quo vid. lib. 2. de gen. anim. cap. 3. & lib. 2. phys. cap. 2. & lib. 8. Metaph. cap. 8.

Hæc est quæstio de origine animæ in utramque partem proposita, ubi primam sententiam pro creatione propositam merito repudiamus, propter absurdam fidei repugnantiam, quæ sequuntur, si simpliciter accipitur. Posteriores verò cum nostris Ecclesiis recipiendam putamus, tanquam tutiorem: modo per traducem non intelligamus talem mutationem à non esse ad esse, qualis omnibus rebus physicis convenit; hoc enim statuto, sequuntur absurda infinita: Dicendum hominem totum per traducem gigni à parentibus, beneficio divini verbi, Cre-scere & multiplicari: Ita non excluditur peculiaris quædam actio divina, quæ in mirando hoc opere simul concurrat. His observatis argumentis priori sententiæ facilimè possumus occurrere: qui plura de hac quæstione cognoscere studet, ille legat Psychol. Goclenii, in qua compendiosè plurimorum sententiæ recensentur.

An anima rationalis philosophicè possit demonstrari? Negativam introduxerunt Plurarch. lib. 5. de plac. cap. 1. Alexan. in comm. lib. de an. Cajetan. 3. de an. cap. 2. Scotus super librum sentent. & alii. Verùm affirmativa magis probatur ab interpretibus Græcis, à Thom. 2. contra gen. cap. 79. Egid. 3. de an. cap. 4. Albert. tract. 2. de an. Perer. de form. cap. 19. Tolet. 3. de anim. c. 15. Commimb. disp. 1. de an. sep. Piccol. lib. de mente. Hæc colligitur ex Aristotele, qui 12. Metaph. text. 17. dicit nihil prohibere, quo minus intellectus post corpus remaneat: idem quoq; innuit aliis in locis. Rationes sunt hæc: quia lib. 1. de an. cap. 1. anima rationalis dicitur habere operationes inorganicas: cum igitur non dependeat à corpore ratione operationis, utiq; quoque ab eodem, ratione essentia, minimè dependebit, & ita corrupto corpore, eadem remanere poterit. Deinde 2. de an. text. 11. & 2. de gen. an. cap. 3. affirmatur, quod anima non educatur è potentia materiæ, & alia forma physicæ, undè sequitur, eam quoque non una cum materia interire. Deniq; Cic. 1. Tuscul. à providentia divina colligit æternitatem,

quia aliàs Deus non esset justus judex, cum malis in hac vita plerumque bona, bonis verò mala eveniant. Postremo cum omnibus æternitatis appetitus sit insitus, idè ratio concludit animam immortalem esse, quia appetitus, toti speciei concessus, non omninò frustrà esse potest. Et ita ratio colligit animæ nostræ immortalitatem, quam magis magisq; confirmabit, si infallibilia sacra S. dicta his adjungantur, quæ non tantum animæ immortalitatem, sed etiam carnis resurrectionem firmiter nobis credendam esse inculcant.

Quam vis autem de resurrectione carnis aliquid etiam somniet ratio, ita ut Julius Pacius in com. 1. de an. cap. 5. & lib. 3. cap. 5. statuat eandem philosophicè demonstrari posse; cum verisimile sit, animam respectum retinere ad corpus: cum omnis forma corpus suum respiciat: adde quòd anima videtur extra corpus, quod non videtur perpetuum futurum: Tamen potius sentiendum cum Thom. 4. contra gen. cap. 81. Cajet. ano. 1. part. quest. 76. ar. 1. Commimb. de an. separ. disp. 3. quòd ratio quidem aliquid cognoscat, respiciendo ad solam animam, ubi ratiocinatur de quodam appetitu animæ ad corpus: verum quia non invenit modum, quo hoc fieri possit, idcirco nunquam sibi imperare potest, quòd illud futurum sit: quia absurdum est in philosophia, unum corpus numero, omninò corruptum, redire posse. Ergò relinquatur esse hoc unum ex iis, quæ Mystera dicuntur, & fide apprehendenda sunt potius, quàm ratione.

CAPUT XIV.

DE INTELLECTU.

UT omnis forma in suo composito duplicem obtinet respectum: ita etiam anima rationalis, vel ut est causa informationis, vel ut est causa operationis, considerari potest: illud præcedenti capite factum est, ubi diximus, quomodo anima intellectiva corpus humanum informet, & in quibus à reliquis formis physicis differat: hoc verò in sequentibus declarandum restat. Et si verò anima rationalis in sua essentia simplex & individua quiddam merito dicatur; nihilominus respectu operationum tanquam peculiari facultates eidem attribuuntur, Intellectus & Voluntas, quæ aliàs rectissime τὸ γνωστικόν, καὶ τὸ ἐπιτηδεωτικόν vocantur. Hæc duo consequenter ex mente Aristotelis consideranda erunt.

Est autem Intellectus facultas animæ rationalis, quæ homines intelligibiles percipit atq; dijudicat.

Hujus autem naturam ut magis intelligamus, ab ejusdem operationibus incipiendum esse putamus; considerandum igitur quo pacto tandem fiat id, quod intelligere dicimus, & quomodo differat ab aliis: text. 1. Si autem intelligere est ut sentire quiddam, sequitur eam animæ partem, quæ intelligimus, pati quiddam ab ipso intelligibili: text. 2. Proprie dicta tamen passione, quæ scilicet corruptiva est, vacat hæc animæ pars, quia Intellectus ad intelligibilia sese habet, sicut sensus ad sensibilia: text. 3.

Non

Non autem certo organo immixtus esse debet intellectus, ut cognoscat omnia, quòd fit, ut nulla ipse sit natura, nisi ea tantum, quæ in potentia est: text. 4. Is igitur intellectus, quo ratiocinatur & existimat anima, nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat ipse: text. 5. undè neq; cum corpore eundem mistum esse consentaneum est: qualis enim quidam fieret, calidus scilicet & frigidus, & ejusdem instrumentum quoddam esset.

Cum igitur Intellectus ita in potentia sese habeat, ad rerum formas recipiendas, idè rectè censent, qui animam, intellectum scilicet, locum vel receptaculum formarum, hæc, specierum intelligibilium, esse volunt: text. 6.

Ita quidem patitur aliquid intellectus, quæ tamen passibilitas maximè differt ab ea, quæ in sensivam facultatem cadit, quia sensus à vehementi sensibili corrumpitur; intellectus verò valdè intelligibili magis perficitur, quia separabilis est, & sine corpore: text. 7. Ubi verò intellectus factus est unum quodq;, ubi scilicet species intelligibiles sibi comparavit, dum actu sciens dicitur, & tantum est in potentia ad operationem; atq; tunc seipsum etiam intelligere potest: text. 8.

Passio intellectus differt à sensu.

Intellectus quomodo perficiatur?

Objectum intellectus.

Quomodo intellectus patitur ab objecto?

Rasa tabula.

Cap. 6. Arist.

Intellectus agens.

ita etiam quidam est talis, ut omnia intelligibilia efficiat, qui quidem ut habitus est quidam, & perinde atq; lumen, quod colores, qui sunt potentia, actu tales reddit quodammodo: text. 18. Hic intellectus separabilis est, passioneq; vacat: text. 19. Separatus autem, est immortalis & perpetuum: quiddam: text. 20.

Hactenus brevissimis, quoad fieri potuit ex cap. 4. & 5. sententiam Aristotelis de intellectu proposuimus; ex quibus patet, Intellectum esse duplicem patientem & agentem. Intellectus patients, ut patet, est, qui omnia recipit, undè potestate omnia intelligit, & hic est ille, quem Philosophus capite quarto, secundum naturam suam in potentia esse dicit, eumq; cum tabula rasa comparat.

Intellectus patients.

Verùm dubitatur quidnam sit illud, quòd hoc loco ab intellectu recipitur: hic offert sese intelligibile, quod est generale intellectus objectum. Cum verò hic intellectus potestate sit omnia, idè tantum universale, quàm singulare per se non intelligitur: undè patet error Averroistarum, qui statuunt intellectum non cognoscere singularia, quorum sententia rejicitur à Perer. lib. 3. phys. cap. 17. & seq. Fonseca. 1. Metaph. cap. 2. quest. 3. Zabari. de ord. intel. cap. 13. quia prudens cognoscit suas operationes, quæ sunt singulares: quia in Inductione à singularibus incipit discursus: quia intellectus sæpius phantasmata singularium corrigit: quia intellectus seipsum singularem cognoscit. Verum capite 5. text. 11. Contrarium sentire videtur Aristoteles, ubi determinat, quòd res immateriales & universales intellectui subjiciantur.

Quid sit illud, quod ab intellectu recipitur.

An singulare cognoscatur ab intellectu?

Hic notandum, quòd Aristoteles proprium & adæquatam objectum intellectus, in quo à sensu differt, determinat: ut enim sensus est singularium, ita intellectus universalium, teste Philosopho 2. post. 14. & 1. phys. text. 49. Universalia igitur illam potentiam intellectus maximè explere possunt, quia sunt abjecta à materia; perinde ut ipse intellectus. Distinguitur ergò intelligibile in proprium & commune: proprium à solo intellectu cognoscitur; ut est universale: commune etiam à sensibus percipitur, ut singulare.

Quodnam sit proprium objectum intellectus?

Hic oritur quæstio de primo cognito, an universale vel singulare primo cognoscatur ab intellectu nostro. Hic cum Zabari. de ord. intel. cap. 5. Fonseca. 1. Metaph. cap. 1. qu. 3. Scal. Ex. 307. f. 21. Determinamus, quòd Singulare primo cognoscatur, non quidem respectu cognitionis distinctæ, sed respectu cognitionis confusæ, quæ fit sine habitu: quia Universale, non nisi per adstrictionem, intelligitur: fit autem abstractio à singularibus: ergò singularia primò cognoscuntur: quia singulare facilius apprehenditur: quia superior facultas incipit, ubi inferior desinit at Phantasia desinit in singulari: Ergò Intellectus à singulari incipit. Per hanc cognitionem singularis ubi primò intelligit id, quod maximè Universale, prius cognoscatur, quia hoc facilius abstrahitur, & intellectum magis ferit, ut probatur à Zabari. de ord. intel. cap. 12.

An singulare sit primo cognitum?

Cum verò hic patients intellectus cum suo objecto intelligibili uniri debeat, idè species intelligibiles considerandæ veniunt; per has enim intellectus objectum suum percipit, & ita intellectus sit omnia, quia singularum rerum species recipit, ut dixit Aristoteles text. 16. sic etiam text. 19. res intellecta & intellectus unum fiunt, non quidem per naturam, sed intelligibiliter, quatenus res, quæ intelligitur, per sui imaginem intellectui comparatur. Ita objectum humanæ mentis per speciem intellectus.

An magis tandem intellectus noster ad universale accedat, prius cognoscatur?

Cum requiratur species intelligibilis?

intelligibilem cognoscitur; quæ fundata in ob-
jecto extra mentem vocatur *objectiva*; formaliter au-
tem rem representans *formalis* dicitur.

An species
intelligi-
biles post
intelle-
ctionem
remaneat?

An species
intelligi-
biles nobis
naturaliter
inhibent?

An intel-
lectus sit
proprie
potentia?

Quæ sint
officia In-
tellectus
agentis?

An reali-
ter diffe-
rant agens
& patient
Intel-
lectus?

An intel-
lectus a-
gens sit
Deus?

Porrò hæc species intelligibiles intellectui impri-
muntur, & hæc ratione intellectus etia pati dicitur,
quatenus easdem respicit, quas etia post intelle-
ctionem retinere potest, licet ob negligentiam in-
tellectus non semper intelligatur. At contra *Za-
bar. de spe. intel. cap. 6. Thom. 1. part. qu. 99. & 79. Con-
3. de an. cap. 8. Tolet. 3. de an. qu. 21.* has species intelli-
gibiles naturaliter nobis infitas esse voluit *Plato*,
undè consequenter dicere virtus fuit, nostrum
scire nihil aliud esse, quàm reminisci. *Verùm con-
traria sententia Aristotelis* verisimilior est, qui nul-
lam speciem intelligibilem cum intellectu nostro
oriri vult, ut patet *ex cap. 5. lib. 3.* ideòq; intellectui
aptitudinem ad omnes species intelligibiles perci-
piendas concedit. *Quomodo* autem hæc species pro-
ducantur, & quomodo fiat intellectio ex sequenti-
bus manifestum est.

Hinc etiam manifestum, quomodo intellectus
sit potentia, non quidem in numero Entium, ut
materia prima, sed in numero intelligibilium. Est
enim intellectus actus, ratione essentia suæ, ideòq;
non simpliciter potentia dici potest, sed cum re-
spectu ad res intelligibiles, quas omnes percipere
potest.

Cùm verò hæc animæ rationalis facultas, quæ
intellectus patientis nomen obtinet, ad intellectio-
nem sola non sufficiat, ideò requiritur alia, *Intel-
lectus (scilicet agens)* cuius officium est, phantasmata
illuminare, eaq; offerendo intellectui patienti,
eum de potentia ad actum deducere. Hic igitur
species intelligibilis & intellectio producitur: nam
hic intellectus agens non tantum agit in phantaf-
mata, illustrando eadem, sed etiam in intellectum
patientem, quæ à potentia ad actum deducit: quare
à phantasia primò recipit phantasmata, quæ illu-
minata offert intellectui patienti, qui species in-
telligibiles abstrahit, & inter eas iudicium facit.
Ita, verbi gratia, sit in phantasia lapis, hunc illu-
strans intellectus agens ab eo non tantum prædi-
cata essentialia, ut corpus, substantiam, Ens, sed et-
iam accidentalia, ut quantum, quale &c. elicit; &
hoc objecto illustrato ferit intellectum passibilem,
qui species, illuminatione agentis intellectus elicitas,
abstrahit, & speculatur, apprehendens substan-
tiam sine corpore, quantitatem sine qualitate &c.
Undè luce meridiana clarius, quomodo differant
operationes intellectus agentis & patientis: item,
quomodo Universalia, quæ in singularibus, tan-
quam in suis fundamentis continentur, ab Intel-
lectu nostro producantur formaliter per abstra-
ctionem.

Et si verò propter has diversitates operationum
pleriq; *Intellectum agentem & patientem realiter o-*
mniò differre putent: secundum mentem *Philo-*
sophi, utpote cùm illum immortalem, hunc verò
caducum statuat *Philosophus*: tamen hoc potius re-
spectu operationum intelligendum esse videtur,
ita, ut vera sit sententia quorundam, qui statuunt,
unam eandemq; potentiam, pro diverso respectu,
agentem & patientem esse: nam nihil impedit in
rebus spiritualibus, ut est intellectus, interdum un-
um & idem, diverso modo agentis & patientis
officium obtinere.

Hinc igitur patet error *Alexandri*, quem sequi-
tur *Zabarel*. qui pro Intellectu agente introducit
Deum: quasi enim, inquit *Scal. Ex. 307. f. 19.* Deus,
cum fabricaret intellectum, nequiverit ei, quan-

tum satis esset, lucis insinuare, sed ipse coactus sit
assistere præsens ministerio, tanquam Prælectus
quidam prætorio.

Ex his patet, quomodo sit intelligenda sententia
Aristotelis de Intellectu agente & patiente, quæ in *cap.
4. & 5. lib. 3.* proponitur: jam sequitur, ut ipsam in-
tellectionem ulterius consideremus.

Et si verò plurimi statuunt, *Intellectionem esse tan-*
tum qualitatem: tamen cum plerisq; *Peripateticis*
statuendum esse putamus *Intellectionem esse veram*
actionem, immanentem scilicet: Undè *Aristot. 10.
Eth. cap. 3.* docet, operationem virtutis & felicita-
tem non esse qualitates: at verò, *in eodem libro cap.
7.* felicitatem in contemplatione consistere dicit.
Ergò contemplatio, quæ nihil est aliud, quàm In-
tellectio, est ex numero actionum. Est autem du-
plex *Intellectio*: una consistit in simplicium appre-
hensione: altera circa simplicium compositionem
versatur: *text. 27.* Imò temporis quoque ratio ha-
benda est in compositione, quia in compositione
illorum, quæ fuerunt, vel sunt, veritas & falsitas,
ratione temporis, determinatur: *text. 22.* Prior
operatio consistit in indivisibilibus, quæ Intellectus
in indivisibili tempore cognoscit: *Est autem*
indivisibile vel actu, vel potentia: Actum rursus, vel in
quantitate, ut continuum; vel in *forma* live essen-
tia, ut homo: talia indivisibilia per se intelligit
Intellectus: *text. 23, 24.* *Potestate* verò indivisibi-
leest punctum, quod perindè atque privatio cog-
noscitur: ita malum per bonum, privatio per
habitum, & in genere contrarium per contrarium
notificatur: *text. 25.* Posterior operatio, quæ in
simplicium compositione & divisione consistit,
veritatem & falsitatem proprie habere debet:
text. 26.

Hæc proponit *Aristot.* de Intellectus operatio-
nibus, ubi notandum, quod tres numerentur ope-
rationes Mentis, scilicet *Simplicium apprehensio, eo-*
rundem compositio & divisio, & demiq; discursus. Prio-
res duas declarat *Aristot.* ubi docet, quomodo *Intel-*
lectus res simpliciter absq; veritate & falsitate appreh-
endat: (intelligitur hic veritas Enunciationum,
quæ est terminorum complexorum, non autem
veritas illa simplex, quæ constituit transcendens,
& convertitur cum Ente.) *Alter* deinde, *vel rem*
cum re conjungit, vel rem à re disjungit, ubi veritas &
falsitas apparere incipit. *De tertia* verò mentis ope-
ratione nihil expressè *hoc loco* dicit *Philosophus*, quia
tantum considerat Intellectum in actu, ut est sim-
plex & compositus, & ita tertiam mentis opera-
tionem, quatenus composita est, sub secunda com-
prehendit. Aliàs tertia mentis operatio illa voca-
tur, *quæ ex collatione rerum diversarum ignotum ex*
noto colligimus. Beneficio harum operationum In-
tellectus comparat sibi *habitus scientificos*, quibus
insutum illud *τὸ γινώσκον*, potentiam nimirum
ad rerum cognitionem perficit: ne autem hæc men-
tis operationes circa rerum cognitionem fallan-
tur, ideò Logica inventa est, quæ quasi instru-
mentum, has logicas operationes ad id,
quod optimum est, di-
rigit.

An intel-
lectio sit
actio?

Cap. 7. Ari-
stot.

Operatio-
nes mentis
tres.

Habitus
scientifici
Logice
officium.

CA-

CAPUT XV.
DE VOLUNTATE.

Voluntas.

*Voluntas est altera facultas
Animæ Rationalis, quæ illa,
quæ ab intellectu percepta
atq; dijudicata sunt, vel eli-
gimus, vel averfamur.*

PRÏUSquam ad declarationem voluntatis
accedamus, opus est, ut consideremus cum
Aristot. illa, quæ de comparatione sensûs & intel-
lectûs proponuntur in *cap. 7.* ex quibus harum fa-
cultatum, Intellectûs & Voluntatis, natura mag-
is patebit, quia *Aristoteles* iisdem demonstrat,
quomodo *Intellectus speculativus & practicus* inter se
differant.

Cap. 7. A-
rist.

Intellectus
quomodo
actuatur?

Prout autem Intellectus est actu, prout scilicet
intelligit, eatenus est idem cum re intellecta, non
quidem secundum essentiam, sed secundum mo-
dum intelligendi: *text. 27.* Ut autem sensus per
objectum ad actum deducitur, ita etiam Intellectus
absq; alteratione corruptiva per *re* *intellectu*
actuatur: *text. 28.* Cùm verò sensus jucundum
& molestum discernit, videtur quoque af-
firmare vel negare aliquid, undè & hic cum
Intellectu comparari potest: *text. 29.* Ut autem
sensibilia sensui, ita phantasmata Intellectui sub-
jiciuntur, qui, ubi affirmando vel negando bo-
num aut malum esse dicit, *fuga vel persecutio* sequi-
tur: & hoc modo anima sine phantasmate non
intelligit: *text. 30.* Ut autem omnia sensuum ob-
jecta in sensu communi dijudicantur, qui sine ex-
ternis sensibus non agit, ita etiam Intellectus res
ipsas in phantasmate intelligit: *text. 31, 32.* Insti-
gatur autem Intellectus, ad fugiendum, vel pro-
sequendum aliquid, aut sensibilibus presentibus,
aut sola phantasia, ubi accedit ad deliberationem
de futuris: Et cum dixerit hic aut ibi rem eam esse,
quæ voluptatem aut dolorem affert, tùm fugit
aut prosequitur: *text. 33.* Ipsum autem verum &
falsum, quæ sunt sine actione, in eodem genere
sunt, in quo bonum & malum: *text. 34, 35, 36.*

Intellectus
speculati-
vus.

An Intel-
lectus pra-
cticus &
speculati-
vus diffe-
rant?

An Intel-
lectus pra-
cticus &

Hæc proponit *Philosophus cap. 7.* ex quibus mani-
festum est, quod *Aristoteles* statuat Intellectum
non tantum, sub ratione veri, res speculativas in-
telligere, sed eundem quoque res quasdam, sub
ratione boni vel mali, appetere vel fugere, unde
est distinctio Intellectûs, in *intellectum speculativum*
& *practicum*. *Est igitur Intellectus speculativus, qui*
tantum intelligit, & ratiocinatur propter cognitionem:
Practicus verò, qui ratiocinatur propter actionem, ut
agat id, quod bonum esse intelligit.

Hic primò quæritur, *an Intellectus speculativus &*
practicus sint una eadèq; facultas, ut vult *Thom. 1. part.
9. 79. ar. 11.* qui utitur hæc ratione, quod ea quæ men-
te percipiuntur, ex accidenti ad opus dirigantur.
Verùm cum Intellectus non tantum apprehendat
& cognoscat res sub ratione veri, sed etiam eas tan-
quam bonum prosequatur: ideò patet Intellectum
practicum non omninò convenire cum Intelle-
ctu speculativo, præsertim ratione tertie pro-
prietatis, ubi bonum prosequitur & fugit: hoc
enim solius est practici Intellectûs, & in eo essen-
tialiter ab Intellectu speculativo discrepat.
Sed hoc loco nō sine causa dubitari potest, *quidnam*
sit voluntas, quam declarandã in *hoc capite* proposui-

mus, quæ ab *Aristotele* omittitur. *Ubi notandum*, voluntas
quod *Intellectus practicus*, quatenus differt à *specula-*
tivo, nihil aliud sit, quam *voluntas ipsa*, quod rectè
cum *Gandavens. lib. 3. de an. quest. 39.* statuit noster
Zabarella lib. de facult. an. cap. 13. Illud enim, quod
Intellectui practico attribuitur à *Philosopho*, quod
circa bonum versetur, quod bonum prosequatur,
mala fugiat &c. proprie pertinet ad voluntatem;
ideoque distinctio Intellectûs in speculativum &
practicum non differt ab illa, qua facultates ani-
mæ rationalis distinguuntur in Intellectum & vol-
untatem. Ergò rectè dictum est supra, *voluntatem esse vim animæ rationalis, cuius beneficio illa, quæ*
ab Intellectu cognita sunt, sub ratione boni vel mali pro-
sequimur, vel fugimus.

Objectum igitur voluntatis est bonum à præ-
cedenti Intellectus cognitione monstratum. Huius operatio
Græcis *βούλησις*, Barbaris *Voluntatis* dicitur, ubi scilicet
declinandi, intelligitur: Consistit autem hæc operatio in *Velle & Nolle*, qui-
bus ad finem, à ratione propositum, tendimus. Cùm
verò voluntas ad hunc finem non semper recta feratur,
idcirco & aliæ duæ operationes hoc loco considerantur:
scilicet *πραΐσις* & *βλάβεισις*: hæc deliberamus de iis,
quibus ad finem pervenire possumus: illa media adæquata
ad finem ducentia eligimus.

Hic oritur liberum arbitrium, in rebus politici-
cis nobis concessum, quod in *intellectu radicatur*, in
voluntate verò exequitur: undè voluntas circa res
agendas in politia liberè moveri dicitur, quia hoc modo
actiones voluntatis distinguuntur ab actionibus aliis
rerum naturalium, quæ semper eodem modo sese
habent: adde quod, sublata libertate voluntatis,
frustra essent leges rerum publicarum, præmia, pœnæ
& omnes deliberationes, quæ instituuntur, propterea,
quod actiones nostræ propter liberam voluntatem sint
mutabiles. Hæc libertas voluntatis sæpius aliò flectitur,
propter consuetudinem depravatam, quæ ex appetitu
sensitivo dependet, ut ex sequentibus manifestum
erit.

Hæc de præstantissimis his duabus facultatibus,
de *Intellectu & Voluntate*, dixisse sufficiat, ex quibus
manifestum, quomodo *Animæ sit quodammodo omnia*,
ita enim quæ sunt, vel sunt intelligibilia, vel
sensibilia: hæc ad sensum, illa ad Intellectum
spectant, in quibus res illæ non quidem, secundum
essentiam, ut sunt extra mentem, recipiuntur,
sed secundum speciem & formam: Ita Intellectus est
formatum forma, & sensus iridem sensibilibus
forma: *text. 38.* Cùm verò plerumque res
intelligibiles (scilicet universalis, quæ proprie ab
Intellectu cognoscuntur) sint in ipsis rebus
sensibilibus (quia universalis sunt in singularibus)
idcirco, qui non sentit, nihil discere aut
intelligere potest: & qui contemplatur, necessariò
cum phantasmate contemplatur; ipsa enim
phantasmata sunt veluti sensibilia absq; materia:
undè eadem ratione sese habet phantasma ad Intel-
lectum, ut externum objectum sensibile ad sensum
externum: *text. 39.*

His concludit *Aristoteles* doctrinam de *Animæ*
Intellectiva, ex quibus patet, ut etiam ex præceden-
tibus, quod Intellectus noster pendeat à sensibus
quodammodo, ideòq; Intelligentem phantasma
speculari oportet: & ita *Intellectivæ facultates*
pendent à corpore, non quidem eam ob cau-
sam,

Objectum
voluntatis.

An in vo-
luntate sit
libertas?

Cap. 8. A-
ristot.

Intelliges
phantasma
speculari.

Quomodo
Intellectus
pendeat à
corpore?

sam, quasi ad certa organa determinata sint, sed propter ministerium sensuum, qui Intellectui in hoc statu famulantur, unde læsis sensibus, operationes Intellectus etiam lædi solent, quod patet in delirantibus: & ita anima rationalis ad suas operationes utitur potissimum phantasia, quatenus scilicet simul phantasmata respicit, ut ex præcedentibus patet.

An intellectus operatio organica.

Quomodo anima separata intelligat?

Ergone Intellectus operatio organica est? minime: non enim sui ratione utitur organis, sed propter facultates sensitivas, sine quibus Intellectus operatio non procedit, ideoque intellectio nostra à sensibus incipit, non tamen est ipsa sensus functio. Quid autem de anima à corpore separata dicendum est? hæc enim vel otiosa erit, quod absurdum, vel absque phantasmate intelligit, quia phantasia non est extra corpus? Notandum hoc loco, quod alia sit ratio Intellectionis animæ in corpore existentis: alia etiam est ratio animæ post mortem à corpore separata. Priori modo, animæ intellectivæ, tanquam ministrantes potentia, subordinantur facultates sensitivæ, & ita absque ope sensuum non cognoscit, id quod pendet à peculiari informationis modo, quo anima corpori unita est: posteriori modo, anima intellectiva non indiget phantasia, quia non amplius copulatur corpori, ideoque sublimiori modo suas operationes exercet, cujus consideratio Physicam transcendit, unde à Philosopho omittitur.

CAPUT XVI.

DE LOCO MOTIVA ET APPETITIVA FACULTATE.

Cap. 9. Arist.

Cum anima potissimum duobus definiatur, discernendi potentia, quæ in officiis sensus & Intellectus consistit, atque potentia movendi ad locum accommodatum: ideo declarato priori, ad posterius accedendum est, ubi determinandum restat, quidnam sit potentia motiva: text. 40.

Dubitatur hic, quotnam partes animæ constituant, ut inveniatur loco motiva: ubi non sufficit dicere aliam esse rationis participem, aliam rationis expertem: sunt enim alia, quæ majore inter se distantiam habent: ita vegetativa omnibus inest, sensitivam non facile rationis expertem, nec ejus participem, quisnam ponet: text. 41. Præterea de imaginativa quoque dubitatio est: insuper appetitiva ab omnibus diversa videtur: sit enim in intelligente voluntas, in ratione vacante cupiditas & ira: text. 42.

An aliqua ex dictis facultatibus sit principium motus localis.

Quid autem est illud, quod animal loco movet, tali motu, de quo jam quæritur? scilicet motu locali: nam de motu incrementi aut decrementi hic non agitur: text. 43. Hoc autem non est potentia nutriendi, quia hic motus semper alicujus gratia, cum imaginatione & appetitu, insituitur: text. 44. Nec sensus simpliciter potest esse principium hujus motus, quia in aliquibus adest sensus absque motu, ut in Zoophytis: text. 45. Nec etiam Intellectus est causa hujus motus, quia intellectus speculativus non dicit, quid agendum vel fugiendum sit: adde quod intellectus sæpius jubet motum, ubi tamen non obtemperat homo, quod in continente apparet: text. 46. 47. Præterea, nec appetitus sensitivus est prima causa hujus motus, quia sæpius inclinante

appetitu, non sequitur motus, propter resistentem intellectum: text. 48. Ita Philosophus capite primo declarat, quid loco motiva principium non sit: jam capite decimo demonstrare conabitur: quidnam sit principium movendi.

Cap. 10. Arist.

Videntur autem duo hæc esse principia motiva scilicet, appetitus, vel intellectus, si quis imaginationem, ut quandam intellectionem accipiat: nam & homines magis imaginatione quam scientia, & reliqua animalia imaginatione tantum ducuntur: text. 48. Hæc igitur ambo, intellectus & appetitus, sunt principia hujus motus, nam appetibile movet primo, & deinde mens etiam, quia appetibile ipsius est principium: text. 49. Sic etiam imaginatio, (quæ hoc loco sub mente simul comprehenditur) non movet absque appetitione: unum igitur est, quod movet, ipsum scilicet appetibile: text. 50. hoc appetibile, vel est bonum veritate, vel apparens, illud intellectum tantum, hoc verò imaginationem sæpius movet: intelligitur autem non omne bonum, sed illud quod sub actionem cadit: text. 51. Patet igitur principium primum hujus motus esse appetitum quandam: text. 52. Apparet contrariæ appetitiones in his, quæ sentiuntur atque percipiuntur tempus (scilicet in homine) mens enim ob futurum retrahere jubet: cupiditas verò præsens tantum persequitur: text. 53.

Cum verò tria sint in animalium motu: 1. quod movet; 2. quod movetur; & 3. quod movetur: notandum illud, quod movet, vel movere tanquam finis, ut bonum quod appetitur; vel tanquam efficiens, ut facultas appetendi: quod movet appetitus, sunt partes corporis, quæ ad motum inserviunt: quod movetur, est animal: text. 54. De illo verò, quo movetur, nimirum de instrumento, notandum, quod in ea corporis parte sit statuendum, ubi principii & finis rationem subire potest: text. 55. Omnino igitur, ut diximus, animal sui motivum est, quatenus est appetitivum: at appetitus sine imagine non est: omnis autem imaginatio, aut rationis est particeps, aut sensitiva, illa tamen homini, hæc belluis quoque convenit.

Considerandum verò, quomodo imperfectis animalibus insit appetitus & imaginatio, cum quædam tantum obscuro tactu valeant: ubi notandum, quod eadem ratione, ut motus horum animalium imperfectus est, ita etiam principia motus in iisdem non perfecte demonstrari possunt: text. 56. Unde patet, quod imaginatio sensitiva brutis etiam insit: at deliberativa, homini tantum: Vincit autem interdum appetitus voluntatem, interdum hæc illum: ubi semper superior magis movet: text. 57. Et ita accidit, ut neglecta universali propositione, quæ monstrat quid agendum sit, particulare tantum apprehendamus: text. 58. Hactenus sententiam Aristotelis proposuimus, quam paucissimis declarabimus.

Cap. 11. Arist.

Hic primo quæritur, cur Philosophus hanc doctrinam de appetitiva & loco motiva ad postremam usque partem referret: Cum tamen hæc facultates pendant quoque ab anima sentiente, unde communes sunt facultatibus animæ rationalis? Sed notandum, quod vis movens non tantum à sensu, sed etiam ab intellectu dependeat; ut igitur perfecte declarari possit hæc facultas, ideo Philosophus eandem unam cum appetitiva usque in postremum locum retinuit, ubi non tantum declarat, quomodo à sensu in brutis, sed etiam quomodo, ratione quædam, ab intellectu in homine dependeat.

Est

Facultas appetitiva.

Est autem appetitiva facultas vis animalis, quæ ad bonum à sensibus monstratum inclinatur, & malum, eodem modo cognitum, aversatur.

An appetitiva insit animalis & plantis.

An appetitiva & sensitiva unam facultatem constituent?

An recte distinguatur appetitus in sensitivum & intellectivum?

Cap. 11. Arist.

An facultas appetitiva & loco motiva recte per se loco tractatur?

Thom. 1. 9. 8. Art. 12.

Hæc facultas omnibus inest animalibus, ideoque semper à Philosopho ad animam sentientem, tanquam ad suum principium refertur: nec moveat aliquem, quod appetitus vocabulum etiam rebus inanimatis attribuitur, ita omne corpus naturale suum locum appetere dicimus: imò & plantis appetitum naturalem ad suum alimentum inesse dicunt Philosophi. Verumtamen, etsi vocabulum hoc loco idem sit, est tamen res ipsa diversa, quia appetitus ille naturalis sub hac nostra descriptione merito continetur: intelligitur enim hoc loco talis appetitus, qui nec cum præcedente cognitione.

Eti verò appetitiva fiat simul cum sensitiva facultate, ratione præcedentis cognitionis, non tamen est ipsa sensitiva facultas, ut probat Thom. 1. part. qu. 78. ar. 1. Zab. de facult. de an. c. 12. quia appetitiva diversum habet objectum, quod non apprehendit & dignoscit, ut sensus, sed prosequitur vel fugit. Ab appetitiva pendet appetitus animalis (nam de naturali appetitu rerum inanimatarum hic non agimus) quicquid aliter in homine, aliter in brutis sese habeat: ideo in Appetitum sensuum & appetitum rationis distinguitur. Appetitus sensuum est ille, qui pendet à cognitione phantasmæ tantum, ideoque illa, quæ sensibus in præsentia amica vel ingrata videntur, prosequitur & fugit. Appetitus rationis est ille, qui homo inclinatur in bonum, reverts a tale, ab intellectu monstratum, ideoque nihil est aliud, quam actus voluntatis, de quo supra dictum: nam per voluntatem mala fugimus & bona sequimur, hinc etiam voluntas appetitus rationis vocari solet.

Unde patet, quomodo intelligendum sit illud, quod Philosophus hactenus proposuit, nimirum omnem appetitum fieri cum imaginatione, quæ vel sit sensitiva, vel rationis: ubi duplicem hunc appetitum, sensuum scilicet & intellectus, innuit, quorum prior brutis solum, posterior verò homini, unà cum priori, attribuitur.

Hinc non mirum, quod sæpius pugna appetituum in nobis deprehendatur, quia interdum aliud ratio, aliud appetitus sensuum suadet, ut in Medea patet, de qua Poëta: Video Meliora, proboque, Deteriora sequor: ubi voluntas dissiadet facinus, quod perficiendam sibi duxerat appetitus sensitivus, qui tandem etiam superat, quamvis voluntas reclamet: hic enim primo adest Intellectus cognitio, ubi dicit Medea: Video meliora: ad est etiam voluntatis consensus, quo voluntas illud, quod ab Intellectu monstratur, apprehendendum esse iudicat, ubi dicit: proboque: sed tandem cognitio Intellectus & actus voluntatis postponitur, ubi incipit Imperium appetitus sensitivi, quo Medea, contra rationem & voluntatem, deteriora sequitur. Et hoc est illud, quod Philosophus dicit, voluntatem plerumque sensitivum appetitum superare, & ab eodem quoque superari; ubi denique appetitus superior alteri obedire cogitur, de quo postea recte dicitur:

Fertur equis auriga, nec audit currus habenas.

Cum verò appetitiva facultas, tam circa bonum, quam malum, diversa tamen ratione, versetur,

ideo appetitus distinguitur in concupiscibilem & irascibilem: illo animal ad bonum aliquod delectabile fertur, & ingrata respuit: hoc verò persequitur illud bonum, quod sine difficultate adipisci nequit. Ita non omnino essentialiter, sed tantum ratione distingui potest hæc facultas, unde patet, quod minus recte concupiscibilis appetitus jecori, irascibilis cordi à pluribus ascribatur, quia hæc facultates subjectis non differunt, ideoque locis non distinguantur.

An irascibilis appetitus in corde, in concupiscibilis in jecore? Affectus animi.

Hic oriuntur etiam affectus animi, ubi cor peculiariter affici solet, propter agitationem spirituum, quæ vel pendet ab objecto bono & jucundo, unde etiam boni dicuntur, ut sunt lætitia, quæ est boni præsentis: spes, quæ est boni absentis: vel ab objecto malo, tam præsentem, ut tristitia, quam absentem, ut metus, huc postea referuntur etiam affectus mixti, ut sunt ira, odium, zelus &c. Hactenus de appetitiva facultate, quæ in Aristotele, ut patet, unà cum Locomotiva declaratur, quia cum eadem tanquam causa concurrat.

Loco motiva facultas.

Locomotiva facultas, quæ animal est vel secundum partem, vel secundum totum, de loco ad locum movetur, superest, quæ non cum aliquibus pro certa animi specie, sed pro facultate tantum habenda est, quia nullum est animal perfectum, quod loco moveri nequeat. Ad actum & operationem hujus facultatis Philosophus tria requiri dixit: quod movet: quod movetur; & quomodo movetur.

An Locomotiva sit animæ species?

Quod movet est objectum appetibile, & appetitus, quorum illud, ut finis, hoc verò ut efficiens movet. Hic quæritur, cur Philosophus inter Moventia omittat Intellectum & Phantasmam, cum tamen his antea principium movendi attributum sit? ubi notandum ex Tolet. 3. de an. qu. 25. quod Intellectus vel Imaginatio non movet per se, sed sunt quasi conditiones moventium, unde, mediante Appetitu, sunt principia motus.

Quod movet quid. Cur Intellectus & Phantasia non numerentur inter moventia?

Alterum, quod movetur est Animal: est enim hic motus, de quo hoc loco agimus, animalis, ideoque illius requisita nec motui cælesti, nec motui rerum inanimatarum, nec etiam motui augmentationis, ab anima vegetativa pendenti, attribui potest.

Quod movetur quid.

Quæritur autem, an hic motus animalis naturalis vel violentus sit? ubi notandum, quod hic motus respectu totius animalis, quando consideratur, ut ab interno principio dependet, nempe ab anima, sit naturalis, quod patet ex Arist. 8. Phys. text. 27. ubi tantum ad corpus respicimus, quod suo ingenio tali motu moveri nequit, violentus dici potest, quod patet ex Piccol. cap. 29. lib. de motu animalium. Dicitur igitur motus animalium naturalis, quia non tam corpus, quam animam moveri dicimus.

An motus animalium ipsi sit violentus?

Verum dubitatur, si animalibus motus progressivus est naturalis, qui fiat quod animalia per motum defatigentur? ubi responderi Piccol. ar. lib. c. 3. quia animal motu patitur aliquid ratione corporis, cujus partes contra naturam moventur, ubi una pellit, altera pellitur: adde quod spiritus, qui ad virtum conservationem faciunt, admodum alterentur.

Cur animalia in motu defatigantur?

Denique, quo movetur est instrumentum corporis, ubi inter cæteras partes sese offerunt musculi, qui ita conformati sunt à natura, ut ad motum animalium optime inservire possint, de quo V. Conn. in sine 3. de an. & Tolet. 3. de an. qu. 25. Albertum tr. 4. de an. cap. 8. Gal. 1. 3. de U. p. c. 3. Vesal. lib. 2. c. 2.

Quale sit instrumentum motus?

Ut autem omnia requisita ad motum necessaria paucissimis proponantur; notandum, quod potissimum quatuor requirantur. 1. Objectum quod movetur sub

Requisita ad motum necessaria.

vet sub ratione boni, si ve illud revera bonum, si ve apparet tantum sic. 2. *Appetitus*, qui in objectum fertur: non enim sufficit objectum, nisi appetitus, ad illud inclinet: 4. *Cognitio*, quæ est dirigentis instar, & præcedit appetitum, undè concurrat Actus phantasiæ vel Intellectus, quo objectum primò cognoscitur: 4. denique *Instrumentum* ad motum in animalibus perficiendum accommodatum. Nam quando objectum primò cognoscitur, tum cognitio illa movet, secundum placitum appetitus.

An vis dirigens semper necessaria?

Quæritur autem hoc loco, *an illa vis dirigens, quæ ex cognitione dependet, semper in motu animalis requiratur?* ubi cum *Comm. lib. 3. c. 13. q. 5.* responderetur *affirmative*, quia motus progressionis animalibus propterea concessus est à natura, ut convenientia investigare & noxia fugere possint: hoc autem fieri nequit, nisi vis aliqua eadem objecta per cognitionem repræsentet.

Quomodo noctambulones cognoscant objectum motus.

Sed quid respondebis de iis, qui dormientes absq. proposito objecto moventur? notandum quòd in his phantasia adhuc quodammodo operetur, ideòque hic motus à phantasmate quodam excitatur, quare nullus dormiendo ambulat absq. ope phantasiæ.

Ita sese habet *Loco motiva facultas*, quæ in homine multò præstantior, quàm in brutis, propterea quod non tantum phantasiâ, sed etiam intellectu & ratione regatur, undè solus homo virtutis capax, & ad ejus operationes movetur, quatenus ratione rectè regitur, quæ appetitui sensuum frenum injicit: nam quamvis appetitus sensuum non pendeat à ratione, nihilominus subordinatus est rationi in homine, ita ut eidem obedire possit, quæ omnia magis declarabimus in Ethicis, ubi de actionibus nostris, secundum honestatem instituendis, disserendum erit. Et hæc est *doctrina de anima*, quam *Aristoteles Philosophorum summus in libris tribus de anima* proponit: supersunt autem adhuc *duo capita*, in quibus *Philosophus* comparationem quandam earum facultatum omnium, quæ hæcenus declaratae sunt, instituit: hæc breviter percurreremus, ut perspiciamus, quomodo, quoad utilitatem & necessitatem, una facultas alteram superet. Necessum est autem omne vivens, quod animam habet, nutriendi potentiam à generatione usq; in interitum obtinere: *text. 59.* At non omnibus viventibus necessariò sensus inest: nam quorum corpus simplex (ut sunt plantæ, quarum corpora sunt simpliciora respectu animalium) quoq; formas sine materia suscipere nequeunt (quæ scilicet species objectorum sensibilium non recipiunt) illa ne tactum quidem habere possunt: animal autem necessariò sensum habet, quia aliàs corpus, quod ab interno principio loco movetur, frustra moveretur: *text. 60.* Deinde, *quo pacto nutrietur animal?* immobilibus quidem (ut plantis) adest nutri-

Cap. XII. Arist.

An corpus aliquod

mentum in loco ubi sunt; at animalibus non item. Necessarium fieri potest, ut corpus sit mobile, & habeat mentem absq; sensu: *cur enim non habeat?* vel animæ vel corpori hoc melius erit: non enim animæ, hæc enim ob hoc non magis intelligit (imò potius impeditur intellectio propter absentiam sensus, quia animæ operatio in corpore pender à sensibus) nec etiam corpori, quia propter defectum sensus non magis erit corpus: *text. 61.* Omne igitur corpus, quod motum habet, sensum quoq; obtinet: at si sensum habet, necessariò mixtum erit illud corpus, & non simplex, quod ex tactu patet: *text. 62.* (si enim simplex esset, quomodo per tactum diversas qualitates deprehenderet.) Hic sensus (tactum intellige) omnibus animalibus inest, ut confervari possint, quia per tactum alia fugiunt, alia capiunt: *text. 63.* Cum tactu conjungitur gustus, undè hi duo sensus necessarii sunt simpliciter: reliqui verò tantum vitam animalis meliorem faciunt: *text. 64.* Dantur enim, non tam ob necessitatem, quàm utilitatem, ut animal ea, quæ procul sunt, percipere possit, unde eorum objecta per externa media deprehenduntur: *text. 65.* Ex his perspicuum est, *quale debeat esse corpus animalis*; scilicet non simplex, sed mixtum (subintellige *organicum*, ut supra demonstratum est,) quod ut diximus, ex solo tactu deprehenditur, cujus instrumentum mediocritatem & temperationem requirit, quæ in compositis tantum conspicitur: *text. 66.* Hinc patet animalia necessariò mori, cum solo sensu tactus privantur: quia non potest fieri, ut non animal hunc sensum habeat: *text. 67.* Undè exuperationes tangibilibus, ut calidorum, frigidorum &c. corrumpunt animal: hunc igitur animal habet, ut sit, cæteros verò sensus obtinet, ut bene sit: *text. 68.* Hæc *Aristoteles in fine libri generatim de facultatibus animæ* proponit, ut breviter quoq; recolligat ea, quæ in præcedentibus hæcenus determinata sunt.

mentem
absque sensu habere possit?

Cap. 13. Arist. Corpus animalis quale debeat esse.

Ita hæcenus, pro ratione præsentis nostri instituti verbis manifestis & planis (quod præcipuum docentis officium est,) totam *Philosophiam naturalem* tam generaliter, quàm specialiter consideratam, proposuimus, ubi in postrema sectione, propter præstantiam, necessitatem atq; utilitatem *doctrinæ de anima* copiosiores fuimus, ut ita non tantum Physica, ut aliàs traditur, sed etiam *libellus de anima*, non corticatenus, sed radicitus, & fundamentaliter ab auditoribus intelligi possit.

Tandem igitur nihil superest, nisi ut opusculum physicum, Dei beneficio feliciter inceptum, ejusdem quoque gratiâ verbis Psalmistæ concludamus: *Quam magnifica sunt Opera Tua. DOMINE: Vir stultus hoc non intelligit, & stupidus hoc non animadvertit.*

FINIS.

INDEX.

ORATIO FUNEBRIS,

quæ

GREGORIO HORSTIO,
ARCHIATRO ULMENSI.

Parentavit

D. JOHAN-DANIEL Dieterich / GENEROSISSIMI
Herois, Dn. Gustavi Horns, &c. Campi Marschalli
Suecici, &c. pridem Medicus Castrensis, nunc Reip.
Ulmenfis Physicus.

ULMÆ

In Auditorio Majori

XI. Calend. Octobris

ANNO CHRISTI M. DC. XXXVI.

NORIMBERGÆ

Typis ENDTERIANIS.

M. DC. LX.

DIRECTOR,

Et

CONSILIUM GYMNASII ULMENSIS,

Opt. Art. Praefectis, Studiosis, totiq; adeo Scholastica Juventuti S.

DE miserâ Vitæ humanæ conditione, non tantum Sancti Dei homines profecti sunt: verum etiam saniorum Ethnicorum voces, in literas relatae, superfunt, quæ miseriam illam, & vel bestiarum forte, (quod sano sensu acceperis) abjectiorem diffamant. Audiebat aliquando Socrates Athenis in Theatro, Euripideum illud pronuciari, quod latinè sic sonat:

*Vox nullam molestam profertur potest,
Nullus dolor, nullum à Deo inventum malum,
Cujus genus nostrum haud gravetur pondere.*

Hæc sententia ita commotus est vir, vel Oraculo judicatus Sapientissimus, ut surgens, altâ voce histrionem inlamarer, versusque modò editos repetere juberet. Sunt sanè aurei verè, suoque autore dignissimi illi, & omnino felicitati: quos communis experientia nunquam fessellisse convincit. In hominem omnia tenduntur fortunæ tela: excipit is omnes ad versitatum ictus. Tum, ubi modò firmius, hilariusque incedere visus est, levi impulsu vestigio excidit: quodque solum plantam modò presserat, jam toto trunco prostratus, anhelus, ad modulum corpusculi, lineis distinguit. Objicit nobis dictorum exemplum spectatissimum, Nobilis, Excellentissimus, consummatæque doctrinæ ac usus, Virtutis & humanitatis, Dn. GREGORIUS HORSTIUS, Medicinarum Doctor, Consiliarius Halbiacus, Reip. nostræ Physicus, Collegiique Med. Antistes meritissimus. Is enim postquam secunda, quæ vocant, explisset vota, (id quod proximè superioris anni Mensè Junio peractum: jamque conjugalem lineam ex animi sententiâ duceret, amantissimè ab amantissima marita habitus, domique ac foris felix, opatâ uxor gauderet: ecce! malo arthritico, quod multò antè non semel fortiter sustinendo repulerat, invaditur: nec desinit comitatus aliorum symptomatum, imprimis è vobis. Undè naturalia paulatim, & vitalia deficere cœperunt. Cæterum, quas Animales dicunt vires, eas tam vegetas, tam expeditas servavit: ut divinis & humanis cogitandis, enunciandisque usque ad ultimam vitæ incitamentum, sufficeret. Succubuit nihilominus tandem Medentum alpha, inter Medentum curas, & ministeria, & placidissimè animam suam Conditori Summo, in æterno Beatorum Concilio, fovendam reddidit. Hæc est Catastrophe Maximi Viri! Nam de reliquis vitæ actibus quæ exponenda hic forent, plagula chartaceæ angustia non capit. Neque deerunt (sumus certissimi): digni præcones; quorum alius aliud curricula illius membrum efferet: omnia unus vix poterit. Nempe duo de L. X. annos exegit: quod satis quidem longum vivendi spatium videatur, si ultimæ hujus

ætatî pensaveris: veruntamen breve quis dixerit, ad immensitatem gloriæ, famæque respiciens. Clarus quippe fuit natalium nomine: Ortus ex *Mysis Torge*, Patre cognomine, Senatore ibi ac *Ædili*: Matre *Bornitia* gentis, *Anni*. Quod decus, ut & plurima alia *HORSTIAS Hebenstreitiana* studiosè depinxit. Studia literarum ac Pietatis in patria primum: inde *Halberstadtii*: ulterius *Ilfeldæ* (ubi doctrina & virtus eminebat *Næandri*;) excoluit; & dulcissimam illa, linguarum scilicet *Pœseos*, & dulcissimarum artium. Suscepit deinde pleno gradu pergentem, *Helmstadtium*: post-idea *Wittebergæ*: quibus in Lyceis cum Philosophiæ sublimia, tum Medicinæ oracula imbibit: *Laurum* verò *Philosophicam Doctorem* specimina privata institutionis dexterrimæ, ipsi in *Leucoræ* pepererunt. Hinc Apodemica sese exposuit, & pulcherrimum circulum peragrando, nobilissimarum regionum (nominatim *Austriæ*) Dynastis, populisque innotuit. Adivit etiam *Alfatiam* & *Hesperiis*, excurrens ad *Gebennenses* usque *Mox Bistulam* adiens, quod summum in vitâ exoptare poterat, verèque *χρυσὴν ἀνδράγημα*, *DOCTURÆ Medicæ* Insignibus ibidem exornatur: quod factum, Anno clb. lcc. VI. Protinus ab *Electore Saxon. Wittebergam* vocatus, functionem spectatissimam alii cedere non dubitavit. *Soltzellam* contra migrare debuit: vixit; Anno VII. *Gieslam* concedere: eò venit, Anno VIII. Professor itic honoratissimus: in Magistratu etiam Magnificus. Anno IX. Principi suo familiarior, *Archiatr* audit: illumque quaquaversum fidus Minister sequitur. Interea & maritaliam conditionem exosculatus, *HEDWIGEN STAMMIAM*, Virginem lectissimam confarratione sibi sacrosanctâ copulat: idque Anno XV. Anno denique XXII. ab *Ulma* nostrâ ferventibus votis expetitus honestissimè excipitur, *Medicorum Corpori Director* præficitur. Hic eum se præstitit, ut intra Urbem summis & infimis: extrâ toti *Alemania*, *Franconia*, *Bavaria*, *Norico*, *Horstiano* nomine nihil prædicatum fuerit nobilitus. De divinæ Artis dexteritate: de dulcissima *ὀμιλία*, & conversatione, cujus sensus in nobis omnibus recentissimè palpitat: de placidissimâ, & planè *ἀθροισμῶν* morum compositione, omnis acerbitatis experere: de Consiliorum in durioribus & periculosis casibus *ὑποπόρι*, de aliis omnibus verè *τετραζών* Medicis, Philosophis, Inquilinis, Christianis, attributis, verbosi esse, si synopticum hoc institutum permitteret, cur detrectaremus? cum vix vici Urbis, ædes & conclavia decumbentium à suspiriis, & querulis vocibus sibi temperare posse videantur. Quid statuemus de defuncti *Liberis*, número VI? de quibus tres filii inter Peregrinos hodiè degunt: sed omnes parentum indolem referre partim satagent, partim jam hoc agunt. *Scripta* verò & mo-

nimenta

nimenta aurea, alia edita, alia affecta, totius Germaniæ, neque non Italiæ, Galliæ, aliarumque Christiani Orbis terrarum Ingenia consummata æstimabunt; quorum omnium unum exerabit suffragium: *HORSTIUM* Ulmanorum, fuisse *MIMHMA ΔΑΙΜΟΝΙΟΝ*. Tantum itaque decus amissimus; sed revera ad cœlos meliore sensu amissimus. Vivat ibi Animula, divinarum & humanarum rerum cognitione apud nos abundantissima! Vestrum est, Corporis exuviis honorem habere ultimum. Deducite ergò deinceps, (horam, lo-

cumque habetis cognitum) summâ cum veneratione tantorum donorum diverforium, tam *καλοκαίριον* in literarum coronâ: & humanæ memoriæ *συμποσίαι* RECTE VIVERE studere. Servi Dei, Ministri mortalium, veræ laudis, adminiculo *καλοκαίριον* inculparæ, adipiscendæ cupientes. Ita vos cœlestis Prothymia, *σθένος* faciât: & tandem æternæ felicitatis participes! Amen.

P. P. XII. Augusti, ANNO Ultimæ DEI *μακροθυμία*, clb. lcc. XXXVI.

DIRECTOR

Et

CONSILIUM GYMNASII ULMENSIS.

LAudandi defunctos consuetudinem non tantum gentes humanitate poliores probaverunt; verum etiam barbaræ facti ipso asciverunt. De *Ægyptiis* consulenda est *Diodori Bibliotheca*, Græci tamen Romanis seriùs Encomia; legitimis funeris ritibus, addiderunt, si *Dionysio* credimus. Quod si huic etiam in alia quadam re fidem habuerimus: profectò morem funebri laudationis apud istos prudentius, quam apud illos constitutumprehendemus. Attici quippè ex unica ferè virtute laudes Popularium meriebantur: Si quis nimirum fortiter agendo, & patièdo, pro Patriâ occubisset: Romani verò viris cum togata, tum bellicâ virtute, tum etiam aliis in Remp. meritis insignibus, honorem postremum habebant. Quanquam non solum in Exequiis præstantium Virorum facta, dictaque verbis ornabantur; verum etiam *ἐν τοῖς κώμοις*, in conviviis; indeque nata Encomii vox. Res autem ipsa non Græcis solis, sed & populo Dei usurpata, de illis apud Athenæum; de hoc in *Davidica* in primis Historiâ clare extant expositiones. Cur autem actus hujusmodi, curaque (*τὰ κήδη*), susceptæ fuerint, quis, nisi fungus, ignorat? Concurrunt ad illas ratio *Justitiæ* *δυναμικῆς*, tum officii *παρρητικῆς*, *καὶ παραδειγματικῆς*; denique muneris *τῶν συμποσθητικῶν*. Quid enim justius, quam laudare laudem meritos? Quid dignius, quam exemplis cum universos, tum in primis juventutem constantibus corroborare? Quid tandem humanius, quam mœstos solari, editâ significatione doloris communis? Et huic fini Hierarchia, in primis Scholastica servire consuevit. Præter enim operam, etiam in vulgus notam, ejusque captui commodantem, qualis in Ecclesia adhiberi solet, polito insuper, adeoque literato hominum generi *Imagines* celebriores, adhuc proponere, non dubitavit. Id quod vel in no-

stro Ludo summâ religione observari vidimus: & observandum fuisse in PARENTATIONE HORSTIANA (pich! quantum indignitas virum! quo denique tam amplum, tam eximium dicit poterit, quin idem virtute sit sua superfluo.) per-eleganter edocebit Præcellenti doctrinâ, virtute ac usu Spectatiss. Vir, Dn. D. JOH. DANIEL Dieterich / Perillustis & Fortissimè Dn. Generalis Sueticar. partium Campi Marefchalli, Dn. *Gustavi Hornii*, &c. pridem Medicus Consiliarius Cæstris, amicus noster dilectus. Neque hoc officii Professioni, aut propinquitati tantum existimavi præstandum: pietas virum huc attraxit, studiumque Heroi Incomparabili postremi honoris justâ exolvendi. Verba itaque faciet; quantum permiserit temporis, atque præsentium ratio, vel (ut *ἐν τῷ βίβλιω* *ἐξ Polybio* proponere liceat:) *λίξες περὶ τετελευτηνουσας τὰς ΑΡΕΤΑΣ; καὶ τὰς ἰστίων τούτων ἐν τῷ ἔθνει ΠΡΑΞΕΙΣ*. Nihil autem dubitationis habemus, quin, quod quod accesseritis ad *μνημονίαν* nostram, vix audito Magni *HORSTII* nomine, videre visuri sitis Erectam *Vici* *Medici* & *Philosophi* *τῆρα* *ὑμῶν* *Figuram*: in eandemque intuentes, præconiumque simul auribus percipientes, exclamaturi: Utinam conclamatus ad nos reverti posset! Verum vota hæc à spe & usu humano aliena sunt. Magis est, ut conditionis communis memores, præterita ne negligamus: de præsentibus *σωφρονέντες* *μᾶλλον*, *ἢ πολυπραγμονούντες* agamus: futura autem nunquam ex oculis mentis dilabi sinamus. Hæc, o benevoli *LECTORUM*, trutinantes, & *HORSTIUM* ipsum, & ejus Studiosissimum nervosumque *Præconem*: utrumque debito prosequemini officio: nos præterea beneficio; cui paria facere, ubi ubi opportunitas fuerit data magno studio annitemur. Valet. P. P.

Festo *Matthæi*, Anno R. O. clb. lcc. XXXVI.

Omne DEUS, irā tuā deficiamus. & fervente indignatione tuā terremur: iniquitates nostras in conspectum collocasti tuum, occulta nostra in lumen faciei tuæ. Nam cuncti dies nostri te irascente dilabuntur, annos nostros finimus dicto citius. Sed quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Liceat mihi, Auditores omnium ordinum admodum Reverendi, Magnifici, Nobilissimi, Venerandi, Consultissimi, Experientissimi, Humanissimi! Liceat, inquam, mihi iisdem verbis iudiciorum Divinorum admirari magnitudinem, quibus vir ille, divina familiaritatis, Moses, humana vitæ miseriam deplorabat, ex eo, quod peccatis Populi laceratus Jehovah, Israelitarum multas myriades in medio sustulerat. Quamquam enim hoc ipso decrepto nostro tempore, non tanta severitas & castitas præstata sunt; nec tam exiguo temporis cursu, tot millia eripiuntur: servus tamen Mars, à longo jam dulcissimum Patriam Germaniam perreptans, solum ab Anno Millesimo Sexcentesimo octavo, ad Millesimum Sexcentessimum quartum & vicesimum, atque ante Chronologo Alstedio, octoginta millia solum atrocissimo suo acinace trucidavit. Nec minus extra Milium iacturam ubique

Missa Senum ac juvenum densantur funera; nullum

Sæva caput Proserpina fugit.

Nec de face duntaxat hominum agmina satis persunguntur: sed Curia suos luget; huic siquidem Magister tui Urbico, quis ingentes columnas, aliæque florentia videntur; Germina hæc enis direpta, & prostrata non vidit: in aere Ecclesia Dei: cuius verè militantis Fulcimentum, Theologos adhuc vigentes, Deus benignissime conferret. Totæ Regionis & amplæ civitates consecratae senio sunt. Et quid non præterea? Forum Medicum, optimum & fidelissimum Gregorium Horstium, virum quæ Scripta, quæ Practica beneficia, de hac nostra Republica, et quid dico de hac Republica? tota de Germaniâ meritisimum, notissimum lamentatur. Quis itaque cum Mose non iure exclamet? Domine Deus irā tuā deficiamus, & fervente indignatione tuā terremur: iniquitates nostras in conspectum tuum collocasti, occulta nostra in lumen faciei tuæ. Nam cuncti dies nostri te irascente dilabuntur, annos nostros finimus dicto citius. Sed quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?

Quandoquidem autem, optimo veterum instituto, obtinet, ut præcellentium atque divini quædam mente prædicatorum virorum funera, laudatione solenni cohonestentur: id in celebratissimo Horstii nostri funesto funere, in isto omnium laudandarum artium publico Athenæo neglectum iri, inhumanum, & penè nefas arbitrabar. Non, quod me, sacundia vacuo, laudum præconio indigeat: siquidem superstes adhuc, communi omnium calculo Emmanium illud dicere de se poterat,

Nemo me lachrymis decorat, neque funera fletu Faxit. Cur? volito vivus per ora virum:

Sed ne in Beatum Dn. Affinem meum, quem vivum, Medice familia Corypheum veneratus sum, ingratum; neve populo Judaico à Deo illatam incurere videar reprehensionem: Iustus perit, neque quisquam hoc in corde reponit, homines benefici tolluntur, & nemo est, qui expendat.

Si autem iudis vester, Auditores, vehementissimus,

in quem vos Horstii nostri, insperatus excessus precipitavit, mollia & ad amussim exquisita verba desideratis, aut si deceret eos, quos summa tristitia sensus occupavit, ad suavem aliquem sermonis adperatam mentes erigere: non ego me vobis ostensum, Cathedram hanc conscendissim. Alia enim quæ tracto Studia, perarò mihi: hæc amœniora digressum permittunt; nec me unquam ad cultum Floquentiæ uris conditio vitæ, adedque, ut si vos ex tristitia situ squaloreque expergisceremini, mihi cum dedecore discendum foret, qui jam vix cum rubore confisso. Verum interim oro vos, obtestor, Auditores, per manes Defuncti nostri: ut cuius inaccessam nullus non admiratus est virtutem, ejus vitæ seriem & glorie curriculum æquo animo audiat.

Qui de arte dicendi præcipiunt, vetant eorum, quos laudandos suscepimus, patriam, & præterea; quod Parentum Majorumque, virtus velut è fonte ducta, clarior auctiorque, ad Posteris emanet. Alii non parum momenti situm esse autumant in illo terra sinu, in quo orti, in quem excepti sunt, ubi primum hausere calum; cum, ut Simonides dicebat, beatè perfectà ratione vicinuro, ante alia Patriam conveniat esse gloriosam. Hanc tamen ego legem mihi insuper habendam duxi: quod laudabilis videatur sibi ipsi parere, quam ab aliis per manus & quasi tralatitium accipere nominis splendore; quem illi iactare solent magnificè, qui in aliena luci obiectu aut suas tenebras distulant, aut turpitudinem venturæ. Cancrorum genus est minimorum, quos Pimothera Plinius vocat: isti, quò tutiores sint, inanium ostrearum testu se condunt, & cum accreverint, migrant in capaces: Ita quidam majorum suorum titulis se tuentur, cum suis propriis diffidant virtutibus, & à fortuna petunt, quod circa se non inveniunt, quæ fatuo ut plurimum delectu in eum munificentior, qui improbius. Neque id tamen à me propterea dici velim, quasi Defunctus noster ignobili Patriâ ortus, aut obscuro genere natus sit. Quid enim? an Saxoniam, illam Martialis populi altricem humum, an Mœniam Germaniæ nostræ cellam percuriam, laudibus extollam? an de Jacobo, Nostris Patrio, dicam. Mædico olim consummatissimo, Professore Helmsladiensi celebratissimo? an Parentem Georgium Landabo, Senatorem & Adilem olim Republica Torgensis meritisimum, hominem prisca illius ævi, sine cerussa ut si milagine hujus seculi? possim equidem, & quidem copiose: cum hic, majorem se, silium genuerit. Sed multo magis hominem estimamus ab eis, quæ in ipso, quàm extra ipsum sunt: quæ in potestate nostrâ nec sunt nec fuerunt, ita plerumque cæco novecentis fortuna arbitrio dispensantur. Quapropter suspensis his omnibus, Medicum nostrum, censu suo divitem, inque amur, & quæ in hac vitæ fabula personam egerit, contempeur.

Bono itaque publico natus est Gregorius Horstius, Nativitas Torgæ, amæno & perversto ad Albim Oppido; quod Dageberrero incunabula & fundationem suam debet; Anno ævæ Christianæ Millesimo Quingentesimo Septuagesimo Octavo, ex Matre (Patrem enim jam diximus) de antiquâ Bornitorum familia, Jacobi Bornitii p. m. civis Torgensis Primarii, filia. Vix autem crepundium valde dixerat, literarum tamen rudimentis, quarum capax cella etas esse solet, patrio in Ludoprius hausit, cum illum parentes ad Gymnasium Göttingense ablegarunt, ut 1591. ejus ibi informes anni, ulteriori literarum studio, imbuerentur, primosque humanitatis rivos delibarent: ubi biennio versatus, ad Scholam Halberstadensem mittitur, fidei sui Patrii, venerandi Senis p. m. conceditur. Hic præclari ingenii Adolescentulus, in disciplinarum include positus, eos sub ductu Præceptorum fecit progressus, ut ce-

Defuncti Patris.

Mater.

Educatio.

Studia Adolescentis.

Excursus in Academia Juliam 1597.

Wittebergam 1660.

Laurus Philosophica.

ad Exteras Regiones 1604.

Scopus Peregrinationis.

lenter coetaneos suos ingenii gloriâ antecelleret, & summo calidè Musæo pastu ad maturitatem iudicii acceleraret, festinâque & festivâ indole multorum vota præcurreret. Quare promotione & suâ modo dicti Patrii sui, sagacis ingeniorum estimatoris, in illustre Ifeldense Collegium cooptatur; ubi patri sedulitate intentione ingenium magis magisque excolens, primò omnium Linguarum usu principum, Græcæ, Latine, nec minus Poëses hausit operæ, & ad amussim melioris illius ævi exegit, & perpolivit. Hinc illius jam capax virtutis, quæ olim Romæ Togæ Puræ dari solebat, Anno Millesimo, Quingentesimo, Septimo & Nonagesimo in Academiam Juliam concessit: ubi cum in primâ jam limaturâ Philosophiæ & Medicinæ positus esset, quadrienni spatio ferè elapso Wittebergam sauto pede adiit: Nam ut Plantæ interdum, si transferantur, felicius surgunt, ita Ingenia excelsa plerumque migrant cum fructu de Lyceo in Lyceum.

In his verò Academiâ ita versatus est, ut, quod olim in sacris, & ludis solemnibus populo acclamabatur: Hoc Age; sibi, qui sacris Musarum & ludo literario interesset, acclamari unice crederet. Cum enim se, & Studia sua Divinæ Medicinæ destinaret, noluit peccare quod ferè solet, peccatum, maximo suo malo, ut illos in manibus sacratissimam illam Artem contrètaret, sed os prius linguæ necessarius, pectusque, tradidit Artium, & Philosophiæ ita instruxit. (adfit hic testimoniorum Cornu, Laureæ Magisterii, Wittebergæ merito lubenter, sibi à Concilio Philosophorum collata; hanc mox subsequitur Collegia Philologica, cum laude eximia ibidem actitata, in quibus incunabula futuri nominis gloriosi, Institutiones Logisticæ, postmodum typi exscriptas, posuit, & firmavit:) ut denique meliore auspicio eminentissimam illam Professionem adsectaret, feliciusque, deinceps in eadem versaretur. Felicitas dico, quàm modernorum Patriscæ Studiorum plurimi, & amœniores literas & Philosophiæ cultum patriam pro fabriculosis ingenii oblectamento, partim pro inutili omnino, neque nebule cyathò redimenda curiositate habentes, quasi non sint de pane lucrando; Qui, ubi primum de Hippocrate, & Galeno, Præceptoribus nostris communibus, quæ tunc præcipue facti sunt, credunt se jam in alium orbem delatos, imò cum super necesse bibere: mox de præcipue descriptione variis, in quibus nescio quos aureos Picorum montes contineri Blenni & Bardis isti somniant, hinc inde corrādunt, & ad unguem memorie insunt, quas dein, ut & Senis nostri Aphorismos, hanc in ellectos, fervidè uno spiritu citant, & recitant, extemplò Doctoratus Medici speciositantes, ambientes, imò publicis in thesibus, crudo ex iudicio, & Priscorum & Neotericorum Præclariss. Medicorum sententias persringentes & frigide taxantes. Quo tandem id efficiunt, ut in immenso Patriscæ illo Oceano miserè studeant, & cum Petroniano piscatore, sine spe præde, in scopulo morentur, ingloriamque, gloriatiorem suam doctioribus deridendam exponant. Verum è diverticulo in diem. Cum in Academia illa Wittebergensi non tam Philosophiæ, quàm Medicinæ studio usque adeo incumberet, ut difficilima quæque, in abstractis rerum latibulis, & absconditis naturæ recessibus demersa, curiosâ Ingenii acritudine, felici sensus perspicaciâ, singulari mentis acie, versasset, Præceos quoque nomine jam satis bene inclaruisset, ibidemque, satis diu mæsse sibi videretur, (Septennium enim ibi ferè exegit) ad Peregrinationes animum adjuvans ulteriores Præceos stimulo impulsus, Wittebergâ ad peregrinos excucurrir Lares; qui etiam illum superiori in Austria integrum ferè Biennium ambabus ulnis detinuit, nec minus apud Barones, Primates, Nobiles & Plebeios felicissimum & innotescensimâ Medicum Practicum ibidem viderunt, & fovērunt. O felicem Horstium, qui, quod in rem suam, inq. Rempublicam & Literariam & Civicam futurum esse, acqui-

svit, iudicium firmavit, atque ita ex varia rerum novitiâ Praxin suam virentem regare, ei aliquid ipse addere, famamque suam monumentis hæc literariis per Orbem extendere voluit. Ex hæc itaque peregrinatione id reportavit Noster Horstius, ut felicitate Præceos velut indivisi Achatis, lætus, excursionem contrimando, utramque Austriam, tum Bavariam, Sueviam, Alsatiam, Helvetiam transferit, harumque Regionum moribus dextrè observatis Genevam, (hic exigua mora illius animum linguâ Gallicâ expoliverat,) tandemque, in pervetustam, & celebrem illam Rauracorum Academicam Basileam se reciperet; ubi, cum ingens divinæ Artium Pæonia spatium legitime emensus, & secundo cursu in portum delatus esset, summos in ea honores, publico testimonio, promeruit, retulitque, quos sanè omnium studia, & affectus jam dudum illi tribuebant.

En Auditores, uberrimum peregrinationis, bonis avibus instituta, fructum! alienissimum profectò illum, à præsentis ævi Peregrinantium instituto, qui, etsi insipientem Bosphorum, & arentes arenas Assyrii Maris tentent, horum tamen moribus, palmaria quæque, ridens, nil præter olentes illas Antiquitates indagare solet, ubi iocorum Apicii Culine? ubi Messaline Formæ? ubi Apollo Luculli? cujus equus Curtius? & quod immutitum quasi, Vinumne Falernum chio sapidius? & talitricarum & apinarum alia multa.

Sed quid inde Gregorius noster celsioris Numinis Reditus in compos factus? pergit ille coronâ Medicâ exsplendescens Patriam in Patriam; ubi Coronationis illius proprio virtutum stimulo paræ fulgorem, & mente & manu latius protendere, inq. posteritatem transferre pleno cursu anhels festinat. Quod desiderium optime etiam cessit. A Nativitate enim receptus osculoque, exceptus solo, simul fuit. Fama Horstiana apud Saxones ante-parta, novari incipit; Eiusdem enim anni sub excursu, à Serenissimo Electore & Duce Saxonie Christiano II. Wittebergam in Professorum Medicorum numerum allectus est; quo in munere ita stetit, ut omnes labores Academicos, cum quadam voluptate & alacritate animi subiret, pensum suum probe accuraret, non modò pro Cathedrâ voce, sed domi etiam calidè res suas exequeretur; cuius rei fidissimum pignus, Nobiles illius, de Natura Humana Exercitationes, ibidem primum publici juris facti, lauguntur. Hic singularis in officio candor, iudicij, vigor prosperè ipsi vertit, auresque hominum & famæ pat efecit. Incliti enim Procures & Nobiles elapso anno spatio, eum Soltzellam Veteris Marchie Brandenburgicæ, Medicum ordinariū expetierunt, quò etiam ad volitans, ita præclarè provinciam sui muneris sustinuit, ut illam non subivisse, sed omnibus numeris implevisse meritò diceretur. Sed quid sit? Medicus noster hac suâ sorte contentus, ex arcana cælesti providentiâ dispositione, ab illusterrimo Professore Hassiæ Landgravo Ludovico, (quem consentiens famæ calculo Fidelitatis titulo decoravit,) non contentus emendatione (salario proposito evocatur, in Academia Ludoviciana Medici Professoris titulo cohonestandus. Quod præillustre Ludovici iudicium egregiam meretur laudem, quam & Noster, quia merebatur, accepit, viciissimè, plenâ manus Conferenti bona sua reddidit, Academiam Novam & Musarum & Gratiarum suarum uberrimo proventu copiosorem, illustriorem, & clariorem reddendo. Dubium esse non poterat, Illustrissimum Ludovicum plurimis virtutibus instar fideris coruscare, qui alienas raro exemplo inquireret ultrò, atque ad se traheret. Hic ergò Medicus Horstius anteactos, & aliquâ suspensio Professorios labores repetens, ampliorem materiam virtutum suarum ad posteritatem transmittere; Hic ulterius trophæum de perfecta sua Patriscæ eruditione statuere pergit. Hoc enim à tempore, quæ voce, ut calamo, quæ privatim, quæ pro Cathedra, patres indefessi Medici Professoris

Docturæ Medicæ Insignia. 1606. D. 28. Martii.

Munia Publica. Professor Medicus Wittebergæ 1606.

Medicus Soltzellæ, sub finem anni 1607.

Professor Medicus Giesæ. 1608.

Et insperat excutitur... id opere sibi unice d...
credens. ut sibi in officio erga Studiosam parentem
examini de non pareret. Quam ipsam etiam adeo felicitate
locavit, ut plerumque infirmos rivuli, medicam facientes
arte, totum in Europam ab ipso tanquam perenni fonte
derivati, atque velut proba materia probum attestati
sunt artificem. Longe ergo diversus hinc a valedinario
illorum Professorum, qui presentis nostri seculi Studentes
neque fide, neque arte adjuvos cum logis sicuti sesqui-
pedalibus commentis, omni virtutum dote vacuos ad
Parentes remittunt, modo interim illi hydropicas istorum
re dididerunt crumenas. Porro Medicus noster Professor
de obsequio perspicue de dubiis accuratè dissebat,
scribendat. Versatur illius Libri, tunc equidem temporis
scripti, in luce sume publicæ, qui velut germana pignora
virtutem Antiorum sui testantur. Fecit enim Anno
1609 accuratissimam universæ 17 regum elaborationem,
loci Galenicis & Hippocratici illustratam (mox insequenti
Anno) per necessariam Centuriam problematum
Σηματα τοιοῦτα; his accessit Anno 1612 nervosa Ἐξέσις
καὶ ὁλοσεν: Libri item duo de Natura hum. ma. denud
incudi redditi, quibus ut & alii, paulo post recensendis,
monumentis ad unguem factis, non tam Rem literariam,
quam Publicum optimum, sibi maxime obligavit. Unum
quippe hoc dies noctesq; intendit, ut Medicinam agendo,
docendo, altioris sume fastigium solidius constitueret. Unde
ut publicum lumen mundi Sol, cum recenti manè radiis
suis promicat, eorum luce angustissimas quasq; rimas
duntaxat, sed & intra laqueata Principum testat lucis
sue radios immisit; qui cum in oculos quoque Illustrissimi
Ludovici incurrerent, eum etiam non sine locuplete hono-
rata virtutis puncto, Archiatrum suum Principes Celsis-
simum constituit. Quam à porro apud Serenissima Hesperum
lucina aliosq; Magnates, Satrapas, & Nobiles
(qui omnes & singuli à consilio ipsius medicis pendebant,)
gratia polluerat, ex consecrata numero Illustrum & nobilium
Curarum quarum recensio Librum requireret, nedam hinc
unius angustiam, cuius ego cancelli artissimè sum circumseptus,
ex itineribus item Illustribus, Pragam, Coloniam, Ephor-
dum, ad Comitum Ratisbonensium, quo Laudatissimus
modò dictus Ludovicus concepit, publicam operam instituit,
ubi tam Medicus, quam gratiosus & acceptus comes
fuit, liquidum existit. Non diu jam de Nummularis
gratiosis variis, à Principibus & Magnatibus ipsi
oblati; quæ non nisi in bene merentes & gratiosos
transferri novimus.

Scripta.

Archiatrum
Hastiacum
auct. 1629

1610.
1611.
1613.

Sacra
jugalia
prima
1515

Verum enim verò publicis hoc modo feliciter procuratis,
Archiatro nostro Hastiaco solitarie vite per se,
sibi privato quoque in vigilare curatio fuit. Igitur vel
tandem animus ad conjugium adpulit, exemplòq; suo
veteris illud Euripidis comprobavit. Fatalem viro foeminae
naeque torum esse. Itaque ex Academia, cuius jam per
Quinquennium Professor erat sibi Conjugem elegit. Ni-
mirum & motum & virtutum & forma ornamentis
conspiciam, ledissimamq; virginem, Hedwigem, viri-
m egritatis iam præcellentissimi, Danielis Stammii,
p. m. Quæstoris Giesensis, Filiam: quod factum Anno
1615. d. Decemb. 4. quo ipso die, ante annos Sexaginta
Octo, mortalitatem explevit Joh. Schneidvein, ful-
gentissimum illud iniprudencia Sidus. Huic optime
conforti suæ, dum fati a Deoq; sinebant, ex veteri
multa felicissime convixit, & optime cohabitavit. Quid
autem hic Archiatro noster gloriosus, concessit ne illorum
in numerum, qui blandâ venere detenti omnem Musis
remittunt nummum? Nullatenus, sed potius domesticis,
privatimq; omnibus sicut adornatis, fame suæ gloriam &
calamò, & ore, & Praxi expandere, & diffundere satagit.
Qui circa naturæ arcana occupantur, tradunt, non
veribus, aut venabulis, sed speculò duntaxat Tigrides capi;
quæ ita in medio viarum eriguntur, ut oriens ex ad-

verso Sol, suos in caradios proficiendo, alteram velut So-
lem producat. Ad hæc effusa cum maniosa ista ad-
punt serè, in iugis, solem altum, & seipsas justè intuentur,
quasi illaqueatæ subsistant, nullòq; negotio capiuntur.
Non absimili modo studiosam juventutem medicam in via
deerrantem. Laqueus medicò rore madescit, irretire vo-
luit Archiatro, noster ille Venator sitissimus: cui Phi-
losophiæ & Divi genitæ artis Machaonia speculum, ex
magno Scriptorum suorum proventus concinnatum: Per-
spectum dico Tractatum de tuenda sanitate studiosorum
& literatorum, sepius recusum, objicit, qui non modo ti-
ronibus, sed & doctioribus, provecioribusq; viris appri-
mè saluti & volupitati esse poterit. Exquisitas præterea
Ungaricæ Luis, Dysentericæ, Variolarum & Morbillorum
enodationes. Labellum de Scorbuto germanicò idiomate
scriptum. Conciliatoris porro eruditam enucleationem.
Dissertationes item infirmiores Tres; de causis similitu-
dinis & dissimilitudinis in foetu; de Natura Amoris; de
Natura Thermarum. Sic, inquam, studiosæ juventuti
speculum hoc eruditum; nec minus paulò antè enumerata
monumentaliteraria, opposuit: in quo salutaris patri-
ces illa solem, atque adeo seipsam per avia deerrantem
contemplaretur: tùm profectò & vestigio subsistit velut
incantata, nec minus impolitam mentem omni mellistuo
sueco inde emanante irrigavit, juog, captatori victas &
gratiosas manus porrexit. Curigitur nostrum consummata
eruditionis Professorem Medicum hoc nomine non
admiremur? qui quos habebat dogmaticorum Consilio-
rum thesauros, tantè fidelitate & dexteritate deprom-
sit, idq; negotii unice sibi dari credidit, ne quid his in di-
ctis literariis loqueretur quod taceret, aut quid taceret,
quod loqui præstaret: Ludovicianam autem Academiam
ita excultam redderet, ut publici boni ratum haberetur,
nec Placentiam potius quam Veronam Studiosos ducere
videretur.

Ex hi itaque videmus, quam satis amplum gloriæ suæ
theatrum Hortius noster apud Hesperos extruxerit;
cujus rumor cum & ad hanc nostram Rempublicam
Ulmanam, præcipue ex ore venerandissimi Domini mei
Parentis delatus esset, factum est divinitus, ut Amplis-
simum Magistratus noster, ab Illustrissimo Hastiæ Land-
gravo Ludovico, Archiatrum Hastiacum sollicitaret in
Ulmanum, quæ sollicitatio etiam ad nutum cedens, &
Hortio, & Reipublicæ nostræ honoratissima, & utilissi-
ma extitit. Quandoquidem ipsissimo tùm temporis eog, se-
vero Martis in tumultu, Excubiis Angelicis, promotione
item Reverendissimorum Principum, Abbatis Fuldensis,
& Episcopi Herbipolensis (quibus utriusque erat à Consi-
lio Medicum) adjutus Noribergam, hinc pridè Calenda-
rum Julii Ulman nostram tam publico Magistratus,
quam privatorum cultu exceptus, feliciter cum suis ap-
pulit Archiatro noster.

Hæc illa dies albo signanda lapillo!
Hæc dies, O Ulma, Perfectissimum, & ad miracu-
lum usque doctum tibi attulit Medicum. Quid enim?
antea quidem admirabaris Fuchsiū, Rabus, Kuche-
lium, Verbeziū, aliosque tùm florentes, nunc Hor-
tium satè demirari nequis, sed attonitæ naturæ miracu-
lum, & divine bonitatis argumentum deosculari.
Attigit jam oratio mea illud tempus, quo Magnificus
noster Archiatro virtutis suæ gloriosæ aliud Tropæum
nactus, agere partes suas pro auctoritate, & eas naturæ
dotes quas gloriosè in Hastiâ effuderat, in lucem conse-
dumq; Reipublicæ Ulmanæ proferre paulatim capit:
ubi tanta mihi dicendi seges, & materia enascitur, ut
vix meditando discipere possim, quid primùm, quid po-
stremùm dicendum esse videatur. Quæ res tamen ora-
tionis cursum non sufflaminiabit, sed quomodo & hic de-
curreret paucissimè porro prosequeremur Vos quæso, ni-
hil remittite de aurâ vestra benevolentia.

Tria

Pietas.

Bona ani-
mi.

Integritas.

Modestia.

Lenitas.

Directo-
ris officii.

Tria à Sapientibus requiruntur in eo, qui circa Me-
dicinam versatur, quæ qui habet, hoc nec major, nec
nobilior, nec perfectior Medicus esse potest. Sunt autem
Ea Virtus, Doctrina, Felicitas in Praxi; quæ singula
cùm in aliis divisa inveniantur, eadem Archiatro No-
ster universa possedit. Ex universo autem Virtutum
choro, nulla est comparanda cum animi vera & ortho-
doxâ Pietate; quam & nosse ille à Parentibus acce-
ptam, per omnem vitæ Spiritum, non solum charissi-
mam, arctissimamque incorruptâ mente & voce custo-
diit: sed eandem pari fide & industria, æquilibræque vi-
tæ tenore comprobata dedit, ut proin hujus verè Le-
mniscatam, ut Tullius ait, palmam habuerit. Ex hac,
ut principe, cum omnes ceteræ virtutes Sororio quodam
vinculo erumpant, illarum age! pompam in brevi con-
templamur, in illas non nil & inquiramus. Viri in Me-
dicis palmarem obtinet laudem Humanitas, quæ ut
nonnunquam rara, ita præ reliquis clara meritò habe-
tur. Hæc virtute Noster valde eximius fuit, atque ab
eodem profectò nunquam exorbitavit, sed eam ubique
expeditam habuit, promptam ostendit, reapse exercuit.
Neminem ille sermone, neminem congressu exclusit.
Neminem non amabiliter exceptum lubentorem reddidit,
neminem non bonâ spe perfudit, neminem à se salu-
tariū consiliorum expertem dimisit. Quo ipso non mo-
dò totam Civitatem nostram; sed imò Iteram, Lacum
Aronicum, Lycum, totum ferè Danubii tractum,
Francomam, Ducatum Wurtembergicum &c. sua ad
Consilia Medica allexit: quod ipsum antehac, hætenusq;
sepius commens remansque Consultantium Turma,
nulli non notissima, comprobata dedit, ubi promiscuè o-
mnes prothymè admittens, & ades & animum suum,
consiliorumq; latiforum verè thesaurum illis largiter
aperuit. Hinc etiam factum, ut ab omnium Ordinum
choro singulari hæc (sâ) affabilitate excultus, summâ in
existimatione haberetur. Humanitatem hanc ut pro-
priam Noster habuit, ita candorem animi in primore
fronte gerebat, quem moribus cum maturitate suavibus,
cum serietate amœni egregie miscuerat. Candorem
dico non Calliditatem; quæ pars mortalium multò ma-
xima, sub personâ civitatis prudentiæ frontem aperit,
mentem tegit: Ut viris nunc sepius faventem, & in virtu-
tum nomen, quæ proxima illis sunt, adoptemus. Sic reme-
ritas interdum pro fortitudine colitur, & superbiam ere-
ctæ virilisq; indolis titulo admiscemus, transiq; fæde
humilitatis ingenium in humanitatis colorem. Utque
margaritarum splendorem vitrum solerter imitari solet;
ita ingenuitati admodum affinem se aliquando præbet
mulario. Quas artes etsi hæc labes temporum ut subli-
mibus natu dignas æstimat, noster tamen ut fores
Platonias averfabatur. Hanc animi integritatem pul-
cherrimè exornavit veræ gloriæ seges, Modestia. Cùm e-
nim nonnunquam fieri soleat, ut quemadmodum egressu
ad Solem corpora umbrarum sequitur opacitas, ostenta-
tionis periculum eruditionis conscientie adhereat, quod
vitium Tinea Sapientie appellatur: sanè Archiatro
noster illud non declinavit solum; sed rarè exemplò ab
ambitione, quæ suprema hominum tunc novissimè exiit,
liber agebat. Nimirum hoc ingenitatu, hoc modestia est,
& pudore sic deprimi, ut cum plurimum præstet, nulli te an-
teponas. Ex hac matre soboles nascitur venustissima &
amabilissima Mansuetudo; quam in eo virtutem ad-
huc hodie commendare illi sciunt, quos inter amara præ-
lia lingue nonnunquam labore ipsa arbiter scitissime
disrupit, & sopivir. Collegium insuper Medicum ex obitu
ipsum tantum non sideratum se profertur, cui in Directo-
ris Officio, omni comitate & dexteritate præfuit. In Col-
legas scilicet dum vixit, vixit humanus, in alios facili
& benignus, sic lenis ut non videretur gravis, sic gravis ut
non abiret in morosum.

Venio ad alterum Medici requisitum, quod Doctri-
nam esse dixi; quæ quin singularis, quin amplitudo, quin Erudicia
admiranda in Defuncto nostro Archiatro fuerit, nisi me
animus fallit, aut non dubitatis isti, aut ego vobis jam pro-
bavi. Unde enim tot utilitatum eximiarum Rivuli, nisi
à solida Eruditionis fonte? Istam igitur partem ampli-
non deturbarem, ni adhuc aberior Scriptorum Hostiano-
rum Ulmæ hic editorum sætus, haud obliviscens in campo
detinendus, animum laceraret. Nimirum observationum
Medicinalium Libri duo; Observationum item Phar-
macentiarum utilis Decas: Ar jam paulò ante obitum
Problematum Medicorum Σηματα τοιοῦτα recocta, cum
annexo medicinalium consultationum accurato libro, ut
& accessorium posthumum opus Physicum, Namini ali-
cujus cultu, quâ Praxin quâ Theoriam expolitis.
Sed ad tertium, quod haud omnibus perinde obvenit,
sermonis mei vela dirigo, Felicitatem in Praxi. Ea est
Empiricorum, Thalmudicorum & Bullatorum Medico-
rum indoles & natura, ut mucosam suam praxin pro ad-
miranda felicitate vendant, sepiusq; animos Ma-
gnatum & Divitum (ut pote hoc censu facile se defrau-
dari patientium) à vero Medicorum vultu: & cultu,
abalienent, egregiam spem, & verè prodigiose
sue cure (quippe illa ipsâ excidium denunciant) expe-
ctationem concitando; quæ superstitiosâ, splendensq; sti-
phis suffulta infelicitissimâ felicitate Atrocissimum ar-
gento simul, & sanguine emungere sceleratissime norunt:
Quibus Plagiarius interim illud Poetæ apprimè adaptari
convenit:

Es Medicus, simul Chirurgus,
Cur mittis stygiam viros ad Orcum,
Et manu simul, & simul veneno;

Nequaquam autem hujusmodi felicitatis excessum Prosperitas
in Defuncto nostro, velut absoluto Practicæ Exemplo, Practi-
tas Practi-
ca.
queremus: quin potius fortunam illius in Praxi integram
& illibatam, cumulatissimo rationis & experientie in-
structu partem demirabimur. Quandoquidem in for-
rum practicum proventus, primùm notis suis Affectu, Af-
fecti temperie probe cognitis, prognoscos ex fonte pruden-
ter deeventu statuit, tempestivè convenientia egit, remq;
sic totam gessit, ne quid committeret, quod officio boni
Medici repugnare, cuiusque non potissimum rationem
dare possit domestico suo censori, & animæ pedagogò, con-
scientie. Hinc Accuratissimus hic & auraria quasi
trutinâ ponderatus Praxeos Antecessor, Archiatrum
nostrum non tantùm ad arcem felicitatis practicæ eve-
xit, atque in perpetuo illius cursu retinuit, verum etiam
illam ipsi subjugavit, imò ipsam usq; ad sandapilum indi-
viduò comitatu sequutus est; quæ de re cum ex innume-
rorum affectuum deploratorum, inveteratorum, despera-
torum felicissimâ Hostiana curâ, nullibi non nota, locu-
pletissimè æstimari liceat, diutius hic non morabor; ni ad-
huc pauca dicam: Archiatrum nostrum apud
nos tanquam aliquem victorem, imò alterum Alcidem
in hac arenâ ab omnibus habitum fuisse. Pedisequum
illum, Consilia Medica, quorum frequens ille & singularis
distributor fuit, si ex utere velimus, ita dilucide, ita
sapienter atq; ornate dixit, scripsitq;, ut illa multis ac mi-
rabilibus sapientie luminibus & aptissimis rerum colori-
bus, secretioris divinatorisq; Medicinæ thesauris longè la-
rèq; illustraret, quasque ex Delphici Oraculi responsis,
aut cujuspiam alterius divi numinis assistuta, rem egisse,
omnium judicio ideo daretur: propterea illum in consultan-
di munere, in auxiliorum delectu, in Morborum occurrif-
plurimis aliis præstitisse meritò existimabimus. Hunc
publicæ felicitatis Solem, nullæ domesticæ nebes, sive eas
disordiu, sive sterilitas inducere solet, obscurarunt: Ex
lectissimam enim Conjuge superius dictâ, Sex Liberos, o-
& benignus, sic lenis ut non videretur gravis, sic gravis ut
non abiret in morosum.

Soboles.

Nu 4 III. Annam.

III. Annam. IV. Baltasarū. Artis Pharmaceuticæ Stru-
ditosū V. Gregorium. optima spei Adolescentulum. VI. Ca-
tharinam. Quando autem factum ut Anno 1634. Saa-
visimam hanc ipsius tori sociam maligna febris deartua-
ret. in hoc infelix fuit. quod sevam illam declinare nesci-
ens. mense Novembri miseram viduit atem colere fuerit
coactus; quā in cum sex Liberorum Pater & occupatis-
simo functionis muneri & molestissime rei familiaris cu-
ra vix non succumberet. divinā adluente gratiā. ad vo-
ta secunda accedens. Præclariss. Medicis Fingerlini. p. m.
relictæ viduæ. matrimoniam addixit fidem. hoc ipso ite-
rum vitulo felicitatis privatus a redonatus. quod hæc castis-
simis illius amoribus mirā morum amabilitate responde-
bat; ita ut charitate Coniugem. sedulitate Ministram
præstaret: assidue cum votis suis luctata. ut viri voti of-
ficiis & obsequiū alacritate præverteret. ac jugi quodam
sinceri affectus certamine pacem & concordiam domus
firmaret; quam mentem ab accensa nupti. ali face ad su-
nebreum usq. t. ed. am. f. ut. am. illibat. ang. perduxit.

Devenio tandem. quò me vocari sentio. eheu ad lectu-
lum Archiatri nostri. in quo se ad decretoriam illam &
aternitatis iudicem hor. am composuit; cum vitam illius.
dum vivere sibi videtur. mors. per anteambulonem suam.
aggreditur morbum: Præterlapsò enim Mensis Julii d.
16. Gonagrā. Padagrāq. (quas nefandas sevitias multò
ante scæpius fortiter sustinendo repulerat) infestari cepit;
cujus materia peccans. per Exteriora membra. ex paulò
antegresso Balnei usu roborata. exitu frustrata. ad inte-
riora aufugit viscera. statim Anorexiam excitando; quæ
initio quamvis levior. illius tamen. ut & acrioris fastidii
ad quilibet. minimum etiam Medicamentivim habens.
accedentis. diuturnior mora. virium vacillationem indu-
cere visa est. Hanc cum ipse. Prognoseos alter Parens. i-
demidem crescere animadverteret. aliquoties sponta-
neus denunciator proprii fati auditus fuit; quapropter
etiam omnes sortes suas in sinum Domini effundens. eò
cogitatione sanctā induxit Animam. ut illa divinū epulis
ante omnia resciceretur. quibus etsi non ita pridem antè
decubitum. in facie Ecclesie. in cætu inspectantis populi.
usus fuisset. denud tamen in vulnere Servatoris Jesu re-
clinatus. divina gratie efficacissimum sigillum. animo con-
fessione expiato. in Dominica Cæna accepit. Quo à tem-
pore. Natura cum Neutrum dictorum Malorū profuga-
re sufficeret. (quandoquidem modò dicta extrema nausea
omnem Dependentis. nutrimentig. usum suspendebat) inò
planè nova lethiferag. adversitatis spicula. In omnes
noctes. dolor Nephriticus. Hæmorrhagia. & per
Nares & per vesicam conferta. advolitarent. infirmi-
tas jam imperium nacta. omnem spem vitæ. & Agrotan-
ti & Medicū præcidebat. Quid verò tum ille nosser. cum
morti admodum propinquus? Hic virum ostendere possu-
mus. ubi magni aliàs viri infantiliter tremuerunt; ubi
pleriq. inter mortis metum & vitæ tormenta miseri stu-
tuant. pauci illam horam placide expectant. cujus metus
omnes alias inquietas facit; paucissimi equo animo ani-
mam deponunt. & ita è vitā exeunt. tanquam modo in-
trassent. Ergo adversus Ultimū illum agona compositus.
torus in Deum revolatus. nil jam ulterius. nisi immensam

Sacra iuga-
lia fecunda
1635.

Fatalis
Morbus.

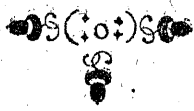
Via Lethi.

Agonizati-
tis firmus
in Deum
animus.

illam in serenissimo sempiternæ tranquillit. stu portu su-
turam possessionem flamineâ meditabatur fide; qui &
Deum precatus sibi lethiferis in lucibus resfanti ad ex-
tremum usq. vir ebalum quietam & intelligentem ad
Divina mentem daret. Sui amor & permanendi conser-
vandiq. se instra voluntas. atque difficultas dissolutoris.
quia videtur multa nobis bona eripere. & ex hæc. cui ad-
suevimus rerum copia educere. nequaquam à Desidera-
tissimo eternitatis ambitu illum absterruerunt. Quin po-
tius in insuperabili. oillusat animus. qui externis va-
ledicens. ante omnia Dei cultum avito testamento sibi
commendatum Liberis suis præter hereditarium. Qu-
que Deam suam complexus. in sinu summi amoris quietus.
sanguine Divino rigatus. Solatore Spiritu plenus. ritè ab
omnibus vitæ inquinamentis piatus. eâ fronte mortem.
hujusq. noviter in se projecta tela. excipiat. ut inter exi-
tura jam jam. & ad suam libertatem properantis anime
contentionem sibi eternitatem destinaret: sub veltam è
terrenis animam & suo jam fonti penè resusam eterni-
tati submittat; quam etiam à cælitibus sibi porrectam
gratiosissimò anime vidit lumine. Quanta fiducia arbi-
trantur. Aducoris. Beatissimum Archiatrum cum mor-
te congressum fuisse: qui nondum omnincertamine defun-
ctus sibi ipsi eternitatis præmium præsumavit. O si daretur
nobis spectandus illius animus in agone mortis positus.
in quo nexus Deo. superior morte. exitui proximus Saltu
asylum anquiret: Videremus hospitem sancto Dei Spiritu
plenum: Perciperemus sanctissima desideria. quæ digref-
sus ab inquieto hoc orbe pro ejus salute rennuit. Vide-
remus mentem in mortalitatis & eternitatis consimò
postram. & Deo se plenâ fide Præsentaturam. Nihil vul-
gare. nihil vile. nihil ad humanas sordes recidivum. sed
omnia summa. æterna. divina præberentur delibanda.

Sic igitur natum sic virtutibus conspi. num. sic doctri-
nâ Clarum. sic fortunam vidimus Magnificum nostrū
Archiatrum. Medicum hoc ævo facile Principem. qui d.
9. Mensis Augusti spiritum suum ad Quinquaginta Octo
annos in hoc corpore diversorio tanquam præstantissimū
hospitem commoratum. Deo Creatori leniter transmisit.
Qui. etsi obitu suo. non parvam & nostræ Reipublicæ. &
totiforo Medico. intulit stragem; satius tamen est illius
bono immortalali latari. quam rebus exemptum huma-
nus. nil profuturus lachrymis deplorare. Quin potius. quibus
multa reliquit. quæ collaudemus: innumera quæ imite-
mur. doros ejus. quibus Ulmensis laborantes sepe ere-
xit. gratâ recordatione prosequamur. nec committamus.
ut cujus superstitiū honori. boni omnes stavebant. de illius
jam defuncti gloria in posterum aliquid decerpatur. At-
tribuamus igitur merito Defuncto nostro Archiatro.
Plinii illud in Scipionis Exequiis usurpatum: Ite. cele-
brate exequias. nunquam majoris viri funus vide-
bitis. Aut. si forte invidiosum hoc videbitur. saltè hanc
ejus memoriam servare. & audire liceat. cum eterno e-
logio: Fuisse in hæc nostrâ Republicâ. Ulmenfime-
dicum Archiatrum. quem qui cognoverunt. non
potuerunt latè æstimare: qui non æstima-
runt. nunquam latè cogno-
verunt.

Obitus.

ODE

O DE
PINDARICA

in Obitu

GREGORII HORSTII

Medici Diis - equalis

scripta

ab

ANTONIO BOXBARTERO AUGUSTANO

Doctore Medico

&

Viro Clarissimo

JOANNI DANIELI HORSTIO

Doct. Medico & in Indylta

CATTORUM ACADEMIA

Prof. Publ. dedicata.

Acrumas. quas in privato fu-
nere Parentis tui optimi. ante plu-
sculos menses. effudi. hæc exceptas
chartâ tibi offero Non quidem
ut veluti novo spacio grave illud
vulnus refricem. sed in incompa-
rabilis Viri (id quod Aræici roga-
runt) memoriam aliqualis relinquatur ab eo les-
sus. qui Defuncto. filiis penè suis omnibus. apud
exteros tam viventibus. orbat. tanquam adopti-
vus. non tam charus. quam habitus cultusque fuit.
Iustum quidem debitum. sed pro rei magnitudine
minus exactè perfolutum. Qui enim illud potuit?
Cum acerbior dolor ademerit. quicquid ad Viri
divinitatem. si quid pote. describendam accedere
debut. Ideoque minus succensendum. quandò ex
Senecæ mente

Consi prudentis & Minervæ.
Et Charitum patriam beatam.

ANTISTROPHE.

Ratrum trias
Nunc quæso hilares pellite vultus.
Læsum gemendo promite.
Murmure lugubri.
Qualem novem cæso Duci sorores
Æacidi. pressis fidibus.
Cantit esse fama est.
Cum Diis. tellure
Superatâ. redditus esset.
Matri calentes per Thetidos preces.
Heu diphteratus Jupiter
Terrigenis posuit Parcarum
Cunctis parendum arbitrio;
Styx citam rapit sub undam
Et Reges gentium & colonos.
Et juvenes pariter. senesq.

Cura leves loquuntur. ingentes stupent.

Tuum erit has eo animo accipere. quo Parenti.
quamdiu per fata licuit. adhæsi: adhæsi autem
tanti Viri amicitia. uti arbitror. devoto. digno-
que. Vale. ULMÆ. cl. Sc. XXXVII. 4. Id.
Octobr.

EPODUS.

Vix unquam Pindi tanto
Clamore Perrhebi com-
mugit Aonidum Speleum;
Seu vates fugiat Stygias
Plutonis ad cavernas
Threicius. repetens
Intrati thalami funonem;
Seu Pontitentes abyssos
Exastuantis. Cecropii Lycei
Summus Dictator qui fuerat.
Quas agitat restluis vigor;
Seu potens Calenus
Sopitator humana
Viræ subeat fati Leges;
Seu suspendi Scaligeri
Nomen æmulum casco-
rum Quiritium inferatur
Mortu in pugillares:

STROPHE.

Ister Pater.
Qui præ reliquis nobilior. ceu
Princeps stuentis emines.
Longivago cursu
Undiq. ditas æquor Axenorum;
Quem pariter præcum coluit
Carminis de core
Seculum Romanum.
Validis & compulit armis.
Limpbū receptis Blavia & Ilaris
Late patenti brachio.
Tergeminog. petens appulsu
ULMAM Suevum Metropolim.
Urbium decus venustum.

Nn 5

Seu

Seu Veterum quisquis de caelo,
Igneo Parente,
Demissus, in caelos iterum, gravi
Mortalium luctu, redit vocatus.

STROPHE.

Que funera,
Stirps Hippocratis, noſter Apollo
Exaequat ingens Horſtius,
Funere deſtendo.
Te namq; cum videret eleganti
Dogmata promentem eloquio,
Haſtiae Lyceum,
Pergameni Coi-
ſis Senis, de divite condo,
Sive explicantem picta Palatii
Pulchre virentis Chloridos
Floribus ambroſiſis aulaas;
Vel diſſectis Panticibus,
Ernentem acutiori
Percribratos ſtylo, meatus
Et cerebri fluidiq; reus.

ANTISTROPHE.

Seu languida
Tristi relevas membra dolore,
Irasq; ſevi Numiniſ
Conſilio dextro
Extinguis, & fatum ligas acerbum;
Tu gemos noras hominum
Faſcino leporum
Atq; morum leno-
-cinio ſuavi retinere!
Tu nominiſ famam celebrem tui
Transmiſiſſas toti undiq;
Dexteritate medendi terrae!
Ceu Sol nocturnus, micidos
Lactae viae Quiritis,
Prævertit, nocte contricente,
Lampade pleniflua ſuperbus.

EPODUS.

Adax Phœbejum germen!
Tu vim Deorum magnam
Ac hominum querulum fruſtraras
Conatum, auſibus innumeris.
Te nullus inter omnes
Fortius obſtiterat
Crudeli imperio Summani.
Tu vivus juſtitiam po-
-nebas inexorabilibus tribuna-
-lis funeſti inferni ſociis.
Tartareoq; gregi quietem.
Tu leves negabas
Victimas neces Diti,
Tu naula Charonti demebas,
Nec minus pompas Libiri-
-ne ſolemniores, &
Præſcituſ inane carmen,
Monſtra dum domas arte
Dadala tot morborum ſcitâ,
Major es tremendo

Alcide, vel felice Machaone,
Tormenta Græciſ mitigante caſis.

STROPHE.

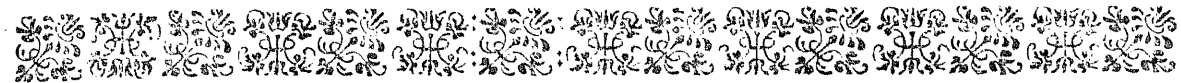
Ceu ſemina
Deſſens cineres Indu mariti,
Pertefa vitæ calibû,
Inſilit in luſtum.
Nec te minus lugent Dii Deaq;
Najades, & Permeſidos, &
Accolæ novenæ
Elegantis Cyrrha, &
BonaVeitibus, Floraq; Conſus,
Vulcanus, ignes qui moderatus eſt,
Teſtaceû ſornacibus,
Præſidium in validum morborum.
Lugent plumbati plutei
Scriptioſiſ imprimentiſ
Urbs luget triſtiſ, & juvenis
Veſtibus antbraçiniſ amicta.

ANTISTROPHE.

Magnam decus!
Te Muſa canet Pegæſi cho-
-ri, metâ inaccessibili,
Pindarico pleçtro;
Vel ſi quod arduum magis tenet, quam
Barbita vatis Thebaici,
Vel Tubam Maroniſ
Acriter claudentem
Cineres Antenoriſ Urbis.
Quoquod ſervantur robora ferrei
Invicta bello Teutoniſ,
Clauſa nec Oceano, nec forte
Obverſâ terrâ Antipodum.
Namq; Muſa laude dignum
Vix unquam eſt paſſa, poſt feretra,
Perpete nocte virum recondi.

EPODUS.

Hæc divi ſati lex eſt!
Nec Parca virtuti, nec
Artibus ingeniuſ conceſſit,
Horâ ſerius Elyſiæ
Ut Curia Senator,
Conciliuſ Deûm
Supremiſ fieres collega,
Exantlatuſq; labore,
Profundioriq; amyſtide maçtæſiq;
Diviſ conſuetuſ delitiſ,
Exhilaris animum tuum.
HOC TRIUMPHUS ESTO,
MORTIS OSCULANAM POST-
-QUAM EVASERIS AIRATÆ PUGNAM!
Vix tuas ulluſ facile
Emulatur ingentes
Igneiſ vigoris artes,
Haſ licet ſtupent cuncti:
Ceu bonus infernuſ poſt mortem
Regiæ Deorum
Princeps, ciet ſuſpiria pluribus,
Soli ſed vni Sceptra deſtinantur.

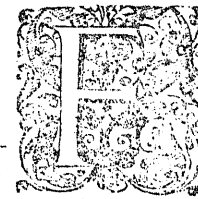
JOH. BAPTISTÆ HEBENSTREITTI

Auguſt.

HORSTIAS,

hoc eſt,

HORSTIANÆ FAMILIÆ MIS-
nicæ ΑΠΟΘΗΜΕΛΩΣΤΙΣ Epica:

ERREUS ille fuit, qui, cum juve-
-nilia ſecla
Cerneret in teneris ſerventiſ urere
Muſis,
Evomuit: quæ tanta animiſ demen-
-tia ſurgit?

adia hu-
-manitatis
lenunt
dolores
privatos,

Quid ſtudium toti tentatiſ inutile vitæ?
Scilicet, ut noſtrum ſermè incurabile tempus
Fert hodie, dum rara utent exempla bonorum,
Conſuetos quos candor amici & lineæ ſenſus
Nobiliter, minimuſ facilis deſcenſus Averni,
Deſertaq; ſoret proclive occumbere Eremito,
Nævocare gradum Phœbiſ nos Cura moneret,
Solariq; animum dictuſ poſt SACRA rotundis
Autonia ac Graje præditiſ Hippocrenes:
Quo nihil accedit pollutum: ubi longiuſ abſunt
Inſidiæq;, & vis, & turgida bulla ſuperbi:
Unde abſunt aſer ſtreperus, grauliq; moleſti,
Et corvi, & plumuſ cornix veſtitâ doloſiſ:
Verum ubi ſuave ſonant cyeni, modò cantibus auræ
Diſſendit philomela, aut qui tæxere profundo
Demerſi ſomno Venuſini membra palumbes.
Hos inter non vule puto vel Numen olympi
Devotiſ laudare hymniſ: vel corculuſ verſu
Commemorare viros, quos non virtutiſ egentes
Abſtulit atra dies, indigno invidit & orbi.
Hinc, aliuſque aliuſque mihi dâm creverit ordo
Materie, laudisq; novæ argumenta ſequantur,
Summa HORSTIADUM gentem, clarorum ſanguen avo-
-proſipiti.

Scopus
verifica-
-tionis.
* Cic.
Tuſc. l.
Signoſ. de
Nom. Rom.
Alex ab
Al. l. i. c. 9.
Summa
proſipiti.

Præterito quod abhinc ſecla & quod longiuſ exit
Retrò, per varias terre Germanidus oras
Floruit, incipiam tenui cantare Camæna.
Magne fave calidiſ HORSTI conatibus! HORSTI,
Quem pia ſat a aliis optatum nomen ab agris
In noſtras duxerit plagas: Epidauruſ ut olim
Romulea miſt divinum Aſclepiouſ Urbi.
Sit mihi ſas petendo tuum de ſtirpe vetuſta
Continuare genus, donec ſe turbæ nepotum
Attingi norit, diſcatq; æquare parentum,
Aut ſuperare etiam præſcæ veſtigia famæ.

* Vide
orat. Joh.
Homiliuſ
in Tom.
Orat. Phi-
lipp.
Strabon. l.
7. Argon.
Apollon.
Philip. in
Tacit. Ca-
rull. in
Nupt. Pe-
lei.
Hom. l. 2.
* Grego-
-riuſ l. Hor.

* Inter Germanas multò celeberrima gentes,
Myſorum populi nomen per ſecla tuentur
Plurima: quos Thracum vicinos (ſcilicet olim,
Cum lætâ juvenes, genuit quos Hippion Argos,
Phæſidos adſuſtuctuſ, & æta regna volaſſent,
Vediſ Peliaçco contexta è monte carina.
Que ſtupidam curſu primæ imbuat Amphitrilen:)
Smyrnauſ juſtoſ ſrugi, caſtoſq; Pœta
Laudat, & arreptiſ pugnantem cominus armuſ.
Miſneſeſ hodie: quorum Sala, claruſ & Albiſ.
Humectant ſedes, ac dicant ubere gleba.

* Hæc Patria Horſtiadum telluſ. Hic natus in oris

GREGORIUS: quem, cum ſpretæ poſt cruda Ca-
-mana

Tempora propitio capieſſent crefcere caelo,
Hoſpitiuſ præbente plaga, quæ durior armis,
Quam melior ſuit arte, ipſum quoque ſorte beavit:
Et titulo majore DEUS. Deduxit in Aulam
FRIDRICHI, quem conſiliuſ, uſuſq; valentem,
Saxonidum, ac magni Imperii ſpectabile culmen,
Nomine clararunt SAPIENTIS, & ardua ſceptra,
Maximuſ Emiliuſ poſtquam caeli aurea templa
Creviſſet, deſerre Viro voluere: ſed ingens
Agnofcens ponduſ Septemvir ad inclyta Quincti

Indicia inclinat KARULI, & ſuffragia vertit.
Ille igitur Princeps, quod agendiſ ſtrenuus eſſet,
Er ſiduſ juſtiſ, decoravit CLAVE CUBILIS
Gregorium. Cui MATTHÆUſ ſucceſſit adempto
Terruſ, ingeniuſ ac virtutiſ filiuſ heredeſ.

Hunc quoque Saxonicuſ meritūſq; ſideſq; probatum
Legit JOANNES: memorum qui robora paſſim
Sylvarumq; potens luſtraret, glandiferarum
Queſtor Hamadryadam. Soboleſ hunc trina coronat:
Matthæuſ, Martinuſ, avo cognominuſ indè
Tertiuſ. Ac PRIMOGENITUſ, quo munere cla-
-rituſ

Gaudebat genitor, rerum potiente JOANNE
FRIDRICO CONſTANTE, ſuit ſpectatuſ &
iſpe.

Natuſ ab hoc MELIOR tuuſ Elſterverda, ſacro
-rum (a)

Myſteſ, innocuſ vitâ, cultiſſimuſ arte.
Hoc ſatuſ eſt alter MELIOR, quem Sleſia telluſ (b)
Suſcepit florentem avo, & prudentia cinxit
Dotibuſ ingenuiſ. Hinc Conſul rexit habenas
Reichbachii. Sed & huic MELIOR vitalia vidit (c)
Lumina, non Patre inferior; Patriæq; Senator
Audit, & intrepiduſ juruſ moderatuſ & æquiſ.

Atque hæc Matthæo prognata boni amula proleſ
Ex Myſiſ abiit, quâ ſeſe attollit in auræ
Elyſiæ telluriſ honoſ. O inclyta famâ
Sleſia, dives opum, pleno quas larga coloniſ
Furſit humuſ penore: & veniſ efferre recluſiſ
Aſſolet! haud illuſ forme decuſ, ingenuſq;
Moresq; humanuſ mater natura negavit,
Reſtoresq; ptoſ, animuſq; ad ſacra paratum.
Sic te, quod dadum ſibi Teutoniſ ora precatur,
Aurea pax recree! Si voſ aſſurgite in altum
Horſtiade! in Sueviſ parſ veſtri haud inſima, clarâ
Pullulat ab radice, rigat quam nobiliſ iſter.

(a) Subſequitur MARTINUſ. Et hic Pratoruſ (a) II. Mat.
-honorem I. Fil.

Emeruit, magnoſq; Ducuſ pendenda tributa.

ſtius Do-
-ctoriſ Gre-
-gorii IV.
abavuiſ.
Germania
pridenuſ
quuſ &
ruduſ.

Friderici
Sapientuſ.
El. Saxoniſ
cubicula-
-riuſ.
Ejuſ Fil.
Matthæuſ
præſectuſ
Sylvarum
ſub Joh.
Eleçt.
Ejuſ Filiuſ
III. Prim.
Matthæ &
iſpe Præſ.
Sylv. ſub
Joh. Frid.
Eleçt.

(a) Ex quo
Melch. Ec-
-cleſ. El-
-ſterwerdq.
(b) Undè
Melchior
2. Coſſ.
Reichen-
-bachii in
Sileſ.
(c) Undè
Melch. 3.
Senator
ib. & ſyn-
-dicuſ.

Curavit

Martinus Prætor & Præf. V. r. i. g. a. lium Ko. storup. sub Joh. Frid. El. Filius: Georgius Senat. Francof. ad Ode. An. 1563. Thecor. dei m. d. d. d. d. Gott. heff den. Poeten.

(h) Habuit ux. de Gall. meiferis. Patritis. Francof. Antonius. Coss. Civ. Brizenfis. III. Mat. rhae I. Fil. Greg. II.

Joh. Fried. Elect. capto mœ. stitiã ex. tinguatur.

Uxor Ger. trudis Pe. tri Fren. zeli, Coss. Pretinens. E. t Salom. Frenz. P. Cæf. Prof. Helmstädt.

Curavit solerte fides, & more severo: Quæ veteris objectat limes Koflorpius arva. Binorum hic genitor natorum: nempe Georgi, Antoniq. ILLUM largis fortuna beavit Censibus, ex gemino pinguis discrimine vitæ. Pauperiem quicumque fugit, quicumque procellas Horret, quas subeunt Phœbistationis amici, Quos crebro occiditur: Dii sint Cantoribus æqui! Hi modò fertilibus fruges extundere campis, Horreag, oppleri donis Cerealibus optant: Aut letum lucro Cyllenion aspirare Mercibus ex variis cumulando, jugiter orant. Ille in utroque fuit felix, neque terra deorant, Quartag, vel plura et herit documenta favoris: Si quis honos, (at honos) conseri sorte senatus, Francforti celebri Viadri de flexibus Urbis: Conjugioq. sui sponsa de Patribus (b) orta. Non minor ANTONI succrevit adorea rebus: Hunc vigilem BRIZÆ Cives coluere Magistrum. Atque hic Horstiaci non ultima portio factus, Sic in Marchiaca Brennonis sede quievit. At nunc se patulas ramus diffundit in auras Arduus, amplius, honoris, in omnem frugifer orbem: Non clausus Mytis, Viadro, vel Sleside terra: Verùm Marcmannos, Hunnos, atque Austria rura; Et quæ Gvolforum parent Ducibusq. Selenes; Atque Almangavos, quæ spumas Ylera jactas, Quosq. olim flavos landarunt crine Sævos, Attingens, gratâ captantes frigus in umbra. Matthæi postremus adest, sed major utroque Fratre (atus, cui NOMEN AVI, verumq. fidesq. Dicere GREGORIUM verum jubet ordo SECUN. DUM.

Excipit hunc fausto venientem numine Torga: Quodq. erat attentus librati examen ad æqui, Exulit, ac studio, & multis virtutibus ejus Erarii consisa dedit curare redactus. Ecce superveniunt, quæ nolles sæpè reverti, Tempora! Germano concurrat orbe Johannes Fridrichus, quem religio, quem dextera bello Apra dedit fame memorandum, ac hostibus ipsi, Adverso capitur Mulberga ad monia Marte: Fit Karulo supplex: & sunt cetera, quorum Dum reputat meditando vices, & multa gemendo Gregorius, Dominiq. suum conquestus honorem Mutata rerum facie in caligine volvi, Terrasq. tractusq. sequi victricia iussa, Tabificus quatitur morbu. Ita inania capro Munera dans lacrymis, & cæsis pectora palmis Nocte, dieq. Ducem vocat. Hoc pia numina metam Non ultra esse sinunt: pauci ut solibus omnes Amisit vires ager, tandem ultima misit Verba suis, cælisq. animam. Frenzelia conjux GERTRUDIS (at nota domus FRENZELIA: cujus Audivit columen SALOMON, t quem Helicon lau. rus, Quem referent Muse, mater dum robora tellus Proferret, & fuerint, numeris queis ludere dulce est.) Horruit, atque animum in lætus dedit. Omnibus una Vox; urbis decus amissum, formamq. politi Christiani; qui cuiquam unquam præbere molestum Se caveat, similem nigris non affore terris, Ipse etiam facilem de se restat amorem In cives, hæc sæpè bonis narrabat amicis: CUM NULLO VERBIS UNQUAM AUT CON. TENDIMUS ARMIS.

Hic mihi Vir, licet inter nos, propior Olympi Dicitur esse capax. Ubi sunt hodierna virorum Tantorum specula? heu! longe fugere. Quis autem, Quis revocet? vel si revocentur, protinus omnes

Ire retro cogant. Verùm mihi labra rigescant. Gertrudis facunda fuit, multisq. superflues Ex se nominibus natus. Viduat a piorum Promeruit laudes: quod matronaq. fuerunt Prudentes, multis muliebri profuit arte Consiliog. agris. Natos ante omnia dulces, Natorum & natos numero crevisse nepotes Aspiciens, mensis sæpè unâ luce duabus Cumbentes pastis, & monitis demulsi amici. Edidit ipsa mares quinos, ternasq. puellas Primus JOANNES felicior indole, binas Vixit olympiades: tum, quod pulcherrima queq. Præripit atra dies, hæc terra vana reliquit. Alter, GREGORIUS, (qui tertius Horstiacarum Nominis hujus erit: amissa postea patris Civibus esse loco cepit. Juvet ire remota Longius expositum reperita ab origine gesta. Vix dum quadrimus satum crudele subisset Insestus immeritus aquis: discrimen iniquum Evasis. Subeunt anni: sed & acris in annis Ferror purpureis, ad grata & idonea vitæ Discendum, decus undè amplum vel corpore vivo, Vel, quod non rarum est, crecit post funera demum. GRODELIVS pueri multo æstimat asse Magister Parva rudimenta, ac eventus omine signat, Si quid se fieret, legando insigne volumen. Auctior evadit tuo delatus ad Albim, Leucoreiq. caput victricia symbola Phœbi, Seu baculum, (Baculus studiorum præfidis index.) Seu lauri baccas: (Laurus nota clara Triumph.) Hinc Jovis ad magnos proceres, atque antica tecta Desertur: juveniq. puer FRANCISCUS obedit De LAWENBURGO PRINCEPS. Sic doctus Achil. Lem, Thesalicog. Ducer Chiron formavit. In amplis Fortuna hoc numero donis, angustâ abi tantum Demittit sese natura, in Principe Princeps Ut ne noscatur: tum, quo populog. ducesq. Terrebit vultu, vultum si condat in ævo Florenti, morum dextro præeunte Magistro. Hæc adeo cultura placet. Placuisse & Aula Saxoniæ AUGUSTI: sed non favisset amori Hoc factum, stirpiq. ejus, quam compare ductâ LEICHERIA KATHARE in patria exaugere volebat. Redditus ergo sibi, patriæ se reddidit omnem: Atque Senatoris primùm, post Consuli alto Ingreditur passu, ne in publica commoda peccet, Cuncta cavens, scitus Themidis rigidog. Satelles. Addidit eloquium vernans meditato prompta, Lenis & affatus. Quoties hunc omnis in unum Turba senatorum conversa, ut forte coactum est Concilium! tacere alii: linguam exerit unus Orando, reliqui partes assensibus implent. Bis ter supremum Consul juravit honorem. Interea morbi pallentes, ipsa senectus Fessa premit, quæ assatq. artus nodosa podagra, Cognatog. malorum acies ut septima fasces Auspicia obtulerint, fuerintq. novissima vitæ. Nec prius iniecit serali membra grabato, Quam sacris pro more actis, totoq. Senatu Astante extremam dicentis curia linguam Audiret, mortiq. instantem immobilis horam Plorarent omnes. Ille impiger edidit altos Corde sonos, patribusq. sui, denunciat, avi Sors quam principis nimum irrequieta fuisset, Quam vitæ pigeat. Postantes publica curus Quilibet alter agat: licet hinc meliora sequamur, Inquit, vos, qui quid reliquum, superate, valere. Indè lares reperit, geminis & solibus actis Ambrosio madidus conclusit lumina somno.

Filii Gre. gorii II. primog. Johan. II. Greg. III. Naf. 1529.

Et Præce. pror Ducis Sax. La. wemb. Migrat. Torgam.

Septimum Coss.

Visit sacra.

Valedicit Senatui.

Mihi quidem Epistola. ror. Vide. rint juve. nes Cic. l.

14. ad At. E. r. i. & moritur. An. 1597. Vide Rei. noc. Jac. Horst. p. 414. Vide eun. dem d. l.

Inq. bono Critico, Medicis quod dicitur, anno Ad veteres commigrat avos, contentus honorum. Sic sua, cum præparant, sat alia tempora dulcis Cantat olor, vitamq. oculo gutture fundit. Nec relique tacitum patiuntur abire volucres: Sed quantum gemitu, quantum valet ardua lingua Quag, refert lejjum, & lugentia carmina fingit. Gregorium fratres sic, fratres deinde Chytræ, Litera Cassellii, vivax & vena canori Meibomii, nec non Posselidis ille Thalia Cecropius laudare favus, doctiq. Boemi, Wankeli quoque crena (acro dare munera busto. Omnium felix, de quo præconia undim Pierie modulantur aves! tibi pauperâ acantibus Præmia serâ ferro vides imitanti jlytras. Forsan erit melius: nec deteriora canemus, Pungere si miseram cessarit acantida dumus. Tertius est patri donatus voce Georgi, Gregorii quarti genitor: quos ultima dicit Pagina: Gregorio subsident carmina quarto. Indè Jacobus adest: MICHAEL q., ut nomine ma. gni Militis aligeri, sic magnus sortibus ansis. Hic procul a Patria præduri Marti alumnus Eximium seclatur opis. Rhodiog. salubrem Prævalida commendat opem in sacra pralia dextra. O fortunatum a Juperis, O nobile bellum! Continuis quod agunt studiis asperima pugna Pectora, prælustres anime, seu cernere ferro, Quæ Campi, seu qua rapido mare perfurit aestu. His MELITE sedes, sedes angustâ: Magistro Sed vel regnum alto, turmis equitumq. superba. Omnium dilectâ DEO! quam PAULUS amicum Repperit hospitium, postquam vada salsa bibisset Puppe sue navis fractâ: quam noxia morsu Corripiens vano Paulinam vipera palmam Nobilitat: quæ classeminimicam, & barbarâ pridem Robora prostravit Solymanni; ut turpiter acti Hostes inde fugam celerare, incidere funes, Verre reg, inviti certantibus aquora remi. Nil hic Draguthes, nil cruda propago Chafanes Barbrusse, potuere Dices, abire repulsi. Tunc quanquam per agros, per salisq. litora Nerei Impavidos mors crebra viros absunserit, ille Pars quoque militiæ tandem ad sua tecta reversus, Conjugu in dulci gremio, medioq. suorum Agmine celestes animam dimisit ad auras. Expediam & ternas Chaites: veneranda fororum Conjugia exponam, & de trina vite corymbos. Prima maritalem coluit dexterrima nexum FLIDNERI, viridem qui more ac arte juvenant Instruxit Torgæ. Dein, postquam vincula letum Prima diremisset, GÜNTHERO conjuge gaudet Utiliter. Produxit enim, quem Augustus, ab illo Christianus Saxo, percarum habuere ministrum, Atque Senatorem venerat a est Dresda severum, AMBROSIUM. Post hunc lecti ferrâ dona marito Altera GREGORIUM. Hic Cui non vilis amator, Pergameiq. Senis. Testis Schola JULIA, sumans Exornans juvenem titulum, ut sperneret oras Ansonidum, & MEDIO Europe studium utile CORDI (Magnificam Regum sedem sic dicere PRAGAM; Qui radio totum describunt gentibus orbem) Afferret, magnæq. RODOLEI ad limina Portæ. Hunc primum Proceres non exiguo ære redormtum Hippocratem statueret suum. Famq. omnibus artis Nomine, & ingenii, & facili moderamine morum Gratus erat: sed duri instat lex horrida sati: Estu languescit febris, Mariamq. Vinandam

Necquicquam querulam frustratur, & occubat um. bri, Altera DOROTHEA in DIDYMI matura 2. Dorot. hea, nupta Gabr. Didymo Superiend. Tor. Verendi Intravit thalamos. Gabriel purissimus ille est Sacrorum Antistes, Torgensis summus Ovilis Preses, quem fortessq. preces, & vitæ decora, Et doctrina, Deo soli quæ debuit ortum, Infractis asserta animis splendescere fecit. Hic quoque, purgata quando volventibus astris Religionis bonos magis & magis ibat in orbem, Et Patres magni ductu assensere LUTHERI In capita, ad Papicæ Fidei mittenda Professo Purpureos, seu Vota darent, quæ Mantua Vate Aeternum Andino nomen sortita, resulget; Sen quocunque loco Jovialia fulmina fultri Construerent, tactura adversi dogmatu auctum: Tunc, inquam, ille maru, generosi pectoris alma Indice, formosus inter signavit Amyntas Pastorum arbitria, & deprompta oracula Cælis. Natus & huic Gabriel: t PAULUSq. anima inclya Phœbi Carminibus: quem Castalia layere Coronæ Infantem, & large Musæo melle cibant. Principia hic rerum, primaq. ab origine mundi Ad Moysæa teres deduxit tempora carmen. Exim lena vocans cathedram conscendere mandat Stigelii. De STIGELIO taceamus, amica Pegafides! modò floridulos spargimus honores, Quod cineres subiere pii, violasq. rosasq., Liliag., & calthas, & purpureos hyacinthos: Et Paulo virides nostris de salibus herbas. At GABRIEL didicit lethi producere sila Longius, in medicos abiens industrius hortos. Unde viro favit Blavioq. Ylerog. fluentis Ebrisus Ister, ut ipse suo jam plenior alveo Et capiat naves, & quæ veclantur in illis, Inferat & validis populosa mœnibus ULMÆ. Nominis ejusdem primùm huic caput æer anatus Ballesdorfiactis Præfictus præditus agris Ulmano in tractu, non longè à Teccide terrâ. Incipit hic saxoga solum diffundere frustra, Quæ si attentus agens cumules, ut purior indè Exeret humus, spargasq. dein Cerealia grana, Spe frustratus abis, nec frugibus horrea comples: Secius, in mediis adolescent semina saxis Liberius, letoq. leges de farre maniplos. Non procul à Pagi septis in valle reducta Collibus exiguo cursu Lona destitit annis, Quem parvè videas plerunque asfurgere bulli, Vincere at interdum tumidarum murmur aquarum; Fossas implere, & (at a læta, bonumq. labores Diluere: ac juxta parvis consternere campos Pisciculi, segetis quæsi amet sarcire ruinam. At mihi non tanti est de spinis offa natantum: * Flavescat modò latus ager, sit copia lactis, Sint agni pingues, sint & mollissima vana, Atque alia, agrestis quæ festo tempore pubes Promit durorum solatia certa laborum, Hanc motus incompósitos, & carmina dicens: Hac memini: cum propter avum, qui sacra regebat Baldors, Gabriel viridi me arate puellum Sæpè remulceret dictis, munuscula vestra Multa ferens. Tunc me levium spectacula rerum Pungebant: tunc dives eram, curiq. solutus: Gaudebam roseum solis prodire sub ortum, Frondosum agnellos agere in nemus, undique flores Corripere, & rudibus frontem redimire coronas. Hæc tam; quid nam hodie miseris speremus amantes Urbium? an à Phæbo, quem multum dicimus aureum, Exspecte.

Qui subf. Artic. Smalca. An. 1537.

† Eius filii Paulus. Jenæ Jo. Stigelio succedit An. 1581.

Gabriel; Med. Ul. menf.

Ex quo Ga. briel Præ. fect. Bal. lend.

Agri alpi. ni condi. tio.

Georg. Weigan. ineir auto. ris avus matern:

Exspectemus agros, & opimi pradia ruris? Res colimus pulchras: num pulcher & usus ab illis? Hareo. Et utulus herere & logis honestas: Et quid barbaricus nunc annumeretur, habens nil: Præcipue vates nati infelicibus oris. EMANUEL Gabriellus avi vestigia adorans Urbe facit veteri medicamin Algois ore. Splendida ubi Magni KARULI castissima conjux Cenobia Hildgardis calido pietatis amore Extruxit, multumq; opulentiis sensibus auxit. Verum aliter doctus SAMUEL medicatur, in agris Non curans artus, animæ sed crimina purgans: Ulma quod agnovit. Cerrè hæc medicatio vera est. Tertia Gregorii lepidissima nata secundi MARGARIS optatos Virgo celebrat Hymenæos, Convenit inq; manum NYMMANNI, Præsidis alma Religionis in electo grege Torgidis urbis. Fertilis iste torus, gemina subsidere lancis, GREGORIUM eduxit uteri nova germina claustris, Postea præpositi Clodensis nomine maclum. Ac ornamentis insignem HIERONYMON, illum Quem pia Philosphus vidit sudare palastris Leucoris, & nullo non in certamine primum. Donec sublimem Phœbi conscenderet arcem, (Inventam cuius Medicina,) & vertice honore Conspectus meriti laudem Doctoris haberet. Vix semel & Tutan revoluto signiferi axe Defectum cadere, & sepeliri pulvere luxit. Dixit & Albi cui lugubria verba Lycei Rector GESNERUS: cuius monumenta Prophetæ Oculor atherii fervoris pondere plena. Luxerunt orbi, qui nunc quoque luce fruuntur: Alter Theiologus Bischofsvverdeâ gubernans Templâ, sacra Doctor Zelo egregius Katatheses. Alter, ubi patrii vox est audita leporis, Pæonis excultus libri, necis avia sepit, Tabemq; tristeq; fugans de corpore morbos. At tunc, quem stricto supra libavimus ore, In numeros JACOBON agam; nisi Carmine nostro Majorem multo, tenues tenuisse myricas, Pareat. Est tenui sed enim quoque fama myrica, Sed quem te dicam lectissime pulle cohortis Thepiadum? quocunque rapit stylus, ardua surgunt. Te memorent juvenes vera exemplaria Vitæ Mille dedisse suæ. Juvenes, audite, Viri! Tempora non illura, aut nummum penuria (patre Orbis enim) non difficilis diffusio fratris Terrebant. Etiam atque etiam nocturna diurnis Astidua jungens operâ properabat, ut ipse Enthron, et heriq; accensum flamine sese Diceret, in solo studio, viduæq; parentis In precibus fissum, magniq; favore Tonantis. Schleimicos fratres (que gens est gloria perpes Mysorum) instruit. Post Leucorin arsit aquatilis Illius Viadrî, visusq; Machæonas inter Srenuus. Ausoniam meditarum visere tardat Collybus. Ergo uni patriæ suæ commoda cuncta Debuerat: quæ regisica Doctoris eundem Condecorat cathedra. Varias tunc exit ad urbes, Slesiacas, Moraviasq;: ubi cardine sepe quaterno Accitus sua consilii miracula pandit. Austriacis etiam gratissimus hospes in arvis Substitit, Ungaricisq; plagis, & mania ad usque Sopronit excurrit. Gratantur, & undique multæ Non viles animæ, sis ò pulcherrime visus Utiliter, populosoq; juvenes tua sacra colentes! Exclamant. Ille observat variatæ locorum Momenta; & cæli, & matris Telluris amorem, Aut odium; & mores humanasq; poela, dapesq;. Num tenues pluvie, rapidive potentia solis

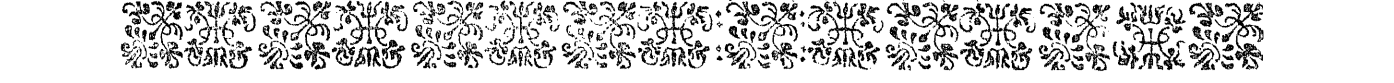
Acrior, aut Borea noceat penetrabile frigus. Ut calor iste vias, & spiramenta relaxet Corporeibus: contra aut vene stringantur hiantes: Quid valeant furvi, & quæ nascuntur ad illos. Hinc normam relevandi agros, metuenda cavendi, Certius addidit, fovitq; salutarifer omnes. Non tulit hoc Princeps, cui parer Julia Pallas, Externus placuisse caput. Venit ille, novog, Lumine, ceu radiis Eûs Craneon honestat. Hic (liceat paucis ingentia pondera verbis Constringam) Rexit, docuit, non vera putavit, Consuluit, scripsit, coluit per amantem amicos, Juvit cognatos: Italus venerandus, amarus Germanus: ad eum concursum est undique totis Agminibus. Medicina ante omnia membra solutæ Compagem in solidam studuit revocare, moventi Plurima ZWINGERO tribuens, & MERCURI-ALI. Extudit & PRECULAS ceu prævia pharmaca cura: Urst & Antidoros, sub leges ire, parantes. Quin Zirizæi vertit quoque dogmata Lemni Abditæ, quadrifido dispersa volumine, posset Ut vel Germanus nosse omniferentis acumen Natura. Et domui non vixit inutilis autor: Sustulit è bina quam multos Coniuge natos. Prima Sibylla fuit Grabeni de Benthen Adolphi Filia, Buleute & Fernandi Cæsaris: ex qua CHRISTOPHORUS, precibus RUDOLFI Cæsareanus Maydpyrgo oblatas, Fani ut sacratæ Sebasti Commoda curaret Canonum ad præscripta piorum. Hic etiam gemina de prole superstitæ felix: CHRISTOPHORO, medicis qui miscet pharmaca jusis: Et qui Christigenum sodiet vineta, JACOBEO. Post HENRICUS ADOLFUS: & hic mala temperat Ates, Ceu Pater: exercetq; hanc Torgæ naviter artem. Nunc (ut GREGORIO tandem sua debita QUARTO, Quæ fas, exolvam,) srons est dicenda decora Arboris alticome, srons ramo extrusa GEORGI, (Inter Torgenses qui Patres omnium amorem Officiis meruit; decus ac Edilis, ob usum:) BORNITÆq; ANNÆ. Genus hoc quoque nobile tango. Notus enim, binis Aquilis ex ordine fidus Consultor, Rudolfo, & Martiæ; inlyta dico Numina: Fiscalis lutâ regione Lusarum, Qui succincta dedit Politia scita, JACOBUS Frons hæc GREGORIUS. Parcat mihi pauca locuto: Non bene præsentem laudem russumur ad aures: Evolat è Patria, & querit dignissima vitâ Præsidia ex Graiis, & amano fonte Poësis, Quæ jacet Hercynia Cyllene Ilfeldia styva. Hac potius, patruo reverenter Julide Castro Mancipat orsa sua: & paucis vertentibus annis, Cum posuisse animam quæretur acerbius illum, Migrat Leucoream. Superat à hic calce Magistri, Pro qua multa tulit, retulit quoque multa merendo. It, petit Austriacos, Bojos, genemq; Suëvam, Helvetios duos, Marte invictamq; Genevam, Omniaq; officis, & famâ nominis implet. Mox major Basilea rus insignibus, illum, Quo poserat digito monstrari, cedit honorem Tandero. Soltquella deinde Asclepion orat Esse seum. Sed enim, majori hanc debeo Sorti, Sancta Pronæ canit, mentem: Ludovicidi Giffæ Sit decori mens ista, vago contermina celo.

Vocatur, & venit Helmst. Ejus Filii, inter alios, Curiton, Canon & Theaur. Eccles. Collegiat. Magd. ad S. Sebaj.

Ergo optata Viri fatios Giffona solut at Jotta: illic Proceres, & læta juvenia Lycei Accipiunt hilares. Sed & Illustrissimæ multum Gratia complexa est: Sile nam donavit, honoreq; Arbitrii; statum lateris sensitq; ministrum, Imperi traherent quocunque negotia. Tandem Pertusus vitæ, quæ, cum quis sternit unis Non reperit socium, qui dicat, id esto salutis; Invenit HEDVICEM, Daniels amabile pigmus STAMMI, Quæstor em quem Giffa agnovit, amavit. Hanc sancto ducit sociat an sedere nymfam, Dilatamq; diu castè solatur amorem. Non tamen ille calor minuit seseptæ Laborum Pensa: domi suæ, pueri foris præstata peregrit. Hinc, ut confrecto preudam innumerabile pugno Momentum, Patrum Patris plus amulus æquat. Audiat hoc Ulma, & reliquis cum gaudeat una Ante alias evicta bonis Germaniâos urbes, Omnibus expetit pædus tam nobile votu. Assensu respondet & hic. Verum omnibus eheu! Sonticus intonuit belli furor: omnia corpus Compita miles habet. Compefcitur ecce timorem Pontificis pietas laude referenda JOANNIS GOTFRIDI, sifchse de nobilitate septemi, Principis Herbitolis, Francæq; Eoidos ore: Nec non Schvralbacia clari de fite JOANNIS FRIDRICH, quo Fulda superbit Præsule, Fulda, Rabani sedes, membranarumq; reposti Theauri, quem prætulim proventibus auri: Hi faciunt, ut tua a viro sit semita, donec

Tangeret excelsas Noriberge lætior arces. Inde via leviorè Ulmam pertingit, ubi omnes Gratanter præstant & voce, & mente favorem. Quæritur, hic quid agat? Car non sicut omnia Mæcum? Quod magna cum laude alibi: Succurrit egens, Divitibusq; simul: reficit, reparatq; labori Cives, atque sitos longè, quis Delphica sedes Ulma audit. Sua scripta etiam, cultissima scripta Emaculat, cumulatq; novis, Diplomate cincta Cæsareo. Poluit Logicen: de Corpore Librum, Atque Anima: Medicasq; Theses: Discrimina, causas Morborum: Febres: Aponeusia Conclitata: Deq; Cadaveribus: Studiosi ut vitæ vigileat: Hispanis miras: Therapeutica: de Sociotybe, Pannonicæq; lue, Morbilli, Fluxibus alvi, Pesteq;, Germanæ, Galli & Theveti Orientem, OBSERVATA æris nunc eant, (Plura sequentur) Censurasq; vitium gravium, scriptasq; tabellas. Ferneli poliet Methodum, ingeniq; Galeni: Hippocratis præxin: Plantas: Physicasq; smorpha: Quæq; nurus vexant setasq; Paibem ut amates. Si qua futura eras, mirabitur ista nepotum. At vos HORSTIOLI, magno de germine Pulli, JAN DANIEL Croci species formosa capiti: JANE GEORGE, ANNÆ mellitula flamma Sororis: BALTASARELLE recens qui Suevidos aëra traxit: Hæc Patris heredes ampla ornamenta sequaces Carpite! MENTE BONA DULCEM IN SPERM CRESCITE MACTI!

Ulma in media praxi scripta sua expolit, & nova adota nat.

AD HORSTIADEM APPENDIX

scripta

M. JOHANNES Meyer RECTORE ET P. P. ORATOR. Poëticæque Gymnas. Ulm.

Isce suis votis hic Vates verus aruspex, Hæc dum scripsit, erat: factus quia surculus arbor JAN - DANIEL felix, adolescens præta ROSETI Frons exornans, simul exornatus ab illo, Fronde Magisterii, sed post insignibus altis Artis Paonia, quæ NECCARUS alluit urbem, Claram SCHEGGIADÆ studii, libriq; relicti, Quæ & ARISTOTELUM juvit, Physicosq; peritos. Longius expandit ramorum brachia natus, Patris ad exemplum, Medicam post gratis ob artem Urbis GISENÆ valde, Illustrisq; Lyceo HASSIACO, varios ubi pubi noscere tradit, Prædictosq; agro depellere corpore morbos, Ceu docet HIPPOCRATES, quo non præstantior alter, GALENUSq;, facem qui claram prætulit illi; Ceu docet atque verus Chymicorum factio, naper Inlucem prolata novam; feliciter idem, Ceu manus ipsa DEI, nunc dictum præstat utrumque.

Nam quid nosse juvat, qui morbi corpora vexent? Fortia si desint Medico Medicamina danda? Civibus hinc carus medicoribus, atque supremis, PRINCIPIBUSq; Viris hic est vir, nobile germen, Dignum semper avis, propria quod luce coruscet. Quod patet inde magis, quia docta volumina Patris, Non sua duntaxat prodit, facit ere recudi, Fratre suas jungente manus, similesq; labores; Cujus pressa videns foci vestigia scriptis STRAUSSII ille gener, stirps Urbis SUEVIDOS ULMÆ, DIGBÆI secreta dedit conversa Latine, Que de Sympathia mirando pulvere tradunt, Mixta primitias quas mox frumenta sequuntur: Sic DEUS & NATURA pares conjungere novit. Ceu combinavit similes sapientia Cæli GREGORIUM Patrem quoque, post connubia prima, Cum vidua, RABI nata, cum nepte Verendis Præsulis Ulmenis, Zelo, pietateq; clari; Quæ primum conjuncta fuit fausta alite verè CHRISTOPHORO FINGERLINO, qui nomine replet, Et post fata, suam patriam, bonus arte MACHAON, Cujus

Jo. Daniel Natus 1616, D. 14. Oct. Giffæ. Vide Heurn. in Aph. Hipp. Fit Doct. Basileæ. Profest. Giffæ.

Pract. Theor. Laur. Straußius. Anno 1633, Johanna Rabuffin. Christoph. Fingerlin.

Gregorius
Natus 1626.
D. 20. Sept.
Ulmae.

Cujus conjugio Natam complectitur alter
GREGORIUS, dicto pariter de stemmate natus;
Sorte bona veluti se jungunt vitis, & ulmus,
FINGERLINA domus sic & domus HORSTIA junctae.
Conjugu hic radiis, nec non virtutis avitae
Splendescens, claros artis VIGILANTIUS addit
Usque suos digitos, ac ornamenta laboris,
Qui MARTISBURGI didicit, tum LIPSIDIS arbe,
Atque PATAVINA, nostri quae corporis, artus
Arte secare docet, scilicet monstratq; recessus,
Ut bene Chirurgus sua tractet vulnera, morbos
Et Medicus, nitens rationis crure, vel usus.
Hinc secat hic satis functos, medicamina praebet
Aegrotis, nostri Physice elementa juvenam
Gymnasti juxta docet: haec provincia namque,
Si Medico commissa bono, cum laude tenetur.

Lehr. &
Cal. veron.
de popul.
T. N.

Jo. Geor-
gius Natus
Anno 1618.
Die 20.
Sept. Giff.
Jac. Mülleri
D. Medic.
& Profess.
Marp.

Hic nunc GREGORIUS spem gentis ludere cernit
Ante pedes patris, tabula conjungere muscas,
Lusus hic ut patri cedat Feliciter, oro.
Num te praeterream bene natum, JANE-GEORGI,
Eductumq; probe claris in manibus ULMÆ;
Philosophis ARGENTINÆ cum laude; paternis
MARPURGI simili curâ studiisq; vacantem,
Dum Cognatus ibi miranda Mathematica Mülleri
Paeonis ac artes juvenes quoscunque docebat?
An te nunc taceam, qui LEIDÆ, sicut ATHENS
Argivi quondam, didicisti scita Sophorum;
Indeq; transmittens vissisti nave BRITANNOS?
Non praetermittam, sublatum febre malignâ,
Dum JUVERNA videt tractantem rela, medentemq;
Urbe DREDA, multis quae Regis honoribus aucta,
Ut sacra MERCURIO, fabricaret & ere monetam.
Nunc e quidem Comitatus habet LUTH corpus inane,
Exuriasq; tuas, sed fratres, atque sorores
Illas accumulans donis, in PACE quiescant,
Dum clamant, CHRISTIq; fide, tellure resurgant.

Denatus
in Hiber-
nia, Anno
1642.

Balthasar
Natus An-
no 1623, D.
5. Jan. Ul-
mae.

In GOAR ad RHEENUM structo sua pharmaca mi-
scet
BALTHASAR HORSTIADES, patriæ non degener
artis,
Quae, quum SWALBACI salso de fonte bibuntur
Unda, deferrî non parva levamina curat,
Principis indultu, quum sit virtute, fideq;
Vir praestans, cujus MARPURG documenta probavit,
Ne Quid, ceu fertur, pro Quo misceret ineptè,
Nec solùm Natis dat a vis praecleara Parentis,
Sed Natis inest etiam, Materisq; virtus,
Curasq; qua vel pingit acu, vel preparat arte
Fercula, vel condit, servat vel parta Mariti,
ANNA, thori conjors SCHMIDI, qui SCRIBA fi-
delis,
Conscius arcani quondam, quod corde fovebat
WITTENBERGIADES, Suecorum gloria magna,
Provida mens, oculus, quod semper PRAGA loquetur,
KOENIGSMARKIADEM quae vidit, fulmina belli,
WITTENBERGIADENS, comes cui SCHMIDIUS
ivit:

ANNA
Nata 1620.
Giff.

Hoc KAUFFBYRA viro nunc gaudet, cive probato,
Qui sexum generat meliorem, quique secundum;
Cui NUMEN reddat, quod bello frigora, diram

Atque famem constans toleravit, vincula captus,
Mittiget atque malum, sibi quod contraxit eundo,
Pro Patria, in diros hostes cum pluribus annis.

Nunc CATHARINA subit, conjux dilecta SINOLII, Catharin
Qui satis in populos noto cognomine Schüßeri
Gaudet, Praefectus qui sisco colligit era
Ad GISSAM, officii in REGIS-MONTE fidelis
PRINCIPIS HASSORUM, studii quod Juris & aequi,
Dexteritate sua meruit, quem prole quaternâ
Utriusque DEUS sexus crescente beavit,
In generis laudem, fausta qua sorte JHOVA
Et fratrem donat, natu qui maximus hujus
Stirpis, Palladius jam pignora bina sacra vit
Artibus, in Patria, non vile minanti agenti;
Sic vivi crescant, & qui nascuntur ab illis.

Nata Ann
1628, Men
Decembr
Ulmae.

Ad
INSIGNIA HORSTIANA.

SCILICET hic rerum multo est pulcherrimus ordo,
Ut, quae mens tacito subter praecordia sensu
Collocat, haec certis emit at denique signis,
Si modo comparibus vel innotescere dextre
Naturis. Haec noscendi distincta potestas:
Hac ipsas gentes, & qui de gentibus orti,
Imò etiam rotum pulcre discriminat orbem:
Hinc Libyæ Crocodilus adest: Asiaq; jocatorum
Praeses, largifica qui praebet aromata quadrâ:
Europa Genus, quem Mars comitatur euntem:
Sic auri pateras tamentis undique plenas,
Radices eburnumq;, & Zuccarum Amphitriten
Querere Belgici poruerunt Argonautae.
Quis non utiliter monstrata haec signa Deorum,
Unde suam faciat meliorem, profectitur, rem?
Horstiadis etiam (quiquis fuit autor, opimam
Obiecit sortem) clypeo sua symbola splendent.
Symbola Socratica quae ostendunt cuncta figurâ
Commoda vitæ. Quid enim mihi Cerva notavit?
Quam celeres, evi cursusq;, fugamq; viriles
Quae poterant fregisse animos, nisi lampade Phœbus
Partibus obliquis diffunderet usque calorem?
Ergo laborabant veteres, velut ipsa jubebant
Arma, ac praecipiti studio properare volebant,
Dummodo praestarent & grata & idonea vitæ,
Et quae dirigerent aeternae nomina fame.
Sic noster festinat, adhuc vitæ alia sperans
Flamina, GREGORIUS: meritis pro talibus omne
Vindicet ut punctum, & feri sua gesta nepotes
Commemorent. Haec cerva placet: hic hinnulus esse
Gestio, Phœbeæ modò sim ferpentior Ægles,
Et currant, ut cepto aspires fortuna labori.
Si faveat Phœbus, (Phœbum intimo Cuncta foventem)
Cerva pernicem superet cursura caballum.

J. B. H. A.

Autor Horstiadis.

FINIS.